ALEXEI TOLSTOI

Petru I

EDITURA PENTRU
LITERATURĂ UNIVERSALĂ

А.Н. Толстой

Избранные сочиненния

в шести томах

ПЁТР I

Советский пистель

МОСКВВА

1952

A.N.TOLSTOI

PETRU I

EDITURA PENTRU

LITERATURÅ UNIVERSALÅ

Bucureşti – 1962

Traducere de *Al. Ştefănescu Medeleni* şi *Ion Popovici*

Coperta de *Ion Petrescu*

CUPRINS

Cartea întîi

CAPITOLUL ÎNTÂI

1

Sanka[1] sări de pe cuptor, nimerind cu poponeţul în uşa burduşită. Iaşka, Gavrilka şi Artamoşka îşi urmară de grabă surioara: îi apucase setea pe toţi deodată. Dădură buzna în tinda întunecoasă, pe urma nourului de abur şi de fum care năvăli din odaia îmbâcsită. Prin ferestruica de ţiplă, coperită cu o spulberare de omăt, abia se prefira lumina viorie. Era frig. Butoiul cu apă şi căuşul de lemn prinseseră o brumă de promoroacă.

Copiii, desculţi, săreau de pe un picior pe altul. Sanka era îmbrobodită. Gavrilka şi Artamoşka aveau pe ei nişte cămeşuici care le ajungeau taman bine până la buric.

— Închideţi uşa, afurisiţilor! strigă din casă maica lor, stând în picioare lângă cuptor. În vatră, o mână de găteje luă foc deodată, cu flacără vie. În lumina văpăii se desluşi o clipă faţa zbârcită a mamei. Sub barişul ponosit, ochii ei lăcrimaţi scânteiară înfricoşător, ca în chipurile zugrăvite pe icoane. Speriată, Sanka trânti uşa din răsputeri; apoi luă cu căuşul din apa stătută, bău, cronţăi un crâmpei de gheaţă şi dădu de băut şi frăţiorilor. Pe urmă, le spuse în şoaptă:

— Vi-i frig? Dacă nu, să ieşim oleacă afară, să vedem cum înhamă tăicuţu' calul...

În ogradă, tăicuţul punea telegarul la sanie. Ningea domol. Pe cer se vălmăşeau nouri de omăt; câteva stăncuţe se înşiruiseră pe zaplazul înalt. Frigul era mai blajin ca în tindă. Tăicuţul, Ivan Artemici, cum îi spunea mama, sau Ivaşka Brovkin, cum îl chemau oamenii şi cum îşi zicea şi el, când se afla printre străini, îşi îndesase cuşma înaltă peste sprâncenele-i încruntate. Barba roşcată nu şi-o mai pieptănase de la pocroave... Peste zăbunul de aba se încinsese sub mijloc cu un curmei de rafie; mănuşile şi le vârâse în sân; opincile

[1] Diminutiv depreciativ de la Alexandra (n. r). Notele neurmate de vreo menţiune aparţin traducătorului.

scârţâiau a mânie pe omătul gălbejit de balegă.

Tăicuţul nu izbutea să lege hamul putred, numai noduri.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu, blestematule! răcni el cu năduf.

Calul era murg, scurt în picioare şi burduhos, aidoma stăpână-su.

Copiii se ţărâiră în faţa uşii şi rămaseră zgribuliţi pe pragul îngheţat, măcar că-i pişcă gerul. Cel mai mic, Artamoşka, îngăimă:

— Nu-i nimica, o să ne-ncălzim pe cuptor…

Mântuind cu înhămatul, Ivan Artemici îşi adăpă calul din ciutură. Dobitocul bău îndelung, umflându-şi pieptul miţos: „Dacă nu-mi daţi de mâncare ca lumea, încaltea să beau pe săturatele…“

Tăicuţul îşi puse mănuşile şi luă biciul ascuns sub paie.

— Intraţi în casă, procleţilor! strigă către copii, sărind pe-o rână în sanie. După ce ieşi pe poartă, calul, luându-şi avânt, porni în trap mărunţel pe sub o streaşină de molizi înalţi, presuraţi cu omăt, către conacul boiernaşului Volkov.

— Văleu, tare-i frig, tare-i frig, se tângui fata.

Copiii intrară fuguţa în odaia întunecoasă şi se căţărară pe cuptor, clănţănind din dinţi. Învăluiri de fum călduţ, uscat se înălţau spre bagdadia neguroasă şi ieşeau pe o ferestruică, anume făcută deasupra uşii; casa n-avea horn. Mama frământa nişte aluat. Gospodăria nu era chiar nevoiaşă: aveau cal, vacă şi patru găini. Despre Ivaşka Brovkin se spunea că-i om „cu stare“. Jeraticul cădea, fâsâind, de pe grătar în apă. Sanka trase un cojoc peste ea şi peste frăţiori şi începu iarăşi să spună poveştile ei spăimoase despre duhuri, ducă-se pe pustii! — care tot hodorogesc noaptea pe sub duşumele…

— Tare m-am speriat mai adineaorea! Zău că nu vă mint… Era după uşă o grămadă de gunoi şi pe gunoi, un măturoi… Mă uit eu de pe cuptor şi ce să vezi? Maică

precistă! Numai ce se iţeşte de sub măturoi un cap buhos, cu nişte musteţi ca de motan…

— Văleu, vă-le-leu! scâncir㠜âncii, ghemuindu-se înfricoşaţi sub cojoc.

2

Drumul uşor bătătorit trecea prin codru. Molizii străvechi ţărmureau cerul. Pământ sărac, sihlă pustiită de furtuni, bunget de codru. Cu doi ani în urmă, pământul acesta fusese desprins din ocina boierului Volkov, care intrase în slujbă la Moscova şi trecut lui fecioru-său, Vasili. Despărţământul pământurilor dvoreneşti îi hotărâse lui Vasili patru sute cincizeci de deseatine şi treizeci şi şapte de şerbi, dimpreună cu cimotia lor.

Vasili şi-a durat conac, cheltuindu-şi toţi banii, astfel că a fost silit să zălogească jumătate din moşie la o mânăstire. Călugării i-au dat bani cu camătă mare: douăzeci de copeicuţe la fiecare rublă.

Primind pământul, el a trebuit să intre în slujba stăpânirii, grijind să aibă la toată vremea cal bun, platoşă, sabie, flintă şi ţinând pe seama lui încă trei oşteni dintre şerbii ce-i avea, tot călări, cu caftane, platoşe, săbii şi sahaidace… Pe banii primiţi de la mânăstire, cu mare anevoinţă şi-a putut rostui tot acest bucluc. Dar el cu ce să trăiască? Cu ce să-şi ţină slugile? Dar camăta călugărilor?

Visteria împărătească nu cunoaşte cruţare. În fiecare an alte porunci, alte angarale, alte dări şi dijme. Ţie ce să-ţi mai rămâie? Şi, pe deasupra, tot bieţii moşieri sunt luaţi de piept: de ce se lasă pe tânjeală şi nu strâng dăjdiile la vreme? Nu poţi să iei şapte piei de pe ţăran. Războaiele, răzmeriţele şi zâzaniile au sărăcit ţara sub răposatul ţar Alexei Mihailovici. De când afurisitul tâlhar Stenka Razin a răscolit daturile cu răzvrătirea lui, ţăranii nu mai ştiu de Dumnezeu. Cum îi strângi cu uşa mai tare,

cum îşi arată colţii, ca lupii. Fug de corvezi, îşi iau calea către Don şi nu-i mai scoţi de acolo nici cu ucazul, nici cu sabia.

Calul, albit tot de promoroacă, bătea trap mărunt. Arcul se prindea de crengi, scuturând o pulbere de omăt. Veveriţele cu cozi stufoase, care mişunau pretutindeni, rămâneau deodată neclintite pe trunchiurile copacilor şi întorceau ochişorii spre călătorul din sanie. Ivan Artemici se culcase pe paie şi cugeta. Atâta îi mai rămăsese ţăranului: să cugete…

„Fie… Dă-i asta, dă-i aia… Plăteşte ăstuia, plăteşte ăluia… Dar ţara asta-i sac fără fund! Poţi s-o saturi? Doar nu fugim de muncă, ştim să ducem greul. Acu, boierilor de la Moscova le-a venit poftă să se plimbe numa-n rădvane aurite: Dă-le fârtate şi pentru rădvane, îmbuibaţilor! Ei, fie…

Porunceşte, ia ce-ţi trebuie, dar nu-ţi bate joc… Asta e, frăţioare, dacă iei şapte piei de pe om, se cheamă că e bătaie de joc. Slujbaşii ţarului s-au înmulţit cu nemiluita: unde te duci, dai peste un diac, peste un pisar, peste un hârţogar, care stă şi zmângăleşte… Dar ţăranul e unul singur. Vai şi amar de noi, oameni buni! Mai bine să-ţi iei lumea-n cap. Să te înfulece o fiară în codru şi să piei, decât să mai înduri atâta batjocură… După feleşagul ista n-o să mai huzuriţi voi multă vreme pe spinarea noastră…“

Cam aşa chibzuia Ivaşka Brovkin sau poate — cine ştie, — altfel…

Deodată dădu cu ochii de Ţiganu (aşa îl poreclise lumea), un ţăran cu chip înfricoşător, cu părul negru încărunţit, şerb şi el pe moşia lui Volkov. Venea cu sania de la pădure şi mâna calul’ stând în genunchi. Pe vremuri fugise din şerbie şi pribegise vreo cincisprezece ani. După aceea ieşise un ucaz împărătesc, ca toţi şerbii fugari, fără osebire dac-au fugit mai de curând sau mai de mult, să fie înapoiaţi moşierilor. Ţiganu se oploşise într-un sat din preajma Voronejului. Oamenii stăpânirii l-au înhăţat şi l-au dus îndărăt la bătrânul Volkov. Ţiganu

şi-a luat iar lumea-n cap, dar l-au prins şi de data asta. Atunci s-a dat poruncă să-l bată cu gârbaciul, fără îndurare şi să fie ţinut închis la conac.

Când i s-o lecui spinarea, să-l bată iar şi iar să-l închidă. Şi tot aşa, mereu, până i-o trece mişelului pofta să mai fugă. Şi Ţiganu n-a scăpat de osânda aceasta, decât atunci când l-au trecut printre şerbii lui Vasili.

— Bună vremea, rosti Ţiganu, sărind în sania lui Ivan.

— Bună să-ţi fie inima.

— Ce mai veste poveste?

— Nimic acătării, pe câte ştiu.

Ţiganu îşi scoase o mănuşă şi îşi netezi mustaţa şi barba, tăinuind o privire vicleană.

— M-am întâlnit cu un om în codru. Zice că ţarul trage să moară…

Ivan Artemici se săltă pe-o rână, cuprins de spaimă… „Phii…” Îşi scoase cuşma şi îşi făcu cruce:

— Pe cine o să pună ţar acuma?

— Zice că n-ar fi altul decât băieţaşul Petru Alexeevici. Dar ista abia a fost înţărcat de mumă-sa…

— Văleu, măi frăţioare! se tângui Ivan, trăgându-şi cuşma pe sprâncene şi holbând albul ochilor. Acuma să vezi ce-or să mai împărăţească boierii! O să fie vai şi amar de noi…

— Poate c-o să fie vai şi-amar, poate că nu. De! Ţiganu se trase mai aproape de Ivan şi-i făcu cu ochiul. Omul acela prorocea c-o să se isce răzmeriţă… Om trăi să mai mâncăm şi noi pită, că mult am mai pătimit. Ţiganu îşi rânji dinţii de drac şi începu să râdă. Apoi, tuşi atât de amarnic, că vui pădurea.

O veveriţă ţâşni dintr-un copac şi le tăie drumul. Omătul se scutura prăfuit de pe crengi şi o bură piezişă, strălucitoare, de cleştar, prinse să scânteieze în învăpăierile asfinţitului. Departe, la capătul drumului, pe-un dâmb, conacul lui Volkov îşi înălţa zaplazurile uriaşe, coperişurile povârnite şi fumegările care se prefirau în zare. Deasupra, spânzura soarele rotund, mare, sângeriu.

3

Ivaşka şi Ţiganu opriră caii în faţa porţilor zdravene. Deasupra lor, sub o streaşină lată, priveghea icoana înălţării sfintei cruci. Zaplazul înalt împrejmuia conacul pe toată întinderea lui. Cei dinlăuntrul său n-aveau a se teme, de bună seamă, nici de tătari… Drumeţii îşi scoaseră cuşmele. Ivaşka trase inelul de la portiţă şi rosti potrivit obiceiului:

— Doamne Isuse Cristoase, fiul lui Dumnezeu, mântuieşte-ne pre noi…

Averian, paznicul, veni către poartă scârţâind din opinci şi se uită afară printr-o crăpătură.

Erau de-ai lor. „Amin“, răspunse el şi deschise.

Oamenii mânară caii în ogradă. Se opriră cu capetele goale, trăgând cu coada ochiului spre ferestrele cu ţiplă ale casei boiereşti. La intrare, era un foişor cu scară repede. Un foişor frumos, din lemn dăltuit, cu turla bulbucată. Deasupra, se înălţa coperişul povârnit al casei, cu marginile aduse rotund şi cu creasta aurită. Catul de jos era clădit din bârne groase. Vasili Volkov îl întocmise pentru cămări, având a-şi ţine acolo merindele de iarnă şi de vară: grâne, cărnuri afumate şi sărate, murături. Dar ţăranii ştiau că în cămările acelea nu-s decât guzgani. Scara, ce-i drept, era măiestrit făurită. Orice cneaz s-ar fi mândrit cu ea.

— Averian, pentru ce ne-a poruncit boierul să venim cu caii? E vreo corvoadă nouă? întrebă Ivaşka. Nu mai datorăm nimic, pare-mi-se…

— Aveţi să duceţi nişte oşteni la Moscova…

— Iar să ne dăhulăm caii?

— Se aude ceva? întrebă Ţiganu, venind mai aproape. Vrun război? Vro răzmeriţă?

— Asta-i mai presus de mintea ta şi a mea, răspunse smerit Averian, un bătrân cu părul alb. Dacă îţi porunceşte, îi duci. Chiar astăzi a cărat încoace pentru voi un car de nuiele…

Averian porni către odaia lui, păşind greu pe picioarele

ţepene de bătrâneţe. În amurgul de iarnă, se ivea ici-colo câte o ferestruică luminată, în cuprinsul ogrăzii se înghesuiau acareturi de tot felul: grajduri, beciuri, odăi de slugi şi o covălie. Jumătate din ele nu foloseau însă la nimic. Volkov n-avea la curte decât cincisprezece slugi, care trăiau ca vai de ele. Munceau, fireşte. Arau cu chiu cu vai, semănau, cărau lemne, dar se putea trăi din asta? Trudă de robi. Unii spuneau că Vasili ar fi mânând câte o slugă la Moscova, ca să cerşească pe la biserici, făcând pe nătângul şi aducându-i după aceea banii adunaţi. Se mai spunea, de asemenea, că alţi doi şerbi cutreierau prin stoliţă cu coşurile-n spinare, vânzând linguri, opinci şi ţivlitori… Ehei, mujicul e talpa ţării. El te hrăneşte…

Ivaşka şi Ţiganu stăteau în ogradă, sub adumbrirea amurgului şi se gândeau. N-aveau de ce să se grăbească. Nu-i aştepta nici o bucurie. Ce-i drept, bătrânii povesteau că, înainte vreme, era mai uşor: dacă nu te învoiai cu stăpână-tu, te duceai la altul. Acuma însă aşa ceva nu mai era îngăduit. Trebuia să stai unde ţi s-a hotărât. Ai primit poruncă să-l hrăneşti pe Vasili Volkov? Fă cum ştii şi hrăneşte-l.

Toţi au căzut în şerbie. Şi trebuie să te aştepţi la vremuri şi mai grele…

O uşă scârţâi şi o fată de la curte, cu capul gol — ce ruşine! — veni degrabă prin omăt:

— Boierul a poruncit să deshămaţi caii. Peste noapte mâneţi la curte. Da’ să vă ferească Dumnezeu să le daţi din paiele boierului…

Ţiganu dădu s-o plesnească cu codiriştea peste dosul rotunjor, dar fata fugi… Deshămară pe îndelete şi după aceea porniră să-şi cate loc de hodină la odaia rândaşilor. Aici, câţiva oameni de la curte, vreo opt la număr, care şterpeliseră de la boier o lumânare de seu, trânteau pe masă, cu parapon, nişte cărţi soioase, cercând să-şi întoarne cele câteva copeici pierdute… Larmă, gâlceavă… Unul ascunse banii în gură şi altul cât pe ce să-i rupă buzele. Nişte fluieră-vânt — dar erau sătui!

Alioşka, băiatul lui Ivan Artemici, şedea într-un ungher

pe o laviţă, într-o cămeşuică de pânză groasă şi cu opinci sparte-n picioare. Toamna trecută, rămânând dator cu o parte din dări, împins de foame, Ivan Artemici fusese nevoit să-l dea boierului în robie de veci. Băiatul avea ochii mari, ca şi maică-sa. Din cap îi lipseau smocuri de păr, pesemne că-l băteau. Ivan trase cu coada ochiului către băiat. I se rupea inima de mila lui, dar nu scoase nici o vorbă. Alioşka se închină, tăcut, în faţa lui taică-său.

Acesta îi făcu semn să se apropie şi-l întrebă în taină:

— Aţi mâncat?

— Am mâncat.

— Iha şi mi-am uitat pita în ogradă. Minţea: avea în sân un codru de pâine, înfăşurat într-un ştergar. Vezi de-mi fă şi mie rost de ceva… Ascultă, Alioşka… Mâine dimineaţă mă duc să mă arunc la picioarele boierului. Nu-mi văd capul de treburi. Poate s-o îndura de mine. O să pleci tu în locul meu la Moscova.

Alioşka încuviinţă apăsat din cap: „Bine, tată“. Scoţându-şi opincile, Ivan începu vorba pripit şi vioi, ca şi cum ar fi fost vesel şi sătul:

— Ian ascultaţi, măi flăcăi, în fiecare zi e veselia asta la voi? Aşa viaţă mai zic şi eu…

Aruncând cărţile, o matahală de argat întoarse capul către el:

— Da’ tu cine eşti, să ne ţii socoteală?

Fără să mai aştepte bătaia care îl păştea, Ivan se duse la culcare..

4

Vasili Volkov avea musafir un megieş, pre numele său Mihaila Tîrtov, un boiernaş cu pământ puţin. Măsese peste noapte la el. Mâncară devreme. Pe crivaturile largi, aşezate aproape de soba humuită, slugile aşternuseră pâsle subţiri, perine şi blăni de urs. Tineri fiind, nu-i lua somnul. Era cald. Şedeau pe crivaturi, numai în cămeşi şi izmene. Stăteau de vorbă în negura amurgului, căscau şi

îşi făceau cruce în dreptul gurii.

— Pe tine, Vasili, te pizmuieşte multă lume, spuse apăsat şi încet oaspele. Dar ia pune-te în pielea mea. Suntem paisprezece la tata. Şapte au primit pământ. Se trudesc pe pârloagă, dar n-au oameni din destul; unul are doi şerbi, altul trei; ceilalţi s-au risipit în lume. Eu sunt al optulea dintre fraţi şi mă înfăţişez mâine ca să-mi dea pământ, O să-mi dea un sat prăpădit şi o baltă cu broaşte. Cu ce să trăiesc? Spune şi tu…

— Toţi o duc prost în ziua de azi, zise Vasili depănând pe degete nişte mătănii din lemn de chiparos, care-i atârnau între genunchi. Toţi ne zbatem… Cum să trăieşti? …

— Bunicul meu avea cin mai de seamă ca Goliţîn, spuse Tîrtov, a stat de strajă zi şi noapte la racla lui Mihail Feodorovici[2]. Iar noi umblăm acasă în opinci… Şi nici măcar nu ne mai ruşinăm. Nu ne gândim la cine ştie ce hatâruri, vrem doar să trăim… Tata s-a tot dus cu jalobe la Despărţământul pământurilor, bătând toate pragurile; în ziua de azi, dacă nu aduci plocoane grase, nu dobândeşti nimic. Să-i dai diacului, să-i dai pisarului, să-i dai ajutorului de pisar. Unii nici nu vor să ia. Strâmbă din nas, zicând că le dai ce nu trece pe apă. L-am rugat şi noi o nimica toată pe pisarul Steopka Remezov. I-am trimes plocon zece altîni — îi strânsesem cu chiu cu vai şi un pud de caracudă sărată. Lacom şi beţiv cum e, a luat banii, dar caracuda a zvârlit-o cât colo… Unii, mai isteţi, fac ce fac şi-şi deschid drum. „Velodea Cemodanov a ajuns cu jaloba până la ţar şi a primit două sate în stăpânire de veci. Dar toată lumea ştie că în războiul trecut Volodea a fugit din faţa leşilor de-i scăpărau călcâiele, iar tătâne-său s-a făcut nevăzut de trei ori de pe câmpul de luptă de lângă Smolensk. Şi, în loc să le ia pământul şi să-i scoată din case pentru treaba asta, le mai dă şi sate… Nu-i dreptate…“

Un răstimp tăcură. Soba dogorea. Greierii ţârâiau sec. Era linişte şi plictiseală. Nici câinii din ogradă nu mai

---

[2] Ţarul Mihail Feodorovici Romanov (1613—1645).

lătrau. Volkov vorbi îngândurat:

— De ne-ar lua vreun rigă în slujbă, la venetici, sau la Râm sau la Viana… într-o clipită aş pleca… Vasili Vasilievici Goliţîn i-a dat lui naşu-meu o carte, am luat-o şi am citit-o… Toate noroadele trăiesc în avuţie şi îndestulare, numai noi am rămas nişte calici… Am fost de curând la Moscova. Aveam trebuinţă de un meşter de arme şi m-au îndrumat în aşezarea Kukui, la nemţi… Nu sunt pravoslavnici şi Dumnezeu are să-i judece pentru asta… Dar când am trecut de zidul împrejmuitor, ce să vezi? Uliţele erau măturate, casele curate şi vesele, grădinile potop de flori…Şi cum umblam aşa, m-a cuprins ruşinea şi mă minunam ca de un vis… Oamenii sunt prietenoşi… Şi doar trăiesc alăturea de noi, dar ce bogăţie e la ei!… Kukuiul singur e mai bogat decât întreaga Moscovă cu toate mahalalele ei…

— Să te apuci de negoţ? Îţi trebuie parale, urmă Mihaila, privindu-şi picioarele desculţe. Să te faci strelit? Nici asta nu-i vreo procopseală. Până să ajungi sotnic, îţi iese părul prin căciulă.

Deunăzi a trecut pe la taică-meu Danilo Menşikov, unul din rândaşii ţarului. Spunea că vistieria n-a mai plătit lefurile streliţilor de doi ani şi jumătate. Iar dacă faci tărăboi, te vâră la poprealǎ. Polcovnicul Pâjov îi mână pe streliţi la moşiile lui de lângă Moscova, unde muncesc ca şerbii… Când s-au dus să se jeluiască, i-a bătut cu cnutul în faţa casei armaşilor. Streliţii sunt tare mâniaţi. Menşikov spunea: „Aveţi răbdare, o să vă arate ei ce pot…“

— Se spune că dacă ai pe tine blană boierească nu-i bine să treci dincolo de apa Moscovei.

— E de mirare? Am sărăcit cu toţii… Atâtea dări, dijme, vămi, să-ţi iei lumea-n cap, nu alta…

Menşikov spunea că străinii care fac negoţ la Arhanghelsk şi la Holmogorî au case de piatră. Ce cumpără în străinătate pe o rublă, vând la noi pe trei… Iar la negustoraşii noştri putrezeşte marfa în raft de lacomi ce sunt. Târgoveţii nu mai pot îndura atâta urgie

şi fug care încotro: unii prin împrejurimi, alţii se pustiesc în stepe. Aud că au pus dare şi pe copcile din gheaţă… Şi unde merge tot bănetul ăsta? Menşikov spunea că Vasili Vasilievici Goliţîn şi-a durat palat pe malul gârlei Neglinnaia. Pe din afară e îmbrăcat cu foi de aramă, iar pe dinăuntru în piele aurie…

Vasili înălţă capul şi se uită ţintă la Mihaila. Acesta îşi trase picioarele sub crivat şi-l privi, la rândul său, pe Vasili… Până mai adineaorea, părea un flăcău domol; acum, parcă ar fi altul: zâmbeşte pe sub mustaţă, îi tremură piciorul şi crivatul dârdâie sub el…

— Ce-i cu tine? îl întrebă încet Vasili.

— Săptămâna trecută, un chervan a fost prădat lângă Vorobiovo. N-ai auzit? (Vasili se încruntă şi strânse mai tare mătăniile în mână). Chervanul unor neguţători care aduceau ţesături scumpe. Zoreau să ajungă la Moscova înainte de cină, dar n-au mai ajuns… Unul dintre ei a scăpat cu viaţă şi a făcut jalbă. Au sărit armaşii să-i prindă pe tâlhari, dar n-au mai găsit decât urme… şi alea acoperite de omăt… Mihaila pufni într-un râs care-i sălta umerii: N-avea grijă, că n-am fost acolo. Mi-a spus Menşikov… Se aplecă spre Vasili. Zice că urmele au dus drept în Varvarka, la conacul lui Steopka Odoevski… mezinul cneazului Odoevski… de o samă cu noi…

— Hai să ne culcăm, e vremea să dormim, grăi posac Vasili.

Mihaila râse iarăşi, de data aceasta cu amărăciune:

— Am glumit cât am glumit, acu’ hai la culcare.

Se ridică sprinten de pe crivat şi se întinse, trosnindu-şi încheieturile. Îşi turnă cvas într-o cană de lemn şi bău îndelung, uitându-se peste buza cănii la Vasili.

— Steopka Odoevski are douăzeci şi cinci de slujitori, toţi înarmaţi cu săbii şi cu puşti… haidăi gata la orice… A ştiut cum să-i muştruluiască: nu le-a dat de mâncare vreme de un an şi mai bine, lăsându-i să iasă noaptea în târg, după pradă… Sunt ca nişte lupi.

Mihaila se întinse pe crivat, trase peste el blana de urs şi îşi puse o mână sub cap. Ochii îi sticleau.

— Ai de gând să mă pârăşti pentru ce ţi-am spus?

Vasili agăţă mătăniile şi se culcă tăcut, cu faţa la peretele din bârne de pin din care mustea răşina.

După o vreme de tăcere răspunse:

— De ce să te pârăsc!?

5

Dincolo de poarta Valului de pământ, drumul desfundat se răsfira în uliţi, care şerpuiau printre ziduri, garduri şi case de lemn înguste şi înalte, cu câte două locuinţe. Pretutindeni se vedeau mormane de cenuşă, stârvuri, oale sparte, zdrenţe lepădate: totul se arunca în uliţă.

Alioşka păşea pe lângă sanie, cu hăţurile în mână. În ea se aflau trei şerbi, purtând pe cap coifuri ostăşeşti croite din mucava şi umplute cu câlţi, îmbrăcaţi în caftane de pâslă, groase, tighelite, cu gulere înalte. Aceştia erau oştenii lui Vasili Volkov. Nemaiavând bani să le cumpere zale, îi îmbrăcase în caftane, cu toate că-i era teamă să nu se facă de ruşine şi să nu fie dojenit la cercetarea oastei: şi armele şi îmbrăcămintea oamenilor lui Volkov erau o înşelăciune şi nu se potriveau nici pe departe cu rânduiala hotărâtă.

Vasili şi Mihaila călătoreau în sania Ţiganului. După ei, două slugi duceau calul lui Vasili, cu cioltar bogat şi cu şa persienească şi pe al lui Mihaila, ca vai de el, cu o tarniţă ferfeniţită.

Mihaila era posomorât. Mulţimea de dvoreni şi boiernaşi cu zale şi platoşe rămase de la bunici, cu caftane şi feregele noi, le-o lua înainte, strigând şi dând bice cailor; tot ţinutul se aduna în piaţa Lubeanskaia, unde urma să se facă cercetarea oastei, după care aveau să se împartă moşii boierilor.

Care cum se uita la calul lui Mihaila pufnea în râs: „Hei, îl duci la ţintirimul ciorilor? Vezi că-şi dă duhul pe drum…“ Şi, trecând pe lângă cal, îi croiau câte una cu harapnicul de-l dădeau grămadă, stârnind larmă, hohote

de râs şi fluierături…

Trecură podul de pe Iauza, pe al cărei mal înalt măcinau sute de mori mici. Merseră la trap, după un şirag lung de sănii şi harabale, printr-o piaţă, de-a lungul unui zid alb, dărăpănat, cu foişoare pătrate şi cu numeroase tunuri la metereze. Lângă micile porţi Measniţkie, oamenii se îmbulzeau în larmă şi sudălmi; fiecare voia să apuce înaintea celuilalt; se loveau cu pumnii, căciulile săreau cât colo, săniile trosneau, caii se ridicau în două picioare. Deasupra porţii, o candelă ardea toată vremea în faţa unei icoane întunecate.

Alioşka dădu pe brânci sub o lovitură de gârbaci, îşi pierdu căciula şi abia scăpă cu viaţă! Apucară pe uliţa Measniţkaia… Ştergându-şi sângele care-l podidea pe nas, băietanul se uita în dreapta şi în stânga. Măre Doamne, ce de norod mişuna pe uliţa asta împestriţată de balegă! Din dughene de scânduri, neguţătorii se aplecau în afară, strigând, prinzând trecătorii de pulpanele hainelor, smulgându-le căciulile din cap şi chemându-i înăuntru. De după zaplazurile înalte se arătau clădiri de piatră cu coperişuri povârnite, roşii ori argintii şi turle pestriţe de biserici. Erau mii de biserici, unele mari cu câte cinci turle, altele la răscrucea uliţelor, mici, că de-abia te puteai strecura pe uşă, iar înăuntru, dacă intrau zece inşi, n-aveai cum să te întorci. În pridvoarele deschise, pâlpâiau luminiţele făcliilor deasupra bătrânelor adormite în genunchi. Milogi înfricoşători, cu laţe lungi, îşi fluturau zdrenţele, te înhăţau de picior şi, glăsuind fonfăit, îşi dezgoleau trupurile sângerate şi murdare… Popi fără enorie, cu ochi spăimoşi, vârau sub nasul trecătorilor câte un colac şi le strigau:

„Repede, să-ţi fac o slujbă, neguţătorule, că altfel mănânc colacul…“ Pe deasupra bisericuţelor, se vânzoleau nouri de stăncuţe…

Cu mare anevoinţă, ajunseră dincolo de Lubeanka, unde oştenii călări se împrăştiaseră în pâlcuri prin toată piaţa. Departe, lângă porţile Nikolskie, se iţea, uriaş cât

un horn, un gugiuman boieresc de samuri, împresurat de căciulile diecilor şi de caftanele negre ale staroştilor săteşti. Un bărbat lung şi uscăţiv, cu barba până-n brâu striga dintr-acolo, fluturând o hârtie. Atunci, unul sau altul din dvoreni, cu arme de soi sau cu gioarse vechi, singur sau cu oşteni, ieşea din mulţime şi gonea către masă.

Descăleca şi se închina adânc boierului şi diecilor. Aceştia îi cercetau armele, caii şi se uitau în carte, să vadă cât pământ i-a fost dat. Se isca sfadă. Dvoreanul se juruia, se bătea cu pumnii în piept.

Unii se rugau şi se văicăreau că au ajuns la sapă de lemn şi că mor de foame şi de frig.

Astfel, după o străveche datină, erau chemaţi la cercetare, în fiecare an, oştenii din slujba ţarului, oastea dvorenilor, după care, în primăvară, urmau încercări şi întreceri în meşteşugul războiului.

Vasili şi Mihaila săriră în şa. Porunciră să deshame calul Ţiganului şi pe al lui Alioşka, pe care încălecară pe deşelate doi din şerbii lui Volkov, iar celui de al treilea, rămas pe jos, îi porunciră să spună că dobitocul lui şi-a rupt un picior pe drum. Săniile le lepădară.

Ţiganul se agăţă de scara şeii: „Unde-mi luaţi calul? Boierule! Milostive!…“ Vasili îl ameninţă cu biciuşca: „Lasă gura…“ Când boierul se depărtă, Ţiganul trânti în urmă-i o cumplită sudalmă de mumă, aruncă hamul şi arcul în sanie şi se lungi şi el, îngropându-se în paie de necaz…

Pe Alioşka îl uitaseră cu totul. Băietanul puse hamurile în sanie. Fără căciulă, îmbrăcat cu o bundiţă zdrenţuită, îl pătrunsese frigul. Ce să-i faci, asta e soarta ţăranului, trebuie să rabde. Deodată flăcăuaşul adulmecă un miros plăcut. Trecea un târgoveţ grăsun, cu ochii mici şi cu o căciulă de iepure în cap, sprijinind pe burtă o tabla cu plăcinte coapte în spuză, învelite cu nişte cârpe, din care se înălţau aburi calzi. Măi, al dracului! Dăduse de o parte cârpele şi se uita pieziş la Alioşka:

„Rumeioare, fierbinţi!“ De poftă, Alioşka simţea că-i

vine rău de la lingurică.

— Cum le dai, uncheşule?

— O jumătate de firfiric perechea. Îţi lingi degetele.

Alioşka ascunsese în gură jumătatea de firfiric pe care i-o dăduse maică-sa de noroc, când plecase în şerbie. Îi părea rău de firfiric, dar nici foamea nu-l slăbea.

— Dă-mi şi mie, spuse flăcăuaşul încrâncenat. Îşi luă plăcintele şi le înfulecă. De când se ştia el pe lume, nu pusese în gură asemenea bunătate. Dar când se întoarse la sanie, nu-şi mai găsi nici biciul, nici arcul, nici hamul cu opritori: i le şterpeliseră. Sări cu gura spre Ţiganu, dar acesta, vârât sub paie, îl stropşi cu o sudalmă cruntă. Alioşka simţi că i se taie picioarele, că-i vâjâie capul. Se lăsă pe talpa saniei şi izbucni în plâns. Apoi sări în picioare şi începu să întrebe în stânga şi-n dreapta: „N-aţi văzut cine mi le-a furat?…“ Oamenii râdeau de el. Ce era de făcut? Porni în goană prin piaţă, să-l caute pe boier.

Volkov sta în şa, cu coiful de aramă pe cap, ţinând mâna în şold. Geruiala îi poleise cu chiciură platoşa făurită din plăcuţe şi din inele de fier. Nu-l mai cunoşteai: părea un şoim. În spatele lui, aşteptau cei doi şerbi călări, burduhoşi ca nişte butii, în caftane şi cu baltagele pe umăr. Îşi dădeau seama că nu arată deloc a oşteni. Să mori de râs şi alta nu. Zâmbeau şi ei pe sub mustaţă.

Cu lacrimile şiroind pe obraz şi smiorcăindu-se de ţi se rupea inima, Alioşka povesti năpasta care-i căzuse pe cap.

— Tu eşti de vină îi strigă Vasili. O să-ţi tragă tact-tu o scărmăneală de-o să te ia dracu’. Dacă nu face rost de hamuri noi, îl scarmăn eu pe el. Piei de-aici! Nu te mai învârti prin faţa calului!

În clipa aceea, diacul cel deşirat îi strigă numele, fluturând o hârtie. Urmat de şerbii care-şi îmboldeau caii cu opincile, Volkov porni în goană, spre porţile Nikolskie. Cneazul Fedor Iurievici Romodanovski, cel mai temut om din Moscova, cu gugiuman de samuri şi cu două veşminte, unul de urşinic, căptuşit tot cu samuri, iar

celălalt, o blană de oaie, cu părul pe din afară, pusă peste cel dintâi, şedea în faţa unei mese.

Alioşka se tot vânzolea. Ce-i de făcut? Rămăsese şi fără căciulă şi fără de hamuri… Umbla prin piaţă şi scâncea încetişor. Mihaila Tîrtov îl strigă şi, aplecându-se în şa, îl luă de umăr:

— Alioşka! Grăi el cu ochii lăcrimaţi şi cu buzele tremurând. Pentru numele lui Dumnezeu, dă o fugă până la poarta Tver şi întreabă de casa lui Danila Menşikov, rândaşul… Intră înăuntru şi închină-te de trei ori la pământ înaintea lui. Spune-i că mă-rog frumos… Că am un cal cam becisnic… Că mi-e ruşine… Să-mi dea un cal de-al lui pentru o zi, numai ca să-l arăt… Ţii minte?

Spune-i că am să-i fiu şi eu de-un ajutor… Nu ştiu ce-aş da, numai să am un cal ca lumea… Plângi şi te roagă…

— Bine, bine, am să mă rog eu, dar dacă n-o vrea? întrebă Alioşka.

— Te îngrop de viu, răcni Mihaila, holbându-se cumplit şi umflându-şi nările.

Alioşka o zbughi în goană ca să împlinească porunca.

Mihaila dârdâia de frig în şa; n-apucase să înfulece nimic în ziua aceea. Soarele asfinţea într-o negură rece. Omătul se pierdea într-o învăluire albăstrie, scârţâind aspru sub copitele cailor. Era ceasul amurgului şi la toate bisericile din Moscova începură să bată clopotele pentru vecernie.

Posomorât, cu capul plecat, Vasili Volkov trecu la pas pe lângă Mihaila. Alioşka nu se mai întorcea.

Şi nici nu s-a mai întors.

6

În cămara strâmtă, încălzită din belşug, candelele ardeau înaintea icoanelor, luminând bolta scundă şi zugrăveala ei întunecată: pasărea raiului şi frunze de acantă, răsucite.

Sub icoane, într-un crivat larg, cu trupu-i firav

cufundat în perine din puf de lebădă, îşi dădea sufletul ţarul Feodor Alexeevici.

Sfârşitul acesta era de mult aşteptat; ţarul suferea de scorbut şi i se umflaseră picioarele. La leturghia din dimineaţa aceea nu mai avusese putere să se ţină în picioare; se lăsase în jilţ şi după o clipă se prăvălise la pământ. Când se apropiaseră în grabă boierii, abia de-i mai bătea inima! Îl aşezaseră sub icoane. Picioarele umflate de apă se îngroşaseră ca doi butuci şi acum începuse să i se umfle şi pântecul. Au chemat un doftor neamţ. Slobozindu-i-se apa din trup, ţarul se mai linişti. Dar se stingea clipă cu clipă. Găvanele ochilor i se întunecaseră şi nasul i se ascuţise. O vreme murmură încetişor vorbe pe care cei din jur nu le puteau înţelege. Doftorul îşi aplecă urechea către buzele învineţite ale ţarului: Feodor Alexeevici îngăima nedesluşit, aproape fără să-şi mişte buzele, stihuri lătineşti. Doftorului i se păru că aude un stih de Ovidiu. Să-i vină în minte asemenea lucruri pe patul de moarte? Nu mai încăpea îndoială că ţarul aiura…

De la o vreme nu i se mai auzi răsuflarea. Patriarhul Ioakim, cu înfăţişarea-i aspră, cu obrazul ca de ceară, în mantie neagră şi purtând camilafcă cu cruce albă în opt colţuri, hodinea într-un jeţ talienesc, lângă fereastra argintată de chiciură, în ale cărei ochiuri rotunde sclipeau razele lunii.

Şedea gârbov şi neclintit, o arătare a morţii. Desprinsă parcă de toţi ceilalţi, ţarina Marfa Matveevna stătea singuratică în picioare, răzimată de perete. Prin negura lacrimilor se uita ţintă la faţa bărbatului ei, care trăgea să moară, la fruntea lui îngustă şi la nasu-i lungit, care abia se lămurea în mormanul de perine. Ţarina abia împlinise şaptesprezece ani, când o luaseră din neamul nevoiaş al Apraxinilor şi o aduseseră la curte pentru frumuseţea ei. Nu fusese ţarină decât două luni. Faţa-i prostuţă, cu sprâncene negre, se buhăise de plâns. Suspina ca o copiliţă şi îşi frângea degetele. Se sfia să bocească.

La celălalt capăt al încăperii, stăteau de vorbă în lumina scăzută de sub bolţi, neamurile ţarului, surorile, mătuşile şi unchii, precum şi boierii de sfat: Ivan Maximovici Iazîkov, mic, rotofei, blajin şi mieros, om tare dibaci şi adânc cunoscător al năravurilor de la curte; Alexei Timofeevici Lihaciov, întâiul postelnic, un cărturar bătrân, ursuz dar milostiv şi cneazul Vasili Vasilievici Goliţîn, bărbat de o neasemuită frumuseţe, mijlociu de stat, cu o bărbuţă creaţă, oleacă pleşuv, cu mustăţile bârligate şi cu părul tuns scurt, după portul leşesc, îmbrăcat în contăş şi încălţat în cizmuliţe moi, cu tocuri înalte.

În ochii lui albaştri săgetau sclipiri, mărturisind o anume însufleţire. Era un ceas de grea cumpănă: urma să vestească un ţar nou. Pe cine? Pe Petru sau pe Ivan? Pe feciorul ţarinei Narâşkina sau pe cel al ţarinei Miloslavskaia? Amândoi erau copii neajutoraţi şi puterea fiecăruia din ei sta numai în neamul din care se trăgea. Petru era ager la minte şi voinic, Ivan tâmp şi nevolnic, puteai să faci ce vrei cu el… Pe care să-l aleagă? Pe care?

Vasili Vasilievici se oprise după uşa cu două canaturi, ferecată în aramă şi, plecând urechea, asculta. Uşa dădea în sala tronului, unde cisluiau boierii. Stăteau acolo de dimineaţă, cu blănile pe ei, încinşi, de căldură, nemâncaţi şi nebăuţi. De o parte era neamul Narâşkinilor, iar de partea cealaltă, neamul Miloslavski; fiecare cu oamenii lor de casă. Încăperea era plină: boierii se ciorovăiau, îşi aminteau ocările din trecut şi ştiau că, în acea zi, unii dintre ei se vor înălţa, iar alţii vor lua calea surghiunului.

— Ce larmă! murmură Vasili Vasilievici şi, apropiindu-se de Iazîkov, îi şopti în graiul leşesc: Ivan Maximovici, du-te la patriarh şi întreabă-l: pe cine sprijină?

Iazîkov, cu coama lui de păr bălai, creţ, zâmbi mieros cu buzele-i roşii. În zăpuşeala din încăpere asudase; în jurul lui, plutea o uşoară mireasmă de ulei de trandafiri. Privind de jos în sus, răspunse:

— Cneazule, înalt prea sfinţitul aşteaptă ca şi noi

cuvântul tău. În ceea ce ne priveşte, am hotărât parcă…

Lihaciov se apropie, suspină şi spuse, ducând încetişor mâna-i albă la barbă:

— Vasili Vasilievici, în ceasul acesta de cumpănă nu ne este îngăduit a ne dezbina. Noi am chibzuit aşa: lui Ivan i-ar veni tare greu să fie ţar, e prea şubred. Nouă ne trebuie vârtoşie.

Vasili Vasilievici plecă genele, zâmbind cu un colţ al gurii lui frumoase. Îşi dădea seama că dihonia ar fi acum cu primejdie.

— Fie şi aşa, spuse el. Să-l punem pe Petru.

Ridicând ochii albaştri, în lumina lor se ivi deodată un tremur şi o uşoară învăluire de duioşie.

Ţarevna[3] Sofia, a şasea soră a ţarului, intrase tocmai atunci pe uşă şi Vasili Vasilievici rămăsese cu ochii la ea. Nu venea lin ca o lebădă, aşa cum s-ar fi cuvenit unei fete, ci ca o vijelie. Letnicul[4] înflorat rămăsese neîncheiat peste pieptu-i prea mare, iar poalele băteau în lături; panglicile roşii ale cununiţei fluturau. Sub albelile şi rumenelile ce-i acopereau faţa urâtă, se iviseră pete stacojii. Ţarina avea oasele late şi capul mare, era îndesată şi voinică. Nimic nu părea feciorelnic, în totu-i tot, fruntea boltită, ochii verzui şi buzele strânse îi dădeau mai degrabă o înfăţişare de bărbat. Aruncând o privire către Vasili Vasilievici, înţelese, pesemne, vorbele şi răspunsurile lui.

Nările îi tremurară cu trufie. Se duse către crivatul ţarului care se sfârşea, îşi plesni palmele, le încleştă şi se lăsă pe covor, lipindu-şi fruntea de marginea aşternutului. Patriarhul înălţă capul şi privirea-i înceţoşată se opri pe ceafa Sofiei şi pe cozile care-i atârnau pe spate. Cei de faţă ciuliră urechile. Cele cinci ţarevne se închinară. Patriarhul se ridică şi se uită îndelung la ţar. Îşi dădu mânecile negre în sus, îl blagoslovi cu un gest larg şi începu să cetească

---

[3] *Ţarevnă* – fiică de ţar (n.t.)

[4] *Letnic* - veştmânt lung de mătase, care se încheia până la gât cusut cu fir şi împodobit cu mărgăritare.

rugăciunea de dezlegare.

Sofia îşi trecu mâna pe ceafă şi slobozi un ţipăt ascuţit, ca de sălbătăciune, apoi începu să bocească gros. Surorile ei prinseră să se tânguie şi ele… Ţarina Marfa Matveevna căzu cu faţa în jos, pe un jeţ. Feodor Matveevici Apraxin, fratele ei mai mare, înalt şi voinic, cu o blană până-n călcâie, se apropie de ţarină şi o mângâie pe umăr. Iazîkov se duse la patriarh, îi sărută mâna şi-l trase după sine. Patriarhul, Iazîkov, Lihaciov şi Goliţîn trecură cu grabă în sala tronului. Boierii îi împresurară ca o turmă, dând din mâini, întinzând bărbile înainte şi holbându-se fără ruşinare:

— Ce este, prea sfinte? Ce s-a întâmplat?

— Ţarul Feodor Alexeevici a răposat întru Domnul… Să plângem, boieri…

Nimeni nu mai stătu să-l asculte. Îmbulzindu-se, năboind spre uşă, boierii grăbiră către mort şi căzură în genunchi, trântindu-se cu fruntea de covor; apoi, ridicându-se, îi sărutară mâinile galbene ca ceara, împreunate pe piept. De zăduf, candelele începură să sfârâie şi să se stingă. Sofia fu scoasă afară. Vasili Vasilievici se făcu nevăzut. Cnejii Piotr şi Boris Alexeevici Goliţîn, cneazul Iakov Dolgoruki, cu chipul lui tuciuriu, sprâncenat, fioros la înfăţişare şi fraţii acestuia: Luka, Boris şi Grigori se alăturară lui Iazîkov.

— Ne-am luat junghere şi avem zale sub vestminte… spuse Iakov. Ce facem acum? Îl strigăm pe Petru?

— Ieşiţi pe scară, în faţa norodului. Îl strigăm când iese patriarhul… Dacă-l strigă careva pe Ivan Alexeevici, să izbiţi în tâlhari cu jungherele, să izbiţi aprig…

După un ceas de vreme, patriarhul ieşi pe scara din faţă şi, blagoslovind glotimea strânsă — streliţi, boiernaşi, cinovnici, neguţători şi târgoveţi — întrebă:

— Pe care din cei doi ţarevici îl vreţi în scaun?

Pe toată întinderea licăreau focuri. Luna asfinţea dincolo de gârla Moscovei. Lumina ei gheţoasă lucea în tinicheaua turlelor. Câteva glasuri din mulţime răcniră:

— Îl vrem pe Petru Alexeevici…

Se auzi şi un strigăt răguşit:

— Îl vrem pe Ivan…

Un freamăt se tălăzui către locul de unde izbucnise glasul, care în răstimp se stinsese; apoi, gloata se dezlănţui vijelios:

— Petru! Petru!

7

În ograda lui Danila, doi zăvozi priponiţi în lanţ se năpustiră către Alioşka, sugrumându-se de mânie. O fetişcană cu bube la gură şi cu un cojocel pus pe cap îl îndrumă spre scara ferecată de polei, pe unde se intra în casă. Chicotind anapoda, se trase de grabă într-o odăiţă de sub scară, unde se vedea în întuneric pâlpâind focul din vatră.

Urcând pe scară, Alioşka auzi sus, în casă, răcnete năprasnice, ca de nebun… „S-a mântuit cu mine, îşi spuse băietanul, nu mai scap teafăr de-aici…“ Apucă scândurica ascuţită care atârna de o sfoară şi, cu mare anevoinţă, izbuti să deschidă uşa umflată. Îl trăsni un val de căldură şi un iz amestecat, de votcă şi ridichi. La masa aşezată sub icoane, şedeau un popă cu laţele împletite în codiţă, cu barba roşcovană ca o mătură şi un bărbat mărunt, ciupit de vărsat, cu nasul ascuţit.

— Bagă mintea în el pe poarta din dos! strigau ei, ciocnind stacanele.

Al treilea bărbat, burduhos, îmbrăcat într-o cămaşă smeurie, cu brâul desfăcut, strângea pe un băietan între genunchi şi-i trăgea cu cureaua pe dosul despuiat. Poponeţul uscăţiv, vrâstat de dungi roşii, se frământa şi se zbătea. „Văleu, tătucule, văleu“, se jeluia cel bătut. Alioşka îngheţă.

Văzându-l, ciupitul prinse a clipi mărunt din pleoapele lipsite de gene. Popa deschise o gură mare şi strigă cu glas răguşit:

— Iaca încă unul. Trage-i şi istuia!

Alioşka se înţepeni zdravăn pe picioare vârându-şi

capul între umeri. „S-a mântuit cu mine…“

Burduhosul întoarse capul. Un băietan cu ochii albaştri şi rotunzi ţâşni dintre picioarele lui, ţinându-şi nădrăgeii cu mâna. O zbughi pe uşă şi dus a fost. Potrivit poruncii ce primise, Alioşka se aruncă în genunchi, izbindu-se de trei ori cu fruntea de podele. Ridicându-l de guler, burduhosul îl trase către faţa-i tuciurie, năduşită şi-l întrebă, trântindu-i în nas o duhoare caldă de vin dospit:

— Ce vrei? Umbli după furtişaguri, ai? Eşti iscoadă? Ce caţi prin casele oamenilor?

Clănţănind din dinţi, Alioşka abia apucă să-i spună de Tîrtov. Burduhosului cu chip tuciuriu i se umflaseră vinele: nu înţelegea nimic…

— Care Tîrtov? Care cal? Va să zică ai venit să furi calul? Eşti hoţ de cai?…

Alioşka zbucni în plâns, se jurui, se închină cu trei degete… Omul cu chip tuciuriu îl înşfăcă mânios de păr, îl târî după el, tropăind din cizme, deschise uşa cu piciorul şi-l zvârli pe scara lucie de polei…

— Alungaţi hoţul! răcni, clătinându-se. Şarok, Brovka, Înhăţaţi-l…

Cumpănindu-şi în uşă făptura-i de taur, Danila Menşikov se întoarse la masă. Umplu gâfâind stacanele, prinse în cangea degetelor câteva felii de ridiche şi vorbi:

— Ascultă, popo, tu care ai cetit Evanghelia, trebuie să ştii, tună el, feciorul meu îşi face de cap… A început să şi fure, puiul de căţea. Ce să fac cu el? Să-l ucid? Ce scrie la Evanghelie?

Popa Filka răspunse firoscos:

— Evanghelia scrie aşa: bate-ţi copilul cât e mic, ca să ai pace la bătrâneţe. Şi bătându-l, să nu te laşi muiat de înduioşare. Băţul nu ucide, ci întăreşte. Sângerează-l adânc, căci aşa ai să-i mântui sufletul…

— Amin, suspină omul cu nas ascuţit.

— Numai oleacă să răsuflu şi-l chem iar, spuse Danila. Treaba merge prost, fraţilor… Din rău în mai rău… Copiii nu te mai ascultă, smerenia de altă dată s-a dus… Ţarul nu ne-a mai plătit lefurile de doi ani… Nu mai avem nici

ce îmbuca… Streliţii ameninţă c-au să dea foc Moscovei din tus-patru colţurile… Norodul e în mare fierbere… O să ne prăpădim cu toţii…

Cărturarul Foma Podşcipaiev, cel ciupit de vărsat şi cu nas ascuţit, zise:

— Niconienii[5] au dărâmat credinţa cea veche, dar cu ea (ridică un deget) trăia lumea… Altă credinţă n-avem… Copiii se nasc în păcat; poţi să-i omori în bătaie, tot fără suflet rămân.!. Sunt copiii veacului lor… Niconieni… Turmă fără păstor, hrană pentru Satana… Protopopul Avvacum[6] scria: „Niconiene, nu cumva vrei să iei partea lui Cristos şi să i-o jertfeşti tatălui tău, diavolului?…“ Diavolului! (Ridică iarăşi degetul). Şi mai departe: „Ce eşti tu, niconiene;? Eşti scârnăvie şi duhoare, câine spurcat…“

— Câini! urlă Danila izbind cu pumnul în masă,

— Popii şi protopopii niconieni poartă anterie de mătase şi nu-şi mai încap în piele, blestemaţii! glăsui popa Filka.

După această zbucnire, Foma Podşcipaiev urmă:

— Protopopul Avvacum vorbeşte şi despre asta: „Frate Ilarion, vlădică de Reazan, adu-ţi aminte cum s-a pustiit Melchisedec în bunget de codru, pe muntele Tabor. Se hrănea cu lăstari şi se adăpa cu rouă. Era un duhovnic drept, nu umbla după vin şi licori, nici după votcă, nici după rachiuri strecurate, nici după bere cu mirodenii. Frate Ilarion, vlădică de Reazan, auzit-ai cum a vieţuit Melchisedec? Nu s-a dedat desfătărilor şi nu s-a lăfăit în rădvan tras de cai murgi, cu toate că purcedea din neam de rigi. Dar tu ce eşti, popă bicisnic?… Te urci în rădvan, te umfli ca o băşică deşartă, te tolăneşti pe perine, îţi piepteni părul ca o codană şi, scoţând mutra afară, te

---

[5] *Niconieni* - adepţii patriarhului Nicon care, în veacul al XVI-lea a poruncit arderea cărţilor bisericeşti existente şi înlocuirea cu altele, tipărite după alte texte. Această măsură a provocat o sciziune în biserica rusă, numeroşi credincioşi fiind hotăriţi să respecte vechile tradiţii.

[6] Protopopul Avvacum din Dorpat unul dintre principalii susţinători ai vechilor cărţi.

preumbli pe medean, să te placă hoţomanele de maici… Vai ţie, sărmane… Se vede cât colo că diavolul ţi-a luat minţile. N-ai oblicit şi nu cunoşti vieţile sfinţilor…“

Popa Filka izbucni în râs, mijindu-şi ochii şi săltând din obraji. Danila umplu iarăşi stacanele. Şi iarăşi le deşertară.

— Streliţii au şi început a rupe bucoavnele niconiene şi a le arunca cât colo, spuse el. Deie Domnul să se ridice întru apărarea datinei străvechi!…

Întoarse capul către uşă. Câinii se dezlănţuiseră cu mânie. Treptele scării începură să scârţâie. În dosul uşii, se auzi rugăciunea lui Cristos. „Amin“, răspunseră cei trei. Intră Ovsei Rjov, cumnatul lui Danila, o namilă de strelit din polcul lui Pâjov. Se închină către ungherul cu icoane şi îşi dădu părul pe spate.

— Chefuiţi! spuse liniştit. Nu ştiţi ce se petrece sus?… Ţarul a răposat… Narâşkinii şi Dolgorukii l-au strigat pe Petru… Nimeni nu se aştepta la o asemenea năprasnă… Boierii şi niconienii au să ne robească pe toţi…

8

Rostogolindu-se de-a buşilea pe scară, Alioşka se opri într-un nămete de zăpadă. Zăvozii săriră asupra lui, rânjindu-şi colţii galbeni. Băiatul îşi feri capul şi închise ochii… Dar zăvozii nu-l crâmpoţiră… Mare minune! L-a păzit Dumnezeu!

Câinii se traseră deoparte, mârâind. Cineva se lăsă pe vine lângă Alioşka şi-l împunse cu degetul în tâmplă:

— Cine eşti tu?

— Alioşka deschise un ochi. Câinii se zburliră iarăşi la câţiva paşi de el. Băiatul care fusese bătut adineaorea, şedea pe vine lângă el.

— Cum te cheamă? întrebă acesta.

— Alioşka.

— Al cui eşti?

— Al lui Brovkin, de la ţară.

Băiatul se uită la el ca un câine, plecându-şi capul

când pe un umăr, când pe celălalt. De după coperişul unui grajd, luna îi lumina faţa cu ochii mari. Părea a fi un flăcăuaş tare isteţ…

— Vino să te încălzeşti, spuse el. Dacă nu vii, să vezi ce-ţi fac… Vrei să ne luăm la trântă?

— N-am chef, răspunse Alioşka, lăsându-se pe burtă. Se măsurară iarăşi din ochi. Dă-mi drumul, urmă cu glas tărăgănat, lasă-mă… Nu ţi-am făcut nimic… Vreau să plec…

— Unde?

— Nu ştiu nici eu… Mi-a spus că mă-ngroapă de viu… Are să mă ucidă şi acasă.

— Te bate tătâne-tu?

— Tata m-a vândut în robie, aşa că acum nu mă mai bate. Dar mă stropşesc slugile, fireşte. Când eram acasă, de bună seamă că mă bătea…

— Ai fugit de la boier?

— Pân-acuma n-am fugit… Dar pe tine cum te cheamă?

— Alexaşka… Menşikov… Tata mă burduşeşte de două-trei ori pe zi. Nu mi-au mai rămas pe dos decât oasele; carnea e stâlcită toată.

— Aracan de tine!

— Vii să te încălzeşti?

— Viu.

Cei doi băietani se strecurară degrabă pe după scară, în cămara în care Alioşka văzuse adineaorea focul pâlpâind în vatră. Era cald şi uscat, mirosea a pâine proaspătă; o lumânare de seu ardea într-un sfeşnic de fier cu împletituri. Gândaci de cuhne mişunau pe pereţii de bârne înnegriţi de fum. N-ai mai fi plecat de acolo cât lumea.

— Vasenka, zise cu grabă Alexaşka, întorcându-se către o bătrânică scundă care trebăluia la cuhne, să nu mă pârăşti tatii. Descalţă-te, Alioşka. Băietanul de gazdă îşi scoase pâslarii. Alioşka se descălţă şi el. Se urcară pe cuptorul care prindea jumătate din încăpere. Doi ochi îi priveau din întuneric, fără să clipească. Erau ai fetişcanei

care-i deschisese poarta lui Alioşka. Se trase mai în fund şi se vârî după hogeac.

— Hai să mai stăm de vorbă, spuse în şoaptă Alexaşka. Maică-mea a murit. Tata umblă beat de dimineaţă până seara şi vrea să-şi aducă altă nevastă. Iar mie mi-i tare frică de o mumă vitregă.

Acuma mai e cum e, dar atunci o să-mi scoată sufletul…

— Chiar că o să-ţi scoată sufletul, întări Alioşka.

Fata se smiorcăi în dosul hogeacului.

— Asta spun şi eu… Am văzut deunăzi la porţile Serpuhovskie o şatră de ţigani ursari… Îi trăgeau din ţivlitori… Cântau, jucau… M-au chemat la ei. Vrei să fugim cu ţiganii?… Vrei?

— Cu ţiganii o să crăpăm de foame, răspunse Alioşka.

— Atuncea să ne tocmim la niscai neguţători… Şi la vară să plecăm. Poate prindem un pui de urs în pădure. Cunosc eu un târgoveţ care prinde urşi… Ar putea să ne înveţe şi pe noi.. Tu duci ursul, iar eu cânt şi joc… Ştiu toate cântările. Cât îi Moscova de mare, jucător mai grozav ca mine nu se află!

Fata se smiorcăia mereu în dosul hogeacului. Alexaşka o ghionti în coaste:

— Ia mai potoleşte-te, afurisito… Ştii ceva? Hai s-o luăm cu noi.

— Cu o muiere e multă bătaie de cap…

— O luăm la vară, să ne ajute la cules ciuperci. E ea cam toantă, dar adună ciupercile tare repede… Acuma o să mâncăm un blid de ciorbă; pe urmă mă cheamă sus, să spun rugăciunea şi-mi mai trage o chelfăneală. După aceea mă întorc şi ne culcăm. Iar mâine, cum se face ziuă, tragem o raită prin Kitai-gorod[7], peste gârla Moscovei. Acolo am nişte cunoscuţi. Aş fi tulit-o eu de mult, dar n-am avut un tovarăş…

— De-am găsi un neguţător, să ne tocmim la el să vindem plăcinte, spuse Alioşka.

Sus se auzi o uşă trântită: plecau musafirii. Scara

---

[7] *Kitai-gorod* - unul din cartierele Moscovei.

gemea sub paşii lor. Glasul ameninţător al lui Danila îl chema pe Alexaşka.

9

Între dughenele de pe Varvarka, se afla o casă scundă cu şase ferestre, împodobită cu căişori şi cu cocoşi. Deasupra porţii, era înfiptă o tidvă de berbec. Poarta stătea larg deschisă: putea să intre oricine. Beţivanii se tăvăleau în ogradă, printre nămeţii îngălbeniţi de zoaie şi de băligar. Unii aveau feţele sângerate, altora li se furaseră cizmele sau căciula. Mulţime de sănii joase, ţărăneşti şi neguţătoreşti, cu spatele zugrăvit, cu caii înhămaţi, se înşiruiau lângă poartă şi în ogradă.

Aici era o crâşmă ale cărei câştiguri mergeau în folosul stăpânirii.

Crâşmarul, om aprig, cu sprâncenele neguroase, veghea la tejghea. În raft, se aflau rânduite clondire şi stacane de cositor. Într-un ungher ardeau candele dinaintea icoanelor înnegrite de fum.

De-a lungul pereţilor se înşirau lăviţi lângă o masă lungă. În dosul peretelui de scânduri, era o încăpere curată, pentru neguţători. Dacă vreun trepăduş sau vreun târgoveţ beat îşi vâra nasul în încăperea aceasta, crâşmarul se încrunta şi striga la el. Dacă nu pleca cu binişorul, îl lua de nădragi şi-l zvârlea afară.

Acolo, în cămara din fund, aveau loc cisluiri de seamă şi neguţătorii beau bere, înmiresmată cu ghimber şi sbiten[8] cald. Se tocmeau, cădeau la învoială, băteau palma. Stăteau de vorbă despre treburi, dar treburile acelor zile îi puneau pe gânduri.

Dincoace, în cămara din faţă, lângă tejghea, răsunau strigăte, larmă, sudălmi. Puteai să cânţi, să petreci, numai să plăteşti. Vistieria nu ierta. Dacă n-aveai bani, îţi scoteai cojocul. Dacă băuseşi tot ce aveai pe tine, crâşmarul făcea semn din ochi către un vătaf care se aşeza la colţul mesei, cu o pană de gâscă la ureche şi cu

---

[8] *Sbiten* - băutură pregătită din miere fiartă cu mirodenii.

o călimară legată de gât şi începea să scrie. Dezmeticeşte-te, buiacule!

Vătaful cel cărturar îţi scria o zapiscă ce te arunca în robie. Veniseşi la crâşmă om slobod şi plecai şerb şi despuiat…

— Acum e mai lesne, spunea crâşmarul, turnând rachiu verde într-o stacană de cositor. Acum vine după tine vreo rudă, vreun ortac sau nevasta, să te ia până nu ţi-ai băut sufletul. Astăzi, unor asemenea oameni le dăm drumul, nu ne punem mintea cu ei. Nu le mai luăm cămaşa. Ducă-se cu Dumnezeu. Dar sub răposatul ţar Alexei Mihailovici, dacă se întâmpla să vină cineva să scoată pe vreun beţiv din crâşmă, ca să nu-şi bea şi cămaşa de pe el… îndată îi spuneai: „Stai, drăguţule!… Pierde vistieria… Vistieria are nevoie şi de banul ăsta…“ Strigai îndată după caraulă. Veneau armaşii, îl înhăţau pe cel care te ţinea de rău să nu mai bei şi-l duceau la Despărţământul nelegiuirilor. Acolo, după ce se judeca pricina, îi tăiau mâna stângă şi piciorul drept şi-l aruncau pe maidan… Dar voi, şoimilor, puteţi să beţi fără frică, azi nu mai tăiem nici mâinile, nici picioarele…

10

Lumea se bulucea în faţa crâşmei şi se hlizea pe ferestre înăuntru. În ogradă şi la uşa de intrare nu era chip să răzbaţi. Streliţi în caftane roşii, verzi şi smeurii mişunau peste tot locul. Îmbulzeală cumplită. Moarte de om. „Ce s-a întâmplat? Pe cine? Pentru ce?…“ În crâşmă, după peretele de scânduri, se adunaseră streliţi şi neguţători din bazar. Şi atât norod era, încât din pricina aburilor apa curgea şiroaie pe geamuri. Streliţii aduseseră un om mai mult mort decât viu, care acum zăcea pe duşumea şi gemea de ţi se rupea inima. Din vestmintele sfâşiate se lămurea un trup bine hrănit. Păru-i alb era năclăit de sânge. Avea nasul şi obrajii stâlciţi.

Arătând către el, streliţii strigară:

— Aşa o să păţiţi şi voi, curând…

— Dormiţi, ai? Cei din Kukui nu dorm…

— Băieţi, pentru ce i-or schilodi nemţii pe ai noştri?

— A avut noroc că am trecut noi pe acolo şi am sărit să-l scăpăm… Altfel, îl ucideau în bătaie…

— Când s-a pomenit asemenea ispravă sub răposatul ţar? Când au mai cutezat blestemaţii de venetici să-i obijduiască pe ai noştri?

Ovsei Rjov, strelitul din polcul Pâjov, cercând a-şi domoli tovarăşii, se închină către neguţătorii din bazar, grăindu-le:

— Sărmani fiind, am venit la voi, cinstiţi oaspeţi[9] şi neguţători de seamă. Nu mai avem unde să ne alimănim cu muierile şi cu copilaşii noştri… Am scăpătat cum nu se mai poate… N-am mai primit leafă de doi ani. Polcovnicii ne ucid în munci istovitoare. Dar noi cu ce să trăim? Nu ne mai îngăduie să facem negoţuri în târg, iar în mahalale nu mai încăpem… Nemţii au pus mâna pe toate… Au cumpărat acum inul necules şi urzeala! Cumpără piei şi le lucrează singuri în Kukui, diavolii…

Femeile nu mai vor să cumpere ciuboţele de-ale noastre, ci caută numai d-ale nemţeşti… Nu mai e chip să trăieşti… Dacă nu săriţi în apărarea noastră, a streliţilor, aveţi să pieriţi şi voi, neguţătorii… Narâşkinii au pus mâna pe vistieria ţarului… Şi-i ştiţi ce hrăpăreţi sunt… O să pună acu nişte dăjdii şi angarale, că o să ia şi pielea de pe voi… Să vedeţi altă năpastă: boierul Matveev se întoarce din surghiun cu inima împietrită de ură. O să înghită toată Moscova…

Înfricoşătoare erau gemetele celui stâlcit în bătaie. Înfricoşate şi pline de nelinişti erau vorbele strelitului. Neguţătorii se uitau unii la alţii. Nu le prea venea să creadă că acest neguţătoraş fusese bătut de nemţii din Kukui. Era o întâmplare cam nelămurită. Totuşi, streliţii aveau dreptate. Viaţa era grea, sărăcia şi îngrijorarea sporeau din an în an… Fiecare ucaz nou, „ţarul a spus şi

---

[9] *Oaspeţi* - negustori cărora ţarul le acorda anumite privilegii în schimbul serviciilor aduse.

boierii au întărit“, aducea o pacoste nouă: plăteşte, aruncă banii în sacul cel fără de fund… Cui să te plângi?

Cine să-ţi ia apărarea? Boierii cei mari? Ei nu ştiau decât să te stoarcă de bani, ca să îndestuleze vistieria. Dar de unde scoţi banii nici nu le păsa. N-ai decât să le dai şi cămaşa din spinare. Parc-ar fi duşmanii cei mai înverşunaţi ai Moscovei!

Un neguţător intră în roata ce se strânsese împrejurul celui bătut şi, răşchirându-şi degetele împodobite cu inele de argint, rosti:

— Noi, adică neamul Vorobiov, am dus în Arhanghelsk, la iarmaroc, nişte mătase nelucrată. Nemţii s-au vorbit între ei şi n-au cumpărat nimic de la noi. Mai marele lor, adică neamţul Wulfin, ne-a strigat: „O să-i silim pe neguţătorii din Moscova să ne plătească datoriile şi o să-i facem să vândă numai opinci… “

Lumea din crâşmă începu să mârâie.

— Nu v-am spus?! izbucniră streliţii. În scurtă vreme n-o să mai avem nici opinci!…

Tânărul neguţător Bogdan Jigulin sări şi el în gloată, scuturându-şi pletele cârlionţate:

— Vin de la mare, spuse cu vioiciune. M-am dus să cumpăr grăsime de chit. M-am dus cu harabalele goale şi aşa m-am întors. Nemţii, Maxelin şi Birkopow, au cumpărat de la oamenii din partea locului toată grăsimea de chit, pe zece ani înainte. Toţi oamenii le sunt datori. Liftele iau grăsimea pe un sfert din preţ şi nu le îngăduie să vândă şi altora. Oamenii au ajuns la sapă de lemn şi nu mai ies în larg. Nu mai vor să vâneze, a intrat dihonia în ei… Noi, ruşii, nu mai avem ce căta în ţinuturile de la miazănoapte.

Streliţii izbucniră în răcnete, suflecându-şi mânecile. Ovsei Rjov îşi zăngăni sabia şi-şi rânji dinţii:

— Lăsaţi-ne întâi să ne răfuim cu polcovnicii… Pe urmă le vine rândul şi boierilor… Tragem clopotele la Moscova. Toate târgurile vor fi cu noi. Dar voi, neguţătorii, trebuie să ne sprijiniţi… Hai, băieţi, luaţi-l. Să mergem mai departe…

Streliţii ridicară pe cel bătut. Omul începu să urle clătinând din cap: „Văleu, m-au ucis!“ Streliţii îl scoaseră din crâşmă şi, dând lumea la o parte, îl duseră în Piaţa Roşie să-l arate norodului.

Neguţătorii rămaseră în crâşmă. Erau vremuri tulburi şi treburi necurate! Dacă te încurcai cu streliţii, ăştia erau nişte zurbagii, n-aveau ce pierde… Dar dacă nu te încurcai cu ei, te înghiţeau boierii.

11

În seara aceea, după vecernie, Alexaşka fu bătut atât de cumplit, încât abia mai avu putere să se târască până la cuhne. Îşi trase un oghial pe el şi rămase tăcut, scrâşnind din dinţi. Alioşka îi aduse sus pe cuptor un blid de hrişcă cu lapte. Tare îi mai părea rău de el: „Văleu, ce te-a mai stâlcit, băiete!…“

Alexaşka zăcu o noapte şi o zi la căldură, lângă hogeac şi îşi veni în fire. Începu să vorbească iar:

— Un tată ca ăsta ar trebui rupt pe roată, ticălosul!… Ascultă, Alioşka, du-te încetişor de ia nişte untdelemn din dosul icoanelor. Să-mi ung spinarea; până mâine dimineaţă se usucă şi plecăm… Nu mă mai întorc, măcar de-aş şti că mor într-un şanţ…

Viforul urlă toată noaptea în dosul peretelui de bârne. Necuratul se jeluia în hogeac. Fata plângea pe înfundate. Alioşka o visă pe maică-sa: se făcea că şade în mijlocul casei, într-o învăluire de neguri şi plânge cu ochii deschişi, ducând mereu mâinile la cap şi tânguindu-se… Alioşka nu mai putea de dor.

Când se lumină de ziuă, Alexaşka îl trezi: „Ai dormit destul. Scoală”. Îşi legară încălţările ca pentru drum lung, scărpinându-se necontenit. Dibuiră o jumătate de pită şi o luară cu ei. Fluierând către câini, scoaseră scândura de sub poartă şi se furişară în uliţă. Era o dimineaţă domoală, ceţoasă, jilavă. Ţurţurii picau clinchetind înăbuşit. Uliţele întortocheate, mărginite cu case de bârne, zăceau încă în beznă. Dincolo de târgul de lemn,

zorile se revărsau în şuviţe sângerii, împâclite.

Străjile ridicau alene opreliştile aşezate de cu noapte, ca să apere uliţele de haimanale şi de hoţi.

Milogi, schilozi şi zănatici porniseră cu noaptea în cap, suduindu-se, ca să-şi apuce din vreme loc în pridvoarele bisericilor. Pe Vozdvijenka, o cireadă mergea la adăpat pe drumul plin de balegă, spre gârla Neglinnaia. Vitele mugeau.

Cei doi băietani ajunseră odată cu cireada la porţile Boroviţkie, cele cu chindie rotundă. Un muşchetar neamţ, învăluit în şubă, aţipise lângă tunurile de tuci. „Pe aici umblă binişor, că ţaru-i aproape“, şopti Alexaşka. Mergând pe malul prăvălit al apei Neglinnaia, peste mormane de cenuşă şi gunoi, ieşiră la podul Iverski şi trecură dincolo. Se luminase de ziuă. Nouri plumburii pluteau alene peste oraş. Un şanţ adânc chenăruia zidurile Kremlinului pe toată lungimea lor. Ici şi colo, răsăreau stâlpii putrezi rămaşi de la nişte mori de apă, dărâmate de curând. Pe mal se înălţau câteva spânzurători: câte doi stâlpi şi o grindă. Într-una din ele atârna un lungan deşirat, cu opinci, cu mâinile legate la spate, cu capul în piept şi cu faţa ciugulită de păsări. „Uite alţi doi“, şopti Alexaşka.

În fundul şanţului, zăceau nişte leşuri pe jumătate acoperite cu omăt. „Ăştia-s hoţi. Vezi ce le-a făcut?…“

Începând de la Iverskaia şi până la biserica lui Vasili Blajennâi, care se înălţa albă, zidită pe o temelie albastră şi cu turle aşijderea albastre, toată piaţa era pustie. O pârtie de sănii şerpuia către porţile Spasskie. Un nour de stăncuţe, cârâind de zor, ca în toate primăverile, se rotea deasupra porţii peste care străjuia un zgripţor de aur. Orologiul înnegrit arăta cu acele lui ceasul al optulea şi o cântare străină zvonea în chimvale. Ajungând în faţa chindiei, Alioşka îşi scoase cuşma şi se închină.

Îl cuprinsese spaima.

— Să mergem, Alexaşka, să nu ne vadă careva…

— Bobleţule, când eşti cu mine să nu te înfricoşezi de nimic.

Străbătură piaţa. La celălalt capăt, se ridicau dugheni de scânduri, şandramale şi corturi înjghebate din rogojini. Neguţătorii îşi deschideau prăvăliile şi atârnau marfa în vârful prăjinilor. La simigerii, ieşea fum din hornuri şi mirosea a plăcinte. Oamenii începuseră a se ivi pe toate ulicioarele.

Alexaşka nu ţinea seama că se poate trezi cu o scatoalcă peste ceafă sau cu o sudalmă, îşi băga nasul în toate. Se strecura prin mulţime spre tarabe, intra în vorba cu neguţătorii, întreba de preţ, se ţinea de şotii. Cu gura căscată, Alioşka abia se ţinea după el. Văzând o femeie voinică, îmbrăcată cu o haină de postav îmblănită şi cu o căciulă de vulpe trasă peste şal, Alexaşka începu să şchioapete şi se îndreptă către neguţătoreasă, bâţâind din toate mădularele şi bâlbâindu-se. „Ajutaaaaţi pe un copil sărman, care moare de foooame…“

Sumetecându-şi fustele, neguţătoreasa vădană scoase dintr-o pungă agăţată la brâu două jumătăţi de copeică, le dădu băiatului şi îşi făcu semnul crucii cu smerenie. Băieţii se duseră în goană să-şi cumpere plăcinte şi să bea sbiten cald.

— Ţi-am spus eu că nu pieri cu mine, zise Alexaşka.

Gloata sporea necontenit. Unii veneau să mai vadă lumea, alţii să afle ce se mai aude, alţii să se fudulească în veşmânt nou, alţii să şterpelească ce le cădea la îndemână. Într-o ulicioară, unde frizerii îşi pofteau muşteriii, ţăcănind din foarfeci, smocuri de păr tăiat se învăluiau pe omăt ca pâsla.

Câţiva oameni şedeau pe chituci de lemn cu câte o oală pe cap: se tundeau. Dar larma cea mai mare era la taraba de aţă. Strigau muierile ca la foc, vânzând şi cumpărând aţă, ace, bumbi şi felurite mărunţişuri de cusut. Ca să nu se piardă, Alioşka se ţinea de brăcinarul tovarăşului său.

Când ieşiră iarăşi în piaţă, cineva trecu prin faţa lor, răcnind. Puhoi de mulţime venea dinspre Varvarka, strigând şi şuierând. Un pâlc de streliţi duceau pe braţe un om crunt bătut:

— Pravoslavnicilor, se văicăreau ei cu lacrimi în ochi, cătând în dreapta şi în stânga, uitaţi-vă ce a păţit un cinstit neguţător…

Îl întinseră într-o sanie cu coşul împletit din nuiele. Ovsei Rjov, strelitul, urcându-se în sanie, dădu lămurire că nemţii, în câinoşia lor, l-au snopit în bătaie pe acel prea cinstit neguţător şi că, în curând, boierii cei mari vor vinde străinilor toată Moscova… Alexaşka şi Alioşka se strecurară până în faţa saniei.

Lăsându-se pe vine, Alioşka cunoscu numaidecât în neguţătorul stâlcit în bătaie pe târgoveţul burduhos, cu ochii mici şi cu căciulă de iepure, care-i vânduse două plăcinte în Lubeanka. Duhnea a votcă. Nu mai putea să geamă. Zăcând pe o rână, cu obrazul în paie, abia mai îngâna cu glas stins:.

— Vai de mine, vai de mine… Lăsaţi-mă să mă duc, pentru numele lui Cristos…

Tot închinându-se, Osvei Rjov făcea plecăciuni către turlele bisericilor şi către mulţime. Streliţii stârneau în şoaptă norodul. Mânia se încingea. Deodată izbucniră glasuri: „Ia uite, ia uite…“

Doi călăreţi se apropiau în goană dinspre porţile Spasskie pe pârtia făcută de sănii. Cel dinainte purta caftan smeuriu de strelit şi cuşmă înaltă, frântă spre spate. Sabia încovoiată, stropită cu diamante, bătea în cioltarul de urşinic. Fără a încetini mersul calului, slăbi dârlogii şi intră în mulţime. Mâini înfricoşate se agăţară de căpăstru. Călăreţul îşi rotea capul cu iuţeală, rânjindu-şi dinţii galbeni şi rari; avea frunte lată, ochi afundaţi şi barbă aspră… Era cneazul Ivan Andreevici Hovanski, Tararui, cum îl porecliseră moscoviţii, voievod-boier de viţă veche şi înverşunat duşman al neamului îndoielnic al Narâşkinilor. Văzându-l cu caftan de strelit, ostaşii strigară:

— Vino alăturea de noi, Ivan Andreevici! Şi dădură buzna către el.

Celălalt călăreţ, care rămăsese mai în urmă, era Vasili Vasilievici Goliţîn. Mângâind coama calului, el întrebă:

— Ce bănat aveţi, pravoslavnicilor? Cine v-a obidit şi din ce pricină? Spuneţi-ne, căci noi zi şi noapte numai la norod gândim… Ţarul v-a văzut de sus, s-a speriat de mic ce e şi ne-a trimes să vedem ce s-a întâmplat…

Mulţimea se uita cu gura căscată la haina lui de şahmarand[10], pe care puteai să cumperi jumătate din Moscova şi la inelele cu nestemate ce-i împodobeau mâna care mângâia calul. Din inele ţâşneau parcă scântei. Mulţimea se trase înapoi, fără a da răspuns. Vasili Vasilievici se apropie, zâmbind şi se opri alături de Hovanski, scară la scară.

— Daţi-ne polcovnicii pe mână, ca să-i judecăm singuri: îi aruncăm din clopotniţă cu capul în jos, strigară streliţii. Ce urzesc boierii acolo sus? De ce au pus pe un ţânc, corcitura lui Narîşkin, ţar peste noi?

Hovanski îşi netezi cu mănuşa mustăţile cărunţite şi ridică mâna. Toată gloata amuţi…

— Streliţi! vorbi el, ridicându-se în şa, cu faţa învineţită de încordare. Glasul său adânc răzbea până departe. Streliţi, acum puteţi vedea ce jug v-au pus boierii… Iacă, v-au ales dracu' ştie ce ţar…

Eu, unul n-am strigat pentru el.. O să vedeţi: n-o să vă mai dea nici simbrii, nici tainuri… O să trudiţi ca robii. Până şi pruncii voştri au să cadă de veci sub jugul Narâşkinilor… Mai mult: o să vă vândă şi pe voi şi pe noi pe toţi, veneticilor… O să prăpădească Moscova, o să năruie credinţa pravoslavnică… Ehei, unde-i vârtoşia de odinioară a rugilor?

La auzul acestor cuvinte, norodul se dezlănţui cu asemenea răcnete, încât Alioşka se înfricoşa: „Au să mă calce în picioare." Cu două degete vârâte în gură, Alexaşka Menşikov şuieră asurzitor, sărind din sanie în sanie. Răsuflând adânc, Tararui abia izbuti să biruie larma:

— Streliţi, haideţi peste gârlă, la polcurile voastre. Acolo avem să stăm de vorbă…

---

[10] *Şahmarand* - brocart.

12

În piaţa deşartă nu mai rămase decât sania cu caii deshămaţi, Alioşka şi Alexaşka. Târgoveţul cel bătut se săltă oleacă, îşi roti ochii umflaţi şi îşi suflă nasul îndelung.

— Unchiule, îi spuse Alexaşka, făcând cu ochiul către Alioşka, vrei să te ducem acasă? Ni se rupe inima de mila matale.

Târgoveţul nu-şi venise încă în fire. Băieţii îl sprijiniră de braţe şi porniră spre casa lui.

Neguţătorul păşea mormăind şi împleticindu-se. Din când în când, striga „Stai!," îi îmbrâncea, ameninţa cu pumnul în văzduh şi bătea omătul cu picioru-i încălţat cu un pâslar mustind de udătură. Mergeau spre porţile Serpuhovskie, peste gârlă. Aflară pe drum că-l cheamă Fedka Zaiaţ. Îşi înjghebase în târg un mic sălaş; în grădină n-avea decât un singur pom, plin cu cuiburi de stăncuţe, dar poarta şi casa erau noi.

— Iacă, plăcintele şi colacii cu miere mă ajută, se veseli Zaiaţ, văzându-şi casa…

Le deschise poarta o femeie pistruiata şi cu un ochi scurs. Zaiaţ o îmbrânci de o parte; Alexaşka şi Alioşka se strecurară în urma lui. „Încotro? Ce căutaţi?" îi întrebă Zaiaţ, clar, după aceea, dădu din mână şi intră în casă. Se lăsă pe laiţa învelită cu o rogojină nouă şi îşi cercetă din ochi straiele hrenţuite. Clăti din cap şi începu să se jeluie:

— M-au stropşit, îi spuse chioarei. Nu mai ştiu cine m-a lovit şi pentru ce. Dă-mi nişte ţoale curate. Apoi răcni, bătând cu pumnul în laiţă: Încălzeşte baia. Cu tine vorbesc, căţea chioară!

Femeia strâmbă din nas şi plecă. Băieţii se pitiră lângă cuptorul care prindea jumătate din cămara.

— M-aţi ajutat, băieţi. Acum cereţi-mi ce vreţi… Tot

trupul mi-e numai vânătăi, nu mi-a rămas nici o coastă întreagă… Cum să-mi iau acu tablaua şi să pornesc la treabă? Vai de steaua mea… Negoţul nu adastă…

Alexaşka îi făcu cu ochiul lui Ajioşka, apoi grăi:

— Nu ne trebuie nici o răsplată. Dă-ne voie să mânem peste noapte aici.

După ce Zaiaţ se târî la baie, băieţii se urcară pe cuptor.

Mâine o să vindem plăcinte în locul lui, şopti Alexaşka. Cu mine nu mori de foame, vezi bine…

A doua zi, dis-de-dimineaţă, femeia începu să facă din aluat cornuri, cozonăcei şi plăcinte; pe cele de post le umplea cu mazăre, napi, ciuperci marinate, iar pe cele de dulce, cu carne de vacă, de iepure şi cu tăiţei. Fedka Zaiaţ gemea pe laiţă, sub cojoc: nu putea să-şi mişte nici un mădular.

Alexaşka mătură casa, aruncă cenuşa, lăturile şi îl trimise pe Alioşka să adape vitele. Mâinile îi zbârnâiau, în vreme ce şuguia fără contenire.

— Sprinten băiat, gemu Zaiaţ. Te-aş trimite pe tine cu plăcintele la piaţă… dar mă tem că fugi cu banii… că mă furi… Prea eşti isteţ…

Alexaşka sărută crucea pe care o purta la piept, se jurui că n-are să fure banii şi, luând din perete icoana celor patruzeci de mucenici, o sărută şi pe ea. Neavând încotro, Zaiaţ îl crezu. Femeia aşeză pe tablale două sute de plăcinte şi le acoperi cu cârpe. Alexaşka şi Alioşka îşi puseră câte un şorţ, îşi vârâră mănuşile sub cingători şi, luând tablalele, porniră la treabă.

— Poftiţi plăcinte calde, plăcinte cu miere, un firfiric perechea, striga tare Alexaşka, îmbiindu-i din ochi pe trecători. Luaţi, gustaţi! Când se întâlnea cu câte o ceată de streliţi, zbiera ţopăind: Luaţi degrabă plăcinte boiereşti. Am vândut şi în Kremlin şi m-am ales cu câteva scatoalce după ceafă. Narâşkinii au mâncat şi burta le-a crăpat.

Pufnind în râs, streliţii dădeau iama în plăcinte. Alioşka îşi striga şi el plăcintele. Nici nu apucară să

ajungă până la gârlă, că trebuiră să se întoarcă după altă marfă.

— Dumnezeu v-a scos în calea mea, băieţi, se minuna Zaiaţ.

13

Mihaila Tîrtov hoinărea de două săptămâni şi mai bine prin Moscova, fără slujbă, fără bani.

Atunci, în piaţa Lubeanskaia, diecii îşi bătuseră joc de el. Nu-i dăduseră nici pământ, nici şerbi.

Cneazul Romodanovski îl dojenise, ruşinându-l şi spunându-i să vină anul viitor, dar fără înşelăciuni şi cu cal bun.

Din piaţă a pornit să-şi cate adăpost de noapte la un han. Pe drum, s-a întâlnit cu frate-său mai mare, care, aflând necazul ce i se întâmplat, l-a certat şi i-a luat calul. Nu i-a dat în gând să-i ia şi sabia şi cingătoarea din mătase vărgată, cu cătărămi de argint, moştenită de la bunică-su. În aceeaşi seară, la han, înfierbântat de votcă cu usturoi, Mihaila le-a zălogit hangiului pe amândouă.

Doi moscoviţi isteţi s-au agăţat de el. Unul spunea că-i fecior de negustor, altul că-i pisar.

Amândoi erau însă stâlpi de crâşmă. Au început să-l tămâieze, să-l pupe şi să-i făgăduiască tot soiul de desfătări lumeşti. Mihaila a petrecut o săptămână cu ei. L-au dus într-o pivniţă, la un grec, să fumeze nişte ierburi dintr-un corn de vacă, umplut cu apă. Au pufăit până n-au mai ştiut de ei. Li s-au năzărit fel şi chip de drăcovenii, i-a cuprins spaima, dar le-a plăcut.

L-au dus şi la baia obştească, pe malul Moscovei, nu atât ca să se scalde, cât să caşte gura prin nourii de abur din tinda băii la muierile despuiate care-şi copereau goliciunea cu măturicile. Şi priveliştea aceasta îi dădea lui Mihaila aceeaşi plăcută buimăceală ca şi ierburile fumate.

L-au îndemnat să meargă la o codoaşcă, dar, fiind prea tânăr, Mihaila s-a sfiit să guste din cele oprite. Şi-a

adus aminte că acasă, taică-su, întorcându-se de la vecernie, după ce lua cu degetul mucul lumânării, deschidea un ceaslov vechi, legat în piele, cu paftale de aramă, întorcea foile cu colţ unsuros şi citea despre femei:

„Ce e muierea? Mreajă pentru bărbaţi. Chip de serafim ce te îmbie cu ochii mari, dă din picioare, te îmboldeşte şi îţi aprinde foc aprig în mădulare… Ce e muierea? Cuibar de şerpi, boală mistuitoare, tainiţă diavolicească, viclenie fără de istov, ispită şi momeală a satanei…“

Cum să nu se teamă! Într-o zi, l-au dus la o crâşmă, lângă porţile Pokrovskie. N-au apucat să se aşeze bine şi iată că o fată măruntică, cu părul despletit, iese de după o rogojină. Avea sprâncenele condeiate cu negreală de la nas şi până la tâmple, ochii rotunzi, urechile prelungi şi obrajii, daţi cu sfeclă, viorii. Fata a lepădat macatul în care era învăluită şi, goală, albă, durdulie, a început a dănţui în faţa lui Mihaila. Avea în degete inele de aramă şi purta brăţări clinchetitoare.

Îl îmbia când cu o mână, când cu cealaltă.

Lui Mihaila i s-a năzărit că are în faţă o drăcoaică, atât de înfricoşătoare îi era goliciunea… Fata duhnea a vin şi a sudoare caldă… Mihaila a sărit în sus, cu părul măciucă, a slobozit un răcnet sălbatic, a ridicat mâna asupra fetei, s-a stăpânit la vreme şi a fugit afară.

Un amurg poleit de primăvară adumbrea în depărtările unei hudiţi tihnite. Văzduhul era îmbătător.

Omătul scârţâia, sub cizmă. De după unul din turnurile sure ale cetăţii, împodobit cu un steag de tablă, se înălţa tipsia de aramă a lunii, revărsându-şi lucirea dalbă peste un coperiş ţuguiat. Mihaila o privi în faţă… Îl cuprinsese spaima… Clănţănea din dinţi şi-i era frig…

Uşa crâşmei scârţâi şi umbra albă a fetei se răşchiră pe scară.

— De ce ţi-e frică? Vino-ndărăt, puişorule.

Mihaila o luă la goană, de-i scăpărau călcâiele.

Banii s-au mântuit degrabă. Tovarăşii l-au părăsit. Părându-i rău deopotrivă de cele mâncate şi băute şi de

cele văzute şi neatinse, Mihaila hoinărea prin târg. Să se întoarcă la taică-său, la ţară, nici nu se gândea.

În cele din urmă, îşi aduse aminte de Steopka Odoevski, cel de seama lui, feciorul lui naşu-său şi bătu la poarta acestuia. Slugile nu se arătară de fel primitoare. Aveau chipuri de tâlhari: „De ce urci pe scară cu căciula-n cap?“ Un slujitor i-o zvârli cât colo. Totuşi, după ce-l întâmpinară cu ameninţări, îl lăsară să intre. Într-o tindă largă, tare încălzită, cu laviţele acoperite cu blănuri, îl primi un copilandru frumuşel, ca un chip tăiat în turtă dulce, îmbrăcat cu cămaşă de borangic şi cu ciuboţele minunate de safian. Privindu-l cutezător în ochi, îl întrebă cu glas învăluitor:

— Ce treabă ai cu boierul?

— Spune-i lui Stepan Semionâci că Mişka Tîrtov, prietenul dânsului, doreşte să-l vadă.

— Am să-i spun, zise copilandrul cu glas tărăgănat şi ieşi alene, scuturându-şi cârlionţii mătăsoşi.

Mihaila fu nevoit să aştepte. Săracii nu-s fuduli. Copilandrul se ivi iară şi-l chemă cu degetul:

— Pofteşte.

Mihaila intră în cămara de primire. Plin de sfială, se închină către ungherul cu icoane ascunse după o perdeluţă de şahmarand, cu horbotă de fir. Trase cu coada ochiului să vadă mai bine. Va să zică aşa trăiesc cei avuţi! Ce de dichisuri scumpe! Pereţii erau îmbrăcaţi în urşinic. Pe jos erau aşternute covoare şi scorţuri în felurite colori. Învelitori de urşinic se răsfăţau pe lăviţi, iar pe pervazurile ferestrelor şerveţele cusute cu mărgăritare. De-a lungul pereţilor erau cufere şi sipeturi coperite cu mătăsuri şi cu urşinic. Dacă luai oricare din învelitorile acestea să-ţi faci caftan sau feregea, ar fi ieşit ceva ca de vis… între ferestre se afla un turnuleţ cu ornic şi pe un fil[11] de aramă.

— Bună vremea, Mişa, rosti Steopka Odoevski. arătându-se în uşă. Mihaila se apropie şi i se închină, atingând covorul cu degetele. Drept răspuns, Steopka

---

[11] *Fil* - elefant.

dădu din cap. Nu-l socotea drept şerb; îi întinse ca unui fecior de boier mâna jilavă. Şezi şi fii bine venit.

Se aşeză jucându-se cu un beţigaş. Se aşeză şi Mihaila. Steopka purta pe capul ras o tichie cusută cu nestemate. Avea sub fruntea boltită, fără sprâncene, pleoape roşii, nas strâmb şi bărbia mică umbrită de un pufuşor de barbă. „Pe unul ca ista îl dobori cu un stupit; dar cât e de bogat!", cugetă Mihaila şi, smerit, aşa cum se cuvenea unui fecior sărman, începu să povestească ghinioanele şi lipsurile care-i rodeau tinereţea.

— Stepan Semionîci, pentru numele lui Dumnezeu, învaţă-mă pre mine, robul tău, ce să fac… îmi vine să mă călugăresc… Sau să pun mâna pe măciucă şi să ies la drumul mare… La auzul acestor cuvinte, Steopka întoarse faţa către perete şi ochii bulbucaţi îi sticliră. Mihaila se făcu că nu i-a băgat de seamă mişcarea, luând o înfăţişare ca şi cum pomenise de măciucă din nerozie. Stepan Semionîci, nu mai pot să îndur sărăcia asta blestemată.

O vreme tăcură. Mihaila ofta încetişor, cum cerea cuviinţa. Zâmbind răutăcios, Steopka se juca, împungând cu vârful beţigaşului fiara înaripată de pe covor.

— Ce sfat aş putea să-ţi dau, Mişa?… Un om isteţ poate să facă multe, dar un nătâng ajunge ori milog, ori ocnaş… Poftim, Volodka Cemodanov a luat două sate frumoase de la un megieş al său… Leonti Pustoroslev a smuls, nu demult, de la Cijov un conac straşnic, pe gârla Moscovei.

— Am auzit şi m-am minunat… Dar cum aş putea să fac o treabă ca asta? Ce-i, glumă?

— Alege-ţi un sat şi după aceea pârăşte-l pe moşierul care-l are în stăpânire. Toată lumea face aşa…

— Cum adică să-l pârăsc?

— Uite-aşa: cumpără-ţi de o copeică hârtie şi cerneală de la vreun jălbar din piaţă şi scrie o pâră…

— Ce să scriu? Pentru ce să-l pârăsc?

— Eşti prea tânăr, Mişa, ai rămas tot neajutorat… Ca să vezi: Liovka Pustoroslev s-a dus să-l hiritisească pe

Cijov de ziua lui şi mai mult a ascultat decât a băut. Când era nevoie spunea şi el: „Da, aşa-i“. Odată aude pe bătrânul Cijov spunând la masă: „Dă, Doamne, zile marelui stăpân Feodor Alexeevici, se zice că nu mai apucă sfârşitul postului. Ieri noapte, la Kremlin, o găină a cântat cocoşeşte… Pustoroslev, care nu-i prost, deodată a sărit în sus şi a strigat: „Vorba şi fapta!“[12] A luat pe toţi musafirii, cu gazda în cap. Şi i-a dus la Despărţământul trebilor de taină. Zice: „Uitaţi, aşa şi aşa. Cijov a pus vorbele astea de ocară pe socoteala ţarului.“ Lui Cijov i-au răsucit mâinile şi l-au urcat în dibă. Apoi, au scornit pricina cu găina care a cântat cocoşeşte. Lui Pustoroslev i-au dat, pentru slujba lui credincioasă, moşia lui Cijov, iar pe Cijov l-au surghiunit pe veci în Siberia. Aşa face un om isteţ… Steopka îşi ridică ochii neclintiţi, ca de peşte, încleştându-l pe Mihaila cu privirea. Volodka Cemodanov a făcut o treabă şi mai uşoară: s-a plâns că megieşul său a vrut să-l omoare şi a făgăduit diecilor a treia parte din pradă. Megieşul a fost mulţumit să dea şi cămaşa de pe el, numai să scape de judecăţi…

După o vreme de gândire, Mihaila spuse, învârtindu-şi căciula în mâini:

— Stepan Semionîci, nu mă pricep la judecăţi.

— Dacă te pricepeai, nu te mai învăţam… (Steopka râse cu atâta înveninare, încât Mihaila se trase îndărăt, uitându-se la dinţii lui mărunţi şi vătămaţi). Ca să umbli pe la judecăţi trebuie să fii om încercat… Altfel te pomeneşti că ajungi tu în dibă… Să ştii, Mişa: niciodată să nu te pui cu unul puternic; să dai numai în cel slab… Văd că ai venit la mine fără frică…

— Cum adică, fără frică, Stepan Semionîci?…

— Taci. Învaţă mai întâi să taci… Cu tine vorbesc prieteneşte; dar cu alţii ştii ce se întâmplă?… Iacă să-ţi spun… Să zicem că mă plictisesc… Atuncea bat în palme… Vin slugile… „Înveseliţi-mă, robi credincioşi…“ Te

---

[12] *Vorba şi fapta* - formulă întrebuinţată cu prilejul unor întâmplări grave.

iau de mâini şi te scot afară, să se joace cu tine ca mâţa cu şoarecele… Pufni iarăşi în râs, dar numai cu gura; ochii îi rămăseseră neclintiţi. Nu-ţi fie frică: de azi dimineaţa o ţin numai într-o şagă.

Mihaila se sculă cu băgare de seamă, vrând să se închine şi să plece. Steopka îl atinse cu vârful beţigaşului, silindu-l să se aşeze.

— Iartă-mă, Stepan Semionîci, dacă din nerozie oi fi grăit vreo vorbă care nu se cuvenea.

— N-ai grăit nimic rău, dar cutezanţa ta n-o îndreptăţeşte nici cinul tău, nici locul unde te afli, nici neamul, răspunse Steopka rece şi cu asprime. De iertat, să te ierte Dumnezeu. Altădată să mă aştepţi în tindă, iar dacă te cheamă în casă, să nu intri. Dacă te poftesc să şezi, să nu stai jos. Şi în faţa mea să nu te mai închini cum te-ai închinat adineaorea, ci să cazi în genunchi.

Lui Mihaila îi tremurau nările. Totuşi, se stăpâni şi mulţumi smerit pentru învăţătură. Gazda căscă şi îşi făcu semnul crucii.

— Trebuie să te ajut în sărăcia ta… Aş avea ceva… Ştii să taci?… Bine, fie… Văd că nu eşti băiat prost… Vino mai aproape. (Steopka bătu cu toiegelul în duşumea şi Mihaila se aşeză degrabă lângă el. Gazda îl privi ţintă). Unde ai tras? La vreun han? Să vii să dormi la mine. Am să-ţi dau burcă, caftan, nădragi, cizme, iar ţoalele tale proaste să le pui deocamdată bine. Trebuie să mulţumesc o boieroaică.

— În ce chip? întrebă Mihaila îmbujorându-se.

— Chiar aşa, să-şi potolească dracii. Fără bătaie de cap, îţi umpli buzunarele de galbeni… Este aici o boieroaică mare… Şade pe cufere cu galbeni, dar o munceşte diavolul… Ai înţeles, Mişka?

Dacă eşti ascultător, ai noroc… Dacă umbli cu şoalda, dau poruncă să te arunce în groapa urşilor, de nu ţi s-or mai găsi nici ciolanele. (Slobozindu-şi mâinile din manşetele împodobite cu mărgăritare, Steopka bătu din palme. Intră copilandrul cel ţanţoş, de mai înainte). Feoktist, du-l pe boiernaş la baie şi dă-i albituri şi straie

bune… Să mi-l înfăţişezi la masa de seară…

14

Ţarevna Sofia se întoarse ostenită de la sfânta leturghie. Fusese la două slujbe: era în postul cel mare. Nu pusese în gură decât o fărâmă de pâine neagră şi puţină varză. Se aşeză într-un jeţ pe care tată-su îl adusese din ţări străine şi puse pe genunchi o prescură, înfăşurată într-o năframă lucrată cu igliţa. Jeţul fusese adus de curând, la porunca ei, din Granovitaia Palata.[13] Aflând acest lucru ţarina-văduvă, Natalia, strigase: „Ţarevna o să poruncească în curând să i se aducă şi scaunul împărătesc în cămară.“ Ţarina Natalia n-are decât să-şi facă sânge rău.

Pătrunzând prin gemuleţele celor două ferestre, soarele de martie îşi împrăştia razele calde, scânteind în toate culorile. Cămara era curată şi fără dichisuri de prisos. În cuprinsul ei plutea o mireasmă de ierburi uscate. Pereţii erau albi, ca de chilie. Soba de lut ars, cu poiată de jur împrejur, dogorea. Läviţile şi masa erau acoperite cu pânză. Ornicul îşi învârtea încet cadranul împodobit cu trandafiri. Dulăpiorul cu cărţi se ascundea după un văl: în postul cel mare gândul nu se cuvine a se îndrepta către bucoavne şi veselie.

Sofia îşi aşeză pe un scăunel picioarele cu încălţări de postav şi, închizând ochii pe jumătate, se lăsă legănată într-o aţipire. Era primăvară şi păcatul cel dulce rătăcea prin lume, furişându-se şi în cămara fetelor… Postul cel mare!… S-ar fi cuvenit să tragă perdeluţele asupra ferestrelor şi să stingă razele scânteietoare, dar îi era lene să se scoale, îi era lene să cheme slujnica. Îi sunau încă în gând cântările de străveche evlavie, dar ciuli îndată urechea, pândind scârţâitul treptelor. „Nu vine

---

[13] *Sala Granovitaia (în limba rusă Грановитая Палата) -* construită în 1489 de arhitecţii italieni Marco Ruffo şi Pietro Antonio Solario în incinta Kremlinului. O perioadă îndelungată a fost Sala tronului (n.r.).

lumina vieţii mele, nu intră păcatul?… Ce să fac? Am să mi-l ispăşesc… Am să cutreier pe jos prin toate chinoviile cele sfinte… Numai să-l văd venind."

În cămară se lăsase o linişte adormitoare. Nu se auzea decât bătaia ornicului. Câte lacrimi se vărsaseră aici. Cât se zbătuse Sofia între aceste ziduri… Dar, oricât ai fi strigat, oricât ţi-ai fi muşcat mâinile, anii treceau şi tinereţea se vestejea… Ţarevna era sortită unei veşnice feciorii, comănacului celui negru… Din cămara aceasta nu purcedea decât un singur drum: cel către mânăstire. Câte ţarevne strigaseră la ceas de noapte, cu glas sălbatic, afundându-se în perină şi smulgându-şi părul din cap? Nimeni nu le-a auzit, nimeni nu le-a văzut.

Câte din ele au dus o viaţă stearpă, fără rost şi au adormit sub lespezile mânăstirilor! Numele acelor năpăstuite fecioare s-au uitat. Numai una a avut noroc: ca o pasăre năucă a scăpat din temniţa fecioriei, îngăduind inimii ei să iubească… Şi lumina ochilor ei, Vasili Vasilievici cel frumos, nu-i era un bărbat legiuit cu cizme grele şi cu biciuşcă, ci un iubit care-i şoptea vorbe dulci, un ibovnic drăgăstos şi aprins… Vai, ce cumplit păcat! Lăsând prescura, Sofia dădu alene din mâini, cercând parcă să depărteze păcatul şi zâmbi, cu ochii închişi razelor calde ale soarelui şi unor înfiorate vedenii…

15

Treptele scârţâiră. Sofia tresări cu ochii aţintiţi către uşă, aşteptând parcă să intre un duh al nimicirii, în veşminte aurite, cu aripi de foc. Buzele îi tremurară. Îşi rezemă iarăşi cotul de braţul îmbrăcat în urşinic al jeţului, lăsându-şi tâmpla în palmă. Inima îi zvâcnea ca într-o furtună.

Plecându-se sub pragul scund al uşii, Vasili Vasilievici Goliţîn păşi cu băgare de seamă înăuntru. Se opri fără a scoate o vorbă. Sofia ar fi vrut să-l cuprindă, ca un val de mare, cu trupul ei fremătător. Se prefăcu însă că aţipise:

era mai cuviincios. Ţarevna era trudită de slujbă şi acum hodinea cu zâmbetul pe buze.

— Sofia, o strigă el încetişor. Se aplecă şi stârni foşnet de şahmarand. Buzele Sofiei se deschiseră.

Mustăţile lui înmiresmate îi gâdilară obrajii, buzele-i calde se apropiară şi se încleştară arzător. Sofia tresări; o dorinţă nedesluşită îi străbătu spatele şi se topi ca un fior în şoldurile late. Ridică braţele ca să cuprindă capul lui Vasili Vasilievici, dar îl respinse.

— Dă-te la o parte… E păcat. Azi e vineri…

Deschise ochii plini de înţelegere şi se miră, ca de obicei, de frumuseţea lui. Simţi că e nerăbdător. Dădu din cap şi se îmbujoră de bucurie…

— Sofia, spuse el, jos se află Ivan Mihailovici şi Ivan Andreevici Hovanski. Au adus veşti de seamă. Du-te la ei. Sunt treburi care nu îngăduie zăbavă.

Sofia îi cuprinse mâinile, le apăsă pe sânii ei dolofani şi le sărută. Genele ei erau înrourate de năvalnicul prisos al iubirii. Se duse la oglindă să-şi îndrepte cununiţa şi privirea îi lunecă, şăgalnică, pe chip: era urâtă şi totuşi iubită…

— Să mergem.

Hovanski şi Ivan Mihailovici Miloslavski, unchiul ţarevnei, cu umerii obrajilor laţi, cu ochi mici, năduşit, îmbrăcat cu o blană nouă, primită în dar, roşu la faţă de mâncare prea îmbelşugată şi de tulburare, stăteau în picioare lângă o fereastră cu rama groasă atingând bolta odăii cu gugiumanele lor de samuri. Mergând grabnic către ei, Sofia lăsă capul în jos, ca o călugăriţă. Ivan Mihailovici întinse cât putu barba şi buzele (pântecul rotofei îl împiedica să se apropie mai mult) şi şopti:

— Matveev a şi sosit la Troiţa[14]. (Ochii verzui ai Sofiei se măriră). Monahii l-au întâmpinat ca pe un ţar… Pe la 12 ale lui mai, are să fie la Moscova. Nepotu-meu, Petka Tolstoi, a venit adineaorea în goana goanelor, de la Troiţa… Zice că după slujbă, faţă de tot norodul, Matveev

[14] *Troiţa* - mânăstirea Sfânta Treime.

ne-a ocărât şi ne-a batjocorit pre toţi cei din neamul Miloslavski: „S-au adunat, zice, corbii pe vistieria împărătească..” Chemând în ajutor suliţele streliţilor, cată să răzbească în palat… Dar una ca asta n-are să se întâmple… Am să strivesc răscoala şi am să răspândesc polcurile de streliţi prin târguri şi la hotare. Boierilor mai mari am să le rup aripile. Sărut crucea şi juruiesc să-l sprijin pe ţarul Petru Alexeevici. Dar cât e tânăr, să domnească mama lui, Natalia Kirilovna. N-am să mor până nu se face această întocmire.

Faţa Sofiei se învineţi. Ţarevna stătea cu capul plecat; mâinile îi atârnau de-a lungul trupului. Doar cununiţa îi tremura şi părul împletit în coadă groasă se mişca între umeri. Vasili Vasilievici stătea mai de o parte, în umbră. Hovanski se uita posomorât în pământ.

După o vreme, înălţă capul:

— O să se întâmple ceva, dar nu asta… Matveev n-are să vină la Moscova…

Miloslavski urmă cu grabă, în şoaptă:

— Cel mai rău l-a suduit şi ponegrit pe cneazul Vasili Vasilievici. Striga: „Vaska Goliţîn vrea să pună mâna pe cununa împărătească, dar o să-şi piardă capul..

Sofia întoarse faţa încet şi privirea ei se întâlni cu a lui Vasili Vasilievici. Acesta zâmbi uşor. În colţul gurii i se ivise o uşoară cută de mâhnire. Sofia înţelese că viaţa acestui om era în cumpănă, că era în joc capul lui… Pentru această cută, Sofia ar fi prefăcut toată Moscova în cenuşă…

Înfrângându-şi tulburarea, întrebă:

— Dar streliţii ce spun?

Miloslavski clocotea. Vasili Vasilievici străbătu încet sala, deschizând fiecare uşă şi uitându-se afară; apoi se înturnă şi se opri în spatele Sofiei. Tocmai începuse a cuvânta Hovanski. Nemaiputând să se stăpânească, Sofia îi curmă vorba:

— Ţarina Natalia Kirilovna e însetată de sânge… De ce oare?… Sau nu poate să-şi uite neamul prăpădit: acasă la tac-su umbla-n opinci… Ştie toată lumea că, atunci când

Matveev a luat-o de milă la el acasă, n-a venit decât cu cămaşa de pe ea… Habar n-avea ce este un *terem*[15] şi bea rachiu laolaltă cu bărbaţii. Gâtul grăsuţ al Sofiei, strâns în gulerul cu mărgăritare al cămăşii, se umflă de mânie, iar obrajii i se învăpăiară. Ţarina a dus un trai destul de vesel cu răposatul şi cu patriarhul Nicon a şăguit de ajuns… Ştim noi, oropsitele… Frate-meu, Petruşa, e o ciudăţenie, o minune, nu seamănă cu tata nici la chip, nici la apucături. Sofia îşi strânse pumnii, clinchetind inelele şi îşi încrucişă braţele la piept… Sunt fată şi mi-e ruşine să vorbesc cu voi despre trebile ţării… Dar dacă Natalia Kirilovna vrea sânge, are să-l aibă… Sau aveţi să vă pierdeţi capetele cu toţii şi eu am să mă arunc în fântână…

— Ţi-e mai mare dragul să auzi asemenea vorbe, spuse Vasili Vasilievici. Cneazule Ivan Andreevici, povesteşte-i ţarevnei ce se petrece pe la polcuri…

— Sofia Alexeevna, în afară de Stremeanâi, toate polcurile ţin cu măria ta, spuse Hovanski. În fiecare zi mulţime de streliţi se adună în faţa vartei[16], spărgând geamurile cu pietre şi cu ciomege şi suduind de mumă pe polcovnici… (Auzind această vorbă, Miloslavski începu să, tuşească, înecându- se. Vasili Vasilievici clipi înfricoşat din ochi, dar Sofia nici nu se sinchisi…) Pe polcovnicul Buhvostov şi pe sotnicul Boborâkin, care începuseră să-i strângă în chingi şi să-i pedepsească, i-au aruncat dintr-o clopotniţă strigând: „Aşa le trebuie, aşa le trebuie…“ Nu mai ascultă de porunci: se adună prin mahalale, în Bielgorod şi Kitai, asmut lumea prin pieţe, se opresc în faţa băilor şi strigă:

„Nu vrem ca Narâşkinii şi Matveev să domnească peste noi. O să le sucim gâtul!…“

— Sunt buni de gură dar vrem şi fapte din partea lor. Sofia se îndreptă din şale şi îşi încruntă sprâncenele. Să ridice în suliţi fără teamă pe vrăjmaşii mei, pe Artamon

---

[15] *Terem* - catul de sus al unei case boiereşti, rezervat femeilor (n.r.).
[16] *Vartă* - corp de gardă.

Matveev, pe Iazîkov şi pe Lihaciov şi toată sămânţa Narâşkinilor… Să răpună fără frică ţâncul, puiul de câine… Muma mea vitregă… Pântec blestemat… Ţine… Sofia îşi scoase repede inelele şi, strângându-le în pumn, i le întinse lui Hovanski. Trimite-le… Spune-le că vor avea tot ce cer… şi simbrii şi pământ şi slobozenie… Dar când va fi nevoie, să fie cutezători… Spune-le să strige că mă vor pe mine în scaun.

Miloslavski dădu din mâini speriat. Înfierbântat de aceste gânduri nebuneşti, Hovanski îşi rânji dinţii… Vasili Vasilievici îşi acoperi ochii cu palma, pentru un gând numai de el ştiut. Poate că nu voia să i se vadă trufia de pe chip, când se rosteau acele cuvinte…

16

Înfulecând la plăcinte toată primăvara, Alexaşka şi Alioşka se îngrăşaseră. O duceau cum nu se putea mai bine. Prinsese osânză şi Zaiaţ şi se lenevise:

„Am muncit destul, îmi ajunge. Acum, mai munciţi şi voi pentru mine, băieţi“. Sta toată ziulica pe scara din faţă, uitându-se la găini şi la vrăbii şi ronţăia alune. În toropeala lenei îl frământa un gând:

„Dacă mă pradă băieţii? Nu se poate să nu mă ciupească ei cât de cât“.

De la o vreme, seara, când făceau socoteala banilor, începu să-i descoasă, să-i ia la rost, căutându-i prin buzunare şi în gură, ca să descopere banii ce ar fi putut fi ascunşi. Noaptea se frământa şi se tot gândea: „Cine umblă cu miere nu se poate să nu se lingă pe degete“. Nu-i mai rămânea decât un singur mijloc: să bage frica în ei.

Într-o seară, Alexaşka şi Alioşka veniră veseli şi-i dădură banii adunaţi peste zi. Zaiaţ numără şi văzu că lipseşte o copeică… I-o furaseră! Unde-i copeica? Luă un băţ cioplit de dimineaţă, îl prinse pe Alexaşka de cap şi începu să-l croiască, spunând: „O dată în Alexaşka, de două ori în Alioşka.“

După ce-i stropşi bine, porunci să se aducă mâncarea.

— Ca să ştiţi, grăi, înfulecând boţul de piftie dres cu oţet şi cu piper, unul bătut, face cât doi nebătuţi… Am să scot oameni din voi. Şi, într-o zi, o să veniţi voi înşivă să-mi mulţumiţi.

Zaiaţ mai hăpăi după aceea nişte ciorbă de porc, pipote de găină fierte în miere şi aromate cu ghimber, găină cu tăiţei, friptură şi hrişcă fiartă în lapte. Apoi, punând lingura pe masa fără învelitoare, începu să râgâie. Obrajii puhavi îi tremurau, iar ochii aproape că nu i se mai vedeau din osânză. Îşi descheie un bumb de la nădragi şi vorbi:

— Dragi copii, să vă rugaţi lui Dumnezeu pentru sufletul meu… Sunt un om milostiv… Mâncaţi, beţi şi să mă socotiţi tatăl vostru…

Alexaşka tăcea strângând buzele şi ocolindu-i privirea. După masă, îi spuse lui Alioşka:

— Am fugit de la tata ca să scap de bătaie. Cu atât mai vârtos am să fug de la ăsta. De-acu, are să ne snopească mereu, porcul de câine.

Lui Alioşka îi era teamă să plece din acea casă îndestulată. Fireşte că ar fi fost mai bine fără chelfăneală! Dar unde să mai găseşti asemenea noroc? Oriunde te-ai duce, ai parte de bătaie. Băiatul stătea pe cuptor şi plângea pe ascuns. Dar de prietenul său nu putea să se despartă. A doua zi de dimineaţă, luând tablalele cu plăcinte, copiii ieşiră în uliţă.

Dimineaţa de mai era răcoroasă. Băltoacele luceau plumburiu. Din frunzişul mestecenilor adia o boare înmiresmată. Graurii fluierau cu capul înălţat către soare. Fete buiace ieşiseră în porţi: n-aveau chef de muncă. Unele erau desculţe, numai în câte o cămeşuică de pânză groasă, cu o cununiţă din coajă de mesteacăn şi cu panglici împletite în cozi. Aruncau priviri aprinse. Pe streşini, graurii cântau ca privighetorile, chemând fetele în crângurile înverzite. Frumoasă zi de primăvară!… „Poftiţi la plăcinte calde, plăcinte cu miere.“

Alexaşka pufni în râs:

— O să aştepte Zaiaţ mult şi bine banii de azi…

— Vai, Alexaşka, asta-i hoţie…

— Eşti un nătărău… Ne-a plătit vreo simbrie, diavolul împieliţat? Două luni am trudit pentru el… Hai, strelitule, ia plăcinte calde cu carne de iepure, o juma de para, un firfiric perechea…

Tot mai multe neveste şi codane ieşeau în faţa porţilor. Lumea se îmbulzea la încrucişările uliţelor. O ceată de streliţi trecu repede, zăngănindu-şi baltagele. Mulţimea se dădu deoparte, privindu-i cu spaimă. Mergând către podul Vsehsveatski, peste gârla Moscovei, băieţii văzură tot mai mulţi streliţi, tot mai multă omenire. Norodul se bulucise pe tot malul, urcându-se pe mormanele de bălegar, ca să vadă mai bine spre Kremlin. Turnurile cu foişoare verzi, zidurile cu metereze şi turlele aurite ale bisericilor mari şi mici din Kremlin se oglindeau limpede în apa lină a Moscovei.

Mulţimea fremăta. Dincolo de zidurile cetăţii, în casele boierilor şi în palatul ţarului, care îşi înălţau cu măreţie bogatele coperişuri, se petrecea în acea liniştită zi de mai ceva care nu era a bine… Ce anume, nu se ştia încă. Streliţii se vânzoleau, dar nu treceau podul, păzit de două tunuri aşezate cu gurile către mulţime. Se zăreau într-acolo pedestraşi şi călăreţi, boiernaşi care îşi făceau slujba pe lângă ţar. Purtau în spate, peste caftanele albe, aripi de lebădă prinse cu arcuri de aramă. În Kremlin era puţină lume. Văzând puzderia de oameni care veneau dinspre Balciug, boiernaşii păreau că-şi cam pierd semeţia.

Alexaşka se învârtea ca o zvârlugă în preajma, podului. Şi el şi Alioşka vânduseră degrabă plăcintele şi lepădaseră tablalele. Nu le mai ardea de neguţătorie. Priveliştea îi înfricoşa şi, în acelaşi timp le plăcea. În mulţime zbucneau strigăte când într-o parte, când în alta. Gloatele ajunseseră la aman cu asemenea rânduială. Norodul se jeluia şi ameninţa cu pumnii către turnurile Kremlinului. Urcându-se pe un morman de bălegar şi scoţându-şi cuşma, un târgoveţ bătrân şi

pleşuv începu a cuvânta:

— Tot aşa s-a burzuluit norodul şi sub răposatul ţar Alexei Mihailovici… Pâine nu era, sare nu era, banii nu mai aveau preţ, vistieria aduna rublele de argint şi dădea altele de aramă… Boierii sugeau ca lipitorile sângele norodului… Şi oamenii s-au rădicat, l-au dat pe Alexei Mihailovici jos de pe cal şi i-au sfâşiat blana… Multe case boiereşti au fost prădate şi arse, mulţi boieri au fost ucişi… S-a rocoşit la vremea aceea, în olaturile de la miazăzi, un cazac inimos, Stenka Razin… Am fi câştigat slobozenia de atunci, norodul ar fi fost azi volnic şi îndestulat… dar n-a avut cine să-l sprijine… Era neajutorat norodul, mulţimea lărmuia şi atât… Şi acum, oameni buni, dacă nu ne-om ridica toţi într-un suflet, boierii au să ne scurteze de cap, au să ne înalţe în furci, au să ne stropşească…

Mulţimea îl asculta cu gura căscată… Vânzoleala şi spaima sporiră dintr-o dată. Norodul nu-şi dădea seama decât că Kremlinul rămăsese fără stăpân şi că se plinise vremea să clatine cetatea cea din veac. Dar cum să săvârşească isprava?

În altă parte, cuvânta un strelit:

— Ce tot îndelungiţi? Boierul Matveev a intrat azi dimineaţă în Moscova… Auzit-aţi de Matveev? Câtă vreme boierii n-aveau minte şi se sfădeau între ei la Kremlin, mai era de trăit… Dar acu a sosit un stăpân adevărat, care are să ne strângă de ne-or ieşi ochii. Are să ne-ncarce cu dăjdii şi biruri, cum nu s-a mai pomenit… Dacă nu ne-om ridica azi, mâine va fi prea târziu…

La asemenea vorbe, capetele erau cuprinse de ameţeală ca într-un vârtej. Mâine va fi prea târziu…

Ochii se încrâncenau… Oglindindu-se greoi în apă, străvechi, neclintit şi tainic, poleit de aurării, Kremlinul răsărea ca într-un vis… Nici un tunar nu se zărea pe ziduri, lângă tunuri, ca şi când toată suflarea dinlăuntru ar fi pierit. Doar găile se roteau în văzduh, deasupra turlelor…

Deodată, dincolo de pod, oamenii întraripaţi se

dezlănţuiră în goană şi strigătele lor stinse abia se auziră. Încurându-se pe un cal alb ca zăpada, un călăreţ se ivi în mijlocul lor. Împresurându-l, aceştia cercau să-l oprească, vânturându-şi baltagele lungi cu tăişuri late. Strângând dârlogii şi ridicându-şi sirepul în două picioare, călăreţul zbucni din încercuire, îşi deschise pârtie şi, pierzându-şi cuşma, sări în goană pe un pod plutitor. Apa ţâşni printre scânduri. Trop! Trop! Calul cel cu picioare subţiri îşi scutura vioi coama.

Miile de oameni amuţiră. O împuşcătură răzleaţă se auzi, de pe celălalt mal: careva trăsese în călăreţ. Intrând iară în mulţime, acesta se ridică în scări; i se încreţea pielea pe capul sur, cu păr scurt, iar chipul prelung, cu nas mare, i se învăpăiase în goană; se înăbuşea; ochii căprii îi străluceau sub sprâncenele-i groase, parcă încondeiate cu cărbune. Oamenii îl cunoscură:

— E Tolstoi… Piotr Andreevici… Nepotul lui Miloslavski! … De-al nostru… Să ascultăm ce grăieşte…

Călăreţul strigă cu glas ascuţit, întretăiat:

— Oameni buni… Streliţi… E prăpăd… Matveev şi Narâşkinii l-au gâtuit adineaorea pe ţareviciul Ivan… Dacă nu săriţi îndată, îl gâtuie şi pe Petru… Năvăliţi de grabă în Kremlin, altfel are să fie prea târziu…

Mulţimea prinse a mârâi, a urla şi, zbuciumându-se deodată, se năpusti către pod. Miile de capete porniră ca într-o unduire; calul alb al lui Tolstoi se rotea printre ele. Podul trosni şi căzu de-un cap.

Oamenii alergau prin apa care le venea până la genunchi. Tăcuţi şi încrâncenaţi, sute şi sute de streliţi treceau îmbrâncind lumea şi croindu-şi drum. Undeva bătu un clopot: dang, dang, dang; sunetul era tot mai repede şi mai tulburător.

I se răspunse din alte clopotniţe; chimvalele prinseră a se zbate şi toate bisericile din Moscova îşi strigară chemarea…

În Kremlinul cel liniştit, sclipind în soare, se trântea, vuind, o fereastră după alta…

Vălmăşindu-se în nerăbdarea lor, polcurile de streliţi ajunseră la palatul Granovitaia şi la soborul Blagoveşteniei. Mulţi streliţi, ieşind din rânduri, cercau să spargă porţile ferecate ale caselor boiereşti sau se căţărau în turle ca să tragă clopotele. Clopotul de o mie de puzi[17] din turla lui Ivan cel Mare vuia adânc. Prin hudiţele dintre ogrăzi, printre mânăstiri şi zidurile galbene ale uriaşei clădiri a despărţămintelor, zăceau cei ucişi, sau se târau, gemând, slujitori boiereşti răniţi. Câţiva cai înşeuaţi alergau speriaţi de colo, colo. Oamenii îi prindeau şi făceau haz; alţii răcneau şi fărâmau geamurile cu pietre.

Streliţii, gloata şi un puhoi de băieţandri (printre care erau, fireşte, Alexaşka şi Alioşka) se uitau la palatul pestriţ al ţarilor, care se întindea pe o pătrime din piaţa Kremlinului. Clădiri de piatră şi de lemn, săli uriaşe, odăi scunde, ceardacuri, turnuri şi foişoare, vopsite în roş, verde şi albastru, îmbrăcate cu scânduri şi ridicate din bârne, erau legate între ele printr-un păienjeniş de coridoare şi scări. Sute de coperişuri, ţuguiate, bulbucate, cu moţuri meşteşugite, cu feţe nenumărate, pântecoase, ascuţite sau cu creste zimţuite ca de cocoş, străluceau în aur şi argint. Acolo sălăşluia stăpânul pământului, cel dintâi după Dumnezeu.

Priveliştea îi cam speria. Cum să intre acolo un om de rând, cu arma în mână, când boierul îşi lasă calul la poartă şi calcă în noroi, cu capul gol, abia trăgând cu coada ochiului către ferestrele ţarului!

Norodul sta şi privea. Glasul lui Ivan cel Mare se tânguia, revărsându-se asupra mulţimii. Şi gloata se simţi cuprinsă de spaimă. Inşi isteţi ieşiră deodată în faţa norodului:

— Oameni buni, ce-aţi rămas cu gura căscată? Pe ţareviciul Ivan l-au gâtuit, pe ţarul Petru poate că-l ucid

---

[17] *Pud* - unitate de măsură: 16,38 kg (n. r.).

chiar în clipa asta. Hai, aduceţi scări şi săriţi înăuntru!

Un vuiet trecu prin mulţimea de mii de oameni, începură a bate tobele. „Înainte, înainte!“, strigară glasuri sălbatice. Vreo douăzeci de streliţi săriră peste gratii şi, trăgând săbiile încovoiate, urcară pe scara din faţă. Bătură în uşa de aramă, împingând-o cu umerii. „Înainte, înainte, înainte!“ mugea fără istov gloata. Nişte scări găsite cine ştie unde se iviră, legănându-se peste capetele mulţimii. Oamenii le proptiră în ferestrele palatului Granovitaia şi de parmaclâcuri. Începură a urca. Strigau, clănţănind din dinţi:

— Daţi-ni-l pe Matveev! Daţi-ni-i pe Narâşkini!…

18

— Ne ucid, ne ucid… Ce-i de făcut, Artamon Sergheevici?…

— Mare e Dumnezeu, măria ta. Mă duc să văd ce vor… Aţi chemat pe patriarh? Să mai dea o fugă cineva după el…

— Artamon Sergheevici, ăştia-s vrăjmaşii mei… Iazîkov i-a văzut bine pe doi Miloslavski: merg cu ei, în caftane de streliţi…

— Roagă-te lui Dumnezeu, măria ta. Asta-i tot ce poate să facă o femeie…

— Vine, vine! strigă cineva din tindă.

Patriarhul Ioakim intră, bocănind cu toiagul în podeaua de stejar a încăperii. Ochii lui mânioşi, adânciţi în găvanele întunecate, se aţintiră către ferestruicile de sub bolţi. Streliţii de afară, care se urcaseră pe scări, îşi lipiseră feţele de geamurile colorate. Patriarhul ridică mâna uscată, ameninţând: capetele feriră înapoi.

Natalia Kirilovna veni în goană spre patriarh. Faţa-i puhavă era albă, ca şi legătura pe care o purta sub căciuliţa de vulpe neagră. Îi cuprinse mâna rece ca gheaţa şi sărutându-i-o de câteva ori, îngăimă:

— Scapă-ne, înalt prea sfinţite, scapă-ne…

— Cumplit vălmăşag, rosti cu asprime Artamon

Sergheevici. Patriarhul îşi întoarse către el ochii holbaţi. Matveev îşi scutură barba pătrată şi căruntă. S-a urzit o răzmeriţă… Nici ei nu mai ştiu ce strigă…

Ca un chip de pe o icoană străveche, cu ochi de vultur şi cu nas subţire, Matveev privea liniştit; văzuse multe în lunga-i viaţă şi nu o dată se aflase în pragul morţii. Nu mai avea decât un singur simţământ: setea de putere. Stăpânindu-şi mânia care-i tremura în pleoapele bătrâne, urmă:

— De am putea să-i scoatem din Kremlin. După aceea, ne răfuim noi cu ei…

Afară se înteţeau loviturile şi larma. Ivan Kirilovici Narîşkin, fratele ţarinei, cu cin de boierie, deşi abia împlinise douăzeci şi patru de ani, frumuşel şi împopoţonat, omul despre care se spunea că şi-ar fi pus pe cap cununa ţarului ca să încerce cum îi vine, cel pe care atât streliţii cât şi boierii îl urau mai cumplit decât pe diavol, trecu în vârful picioarelor prin sală, intrând pe o uşă şi ieşind pe alta. Mustăcioara-i neagră stătea ca lipită pe chipul lui, atât de galben, de parcă în clipa aceea ar fi văzut aievea cazna care-l aştepta în ziua următoare şi cumplita-i moarte pe locul, de osândă.

Fluturându-şi mânecile croite leşeşte, strigă:

— A venit Sofia! Şi se mistui pe uşă. Un pitic, cât un copil, trecu în urma lui, legănându-se pe picioarele crăcănate şi plângând, cu scufia de măscărici în mână. Toată faţa lui împăienjenită de zbârcituri era scăldată în lacrimi. Ştia pesemne că a doua zi se va lepăda de stăpânul său.

Sofia, Vasili Vasilievici Goliţîn şi Hovanski intrară repede în sală. Obrajii Sofiei erau boiţi aprins cu rumeneli. Ţarevna îmbrăcase un beniş de şahmarand auriu, iar pe cap purta o cununiţă de mărgăritare. Ducându-şi mâinile la piept, se închină adânc în faţa ţarinei şi a patriarhului. Natalia Kirilovna se trase înapoi, ca din faţa unui şarpe, clipind mărunt, fără a rosti o vorbă.

— Norodul s-a mâniat. Pesemne că are de ce, spuse

Sofia cu glas înalt. Măria ta, s-ar cuveni să te arăţi cu fraţii mei oamenilor… Urlă, Dumnezeu ştie ce'… că am fi ucis copiii. Ia-i cu binişorul, făgăduieşte-le hatâruri. Dintr-o clipă în alta se pot năpusti în palat…

Vorbind, dinţii săi albi clănţăneau, iar ochii verzui vădeau o bucuroasă înfrigurare. Matveev făcu un pas către ea:

— Acum nu-i vreme pentru răfuieli muiereşti…

— Atunci, du-te domnia ta la ei…

— Sofia Alexeevna, nu mă tem de moarte…

— Nu vă sfădiţi, grăi patriarhul, bătând cu toiagul în podea. Arătaţi norodului copiii, pe Ivan şi pe Petru…

— Nu! strigă Natalia Kirilovna, strângându-şi tâmplele în palme. Nu îngădui, prea sfinţite… Mi-e frică…

— Scoateţi copiii la scara din faţă, stărui patriarhul.

19

Zăvorul uşii de aramă de la intrarea din faţă zăngăni. Mulţimea se apropie şi se domoli, privind cu ochi lacomi. Tobele conteniră.

Ţinându-se cu mâinile şi cu picioarele de unul din stâlpii pântecoşi ai scării, Alexaşka rămase atârnat în gol. Deşi îşi simţea inima cât un purice de frică, Alioşka se ţinea după el.

Uşa se dădu în lături. Norodul zări pe ţarina Natalia Kirilovna în vestmânt cernit de văduvă şi cu un benişel de şahmarand auriu. Săgetată de miile de priviri aţintite asupră-i, ţarina se clătină. Două braţe îi întinseră un băieţaş în caftan strâmt, înflorat. Cumpănindu-se cu anevoinţă, scoţând pântecul înainte, ţarina ridică copilul şi-l aşeză pe parmalâcul ceardacului. *Cuşma lui Monomah*[18] îi lunecă pe o ureche, descoperindu-i părul negru, tuns. Băiatul, cu obrajii grăsulii şi cu năsucul cam teşit, întinse gâtul. Avea ochi rotunzi, ca de şoricel şi de

---

[18] *Cuşma lui Monomah* - căciulă de catifea tivită cu blană de samur, cu care erau încoronaţi ţarii ruşi din dinastia Monomahilor (n.r.)

spaimă ţinea gura strânsă.

Ţarina cercă să grăiască, dar rămase încremenită, cu capul pe spate. Din spatele ei, ieşi Matveev.

Un mârâit surd străbătu prin mulţime… Matveev ţinea de mână alt băieţaş, mai săltat, cu faţa slabă, nepăsătoare şi cu buza lăsată în jos.

— Cine v-a minţit? începu Matveev cu glas bătrânesc, dar răsunător, arcuindu-şi sprâncenele albe. Cine v-a minţit că ţarul şi ţareviciul au fost gâtuiţi?… Iacă-tă: ţarul Petru Alexeevici e în braţele ţarinei… Viu şi nevătămat… Iată-l şi pe ţareviciul Ivan, urmă, ridicând pe băieţaşul cel nepăsător şi arătându-l mulţimii. Din mila lui Dumnezeu, trăiesc amândoi. (Oamenii se sfătuiră din ochi, încuviinţând: „Ei sunt. Nu-i nici o înşelăciune”) Streliţi, întoarceţi-vă în linişte pe la casele voastre… Dacă aveţi vreo nevoie, dacă aveţi vreo rugăminte sau vreo plângere, trimiteţi-ne jălbari…

Hovanski şi Vasili Vasilievici coborâră de pe ceardac în mulţime. Punând mâinile pe umerii streliţilor şi ai târgoveţilor, îi rugau să se împrăştie dar vorbeau parcă zâmbind a batjocură. Glasuri înverşunate se ridicară din mulţimea care o vreme se domolise:

— Ce are a face că trăiesc?…

— Vedem şi noi că trăiesc…

— Tot nu plecăm din Kremlin…

— Nu suntem neghiobi… Cunoaştem noi vorbele voastre dulci…

— Pe urmă o să ne rupeţi spinările la casa despărţămintelor…

— Daţi-ni-i pe Matveevi şi pe Narâşkini…

— Îl vrem pe Ivan Kirilovici Narîşkin… A încercat cununa ţarului…

— Boieri, sugători de sânge… daţi-ne pe Iazîkov… pe Dolgoruki…

Glasurile se ridicau cu o îndârjire tot mai sporită, pomenind numele boierilor pe care mulţimea nu-i avea la inimă. Natalia Kirilovna se îngălbeni iarăşi şi-şi cuprinse feciorul. Petru îşi rotea în toate părţile capul rotund.

Cineva strigă râzând: „Ia priveşte, parcă ar fi un motan". Cneazul Mihail Dolgoruki, feciorul căpeteniei streliţilor, fercheş şi trufaş, în caftan de urşinic roş şi cu blană de samuri, coborî în fugă scara, zăngănindu-şi sabia şi strigă către streliţi, învârtind biciuşca:

— Mişeilor, să ziceţi bogdaproste că tata zace bolnav! Gloată ticăloasă! Plecaţi de-aici, câinilor, robilor!…

Streliţii se traseră înapoi din faţa biciuştei care şuiera în văzduh… Dar vremurile se schimbaseră.

S-ar fi cuvenit să li se vorbească altfel… Mulţimea începu să gâfâie, să mârâie şi se întinse către el:

— Nu te-a zvârlit nimeni din clopotniţa pân-acu?… Năpârcă!… Pe el, băieţi!

Îl înşfăcară de lentă, i-o smulseră şi-i sfâşiară caftanul de urşinic. Mihail Dolgoruki trase sabia şi, apărându-se, urcă scara d-a-ndaratelea. Ridicând suliţele, streliţii se luară după el. Îl înhăţară. Ţarina scoase un ţipăt sălbatic. Trupul răşchirat al lui Dolgoruki zbură pe sus şi pieri în mulţimea care îl călca în picioare, zdrumicându-l.

Matveev şi ţarina se traseră înapoi către uşă Era însă prea târziu: Ovsei Rjov cu tovarăşii săi se iviseră din sala Granovitaia.

— Daţi în Matveev! răcniră ei.

— Ucideţi! Ucideţi! urlă mulţimea.

Ovsei Rjov tăbărî de la spate asupra lui Matveev. Ţarina fâlfâi din mâneci şi se lipi de Artamon Sergheevici. Îmbrâncit, ţareviciul Ivan căzu şi zbucni în plâns. Faţa rotunjoară a lui Petru se lungi, se strâmbă şi băiatul se apucă cu amândouă mâinile de barba căruntă a lui Matveev…

— Daţi-l jos, nu vă temeţi, sfâşiaţi-l, strigară streliţii, ridicând suliţele, aruncaţi-ni-l nouă!

Dădură pe ţarină la o parte, iar pe Petru îl zvârliră cât colo, ca pe un pui de mâţă. Trupul uriaş al lui Matveev, cu gura căscată, se ridică dintr-odată, se agăţă cu cizmele de parmaclâc şi căzu în suliţele proţăpite.

Streliţi, norod, băieţandri (printre care erau şi Alexaşka şi Alioşka) dădură năvală în palat şi se

împrăştiară prin cămările fără de număr. Ţarina cu cei doi ţarevici erau încă în cerdac, fără simţiri.

Hovanski şi Goliţîn intrară iarăşi între cei care rămăseseră în piaţă şi mulţimea strigă:

— Îl vrem pe Ivan în scaun… îi vrem pe amândoi… O vrem pe Sofia. Aşa… Aşa… Vrem să cârmuiască Sofia… Să punem un stâlp în Piaţa Roşie, un stâlp de pomină, pentru ca vrerea noastră să dăinuie în veci…

CAPITOLUL AL DOILEA

1

Streliţii au stârnit zurbă mare. Au ucis pe boierii Ivan şi Afanasi Narîşkin, fraţii ţarinei; pe cnejii Iuri şi Mihail Dolgoruki, pe Grigori şi pe Andrei Romodanovski, pe Mihail Cerkasski, pe Matveev, pe Piotr şi Feodor Saltîkov, pe Iazîkov şi pe alţii de viţă mai proastă. Şi-au primit simbriile: 240 000 de ruble şi, pe deasupra, drept hatâr câte zece ruble de căciulă. (S-au adunat din toate târgurile vasele de aur şi de argint şi s-au topit ca să se facă bani, pentru plata streliţilor). În Piaţa Roşie s-a ridicat un stâlp şi pe tuspatru feţele sale s-a scris numele boierilor ucişi, vinile şi nelegiuirile lor.

Polcurile au cerut un ucaz prin care boierii să juruie că

nicicând nu vor mai arunca vorbe de ocară împotriva streliţilor, nu-i vor învinui nici de răzvrătire, nici de vânzare, nu-i vor pune la cazne şi nu-i vor trimete în surghiun fără temei.

După ce au mâncat şi au băut tot ce au găsit în cămările de la Kremlin, streliţii s-au împrăştiat prin mahalale, iar târgoveţii prin târg. Viaţa a luat-o iar pe vadul ei de totdeauna. Nimic nu s-a schimbat.

Acelaşi mohorât, amurg de veac, lipsuri, robie şi restrişti, stăruia deasupra Moscovei, deasupra târgurilor şi a tuturor daturilor împrăştiate pe întinderea cea fără de hotar.

Ţăranul, cu nădragii ferfeniţă, scurma de mântuială pământul, de care îi era lehamite. Târgoveţul se văicărea în ograda din dos de povara birurilor de neîndurat. Mica neguţătorime gemea. Boierul cu pământ puţin scăpăta. Pământul se sleia: când holda ţi-aducea de trei ori sămânţa pusă-n brazdă, ziceai bogdaproste. Până şi boierii şi neguţătorii de seamă trăiau în strâmtoare. Ce-i trebuia boierului pe vremea bunicilor ca să fie privit cu cinste? O blană şi un gugiuman de samuri. Acasă, leorpăia ciorbă de afumături, se buhăia de somn şi se ruga lui Dumnezeu. Acum, ochii erau mai lacomi; boierimea, auzind şi văzând mai multe decât în trecut, vroia să trăiască ca panii leşi, ca boierii livonieni, sau ca nemţii. Inima se învăpăiase şi ea întru aceeaşi lăcomie. Boierii se apucară să ţină câte o sută de slugi. Ca să-i încalţe, ca să-i îmbrace în caftane cu herb, ca să hrănească toată această liotă de hămesiţi, nu mai ajungeau banii de odinioară. Li se părea o ruşine să mai locuiască în izbe de lemn. Înainte vreme un boier sau o boieroaică ieşea într-o sanie cu un cal, iar sluga stătea călare, în dosul arcului. Se mulţumeau să agaţe la ham, la hăţuri şi la opritori cozi de vulpe ca să-i pizmuiască lumea. Acum, trebuia să-şi aducă de la Danzig caretă aurită şi să înhame patru cai la ea, altfel neavând niciun chichirez. Dar de unde să ia bani? Era greu, tare greu. Negoţul mergea prost. La ai tăi nu puteai vinde nimic,

pentru că erau despuiaţi. Peste hotare nu puteai duce nimic, pentru că n-aveai cu ce. Mările erau ale altora. Lifte de tot soiul puseseră mâna pe tot negoţul cu străinătatea. Când auzeai cum merge negoţul în alte ţări, de necaz, îţi venea să te dai cu capul de pereţi. Blestemată ţară mai era şi Rusia asta. Când o să se urnească din loc?

Erau acum la Moscova doi ţari, Ivan şi Petru, iar peste ei o cârmuitoare, ţarevna Sofia. În locul boierilor de mai înainte, veniseră alţii. Şi-atât. Vai şi amar! Vremea se oprise în loc. Nu mai aveai ce aştepta. Lângă stâlpul de pomină din Piaţa Roşie stătuse câtăva vreme o caraulă, un strelit cu baltag lung. Acum nu se mai vedea. Oamenii aruncau în jurul stâlpului, gunoaie de tot felul. Prin pieţe lumea începuse iarăşi să vorbească în taină şi să cârtească. Streliţii se căiau: nu duseseră lupta până la capăt, făcuseră zarvă mare, dar fără rost. Nu cumva s-ar cuveni s-o desăvârşească acum, cât mai e cu putinţă?

Bătrânii lăudau vremurile de odinioară: altădată, viaţa era mai uşoară, mai îmbelşugată, mai cuviincioasă. La sate, ţăranii şi muierile învârteau hora. Prin târguri, lumea se îngrăşa de trândăvie.

De tâlhării nici pomeneală. Ah, că frumoase au fost vremurile acelea, dar cât de repede au trecut!…

În mahalaua streliţilor se iviră şase rascolnici[19] cărturari, oameni neînduplecaţi, numai pielea şi osul. Şi au început a grăi către streliţi: „Singura voastră izbăvire e să-l alungaţi pe patriarhul niconian şi tot sfatul boieresc care e în cârdăşie cu niconienii şi cu leşii şi să vă întoarceţi la credinţa cea cu frica lui Dumnezeu, la rânduiala cea veche“. Rascolnicii ceteau din nişte ceasloave, de la Solovki[20]; acolo se arăta ce trebuie să

---

[19] *Rascolnici* - membrii unei secte religioase ce a luat fiinţă în Rusia după revizuirea cărţilor bisericeşti de către patriarhul Nicon în 1654. Rascolnicii refuzau să accepte reformele niconiene (n.r.).

[20] *Solovki* - denumirea populară a mânăstirii Soloveţk, înălţată în 1483 pe insula Soloveţk din Marea Albă. Centru de rezistenţă în 1668-1676 al rascolnicilor (n.r.).

faci ca să scapi de „ispita“ niconiană şi să-ţi mântui sufletul şi viaţa. Streliţii ascultau lăcrămând.

„Fraţilor, cetea dintr-un ceaslov de la Solovki Nikita Pustosveat, un bătrân rascolnic, stând în picioare, într-o haraba, l-am văzut pe anticrist, cu ochii mei l-am văzut. Într-o zi, fiind eu mâhnit şi cugetând la vremea când va să vină anticrist, îmi spuneam rugăciunile şi, spunându-le, am aţipit, păcătosul de mine. Deodată, numai ce văd o câmpie şi o mare gloată de oameni. Lângă mine sta careva. Îl întreb: «De ce s-a glogozit atâta suflare?» El îmi răspunde: «Vine anticrist. Rămâi aci şi nu te teme». M-am răzimat în toiagul meu, cu două coarne în vârf şi am stătut dârz. Deodată, văd că e adus un om despuiat; trupul lui numai duhoare; şi era tare slut, iar pe gură, pe nas şi pe urechi, îi ieşeau flăcări puturoase. În urma lui veneau ţarul nostru şi stăpânirea şi boierii şi ocolnicii[21] şi dvorenii de sfat… M-am îngreţoşat şi am stuchit spre el… Stă scris la Evanghelie că va să vină curând…“

Streliţii ştiau acum ce se cuvenea să ceară. Şi s-au dus la Kremlin. Ivan Andreevici Hovanski, dregătorul Despărţământului streliţilor, a sprijinit eresul. Cei şase rascolnici neînduplecaţi, având în frunte pe Nikita Pustosveat, flămânzi şi însetaţi de trei zile, au adus în sala Granovitaia analoghioane, cruci de lemn, terfeloage şi, în faţa Sofiei, au batjocorit pe patriarh şi pe celelalte feţe bisericeşti.

Buluciţi la intrarea din faţă, streliţii au strigat: „Vrem credinţa cea veche, vrem să ne întoarcem la legea strămoşească. Alţii au fost şi mai cutezători: „Măria ta, e vremea să te călugăreşti. Ai tulburat îndeajuns ţara. Nu mai rămânea decât o singură scăpare. Şi Sofia i-a ameninţat întru toată mânia:

— Nătângilor, vreţi să ne schimbaţi pe noi cu şase călugări, nişte mujici fără de carte? Dacă noi, viţă de ţari, nu mai putem sta aici, vom merge în alt târg şi de acolo

---

[21] *Ocolnic* - rang de boierie de la curte.

vom vesti întregului norod pieirea noastră şi mişelia voastră.

Streliţii au priceput ameninţarea Sofiei şi s-au înfricoşat:

„Băieţi, să nu pornească oastea dvorenilor asupra Moscovei!…“ Au dat înapoi. S-au arătat gata să cadă la învoială. În astă vreme, la porunca lui Vasili Vasilievici Goliţîn, slugile au scos din beciuri în piaţă doniţe cu votcă şi cu bere. Streliţii au sărit spre ele, bezmetici de bucurie. Careva a strigat: „Ce avem noi cu credinţa cea veche? Asta-i treaba popilor. Jos cu rascolnicii!“ Unuia dintre ereticii cei sfrijiţi i-au retezat capul pe loc, pe alţi doi i-au zobit în picioare, iar ceilalţi abia de au scăpat cu zile.

Blestemaţii de boieri au îmbătat norodul şi au scăpat. Moscova zumzăia ca un stup. Fiecare cerea altceva. Nu aveau atunci o căpetenie după care să meargă; fiecare făcea ce-i trăsnea prin minte.

Mulţimea spărgea şi prăda crâşmele.. Prindea dieci de pe la despărţăminte şi îi rupea în bucăţi. Nu mai puteai să treci prin Moscova nici pe jos, nici cu rădvanul. Răzvrătiţii voiau să dea năvală în casele boiereşti; boierii se apărau anevoie. A fost tărăboi mare în zilele acelea. Şiruri întregi de case ardeau în flăcări. Leşuri neridicate zăceau pe uliţe şi prin pieţe. S-a zvonit că boierii ar fi adus oşti în preajma Moscovei şi că ar vrea să potolească răscoala dintr-o singură lovitură… Streliţii s-au dus iarăşi la Kremlin, însoţiţi de cete de şerbi fugari, cu jalba în proţap, cerând să li se dea pe mână toţi boierii, până la unul, ca să-i judece şi să se răfuiască cu ei. Galbenă de mânie, Sofia a ieşit la scara de intrare: „Vă minte lumea pe socoteala noastră. Nici prin gând nu ne-a trecut să adunăm oaste. Vedeţi? Sărut crucea, a strigat, smulgându-şi de la piept crucea cu adamante scânteietoare. Ne-a pârât Matveika”. Astfel, numai pipernicitul mârzac Matveika a fost aruncat de pe scară în suliţele streliţilor. „Iată-l, înghiţiţi-l, rămâne-v-ar în gât!“

Matveika a fost sfâşiat în bucăţi. Stâmpărându-şi

astfel setea, streliţii au plecat şi de data asta cu mâna goală... Moscova a clocotit trei zile şi trei nopţi. Cârduri de stăncuţe se ridicau în înaltul cerului, înfricoşate de dangătul clopotelor. Atunci, în mintea celor mai îndârjiţi s-a născut hotărârea: să taie răul de la rădăcină, să ucidă pe cei doi ţari şi pe Sofia. Dar în cea de a patra zi, dimineaţa, când s-a trezit Moscova, Kremlinul era deşert: nu mai sălăşluiau acolo nici ţarii, nici ţarevna; fugiseră împreună cu boierii. Norodul a fost cuprins de spaimă.

Sofia s-a dus în satul Kolomenskoie şi a mânat crainici în toată împrejurimea să adune oastea dvorenilor. Toată luna lui august s-a învârtit în preajma Moscovei, prin sate şi mânăstiri, jeluindu-se prin biserici, plângându-se de ocara şi de sminteala ce i se adusese. Ivan Andreevici Hovanski a rămas cu streliţii la Moscova. Lumea s-a gândit: ce ar fi să-l punem pe el în scaun? E om blajin, de viţă veche şi de credinţă bătrânească. Ar fi un ţar potrivit pentru norodul de jos.

Nădăjduind mari hatâruri, boierii încălecau voioşi. O oaste uriaşă, 200 000 de oameni, se aduna lângă Troiţe-Serghievo. Dar Sofia se învârtea mereu, ca o pasăre de pradă, în jurul Moscovei. În septembrie, un pâlc de călăreţi trimeşi de ea, în cap cu Steopka Odoevski, a lovit în zori de zi satul Puşkino. Cercetând cu streliţii săi satele din preajma Moscovei, Ivan Andreevici Hovanski rămăsese peste noapte pe un colnic, într-un cort. Streliţii hodineau fără grijă. Prinzându-i adormiţi, i-au hăcuit pe toţi cu săbiile. Ivan Andreevici a fugit din cort dezbrăcat, numai în cămaşă şi izmene, trăsnind în dreapta şi în stânga cu baltagul. Mihaila Tîrtov i-a sărit de pe cal drept în cârcă. Cetluit de şa, l-au adus în satul Vozdvijenskoie, unde Sofia îşi prăznuia ziua numelui. La intrarea în sat, câţiva boieri stăteau pe laviţe în vestminte ostăşeşti, cu coifuri şi cu burci. Mihaila Tîrtov l-a lepădat din şa pe Hovanski, dezbrăcat cum era; el a căzut în genunchi pe iarbă, plângând de durere şi ruşine. Diacul Şaklovitîi a cetit hârtiile în legătură cu vina lui. Ivan Andreevici a strigat cu mânie: „E o minciună! Dacă n-aş fi fost eu, de

mult aţi fi înotat la Moscova în sânge“. Le venea greu boierilor să hotărască moartea unui om dintr-un neam atât de vechi. Vasili Vasilievici privea, alb ca varul. Atât el cât şi Hovanski se trăgeau din neamul Ghediminovici şi un bărbat din asemenea spiţă era judecat acum de nişte ciocoiaşi de neam prost. Văzând această şovăire, Ivan Mihailovici Miloslavski s-a dus către călăreţi şi a vorbit în taină cu Steopka Odoevski. Acesta a străbătut satul în goana calului, până la cortul de mătase în care se afla ţarevna Sofia şi, tot în goană, strivind găinile şi copiii, s-a întors.

„Ţarevna a poruncit să nu mai staţi la cumpănă şi să ispràviţi cu cneazul.. Vasili Vasilievici s-a depărtat cu grabă, acoperindu-şi ochii cu năframa. Când Mihaila Tîrtov l-a înşfăcat de păr, târându-l în colbul şleahului, Hovanski a slobozit un răcnet sălbatic. I-au tăiat capul chiar acolo, la intrarea în sat.

Streliţii au rămas fără căpetenie. Aflând de moartea lui, s-au bulucit spăimântaţi în Kremlin, au închis porţile, au încărcat tunurile şi s-au gătit de împresurare.

Sofia a plecat de grabă la Troiţe-Serghievo, unde se ştia apărată de ziduri puternice. Mai mare peste oaste l-a pus pe Vasili Vasilievici. Amândouă părţile aşteptau, ameninţătoare, ca una din ele să se înfricoşeze. S-au înfricoşat streliţii, trimeţând jeluitori la Troiţa. Şi-au mărturisit vina. Acesta a fost sfârşitul slobozeniei lor. Stâlpul din Piaţa Roşie a fost îndepărtat. Hrisovul de slobozire a fost dat deoparte. Dregător al Despărţământului streliţilor a fost numit Şaklovitîi, care cunoştea meşteşugul răfuielilor fără zăbavă. Multe polcuri au fost împrăştiate prin târguri. Oamenii s-au îmblânzit ca mieluşeii. O linişte de deznădejde s-a revărsat iarăşi asupra Moscovei şi asupra întregii ţări. Şi anii s-au scurs.

Era pe înserate. Alexaşka alerga pe uliţă, de-a lungul zaplazurilor. Inima îi zvâcnea tare şi năduşeala îi înceţoşa ochii. O casă cuprinsă de flăcări lumina mohorât din depărtare băltoacele din făgaşe. La vreo douăzeci de paşi în urma lui, gonea Danila Menşikov, beat, zdupăind cu cizmele grele. De data aceasta, în loc de bici, ţinea în mână un jungher încovoiat. „Stai! Striga Danila năprasnic. Te ucid!" Alioşka rămăsese de mult în urmă şi se căţărase într-un copac.

Alexaşka nu-l mai văzuse pa taică-său de un an şi mai bine şi acum se trezise deodată nas în nas cu el, în dreptul unei crâşme prădate, care ardea în flăcări. Danila se luase numaidecât după fecioru-su. În toată vremea asta, Alexaşka şi Alioşka răbdaseră destul de foame, dar duseseră o viaţă plină de veselie. Cei doi băietani erau bine cunoscuţi prin mahalale şi găzduiţi cu voie bună peste noapte.

Toată vara rătăciseră prin împrejurimile Moscovei, prin crânguri şi viroage. Prindeau păsări cântătoare şi le vindeau la neguţători. Furau poame şi zarzavaturi de prin grădini. Se tot gândeau să prindă şi să îmblânzească un urs, dar fiarele nu prea voiau să cadă în mâna lor. Pescuiau cu undiţele.

Într-o zi, aruncând undiţa în apa domoală şi străvezie a Iauzei, care iese din codrii cei nepătrunşi ai ţinutului Ostrovul Elanilor, văzură pe malul celălalt un băiat care şedea cu bărbia sprijinită în palmă. Era îmbrăcat ciudat: purta colţuni albi şi un strai de croială străină, cu răsfrânturi roşii şi cu bumbi de argint. Nu departe de el, pe un dâmb, în dosul unui pâlc de tei cu cununi bogate, se înălţau coperişurile cu creastă ale palatului Preobrajenski. Odinioară palatul se vedea în întregime şi se oglindea în apă, falnic şi îmbelşugat în culori. Acum însă era năpădit de lăstăriş şi lăsat în păragină.

Câteva femei alergau în preajma porţii şi pe pajişte, strigând pe cineva: îl căutau, pesemne, pe băiat. Acesta însă nici nu se sinchisea, stând îmbufnat în dosul unor

brusturi. Scuipând uşurel pe viermele de momeală, Alexaşka strigă peste gârlă:

— Ia nu ne mai speria peştii… Bagă de seamă, acu ne scoatem nădragii, trecem dincolo şi-ţi arătăm noi…

Băiatul zâmbi. Alexaşka îl întrebă:

— Al cui eşti, băiatule?…

— Când am să poruncesc să-ţi taie capul, răspunse acela cu glas adânc, ai să afli…

Alioşka îi şopti numaidecât lui Alexaşka:

— Ce te faci? E ţarul! Apoi, lepădă undiţa gata s-o zbughească. În ochii albaştri ai lui Alexaşka prinse a licări o luminiţă zglobie:

— Stai. Avem vreme să fugim. Aruncă apoi undiţa în apă şi se uită râzând la băiat. Nu mai putem de frică că ne tai tu capul. Ce mai stai? Te caută…

— Mă ascund de femei.

— Nu cumva eşti ţarul nostru?

Băiatul nu răspunse numaidecât. Era pesemne mirat că i se vorbea cu îndrăzneală.

— Da, ţarul. Dar ce te priveşte?

— Cum adică?… Ai face bine să ne aduci nişte turtă dulce. (Petru se uită ţintă la Alexaşka, fără a zâmbi). Zău aşa, trage o fugă şi adu-ne. Am să-ţi arăt o pehlivănie. Alexaşka îşi scoase tichia şi trase din căptuşeală un ac de cusut. Vezi? E un ac… Dacă vrei, îl trec cu aţă prin obraz şi nu păţesc nimic…

— Minţi! zise Petru.

— Pe crucea mea. Dacă vrei, mă închin cu piciorul. Alexaşka se aşeză repede, îşi luă piciorul desculţ în mâna şi făcu semnul crucii. Petru se miră şi mai mult.

— Ai vrea tu ca un ţar să-ţi aducă turtă dulce! mormăi el. Dacă-ţi dau bani, treci acul?

— Pentru un ban de argint, îl trec de trei ori şi nu păţesc nimic.

— Minţi! Ademenit, Petru clipi din ochi. Se ridică puţin, se uită peste brusturi către palat, unde femeile se vânzoleau mereu, chemându-l şi porni în fugă, către punte, ca să vină pe malul cestălalt.

Trecând puntea, se opri la trei paşi de Alexaşka. Nişte lăcuste albăstrii ţârâiau pe deasupra apei în care se oglindeau nourii şi o salcie pletoasă, despicată de trăsnet. Stând sub salcie, Alexaşka îi arătă pehlivănia: trecu de trei ori prin obraz un ac cu aţă neagră şi nu i se întâmplă nimic: nu curse nicio picătură de sânge; doar trei pete mici de tot se vedeau pe obraz. Petru îl privea cu ochi de buhă.

— Dă-mi acul, spuse nerăbdător.

— Dar banii?

— Na-ţi-i…

Alexaşka prinse din zbor rubla ce-i fusese aruncată. Luând acul, Petru se apucă să şi-l treacă prin obraz. Îşi găuri pielea, trecu acul şi izbucni în râs, dându-şi capul cârlionţat pe spate:

— N-am făcut-o mai prost decât tine! Apoi, uitând de băieţi, porni în goană spre palat, pesemne ca să-i înveţe pe boieri cum să treacă acul prin obraz.

Rubla era nouă. Pe o parte avea un zgripţor cu două capete, pe alta chipul Sofiei. De când erau ei pe lume, Alexaşka şi Alioşka nu câştigaseră atât. Din ziua aceea, îşi luară obiceiul să vină mereu la Iauza, dar pe Petru nu-l mai văzură decât de departe. Uneori se plimba pe un cal pitic şi după el mergeau călări nişte dascăli graşi; alte dăţi mergea cu o tobă în fruntea unei cete de copii, îmbrăcaţi în surtuce nemţeşti şi cu puşti de lemn în mâini, iar dascălii se frământau în jurul lui, dând din mâini.

— Se ţine de năzbâtii, spunea Alexaşka, stând sub salcia despicată.

Către sfârşitul verii izbutiră, în sfârşit, să cumpere pe un poltinic, de la nişte ţigani, un pui de urs ghebos şi slăbănog, aducând mai curând cu un porc. Alioşka îl ducea de belciug. Tovarăşul său cânta, juca şi se lua la trântă cu ursul. Dar veni toamna. Din pricina ploilor, uliţele „şi pieţele Moscovei se umplură de glod, care îţi ajungea până la genunchi. Nu mai aveau unde să joace. În case nu-i primea nimeni cu dihania. Şi apoi, ursul

mânca atât de mult, încât tot câştigul se ducea pe el. Afară de asta, era gata să amorţească până în primăvară. Fură nevoiţi să-l vândă în pagubă. Iarna, îmbrăcându-se cât mai zdrenţăros, Alioşka se apucă de cerşit. Alexaşka, despuiat până la brâu, stătea în ger, pe lângă biserici şi, prefăcându-se mut, damblagiu şi nătâng, câştigă multe parale. De ce să-l mânie pe Dumnezeu, n-au dus-o prost toată iarna aceea.

Pe urmă, pământul se zbici iară, crângurile înverziră şi păsărelele prinseră să ciripească. Nu mai ştiau unde le e capul de atâtea treburi: în zori prindeau peşte într-o gârlă învăluită de neguri, ziua rătăceau prin bazare „seara se duceau în crâng ca să pună laţuri pentru păsări. De câteva ori i se spusese lui Alexaşka: „Bagă de seamă, taică-tu te caută de mult prin Moscova, zice că te omoară”.

Drept răspuns, Alexaşka scuipa printre dinţi la trei stânjeni. Şi acum dăduse de el deodată, pe negândite…

Băiatul străbătuse în fugă toată uliţa Basmannaia şi abia îl mai ţineau picioarele. Nu se mai uita înapoi; auzea din ce în ce mai aproape tropot de ciubote grele şi răsuflarea şuierătoare a lui Danila.

S-a isprăvit cu el! „Ajutor!“, strigă băiatul cu glas subţire.

În clipa aceea, o carâtă înaltă ieşi, legănându-se, dintr-o ulicioară şi coti în Razguleai, prin dreptul unei crâşme vestite. Doi cai, înhămaţi unul în spatele altuia, alergau în trap întins. Pe calul din faţă stătea un neamţ în colţuni şi cu o pălărie cu margini late. Alexaşka fugi îndată spre roţile dinapoi, se agăţă de osie, apoi se căţără pe scara din spatele carâtei. Văzând aceasta, Danila urlă: „Stai!…“ Dar neamţul îl plesni cu biciul şi Danila căzu în noroi, suduind şi înecându-se de mânie. Carâta se depărtă.

Stând pe scară, Alexaşka îşi trăgea sufletul. Trebuia să fugă cât mai repede de locul acela. Dincolo de porţile Pokrovskie, carâta coti pe un drum neted, merse mai repede şi, puţin după aceea, se apropie de nişte uluci

înalte. Un străin se desprinse de poartă şi întrebă ceva. Un cap ca de popă, cu păr lung, dar cu faţa rasă, se iţi pe geam… „Franz Lefort”, răspunse capul. Poarta se deschise şi Alexaşka intră în Kukui, aşezarea nemţească. Roţile scârţâiau pe nisip. Ferestrele caselor mici aruncau o lumină blândă asupra zidurilor scunde, asupra pomilor tunşi şi a globurilor de sticlă puse în vârful unor beţe de-a lungul cărărilor presărate cu nisip. Flori albe răspândeau o mireasmă îmbătătoare în grădiniţele din faţa caselor. Nemţii stăteau ici-colo, pe laviţe şi pe scări, cu tichii împletite din lână şi cu lulele lungi în mână. „Mamă, doamne, ce curat trăiesc oamenii pe aci“, gândi Alexaşka, rotindu-şi ochii din spatele carâtei. Văzu nişte luminiţe. Trecu prin faţa unui iaz cu malurile pătrate, pe ale cărui margini erau aşezaţi nişte copăcei rotunzi, în hârdaie verzi; printre copaci ardeau felinare, luminând lotcile, în care se plimbau, chicotind şi cântând, câteva femei cu mâinile goale până la cot, cu pieptul descoperit, cu nişte pălării cu pene şi cu fustele de deasupra sumese, ca să nu se mototolească. Fete şi băieţi dănţuiau, perechi-perechi, tot acolo, lângă o moară de vânt, în faţa uşii luminate a unei crâşme.

Peste tot locul se vedeau muşchetari nemţi. În Kremlin erau întunecaţi şi tăcuţi, dar aici umblau liniştiţi, cu straiele descheiate, fără arme, ţinându-se de braţ câte doi, cântând şi râzând cu hohote.

Totul era paşnic şi prietenos, ca şi cum n-ai fi fost pe pământ. Îţi venea să te freci la ochi…

Intrară, dintr-o dată, într-o curte mare. În mijlocul ei, apa ţâşnea dintr-un havuz rotund. În fund, se vedea o casă cărămizie, cu stâlpi albi în faţă. Carâta se opri. Omul cu păr lung coborî şi-l văzu pe băiatul care sărise de pe scară.

— Cine eşti? De unde ai venit? Ce cauţi aici? îl întrebă, rostind cuvintele în chip caraghios. Răspunde, băiatule. Nu eşti vreun hoţ, cumva?

— Eu, hoţ? Dacă sunt hoţ, să mă omori în bătaie, zise Alexaşka, privindu-i cu vioiciune faţa rasă, nasul cârn şi

gura mică, zâmbitoare. N-ai văzut pe, Razguleai, cum fugea tata după mine, cu un cuţit în mână?

— A, da, l-am văzut. şi mi-a venit să râd: o namilă fugea după un prichindel...

— Are să mă ucidă… Ia-mă în slujbă la matale… Ia-mă, unchiule..

— În slujbă? Ce ştii să faci?

— Orice. Înainte de toate, ştiu să cânt în fel şi chip… Ştiu să cânt din surlă, din fluier, din linguri. Ştiu să fac oamenii să râdă. De câte ori s-a prăpădit lumea de râs, ascultându-mă. Ştiu să şi joc. Pot să joc din zori şi până în zori şi nu obosesc. Orice-mi ceri, ştiu…

Franz Lefort îl luă de bărbia ascuţită. Se vedea că îi place.

— Eşti un băiat isteţ… Să iei nişte săpun şi să te speli, eşti tare murdar… După aceea, am să-ţi dau haine… Te iau la mine… Dar dacă ai să şterpeleşti ceva…

— Nu mă ţin eu d-astea, că doar nu-s prost, spuse băiatul cu atâta încredinţare, încât Franz Lefort nu se mai îndoi. După ce-i porunci rândaşului ceva în ceea ce-l privea pe Alexaşka, se îndreptă spre casă fluierând, răsucindu-şi călcâiele şi parcă dănţuind, pesemne din pricină că în apropiere, pe iaz, se auzeau cântece şi chicotele aţâţătoare ale nemţoaicelor.

3

— Ajunge, Nikita Moiseevici, să nu-l doară capul de atâta buchiseală…

Abia rostise Natalia Kirilovna aceste vorbe, că Petru se şi întrerupse, la jumătatea cuvântului, din cetania Faptelor Apostolilor şi, închinându-se grăbit cu degetele pline de cerneală, nu mai aşteptă ca Nikita Moiseevici Zotov, dascălul şi îngrijitorul lui, să se plece adânc în faţă-i, potrivit rânduielii.

După ce sărută mâna maică-si, care se ridicase fără vlagă, spre a-l opri măcar pentru câteva clipe, o luă cu paşi greoi, duduind pe podea şi pe treptele scârţâitoare

ale nenumăratelor încăperi şi scări, speriind, prin cotloanele întunecoase ale palatului Preobrajenski, bătrânele oploşite pe lângă ţarină.

— Ia-ţi tichia, ia-ţi tichia, o să te ardă soarele! îi strigă din urmă ţarina cu glas slab.

Nikita Zotov sta înaintea ei smerit şi drept, ca la biserică, curat, pieptănat, cu cizme moi în picioare şi îmbrăcat cu un anteriu de şiac, al cărui guler se înălţa mai sus de creştet. Chipul îi era frumos, cu buze moi şi cu o barbă creaţă, răsucită, în semn de cuviinţă. Dascălul era un om de treabă, nici vorbă. Dacă-i cereai să se arunce în foc, se arunca. Era credincios ca un câine, dar prea moale şi cam fluşturatic. Băiatul cel nărăvaş ar fi avut nevoie de o mână mai tare.

— Nikita Moiseevici, ar trebui să ceteşti cu el mai multe scrieri bisericeşti. Aşa cum e, nici nu seamănă a ţar… Mâine, poimâine, va trebui să-l însurăm… N-a învăţat până acum nici să meargă cum trebuie: fuge ca un copil de oameni de rând. Poftim, uită-te la el…

Ţarina privi pe fereastră şi-şi plesni uşor palmele. Petru alerga prin curte, poticnindu-se de grăbit ce era. Nişte băietani deşiraţi, aleşi dintre slugile de la palat, se ţineau după el cu flinte şi baltage în mâini. Câţiva ţărani, cu pălării nemţeşti mari, care fuseseră aduşi din sat, stăteau pe un val de pământ, în dosul unei îngrădituri de ostreţe, un fel de cetăţuie durată în faţa palatului, pentru joaca micului ţar. Ţăranii aveau poruncă să ţină în gură lulele cu tutun. Privind speriaţi la ţarul care fugea săltăreţ, ei uitaseră ce trebuiau să facă. Petru striga la ei mânios, cu glas de cocoş. Natalia Kirilovna simţi c-o trec fiorii, văzând ochii rotunzi, încrâncenaţi, ai lui Petru. Acesta se căţără pe creasta valului şi lovi, supărat, de câteva ori cu flinta, pe unul din ţărani, care-şi trăgea capul între umeri.

— Dacă nu faci cum vrea el, te ucide, murmură Natalia Kirilovna. Cui i-o fi semănând aşa iute?

Jocul începu din nou. Aliniind lunganii cu baltage, Petru se mânie iară, din pricină că nu-l înţelegeau. Mare

poznă: înfierbântându-se, el vorbea repede, nedesluşit, se îneca, vrând parcă să rostească mai multe cuvinte decât avea pe limbă.

— De ce o fi scuturând aşa din cap? zise Natalia Kirilovna, privindu-şi îngrijorată feciorul. Dar îndată îşi astupă urechile. Ţăranii din cetăţuie scoaseră un tun de stejar, care se încărca, din porunca ţarinei, cât se poate mai uşor, cu napi opăriţi sau cu mere şi traseră. Îndată după aceea, ei ridicară mâinile, arătând că se dau prinşi.

— Nu se poate să vă lăsaţi! Trebuie să vă bateţi! strigă Petru, rotindu-şi ochii şi scuturând din cap.

Luaţi-o de la început! De la început!…

— Nikita Moiseevici, închide fereastra. Prea-i mare larma. Mă doare capul, zise ţarina.

Fereastra cu geamuri colorate fu închisă. Natalia Kirilovna lăsă capul în jos, depănând încetişor mătăniile de la Muntele Athos, nişte scoici sfinţite. O cuprinse mâhnirea. În anii din urmă Natalia Kirilovna îmbătrânise de supărări şi de atâta plâns. Din frumuseţea ei de odinioară nu mai rămăseseră decât sprâncenele şi ochii negri, altădată atât de învăpăiaţi. Se îmbrăca mereu în straie cernite şi-şi acoperea părul cu un zobon negru. Tot aşa trăise pe vremuri la Uglici[22] ţarina Maria Nagaia cu nefericitul Dmitri… N-o pândi-o şi pe ea o năpastă asemănătoare?… Sofia nu visează decât să se mărite cu Goliţîn şi să se urce în scaun. Chiar poruncise unor meşteri nemţi să-i facă o cunună.

În palatul Preobrajenski era linişte. Slujitorii alergau în vârful picioarelor, iar doicile şi dădacele bătrâne vorbeau în şoaptă, prin unghere. Ţarul, cu toate că era tânăr, nu suferea bătrânele. Când vedea vreo dădacă strecurându-se cu rochia pătată de ceară de-a lungul vreunui perete, striga la ea cu atâta încrâncenare, încât biata femeie de-abia mai avea puterea să se ducă până la cămara ei.

Boierii nu veneau pe aici; nu era nici o cinste pentru ei

[22] *Uglici* - localitate unde, în 1591, a fost asasinat din ordinul lui Boris Godunov ţarevicul Dmitri, fiul ţarului Ivan cel Groaznic şi al Mariei Nagaia (n.r.).

şi de nici un folos. Toată lumea se îmbulzea la Kremlin, mai aproape de soare. Ca să se înlăture totuşi orice necuviinţă, Sofia poruncise ca pe lângă curtea ţarului Petru să se afle patru boieri: cneazul Mihail Alegukovici Cerkasski, cneazul Lîkov, cneazul Troekurov şi cneazul Boris Alexeevici Goliţîn. Dar ce sprijin puteai oare avea de la ei? Descălecau alene în faţa palatului, sărutau mâna ţarinei, se aşezau şi oftau în tăcere. Nu prea găseau ce să vorbească unei ţarine date de o parte. Când intra Petru în cămară, boierii se închinau unui ţar care nu domnea, îl întrebau de împărăteasca lui sănătate, pe urmă oftau din nou, clătinând din cap: ţarul prea era zburdalnic, avea obrazul zgâriat, iar mâinile numai julituri. Aşa ceva nu era cuviincios.

— Nikita Moiseevici, vorbi ţarina, aud că la Mîtişci este o femeie, pe nume Vorobiha, care ghiceşte în drojdie de cvas. Se zice că tot ce spune se împlineşte. Ce ar fi să trimit după ea?!… Dar mi-e teamă… să nu-mi spună ceva rău…

— Măria ta, ce lucru rău ar putea să-ţi spună o ticăloasă ca Vorobiha? răspunse Zotov cu un glas plăcut şi tărăgănat. Dacă s-ar întâmpla una ca asta, am sfârteca-o în bucăţi…

Natalia Kirilovna făcu un semn din deget. Zotov se apropie de ea, călcând încet cu cizmele moi.

— Moiseici… o văduvă de strelit a adus adineaorea la cuhne un ciur cu poame şi a spus că Sofia a strigat deunăzi la palat de a auzit toată lumea: „Păcat că streliţii n-au sugrumat atunci şi puiul de lup şi lupoaica…“

Buzele Nataliei Kirilovna tresăriră, guşa ascunsă sub zobonul negru îi tremură şi ochii ei mari se umplură de lacrimi.

Ce să-i răspundă? Cum s-o mângâie? Toată lumea ştie că Sofia are sub mână polcurile de streliţi, că toată oştimea dvorenilor ţine cu ea, pe când Petru n-are decât treizeci de vlăjgani proşti şi un tun de lemn, care se încarcă cu napi… Nikita Zotov dădu mâinile în lături şi-şi răsturnă capul pe spate, atingând cu ceafa gulerul aspru

al anteriului…

— Trimete după Vorobiha, şopti ţarina, să vină să-mi ghicească adevărul. Altfel, mi-e şi mai mare frica…

Lungă, plictisitoare era ziua de vară. Câţiva nouri albi pluteau şi parcă nu pluteau pe deasupra Iauzei. Zăpuşeală. Muşte. Prin pâcla văzduhului se zăreau sumedenia de turle ale bisericilor din Moscova şi crestele turnurilor Kremlinului. Mai încoace, se înălţau săgeata bisericii nemţeşti şi morile de vânt din Kukui. Găinile cotcodăceau slab, adormitor. Din cuhne răzbea zvon de cuţite.

Pe vremea lui Alexei Mihailovici, la palatul Preobrajenski răsunau râsete şi larmă, se îmbulzeau oaspeţii, nechezau caii. O ţineau într-o petrecere: vânătoare, goană după urşi, alergări de cai. Acum, până şi drumeagul de la porţile de piatră până la palat era năpădit de buruieni. Se stinsese viaţa de altă dată. Nu-ţi mai rămânea decât să stai şi să depeni mătăniile pe degete.

Un bulgăraş se izbi de geam. Zotov deschise fereastra. Stând sub un tei, plin de praf şi de ţărână, asudat ca un pui de ţăran, Petru striga:

— Nikita, scrie un ucaz… Ţăranii mei nu-s buni de nimic; îs bătrâni şi proşti… Scrie repede!

— Ce să scriu în ucaz, măria ta? întrebă Nikita.

— Am nevoie de o sută de băieţi, tineri şi voinici… Hai mai repede…

— Să scriu pentru ce ai nevoie de băieţi?

— Pentru jocuri ostăşeşti… Să-mi mai trimeată şi nişte puşti bune şi pulbere. Şi două tunuri de tuci, să trag cu ele… Hai mai repede… Îl iscălesc şi-l trimet cu un olăcar…

Dând la o parte o creangă de tei, ţarina se aplecă pe fereastră, în afară:

— Petenka, dragă, te-ai războit destul… Mai hodineşte-te puţin, mai stai şi lângă mine…

— N-am timp, măicuţo, mai târziu…

Şi o luă la fugă. Ţarina îl însoţi cu privirea, oftând din

adânc. Făcându-şi semnul crucii, Zotov scoase din buzunar o pană de gâscă, un briceag şi, după ce ascuţi cu grijă pana, o încercă pe unghie.

Se mai închină o dată trăgându-şi mâneca în sus, rosti o rugă şi începu să scrie cu slove frumoase, aplecate: „Prin mila lui Dumnezeu, noi, prea luminatul şi prea măritul stăpânitor, ţar şi mare cneaz, Petru Alexeevici, avtocrat a toată Velikorusie, Malorusie şi Bielorusie…"

Plictisită, ţarina începu să răsfoiască un caiet al lui Petruşa, un maculator de socoteli, plin cu pete de cerneală, scris în lung şi în lat, cu slove scâlciate: „Pildă de adunare… am o datorie mare şi bani mai puţini decât datoria aceea şi trebuie să scad ca să văd cât mai am de plătit. Se face astfel: datoria se scrie sus, iar banii sub ea şi fiecare ţifră de jos se scade din cea de sus. De pildă: unu din doi, rămâne unu. Doi se scrie sus, iar unu sub el, sub unu se trage o linie, iar sub linie cisla care rămâne, adică rămăşiţa".

Ţarina căscă; îi era parcă foame şi parcă mai dorea ceva…

— Nikita Moiseevici, am uitat: am mâncat după ce m-am trezit?

— Măria ta, Natalia Kirilovna, răspunse Zotov, punând la o parte pana, ridicându-se şi închinându-se, după ce ai mâncat de prânz, ai binevoit să te hodineşti, iar după ce te-ai trezit, ai mâncat iară. Ţi s-au adus fragi cu smântână, fiertură de pere şi miere mânăstirească…

— Ai dreptate… Mai e puţin şi mergem la vecernie…

Ţarina se ridică alene şi se îndreptă spre iatac. Acolo, la lumina candelelor, fereastra era astupată, nişte iazme bătrâne şedeau de-a lungul pereţilor, pe sipetele acoperite, ciorovăindu-se în şoaptă pentru cine ştie ce zavistii trecute. Sculându-se toate odată, ca nişte momâi fără oase, se închinară înaintea ţarinei. Aceasta se aşeză sub icoane, pe un jilţ veneţian, cu spătar înalt. O pitică, cu urdori la ochi, se iţi de după crivat, smiorcăindu-se ca un prunc şi se covrigă la picioarele ţarinei: o obidiseră zgripţuroaicele.

— Hai, năroadelor, spuneţi-mi ce aţi visat, întrebă Natalia Kirilovna. N-aţi văzut cumva în vis vreun inorog?

Vestind ceasul înserării, clopotul din paraclisul palatului bătu adânc. Boiernaşii de neam mai prost şi cu pământ puţin, daţi ca stolnici de Sofia la curtea lui Petru, se iviră în tinde şi pe scări, frecându-şi ochii umflaţi de somn. Printre ei se afla şi Vasili Volkov: tătâne-său se ploconise în stânga şi-n dreapta şi dobândise, în sfârşit, această cinste pentru feciorul său. Vasili ducea o viaţă sătulă şi uşoară şi avea o simbrie de şaizeci de ruble pe an. Dar era mare plictiseală. Stolnicii dormeau aproape toată ziua.

Clopotul chema la vecernie. Ţarul nu era însă de găsit nicăirea. Stolnicii porniră alene să-l caute prin ogradă, prin livezi, în zăvoiul de lângă gârlă. Ţarina le trimese în ajutor vreo douăzeci de doici, mai gureşe. Scotociră peste tot, dar nu-l găsiră. Dumnezeule, nu cumva s-a înecat? Toropeala stolnicilor pieri ca prin farmec. Încălecară pe deşelate şi se împrăştiară care încotro, strigând şi chemând, pe câmpul peste care începuse să pogoare noaptea. Cei de la palat erau buimaci. Bătrânele începură să şoşotească prin unghere: „E mâna ei, a Sonkăi… Adineaorea un om dădea târcoale pe lângă palat… Avea un jungher în ciubotă… L-a tăiat, l-a tăiat pe ţarul, pe binefăcătorul nostru…“

Auzind şoaptele acestea spăimoase, Natalia Kirilovna ieşi înnebunită pe scară.

De pe câmpul întunecat adia iz de fum; prin viroagele umede, cârsteii îşi chemau soaţele. O stea miji în depărtare, deasupra codrului Sokolniki, cu un licăr stins, mohorât. Străpunsă de tristeţe, Natalia Kirilovna strigă, frângându-şi mâinile:

— Petenka, băieţaşul meu!

. . . .

Gonind călare pe malul gârlei, Vasili Volkov dădu peste un foc făcut de nişte pescari. Aceştia săriră în sus speriaţi

şi ceaunul cu ghiborţi se răsturnă în foc. Volkov întrebă, cu răsuflarea tăiată:

— Oameni buni, nu l-aţi văzut cumva pe ţar?

— Nu era măria sa în lotcă, adineaorea?… Bag seama că a luat-o drept spre Kukui… Căutaţi-l la nemţi…

Poarta aşezării nemţeşti nu se închisese încă. Volkov intră în goana calului, luând-o spre locul unde se zăreau strânşi o mulţime de nemţi. Văzu de pe cal pe ţar şi lângă el un bărbat de statură mijlocie, cu părul lung şi cu poalele straiului scurt, date în lături, ca aripile unui curcan. Într-o mână depărtată de trup ţinea pălăria, în alta un beţigaş şi vorbea cu ţarul râzând nestingherit - porcul de câine. Petru îl asculta, rozându-şi unghiile. Nemţii nu se arătau de loc stânjeniţi, mişeii! Volkov sări de pe cal, se strecură prin mulţime şi îngenunche înaintea ţarului…

— Binefăcătorule, măria sa ţarina e tare speriată. Nu ştie ce s-a întâmplat… Vino înapoi, trebuie să mergi la vecernie…

Petru îşi plecă nerăbdător capul pe umăr:

— Nu vreau… Cară-te de-aici… şi, pentru că Volkov urma să-l privească stăruitor în ochi, din genunchi, ţarul se aprinse de o mânie turbată şi-l lovi cu piciorul. Pleacă, slugoiule!

Volkov se închină adânc şi, mohorât, fără să se uite la cei care pufniseră în râs, porni la trap mărunt, s-o vestească pe ţarină. Crâşmarul Hans Mons, un neamţ prietenos, cu guşă trandafirie, cu jiletcă, cu tichie de lână şi pantofi cusuţi cu înflorituri, care ieşise din prăvălia sa ca să-l vadă pe tânărul ţar, scoase din gură luleaua de porţelan:

— Maiestate, socot că vă simţiţi mai bine la noi decât acasă. Aici e mai vesel…

Nemţii care stăteau în jurul lor scoaseră şi ei lulelele din gură, dădură din cap şi întăriră cu zâmbete prietenoase:

— Da, la noi e mai vesel…

Apoi veniră mai aproape, să asculte cele ce spunea

Franz Lefort, bărbat dichisit, cu peruca bogat cârlionţată, ţarului cel năltărog, cu gât lung de copil. Petru îl întâlnise pe Iauza. Ţarul se afla într-o luntre grea; slugile lopătau neîndemânatic, zăngănind din strapazane. Petru şedea în faţă, cu picioarele sub el. Luminate de asfinţitul soarelui se apropiau încet coperişuri de ţiglă, săgeţi ascuţite de pe case, vârfuri de copaci tunşi, mori de vânt cu morişti, hulubării. O muzică ciudată se auzea din Kukui. Vedea parcă aievea un oraş dintr-o ţară ca din basmele pe care i le povesteau dădacele când era mic.

Un bărbat îmbrăcat în strai de urşinic, cu poalele înfoiate la şolduri, purtând pălărie neagră, cu marginile răsfrânte în trei părţi, căpitanul Franz Lefort, se ivise lângă apă, pe un morman de pământ.

Petru îl văzuse la Kremlin, când erau primiţi solii străini. Depărtând de trup mâna stângă, în care ţinea bastonul, Lefort îşi scosese pălăria, făcuse un pas înapoi şi se înclinase; cârlionţii perucii sale sure îi acoperiseră faţa. Apoi, el se îndreptase sprinten şi, zâmbind cu colţurile ridicate ale gurii, rostise într-o rusească stâlcită:

— Aştept porunca maiestăţii voastre…

Petru îl privea cu gâtul întins, ca pe o ciudăţenie, atât de vioi, de vesel şi deosebit i se păruse acel om. Lefort spuse, legănându-şi cârlionţii:

— Pot să vă arăt o moară de vânt care râşneşte tabac, macină mei, pune în mişcare un război de ţesut şi ridică apa într-un cazan uriaş. Pot să vă mai arăt o roată de moară, pe care o învârteşte un câine. În casa crâşmarului Mons, este o cutie muzicală cu doisprezece cavaleri şi doamne pe capac şi cu două păsări, în totul asemănătoare celor din natură, dar care sunt de mărimea unei unghii. Păsările cântă ca privighetorile, mişcă cozile şi aripile şi aceasta numai prin nişte legi minunate ale mecanicii. Am să vă mai arăt un ochean, cu care se poate privi luna şi zări pe ea pământ şi munţi. La spiţer, se poate vedea un prunc de parte femeiască păstrat în spirt, cu chipul teşit, cu trupul acoperit de păr şi cu câte două degete la mâini şi picioare.

Auzind atâtea minunăţii, Petru holba tot mai mult ochii. Tăcea însă, ţinându-şi gura mică strânsă.

Fără să ştie de ce, i se părea că dacă ar sări pe mal, deşirat cum era, Lefort ar râde de el. Fâstâcit, pufnea supărat şi nu îndrăznea să coboare din luntre, deşi aceasta se izbise de mult de mal. Atunci, Lefort se apropie iute de apă, vesel, chipeş şi prietenos, luă mâna lui Petru, zgâriată, cu unghii roase şi o duse la inima sa:

— O, bunii noştri oameni din Kukui vor fi foarte fericiţi să vadă între ei pe maiestatea voastră… Vă vor arăta lucruri vrednice de văzut, minunate…

Lefort era un om iscusit şi şiret. Petru nici nu băgase de seamă că şi pornise împreună cu el, bălăbănindu-şi braţele, spre poarta aşezării nemţeşti. Acolo, fuseseră înconjuraţi de nişte nemţi rotofei şi rumeni în obraji. Toţi voiau să-i arate casele lor, morile lor cu roata învârtită de un câine, grădinile lor, cărările presărate cu nisip, cu tufe tunse şi fără niciun fir de iarbă mai mult decât trebuie. Îi arătară toate lucrurile minunate de care-i vorbise Lefort.

Petru se mira şi întreba despre toate: „La ce foloseşte asta? Dar aceea de acolo? Cum e făcut lucrul ăsta?…“ Nemţii dădeau din cap şi rosteau pe un ton de încuviinţare: „O, tânărul Petru Alexeevici vrea să ştie totul; e foarte bine…“ În cele din urmă, se apropiară cu toţii de iazul cu patru maluri tăiate drept. Se întunecase. Lumina care ieşea pe uşa deschisă a crâşmei se oglindea în apă.

Petru văzu o lotcă mică, cu pânza căzută din lipsă de vânt. În lotcă era o fată tânără, îmbrăcată cu o rochie albă, gingaşă ca un trandafir. Avea părul ridicat pe creştet şi împodobit cu flori, iar în braţele goale ţinea o lăută. Petru o privi mirat şi chiar se înspăimântă, fără să ştie nici el de ce. Întorcând spre dânsul în adumbrirea amurgului chipul ei frumos, fata atinse strunele şi cântă cu glas subţire, în nemţeşte, ceva atât de duios şi de plăcut, încât toată lumea fu podidită de lacrimi. Şi apoi, florile albe de tabac împrăştiau o mireasmă dulce, între sferele verzi şi conurile pomilor tunşi. În faţa acestei

privelişti cu care nu era obişnuit, inima lui Petru prinse a zvâcni năvalnic. Lefort îi spuse:

— Cântă în cinstea maiestăţii voastre. E o fată foarte bună. E fiica lui Johann Mons, un bogat neguţător de vinuri.

Johann Mons însuşi, cu luleaua în gură, ridică voios mâna şi-i făcu semn lui Petru. Glasul îmbietor al lui Lefort şopti:

— Fetele se vor aduna curând la crâşmă, unde vor fi jocuri şi iluminaţii, adică artificii…

Copite de cai tropăiră turbat pe uliţa cea întunecoasă. O ceată de stolnici împărăteşti îşi croi drum până la Petru, cu porunca aspră a ţarinei de a se întoarce acasă. De data aceasta, ţarul fu nevoit să se supună.

4

Străinii care erau primiţi la Kremlin spuneau miraţi că, spre deosebire de Paris, Viena, Londra, Varşovia sau Stockholm, curtea ţarului semăna mai mult cu o casă negustorească. Aici nu găseai nici amuzamente galante, nici baluri, nici sindrofii muzicale rafinate. Boierii cei cu blăni aurii, cnejii cei trufaşi şi voievozii cei vestiţi nu vorbeau, în încăperile scunde şi îmbâcsite ale Kremlinului, decât despre învoieli negustoreşti cu privire la cânepă prelucrată, potasă, grăsime de balenă, grâne şi piei… Se tocmeau, se ciorovăiau. Spuneau, oftând, că ţara e întinsă şi îmbelşugată, dar că negoţul merge prost, că moşiile boiereşti sunt mari, dar că n-ai ce vinde de pe ele. La Marea Neagră pândeau tătarii, la Marea Baltică nu puteai răzbate. China se afla departe, iar la miazănoapte, totul se găsea în mâna englejilor. Ar fi trebuit cucerite mări, dar aceasta era peste puterile ruşilor.

Şi-apoi, ruşii se vădeau prea leneşi. Trăiau ca nişte urşi, în dosul porţilor ferecate şi al zaplazurilor de netrecut, în casele lor din Moscova. Se duceau în fiecare zi la trei slujbe bisericeşti.

Mâncau bine de patru ori pe zi; dormeau şi după

prânz, pentru cuviinţă şi sănătate. Rămânea foarte puţină vreme boierului ca să se ducă la palat, să adaste clipa când ţarul se va milostivi să-i ceară a-l sluji, neguţătorului să stea în faţa dughenii sale şi să îmbie muşterii, diacului de la despărţământ să se canonească zmângălind hârtiile.

Cine ştie cât s-ar mai fi scărpinat, cât ar mai fi oftat şi s-ar fi jeluit ruşii, dacă nu s-ar fi întâmplat un lucru neaşteptat, dacă n-ar fi dat norocul peste ei. Jan Sobieski, craiul Lehiei, a trimes la Moscova marii săi soli, să ducă tocmeli în privinţa unei înţelegeri împotriva turcilor. Leşii au cuvântat cu blândeţe, că nu se poate îngădui ca păgânii cei spurcaţi să-i chinuiască pe creştini şi că nu-i acătării ca ruşii pravoslavnici să trăiască în pace cu sultanul Turciei şi cu hanul din Krâm. Cei din Moscova şi-au dat numaidecât sama că leşii sunt la strâmtoare şi că a venit vremea să se târguiască cu ei. Acesta era adevărul: împreună cu împăratul Austriei, Lehia înfrunta cu mare anevoinţă pe turci, iar dinspre miazănoapte era ameninţată de şvezi. Războiul sângeros de treizeci de ani, în urma căruia împărăţia austriacă se clătinase, ţările nemţeşti rămăseseră pustii, iar Lehia ajunsese un fel de moşie a Şvediei, era încă în amintirea tuturora. Franţujii, olandejii şi turcii ajunseseră stăpânii mărilor. Tot ţărmul Mării Baltice era în mâna şvezilor. Năzuinţele leşilor erau limpezi: să apere cu oştile ruseşti stepele ucrainiene împotriva sultanului Turciei.

Cneazul Vasili Vasilievici Goliţîn, „păstrător al marii peceţi a ţarului, dregător al trebilor din afară şi locţiitor al ţarului, la Novgorod”, ceru leşilor să-i dea înapoi Kievul. „Dacă ne daţi înapoi străvechea ocină împărătească, Kievul, cu toate cetăţuile, la anul vom trimite oaste în Krâm să ne războim cu hanul!“ Leşii s-au tocmit trei luni şi jumătate: „Mai bine să pierdem tot, decât să dăm Kievul“. Ruşii nu s-au grăbit, stăruind într-ale lor şi cetindu-le leşilor toate letopiseţele de la creştinarea Rusiei încoace. Şi răbdarea le-a fost de folos. Au izbândit.

Jan Sobieski, bătut de turci în Basarabia, a iscălit, cu

lacrimi în ochi, legământul cu Moscova, încuviinţând înapoierea Kievului cu toate cetăţuile. Era o biruinţă mare, dar, totodată, acum nu mai puteai să te ascunzi după deget. Trebuia să aduni oaste şi să purcezi cu război împotriva hanului.

5

Curtea lui Goliţîn din faţa târgului de păsări era curată şi cuviincioasă. Zidurile casei, îmbrăcate în aramă, de la acoperiş şi până la pământ, străluceau, încinse de soare. Doi muşchetari voinici, şviţerieni, cu coifuri de fier şi pieptare din piele de vacă, stăteau la intrare, pe covoraşe. Alţi doi păzeau poarta făurită ca o horbotă, din fier răsucit şi aurit. Mulţimea de norod, care umbla haihui prin târgul de păsări, holba ochii la mutrele grase ale şviţerienilor, la curtea largă, pardosită cu lespezi colorate, la carâta bogată, numai geamuri, trasă de patru cai roibi, la casa scânteietoare, ferecată în aramă, a dregătorului, ibovnicul ţarevnei cârmuitoare.

Însuşi Vasili Vasilievici stătea, pe arşiţa aceea de neîndurat, la răcoare lângă o fereastră deschisă şi vorbea pe latineşte cu de Neuville, un franţuz sosit de la Varşovia. Musafirul purta perucă şi haine franţuzeşti, de curând ivite la curtea lui Ludovic al XIV-lea. Vasili Vasilievici n-avea perucă, dar era şi el îmbrăcat franţuzeşte: purta ciorapi, pantofi roşii, pantaloni scurţi de catifea, cu panglici; o cămaşă subţire, cu horbotă, ieşea pe pântece de sub haina lui scurtă de catifea. Îşi răsese barba, dar mustăţile şi le lăsase. Înaintea lui se găseau, pe o măsuţă franţuzească, nişte suluri şi caiete, cărţi latineşti în pergament, hărţi şi desene de arhitectură. Portrete de-ale cnejilor Goliţîn şi un zgripţor cu două capete, ţinând în gheare un portret al Sofiei, într-o cadră veneţiană bogată, atârnau pe pereţii îmbrăcaţi în piele aurită. Foteluri franţuzeşti, tapisate şi jilţuri veneţiene, îmbrăcate în brocart, covoare pestriţe, câteva ornice, arme persiene, un glob de aramă, un termometru

lucrat în Englitera, candelabre şi policandre de argint, scoarţele cărţilor şi cerul, zugrăvit în aur, argint şi vopsea albastră, pe tavanul boltit, se răsfrângeau de nenumărate ori în oglinzile dintre uşi şi de deasupra acestora.

Oaspele se uita cu încuviinţare şi luare aminte la acest interior jumătate asiatic, jumătate europenesc. Picior peste picior, jucându-se cu o pană de gâscă, zâmbind prietenos, oprindu-se din când în când şi rostind cuvintele lătineşti cu mlădiere moscovită, Vasili Vasilievici spuse:

— Am să vă lămuresc, domnule de Neuville. La temelia ţării noastre sunt două clase: clasa hrănitoare şi aceea a dregătorilor, adică ţărănimea şi boierimea. Amândouă aceste clase trăiesc în mare sărăcie, din care pricină ţara n-are niciun folos de pe urma lor; dimpotrivă, pierde. Ar fi o mare fericire dacă am putea să-i despărţim pe moşieri de ţărani, căci astăzi, împins de lăcomie, moşierul îl stoarce fără milă pe ţăranul robit. Din cauza aceasta, e sleit şi ţăranul şi boierul şi statul…

— Domnule cancelar, spuse de Neuville, aţi rostit nişte vorbe înţelepte şi cu înţeles adânc. Dar cum credeţi domnia voastră că veţi dezlega această problemă grea?

Vasili Vasilievici luă, zâmbind, de pe masă un caiet legat în safiant, pe care era scris de mâna lui:

„Despre viaţa obştească sau despre îndreptarea tuturor trebilor care privesc tot norodul…“

— Am înfăptui un lucru mare şi greu de împlinit dacă am putea să înstărim tot poporul, spuse el şi începu să citească din caiet: „Multe milioane de deseatine nu sunt lucrate. Acest pământ ar trebui arat şi însămânţat. Vitele ar trebui înmulţite. Oaia rusească proastă ar trebui să nu se mai vadă şi în locul ei să se aducă oaia englezească, cu lână subţire. Ar trebui trezit gustul oamenilor pentru toate meşteşugurile şi pentru minerit, dându-li-se un câştig drept. O mulţime de biruri, impozite şi taxe de neîndurat ar trebui desfiinţate şi toată lumea să fie pusă la un singur impozit, înţelept chibzuit, pe cap de om.

Aceasta ar fi cu putinţă numai dacă moşierilor li s-ar lua tot pământul, pe care să fie aşezaţi ţăranii liberi. Şerbia ar trebui desfiinţată şi, în viitor, poporul să nu mai fie apăsat de niciun fel de robie, afară doar de un mic număr de slugi…“

— Domnule cancelar, exclamă de Neuville, istoria nu mai cunoaşte exemple de cârmuitori care să întocmească planuri atât de mari şi hotărâte. (Vasili Vasilievici plecă numaidecât ochii şi faţa lui smeadă se îmbujoră). Dar credeţi domnia voastră că nobilimea ar accepta fără proteste să dea pământul la ţărani şi să-şi dezrobească şerbii?

— În schimbul pământului, moşierii vor primi leafă. Oştirea va fi alcătuită numai din boieri. Nu vom mai lua la oaste şerbi şi birnici. Ţăranul să-şi vadă de treaba lui. Dar boierii nu vor mai primi pentru slujba lor pământ şi ţărani, ci lefuri sporite, pe care vistieria le va plăti din dările obşteşti ce se vor pune pe pământ. Venitul ţării trebuie să se mărească cel puţin de doua ori…

— Am impresia că aud pe un filosof din vechime, şopti de Neuville.

— Feciorii boierilor trebuiesc trimeşi în Lehia, în Francia şi în Şvezia ca să înveţe instrucţia militară. Trebuie să întemeiem şcoli înalte şi să împământenim ştiinţele. Să ne înfrumuseţăm viaţa cu artele. Să aşezăm în stepele pustii ţărani harnici. Să schimbăm o gloată de sălbatici în oameni cu carte, iar colibele murdare, în palate de piatră. Fricoşii vor ajunge viteji. Săracii vor ajunge bogaţi.

(Vasili Vasilievici se uită cu coada ochiului pe fereastră şi văzu în uliţă un vârtej care stârnea fulgii şi paiele de pe jos). Vom pietrui străzile. Vom zidi Moscova din nou, din piatră şi din cărămidă… Atunci înţelepciunea va străluci asupra sărmanei noastre ţări.

Fără să lase din mână pana de gâscă, el se ridică de pe jilţ şi începu să se plimbe pe covoare.

Buzele sale mai rostiră multe alte gânduri de mare însemnătate.

— Poporul din Englitera a dărâmat singur rânduielile nedrepte, dar, în mânia sa, a săvârşit o nelegiuire mare: s-a atins de capul unui rege… Temându-ne de astfel de urgii, noi dorim binele tuturor păturilor. Dacă boierimea se va împotrivi sforţărilor noastre, îi vom încovoia noi străvechea cerbicie…

Convorbirea lor fu întreruptă. Privind speriat, cu ochi rotunjiţi, un slujitor în caftan se apropie în vârful picioarelor de cneaz şi-i şopti ceva. Chipul lui Vasili Vasilievici căpătă o expresie de încordare şi gravitate. Observând aceasta, de Neuville îşi luă tricornul, se ridică şi făcu o reverenţă, îndreptându-se cu spatele spre uşă. Vasili Vasilievici merse după el, plecându-se de asemenea şi făcând mişcări largi, de la inimă în jos, cu mâna încărcată de inele care ieşea din manşetele de dantelă.

— Domnule de Neuville, sunt foarte mâhnit şi foarte dezamăgit că mă părăsiţi atât de repede.

Rămânând singur, el se uită în oglindă, apoi, tropăind grăbit, se îndreptă spre iatac. Ţarevna Sofia stătea pe crivatul lat, sub pologul de mătase trandafirie, împodobit în partea de sus cu pene de struţ şi se rezema cu tâmpla de un stâlp dăltuit. Venise ca de obicei, în taină, cu o caretă şi intrase pe din dos.

6

— Bună ziua, Soniuşka, lumina mea…

Fără să răspundă, ţarevna ridică chipul posomorât, privindu-l ţintă, aspru, bărbăteşte, cu ochii ei verzi. Vasili Vasilievici se opri nedumerit, în drum spre crivat.

— S-a întâmplat ceva, măria ta?…

În iarna aceea, Sofia lepădase în taină un plod. De atunci se îngrăşase şi acum faţa ei cu muşchi tari la colţurile gurii nu mai era îmbujorată ca altădată; grijile, gândurile şi neliniştea o făcuseră să arate ca o fiinţă căreia îi era lehamite de toate. Se îmbrăca cu zorzoane, ca fetele, dar avea o înfăţişare de femeie, impunătoare şi

sigură de ea însăşi. O supăra faptul că trebuie să-şi ascundă dragostea pentru Vasili Vasilievici. Deşi această dragoste era cunoscută de toată lumea, până şi de cea din urmă fată care spăla vasele la cuhne şi cu toate că în locul vorbei pârdalnice şi ruşinoase de „ibovnic“ se găsise în vremea din urmă un cuvânt străin, cuviincios: *galant*, părea urât şi înjositor să-şi dea trupul care nu mai era tânăr, nelogodită şi necununată, în afara legii, iubitului. Ar fi născut astă-primăvară un fecior, cu toată vârtoşia ei femeiască, în dulci chinuri… Lumea a silit-o însă să-şi lepede pruncul… Nici dragostea ei pentru Vasili Vasilievici nu era domoală, nu se potrivea cu vârsta: ca ea putea să iubească numai o fată de şaptesprezece ani, veşnic îngrijorată, ferindu-se, visând fără contenire, arzând noaptea în pat. Uneori ura împotriva lui îi ridica un nod în gât; doar el era pricina tuturor necazurilor ei, al lui era plodul cel lepădat… Şi el nu se sinchisea de nimic.

Stând pe pat, voinică, neajungând cu picioarele la duşumea, încinsă, asudată sub vestmintele ei grele, Sofia privi cu duşmănie spre Vasili Vasilievici.

— Te-ai împopoţonat ca un măscărici, îl înfruntă ea. Astea-s haine franţuzeşti, nu? Dacă n-aveai nădragi, păreai taman ca o muiere… O să râdă lumea de tine… (Sofia întoarse capul într-o parte şi îşi stăpâni un oftat). Ehei, dragul meu, nu-i a bună, nu-i a bună… N-avem de ce să ne veselim…

În vremea din urmă, ţarevna venea la el de cele mai multe ori posacă şi nu-i spunea tot ce avea pe inimă. Vasili Vasilievici ştia că două nătânge de femei, din preajma ei, ţesându-se toată ziua prin casele boierilor, îi ascultau ce vorbesc şi, când Sofia se ducea la culcare, îi destăinuiau totul.

— Prostii, măria ta, o îmbărbătă Vasili Vasilievici. Câte nu trăncăneşte gura lumii?! Nu te mai necăji, linişteşte-te.

— Să mă liniştesc? întrebă Sofia bătând cu unghiile în stâlpul crivatului şi rânjind cu răutate. Ştii ce se vorbeşte la Moscova? Că suntem prea nevolnici ca să cârmuim o

ţară… Că nu se văd fapte mari…

Vasili Vasilievici îşi duse mâna la mustăţi şt ridică din umeri. Sofia îl privi cu coada ochiului: oh, cât e de frumos, afurisitul!… Dar e becisnic are sânge de muiere în vine… S-a împopoţonat cu horbote…

— Aşa, dragul meu… Ştiu că eşti meşter la cetit şi la scris şi că ai gânduri frumoase, o ştiu… Aseară, după vecernie, unchiul meu, Ivan Mihailovici, spunea despre tine: „Mi-a cetit Vasili Vasilievici dintr-un terfelog, despre şerbi şi ţărani. M-am minunat: o fi oare sănătos la cap cneazul?” Şi boierii râdeau…

Vasili Vasilievici se îmbujoră ca o fată şi ochii albaştri îi scânteiară de sub genele-i lungi:

— Nu-i pentru mintea lor!

— Oricum ar fi, n-avem sfetnici mai deştepţi… Rabd şi eu: aş avea poftă să dănţuiesc aşa cum face crăiasa Lehiei, sau să mă duc la o vânătoare cu şoimi, călare pe o parte, cu o fustă lungă… Şi totuşi, tac… Nu pot să mă bucur de nimic… Odată o să-mi spună că sunt eretică… Patriarhul şi aşa abia catadicseşte să-mi întindă mâna…

— Trăim printre sălbatici, şopti Vasili Vasilievici.

— Ştii ce am să-ţi spun, dragul meu?… Scoate-ţi horbota şi colţunii, pune-ţi zalele şi ia sabia în mână… Arată-le fapte mari…

— Cum?… Iar e vorba de han?

— Toată lumea n-are acum decât un singur gând: cucerirea Krâmului… Nu putem scăpa de asta. Dacă te întorci învingător, poţi să faci ce vrei. Atunci eşti mai puternic decât cei puternici.

— Sofia Alexeevna, trebuie să înţelegi că nu putem să pornim un război… Avem nevoie de bani pentru altceva…

— „Altceva” va fi după Krâm, spuse cu hotărâre Sofia. Am şi gătit ucazul: ai să fii mare voievod. Am să mă rog zi şi noapte pentru tine, am să stau în genunchi, am să colind pe jos toate mânăstirile, dragul meu… Dacă te întorci învingător, mai cutează cineva să spună o vorbă? N-o să ne mai ascundem… Am credinţa, am credinţa că Dumnezeu ne va ajuta împotriva hanului. Sofia coborî de

pe crivat şi privi de jos în sus. Vasili Vasilievici îşi întoarse ochii. Vasea, mi-a fost frică să-ţi spun… Ştii ce se mai vorbeşte? „La Preobrajenski, creşte un ţar vajnic… Degeaba mai toceşte ţarevna blănile de samuri.. Fii milostiv… Mă gândesc la lucruri rele. Sofia cuprinse cu palmele ei calde mâna lui, care începuse să tremure. Merge pe cincisprezece ani. S-a făcut lung cât o prăjină. A dat un ucaz ca toţi şoimarii şi rândaşii să fie aduşi la zbenguiala lui ostăşească… Are săbii şi flinte de fier… Vasea, scapă-mă de păcat… Mi se şopteşte şi mi se tot şopteşte la ureche de Dmitri, de Uglici… Spune şi tu: nu-i păcat? (Vasili Vasilievici îşi trase mâna dintr-ale ei. Sofia zâmbi jalnic). Da, e păcat să te şi gândeşti la astfel de lucruri… Aşa ceva se făcea pe alte vremuri. Acum să afle toată Evropa de vitejia ta. Atunci, n-o să ne mai fie frică de el, n-are decât să zburde…

— Nu putem să pornim războiul! strigă cu amărăciune Vasili Vasilievici. N-avem oştire ca lumea şi nici bani… Gândurile mele mari! Ce deşertăciune! Cine să le preţuiască? Cine să le înţeleagă? Doamne, de am avea măcar trei, măcar, doi ani de pace!…

Dădu deznădăjduit din mână, fluturându-şi horbotele de la mânecă… N-avea nicio noimă să vorbească, să înduplece, să se împotrivească.

7

Natalia Kirilovna îl certa pe Nikita Zotov:

— Du-te fuga după el, caută-l! A fugit de acasă cum s-a luminat de ziuă. Nu şi-a făcut rugăciunea, n-a luat nimic în gură…

Nu era lucru uşor să-l găseşti pe Petru. Doar dacă auzeai din vreun crâng împuşcături sau tobe, ceea ce însemna că ţarul e acolo şi că se joacă de-a războiul. Nikita fusese prins de multe ori şi legat de vreun copac, ca să nu-i mai bată capul tot rugându-l să se ducă la leturghie sau să asculte vreun boier venit de la Moscova. Pentru ca Nikita să nu se plictisească lângă copac, Petru

poruncea să i se pună dinainte un clondir cu votcă. Încetul cu încetul, Zotov se obişnuise să bea şi uneori se ruga el însuşi să fie prins şi aşezat sub un mesteacăn. După aceea, înapoindu-se mâhnit la Natalia Kirilovna, grăia dându-şi larg braţele în lături:

— Măria ta, n-am trecere. Şoimul nostru nu vrea să vină…

Tare mult îi plăceau lui Petru zburdăciunile. Era în stare să se zbânţuiască douăzeci şi patru de ceasuri în şir, fără somn, fără mâncare, numai să audă larmă, veselie şi voie bună, să bubuie tunurile, să bată tobele. Numărul oştenilor de joacă, şoimari şi rândaşi de la palat şi chiar feciori de neam bun, se ridica acum la vreo trei sute de oameni, cu care cutreiera prin satele şi mânăstirile din jurul Moscovei. Călugării se speriau de moarte: la amiazi, pe arşiţă, când nici o frunză nu mişca în mesteceni, când doar albinele zumzăiau greoi sub tei şi când te biruia toropeala, odată ţâşneau din pădurice nişte oameni în straie verzi, care nu semănau a ruşi şi, scoţând strigăte sălbatice, zvârleau din tunuri ghiulele de lemn în zidurile paşnice ale mânăstirii. Călugării se spăimântau şi mai mult, când cunoşteau în băieţandrul cel lung şi neastâmpărat, plin de glod şi de funingine, pe însuşi ţarul.

Grea era slujba în oştirea de joacă a lui Petru: nici tu somn, nici tu mâncare ca lumea! Ploaie ori vipie cumplită, odată ce-i trăsnea ceva prin cap ţarului, trebuia să pleci, naiba ştie unde şi pentru ce şi să sperii oamenii paşnici. Uneori îi trezea în miez de noapte: „S-a poruncit învăluirea vrăjmaşului. Trecerea apei înot…“ Unii se şi înecaseră în gârle, pe întuneric.

Cei care se lăsau pe tânjeală ori plictisiţi să mai bată drumurile fără rost, voiau să-şi ia tălpăşiţa, erau bătuţi cu vergile. În vremea din urmă, fusese pus peste oştire voievod sau, după vorba cea nouă, gheneral, Artamon Golovin. Acesta nu era un om prea isteţ, dar cunoştea bine muştrul ostăşesc şi făcuse rânduială aspră. Cu ajutorul lui, în locul unor zbenguieli buiace, Petru începu

să înveţe temeinic meşteşugul armelor în steagul întâi, numit Preobrajenski.

Franz Lefort nu era în oştirea lui Petru, pentru că avea slujbă la Kremlin. Dar venea adeseori călare ca să-i vadă oştenii şi-i dădea sfaturi în privinţa rânduirii cutărui sau cutărui lucru. Prin el a fost tocmit în leafă căpitanul străin Theodor Sommer, pentru luptele cu puştile şi cu cumbaralele[23] şi a fost numit îndată gheneral. De la Despărţământul tunurilor se aduseseră şaisprezece guri de foc şi oştenii de joacă învăţau acum să tragă cu ghiulele de tuci. Începuse o muştruluială straşnică: Theodor Sommer nu voia să ia simbria de pomană. Nu mai era vorba de joacă: multe vite fură ucise pe câmp şi multă lume schilodită.

8

Nemţii din Kukui vorbeau adeseori despre tânărul ţar Petru. Adunându-se seara pe bătătura presărată cu nisip, sub pomii tunşi, băteau cu palma în mese:

— Mons, o cană de bere!

Mons cel blajin, cu tichie împletită şi cu jiletcă verde, ieşea domol pe uşa luminată a crâşmei, ţinând în fiecare mână câte cinci bărdace de lut, fiecare cu câte o căciulie de spumă. Seara era liniştită, plăcută. Cerul rusesc se boltea spuzit de stele care, e drept, nu erau atât de luminoase şi de mari ca acelea din Turingia, din Baden sau Württemberg. Dar se putea trăi destul de bine şi sub acestea de aici.

— Mons, ia povesteşte-ne cum a fost ţarul Petru pe la tine.

Mons se aşeza la masă, între prieteni, sorbea din bărdaca altuia şi, făcând cu ochiul, istorisea:

— Ţarul Petru e un băiat foarte ciudat. A aflat de minunata cutie muzicală, care se află în ospătărie. Socrul meu a cumpărat cutia aceasta de la Nürnberg…

---

[23] *Cumbara* - grenadă

— Da, da, cunoşteam cu toţii frumoasa ta cutie, întăreau ascultătorii, privindu-se unii pe alţii şi legănându-şi lulelele, între dinţi.

— Într-o zi, Lefort şi ţarul Petru au intrat în ospătărie la mine. Eu m-am fâstâcit. Nu ştiam ce trebuie să fac… În împrejurări d-astea, ruşii se lasă în genunchi. Eu n-am vrut să fac aşa ceva. Ţarul m-a întrebat numaidecât:

— Unde ţi-e cutia?

I-am răspuns:

— Iat-o, maiestatea voastră unsă.

Atunci, ţarul mi-a spus:

— Johann, nu-mi mai spune şi dumneata „uns“. M-am săturat de toate astea la mine acasă. Spune-mi aşa, ca şi cum aş fi un prieten al dumitale.

Lefort a adăugat:

— Da, Mons, îi vom spune cu toţii: *Herr* Peter.

— Am râs mult câteşitrei de gluma aceasta. Apoi am chemat-o pe fata mea, Anchen şi i-am spus să pună cutia să cânte. De obicei îi dăm drumul o singură dată pe an, în ajunul Crăciunului, pentru că e o cutie foarte scumpă. Anchen s-a uitat la mine, dar eu i-am spus: „Nu face nimic, dă-i drumul“. Şi i-a dat. Cavalerii şi doamnele au început să dănţuiască şi păsările să cânte. Peter s-a mirat şi a spus:

„Vreau să văd cum e făcută“. M-am gândit: „S-a isprăvit cu cutia mea muzicală“. Dar Anchen e o fată foarte isteaţă. A făcut frumos o reverenţă în faţa lui Peter şi i-a spus, Lefort îi tălmăcea vorbele în ruseşte. Iată ce i-a spus Anchen: „Maiestatea voastră şi eu ştiu să cânt şi să dănţuiesc, dar, vai, dacă aţi dori să vedeţi ce am înăuntru, de ce cânt şi de ce dănţuiesc, cred că după asta biata mea inimă ar fi sfărâmată…“ După ce a tălmăcit aceste cuvinte, Lefort a râs. Am râs şi eu tare, iar Anchen a râs ca un clopoţel de argint. Dar Peter n-a râs. S-a făcut roşu ca sângele de taur şi a privit-o pe Anchen, ca şi cum ar fi fost o păsărică mică de tot. Atunci, m-am gândit: „Tânărul ăsta are în el o mie de draci“. Anchen a roşit şi ea şi a fugit, cu lacrimi în ochii ei

albaştri…

Mons răsufla adânc şi sorbea din bărdaca altuia. Ştia să spună poveşti în chip frumos şi înduioşător. Un vânt plăcut de seară legăna ciucurii tichiilor împletite ale celor ce stăteau la taifas.

Anchen se ivi în uşa luminată, îşi înălţă ochii feciorelnici spre stele, oftă fericită şi se făcu nevăzută.

Pufăind din lulele, nemţii spuneau că Dumnezeu i-a dat lui Johann o fată bună. O fată ca aceasta aduce belşug în casă. Fierarul Herrit Kist, olandezul, de felul lui din Zaandam, un bărbat bărbos, roşcovan şi voinic, spuse:

— După cum văd, dacă am fi mai deştepţi, am putea să tragem multe foloase de pe urma tânărului ţar.

Bătrânul ceasornicar Ludwig Pfeffer îi răspunse:

— Nu, nu, slabă nădejde! Ţarul Petru n-are nici o putere… Ţarevna Sofia nu-l va lăsa niciodată să cârmuiască. E o femeie aspră şi hotărâtă… Adună acum o oaste de 200 000 de oameni ca să se războiască cu hanul Krâmului. După ce oastea se va întoarce din Krâm, nu mai dau nici zece pfenigi pe ţar…

— Greşeşti, Ludwig Pfeffer, îi răspunse Mons. Nu o dată mi-a povestit generalul Theodor von Sommer, care deunăzi nu era decât Sommer… (Mons căscă gura, râse cu hohote şi toată lumea făcu haz de gluma lui). Nu o dată mi-a spus: „Puţină răbdare, un an sau doi şi ţarul Petru va avea două batalioane pe care nici regele Franţei, nici chiar prinţul Mauriciu de Saxa nu s-ar ruşina să le comande…“ Iată ce mi-a spus Sommer.

— Asta-i frumos, ziseră cei de faţă şi schimbară priviri pline de înţeles…

Asemenea vorbe se auzeau seara, pe bătătura măturată din faţa crâşmei lui Johann Mons.

9

În cămările boltite ale Despărţământului palatului e cald, zăpuşeală, poţi să tai văzduhul cu cuţitul. Pisarii

stau la nişte mese lungi, cu capetele date într-o parte şi scârţâie din pene, cu laţele atârnând pe ochi. Muştele înoată în cerneală. Altele se lipesc de buzele şi de nasurile asudate. Diacul a înfulecat nişte plăcinte şi acum stă pe o laviţă şi moţăie. Pisarul Ivan Vaskov trece de pe o foaie într-un catastih:

„... în temeiul ucazului Măriei Sale Ţarului, s-au făcut haine nemţeşti, casei marelui stăpânitor, ţarul şi marele cneaz Petru Alexeevici, avtocrat a toată Velikorusie, Malorusie şi Bielorusie, în care scop s-a luat marfă de la gheneralul Franz Lefort: două gheme de fir de aur — 1 rublă, 13 altîni şi 2 firfirici; nouă duzini de nasturi — 6 altîni duzina; şase duzini de nasturi pentru caftanul de dedesubt — 2 altîni şi 4 firfirici duzina; mătase şi pânză — 10 altîni; păr calp — ruble...“

Apărându-se de o muscă, Vaskov ridică pleoapele amorţite.

— Măi Petruha, cum să scriu „păr calp“: cu slovă mare sau mică?

Pisarul din faţa lui cugetă o vreme, apoi răspunse:

— Cu mică.

— N-are păr în cap ţărişorul?

— Ia seama. Pentru asemenea vorbe...

Aplecând capul la stânga, ca să-i vină mai lesne la scris, Ivan Vaskov se prăpădea de râs: prea i se părea ciudat că se cumpără pentru ţar păr de la nemţoaicele din Kukui şi că se cheltuiesc trei ruble pentru o năzdrăvănie ca asta.

— Petruha, da unde o să-şi atârne el părul ăsta?

— Cum va voi măria sa ţarul. Unde va dori, acolo şi-l va atârna. Dacă mai zici ceva, te spun diacului...

Acesta se războia cu muştele. Scoţând năframa de mătase, o flutură în jurul lui şi apoi îşi şterse faţa şi bărbuţa de ţap:

— Dormiţi, ai?... Pisari sunteţi voi, becisnicilor? îi sudui alene diacul. Aţi vrea să mâncaţi degeaba carboava vistieriei... Nu mai aveţi frică nici de Dumnezeu, nici de oameni, netrebnicilor... O să vă bat pe

toţi cu vergi, ca să învăţaţi voi a lucra… Cerneala, nu vă mai ajunge, în hârtie daţi iama… Trăsni-v-ar să vă trăsnească, seminţie de mişei ce sunteţi!

Fluturându-şi încă o dată alene năframa, diacul aţipi iară. Urâte vremi: nici tu jalbe, nici tu plocoane. Moscova se golise: streliţii, dvorenii, boierii, toţi plecaseră la război, în Krâm. Nu mai erau decât muşte, colb şi daraveri mărunte.

— Măi Petruha, ce aş mai bea un cvas! zise Vaskov şi, întorcând capul spre diac, se întinse atât de aprig, încât caftanul putred îi plesni la subţiori. Desează mă duc la o văduvioară, ce-am să mai beau… Apoi clăti din cap şi-şi văzu de scris.

„… în temeiul ucazului M.S.Ţ. şi M.C., Petru Alexeevici, a toată V.R., M.R. şi B.R, se porunceşte să se trimeată în satul Kolomenskoe, la măria sa M.Ţ. şi M.C. al întregii V., M. Şi B., rândaşii Iakim Voronin, Serghei Buhvostov, Danila Kartin, Ivan Naghibin, Ivan Ievlev, Serghei Certkov şi Vasili Buhvostov. Se porunceşte ca rândaşii pomeniţi mai sus să fie luaţi ca tunari de muştru şi să li se dea simbrie peşin, câte cinci ruble de om, tain în bucate, câte cinci saci de secară, precum şi ovăz…“

— Ia uite, Petruha ce baftă pe ei…

— Cine vorbeşte acolo, mişeilor? se burzului diacul, pe jumătate adormit.

10

Stolnicul Vasili Volkov luă în primire, cu ţidulă, hainele şi peruca ţarului şi le duse cu grijă în iatacul lui Petru. Când ţarul se dădu jos de pe crivatul unde dormise pe pâsla subţire, acoperit cu o blăniţă, nu se luminase bine de ziuă. Înainte de toate, el luă în mână peruca, o încercă şi, văzând că e mică, voi să-şi taie cu foarfecele cârlionţii negri. Cu mare greutate îl înduplecă Volkov să se răzgândească. Până la urmă, Petru izbuti să-şi îndese peruca pe cap şi se privi în oglindă zâmbind.

De data aceasta se spălă pe mâini cu săpun, îşi curăţă

unghiile de negreală şi se îmbrăcă grăbit cu straiul cel nou. Îşi lega în jurul gâtului, aşa cum îl învăţase Lefort, o năframă albă, iar peste jacheta cu poale înfoiate, îşi încinse mijlocul cu o lentă de mătase, tot albă. Ajutându-l la îmbrăcat, Volkov se minuna ; nu era în obiceiul lui Petru să-şi piardă vremea gătindu-se. Văzând că pantofii îl strâng, ţarul scrâşni din dinţi. Chemară un slujitor; din curte, pe Steopka Ursul, un flăcău voinic şi-i porunciră să întindă pantofii. Steopka îşi vârî picioarele în ei şi o luă la fugă pe scări. La ceasurile nouă (după ora de curând statornicită), Nikita Zotov veni să-l cheme la întâia leturghie. Petru îi răspunse nerăbdător:

— Spune-i mamei că am treburi de samă, care nu îngăduie zăbavă… Îmi fac rugăciunea singur… Şi încă ceva, să vii repede înapoi… Trap, auzi?

Dădu deodată capul pe spate şi râse, ca de obicei, parcă în silă. Nikita pricepu că ţarul şi-a pus în gând să facă o poznă nouă, una din acelea pe care le învăţa din belşug în aşezarea nemţească. Totuşi ascultă porunca, o luă la fugă în cizmele lui moi şi se întoarse îndată, ştiind că dă de bocluc. Chiar aşa şi era. Cum îl văzu, Petru îi strigă rotindu-şi ochii:

— Ai să mergi ca mare sol, din partea zeului elin Bachus, să-i faci unui om urări de ziua lui.

— Am înţeles, măria ta, răspunse smerit Zotov. Îndată după aceea îşi puse în spate, aşa cum i se poruncise, o blană de iepure întoarsă pe dos, se legă la cap cu un curmei de tei şi peste acesta puse o cunună făcută din măturici de baie. În mână luă un pocal. Spre a zădărnici o ciorovăială de prisos cu maică-sa, Petru ieşi din palat pe uşa din dos şi fugi spre grajduri. Râzând cu hohote, argaţii se căzneau să prindă patru vieri mari. Petru le sări în ajutor, strigând, îmbrâncind în stânga şi-n dreapta şi fugind de colo-colo. Vierii fură prinşi, culcaţi la pământ ca să li se pună căpăstrul şi înhămaţi la o caretă scundă, aurită, cu roţi meşteşugit crestate (darul de logodnă al răposatului Alexei Mihailovici, de care Natalia Kirilovna dăduse poruncă să se aibă grijă ca de ochii din cap). Mai

marele grăjdarilor se uita cu buzele tremurând la o asemenea stricăciune şi bătaie de joc. În fluierăturile şi hohotele de râs ale argaţilor, Nikita Zotov fu împins în caretă. Petru se urcă pe capră. Volkov, cu sabie şi cu tricorn, o luă înainte, momind vierii cu morcovi şi cu napi. Mergând de amândouă părţile caretei, rândaşii plesneau din bice. Porniră spre Kukui.

La poarta aşezării îi întâmpină o mulţime de nemţi. „*Forte, forte frumos*, strigau nemţii, bătând din palme, să te prăpădeşti de râs." Roşu, cu buzele strânse, cu chipul mânios, Petru sta ţeapăn pe capră.

Toată lumea venea în fugă să-l vadă. Oamenii râdeau cu hohote, arătând cu degetele spre ţar şi spre Nikita Zotov, care sta în caretă, pe jumătate mort de spaimă, cu cununa de măturici pe cap. Vierii trăgeau care încotro şi încurcau hăţurile. Petru smulse deodată biciul din mâna vizitiului şi începu să-i şfichiuie turbat. Vierii grohăiră şi o luară la goană… Un om căzu grămadă, altul fu călcat de roţi.

Femeile îşi fereau copiii. Stând în picioare pe capră, stacojiu, cu nările mici fremătătoare, Petru biciuia mereu dobitoacele. Ochii i se înroşiseră. Parcă îşi stăpânea lacrimile, gata să-l podidească.

Lângă curtea lui Lefort, rândaşii domoliră cu chiu cu vai goana vierilor şi intrară pe poarta deschisă. Lefort, sărbătoritul, se apropie în fugă, făcând reverenţe cu bastonul şi pălăria în mâna. În urma lui se apropiau oaspeţii în fel şi chip de veşminte. Petru coborî stângaci de pe capră şi-l scoase de guler pe Zotov din caretă. Uitându-se cu îndârjire în ochii lui Lefort, ca şi cum i-ar fi fost frică să privească într-altă parte, ca să nu vadă pe cineva în mulţime, vorbi, înăbuşindu-se:

— *Mein lieber* gheneral, ţi-am adus un sol mare, cu o strălucită urare din partea zeului elin, Bachus… Sudoarea îi brobonise faţa. Se linse pe buze şi, privind stăruitor în ochii lui Lefort, urmă cu greutate: *Mit herzlichem Gruss…* cu urări… îţi trimite în dar careta şi porcii… Şi, ţinând mereu încleştat pe Zotov, îi spuse în şoaptă: Lasă-te în

genunchi şi fă o mătanie.

Minunat de frumos, în jacheta sa de catifea trandafirie, împodobită cu un jabou spumos de dantelă, pudrat şi parfumat, Lefort îl privi şi înţelese totul. Ridicând mâinile, bătu din palme, râse voios şi, întorcându-se cu faţa când spre Petru, când spre oaspeţi, spuse:

— Ce glumă minunată. Nu mi-a fost dat să văd ceva mai hazliu… Am crezut că-l vom învăţa noi lucruri nostime, dar văd că ne învaţă maiestatea sa pe noi. Fanfară, un marş în cinstea solului trimes de Bachus…

Tobe şi timpane bubuiră din dosul unor tufe şi fligoarnele începură să vuiască. Umerii lui Petru se lăsară în jos şi văpăile din obraji îi pieriră. Dând capul pe spate, începu să râdă zgomotos. Lefort îl luă de braţ. Atunci, Petru privi spre mulţime şi o văzu pe Anchen. Fata îi zâmbea, arătându-şi dinţii strălucitori. Goală până sub umeri, răsărise parcă în întâmpinarea lui, în rochia-i gingaşă, ca un trandafir.

O fâstâceală cumplită îl făcu să simtă din nou un nod în gât. Mergea spre casă, în fruntea oaspeţilor, alături de Lefort, ridicând picioarele ca un cocor. În faţa casei se aflau nişte cântăreţi îmbrăcaţi cu rubaşte ruseşti, de un roş aprins, care începură un joc cu fluierături. Unul din ei, îndrăzneţ, cu ochii albaştri, ieşi din mijlocul lor, chiui, se lăsă pe vine şi săltă, tropăind cu potcoavele, lovind nisipul cu palmele, ţopăind şi învârtindu-se ca un titirez… „Iu-ha!…“

— Straşnic, Alexaşka!

11

Orchestra, alcătuită din o vioară, viole, oboaie şi timpane, cânta pe o estradă vechi liduri nemţeşti, jocuri ruseşti, menuete ceremonioase şi „engleze“ săltăreţe. Fumul de tutun se învâltora în razele care intrau pe geamurile rotunde ale salonului cu două rânduri de ferestre. Chercheliţi, oaspeţii îşi dăduseră drumul la gură

şi, ascultându-le vorbele, fetele se învăpăiau ca zorii dimineţii, iar femeile rumene, cu crinolinele cât nişte clopote şi cu trene grele, râdeau în hohote, ca nişte zănatice. Petru lua masa pentru întâia oară împreună cu femei. Lefort îl îmbie să bea nişte rachiu de anason. Petru nu mai gustase până atunci băuturi spirtoase. Rachiul de anason i se revărsă ca un foc prin vine. Se uita la Anchen, care râdea nestăvilit. Muzica îi răscolea toată fiinţa. Vinele gâtului i se umflau şi el încleşta fălcile, căutând să-şi înfrângă dorinţele fierbinţi, necunoscute până atunci. Din pricina larmei, nu mai auzea vorbele celor care îi întindeau cupele pline… Anchen îşi sticlea dinţii cu şiretenie şi nu-şi mai lua de la el ochii fermecători.

Ziafetul se prelungea. Părea că ziua nu se va mai sfârşi. Ceasornicarul Pfeffer îşi vârî nasul lung ca un morcov în tabacheră şi începu să strănute; smulgându-şi peruca, se apucă s-o fluture pe deasupra ţestei sale pleşuve. Era atât de năstruşnic, că te prăpădeai de râs! Petru se legăna, răsturnând cu mâinile sale mari tipsiile dimprejur. Avea braţele atât de lungi, încât i se părea că ar putea să le întindă peste masă, să cuprindă capul fetei şi să-i soarbă buzele zâmbitoare… Gâtul i se umflă iară şi o negură i se aşternu pe ochi.

Când soarele coborî dincolo de moară şi prin ferestrele deschise începu să adie o boare de vânt, Lefort întinse mâna spre Frau Schimmelpfennig, morăreasa de opt puzi şi o luă la un menuet. Rotind larg mâna, Lefort îşi legăna cârlionţii presuraţi cu pudră aurie, făcea reverenţe şi-şi dădea galeş ochii peste cap. Încântată şi fericită, Frau Schimmelpfennig plutea în volanele uriaşe, ca o corabie cu patruzeci de tunuri, împodobită de flamuri. Luându-se după această pereche, musafirii ieşiră din salon în grădină. Straturile de flori desenau monograma aceluia care-şi sărbătorea ziua numelui, tufele şi pomii erau împodobiţi cu funde şi flori făcute din hârtie aurie şi argintie, iar aleile păreau nişte table de şah…

După menuet, începu un cadril vesel. Petru sta deoparte, rozându-şi unghiile. De câteva ori, făcându-i reverenţe adânci, doamnele îl poftiră la danţ. Petru dădea din cap, îngânând: „Nu ştiu, nu pot…“ Deodată, Frau Schimmelpfennig, însoţită de Lefort, se apropie şi-i oferi un buchet de flori, ceea ce însemna că era ales regele danţului. Acum nu se mai putea codi. Se uită chiorâş în ochii veseli clar poruncitori ai lui Lefort şi înşfăcă mâna doamnei sale. Lefort se duse repede, în vârful picioarelor lui strâmbe, spre Anchen şi veni cu ea în dreptul lui Petru, pregătind o figură a cadrilului.

Ţinând năframa în mâinile lăsate de-a lungul trupului, Anchen îl privea parcă rugătoare. Se auzi un răpăit asurzitor de timpane, apoi, toba, viorile şi fligoarnele prinseră să cânte. O muzică veselă se înălţă spre cerul care începuse să se întunece, speriind liliecii.

Ca şi în clipa când venise cu vierii, Petru se zăpăci, simţind că se înăbuşe de căldură. Lefort strigă:

— Figura întâi! Doamnele înaintează şi se retrag, cavalerii îşi rotesc doamnele!

Luând pe Frau Schimmelpfennig de mijloc, Petru începu s-o învârtească atât de repede, încât trena şi crinolina ei fură cuprinse parcă de un vârtej. „*Ah, mein Gott*!“, atât mai putu să strige morăreasa.

Apoi, lăsându-şi doamna, Petru începu să ţopăie atât de năstruşnic, de parcă muzica l-ar fi tras de mâini şi de picioare. Cu buzele strânse şi cu nările fremătând, făcea asemenea salturi, încât nemţii se prăpădeau de râs.

— Figura a treia, strigă Lefort, doamnele îşi schimbă cavalerii!

Mânuţa rece a Anei îl atinse pe umăr. Petru se domoli îndată şi mânia i se stinse. Începu să tremure. Acum, când se învârtea cu Anchen, uşoară ca un fulg, picioarele îl duceau singure. Printre pomi începură să licărească şi să se legene lampioanele cu fitilul aprins. O rachetă se înălţă, sfârâind înciudată. Două dâre de foc se oglindiră în ochii fetei: „Ah, şopti ea cu glas subţirel. Ah, e minunat de frumos!… Ah, Peter, dănţuieşti foarte bine…“

Artificiile se înălţau din toate colţurile grădinii. Roţi de foc începură să se învârtească, panourile luminoase licăreau. Globurile se spărgeau, bubuind ca tunurile, rachetele sfârâiau, împroşcând snopi de scântei. Amurgul era învăluit în fumul de pucioasă. Nu era oare acesta un vis ce i se năzărea în mijlocul plictiselii de la palatul Preobrajenski? Zvăpăiatul Lefort trecu prin faţa lui, în salturi, cu o doamnă înaltă ca un soldat. „Săgeata lui Cupidon străpunge inimile”, îi strigă el lui Petru.

Înfierbântată de danţ, Anchen răspândea un miros de o fermecătoare prospeţime. „Ah, Peter, am obosit”, gemu ea cu glas şi mai subţirel, agăţându-se de braţul lui. O rachetă plesni în văzduh şi şerpii ei de foc luminară chipul ostenit, dar minunat de frumos al fetei. Nemaiştiind ce-i cu el, Petru o apucă de umerii goi, închise ochii şi-i simţi fugar atingerea umedă a buzelor. Anchen se smulse din braţele lui. Sute de şerpi mici se sparseră cu un bubuit asurzitor. Anchen pieri. Blana de iepure şi capul încununat cu legătură de curmei al solului lui Bachus se iviră dintr-un nour de fum. Beat turtă, Nikita Zotov se împleticea de colo-colo, cu o cupă în mâna, îngânând tot felul de năzdrăvănii.

Oprindu-se în loc, se clătină şi întinse cupa lui Petru.

— Bea, fiule! Bea, căci tot s-a isprăvit cu noi… Ne-am pierdut sufletele, am mâncat de dulce… Bea până la fund, măria ta, ţar a toată Veliko şi Malo…

Voi să ameninţe pe cineva, dar căzu peste o tufă. Petru trânti de pământ cupa golită. Fericirea se învârtea în el ca o roată de foc. „Anchen!“, strigă el şi o luă la fugă… Ferestrele luminate ale caselor, pâlpâielile sfeşnicelor şi panourile luminoase începură să plutească în jurul lui. Îşi duse mâinile la cap şi se opri cu picioarele larg depărtate.

— Vino să-ţi arăt unde e, îi spuse din spate, la ureche, un glas ispititor. Alexaşka Menşikov, unul din cântăreţii îmbrăcaţi cu rubaşte roşii, îl privea cu ochi sfredelitori. S-a dus acasă fetiţa…

Petru o luă repede în tăcere pe urmele lui, în întuneric.

Săriră un gard, dădură peste nişte câini, mai săriră încă un gard şi ajunseră pe medeanul dintre moară şi crâşmă. La o fereastră îngustă de la catul de sus se vedea lumină.

— Acolo e! şopti Alexaşka Menşikov şi, luând un pumn de nisip, îl aruncă în fereastră. Aceasta se deschise şi Anchen se plecă în afară, cu o năframă pe umeri şi cu părul plin de moaţe.

— Cine e? întrebă ea cu glas subţire şi, uitându-se mai bine, îl văzu pe ţar şi clătină din cap. Nu se poate… Duceţi-vă la culcare, *Herr* Peter…

Cu moaţele din păr era şi mai drăgălaşă. Închise fereastra şi trase perdeluţa dantelată. Lumina se stinse.

— Se păzeşte fetiţa, şopti Alexaşka. Uitându-se cu luare aminte la Petru şi cuprinzându-l strâns de umeri, îl duse spre o laviţă. Stai jos… Mă duc să aduc nişte cai. Poţi să mergi călare?

Când se întoarse, aducând de frâu doi cai înşeuaţi, Petru stătea gheboşat, aşa cum îl lăsase, cu pumnii încleştaţi sprijiniţi pe genunchi. Alexaşka îl privi în ochi.

— Nu cumva eşti beat?

Petru nu-i răspunse. Alexaşka îl ajută să se urce în şa, încălecând şi el sprinten şi, sprijinindu-l, ieşi la pas din aşezare. Pâclele se învăluiau pe deasupra păşunilor. Stelele de toamnă licăreau puzderie. La Preobrajenski, trâmbiţau cocoşii. Mâna lui Petru, rece ca gheaţa, rămăsese înfiptă în umărul lui Alexaşka, ca moartă. Nu departe de palat, el se îndreptă deodată, dădu capul pe spate, îl cuprinse pe Alexaşka de gât şi se lipi de el. Caii se opriră. Petru gâfâia. Îi trosneau oasele.

— Ţine-mă, ţine-mă strâns, spuse el cu glas răguşit. După un timp încleştarea mai slăbi. Oftă şi gemu: Hai să mergem… Dar să nu pleci… Să dormim împreună…

Volkov sări de pe scară:

— Măria ta! Doamne… Nu mai ştiam ce să credem…

Stolnici şi rândaşi se îmbulziră spre cal. Petru lovi cu piciorul în grămadă, descălecă singur şi, nelăsându-l pe Alexaşka să plece, intră în palat. Pe o sală întunecoasă, o

bătrână, zărindu-l, îşi făcu semnul crucii şuşotind. Petru o îmbrânci cât colo. Alta fugi ca un şobolan sub scară.

— Netrebnicelor, caţelor, lua-v-ar dracu', bâigui el.

În iatac, Alexaşka îl descălţă şi-i scoase jacheta. Petru se lungi pe pâslă şi-i porunci să se culce alături. Punând capul pe umărul lui tăcu o clipă, apoi spuse:

— Te fac postelnic... Să-i spui mâine diacului să scrie un ucaz... A fost vesel, tare vesel a fost... *Mein lieber Got*...

După o vreme, scânci ca un copil şi adormi.

CAPITOLUL AL TREILEA

1

Oastea dvorenilor se adună agale toată iarna. Era greu să-i scoţi pe moşieri din bârlogurile lor de la ţară. Vasili Vasilievici Goliţîn, marele voievod, trimetea ucazuri aspre, ameninţând cu luarea hatârurilor şi cu pedepse. Moşierii nu se grăbeau să coboare de pe cuptoarele calde: „Acum le-a trăsnit prin cap să cucerească Krâmul. Slavă Domnului, avem cu hanul pace veşnică şi nu-i plătim cine ştie ce haraci. Aşa că pentru ce să-i mai tulbure d-a surda pe dvoreni! Asta-i o urzeală a neamului Goliţânilor: vor să dobândească slavă pe spinarea altora...”

Trimiteau veste că-s bolnavi şi nevoiaşi şi nu voiau să vină. Unii făceau pe smintiţii, ce nu-i trece omului prin minte iarna, de urât şi trândăvie? Stolnicii Boris Dolgoruki şi Iuri Şcerbatîi, neputând să scape de război şi-au îmbrăcat oştenii în straie negre şi ei înşişi tot în negru, pe

cai negri, ca nişte strigoi ieşiţi din gropniţe, veniră la chemare, înspăimântându-i pe toţi. „Se întâmplă o năprasnă, vorbeau oştenii prin polcuri, n-o să scăpăm vii din războiul ista…”

Mâniat, Vasili Vasilievici scrise la Moscova lui Feodor Leontievici Şaklovitîi, pe care-l lăsase sfetnic pe lângă Sofia: „Milostiveşte-te şi caută să capeţi un ucaz împotriva ponegritorilor mei. Să fie zdrobiţi pentru neobrăzarea asta şi trimeşi pe vecie la mânăstiri, iar pământurile lor să să fie împărţite nevoiaşilor: să se dea o pildă de asprime, încât să se cutremure toţi…”

Ucazul a fost ticluit, dar, fire blajină, Vasili Vasilievici iertă pe pricinaşi, care ceruseră cu lacrimi în ochi îndurare. Abia se isprăvise cu tevatura asta, când se zvoni în oştire că, în tinda casei lui Goliţîn, a fost pus într-o noapte un coşciug. Oamenii tremurau, vorbind în şoaptă despre o întâmplare atât de spăimoasă. Se spunea că în noaptea aceea Vasili Vasilievici se îmbătase şi, intrând în tinda întunecoasă, tăia văzduhul cu sabia în bezna pustie. Semn rău. Neguţătorii sosiţi cu chervanele povesteau că zăriseră lupi albi, urlând fioros pe gorganele din stepă. Caii mureau din pricini neştiute.

Într-o noapte vântoasă de martie, ţapul unui polc — îl auziseră mulţi cu urechile lor — strigase cu glas de om: „Vine urgia”. Oamenii au vrut să-l ucidă cu parii, dar el a fugit în stepă.

Zăpada se topise, un vântuleţ cald începuse să sufle dinspre miazăzi şi zăvoaiele de răchită de pe malurile râurilor şi ale bălţilor începuseră să înverzească. Vasili Vasilievici era înnegurat ca un nour de furtună. Veşti rele soseau de la Moscova. Se spunea că Mihail Alegukovici Cerkasski, boier de sfat al ţarului Petru, cârtea în gura mare, bătându-şi joc de războiul din Krâm, iar boierii ceilalţi îi ţineau hangul: „Hanul din Krâm nu se mai teme c-o să vină peste el Vasili Vasilievici. Krâmul, Ţarigradul şi toată Evropa nu se mai sinchisesc de asta. Familia Goliţîn secătuieşte vistieria…”

Până şi patriarhul Ioakim, fostul sprijinitor al lui Vasili

Vasilievici, zvârlise, pe nepusă masă, din biserica de la Baraşi, odăjdiile dăruite de Goliţîn şi oprise să se slujească cu ele. Vasili Vasilievici îi scria lui Şaklovitîi epistole pline de îngrijorare, cerându-i să-l vegheze cu ochi neadormit pe Cerkasski şi să aibă grijă ca patriarhul să urce cât mai rar la Sofia… „În ceea ce-i priveşte pe boieri, îi roade vechea lăcomie: nu vor să-şi deschidă băierile pungii pentru o înfăptuire mare…”

De peste hotare veneau veşti rele. Craiul Franciei, la care fuseseră trimeşi marii soli Iakov Dolgoruki şi Iakov Mîşeţki, să ceară cu împrumut trei milioane de livre, nu numai că nu le-a dat bani, dar nici n-a vrut să-i primească. Despre Isakov, solul din Olanda, se scria că „el şi oamenii lui furau de stingeau, că petreceau şi se veseleau peste tot pe unde ajungeau, strigând măscări, din care pricină măriile lor ţarii s-au ales cu obrazul pătat…“

La sfârşitul lui mai Goliţîn porni în cele din urmă spre miazăzi, cu o oaste de 100 000 de oameni, întâlnindu-se pe malul Samarei cu Samoilovici, hatmanul Ucrainei. Oştirea înainta încet, târând după ea nenumărate chervane. Cetăţuile şi foişoarele de pândă rămăseseră în urmă şi oastea se afundă în stepele sălbatice. Deasupra câmpiilor pustii, unde iarba ajungea până la umerii oamenilor, stăruia o arşiţă toropitoare. Hultani negri se roteau pe cerul dogoritor. Vedenii se înfiripau, învălurându-se în depărtări, amurgurile erau scurte, galbene-verzui. Stepa vuia de scârţâitul roţilor şi de nechezatul cailor. Fumul stârnit de focurile aţâţate cu tizic trezea o negrăită tristeţe. Noaptea se lăsa repede. Pe cer se aprindeau stele necunoscute care te înspăimântau. Stepa era necălcată de om, nu vedeai nici drumeaguri, nici cărări. Polcurile de cercetaşi înaintând departe nu întâlneau ţipenie de om. Se părea ca tătarii ademeneau oştile ruseşti în ţinuturile nisipoase, sterpe. Albii secate de râuri se întâlneau din ce în ce mai des. Numai cazacii bătrâni ştiau unde se mai poate găsi apă.

Era la jumătatea lui iulie, dar Krâmul apărea încă

îndepărtat ca o nălucire. Polcurile se întinseseră de la un capăt la altul al stepei. Lumina orbitoare şi ţârâitul sec al greierilor luau minţile. Păsări de pradă se lăsau lenevoase pe coastele umflate ale cailor morţi. Multe telegi fuseseră lăsate în urmă.

Vizitiii rămâneau pe lângă ele murind de sete. Alţii se târau spre miazănoapte, spre Nipru. Oştenii cârteau.

Voievozii, polcovnicii şi tisiacinikii[24] se strânseră intr-o zi la amiază, lângă cortul lui Goliţîn, privind cu îngrijorare spre steagul care atârna ca o cârpă. Dar niciunul nu cuteza să spună: „Trebuie s-o luăm înapoi, cât mai e vreme. Cu cât mergem mai departe, cu atât năprasna va fi mai mare. Dincolo de Perekop, vom da de nisipurile moarte“.

La ceasul acela, Vasili Vasilievici se odihnea în cort. Se dezbrăcase, îşi scosese încălţările şi, lungit pe covoare, citea pe Plutarh în lătineşte. Desprinzându-se din filele cărţilor, marile umbre îi întăreau şi-i îmbărbătau sufletul împovărat. Alexandru, Pompei, Scipio, Lucullus, Iuliu Cezar îşi fluturau vulturii, în ţârâitul obositor al greierilor. „Slavă! Slavă!“ Îl însufleţeau şi epistolele Sofiei, pe care le citea mereu: „Dragul meu frăţior Vasenka! Să trăieşti, scumpul meu, ani îndelungaţi! Să te ajute Domnul să birui vrăjmaşul. Nu-mi vine să cred, iubitule, că ai să te mai întorci între noi… Voi crede numai atunci când te voi avea în braţele mele, scumpul meu… îmi scrii, iubitule, să mă rog, ca şi cum aş fi păcătuit înaintea lui Dumnezeu şi aş fi o netrebnică. Cu toate că sunt păcătoasă, îndrăznesc să nădăjduiesc în milosârdia lui. Da! Mă rog mereu ca să-mi văd iubitul fericit! Şi-acum, rămâi sănătos, iubitule, de-a pururi…”

Când zăpuşeala se mai ogoia, Vasili Vasilievici îşi punea coiful şi caftanul şi ieşea din cort. Văzându-l, polcovnicii, atamanii şi esaulii încălecau. Surlele trâmbiţau şi cornurile vuiau prelung. Oştirea înainta, noaptea, până la arşiţa de la amiazi.

---

[24] *Tisiacinikii* – căpetenii peste o mie de oameni (n.t)

Aşa se întâmplase şi în ziua aceea. Vasili Vasilievici privea de pe un dâmb sumedenia de fumuri care se înălţau de la focurile taberelor, privea umbrele îndepărtate ale oştilor care se pierdeau în negura şirurilor de chervane. În zare stăruiau o pâclă groasă şi valuri de colb. Nu se simţea nicio adiere de vânt şi răsuflarea era anevoioasă. Amurgul scălda într-o boare sângerie jumătate din cer.

Treceau cârduri de păsări, fugind parcă de moarte… Soarele în asfinţit se umflase, înnegurat şi spăimos… Îndată ce prinseră să licărească, stelele se învăluiră ca într-o ceaţă… Văpăi şi fum se înălţau în toate părţile, spre zări. Curând se stârni un vânt încropit. Limbi de foc începură să pâlpâie din ce în ce mai desluşit, închizând într-un cerc de flăcări toată oştirea…

Un pâlc de călăreţi se opri lângă dâmb. Unul dintre ei se apropie de cort în trapul greoi al calului. Descălecă şi-şi îndreptă cuşma pe frunte. Vasili Vasilievici cunoscu faţa grasă şi mustăţile albe ale hatmanului Samoilovici.

— Urgie, cneazule, murmură acesta. Tătarii au dat foc stepei…

Mustăţile pleoştite ale hatmanului nu ascundeau nici urmă de voioşie. O umbră i se aşternuse pe ochi:

— Arde stepa de jur împrejur, zise, arătând cu gârbaciul.

Vasili Vasilievici cercetă îndelung pojarul cu privirea:

— Ce-i de făcut? O să încălărăm pedestraşii şi o să trecem prin jarişte…

— Cum ai să poţi trece peste scrum? N-avem nici nutreţ pentru cai, nici apă. Pierim, cneazule.

— Să dau înapoi, eu?

— Fă cum ştii… Cazacii n-au să meargă prin stepa pârjolită.

— Îi vom mâna cu bicele!… scrâşni Vasili Vasilievici, care era om crâncen la mânie. Şi începu să alerge pe dâmb, înfigând tocurile de fier ale cizmelor în pământul uscat. Cazacii merg demult în silă. Am băgat eu de seamă… Mă uit la ei şi-mi vine să râd: dorm în şei… Cred

că pe hanul Krâmului l-au slujit cu mai multă vioiciune… Şi tu, hatmane, eşti un făţarnic… Ia seama… La Moscova au pus capul pe butuc oameni mai dihai decât tine… Ehei, fecior de popă, e mult oare de când neguţătoreai lumânări şi peşte?

Sub povara grăsimii, Samoilovici răsufla ca un taur, la auzul acestor vorbe de ocară. Dar era un om prea isteţ, prea şiret ca să răspundă ceva. Încălecă gâfâind, coborî de pe dâmb şi se făcu nevăzut în dosul chervanelor. Vasili Vasilievici porunci unui surlar să trâmbiţeze. Surlele răsunară dogit peste stepa învăluită în fum. Călărimea, pedestraşii şi chervanele porniră prin foc.

A doua zi dimineaţă, în zori, îşi dădură seama că nu vor putea merge mai departe: stepa era toată un scrum sterp, bântuit de vârtejuri. Vântul care sufla de la miazăzi se înteţi, stârnind nouri de cenuşă.

În depărtare se zăriră apropiindu-se străjile căzăceşti care făceau cele „dintâi cale întoarsă. La amiază; voievozii, polcovnicii şi tisiacinikii se adunară într-un chervan. Hatmanul se apropie posomorât, vârându-şi buzduganul în cizmă şi aprinzându-şi luleaua. Punând mâna încărcată de inele pe platoşă, Vasili Vasilievici vorbi cu lacrimi în ochi, stăpânindu-şi mândria:

— Cine se poate împotrivi voinţei Domnului? E scris la carte: cel ce se înalţă se va smeri. Dumnezeu a trimis pe capul nostru o năpastă cumplită… În toate părţile, pe sute de verste, nu găseşti nici nutreţ, nici apă. Nu mi-e frică de moarte, dar ocara mă înspăimântă. Voievozi, chibzuiţi şi spuneţi-mi ce să fac.

Voievozii, polcovnicii şi tisiacinikii cugetară şi după o vreme răspunseră:

— Să ne tragem fără întârziere spre Nipru.

Astfel se isprăvi, fără slavă, războiul împotriva Krâmului. Oştile porniră în mare grabă înapoi, pierzând oameni, părăsind chervane şi nu se opriră decât în apropiere de Poltava.

Polcovnicii Solonina, Lizogub, Zabela, Gamalei, esaulul Ivan Mazepa şi ispravnicul Cociubei veniră pe ascuns la cortul lui Vasili Vasilievici şi-i spuseră:

— Stepa a fost aprinsă de cazaci. I-a trimes hatmanul. Iată, aici înfăţişăm o pâră împotriva lui. Citeşte-o şi trimete-o la Moscova fără zăbavă, pentru că nu-i mai putem răbda samavolnicia: s-a pricopsit şi a surpat pe şleahtici; nu mai dă voie căpeteniilor căzăceşti să-i stea dinainte cu cuşma în cap. Îi stropşeşte pe toţi. Minte pe ruşi şi e în cârdăşie cu leşii, dar îi minte şi pe ei, vrând de fapt să ia Ucraina în veşnica sa stăpânire şi să ne răpească drepturile. Să ni se trimeată de la Moscova ucaz să ne alegem alt hatman, iar pe Samoilovici să-l răsturnăm…

— Dar de ce n-o vrea hatmanul să-i bat pe tătari? întrebă Vasili Vasilievici.

— Nu vrea, răspunse esaulul Ivan Mazepa, pentru că atâta vreme cât tătarii sunt puternici, voi sunteţi slabi. Dacă-i bateţi pe tătari, în scurtă vreme ajunge şi Ucraina un pământ al Moscovei… Dar astea-s zavistii… Noi suntem fraţii mai mici ai ruşilor, avem aceeaşi credinţă şi suntem bucuroşi să trăim sub ţarul Moscovei…

— A grăit drept, întăriră polcovnicii cu moţuri sure, privind în pământ. Dar Moscova trebuie să întărească drepturile şleahticilor noştri.

Vasili Vasilievici îşi aduse aminte de nourii negri de cenuşă, de nenumăratele morminte lăsate prin stepe, de coastele cailor împrăştiate pe toate drumurile. Învăpăiat în obraz, îşi aminti de visurile care-l purtau pe urmele lui Alexandru cel Mare. Îşi mai aduse aminte de sălile înguste ale palatului din Kremlin, în care boierii vrăjmaşi se vor pleca dinainte-i, acoperindu-şi cu degetele mustăţile spre a-şi ascunde zâmbetele batjocoritoare…

— Spuneţi că hatmanul a dat foc stepei?

— El, întăriră polcovnicii…

— Bine. Fie aşa precum vreţi.

În aceeaşi zi, Vasili Tîrtov porni cu un însoţitor călare

spre Moscova, ducând o pâră împotriva hatmanului, cusută în căptuşeala cuşmei. Când oastea ajunse la Poltava şi-şi înjghebă tabăra, sosi o epistolă de răspuns de la Moscova. „Deoarece Samoilovici e potrivnic căpeteniilor şi întregii oşti ucrainiene, să i se ia steagul şi buzduganul de căpetenie şi toate însemnele stăpânirii şi să fie trimes sub strajă puternică, în Velikorusia. În locul lui să fie pus hatman acela pe care căpeteniile şi toată oastea ucraineană îl vor voi…“

În aceeaşi noapte, streliţii împresurară tabăra hatmanului şi, a doua zi dimineaţă, îl prinseră în paraclisul de război, îl urcară într-o teleagă proastă şi-l duseră la Goliţîn pentru cercetare.

Hatmanul, legat la cap cu o cârpă udă şi cu ochii sângeraţi, spunea mereu spăimântat:

— Vasili Vasilievici, toate-s scorneli. Zău, sunt scorneli… E un vicleşug al lui Mazepa, vrăjmaşul meu… Când îi văzu intrând pe Mazepa, pe Gamalei şi pe Solonina, se făcu stacojiu şi începu să tremure: îi asculţi pe ei?… Câinii ăştia abia aşteaptă să vândă Ucraina leşilor.

Scoţându-şi săbiile, Gamalei şi Solonina se năpustiră spre el. Dar sotnicii de streliţi săriră întru apărarea hatmanului. În aceeaşi noapte, fu pus în lanţuri şi îndreptat spre miazănoapte. Trebuia grăbită alegerea noului hatman: polcurile de cazaci spărseseră butoaiele cu gorilkă[25], uciseseră pe slujitorii hatmanului şi-l luaseră în suliţi pe un reimentar[26] leah, urât de toţi. Răcnete, cântări şi împuşcături răsunau prin toată tabăra. Unele polcuri din Moscova începuseră să se vânzolească şi ele.

Mazepa veni nechemat în cortul lui Vasili Vasilievici. Purta o svitkă[27] sură şi o cuşmă de rând, din pielicele de oaie; doar la brâu îi atârna o sabie scumpă într-un lanţ de aur. Ivan Stepanovici Mazepa era un cazac bogat, de neam vechi şi stătuse multă vreme în Polonia şi în

---

25 *Gorilkă* - rachiu (în ucrainiană).

26 *Reimentar* - comandant de regiment.

27 *Svitkă* - un fel de scurtă ucrainiană

Austria. În război îşi lăsase barbă ca un velicorus şi se tundea după portul moscovitean. Închinându-se cu mândrie, ca în faţa unuia deopotrivă cu el, se aşeză. Trăgându-se cu degetele lungi şi subţiri de barbă, îşi aţinti ochii bulbucaţi şi ageri spre Vasili Vasilievici.

— Poate că domnia ta doreşti să vorbim lătineşte?… Vasili Vasilievici înclină rece capul. Fără a coborî glasul, Mazepa începu în lătineşte: Greu e să te descurci în treburile ucrainiene. Ucrainienii sunt şireţi şi ascunşi. Mâine urmează să alegem un hatman nou; se zvoneşte că e vorba să fie ales Borkovski. Dacă-i aşa, mai bine nu l-aţi fi răsturnat pe Samoilovici. Moscova n-are un vrăjmaş mai primejdios decât Borkovski… Ţi-o spun prieteneşte.

— Ştii doar că nu vrem să ne amestecăm în treburile voastre, răspunse Vasili Vasilievici. Pentru noi e bun orice hatman, numai să ne fie prieten…

— E plăcut să asculţi vorbe isteţe. Nu-i nevoie să ascundem faptul că, ţinând cu Moscova, ne simţim ca în sânul lui Avraam… (Vasili Vasilievici zâmbi şi plecă ochii). Voi nu luaţi moşiile şleahticilor şi sunteţi îngăduitori faţă de datinile noastre… Nu vreau să ascund faptul că printre noi sunt unii care trag spre leşi… Dar aceştia-s oameni hulpavi şi duc Ucraina la pieire… Crezi că nu ştim? Dacă am merge cu Lehia, panii ne-ar alunga de pe moşiile noastre, ar înălţa peste tot biserici papistaşe şi ne-ar pune juvăţul de grumaz. Nu, cneazule, noi suntem slugi credincioase Moscovei…

(Vasili Vasilievici tăcea, fără să ridice privirile). Ce să-ţi spun, Dumnezeu nu m-a năpăstuit în milosârdia sa… Am îngropat anul trecut, într-un loc ferit, lângă Poltava, o balercă plină cu zece mii de ruble de aur, ca să le am la o nevoie. Noi, ucrainienii, suntem oameni cu inimă deschisă; pentru o faptă mare, nu pregetăm să ne dăm şi viaţa… Dar acu un lucru ne înspăimântă foarte: buzduganul ar putea să încapă pe mâna unui vânzător sau a unui nătâng…

— Ivan Stepanovici, cu Dumnezeu înainte şi să fie într-

un ceas bun. Alegeţi mâine un hatman nou.

Vasili Vasilievici se ridică şi se plecă înaintea oaspetelui său. Apoi, îl luă de umeri şi îl sărută de trei ori.

A doua zi, în faţa cortului în care se afla paraclisul de tabără, se aşezase o masă pe care se puseseră buzduganul, steagul şi însemnele de hatman. Două mii de cazaci se adunaseră roată împrejur. Cneazul Goliţîn, cu platoşă persienească, cu caftan şi coif cu pene smeurii, ieşi din paraclis, urmat de toate căpeteniile cazacilor. Vasili Vasilievici se urcă pe o laviţă şi, ţinând într-o mâna o năframă de mătase, iar cu cealaltă sprijinind straja sabiei, cuvântă către cazacii care se apropiaseră de el:

— Slăviţi oşteni, măriile lor ţarii vă îngăduie să vă alegeţi un hatman, potrivit vechii voastre datini ostăşeşti… Alegeţi pe acela care vă place. Vreţi pe Mazepa, alegeţi-l pe el, vreţi pe altul, alegeţi-l pe acela…

Polcovnicul Solonina strigă: „Îl vrem pe Mazepa. Alte guri îl sprijiniră şi tot câmpul zbucni într-un glas: „Mazepa să ne fie hatman…“

În aceeaşi zi fu adusă în cortul cneazului Goliţîn o balercă mânjită de lut, plină cu aur.

3

Cetăţuia durată cu doi ani în urmă pe Iauza, mai jos de palatul Preobrajenski, fusese clădită din nou în toamnă, după îndrumările gheneralilor Franz Lefort şi Simon Sommer: valurile de pământ fuseseră lărgite şi întărite cu şarampoi[28] şanţurile se adânciseră şi la colţuri se zidiseră foişoare cu meterez. Snopi de mlajă împletită şi saci cu nisip apărau rândurile de tunuri de bronz, de pive şi săcăluşe. În mijlocul cetăţuii se clădise o sală de mese pentru vreo cinci sute de oameni, în foişorul cel mare, deasupra porţilor, se pusese un ornic cu clopote.

Glumă, glumă, dar deşi durată pentru joacă, la nevoie,

[28] *Şarampoi* - bârne.

cetăţuia putea să slujească şi pentru apărare. Pe o pajişte întinsă, cu iarba cosită, se desfăşura din zori şi până seara târziu muştrul celor două steaguri, Preobrajenski şi Semionovski. Simon Sommer nu-şi cruţa nici gâtlejul, nici pumnii.

Oştenii băteau pasul ca nişte jucării cu arc, ţinând puştile întinse înainte. „Halt, drepţi!" Oştenii se opreau încremeniţi, bătând talpa piciorului drept. „Umăr drept înainte! *Vorwärts*! Nu bine! *Lumpen*! Netrebnici! Ascultă comanda!…" Gheneralul, călare, se înroşea ca un curcan. Până şi Petru, care fusese înaintat subofiţer, când trecea prin faţa lui scotea pieptul în afară şi holba ochii speriat.

Din aşezarea nemţească mai fuseseră tocmiţi doi străini: Franz Timmermann, cunoscător în matematici şi în mânuirea astrolabului şi bătrânul Karthen Brandt, care se pricepea bine la treburile marinăreşti. Timmermann începu să-i destăinuie lui Petru tainele matematicilor şi meşteşugul clădirii întăriturilor, iar Karthen Brandt făgăduise că va dura vase după feleşagul unei luntri găsite într-un hambar din satul Izmailovo, luntre care putea să înainteze împotriva vântului, cu ajutorul unei pânze lăturalnice.

Boierii veneau din ce în ce mai des de la Moscova, să vadă cu ochii lor cum arată jocurile de pe malurile Iauzei, pentru care se cereau atâţia bani şi atâtea arme din magazii… Privitorii nu treceau podul, ci se opreau pe malul apei. Înaintea lor stătea câte un boier, îmbrăcat în blană scumpă, care părea o perină pusă pe spinarea unui cal; barba lui se resfira ca un măturoi de pe obrajii puhavi; în urmă-i se aflau câţiva dvoreni înveşmântaţi în trei-patru caftane, neasemuit de bogate, privind neclintiţi câte un ceas şi mai bine pe malul dimpotrivă; acolo treceau telegi încărcate cu nisip şi cu snopi de nuiele; ostaşii cărau bârne; un mai greu se ridica pe o capră cu ajutorul unui scripete şi cădea bătând parii; pământul era zvârlit de cazmale; nemţii forfoteau cu planuri şi compasuri; topoarele loveau, fierăstraiele scârţâiau şi

vătafii alergau cu stânjenii[29] în mână. În sfârşit, iată-l pe ţar, o, Doamne, o, sfinţi mucenici! Să nu credeţi că ţarul stătea pe vreo înălţime, într-un jeţ aurit, urmărind jocul! Nu! Cu o tichiuţă de lână împletită, cu nădragi nemţeşti şi cu cămaşa murdară, fugea la trap pe scânduri, împingând o roabă…"

Boierul îşi scotea gugiumanul din patruzeci de pielicele de samuri, îşi ridicau căciulile şi dvorenii, închinându-se adânc pe mal. Apoi, priveau iară, dând din mâini a mirare… Părinţii şi bunicii lor stătuseră ca un zid neclintit în jurul ţarului, având grijă ca nici un fir de praf şi nici o muscă să nu se aşeze pe măria sa, unsul. Uneori, îl scoteau aproape ca pe un Dumnezeu în faţa norodului, cu toată străvechea măreţie bizantină… Dar aici ce se petrece? Ia uitaţi-vă la aista! Aleargă cu slugile pe scânduri, ca un om de rând, ca un măscărici scârbavnic, afurisitul şi pufăie din lulea buruieni otrăvitoare, tutunul cela… Clatină temeliile… Asta nu mai e joacă, nu mai e zbânţuială… Iată cum râd slugile dincolo de gârlă!…

Luându-şi inima în dinţi, unul sau altul din boieri, mai cutezător, clătea din barbă a mânie şi striga cu glas tremurător:

— Măria ta, pune-mă la cazne de vrei, dar mi-e ruşine de bătrâneţea mea să mai tac. Nu pot să mai privesc. Aşa ceva n-am mai văzut…

Lung cât o prăjină, Petru se urca pe meterezul cetăţuii şi striga, închizând ochii pe jumătate:

— A, iată cine vorbea!… Ei, ia spune, ce mai scrie Goliţîn? A cucerit Krâmul? Se mai războieşte?…

Procleţii de venetici râdeau cu hohote dincolo de valurile cetăţii. În urma lor, râdeau şi ruşii pe întrecute, în loc să cadă în genunchi la vederea unui boier de la curtea ţarilor. Se întâmpla uneori, oricum, tot îl pândea tăierea capului, ca vreun boier să se încăpăţâneze şi să stăruie în dojenile sale:

„Pe tatăl măriei tale l-am ţinut în braţe; am privegheat

---

[29] *Stânjen* - instrument de măsurat.

zi şi noapte la cripta ţarului; spiţa noastră se trage din Riurik[30]; pe scaunul ţării au stat şi bărbaţi din neamul nostru. Mai gândeşte-te la obrazul nostru şi mai lasă-te de năzbâtii; vină-ţi în fire, măria ta şi mai du-te la scaldă, la biserică… "

În asemenea împrejurări Petru izbucnea:

— Alexaşka, ia dă-mi un fitil. Apoi îndrepta ţeava pivei de douăsprezece funturi spre boier şi trăgea cu boabe de mazăre în el. Gheneralul Sommer râdea cu hohote, ţinându-se cu mâinile de pântec; Lefort râdea şi el; Timmermann, cel tăcut, zâmbea molcom; Karthen Brandt, cel scund şi îndesat, zbârcit ca un măr copt, râdea, zgâlţâindu-se din tot trupul. Toţi străinii şi ruşii se urcau pe valuri să vadă cum sare de pe căpăţână gugiumanul de samur, cum se prăvăleşte boierul, leşinat, în braţele dvorenilor din jurul lui, cum sar în lături caii, zvârlind din copite. Şi făceau haz după aceea toată ziua.

Întăriturile fură botezate „Cetatea de scaun Preschburg".

4

Din noaptea în care dormise în iatacul lui Petru, Alexaşka Menşikov rămase pe lângă ţar. Era straşnic de dibaci şi de ager — îţi ghicea gândurile din zbor. Îl vedeai cum se răsuceşte pe călcâie, scuturându-şi pletele, cum o zbugheşte şi treaba se făcea îndată. Nu ştiai când doarme; când ostenea, îşi trecea palma peste faţă şi pe dată era iar vesel, voios şi senin. Aproape tot atât de înalt ca şi Petru, avea umerii mai laţi. Şi mijlocul mai subţire. Unde era Petru, acolo îl găseai şi pe el. Făcea orice: bătea toba, trăgea cu puşca, tăia vreascuri cu sabia, toate erau un fleac pentru el. Când începea să şuguiască, te prăpădeai de râs. Îţi arăta cum se vâră un urs în scorbura unui copac după miere şi dă peste albine; cum sperie un popă pe o negustoreasă ca să-i ia banii

[30] *Riurik* – unul dintre cei trei fraţi Varegi, care au întemeiat în 1862, primele principate slave pe teritotriul Rusiei (n.t.).

pentru o slujbă la biserică; cum se iau la râcă doi bâlbâiţi… Petru râdea să leşine, privindu-l cu drag. La început, toată lumea credea că Alexaşka va fi măscăriciul ţarului. Dar Alexaşka năzuia mai sus: de şuguit, şuguia, dar, uneori, când se adunau gheneralii şi inginerii, ca să facă cutare sau cutare lucru şi-şi înfundau nasul în planuri, iar Petru îşi rodea nerăbdător unghiile, odată se ridica Alexaşka din spatele unuia şi turuia repede, înainte ca să-l dea afară:

— Iată cum trebuie făcut. E cât se poate de limpede.

— O-o-o-o-o! Făceau gheneralii.

Iar lui Petru îi scăpărau ochii.

— Are dreptate!

Dacă era nevoie grabnică de ceva, Alexaşka lua bani şi pornea în goana calului la Moscova, peste garduri, peste ogoare şi-ţi aducea din pământ, din iarbă verde, lucrul trebuincios. Pe urmă, dând socoteala lui Nikita Zotov, care chivernisea Despărţământul jocurilor ostăşeşti, ofta adânc, răsufla pe nas şi clipea din ochi: „Toate ca toate, dar să ştii: nu te-am înşelat nici cu un firfiric…“

— Alexaşka, Alexaşka, răspundea Zotov clătinând din cap, unde s-a mai văzut să se plătească trei altîni pentru nişte prăjini de brad? Hai să zicem cel mult un altîn… Vai, băiete…

— Când nu-i grabă, nu fac decât un altîn. Aici e grabă, d-aia le-am plătit scump. Am adus prăjinile repede, asta face toţi banii. Să nu-l lăsăm pe Petru Alexeevici să aştepte…

— Ce o să te mai spânzure odată pentru potlogăriile astea!

— Doamne, de ce mă năpăstuiţi degeaba, Nikita Moiseici?… Întorcând capul într-o parte şi storcând lacrimi din ochii săi albaştri, Alexaşka căuta vorbe înduioşătoare.

De obicei, Zotov dădea din mână:

— Bine, du-te… De data asta, te cred… Dar bagă de seamă…

Într-o bună zi, fu făcut aghiotant. Lefort îl lăuda faţă de Petru: „Băiatul ăsta ajunge departe. E credincios ca un câine şi deştept ca diavolul“. Alexaşka se ducea mereu în Kukui, la Lefort şi niciodată nu se întorcea fără vreun dar. Se dădea în vânt după daruri, oricare ar fi fost ele. Purta jachete şi tricornuri de-ale lui Lefort. Fu cel dintâi rus care îşi făcu în aşezarea nemţească o perucă mare şi roşie ca focul, pe care o purta în zile de sărbătoare. Se bărbierea şi se pudra. Unii dintre slujitori începură să-i spună cu cuviinţă „Alexandr Danilîci“.

Într-o zi Alexaşka veni la Petru cu un flăcău cumpănit, îmbrăcat cu o cămaşă curată, cu opinci noi şi nădragi de pânză:

— *Min Herz*[31] (astfel îi spunea acum, deseori, Alexaşka lui Petru), ia porunceşte-i să-ţi arate ce straşnic bate toba… Alioşa, pune mâna pe tobă…

Alioşa Brovkin îşi puse încetişor tichia de o parte, luă toba de pe masă, se uită agale în tavan şi începu să răpăie. Bătu adunarea, cadenţa, „Înainte, fuga marş, trage, ura”, apoi un joc săltăreţ. Stătea neclintit ca un chip de lut: nu i se mişcau decât mâinile, beţele aproape că nu se vedeau.

Petru sări la el, îl trase de urechi, îl privi cu uimire în ochi şi-l sărută de câteva ori:

— Toboşar la steagul întâi!…

În felul acesta, Alexaşka avea acolo un om de-al lui. Când zilele scăzură, când poleiul încătuşă pământul şi nourii grei prinseră să cearnă măzăriche, începură la Kukui dănţuieli şi sindrofii cu bere şi cu muzică. Nemţii îl pofteau pe ţar, prin Alexaşka, trimeţându-i câte o hârtie frumoasă, chenăruită cu stâlpi şi viţă de vie, pe care era zugrăvit un bărbat rotofei, gol, călare pe un butoi, deasupra lui un copil, tot gol, trăgând cu arcul, iar dedesubt, un bătrân cu o coasă alături. În mijloc se aflau nişte stihuri scrise cu cerneală aurie:

„Cu închinăciuni din inimă, vă poftim la o bărdacă de bere şi la danţ”. Iar dacă ceteai primele slove ale

---

[31] *Min Herz* - forma stâlcită a expresiei „Mein Herz“ („Inima mea“.)

vorbelor scrise ieşea: „*Herr Peter*”.

De îndată ce se însera, Alexaşka trăgea la scară o droşcă cu un cal (lui Petru nu-i plăcea să călărească, fiind prea înalt) şi o porneau amândoi spre Kukui. Pe drum, Alexaşka îi povestea:

— *Min Herz*, am fost adineaorea la crâşmă, să poruncesc o bărdacă de bere, aşa cum mi-ai spus.

Am văzut-o pe Ana Ivanovna… A făgăduit că deseară vine negreşit…

Petru răsufla adânc şi tăcea. O putere covârşitoare îl trăgea spre sindrofiile acelea. Roţile ferecate hurducăiau prin făgaşele îngheţate bocnă, drumul nu se vedea din pricina întunericului, vântul vuia în crengile desfrunzite ale copacilor de pe zăgaz. Dar iată că se iveau şi lumini prietenoase. Holbându-se în beznă, Alexaşka spunea: „Ia-o la stânga, *Min Herz*, coteşte în ulicioară, pe-aici nu putem să trecem” Din ferestruicile olandeze joase se revărsa o lumină caldă. Prin geamuri se zăreau peruci uriaşe şi braţe goale. Orchestra cânta. Perechile se învârteau. Candelabrele strălucitoare, cu câte trei făclii, aruncau pe pereţi umbre năstruşnice.

Petru nu putea să intre niciodată liniştit. Mereu holba ochii încoace şi încolo. Se ivea deodată în prag, lung, galben, cu gura mică încleştată… Trăgea pe nări, fremătătoare, parfumul dulce al femeilor şi aromele plăcute de bere şi de tutun de pipă.

— Peter! striga tare stăpânul casei. Muşteriii se ridicau în picioare şi-l întâmpinau cu braţele deschise, doamnele făceau reverenţe respectuoase în faţa acestui băieţandru ciudat, ţarul barbarilor, arătându-şi sânii dolofani, ridicaţi în sus de corsetele ţepene. Toată lumea ştia că Petru o va pofti pe Anchen Mons la primul cadril. De fiecare dată, aceasta se învăpăia, cu o uimire fericită zugrăvită pe chip. Se făcea din ce în ce mai frumoasă. Înflorea… Petru ştia acum destul de bine limba germană şi olandeză, iar Anchen îi asculta cu luare aminte vorbele întretăiate şi mereu grăbite, rostind şi ea câte un cuvânt de duh.

Când o poftea la danţ vreun muşchetar voinic,

zornăind din pintenii uriaşi, Petru se întuneca, se gheboşa pe scaunul lui, privind pieziş la fustele vaporoase ale fetei care dănţuia senină, la mişcările capului ei cu păr castaniu, la gâtul ei de care era aninată cu o panglică de catifea o inimioară de aur şi care se apleca spre muşchetar.

Îl durea inima — atât de dorită, atât de ispititoare şi de neatins era.

Alexaşka dănţuia cu matroane respectabile, care, din pricina vârstei înaintate, stăteau degeaba de-a lungul pereţilor. Muncea de-l treceau năduşelile. Pe la ora zece, tineretul pleca. Atunci, se făcea nevăzută şi Anchen. Muşteriii de seamă se aşezau la masă; mâncau cârnaţi cu sânge, cap de porc umplut şi un soi de rădăcini minunate, deosebit de dulci şi de săţioase, numite cartofi… Petru mânca zdravăn, bea bere şi, după ce se mai dezmeticea din buimăceala dragostei, ronţăia ridichi şi fuma tutun. Spre dimineaţă, Alexaşka îl ajuta să se urce în droşcă. Vântul, îngheţând sângele în vine, vuia din nou pe câmpia întunecată.

— De-aş avea şi eu o moară sau o tăbăcărie, ca Timmermann… bine-ar fi… spunea Petru, apucându-se cu mâna de fiarele droştei.

— Ţi-ai găsit pentru ce să-l pizmuieşti… Ţine-te bine: trecem peste un şanţ…

— Eşti un nătărău… Ai văzut cum trăiesc? Mai bine decât noi…

— Te-ai însura…

— Taci, că-ţi dau una peste bot…

— Stai… Iar ne-am rătăcit…

— Acum iar o să mă piseze mama… Du-te la baie, spovedeşte-te, împărtăşeşte-te, de, m-am spurcat… Şi-apoi trebuie să mă duc la Moscova, mare plictiseală… Să-mi pun de gât şiragul ţarilor, să stau o jumătate de zi la biserică, altă jumătate de zi în jilţ, cu frate-meu, mai jos decât Sonka… Lui frate-meu Vanicika îi pute gura… Şi apoi, mutrele alea somnoroase ale boierilor… Ce-aş mai da cu cizma în ele… Rabdă şi taci. Eşti ţar!… O să mă

ucidă, da, da…

— Ei şi tu, gândurile astea îţi vin fiindcă eşti beat…

— Sonka e o năpârcă… Iar Miloslavski sunt lacomi ca nişte lăcuste… N-am să uit săbiile şi suliţele lor… Au vrut să mă arunce din cerdac jos, dar a strigat norodul… Ţii minte?…

— Ţin!

— Vaska Goliţîn a prăpădit o oaste întreagă în stepă. Acum a plecat iară, din poruncă, spre Krâm… Sonka şi Miloslavski ard de nerăbdare, abia aşteaptă să se întoarcă cu oştirea… Au 100 000 de oameni. O să-i asmuţă împotriva mea, o să tragă clopotele, o să adune streliţii…

— Ne ascundem la Preschburg…

— Au şi încercat să mă otrăvească o dată. Altă dată au trimes un om să mă omoare cu jungherul.

Petru sări în sus, uitându-se în jurul lui. Era beznă. Nu se vedea nicio lumină nicăieri. Alexaşka îl apucă de cingătoare şi-l aşeză la loc. Blestemaţii! Blestemaţii!

— Prrr… Iată şi zăgazul. Alexaşka lovi calul cu hăţurile. Sălciile foşneau în vânt. Calul, deştept, îi scoase pe malul celălalt, povârnit. Se zăriră luminile palatului Preobrajenski. *Min Herz*, pe streliţi nu-i mai aduni lesne cu clopotele. S-au dus vremurile acelea. Întreabă pe cine vrei. Întreabă-l pe Alioşka Brovkin, care umblă prin mahalale… Nici ei nu sunt prea mulţumiţi de soră-ta…

— Vă las dracului pe toţi şi fug în Olanda. Mai bine mă fac ceasornicar.

Alexaşka fluieră:

— Şi o mai vezi pe Ana Ivanovna, când ţi-i vedea ceafa!

Petru se aplecă. Tuşi deodată şi izbucni în râs.

Alexaşka râse şi el cu hohote şi spuse, lovind calul cu hăţurile:

— Maică-ta o să te însoare curând… Ei şi un bărbat căsătorit e de capul lui… Nu mai e mult, ai răbdare… Păcat că-i nemţoaică şi luterianã… Altfel, ce uşor, ce frumos ar fi fost… Nu?…

Petru se dădu mai aproape de el, căutând să-i vadă ochii în întuneric. Clănţănea de frig.

— De ce, adică, să nu se poată?

— Multe mai vrei! Ana Ivanovna, ţarină. Atunci chiar că o să-i vezi adunând oastea cu clopotele…

5

Ispititoarele fuste ale Anei Mons nu se învârteau decât duminica. Odată pe săptămână era chef şi veselie. Lunea, locuitorii din Kukui îşi puneau tichiile şi jiletcile tighelite şi munceau ca nişte albine. Dădeau mare fală muncii, fie aceleia a negustorului, fie a meşteşugarului. „Îşi câştigă pâinea în mod cinstit“, spuneau, ridicând cu preţuire un deget.

Lunea, dis-de-dimineaţă, Alexaşka îl scula pe Petru şi-l vestea că bătrânul Karthen Brandt, meşterii şi calfele au venit. Într-una din sălile palatului Preobrajenski se făcuse un atelier naval. Karthen Brandt construia machete de vase, după planurile de la Amsterdam. Meşterii nemţi şi calfele, tocmite cu ucaz dintre stolnicii şi ostaşii cei mai destoinici, care făceau muştru cu Petru, dădeau la rindea, lustruiau, montau şi smoleau mici galere, făceau catarguri, cârme, pânze şi garnituri. Tot acolo ruşii învăţau aritmetica şi geometria.

Palatul adormit răsuna ca într-un bazar de ciocănituri, larmă, cântece şi de hohotele de râs tăioase ale lui Petru. Bătrânelor le îngheţa sângele în vine de spaimă. Ţarina Natalia Kirilovna îşi căutase liniştea într-o aripă îndepărtată a palatului, unde, învăluită de un nour subţire de tămâie şi de licărirea candelelor, se gândea mereu la Petruşa şi se ruga pentru el.

Prin câteva femei credincioase afla tot ce se petrecea la Kremlin: „Sonka iar a mâncat peşte într-o vineri, nu se teme de Dumnezeu… I-au adus de la Astrahan nişte nisetri lungi de un stânjen. Să-ţi fi trimis şi măriei tale unul, cât de mic. E hulpavă şi-şi lasă slugile să rabde de foame…“ Se spunea că în dorul lui Vasili Vasilievici, Sofia

l-ar fi oploşit pe lângă ea pe un oarecare Silvestr Medvedev, un călugăr cărturar, „*galant*“ şi astronom, îmbrăcat în sutană de mătasă, pe piept cu o cruce presurată cu adamante, cu degetele încărcate de inele şi cu barba neagră ca pana corbului, tuşinată grijuliu şi stropită cu balsamuri. Se zicea că intră la Sonka în orice ceas şi se îndeletnicesc amândoi cu vrăjitoria. Silvestr se urca pe fereastră, se uita cu ocheana la stele, scria nişte semne şi le citea eu degetul, la nas. Sonka se lipea cu pieptul de el şi-l tot întreba: „Ce-ai mai văzut? Hai, spune, ce-ai mai văzut?…“ Ieri, a adus într-un sac o hârcă omenească scoasă din pământ, câteva ciolane şi nişte rădăcini, a aprins trei lumânări, a rostit tot felul de vorbe vrăjitoreşti şi a ars păr la flacăra lumânării… Sonka a început să tremure, a holbat ochii şi s-a învineţit la faţă ca o moartă…

Trosnindu-şi degetele, Natalia Kirilovna se aplecă spre bârfitoare şi o întrebă în şoaptă:

— Al cui păr l-or fi ars? Nu era negru?

— Era negru, măria ta, zău că era negru…

— Şi creţ?

— Întocmai… Toţi ziceau: n-o fi ars păr de-al lui Petru Alexeevici, tătucul nostru?…

Despre Silvestr Medvedev se vorbea că propovăduieşte învăţătura sectei artoriţilor, care se trage de la răposatul Simeon Polocki şi de la papistaşi. A scris o bucoavnă, „Mana“, în care spune sus şi tare că pâinea se preschimbă în sfintele daruri nu la vorbele: „şi acum, pogoară, Doamne, duhul tău”, ci atunci când popa rosteşte: „luaţi şi mâncaţi“. La Moscova, prin palate şi prin bazar, de la vlădică până la opincă, toată lumea vorbea numai de acest lucru: când se preschimbă pâinea în sfintele daruri. Oamenii erau năuciţi; nu mai ştiau cum să se roage pentru ca pâinea să se preschimbe la vreme. Multă lume cădea din acest eres în schismă…

Filka, popa cel cu părul roş umbla prin Moscova şi, când vedea că se adună gloată în jurul lui, începea să zbiere: „Dumnezeu m-a trimes să vă propovăduiesc

credinţa cea adevărată; apostolii Petru şi Pavel sunt fraţii mei... Să vă faceţi semnul crucii cu două degete, nu cu trei. Cele trei degete împreunate seamănă cu „tifla“ şi asta-i păcat de moarte. În loc să vă faceţi semnul crucii, daţi cu tifla.. Multă lume se zăpăcea la cap, începând să creadă în învăţătura lui. Nu era chip să-l prinzi prin niciun vicleşug.

Toată lumea sărăcise din pricina birurilor pentru războiul din Krâm. Se zicea că pentru a doua năvală vor fi luate şapte piei de pe om. Târgurile şi mahalalele vor rămâne pustii. Lumea trecea eu miile la rascolnici, fugea dincolo de Ural, spre Pomorie, în ţinutul Volgăi, spre Don. Rascolnicii vesteau venirea lui anticrist. Unii îl şi zăriseră. Ca să-şi izbăvească sufletele, propovăduitorii rascolnici cutreierau satele şi cătunele şi sfătuiau oamenii să-şi dea foc de vii prin hambare şi băi. Strigau în gura mare că ţarul, patriarhul şi tot clirosul sunt trimişii lui anticrist pe pământ. Se închideau prin mânăstiri şi se luptau cu oştenii trimişi de ţar ca să-i pună în fiare. La mânăstirea Paleostrovski, rascolnicii măcelăriseră două sute de streliţi şi, când n-au mai fost în stare să se apere, s-au închis în biserică, unde şi-au dat foc. În munţi, lângă Hvalînsk, treizeci de rascolnici au grămădit nişte grape la intrarea unui hambar, după care şi-au făcut seama, dându-şi foc. Lângă Nijni, oamenii ardeau de vii prin păduri. În ţinutul Donului, pe malul apei la Medvediţa, un fugar, anume Kuzma, se dădea drept papă, se închina la soare şi spunea: „Dumnezeul nostru e în cer. Nu mai e Dumnezeu pe pământ. Pământul a ajuns în mâna lui anticrist, a ţarului de la Moscova, a patriarhului şi a boierilor, slugile lui...“ Cazacii se duceau la aşa-zisul papă şi credeau în el. Tot ţinutul se clătina din temelii.

La auzul unor asemenea lucruri, Natalia Kirilovna se spăimânta de moarte. Petenka petrecea neştiind ce primejdie îl paşte. Norodul uitase de frica lui Dumnezeu şi de supunere... Lumea se arunca de vie în foc. Cum să nu te înfricoşezi?!

Aducându-şi aminte de sângeroasa răzmeriţă a lui

Stenka Razin, Natalia Kirilovna se cutremura… Parcă a fost ieri… Pe vremea aceea lumea aştepta, de asemeni, venirea lui anticrist şi atamanii lui Stenka îşi făceau cruce cu două degete. Tulburată, Natalia Kirilovna se uita la luminiţele colorate ale candelelor, se lăsa, gemând, în genunchi, îşi lipea fruntea de chilimul ponosit, îşi spunea: „Trebuie să-l însor pe Petruşa. A crescut mare, e arţăgos, bea, se ţine de nemţoaice, de fete… Dacă-l însor, are să se astâmpere… Ce frumos ar fi să umble cu o tânără ţarină pe la lavre, să-l roage pe Dumnezeu să-i dea fericire, să-l păzească de vrăjitoria Sonkăi, să-l întărească împotriva mâniei norodului…“

Trebuia să-l însoare neapărat. Mai înainte, cât încă mai dădeau pe aici boierii de sfat, stătea şi el acolo, vreun ceas, pe jilţul părintelui său, în sala părăginită a tronului. Acum însă orice i-ai spune, îţi răspunde: „N-am vreme…“ Au adus în sala tronului un cazan de două mii de vedre, ca să dea drumul la corăbii. Pânzele sunt umflate cu nişte foaie, iar tunurile mici trag cu iarbă de puşcă adevărată. Au pârlit scaunul împărătesc, au spart un geam.

Ţarina i se plângea lui Lev Kirilovici, fratele ei mai mic. Acesta ofta posomorât: „Ce să spun, surioară, însoară-l. N-are să fie mai rău… Uite, boierul Larion Lopuhin are o fată de măritat, Evdokia; e numai bună, are şaisprezece ani… Neamul Lopuhinilor e bun de gură, e numeros şi cam scăpătat… O să umble ca nişte câini pe lângă tine după vreun os de ros…“

Când începu să se aştearnă cel dintâi omăt, Natalia Kirilovna lăsă vorbă că se duce să se închine la lavra Novodevici şi, printr-o femeie de încredere, chemă acolo pe Lopuhini, dând de înţeles despre ce e vorba. Neam numeros, vreo patruzeci de inşi, dădură buzna în lavră, umplând biserica.

Slăbănogi, răi, mărunţei, se uitau toţi cu ochi hulpavi la ţarină. Evdokia a fost adusă tainic, cu o caretă mică, moartă de spaimă. Natalia Kirilovna i-a dat voie să-i sărute mâna. A cântărit-o cu privirea. Au dus-o în

veşmântărie şi, rămânând singură cu fata, a cercetat-o toată. Fata i-a plăcut.

Deocamdată, Natalia Kirilovna nu spuse nimic şi plecă. Ochii Lopuhinilor scăpărau…

A avut o singură bucurie, printre atâtea necazuri şi amărăciuni: cneazul Boris Alexeevici Goliţîn, vărul lui Vasili Vasilievici, întorcându-se din tabăra de la Poltava a oştirii care înainta spre Krâm, s-a dus de ziua naşterii ţarevnei Sofia să asculte sfânta leturghie la soborul Uspeniei. Venise beat turtă şi Sofia l-a văzut. După aceea, la masă, Boris Alexeevici l-a ocărât pe Vasili Vasilievici: „Ne-a făcut de ruşine în faţa Evropei. Un om ca el, în loc să poruncească unei oştiri, ar trebui să stea într-un foişor şi să scrie cugetări frumoase“. I-a făcut de râs pe boieri, pe sfetnicii împărăteşti, spunând că „gândesc cu pântecul, că ochii nu li se mai văd din grăsime şi că astăzi numai un tembel n-ar putea să cucerească Rusia cu mâinile goale“ De atunci începuse să vină din ce în ce mai des la Preobrajenskoie.

Urmărind zidirea Preschburgului şi muştruluiala ostaşilor din steagurile Preobrajenski şi Semionovski, el nu dădea din cap şi nu zâmbea batjocoritor, ca alţi boieri, ci cerceta totul cu luare aminte şi aducea laude. Intrând în atelierul unde se lucrau corăbiile, i-a spus lui Petru:

— La Actium, romanii au pus mâna pe corăbiile piraţilor, dar n-au ştiut ce să facă cu ele. Le-au tăiat prorele de aramă şi le-au pus pe coloanele rostrale. Dar de îndată ce au învăţat ei înşişi să dureze corăbii şi să le înzestreze cu toate cele trebuincioase, au cucerit mările şi toată lumea.

Stătu de vorbă vreme îndelungată cu Karthen Hrandt, încercându-i cunoştinţele şi-l sfătui să clădească un şantier naval, de încercare, pe malul lacului Pereiaslavskoie, la o sută douăzeci de verste de Moscova. Trimise la atelier un maldăr de cărţi lătineşti, desene şi litografii făcute pe matriţe de aramă, înfăţişând oraşe şi şantiere navale olandeze, corăbii şi lupte pe mare. Pentru tălmăcirea cărţilor, îi dărui lui Petru un arap învăţat,

piticul Abram, cu doi prieteni, Tomosa şi Seka, tot pitici, unul înalt de doisprezece verşoci, altul de treisprezece şi un sfert, îmbrăcaţi în caftane năstruşnice şi cu turbane cu pene de păun.

Boris Alexeevici, un om bogat şi voinic, avea o minte deosebit de ageră şi, prin cunoştinţele sale, nu se arăta mai prejos decât vărul lui. Era însă necumpătat la băutură, iubind petrecerile şi oamenii de viaţă mai presus de orice. La început, Natalia Kirilovna se cam temea de el: nu cumva îl trimitea Sofia? Ce-l făcea pe el, un dregător atât de înalt, să treacă de la cei puternici de partea celor slabi?

Dar careta lui trasă de patru cai, cu doi etiopieni fioroşi pe scara din spate, hurducăia în fiecare zi, prin curtea palatului Preobrajenski. Înainte de toate, Boris Alexeevici se ducea să sărute mâna ţarinei mame. Era rumen, avea nasul mare şi pungi sub ochi; mustăţile-i răsucite şi barba frumos potrivită miroseau a balsamuri. Privindu-i dinţii, îţi venea să zâmbeşti: atât erau de albi şi de voioşi...

— Cum ai binevoit să dormi, măria ta? N-ai mai visat vreun inorog? Iacă şi eu tot dau ghes, venind mereu pe aici, pe la măriile voastre... Dacă v-am plictisit, să am iertare...

— Lasă, tătucule, suntem bucuroşi oricând să te vedem... Ce se mai aude la Moscova?

— E urât, măria ta. E o plictiseală cumplită la Kremlin... Tot palatul e plin de pânze de păianjen...

— Ce tot spui? Nu-mi vine a crede...

— Prin toate sălile vezi boieri dormind pe lăviţi... E tare urât... Treburile merg prost, nimeni nu-ţi mai dă cinstirea cuvenită... Ţarevna nu s-a mai arătat de trei zile, stă mereu închisă... M-am dus să-i sărut mâna ţarului Ivan. Măria sa şedea culcat pe o laviţă de lut, învelit într-o blăniţă de vulpe, cu pâslari şi era cam mohorât: „Boris, ce plictiseală e aici! Vântul urlă prin hornuri şi mă înspăimântă. Ce-o fi asta?...“

Până la urmă, Natalia Kirilovna îşi dădea seama că

şuguieşte. Se uita la el şi râdea…

— Numai la măriile voastre mai prinzi puţină inimă… Ai un fecior bun. O să fie mai isteţ decât toţi… Mintea lui e trează…

După ce pleca Boris Alexeevici, ochii Nataliei Kirilovna luceau multă vreme. Se plimba tulburată prin iatac şi se gândea. Tot aşa se iveşte, dintr-o dată, prin negura ploii, albastrul înalt al cerului şi soarele îmbietor. Dacă asemenea vulturi zboară de lângă Sofia, înseamnă că domnia ei e şubredă…

Petru îl îndrăgise pe Boris Alexeevici. Când îl întâlnea, îl săruta pe gură, îi cerea sfatul în privinţa multor lucruri sau îl ruga să-l împrumute cu ceva bani; cneazul nu se lăsa rugat de două ori. Îl lua adeseori pe Petru împreună cu gheneralii, meşterii, vistavoii şi piticii lui la plimbare şi la zbenguială în Kukui, ori născocea jocuri năstruşnice. De multe ori, înfierbântat de vin, sărea de pe jeţ, cu o sprânceană lăsată în jos şi cu cealaltă ridicată, cu dinţii sclipitori şi cu nasul stacojiu şi începea să spună în lătineşte stihuri din Vergilius:

— „Preamăriţi fie zeii care ne umplu darnici cupele cu nectar, ne veselesc inimile şi ne hrănesc sufletul cu dulcea ambrozie..“

Petru îl privea vrăjit. Afară şuiera vântul, străbătând mii de verste peste câmpii, codri şi smârcuri, spulberând paiele de pe o izbă fără hogeac, dând grămadă într-un nămete pe vreun ţăran beat şi legănând vreun clopot îngheţat într-o turlă căzută pe o rână… Pe când aici, împrejurul său, perucile se ciufuliseră, chipurile se roşiseră, nourii de fum se înălţau din lulelele lungi, lumânărilei sfârâiau.

Era larmă, veselie…

— Sfatul beţivilor a luat fiinţă! rosti Petru şi porunci lui Nikita Zotov să scrie un ucaz: „De azi înainte toţi beţivii şi zănaticii se vor aduna în fiecare duminică spre a proslăvi în sobor pe zeii greci“. Lefort fu de părere ca soborul să se adune la el şi acest lucru ajunse un obicei. Zotov, care sugea ca un burete, a fost făcut mare preot,

trebuind să poarte aninat de gât un lanţ de care era legat un clondir. Alexaşka, despuiat, şedea călare în toată urâciunea lui, pe un butoi cu bere. Băiatul cânta atâtea drăcovenii, încât cei de faţă se prăpădeau de râs.

Zvonul acestor soboare ajunsese şi la Kremlin. Boierii vorbeau speriaţi: „Blestemaţii de nemţi din Kukui au făcut din ţar un beţiv: ne pângăresc credinţa, mişeii". Cneazul Priimkov-Rostovski, un bătrân habotnic, veni la Preobrajenskoie şi se aruncă la picioarele lui Petru, sporovăind un ceas încheiat, în slavona veche, cu vorbe înflorite, despre cinstirea măreţiei şi evlaviei bizantine, care stau, ele şi numai ele, la temelia Rusiei. Petru îl asculta în tăcere, jucând şah cu Alexaşka, în sala de mâncare. Era pe înserate. Deodată, dădu în lături tabla de joc şi începu să se plimbe prin sală, rozându-şi unghiile. Cneazul cel uscăţiv, cu barbă lungă, vorbea mereu, ridicându-şi mânecile blănii grele... Parcă nu era om, ci o umbră, o durere sâcâitoare de măsele, plictisul în carne şi oase! Petru se apleacă spre urechea lui Alexaşka. Acesta pufni ca un motan şi ieşi, rânjind. După câtăva vreme, la scară se opri o sanie. Petru porunci cneazului să se urce şi-l duse la Lefort.

Acolo, Nikita Zotov, cu o cunună de hârtie pe cap, stătea la masă, pe un jeţ înalt, ţinând în mâini o lulea şi un ou de gâscă. Petru se plecă dinaintea lui, fără să râdă, rugându-l să-l blagoslovească.

Marele preot îl binecuvântă măreţ cu luleaua şi cu oul, dându-i dezlegare să bea. După aceea, toată lumea, vreo douăzeci de cheflii, începu să cânte irmoase cu glasuri fonfăite. Fiindu-i frică să se arate necuviincios fată de ţar, cneazul Priimkov-Rostovski se închină pe sub poalele blănii şi scuipă pe ascuns. Când însă un bărbat gol puşcă încălecă pe un butoi cu pocalul în mână iar ţarul şi marele cneaz a toată Veliko şi Malorusia rosti cu glas tunător, arătând cu degetul: „Acesta-i zeul nostru, Bachus, căruia ne închinăm", cneazul Priimkov-Rostovski se clătină şi căzu în nesimţire. Fu scos afară şi urcat în sanie.

În seara aceea, Petru porunci ca Zotov să fie numit papă al beţivilor şi mare preot al zeului Bachus, iar adunările de la Lefort să se cheme marele sobor al zănaticilor şi al beţivilor.

Zvonuri despre aceste zbânţuieli ajunseră şi la urechile Sofiei. Mânioasă, ea trimise pe boierul de sfat Feodor Iurievici Romodanovski să stea de vorbă cu Petru. Boierul se întoarse de la Preobrajenskoie îngândurat şi-i spuse ţarevnei:

— Se ţin de năzbâtii şi de chefuri, dar fac şi treabă multă… Cei din Preobrajenskoie nu dorm…

Inima Sofiei fu podidită de ură şi de o spaimă nelămurită. Nici nu-şi dăduse seama că puiul de lup crescuse…

6

Vasili Vasilievici sosise pe neaşteptate de la Poltava. În dimineaţa următoare, deşi nu se luminase bine de ziuă, nu mai puteai trece prin ceardacuri şi prin săli de atâta îmbulzeală. Palatul zumzăia ca un stup de albine. Sofia nu dormise în noaptea aceea. Rochia ei, cusută cu fir şi împodobită cu o plasă de perle, cântărind peste un pud, şiragul ţarilor, cu iachinte, smaragde şi adamante, alte şiraguri, lanţul de aur, îi apăsau umerii. Stătea la fereastră cu buzele strânse, ca să-şi stăpânească tremurul.. Verka, femeia de credinţă, suflă în geamul îngheţat şi strigă:

— Vine, măria ta!

Văzând-o pe ţarevnă că se clatină, o sprijini de cot. Sofia se uită pe fereastră: şase cai rotaţi, cu surguciuri la cap şi cu canafuri la cioltarele de urşinic, veneau la trap întins dinspre porţile Nikolskie, pe omătul aşternut în vremea nopţii. Înaintea cailor alergau crainicii, îmbrăcaţi în caftane albe, strigând: „La pământ! La pământ!“ În dreptul uşilor caretei scunde, căptuşită cu şahmarand, călăreau oşteni de cin înalt, cu platoşe de fier şi cu burci

scurte. Careta trase la scara din faţă.

Înghesuindu-se, dvorenii alergară să-i ajute cneazului să coboare.

Ţarevna dădu ochii peste cap. Verka o sprijini iară: „Ce foc pe ea, sărmana!” Sofia îngână:

— Verka, dă-mi cuca lui Monomah.

Nu-l văzu decât în clipa când şezu pe scaunul împărătesc, în sala Granovitaia. Lumânările de ceară pâlpâiau în policandre. Boierii se aşezaseră pe lăviţi. Cneazul stătea în picioare, învestmântat cu măreţie, dar parcă era mâncat de molii: barba şi mustăţile îi crescuseră mari, ochii îi intraseră în fundul capului, chipul îi era galben şi părul rar, încâlcit…

Sofia îşi stăpâni anevoie lacrimile, când îşi desprinse de jilţ mâna plină şi caldă, strânsă într-o brăţară. Lăsându-se într-un genunchi, cneazul i-o sărută, abia atingându-i-o cu buzele lui aspre. Ţarevna, care aşteptase altceva, se cutremură, presimţind parcă o nenorocire…

— Suntem bucuroşi să te vedem, cneaz Vasili Vasilievici. Dorim să ştim cum o mai duci cu sănătatea… Sofia îşi drese glasul. Şi-a arătat Domnul milosârdia faţă de năzuinţele noastre, a căror împlinire ţi-am încredinţat-o?…

Grasă, în vestmânt aurit, cu faţa dată cu rumeneli, sta pe scaunul împărătesc al tatălui ei, împodobit cu colţi de morsă. După pravilă, în spatele ei străjuiau patru oşteni, feciori de neam, îmbrăcaţi în alb, cu căciuli de samuri şi cu baltage de argint. De-a dreapta şi de-a stânga, ca sfinţii în rai, boierii împresurau scara cu trei trepte a tronului, îmbrăcat în felendreş roş deschis. Ţeremonia se desfăşura cu pohfală, după vechea datină a împăraţilor bizantini. Vasili Vasilievici asculta stând într-un genunchi, cu capul plecat şi cu mâinile date în lături…

Sofia isprăvi ce avea de spus şi Vasili Vasilievici se ridică, mulţumind pentru vorbele ei milostive. Doi pristavi de sfat îi aşezară un scăunel care se strângea. Venise clipa să înfăţişeze pricina sosirii lui. Vasili Vasilievici se

uită pieziş, cu neîncredere, sfredelitor, la şirurile de chipuri, cunoscute, uscate, pogorâte parcă de pe icoane, sau roş-arămii, răutăcioase, ori buhăite de trândăvie, cu frunţile încreţite. Boierii se aplecaseră înainte, aşteptându-l pe cneazul Goliţîn să-şi rostească vorbele, în urma cărora ei vor fi nevoiţi să-şi dezlege băierile pungii… Vasili Vasilievici îi luă pe departe… „Eu, robul şi sluga marilor stăpânitori, ţari, mari cneji şi celelalte, mă arunc la picioarele măriilor voastre, rugându-vă ca voi, marii ţari, să ne arătaţi şi de acum înainte, mie, slugii voastre Vaska Goliţîn şi soţilor mei de luptă, milostivirea măriilor voastre, aşa cum a fost şi în trecut şi să porunciţi ca icoana Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, fericita şi pururea pomenită Fecioara Maria, să fie trimeasă de la lavra Donskoi la oastea neînvinsă şi biruitoare a măriilor voastre, pentru ca Maica Precista s-o călăuzească, s-o apere de toate urgiile şi să-i dăruiască biruinţă asupra celor protivnici măriilor voastre…“

Cneazul grăi îndelung. De zăduf şi de sudoare boierească, o abureală stăruia necurmat, ca o pâclă, pe deasupra lumânărilor care se topeau. După ce cneazul isprăvi cu icoana Maicii Domnului de la Donskoi, boierii se gândiră oleacă, pentru buna rânduială şi încuviinţară să i se trimeată icoana.

Apoi răsuflară uşuraţi. Atunci, Vasili Vasilievici începu să vorbească hotărât despre lucrul de căpetenie: lefurile oştenilor nu s-au mai plătit de două luni şi mai bine. Străinii, bunăoară polcovnicul Patrick Gordon, se burzuluiesc şi aruncă banii de aramă, cerând să li se dea simbriile în argint, iar dacă nu, batâr în samuri… Oamenii n-au straie ca lumea, n-au pâslari, toţi oştenii umblă în opinci şi nici măcar acestea nu se ajung… Trebuie să purcedem la luptă în făurar… Să nu ne facem iară de ocară…

— Câţi bani ceri? întrebă Sofia.

— Vreo cinci sute de mii de ruble, argint şi aur.

Boierii scoaseră un strigăt de uimire. Unii îşi scăpară toiegele şi cârjele. Lărmuind şi sărind în sus, se bătură cu

mâna în piept: „Vai nouă!…“ Vasili Vasilievici privi spre Sofia şi ea îi răspunse cu o privire arzătoare. Cneazul urmă cu şi mai multă cutezanţă.

— La mine în tabără au venit doi oameni de la Varşovia, doi călugări papistaşi, aducând o epistolă de la craiul Franciei, drept dovadă de crezare. Aceştia ne îmbie la o înfăptuire mare. Voi (se ridică şi se închină în faţa Sofiei), măriile voastre, prea luminate, aţi trage un mare folos de pe urma acestui lucru… Iacă ce zic: mările sunt şi astăzi pline de tâlhari şi corăbiilor franţuzeşti le e frică să călătorească spre tărâmurile depărtate; de aceea, multă marfă se iroseşte zadarnic. Dar prin ţara rusească trece un drum drept şi uşor, atât spre Persida, cât şi spre Hind şi Kitai. Spun: „Voi tot n-aveţi cu ce să vă căraţi mărfurile peste hotare, iar neguţătorii moscoviteni n-au parale. Neguţătorii franţuji sunt însă bogaţi. Şi decât să închideţi fără niciun rost hotarele, lăsaţi-i pe neguţătorii franţuji să călătorească spre Sibir şi mai departe, unde vor voi ei să meargă. Vor face drumuri prin mlaştini şi prin codri, vor pune stâlpi de măsurătoare şi vor face hanuri de olac. Vor cumpăra din Sibir blănuri şi vi le vor plăti în aur, iar dacă vor găsi zăcăminte, vor săpa şi băi.“

Nemaiputând să-şi stăpânească mânia, bătrânul cneaz Priimkov-Rostovski îl întrerupse:

— Nu mai ştim unde să fugim de ereticii noştri din Kukui şi vrei să ne mai aduci şi alţii pe cap?… Acesta-i sfârşitul credinţei pravoslavnice…

— Abia am scăpat de engleji, sub răposatul ţar, strigă boierul de sfat Boborâkin. Acum ne ceri să fim robiţi de franţuji?… Asta n-o să se întâmple !

Altul, Zinoviev, vorbi înverşunat:

— Trebuie să căutăm a tăia semeţia de veacuri a veneticilor… nu să le dăm meşteşugurile şi negoţul pe mână… Trebuie să punem talpa pe grumazul lor. Noi suntem cel de-al treilea Râm…

— Drept, drept grăieşte! strigară boierii.

Vasili Vasilievici se uită în jurul său. Ochii îi scăpărau de mânie şi nările îi tremurau…

— Să nu credeţi că am mai puţină grijă de ţară decât voi… zise el şi ridică deodată glasul. Pieptul… (Urmă, bătând cu inelele în platoşă). Mi-am sfâşiat pieptul cu unghiile când am aflat că dregătorii franţuji au făcut de ocară pe marii noştri soli, pe Dolgoruki şi pe Mîşeţki… S-au dus să ceară bani cu mâna goală şi şi-au pătat obrazul… (Mai mulţi boieri începură să gâfâie). Dacă înfăţişau vreun folos pentru craiul Franciei, demult intrau cele trei milioane de livre la Despărţământul palatului mare. Papistaşii mi-au juruit pe evanghelie că dacă măriile lor încuviinţează cererea şi Sfatul boierilor o întăreşte, chezăşuiesc cu capul lor că vom primi cele trei milioane de livre până-n primăvară.

— Cugetaţi bine, boieri, zise Sofia, e un lucru de seamă.

E uşor să spui: „cugetaţi“ la asemenea treburi… A fost în adevăr o vreme, după marile tulburări pentru domnie, când străinii se năpustiseră ca hultanii asupra Rusiei, puseseră mâna pe meşteşuguri şi pe negoţ şi făcuseră să scadă toate preţurile. Moşierii erau nevoiţi să le dea aproape de pomană inul, cânepa şi bucatele. Tot străinii îi obişnuiseră pe ruşi să poarte urşinic spaniolesc, pânză olandeză, mătăsuri franţuzeşti, să umble cu caretele şi să stea pe jeţuri talieneşti. Sub răposatul Alexei Mihailovici, ţara a scăpat de jugul străin! Ruşii nădăjduiau să-şi care singuri mărfurile pe calea mării. Meşterul Karthen Brandt a fost adus din Olanda şi s-a durat cu mare greutate o corabie „Oriol“. Dar lucrurile au rămas aici, pentru că nu s-au găsit oameni pricepuţi în mânuirea de corăbii.

Nici bani nu prea erau. Şi-apoi ce atâta bătaie de cap! „Oriol“ a putrezit pe Volga, lângă Nijni-Novgorod. Acum, străinii se îmbulzesc iar şi caută să vâre mâna până-n cot în buzunarul rusesc… Ce mai încolo şi încoace? Trebuie să dai cinci sute de mii de ruble pentru războiul împotriva hanului: Goliţîn nu pleacă fără bani… Ce dibaci i-a ispitit cu cele trei milioane de livre! Te trec nāduşelile, gândindu-te…

Cuprinzându-şi barba cu mâna, Zinoviev spuse:

— Să mai punem un bir pe târguri şi mahalale… Pe sare, bunăoară…
Cneazul Volkonski, un bătrân ager la minte, spuse şi el:
— N-avem bir nici pe opinci…
— Drept, drept, strigară boierii, ţăranii prăpădesc câte douăsprezece perechi de opinci pe an. Să punem câte doi firfirici pe fiecare pereche de opinci; aşa o să avem cu ce-l bate pe han…
Boierii se simţiră uşuraţi. S-a hotărât! Unii îşi ştergeau năduşeala, alţii îşi frământau mâinile şi îşi trăgeau sufletul. Alţii stricau aerul de bucurie. Se dovediseră a fi mai isteţi decât Vasili Vasilievici.
Dar acesta nu se dădu bătut. Călcând buna rânduială, el sări în sus şi bătu în podea cu toiagul:
— Capete întunecate! Sunteţi ca nişte calici, care aruncă o comoară pe gârlă! Nişte flămânzi, care zvârlă cât colo mâna care vă întinde un codru de pâine… Oare v-a luat Dumnezeu minţile? În toate ţările creştine şi printre ele sunt unele care nu-s nici cât un judeţ de-al nostru, negoţul e în creştere, noroadele propăşesc şi fiecare caută să se căpătuiască… Numai noi dormim şi nu vrem să ne deşteptăm… Oamenii noştri învrăjbiţi şi înfricoşaţi fug care încotro, de parcă s-ar fi stârnit ciuma… Codrii sunt plini de tâlhari… Până şi aceştia fug unde văd cu ochii… În curând ţara rusească va rămâne un pustiu. Să vină şvedul, englezul, turcul să ne stăpânească…
Lacrimi de nemărginită durere ţâşniră din ochii albaştri ai lui Vasili Vasilievici. Înfigându-şi unghiile în brăţările jilţului, Sofia se aplecă înainte. Obrajii îi tremurau.
— N-avem pentru ce să-i lăsăm pe franţuji să vină la noi, spuse cu glas adânc boierul cneaz Feodor Iurievici Romodanovski. Sofia îşi aţinti privirea spre el. Boierii se liniştiră. Foindu-se ca să ajungă jos de pe laviţă, boierul se propti pe picioarele scurte. Avea umeri largi şi cap mic, cu părul lins. Privirile ochilor săi negri şi saşii te

îngheţau. Îşi tuşinase de curând barba şi-şi răsucise mustăţile; nasul coroiat atârna deasupra buzelor groase.

— N-avem nevoie de neguţători franţuji: ne-ar prăda, ne-ar lua şi cămaşa de pe noi… Am fost nu demult la Preobrajenskoie, la ţar. Acolo-i şagă şi joacă… Adevărat… Dar e şi joacă cu folos… Are nemţi şi olandeji, meşteri de corăbii şi gheneralі… care îşi cunosc meşteşugul… Are două polcuri, Semionovski şi Preobrajenski, care nu seamănă cu streliţii noştri. N-avem nevoie de neguţători străini, dar nu putem să ne lipsim de străini… Trebuie să întemeiem la noi făurării şi meşteşugării de pânzeturi, de pielărie şi de sticlărie… Să facem joagăre, ca acelea din Kukui. Să ne durăm şi noi vase. De asta avem nevoie. Iar dacă vreţi să puneţi acum bir pe opinci… n-aveţi decât, mie mi-i totuna…

Parcă burzuluit deodată, dădu din capul năpădit de grăsime, îşi scutură mustăţile bârligate, se dădu înapoi şi se aşeză pe laviţă… În ziua aceea, sfatul boierilor nu luă nici o hotărâre…

7

Într-o seară geroasă, se adunaseră la crâşmă numeroşi muşterii. O slugă nătângă punea mereu pe foc lemne de mesteacăn. „Vai, Mons, ce cald e la tine“, spuneau muşteriii, jucând arşice şi cărţi, râzând şi cântând. Johann Mons dăduse cep la al treilea butoi cu bere. Îşi lepădase jiletca vătuită şi rămăsese în flaneaua din care se vedea ceafa lui vineţie. „Ascultă, Johann, ieşi puţin afară, la ger: ai prea mult sânge.“ Mons zâmbi buimac, neînţelegând nici el ce se întâmplă. Larma glasurilor venea parcă de departe. Îl podideau lacrimile. Luă zece căni, dar nu fu în stare să le ridice şi vărsă berea.

Simţea că-l cuprinde o toropeală. Împinse uşa, ieşi la aer şi se rezemă de unul din stâlpii geamlâcului. O lună îngheţată se înălţase pe cer, înconjurată de trei rotocoale mari, sidefii. Văzduhul parcă te înţepa cu ace de

gheaţă… Pământul, tufele şi coperişurile erau acoperite de zăpadă. Pământ străin, cer străin, totul purta pecetea morţii. Începu să gâfâie… Ceva se apropie de el, cu o nemaipomenită repeziciune. Vai, dacă ar mai putea să-şi vadă Turingia dragă, orăşelul lui fermecător, ascuns între munţi, pe malul unui lac!… Lacrimile îi curgeau pe obraji. O durere ascuţită îi încleştă inima… Dibui uşa, o deschise cu greutate şi i se păru că lumina făcliilor şi chipurile tremurătoare ale muşteriilor erau cenuşii. Pieptul i se umflă. Scoase un strigăt şi se prăbuşi.

Astfel a murit Johann Mons. Moartea lui îndureră şi ului pentru multă vreme pe toţi nemţii. Pe urma lui rămase o văduvă, Matilda, patru copii şi trei deveruri: crâşmă, o moară şi o prăvălie de giuvaericale. Fata cea mai mare, Modesta, fusese măritată toamna trecută, slavă Domnului! — cu un bărbat vrednic, porucicul[32] Theodor Balk. Dar Ana şi încă doi băieţi mai mici, Filimon şi Wilhelm, rămaseră orfani. După cum se întâmplă adeseori după moartea stăpânului casei, se descoperi că treburile lui Moris nu merseseră prea bine şi se găsiră poliţe de datorii. Moara şi prăvălia de giuvaericale au fost date pentru plata acestora. În acele clipe grele, Lefort ajută mult pe moştenitori cu bani şi cu alergătură. Casa şi crâşma rămaseră pe numele văduvei. Matilda şi Anchen vărsau acolo zi şi noapte lacrimi amare.

8

— M-ai chemat, mamă?

— Stai jos, Petenka, îngeraşule…

Petru se aşeză stângaci pe un jeţ, cercetând înciudat cu privirea iatacul maică-si. Natalia Kirilovna se uita la el, zâmbind cu duioşie. Vai ce murdar e! Hainele îi sunt rupte. S-a legat la deget cu o cârpă. Părul îi e nepieptănat, încâlcit. Are cearcăne la ochi şi o privire neliniştită…

---

[32] *Porucic* - locotenent.

— Petruşa, îngeraşule, nu te supăra. Ascultă-mă…

— Te ascult, mamă…

— Vreau să te însor…

Petru sări ca ars. Repezind braţele în lături, începu să alerge prin odaie, de la icoanele luminate de candele şi până la uşă. Apoi se aşeză şi, dând din cap, îşi răsuci picioarele mari, cu boturile încălţărilor înăuntru.

— Cu cine?

— Ţi-am găsit o fată, o fetiţă drăgălaşă, o hulubiţă…

Natalia Kirilovna se aplecă spre fiul ei, îl mângâie pe creştet şi voi să-l privească în ochi. Urechile lui Petru se învăpăiară. Aplecându-se, scăpă din mâna ei şi sări din nou în sus.

— N-am vreme, mamă… Crede-mă că am treabă… Dacă trebuie, însoară-mă… Dar mie nu-mi arde de aşa ceva…

Adus de spate, deşirat, ieşi, lovindu-se cu umărul de uşcior şi fugi ca turbat pe săli, trântind, undeva departe, o uşă.

CAPITOLUL AL PATRULEA

1

Ivaşka Brovkin, tatăl lui Alioşka, venise a Preobrajenskoie cu sania încărcată de păsări îngheţate, făină, mazăre şi un butoi cu varză, dajdia în bucate datorată lui Vasili Volkov. Logofătul de la moşie strânsese bucatele prin sat şi, pentru ca să nu se strice, i le trimisese grabnic boierului, care, în cinul lui de stolnic, îşi avea cămara sa la palat.

Intrând în curte, Ivaşka Brovkin scoase căciula spăimântat. Sumedenie de sănii şi de rădvane măreţe adăstau la intrarea din faţă. Pâlcuri de slujitori în straie mândre stăteau de vorbă, nepăsători, în gerul care se lăsase de cu dimineaţă. Cai împodobiţi cu cozi de vulpe şi de lup scurmau în joacă, cu copita, omătul neîntinat, iar nişte armăsari stătuţi nechezau aprig. Vrăbiile se zburătăceau pe lângă balega care aburea.

Pe scară, alergau în sus şi în jos stolnici în caftane ţesute cu fir şi căpitani în haine străine, cu răsfrânturi roşii şi cu păr cârlionţat, lung, ca de femeie. Ivaşka Brovkin îşi văzu deodată stăpânul. Ce se mai îngrăşase Vasili Volkov în slujba ţarului! Cu barba creaţă, păşea semeţ, ţinându-se de cingătoarea de mătase.

„Am picat rău. O să zăbovesc mult pe aici!”; se gândi Ivaşka. Scoase zăbalele din gura calului şi-i aruncă un braţ de fân. Un câine împărătesc se apropie de el, îl privi chiondorâş cu ochii săi galbeni şi mârâi… Ţăranul îşi descreţi fruntea cu înduioşare: „Ce ai cu mine, măi prietene, măi zăvodule?…“

Câinele, sătul ticălosul, se depărtă, slavă Domnului, fără să-l muşte. Un rândaş spătos trecu pe lângă sanie:

— Aici ţi-ai găsit să dai fân calului, neamule?…

În aceeaşi clipă, rândaşul fu chemat de cineva — ce mare noroc! — altfel Ivaşka n-ar fi scăpat cu una cu

două… Adună fânul şi puse din nou calului zăbalele… Deodată, clopotele din foişorul palatului începură să bată umplând văzduhul cu dangătul lor armonios. Slujitorii prinseră să se vânzolească. Unii încălecară, alţii se urcară pe scările de la spate ale rădvanelor; vizitiii, cu chipuri fioroase şi cu dosuri rotofeie, îndreptară hăţurile… Pe fiecare treaptă a scării se urcau stolnici, îndesându-şi căciulile. Din palat începu să iasă nunta: întâi se iviră nişte copilandri cu icoane, apoi nişte flăcăi cu tipsii goale în mâini. Căciuli scumpe, caftane verzi de şahmarand şi roş deschis de urşinic, blăni, toate scânteiau pe omăt, sub mestecenii pletoşi, poleiţi de chiciură. Brovkin se închină cuviincios; ieşiră şi nişte boieri mari… Printre ei era o femeie îmbrăcată cu mai multe blăni, una mai lucioasă decât alta… Sub sprâncenele arcuite, pleoapele ei erau date cu albeli, sprâncenele vineţii, trase până la tâmple, iar obrajii şi-i boise cu suliman coacăziu… Chipul ei era rotund ca o clătită… Ţinea în mână o ramură de scoruş. Era frumoasă şi veselă, pesemne oleacă băută. Cineva o ducea de braţ. Nişte fete de la curte, trecând fuga prin faţa lui Ivaşka, strigară:

— Iacă peţitoarea.

— O venit să gătească iatacul însurăţeilor…

— Să le aştearnă crivatul…

Vizitiii dădură chiote, zurgălăii clinchetiră în văzduh, tălpicele săniilor începură să scârţâie şi chiciura se presură din mesteceni. Alaiul porni peste câmp, spre fumegările sure ale Moscovei. Ivaşka rămăsese holbat. Cineva îl strigă aspru:

— Trezeşte-te, gură-cască…

Înaintea lui era Vasili Volkov, aşa cum se cuvine unui stăpân, cu sprâncenele încruntate, cu ochii aspri, sfredelitori…

— Ce mi-ai adus?

Ivaşka bătu o temenea, atingând omătul cu fruntea, scoase din buzunar scrisoarea logofătului şi i-o întinse. Vasili Volkov răşchiră un picior şi, încreţindu-şi fruntea, începu să citească: „Milostive şi prea luminate stăpâne,

îţi trimetem bucate pentru hrana luminăţiei tale. Iartă-ne, pentru numele lui Dumnezeu, că, faţă de anul trecut, avem o mică lipsă: gâştele tăiete sunt mai puţine, iar curcanii lipsesc cu totul… Ţăranii din satul luminăţiei tale au sărăcit, cinci inşi au dat bir cu fugiţii şi nici nu ştim cum o să răspundem înaintea luminăţiei tale… Ceilalţi o duc ca vai de ei, nu le-au ajuns bucatele decât până la Pocroave şi acum mănâncă lobodă. Din pricina asta e lipsa.”

Vasili Volkov se repezi spre sanie, strigând:

— Ia să văd ce-ai adus!

Ivaşka descoperi bucatele cu inima cât un purice… Gâştele erau slabe, găinile vinete, făina cu cocoloaşe…

— Ce mi-ai adus aici? Ce mi-ai adus, câine spurcat? strigă mânios Volkov. Vă ţineţi de potlogării, ai? Şi, luând biciul din fân, începu să-l croiască. Ivaşka stătea cu capul gol în faţa lui şi nu se ferea, doar clipea din ochi. Era un ţăran şiret. Îşi dăduse seama numaidecât că primejdia cea mare trecuse, n-are decât să-l bată; prin cojoc nu-i cu bănat…

Codiriştea biciului se rupse. Înfierbântat, Volkov îl luă de păr. Deodată Ivaşka văzu doi tineri în haine ostăşeşti, venind în fugă dinspre palat. Se gândi: „Vin ca să-l ajute. S-a mântuit cu mine…“ Cel care ajunse înainte, unul mai scund, sări îndată la Volkov şi-i repezi un ghiont între coaste… Stăpână-su fu cât pe-aci să cadă şi-i dădu drumul. Celălalt, mai înalt, cu ochi albaştri şi cu chipul prelung, râdea în gura mare. Începură tustrei să se sfădească şi să se împroaşte cu sudalme… Ivaşka se sperie şi căzu iară în genunchi… Volkov răcnea:

— N-am să îngădui ocara asta! Amândoi sunt şerbii mei! O să poruncesc să fie bătuţi fără milă… Nu-mi pasă mie de ce spune ţarul!

Atunci, bărbatul cel înalt închise ochii pe jumătate şi-l întrerupse:

— Aha, ia stai. Ia mai spune o dată… Nu-ţi pasă de ce spune ţarul? Alioşa, l-ai auzit ce vorbe scârbavnice a spus.? Şi, întorcându-se către Ivaşka, întrebă: Tu l-ai

auzit?

— Stăi, Alexandr Danilîci… îngăimă Vaska Volkov cu mânia spulberată într-o clipă. Am vorbit în neştire, zău în neştire… Şerbul meu şi să sară să mă omoare!?

— Să mergem la Petru Alexeevici, răspunzi tu acolo.

Alexaşka se îndreptă spre palat şi Volkov porni în urma lui, dar la jumătatea drumului îl apucă de mânecă. Celălalt nu se duse cu ei. Rămase lângă sanie şi-i spuse încet lui Ivaşka:

— Eu sunt, tăicuţule… Nu m-ai cunoscut? Alioşa…

Ivaşka îl privi pieziş, cu spaimă. Înaintea lui era un tânăr curăţel, îmbrăcat în postav scump, cu bumbi de argint, cu păr calp, care-i cădea până la umeri şi cu sabie. Totuşi, poate că era Alioşa… Poate! Ivaşka răspunse cu două înţelesuri:

— Cum să nu te cunosc… Sunt doar tătâne-tu.

— Să trăieşti, tăicuţule…

— Să trăieşti şi tu, luminate fecior…

— Ce mai e pe acasă?

— Toate bune…

— Cum o duceţi?

— Slavă Domnului…

— Tăicuţule, matale nu mă mai cunoşti…

— Şi asta se poate…

Văzând că nu mai e primejdie de bătaie şi de belele, Ivaşka îşi puse căciula, ridică biciul rupt şi începu să acopere bucatele oţărât. Tânărul nu mai pleca. Nu era chip să scapi de el. Să fie, în adevăr, feciorul său căruia îi pierduse urma? Înseamnă că păsăruica a zburat sus de tot. Ca om cu glagorie, e mai cuviincios să te faci că nu-l cunoşti… Totuşi şiret, Ivaşka închise pe jumătate un ochi.

— De aici ar trebui să mă duc la Moscova. Bătrâna mi-a spus să iau nişte drobi de sare. Dar n-am niciun sfanţ în buzunar.. Dacă mi-ai da vreo doi altîni sau vreo opt copeicuţe, n-ar strica. Suntem între ai noştri, banii nu ţi se duc pe gârlă…

— Tăicuţule, tăicuţule…

Alioşka scoase din buzunar un pumn de bani. Nu erau

firfirici, ci argint curat, vreo trei ruble sau, poate şi mai bine. Ivaşka încremeni. Luând banii cu mâna lui bătucită, pe care o ţinea ca pe un căuş, începu să tremure şi genunchii i se îndoiră. Vru să se închine... dar Alioşka dădu din mână şi o luă la fugă... „Vai, băiete, băiete”, murmură Ivaşka şi privi împrejur printre gene: nu cumva văzuse banii vreun slujitor? Pentru mai multă siguranţă, băgă doi din ei în gură, iar pe ceilalţi îi puse în căciulă.

Descărcă repede sania, dădu în primire cu iscălitură bunătăţile aduse unei slugi a boierului său şi, lovind calul cu hăţurile, se îndreptă spre şleahul Moscovei.

Cuvintele: „Nu-mi pasă mie de ce spune ţarul” l-ar fi costat scump pe Vaska Volkov. Ar fi cunoscut gâzii de la Despărţământul trebilor de taină... Intrând însă în urma lui Alexaşka în ceardac, el se agăţă de braţul acestuia, se târî câţiva paşi atârnat de el şi-l înduplecă, cu lacrimi în ochi, să primească un inel cu iachint, pe care şi-l scosese din deget...

— Bagă de seamă, fecior de dvorean, îl stropşi Alexaşka, punându-şi inelul scump în degetul mijlociu. Eşti un mişel. Te scap pentru cea din urmă oară... Vezi să-i dai nişte bani sau nişte postav lui Alioşka Brovkin, pentru ocara pe care i-ai făcut-o... Ai înţeles?

Se uită la iachint, îşi clătină zulufii, zâmbind batjocoritor şi plecă bocănind cu tocurile lui de lemn şi legănându-şi umerii... Era mult oare de când îl trăgeau oamenii de păr prin bazare, după ce-i miroseau plăcintele cu carne de iepure împuţită? Vai, ce om puternic ajunsese băiatul acela! Volkov intră mohorât în odăiţa lui şi deschise, în zornăit de fiare, un sipet, scoţând o bucată de postav... îi părea atât de rău de ea, încât îl podidiră lacrimile... Cui o dă? Unui fecior de ţăran, unui şerb, pe care s-ar cădea mai bine să-l miluieşti cu nişte bice peste faţă! Inima îi era neagră. Dar în cele din urmă chemă slujitorul:

— Du, asta lui Alexei Brovkin, toboşarul din steagul întâi Preobrajenski. Spune-i că doresc să ne iubim

frăţeşte... Şi îndată, încleştând pumnul, se răsti: Nu mai rânji, că-ţi dau una peste bot... Să vorbeşti cu Alioşka frumos, cuviincios, cu grijă. A ajuns primejdios, tâlharul...

Alexaşka Menşikov îl căută pe Petru prin toate sălile, pe unde slugile acopereau cu scoarţe sărbătoreşti laviţele şi pervazurile ferestrelor, întindeau covoare, atârnau perdele şi puneau la icoane prosoape cusute cu hurmuzuri, boţite după atâţia ani de neîntrebuinţare, turnau untdelemn în candele.

Tot palatul vuia de larmă şi de tropotul paşilor grăbiţi.

Îl găsi pe Petru singur în sennic — o odaie cu tavanul nehumuit, pentru ca însurăţeii să nu doarmă, cum s-ar spune, sub pământ, ca în groapă — de curând împodobit de peţitoare. Petru îmbrăcase un strai obişnuit de praznic. Ţinea încă în mână năframa de mătase, pe care i-o dăruise peţitoarea, când o primise la palat. Năframa era sfâşiată cu dinţii. Petru îi aruncă lui Alexaşka o privire fugară şi se îmbujoră...

— Ce frumos e împodobit, spuse tărăgănat Alexaşka. Parcă ar fi un colţ de rai...

Petru deschise gura şi râse cu hohote. Apoi arătă spre crivat.

— Ce caraghioslâc...

— Dacă e tânără, frumoasă şi îndrăcită, nu-i caraghioslâc... Să-mi sară ochii, *Min Herz*, dacă este ceva mai dulce decât asta...

— Minţi...

— Cunosc lucrurile astea de la paisprezece ani... Dar eu am avut parte de fete sfrijite, slăbănoage... A ta se zice că e din cale afară de frumoasă...

Petru oftă scurt şi cercetă din nou cu privirea sennicul făcut din bârne şi geamurile colorate din ferestrele de sub tavan, aşezate în trei pereţi. Între ferestre, atârnau chilimuri de Teheran, iar pe podea era aşternut un covor cu nişte vieţuitoare înaripate şi un leviant. În cele patru colţuri era înfiptă câte o săgeată şi pe fiecare din săgeţi atârnau patruzeci de samuri şi în vârf un colac. Crivatul era făcut din laiţe alăturate, puse peste douăzeci şi şapte

de snopi de secară. Pe şapte pilote de puf, se întinsese o prostire de mătasă, iar deasupra se grămădeau o mulţime de perine cusute cu mărgăritare, pe care era pusă o cuşmă. La picioare erau făcute sul oghiale căptuşite cu blană de jder. Lângă pat se găseau nişte cofăele din lemn de tei, pline cu grâu, secară, ovăz şi orz…

— Şi cum adică, n-ai izbutit s-o vezi? întrebă Petru.

— Împreună cu Alioşka am cumpărat nişte slugi şi ne-am urcat pe coperiş… Dar n-a fost chip… Mireasa stă pe întuneric; maică-sa nu pleacă de lângă ea, de frică să nu i-o deoache cineva… A poruncit să nu se mai scoată gunoiul din odaie… Unchii ei, Lopuhinii, priveghează zi şi noapte prin ogradă cu flinte şi cu săbii…

— Dar Sofia ce zice?

— Ce să zică, s-a făcut foc… Te poate ea oare opri să te însori? Bagă de seamă, *Min Herz*, când te aşezi cu mireasa la masă, să nu mănânci şi să nu bei nimic… Dacă ţi se face sete, întoarce capul spre mine şi-ţi aduc eu un pocal din care să bei…

Petru îşi muşcă din nou năframa sfâşiată:

— Dăm o raită pe la Kukui? Fără să ştie nimeni… Pentru un ceas… Vrei?

— Ce tot vorbeşti, *Min Herz*. Acuma, nici să nu te mai gândeşti la fata lui Mons…

Petru întinse gâtul şi îşi umflă nările, îngălbenind.

— Ţi-ai cam luat nasul la purtare! scrâşni el şi-l luă de piept, scuturându-l de-i zburară bumbii cât colo… Ţi s-a urcat la cap? Gâfâi, îl scutură încă o dată, dar îi dădu drumul şi spuse mai liniştit: Adu-mi o blană dintre cele mai proaste… Mă duc în grădină. Vino acolo cu sania…

2

Nunta se făcu la Preobrajenskoie. Afară de Narâşkini şi de neamurile miresei, fură puţini oaspeţi: câţiva boieri de sfat, Boris Alexeevici Goliţîn şi Feodor Iurievici Romodanovski. Acesta din urmă fusese rugat de Natalia

Kirilovna să fie nun mare. Ţarul Ivan nu putuse să vină din pricină că era bolnav, iar Sofia plecase în ziua aceea în hagialâc.

Totul se desfăşură după vechea datină. De dimineaţă, mireasa fu adusă la palat şi se apucară s-o gătească. Slujnice îmbăiate, cu cununi pe cap şi îmbrăcate în scurteici primite de la palat, cântau fără întrerupere. În cântările acestora, boieresele şi druştele îi puseră miresei o cămaşă subţire, colţunii, o cămaşă lungă, de mătase roşie, cu răsfrânturile mânecilor împodobite cu mărgăritare, un letnic de atlaz chinezesc, cu mâneci largi şi lungi până la pământ, cu cusături închipuind flori şi vieţuitoare, îi prinseră la gât un guler de samuri, sclipitor de adamante, strângând-o atât de tare, încât era cât pe ce s-o înăbuşe. Peste letnic, îi puseră un benişel larg de felendreş coacăziu, cu o sută douăzeci de bumbi smălţuiţi, iar peste benişel, o mantie ţesută din fir de argint, uşor blănită şi cusută din belşug cu nestemate. Îi încărcară degetele cu inele, iar în urechi îi prinseră cercei. Îi strânseră cosiţele atât de tare, încât nu mai putea să clipească din ochi, îi împletiră în păr câteva panglici şi-i puseră pe cap o cunună înaltă, cât o turlă.

Pe la ceasurile trei, Evdokia Larionovna abia îşi mai trăgea sufletul. Sta galbenă ca ceara pe o perinuţă de samuri. Nici nu mai putea să se uite la dulciurile pe care i le trimisese mirele, într-un sipeţel de stejar: chipuri de vietăţi făcute din zahăr, turtă dulce cu sfinţi tipăriţi în ea, castraveţi fierţi în miere, nuci, stafide şi mere tari de Reazan. Potrivit datinei, în sipet se afla şi o răcliţă de os, cu un lucru de mână şi o besactea de aramă daurită, cu inele şi cercei. Peste ele, era pus un mănunchi de nuiele de mesteacăn.

Tatăl miresei, ocolnicul Larion Lopuhin, căruia din ziua aceea s-a poruncit să i se spună Feodor, intra mereu înăuntru, umezindu-şi cu limba buzele uscate: „Ce mai e? Ce face mireasa?“ Nasul cârn, împăienjenit de vinişoare îi împietrise… După ce se foia o vreme, îşi aducea aminte de ceva şi pleca grăbit. Evstigneia Anikitovna, mama

miresei, aţipise demult, rezemată de perete.

Slujnicele, nemâncate din zori, începuseră să răguşească.

Peţitoarea intră fuga, fluturându-şi mânecile lungi de trei arşini.

— E gata mireasa? Chemaţi colăcerii… Luaţi colacii, aprindeţi făcliile… Unde sunt jucătoarele? Valeu, că puţine-s!… La boierul Odoevski au jucat douăsprezece fete… îl însurăm doar pe ţar… Alei, dragii mei, ce frumoasă e mireasa… Fără pereche de frumoasă… Văleu, dragele mele, ce-aţi făcut? Vreţi să mă ucideţi!… N-aţi pus vălul miresei… Aţi uitat lucrul cel mai de seamă… Daţi-mi vălul… Unde-i vălul?

Mireasa fu acoperită peste cunună cu un văl alb; îi încrucişară mâinile la piept şi-i spuseră să stea cu capul plecat, Evstigneia Anikitovna începu să bocească încetişor. Ţinând înaintea sa icoana pentru blagoslovenie, Larion intră repede, atât de măreţ, de parcă s-ar fi dus să cucerească o cetate. Fetele jucătoare îşi scuturară năframele şi începură să salte şi să se învârtească:

Mireasma de hamei la nunţi
Se grozăveşte foarte:
Doar eu sunt dulce unde-s mulţi
De mine să ai parte!

Slujitorii ridicară tipsiile cu colaci. În urma lor, porniră purtătorii candelelor cu ţiplă, prinse în vârful unor beţe. Doi lumânărari duceau făclia mare a miresei. Colăcerul Petka Lopuhin, un văr al miresei, îmbrăcat într-un caftan cusut cu fir de argint, cu un prosop petrecut peste umăr, ducea un talger cu hamei, cu năframe de mătase, cu pielcele de samur şi de veveriţă şi cu un pumn de galbeni.

În urma lor, veneau doi unchi ai miresei, doi mai sprinteni dintre Lopuhini, vestiţi cârcotaşi şi pârâtori, veghind ca nimeni să nu taie drumul miresei. În urma lor, peţitoarea şi ajutoarea acesteia o duceau de braţe pe

Evdokia. Din pricina veşmintelor grele, slăbită de post şi de spaimă, nefericita mireasă abia îşi mai târa picioarele. Veneau apoi două boierese bătrâne, una ducând pe un talger un bariş din urşinic, de femeie măritată, alta, pe alt talger, un teanc de prosoape scumpe, spre a fi împărţite la nuntaşi. După ele păşea Larion, în blăni adunate de la tot neamul şi, la un pas în urma lui, Evstigneia Anikitovna. Alaiul era încheiat de neamurile miresei, care se îmbulzeau cu înfrigurare în uşi şi pe coridoarele înguste.

Ajunseră astfel în sala de ceremonii. Mireasa fu aşezată sub icoane. Talgerul cu hamei, cu pielcele şi cu galbeni, precum şi tipsia cu colaci fură puse pe masă, unde se găseau şi nişte solniţe, piperniţe şi oţetare. Nuntaşii se rânduiră după cin, în tăcere. Lopuhinii priveau încordaţi cu ochi sticloşi, de teamă să nu săvârşească vreo greşeală. Nu mai mişcau şi nu mai răsuflau. Peţitoarea îl trase pe Larion de mânecă:

— Nu te mai canoni atât!

El se închină larg şi trimise un colăcer să vestească pe ţar ca e vremea să purceadă la mireasă.

Întorcându-se ca să-şi ducă însărcinarea, ceafa rasă a lui Petka Lopuhin tremură.

Candelele sfârâiau, dar luminile făcliilor se înălţau neclintite. Aşteptară îndelung. Din când în când, peţitoarea gâdila mireasa la coaste, ca să mai răsufle.

În sfârşit, pe săli se auzi scârţâit de trepte. Vin! Doi străjeri se iviră fără zgomot şi se opriră lângă uşă. Intră Feodor Iurievici Romodanovski nunul mare. După ce se închină cu ochii holbaţi spre icoanele ferecate în aur lucitor şi dădu mâna cu Larion, se aşeză în faţa miresei, încrucişând degetele mâinilor. O vreme tăcură. Apoi, Feodor Iurievici vorbi gros:

— Duceţi-vă şi rugaţi-l pe ţarul şi marele cneaz a toată Rusia, să binevoiască a veni fără zăbavă la datoria lui.

Neamurile miresei clipiră din ochi şi înghiţiră în sec. Unul din unchi plecă în întâmpinarea ţarului.

Dar acesta se şi apropia, tânăr, nerăbdător... Nouri de

tămâie năvăliră pe uşă. În urma lor intră un protopop de la soborul Blagoveşteniei, înalt şi cu părul vâlvoi, având aninată de piept o cruce de aramă cu moaşte şi cădelniţând cu mişcări largi. Alături de protopop mergea un tânăr preot al palatului, nu prea cunoscut (se ştia doar că Petru îl poreclise Bitka), care stropea cu aghiazmă covorul de felendreş roş. Între, ei păşea bătrânul mitropolit, în odăjdii strălucite, glăsuind stins.

Neamurile miresei se ridicară în picioare. Larion sări de la masă şi îngenunche în mijlocul sălii. Petru era dus de braţ de Boris Alexeevici Goliţîn, nunul mic. Mirele purta şiragul ţarilor şi veştmintele aurii de praznic ale tatălui său, care îi veneau abia până la genunchi. Sofia nu-i dăduse cuca lui Monomah. Petru intră în capul gol, cu părul pieptănat cu cărare. Pe chipul său galben, ochii sticloşi priveau în gol. Colţurile gurii îi erau încleştate. Simţind cu mâna răsuflarea speriată a pieptului Evdokiei, peţitoarea o îmbrăţişă mai strâns.

În urma mirelui, venea comisul Nikita Zotov, cu îndatorirea de a feri nunta de vrăji şi de a ţine buna rânduială. Era treaz, îmbrăcat curat şi privea senin. Lopuhinii mai bătrâni schimbară priviri între ei: cneazul-papă, beţivanul, destrăbălatul! Altcineva ar fi trebuit să fie în locul lui… Lev Kirilovici şi bătrânul Streşniov o aduceau pe ţarină, care îşi scosese din sipete pentru ziua aceea veşmintele de altădată: un letnic piersiciu gingaş şi un benişel cusut cu mărgăritare străine… Pe când şi le pusese, Natalia Kirilovna îşi plângea tinereţea ce nu avea să se mai întoarcă. Acum, înainta frumoasă, mândră, ca în anii de odinioară.

Apropiindu-se de unul din Lopuhini, care şedea alături de mireasă, Boris Goliţîn zornăi în căciulă o mână de galbeni şi spuse tare:

— Vrem să răscumpărăm locul pentru mire.

— N-o să-l dăm ieftin, răspunse Lopuhin şi o feri pe mireasă cu mâna, după datină.

— Ce vrei: fier, argint sau aur?

— Aur.

Boris Alexeevici deşertă galbenii într-un talger şi, luându-l pe Lopuhin de mână, îl ridică de pe locul lui. Petru, care stătea împresurat de boieri, zâmbi. Cei din jurul lui îl ghiontiră uşor în spate. Goliţîn îl luă de coate şi-l aşeză lângă mireasă. Simţind rotunjimea caldă a şoldului ei, Petru îşi trase piciorul înapoi.

Slujitorii aduseră şi puseră pe masă cel dintâi fel de bucate. Dând capul pe spate, mitropolitul ceti o rugăciune şi binecuvântă mâncarea şi băutura. Dar nimeni nu se atinse de ele. Peţitoarea se închină adânc în faţa lui Larion şi a Evstigneiei Anikitovna:

— Blagosloviţi mireasa ca s-o pieptănăm şi să-i împletim coada.

— Dumnezeu s-o blagoslovească, răspunse Larion.

Evstigneia mişcă încetişor din buze. Cei doi purtători de făclii întinseră un hobot des între miri. Slujnicele din uşă, împreună cu nevestele şi fetele boierilor de la masă începură să cânte viersuri jalnice şi tărăgănate, de nuntă. Privind cu coada ochiului, Petru văzu pe peţitoare şi pe ajutoarea ei frământându-se în dosul hobotului şi le auzi şoptind: „Dă jos panglicile… împleteşte coada… Daţi-mi barişul…“ Evdokia scâncea încetişor, ca o copilă… Petru îşi simţi inima zvâcnind şi o căldură se revărsă în toată făptura lui: o fată fragedă, rodul oprit, plângea lângă el, gătindu-se în taină pentru ceva atât de dulce… Se apropie de hobot şi simţi răsuflarea miresei… Chipul boit ale peţitoarei se ivi vesel deasupra, cu un zâmbet larg:

— Mai rabdă puţin, măria ta. Nu mai ai mult de aşteptat…

Hobotul căzu. Mireasa stătea tot cu faţa ascunsă în văl, dar avea capul împodobit ca femeile măritate. Peţitoarea luă cu amândouă mâinile hameiul din talger şi-l presură peste miri. După aceea, le făcu vânt cu blănile de samuri şi zvârli oaspeţilor năframele şi galbenii din talgere. Femeile începură o cântare veselă. Jucătoarele începură să se învârtească. În dosul uşii, prinseră să răpăie dairelele şi timpenele. Boris Goliţîn tăie colacii, brânza şi le împărţi împreună cu prosoapele,

după cin, celor de faţă.

Apoi, slujitorii aduseră al doilea fel de bucate. Ca să nu se arate lacomi, niciunul dintre Lopuhini nu mâncară nimic, dând tipsiile la o parte. Îndată după aceea, fu adus al treilea fel şi peţitoarea rosti cu glas tare:

— Blagosloviţi pe miri, să-i ducem la cununie.

Natalia Kirilovna şi Romodanovski, Larion şi Evstigneia ridicară icoanele. Petru şi Evdokia, stând unul lângă altul, se închinară, atingând podeaua cu frunţile. După ce-i binecuvântă, Larion Lopuhin îşi desprinse biciuşca de la cingătoare şi îşi plesni dureros fiica pe spate de trei ori:

— Fata mea, ai cunoscut bătaia tatei. Te dau acum în seama bărbatului tău. De azi înainte, pentru neascultare, nu te voi mai bate eu cu biciuşca asta, ci bărbatul tău…

Apoi, închinându-se, îi trecu biciuşca lui Petru. Purtătorii candelelor le ridicară sus, nunul mic îl luă de braţ pe mire, iar peţitoarea pe mireasă. Lopuhinii străjuiau drumul pe care mergea alaiul; o fată grăbită, care voise să le taie calea, fu îmbrâncită atât de tare, încât slugile o ridicară de jos, mai mult moartă decât vie. Toţi nuntaşii se îndreptară încet pe săli şi pe scări spre paraclisul palatului. Erau ceasurile şapte trecute.

Mitropolitul sluji pe îndelete. În paraclis era frig: vântul sufla printre bârnele pereţilor. Dincolo de zăbrelele ferestrelor cu geamurile îngheţate se întunericise de tot. O morişcă de vânt scârţâia jalnic pe acoperiş. Petru nu vedea decât mâna slăbuţă, ascunsă de văl, a fetei pe care n-o cunoştea, mână cu două inele de argint şi cu unghiile vopsite. Ţinând lumânarea de pe care pica ceară, mâna aceasta cu vinişoare albăstrii şi cu degetul mic, scurt, tremura… „Bâţâie ca o coadă de oaie…“, gândi Petru şi îşi luă privirile de la ea, uitându-se pe sub gene la făcliile de pe iconostasul scund…

…Seara trecută nu izbutise să-şi ia rămas bun de la Anchen. Matilda, văduva lui Mons, zărindu-l apropiindu-se cu o sanie de rând, îi ieşise înainte, îi sărutase mâna şi începuse să plângă în hohote, spunându-i că se zbate cu copiii în sărăcie, că n-au lemne şi de nici unele, iar biata

Anchen, scuturată de friguri, aiurează de trei zile… Petru o dădu la o parte şi fugi pe scară sus, în iatacul fetei… în mica ei odaie era zăpuşeală; la lumina unui opaiţ, zări pe podea un lighean de aramă şi o pereche de pantofiori. După pologul de pânză rară, văzu părul bolnavei împrăştiat pe perină în şuviţe asudate. Fruntea şi ochii ei erau acoperiţi cu un prosop ud şi gura ei fierbinte era spuzită de jur împrejur… Petru ieşi în vârful picioarelor şi vârî în mâinile tremurătoare ale văduvei un pumn de galbeni, darul de nuntă al Sofiei, poruncindu-i lui Alexaşka să stea zi şi noapte lângă văduvă, dacă va fi nevoie să fugă îndată la spiţerie, iar dacă bolnava ar cere să mănânce ceva deosebit, să-i facă rost de unde va şti…

Protopopul şi preotul Bitka nu se zgârceau la tămâie. Făcliile se zăreau ca prin ceaţă. Glasul diaconului tuna ca trâmbiţa Ierihonului, rugând pe Cel de sus să dăruiască mirilor viaţă lungă. Petru se uită din nou cu coada ochiului la mâna Evdokiei: tremura mereu. În pieptul lui se răsucea parcă un nod rece, de mânie… Smulse lumânarea Evdokiei din mână şi-i strânse braţul moale, ca mort… Şopote speriate se auziră în spate. Capul pleşuv al mitropolitului începu să tremure şi Boris Goliţîn se apropie repede de el, şoptindu-i ceva. Mitropolitul zori slujba şi cântările se înviorară. Văzând cum capul soţiei lui se apleacă din ce în ce mai jos, sub văl, Petru îi strângea mâna tot mai tare…

Ocoliră tetrapodul. Petru păşea atât de repede, încât Evdokia ar fi căzut, dacă n-ar fi ţinut-o druştele… Le puseră cununiile şi le dădură să sărute crucea rece de aramă. Evdokia se lăsă în genunchi, lipindu-şi faţa de cizmele de safian ale bărbatului ei. Glăsuind subţire ca serafimii, mitropolitul rosti încet, tărăgănat:

— Pentru mântuirea sufletului său, bărbatul să-şi bată femeia cu băţul, căci nevolnică şi păcătoasa e carnea.

Ridicară mireasa. Peţitoarea puse mâna pe capetele vălului: „Priveşte, măria ta, priveşte“ şi săltându-se pe vârfuri ridică vălul de pe faţa tinerei ţarine. Petru aruncă o privire lacomă. Un chip chinuit de copilă, plecat în jos.

O gură uşor răsfrântă a plâns. Un năsuc fraged. Ca să-i ascundă gălbeneala, o sulemeniseră… Fâstâcită de privirea lacomă şi arzătoare a bărbatului, Evdokia îşi acoperi faţa cu mâna… Dar peţitoarea o trase de mânecă. „Descoperă-te, măria ta, nu şade frumos… Ridică-ţi privirile.. Toată lumea se strânsese roată în jurul tinerilor căsătoriţi. „Prea e galbenă“, zise Lev Kirilovici… Lopuhinii răsuflau adânc, gata să se ia la sfadă, dacă Narâşkinii s-ar apuca s-o vorbească de rău pe tânăra ţarină… Aceasta îşi ridică ochii căprui, împăienjeniţi de lacrimi. Petru o sărută uşor pe obraz şi buzele ei se mişcară slab, răspunzând… Zâmbind, el o sărută pe gură şi ea scânci…

Se duseră din nou în sala în care se desfăşurase cea dintâi ţeremonie. Pe drum, peţitoarele presurau pe însurăţei cu sămânţă de in şi de cânepă. O boabă de in se lipi pe buza de jos a Evdokiei şi rămase aşa. Bărbaţi îmbrăcaţi curat, în rubaşte roşii, aduşi anume de la Tver, îi trăgeau vesel din fluiere şi din dairele. Jucătoarele cântau din gură. Se aduseră iară bucate reci şi calde. De data aceasta, musafirii începură să înfulece cu lăcomie. Dar însurăţeii nu mâncară: ar fi fost o necuviinţă.

Când se aduse al treilea fel de bucate — lebede — înaintea tinerilor căsătoriţi fu pusă o găină friptă.

Boris o luă cu mâna de pe tipsie, o înfăşură într-o faţă de masă, apoi, închinându-se în faţa Nataliei Kirilovna şi a lui Romodanovski, precum şi înaintea părinţilor miresei, spuse vesel:

— Blagosloviţi pe tineri, să-i ducem la culcare…

Chercheliţi, musafirii şi toate neamurile însoţiră pe ţar şi pe ţarină spre sennic. În drum, pe întuneric, o femeie căreia nu-i putură desluşi chipul, într-o blană îmbrăcată pe dos, aruncă râzând cu hohote asupra însurăţeilor o găleată de in şi cânepă. Nikita Zotov stătea în faţa uşii deschise, cu sabia scoasă. Petru luă mireasa de umeri. Aceasta închise ochii, se dădu înapoi şi se împotrivi. Petru o îmbrânci în sennic şi se întoarse numaidecât cu faţa spre oaspeţi. Când îi văzură ochii, acestora le pieri

râsul şi se dădură înapoi… Petru trânti uşa în urma lui şi, privindu-şi soţia, care sta lângă crivat, cu pumnii mici apăsaţi pe piept, începu să-şi roadă unghiile. Se simţea tare prost. Vai, ce neplăcut… Un simţământ de ciudă clocotea în el… Blestemată nuntă! Au petrecut după datina veche! Şi acum, poftim, fetişcana tremură ca o oaie! Petru îşi scoase şiragul, îşi lepădă veşmintele aurite şi le aruncă pe un jeţ.

— Şezi… Avdotia… De ce ţi-e frică?

Ea dădu supusă din cap, dar, neputând să se urce în crivatul tare înalt, se zăpăci şi se aşeză pe un cofăel cu grâu. Trase speriată cu coada ochiului la bărbatul ei şi se roşi.

— Ţi-e foame?

— Da, răspunse ea în şoaptă.

La picioarele crivatului, pe tipsie, era găina friptă, adusă de la masă. Petru rupse un picior şi îl hăpăi într-o clipă, fără pâine şi fără sare. Pe urmă, rupse o aripă:

— Ia.

— Mulţumesc.

3

La sfârşitul lui februar, oştirea rusă porni din nou asupra Krâmului. Grijuliu, Mazepa sfătui să se înainteze de-a lungul Niprului, zidind cetăţui de sprijin, dar Vasili Vasilievici nici nu voi să audă de asemenea zăbavă: ţintea să ajungă cât mai repede la Perekop, spre a-şi răscumpăra ruşinea.

La Moscova, oamenii mai umblau cu săniile, dar pe aici dâmburile erau înveşmântate în floricele catifelate şi vântul încreţea pe câmpia înverzită apa băltoacelor rămasă după topirea omătului. Caii intrau în smârcuri până la genunchi. Soarele strălucea când ici, când colo, printre trâmbele nourilor primăvăratici. Ce pământ minunat! Ce negru şi roditor, o adevărată baie de aur! Dacă ai fi aşezat aici ţăranii din codri şi din olaturile mlăştinoase, s-ar fi îndestulat de bucate. Totuşi, nu

vedeai împrejur ţipenie de om. Doar stolurile de cocori scânceau prelung, vâslind în tăriile înalte. Stepele acestea erau udate de lacrimile robilor: milioane de ruşi le călcaseră veacuri de-a rândul, târâţi de tătari, spre mare, pentru a fi duşi apoi cu galerele la Ţarigrad, la Veneţia, la Genova, în Eghipet…

Mult mai lăudau cazacii stepa: „Un bob rodeşte aici alte douăzeci. Stupeşti şi se înalţă un copac. Dacă nu erau blestemaţii de tătari, duram aşezări pe meleagurile astea…“ Oştenii din olaturile de la miazănoapte se minunau, văzând un pământ atât de mănos: „Războiul ista e drept, spuneau ei. Se poate ca asemenea pământ să stea fără folos? Dvorenii îşi alegeau loc pentru conacuri, stârneau gâlcevi în privinţa împărţirii pământului şi alergau la cortul lui Vasili Vasilievici să se roage: „De o vrea Dumnezeu şi cucerim locurile astea, să ne dăruiască ţarul o sfoară de pământ de la valea cutare, până la movila cu femeia de piatră…“

În mai, oştile moscovite şi ucrainene, alcătuite din o sută douăzeci de mii de oameni, ajunseră în valea verde, bogată în păşuni şi în apă. Acolo, cazacii aduseră la Vasili Vasilievici un prins, un tătar bondoc, cu obrazul pârlit de soare, cu barba roşie, îmbrăcat într-o feregea vătuită. Vasili Vasilievici îşi duse năframa la nas ca să nu simtă duhoarea de berbec, obişnuită la tătari. Smulseră feregeaua de pe el. Dezvelindu-şi într-un rânjet dinţii mici, tătarul începu să-şi legene capul vineţiu, ras. Un cazac posac îl plesni cu biciuşca peste umerii înnegriţi de soare. „Bacica, bacica, eu vorbeşte tot“, turui tătarul. Cazacii tălmăciră: „Chilugul zice că urdia se află pe aproape şi că hanul e cu ea…“ Vasili Vasilievici îşi făcu cruce şi trimise după Mazepa. Spre seară, oastea desfăşurată în linie de bătaie, cu aripile apărate de călărime, cu chervanele şi cu tunurile în mijloc, porni asupra tătarilor.

Ruşii îi văzură pe tătari, abia când talgerul portocaliu al soarelui se înălţă deasupra câmpiei cu iarba bătucită de tălpi. Trâmbe de călăreţi de-ai lor roiau mereu încolo şi

încoace. Stând în rădvan, Vasili Vasilievici cerceta cu ochiana feregelele lor pestriţe, coifurile ascuţite, chipurile cu umerii obrajilor ieşiţi, vesele şi fioroase, tuiurile din vârful suliţelor, imamii cei fuduli, cu cealmale verzi pe cap. Aceasta era o pândă înaintată a urdiei.

Pâlcuri de călăreţi se roteau, se adunau, se îmbulzeau într-o mulţime deasă, stârnind colbul. Apoi, porniră la năvală, împrăştiindu-se în iureş şi scoţând ţipete ascuţite. Colbul ridicat în văzduh se revărsa asupra oştilor ruseşti, orbindu-le. Ochiana tremura în mâna lui Vasili Vasilievici. Calul lui, legat de rădvan, se smuci, rupându-şi frâul: din grumaz îi ieşea coada cu pene a unei săgeţi… În sfârşit! Tunurile bubuiră, flintele începură să pârâie şi totul se făcu nevăzut în nourii de fum alb.

Fierul unei săgeţi izbi ţăcănind în platoşa lui Vasili Vasilievici, tocmai pe locul inimii. Cneazul se cutremură şi-şi făcu cruce în dreptul acelui loc…

Împuşcăturile ţinură peste un ceas… Când fumul se împrăştie, câţiva cai se zvârcoleau în sânge şi pe câmp zăceau vreo sută de leşuri. Alungaţi de focuri, tătarii piereau în zare. Se porunci să se pună de mâncare şi să se dea apă la cai. Răniţii fură urcaţi în chervane. Înainte de asfinţitul soarelui, oastea porni cu multă băgare de seamă spre Valea Neagră, unde, pe malul gârlei Kolonceak, poposise hanul cu urdia lui.

În cursul nopţii, un vânt începu să sufle avan dinspre mare. Stelele se ascunseră. În depărtare se auzea tunând. Fulgerele spintecau nourii de nepătruns, luminând un şes cenuşiu, numai nisip, pelin şi sărătură. Oastea înainta încet. La ceasurile cinci, zăgazurile cerului se rupseră şi o trâmbă de foc se prăvăli asupra chervanelor, topind un tun şi omorând tunarii. Se porni o vijelie turbată, care dobora oamenii la pământ, le smulgea burcile şi cuşmele, spulbera fânul din telegi. Fulgere orbitoare scăpărau pe bolta neagră. Se porunci să se ia icoana Maicii Precista de la lavra Domnului şi să se dea ocol oastei cu ea.

În zori, începu să plouă. Prin negura stropilor,

vălmăşită de vijelie, oştenii zăriră urdia la aripa dreaptă: tătarii năvăleau desfăşuraţi în chip de semilună. Nedând ruşilor vreme să se trezească din buimăceală, dădură peste cap călărimea şi pătrunseră cu bulucurile înaintate până la chervane.

Fitilurile tunurilor nu ardeau, pulberea se umezise în tigăiţele puştilor. Ropotul ploii copleşea ţipetele răniţilor. Tătarii se opriră înaintea celor trei şiruri de chervane. Li se udaseră strunele arcurilor şi săgeţile cădeau fără vlagă.

Vasili Vasilievici alerga pe jos, printre tunuri, plesnea cu biciuşca pe oşteni, împingea la roţi, smulgea fitilurile. Ploaia îi biciuia ochii şi gura. Totuşi, acoperindu-se cu cojoace, tunarii izbutiră să aprindă focul, puseră iarbă de puşcă uscată şi tunurile împroşcară curând cu plumbi în caii tătarilor… La aripa stângă, Mazepa şi cazacii săi luptau cu îndârjire. Şi iată că imamii strigară prelung şi tătarii o luară la goană, pierind în dosul volburei de ploaie.

4

„Stăpânului meu, bucuriei mele, ţarului Petru Alexeevici… Să trăieşti, lumina mea, ani îndelungaţi…“

Evdokia obosise scriind. Îşi mânjise de cerneală cele trei degete cu care ţinea strâns pana de gâscă. Stricase a treia foaie de hârtie: sau greşea slovele, sau făcea pete. Voia totuşi să scrie frumos, pentru ca Petenka să se bucure de răvaş.

Dar poţi oare să spui pe hârtie de ce ţi-e plină inima? Afară era luna lui april. Înverziseră mestecenii şi se îmbrăcaseră cu puf ca puii de găină. Nouri albi ca zăpada, cu ochiuri adânci, albastre, pluteau pe cer.

Evdokia se uită la ei şi genele i se umplură de lacrimi; toantă mai era… Trase cu coada ochiului spre uşă: să n-o vadă soacra… îşi şterse ochii cu mâneca şi încreţi fruntea mică.

Ce să-i mai scriu?… A plecat iubitul meu spre lacul Pereiaslavskoie şi nu mi-a lăsat vorbă când să-l aştept… Dacă era aici, ne duceam împreună la spovedanie, la denii… Am fi mâncat împreună în noaptea de înviere, după atât post… (Evdokia îşi aminti de găina pe care o mâncaseră după cununie, se îmbujoră şi râse în sine). În ziua întâi de Paşte, aş putea să chem nişte fete, să alergăm pe pajişte, să ciocnim ouă roşii… Să cântăm, să dănţuim… Să ne dăm în leagăn, să ne jucăm de-a baba oarba. Să-i scriu asta? Dragă Petenka, scumpul meu, vino că tare mi-i dor de tine… Poţi să-i scrii aşa ceva? Nici nu ştii cum s-o aduci din condei…

Luă iar pana şi, mişcând din buze, scrise cu grijă:

„Te rugăm, vino, stăpâne, înapoi, fără zăbavă… Dunka, soţioara ta, te roagă… “

Ceti ce scrisese şi se bucură: foarte frumos. Doamne, zăpăcita de mine, n-am pomenit nimic de mama soacră. Trebuie să scriu a patra oară… Natalia Kirilovna, mama soacră, e cam aspră… Oricât te-ai strădui, trebuie să-ţi găsească ceva care nu-i e pe plac. „De ce eşti slabă?“ „Nu sunt slabă de loc; tot ce trebuie să fie rotund, e rotund…“ „De ce a plecat Petruşka de lângă tine, la o lună de zile după nuntă? Ce-i cu tine? Eşti mucegăită ori netoată şi plictisitoare, de fuge bărbatul de tine, la capătul lumii, ca de ciumă?…“ „Nu sunt nici netoată, nici ciumă… Voi sunteţi de vină, pentru că i-aţi lăsat să vină la el pe Lefort, pe Alexaşka şi pe nemţi. Ei l-au ispitit să plece spre lacul Pereiaslavskoie. Te pomeneşti c-o să-l ducă şi în altă parte.“

Evdokia muie, supărată, pana în cerneală. Dar, când ridică ochii, văzu un licăr de lumină, cernându-se printre frunze pe fereastra deschisă, un hulub umflându-şi guşa şi uguind pe privazul ferestrei şi auzi ciripitul păsărelelor… Adia o mireasmă de fân… Şi o lacrimă mare căzu pe a patra foaie, aceea curată… Ce blestem!…

În fiecare zi, soseau epistole de la nevastă sau de la mamă: „Ne e dor de tine. Când te întorci? Am merge împreună la Troiţa…“ Ce plictiseală de moarte! Petru n-

avea vreme, nu numai să răspundă, dar nici măcar să citească epistolele. Stătea într-o casă nouă, chiar lângă schelele de pe malul marelui lac Pereiaslavskoie, unde două corăbii erau pe isprăvite. Se lucrau punţile şi se tăiau capetele de lemn pentru pupe. Celei de-a treia corăbii, „Cetatea de scaun Preschburg“, i se şi dăduse drumul pe apă. Avea o lungime de treizeci şi opt de picioare, prora povârnită, împodobită cu o naiadă aurită şi pupa înaltă, cu un careu al ofiţerilor. Pe puntea netedă a careului, îngrădită cu o balustradă lucrată la strung, se afla postul de cart, cu un felinar mare. Câte opt tunuri ieşeau pe saborduri, de amândouă părţile corăbiei, de sub puntea de sus. Bordurile, răsfrânte înăuntru în partea de sus şi smolite, străluceau.

Dimineaţa, când o pâclă uşoară stăruia deasupra lacului, corabia aceasta cu trei catarguri parcă spânzura în văzduh ca în minunatele cadre olandeze, dăruite de Boris Goliţîn… Aşteptau să bată vântul ca s-o încerce. Dar parcă era un făcut: de o săptămână şi mai bine, nici o frunză nu se legăna în copaci. Nouri cu adâncituri albastre pluteau alene pe deasupra lacului. Pânzele ridicate atârnau neclintite pe catarguri. Petru nu pleca de lângă Karthen Brandt. Bătrânul era bolnav din februar: o tuse umedă îi sfâşia pieptul. Totuşi, îmbrăcat cu un cojoc, el stătea toată ziua la lucrări, mâniindu-se, răcnind şi uneori trăgând unuia sau altuia câte o scărmăneală pentru trândăvie sau tembelism. Printr-un ucaz anume, vreo sută cincizeci de oameni, dulgheri, cioplitori, fierari, salahori şi femei pricepute la cusutul pânzelor, fuseseră aduşi de pe la mânăstiri la locul lucrărilor. Vreo cincizeci de oşteni din polcurile lui Petru veniseră ca să înveţe treburile marinăreşti: să coboare şi să întindă pânzele, să se caţere pe catarguri, să deprindă poruncile. Îi dăscălea un străin, foc de rău, un pirat portughez, cu nas încovoiat, cu mustăţi negre, tunse perie, pre numele său Pamburg. Ruşii vorbeau despre el că ar fi fost spânzurat de câteva ori pentru isprăvile săvârşite, dar că l-ar fi ajutat dracul să scape şi să se alimănească la ei în ţară.

Petru era nerăbdător din cale afară. De cum se crăpa de ziuă, lucrătorii erau sculaţi cu toba, uneori şi cu ciomegele. Nopţile de primăvară erau scurte şi mulţi oameni cădeau pe brânci de oboseală.

Nikita Zotov nu mai prididea scriind la ucazuri M.S.Ţ şi M.C., stăpânitor a toată V., M. şi B., către moşierii din împrejurimi, ca să trimeată grâne, păsări şi carne. Băgaţi în sperieţi, moşierii trimeteau fără murmur cele cerute. Mai greu se făcea rost de bani. Deşi Sofia ar fi fost bucuroasă să-i dea, ştiindu-l dus şi mai departe de Moscova, unde ar fi putut să se înece împreună cu corăbiile lui de joacă, Despărţământul palatului mare nu mai avea bani aproape de loc: războiul din Krâm înghiţise totul.

Când Franz Lefort izbutea să scape de la slujbă şi să vină la Pereiaslavl, se puneau pe chefuri.

Franz venea cu vin, cârnaţi, dulciuri şi, făcându-i cu ochiul, îi vestea lui Petru bineţe de la Ana Mons: s-a însănătoşit, s-a făcut şi mai frumoasă şi roagă pe *Herr* Peter să primească în dar două lămâi.

În casa cea nouă, la prânz şi la cină, se ridicau paharele pentru marea flotă de pe lacul Pereiaslavskoie. Flotei i se făcuse un steag anume, alb, albastru şi roş. Străinii povesteau despre fel şi chip de călătorii pe mare, despre furtuni şi lupte navale de altădată. Cu picioarele răşchirate, zburlindu-şi mustăţile înfricoşătoare, Pamburg răcnea în limba lui, de parcă s-ar fi aflat, în adevăr, pe o corabie de piraţi. Petru sorbea asemenea povestiri cu ochii şi cu urechile. De unde izbucnise în el, om născut pe uscat, o dragoste atât de înflăcărată pentru mare? Noaptea, culcat pe laviţa de scânduri, alături de Alexaşka, Petru visa tălăzuiri de ape, visa nouri învolburaţi pe deasupra întinderilor neţărmurite ale mărilor şi umbre de corăbii, zburând peste crestele valurilor.

Nu-l mai aduceai înapoi la Preobrajenskoie pentru nimic în lume. Când scrisorile îl plictiseau prea mult, răspundea:

„Scumpă şi iubită, mai presus decât viaţa, măicuţă şi ţarină Natalia Kirilovna, nevrednicul tău fecior Petrunka truditor, îţi cere binecuvântarea şi vrea să ştie dacă eşti sănătoasă. Întrucât mi-ai poruncit să mă întorc la Preobrajenskoie, sunt gata s-o fac, dar zău că am treabă: toate corăbiile sunt aproape isprăvite; acum se lucrează la parâme. Pentru asta, milostiveşte-te şi vezi ca parâmele astea să-mi fie trimise fără zăbavă de la Despărţământul tunurilor. Altfel, şederea noastră se mai prelungeşte aici. Şi cu aceasta, îţi cer binecuvântarea. Nevrednicul tău, Petru“.

6

Acum, trecând prin faţa casei lui Ivaşka Brovkin, ţăranii se descopereau cu sfială. Tot satul ştia că Alexei, feciorul lui Ivaşka, ajunsese om mare, mâna dreaptă a ţarului. Ivaşka n-avea decât să facă semn din ochi, ca fecioru-său să-i trimeată oricâţi galbeni i-ar fi trebuit. Pe banii primiţi de la Alioşka — trei ruble şi jumătate, Brovkin îşi cumpărase: de-o rublă şi jumătate o viţica bună; de trei grivenici şi un firfiric o oaie şi patru purcei; cu câte trei altâni îşi dresese hamurile şi făcuse poartă nouă. Luase în arendă, de la ţărani, opt deseatine de pământ ca să le însămânţeze în primăvară, dând în schimb o rublă, o vadră de votcă şi făgăduind fiecare al cincilea snop la seceriş.

Banii aceştia îl puseră pe picioare. Ivaşka nu se mai încingea cu curmei peste şolduri, ci cu o curea adusă de la Moscova, pe sub piept, pentru ca pântecul lui sătul să rămână slobod. Îşi îndesa căciula pe sprâncene, iar barba şi-o scotea înainte. Făcea să te închini în faţa unuia ca el. Spunea la oameni: „Numai să vedeţi, la toamnă mă duc la fecioru-meu, iau bani şi ridic o moară“. Logofătul nu-i mai zicea „mă Ivaşka“, ci spunea sfios „Brovkin“ şi-l scutise de corvezi.

Cei trei feciori mai mici, ajutoarele lui, se săltaseră şi ei. Iakov umblase toată iarna la dascălul din satul

megieş, învăţând buchile. Gavrilka făgăduia să iasă un flăcăuaş chipeş. Artamoşka, mezinul, un băietan domol, nu era nici el tont. În privinţa copiilor, Dumnezeu nu-l năpăstuiese. Sanka, fie-sa, începuse să fie peţită, dar, în împrejurările de acum, tătâne-său trebuia să se mai gândească dacă se cuvine s-o dea după un opincar…

În iulie se răspândi vestea că oastea se întoarce din Krâm. Oştenii, taţi şi feciori, erau aşteptaţi cu drag. Seara, femeile se urcau pe colnic, să privească şleahul în depărtare. Aflară de la un drumeţ că într-adevăr bărbaţii din satele megieşe se întorseseră. Femeile începură să bocească: „Pe ai noştri i-au ucis…“ În sfârşit, se ivi Ţiganu, cu o barbă sârmoasă până la brâu, chior, cu cămaşa şi cu nădragii ferfeniţă.

Brovkin cina afară, cu ai lui. Mâncau ciorbă cu carne sărată. Cineva bătu în poartă şi strigă: „În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh.“ Ivaşka puse lingura deoparte. Se uită îndoielnic spre poartă şi răspunse:

— Amin. Şi adăugă cu glas mai tare: Bagă de samă că avem câini răi. Păzeşte-te.

Ivaşka trase zăvorul şi Ţiganu intră. Dădu roată cu ochii prin ogradă, privi spre Brovkin şi, căscând o gură ştirbă, icni răguşit:

— Bine v-am găsit! apoi se aşeză pe o buturugă, lângă masă. Mâncaţi la răcoare? Vă supără muştele în casă?

Ivaşka încreţi sprâncenele, iar Sanka împinse îndată, fără să-i spună nimeni, blidul cu ciorbă spre musafir, şterse cu pestelca o lingură şi i-o întinse.

— Mănâncă cu noi, unchiule.

Brovkin se miră de cutezanţa ei… „Acu o iau de laţe! îşi zise. Să dea din bucatele noastre unui golan!…“ Dar se sfii s-o ocărască. Hămesit de foame, Ţiganu începu să înfulece aprig, închizându-şi ochiul pe jumătate…

— V-aţi războit? întrebă Brovkin.

— Ne-am… răspunse Ţiganu şi-şi văzu de ciorbă.

— Ei, cum a fost? întrebă Brovkin, foindu-se pe scăunel.

— Ca totdeauna. Ne-am bătut şi noi aşa cum se bate.

— I-aţi biruit pe tătari?

— I-am biruit… Am pierdut vreo douăzeci de mii de-ai noştri la Perekop şi tot atâţia la înapoiere…

— Vai, vai, vai! Se tângui Brovkin, clătinând din cap. La noi se auzise că hanul a închinat steagul…

Ţiganu îşi descoperi dinţii galbeni, răzleţi.

— Întreabă-i pe cei care au rămas să putrezească în Krâm, cum s-a închinat hanul… Zăpuşeală, apă ioc, în stânga Marea Putredă[33] în dreapta cea Neagră. Nu puteai să bei apă, tătarii umpluseră fântânile cu stârvuri… Intrasem dincolo de Perekop şi nu puteam să ne mişcăm nici încolo, nici încoace… Oamenii şi caii mureau ca muştele… Halal luptă…

Ţiganu îşi netezi mustăţile, îşi şterse gura şi privi pe Sanka cu ochiul său roşu ca sângele şi cu celălalt, sec, coperit de pleoapa moartă: „Mulţumesc, fată…“ Se rezemă cu coatele de masă:

— Ivan… când am plecat la război, am lăsat o vacă…

— I-am spus logofătului: ce se face omul fără vacă când se întoarce? N-a vrut să audă, ţi-a luat-o.

— Hm… Dar porcii? Aveam un vier şi două scroafe. Am rugat oamenii să aibă grijă de ei…

— Am avut grijă, frăţioare, am avut grijă… Dar prea ne-a strâns logofătul cu uşa, să-i dăm nutreţ pentru vite… Am crezut că poate te omoară în război…

— Volkov mi-a mâncat şi porcii?

— Ţi i-a mâncat.

— Hm… Ţiganu îşi vârî degetele în hălăciuga părului şi se scărpină: Bine… Ivane !

— De!

— Să nu spui la nimeni că am fost la tine.

— Cui să spun? Ştii doar că nu-s din cei limbuţi.

Ţiganu se sculă, trase cu coada ochiului la Sanka şi se îndreptă încet spre poartă. De acolo, spuse ameninţător:

— Ivane, vezi, să taci din gură… Rămâi cu bine. Apoi se făcu nevăzut.

---

[33] Golf al Mării de Azov, cu apă mică, astăzi golful Sivaş (n.r.).

De atunci nu l-a mai zărit nimeni prin părţile acelea.

7

Ovsei Rjov se împleticea pe picioare în faţa unei crâşme de pe Varvarka şi număra nişte bani în palmă. Nacealnicii de streliţi, Nikita Gladki şi Kuzma Ciormnîi, se apropiară de el:.

— Să trăieşti, Ovsei!

— Dă-i încolo de firfirici, nu-i mai tot număra. Hai înăuntru.

Gladki îi şopti la ureche:

— Avem de cisluit ceva. Umblă fel şi chip de vorbe…

Ciormnîi zurui în buzunar nişte bani de argint şi începu să râdă:

— Ne-ajunge pentru un chiolhan…

— Nu cumva aţi prădat pe cineva? întrebă Ovsei… Ehei, streliţilor, cine-mi sunteţi!…

— Eşti un zevzec, i-o întoarse Gladki, am fost de caraulă la palat. Înţelegi? Zbucniră iară amândoi în râs şi intrară cu Ovsei în crâşmă, aşezându-se într-un ungher. Bătrânul crâşmar aduse un clondir de rachiu şi o feştilă. Ciormnîi stinse numaidecât feştila şi se aplecă deasupra mesei, ca să audă ce şoptea Gladki.

— Păcat că n-ai fost şi tu cu noi de caraulă. Să vezi, Feodor Levontievici Şaklovitîi vine la noi şi ne spune: „Ţarevna vă dăruieşte câte cinci ruble pentru slujba voastră credincioasă…“ Şi scoate o punguţă de argint… Noi tăceam. Ce-o fi vrând să spună? El oftează adânc: „Vai, streliţilor, slujitorilor credincioşi, nu mai aveţi mult de stat cu femeile în casele voastre îndestulate, de peste gârla Moscovei…“

„Cum adică nu mai avem mult de stat?“, a întrebat Ovsei, speriat.

„Uite aşa… Pe voi, streliţii, zice, vor să vă împartă prin târguri, pe mine să mă scoată de la Despărţământul streliţilor, iar pe ţarevnă s-o închidă la o mânăstire… Toată treaba asta o pune la cale ţarina mamă, Natalia

Kirilovna. De aceea l-a şi însurat pe Petru… Zice că, la îndemnul ei, slugile, încă nu ştim care anume, îi dau ţarului Ivan otravă pe îndelete; i-au astupat cu lemn uşa din faţă şi acum intră şi iese pe din dos… Ţarul Ivan nu mai are mult de hălăduit pe lumea asta. Cine o să mai aibă grijă de voi, streliţi? Cine o să vă mai ia apărarea?“

„Dar Vasili Vasilievici?“, a întrebat Ovsei…

„Numai de un singur om se mai temeau, de Vasili Vasilievici. Dar astăzi, boierii vor să-l doboare pentru ruşinea din Krâm… O să ni-l ridice în cap pe Petru“…

„Ei asta-i… Să aştepte ei! Nu o dată am alergat la chemarea clopotelor…“

— Vorbeşte mai încet, zise Gladki şi, luându-l pe Ovsei de guler, îl trase mai aproape şi-i spuse, încet de tot:

— Dacă-i vorba numai de clopot, n-am făcut nicio ispravă. Chiar dacă i-am ucide pe toţi, cum a fost acu şapte ani, nu smulgem răul din rădăcină… Trebuie să răpunem ursoaica bătrână… Şi nici puiul de urs să nu-l cruţăm. La ce să mai zăbovim: să-l luăm şi pe el în suliţe! Fiindcă e în joc pielea noastră, fârtaţi…

Vorbele lui Nikita Gladki şuierau fioroase, înfricoşătoare. Ovsei simţi că-l trec săgetări de frig.

Ciormnîi turnă din clondir în stacanele de cositor.

— Daravera asta trebuie scoasă la capăt fără tărăboi… Alegem vreo cincizeci de oameni de credinţă şi, într-o noapte, punem foc la palatul Preobrajenski. Atunci, în foc, îi căsăpim cu şpăngile pe toţi…

8

Polcurile de streliţi se aşezaseră de mult prin mahalale, dvorenii se întorseseră la conacurile lor, dar răniţii, schilozii şi fugarii tot se mai târau spre Moscova pe şleahul Kurskului şi al Reazanului.

Înghesuindu-se în faţa bisericilor, îşi arătau bubele şi rănile înfiorătoare, îşi întindeau, urlând, cioturile mâinilor spre oamenii milostivi şi-şi întorceau pe dos pleoapele moarte.

— Puneţi mâna, pravoslavnici. Uitaţi-vă: am o săgeată înfiptă în piept…

— Oameni buni, mi s-au scurs ochii, m-au bătut cumplit cu măciuca în cap. Of, of, vai de steaua mea!

— Ia miroase aici, neguţătorule, mi-a putrezit braţul până la cot…

— Ia uită-te, din spinarea mea au făcut curele…

— M-am umplut de bube, fiindcă am băut lapte de iapă… Fie-vă milă, binefăcătorilor!…

Milostivi, enoriaşii se îngrozeau văzând asemenea schilodiri şi dădeau milogilor câte un firfiric.

Noaptea, prin locuri singuratice, erau găsiţi oameni cu beregata tăiată. Jafurile se ţineau lanţ pe şleah, pe la poduri, prin hudiţele întunecoase. Cetele de oşteni schilodiţi se îndreptau spre bazarurile Moscovei.

Dar nici acolo nu era mare belşug. Multe prăvălii se închiseseră, unii negustori sărăciseră din pricina dărilor, alţii îşi dosiseră marfa şi banii pentru vremuri mai bune. Toate se scumpiseră. Nimeni nu mai avea bani. Pâinea era plină de gunoaie, iar carnea de viermi. Peştii se făcuseră parcă şi ei mai mici şi mai uscăţivi decât înainte de război. Plăcintarul Zaiaţ, pe care-l cunoştea toată lumea, aducea marfă atât de împuţită, încât ţi se întorceau maţele pe dos. Se ivise o muscă rea, ale cărei pişcături umflau obrazul şi buzele. Prin bazaruri era o îmbulzeală cumplită, dar nu se găseau decât măturici de baie. Gloatele din marele oraş trândăveau, mişunând în toate părţile, înrăite, hămesite de foame.

9

Mihail Tîrtov struni armăsarul şi îşi îndreptă cuşma pe cap. Era îmbrăcat intr-un caftan cu guler frumos, mai înalt decât creştetul său, îşi boise buzele şi dăduse cu negreală la ochi până spre tâmple.

O sabie încovoiată se lovea de scara şeii lui persieneşti. Steopka Odoevski se aplecă spre el peste

parmaclâcul scării şi-i spuse :

— Ascultă mai întâi ce vorbesc… Nu striga la ei, până nu afli ce vor…

— Bine.

— Să le spui aşa: Ţarina şi Lev Kirilovici au cumpărat toate bucatele, ca să înfometeze Moscova… Nu uita să le pomeneşti că musca aceea rea ar fi, pasămite… o vrăjitorie a lor…

— Bine.

Tîrtov se uită cu ochii săi reci printre urechile armăsarului, se apleca şi ieşi în goană pe poarta deschisă. Îl învăluiră îndată trâmbe de colb şi-l izbi în nas duhoarea uliţei. Un golan, despuiat până la brâu, cu pielea plină de pete roşii, dădea lumea la o parte, ca să se arunce înaintea calului. Tîrtov îl plesni cu biciuşca. Palme aspre şi pământii se întinseră din toate părţile spre călăreţul în straie bogate… Încruntat, cu mâna la şold, Mihail îşi croia încet drum prin gloată.

— Milostiveşte-te, chipeşule…

— Dă-mi un-firfiric…

— Îl prind cu gura…

— Ai milă… milă… milă…

— Dacă nu-mi dai, acu te improşc cu scârnă. Leapădă repede un firfiric…

— Hai să-ţi vând un pumn de păduchi! Ba ţi-l dau şi pe veresie!

— Calcă-mă în picioare, striveşte-mă! Mor de foame! …

Neliniştit, armăsarul îşi muşca zăbala, privea pieziş, cu ochiul său mândru, la zdrenţele ce se vânzoleau, la capetele cu părul vâlvoi, la chipurile acelea fioroase. Milogi şi oameni fără căpătâi se agăţau de Tîrtov, cu o îndrăzneală tot mai mare. Merse astfel până la capătul uliţei Ilinka. Acolo, de un stâlp, sub o iconiţă, era prins un ucaz. Un om plăcut la înfăţişare cetea în gura mare cele scrise :

— „Noi, marii ţari, pe luminăţia ta, boier de sfat şi reazem al nostru, cneaz Vasili Vasilievici Goliţîn, pentru

multele şi vrednicele slujbe ale luminăţiei tale, pentru că vrăjmaşi atât de aprigi şi de vechi ai sfintei cruci şi ai întregii creştinătăţi, prin râvna luminăţiei tale, *nu din întâmplare, ci cu destoinicie neasemuită*, de către oastea noastră, a ţarilor, au fost loviţi şi înfrânţi şi izgoniţi în sălaşul lor spurcat…“

Un glas gâjâit din gloată strigă:

— Cine a fost lovit şi înfrânt? Tătarii sau noi?

În aceeaşi clipă gloata mârâi, burzuluită:

— Unde i-am înfrânt noi pe tătari şi când?

— Nici nu i-am văzut la mutră în Krâm…

— Ba i-am văzut, când fugeam de ne scăpărau călcâiele…

— Cine-i nerodul care ceteşte ucazul?

— E un diac din Kremlin…

— O slugă de-a lui Goliţîn, un câine credincios…

— Ia trage-l de poală…

Omul cel plăcut la înfăţişare ceti mai departe, întrerupându-se:

— „… Tătarii şi-au prăpădit capetele şi sălaşele, au dat foc, în Perekop, la târguri, la sate şi, cuprinşi de deznădejde şi de spaimă, nu s-au arătat înaintea luminăţiei tale cu urdiile lor spurcate… Şi pentru că te-ai întors teafăr cu oştenii la hotarele noastre, cu biruinţele pomenite mai sus, vestite în toată lumea, ca Moise, care a scos seminţia lui Israel din ţara Eghipetului, pentru toate acestea te lăudăm cu mila şi milosârdia noastră“…

Un chior, cu o barbă sârmoasă, strigă:

— Hei, crainicule, despre mine nu se vorbeşte în ucaz?

Oamenii izbucniră în râs. Unul sau altul, treceau mai departe, lepădând o sudalmă. Un bulgăre de glod plescăi pe ucaz… „Străjeri!“ strigă cetitorul, ferindu-şi faţa cu mâna… Croindu-şi pârtie cu calul prin mulţime, Tîrtov se îndreptă spre chior. Dar Ţiganu, căci el era, rânji cu gura ştirbă şi se mistui în gloată. Cineva puse mâna pe frâul calului: „Uite, pe ăsta ar trebui să-l despuiem!…“ Un altul înţepă calul cu o sulă. Armăsarul zvâcni, sforăi şi se ridică în două picioare. Răsună o fluierătură tâlhărească.

O piatră lovi uşor pe Tîrtov în obraz. Călăreţul ieşi în goana calului la larg, în urletele, fluierăturile şi răcnetele mulţimii.

Lângă porţile Nikolskie, zări doi călăreţi. Erau Steopka Odoevski şi un bărbat palid, cu nas coroiat şi cu o mustăcioară sprinţară. După caftanul umflat la piept, se vedea că are platoşă pe dedesubt. Tîrtov îşi scoase repede cuşma şi făcu o plecăciune până la coama calului, în faţa lui Feodor Ticvontievici Şaklovitîi. Chipul ager al acestuia ora posomorît, iar buza de jos se încleştase peste cea de sus. Privea gloata cu ură, printre gene. Odoevski îl întrebă pe Tîrtov:

— Ai strigat ce ţi-am spus, Mişka?

— Du-te şi strigă tu… răspunse Tîrtov cu obrajii învăpăiaţi. Diavolilor ăstora hămesiţi de foame le e totuna dacă în scaun stă Sofia sau Petru… Ar trebui chemaţi vreo două sute de streliţi, să-i împrăştie şi atâta tot…

— Ar fi bine să le trimitem un om mai dibaci, vorbi printre dinţi Şaklovitîi. Să-i asmuţă să ceară pâine la Preobrajenskoie… Să-i întâmpine oştenii de joacă ai lui Petru. Să le spunem că nemţii îi ucid pe ruşi din porunca ţarului Petru… Odoevski râse. Duceţi-vă fără întârziere şi vorbiţi-le astfel streliţilor… Iar eu am să trimit oameni de nădejde prin bazare… Norodul trebuie îndepărtat din Moscova; nu-i nevoie să adunăm dvorenii, streliţii sunt de ajuns.

10

Un rădvan colbăit, tras de patru cai în tot felul de culori, ieşi dintr-un desiş de pădure pe malul lacului Pereiaslavskoie. Vizitiul ţanţoş şi un ţăran desculţ, care stătea pe calul mărginaş stâng, priviră în jurul lor. Peste tot se vedeau buşteni, scânduri, mormane de aşchii şi butoaie de smoală goale. Nu se zărea ţipenie de om. Doar pe ici, pe colo, se auzeau sforăituri groase. Lângă mal erau patru corăbii smolite. Pupele lor înalte, cu

podoabe cioplite în lemn şi cu ferestruici pătrate, se oglindeau în apa verzuie a lacului. Pescăruşii săgetau în zbor printre catarguri.

Lev Kirilovici coborî din rădvan şi, strâmbându-se, îşi frecă şalele care-l dureau din pricina drumului lung. Nu era bătrân, dar se îngreuiase din pricina necumpătării la băutură. Fiindu-i lene să strige, sta şi ofta, aşteptând să-i iasă careva în întâmpinare. Închizând pe jumătate un ochi şi uitându- se la soare, vizitiul spuse:

— Îs la hodină. E ceasul mesei…

În adevăr, câte o cămaşă murdară, dezvelind un pântec, nişte picioare în opinci, câte un cap, cu părul vâlvoi, se vedeau, ici-colo, la răcoare, pe lângă buşteni şi butoaie. Călăreţul mărginaş, viind în ajutorul boierului său, strigă vioi:

— Hei, pravoslavnici!…

O mutră cherchelită de străin, cu mustăţi negre, lungi de un sfert de arşin fiecare, se ridică de sub nişte otgoane şi mârâi stâlcind cuvintele:

— *Ţe ţipi, pezmeticule*?…

Vizitiul se uită la boier, parcă întrebând: să-l ating cu gârbaciul? Dar Lev Kirilovici nu se învoi la aşa ceva. Cine ştie? La ţarul Petru şi gheneralii se tăvălesc beţi în ţărână. Îl întrebă de sus:

— Unde-i ţarul?

— *Tracu ştie*, răspunse capul mustăcios şi căzu din nou sub otgoane. Lev Kirilovici porni pe mal, căutând un om cu înfăţişare de rus şi, fără a se mai sfii, lovi cu piciorul pe unul încălţat cu opinci.

Omul, un dulgher, sări în sus şi răspunse la întrebare clipind mărunt din ochi:

— Petru Alexeevici s-a plimbat azi dimineaţă cu corabia şi a tras cu tunurile. Cred că a obosit şi doarme.

Îl găsiră într-o lotcă. Dormea cu capul ascuns sub un caftan. Lev Kirilovici alungă pe toţi de lângă lotcă şi aşteptă ca nepotul său să binevoiască a se trezi. Petru sforăia încetişor. Picioarele lui slabe, vârâte goale în încălţări, ieşeau din pantalonii largi, de croială olandeză.

Petru se scărpină în somn de vreo două ori, gonind muştele. Acest amănunt îl necăji cu deosebire pe Lev Kirilovici… Soarta ţării atârnă într-un fir de păr şi pe el îl supără muştele…

Boierii vorbeau cu glas tare la Kremlin: „Petru trebuie închis la o mânăstire. Un chefliu ca el, care se cumetreşte cu toţi oştenii, îşi va pierde tronul, la arşice, într-o crâşmă“. Streliţii beţi rătăceau din nou prin Kremlin şi îşi puneau, obraznici, mâinile în şolduri, când vreun boier de sfat trecea pe lângă ei. Speriată de săbiile acestor beţivani, Sofia îşi ieşea din sărite. Goliţîn, războinicul cel lipsit de slavă, stătea întunecat în casa sa, cu zidurile îmbrăcate în aramă şi nu lăsa să intre decât pe Şaklovitîi şi pe Silvestr Medvedev. Toată lumea îşi dădea seama că, acum, sau trebuie să lase baltă în chip ruşinos treburile ţării, sau să verse sânge pentru a păstra puterea. Un nour de furtună atârna deasupra Kremlinului.

Iar ăsta doarme în lotcă şi nu-i pasă de nimic…

— Cine e? A, unchiul Kot[34] Kirilovici! Bună ziua!

Pârlit de soare, murdar, dar voios, Petru se aşează pe marginea lotcii. Ochii lui erau uşor umflaţi, nasul i se jupuia şi vârfurile mustăţilor care abia îi mijiseră se sumeţeau răsucite în sus.

— Ce vânt te-aduce?

— Vreau să te iau cu mine, măria ta, îi răspunse aspru Lev Kirilovici. N-am venit după vreun hatâr. Starea lucrurilor cere să te afli neapărat la Moscova. Fără măria ta nu mă întorc…

Faţa buhăită a lui Lev Kirilovici începu să zvâcnească şi pe sub căciulă sudoarea îi broboni tâmplele. Petru îl privi mirat: într-adevăr rău or sta lucrurile acolo dacă unchiul său cel trândav se frământă atât. Ţarul se aplecă peste marginea lotcii şi luă apă cu căuşul palmelor, potolindu-şi setea.

Apoi, îşi potrivi pantalonii.

— Bine. Am să vin peste câteva zile…

---

34 *Kot* - motan

— Nu peste câteva zile! Astăzi! Nu mai putem pierde nici un ceas. (Lev Kirilovici veni mai aproape, ajungând anevoie cu buzele la urechea nepotului său). Ieri noapte, peste o sută de streliţi au fost găsiţi ascunşi prin tufe pe malul celălalt al Iauzei, lângă Preobrajenskoie. (Urechile şi ceafa lui Petru se învăpăiară într-o clipă). Oştenii din polcul Preobrajenski au ţinut toată noaptea fitilurile aprinse şi au sunat din trâmbiţe… Streliţii n-au mai trecut apa. S-au temut… După aceea, la Moscova s-a zvonit că strelitul Ovsei Rjov ar fi spus că se înţeleseseră ca în noaptea când se va isca hărmălaie la Preobrajenskoie, să sară cu toţii. Care ar fi ieşit din palat, urma să fie junghiat, oricine ar fi fost…

Petru îşi acoperi ochii cu pumnul. Unghiile îi intrară în carne. Lev Kirilovici spuse după aceea că Şaklovitîi trimete oameni prin bazare, asmuţind norodul flămând să pustiască Preobrajenskoie.

— Îşi fac de cap. Toţi se gândesc numai la procopseală şi la jafuri. Iar Sofia abia aşteaptă o nouă răzmeriţă… Nişte streliţi, oameni de credinţă ai ei, au şi legat o funie la clopotul cu care se cheamă oştirea la nevoie. Ar fi tras până acum clopotul, dar polcurile de streliţi, neguţătorii şi târgoveţii şovăie, sătui de atâta zarvă… Vremurile sunt aşa de păcătoase, încât boierii stau închişi prin casele lor ca împresuraţi… Soră-mea, Natalia Kirilovna, îşi pierde minţile de spaimă… (Lev Kirilovici se rezemă de umărul lui Petru, ca o rudă apropiată şi lăcrimă). Petruşa, pentru numele lui Dumnezeu, te rugăm să ieşi în faţa gloatelor în vestmânt de ţar şi să le mai bagi în sperieţi… Norodul doreşte un ţar. Bate odată din picior şi te-om sprijini… Nu numai noi, dar chiar şi vrăjmaşii noştri s-au săturat de Vaska Goliţîn. Sonka ne stă în gât…

Petru mai ascultase de multe ori asemenea vorbe, dar în ziua aceea, văicăreala unchiului său îl spăimântă… Parcă auzea din nou răcnetele acelea care-i făceau părul măciucă, parcă vedea iară gurile căscate, grumazurile vânoase, vârfurile suliţelor proţăpite şi trupul greu al lui Matveev prăvălindu-se în ele… Spaima copilăriei lui!… Se

schimonosi, dădu ochii peste cap şi simţi un vârf de suliţă nevăzut intrându-i în ceafă, sub ureche.

— Măria ta! Petenka, ce ai? strigă Lev Kirilovici, cuprinzând pe nepotul său de umerii care-i zvâcneau.

Petru se zvârcolea în braţele lui, cu spume la gură. Strigătele lui întretăiate vădeau mânie, spaimă şi tulburare. Cei din apropiere săriră în sus, înconjurându-l speriaţi. Petru parcă era cuprins de turbare. Pamburg cel mustăcios îi dădu să bea rachiu într-un ciob. Ca un copil, Petru nu înghiţea, ci doar împrăştia stropii de băutură, atât de încleştate îi erau fălcile. Voiră să-l ducă spre rădvanul lui Lev Kirilovici, dar, tropăind, ţarul porunci să fie lungit pe iarbă. Încet, încet, se linişti… Apoi, se ridică în capul oaselor, cuprinzându-şi cu braţele genunchii osoşi. Privi spre luciul străveziu al lacului, spre pescăruşii care zburau pe deasupra catargurilor. Nikita Zotov se ivi de undeva, clătinându-se. Cu prilejul luptei din dimineaţa aceea, purta mantie de papă şi părul lui lăţos era încâlcit. În barbă îi rămăseseră agăţate fire de paie. Aşezându-se lângă Petru, se uită la el cu milă.

Parcă era o muiere cu barbă…

— Petru Alexeevici, ascultă pe netotul de mine…

— Du-te dracului…

— Mă duc, tătucule… Vezi unde ajungi cu zbânţuiala? … Lasă-te de ea… Astea-s jocuri de copii…

Petru întoarse capul. Nikita se târî în genunchi, ca să-l privească în faţă, din partea cealaltă. Petru îl îmbrânci şi, fără să spună o vorbă, se urcă în rădvan. Lev Kirilovici îşi făcu semnul crucii şi se sui repede lângă el…

11

La soborul Uspeniei slujba era pe sfârşite. Corul arhieresc, în stranele din stânga şi acela al dvorenilor, boiernaşi de ţară, în stranele din dreapta, făceau bolţile aurii afumate să răsune când de gingăşia glasurilor de copilandri, când de răcnetele slobozite din gâtlejuri zdravene, bărbăteşti.

Sumedenia de lumânări, pâlpâind molcom dinaintea icoanelor ferecate în aur, luminau feţele asudate ale boierilor. Patriarhul însuşi slujea, arătând ca un sfânt mucenic pogorât dintr-o icoană zugrăvită la Suzdal[35]. Părea că i-au rămas vii numai ochii, mâinile uscăţive şi barba îngustă, care-i ajungea până la brâu, mişcându-se încoace şi încolo pe odăjdiile lui strălucite. Doisprezece diaconi uriaşi, cu plete şi cu chipuri fioroase, zornăiau din cădelniţele grele. Patriarhul, mitropoliţii şi ceilalţi arhierei, aşezaţi de-a dreapta şi de-a stânga lui, pluteau în valurile fumului de tămâie. Glasul arhidiaconului covârşea sfântul lăcaş, revărsându-se ca vinul tare dintr-un potir. Aceasta era înfăţişarea celui de al treilea Râm. Mândrul suflet rusesc era mulţumit.

Sofia stătea sub uraniscul roş deschis, în strana împărătească. Ţarul Ivan, aşezat de-a dreapta ei, se căznea să-şi ţină ochii deschişi; umerii obrajilor ardeau pe chipul său bolnav. La stânga, era Petru cel lung, părând un ţăran îmbrăcat, de sărbătorile Crăciunului, în vestmânt împărătesc, prea mic pentru el. Ducând năframele la gură, boierii îl priveau zâmbind: un băieţandru deşirat şi stângaci, care nu ştie să stea ca lumea, ţopăie de pe un picior pe altul, ca un gâscan şi ţine capul strâmb… Sofia încaltea are înfăţişare de ţarevnă. Stă cu picioarele pe o lăvicioară spre a părea mai înaltă. Priveşte liniştit, cu degetele împreunate pe piept. Pe mâini, pe piept, pe umeri, în urechi, pe cunună, sclipeşte toată de nestemate. Sub uranisc, parcă ar fi însăşi Maica Domnului de la Kazan… Chefliul acesta din Kukui îşi rânjeşte colţii, ca şi cum ar vrea să te înhaţe; dar are fălci moi… Priveşte răutăcios şi semeţ… Se vede cât de colo că nu se gândeşte la cele sfinte…

Slujba se isprăvi. Ţârcovnicii începuseră să se foiască. Praporii, candelele cu ţiplă, crucile şi icoanele începură să se legene, pornind în alai, printre boierii şi dvorenii care se dădură la o parte. Sprijinit de diaconi, patriarhul

---

[35] *Suzdal* - localitate unde exista cea mai vestită şcoală de pictură bisericească din Rusia.

se închină înaintea ţarilor, rugându-i să ia, după datină, icoana Maicii Domnului de la Kazan şi să păşească prin Piaţa Roşie, spre soborul Kazanski. Mitropolitul Moscovei întinse icoana spre Ivan. Ţarul se trase de barba-i spânatecă şi se uită la Sofia. Neclintită ca un chip cioplit, aceasta privea o rază de soare care intra prin ţipla unei ferestre…

— Mi-e frică să n-o scap, zise, blând, Ivan.

Trecând prin faţa lui Petru, mitropolitul se apropie cu icoana de Sofia. Mâinile ei încărcate de inele se desprinseră una de alta şi apucară icoana, cu o mişcare hotărâtă, de pasăre prădalnică.

Cu ochii aţintiţi la raza de soare, Sofia coborî din strană. Vasili Vasilievici, Feodor Şaklovitîi şi Ivan Miloslavski, toţi în blăni de samuri, se apropiară îndată de ţarevnă. În sobor se aşternu liniştea.

— Dă-mi-o… auziră toţi un glas înfundat. Dă-mi-o… răsună şi mai tare glasul cu ură. Oamenii îşi îndreptară ochii spre Petru şi îşi dădură seama că el vorbise… Era stacojiu în obraji şi privea ca un huhurez, atingând cu mâna unul din stâlpii auriţi ai uraniscului, care începuse să se clatine…

Sofia nu-l învrednici nici măcar cu o privire şi nici nu se tulbură; doar se opri puţin în loc. Petru vorbi cu glas tare, răspicat, fără să se ruşineze, în auzul tuturor:

— Ivan nu poate s-o ducă, dar eu am s-o duc… Iar tu vezi-ţi de-ale tale… Dă-mi icoana… Asta nu-i treabă de femeie… Nu îngădui…

Ridicând ochii, ca şi cum ar fi pogorât de pe alt tărâm, Sofia grăi cu blândeţe:

— Corul să cânte ieşirea cea mare…

Apoi, coborî şi păşi printre boieri, bondoacă, îndesată. Petru o privi din urmă, lungind gâtul. (Boierii râseră în năframe: păcat, păcat, dar nu puteai să nu râzi). Călcând încet ia urma surorii sale, Ivan şopti!

— Lasă, Petruşa, împacă-te cu ea. De ce să vă certaţi? Ce aveţi de împărţit?…

12

Stând pe jeţ aplecat înainte, Şaklovitîi îl privea ţintă pe Vasili Vasilievici. Silvestr Medvedev, îmbrăcat cu un anteriu de mătase smeurie, îşi muşca barba neagră ca pana corbului, îngrijită, privind şi el spre Goliţîn. În iatac nu ardea decât o singură făclie. Penele de struţ de pe pologul crivatului aruncau umbre peste tot tavanul, pe care nişte cai înaripaţi, nişte îngeraşi şi nişte femei goale încununau pe un viteaz cu chipul lui Vasili Vasilievici. Goliţîn zăcea pe o laviţă, deasupra blănilor de urs, scuturat de frigurile de care se îmbolnăvise încă de pe vremea războiului din Krâm. Se învelise până la nas cu o blană de veveriţă şi îşi vârâse mâinile în mâneci.

— Nu, spuse după o lungă tăcere, nu vreau să aud astfel de vorbe… Dumnezeu i-a dat viaţa şi tot el i-o va lua…

Înciudat, Şaklovitîi se lovi cu căciula peste genunchi şi întoarse capul spre Medvedev. Acesta nu stătu mult pe gânduri:

— Scrie la carte: „Am să trimit un răzbunător“. Aceasta trebuie înţeles astfel: nu Dumnezeu ia viaţa omului, ci o mână de om la porunca lui…

— Strigă în biserică, ca în crâşmă, vorbi aprins Şaklovitîi. Sofia Alexeevna nici până acum nu şi-a venit în fire, după spaima de atunci… Am crescut un pui de lup, care vrea să se arate aprig… Aşteptaţi-l cu oştenii lui la Moscova; are vreo trei mii de oameni, poate şi mai mulţi… Toţi rânchează ca nişte armăsari stătuţi… Am dreptate, Silvestr?

— Va aduce nimicire, surparea bisericii pravoslavnice şi puhoaie de sânge… Când i-am cetit horoscopul, mi s-a făcut părul măciucă. Vorbele, ţifrele, liniile înotau în sânge… Pre legea mea… V-am spus de mult: să-i vedeţi horoscopul…

Galben, pământiu, Vasili Vasilievici se ridică într-un cot…

— Spui adevărul, părinte? (Silvestr îşi scutură înciudat crucea de pe piept). Ce tot vorbeşti?

— Am aşteptat de mult horoscopul acesta, întări Medvedev într-un chip atât de ciudat, încât Vasili Vasilievici fu străbătut de fiori. Şaklovitîi sări în sus, zuruind nişte lănţuguri de argint şi-şi luă la subţioară sabia şi căciula:

— Să nu fie prea târziu, Vasili Vasielievici... Bagă de seamă: ne-am putea trezi cu capetele înfipte în pari... Prea eşti zăbavnic şi temător... Astfel ne legi şi pe noi de mâini...

Închizând ochii, Vasili Vasilievici rosti:

— Nu vă leg...

Şaklovitîi şi Medvedev nu mai scoaseră nici un cuvânt de la el. Şaklovitîi plecă. Se auzi prin fereastră cum se năpusteşte pe poartă în goana turbată a calului. Aşezându-se la căpătâiul lui Goliţîn, Medvedev începu să vorbească despre patriarhul Ioakim: e un om făţarnic, sărac cu duhul şi slab de înger. Când îl îmbracă în veşmântărie, mitropoliţii îl îmbrâncesc şi-i dau cu tifla pe la spate, hârjonindu-se. Ne trebuie un patriarh tânăr şi învăţat pentru ca biserica să înflorească veselă, ca o grădină...

— Să-ţi împodobească cununa cu viţa aceea dumnezeiască, cneazule. (Vorbind, preotul îl gâdila la ureche cu barba-i unsă cu ulei de trandafir). Eu, bunăoară, nu m-aş da în lături de a-mi pune pe umeri hlamidă strălucită de patriarh... Ce-am mai înflori... Vaska Silin, care ghiceşte viitorul, s-a uitat printre degete la soare, din clopotniţa Ivan cel Mare şi a cetit totul în semne... întreabă-l... Iar în ceea ce-l priveşte pe Ioakim, află că în fiecare sâmbătă i se aduc pe ascuns de la Preobrajenskoie patru găleţi de caracudă şi el le primeşte...

Plecă şi Medvedev. Vasili Vasilievici deschise ochii uscaţi de arşiţă şi trase cu urechea. Postelnicul său sforăia în dosul uşii. În curte, caraulele bocăneau pe lespezi. Luând o lumânare, Vasili Vasilievici deschise în

dosul pologului o uşă tainică şi începu să coboare pe o scară repede. Îl scuturau frigurile. Gândurile îi erau încâlcite. Se oprea, ridica lumânarea deasupra capului şi se uita cu frică, jos, în beznă…

„Să-mi lepăd toate năzuinţele înalte şi să plec la moşie? Să treacă vremea asta tulbure, să se sfâşie, să se potolească în lipsa mea… Dar ocara? Oamenii vor spune că cneazul Vasili, căpetenia de oşti, s-a dus să păzească gâştele… (Lumânarea îi tremură în mâna scuturată de fiori). Voia să-şi pună cununa pe frunte şi acum vede de găini… (Clănţănind din dinţi, mai coborî câteva trepte). Ce să fac? Să ascult ce spun Sofia, Şaklovitîi şi Miloslavski?… Să-l ucidem?! Să fie adevărat că, dacă nu-l ucidem noi, ne va ucide el pe noi? Dar dacă nu-l biruim? Asta-i o ispravă îndoielnică, orbească, nesigură… Doamne, luminează-mă… (Rezemându-se de zidul de cărămidă, îşi făcu cruce). Ce bine ar fi să zac de friguri cât o să ţină povestea asta…“

Ajungând jos, Vasili Vasilievici ridică anevoie un zăvor de fier şi intră într-un beci boltit, unde vrăjitorul Vaska Silin zăcea într-un colţ, pe o ţoală, legat cu un lanţ de picior…

— Milostive boier, ce ţi-am făcut de m-ai închis aici?… Socot că…

— Scoală-te…

Vasili Vasilievici puse lumânarea jos şi îşi petrecu poalele blănii una peste alta. Cu câteva zile în urmă, poruncise ca Vaska Şilin, care sălăşluia în ograda lui Medvedev, să fie pus în lanţuri. Vaska începuse să se laude că oamenii sus-puşi iau de la el nişte buruieni de dragoste, că aceste buruieni sunt duse sus la cineva, al cărui nume i-e frică să-l rostească şi că pentru asta o să-i dea case la Moscova şi o să-l lase să chefuiască pe veresie…

— Te-ai uitat în soare? îi întrebă Vasili Vasilievici…

Bâiguind ceva, Vaska Silin căzu în genunchi, sărutând de două ori, cu sete, pământul lângă picioarele cneazului. Apoi, se ridică din nou, bondoc, îndesat, chel,

cu un nas de urs, cu nişte sprâncene stufoase, care porneau de la nas şi ajungeau până la părul creţ de deasupra urechilor. Ochii lui adânci ardeau de o nespusă vioiciune.

— Deunăzi, dis-de-dimineaţă, m-au urcat în clopotniţă; m-au mai urcat şi într-altă zi, la amiazi. N-am să-ţi ascund ceea ce am văzut…

— Mă cam îndoiesc, zise Vasili Vasilievici. Soarele e un astru ceresc. Ce semne poţi să vezi pe el? Minţi…

— Se văd semne… Noi, cei obişnuiţi să vedem printre degete, când ne vine puterea asta, cetim ca într-o carte… Alţii ghicesc în drojdie de cvas, sau se uită printr-o sită la lună… Dacă ştii, de ce să nu poţi?… Vai, tătucule, rosti Vaska Silin, răsuflând deodată şuierător pe nasul său de urs, legănându-se şi uitându-se sfredelitor la cneaz. Vai, milostive, am văzut tot, ştiu tot… Văd un ţar lung, negru… Cununa lui i se bălăbăneşte pe ceafă… Ţarul celălalt e luminos… Vai, mi-e frică să spun… are trei lumânări în cap… Iar între ţari, doi oameni s-au luat de gât şi se tăvălesc… Se dau de-a rostogolul, parcă ar fi bărbat cu nevastă… Amândoi poarta cununi şi soarele arde între ei…

— Nu înţeleg ce tot îndrugi! zise Vasili Vasilievici, ridicând lumânarea şi dându-se înapoi.

— Totul se va împlini după dorinţa ta… Să nu-ţi fie frică de nimic… Fii tare… Dă-i mereu din buruienile mele, îs sigure… Nu-i da pace fetei, înfierbânt-o, înfierbânt-o mereu… (Vasili Vasilievici ajunse la uşă). Milostive, porunceşte să mă scoată din obezi… (Se smuci ca un câine în lanţ). Tătucule, spune să-mi dea de mâncare. N-am mâncat de ieri…

Auzind uşa trântindu-se, îşi zornăi lanţurile şi începu să urle ca un nebun…

13

Kuzma Ciormnîi, Nikita Gladki şi Obrosim Petrov, nacealnici de streliţi, cădeau din picioare de oboseală, de

mult ce îndemnaseră mahalalele să se răzvrătească. Intrau prin case, trăgând cu mânie de uşi: „Dormiţi liniştiţi cu muierile şi răii umblă să vă scurteze de cap…“ Strigau cumplit prin curţile polcurilor: „Să mânjim cu catran casele boierilor şi prăvăliile negustorilor, să le prădăm, iar prada s-o aducem aici, pentru împărţeală dreaptă. Azi, suntem din nou slobozi. Aruncau prin bazare hârtii aţâţătoare şi tot ei le ceteau gloatei, suduind amarnic…

Streliţii însă, ca nişte lemne ude, sfârâiau fără să ia foc. Flacăra răscoalei nu izbucnea. Le era şi frică: „Nu vedeţi câtă calicime e în Moscova? Când o auzi clopotul, sare la pradă şi te lasă gol…“

Într-o zi, dis-de-dimineaţă, patru streliţi de caraulă fură găsiţi în nesimţire, lângă porţile Measniţkie, cu capetele sparte şi cu ciolanele făcute zob. Fură duşi la polcul Stremeannâi. Când veni Feodor Leontievici Şaklovitîi, streliţii povestiră:

„Străjuiam lângă porţi treji şi limpezi la minte, martor ni-i Dumnezeu. Se revărsau zorile când o dată ne pomenim cu nişte călăreţi venind dinspre maidan, care, în loc de ziua bună, încep să ne lovească cu muchiile securilor, cu bâte şi cu măciuci… Cel mai crunt ne-a stropşit unul gras, cu un caftan alb de atlaz şi cu căciulă de boier. Ceilalţi i-au spus: Ajunge, Lev Kirilovici, că-i omori.

Atunci, el le-a strigat: „O să fie o horă şi mai mare. Le plătesc eu blestemaţilor de streliţi pentru fraţii mei.“

Şaklovitîi îi ascultă zâmbind. Apoi le cercetă rănile. Luând un deget retezat, îl arătă pe scară streliţilor şi lefegiilor străini. „Se vede, spuse, că în curând o să vă facă şi vouă felul…“

Ciudat. Nu-ţi venea să crezi că Lev Kirilovici să se fi apucat de asemenea isprăvi… Gladki, Petrov şi Ciormnîi se apucară să vorbească prin mahalale că Lev Kirilovici şi tovarăşii săi cutreieră noaptea pe uliţe şi cată să-i afle pe aceia care au prădat Kremlinul cu şapte ani în urmă. Pe care-l dibuie îl omoară în bătaie… „Are dreptate,

răspundeau paşnic streliţii, pentru hoţie, doar n-o să te mângâie pe creştet…“

Trei zile mai târziu, lângă porţile Pokrovskie, aceiaşi călăreţi, între care era şi un boier gras, tăbărâră pe străjeri, lovindu-i cu bâtele… cu gârbacele şi cu săbiile şi rănind mai mulţi din ei… La unele polcuri se trase clopotul, dar streliţii, speriaţi, nu voiră să iasă… Caraulele începură să fugă noaptea din locurile de pază. Cereau să fie trimeşi în număr de cel puţin o sută, cu un tun… Streliţii se înţelepţiseră pe neaşteptate, de parcă i-ar fi deocheat cineva…

Pe urmă se răspândi zvonul că s-ar fi aflat cine-s unii dintre bătăuşii aceia călări. Printre ei ar fi Steopka Odoevski, Mişka Tîrtov, ibovnicul lui şi Piotr Andreevici Tolstoi. Cel cu caftanul alb nici n-ar fi boier, ci diacul Matveika Şoşin, un om de credinţă al ţarevnei. Oamenii nu mai înţelegeau: ce voiau de-şi făceau de cap în felul acesta?

Nu era a bine. Moscova fremăta. În fiecare noapte se trimetea la Kremlin o strajă de vreo cinci sute de oameni. Străjerii se întorceau de acolo beţi. Lumea se aştepta să dea foc la case. Se spunea că s-ar fi născocit nişte cumbarale anume meşteşugite şi că Nikita Gladki le-a fi dus pe ascuns la Preobrajenskoie şi le-ar fi aşezat pe drumul pe care urma să treacă ţarul Petru, dar că n-ar fi luat foc. Toată lumea aştepta să se întâmple ceva, ţinându-şi răsuflarea.

Îndată ce Petru se întoarse la Preobrajenskoie, tunurile începură să tragă fără încetare. Ostaşii cu păr de femeie, cu obraji raşi, cu pălării pe cap şi cu strai verde, vegheau pe drumuri, în dosul opreliştilor. De câteva ori, golanii din bazare, aprinşi, se gătiseră să dea buzna la Preobrajenskoie ca să spargă hambarele, dar, înainte de a ajunge la Iauza, dăduseră peste ostaşi, care-i ameninţaseră că trag în ei. Toată lumea era sătulă: unul din doi trebuia înghiţit mai repede: sau Petru de Sofia, sau Sofia de Petru… Să vină odată o stăpânire temeinică…

14

Vasili Volkov se strecura călare printre opreliştile de pe uliţa Measniţkaia. Oprit la fiecare pas, răspundea: „Sânt stolnic al ţarului Petru. Duc un ucaz al măriei sale…“ În piaţa Lubeanskaia, lumina focurilor cădea pe turnul scund şi pe zidurile cu metereze, dărăpănate, care se mistuiau în întuneric, înspre Neglinnaia. Cerul spuzit de stelele lui august părea mai întunecat, iar pâlcurile de copaci de dincolo de zidurile şi ulucile din jurul pieţei, mai dese. Crucile unor bisericuţe scunde luceau stins. Ceasurile fiind târzii, cele mai multe dintre dugheni erau pustii. Nişte oameni cu baltage în mâini şedeau jos, la dreapta, în faţa clădirii lungi a polcului Stremeannâi.

Trimis cu o treabă neînsemnată la Kremlin, Volkov avea porunca să vadă ce se mai petrece prin oraş. Porunca îi fusese dată de Boris Alexeevici Goliţîn, care sta acum toată vremea la Preobrajenskoie. Se isprăvise cu viaţa adormită de acolo. Petru venise de la lacul Pereiaslavskoie alt om. Nici nu mai voia să audă de jocurile de altădată. De ziua Maicii Precista de la Kazan, după ce s-a întors acasă, i-a fost atât de rău, încât cu mare greutate l-au adus în simţiri, descântându-i cu cărbune… Sfetnicii lui erau acum Lev Kirilovici şi Boris Goliţîn. Se închideau mereu cu el şi şuşoteau. Petru îi asculta. Oştenilor de joacă li se mărise tainul de bucate şi li se împărţiseră curele şi mănuşi noi. Banii trebuincioşi fuseseră împrumutaţi din Kukui. Petru nu mai ieşea în curte sau pe câmp fără o strajă de zece stolnici înarmaţi. Se uita mereu peste umăr înapoi, parcă nemaiavând încredere în nimeni şi pe toţi îi sfredelea cu ochii. În seara aceea, pe când Volkov încăleca, Petru îi strigase pe fereastră:

— Dacă Sofia te întreabă ceva de mine, să nu spui o vorbă… Chiar dacă te urcă în dibă, să nu dai în vileag ceva…

După ce aruncă o privire asupra pieţei pustii, Volkov

porni la trap mărunt… „Stai, stai!“, se auzi un strigăt înfricoşător, în beznă. Un strelit voinic căută să-i taie drumul şi-şi scoase sâneaţa de pe umăr. „Unde te duci?“, întrebă el prinzându-i calul de frâu…

— Dă-te la o parte. Sunt stolnic al ţarului.

Strelitul vârî un deget în gură şi fluieră. Mai veniră în fugă cinci inşi… „Cine eşti?“… „Stolnic?“… „Tocmai de aşa ceva aveam nevoie…“ „Ne-a picat singur în labă…“ îl înconjurară să-l ducă în izbă. La lumina unui foc, Volkov văzu că strelitul cel voinic era Ovsei Rjov. Se făcu mic. Ce ghinion! Fără să lase frâul din mână, Ovsei spuse:

— Hei, unul mai iute de picior să-l caute pe Nikita Gladki…

Doi inşi plecară în silă… Streliţii se sculau de lângă foc, de pe prispa clădirii polcului, sau scoteau capul din telegi, de sub covergi. Se adunară vreo cincizeci de inşi. Stăteau în tăcere, ca şi cum întâmplarea nu-i privea. Volkov mai prinse inimă:

— Nu faceţi bine, streliţi… Credeţi că aveţi două vieţi?… Opriţi un om care duce un ucaz al ţarului. Asta-i mişelie, vânzare…

— Taci din gură, strigă Ovsei, ameninţându-l cu sâneaţa.

Un strelit bătrân îl mustră:

— Ce-ai cu el, că doar nu-i de capul lui.

— Cred şi eu că nu-s de capul meu. Sunt sluga ţarului. Dar voi ale cui slugi sunteţi? Băgaţi de seamă, streliţi, să nu vă pară rău. Hovanski a fost un om bun, dar ştiţi ce-a păţit! Aţi fost şi voi oameni cumsecade, dar unde-i stâlpul din Piaţa Roşie, unde-s drepturile voastre?

— Gura, câine! strigă Ovsei…

— Îmi pare rău de voi. Puţin v-a târât Goliţîn prin stepe?… Ajutaţi-l, să vă pornească a treia oară la război… O să ajungeţi să cerşiţi pe la uşile oamenilor… (Streliţii tăceau, din ce în ce mai înneguraţi). Ţarul Petru nu mai e un copil… S-a dus vremea când îi era frică de voi… Acuma vouă să vă fie frică de el… Vai, streliţi, isprăviţi odată cu samavolniciile astea.

— Gura! izbucni un glas atât de sălbatic, încât streliţii tresăriră. Volkov fornăi pe nas, ridică mâinile şi se aplecă înainte. Nikita Gladki, care sărise din fugă, pe la spate, pe calul lui, îl luă de gât şi căzu împreună cu el la pământ. Se răsuci, încălecă pe pieptul lui, îl lovi în gură, îi zvârli căciula şi-i smulse sabia. Apoi, sări în sus şi strigă, învârtind sabia, pistruiat cu fruntea lată şi cu gura mare:

— Aţi văzut? Iacă sabia lui… Aşa am să-i fac şi ţarului Petru… Luaţi-l şi duceţi-l la Kremlin, la Feodor Levontievici…

Streliţii îl ridicară, o luară la vale şi-l duseră de-a lungul zidului Kitai-gorodului, pe malul gârlei stătute Neglinnaia, prin dreptul sălciilor bătrâne şi noduroase, pline cu cuiburi de ciori, prin dreptul spânzurătorilor şi roţilor de cazne. Gladki venea în urma lor, duhnind a băutură. Intrară în Kremlin pe sub turnul Kutafea. Dincolo de poartă ardeau nişte focuri. Câteva sute de streliţi şedeau tolăniţi pe jos, de-a lungul zidurilor palatului, se tăvăleau prin iarbă sau rătăceau de colo-colo. Volkov fu târât într-o sală întunecoasă şi băgat într-o încăpere mică, luminată de candele. Gladki se duse la palat. Un străjer cu mişcări domoale, cu faţa zbârcită, se propti în uşă şi, sprijinindu-se în baltag, zise încet:

— Să nu te superi. N-avem încotro… Dacă ne porunceşte, lovim… Suntem lihniţi de foame, boierule… Am paisprezece suflete de hrănit… înainte, mai învârteam câte o neguţătorie, dar acum trăim din ce pică… Să nu crezi că ne ridicăm împotriva ţarului Petru. După noi, domnească cine-o vrea. Aşa-i în ziua de azi…

Intră Sofia, cu capul neacoperit, aşa cum umblau fetele, îmbrăcată într-un letnic negru de urşinic blănit cu samuri. Se aşeză posomorâtă la masă. Şaklovitîi cel chipeş păşea în urma ei, zâmbind şi sticlindu-şi dinţii albi. Purta un caftan verzui de strelit. Se aşeză alături de Sofia. Nikita Gladki, cam prostănac, dar slugă credincioasă, se trase spre uşă. Şaklovitîi răsucea între degete scrisoarea lui Petru, scoasă din buzunarul lui

Volkov.

— Ţarevna a cetit epistola. E o daraveră neînsemnată. De ce te-a trimis noaptea cu atâta grabă?

— E o iscoadă, scrâşni Sofia…

— Ne pare bine că putem sta de vorbă cu tine, stolnice împărătesc… Ţarul Petru e sănătos? Dar ţarina? Cât mai au de gând să stea supăraţi pe noi? (Volkov tăcea). Răspunde, pentru că altfel tot te facem noi să vorbeşti…

— O să te facem noi să vorbeşti, zise încet şi Sofia, aruncându-i o privire grea, ca de bărbat.

— Oastea de joacă are merinde îndeajuns? Nu duce lipsă de ceva?… Măria sa vrea să ştie tot, vorbi Şaklovitîi. De ce puneţi caraule pe şleahuri? Pentru joacă, sau vă e frică de cineva? Din pricina voastră, în curând, nu se va mai putea trece nici spre Moscova… Opriţi chervanele cu bucate… Treabă-i asta?…

Volkov stătea cu capul plecat, tăcând, după cum i se poruncise. Îi era frică. Totuşi, cu cât mai nerăbdător era Şaklovitîi în întrebările lui, cu cât mai ameninţătoare se încrunta Sofia, cu atât mai tare se încleştau, încăpăţânate, buzele lui Volkov. Nu-l bucura nici pe el o asemenea îndârjire din partea sa. Trândăvind la Preobrajenskoie, strânsese vlagă multă şi inima-i clocotea de mânie: „Oricât m-aţi căzni, nu vă spun nimic…“ Dacă Şaklovitîi ar fi sărit cu jungherul să taie curele din spinarea lui, l-ar fi privit cutezător, vesel, în ochi. Şi Volkov înălţă capul şi începu să-l privească cutezător, vesel. Sofia se îngălbeni şi nările îi fremătară. Şaklovitîi bătu din picior şi sări în sus:

— Vrei să răspunzi în dibă?

— N-am ce să răspund, zise Volkov şi, îngrozindu-se el însuşi de ceea ce face, întinse un picior şi ridică din umăr. Duceţi-vă voi înşivă la Preobrajenskoie, aveţi destui streliţi care să vă însoţească…

Făcându-şi vânt, Şaklovitîi îl lovi în piept. Lui Volkov i se tăie răsuflarea; se dădu înapoi şi o văzu pe Sofia ridicându-se, cu faţa-i puhavă tremurând de mânie.

— Să i se taie capul, porunci ea cu glas răguşit.

Nikita Gladki şi un străjer îl târâră în curte.

„Să vină călăii!“, strigă Nikita. Volkov se încleştă de braţele lor. Se smuciră şi el căzu pe spate.

Câţiva streliţi se apropiară, întrebând cine e şi pentru ce i se taie capul? Strigară, râzând, prin piaţa întunecoasă din om în om, să vină careva să facă pe călăul. Gladki îşi trase sabia din teacă, dar i se spuse: „Nikita Ivanîci, e ruşinos să-ţi mânjeşti sabia cu astfel de îndeletniciri“. Gladki scuipă şi fugi spre palat. Atunci, bătrânul străjer se aplecă şi puse mâna pe umărul lui Volkov, care încremenise de spaimă:

— Du-te cu Dumnezeu. Să nu ieşi pe poartă. Fugi pe lângă zid şi sări peste el.

Focurile din piaţa Lubeanskaia se stinseseră (numai unul mai mocnea lângă o casă), pentru că nimeni nu voia să mai care lemne, în ciuda tărăboiului pe care-l făcea Ovsei. Folosindu-se de întuneric, mulţi streliţi o şterseră, ducându-se acasă. Unii sforăiau pe întrecute. Vreo cinci inşi stăteau lângă un zaplaz la umbra unor tei, vorbind încet…

— Gladki spunea că Boris Goliţîn a ascuns în palatul Reazanski şaizeci de lanţuri de argint curat… Zice să le împărţim între noi şi să le bem…

— Ar vrea Gladki să se apuce de tâlhării, dar nu cred că s-ar lua cineva după el la o astfel de ispravă.

— Ce vorbă-i aia: ei să fure şi noi să răspundem?

— Bine a spus stolnicul: are el ac de cojocul nostru, ţarul Petru…

— Mult nu mai e până atunci.

— Ţarevna asta a noastră pe unii îi umple cu bani, iar alţii trebuie să stea zi şi noapte de caraulă şi acasă, gospodăria lor se duce de râpă…

— Zău că aş trece în oştirea de joacă a lui Petru…

— Să ştiţi, fraţilor, că o să iasă biruitor…

— Aşa o să fie…

— Degeaba mai stăm aici… O să ne trezim cu juvăţul de gât…

Tăcură şi întoarseră capetele. Un călăreţ venea în goana mare dinspre Kremlin. Tot Gladki era… dracu îl aducea… Beat turtă, Gladki dădu cu calul în foc, descălecă din mers şi strigă:

— De ce nu s-au adunat streliţii? De ce nu v-aţi dus pe la oprelişti? La Kremlin toţi sunt gata, iar voi aţi lăsat şi focul să se stingă! Dormiţi, dracilor! Unde-i Ovsei? Trimiteţi oameni prin mahalalele streliţilor! Îndată ce începe să tragă clopotul din turnul Spasski, toată lumea să fie gata…

Suduind şi alergând cu picioarele crăcănate, Gladki intră fuga în clădirea polcului. Atunci, oamenii de sub tei vorbiră:

— O să tragă clopotul…

— Chiar în noaptea asta…

— N-o să vină nimeni…

— Nimeni…

— Fraţilor, ce ar fi să… Veniră mai aproape unii de alţii şi urmară în şoaptă:

— Ăia o să ne mulţumească…

— Se înţelege…

— Ba o să ne şi răsplătească…

— Flăcăi, aici îs lucrurile încâlcite…

— De bună seamă… Cine se duce la ei, fârtaţilor? Ar trebui să meargă doi.

— Cine?

— Dmitri Melnov, te duci tu?

— Mă duc.

— Iakov Ladâghin, te duci?

— Eu? Fie, mă duc…

— Căutaţi şi ajungeţi până la… Vă aruncaţi la picioarele lui şi-i spuneţi aşa şi pe dincolo, se pune la cale uciderea măriei tale, stăpânul nostru… Pentru că suntem slugi credincioase ale măriei tale, pentru că am sărutat crucea…

— Nu ne mai dăscăli că ştim noi…

— O să-i spunem…

— Daţi-i drumul…

15

Era cu neputinţă să te gândeşti a duce o luptă cu cele două steaguri, Preobrajenski şi Semionovski.

Cei treizeci de mii de streliţi, dvorenii din oastea de ţară, pedestrimea străină şi polcul gheneralului Gordon ar fi strivit pe ostaşii de joacă ai lui Petru ca pe nişte muşte. Boris Goliţîn stăruia să se aştepte în linişte la Preobrajenskoie, până-n primăvară. Venea toamna, cu drumurile ei desfundate, pe urmă gerurile, când nu i-ai mai putea scoate la luptă din bârloguri pe streliţi nici cu bâta. Iar în primăvară se va vedea ce-i de făcut. Oricum, starea lucrurilor nu va putea fi mai proastă. Mai rău va fi pentru Sofia şi pentru Vasili Vasilievici: iarna, boierii se vor învrăjbi de-a binelea şi vor începe să vină la Preobrajenskoie. Lefurile streliţilor nu se vor mai plăti, pentru că vistieria e goală. Norodul e înfometat, târgoveţii şi meşteşugarii au ajuns la sapă de lemn, neguţătorii gem. Dacă totuşi Sofia ar izbuti să-şi adune oastea cu clopotul, Petru trebuie să se tragă cu ostaşii lui la Troiţe-Serghievo, în dosul zidurilor zdravene, în locul acela încercat, unde la nevoie ar putea să stea un an şi chiar mai mult…

În urma sfatului lui Boris Goliţîn, de la Preobrajenskoie se trimeteau în taină la Troiţa danii arhimandritului Vikenti. Boris Alexeevici fusese el însuşi acolo de două ori şi vorbise cu arhimandritul, cerându-i să-i ocrotească. Gheneralul Sommer cerceta oastea în fiecare zi şi o ducea la trageri. Aproape toate geamurile palatului se spărseseră din pricina bubuitului tunurilor. Dar când Petru aducea vorba de Moscova, Sommer îi răspundea posac, pufuind în mustaţă: „Ce să-i faci? O să ne apărăm…“ Lefort venea pe la Petru, dar nu prea des. Era treaz, fercheş, zâmbea sfielnic şi purtarea lui îl speria mai mult ca orice pe Petru… care nu mai avea încredere nici în el. De multe ori, Petru îl scula pe Alexaşka şi, după ce se îmbrăcau la repezeală, se duceau să cerceteze

caraulele.

Petru stătea îndelung în răcoreala nopţii, pe malul Iauzei şi privea spre Moscova. Într-acolo nu se zărea nicio luminiţă, era beznă şi o linişte înfricoşătoare.

Tresărind, înfiorat de frig, îl chema pe Alexaşka şi se ducea să se culce din nou.

De când se întorsese, nu dormise decât câteva nopţi cu soţia sa. Pe urmă, poruncise să i se rânduiască iatacul în aripa nouă, într-o încăpere scundă cu o singură fereastră, un fel de cămară.

Ţarului i se aşeza aşternutul pe o laviţă, iar lui Alexaşka jos, pe pâslă. Evdokia îşi secase ochii, aşteptându-şi iubitul; era grea, în a patra lună. Acum, după ce el se întorsese, plângea din nou. Când venise bărbatul ei, voise să-i iasă înainte, în drum, dar n-au lăsat-o bătrânele. A scăpat din mâinile lor şi l-a întâmpinat în ceardac. Era înalt, slab, înstrăinat S-a lipit de el cu obrazul, cu braţele, cu pieptul, cu pântecele… Iubitul ei a sărutat-o cu buzele lui aspre. Mirosea a catran şi a tutun. Trecându-şi repede mâna peste pântecul ei, care începuse să se umfle, a întrebat-o: „De ce nu mi-ai scris despre treaba asta?“ Şi chipul i s-a înduioşat într-o clipă. S-a dus cu ea la maică-sa, ca să-i dea ziua bună. A vorbit repezit, nedesluşit, smucindu-şi umărul şi scărpinându-se mereu. Spre sfârşit, Natalia Kirilovna i-a spus: „Mărite fiu, am încălzit focul la baie de azi dimineaţă… “ Petru i-a aruncat o privire ciudată: „Măicuţo, nu mă mănâncă de murdărie“. Natalia Kirilovna a înţeles şi pe obraji i s-au prelins lacrimi.

Evdokia l-a avut numai trei nopţi în iatacul ei. Cât îl aşteptase, cât îl iubea, cât voise să-l dezmierde! Dar când l-a văzut, s-a sfiit, s-a zăpăcit mai rău ca în noaptea nunţii. N-a ştiut ce să-i spună şi a stat ca o proastă pe pernele cusute cu mărgăritare. Petru tresărea scărpinându-se în somn.

Ei îi era frică să se mişte. Dar când Petru s-a dus să se culce în cămară, n-a mai ştiut unde să se ascundă de ruşine faţă de lume. Părea că ţarul uitase de soţia lui.

Toată ziua se frământa, forfotind şi sfătuindu-se în şoaptă cu Goliţîn…

Aşa au intrat în luna august… La Moscova era o stare de lucruri apăsătoare, iar la Preobrajenskoie, temeri şi veghe.

16

— *Min Herz*, ce ar fi să-i scrii împăratului nemţesc să-ţi dea oaste?

— Eşti un nerod…

— Eu nerod? Alexaşka se sculă în capul oaselor pe pâslă şi se apropie pe brânci de Petru, privind în gol. Asta nu-i nerozie, *Min Herz*. Cere-i vreo zece mii de pedestraşi… Atâta tot… Vorbeşte cu Boris Alexeevici.

Alexaşca se aşeză la căpătâiul lui Petru. Acesta şedea culcat pe o rână, cu genunchii îndoiţi şi cu pătura trasă peste cap. Alexaşca îşi muşca pielea de pe buze:

— *Min Herz*, ştiu prea bine că n-avem bani… Pentru asta trebuie galbeni buni… Pe împărat, o să-l tragem pe sfoară… Crezi că n-o să izbutim? M-aş duce chiar eu la Viena… Eh. Şi ce ne-am mai năpusti asupra Moscovei, asupra streliţilor… ehei…

— Du-te dracului…

— Bine… Alexaşka se vârî tot atât de sprinten sub cojoc. Eu nu ţi-am spus să te duci să te închini şvezilor sau tătarilor.. Îmi dau seama. Dar dacă nu vrei, treaba ta. Te priveşte…

Petru vorbi de sub pătură, nedesluşit, parcă printre dinţi:

— Prea târziu ţi-a dat în gând…

Tăcură… în cămară era cald. Un şoarece ronţăia ceva sub sobă. În depărtare, se auzea strigând: „Cine-i? Stai!“ Erau caraulele de pe Iauza. Alexaşka începu să răsufle molcom…

În vremea din urmă, Petru era chinuit de nesomn. De îndată ce capul i se lăsa greu pe pernă, părea că aude un

strigăt: „Foc, foc!…“ şi inima începea să-i zvâcnească ca o coadă de oaie… Somnul zbura. După ce se liniştea, urechea lui prindea parcă murmurul unor plânsete, care veneau din casă, din dosul pereţilor de bârne… Mult s-a mai gândit în nopţile acelea… îşi aducea aminte de anii trăiţi la Preobrajenskoie: cu toate că vieţuia în prigoană, n-avea nicio grijă, era veselie, larmă, zăpăceală şi năzbâtii berechet… Acum era un străin pentru toată lumea… Pui de lup, cumetrit cu ostaşii… S-a jucat cât s-a jucat şi acum simte jungherul hain în dreptul inimii…

Somnul zbura din nou. Petru se ghemuia şi mai mult sub pătură.

„Sora mea e o ticăloasă, o nelegiuită… Ce şolduri mari şi ce ceafă groasă are. (Şi-o amintea stând sub uranisc, în sobor…) Obrazul sulemenit, de ţărancă, de măcelărească! A pus streliţii să aşeze cumbarale pe drum… A trimis un om să mă răpună cu jungherul… La bucătărie s-a adus ieri un butoi de cvas. Bine că s-a dat din cvasul acela mai întâi unui câine, care a murit…“

Petru căuta să se scuture de aceste gânduri, dar mânia îl podidea, strângându-i ca într-un cleşte tâmplele… Să-i ia viaţa! Nici o făptură, niciun om n-a fost, vreodată, atât de însetat de viaţă ca Petru…

— Alexaşka… Diavole, dormi? Dă-mi nişte cvas…

Alexaşka sări buimac de sub cojoc. Aduse, scărpinându-se, un căuş cu cvas, gustă din el, apoi i-l întinse. Căscă. Mai zăboviră o vreme de vorbă. „Cine-i? Stai!“, se auzea jalnic glasul unei caraule care veghea în depărtare…

— Hai să dormim, *Min Herz*…

Petru îşi lăsă jos, de pe laviţă, picioarele slabe, goale… De data aceasta nu i se mai părea. Paşi grei şi grăbiţi se auzeau pe săli… Glasuri, strigăte… Alexaşca, numai în cămaşă şi izmene, pândea.

Cu două pistoale lângă uşă.

— *Min Herz*, vin la noi…

Petru se uită la uşă. Cineva se apropia în fugă… S-a oprit lângă uşă… Un glas tremurător strigă:

— Măria ta, scoală, s-a întâmplat ceva…

— *Min Herz*, e Alioşka

Alexaşka trase zăvorul. Nikita Zotov, desculţ, cu ochii holbaţi, Alexei Brovkin şi Buhvostov cel mustăcios, din polcul Preobrajenski, intrară gâfâind înăuntru, trăgând după ei ca pe nişte saci, doi streliţi cu bărbile şi cu părul vâlvoi, cu buzele pleoştite şi cu priviri de milogi.

Zotov, care îşi pierduse glasul de spaimă, şuieră:

— Ăştia-s Melnov şi Ladîghin din polcul Stremeannâi din Moscova. Au trecut de partea noastră.

Streliţii căzură în genunchi, în prag, cu bărbile în pâslă şi strigară smeriţi, cătând să înfricoşeze cât mai mult:

— Vai, vai, măria ta, stăpâne, vai de capul măriei tale… Dacă ai şti ce se pune la cale… Se adună oastea mare, căpcăunii îşi ascut jungherele. Trage clopotul din turnul Spasski şi se adună norod din toate părţile…

Cutremurându-se, fluturându-şi pletele încâlcite, zvâcnind din piciorul stâng, Petru scoase un strigăt şi mai înfiorător decât acela al streliţilor, îl îmbrânci pe Nikita şi o luă la fugă pe săli aşa cum era, numai în cămaşă. Bătrânele scoteau capetele pe uşi, încremenind de spaimă.

Slugile, speriate, se grămădiseră în faţa scării din dos. Văzură un om alb şi deşirat năpustindu-se pe uşă, cu mâinile întinse înaintea sa, ca un orb… „Dumnezeule, e ţarul“. Unii se prăbuşiră la pământ de spaimă. Petru trecu prin mulţime, înşfăcă dârlogii şi biciuşca din mâinile ofiţerului de caraulă, mai-marele străjii, se urcă cu chiu, cu vai pe calul lui, neputând să nimerească scările şi, şfichiuind dobitocul, pieri în dosul copacilor.

Alexaşka se mai liniştise: apucă să-şi pună mundirul şi cizmele şi-i strigă lui Alioşka: „Ia hainele ţarului şi vino după noi“. Apoi, sări pe alt cal al străjii şi se luă după Petru. Îl ajunse din urmă, abia în păduricea Sokolniki. Petru gonea fără să fi vârât picioarele în scări şi fără să ţină dârlogii,

— Opreşte-te, *Min Herz*, opreşte-te!

În păducice, stelele străluceau cu o limpezime de

toamnă printre creştetele înalte ale copacilor. Se auzeau foşnete. Petru se uita în jurul său, tresărea şi lovea calul cu călcâiele ca să meargă înainte.

Alexaşka îi apucă grăbit dârlogii şi spuse supărat, în şoaptă;

— Opreşte-te, *Min Herz*! Unde te duci fără pantaloni? …

Nişte aripi şuierară printre ferigi, fâlfâiră şi un cocoş de pădure pluti ca o umbră prin dreptul stelelor. Petru duse mâna la piept, în dreptul inimii. Alexei Brovkin şi Bujivostov îi ajunseră călări cu hainele. Cu chiu cu vai, îl îmbrăcară tustrei la repezeală. Mai sosiră în goana cailor vreo douăzeci de stolnici şi ofiţeri, Ieşiră cu băgare de seamă din pădurice. O roşeaţă slabă se zărea înspre Moscova şi parcă se auzeau, clopote. Petru bâigui printre dinţi :

— La Troiţa…

O luară în goană pe drumul de câmp şi prin ogoare pustii spre şleahul Troiţei. Petru galopa cu dârlogii lepădaţi şi cu tricornul pe sprâncene. Din când în când, lovea crâncen calul cu biciuşca.

Înaintea şi în urma lui erau douăzeci şi trei de oameni. Copitele cailor răpăiau pe pământul uscat al drumului. Dâmburi, râpe, crânguri de plopi de munte şi de mesteceni. Spre răsărit, cerul se înverzea. Caii fornăiau, vântul şuiera în urechi. Într-un loc, o umbră ţâşni repede într-o parte. Nu mai ştiură dacă fusese vreo sălbătăciune sau vreun ţăran venit noaptea cu caii la păscut, care se aruncase în iarbă, cu inima îngheţată de spaimă.

Trebuia să ajungă la Troiţa înaintea Sofiei. Se revărsau nişte zori gălbui şi reci. Căzură câţiva cai. La cel mai apropiat han puseră şeile pe alţi cai şi, fără să-şi tragă răsuflarea, goniră mai departe. Când acoperişurile povârnite ale turnurilor cetăţuii se iviră la o cotitură şi zorile străluciră în turle, Petru opri calul, întoarse capul şi zâmbi. Intră la pas pe poarta lavrei… Fu dat jos de pe cal şi dus, mai mult mort decât viu de ruşine şi de oboseală, în chilia arhimandritului.

17

Se întâmplă ceea ce nu se crezuse nici la Moscova, nici la Preobrajenskoie: Sofia nu putu să-i adune pe streliţi şi clopotul din turnul Spasski n-a mai fost tras. Moscova dormi nepăsătoare în noaptea aceea. Preobrajenskoie fu lăsat în pace… Toţi: Natalia Kirilovna cu noră-sa însărcinată, boierii, stolnicii, slujitorii şi amândouă polcurile cu tunuri, pive şi ghiulele plecară spre Troiţa.

A doua zi de dimineaţă, pe când Sofia asculta sfânta leturghie în paraclisul palatului, Şaklovitîi îşi croi drum, cu chipul răvăşit, printre boieri. Sofia ridică uimită sprâncenele. Zâmbind amar, el se aplecă spre ţarevnă:

— Ţarul Petru a fugit de la Preobrajenskoie. A plecat, diavolul, nu se ştie unde, numai cu cămaşa pe el…

Sofia ţuguie buzele şi spuse cu făţărnicie:

— N-are decât să fugă, turbatul…

Părea că nu se întâmplase nimic deosebit. Se află însă, în aceeaşi zi, că polcul de streliţi al lui Lavrenti Suhariov plecase în întregime la Troiţa. Era de neînţeles cine şi când îl ademenise, pesemne că Boris Goliţîn, vechiul tovarăş de chefuri al lui Lavrenti. La Moscova, toată lumea începu să şuşotească. Noaptea, ici-colo, scârţâia câte o poartă, rădvane boiereşti ieşeau în uliţă şi, hurducăind pe caldarâmul de bârne, se îndreptau în goana mare spre şleahul Iaroslavlului.

Vasili Vasilievici Goliţîn îşi petrecea nopţile cu Medvedev, căutând să-şi ghicească soarta în vrăjitorii. Ziua, rătăcea somnoros prin palat, încuviinţând orice i se cerea, Şaklovitîi alerga pe la polcuri. Sofia aştepta, tăinuindu-şi mânia…

Ivan Zikler, care scosese cu şapte ani în urmă dintr-o tainiţă de sub altar pe Ivan Kirilovici, fratele ţarinei, fugi pe neaşteptate la Troiţa, cu atamanii, cu sotnicii şi cu o parte din streliţi. Acesta fusese un om de încredere al Sofiei. Acum, cerând îndurarea lui Petru, îi dezvăluise,

fireşte, toate urzelile ţarevnei.

Aflând de fuga lui Zikler, Sofia se zăpăci. Pe cine să se mai bizuie acum, dacă a plecat şi un câine credincios ca acela? În vremea asta, ştafete începură să vină de la Troiţa la toate cele nouăsprezece polcuri de streliţi, cu ucazuri scrise de mâna lui Boris Goliţîn şi iscălite pieziş, cu stropi de cerneală: „Petre“, ucazuri prin care se poruncea polcovnicilor şi ureadnicilor[36] să se înfăţişeze fără întârziere la Petru, pentru o înaltă pricină de stat.

La rohatce, ştafetele erau bătute şi li se luau ucazurile. Unele izbutiră totuşi să se strecoare până la polcuri şi să cetească ucazul. Sofia porunci: „Celor care vor mai cuteza să plece la Troiţa să li se taie capul“. Polcovnicii răspunseră: „Bine, nu plecăm“. Lui Vasili Vasilievici îi dădu în gând să trimeată oameni de încredere la femeile streliţilor care trecuseră la Petru şi să le facă, sub ameninţare, să scrie bărbaţilor să se întoarcă. Aşa se şi făcu. Dar totul era în zadar.

Patriarhul Ioakim fu trimis la Troiţa să-l înduplece pe Petru să se împace. Patriarhul plecă bucuros şi rămase acolo, fără măcar să-i scrie un rând Sofiei. Noi ucazuri sosiră de la Petru la polcuri, la neguţători, prin târguri şi mahalale... Să vă înfăţişaţi fără zăbavă la lavra Troiţkaia. Cine nu va da ascultare va fi căznit cu moartea... Te păştea pieirea orice ai fi făcut. Polcovnicii Neceaev, Spiridonov, Normatski, Durov, Sergheev, cinci sute de ureadnici, o mulţime de streliţi de rând, împuterniciţi de-ai neguţătorimii şi de-ai târgurilor plecară cu mare înfricoşare la Troiţa. Stând pe scară, în vestmânt rusesc, înconjurat de Boris Goliţîn, de cele două ţarine şi de patriarh, ţarul Petru cinstea pe cei sosiţi cu câte o stacană de votcă. Aceştia îl rugau cu lacrimi în ochi să pună capăt tulburărilor. În acea zi, cineva strigă la polcul Suhariov: „Haidem la Moscova, să-i prindem pe mişei!“

Vasili Vasielevici se făcea că e bolnav. Fiindu-i frică să iasă la lumină, Şaklovitîi se ascundea în fundul palatului.

---

[36] *Ureadnik* - subofiţer.

Gladki şi tovarăşii săi se pitulaseră la Medvedev. Toate porţile Kremlinului fuseseră închise şi tunurile puse în bătaie pe ziduri. Nemaigăsindu-şi locul, Sofia rătăcea prin odăile pustii. Călca greu şi îşi strângea pumnii sub sâni. Mai bine o luptă deschisă, o răzmeriţă, un măcel, decât această tăcere de moarte din palat. Scăpa din mână puterea; îşi pierdea viaţa, aşa cum un vis ţi se spulberă din amintire.

Oraşul părea totuşi liniştit. Iarmaroacele şi bazarele lărmuiau ca de obicei. Noaptea, zvoneau toaca străjerilor şi trâmbiţările cocoşilor. Nimeni nu voia să se bată. Părea că Sofia, rămasă singură în dosul zidurilor Kremlinului, fusese uitată de toţi.

În ziua de 29 august se hotărî să ia taurul de coarne şi plecă cu rădvanul spre Troiţa, cu Verka, slujnica ei şi cu o mică strajă.

18

Colbul se învăluia zi şi noapte peste şleahul Iaroslavlului: oameni pe jos, călăreţi şi rădvane veneau mereu dinspre Moscova. În faţa zidurilor lavrei Troiţkaia, prin târgurile învecinate şi pe câmp, se înghesuiau chervane, pâlpâiau focuri, se stârneau într-una ciorovăieli şi încăierări pentru loc, pentru pâine, pentru nutreţ. Lavra nu se aşteptase la asemenea năvală şi hambarele se goliră repede, iar stogurile de pe câmp pieriră ca; şi când nici n-ar fi fost. Dar streliţii şi cinovnicii trebuiau bine hrăniţi. Cete de oameni erau trimise mereu după merinde prin satele din împrejurimi şi, în scurtă vreme, nu mai rămase acolo niciun pui. Totuşi, în jurul Troiţei era înghesuială şi lipsă de mâncare.

Mulţi boieri mari se adăposteau în corturi, prin ogrăzi sau chiar în uliţă. Aşteptau să se ivească ţarul, stând pe scară în bătaia soarelui şi tot acolo mâncau uscături. Greu le venea să schimbe casele lor tihnite din Moscova, unde o pasăre străină nu putea pătrunde, cu o asemenea viaţă de tabără, înghesuiţi de-a valma. Dar toată lumea

îşi dădea seama că e vorba de o pricină mare, că se schimba cârmuirea. Va fi oare mai bine? Părea că nu putea fi nimic mai rău decât cum fusese până atunci , toată Moscova, tot norodul, Rusia toată erau pline de răni, zăcând în zdrenţe şi în sărăcie. Seara, stând la focuri sau pe sub telegi, lumea vorbea nestingherită despre toate. Câmpia din jur lărmuia, luminată de văpăile roşii ale focurilor. De la o vreme se iviră nişte ţărani prezicători care, făcând semne ciudate cu ochiul, amestecau bobii în căciulă şi, lăsându-se pe vine, întindeau o basma pe pământ, ghicind celor dornici să-şi afle viitorul. Vărsau bobii din căciulă despărţindu-i în trei grămăjoare, le netezeau cu degetele şi murmurau:

— Ce-ţi doreşti se va împlini. Nu şovăi gândurilor tale. Păzeşte-te de omul care nu poartă opinci, cojoc şi e alb la faţă. Să nu treci pe lângă a treia casă. Să nu-ţi faci nevoile sub trei stele. Ce-ţi doreşti se va împlini în curând, dar poate că şi mai târziu. Amin. Nu-mi mulţumi, ci scoate un firfiric din gură…

Mişunând pe întuneric printre telegi, ghicitorii tulburau cugetele.

— Ţarevna şi-a frânt şira spinării, şopteau ei. Cneazul Vasili Goliţîn nu mai apucă iarna… Ai făcut bine că ai plecat de la ei… Ţarul Petru e încă tânăr, dar ţarina şi patriarhul se gândesc pentru el şi rânduiesc toate cele… Ei sunt pentru lamură, iar lamura iată cum va fi: boierii nu vor mai avea voie să umble cu butcile şi li se va lăsa câte o singură casă, în care să stea. Neguţătorii şi târgoveţii cei mai de frunte, împuterniciţii, se vor duce la palat şi vor spune cu tărie: asta să se facă, asta nu… Veneticii vor fi alungaţi din Rusia, iar casele lor vor putea fi prădate. Ţăranii şi şerbii vor fi slobozi: vor putea să stea unde vor voi, fără pedepse şi silnicii.

Astfel vorbeau prezicătorii şi vrăjitorii, aşa credeau aceia care-i ascultau. În lavră, clopotele sunau ca la praznic, fără încetare. Bisericile şi paraclisele erau deschise, făcliile îşi revărsau lumina şi cântările aspre ale monahilor răsunau spre slăvi zi şi noapte.

Dis-de-dimineaţă, ţarul Petru, având de-a dreapta sa pe ţarina mamă, iar de-a stânga pe patriarh, pogora scara şi purcedea spre paraclis ca să asculte sfânta liturghie. Mai târziu, ieşind înaintea norodului, ţarina dăruia cu mâna ei câte o stacană de votcă celor noi sosiţi, iar patriarhul, scofâlcit de slujbe şi de post, dar înflăcărat, spunea:

— Sunteţi vrednici credincioşi, fiindcă aţi părăsit pe nelegiuiţi şi pentru că vă temeţi de ţar.

Grăind aceste vorbe, el arunca o privire scăpărătoare spre Petru. Îmbrăcat în vestmânt rusesc, ţinând o năframă albă în mâinile curate, ţarul stătea liniştit, cu capul-plecat şi cu faţa slabă. Nu fumase şi nu băuse de trei săptămâni. Făcea ceea ce-i spunea maică-sa, patriarhul sau Boris Goliţîn şi nu ieşea dincolo de zidurile lavrei. După liturghie, se aşeza în chilia arhimandritului, sub icoane şi îngăduia boierilor să-i sărute mâna. Nu mai vorbea repede şi nu mai holba ochii. Răspundea cuviincios şi încet, nu după cugetul lui, ci urmând povaţa celor bătrâni. Natalia Kirilovna spunea mereu sfetnicilor ei:

— Nu ştiu cum să-i mulţumesc lui Dumnezeu. Ţarul s-a cuminţit, s-a făcut blând şi cuviincios…

Dintre străini nu-l primea decât pe Lefort şi nu la ţeremonii sau în trapezărie. Lefort venea în chilia ţarului seara, căutând să nu dea ochii cu patriarhul. Petru îl lua în tăcere de obraji şi-l săruta pe gură, răsuflând uşurat. Se aşezau unul lângă altul. Lefort îi vorbea în şoaptă, stâlcind cuvintele, despre fel şi chip de lucruri, îl făcea să râdă, îl îmbărbăta şi, printre glume, rostea gânduri sănătoase.

Îşi dădea seama că Petru e chinuit de ruşine pentru fuga sa numai în cămaşă şi-i dădea pilde din „Historia“ lui Bronius, din viaţa unor regi şi vestiţi căpitani de oşti, care şi-au scăpat viaţa prin şiretlicuri… „Un duce franţuz a fost silit să se îmbrace în haine femeieşti şi să se culce în pat cu un bărbat, iar a doua zi a cucerit şapte oraşe… Căpetenia de oşti Nektarie, văzând că-l biruie vrăjmaşii,

i-a înspăimântat cu chelia sa şi i-a pus pe fugă. Până la urmă însă, tot n-a scăpat de ruşine şi şi-a împodobit chelia cu nişte coarne, deşi slava lui n-a scăzut din pricina asta, spune Bronius…“ Râzând, Lefort strângea tare mâinile picurate cu ceară ale lui Petru.

Acesta n-avea deprinderea lucrurilor şi era repezit. Lefort îi spunea mereu că în lupta împotriva Sofiei, înainte de toate, e nevoie de înţelepciune: nu trebuie să stârnească o încăierare, pentru că lumea e sătulă de aşa ceva. Dimpotrivă, în dangătul duios al clopotelor, să făgăduiască pace şi propăşire norodului, care vine val-vârtej de la Moscova. Sofia va cădea singură, ca un stâlp putred.

Lefort îi şoptea :

— Tu Peter, calcă rar, vorbeşte blând, priveşte blajin, stai la slujbă cât te ţin picioarele şi toată lumea te va iubi. Are să spună: iată ce stăpân ne-a dat Dumnezeu, sub el o să mai răsuflăm şi noi!… Lasă-l pe Boris Goliţîn să ţipe şi să se ia la harţă…

Petru se mira de cuminţenia prietenului său Franz. „În limba franţuzească, *politique* înseamnă să-ţi cunoşti rostul, îl lămuri într-o zi Lefort. Regele Ludovic al XI-lea al Franciei, dacă avea nevoie de un ţăran, intra în casa acestuia oricât de amărâtă ar fi fost, dar, când trebuia, tăia fără cruţare capul unui duce sau al unui conte vestit. N-a luptat, atât cât s-a îndeletnicit cu *politique*. Era şi vulpe şi leu. Şi-a zdrobit duşmanii şi şi-a îmbogăţit ţara…“

Petru se minuna, ascultându-l: dănţuitor, filfizon şi flecar, vorbea aici despre unele lucruri, de care ruşii habar n-aveau: „La voi, fiecare face ce vrea şi nimănui nu-i pasă de ţară. Unul se gândeşte la câştig, altul la hatâruri, altul cum să-şi umple burta… Oameni atât de înapoiaţi mai găseşti, poate, doar în Africa. N-aveţi nici meşteşuguri, nici oaste, nici corăbii… Nu ştiţi decât să luaţi şapte piei de pe om şi acelea proaste…“

Rostea aceste cuvinte cu îndrăzneală, nefiindu-i teamă că Petru va lua apărarea celui de-al treilea Râm…

Parcă intra cu o lumânare în hrubele minţii nedesţelenite, însetate şi neliniştite a lui Petru.

Flăcăruia candelei din faţa icoanei sfântului Serghie începea să şovăie în păhăruţul verde şi paşii caraulelor nu se mai auzeau în dosul ferestrei, când Lefort, după ce spunea o snoavă şi-l făcea pe Petru să râdă, stăruia într-ale lui:

— Peter, eşti un băiat foarte deştept… Am umblat mult prin lume şi am văzut fel şi chip de oameni… Ţie, însă, îţi încredinţez sabia şi viaţa mea… (Se uita drăgăstos în ochii căprui şi bulbucaţi ai lui Petru, care-l asculta atât de liniştit şi a cărui judecată parcă crescuse cu mulţi ani în zilele acelea). Peter, tu ai nevoie de oameni credincioşi şi deştepţi… Nu te grăbi, aşteaptă. Vom găsi cândva pe acei oameni noi, care să se arunce în foc pentru o înfăptuire mare şi care să nu-şi cruţe nici tatăl, nici mama la porunca ta… Lasă-i pe boieri să se certe între ei pentru slujbe, pentru hatâruri. Nu poţi să le pui pe umeri alte capete, iar pe cele de acum niciodată nu va fi prea târziu ca să le tai… Mai aşteaptă puţin, mai întăreşte-te, eşti încă prea slab ca să te lupţi cu boierii… Vom mai avea desfătări, petreceri, fete frumoase… Atâta vreme cât sângele ţi-e fierbinte, petrece. Ai bani de ajuns, eşti doar ţar.

Buzele lui subţiri şopteau la urechea lui Petru. Mustăcioara lui răsucită îi gâdila obrazul, ochii lui, când blânzi, când hotărâţi, vădeau isteţie şi sete de viaţă… Un prieten drag citea gândul şi rostea în cuvinte ceea ce dospea doar ca o nelămurită dorinţă în mintea lui Petru.

Natalia Kirilovna se minuna mereu: ce-o fi cu Petruşa de s-a cuminţit astfel? Nu mai putea de bucurie, văzându-l atât de cuviincios: era smerit faţă de maică-sa şi de patriarh, asculta pe boieri, se culca cu soţia sa, făcea baie. Natalia Kirilovna înflorise la mânăstire ca un trandafir tomnatic. Trăise cincisprezece ani nebăgată în seamă, dar acum, boieri de viţă veche se înghesuiau iară ca să se închine înaintea ţarinei mame; nu aşteptau decât să deschidă gura ca să-i împlinească dorinţa, în

biserică stătea la loc de cinste şi patriarhul îi întindea crucea s-o sărute ea cea dintâi. Când ieşea în faţa mulţimii, oamenii cădeau în genunchi, iar schilozii şi milogii o proslăveau şi cătau care mai de care să-i sărute poalele fustei. Natalia Kirilovna vorbea acum domol, încet şi avea o privire de stăpână. Boieri în blăni scumpe şedeau în chilia ei, pe läviţi şi pe sipete, în căldură, fără să se mişte: sfetnicul Tihon Nikitievici Streşniov, fost dascăl al lui Petru pe vremea când acesta era încă mic, care zâmbea fericit din buze şi din ochii umbriţi de sprâncene stufoase, pentru ca lumea să nu se căznească zadarnic a-l judeca dacă e viclean sau deştept; cneazul Ivan Borisovici Troekurov, aspru, cu părul roş şi cu obrazul lătăreţ; cuscrul Piotr Abramovici Lopuhin, bătrânul mărunţel şi uscăţiv, cu umerii obrajilor şi eu pleoapele înroşite ardea de dorinţa de a ajunge la putere; cneazul Mihaila Alegukovici Cerkasski, cu nasul coroiat, tuciuriu ca un ţigan, moţăia rezemat de sobă… Feodor Iurievici Romodanovski, care sosise şi el la ţarină, pe la mijlocul lunii, îşi netezea mustăţile, rotindu-şi ochii sticloşi, bulbucaţi, oftând şi legănându-şi pântecul mare…

Intrând în chilie, ţarina schimba o vorbă cu fiecare, apoi se aşeza pe un jeţ obişnuit, cu o prescură în mână. Lev Kirilovici, fratele ei rumen, gras şi măreţ se aşeza lângă ea şi boierii începeau să vorbească pe îndelete despre treburile cârmuirii: care va fi soarta Sofiei, ce să facă cu Miloslavski, pe cine să trimeată în surghiun, pe cine să închidă la mânăstire, cărui boier să-i dea cutare sau cutare despărţământ…“

Boris Alexeevici Goliţîn venea la ţarină numai când avea treabă. Îi era ruşine din pricina vărului său şi n-avea nici vreme: scria zi şi noapte ucazuri, ţinea legătura cu Moscova, ademenea polcurile, făcea cercetări, se îngrijea de merinde pentru oştire. Mai înfumurat şi mai mândru decât Vasili, nu asculta de sfatul nimănui. Împodobit cu o platoşă subţire aurită şi cu coif talienesc cu pene roşii, fercheş, cherchelit, cu mustăţile răsucite, cutreiera pe la

polcuri, călare pe o iapă iute ca focul, cu fireturi împletite în coamă şi la coadă. Aplecându-se în şaua lui de urşinic, se săruta cu polcovnicii nou-veniţi, Se apropia în goană, cu mâna în şold, de streliţii care cădeau în genunchi ca iarba atinsă de coasă:

— Noroc, voinicilor! striga el cu glas răguşit şi pata rasă de pe bărbie i se învineţea. Dumnezeu şi ţarul vă iartă. Deshămaţi caii şi puneţi păsatul la fiert… Ţarul vă miluieşte cu un butoi de rachiu…

— L-aţi văzut pe Boris ce vesel era? spuneau streliţii nevestelor. Se vede că lucrurile merg bine pe aici. N-am făcut rău că am venit…

Boris Goliţîn învârtea singur toate trebile. Boierilor le părea bine că nu au bătaie de cap. Stând în chilia ţarinei, puteau să chibzuiască totul mai în voie. Numai Iakov şi Grigori Dolgoruki, care se adăposteau în ograda mitropolitului, într-un cort acoperit cu covoare, erau nemulţumiţi de Boris:

„Am avut de îndurat şapte ani de pe urma lui Vasili şi acum ni se suie în cap Boris! Am schimbat un cuc pe un uliu…“ Nu-l avea la inimă nici patriarhul, din pricina beţiilor pe care le făcuse cu Petru în Kukui, a aplecării lui spre scrierile latineşti şi a dragostei pentru tot ce era străin. Deocamdată însă tăcea şi patriarhul.

La 29 august, un strelit cu capul gol şi cu caftanul descheiat se apropie în goana calului de poarta ferecată a lavrei. Din pricina colbului nu i se mai vedea pe faţă decât albul ochilor. Înălţă vârful ascuţit al bărbii sale încâlcite spre foişorul de deasupra porţii şi strigă sălbatic:

— Lăsaţi-mă la ţar!

Străjerii deschiseră poarta scârţâitoare şi ajutară călăreţului să coboare de pe dobitocul vlăguit.

Strelitul avea boiu de bărbat voinic, dar se părea că nu mai poate merge, atât de istovit era după goana spre ţar. Îl luară de braţe şi-l duseră cu grijă la Boris Goliţîn. Strelitul păşea, cu capul bălăbănindu-i-se pe umeri. Văzându-l pe Boris în susul treptelor, se aruncă la

picioarele lui:

— Sofia e la Vozdvijenskoie, cale de zece verste de aici…

19

Rădvanul ţarevnei fusese oprit de o strajă înaintată în satul Vozdvijenskoie. Sofia deschise puţin uşa cu geam şi, văzând pe cei câţiva streliţi, se răsti la ei, strigându-le că-s mişei, iude şi ameninţându-i cu pumnul. Streliţii îşi scoaseră cuşmele speriaţi, dar când rădvanul se urni iară, îi tăiară drumul cu cozile baltagelor şi opriră caii. De data aceasta, Sofia se sperie şi porunci să fie dusă la o casă, oricare ar fi.

Bărbaţi şi femei se iţeau la porţi, ştrengarii se urcau pe acoperişuri ca să vadă mai bine, câinii îşi arătau colţii, lătrând la rădvan. Sofia se lăsă pe spătar, galbenă şi buimacă de ruşine şi de mânie. Verka îşi lipi obrazul de picioarele ei. Iar piticul Ignaşka, mic de un arşin, cu faţa zbârcită, cu o tichie cu zurgălăi pe cap, pe care Sofia îl luase ca s-o înveselească, începu să plângă. Străjerii o duseră la o crâşmă înstărită. Ţarevna porunci gazdelor să lipsească din faţa ei şi intră în casă, unde Verka acoperi numaidecât cu macate împărăteşti crivatul, cuferele, lăiţile şi aprinse candelele. Sofia se culcă. Presimţirea unei năprazne îi strângea capul, ca un cerc de fier.

Nu trecuseră nici două ceasuri, când se auzi tropot de copite şi zăngănitul unei săbii care se lovea de şa. Cu mâinile în buzunare şi cu căciula îndesată pe cap, stolnicul Ivan Ivanovici Buturlin dădu buzna în odaie fără să ceară voie, ca la crâşmă:

— Unde-i ţarevna?

Verka sări spre el cu degetele răşchirate şi-l îmbrânci.

— Pleacă, procletule… Doarme…

— A! Dacă doarme, să-i spui ţarevnei să nu vină spre lavră…

Sofia sări în sus şi nu-şi luă ochii de la Buturlin, până ce acesta nu-şi scoase căciula…

— Am să viu… Spune-i fratelui meu că am să viu…

— Te priveşte… Să ştii însă că ţarul a poruncit ca măria ta să aştepţi veşti prin pristavul său, cneazul Ivan Borisovici Troekurov şi, până nu vine acesta, să nu pleci de aici!

Buturlin ieşi. Sofia se culcă din nou. Verka o acoperi cu blana ca să nu mai tremure. Afară se întuneca. Se auzeau plesnete de bici, mugete de vaci, scârţâit de porţi. Pe urmă, se aşternu iară liniştea. Măscăriciul Ignaşka sta posomorât pe un sipet, cu picioarele spânzurând; zurgălăii tichiei lui clincheteau jalnic. „Până şi el e gata să mă îngroape…“ Sofia îşi ieşi din sărite. „Dacă-i fac vânt numai puţintel cu mâna, cade grămadă de pe sipet…“ Dar mâinile ei atârnau grele ca de plumb…

— Verka, murmură Sofia, când am să ajung în lavră, să nu uiţi să-mi aminteşti de Vanka Buturlin…

Simţi buzele reci ale Verkăi lunecând pe mâna ei. În amurgul plumburiu, îşi închipuia spinarea goală a lui Vanka, braţele vinete răsucite, vedea o secure tăioasă, lopăţelele spatelui ridicându-se, apoi lăsându-se în jos şi o băşică roşie în locul capului… „Să nu mai fie obraznic altădată!…“ Sofia răsuflă cu buzele strânse.

Deci Troekurov venea de la Troiţa ca sol al lui Petru. Cu două săptămâni în urmă, îl trimisese ea de la Kremlin la Petru. Se întorsese fără nici o ispravă. Mânioasă, nu-i îngăduise să-i sărute mâna. Îl mâhnise, îl înfricoşase?… Troekurov era un boier prea puţin isteţ, dar avea o înfăţişare fioroasă.

Sofia îşi dădu jos picioarele groase şi îşi îndreptă poalele veşmântului deasupra încălţărilor de urşinic:

— Verka, dă-mi răcliţa…

Slujnica puse pe crivat un sipeţel ferecat şi lipi de un colţ al lui o lumînare de ceară. Pe urmă, începu să scapere cu amnarul. Scăpăra atât de încet, încât umerii Sofiei tresăriră din nou a mânie…

Se răspândi miros de iască. Verka aprinse o hârtie, de la ea lumânarea şi Sofia se aplecă spre lumină,

ridicându-şi părul care-i căzuse pe obraji. Ceti o epistolă a ţarului Ivan, fratele ei, care era bolnav. Acesta îi scria lui Petru, rugându-l să se împace, ca să nu se mai verse sânge şi insistând din tot sufletul pe lângă patriarh să-şi dea sprijinul milostiv, spre a aduce dragostea în inimile îndârjite ale celor doi fraţi.

Cetind, zâmbea cu răutate. Trebuia să îndure şi această înjosire, numai să-l scoată pe puiul de lup din Troiţa… Se cufundase până întratât în gânduri, încât nu auzi că se trântise poarta. Când glasul gros al lui Troekurov întrebă în tindă de ea, Sofia luă de pe crivat un şal negru, îl puse pe cap şi-l primi pe cneaz în picioare. Strecurându-se pieziş pe uşa îngustă, cneazul bătu o temenea, atingând cu degetele duşumeaua, apoi se îndreptă, arămiu, înalt până la bagdadie, cu ochii în umbră; numai nasul său mare lucea în lumina lumânării… Sofia întrebă de sănătatea ţarului şi a ţarinei. Troekurov răspunse cu glas tunător că, slavă Domnului, sunt sănătoşi amândoi. Îşi trecu mâna prin barbă, şovăind parcă, se scărpină în bărbie, dar n-o întrebă pe Sofia de sănătate. Dându-şi seama de acest lucru, ţarevna îngheţă. Ar fi trebuit să stea jos, să nu se mai umilească, dar n-o făcu. Spuse doar:

— Vreau să dorm în lavră. Aici n-am ce mânca şi mi-e urât. Se tot căznea să-i vadă în umbră ochii.

Se simţea rănită în mândria ei, de spaima care punea stăpânire pe ea, cârmuitoarea, în faţa acestui nătărău încotoşmănat în cele trei blăni ale lui şi din pricina acestei spaime de muiere nemaiîncercate de mult, îşi trăgea capul între umeri.

Troekurov spuse:

— Măria ta, rău ai făcut că ai venit încoace fără strajă, fără oaste… Drumurile sunt primejdioase…

— Nu mie trebuie să-mi fie frică: oastea mea e mai mare decât a voastră…

— Ce folos?…

— Am venit fără strajă, pentru că nu vreau vărsare de sânge. Vreau pace…

— Măria ta, sângele de care vorbeşti nu se va vărsa… Poate că numai Fedka Şaklovitîi, răzvrătitul şi cu soţii săi or mai vrea să curgă sânge. Dar îi căutăm noi şi pe ei…

— Pentru ce ai venit? întrebă Sofia, răstindu-se înfundat… Troekurov scoase din buzunar un sul cu pecete, legat în şiret roşu. Mi-ai adus o poruncă? Verka, ia hârtia de la boier… Iar porunca mea e aceasta: spune să pună caii la rădvan. Am să dorm în lavră…

Îndepărtând mâna Verkăi, Troekurov desfăşură sulul şi, fără a se grăbi, începu să glăsuiască măreţ:

— „Prin ucazul stăpânitorului, ţarului şi marelui cneaz, avtocrat a toată Velikorusie, Malorusie şi Bielorusie, ţi s-a poruncit să te întorci fără zăbavă la Moscova şi să aştepţi acolo vrerea măriei sale, aşa cum va hotărî în privinţa măriei tale…“

— Câine! răcni Sofia. Şi, smulgându-i din mână sulul, îl boţi şi-l zvârli cât colo… Şalul negru îi căzu de pe cap. Am să mă întorc cu toate polcurile mele şi capul tău va cădea cel dintâi…

Troekurov se aplecă, icnind, ridică ucazul şi, ca şi cum Sofia nu i s-ar fi împotrivit, încheie aspru:

— Dacă mai stărui să vii în lavră, s-a poruncit să nu-ţi mai facem cinstea ce ţi se cuvine… Să ştii!

Sofia ridică mâinile, îşi înfipse unghiile în ceafă şi se prăbuşi pe crivat. Troekurov puse încet ucazul pe marginea lăiţii şi se mai scărpină o dată în barbă, întrebându-se: ce să facă el, solul, într-o împrejurare ca asta? Să se mai închine au ba? Trase cu coada ochiului spre Sofia, care zăcea cu faţa în jos, ca moartă, cu picioarele în încălţări de urşinic ieşind de sub fustă. Îşi puse încet căciula şi, fără să se mai închine, ieşi pe uşă.

20

„…Partea cea mai proastă e că prea tărăgănezi într-o împrejurare atât de însemnată…”

Epistola tremura în mâna lui Vasili Vasilievici. Apropiind lumânarea, cetea vorbele înşirate în grabă. Le

cetea şi iar le cetea, căutând să le pătrundă şi să-şi adune gândurile. Vărul său Boris îi scria: „Polcovnicul Gordon a venit cu polcul Butârski la Troiţa şi a fost lăsat să sărute mâna ţarului. Petru Alexeevici l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat de câteva ori, cu lacrimi în ochi şi Gordon a jurat să-i slujească până la moarte… Tot cu el au venit şi ofiţerii, dragunii şi raitării străini. La voi cine a mai rămas? O mică parte a streliţilor, care n-au poftă să-şi lase de izbelişte dughenele, meşteşugăriile şi băile… Cneazule Vasili, mai pot încă să te scap. Mâine, va fi târziu… Pe Fedka Şaklovitîi o să-l frângem în dibă. “

Boris scria adevărul. Din ziua când Sofia nu fusese lăsată să intre în Troiţa, nimic nu mai putea să oprească fuga ostaşilor şi dregătorilor din Moscova. Boierii plecau ziua în amiaza mare, parcă în batjocură. Gordon, ostaşul cinstit şi aspru, venise la Vasili Vasilievici şi-i arătase ucazul lui Petru, prin care i se poruncea să se înfăţişeze la Troiţa.

— Am părul alb şi trupul plin de răni, vorbise Gordon, privind încruntat, cu obrajii zbârciţi, raşi. Am jurat pe biblie şi am servit cu credinţă pe Alexei Mihailovici, pe Feodor Alexeevici şi pe Sofia Alexeevna. Acum, trec la Petru Alexeevici. Ţinând mâinile în mânuşi de piele pe mânerul săbiei sale lungi, bătuse cu ea în podea. Nu vreau să-mi cadă capul pe butuc…

Vasili Vasilievici nu i se împotrivise: ar fi fost de prisos. Gordon îşi dăduse seama că în gâlceava dintre Petru şi Sofia, aceasta din urmă a pierdut. Plecă în aceeaşi zi, cu steagurile desfăşurate, cu tobele răpăind. Aceasta fu cea din urmă şi cea mai grea lovitură. Vasili Vasilievici trăia de multe zile stăpânit parcă de un vis urât: vedea sforţările zadarnice ale Sofiei şi nu putea nici s-o ajute, nici s-o părăsească. Îi era frică de necinste şi îşi dădea seama că aceasta se apropie şi că e de neînlăturat ca şi moartea. În cinul său de străjer al scaunului împărătesc şi de mare voievod, ar fi putut să adune cel puţin douăzeci de polcuri şi să se ducă la Troiţa, să stea de vorbă cu Petru… Totuşi, şovăia. Ce s-ar întâmpla dacă, în

loc să se supună, polcurile ar striga: „Eşti un mişel, un răzvrătit!... Muncit de îndoieli, el nu făcea nimic şi se ferea să rămână cu Sofia între patru ochi. În scopul acesta, se prefăcea că e bolnav. Trimitea la Troiţa, printr-un om de încredere, epistole scrise în lătineşte vărului său Boris, rugându-l să nu pornească împotriva Moscovei, arătând felurite căi prin care s-ar putea ajunge la o împăcare între Sofia şi Petru şi lăudându-şi credinţa şi strădaniile în slujba ţarilor.

Dar totul era în zadar. Ca în vis, o umbră vie şi totuşi nevăzută, îl încleşta, îi sfâşia sufletul şi-l înspăimânta. Dar nu putea să facă nimic.

O muscă nimeri în flacăra lumânării de ceară, pe jumătate arsă şi căzu, învârtindu-se. Vasili Vasilievici puse coatele pe masă şi îşi cuprinse capul în mâini...

Noaptea trecută îi spusese fiului său Alexei şi soţiei sale Avdotia, părăsită şi de mult uitată, să plece fără întârziere la moşia lor, Medvedkovo, de lângă Moscova. Casa era pustie, în dosul obloanelor şi uşilor zăvorâte. Dar el zăbovea. O zi i se păruse că fericirea se va întoarce. Întorcându-se de lângă Troiţa, nespălată şi flămândă, Sofia poruncise ca pristavi şi crainici să cheme la Kremlin pe streliţi, pe neguţători, pe târgoveţi şi pe toţi oamenii de ispravă. L-a scos în capul scărilor pe ţarul Ivan, care, neputând să stea în picioare, s-a rezemat de un stâlp, zâmbind jalnic, se vedea că nu mai are mult de trăit. Ea însăşi, cu un şal negru pe umeri, nepieptănată, aşa cum sosise, a strigat mulţimii:

— Pentru noi, pacea şi dragostea sunt mai presus de orice. Epistolele noastre nu se citesc la Troiţa, iar trimişii noştri sunt daţi afară... De aceea, m-am rugat lui Dumnezeu, m-am urcat în rădvan şi m-am dus eu însămi să vorbesc cu dragoste fratelui meu Petru... Nu m-a lăsat să ajung decât până la Vozdvijenskoie... Acolo m-a făcut de ocară, ca pe o ţărancă de rând, de parcă n-aş fi fost fiică de ţar; nici nu ştiu cum de am scăpat teafără... O zi întreagă am mâncat doar atâtica dintr-o prescură...

Din porunca lui Lev Narîşkin şi a lui Boris Goliţîn toate

satele din împrejurimi au fost prădate. Ei l-au zăpăcit pe fratele meu Petru… Umblă toată ziua beat şi doarme într-o cămară… Vor să pornească asupra Moscovei, să-i taie capul cneazului Vasili… Zilele noastre sunt numărate… Dacă ne spuneţi că nu mai aveţi nevoie de noi, plec cu fratele meu Ivan şi ne pustiim într-o sihăstrie, undeva cât mai departe…

Au podidit-o lacrimile… Nu mai putea să vorbească. A luat o cruce cu moaşte şi a ridicat-o deasupra capului. Norodul a privit crucea, s-a uitat la ţarevna care hohotea de plâns, s-a întors spre ţarul Ivan care sta cu capul plecat şi cu ochii închişi… Oamenii şi-au scos căciulile, mulţi dintre ei oftau şi îşi ştergeau ochii… Când ţarevna i-a întrebat: „N-o să vă duceţi la Troiţa? Putem nădăjdui în credinţa voastră?“, au strigat: „Puteţi! Puteţi! Nu vă părăsim!…“

Oamenii s-au împrăştiat. Amintindu-şi de vorbele ţarevnei, strâmbau din nas. Fireşte că nu trebuiau s-o părăsească, dar cum să facă? La Moscova era lipsă de pâine, chervanele o luau spre Troiţa, în oraş jafurile se ţineau lanţ, nu mai era nici o rânduială. Prin bazare, nimănui nu-i mai ardea de neguţătorie. Totul rămăsese baltă. Era răzmeriţă. Lumea se săturase. Trebuia să se pună capăt acelei stări de lucruri. Şi dacă stăteai să judeci, ori Vasili Goliţîn, ori Boris Goliţîn, tot un drac…

Vreo zece mii de oameni năvăliră în ziua aceea, pe toate porţile, în Kremlin, fluturând nişte hârtii înmulţite de pe un ucaz al lui Petru, prin care se poruncea ca asmuţitorul şi tâlharul de Fedka Şaklovitîi şi cârdaşii lui a fie prinşi şi duşi în lanţuri la Troiţa. „Daţi-ni-l pe Fedka!“, striga norodul şi se apropia de ferestre şi de intrarea din faţă, aşa cum făcuse cu mulţi ani în urmă. „Daţi-ni-l pe Nikita Gladkov, pe Kuzma Ciormnîi, pe Obroska Petrov şi pe popa Seliverstka Medvedev!…“

Străjerii aruncară baltagele şi fugiră care încotro. Slugile, femeile şi fetele din palat, măscăricii şi piticii se pitulară pe sub scări şi prin beciuri.

— Du-te şi spune dobitocilor că nu-l dau pe Feodor

Leontievici, zise Sofia, înăbuşindu-se şi trăgându-l de mânecă pe Vasili Vasilievici spre uşă… El nu-şi mai aducea aminte cum a ieşit pe scara din faţă, Gloata, care venise aproape de tot, duhnea fierbinte a ură şi a usturoi, iar ascuţişurile suliţelor, ale săbiilor şi ale jungherelor, proţăpite înainte, parcă îi scoteau ochii… Nu-şi mai aducea aminte ce a strigat şi cum a intrat de-a-ndaratelea pe uşa care îndată după aceea a trosnit sub apăsarea umerilor… S-a uitat la Sofia, care holba, galbenă, ochii cu luminile parcă pierite. „N-avem cum să-l scăpăm. Dă-l pe mâna norodului, i-a spus el. Uşa fu zvârlită în lături cu un bubuit şi gloata năvăli înăuntru… Sofia s-a lipit cu spatele de el; trupul ei îl apăsa din ce în ce mai greu. A vrut s-o sprijine, dar ea a scos un ţipăt, l-a îmbrâncit şi a luat-o la fugă… Din sala Granovitaia, unde fugiseră amândoi, au auzit răcnetul sălbatic al lui Fedka Şaklovitîi… îl prinseseră în baia ţarevnei.

Şi, totuşi, Vasili Vasilievici nu se hotăra să fugă. Un rădvan mare îl aştepta de cu seară la scara din dos, iar îngrijitorul casei şi câteva slugi bătrâne aşteptau moţăind în tindă. El şedea în faţa lumânării, cu capul strâns între mâini. Gâza cu aripile pârlite zăcea cu picioarele în sus. Uriaşa casă era pustie şi moartă. Izvoadele zodiacului luceau stins în tavan şi chipurile zeilor elini priveau spre el din întunecimea bolţilor. Nu mai rămăseseră decât părerile de rău, care-i sfâşiau sufletul. Nu putea să înţeleagă cum de s-a întâmplat aşa ceva. Cine era de vină? Vai, Sofia, Sofia!… Acum, nu se mai ferea de sine însuşi: în faţa lui se ridica din tainiţele oprite chipul puhav şi nesuferit al femeii urâte, ibovnică lacomă, aspră, grosolană şi fioroasă… Acesta era chipul slavei lui!

Ce-i va spune lui Petru, cum va răspunde înaintea vrăjmaşilor săi? Şi-a câştigat puterea în iatac, s-a făcut de râs în Krâm şi a scris o cărţulie: „Despre viaţa obştească sau despre îndreptarea tuturor trebilor care privesc tot norodul…“ Luându-şi mâinile de la cap, bătu cu pumnul în masă… Ruşine! Ruşine! Din slava de ieri n-a mai rămas decât ruşine!…

O roşeaţă stinsă se prefira prin crăpăturile obloanelor… Oare se revărsau zorile? Sau o lună sângerie se înălţa deasupra Moscovei? Vasili Vasilievici se ridică şi străpunse cu privirea întunericul roşietic al bolţilor de deasupra capului său cu izvoadele zodiacului. Îl minţiseră astrologii, magii şi vracii… Nu va fi cruţare! Îşi îndesă în silă căciula pe cap, vârî în buzunar două pistoale şi se uită la lumânarea care murea în sfeşnic. Fitilul căzuse în ceara topită. Şi se stingea sfârâind…

Oameni cu felinare în mâini începură să alerge prin curtea cufundată în întuneric. Prin roşeaţa din depărtare, se străvedeau zorile. Urcându-se în rădvan, Vasili Vasilievici: îi întinse îngrijitorului o cheie:

— Adu-l aici…

Valizele erau aşezate în rădvan, iar cutiile legate la spate. Îngrijitorul se înapoie, dând brânci din spate lui Vaska Silin, care-şi zornăia lanţul. Tânguindu-se, vrăjitorul se închina în tuspatru vânturile şi la stele. Nişte slugi îl îmbrânciră în rădvan, la picioarele lui Vasili Vasilievici.

— Dă-i drumul! Doamne-ajută! rosti încet şi apăsat vizitiul.

Cei şase cai albi, focoşi, ieşiră la trap pe podelele de bârne şi o luară în sus, pe Tverskaia. Pe uliţe era încă puţină lume. Un cioban cânta din fluier, în dreptul unei porţi pe care ieşeau, mugind, nişte vaci, stârnind colbul. Milogi rebegiţi de frig se trezeau prin pridvoarele bisericilor, scărpinându-se şi aruncându-şi sudalme. Câte un ţârcovnic deschidea, căscând, uşa scundă a unei biserici. Un ţăran cocoţat pe cărbuni, într-o droagă, îşi striga marfa pe o hudiţă. Gospodinele aruncau în drum lături şi cenuşă şi se uitau, cu gurile căscate, la caii albi ca zăpada care goneau pe uliţă, la falaitarii[37] cu pene de păun la cuşmă, care săltau în şeile înalte, la vizitiul aprig care ţinea douăsprezece hăţuri de mătase albă în mâinile întinse înainte, la cei doi uriaşi cu săbiile scoase de pe scara din spate a rădvanului. Femeile scăpau găleţile din

---

[37] *Falaitari* - călăreţii de pe caii înaintaşi înhămaţi la o trăsură boierească.

mână, bărbaţii îşi scoteau căciula, iar unii se lăsau în genunchi…

Vasili Vasilievici trecu falnic pentru cea din urmă oară prin Moscova. Ce va fi mâine? Surghiun, mânăstire, cazne? Îşi ascunse faţa în gulerul blănii de călătorie. Părea că aţipise. Dar când Vaska Silin încercă să facă o mişcare, cneazul îl lovi din răsputeri cu piciorul…

„Ia te uită“, se miră Vaska, privind la Vasili Vasilievici care sta cu ochii închişi. Un obraz îi zvâcnea. Când ieşiră din oraş, cneazul spuse încet:

— Prezicerile tale sunt numai minciuni, înşelăciuni, potlogărie… Eşti un câine, un păcătos, un mişel… Ar trebui să te omor cu cnutul. Şi tot ar fi prea puţin…

— Nu, nu, să nu te îndoieşti, milostive ai să ai tot ce vrei… chiar şi cununa de ţar…

— Taci… Taci, pezevenghiule, lepădătură!

Vasili Vasilievici se lăsă pe spate şi, când prezicătorul dădu să se tânguie începu să-l lovească eu picioarele.

La o verstă de Medvedkovo, un ţăran vestitor, zărind rădvanul, începu să facă semne cu căciula.

Altul îi răspunse de la marginea unui crâng de mesteceni şi încă unul de pe colnicul de dincolo de viroagă. „Vine, vine!…“ Cneazul fu întâmpinat de vreo cinci sute de şerbi, care se aruncară la picioarele stăpânului lor, cu capul în pulbere. Îl sprijiniră de braţe, ajutându-l să coboare din rădvan şi-i sărutară poalele blănii… Chipurile lor erau speriate şi privirile iscoditoare. Vasili Vasilievici îşi privi vrăjmaş supuşii: prea se închinau adânc, prea erau pripiţi, prea se vânzoleau… Se uită spre ochiurile mici de geam de la cele şase ferestre ale casei de bârne, cu acoperiş olandez în patru ape, cu pridvor deschis şi două scări aduse rotund… În jurul curţii mari se înşiruiau grajduri, beciuri, o ţesătorie, sere, poieţi şi hulubării…

„Mâine vin diecii şi scriu totul, popresc, răpun… gândi el. Totul se duce de râpă…“ Vasili Vasilievici intră în casă încet, cu paşi grei. Alexei, feciorul său, care-i semăna la

boi şi la obrazul umbrit de cele dintâi tuleie, îl întâmpină în sală. Îşi lipi buzele tremurătoare de mâna lui şi i-o atinse cu nasul rece. Deschizând uşa sufrageriei, Vasili Vasilievici se închină parcă în silă şi se aşeză la masă, în dreptul oglinzii veneţiene, în care se răsfrângeau pereţii ciopliţi, tapetele dintre ferestre şi poliţele cu vase scumpe… Totul se va preface în scrum!… Îşi turnă un pocal de votcă, rupse o bucăţică de pâine neagră, o sără, dar, uitând să bea şi să mănânce, se rezemă cu coatele de masă şi-şi plecă fruntea. Alexei stătea lângă el, ţinându-şi răsuflarea, vrând parcă să-i spună ceva…

— Ce este? întrebă aspru Vasili Vasilievici.

— Tăicuţule, au şi fost pe aici…

— De la Troiţa?

— Douăzeci şi cinci de draguni cu un porucic şi stolnicul Volkov…

— Ce le-aţi spus?

— Le-am spus că eşti la Moscova şi că n-ai de gând să dai pe aici… Stolnicul a spus: dacă nu vrei să fie pătat de necinste, cneazul să se grăbească să vină la Troiţa…

Vasili Vasilievici îşi strâmbă gura într-un zâmbet. Bău votca şi mestecă pâinea, fără să le simtă gustul. Se uită la băiatul său care abia îşi mai ţinea cumpătul, stând cu un umăr mai jos şi cu călcâiele întoarse înăuntru, ca oamenii de rând, în vreme ce podeaua dârdâia încet sub picioarele lui. Vasili Vasilievici era cât pe ce să-l bruftuluiască, dar îi privi faţa speriată şi i se făcu milă.

— Nu mai tremura. Şezi…

— Tăicuţule, au spus să vin şi eu cu tine la Troiţa…

Cneazul se învăpăie, se ridică puţin dar mândria îl făcu să se stăpânească şi de data asta. Lăsă doar genele în jos. Îşi mai turnă un pocal de votcă şi îşi tăie o bucată de piftie cu usturoi. Băiatul îi întinse repede oţetarul…

— Du-te, Alioşa, zise Vasili Vasilievici. Mă odihnesc puţin şi la noapte plecăm… Mare e Dumnezeu… (Mesteca împuns de gânduri amare. Deodată, fruntea i se broboni de sudoare şi ochii începură să-i joace încolo şi încoace). Ascultă, Alioşa: am adus un om cu mine… Ai

grijă să-l ducă la baia de lângă gârlă, să-l închidă acolo şi să-l păzească bine, ca pe ochii din cap…

După ce plecă Alexei, Vasili Vasilievici puse jos cuţitul cu bucata de piftie, care tremura în vârful lui, se gheboşă, se zbârci la faţă, sub ochi i se iviră pungi şi buza îi atârnă fără vlagă.

Vaska Silin fusese închis în baie, pe malul gârlei, într-o râpă. Strigase şi urlase toată ziua să i se dea de mâncare. Dar în jurul lui nu era nimeni. Tufele foşneau, plăticile săreau din apă, căutând să scape de ştiuci, un stol de grauri, gătindu-se de plecare, zbura prin şuviţa de cer albastru pe care ghicitorul o vedea prin ferestruica pentru ieşirea fumului din baie. Păsărelele, obosite, se aşezară în nişte aluni şi începură să ciripească, să fluiere, fără să se teamă de gemetele omului…

„Poltava mea dragă, şopti ghicitorul, dracu m-a pus să vin în Moscova asta blestemată! Să dea ciuma în voi, să vă sfâşiaţi unul pe altul, praf şi pulbere să se aleagă din toate târgurile voastre…”

Soarele în asfinţit, polei ferestruica îngustă şi scăpătă dincolo de pădure. Vaska Silin îşi dădu seama că nu-i vor mai aduce de mâncare şi se întinse pe pământul rece, punându-şi o măturică sub cap. Aţipi. După o vreme sări din somn speriat, cu barba întinsă înainte: în prag stătea Vasili Vasilievici. Purta o pălărie neagră în trei colţuri, haine negre străine sub blană şi o sabie, care-i ieşea dinapoi ca o coadă…

— Mai zici ceva, vraciule? întrebă cneazul cu un glas ciudat.

Vaska Silin greşi, începând să tremure, să se foiască. Ar fi trebuit să înţeleagă că cneazul crede încă în darul lui… Ar fi trebuit să-i înşface mâna şi să strige: „Te duci la ţar, la cazne, dar să nu-ţi fie frică!… Patru fiare şi-au desfăcut ghearele… Patru corbi au zburat… Moartea. A dat înapoi… Văd, văd tot…” Dar, de spaimă şi de foame, Vaska începu să îndruge vechea nerozie cu cununa, izbucni în plâns şi se rugă:

— Pentru numele lui Cristos, lasă-mă să plec la Poltava… N-o să ai niciun rău de pe urma mea…

Vasili Vasilievici îl privi din prag cu ochi crânceni. Deodată, ieşi vijelios, închise uşa dinspre tindă, trase zăvorul de jos şi încuie lacătul… Alerga în jurul băii. Vaska pricepu: pune vreascuri! Vrăjitorul strigă: „Nu face aşa ceva!“… Cneazul îi răspunse: „Ştii prea multe. Trebuie să piei “. Apoi suflă, tuşind, ca să aprindă iasca. Se răspândi miros de ars. Vaska puse mâna pe o şină de roată şi lovi nebuneşte în uşă, dar n-o putu sparge. Scoase capul afară pe ferestruică, să strige, dar fumul îl înăbuşi… Din ce în ce mai aţâţate, vreascurile începură să pârâie. Printre crăpăturile dintre bârne se vedea lumină. Flăcările se ridicau ca un zid şi vâjâiau. Vaska se culcă în partea cea mai joasă a băii, ca să se ferească de dogoare… Acoperişul se scorojea. Pereţii fumegau…

În liniştea serii, flăcările se înălţau deasupra apei, stingând stelele. Umbrele roşietice ale celor şase cai albi şi ale rădvanului negru, îmbrăcat în piele, care goneau spre şleahul Iaroslavului, zburară vreme îndelungată peste mirişti, când întinzându-se pe fundul unei râpe, când urcându-se pe dâmburi, când frângându-se pe trunchiurile mestecenilor din crânguri…

— Unde arde, tată?… Nu cumva la noi? întrebă de câteva ori Alexei.

Vasili Vasilievici nu răspunse, moţăind în fundul rădvanului…

21

Într-o hrubă de sub ocolul vitelor, unde pe vremea *Anilor tulburi*[38] fusese o pulberărie, iar acum se păstrau merindele lavrei, dulgherii făcuseră curăţenie într-un cotlon de sub bolţile joase şi aşezaseră diba între doi stâlpi de cărămidă: o grindă, un scripete şi un laţ care

---

[38] *Anii tulburi* - anii războiului ţărănesc sub conducerea lui Bolotnikov şi ai luptei poporului rus împotriva intervenţiei poloneze şi suedeze la începutul secolului al XVII-lea (n.r.)

atârna în jos; puseseră o laviţă şi o masă pentru diecii care urmau să scrie mărturiile, altă laviţă, coperită cu pânză roşie, pentru cei mari şi dreseseră scara cea repede, care ducea din hrubă sus, în hambarul de piatră, unde Fedka Şaklovitîi zăcea în fiare de două zile.

Cercetarea o făcea Boris Alexeevici. De la Despărţământul nelegiuirilor din Moscova fusese adus vestitul călău, Emelian Svejev, care făcea pe împricinat să vorbească de la cea dintâi lovitură de cnut. La stâlpul nelegiuirilor bătea cu îndurare; dar când lovea fără milă, la a cincisprezecea lovitură scrijelea carnea omului până la os.

Au fost ascultaţi mulţi oameni. Unii veniseră de la sine să pârască şi să dea mărturie. Kuzma Ciormnîi fusese prins. Pristavul Obrosim Petrov, un om de încredere al Sofiei, care scăpase de două ori de baltage şi suliţe, apărându-se cu sabia, fusese înhăţat şi el printr-un şiretlic. Dar Nikita Gladki şi preotul Medvedev fugiseră şi în toate voievodatele se trimiseseră ucazuri pentru prinderea lor.

Acum, îi venise rândul şi lui Fedka Şaklovitîi. La cercetarea din ajun, împotriva tuturor învinuirilor ce-i fuseseră aduse în temeiul pârilor şi al mărturiilor, Fedka răspunsese: „Toate-s născociri. Vrăjmaşii mei vor să mă prăpădească. Nu sunt vinovat de nimic.“ De astă dată însă, aduseseră pentru el pe Emilian Svejev. Dar Fedka nu ştia acest lucru şi avea de gând să stăruie în tăgadă spunând sus şi tare că n-a pus la cale nici o răzmeriţă şi că n-a uneltit la viaţa ţarului…

La început, Petru nu venea la cercetări. Seara, Boris Alexeevici se înfăţişa la el cu un diac care-i cetea însemnările. Când însă au fost prinşi Ciormnîi, Petrov şi soţii lor: Ogrîzkov, Şestakov, Evdokimov şi Ceciotka, când au început să vorbească vrăjmaşii săi de moarte, Petru a vrut să audă cu urechile lui ce spun şi în hrubă a fost adus un jeţ pentru el. Se aşeza în ungher, sub bolta mucegăită, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu bărbia în pumn şi nu întreba nimic; asculta. Când diba a scârţâit

pentru întâia oară şi a fost urcat în ea Obrosim Petrov, despuiat până la brâu, cu pieptul lat, vânjos, cu faţa pistruiată, pământie, cu urechile aproape lipite de cap, scrâşnind din dinţi de durere, Petru s-a dat cu scaunul înapoi, în întuneric, după un stâlp de cărămidă, stând încremenit până la sfârşitul caznei. A rămas galben la faţă şi îngândurat toată ziua. Dar, venind mereu în hrubă, s-a obişnuit şi nu s-a mai ascuns.

În acea zi, Natalia Kirilovna îl luase cu ea la utrenie. Patriarhul a rostit o cazanie, firitisindu-l cu prilejul potolirii răzmeriţei. Sofia sălăşluia la Kremlin, e adevărat, dar nu mai avea nici o putere. Polcurile rămase la Moscova trimiseseră împuterniciţi să se arunce la picioarele ţarului Petru, rugându-l să ierte oamenii şi spunându-i că sunt gata să se ducă chiar până la Astrahan, până la hotare, numai să fie lăsaţi în viaţă cu neamurile şi cu îndeletnicirile lor.

Petru plecă de la biserică pe jos. Ocolul vitelor era înţesat de streliţi. Se auziră glasuri: „Măria ta, dă-ni-l pe Fedka să ne răfuim cu el…“ Cu capul în piept, dând din mâini, Petru fugi spre hambarul cel vechi şi, poticnindu-se pe scară, coborî în întunecimea umedă a hrubei, unde-l izbi o duhoare de piei şi de şoareci. Trecând printre saci şi butoaie, împinse uşiţa. Făclia de pe masa la care scria diacul poleia cu o lumină galbenă pânzele de păianjen de pe bolţi, gunoaiele de pe jos şi grinzile noi ale dibei. Diacul şi Boris Alexeevici, Lev Kirilovici Streşniov şi Romodanovski, care stăteau unul lângă altul pe altă laviţă, i se închinară ţepeni. După ce se aşezară din nou, Petru se uită la Şaklovitîi; stătea în genunchi la un pas de ei, cu capul lui cârlionţat atârnându-i pe piept, în caftanul scump cu care fusese prins la palat, rupt la subţiori şi cu cămaşa mânjită. Fedka ridică încet faţa lui trasă de chinuri şi întâlni privirea ţarului. Luminile ochilor i se măriră încet, încet, buzele frumoase i se întinseră şi tremurară, ca într-un plâns mut şi el se aplecă cu tot trupul înainte, neluându-şi ochii de la Petru. Boris Goliţîn trase şi el cu coada ochiului la ţar şi zâmbi uşor:

— Să urmăm, măria ta?

Streşniov vorbi printre mustăţile sale dese:

— Când săvârşeşti o fărădelege, trebuie sa răspunzi pentru ea. Crezi că ne zbuciumăm degeaba cu tine? Ţarul vrea să ştie adevărul…

Boris Alexeevici ridică glasul:

— N-are decât un singur răspuns: n-a spus şi n-a făcut nimic… Dar dacă te iei după mărturii, e vinovat… Va trebui să-l mai căznim…

Ca şi cum l-ar fi îmbrâncit cineva, Şaklovitîi o luă la fugă în genunchi, vrând parcă să se ascundă ca un şoarece în dosul grămezilor de piei şi al butoaielor care miroseau a peşte sărat… Apoi căzu la pământ şi rămase nemişcat. Petru făcu un pas spre el, îi privi ceafa rasă şi-şi vârî mâinile în buzunarele feregelei de şahmarand. Măreţ şi dispreţuitor, se aşeză şi spuse cu glas subţire, de băieţandru:

— Să spună adevărul…

Boris Alexeevici strigă:

— Emelian.

Un om deşirat, cu umeri înguşti, îmbrăcat cu o cămaşă roşie, care-i ajungea până la genunchi, se ivi sub boltă, în dosul dibei. Şaklovitîi, care nu-l aşteptate pesemne aşa curând, se stârci cu capul între umeri şi se uită la căpăţâna ca de cal a lui Emelian Svejev. Acesta parcă n-avea frunte, ci numai sprâncene şi fălci mari. Se apropie de Fedka, îl înşfăcă strâns ca pe un copil, îl scutură şi-l puse pe picioare. Îi trase încet dar dibaci mânecile, scoase caftanul de pe el, descheie gulerul cusut cu mărgăritare, spintecă cu degetul până la buric cămaşa albă, o trase jos şi-l despuie… Fedka vru să strige ceva, dar nu putu decât să scoată nişte bâiguieli răguşite, nedesluşite:

— Doamne, spun tot…

Boierii de pe laviţă clătiră toţi deodată din cap, legănându-şi bărbile. Emelian răsuci mâinile lui Fedka la spate, i le legă la încheieturi, le trecu printr-un laţ făcut dintr-o curea şi trase de capătul celălalt al frânghiei.

Şaklovitîi privea uimit. Scripetele scârţâi şi mâinile lui începură să se ridice la spate. Muşchii i se încordau, umerii i se umflau şi trupul i se aplecă înainte. Emelian îi dădu deodată un brânci în şale şi, lăsându-se în jos, trase de frânghie. Oasele răsucite ieşiră din găoacea umerilor şi se ridicară deasupra capului schingiuitului… Acesta scoase un răcnet înăbuşit şi rămase cu gura căscată, cu ochii holbaţi. Trupul lui cu pântecul supt se ridică în aer, cu vârfurile picioarelor întoarse înăuntru, la un arşin de pământ. Emelian legă frânghia şi luă din cui un gârbaci…

La un semn al lui Boris Alexeevici, diacul, punându-şi ochelarii cu ramă de fier şi apropiindu-şi nasul scorojit de lumânare, începu să citească:

— Pe urmă, la aceeaşi cercetare, acelaşi căpitan Filipp Sapogov a arătat: „Anul trecut, luna şi ziua nu le mai ţine minte, măria sa ţarevna Sofia Alexeevna s-a dus în satul Preobrajenskoie. În ziua aceea, măria sa ţarul Petru Alexeevici nu era la Preobrajenskoie şi ţarevna n-a stat acolo decât până la amiazi. Era întovărăşită de Feodor Şaklovitîi şi de mai mulţi oameni din felurite polcuri pe care Feodor îi luase cu el ca să-i omoare pe Lev Kirilovici şi pe măria sa ţarina Natalia Kirilovna…

Feodor a ieşit din palat în ceardac şi i-a spus lui Filipp Sapogov: «Ascultaţi, când auziţi strigăte înăuntru…» În vremea asta, ţarina striga la ţarevnă şi în palat era gălăgie mare… «Când auziţi strigăte, să fiţi toţi gata: să-i ucideţi pe toţi aceia pe care vi-i dăm…» “

— N-am spus aşa ceva. Filipp minte, rosti anevoie Şaklovitîi.

La un semn al lui Boris Alexeevici, Emelian se dădu înapoi să vadă dacă-i vine la îndemână.

Apoi, se aplecă pe spate, îşi făcu vânt şi, repezindu-se înainte, plesni, vâjâind. Carnea galbenă şi tânără a schingiuitului se chirci de durere. Şaklovitîi scoase un strigăt. Emelian îl mai lovi o dată.

(Boris Alexeevici spuse repede : „Trei“). Călăul lovi a treia oară. Şaklovitîi urlă, împroşcând cu scuipat:

— Eram beat. În neştire…

— „Mai departe, urmă să citească diacul, după ce urletul se stinse, i-a spus lui Filipp vorbe nebuneşti pe seama ţarului Petru Alexeevici: «Bea şi colindă prin Kukui; nu poţi face nimic cu dânsul, pentru că e mereu beat… Ar fi bine să punem pe ascuns nişte cumbarale de mână în preajma odăilor ţarului, ca să-l omorâm cu trei cumbarale pe el, pe ţar…»

Şaklovitîi tăcea. „Cinci!“, porunci aspru Boris Alexeevici.

Emelian îşi făcu vânt, dar, speriat, lăsă gârbaciul în jos. Petru se repezise la Şaklovitîi. Fiind înalt, ochii lui priveau drept în ochii înnebuniţi ai lui Fedka… Spatele, mâinile şi ceafa îi tremurau…

— Spune adevărul, câine… (Îi înfipse unghiile în coaste). Vă pare rău că nu m-aţi tăiat când eram mic? Nu-i aşa, Fedka? Cine a vrut să mă omoare? Tu? Nu? Atunci cine?… Pe cine aţi trimis cu cumbarale? Pe cine? Spune-mi numele… De ce nu m-aţi omorât, de ce nu m-aţi tăiat?…

Privind vinele umflate de încordare, cu faţa rotundă, roşie, plină de pete a ţarului, cu gura lui mică, schimonosită, Fedka îngână o dezvinovăţire:

— … nu-mi mai aduc aminte decât de vorbele astea: „De ce n-aţi isprăvit mai demult cu ţarina şi cu fraţii ei?…“ Dar de jungher şi de cumbarale nu-mi aduc aminte… Vasili a spus ticăloşia asta cu privire la ţarină…

De îndată ce pomeni numele lui Vasili Vasilievici, Boris Alexeevici sări în sus de pe laviţă şi strigă ca un turbat la călău:

— Loveşte-l!

Ferindu-se ca să nu-l atingă pe tar, Emelian îşi făcu vânt şi izbi cu sfârcul în patru muchii al gârbaciului, între omoplaţii spatelui, sfârtecând pielea până la carne… Şaklovitîi începu să urle, scoţând osul gâtului în afară. La a zecea lovitură, capul îi tresări slab şi-i căzu pe piept.

— Dă-l jos, porunci Boris Alexeevici şi îşi şterse gura cu o năframă de mătase. Du-l sus cu băgare de samă, freacă-l cu rachiu şi ai grijă de el ca de un prunc… Vreau

ca mâine să vorbească din nou…

Când boierii ieşiră din hrubă în ocolul vitelor, Tihon Nikitievici Streşnikov îl întrebă la ureche pe Lev Kirilovici:

— Ai văzut, Lev Kirilovici, ce a făcut cneazul Boris?

— Nu… Ce a făcut?

— A sărit în sus de pe laviţă… să-i astupe gura lui Fedka…

— Pentru ce?

— Fedka a vorbit prea mult. Boris şi Vasili au doar acelaşi sânge… Se vede treaba că sângele lor le e mai scump decât trebile ţarului…

Lev Kirilovici se opri taman bine pe un morman de balegă, se arătă mirat peste măsură, dădu din mâini şi se lovi peste şolduri:

— Vai de mine! Şi noi care aveam încredere în Boris…

— Poţi să ai încredere, dar să bagi de samă…

— Vai de mine, vai de mine!…

22

În vatra din izbă focul ardea duduind. Cuptorul n-avea hogeac şi în odaie era atâta fumăraie, încât nu se mai zăreau decât picioarele oamenilor. Cei de pe cuptor pieriseră din vedere. Flăcăruia unui opaiţ arunca o lumină şovăielnică; cărbunii fâsâiau, picând într-o albioară cu apă. Ţânci mucoşi, cu burţile goale umflate şi cu dosurile murdare, cădeau mereu pe brânci şi se smiorcăiau. O femeie, borţoasă, încinsă cu un mănunchi de curmei, îi repezea de mână pe uşă afară, strigând: „Lua-v-ar toţi dracii! Mi-aţi mâncat sufletul, blestemaţilor!“ Vasili Vasilievici şi Alexei trăseseră acolo în ajun. Nu fuseseră lăsaţi să intre pe poarta lavrei: „Măria sa a poruncit să staţi în târg şi să aşteptaţi…“

Aşteptau, acum, să le vină ceasul. Mâncarea şi băutura li se opreau în gât. Ţarul nu voise să asculte dezvinovăţirile lui Vasili Vasilievici, se aşteptase la toate şi, pe drum, chibzuise tot ce socotea că i se poate întâmpla mai rău, dar nu se aşteptase să înnopteze într-o

izbă fără hogeac.

În cursul zilei trecuse pe la el polcovnicul Gordon: acel om vesel şi cinstit; îl căinase, plescăise din limbă şi-l bătuse pe genunchi, ca pe un om deopotrivă cu el… „Nu-i nimic, îl îmbărbătase el într- o rusească stâlcită. Nu te mai frământa atâta, cneazule Vasili Vasilievici: «Toate trec», spune o zicală. Plecase slobod şi fericit, zornăind din pintenii săi mari.

N-avea pe cine să trimeată în lavră după ştiri. Târgoveţii nu mai catadicseau să se descopere în faţa fostului ibovnic al ţarevnei. Îi era ruşine să iasă în uliţă. Era ameţit de duhoare şi de ţipetele copiilor, iar fumul îl orbea. Fără să ştie de ce, îi trecu de câteva ori prin gând ghicitorul cel blestemat; strigătele lui care răzbeau pe fereastră, prin foc, îi răsunau în urechi: „Deschide uşa-a-a, ai să piei, ai să piei…“

Seara târziu, un ureadnic însoţit de câţiva străjeri intră buzna în casă, tuşi din pricina fumului şi o întrebă pe femeia borţoasă:

— La voi stă Vaska Goliţîn?

Femeia arătă cu cotul învelit în mâneca zdrenţuită:

— Iacătă-l…

— Poruncă să vii la palat. Găteşte-te, cneazule…

Vasili Vasilievici şi Alexei intrară în lavră pe jos, sub strajă, ca nişte răufăcători. Streliţii îi cunoscură şi săriră în picioare, rânjind. Unii din ei îşi îndesau căciulile pe ciufuri, alţii îşi duceau mâna la barbă, alţii se crăcănau necuviincios:

— Bucuraţi-vă, flăcăi… Vine voievodul pe două copite… Da unde i-e calul? D-apăi iacă-l, între picioare… Vai, vai, să nu se prăvale voievodul în glod…

În sfârşit, nu mai auzi ocările. Vasili Vasilievici urcă în fugă scara chiliei mitropolitului. Un diac necunoscut, în straie proaste, ieşi măreţ pe uşă, îl opri cu degetul arătător şi, desfăşurând un sul, începu să citească tărăgănat, cu glas tare. Fiecare cuvânt al ucazului îl izbea la moalele capului:

— „… pentru toate greşalele pomenite mai sus, marii

ţari Petru Alexeevici şi Ivan Alexeevici au hotărât să te lipsească, cneazule Vasili Goliţîn, de cin şi de boierie şi să te trimeată cu nevasta şi cu copiii în surghiun veşnic, la Kargopol. Iar moşiile tale, date pe viaţă şi moştenite, casele din Moscova şi averea să fie trecute asupra lor, a marilor ţari. Iar şerbii tăi, afară de plugari şi de copiii lor să fie sloboziţi…“

Isprăvind îndelunga cetanie, diacul înfăşură sulul şi arătă unui pristav spre Vasili Vasilievici, care sta cu capul gol, abia mai ţinându-se pe picioare, sprijinit de Alexei…

— Să fie pus sub pază şi să se săvârşească precum s-a poruncit…

Îi luară şi-i porniră. Dincolo de ograda bisericii, îi urcară pe amândoi într-o teleagă, pe nişte rogojini. Pristavul şi un dragun se urcară la spate. Chirigiul, îmbrăcat cu un zăbun hrentuit şi încălţat cu opinci, trase de hăţuri şi calul costeliv scoase încet teleaga la câmp. Era o noapte adâncă şi stelele se mistuiseră în neguri.

23

Furtuna de la Troiţa se potolise. Ca şi cu şapte ani în urmă, boierii aşteptară în lavră ca Moscova să se astâmpere. După ce chibzuiră bine, boierii, patriarhul şi Natalia Kirilovna îi scriseră ţarului Ivan în numele lui Petru:

„… Frate împărat, fiindcă am ajuns la vârsta potrivită, a sosit vremea să chivernisim noi înşine ţara, pe care Dumnezeu ne-a încredinţat-o, iar pe a treia făptură, pe *netrebnica* noastră soră, o îndepărtăm de la stepenă şi de la săvârşirea treburilor…“

Sofia fu închisă fără tărăboi la mânăstirea Novotlevici. Pe Şaklovitîi, Ciormnîi şi Obrosim Petrov îi scurtară de cap; ceilalţi răzvrătiţi fură căzniţi cu cnutul pe medeanul din târg, li setăiară limbile şi fură surghiuniţi pe vecie în Siberia. Popa Medvedev şi Nikita Gladki fură prinşi mai târziu de voievodul de la Dorogobuj, căzniţi cumplit şi descăpăţânaţi.

S-au împărţit răsplăţi în pământ şi în bani: boierilor mari li s-au dat câte 300 de ruble, ocolnicilor câte 270 ruble, boierilor de sfat câte 250. Stolnicilor veniţi în lavră împreună cu Petru câte 37 de ruble celor veniţi în urma lui câte 32 de ruble, celor sosiţi până la 10 august câte 30 de ruble, iar celor sosiţi până la 20 august câte 27 de ruble. Dvorenilor din târg li s-a dat, în aceeaşi rânduială, câte 18, 17 şi 16 ruble. Tuturor streliţilor de rând li s-a dat, pentru credinţă, câte o rublă, fără pământ.

Înainte de a se întoarce la Moscova, boierii au statornicit ce despărţăminte să ia fiecare: cel dintâi şi cel mai, de seamă, acela al trebilor din afară, i-a fost dat lui Lev Kirilovici, dar fără cinul de păstrător. După ce trecuse primejdia unui răsbel lăuntric şi celelalte, noua stăpânire s-ar fi putut descotorosi de Boris Alexeevici Goliţîn, căruia patriarhul şi Natalia Kirilovna nu puteau să-i ierte multe, mai cu scamă faptul că-l scăpase pe Vasili Vasilievici de cnut şi de butuc, dar boierii socotiră drept o necuviinţă să lipsească de hatâruri un neam atât de vechi. „Dacă am făptui una ca asta în curând ne-am pierde şi noi despărţămintele; uitaţi-vă cum dau ghes la ţarul Petru negustoraşii, diecii, veneticii şi feluriţi netrebnici ca să ceară hatâruri şi slujbe…“ Pentru ca să aibă cu ce trăi şi pentru obrazul său, lui Boris Alexeevici i-au dat Despărţământul palatului Kazanski. Aflând acest lucru, Boris a scuipat, s-a îmbătat şi a răcnit, „Naiba să-i ia. Îmi ajunge şi asta.“ Beat turtă, a plecat la moşia sa de lângă Moscova, ca să doarmă pe săturate…

Noii miniştri, astfel începuseră să le spună străinii, au scos de pe la despărţăminte pe diecii şi pe pisarii cei vechi, au pus în locul lor pe alţii noi şi au început să cugete şi să chivernisească după datina veche. Nu s-au petrecut schimbări deosebite. În locul lui Ivan Miloslavski umbla acum prin palatul Kremlinului Lev Kirilovici, în blăni de samuri negri, trântind ca un stăpân uşile şi ţăcănind mărunt din tocuri…

Erau cu toţii oameni vechi şi cunoscuţi. Afară de dărăpănare, sfeteriseală şi neorânduială n-aveai la ce să

te aştepţi de la ei. În Moscova şi în Kukui, neguţătorii de toate felurile, tarabagiii, meşteşugarii, străinii, căpitanii corăbiilor olandeze, hanovriene, englezeşti şi şvedeze aşteptau cu mare nerăbdare o orânduire nouă şi oameni noi. Despre Petru umblau fel şi chip de vorbe şi multă lume îşi punea nădejdea în el. Rusia, o mină de aur, zăcea de veacuri în glod… Dacă n-ar primeni viaţa noul ţar, apoi, cine s-o mai facă?

Petru nu se grăbea să vină la Moscova. Plecase din lavră cu oastea sa spre aşezarea Alexandrovskaia, unde se mai vedeau încă dărâmăturile mucede ale înfiorătorului palat al lui Ivan al IV-lea. Gheneralul Sommer rânduise acolo nişte întreceri ostăşeşti care ţinură o săptămână, cât a ajuns praful de puşcă. Tot acolo, Sommer a încheiat cu slujba, căzând, sărmanul, de pe cal şi rămânând beteag.

În octombrie, Petru intră în Moscova, numai cu vechile lui polcuri. La vreo zece verste de oraş, în satul Alexeevskoie, îi ieşi în întâmpinare o mare mulţime cu icoane, cu prapori, cu pâine şi sare. De amândouă părţile drumului, se înşiruiau grinzi şi butuci cu securi înfipte în ele. Împuterniciţii streliţilor din polcurile care nu fuseseră la Troiţa zăceau pe pământul umed, cu gâturile sub grinzi…

Tânărul ţar nu tăia capete şi nu se lăsa dus de mânie, deşi nu era un om prea prietenos.

CAPITOLUL AL CINCILEA

1

Puterea lui Lefort creştea mereu. Străinii din Kukui, precum şi aceia care veneau cu treburi de la Arhanghelsk şi de la Vologda, vorbeau despre el cu multă prietenie. Împuterniciţii caselor de comerţ din Amsterdam şi din Londra scriau despre el mai marilor şi dădeau sfaturi ca, la nevoie, să-i trimeată mici daruri, mai cu seamă vinuri bune. După întâmplările de la Troiţa, când fusese făcut gheneral, locuitorii din Kukui au adunat bani şi i-au dăruit

o sabie. Trecând prin faţa casei lui, îşi făceau semne grăitoare cu ochiul şi rosteau: „Ehei…“ Casa lui era acum prea mică pentru atâţia oameni care veneau să-i strângă mâna, să schimbe o vorbă cu el, să-i aducă aminte de ei. În ciuda toamnei târzii, începură în grabă lucrări pentru mărirea casei: se zidea un peron de piatră cu două scări în părţi, iar faţada era împodobită cu pilaştri şi cu statui de bărbaţi. În curte, unde era o fântână, se săpa un havuz pentru jocuri de apă şi de focuri bengale. De amândouă părţile casei, se ridicau odăi pentru muşchetari.

Poate că Lefort nu s-ar fi gândit să cheltuiască atâţia bani, dar aceste lucrări se făceau din dorinţa tânărului ţar. După şederea sa la Troiţa, Petru avea nevoie de Lefort, ca un copil de o mamă înţeleaptă: Lefort îi ghicea dorinţele din zbor, îl ferea de primejdii, îl învăţa să întrevadă foloase şi pagube şi părea că l-a îndrăgit şi el, la rândul său, pe ţar, fiind mereu în preajma lui, nu ca să-i ceară moşii şi şerbi, aşa cum făceau toţi ruşii, aruncându-se posomorâţi la picioarele lui, ci pentru o faptă mare şi pentru petreceri, la care ţineau amândoi. Fercheş, vorbăreţ, drăgăstos, ca soarele când intră dimineaţa pe fereastră, se ivea în iatacul lui Petru cu reverenţe şi cu zâmbete. În felul acesta, ziua începea cu voie bună, cu treburi îmbucurătoare şi cu aşteptări fericite. Lefort îl încânta pe tânărul ţar prin visările sale vrăjite care îl purtau cu gândul la ţări străine, la oraşe şi porturi minunate, cu corăbii şi cu căpitani neînfricaţi, mirosind a tutun şi a rom, la toate cele văzute pe când era copil, în pozele aduse din străinătate. Până şi hainele lui Lefort răspândeau un miros străin, nerusesc, tare plăcut…

Petru ţinea ca palatul prietenului său să se schimbe într-un colţişor al acelor ispititoare meleaguri străine. Astfel, casa lui Lefort se împodobea pentru desfătarea ţarului. Banii, câţi se putuseră smulge de la ţarina mamă şi de la Lev Kirilovici, fuseseră daţi fără părere de rău. Acum, când la Moscova dregătoriile de răspundere erau

în mâna oamenilor lui, Petru se zvârli cu ochii închişi în plăceri.

Patimile răbufniseră din el şi, de aceea, avea o nevoie arzătoare de Lefort: fără acesta, simţea că vrea ceva, dar nu ştia ce anume şi cum s-o facă… Ce ar fi putut să-l sfătuiască ruşii? Să se ducă la o vânătoare cu şoimi, sau să asculte nişte orbi cântând viersuri de jale… Ptiu! Lefort însă îi înţelegea dorinţele, chiar atunci când nu şi le rostea în întregime. El era ca o frunză de hamei în berea tulbure a patimilor lui Petru.

În aceeaşi vreme, începură iară lucrările şi în cetatea de scaun Preschburg, rânduindu-se întăriturile pentru muştrul ostăşesc de primăvară. Polcurilor li se făceau vestminte noi: ostaşilor din polcul Preobrajenski, haine verzi, celor din polcul Semionovski, albăstrii, iar celor din polcul Butârski, al lui Gordon, roşii. Toată toamna trecu în zaiafeturi şi dănţuială. Neguţătorii şi manufacturiştii străini îşi tocmeau treburile printre petrecerile de la palatul lui Lefort…

2

Noua sală de danţ era încă umedă. Ferestrele înalte, pe jumătate rotunde şi faţă-n faţă cu ele oglinzile întocmite ca nişte ferestre în zidul nedeschis se aburiseră de căldura împrăştiată de cele două cămine uriaşe. Podeaua făcută din plăci de stejar era proaspăt dată cu ceară. Făcliile din candelabrele cu trei braţe, împodobite cu oglinzi care sporeau lumina, fuseseră aprinse, deşi abia începuse să se întunece. Afară fulguia uşor. Sănii olandeze, în chip de lebădă, zugrăvite cu negru şi auriu; sănii ruseşti lungi, ca nişte lăzi, cu maldăre de perine şi blăni; rădvane grele, îmbrăcate în piele, trase de şase cai înhămaţi în falet şi sănii obişnuite, de piaţă, acestea din urmă tocmite pe două copeici din Lubeanka până în Kukui de vreun străin care sta în ele, râzând, cu genunchii îndoiţi, intrau în curte, printre mormanele de pământ şi de aşchii de lemn troienite.

Tomas şi Seka, doi măscărici, unul purtând pe umeri o mantilă spaniolească, neagră, scurtă şi pe cap o pălărie de pai cu pene de cioară, iar celălalt îmbrăcat turceşte, cu un turban făcut din rogojină, înalt de doi arşini şi cu o ureche de porc în frunte, primeau musafirii la scara de piatră, pe covoarele pline de zăpada bătătorită. Neguţătorii olandeji râdeau cu deosebită plăcere de măscăriciul îmbrăcat cu haine spanioleşti, dându-i bobârnace şi întrebând de sănătatea regelui Spaniei. În vestibulul luminos, ai cărui pereţi de stejar erau împodobiţi cu plăci albastre de faianţă, musafirii îşi lăsau blănile şi căciulile pe mâna lacheilor îmbrăcaţi în livrele. În uşa sălii de danţ, îi primea Lefort, care purta o jachetă albă de atlaz cusută cu fir şi o perucă presurată cu pudră argintie. Oaspeţii se apropiau de căminul încins, gustau din cupe vin unguresc şi îşi aprindeau pipele.

Neputând vorbi şi înţelege ce spun ceilalţi, întrucât foarte puţini dintre ei ştiau limbile olandeză, engleză sau germană, ruşii se simţeau stingheri şi veneau mai târziu, de-a dreptul la masă. Oaspeţii îşi încălzeau în voie dosurile şi picioarele strânse în ciorapi şi vorbeau despre treburi neguţătoreşti.

Numai gazda zbura ca un fluture, de la un musafir la altul, legănându-şi în vânt poalele caftanului scurt, depărtat la şolduri şi făcea prezentările, întrebând pe oaspeţi de sănătate, de felul cum călătoriseră; dacă sunt mulţumiţi de hanul la care au tras şi sfătuindu-i să se ferească de hoţi şi de tâlhari…

— O, da, mi s-a vorbit mult de oamenii de rând din Rusia, răspundea câte unul. Mi s-a spus că pradă şi chiar ucid călătorii bogaţi.

Englezul Sidney, un negustor de cherestea, înalt, osos şi galben la faţă, spuse printre dinţi:

— Păcătoasă e ţara în care oamenii îşi câştigă hrana prin înşelătorii. Comersanţii ruşi se roagă lui Dumnezeu să-i ajute, ca să înşele cu cât mai multă dibăcie. Ei numesc asta dibăcie. O, cunosc bine această ţară nenorocită… Aici trebuie să dormi cu arma sub căpătâi…

Negustoraşul Hamilton, născut în Kukui, nepotul pairului Hamilton, care fugise pe vremuri în Moscova de frica lui Cromwell, se apropie cuviincios de cei care vorbeau:

— Chiar atunci când ai nefericirea de a te fi născut aici, îţi vine greu să te obişnuieşti cu grosolănia şi necinstea ruşilor. Parcă ar fi toţi stăpâniţi de diavol!…

Cercetând cu privirea pe acest urmaş de emigrant, îmbrăcat fără gust, demodat şi care vorbea prost englezeşte, Sidney strâmbă din gură dispreţuitor, dar, din respect pentru compania sa de comerţ, îi răspunse, totuşi, lui Hamilton:

— N-avem de gând să rămânem aici… Iar pentru comerţul nostru cu ridicata, necinstea ruşilor are prea puţină însemnătate…

— Faceţi negoţ de cherestea, sir?

— Da, sir… Am dobândit o mare concesiune de cherestea lângă Arhanghelsk.

Auzind aceste cuvinte, olandezul Van Leiden îşi apropie de ei faţa stacojie cu ochi fără gene, cu o bărbuţă spaniolă şi cu o guşă mare, care se freca de gulerul înalt, scrobit:

— O, da, spuse el, cheresteaua rusească e bună. Dar vânturile blestemate din Oceanul îngheţat şi piraţii norvegieni sunt foarte răi. Deschise gura şi izbucni într-un râs cu hohote, înroşindu-se şi mai mult, în vreme ce două lacrimi i se scurgeau din ochii pe jumătate închişi…

— N-are a face, răspunse Sidney, un trunchi pentru catarguri ne costă aici douăzeci şi cinci de copeici şi noi îl vindem la Newcastle cu nouă şilingi… Aşa că putem risca..

Olandezul plescăi din limbă: „Nouă şilingi un trunchi“ Venise în Rusia să cumpere fire de in, pânzeturi, catran şi potasă. Două corăbii ale lui iernau la Arhanghelsk. Treburile mergeau prost.

Oaspeţii ţarului, mari negustori din Moscova, care aduceau marfă pentru stăpânire, aflând că cele două corăbii aşteaptă, cereau preţuri foarte mari, iar marfa

celorlalţi negustori, mai mărunţi, nu era bună de nimic. Englezul acesta însă, dacă nu minte, face treburi bune. Mai mare necazul. Trăgând cu coada ochiului, să vadă dacă nu sunt ruşi prin apropiere, Van Leiden spuse:

— Ţarul Rusiei stăpâneşte trei sferturi din tot catranul din lume, cel mai bun lemn pentru catarguri şi toată cânepa. Dar e tot atât de greu să pui mâna pe aceste mărfuri, ca şi cum s-ar găsi în lună… O, nu, sir, n-o să vă pricopsiţi cu concesia dumneavoastră. Nordul e pustiu, doar dacă aţi putea să puneţi urşii să taie pădurea… Afară de asta, din cele trei corăbii ale dumneavoastră, sir, două vor fi scufundate de norvegieni sau de suedezi, iar a treia va fi nimicită de gheţari. Şi izbucni iar în râs, de data aceasta încredinţat că l-a necăjit bine pe englezul cel încrezut… Da, ţara asta e tot atât de bogată ca şi Lumea Nouă, e mai bogată decât India, dar, atâta vreme cât e cârmuită de boieri, noi nu vom avea parte decât de pagube şi iar de pagube… Moscova nu se pricepe să tragă foloase, moscoviţii fac comerţ ca nişte sălbatici… O, dacă ar avea nişte porturi la Marea Baltică, dacă drumurile ar fi bune şi dacă comersanţii ar fi nişte oameni cinstiţi, s-ar putea încheia aici tranzacţii mari…

— Da, sir, răspunse grav Sidney, v-am ascultat cu plăcere şi vă dau dreptate… Nu ştiu care-i situaţia la dumneavoastră, dar cred că e aceeaşi ca şi la noi, în Englitera, unde nu se mai construiesc vase mici… La toate şantierele din Englitera sunt în construcţie vase de câte patru sute şi cinci sute de tone… Astăzi avem nevoie de cinci ori mai mult lemn şi în… Fiecare vas cere cel puţin zece mii de iarzi de pânză pentru vele…

— O-o-o! exclamară uimiţi toţi aceia care ascultau convorbirea.

— Dar pielăria, sir. Aţi uitat cererea de piele rusească, sir, îl întrerupse Hamilton…

Sidney privi mânios spre necuviinciosul interlocutor. Zbârcindu-şi bărbia osoasă, se uită un timp la foc cu ochii pe jumătate închişi.

— Nu, nu uit de pielăria rusească, răspunse el, dar nu

fac comerţ de pielărie… Cu acest lucru se îndeletnicesc suedezii… Graţie lui Dumnezeu, Englitera prosperă şi avem nevoie de foarte multe materiale de construcţie… Englezii, când au vrut ceva, au avut… Şi vom avea…

Sidney isprăvi, se aşeză într-un fotel şi, punând talpa groasă a ghetei sale pe grătarul căminului, nu mai luă în seamă pe nimeni… Lefort, luând de braţ pe Alexaşka Menşikov, se apropie repede de ei.

Alexaşka purta un mundir de postav albastru-închis, cu răsfrânturi roşii şi cu bumbi de aramă. În picioare avea botfori cu pinteni mari de argint. Faţa lui era încadrată de o perucă învoltă, uşor pudrată, iar în jaboul lui sclipea un ac cu diamante. Ochii săi albaştri, voioşi, priveau fără pic de stingherească la oaspeţi. Alexaşka se înclină sprinten, ridică înfrigurat din umărul lui vânjos, îşi făcu loc lipindu-se cu spatele de cămin şi luă o pipă.

— Măria sa ţarul soseşte îndată…

Musafirii începură să vorbească în şoaptă, iar cei mai de seamă dintre ei, ridicându-se în picioare, ieşiră mai în faţă cu ochii aţintiţi spre uşa. Neînţelegând ce spusese Alexaşka, Sidney deschise uşor gura, privind cu uimire spre acest tânăr, care îşi făcuse loc cu atâta uşurinţă între oamenii respectabili de lângă cămin. Hamilton îi şopti: „E un favorit al ţarului, un fost aghiotant, înaintat de curând ofiţer. E un om de care avem mare nevoie”, încreţindu-şi pielea din jurul ochilor cu o expresie mieroasă, Sidney se adresă lui Alexaşka:

— De mult îmi doresc fericirea de a vedea pe maiestatea sa… Nu sunt decât un biet comersant şi mulţumesc lui Dumnezeu pentru acest prilej neaşteptat, despre care voi povesti copiilor şi nepoţilor mei…

Lefort traduse.

— Îl vei vedea negreşit, răspunse Alexaşka râzând şi descoperindu-şi dinţii albi şi regulaţi. Dacă ştii să bei şi să glumeşti, ai să petreci straşnic cu el… Vei avea ce să povesteşti nepoţilor… Şi întorcându-se către Lefort, adăugă: întreabă-l ce fel de negoţ face. A, de cherestea… Pesemne că a venit după tăietori de lemne… Lefort

întrebă şi Sidney dădu din cap, zâmbind. De ce nu? Dacă ţarul îi trimete câteva rânduri lui Lev Kirilovici… ar putea să ceară…

Petru se ivi pe neaşteptate în uşă, nins tot, într-un mundir asemănător cu al lui Alexaşka Menşikov, îngust la umeri şi la piept, uniforma polcului Preobrajenski. În obrajii lui rumeni avea gropiţe şi ţinea fălcile încleştate. Dar ochii lui negri râdeau. Îşi scoase tricornul, tropăi în prag cu botforii groşi, mari, cu boturi drepte, cu carâmbii înalţi până peste genunchi şi se scutură de zăpadă:

— *Guten Tag, meine Herrschaften* , rosti el cu un glas tineresc de bas. Lefort şi sărise spre el, făcând o reverenţă cu o mână întinsă, iar cu cealaltă depărtată de trup şi îndoită… Mi-e o foame de lup… Hai repede la masă…

Făcând un semn cu ochiul străinilor, care îşi ţineau răsuflarea, adus de spate, înalt aproape cât uşa, Petru se întoarse şi trecu prin vestibul în *Speisesaal,* o sofragerie…[39]

3

Oaspeţii se aprinseră la faţă şi perucile le alunecaseră cam pe-o ureche. Scoţându-şi lenta, Alexaşka jucă un trepak, apoi începu să bea din nou. Obrazul lui era doar puţin mai palid din pricina vinului. Măscăricii, prefăcându-se mai beţi decât mesenii, se jucau de-a capra şi loveau oaspeţii în cap cu băşici de bou umplute cu mazăre uscată. Vorbea toată lumea deodată. Făcliile arseseră până la jumătate. Curând, urmau să vină la danţ doamnele din Kukui.

Ţinându-se bine, dar privind printre gene cu ochii injectaţi, Sidney îi spuse lui Petru, prin Hamilton, care tălmăcea stând în spatele lor.

— *Sir*, spuneţi-i majestăţii sale următoarele: noi, englejii, credem că fericirea ţării noastre depinde de

[39] Aici se termină textul romanului revăzut de autor (n. red. ruse).

înflorirea comerţului pe mări… Războiul este o necesitate costisitoare şi regretabilă, pe când comerţul e o binecuvântare a lui Dumnezeu…

— Aşa, aşa, zise Petru. Larma, conversaţiile şi mai ales părerile acestea bizare ale străinilor despre stat, negoţ, câştig şi pagubă îl înveseleau… Vorbeşte de fericire! Foarte frumos zi mai departe, te ascult…

— Majestatea sa regele Engliterei şi onorabilii lorzi nu întăresc niciodată un *bill*[40], dacă acesta ar putea să dăuneze comerţului… De aceea, finanţele majestăţii sale sunt prospere… Comersantul englez e o persoană stimată în ţara sa… Şi noi toţi suntem gata să ne vărsăm sângele pentru Englitera şi pentru regele nostru… Să nu se supere majestatea sa, tânărul ţar, dacă voi spune că în Rusia există o mulţime de legi rele, dăunătoare. O lege bună e un lucru mare! Şi noi avem legi aspre, dar, fiind folositoare, le respectăm…

— I-auzi al naibii, ce zice!? Râzând, Petru răsturnă o cupă înaltă cu picior subţire. Dacă ar spune asemenea vorbe în Kremlin… auzi, Franz, ar leşina toţi cei de acolo… Da, ei, ia spune: ce găseşti că e rău la noi? Tălmăceşte, Hamilton…

— O, asta e o chestiune prea importantă şi acum nu sunt treaz, răspunse Sidney. Dacă maiestatea Voastră mi-ar permite, aş putea mâine, fiind perfect stăpân pe raţiunea mea, să-i vorbesc despre înapoiatele moravuri ruseşti şi să-i arăt mijloacele prin care se poate ajunge la îmbogăţirea unei ţări şi ce ar trebui făcut în acest scop…

Petru holbă ochii, privind într-ai lui Sidney, micşoraţi de băutura, în care se oglindea inteligenţa unei minţi străine. Se întrebă: nu cumva negustorul râde de proştii de ruşi? Dar Lefort, aplecându-se repede spre umărul lui, îi şopti:

— Ar fi interesant să ascultăm această filosofie asupra îmbogăţirii unei ţări.

— Bine, răspunse Petru. Dar să-mi spună: ce găseşte

---

[40] *Bill* - lege (engl.).

că-i rău la noi?

— Bucuros, răspunse Sidney şi căută să-şi scuture toropeala. În drum spre amabilul nostru amfitrion, am trecut printr-o piaţă în care se înălţa o spânzurătoare… În jurul ei locul era curăţat de zăpadă şi păzea un soldat…

— Dincolo de porţile Pokrovskie, şopti Alexaşka, apropiindu-şi scaunul.

— Aşa… Deodată, am văzut deasupra pământului un cap de femeie, clipind din ochi. M-am speriat şi am întrebat pe însoţitorul meu: „De ce clipeşte, capul acesta?“… El mi-a spus: „E încă viu… Asta-i un fel de execuţie rusească. Femeile care îşi omoară bărbaţii sunt îngropate în pământ, iar peste câteva zile, după ce mor, sunt spânzurate cu picioarele în sus…“

Alexaşka zâmbi: „Hm!“ Petru se uită la el, apoi la Lefort, care surâdea blând:

— Şi ce-i cu asta? A ucis… E o pedeapsă moştenită din vremuri străvechi… Crezi că asemenea femei ar trebui iertate?

— Sire, răspunse Sidney, ia întrebaţi-o pe nenorocita aceea: ce a împins-o la fapta ei grozavă? Sunt sigur că răspunsul ei va înduioşa virtuoasa voastră inimă… (Petru zâmbi). Am căutat şi eu să ascult şi să observ câte ceva în Rusia… O, privirea străinului e ageră… Viaţa femeilor ruse din tereme seamănă cu a dobitoacelor… (îşi trecu batista peste fruntea asudată, dându-şi seama că vorbeşte prea mult, dar înfumurarea şi beţia îi dezlegaseră limba). Ce pildă poate fi pentru un viitor cetăţean care-şi vede mama îngropată în pământ şi pe urmă, spânzurată de picioare ca o dezmăţată?! William Shakespeare, unul din scriitorii noştri, a descris înduioşător, într-o minunată piesă, cum fiul unui bogat comersant italian şi-a curmat zilele din dragoste pentru o femeie… Ruşii îşi bat crunt femeile cu biciul şi cu bâta şi această bătaie e încurajată prin lege… La Londra, când mă întorc acasă, soţia mea, vrednică de respect, mă întâmpină cu un surâs duios, iar copiii mi se aruncă fără teamă de gât. În casa mea găsesc armonie şi obiceiuri

sănătoase… Soţiei mele, cu care mă port frumos, nu i-ar da niciodată prin gând să mă omoare.

Emoţionat, englezul tăcu şi lăsă capul în jos. Petru îl luă de umăr:

— Hamilton, spune-i… (Şi strigă tare, ruseşte, la urechea lui Sidney). Le vedem noi singuri pe toate… Nu ne lăudăm că totul e bine la noi. I-am şi spus mamei că vreau să trimet în străinătate vreo cincizeci de stolnici, dintre cei mai isteţi, ca să înveţe de la voi… Trebuie s-o luăm de la az-buche… Şi dumneata ne scoţi ochii că suntem sălbatici, cerşetori, proşti şi fiare… Ştiu, drace! Dar ai puţină răbdare…

Se ridică şi răsturnă un scaun:

— Alexaşka, spune să tragă sania.

— Unde mergem, Min Herz?

— Spre porţile Pokrovskie…

4

Capul ridică încet pleoapele… Nu vine moartea, nu vine… Frigul din pământ i-a încătuşat trupul… N-ai cum să-ncălzeşti pământul… n-ai cum să te mişti în groapă… Au îngropat-o până-n urechi… (Fulgi uşori îi cad pe faţă). De mi s-ar împăienjeni iar ochii, atunci nu mi-ar mai fi atâta milă de mine… Ce fiare sunt oamenii, vai, ce fiare! …

…A fost odată o fată, care creştea ca o floare pe câmp. „… Daşa, Daşenka, îi spunea mama… Pentru ce m-ai făcut?… Pentru ca oamenii să mă îngroape de vie… N-am nici o vină… Mă vezi, mă vezi?…“

…Capul deschide gura şi strigă cu limba uscată: „Mamă, măicuţă, mor…” Lacrimile îi curg şiroaie. Fulgi de zăpadă i se aştern pe gene.

Inelul frânghiei scârţâie în furci, la spate, pe întinderea pustie… Nu-ţi găseşti pacea nici după moarte: atârni de funie… Mă doare, mă doare, mă striveşte pământul… Bulgării de pământ îmi intră în şale… Vai, ce chin, ce chin! (Capul deschide gura şi cade pe spate). „…

Doamne, apără-mă… Măicuţo, spune-i, măicuţo… Nu sunt vinovată… L-am ucis în neştire… Şi câinele muşcă… Şi calul…” Nu mai are putere să strige. Durerea o înnebuneşte. Ochii i se măresc şi se tulbură. Capul cade pe o parte…

…Iar fulguieşte… Moartea nu vine de loc… Aproape trei zile… Frânghia scârţâie în vânt…

„Vaca nu-i mulsă de trei zile… Ce or fi luminile alea roşii?… Vai, mi-e frică… Nişte făclii… O sanie… Oameni… Vin încoace… Alte chinuri? “ Vrea să dea din picioare, dar bulgării de pământ i le strâng atât de tare, încât nu poate să mişte un deget…

— Unde e? Nu-l văd, spuse Petru cu glas tare. Nu l-or fi mâncat câinii?

— Caraulă! Dormi? Ostaş! strigară nişte oameni lângă sanie.

— Aiceeaaa! răspunse un glas tărăgănat. Caraula fugea prin ninsoare, împleticindu-se în poalele cojocului… Din mers se prăvăli, ca un urs, în genunchi, la picioarele lui Petru şi rămase aşa…

— E îngropată aici o femeie?

— Aici, măria ta…

— Mai trăieşte?

— Trăieşte, măria ta…

— Pentru ce au căznit-o?

— Şi-a omorât bărbatul cu cuţitul.

— Unde e?…

Omul fugi, se lăsă pe vine şi îndepărtă slugarnic cu pulpana cojocului zăpada de pe faţa femeii, de pe părul ei îngheţat.

— Mai trăieşte, măria ta, clipeşte din ochi…

Petru, Sidney, Alexaşka şi încă vreo cinci dintre musafirii lui Lefort se apropiară de cap. Doi muşchetari cu chivăre de fier, lucitoare, ţineau masalele sus. Un chip teşit, alb ca varul, îi privea din zăpadă cu nişte ochi mari, pierduţi în fundul capului.

— Pentru ce ţi-ai ucis bărbatul? întrebă Petru.

Femeia tăcea. Caraula îi atinse obrazul cu pâslarul:

— Proasto, te întreabă măria sa ţarul.

— Te bătea, te chinuia? (Petru se apleacă spre ea). Cum o cheamă? Daria… Spune-mi, Daria, cum s-a întâmplat? …

Femeia tăcea. Caraula se grăbi să se lase pe vine şi să-i spună la ureche?

— Pocăieşte-te, că poate te iartă… Mă bagi pe mine în bucluc, femeie…

Capul deschise o gură neagră şi şuieră cu ură, cu glas răguşit şi înfundat:

— L-am omorât… l-aş mai omorî o dată, blestematul…

Închise ochii. Tăceau toţi. Răşina cădea din masalale, sfârâind. Sidney spuse ceva repede, dar nu găsi un tălmaci lângă el. Caraula mai atinse o dată capul cu piciorul. Capul se clătină, ca şi cum ar fi fost mort. Petru tuşi aspru şi porni spre sanie… îi spuse încet lui Alexaşka:

— Porunceşte să fie împuşcată…

5

Tăcut şi rebegit de frig, Petru se întoarse în casa viu luminată a lui Lefort. În galeriile sălii de danţ, cânta muzica. Rochii în toate culorile, chipuri, făclii se răsfrângeau în oglinzi. Prin valul de căldură, care stăruia în sală, Petru zări numaidecât părul bălai al Anei Mons. Fata stătea lângă un perete, cu faţa îngândurată, cu umerii goi lăsaţi în jos.

În clipa aceea, muzica cântând un danţ lent, întinse spre el din galerie fligoarnele de alamă, vorbindu-i despre Anchen, despre rochia ei trandafirie şi vaporoasă, despre mâinile ei nevinovate, care se odihneau pe genunchi… De ce inima lui Petru era sfâşiată de atâta tristeţe? Parcă el însuşi era îngropat şi îşi chema, prin ninsoare, dragostea, din depărtări de neajuns…

Ana tresări şi-l văzu în uşă înaintea tuturor. Se ridică şi porni păşind uşor pe podelele ceruite…

Muzica vorbea acum despre Germania cea frumoasă, unde, în faţa unor ferestruici curate creştea un migdal

trandafiriu, unde un tată şi o mamă iubitoare se uitau cu zâmbete duioase la Hans şi la Gretel, care stăteau sub migdal, ceea ce însemna iubirea pe vecie, iar când soarele lor va pogorî dincolo de albastrul nopţii, vor ofta împăcaţi şi vor intra în veşnicie… Vai, neajunse depărtări!…

Petru o cuprinse pe Anchen, caldă sub mătasea trandafirie şi dănţui în tăcere, atât de mult, încât muzicanţii începură să iasă din tact…

Îi şopti:

— Ana!

Ea îl privi în ochi, cu încredere, senin, curat:

— Peter, eşti necăjit astăzi?

— Anuşka, mă iubeşti?

Ana nu făcu decât să-şi plece grăbită capul. Avea o panglică de urşinic aninată de gât… Toate doamnele, atât acelea care dănţuiau, cât şi cele care priveau, înţeleseră întrebarea lui Petru şi răspunsul Anei Mons. După ce ocoli în danţ sala, Petru murmură:

— Tu eşti fericirea mea…

6

Patriarhul intră sprijinit de preoţi. Blagoslovind pe ţarina mamă, pe fratele ei şi pe boieri, le apăsa aspru pe buze mâna lui osoasă de schimnic. Ţarul Petru nu venise încă. Ioakim se aşeză pe un jeţ tare, cu spătar înalt şi se aplecă adânc înainte. Camilafca îi acoperea faţa. Razele soarelui năvăleau prin firidele adânci ale ferestrelor sub bolţile pestriţe ale sălii Granovitaia. Toată lumea tăcea, cu mâinile împreunate şi cu privirile în jos. Pacea nu era tulburată decât de umbra înaripată a unui hulub, care se lăsă afară, lângă unul din geamurile spulberate de omăt. Soba albastră, smălţuită, dogorea; adiau miresme de tămâie şi de ceară. Cel mai însemnat lucru era să se stea aşa, într-o tăcere adâncă, cinstindu-se datina şi rânduiala. Valurile omeneşti, deşertăciunea

deşertăciunilor, n-aveau decât să se spargă de această stâncă neclintită. Era vremea să se pună odată capăt ispitelor şi înnoirilor. Acesta-i reazemul Rusiei. Săraci să fie, dar să-şi păstreze chipul lor cel adevărat… încolo, va avea grijă Dumnezeu…

Cei de faţă tăceau, aşteptând sosirea ţarului. Natalia Kirilovna aţipi plină de smerenie. În lunile din urmă, se îngrăşase şi o ducea cam prost cu sănătatea. Streşniov gâfâi şi ridică încet mătăniile care căzuseră de pe genunchii ţarinei pe covor. Pe vremea Sofiei, în sală se găsea un ornic în chip de turn.

Acum, se poruncise să fie scos afară, pentru că bătaia lui îi supăra pe boieri. Şi-apoi, scria la carte: „Nimeni nu-şi cunoaşte ceasul…" A socoti vremea înseamnă că te amăgeşti pe tine însuţi. Las-o să zboare mai încet deasupra Rusiei să n-o auzi cum trece…

Nişte uşi se trântiră afară şi glasuri răsunătoare, clinchetind în ger, tulburară lâncezeala din sală.

Ţarina îşi stăpâni un căscat şi îşi făcu semnul crucii în dreptul gurii. Străjerul, un flăcăiandru sfios, vesti smerit sosirea ţarului. Boierii îşi scoaseră, tacticoşi, gugiumanele de samuri. Natalia Kirilovna privi spre uşă încruntată, dar, din fericire, Petru se ivi îmbrăcat ruseşte, îşi stăpânise râsul încă dincolo de uşă şi intră cu multă măreţie… „Are picioare ca de cocor, dragul de el, îi vine greu să meargă încet", se gândi ţarina şi faţa i se lumină într-un zâmbet de bun venit. Petru se duse spre patriarh, ceru să-l binecuvânteze şi întrebă de sănătatea fratelui său cel bolnav…

Avea mare nevoie de bani. De aceea, venise supus, în urma unei scrisori a maică-si, să-l asculte pe Ioakim. Se urcă pe tron şi se cufundă, ca în nişte pilote, în liniştea somnoroasă a sălii, îşi sprijini coatele de braţele jilţului şi îşi acoperi gura cu palma, pentru împrejurarea că i-ar veni să caşte.

Ioakim scoase un terfelog de sub rantia neagră. Mâna îi tremura de bătrâneţe. Întoarse încet o filă, ridică ochii, îşi lipi îndelung degetele de crucea cu opt colţuri de pe

camilafcă, se închină şi începu să cetească molcom, cu glas întretăiat, parcă ar fi avut un nod în gât:

— „… Să nu vă făliţi că potolind răzvrătirea, aţi împăciuit oamenii şi siliştile… Sufletul mi-e îndurerat, pentru că nu văd înfrăţire-n cuget şi propăşire în norod. Stoliţa noastră! Călugări şi maici fără de schit, preoţi, diaconi, precum şi fel de fel de oameni trândavi… şi mulţi sunt din aceştia, oblojiţi la mâini şi la picioare, iar alţii şi la ochi, rătăcesc vicleni şi făţarnici pe uliţe şi cer de pomană… Asta este o grădină în floare?! Mai văd prin case beţii, amăgiri, solomonării şi curvăsărie, cum nu s-a mai pomenit. Bărbatul îşi stropşeşte nevasta şi o zvârle afară în pielea goală; nevasta îşi ucide bărbatul; copiii, smintiţi, cresc ca nişte bălării… Asta este o grădină în floare?!… Mai văd că boiernaşul şi meşteşugarul şi ţăranul înşfacă măciuca, îşi dau foc la case şi iau calea codrului, ca să-şi săreze inima încrâncenată. Ţărane, un’ ţi-e plugul? Neguţătorule, un’ ţi-e cumpăna? Boiernaşule, un’ ţi-e obrazul? “

Aşa cetea patriarhul despre năprazna care se abătuse asupra tuturor. Lui Petru îi pieri căscatul. Îndurerată, Natalia Kirilovna arunca priviri repezi când feciorului ei, când boierilor. Dar aceştia tăceau, după obiceiul lor, cu bărbile întinse înainte. Toată lumea ştia că treburile ţării stau prost de tot. Dar cum s-o ajute? Trebuia să înduri… Ioakim urmă:

— „Am hotărât cu biata noastră minte să arătăm adevărul măriilor voastre… atâta vreme cât necredinţa şi spurcatele eresuri papistaşe, lutereşti, calvineşti şi jidoveşti sunt îngăduite în ţară, în ea nu poate să fie nici rânduială, nici belşug… Suferim din pricina păcatelor noastre… Am fost cel de-al treilea Râm şi am ajuns a doua Sodomă şi Gomoră… Măriile voastre, nu trebuie să mai îngăduim ca oamenii de alte credinţe să-şi zidească lăcaşuri de rugăciuni, iar cele zidite, să fie dărâmate… Trebuie oprit ca ereticii cei blestemaţi să fie mai-mari peste polcuri… Ce reazem pot fi aceştia pentru pravoslavnica noastră oştire? Îl mânie doar pe

Dumnezeu… Lupi puşi mai-mari peste miei! Pravoslavnicii să nu mai lege prieteşug cu ereticii… Să nu se mai împământenească năravuri străine şi să nu se mai schimbe portul… După ce ne-om mai înfiripa oleacă şi-om mai ridica duhul pravoslavnic, să-i alungăm pe venetici din Rusia, iar aşezarea nemţească, această gheenă şi lăcaş de pierzanie, s-o pârjolim!…“

Patriarhul cetea cu ochii învăpăiaţi. Faţa îi tresărea, barba îngustă şi mâinile învineţite îi tremurau.

Boierii îşi plecară privirile: prea aspru începuse Ioakim. Nu era bine să aduci lucrurile astfel într-o atare treabă…

Ochii lui Romodanovski se bulbucaseră ca ai unui rac. Natalia Kirilovna nu înţelesese nimic şi dădea din cap, zâmbind, chiar după ce patriarhul îşi isprăvise cetania. Petru se rezemă de spătarul jilţului şi îşi răsfrânse buzele, ca un copil mic. Patriarhul ascunse terfelogul în sân şi, după ce îşi trecu degetele peste ochi, grăi:

— Să purcedem la această dezlegare mare de la un lucru mic… Sub Sofia Alexeevna, a fost prins în Kukui şi închis la cererea mea un eretic păcătos, Quirin Kuhlmann. La cercetare, a mărturisit: „Aflându-mă la Amsterdam, mi s-a arătat o vedenie în odăjdii albe care mi-a poruncit să mă duc la Moscova, căci lumea de acolo piere în întunericul necredinţei… “ (Ioakim tăcu o vreme tulburat). Şi a mai zis: „Sunteţi orbi? Nu vedeţi nimbul din jurul capului meu? Nu auziţi prin gura mea glasul Duhului sfânt?…“ Şi a cetit din învăţătura vicleană a lui Iakob Böhme şi Christopher Barthut[41]. Dar ştiuse să ademenească la Moscova o fată, pe Maria Selifontova, pe care o îmbrăcase de frică, în haine bărbăteşti şi o ţinea închisă într-o chilie… Se îmbătau amândoi de dimineaţă până seara şi cântau din scripcă şi din talgere el scotea capul pe fereastră şi striga ca un smintit că Duhul sfânt a pogorât asupra lui… Făcea proorociri în faţa acelora care veneau la el şi le cerea să-l pupe sub pântec... Doamne, cum poţi avea linişte măcar o singură clipă, când ştii că

---

[41] Autori de lucrări mistice (n.a.).

aici satana îşi face mendrele?!… Rog pe măriile voastre să hotărâţi, printr-un ucaz, arderea de viu a lui Quirin Kuhlmann, împreună cu bucoavnele lui…

Toată lumea întoarse capul spre Petru şi acesta îşi dădu seama că soarta lui Quirin Kuhlmann fusese pecetluită… Ceti acest lucru chiar şi în ochii senini ai maică-si. Numai Romodanovski mustăcea a neîncuviinţare. Petru se îndreptă de spate şi îşi apropie mâna de gură ca să-şi roadă unghiile. Pentru întâia oară i se cerea să ia o hotărâre de stat. Îi era frică, dar mânia rece îi şi învăluise inima. Îşi aduse aminte de vorbele schimbate de curând la Lefort, de chipurile agere şi pline de vrednicie ale străinilor… Un dispreţ cuviincios… „Rusia a fost prea multă vreme o ţară asiatică, spusese Sidney după petrecere, a doua zi dimineaţă. Vouă vă e frică de europeni, dar cei mai primejdioşi duşmani ai voştri sunteţi voi înşivă…“ Îşi aduse aminte cât se simţise de ruşinat ascultându-l… (Poruncise ca lui Sidney să i se dea o blană de samuri şi-i spusese să nu mai vină la Lefort, să plece la Arhanghelsk). Ce ar spune englezul, dacă ar auzi vorbele rostite aici? Să dărâme bisericile luterane şi catolice din aşezarea nemţească! Îşi aduse aminte cum vara trecută asculta în cămară la el dangătul clopotului de la biserica luterană… Dangătul acela, care răsuna atât de dimineaţă, vădea cinste şi rânduială, aducea mirosul caselor curate din Kukui, amintea de horbota perdelei de la fereastra Anei Mons… „Ai vrea să fie arsă şi ea, stârv viu, corb negru! Ai lăsa din Kukui doar mormane de cenuşă!“, cugeta Petru, aruncând priviri nimicitoare spre patriarh… Dar încăpăţânarea şi şiretenia — nu va fi fost aceasta urmarea poveţelor lui Lefort? — covârşiră mânia. „Bine, dregătorilor bărboşi! “ Căci nu i-ar fi fost greu să strige la ei. S-ar fi prăvălit cu mutrele în covor, mama ar fi izbucnit în plâns, patriarhul şi-ar fi băgat nasul în genunchi, dar ar fi făcut totuşi după capul lor. Şi nu i-ar fi dat nici bani…

— Înalt prea sfinţite, rosti Petru cu o cuvioasă îndârjire (Natalia Kirilovna ridică, mirată, sprâncenele), e dureros

că între noi nu există înţelegere… Noi nu ne amestecăm în treburile duhovniceşti ale prea sfinţiei tale, dar prea sfinţia ta te amesteci în treburile noastre ostăşeşti… Avem, poate, năzuinţe mari. Prea sfinţia ta le cunoşti? Vrem să cucerim mări… Credem că fericirea ţării noastre atârnă de negoţul pe mare. Aceasta este o binecuvântare a lui Dumnezeu… Nu pot să mă lipsesc de străini în oştire… Dar dacă te atingi de bisericile lor, fug cu toţii… Se poate aşa ceva?… (Petru se uită, pe rând, la boieri). Îmi zdrobiţi aripile?

Boierii se mirară de atâta dârzenie din partea lui Petru. „Ia uite la el!“, spuneau privirile pe care le schimbau între ei… „Ce iute e!…“ Romodanovski dădu din cap: „Aşa-i, are dreptate!“ Patriarhul întinse nasul său uscat spre ţar şi strigă cu o nespusă pornire:

— Măria ta, nu-mi lua pe Quirin Kuhlmann, ereticul diavolului…

Petru se încruntă. Îşi dădu seama că în această privinţă va trebui să se arate îngăduitor faţă de boieri… Natalia Kirilovna îngână: „Măria ta“ şi îşi împreună, rugătoare, mâinile… Ţarul trase cu coada ochiului la Romodanovski: acesta dădu braţele în lături a neputinţă.

— Kuhlmann nu ne priveşte, rosti Petru. Poţi să ţi-l iei.. (Patriarhul se aşeză închizând, istovit, ochii). Şi acum, boieri, îmi trebuie 8000 de ruble pentru nevoi ostăşeşti şi pentru corăbii…

Ieşind de la palat, Petru luă în sania sa pe Feodor Iurievici Romodanovski şi se duse să prânzească la el, în Lubeanka.

7

O femeie, pre nume Vorobiha, fu adusă din satul Mâtâşci la palatul din Kremlin, pentru tânăra ţarină. Evdokia se bucură atât de mult, încât porunci ca femeia să vină de-a dreptul în iatac. Acesta se afla sus, într-o odăiţă de bârne şi avea două ferestre mici, astupate din pricina soarelui. O moaşă moţăia toată vremea, în cojoc

şi pâslari, pe laviţa de lângă sobă. Evdokia trebuia să nască dintr-o clipă într-alta şi, de câteva zile, nu se mai scula de pe pilotele ei umplute cu puf de lebădă. Ar fi vrut, fireşte, să poată ieşi din cămăruţa ei îmbâcsită, să facă o plimbare cu sania prin Moscova troienită, să vadă fumurile acelea sure, amurgul şi sălciile plângătoare argintii, care se agăţau prin ulicioare, de arcul troicei. Dar ţarina mamă şi toate celelalte femei din jurul ei o opreau cu cea mai mare străşnicie. Să stea lungită, nemişcată, să-şi păzească pântecul; purta doar rodul ţarului… Nu i se îngăduia să asculte decât poveşti cu sfârşit evlavios… N-avea voie nici măcar să plângă: se întrista pruncul…

Vorobiha intră smerită, dar vioaie. Era o femeie curată, încălţată cu opinci noi şi purta, sub fusta de pânză groasă, o legătură de salvie, pentru miroznă… Avea buze moi, privirea de şoarece, faţa bătrâioară, dar rumenă şi gura curat meliţă… Privi totul din prag cu ochii ei ageri, văzu totul şi se lăsă în genunchi la picioarele crivatului. Tânăra ţarină îi arătă cinstire, întinzându-i mâna asudată:

— Stai jos, Vorobiha şi spune-mi ceva, să-mi treacă de urât…

Vorobiha îşi şterse gura curată şi începu o poveste despre un moş şi o babă, despre nişte fete de popă şi despre un ţap cu coarne de aur…

— Stai, Vorobiha, spuse Evdokia, ridicându-se puţin în crivat, să vadă dacă moaşa doarme. Mai bine ghiceşte-mi…

— Nu mă pricep, soarele meu drag…

— Minţi, Vorobiha… N-am să spun la nimeni… Dă-mi în bobi măcar…

— Vai, pentru bobii ăştia, în ziua de azi îţi crâmpoţeşte pielea cu biciul… Să-ţi ghicesc, poate, în făină de ovăz? Aş putea s-o stropesc cu nişte agheasmă…

— Când o să înceapă? Mai am mult? Mi-e frică... Noaptea, inima îmi amorţeşte, se opreşte… Tresar mereu: mai trăieşte copilul? O, Doamne!

— Dă din picioare? În ce parte?

— Bate cu piciorul în partea asta… Se întoarce, parcă se freacă uşor cu genunchii şi cu coatele…

— De la dreapta la stânga şi în sus sau de la stânga la dreapta?

— Şi aşa şi aşa… E jucăuş…

— Flăcău…

— Adevărat?…

Înduioşată, închizând pe jumătate ochii ei ca de şoarece, Vorobiha şopti:

— Ce vrei să-ţi mai ghicesc? Văd, neasemuita mea, că ai ceva pe limbă… Spune-mi la ureche măria ta…

Evdokia se întoarse cu faţa la perete. Chipul ei pătat pe frunte şi la tâmple, cu buzele umflate, se îmbujoră…

— Mi se pare că m-am sluţit…

— Nu se găseşte pe lume alta mai frumoasă ca măria ta…

— Ia lasă… Evdokia întoarse capul. Ochii ei căprui erau plini de lacrimi. I-e milă de mine? Mă iubeşte? Spune-mi… Du-te după făină de ovăz…

Vorobiha avea în straiţă toate cele trebuincioase: un bliduleţ de pământ, o sticluţă cu apă şi o pulbere negricioasă… (Şopti: „Sământă de fereguţă, culeasă în noaptea de Ivan-Kupala“[42]). Mestecă pulberea, puse blidul pe scăunelul de lângă crivat şi, bolborosind nedesluşit, luă inelul de logodnă al Evdokiei, îl puse pe blid şi-i spuse să se uite la el:

— Gândeşte-te la ce te doare; poţi să vorbeşti şi cu glas tare… Ce te supără?

— De când s-a întors de la lavră, s-a schimbat, spuse Evdokia, abia mişcându-şi buzele. Nu ascultă ce-i spun, ca şi cum aş fi cea din urmă neroadă… „Mai bine ai ceti ceva din istorie… învaţă olandeza, germana…“ Am încercat, dar nu înţeleg nimic… Cred că o femeie poate fi iubită şi fără să ştie carte…

— De mult nu vă mai culcaţi împreună?

— De vreo trei luni… Ne-a oprit Natalia Kirilovna. I-e

---

[42] *Ivan-Kupala* - sărbătoare religioasă a naşterii sf. Ioan Botezătorul. Se prăznuieşte la 24 iunie.

frică să nu păţească ceva copilul…

— Uită-te la inel, îngeraşule. Vezi ceva tulbure?

— Parcă ar fi un chip omenesc…

— Mai uită-te… E chip de femeie?

— Parcă ar fi de… femeie…

— Ea e. Atotştiutoare, Vorobiha îşi strânse buzele şi o privi parcă dintr-o gaură de şoarece…

Răsuflând greu, Evdokia se ridica puţin şi mâna îi lunecă de pe pântecul mare, sub sân, unde-i bătea inima, ca o pasăre în colivie…

— Ştii ceva? Ce-mi ascunzi? Cine e?

— Cine să fie? O şărpoaică parşivă, o nemţoaică… Toată Moscova vorbeşte în şoaptă de ea, dar le e frică oamenilor să-ţi spună ceva măriei tale… îi dă, în mahalaua nemţească, licoare pentru dragoste… Nu te mai necăji, porumbiţo, nu trebuie să te superi… O să te ajutăm… Ia acul… (Vorobiha scoase din scufie un ac şi i-l întinse, şoptind ceva). Ia-l în mână şi nu te teme de nimic… Spune după mine: „Pleacă de aici, Ana, şărpoaică haină şi scârbavnică, vrăjitoare şi solomonară, îmbolnăvitoare şi uscătoare, pleacă şi nu mai privi înapoi, du-te dincolo de muntele Fafer, unde soarele nu răsare şi luna nu luminează şi roua nu se aşterne; intră în pământ, la trei stânjeni în adânc şi stai acolo, Ana, şărpoaică haină şi scârbavnică, până la sfârşitul veacurilor, amin…“ Înţeapă, înţeapă cu acul drept în inel, înţeap-o în faţă…

Evdochia împunse cu acul până ce acesta se rupse de marginea blidului. Apoi se dădu înapoi, îşi acoperi ochii cu cotul şi buzele umflate tremurară a plâns…

În aceeaşi seară, doicile şi dădacele, moaşele şi slujnicele din palat forfoteau făcând să scârţâie uşile şi duşumelele: „A venit ţarul…” Vorobiha arse în flacăra lumânării un bob de tămâie, ca să înmiresmeze aerul şi apoi pieri… Petru alergă pe scară, sărind câte trei trepte deodată. Când se aplecă spre crivatul soţiei sale, răspândi împrejur o adiere de ger şi de vin.

— Bună seara, Dunia… N-ai născut încă? Credeam că eşti gata…

Zâmbi vesel, dar privirea ochilor lui rotunzi era parcă a unui străin… Evdokiei îi îngheţă sângele. Răspunse răspicat:

— Aş fi vrut să-ţi fac pe plac… Văd că te-ai plictisit de atâta aşteptare… Iartă-mă…

Petru se strâmbă, căutând să înţeleagă de ce e arţăgoasă. Sprijinindu-se de un jeţ, se aşeză, zgâriind cu pintenul covoraşul din faţa crivatului…

— Am prânzit la Romodanovski… Mi s-a spus că pare să înceapă… Am crezut că a şi început…

— Dacă mor din facere, afli repede… Se găseşte cine să-ţi spună…

— Din asta nu se moare… Fii pe pace…

Evdokia îşi adună puterile, aruncă la o parte plapoma şi cearşafurile şi îşi dezveli pântecul:

— Uite-l. Îl vezi? Eu am să mă chinuiesc şi am să mă tângui, nu tu… Nu se moare din asta! Ai să afli şi tu, ultimul dintre toţi… pe urmă… Râzi, petrece, bea… Du-te mereu în mahalaua aceea blestemată… (Petru deschise gura şi holbă ochii la ea). Mi-e ruşine de oameni… Toată lumea ştie…

— Ce ştie lumea?

Petru trase picioarele sub jeţ. Se supărase şi semăna cu un motan. Acum, Evdokiei îi era totuna…

Strigă:

— Ştie de eretica ta, de nemţoaică! De fata crâşmarului! Cu ce te-a vrăjit?

Petru se înroşi. Îl trecută toate năduşelile. Dădu jeţul la o parte. Era atât de fioros, încât, fără să vrea, Evdokia îşi acoperi faţa cu mâinile. El rămase în picioare, holbând spre nevastă-sa nişte ochi de anticrist…

— Eşti o proastă! atât spuse. Evdokia îşi plesni palmele, apoi îşi cuprinse capul şi se cutremură de un hohot de plâns înfundat… Pruncul se întoarse mânios în pântecele ei. O durere sfâşietoare, crâncenă, cumplită îi încleştă năprasnic mijlocul…

Auzind răcnetul gros de fiară, doicile şi dădacele, moaşele şi slujnicele din palat alergară la tânăra ţarină.

Aceasta privea cu ochi înnebuniţi. Şi zbiera cu gura schimonosită… Femeile îşi găsiră de lucru dând jos icoanele de pe pereţi şi aprinzând candelele. Petru plecă. După ce trecură cele dintâi dureri, Vorobiha şi una din moaşe o duseră de braţ în odaia de baie, bine încălzită, ca să nască.

8

O stăncuţă cu ochi alburii, speriindu-se cine ştie de ce, ţâşni de sub o claie de fân şi se lăsă într-un copac din care se cernu chiciură. Ţiganu cel chior înălţă capul: dincolo de crengile ninse, se revărsau zorii viorii de iarnă. Din hornuri se ridicau alene suluri de fum: gospodinele începuseră să facă focul în vetre. Peste tot se auzea scârţâit de pâslari, oameni tuşind, porţi trântite, bocănit de topor. Printre mestecenii argintii se zăreau limpede coperişurile povârnite şi toată aşezarea de dincolo de gârlă învăluită într-o pâclă trandafirie: casele trainice ale streliţilor, hambarele înalte ale neguţătorilor din bazar, căsuţele pielarilor, ciorăparilor şi vânzătorilor de cvas din târg… din toate se înălţau fumuri trandafirii…

Stăncuţa cea neastâmpărată sărea din creangă în creangă, aruncând chiciura în ochii Ţiganului, care o ameninţă, oţărât, cu mănuşa lui de piele. Scoase din fântână ciutura poleită cu o cămaşă de gheaţă şi turnă apa cu iz stătut în troacă. În acea zi de duminică, într-o dimineaţă atât de frumoasă, mânia amară îi podidea inima. „Ce soartă blestemată m-a zvârlit în robia asta… Parcă aş fi o vită… Nu mi-aş fi îngrijit gospodăria mai rău decât voi…“ Toarta ciuturii zăngănea, cumpăna scârţâia, roata hârbuită, legată de buturuga cumpenei, se bălăbănea.

Stăpânul Ţiganului, strelitul Ovsei Rjov, încins cu o curea roşie peste sarică, ieşi pe scară. Tuşi, îşi îndesă căciula pe cap, îşi puse mănuşile cu câte un singur deget şi zăngăni cheile pe care le avea în mână:

— Ai umplut-o?

Singurul ochi al Ţiganului scânteie. Opincile îi alunecau pe gheaţa de lângă ghizduri. Ovsei se duse să deschidă grajdul: un gospodar bun trebuie să-şi adape singur vitele. Zvârli din drum cu piciorul, încălţat într-un pâslar alb cu stropituri roşii, o prăjină care nu era pusă la locul ei:

— Ar trebui să-ţi croiesc câteva cu prăjina asta, slugoiule! Iar ai împrăştiat toate lucrurile prin curte…

Deschise uşa, o propti într-un ţăruş, scoase de coamă doi cai voinici, îi mângâie şi le fluieră ademenitor. Caii beau apa rece, ridicând capetele şi uitându-se, la lumina zorilor. Apa curgea şiroaie de pe buzele lor calde. Unul din ei necheză, scuturându-se… „Ho, ho!“ rosti domol Ovsei. Scoase afară câteva vaci şi un viţel sur, după care ieşiră în fugă oile, înghesuindu-se şi tropăind în zăpadă.

Ţiganul se trudea, scoţând mereu apă. Îşi udase nădragii. Ovsei îi spuse:

— Văd în tine puţină omenie şi multă câinoşie… Nu ştii să te porţi frumos cu vitele, doar le sfredeleşti cu ochiul… Nu ştiu ce fel de om ăi mai fi şi tu…

— Fac şi eu ce pot…

Ovsei zâmbi cu mânie. De!… Porunci Ţiganului să mai dea nutreţ a cai şi la vite şi să le pună aşternut curat în faţa lui. Ţiganu se duse de vreo zece ori departe în fundul curţii, spre nişte stoguri înzăpezite, unde vrăbiile zburdalnice răscoleau pleava. Tăie şi aduse lemne. Soarele auri creştetele ninse ale mestecenilor, în văzduhul albastru al dimineţii. Se auzea dangăt de clopote. Ovsei se închină cu evlavie. O fetiţă cu faţa rotundă şi cu nişte ochi albaştri de stăncuţă ieşi pe scară:

— Tăicuţule, vino repede la masă…

Ovsei tropăi, scuturându-şi pâslarii de omăt şi intră pe uşa scundă, pe care o trânti cu grijă de gospodar. Văzând că nu-l cheamă nimeni la masă, Ţiganul mai aşteptă o vreme, îşi suflă nasul şi-l şterse cu poala zăbunului zdrenţuit şi intră nepoftit în bordeiul cald şi cam întunecos, unde mâncau stăpânii. Se aşeză pe o laiţă, lângă uşă. Mirosea a ciorbă cu carne. Ovsei şi Konstantin,

fratele acestuia, strelit şi el, mâncau tacticos dintr-un blid de lemn bucatele aduse de o bătrână înaltă şi aspră, cu ochi sticloşi, ca de moartă…

Cei doi fraţi făceau neguţătorie într-una din dughenile de lemn, aveau o baie în Balciuga, o moară de vânt şi mai luau în arendă douăsprezece deseatine de pământ de arat şi păşune de la cneazul Odoevski. Înainte se zbăteau ei cu toate (nu fuseseră la războiul din Krâm), dar acum nu mai aveau pace din pricina ţarului Petru: în fiecare zi, ba îi punea de caraulă, ba îi silea să vină la muştru.

Streliţii nu mai aveau voie să stea la dugheană sau la baie. Iar în slugi nu te puteai încrede. Trebuiau să muncească nevestele sau surorile lor, muierile. Cu partea bărbătească îşi făcea mendrele ţarul.

— Nu ştiu cum o să strângem bucatele la vară, zise Ovsei. Îşi apăsă pe piept o pâine, zgâriindu-şi cu ea cămaşa de pânză groasă şi tăie câte o felie pentru el şi pentru frăţâne-su. Oftară amândoi, muşcară din pâine, apoi, învârtind carnea în linguri, începură să înfulece iar.

— Acuma o să fie greu cu argaţii, spuse Konstantin. A ieşit un ucaz nou… Trebuie daţi în vileag, negreşit, toţi aceia care stau prin mahalale, prin hanuri, băi sau maghernişe de cărămidă şi n-are cine să răspundă pentru ei…

— Bine, bine, dar dacă omul munceşte?

— Trebuie să răspunzi pentru el, ca pentru un tâlhar… Iacă, Ţiganu are vreo chezăşie? Ştii cine e?

— Dracu' ştie. Tace…

— N-ar fi mai bine să-i dăm drumul, ca să scăpăm de primejdie?…

Când Ţiganu intră şi-şi scutură ţurţurii din barbă, sfredelind cu ochiul pe cei doi fraţi, Ovsei spuse tare:

— M-am săturat şi eu de el…

Mâncară o vreme în tăcere. Ţiganu simţea că-i vine rău de la lingurică tot adulmecând miresmele de pâine şi de ciorbă. Aruncând un ţurţure sub prag, spuse cu glas răguşit:

— Vra să zică, de mine e vorba, hai?

— Cam aşa ceva, grăi Ovsei, punând lingura pe masă. Ne mănânci pâinea de şase luni şi mai bine. Şi dracu' ştie cine eşti… Mulţi golani fără căpătâi umblă ca tine, din casă în casă…

— Cum adică fără căpătâi? Ţi-am furat ceva? întrebă Ţiganu.

— Deocamdată nu ştiu…

— Aha.

— Poate că era mai bine dacă furai. De ce au murit cele două oi? De ce vacile gogesc mereu şi laptele pute, de nu te mai poţi apropia de el?… De ce? Ovsei se aplecă spre capătul mesei şi bătu cu pumnul în scândură. De ce muierile noastre au zăcut toată toamna de pântecariţă? De ce? Aici e semn de deochi! Ochiul tău negru sfredeleşte totul…

— Nu mai umbla cu bazaconii, Ovsei, vorbi Ţiganu, mai zici că eşti om deştept.

— Ai auzit, Konstantine, cum mă ia peste picior? Auzi, umblu cu bazaconii… Ovsei se sculă de la masă cu pumnii încleştaţi. Ţiganului nu-i era aminte de gâlceavă: amândoi fraţii erau voinici şi sătui.

Se ridică încet:

— Dragoste cu sila nu se poate… Mi-am rupt oasele slugărind în gospodăria ta, Ovsei… Îţi mulţumesc… (Se închină). N-ai decât să mi-o iei în nume de rău, că mi-e totuna, dar, rogu-te, plăteşte-mi batâr banii pe care i-am muncit…

— Care bani? întrebă Ovsei, întorcând capul spre frate-său şi spre bunică-sa, care se uita cu ochii ei de moartă, cum se sfădesc. Oare ne-a dat galbeni să-i păstrăm? Ori l-am prădat?

— Ovsei, nu ţi-e frică de Dumnezeu? Trebuie să-mi dai câte un poltinic pe lună… Două ruble şi jumătate, pe care le-am câştigat muncind…

Ovsei sări la el şi răcni turbat:

— Să-ţi mai dau şi bani? Spune bogdaproste dacă scapi viu de aici! Lepădătură!

Înşfăcându-l de gulerul zăbunului, îl păli în ureche şi, urlând sălbatic, mai izbi o dată. Dacă Ţiganu nu s-ar fi aplecat, a doua lovitură l-ar fi ucis. Konstantin îl luă pe frăţâne-său de umerii care-i bâţâiau ca de friguri şi Ţiganu ţâşni pe uşă, împleticindu-se ca beat. Konstantin îl ajunse din urmă şi-i dădu un brânci din spate, zvârlindu-l în uliţă. Ţiganu privi îndelung, cu singurul său ochi, spre poartă. De ar fi putut, ce i-ar mai fi pus foc… „Lasă, lasă“, scrâşni el, ameninţător. Trase cu palma peste obraz şi o văzu plină de sânge. Câţiva trecători se uitară la el şi izbucniră în râs. Ridicând capul şi lipăind cu opincile, Ţiganu porni în neştire, încotro vedea cu ochii…

9

— Daţi-i drumul…

— Unde fuge lumea?

— O să ardă pe unul de viu…

— E vreo cazną cu moartea?

— Doar n-a cerut el…

— Unii îşi dau singuri foc…

— Aia mor pentru credinţă. Sunt rascolnici…

— Dar pe ăsta, de ce-l arde?

— E neamţ…

— Slavă ţie, Doamne, le-a venit şi lor rândul…

— De mult ar fi trebuit să le-o facă, tabagiilor… Se îngraşe din sudoarea noastră.

— Uitaţi-vă, au şi aprins focul…

Ţiganu se îndreptă şi el spre malul pe care mahalagiii se înghesuiau, urcaţi pe mormanele de cenuşă. Pusese ochii, de mult, pe doi oameni fără căpătâi, ca şi el şi se ţinea după ei: poate că o face rost să îmbuce ceva. Era vădit că oamenii aceia îşi duceau zilele din greu şi cu cazną mare. Unul din ei, ciupit de vărsat, avea falca oblojită cu o cârpă: îşi acoperea stigmatul. Îl chema Iuda. Celălalt, adus de spate, cocârjat aproape de tot, se sprijinea în nişte cârje scurte, dar mergea repede, întinzând barba înainte şi privind vesel. Peste zăbunul

său peticit îşi pusese o rogojină. Numele lui era Ovdokim. Acesta din urmă îi plăcu mult Ţiganului. Ovdokim văzuse şi el numaidecât pe omul negricios şi chior, cu faţa plină de sânge, care le tot da târcoale şi, ridicându-se în cârje, îi spuse blajin:

— Frăţioare, n-ai cum să te procopseşti, fiindcă trăim şi noi tot din furtişaguri…

Strâmbându-şi gura într-o parte, Iuda şuieră printre dinţi, privind pieziş:

— Într-o zi s-a dat la noi unul de la Despărţământul trebilor de taină şi l-am zvârlit în gârlă…

„Ehei, ăştia-s oameni aprigi“, gândi Ţiganu şi simţi o dorinţă şi mai mare să se întovărăşească cu ei…

— Moartea nu mă vrea, blestemata, zise el, clipind din genele albite de promoroacă. Înseamnă că trebuie să trăiesc şi eu într-un fel oarecare… Luaţi-mă tovarăş, oameni buni… Când sunt mai mulţi, e mai uşor…

Iuda spuse din nou, printre dinţi, lui Ovdokim:

— N-o fi vreo iscoadă? Ce zici?

— Nu, s-ar cunoaşte de la o poştă, răspunse Ovdokim tărăgănat şi, întorcând capul, se uită de jos în ochiul Ţiganului.

Nu mai scoaseră o vorbă. Streliţii, rebegiţi de frig, ţopăiau şi vânturau din mâini, jos, pe gheaţă, în jurul unor ghizduri, ridicate la repezeală şi umplute cu lemne. Lângă ghizduri se zărea stâlpul de caznă şi trâmbele albe de fum ce se înălţau de la focul în care se încingea un fier. Lumea îngheţa aşteptând…

— Vine, vine… Dă-i, împinge!

Dinspre oraş se apropiau, călări, nişte draguni care cotiră pe gheaţă. Apoi se văzu o sanie în care şedeau, cu spatele la cai, un neamţ şi o fată, cu căciulă bărbătească pe cap. După sanie călăreau un boier, câţiva stolnici şi un diac, urmaţi de un rădvan greu, îmbrăcat în piele neagră.

Streliţii se dădură la o parte, lăsând alaiul să treacă. Diacul descălecă. Rădvanul se apropie şi se întoarse într-o parte, dar nu coborî nimeni… Toată lumea se uita la el, scoţând şoapte de nedumerire.

Emilian Svejev, cu o scufă roşie şi cu gârbaciul pe umăr, ieşi de după ghizduri. Ajutoarele lui dădură jos fata din sanie şi o duseră în brânci spre stâlp: o dezbrăcară de blană şi o legară de stâlp, cu braţele răsucite în jurul lui. Diacul desfăşură un sul şi ceti îndelung, tare, legănând peceţile. Dar glasul abia i se auzea pe gerul cumplit din ziua aceea. Lumea nu înţelesese decât că fata se numeşte Maşka Selifontova, iar neamţul Kulkin sau aşa ceva… I se vedeau în sanie umerii zgribuliţi şi ceafa pleşuvă.

Pe chipul ca de cal al lui Emelian încremenise un zâmbet tâmp. Se apropie fără grabă de stâlp şi apucă gârbaciul. Îndată ce se auzi şuieratul ascuţit al curelei, se şi văzu o dungă roşie de-a curmezişul spatelui gol al fetei… Aceasta guiţa ca o purcea. I se traseră încă cinci lovituri mai slabe.

Apoi, fu dezlegată de stâlp şi târâtă spre foc, unde Emelian scoase fierul din jar şi i-l apăsă pe obraz. Fata ţipă, se lăsă jos şi începu să se zvârcolească. O ridicară, îi puseră boarfele pe ea şi, urcând-o în sanie, o duseră la pas, de-a lungul gârlei Moscova, la o mânăstire.

Diacul cetea înainte ucazul. Veni rândul neamţului. Acesta coborî din sanie, scund, îndesat şi porni singur spre ghizduri. Dar deodată îşi împreună palmele tremurătoare, ridică faţa năpădită de peri negri, ţepoşi, începu să îngâne vorbe nedesluşite şi, naiba să-l ia de neamţ, izbucni în plâns…

Îl luară de braţe şi-l târâră spre ghizduri. Emelian îi smulse hainele, lăsându-l în pielea goală, îl trânti la pământ, puse pe spatele său trandafiriu şi gras bucoavnele şi hârţoagele lui eretice şi le dădu foc de la un tăciune pe care i-l întinseseră de jos… Aşa se poruncea în ucaz: terfeloagele să fie arse pe spatele lui…

Cineva strigă de pe malul pe care stătea Ţiganu:

— Încălzeşte-te, Kulkin…

Lumea se răsti la flăcăul buzat care strigase:

— Taci, bezmeticule… Aşa să te încălzeşti şi tu…

Buzatul se făcu nevăzut într-o clipă. Fumul sur începu

să se ridice de la ghizdurile aprinse în cele patru colţuri; streliţii priveau sprijiniţi în baltage. Era linişte. Fumul se înălţa, încet, spre cer…

— Mai întâi ameţeşte de fum… Lemnele sunt ude…

— O fi neamţ, dar să-l ardă de viu!… Doamne, Doamne…

— A învăţat buchile, a scris atâtea ceasloave şi poftim…

Toată lumea zărea, acum, în rădvanul îmbrăcat în piele, un chip galben, parcă pogorât de pe o icoană veche, care privea pe geam, prin fum, la limbile jucăuşe de foc…

— Uitaţi-vă cum îi scapără ochii! Te cuprinde spaima!…

— Nu se cade ca un patriarh să vină la caznă…

— Ard oamenii de vii pentru credinţa lor… Vai, ce păstori!

Cuvintele acestea le rostise Ovdokim, tare, cu îndrăzneală… Toată lumea din jurul lui feri în lături. Numai Iuda şi Ţiganu rămaseră lângă el… Bătând din cârje, Ovdokim spuse:

— Ce te priveşte că-i eretic?… Crede şi el cum înţelege… N-o putea să creadă ca noi… Să ardă pentru asta?… Ce viaţă vitregă şi oropsită…

Focul uriaş vuia şi trosnea, scânteile şi fumul se ridicau în văzduh ca un vârtej. Unora li se părea că neamţul mai mişcă prin învăluirile fumului. Rădvanul plecă repede. Mulţimea începu să se împrăştie. Iuda spuse:

— Să mergem, Ovdokim…

— Nu, oameni buni, mai staţi… (Ochii îi râdeau, dar faţa-i curată şi roşie, ca după baie, plângea şi bărbuţa lui de ţap tremura). Să nu umblaţi după dreptate… Vameşii şi fariseii care zuruie aurul în palmă, toţi, sunt fiare, nu oameni… Voi toţi cei ce sunteţi schingiuiţi, arşi şi sfârtecaţi pe roţi, luaţi tu toţii calea codrului…

Îl târâră de acolo cu mare anevoinţă şi-l duseră pe o ulicioară, într-o crâşmă.

10

În sfârşit, mânca şi Ţiganu. Mâna îi tremura, ducând la gură lingura din care ciorba de post picura pe o bucată de pâine. Se temuse că nu-l vor lua la crâşmă şi pe drum se plânsese de viaţa lui amară, ştergându-şi ochiul cu mănuşa. Ovdokim mergea tăcut în cârje, ca un gândac negru. Lângă uşa crâşmei, îl întrebase:

— Ştii să furi?

— Dacă-mi găsesc ortaci, pun mâna pe măciucă şi ies la drumul mare…

— Dar aprins mai eşti!…

— Tu ce zici: ce suntem noi? îl întrebase Iuda.

Ţiganu se speriase: „Vor să scape de mine…" Uitându-se mâhnit la poarta căzută într-o rână, la nămetele din ogradă, stropit de lături îngheţate, la uşa astupată cu o rogojină, pe care adia o mireasmă de mâncare atât de îmbietoare, încât îl apucau ameţelile, spusese încet:

— Văd că sunteţi oameni drepţi… Dacă furaţi, o faceţi de nevoie, nu de plăcere… Multă lume iese la drumul mare în ziua de azi… Dragii mei, nu mă alungaţi, daţi-mi să mănânc ceva…

— Bagă de seamă, spusese Ovdokim, noi suntem milostivi, dar şi cumpliţi. Luând cârjele în mâna stângă, îl ameninţase: Dacă ai venit la noi, să nu mai dai înapoi… Iuda, hulubaşule, mai ai ceva în pungă?

Iuda scoase din buzunar punga şi deşertă firfiricii în palmă. Numărară tustrei banii furaţi. Ovdokim spuse voios:

— Pasărea nu seamănă şi nu culege, dar Dumnezeu o hrăneşte. Nu ne trebuie cine ştie cât: să avem ce mânca… Vino cu noi, chiorule…

Intrând în crâşmă, se aşezară într-un ungher dosnic, unde lumina făcliei de seu de pe tejghea mai-mai că nu ajungea. Era îmbulzeală. Unii îşi descheiau, clătinându-se, cojoacele aburind de sudoare şi făceau gălăgie, alţii dormeau pe laiţi. Ovdokim ceru o jumătate de clondir de

rachiu şi un blid de ciorbă. După ce li se aduse ce ceruseră, bătu cu lingura în masă şi spuse:

— Mănâncă, chiorule, de la noi puţin, de la Dumnezeu mai mult…

Apoi trase o duşcă din clondir. Mesteca repede, ca un iepure. Ochii îi sclipeau şăgalnic:

— Flăcăi, să vă spun o istorioară… Vreţi să mă ascultaţi, or ba? Erau odată doi oameni: unul vesel şi celălalt mohorât… Cel vesel era sărac: boierii, diecii şi judecătorii îi luaseră totul, îl schingiuiseră pentru isprăvile lui şi îi fărâmaseră spatele în dibă, încât umbla încovoiat… Aşa, vra să zică… Cel mohorât era un boiernaş bogat şi hapsân… Lihniţi de foame, şerbii lui îşi luaseră lumea în cap şi ograda boiernaşului fusese năpădită de lobodă… şi el sta singur toată ziua pe un sipet plin cu aur şi cu argint. Aşa era viaţa lor. Cel vesel n-avea nicio avuţie: se spăla cu rouă, îşi făcea cruce înaintea unei scorburi, iar când i se făcea foame, fura sau cerea de pomană; săracul te ajută totdeauna, pentru că te înţelege… Era mereu vesel, glumeţ şi zilele treceau una după alta. Dar cel mohorât se tot gândea: cum să facă să nu-şi piardă banii? Îi mai era frică şi de moarte… Vai, ce frică au cei bogaţi de moarte!… Cu cât au mai mulţi galbeni, cu atât le pare mai rău că trebuie să moară… Aprindea lumânări grele de un pud şi dăruia odoare la biserici, tot nădăjduind că Dumnezeu îi va mai amâna sorocul morţii…

Ovdokim râse, măturând masa cu barba. Întinzând mâna sa lungă, mai luă puţină ciorbă, mestecă iară iepureşte şi urmă:

— Bogatul acela era omul care-l obijduise pe cel vesel şi care îl dusese de râpă… Într-o noapte, cel vesel a luat o măciucă şi a intrat la el, ca să-l prade. Umblând prin odăi, îl vede pe bogat dormind pe o laviţă. Sipetul era sub laviţă, dar cel vesel nu l-a văzut. L-a luat pe bogat de păr. „Tu, zice, m-ai jefuit odată de tot ce aveam, Dă-mi acuma cât te-i îndura, ca să am cu ce trăi.“ Bogatul, căruia îi era frică de moarte, dar îi părea rău şi de bani,

tot spunea: „N-am şi basta…“ Atunci, cel vesel apucă măciuca şi unde începe de mi ţi-l croieşte peste coaste şi peste bot… (Iuda îşi rânji dinţii şi chicoti încântat). Bine… L-a bătut cât l-a bătut, până i-a venit să râdă… „Vin altă dată, să mă aştepţi cu o căciulă de bani…“

Bogatul, care nu era zevzec la cap, i-a scris ţarului şi ţarul i-a trimes o strajă… Dar cel vesel era mare mehenghiu… A făcut ce-a făcut şi a păcălit straja, a intrat în casa bogatului şi l-a luat de păr: „Mi-ai pus deoparte banii?“ Celălalt tremura şi se juruia: „N-am de unde şi basta…“ Şi iar a început să-i joace pe spinare măciuca celui vesel, încât bogătaşul era gata-gata să-şi dea sufletul… „Bine, zice cel vesel, am să viu şi a treia oară dar atunci să găsesc o ladă cu bani…“

— Asta-i drept, spuse Ţiganu.

— Da l-a şi otânjit bine, râse Iuda.

— Ei… de data asta, ţarul a trimis un polc, să-l păzească pe bogat… Ce era de făcut? Cel vesel era mare hoţoman. S-a îmbrăcat cu ţoale de strelit, a intrat în ograda bogatului şi a glăsuit către străji:

„Băieţi, a cui avere o păziţi voi?…“ Aceia i-au răspuns: „A unui bogătaş, aşa ne-a poruncit ţarul…“ „Ce simbrie vă dă pentru treaba asta?“ Oamenii tac… „Sunteţi nişte prostovani, strigă cel vesel. Păziţi pe daiboj avuţiile altuia: Bogatul o să plesnească pe galbenii lui ca un câine, iar voi o să rămâneţi mofluzi. I-a aprins aşa de straşnic, încât leţii s-au năpustit de-au rupt lacătele de la beciuri şi de la cămări şi s-au pus pe mâncare şi pe băutură. Apoi, i-a apucat toţi dracii: noaptea au dat buzna pe uşa bogătaşului şi l-au găsit bătut măr şi tremurând pe lada lui, plin de scârnă. Strelitul nostru cei isteţ îl păruia: „Când ţi-am cerut să-mi dai ce-i al meu, n-ai vrut. Acum, ai să ne dai tot…“ Apoi, l-a dat pe mâna răcanilor, care l-au făcut fărâme… Iar el şi-a luat cât i-a trebuit ca să trăiască şi a plecat p-aci încolo…

Oamenii se aşezau la masa lui Ovdokim, îl ascultau şi încuviinţau. Unul dintre ei, fie că se îmbătase, fie că nu era în minţile lui, plângea mereu cu sughiţuri, dădea din

mâini şi se apuca de fruntea-i lată şi cheală… Când l-au lăsat să vorbească, omul s-a pornit să turuie atât de repede încât împroşca pe toţi cu scuipat şi nu mai înţelegeai nimic din ce spune… Ascultătorii au început să râdă:

— S-a dus Kuzma la boieri… şi aceştia au băgat mintea în el, pe poarta din dos…

Cineva luă cu degetul mucul lumânării de pe tejghea, ca să poată râde pe lumină… Kuzma avea nasul teşit, barba încâlcită şi obrajii buhăiţi. Se vedea că bea de stinge, sărmanul. N-avea pe el decât nădragi fără cingătoare şi o cămaşă ferfeniţă.

— Şi-a băut şi minţile.

— Stă aici de-o săptămână.

— Unde să se ducă desculţ, pe ger?

— Vai de steaua mea! strigă Kuzma, apucându-se cu mâinile de nădragi. Am intrat pe mâinile boierului Troekurov! Şi, despuindu-se repede, arătă celor de faţă dosul umflat, plin de vânătăi… Toţi rămaseră cu gurile căscate. Până şi crâşmarul mai luă o dată cu degetul mucul lumânăriii şi se aplecă peste tejghea. Ridicându-şi nădragii, Kuzma urmă:

— Aţi auzit de faurul Kuzma Jomov, care a avut o covălie lângă marea mucenică Varvara?… Am stat acolo cinşpe ani… Jomov, faurul! Nu s-a găsit încă hoţ care să deschidă un lacăt făcut de mine… Secerile mele s-au vândut şi la Reazan, „De la cine-i secera?“ „De la Jomov“… Platoşele făurite de mine nu le găurea niciun plumb… Cine potcovea caii? Cine scotea măsele la muieri şi la oameni? Jomov… Aţi ştiut voi asta?

— Am ştiut, am ştiut, strigară câteva glasuri, râzând. Zi mai departe…

— Dar n-aţi ştiut că Jomov nu doarme noaptea… (Duse mâna la scăfârlia lui pleşuvă). Jomov are glagorie nu glumă… În altă ţară aş fi ajuns om mare… Dar aici mintea mea poţi s-o zvârli la porci… O să vă mai aduceţi voi aminte de mine!… (Încleştând pumnul mare, ameninţă fereastra cu patru ochiuleţe de geam aburite şi

noaptea de iarnă de afară). Pe mormântul vostru vor creşte urzici… Dar de Jomov lumea îşi va aduce aminte…

— Ia stai, Kuzma, da pentru ce te-au bătut?

— Spune-ne şi nouă… N-o să râdem…

Mirat, ca şi cum i-ar fi văzut pentru întâia oară, se uită la nasurile lucioase din jurul lui, la bărbile încâlcite, la gurile căscate, gata să pufnească în râs, la zecile de ochi, lacomi de-o desfătare… Totul parcă plutea şi se vălmăşea în jurul lui…

— Dar să ne înţelegem, fârtaţi, să nu râdeţi… că mă doare în suflet…

Scoase anevoie din pungă o hârtie împăturită şi o întinse pe masă. (Cineva aduse lumânarea de pe tejghea). împunse cu unghia în hârtia pe care erau zugrăvite două aripi, asemenea celora ale liliacului, cu cârlige şi pârghii. Obrajii puhavi i se umflară şi mai mult:

— E un meşteşug minunat, straşnic, spuse el mândru, aripi de ţiplă, fiecare din ele lungi ele trei arşini şi late de un arşin şi doişpe verşoci… Le mişti cu picioarele şi cu mâinile, cu ajutorul unor pârghii; lucrează ca nişte aripi de liliac… Cu încredinţare omul poate să zboare… Am să fug în Englitera… Acolo am să fac aripile astea… Am să mă arunc dintr-o turlă şi n-am să păţesc nimic…

Omul va zbura ca un cocor! (Aruncă iar o privire crâncenă spre fereastra aburită). Boierul Troekurov şi-a greşit socoteala! Dumnezeu l-a făcu pe om vierme târâtor, dar eu îl voi învăţa să zboare…[43]

Ovdokim întinse mâna spre el şi-l bătu prietenos pe umăr:

— Spune pe îndelete, frăţioare, cu ce te-a supărat?

Kuzma se încruntă şi urmă, gâfâind:

– Am greşit şi le-am făcut cam grele… Sunt om nevoiaş… Am meşterit nişte aripi mici, din scoarţă de tei şi din piele… M-am aruncat la mine în curte, de pe casă, cu vântul din spate şi m-am dus vreo cincizeci de paşi… M-am aprins de nu-mi mai găseam locul… Cineva m-a învăţat să mă duc la Despărţământul streliţilor. M-am dus

---

[43] Cele descrise aici s-au petrecut în anul 1694, la Moscova (n.r.).

acolo şi am strigat: „Caraulă!…“ M-a înhăţat, bineînţeles şi m-a luat la bătaie… „Nu mă bate, am strigat, du-mă la boier, căci am să-i arăt un lucru mare…“ M-a dus… Diavolul de Troekurov se lăfăia cu o mutră lătăreaţă, s-o scuipi trei zile în şir, şi n-o acoperi! I-am spus că pot să zbor ca un cocor şi am cerut douăzeci şi cinci de ruble şi ţiplă, zicând că am să zbor peste şase săptămâni… Nu m-a crezut… I-am spus atunci să trimeată un cinovnic la mine acasă, să-i arăt aripile cele mici. Pe ele, zic, nu este cuviincios să zbori înaintea ţarului. Hâr, mâr, n-a avut încotro, pentru că mă auzise toată lumea… M-a înjurat, m-a luat de păr, m-a pus să sărut evanghelia că nu umblu cu înşelăciuni… Mi-a dat optşpe ruble… Am făcut aripile înainte de soroc… Le-am făcut cam grele. Mi-am dat seama abia aici, la crâşmă… Beat, mi-am venit de acasă!… Ţipla nu-i bună. Trebuie pergament, pe laţuri de lemn… Le-am dus la Kremlin să le încercăm… Dar acolo am dat în gât şi mi-am stâlcit mutra… I-am spus lui Troekurov că nu mi-a izbutit încercarea şi i-am mai cerut cinci ruble: atunci, zic, să-mi tăiaţi capul dacă n-am să zbor… Boierul nu vrea să mă creadă şi strigă: eşti un pişicher, un tâlhar!. Un eretic! Vrei să fii mai deştept decât Dumnezeu… A poruncit să mi se tragă două sute de vergi în faţa lui. Am răbdat cele două sute de lovituri… Doar am scrâşnit din dinţi… Şi a mai dat poruncă să se scoată cele optşpe ruble cheltuite cu mine, să mi se vândă covălia, sculele şi casa… Ce mă fac eu acum calic? Să pun mâna pe măciucă şi să ies la drumul mare?

— Altceva n-ai ce face, sărmanul de tine, spuse încet dar limpede Ovdokim.

Kuzma Jomov intră în ceata lui Ovdokim. Ortacii îi luară de la bazar nişte pâslari şi un zăbun şi începură să cutreiere câteşipatru prin Moscova, prin iarmaroace, pe la băi, prin ulicioarele înguste ale Kitai-gorodului. Iuda dădea iama prin buzunare. Pe Ţiganu îl învăţau să-şi dea ochiul peste cap ca acesta să-i iasă din găvan şi aşa să cânte viersurile de jale ale orbilor. Lui Kuzma îi puseseră

un laţ de gât şi Ovdokim îl ducea de funie, zicând că-i smintit şi bolnav de ducă-se pe pustii: „Ajutaţi pe un smintit. Daţi-vă la o parte, hulubaşilor, să nu sară pe voi…“ Îşi câştigau pâinea, iar uneori chiar şi clondirul de rachiu. Era o munca trudnică, plină de spaime, pentru că, acum, în temeiul unui ucaz al ţarului, asemenea oameni erau prinşi şi duşi la Despărţământul nelegiuirilor.

Postul cel mare era pe sfârşite. Soarele primăvăratic se înălţa tot mai sus pe cerul Moscovei.

Ţurţurii se topeau la soare şi lunecau de pe streşini. Începuse să miroasă urât. Zăpada amestecată cu balegă nu mai scârţâia sub tălpicile săniilor. Într-o seară, Ovdokim vesti la crâşmă:

— Fraţilor, nu credeţi că e vremea să ne gătim de drum?… N-are de cine să ne pară rău aici… Mai aşteptăm puţin să se topească zăpada… şi luăm calea codrului…

Iuda se împotrivi:

— Suntem prea puţini, n-avem sâneţe. O să murim de foame acolo.

— Înainte de plecare, spuse Ovdokim, o să facem o spargere… (Ceilalţi îl priviră speriaţi). O să facem rost de tot ce ne trebuie… Un singur păcat nu ne măreşte osânda… Iar dacă o mări-o, înseamnă că evanghelia nu-i dreaptă… Nu vă înfricoşaţi, hulubaşilor, iau păcatul asupra mea.

11

În primăvară, mâţele începură să râdă şi şoarecii să plângă. Se vesti război între doi regi: al Poloniei şi al cetăţii, de scaun Preschburg. Regelui Preschburgului i-au fost daţi ostaşii din polcurile de joacă, polcul Butârski şi al lui Lefort, iar cel al Poloniei luă cele mai bune steaguri din polcurile de streliţi ale lui Stremeannâi, Suhariov, Zikler, Krovkov, Neceaev, Durbv, Normaţki şi al lui Reazanov. Rege al Preschburgului a fost înscăunat Feodor Iurievici Romodanovski, poreclit Friedrichus, iar al Poloniei, Ivan Ivanovici Buturlin, un beţivan zavistios şi

lacom de bani, dar mare iubitor de chefuri şi veselie. Cetatea lui de scaun a fost statornicită la Casa şoimilor de pe câmpul Semionovskoie.

La început, s-a crezut că e vorba de vechile zburdălniciuni ale lui Petru. În fiecare zi ieşeau însă ucazuri, care de care mai îngrijorătoare. Boierii, ocolnicii şi stolnicii erau numiţi în slujbe de curteni la cei doi regi. Poznele lui Petru începeau să fie de-a dreptul necuviincioase. Mulţi boieri se supărară: nu se mai întâmplase în istoria noroadelor să se glumească cu cinurile… Se duceau la ţarina Natalia Kirilovna şi i se plângeau pe ascuns de feciorul ei. Aceasta dădea doar din mâinile ei grăsulii şi nu mai înţelegea nimic. Lev Kirilovici spunea înciudat: „Ce putem să facem? A venit un ucaz. Cu peceţi de la măria sa… Duceţi-vă la el şi rugaţi-l să-l rupă…“ Însă le era frică să se ducă la Petru. Credeau că până la urmă se va astâmpăra. Dar Petru nu se astâmpăra de loc. Unii dintre boieri se pomeniră, peste ei în casă, cu nişte ostaşi care-i siliră să se îmbrace ca pentru curte şi-i duseră la Preobrajenskoie, spre a sluji ca măscărici… Bătrânul cneaz Priimkov-Rostovski a fost lovit de dambla. Alţii se prefăceau că-s bolnavi, dar nu folosea la nimic. N-aveau unde să se ascundă. Fură siliţi să se supună şi să se facă de ocară…

Foişoarele de bârne, în opt colţuri, meterezele cu tunuri şi corturile albe ale Preschburgului se vedeau cale de o poştă. Îţi venea să-ţi ieşi din minţi. Parcă era un vis urât, joaca nu mai era joacă, ci totul părea aievea. Într-o sală zugrăvită în fel şi chip, pe un tron poleit, sub un uranisc smeuriu, şedea tolănit regele Friedrichus, cu cunună de aramă pe cap, cu haină albă de atlaz, înstelată, cu o mantie căptuşită cu blană de iepure, în botfori cu pinteni zornăitori şi cu lulea în gură… Nu glumea deloc.

Ochii îi scânteiau. Dar dacă te uitai bine, îl cunoşteai pe Feodor Iurievici. Ai fi vrut să-l scuipi, dar nu puteai. Boierul de sfat Zinoviev a scuipat o dată scârbit şi, în aceeaşi zi, a fost pornit cu o teleagă ţărănească în

surghiun, luându-i-se şi cinul… Natalia Kirilovna fu nevoită să se ducă la Preobrajenskoie, pentru a cere să fie iertat şi întors din drum…

Ţarul Petru — îl priveai trăsnit — se învârtea pe acolo fără nici un cin, într-o haină de ostaş de rând.

Apropiindu-se de jilţul lui Friedrichus, îşi pleca genunchiul şi, dacă făcea vreo boroboaţă, regele acela blestemat striga la el ca la un mujic. Boierii şi ocolnicii se adunau la sfat într-o sală năstruşnică, primeau soli şi întăreau, pieriţi de ruşine, ucazurile date la Preschburg… Noaptea, se încingeau chefuri şi beţii în palatul lui Lefort, unde poruncea alt stăpân, de noapte, urât de Dumnezeu şi la care îţi era ruşine să te uiţi: Nikitka Zotov, cneazul tuturor măscăricilor, papa din Kukui.

Apoi, pesemne ca să-i facă pe toţi să-şi ia câmpii, au fost aduşi de la Moscova, după povaţa liftelor blestemate, vreo mie de dieci şi pisari tineri, luaţi de pe la despărţăminte. Le-au dat puşti, i-au urcat pe cai şi i-au pus la şmotru. Friedrichus a rostit, într-o zi, la Sfat:

— În curând îi vom lua pe toţi… Gândacii nu mai au de stat multă vreme prin ascunzişuri. Toţi vor trebui să înfulece păsatul ostăşesc…

Auzind aceste vorbe, Petru — care stătea în picioare lângă uşă, nu cuteza să stea jos în faţa regelui — izbucni în râs. Friedrichus a bătut ca un turbat din picior şi ţarul a amuţit… Boierii ar fi trebuit să plângă, să-şi strige în gura mare păcatele şi rostind rugăciuni să cadă toţi la picioare! ţarului: „Taie-ne capul, căzneşte-ne, fă ce vrei, dacă nu poţi să te lipseşti de petreceri… Dar în ce prăpastie împingi ţara rusească, măria ta, moştenitorul împăraţilor bizantini? Nu cumva umbra lui anticrist s-a ivit în spatele măriei tale?“ Dar n-au cutezat să crâcnească şi l-au lăsat în plata Domnului.

O curte asemănătoare avea, la Semionovskoie, Ivan Buturlin, „regele Poloniei“. Acolo însă nu trebuia să umbli cu făţării şi aveai o slujbă tihnită: boierii şi ocolnicii, stând pe lăviţi în „Sfatul de joacă“, de-a lungul pereţilor, căscau în mânecă, până la ceasul când amurgul

adumbrea geamurile apoi se duceau la Moscova, să se culce. Regele, Vanka Kain, caiafa neobrăzată, a încercat să-i silească pe boieri să vorbească leşeşte, dar n-a avut putere să biruie îndărătnicia acestora. De altfel, plictisit el însuşi să-i mai zădărască, i-a lăsat să moţăie în voie.

Nici n-avuseseră când să se deprindă bine cu această viaţă, că a venit altă năzdrăvănie. Îndată ce-au prins să înverzească pădurile, Buturlin a trimes la regele Friedrichus un sol, vestindu-l că purcede asupra lui cu război. Apoi şi-a pornit oastea cu chervane şi boieri împotriva Preschburgului. Streliţii cârteau. Se apropia semănatul, ardea cămaşa pe ei şi iată, dracul îl pusese acum pe ţar să se zbenguie.

Se porunci ca vrăjmaşul să fie împresurat după tot tipicul războiului: să se facă şanţuri de apropiere, drepte şi cotite, să se sape lagumuri sub cetate şi să se dea năvală. Muştrul era tare greu. Nu se precupeţea pulberea. Trăgeau din balimezuri, cu oale de pământ, care se spărgeau ca nişte ghiulele. Din cetatea împresurată se aruncau asupra vrăjmaşilor glod şi apă murdară, ostaşii se luau în ţepoaie cu câlţi aprinşi în vârf şi se tăiau în săbii boante. Îşi pârleau mutrele, îşi scoteau ochii şi îşi fărâmau oasele. Joaca aceasta costa aproape tot atâţia bani, cât şi un război adevărat. Dandanaua ţinu săptămâni întregi, toată primăvara. Când aveau răgaz, cei doi regi chefuiau cu Petru şi cu prietenii săi.

Trecu şi vara. Neputând să cucerească Preschburgul, Buturlin se trase într-o pădure, la vreo treizeci de verste, unde îşi aşeză tabăra, pe care o întări cu şanţuri. De astă dată porni Friedrichus împotriva lui. Oţărâţi de asemenea pârdalnică viaţă, streliţii nu se mai băteau în glumă. Morţii se numărau acum cu zecile. O oală ţâşnită dintr-o pivă îi sparse capul lui Gordon. Anevoie scăpă cu viaţă. Petru îşi arsese obrajii şi sprâncenele şi umbla cu plasturi pe faţă. Jumătate din ostaşi sufereau de urinare cu sânge. Abia după ce se isprăvi toată iarba de puşcă şi armele se rupseră, iar ostaşii şi streliţii rămaseră numai în zdrenţe, abia după ce Lev Kirilovici veni în tabără, cu o

epistolă din partea ţarinei mame care îl ruga pe feciorul său cu lacrimi în ochi, să nu mai ceară bani, pentru că vistieria e deşartă, Petru se astâmpără şi regii lăsară războinicii la vetre.

Oamenii vorbeau în fel şi chip despre muştruluielile acestea: „Nimeni n-ar fi putut să ia atâţia bani numai de dragul zbânţuielii. De bună seamă că cineva trage foloase. Petru e încă tânăr şi ageamiu: ce-i spui aia face… Pesemne că cineva vrea sa se procopsească din focul ăsta care a dat peste noi…“

12

Viaţa era grea, amărâtă. Sub Sofia tot mai simţeai un frâu. Acum însă, cei mari şi măricei scoteau sufletul din oamenii oropsiţi. Judecătorii împărţeau dreptatea după ochi. Totul era pus la mezat, iar slujbaşii furau de stingeau. Multă lume ieşise la drumul mare. Unii fugeau de viaţa aceasta blestemată cât mai departe, în codri de nepătruns, către apele de la miazănoapte, spre a nu mai duce în cârcă liota de voievozi, moşieri, dieci, pisari, crâşmari, juraţi şi judecători, lacomi de sânge, care nesocoteau pravila şi n-aveau nicio milă de aproapele lor. Acolo, pe tărâmurile de la miazănoapte, trăiau uitaţi de toată lumea, hrănindu-se din ce le dăruiau apa şi codrul. Scoteau buturugile de prin poiene şi semănau orz. Îşi făceau izbe mari din brazi bătrâni, pe stâlpi, departe una de alta, adevărate palate ţărăneşti. De pe meleagurile pe care le părăsiseră pentru totdeauna, nu aduseseră în singurătatea lor decât basme, legende şi cântece de jale. Credeau în duhul casei şi în ucigă-l toaca. Se duceau să se roage la nişte rascolnici bătrâni şi aspri, care-i împărtăşeau cu făină şi cu merişoare de munte. „A venit pe lume anticrist, grăiau bătrânii. Nu se izbăveşte decât cel ce fuge de ţar şi de patriarh…“

Se întâmpla, totuşi, ca slugile lui anticrist, trimese în căutarea nesupuşilor, a răzvrătiţilor, să ajungă şi pe coclaurii aceia pustii, cel din urmă ascunziş al omului.

Văzând una ca asta, bărbaţii îşi luau femeile şi pruncii, îşi lăsau de izbelişte casele şi vitele şi, adunându-se în ograda vreunui moşneag dintr-aceştia sau în biserică, trăgeau cu plumbi în oşteni. Dacă n-aveau cu ce să tragă, îi blestemau, dar nu se supuneau şi, ca să nu cadă în mâinile lor, îşi dădeau foc în case sau biserici, tânguindu-se şi cântând…

Uşernicii, fugiţi în codri de viaţă becisnică şi de robie, cu gând să se apuce de tâlhării, mergeau încet, încet, mai departe, unde era mai cald şi mai multe bucate, spre Volga şi Don. Dar şi acolo mirosea a Moscova şi acolo ajungeau ucazuri de-ale ţarului şi acolo hălăduiau popii pravoslavnici.

De aceea, mulţi se adunau în cete înarmate, pribegind şi mai departe, în Daghestan, în Kabarda, dincolo de Terek, sau se rugau de sultanul Turciei să-i primească la tătari, în Krâm. În stepele nemărginite de la miazăzi se credea mai mult în hanger şi într-un armăsar bun, decât în duhurile nopţii.

Pământul rusesc, călcat din veacuri de opinci, scurmat silnic cu răşchitorile, zăcând sub cenuşa siliştilor pustiite, presurat de morminte uitate, nu era nici drag, nici primitor; se vădea mai cumplit decât cea mai amară robie, era sălbatic şi nenorocit.

13

— Ce-o fi asta, tată? Nu bat ca de obicei…

— Cum ca de obicei?…

— Văleu, tată… nu-i la fel. Azi, clopotele bat tărăgănat… Să nu se fi întâmplat ceva. Ce-ar fi să plecăm?…

— Vezi-ţi de treabă, toanto…

Ivan Artemici Brovkin (oamenii şi uitaseră că odată i se spunea Ivaşka) se afla în pridvorul unei biserici străvechi din uliţa Measniţkaia. Dulama lui nouă, de postav albastru închis, căptuşită cu blană de oaie, îl împieptoşa. În picioare avea pâslari noi-nouţi şi în jurul

gâtului un şal de lână, nou şi el, atât de strâns, încât îi ţinea capul ridicat semeţ. Crivăţul sufla tăios, frigând obrazul şi învălurând deasupra uliţei negre o pulbere îngheţată de omăt, cu care astupa făgaşele. Mulţi oameni se opreau în dreptul prăvăliilor şi ascultau: la toate bisericile băteau clopotele cele mici, dar dangătul lor suna întretăiat, poticnit, de parcă le trăgea cineva cu harţag…

Sanka Brovkina, care ajunsese la vârsta măritişului (mergea acum pe optsprezece ani), era o fată frumoasă, durdulie şi umbla în straie bune. Speriată, îl trase iară de mânecă pe taică-su, îndemnându-l să plece: venea rareori la Moscova şi, când se afla aici, îi bătea inima, spăimântată de grămădeala de aici. În ziua aceea, venise cu tătâne-su ca să cumpere puf pentru mindirul ei de zestre. Peţitoarele dădeau mereu târcoale casei lui Brovkin, dar acesta se vădea tot mai cusurgiu. Alioşka, feciorul său, ajunsese tunar comandir şi se bucura de preţuirea ţarului. Logofătul lui Volkov venea ca oaspete în casa lor nouă şi bogată. Brovkin lua în arendă de la Volkov păşuni şi pământ de arat. Începuse să se îndeletnicească şi cu negoţul de cherestea. Ridicase de curând o moară. Vitele lui păşteau într-o cireadă osebită. Ducea păsări şi dobitoace la Preobrajenskoie, pentru masa ţarului. Tot satul i se închina adânc şi toţi îi erau datornici. Iar el, pe unii îi ierta, pe alţii, ba. Acum, munceau pe pământul lui zece oameni, după orânduiala şerbiei.

— Ce mai aşteptăm? întrebă Sanka.

Filka, popa cu barbă roşie, care în cei zece ani din urmă se îngrăşase atât de mult, încât rasa lui îmblănită mai-mai că plesnea pe el, se apropie de pridvorul bisericii, îmbrâncind din spate pe un ţârcovnic pirpiriu şi cu o mutră acră:

— Hai, chefliule, hai, blestematule, hai, Belzebut…

Ţârcovnicul se împiedică, puse mâna pe lăcat îşi deschise uşa bisericii. Filka îl mai îmbrânci o dată:

— Îţi tremură mâinile, beţivanule… Ţi-am spus doar

de aseară, de aseară, de aseară ţi-am spus (îl lovi în spinarea încovoiată) să vii să tragi clopotele… Din pricina ta, trebuie să răspund eu acuma…

Ţârcovnicul se strecură pe uşa de fier, întredeschisă şi se urcă în clopotniţă. Filka rămase în pridvor. Ivan Artemici îşi scoase căciula cu amândouă mâinile, vârâte în mănuşi de piele noi şi se închină grav:

— E vreun praznic astăzi? Eu şi fie-mea nu ştim nimica… Fii bun, sfinţia ta şi ne spune…

Filka se uită cu ochii pe jumătate închişi de-a lungul uliţei, în vântul care-i flutura barba şi grăi tare, ca să-l audă cât mai multă lume:

— A venit anticrist…

Ivan Artemici simţi că i se moaie picioarele, în pâslarii lui noi, iar Sanka, îngălbenindu-se, îşi duse mâinile la piept şi se închină. Nu înţelesese decât că se întâmplase ceva înfricoşător. Mulţime de norod venea, lărmuind, dinspre porţile Measniţkie. Se auzeau fluierături şi hohote sălbatice de râs. Oamenii priveau, muţi, într-acolo. Prăvăliaşii închideau obloanele. Milogii în zdrenţe, cu nasurile mâncate de frenţie, despuiaţi până la brâu, foiau încoace şi încolo, cu mâinile tremurând…

Zornăind din lanţuri şi din lacătul pe care-l avea la piept, un smintit răcnea mereu: „Nabucodonosor, Nabucodonosor!”

Ivan Artemici înlemnise de spaimă. Sanka, tare sperioasă din fire, se lipi, jeluindu-se, de una din ferestrele cu gratii ale bisericii, sub o candelă.

În sfârşit, se lămuri totul. Înşiruindu-se de-a lungul întregii uliţe, se apropiau, încet, nişte telegi trase de câte şase porci, nişte sănii la care erau înhămate vaci mânjite cu catran şi tăvălite în pene şi nişte cărucioare târâte de ţapi şi de câini. În sănii, în telegi şi în cărucioare se semeţeau fel şi chip de oameni: cu pălării făcute din curmei, cu mantii din coajă de tei, cu încălţări de paie şi cu mănuşi din blană de şoarece. Unii purtau caftane făcute din petice pestriţe, cu podoabe alcătuite din cozi şi labe de pisică.

Bicele plesneau, porcii grohăiau, câinii chelălăiau, oamenii împopoţonaţi, beţi, cu mutrele stacojii, mieunau şi behăiau. În mijlocul alaiului, mârţoage bălţate, cu măturici de paie la gât, trăgeau careta aurită a ţarului. În faţă, se vedea prin geam, tânărul popă Bitka, tovarăşul de chefuri al lui Petru… Popa dormea cu capul în jos. Pe perna din spate se tolănea un bărbat năsos, îmbrăcat cu o blană scumpă şi cu o tichie cu pene de păun pe creştet; alături de el era o femeie rotunjoară, grăsuţă, boită şi sulemenită, cu cercei în urechi, încotoşmănată în blăni de samuri şi cu un clondir în mână.

Bărbatul era Iakov Turgheniev, noul măscărici al ţarului, fost stolnic al Sofiei, care schimbase surghiunul cu tichia de măscărici; femeia era Şuşera, văduva unui paracliser. Turgheniev şi Şuşera fuseseră căsătoriţi de trei zile şi de atunci erau duşi fără odihnă din casă în casă…

În urma caretei veneau cei doi regi: Romodnovski şi Buturlin şi între ei cneazul-papă, „prea sfântul Kir Ianikita de Preschburg”, cu tiară de tinichea, cu hlamidă roşă şi cu două pipe încrucişate în mână.

Veneau apoi boierii şi ocolnicii de la cele două curţi regeşti, Şeremetiev, Trubeţkoi, Dojgoruki, Zinoviev, Boborîlkin… De când era Moscova, nu se mai văzuse asemenea panoramă. Lumea arăta la boieri, se minuna, se tânguia, se spăimânta… Unii se apropiau şi băteau temenele în batjocură dinaintea boierilor.

În urma acestora se apropia o corabie pusă pe roţi. Vântul îi legăna catargurile. Înaintea cailor mergea Petru, îmbrăcat cu mundir de tunar. Întinzând înainte falca de jos, rotindu-şi în toate părţile ochii rotunzi, bătea toba. Oamenii se temeau să se plece: dacă nu-i voie? Smintitul, văzându-l pe ţar cu toba în mână, strigă iar: „Nabucodonosor!“ dar mulţimea îl trase în spate şi-l ascunse. Pe puntea corăbiei erau Lefort, Gordon, Pamburg cel mustăcios, Timmermann şi noii polcovnici Weide, Mengden, Graga, Brüss, Lewingston, Salm şi Schlippenbach, îmbrăcaţi cu haine de marinari olandezi. Privind de sus, râdeau, pufăiau din pipe şi tropăiau din

picioare ca să se încălzească.

Când Petru ajunse în dreptul bisericii, Ivan Artemici trase de mână pe fie-sa, care era aproape să leşine de spaimă şi se lăsă în genunchi… „Închină-te, netoato, îi şopti repede, cine ştie ce o mai fi şi asta!…“ Popa Filka căscă o gură cât toate zilele şi râse gros, atât de tare, încât ţarul întoarse capul spre el. Hohotind, popa ridică mâinile, se întoarse cu spatele la alai şi aşa, cu braţele sus, intră în biserică…

Alaiul trecu. Ivan Artemici se ridică şi îşi îndesă căciula:

— Da, de bună seamă, zise el răspunzându-şi gândurilor. Da… Şi totuşi… Vai, vai… Ei, ce să-i faci… Apoi, strigă oţărât la Sanka:

— Gata, ajunge, vino-ţi, în fire… Să mergem după târguieli…

14

Oamenii se minunau: de unde o avea diavolul atâta putere? Altul, mai vârstnic şi mai voinic decât el, ar fi dat demult ortul popii. De două ori pe săptămână era adus beat mort din aşezarea nemţească.

Dormea vreo patru ore, se dezmeticea şi se gândea ce să mai născocească.

De sărbătorile Crăciunului i-a dat în gând să cutreiere prin casele oamenilor de seamă, în tovărăşia cneazului-papă, a celor doi regi, a gheneralilor şi a boierilor de sfat (aceştia din urmă fuseseră luaţi, de asemenea, printr-un ucaz aspru). Toţi se ascundeau sub alt vestmânt şi purtau obrăzare. Curteanul Vasili Skovnin, din Moscova, un om rău, cârcotaş şi murdar la gură, fusese numit staroste al petrecerilor. Primise numele de „prooroc“ şi trebuia să se îmbrace în strai de capucin, cu o gaură la spate. În anul acela, s-a făcut de sărbătorile Crăciunului cea mai cumplită batjocorire şi terfelire a neamurilor de viţă, mai cu seamă a cnejilor şi a boierilor bătrâni. Vreo sută de oameni, cu cobze, fluiere şi timpene, năvăleau prin case,

fluierând şi răcnind turbat. Gazdelor cu frica lui Dumnezeu li se făcea părul măciucă la vederea ţopăielilor şi a mutrelor hlizite ale musafirilor. Ţarul era recunoscut după înălţime şi după hainele lui de căpitan de punte olandez: pantaloni scurţi de postav, ciorapi de lână, încălţări de lemn şi o pălărie rotundă, ca turbanele turceşti. Faţa şi-o ascundea după o năframă colorată, sau îşi lipea un nas lung.

Cântări, tropot de picioare, hohote de râs. Nemaiţinând seamă de cinuri, ceata da năvală spre mese, cerând varză, ouă coapte, cârnaţi, rachiu cu piper şi fete de joc… Casa era întoarsă pe dos.

Beau într-o fumăraie de-ţi stătea mintea în loc. Gazda bea de două ori mai mult decât alţii: dacă nu mai putea, îi turnau cu sila pe gât…

Cu cât era gazda de neam mai mare, cu atât mai năstruşnice erau şotiile născocite pe socoteala sa.

Drept pedeapsă pentru îndărătnicia lui, pe cneazul Beloselski l-au dezbrăcat în pielea goală şi au spart cu dosul lui gol nişte ouă într-o balie. Ca să râdă de Boborîkin, care era neobişnuit de gras, l-au târât printre două rânduri de scaune, pe unde n-ar fi putut să treacă niciun om slab. Pe cneazul Volkonski l-au mânjit cu funingine şi cu smoală, l-au ridicat cu picioarele în sus i-au vârât o lumânare în şezut şi, aprinzând-o, au tot cântat în jurul lui la irmoase, râzând toţi să leşine.

Dvoreanului Ivan Akakievici Measnoi i-au băgat aer în şezut cu nişte foaie, încât omul a murit în scurtă vreme…

Petrecerile acestea de sărbători erau atât de primejdioase, încât în zilele acelea, multă lume se pregătea de moarte…

Abia în primăvară răsuflară uşuraţi. Petru plecase la Arhanghelsk. În anul acela veniseră din nou negustorii olandezi Van Leiden şi Henrik Peltenburg. Cumpăraseră de două ori mai multe mărfuri decât cu un an înainte: de la stăpânire icre negre, lostriţe îngheţate felurite blănuri, clei de peşte, fire de mătase şi, ca de obicei, catran, cânepă, pânzeturi şi potasă… De la meşteşugari luaseră

pielărie şi felurite lucruri făcute din os. Lev Kirilovici, care cumpărase de la străinul Marselis făurăria de arme din Tuia, voise să le bage olandejilor pe gât fel şi chip de arme, dar ceruse preţuri atât de mari, încât aceia nu căzuseră la învoială.

Spre primăvară, fură încărcate şase corăbii. Se aştepta doar scurgerea gheţurilor din Marea Nordului.. Pe neaşteptate (la invitaţia olandezilor), Lefort îl sfătui pe ţar să facă o plimbare la Arhanghelsk, ca să vadă vase de mare adevărate. A doua zi ştafetele şi ureadnicii porniră în goana cailor, pe şleahul Vologdei, cu ucazuri către voievozi. Petru plecă în aceeaşi gaşcă: cneazul-papă Ianikita, cei doi regi, Lefort şi boierii celor doi regi. Afară de aceştia, mai fură luaţi şi oameni pentru treburi: diacul de sfat Vinnius, Boris Goliţîn, Troekurov, Apraxin, cumnatul răposatului ţar Feodor şi vreo cincizeci de ostaşi, în frunte cu aprigul Alexaşka Menşikov.

Merseră pe şleah până la Vologda, unde preoţimea şi neguţătorii le ieşiră în întâmpinare la intrarea în târg. Petru era însă grăbit şi în aceeaşi zi, urcându-se în şapte barcazuri mici cu pânze, porniră pe Suhona, spre Ustiug-Veliki, iar de acolo, pe Dvina de miazănoapte, spre Arhanghelsk.

Petru vedea pentru întâia oară asemenea întinderi nesfârşite de ape şi de codri. Pământul i se desfăşura înaintea ochilor şi nu-i mai vedeai marginile. Nourii pluteau în pâlcuri mohorâte. Cârduri de păsări zburau spre cer, în faţa vaselor. Valuri mânioase se izbeau de borduri, pânzele se umflau, catargurile scârţâiau. La chinoviile aşezate de-a lungul apei, se trăgeau clopotele, vestind praznicul Întâmpinării Domnului. Ochii neadormiţi ai rascolnicilor, ascunşi prin păduri, urmăreau corăbioarele lui anticrist.

Pe masa coperită cu un ţol ardeau două lumânări. Picături de smoală se prelingeau pe pereţii de bârne, de curând cioplite. Pe podeaua curată, de scânduri, se vedeau urme ude care duceau dintr-un colţ al odăii, într-altul, spre fereastră, spre pat. O gheată plină de noroi era zvârlită în mijlocul încăperii, alta sub masă. Un vânt umed, necunoscut, sufla afară, în întunericul luminos al unei nopţi de miazănoapte fără stele, iar valurile se loveau de ţărm undeva pe aproape.

Petru şedea pe pat cu izmenele ude până la genunchi şi cu tălpile goale, întoarse înăuntru.

Sprijinindu-şi coatele de genunchi şi ţinându-şi bărbia mică în pumni, se uita pe fereastră cu o privire pierdută. După peretele despărţitor, cei doi regi sforăiau pe întrecute. Oamenii, osteniţi, în ziua aceea, peste măsură din pricina lui Petru, dormeau care pe unde apucase, în toată casa ridicată grabnic la sosirea ţarului, pe ostrovul Maseev.

Sosiseră la Arhanghelsk în zorii acelei zile. Aproape toţi veneau pentru întâia oară pe meleagurile de la miazănoapte. Stând pe punţile barcazurilor, priveau zorile nemaivăzute până atunci, care se revărsau în dosul unor perdele de nouri posomorâţi... Un soare de o mărime neobişnuită se înălţa deasupra dungilor întunecoase ale codrilor; razele lui se împrăştiau pe cer, se izbeau de mal, de pietre, de pini. Dincolo de un cot al Dvinei, într-acolo unde erau împinse barcazurile de oamenii care se speteau trăgând la vâsle, se întindea o clădire lungă, asemenea unei cetăţi, cu şase turnuri, cu metereze şi cu parcane[44] aşezarea străină. Înăuntrul unei întinderi în patru unghiuri, se înălţau magazii trainice, case curate, acoperite cu ţiglă, iar pe valurile de pământ se iţeau guri de tunuri şi de pive. De-a lungul malului, se întindeau arsanale[45] clădite pe pari înfipţi în fundul apei, parmaclâcuri de lemn, şoproane care acopereau munţi de baloturi, saci şi butoaie. Peste tot se grămădeau

[44] *Parcane* - întărituri din bârne (n.t.)
[45] *Arsanale* – debarcadere (n.t.)

colaci de otgoane şi stive de cherestea. Vreo douăzeci de vase de mare erau ancorate în schelă şi încă de trei ori pe atâtea, în mijlocul râului. Catargurile lor uriaşe, cu un păienjeniş de sarturi, se înălţau ca o pădure, iar pupele lor înalte, cu podoabe cioplite în lemn, se legănau în bătaia apei. Steaguri în culori olandeze, engleze şi hamburgheze atârnau gata, gata să atingă apa. Bordurile, smolite, aveau câte o dungă albă lată. Guri de tun ieşeau prin saborduri…

Pe malul drept, cel de la răsărit, începuseră să tragă clopotele de praznicul Întâmpinării Domnului. Acolo era aceeaşi Rusie: turle de biserici, izbe sărăcăcioase împrăştiate ici-colo, parcă în silă, alene, zaplazuri, grămezi de balegă. Lângă mal aşteptau sute de luntri şi de barcazuri încărcate cu minereuri acoperite cu rogojini. Petru se uita pieziş la Lefort care stătea alături pe punte. Lefort, fercheş ca de obicei, bocănea cu bastonul în podea. Sub mustăcioara lui şi sub pleoapele boboşate mijea un zâmbet şăgalnic; în obrajii pudraţi i se adânciseră gropiţele… Era bucuros, vesel, fericit…

Petru începu să răsufle greu, atât de aprins dorea să-i dea una peste bot bunului său prieten Franz…

Până şi Alexaşka, afurisitul, care şedea jos, la picioarele lui Petru, da din cap şi îngăima: „Phii, phii, phii…“ Malul european, bogat şi grav, temut din pricina aurului şi a tunurilor lui, se uita de peste un veac, cu o dispreţuitoare nedumerire, la malul răsăritean, ca un stăpân la o slugă…

Un nour de fum se desprinse de pe bordul vasului cel mai apropiat de ei şi bubuitura, care se auzi îndată, covârşi dangătul clopotelor. Călcând vâslaşii pe picioare, Petru alergă de la pupă spre un tun mic, care trăgea cu ghiulele de trei funţi şi smulse un fitil de la unul din tunari. Tunul bubui. Dar se putea oare asemui bubuitura lui cu aceea a unui tun de pe vasele de mare? Drept răspuns la salutul ţarului, toate corăbiile străine se învăluiră de fum. Malurile parcă se cutremurau. Lui Petru îi scăpărau ochii. Spunea într-una: „Oh, cât e de frumos!

Oh, cât e de frumos!…“ Părea că pozele din copilăria lui prinseseră viaţă… Când se împrăştie fumul, pe o arsana de pe malul stâng se iviră nişte străini care-şi fluturau pălăriile… Van Leiden şi Peltenburg erau şi ei acolo… Petru îşi scoase tricornul, îl flutură voios în semn de răspuns şi strigă câteva cuvinte de salut… Dar, în aceeaşi clipă, privind chipurile întunecate ale lui Apraxin, Romodanovski şi al învăţatului diac Vinnius, se posomorî şi întoarse capul…

Acum, stând pe pat, se uita la întunericul sur de afară. În aşezarea Kukui, erau nemţi de-ai lor, parcă îmblânziţi… Aici însă nu puteai să-ţi dai seama cine-i stăpânul.. Cât de jalnice i se păruseră luntrile lor ruseşti, când treceau prin dreptul bordurilor înalte ale corăbiilor… Ce ruşine! O simţiseră toţi: boierii, care se întunecaseră la faţă, străinii politicoşi de pe mal, căpitanii şi marinarii bătuţi de vânturile oceanului, aliniaţi pe dunete… Ce caraghios… Ce ruşine… Boierii, poate chiar şi Lefort, care îşi dădea seama de ceea ce simte Petru, ţineau la un singur lucru: să nu-şi piardă demnitatea. Se umflau în pene, vrând să arate măcar prin aceasta că ţarul Velikorusiei, Malorusiei şi Bielorusiei nu prea era ahtiat să vadă corăbiile acelea ale negustorilor… Dacă ar avea nevoie şi-ar face şi el rost de asemenea corăbii, nu e cine ştie ce scofală… Iar dacă ar voi ca acele corăbii să nu mai intre în Marea Albă, străinii n-ar avea ce face, pentru că marea e a lor, a ruşilor.

Dacă Petru n-ar fi venit cu barcazurile, poate că s-ar fi molipsit şi el de înfumurarea lor. Dar îşi aducea bine aminte, vedea şi acum mândria şi dispreţul ascunse sub zâmbetele prietenoase de pe feţele tuturor acelor oameni, veniţi din Apus, de la marinarul cel ştirb cu barbă albă şi până la negustorul îmbrăcat în catifea spaniolă. Pe o corabie, sus, la pupă, stătea lângă felinar un bărbat îndesat, aspru, arămiu, cu ceaprazuri de aur, cu pene de struţ la tricorn şi cu ciorapi de mătase. În mâna stângă ţinea un ochean lipit de şold, iar dreapta o sprijinea în baston… Era un căpitan care se bătuse cu

corsarii şi cu piraţii tuturor mărilor. Se uita calm, de sus, la tânărul lung şi caraghios din luntrea grosolană, împăratul sălbaticilor... Tot astfel privise de sus, undeva, în Madagascar sau în Filipine, după ce dăduse poruncă să se încarce tunurile cu mitralii...

Cu o şiretenie asiatică, Petru simţise cum trebuie să se înfăţişeze înaintea acestor oameni; îşi dăduse seama de singurul lucru în care i-ar putea întrece... Trebuia să le stârnească pizma, să le arate ceva ce n-au mai văzut, ca să povestească la ei acasă despre un ţar care nu se prea sinchiseşte că-i ţar... N-au decât să se bosumfle boierii— cu atât mai bine — dar el, Piotr Alexeev, secundul flotei de pe lacul Pereiaslavskoie se va purta astfel: oameni harnici, săraci, dar isteţi, vă aducem închinăciuni din partea sărăciei noastre... şi vă rugăm să ne învăţaţi cum se ţine în mână o secure...

Poruncise să se vâslească spre mal. Sărise primul din vas, intrând în apă până la genunchi, se urcase pe podeţ, îi îmbrăţişase pe Van Leiden şi pe Peltenburg, iar celorlalţi le strânsese mâinile şi-i bătuse pe spate. Amestecând cuvintele nemţeşti şi olandeze, le vorbise despre călătoria pe care o făcuse şi arătase, râzând, spre vasele ruseşti, în care boierii priveau încă ţepeni... „Cred că n-aţi văzut asemenea nave nici în vis.“ Se arătase încântat peste măsură de corăbiile lor cu multe tunuri, sărise de pe un picior pe altul şi se bătuse peste şoldurile sale slabe: „Vai, dacă am avea şi noi vreo două vase d-astea...” Apoi, spusese că va înfiinţa fără întârziere un şantier naval la Arhanghelsk...

„Eu însumi voi munci ca dulgher, iar pe boierii mei îi voi pune să bată cuie...“

Vedea cu coada ochiului cum piereau zâmbetele prefăcute şi negustorii aceia gravi începeau să se minuneze: adevărat că nu mai văzuseră aşa ceva... Se poftise singur la ei la masă şi le făcuse cu ochiul: „Dacă mă ospătaţi bine, o să vorbim şi despre alte treburi; nu rămâneţi în pagubă... Sărise apoi de pe podeţ în luntre şi pornise spre ostrovul Maseev, spre casele durate de

curând anume pentru el, unde voievodul Matveev îl întâmpinase cu smerenie… Cu acesta însă Petru vorbise altfel; o jumătate de ceas mai târziu, îl dădea în brânci pe uşă afară. (Primise pe drum o pâră, care arăta că Matveev îi stoarce de bani pe străini). Pe urmă, plecase pe un pânzar, împreună cu Lefort şi cu Alexaşka, să vadă corăbiile. Seara, chefuise în aşezarea străină. Petru dănţuise atât de straşnic cu englezoaicele şi cu hanovrienele, încât îşi pierduse tocurile de la încălţări. Pentru întâia oară le fusese dat străinilor să vadă aşa ceva…

Şi acum, nu putea să doarmă de loc. De uimit, îi uimise pe străini, dar ce folos? Rusia rămăsese aceeaşi: adormită, miloagă şi stângace. Ce să-ţi mai fie ruşine! Le e ruşine celor bogaţi şi puternici…

Pe când aici, nici nu ştii cum ai putea să zgâlţâi oamenii şi să le deschizi ochii… Mai sunteţi voi oameni, ori vreme de o mie de ani v-au secat lacrimile şi vi s-a sleit sângele în vine, pierzând nădejdea de a mai vedea vreodată dreptatea şi fericirea şi putrezind ca un copac prăvălit în smârc?

Dracul l-a pus să se nască ţar între asemenea oameni. Îşi aduse aminte cum i-a strigat, într-o noapte de toamnă, lui Alexaşka, înecat de vântul rece: „Mai bine calfă în Olanda, decât ţar aici…“

Dar el ce a înfăptuit în toţi aceşti ani? Nimic. Şi-a făcut de cap! Vaska Goliţîn a ridicat case de zid, a luptat, măcar că fără izbândă, a încheiat un tractat cu Polonia… Parcă i se înfigeau nişte gheare în inimă, aşa îl sfâşiau părerile de rău, supărarea pe ruşii lui şi pizma faţă de negustorii aceia mulţumiţi de ei, care erau slobozi să ridice pânzele şi să plece acasă, în ţările lor minunate… Iar el va trebui să se întoarcă în sărăcia lui, la Moscova… Să dea, poate, un ucaz cumplit? Să spânzure, să bată?… Dar pe cine, pe cine? Duşmanul e de nevăzut şi de necuprins, duşmanul e pretutindeni, e în el însuşi…

Se repezi şi deschise vijelios uşa spre cămăruţa de alături:

— Franz! (Lefort sări de pe laviţă, holbându-şi ochii umflaţi). Dormi? Ia vino încoa…

Numai cu cămaşa pe el, Lefort se aşeză pe patul lui Petru:

— Ţi-e rău, Peter? Îţi vine să verşi?…

— Nu, e altceva… Franz, vreau să cumpăr două corăbii din Olanda…

— Foarte frumos.

— Şi să mai facem şi aici câteva. Să ne cărăm noi înşine mărfurile…

— Foarte bine.

— Tu ce mă mai sfătuieşti?

Lefort îl privi uimit în ochi şi, ca de obicei, se descurcă mai uşor decât Petru în vălmăşagul gândurilor pripite ale acestuia. Îi zâmbi:

— Stai să-mi pun pantalonii şi să aduc pipele… Pe când se îmbrăca în cămăruţa lui, spuse cu glas ciudat:

— Am aşteptat de mult asta, Peter… Ai ajuns la vârsta faptelor mari…

— Ce fapte?

— Eroii romani, de la care mai luăm şi astăzi pildă… (Lefort se întoarse, îndreptându-şi buclele perucii. Petru îl urmărea cu ochi mari, parcă însufleţiţi deodată). Eroii îşi câştigau laurii în război…

— Cu cine să ne războim? Iar să ne încurcăm în Krâm?

— Peter, nu poţi trăi fără Marea Neagră şi cea de Azov… Peltenburg m-a întrebat adineaorea la ureche: „E cu putinţă ca ruşii să mai plătească tribut hanului din Krâm şi de acum înainte?…“

(Privirile lui Petru tresăriră, apoi se îndreptară ca nişte săgeţi spre dragul său prieten). Şi nici fără Marea Baltică nu mai poţi trăi, Peter… Dacă nu vrei tu, te vor sili olandejii… Ei spun că ar lua de la noi de zece ori mai multă marfă decât acum, daca le-ai face porturi la Marea Baltică…

— Să mă războiesc cu şvezii? Eşti nebun… Nu cumva îţi râzi de mine? Nicio putere din lume nu poate să-i bată şi tu…

— Dar, Peter, nu-i vorba s-o faci mâine… Tu m-ai întrebat şi eu îţi răspund: loveşte într-un lucru cât mai mare, pentru că dacă loveşti întrun-ul mic îţi stâlceşti pumnul degeaba…

16

„Oaspeţilor şi neguţătorilor, tuturor târgoveţilor şi meşteşugarilor li se fac la despărţăminte strâmbătăţi şi pagube în neguţătoria şi meşteşugurile lor de către voievozi şi feluriţi cinovnici. Ne rod cu măselele lor ca nişte sălbăticiuni, ca nişte lupi. Măria ta, milostiveşte-te de noi…“

— Iar e o plângere împotriva voievozilor? întrebă Petru.

Mânca la un colţ de masă. Abia se întorsese de la şantier. Nici nu-şi lăsase măcar în jos mânecile sumese până la coate ale cămăşii sale de pânză, pătată de catran. Întingând cu bucăţele de pâine în blidul de pământ cu carne friptă şi mestecând grăbit, se uita când la valurile mici şi înspumate ale Dvinei plumburii, când la diacul Andrei Andreevici Vinnius, un bărbat gras, cu faţa albă şi cu barbă bălaie, care şedea la colţul celălalt al mesei.

Andrei Andreevici citea poşta primită de la Moscova. Ochii lui albaştri, reci şi ageri, aşezaţi departe unul de altul, priveau prin ochelarii cu sticle rotunde, care se odihneau pe nasul său mare.

Puterea lui crescuse în vremea din urmă, mai, ales după noaptea aceea când Petru stătuse de vorbă cu Lefort. Diacul primise poruncă de la ţar să-i citească poşta ce se primea de la Moscova. Înainte, toate hârtiile treceau prin mâinile lui Troekurov şi Petru nu se amesteca în ele. Acum însă voia să ştie tot. Poşta i se citea când mânca, pentru că altădată n-avea vreme: îşi petrecea zilele pe şantier, cu meşterii străini tocmiţi de pe corăbii… Muncea ca dulgher şi ca fierar, uimind pe străini, scotea de la ei, cu o înfrigurare sălbatică, toate

lămuririle de care avea nevoie, certa şi bătea în stânga şi în dreapta. La şantier se aflau peste o sută de lucrători. Îi căuta prin toate târgurile şi mahalalele şi-i lua la lucru după toată pravila, cu simbrie; dar dacă nu voiau să vină, îi aducea şi fără pravilă, în lanţuri…

La ora mesei, flămând ca un lup, Petru se întorcea cu un pânzar pe ostrovul Massev. Vinnius îi citea cu glas adânc ucazurile ce i se trimeteau ca să le iscălească, cereri, plângeri, epistole…

Hârtiile acestea scrise cu vorbe întortocheate erau nespus de plictisitoare, iar plângerile vădeau nişte văicăreli de robi. Străvechea Rusie a cinovnicilor minţea, fura, asuprea şi răspundea cu slove aduse din condei, înflorite, după tipic, iar gloata greoaie, mâncată de păduchi şi de viermi, gâfâia şi ofta.

— O plângere împotriva unui voievod, zise Andrei Andreici. Tot împotriva lui Steopka Suhotin.

Îndreptându-şi ochelarii, urmă să citească jalba împotriva voievodului de la Kungur… În plângere se spunea ca voievodul surpă negoţul, prin sfănţuielile sale şi că ţine neguţători şi târgoveţi închişi în odaia sa, unde-i bate cu toiagul, din care pricină unul a şi murit, fără să fi avut vreo vină. Vămuieşte chervanele meşteşugarilor şi banii luaţi astfel cu japca îi vâră, de asemenea, în buzunarul său: iarna, câte opt copeici de fiecare haraba; vara câte un altîn de fiecare luntre. Pe Zmiev, bogătaşul stăpân al unei meşteşugării, l-a căznit, închizându-l într-o ladă cu capacul găurit, ca omul să nu moară înăbuşit… Sfeteriseşte banii stăpânirii şi ameninţă că va nimici tot Kungurul, dacă cineva s-ar apuca să-l pârască.

— I-auzi, nemernicul!. Să fie spânzurat în piaţa din Kungur! strigă Petru. Scrie!

Vinnius îl privi întunecat pe deasupra ochelarilor:

— Nu-i greu să-i spânzuri, dar prin asta n-o să le bagi minţile în cap… Petru Alexeevici, de când am spus eu ca voievozii să nu stea mai mult de doi ani într-un loc? Se deprind acolo şi învaţă toate blestemăţiile… Un voievod nou fură mai cu frică… Petru Alexeevici, ocroteşte-i

înainte de toate pe negustori. Îşi dau capul pentru măria ta, numai să-i scuteşti de angaralele pe care nu le mai pot îndura… Uneori le e frică să iasă în piaţă cu două perechi de opinci, căci îi înhaţă, îi ciomăgesc şi le iau toţi banii… Măria ta, prin cine ai mai putea să te îmbogăţeşti, dacă nu prin negustori?… De la dvoreni n-ai ce să iei: tot ce au, mănâncă ei! Iar ţăranul e de mult despuiat. Ia ascultă…

După ce căută prin hârtii, Vinnius citi:

— „… Din mila lui Dumnezeu, pământul nostru nu rodeşte niciodată atât, ca bucatele să ne ajungă. Gerul ne strică adeseori ogoarele şi acum n-avem nici pâine, nici lemne, nici vite. Murim de foame şi de frig… Uită-te, măria ta, la lipsa şi sărăcia noastră şi nu ne mai pune dăjdii peste puterile noastre… Oropsiţi şi nevolnici nu mai avem de unde da carne de porc şi de vită, păsări şi toate merindele pentru moşieri. Ne hrănim cu lobodă şi ne buhăim… Milostiveşte-te de noi…“

Ascultând, Petru lovi mânios cu amnarul în cremene şi-şi zdreli degetul. Îşi aprinse pipa şi trase fumul adânc în piept… Amarnică viaţă… Razele soarelui săgetau printre nourii călători, licărind pe luciul albastru al apei. Coastele unei corăbii în construcţie se înălţau pe şantierul de pe malul celălalt. Se auzeau lovituri de topoare şi scârţâit de fierăstraie. Acolo mirosea a tutun, catran, talaş şi parâme… Vântul, care sufla dinspre mare, trecea parcă prin inima lui Petru… Lefort îi spusese în noaptea aceea: „Peter, ţara rusească e groaznică… Trebuie clădită din nou, aşa cum se întoarce o haină pe dos…“

— În străinătate nu s-o fura, nu s-o jefui? întrebă Petru, privind valurile, cu ochii pe jumătate închişi. Acolo or fi oameni de alt soi?…

— Petru Alexeevici, oamenii sunt la fel, dar n-au de ce să fure… Dacă sunt cinstiţi, câştigă mai mult… Negustorii se bucură acolo de cinstire şi-şi cinstesc obrazul ei înşişi… Tatăl meu a deschis sub Alexei Mihailovici o manufactură la Tula şi a vrut să lucreze cinstit… Nu l-au

lăsat; l-au dus de râpă cu tărăgănelile… Aici, dacă nu eşti hoţ, înseamnă că eşti prost. Cinstea nu este în cinste. Aici, cinstea e bună numai când te grozăveşti faţă de alţii. Dar sunt şi printre noi oameni deştepţi… (Degetele albe şi grase ale lui Andrei Andreevici ţeseau parcă o pânză de păianjen; soarele scânteia în sticlele ochelarilor săi; vorbea cu glas blajin şi pătruns). Ridică-i pe negustori, scoate-i din noroi, împuterniceşte-i şi cinstea negustorului va fi în obrazul lui. Petru Alexeevici, reazemă-te cu îndrăzneală pe ei…

Aceleaşi cuvinte i le spuseseră şi Sidney şi Van Leiden şi Lefort. Petru simţi în ele ceva nou, necunoscut, ca şi cum ar fi avut pământ sigur sub picioare… Nu mai era vorba de trei polcuri de ostaşi de joacă, ci de o gloată, de o putere… Sprijinindu-şi cotul de fereastră, privi spre valurile care scânteiau sub soarele uleios, privi şantierul, unde un mai lovea fără zgomot într-un par care trebuia înfipt în fundul apei; bocănitul se auzea mult mai târziu… Petru clipea; inima lui bătea încrezătoare, îngrijorată, fericită…

— Ivan Jigulin, un negustor din Vologda, a venit cu o jalbă. Te roagă să-l laşi să se înfăţişeze înaintea măriei tale, spuse Andrei Andreevici răspicat. Petru dădu din cap, în semn de încuviinţare.

Legănându-şi uşor trupul gras, Vinnius se apropie de uşă, strigă pe cineva şi se aşeză sprinten la locul său. În urma lui intră un negustor spătos, tuns după portul de la Novgorod, cu părul rotunjit pe frunte. Chipul lui avea trăsături hotărâte şi ochii priveau pătrunzători, pe sub sprâncene. Făcându-şi cruce cu un gest larg, el îngenunche la picioarele lui Petru. Acesta îi arătă cu pipa un scaun:

— Hai, stai jos… (Jigulin ridică din sprâncene şi se aşeză cu multă băgare de seamă). Ce durere ai? (Jigulin se uită pieziş spre Vinnius). Vorbeşte…

Jigulin înţelese, pesemne, că aici nu trebuie să-şi bată fruntea de prag milogindu-se, ci să se arate hotărât. Îşi netezi cu vrednicie mustăţile, se uită la ciubotele sale din

piele de ţap şi tuşi gros:

— Am venit să cad în genunchi la picioarele măriei tale… Am auzit că lucrezi corăbii pe Dvina… Doamne, ce bucurie!… Opreşte-ne să vindem marfa la străini… Zău că le-o dăm de pomană, maria ta… Grăsime de chit, piei de foci, lostriţe sărate, colţi de morse, mărgăritare… Porunceşte-ne să le ducem cu corăbiile măriei tale… Englejii ne-au adus la sapă de lemn… Fie-ţi milă de noi. Decât să slujim crailor străini, mai bine să ne străduim a-l sluji pe al nostru…

Petru îl privi cu ochi strălucitori, se apropie de el, îl bătu pe umăr şi zâmbi mulţumit cu toţi dinţii:

— La toamnă vor fi gata două corăbii. A treia am cumpărat-o din Olanda… Aduceţi marfa aici, dar — bagă de seamă, fără înşelăciuni!…

— Măria ta!… Vom…

— Vrei să pleci tu cu marfa ta?… Să fii cel dintâi sfetnic negustoresc?… S-o vinzi la Amsterdam?…

— N-am învăţat limbi străine… Dar dacă măria ta îmi porunceşte, de ce să nu mă duc?… Să facem negustorie şi la Amsterdam. N-o să ne lăsăm traşi pe sfoară...

— Aşa-mi placi!… Andrei Andreevici, scrie un ucaz… Primului negustor de mare… Cum îţi zice?Jigulin Ivan… Dar după tată?…

Jigulin căscă gura, se ridică, ochii îi ieşiră din găvane şi barba i se zburli…

— Vrei să ne scrii şi numele tatălui?…[46] Ei, să ştii, facem orice pentru măria ta!…

Se aruncă la picioarele ţarului, ca înaintea icoanei Mântuitorului, când se rugase pentru izbânda treburilor sale…

Jigulin plecă. Vinnius scârţâia din pană. Petru alerga de colo-colo prin odaie, zâmbind, Apoi, se opri.

— Ce mai ai acolo?… Citeşte-mi pe scurt…

— Alte hoţii… Pe drumul Troiţei a fost prădat un

[46] O mare cinste de care n-aveau parte oamenii „de rând” (n.t.)

chervan al vistieriei. Doi oameni au fost ucişi…

În urma cercetărilor, a fost ridicat de acasă Steopka Odoevski, mezinul cneazului Semion Odoevski şi a fost dus cu o teleagă la Despărţământul nelegiuirilor. Acolo şi-a mărturisit vina şi a fost osândit să fie bătut cu biciul în beciul despărţământului şi să i se ia pentru totdeauna casele din Moscova şi patru sate de izbe ţărăneşti… Tată-său, cneazul Semion, l-a luat pe chezăşia sa… Cincisprezece oameni dintre slujitorii lui Steopka au fost spânzuraţi…

— Uite de ce se ţin cnejii şi boierii, Andrei Andreevici! Pun mâna pe măciuci şi ies la drumul mare…

— Ai dreptate, Petru Alexeevici, se ţin de tâlhării.

— Trântorii, bărboşii!… Ştiu eu, n-am uitat… Fiecare din ei ţine la îndemână un jungher pentru mine… (Întoarse capul). Dar am şi eu câte o secure pentru fiecare din ei… (Scuipă şi bătu din picior. Răşchiră degetele, le înfipse în faţa de masă şi trase de ea. Vinnius puse repede mâna pe călimară şi pe hârtii). Acum, nu mai sunt slab… Ne vom mai ciocni… Fără cruţare… (Se îndreptă spre uşă).

— Iartă-mă, Petru Alexeevici, mai am două epistole… De la ţarine…

— Hai, ceteşte-le… Şi cu ele şi fără…

Se întoarse spre fereastră şi-şi curăţă pipa. Vinnius se plecă uşor şi începu să le citească:

„Să trăieşti ani mulţi, fericirea mea, stăpân şi ţar Petru Alexeevici… (Petru întoarse spre el o sprânceană mirat). Feciorul tău, Alioşa, cere să-l blagosloveşti, bucuria inimii mele. Bucuria noastră, întoarce-te la noi, stăpâne, fără zăbavă… Te rog să te milostiveşti de noi, pentru că o văd pe bunica mea, ţarina, în mare durere… Să nu te superi, lumina şi părintele meu, că răvaşul e cam prost. N-am învăţat încă, măria ta…“

— De a cui mână e scrisă?

— De mâna tremurătoare a măriei sale Natalia Kirilovna. E scrisă neciteţ.

— Răspunde-i şi tu ceva… Scrie că aştept nişte corăbii

de la Hamburg… Spune-le că sunt sănătos şi că nu ies în mare, să n-aibă nici o grijă… Şi să nu mă aştepte aşa curând, da…

Vinnius spuse, oftând încet:

— Pe epistolă a fost pus degeţelul ţareviciului Alexei Petrovici, muiat în cerneală…

— Bine, bine… Degeţelul!… (Pufni pe nas, apoi luă de la Vinnius a două epistolă). Degeţelul!…

Rândurile scrise de soţia sa le citi în luntre. Pânzele se umflau în vântul vioi care sufla dinspre mare. Luntrea lui veche se ridica şi cobora, de parcă ar fi fost însufleţită. Valurile înspumate se loveau de borduri şi stropi de spumă zburau de la proră. Stând la cârmă, Petru citea scrisoarea stropită de apă, lipită de genunchi…

„Stăpâne, să trăieşti întru mulţi ani… Te rog, lumina mea, bucură-mă, tătucule şi scrie-mi de sănătatea ta, să am şi eu, biata, o bucurie în mâhnirea mea… Lumina mea… de când ai plecat, nu mi-ai scris niciun rând… Sărmana de mine, nefericită sunt pe lumea asta, pentru că nu mai vii şi nici nu scrii de sănătatea ta… Scrie-mi, bucuria mea, când ai să vii la mine?… Eu şi cu Olioşenka suntem bine…“

Apa năvăli în luntre peste bord. Petru cârmi repede la stânga. Un val mare se lovi spumegând de bord şi-l scăldă din cap până în picioare. Petru izbucni în râs. Scrisoarea nefolositoare zburase smulsă de vânt de pe genunchii lui şi căzuse departe, în valuri…

17

Natalia Kirilovna îşi văzu, în sfârşit, feciorul întors chiar în ziua când parcă îi intrase un cui în inimă. Culcată pe pilotele din puf de lebădă, privea cu ochii măriţi, spre perete, la un izvod auriu întipărit pe pielea cu care era îmbrăcat zidul. Se temea să-şi ia privirea de acolo, se temea să se mişte. Golul din piept o chinuia mai rău decât cea mai cumplită sete; se înăbuşea. Dar, ori de câte ori ofta, îi ieşeau ochii din cap de spaimă.

Lev Kirilovici intra mereu în vârful picioarelor în iatacul ei şi întreba pe boieresele care se găseau acolo:

— Cum îi mai e?… Poate o da Dumnezeu…

Şi înghiţind în sec, se aşeza pe crivat. Încerca să vorbească cu soră-sa, dar ea nu-i răspundea.

Toate se înfăţişau înaintea ţarinei ca o ceaţă uriaşă… Nu-şi mai simţea decât inima, cu un cui înfipt în ea…

Vestitorii sosiră pe cai înspumaţi la Kremlin, strigând în gura mare: „Vine, vine!“ Ţârcovnicii se urcară, crucindu-se, în clopotniţe; uşile soborului sfinţilor Arhangheli şi acelea ale Uspeniei se deschiseră, iar protopopii şi diaconii îşi îmbrăcară odăjdiile; dvorenii de la palat se îngrămădiră pe scări, iar olăcarii desculţi se împrăştiară prin Moscova, ca să dea de ştire boierilor mari. Atunci Lev Kirilovici se aplecă, înăbuşindu-se, spre soră-sa:

— A sosit soarele nostru drag!…

Deodată, Natalia Kirilovna trase adânc aer în piept, mâinile ei puhave începură să sfâşie cămaşa de pe ea, buzele i se învineţiră şi capul îi căzu pe spate. Lev Kirilovici căscă gura în neştire.

Boieresele fugiră după duhovnic. Săracii cu duhul începură să geamă prin unghere şi cămări… Tot palatul se întoarse pe dos.

Dar iată că se auzi un glas de aramă în turla lui Ivan cel Mare şi celelalte clopote de la soboare şi chinovii îi răspunseră cu dangătul lor. Mulţimea începu să forfotească şi printre cuvinte şi strigăte se auzeau glasurile aspre ale căpitanilor nemţi: „*Achtung*… Muscheta la picior… *Halt*… Stai!“ Carete şi rădvane trecură în goana cailor prin faţa oştirii şi a norodului, spre intrarea din faţă. Lumea îl căuta cu ochii pe ţar, dar nu-l vedea printre caftanele bogate, printre burcile de gherali şi pălăriile cu pene.

Petru se dusese de-a dreptul la maică-sa. Pe scări, lumea abia avu când să se dea la o parte. Fugea pe săli, ars de soare, slab, cu părul tuns scurt, îmbrăcat cu o bluză de catifea neagră şi cu pantaloni până la genunchi.

Unii crezură că e vreun medic din Kukui. Abia mai târziu, aflând că era ţarul, se cruciră de spaimă. Dădu buzna pe neaşteptate, în iatacul mic şi îmbâcsit, îmbrăcat cu piele de Cordova… Natalia Kirilovna se ridică pe perne şi privi cu ochii deodată strălucitori, spre marinarul olandez slăbuţ…

— Măicuţo, strigă Petru, ca din îndepărtata copilărie, măicuţo dragă…

Natalia Kirilovna întinse mâinile spre el:

— Petenka, iubitule, băiatul mamei…

Îşi stăpâni cu simţământul ei de mamă cuiul ce i se înfipsese în inimă şi nu mai răsuflă, în timp ce, căzând la căpătâiul ei, Petru o sărută pe faţă şi pe umăr; abia după ce simţi zvâcnetul morţii în piept, îşi descleştă mâinile şi îşi slăbi încordarea gâtului…

Sărind în sus, Petru se uită ciudat la ochii ei daţi peste cap. Fiindu-le teamă să izbucnească în bocete, boieresele îşi astupară gurile cu năframele. Lev Kirilovici tremura. Dar iată că genele Nataliei Kirilovna tresăriră. Petru îngăimă ceva cu glas răguşit, dar nu fu înţeles. Sări atunci la fereastră şi zgâlţâi rama de plumb atât de aprig, încât geamurile rotunde căzură din ea…

— Duceţi-vă după Blumentrost, în Kukui! Apoi, văzând că tot nu este înţeles, luă de umeri o boiereasă: Du-te după doctor, proasto. Şi o îmbrânci pe uşă…

Moartă de spaimă, cotcodăcind, boiereasa începu să tropăie pe scară:

— Ţarul a poruncit! Ţarul a poruncit… Dar, ce anume a poruncit ţarul, nu fu în stare să rostească…

Natalia Kirilovna se însănătoşi. A treia zi chiar se duse la sfânta leturghie şi mâncă bine. Petru plecă la Preobrajenskoie, unde stătea Evdokia cu ţareviciul Alexei (se mutase acolo din primăvară, spre a fi mai departe de soacră-sa). Evdokia îşi aştepta bărbatul abia peste câteva zile şi nu se pregătise pentru sosirea lui. Petru se ivi deodată pe o cărare din grădină, unde, sub tei, se făcea dulceaţă de mere „Antonovka”. Slujnice drăgălaşe, parcă alese anume, cu părul împletit în cozi lungi şi cu

cununiţe, îmbrăcate cu letnice trandafirii, curăţau mere sub supravegherea Vorobihăi. Unele din ele cărau vreascuri spre sobiţa pe care fierbea dulceaţa într-un lighean de aramă, altele făceau goange, pe un covor, ţareviciului, un băieţel slăbuţ, cu fruntea boltită, cu ochi negri, posaci şi cu plânsul pe buze.

Nimeni nu ştia cum să-i mai intre în voie copilului. Fetele, cu dosul mare, mieunau, hămăiau, umblau de-a buşilea, prăpădindu-se ele însele de râs, dar copilul le privea încruntat, gata-gata să plângă. Evdokia se supără:

— Ţţţ, proastelor, vi-i gândul aiurea… Steoşka, ce te-ai pus în patru labe? Acuma te croiesc cu băţul pe spate… Vasenka, arată-i cum face capra… Căutaţi-i un gândac, daţi-i un pai în mână… Nu vă vine nimic în minte?… Hrănesc o liotă întreagă şi n-are cine să-mi veselească pruncul!…

Îi era cald. O supărau muştele. Îşi scoase benişul şi porunci să i se pieptene părul. Era o zi limpede, ca de cleştar şi văzduhul albastru, neclintit, atârna deasupra teilor. Dacă n-ar fi trecut Preobrajenie, ar fi fost taman bine de scăldat, dar cerbul îşi muiase coarnele în apă şi nu se mai putea face baie. Era păcat…

Pe cărare se ivi deodată un bărbat oacheş, îmbrăcat din cap până în picioare în negru… Evdokia îşi duse mâinile la obraji. Inima începu să-i bată atât de năvalnic, încât îi pieriră toate gândurile…

Fetele scoaseră câte un ţipăt şi, fluturându-şi cozile, se ascunseră în dosul liliecilor şi măceşilor.

Petru se apropie, o luă pe Evdokia de subţiori şi o sărută pe gură, apăsându-i-o cu dinţii… Ea închise ochii, dar nu-i răspunse. Petru începu să-i sărute pieptul năduşit, prin letnicul descheiat.

Evdokia scoase un ţipăt, se îmbujoră de ruşine şi se înfioră. Rămas singur pe covor, Oleşenka începu să scheune subţire ca un iepuraş… Petru îl luă în braţe, îl aruncă în sus şi băiatul izbucni în plâns…

Întâlnirea era neplăcută. Petru o întreba una-alta şi Evdokia îi răspundea anapoda… O găsise în capul gol şi

neîmbrăcată cum se cuvine… Copilul era mânjit de dulceaţă… Fireşte, bărbatul mai stătu cât stătu şi plecă. Lângă palat, îl înconjurară meşterii, negustorii, gheneralii, prietenii şi tovarăşii de chefuri. Se auzeau de departe hohotele lui întretăiate de râs. Pe urmă, se duse la gârlă să vadă vasele de pe Iauza, iar de acolo în Kukui… Vai, Dunia, Dunia, ţi-ai scăpat din mână fericirea! …

Vorobiha o încredinţă pe Evdokia că lucrurile se mai pot îndrepta şi se apucă cu hărnicie de treabă. Trimese nişte fete să aprindă focul în baie. Porunci doicilor să-l ia pe Oleşenka, să-l spele, să-l îmbrace. Apoi, îi şopti ţarinei:

— Să nu te pierzi la noapte, lebăda mea. O să te îmbăiem ca la noi la ţară, o să te frecăm cu cvas, o să te spălăm cu răşină mirositoare, să te adulmece unde i-o plăcea… Să ştii că pentru bărbaţi lucrul cel mai de seamă e mirosul… Frumoaso, când are să-ţi vorbească, râzi, ca să-ţi tremure toate cele, râzi încet, din piept… Mort să fie şi tot are să-l apuce năbădăile…

— Vorobiha, s-a dus la nemţoaică…

— Vai, măria ta, nici nu te mai gândi la ea… Auzi, poznă: o maimuţă care-i jinduieşte numai banii, neagră la suflet, cu pielea lipicioasă… Măria ta, primeşte-l în aşternut ca o lebădă, duioasă şi veselă. Ce mai poate face nemţoaica?…

Evdokia înţelesese şi dădu în zor… Baia fu încinsă bine. Slujnicele şi Vorobiha o întinseră pe o laviţă şi îi făcură vânt cu pămătufuri muiate în izmă şi în răşină înmiresmată. Pe urmă, o duseră, fragedă şi tânjitoare, în iatac, o pieptănară, o rumeniră, îi înnegriră sprâncenele şi o culcară. Traseră perdelele şi Evdokia începu să aştepte…

Se auzeau nişte şoareci rozând. Se lăsă noaptea. Palatul amuţi; străjerul de veghe îşi bătea toaca în curte; inima Evdokiei zvâcnea în pernă… Petenka nu venea… Ţinând minte vorbele Vorobihăi, ţarina şedea culcată pe întuneric şi zâmbea, deşi îi tremura pântecul de ură când

se gândea la nemţoaică şi picioarele i se răceau ca gheaţa…

Străjerul nu mai bătea toaca şi şoarecii se astâmpăraseră. În zori îi va fi ruşine să se arate slujnicelor!… Totuşi, se străduia să fie tare. Pe urmă, îşi aduse aminte cum a mâncat cu Petruşa găina, în cea dintâi noapte a lor şi, înfundându-şi faţa în perină, izbucni în plâns. Udă perina cu lacrimi…

Se trezi, simţind o răsuflare caldă. Înălţă capul: „Cine e?“… Somnoroasă, nu-şi dădu seama cine năvălise peste ea… Pricepând, gemu din pricina supărării, încă vie şi îşi duse pumnii la ochi… Petruşa nu mai semăna a om, era beat, duhnea a tutun. Venise la ea de-a dreptul de la nemţoaică; şi cât îl aşteptase… N-o dezmierda, ci o pătrundea tăcut, într-un chip spăimântător… Chiar că merita să se spele cu răşină miresmată!

Evdokia se trase la marginea crivatului. Petruşa îngăimă ceva şi adormi, ca un ţăran beat în şanţ… Lumina albastră se strecura printre perdele. Ruşinându-se de picioarele lui lungi, dezgolite, Evdochia îl acoperi şi plânse încet. Zadarnice fuseseră vorbele Vorobihăi…

De la Moscova veni un călăreţ, aducând vestea că Natalia Kirilovna se simţea din nou rău… Îl căutară pe ţar. Acesta se găsea în noua aşezare Preobrajenskaia, în casa ostaşului Buhvostov, la un botez. Mâncau blinele. Nu erau decât oameni de-ai lor: porucicul Alexandr Menşikov, Alioşka Brovkin, făcut de curând aghiotant al lui Petru şi cneazul-papă. Tăifăsuiau şi se veseleau. Menşikov povestea cum fugise, cu doisprezece ani în urmă, de acasă, împreună cu Alioşka, cum stătuseră la Zaiaţ, cum hoinăreau şi şterpeleau în stânga şi în dreapta, cum îl întâlniseră lângă malul Iauzei pe băieţaşul Petru şi-l învăţaseră să-şi treacă un ac prin obraz.

— Tu erai atunci?… Tu?… strigă uimit Petru. După aceea te-am căutat vreme de şase luni… Pentru acul acela te iubesc, Alexaşka. Şi-l sărută pe gură, pe dinţi…

— Petru Alexeevici, întrebă cneazul-papă, ameninţându-l cu degetul, îţi mai aduci aminte cum te băteam pentru năzbâtiile tale?… Tare năzdrăvan mai erai… Uneori…

Şi Nikita Zotov începu să povestească cum Petru, fiind încă un ţânc, avea o judecată de bărbat de stat… Se întâmpla să pună boierilor câte o întrebare şi aceştia cugetau, cugetau şi nu ştiau ce să-i răspundă. Dar Petru odată dădea din mână şi răspunsul era gata… Straşnic.

Mesenii ascultau aceste minunăţii cu gurile căscate. Deşi nu-şi aducea aminte să fi fost chiar aşa, văzând că ceilalţi cred, Petru întărea şi el…

Buhvostov umplea mereu stacanele. Era un om oleacă şiret, obişnuit la înfăţişare, părând a nu umbla să tragă foloase, fiind cu trup şi suflet al lui Petru şi la beţie şi la trezie. Fireşte nu putea fi asemuit cu Alexaşka. Nici vârsta nu era aceeaşi, nici mintea lui nu se vădea atât de ageră… Zâmbea, îşi ospăta musafirii din toată inima, dar nu se băga în vorbă…

— Ia staţi, zise Menşikov, netezind faţa de masă cu manşetele lui smeurii, cusute cu fir (şedea drept, mânca puţin, vinul nu-l ameţea, doar ochii i se făceau din ce în ce mai albaştri), am auzit că Alexei Brovkin, aghiotantul ţarului, are o soră frumoasă de măritat… Ar trebui să ne amestecăm şi noi puţin în daravera asta…

Alioşka Brovkin cel cumpănit clipi din ochi şi se îngălbeni… Cei de faţă, îndeosebi Petru, nu-l slăbiră şi Brovkin adeveri: da, are o soră, Alexandra, de măritat, dar nu se găseşte pentru ea un mire potrivit. Taică-său, Ivan Artemici, a ajuns atât de fudul, încât nici nu se mai uită la negustorii de mâna a doua. Şi-a făcut rost de nişte zăvozi aprigi, lumea se sperie şi ocoleşte casa. Pe peţitoare le dă afară. Sanka plânge zi şi noapte: e în floarea vârstei, dar tare se teme că în loc de cununiţă de mireasă, o să pună pe cap o camilafcă de maică, din pricina înfumurării lui taică-său…

— Cum nu se găseşte mire? Se înfierbântă Petru. Porucic Menşikov, fă bine şi te însoară…

— Nu pot. Sunt încă prea tânăr. N-o scot la capăt cu muierea, *Min Herz*…

— Dar tu, prea sfinţite Kir Anikita? Nu vrei să te însori?

— Sunt cam bătrân, fiule, pentru o fată tânără… Eu mă încurc mai mult cu de-alea…

— Bine, beţivanilor… Alioşka, scrie lui taică-tău că am să fac eu pe peţitorul…

Alioşka îşi scoase peruca neagră, uriaşă şi făcu o plecăciune adâncă. Petru voia să plece numaidecât la ţară, la Brovkin, dar tocmai atunci intră omul trimes de la Kremlin şi-i întinse o scrisoare de la Lev Kirilovici. Ţarina murise. Toţi se ridicară de la masă şi îşi scoaseră perucile. În vreme ce Petru citea scrisoarea, buzele lui se lăsaseră în jos şi începură să-i tremure… Îşi luă tricornul de pe fereastră şi-l îndesă pe cap. Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraji. Ieşi în tăcere şi porni prin aşezare, stârnind colbul de pe drum. La jumătatea drumului, îi ieşi în întâmpinare o caretă. Se urcă în ea şi plecă în goana cailor la Moscova.

Pe când ceilalţi chibzuiau lucrurile, întrebându-se ce se va întâmpla acum, Alexaşka Menşikov şi ajunsese la Lefort cu vestea cea mare: Petru a rămas singurul stăpân. Bucuros, Lefort îl îmbrăţişă.

Vorbiră amândoi în şoaptă, tainic, spunându-şi că, de acum înainte, Petru nu va mai fi nevoit să dea înapoi de la treburile ţării, că, în sfârşit, toată visteria şi toată oştirea erau în mâinile lui şi că nimeni nu trebuia să mai aibă vreun cuvânt pe lângă el, afară de ai lui, de cei apropiaţi. Curtea cea mare trebuia mutată la Preobrajenskoie. Şi mai trebuia vorbit cu Ana Mons să nu mai facă nazuri, să i se dea ţarului în întregime… Da, da…

Până la sosirea ţarului, nimeni nu se atinse de Natalia Kirilovna. Răposata zăcea, cu o umbră de uimire şi de chin pe faţa-i vânătă. Avea ochii închişi şi o iconiţă în mâinile umflate.

Petru se uita la chipul ei… Părea plecată atât de departe, încât uitase de toate… Căuta să descopere o

licărire de dragoste, măcar în colţurile gurii, dar nu era cu putinţă… Fălcile acelea nu se încleştaseră niciodată cu atâta înstrăinare… Şi când te gândeşti că încă în dimineaţa aceea îl chemase, înăbuşindu-se: „Petruşa… să-l binecuvântez…” Îşi dădu seama că rămăsese singur, printre străini şi tare i se făcu milă de el… Părăsit… Ridică din umeri şi se încruntă… În iatacul maică-si, afară de câteva boierese cu feţele sluţite de plâns, se găsea şi Adrian, noul patriarh, scund şi bălai, care se uita lung, prosteşte, la ţar, apoi Natalia Alexeevna, sora lui Petru, mai mare cu vreo trei ani, o fată prietenoasă şi veselă. Stătea copleşită, cu un chip de femeie îndurerată, cu obrazul sprijinit în palmă şi jalea licărea în ochii ei cenuşii.

Petru se apropie de ea.

— Nataşa… S-a dus măicuţa…

Natalia Alexeevna îi cuprinse capul şi-l strânse la piept. Boieresele începură să hohotească încet.

Patriarhul Adrian se întorsese cu spatele la moartă şi căscase gura, privind cum plânge ţarul… Lev Kirilovici intră, clătinându-se, cu barba udă şi cu obraji umflaţi, roşii ca nişte fleici. Căzu lângă moartă şi rămase nemişcat. Doar spatele îi tresărea.

Natalia Alexeevna îl luă pe fratele său sus, în camera ei răposata urmând să fie spălată şi îmbrăcată. Petru se aşeză lângă o fereastră cu geamuri colorate. Acolo nu se schimbase aproape nimic din copilărie. Aceleaşi sipete şi covoraşe, aceleaşi chipuri de vieţuitoare din argint, sticlă şi piatră de pe poliţe, aceeaşi oglindă ca o inimă, înrămată într-o cadră veneţiană, aceleaşi poze colorate din sfânta scriptură şi scoici aduse de peste mări…

— Natalia, o întrebă încet, ţii minte? Aveai un turc cu nişte ochi fioroşi…Îi rupsese cineva capul.

Natalia Alexeevna se gândi puţin, deschise o răcliţă şi luă de pe fund turcul şi capul lui. I-l arătă lui Petru şi sprâncenele i se arcuiră. Se aşeză lângă fratele ei, îl strânse încleştat în braţe şi plânseră amândoi.

Spre seară, trupul Nataliei Kirilovna, îmbrăcat în

odăjdii aurii fu aşezat în sala Granovitaia.

Aplecându-se deasupra unui tetrapod, printre lumânări, lângă sicriu, Petru citea cu glas gros, înfundat.

La cele două uşi stăteau câte doi străjeri cu baltage pe umeri, lăsându-se fără zgomot de pe un picior pe celălalt. Lev Kirilovici îngenunchease la picioarele sicriului… Toată lumea de la palat dormea, obosită…

Noaptea, târziu, scârţâi o uşă şi intră Sofia, într-o mantie întunecată, aspră, cu scufiţă neagră pe cap. Fără să se uite la fratele ei, atinse cu buzele fruntea vineţie a Nataliei Kirilovna, îngenunchind şi ea. Petru întorcea filele, lipite între ele de ceară şi citea cu glas scăzut. Un ornic cu clopote bătea când şi când. Sofia trăgea cu coada ochiului la fratele ei. Când geamurile începură să se lumineze în albastru se ridică încet, se apropie de tetrapod şi spuse în şoaptă:

— Te schimb eu… Mai odihneşte-te…

Auzindu-i vorbele, Petru tresări fără voie, tăcu, ridică din umăr şi se dădu de o parte. Sofia urmă de la jumătatea versetului la care se oprise Petru. Citind, luă cu degetul mucul lumânăriii. Ţarul se rezemase de perete, dar îi venea greu să stea cu capul aplecat, sub boltă. Se aşeză pe un sipet, sprijini coatele de genunchi şi îşi acoperi faţa cu mâinile. Se gândi: „Tot n-am s-o iert..“ Astfel trecu ultima noapte după datina străveche la palatul din Kremlin…

A treia zi, îndată după înmormântare, Petru se duse la Preobrajenskoie şi se culcă. Evdokia veni mai târziu. Fusese petrecută cu alai de nişte boierese pe care nu le cunoştea după nume. I se spunea acum ţarina mamă. O linguşeau, o măguleau şi o rugau să îngăduie a i se săruta mâna… Scăpă de ele cu mare greutate. Se duse întâi la Oleşenka, pe urmă în iatac. Petru era întins pe patul alb de atlaz. Nu-şi scosese decât încălţările pline de colb. Evdokia se strâmbă: „Vai, apucăturile astea din Kukui. Cum beau, aşa se şi culcă”. Aşezându-se în faţa unei oglinzi, începu să se dezbrace, ca să se odihnească

puţin înainte de masă… Boieresele de la palat şi vorbele lor linguşitoare nu-i ieşeau din minte. Deodată, înţelese că acum ea era ţarina, stăpânitoarea… închise ochii şi strânse din buze ca o ţarină… „Înainte de toate, Ana Mons trebuie surghiunită pe vecie în Siberia… Să-l iau din scurt pe bărbatul meu… Fireşte că răposata soacră-mea, care mă ura, nu făcea decât să mă bârfească faţă de el… Acum, se vor schimba lucrurile. Ieri, n-am fost decât Dunia, astăzi sunt stăpâna întregii Rusii Mari, Mici şi Albe… (Se închipuia ieşind înaintea tuturor boierilor din soborul Uspeniei, în dangătul clopotelor, arătându-se norodului şi i se tăia răsuflarea). Trebuie să-mi fac veştminte noi de ţarină, pentru prilejuri însemnate. Doar n-o să port vechiturile rămase de la Natalia Kirilovna… Petruşa e mereu plecat. Va trebui să cârmuiesc singură… Sofia cum putea să chivernisească lucrurile?! Nu era cu mult mai vârstnică decât mine. Dacă aş avea nevoie de vreun sfat, pentru asta sunt boierii… (îşi aminti, deodată, de Lev Kirilovici şi zâmbi). Înainte, nici nu mă băga în seamă, se uita pe de lături, iar azi, la înmormântare, m-a ţinut tot timpul de braţ, căuta cu privirea să vadă dacă-i sunt binevoitoare… Borţos nătâng…”

— Dunia… (Evdokia tresări şi întoarse capul). Petru şedea culcat pe o parte, sprijinindu-se în cot, Dunia… măicuţa nu mai e… (Evdokia clipi). Ce pustiu… Aţipisem… Vai, Dunecika…

Petru parcă aştepta ceva de la ea. Privea cu ochi jalnici. Dar gândurile Evdokiei o luară razna şi ea se arătă deodată foarte cutezătoare:

— Înseamnă că aşa a vrut Dumnezeu. Nu trebuie să cârtim… Am plâns. Gata. Suntem doar ţari… Mai avem şi alte griji… (Petru trase cotul de sub tâmplă şi se ridică în capul oaselor, cu picioarele atârnând pe marginea patului. Unul din ciorapi era rupt în dreptul degetului mare). Mai e ceva: nu-i frumos, nici cuviincios să te culci îmbrăcat pe o plapomă de atlaz… Te tot învârteşti printre oşteni şi ţărani. Ar fi vremea să te…

— Ce, ce? o întrerupse el şi ochii i se aprinseră. Ia

ascultă, Dunia, nu cumva ai mâncat ciuperci otrăvitoare?…

Evdokia se sperie de privirea lui, dar urmă să înşire, deşi cu alt glas, aceleaşi nerozii, pe care el nu le înţelegea… Când spuse: „Mămuca m-a urât totdeauna, chiar de la nunta noastră. Puţine lacrimi crezi că am vărsat?“ Petru rânji deodată colţii şi începu să-şi pună încălţările:

— Petruşa, ai ciorapul rupt… Schimbă-i… O, Doamne…

— Am mai văzut neghioabe, dar ca tine nu… Da, da!… (Mâinile îi tremurau). Să ştii, Dunia, că am să ţin minte cum te-ai purtat cu mine la moartea măicuţei… O dată am avut şi eu nevoie de tine… N-am să ţi-o uit…

Şi ieşi, trântind uşa atât de năpraznic, încât Evdokia se stârci toată. Rămase încă multă vreme în faţa oglinzii, nedumerită… Dar ce i-am spus, Doamne?… Parcă e turbat, zău aşa…

Lefort îl aştepta de mult pe Petru în săliţa iatacului. (La înmormântare nu-l văzuse decât de departe). Acum îi cuprinse repede mâinile:

— O, Peter, Peter, ce pierdere… (Petru era încă încruntat). Dă-mi voie să-ţi împărtăşesc durerea… *Ich kondoliere, ich kondoliere… Mein Herz ist voll Schmerzen…* O! Inima mea e plină de *Schmerzen*… (Ca totdeauna, când era tulburat, începu să vorbească stâlcit. Acest lucru avea o deosebită înrâurire asupra lui Petru). Ştiu că mângâierile n-au niciun rost… Dar, Peter, ia, ia-mi viaţa mea şi nu mai suferi..

Petru îl îmbrăţişă cu căldură şi îşi lipi obrazul de peruca lui parfumată. Era un prieten credincios… Lefort îi spuse în şoaptă:

— Hai la mine, Peter… Alungă-ţi durerea… Dacă vrei, te vom face să râzi… Sau *zusammen weinen*… Vom plânge împreună…

— Da, da, hai la tine, Franz…

La Lefort, fusese pregătit totul. Se aşezase o masă

pentru cinci persoane, într-o încăpere mică, cu uşile spre grădină, unde muzicanţii erau ascunşi în boschete. La masă serveau Tomos şi Seka, cei doi pitici, învestmântaţi în toge romane şi purtând pe frunte cununi din frunze de arţar. Toată încăperea era împodobită cu ghirlande de trandafiri. Petru, Lefort, Menşikov şi cneazul-papă se aşezară la masă. Nu se vedea nici rachiu, nici obişnuitele aperitive. Piticii aduseră pe tipsii aurite, ţinute deasupra capului, plăcinte din vrăbii şi prepeliţe fripte…

— Pentru cine e al cincilea tacâm? întrebă Petru… Lefort zâmbi din colţul gurii:

— Masa din seara aceasta e în cinstea zeiţei Ceres, atât de vestită prin mişcătoarea întâmplare petrecută cu fata ei, Proserpina…

— Ce poveste o mai fi şi asta? întrebă Alexaşka, care era îmbrăcat cu o jachetă de mătase şi purta o perucă cu bucle lungi care-i ajungeau până la mijloc. Avea o înfăţişare nespus de galeşă. Anikita era îmbrăcat ca şi el…

— Proserpina a fost răpită de Pluto, zeul infernului, începu Franz; Mama ei era tare îndurerată… S-ar părea că povestea se sfârşeşte aici. Dar nu, moartea nu există. Există o înnoire veşnică… Şi Proserpina cea nefericită a încolţit sub forma unui rodier, dăruind acele fructe minunate care se numesc rodii şi mângâind-o astfel pe maică-sa…

Petru era tăcut şi trist. Din întunericul grădinii adia o boare umedă. Prin uşa deschisă se zăreau stelele. Când şi când, în fâşia de lumină care ieşea din odaie, plutea câte o frunză uscată.

— Pentru cine-i tacâmul? întrebă din nou Petru.

Lefort ridică un deget. Nisipul din grădină scârţâi şi în lumină se ivi Anchen, îmbrăcată cu o rochie vaporoasă. În mâna stângă ţinea un mănunchi de spice, iar în cea dreaptă strângea la şold o tipsie cu morcovi, salată, ridichi şi mere. Avea părul răsucit într-un coc înalt în care-şi prinsese un trandafir. Chipul ei era fermecător în lumina făcliilor.

Petru nu se ridică. Înţepeni doar cu spinarea dreaptă şi încleştă cu degetele braţele jeţului. Ana puse tipsia înaintea lui şi făcu o reverenţă. De bună seamă că fusese învăţată să rostească ceva cu acest prilej, dar nu spuse nimic, se fâstâci. De altfel, era mai bine aşa.

— Ceres îţi aduce roadele pământului, ceea ce înseamnă că moartea nu există… Ia-le şi trăieşte! strigă Lefort şi-i oferi Anei un jilţ. Ea se aşeză alături de Petru. Se servi vin franţuzesc spumos. Petru nu-şi mai lua ochii de la fată. Totuşi, la masă, mai era o oarecare stânjeneală. Ana puse degetele pe mâna lui:

— *Ich kondoliere, Herr Peter* . (Lacrimile îi împăienjeniră ochii mari). Aş da tot ce am ca să te pot mângâia…

Vinul şi apropierea fetei îl încălzeau. Cneazul-papă clipea mereu. Alexaşka era pus pe chef. Lefort trimese un pitic în grădină; instrumentele cu coarde şi tamburinele începură îndată un cântec. Rochia Anei foşnea şi ochii i se înseninară, ca cerul după ploaie. Petru alungă amărăciunea:

— Franz, mai pune nişte vin din acela!

— Aşa, fiule, aşa, zise Anikita, încreţindu-şi păienjenişul de zbârcituri de la coada ochilor, cu zeii greci şi romani e mai veselă viaţa…

18

În codrii întinşi de dincolo de Oka, unde hălăduise toată vara, Ovdokim schilodul se simţea ca peştele în apă; cutezase şi biruise. Adunase o ceată mică de oameni hotărâţi şi încercaţi, cărora nu le era frică nici de moarte, nici de sânge şi care nu-şi făceau de cap aiurea. Tabăra lor era în nişte smârcuri pe un ostrov, unde nici omul, nici fiara nu puteau ajunge decât pe o singură cărare primejdioasă. Acolo adunau toată prada: bucate, orătănii şi vite, vin, veşminte şi argintăria din bisericile jefuite. Îşi făcuseră ascunzişuri în nişte gropi acoperite cu crengi. Locul lor de veghe era într-un pin bătrân de

veacuri, din care Iuda cerceta împrejurimile.

Pe ostrov erau în totul nouă tâlhari. Încă doi, cei mai îndrăzneţi, cutreierau prin crâşme şi pe drumuri, iscodind în dreapta şi în stânga. Ori de câte ori trecea de la Moscova spre Tula vreun chervan neguţătoresc, sau vreun boier se gătea să plece la moşie, ori un crâşmar se lăuda la chef că a îngropat în pământ un vas cu galbeni, un ţărănuş cu un bici sau cu un paner de curmei în mână se îndrepta spre codrul întunecos şi, odată ajuns acolo, fugea într-un suflet spre ostrov, unde trăgea o fluierătură. Iuda şuiera din pin drept răspuns. Ovdokim ieşea cocârjat din bordei. Băieţaşul era călăuzit prin smârc spre ostrov şi cercetat. Ovdokim avea asemenea trepăduşi în toate satele de lângă drumul mare. Chiar dacă i-ai fi tăiat în bucăţi, n-ar fi suflat o vorbă… Ovdokim îi mângâia, îi ospăta, le dădea câte o copeică, îi întreba de sănătatea părinţilor. Totuşi, atât copiii, cât şi oamenii mari se temeau de el: era blând şi senin, dar prietenia lui te înspăimânta.

Viaţa era amărâtă în baltă. Seara, se cernea de sus o bură alburie; umezeala pătrundea până la oase şi rănile începeau să doară. Ovdokim nu îngăduia să se aprindă focul în vremea nopţii… Odată, stând în beznă ca într-un beci, un ortac a ridicat glasul:. „Nu ne-am săturat de voievozi şi de moşieri, am pus acum alt drac peste noi”. Şi s-a dus să aprindă focul. Ovdokim s-a apropiat binişor de el, a luat cârjele în mâna stângă şi l-a înşfăcat de gât. Fârtatului i-au ieşit limba şi ochii. L-au aruncat în baltă.

Soarele se înălţa galben, rece, deasupra copacilor înecaţi în ceaţă. Tâlharii tuşeau, se scărpinau pe bucile biciuite şi răzbiciuite, se încălţau şi îşi încălzeau blidele cu mâncare.

Nu prea mergea treaba. Erau tare bucuroşi când auzeau vreun vestitor fluierând din pădure. Altfel, şedeau tolăniţi toată ziua, de-i apucau toţi dracii. De urât, spuneau poveşti şi îngânau cântece de ocnaşi, sfâşietoare. De ei îşi aminteau arareori. Afară de Iuda şi de Jomov, toţi ceilalţi fugiseră de la stăpâni. Erau prinşi,

cetluiţi în lanţuri, apoi fugeau iară din temniţe.

Ovdokim se aşeza adeseori pe un pietroi înverzit de muşchi şi începea să povestească. Tovarăşii îl ascultau cu chipurile posomorâte, în liniştea somnoroasă a codrului; Ovdokim povestea lucruri de neînţeles… Era mai bine să fi îndrugat verzi şi uscate, aşa cum fac alţii: „Hei flăcăi, o să iasă curând la iveală ucazul de aur al ţarului, poruncind ca toţi să fie slobozi, să trăiască cum vor, în tihnă, sătui, uitaţi de cei mari…“ Ar fi văzut şi în aceasta tot o poveste, dar ar fi fost mai plăcut să se gândească la ea în foşnetul pinilor… Însă Ovdokim nu spunea niciodată cuvinte de îmbărbătare…

— A fost, fârtaţilor, o vreme care a trecut… Mă preumblam îmbrăcat cu un caftan de postav, aveam sabie tăioasă la şold şi epistole minunate în cuşmă… Vremea asta se va întoarce, flăcăi, d-aia vă ţin eu aici, în codru… Se aduna sărăcime, puzderie, câtă frunză şi iarbă, fără de număr… Cazacul Stepan Timofeevici avea cusut în cecmen un ucaz de aur… Ucazul era scris cu sânge. Luau sânge din rănile noastre şi scriau cu vârful unui jungher ascuţit… în ucazul acela era scris: fiţi fără cruţare. Toţi cei bogaţi, toţi cei mari, să fie răpuşi; moşii, târguri, aşezări şi cetatea de scaun Moscova, totul să fie pustiit… în locul acestor târguri şi conacuri pustiite, să se alcătuiască cercuri slobode căzăceşti… Nu s-a putut săvârşi acest lucru, fraţii mei… Dar se va săvârşi, se va săvârşi negreşit… Aşa scrie cartea hulubaşilor[47].

Sprijinindu-şi barba în cârje, se uita cu ochi lăcrimaţi la încreţiturile mărunte de pe luciul bălţii, strivea încet un ţânţar pe obraz şi zâmbea blajin.

— O să stăm aici până la Pocroave. Avem ciuperci din belşug… Când o să cadă cea dintâi ninsoare, vă duc într-altă parte, dar nu la Moscova… Acolo e greu. La Despărţământul nelegiuirilor l-au pus pe cneazul Romodanovski, despre care se zice că în zilele când bea sânge, e vesel, iar când nu bea, nici pâinea nu-i

---

[47] *Cartea hulubaşilor* – Голубиная книга, psaltire apocrifa, după alţii, culegere arhaică de versuri religioase.

tihneşte... Am să vă duc pe malul râului Vâg, în nişte codri sâlhui, la o aşezare de rascolnici. Este acolo o sală mare, cu paturi atârnate şi cu ferestruici, prin care oamenii se apără de slujitorii ţarului. Sunt acolo sâneţe şi pulbere din belşug. În aşezarea aceea sălăşluieşte un călugăr mic de stat, bătrân şi cu părul alb. Păstoreşte vreo două sute de rascolnici, împrăştiaţi pe malurile Vâgului... îşi fac căsuţe pe stâlpi, ară fără cai, ascultă de vorba călugărului şi numărul lor sporeşte mereu. Nimeni nu poate să ascundă nimic despre sine, se spovedesc toţi în fiecare săptămână la călugărul cela, care-i grijeşte cu merişoare de munte amestecate cu făină de secară sau de orz. Am să vă duc în grădina aceea umbrită pe căi ocolite şi acolo, fraţilor, o să ne odihnim şi noi de răutăţile lumii...

Ascultând vorbele lui despre râul Vâg, tâlharii oftau, dar foarte puţini nădăjduiau că vor ajunge vii acolo. Era şi aceasta o poveste.

Ovdokim ieşea rareori din bârlog. De obicei, rămânea singur pe ostrov, făcea mâncare, spăla nădragii şi cămăşile. Dar, atunci când pleca şi el, vârându-şi măciuca după cingătoare, se ştia că va fi muncă grea. Deşi schilod, sărea sprinten ca un păianjen pe întuneric şi, şuierând înspăimântător, se repezea la cai şi-i lovea cu măciuca în cap. Oricine ar fi trecut, bogătaş sau dregător de seamă, nu cruţa pe nimeni, le făcea seama la toţi. Pe slugi, după ce le băga în sperieţi, le slobozea, dar vai de aceia care l-ar fi cunoscut.

La Moscova se ştia de tâlhăriile acestea de pe şleahul Tulei şi de câteva ori fuseseră trimişi oşteni în frunte cu câte un porucic ca să nimicească ceata răilor. Dar niciun om nu se mai întorsese din codri şi numai smârcurile unde-i ademenise Ovdokim cunoşteau năprasna care-i lovise.

Altminteri, tâlharii n-o duceau prost. Mâncau pe săturate. Spre sfârşitul verii, Ovdokim adună nişte boarfe şi-i trimese pe Ţiganu, pe Iuda şi pe Jomov să le vândă la iarmarocul cel mare din Tula:

— Hulubaşilor, întoarceţi-vă cu banii, nu vă încărcaţi sufletul cu păcate… Altfel, nu mai aveţi parte de lumina zilei, că eu tot dau de voi…

Iuda se întoarse singur peste o săptămână, cu capul spart, fără boarfe şi fără bani. Ostrovul era pustiu. Se mai vedea doar cenuşa rece rămasă de la un foc şi nişte zdrenţe împrăştiate. Aşteptă, strigă. Nu răspunse nimeni. Începu să caute pe îndelete locul în care Ovdokim îngropa banii şi arginţii, dar nu mai găsi comoara.

Pădurea era ruginie. Funigeii pluteau prin văzduh şi frunzele se scuturau. Inima lui Iuda se zgârci de mâhnire. Adună nişte coji uscate de pâine şi plecă, nu ştia nici el încotro, poate spre Moscova.

După ce ieşi din smârcuri, dădu în codru roşu, de pini, peste unul din tovarăşii săi, Feodor Feodorov, un şerb al lui Narîşkin.

Feodor, un bărbat blajin şi tăcut, avea copii mulţi şi era copleşit de angarale. Se poate spune că-şi hrănea copiii numai cu cele doua palme ale sale. Avea un singur cusur: la beţie se burzuluia şi umbla prin sat cu un par, strigând că îl va omorî pe vechilul lui Narîşkin. Nu se ştie dacă vechilul a fost ucis de el sau de altcineva, dar Feodor juruise copiilor săi că e curat înaintea lui Dumnezeu şi fugise. Acum, atârna de craca unui pin, cu mâinile chircite şi cu capul căzut pe o parte. Iuda nu-l mai privi în faţă… „Vai, frăţioare… frăţioare…” Şi o luă plângând prin codru…

19

Dacă boierii, sfetnicii care-l ajutau cu luminile lor pe ţar la palatul din Kremlin, nădăjduiau încă să se poată trăi din mila Domnului, că „tânărul ţar se va astâmpăra, că treburile vor apuca pe un vad bun şi că nu erau pricini de îngrijorare, întrucât ţăranii îi vor hrăni oricând“; dacă, la palatul Preobrajenski, în tovărăşia unor oameni noi şi lacomi, negustori şi curteni, care schimbaseră cinstea bunicilor pe peruci, Petru secătuia fără chibzuinţă visteria

pentru jocurile de-a ostaşii şi altele, pentru făurirea de corăbii, de aşezări ostăşeşti şi de palate ale prietenilor săi, petrecând fără ruşine şi fără griji; dacă ţara scârţâia ca şi înainte, ca un car căzut într-o rână, în Apus (la Veneţia, în împărăţia nemţească şi în Polonia), lucrurile luau o astfel de întorsătură, încât moţăiala şi făţărnicia moscovită nu mai puteau fi îngăduite. Şvezii erau stăpâni pe Marea Nordului, iar turcii, sprijiniţi în taină de regele Franţei, îşi făceau mendrele în Marea Mediterană. Vasele turceşti prădau corăbiile neguţătorilor veneţieni. Ienicerii turci pustiau Ungaria. Tătarii din Krâm, supuşi sultanului, bântuiau prin stepele de miazăzi, stăpânite de Polonia. În vremea asta, statul moscovit, care se îndatorase printr-un tractat să lupte împotriva tătarilor şi a turcilor, nu făcea decât să scrie, să tărăgăneze lucrurile şi să se ascundă după deget: „Am trimes de două ori oştile noastre în Krâm. Prietenii nu ne-au sprijinit. Acum, secerişul a dat bucate puţine. Trebuie să aşteptăm până la anul viitor. Nu ne codim, dar aşteptăm să începeţi voi şi atunci o să vă ajutăm...”

Trimişii hanului din Krâm care se găseau la Moscova nu precupeţeau darurile pe care l e făceau boierilor, căutând să-i înduplece a încheia o pace veşnică cu Krâmul, juruind să nu mai pustiască pământul rusesc şi să nu mai ceară haraciul înjositor de mai nainte. Lev Kirilovici scria marilor soli ruşi de la Viena, Cracovia şi Veneţia să nu se încreadă în făgăduielile împăratului, regelui şi dogelui, iar ei înşişi să răspundă în doi peri. Tărăgăneala aceasta dura de aproape trei ani. Turcii ameninţau să treacă prin foc şi sabie toată Polonia şi să-şi înalţe semiluna atât la Viena, cât şi la Veneţia. Dar iată că Johann Curtius, solul împăratului nemţesc, sosi la Moscova, venind de la Viena. Boierii se speriară: trebuia luată o hotărâre. Solul fu primit cu falǎ mare; îl plimbară prin Kremlin, îl găzduiră în încăperi strălucite şi-i dădură de două ori mai mulţi bani de mâncare decât altor soli. Boierii începură să-l mintă, să încurce şi să tărăgăneze lucrurile, sub cuvânt că ţarul a plecat la jocurile lui

ostăşeşti şi că, fără el, nu pot să ia nicio hotărâre.

Totuşi trebuiră să stea de vorbă. Johann Curtius îi strânse cu uşa, înfăţişând tractatul vechi şi-i sili să hotărască ceea ce era scris în tractat: să pornească la război şi să sărute crucea. Curtius plecă bucuros. La Moscova sosiră scrisori de mulţumire de la cezarul nemţesc şi de la regele Poloniei, scrisori în care ţarului i se spunea „Maiestatea sa” cu toate titlurile, până şi cele de „împărat, stăpânitor şi părinte al ţinuturilor şi al ţărilor Iverului, Gruziei şi Cabardiniei, precum şi al pământurilor Dedici şi Otcici“. După aceasta, lucrurile au mai fost tărăgănate o vreme. Totuşi, era limpede că războiul nu mai putea fi ocolit…

20

După săptămâna brânzei, într-o dimineaţă blindă, când dangătul clopotelor care vestea postul mare se revărsa în văzduhul liniştit al Moscovei, în bazare, mahalale şi iarmaroace începu deodată să se vorbească de război ca şi cum cineva ar fi şoptit peste noapte oamenilor: „O să avem război. Trebuie să se întâmple ceva. Când Krâmul va fi al nostru, vom putea face negustorie cu toată lumea… Marea e întinsă, acolo nu umblă nicio iscoadă să-ţi caute copeica în gură…”

Ţăranii care veneau cu chervane de grâu dinspre Voronej, Kursk şi Belgorod, precum şi boiernaşii cu pământ puţin, spuneau că în stepă lumea aşteaptă cu nerăbdare un război cu tătarii… „Stepa noastră se întinde pe mii de verste spre miazăzi şi spre răsărit. Stepa e ca o fată voinică; o dată să te apleci deasupra ei şi o vezi grea de rod… Dar nu te lasă tătărimea… Câtă omenire a fost mânată în robia tătărască! Dar ce întinsă e stepa şi ce bine te simţi la larg! Nu e ca la voi, la muscali…“

În Kukui se vorbea despre război mai mult ca oriunde. Mulţi nu-l încuviinţau: „Noi n-avem nevoie de Marea Neagră. Nu poţi să duci la turci sau la Veneţia nici lemn,

nici catran, nici grăsime de chit… Trebuiesc cucerite mările de la miazănoapte…” Dar ostaşii, mai ales cei tineri, erau pentru război cu toată căldura. Două oştiri plecaseră, în toamna aceea, spre satul Kojuhovo unde, spre deosebire de alţi ani, au luptat după toate cerinţele ştiinţei. Străinii spuneau despre polcul lui Lefort, despre polcul Butârski şi despre Preobrajenski şi Semionovski, numite acum „garda ţarului“, că nu sunt mai prejos decât şvezii sau franţujii. Dar nu te puteai mândri cu izbânda de la Kojuhovo decât la un pahar de vin în larma urărilor, în răpăitul timpanelor şi în bubuitul tunurilor. Ofiţeri, purtând peruci negre ca pana corbului, lente de mătase lungi până la pământ şi pinteni uriaşi, auzeau deseori, în urma lor: „Oşteni de la Kojuhovo! Când e vorba de ghiulele de hârtie, sânt viteji. Să-i vedem ce fac când or simţi gustul plumbului tătăresc…”

Nu mai şovăiau decât apropiaţii lui Petru: Romodanovski, Artamon Golovin, Apraxin, Gordon, Vinnius şi Alexandru Menşikov. Această hotărâre li se părea primejdioasă… „Dacă vom fi bătuţi? Nu mai scapă nimeni. Gloata răzvrătită o să ne înghită pe toţi… Dacă nu pornim e şi mai rău. Se şi cârteşte că nemţii l-au vrăjit pe ţar, că i-au sluţit sufletul, că o groază de bani se cheltuieşte pe năzdrăvănii, că lumea suferă şi nu se vede nicio ispravă.

Petru tăcea. Când venea vorba de război, răspundea în doi peri: „Bine, bine, la Kojuhovo ne-am jucat, acuma o să mergem să ne hârjonim şi cu tătarii.. Numai Lefort şi Menşikov ştiau că frica pusese stăpânire pe Petru, aceeaşi frică pe care o încercase în noaptea de pomină, când fugise la Troiţă.

Ştiau însă că până la urmă va hotărî să lupte.

Doi călugări tuciurii aduseseră de la Ierusalim o epistolie a patriarhului Dosifei. Patriarhul se tânguia că un trimes franţuz sosise la Adrianopol cu o scrisoare de la regele său, în legătură cu locurile sfinte, dăruindu-i marelui vizir 70 000 de galbeni, iar hanului, care se întâmplase să fie pe vremea aceea la Adrianopol, 10 000

de galbeni şi rugându-i pe turci să lase locurile sfinte franţujilor... „Şi turcii ne-au luat nouă, ortodocşilor, Sfântul Mormânt şi l-au dat franţujilor, iar nouă nu ne-au lăsat decât douăzeci şi patru de candele). Şi ne-au mai luat franţujii jumătate din Golgota, (toată biserica din Betleem, sfânta peşteră, au spart toate deisusurile[48], au făcut săpături sub trapezăria în care împărţim lumina sfântă, săvârşind la Ierusalim mai multe răutăţi decât persienii şi arabii. Dacă măriile voastre, slăviţi imperatori moscoviţi, aţi părăsit sfânta biserică, ce laudă vi s-ar putea aduce?... Să nu încheiaţi pace cu turcii, până nu dau înapoi ortodocşilor toate locurile sfinte. Dacă turcii nu vor, porniţi cu război împotriva lor. Acum e vremea tocmai potrivită: trei oştiri mari ale sultanului luptă în Ungaria împotriva împăratului. Cuceriţi întâi Ucraina, pe urmă Moldova şi Valahia, luaţi Ierusalimul şi după aceea încheiaţi pacea. Aţi ştiut să-l înduplecaţi pe Dumnezeu să se îndure de măriile voastre, ca turcii şi tătarii să aibă război cu nemţii. Acum e vremea cea mai potrivită şi măriile voastre nu mişcaţi un deget! Uitaţi-vă la musulmani, cum râd de măriile voastre.

Tătarii, o mână de oameni şi se laudă că iau haraciu de la măriile voastre; întrucât tătarii sunt supuşii turcilor, înseamnă că şi măriile voastre sunteţi supuşi acestora...”

Supărător era pentru Moscova să citească această scrisoare. Se adună Marele sfat al boierilor. Petru sta pe tron, tăcut şi mohorât, îmbrăcat în veşmintele împărăteşti şi cu lanţul ţarilor pe piept. Boierii îşi uşurau sufletul, rostind cuvântări umflate, pomenind vechile letopiseţe şi plângând pângărirea locurilor sfinte. Seara albastră pogorâse prin fereastră; lumina candelelor începuse să se reverse „dintr-un ungher asupra chipurilor, dar boierii, ridicându-se după cin, îşi îndreptau mânecile grele şi vorbeau, vorbeau fără sfârşit, rotindu-şi degetele albe. Frunţile lor trufaşe brobonite de sudoare, privirile încruntate, bărbile îngrijite şi vorbele lor deşarte,

---

[48] *Deisus* - icoane înfăţişând pe Isus Cristos, pe Maica Domnului şi pe Ioan Botezătorul, aşezate de obicei alături (n.t.)

care se învârteau mereu ca o morişcă, se înnămoleau în cugetul lui Petru. Nimeni nu vorbea făţiş despre război, privind pieziş spre diacul de sfat Vinnius, care, ajutat de doi pisari, le scria cuvântările; boierii se tot învârteau, ocolind cuvântul „război… “ Le era frică să-l rostească, să-şi întoarcă pe dos viaţa tihnită. Dacă se stârneşte o nouă răzmeriţă? Aşteptau cuvântul ţarului şi era limpede că orice ar fi spus acesta aşa ar fi hotărât şi ei.

Dar şi lui Petru îi era frică să ia asupră-şi o hotărâre atât de mare: era încă prea tânăr şi nu uita spaimele copilăriei. Aştepta cu ochii pe jumătate închişi. Până la urmă, începură să vorbească cei mai apropiaţi de el, trecând de-a dreptul la ceea ce-i durea pe toţi. Tihon Streşniov spuse:

— Fireşte că o să facem aşa cum o să hotărască măria sa… Totuşi, noi, boierii, trebuie să ne dăm viaţa pentru Sfântul Mormânt, care a fost pângărit şi pentru cinstea ţarului… Cei de la Ierusalim râd… Se poate o ruşine mai mare?… Nu, boieri, hotărâţi să adunăm oastea…

Mai puţin ager la minte, Lev Kirilovici o luă pe departe, începând cu creştinarea Rusiei sub Vladimir, dar, uitându-se la chipul acru al lui Petru, dădu din mâini:

— Boieri, n-are de ce să ne fie frică… Vasili Goliţîn s-a fript în Krâm. Dar cu ce a luptat oastea lui? Cu pari şi cu măciuci… Astăzi avem, slavă Domnului, arme destule… Gândiţi-vă numai la făurăria mea din Tuia: turnăm nişte tunuri, care nu sunt mai prejos de cele turceşti… Puştile şi pistoalele mele sunt chiar mai bune… Dacă îmi porunceşte măria sa, îi aduc până în luna mai vârfuri de suliţe şi săbii chiar pentru o sută de mii de oameni… Nu mai putem ocoli războiul…

Dregându-şi glasul, Romodanovski spuse:

— Dacă am fi fost singuri, poate că am mai fi stat la gândeală… Dar acu ne priveşte toată Evropa… Nu mai putem bate pasul pe loc, pentru că ar însemna să pierim… S-a dus vremea lui Gostomâsl[49] acu ne aşteaptă

[49] *Gostomâsl* - una din primele figuri istorice ale Rusiei (sec. IX). Referirea vrea să sublinieze vremurile patriarhale de atunci (n.t.).

zile cumplite… Şi întâiul lucru pe care trebuie să-l facem e să-i batem pe tătari…

Sub bolţile scunde, roşii, se aşternu liniştea. Petru îşi rodea unghiile. Intră Boris Alexeevici Goliţîn, fără barbă, dar îmbrăcat cu vestminte ruseşti şi-i întinse vesel lui Petru o foaie de hârtie despăturită. Era o jalbă din partea negustorimii din Moscova, care cerea apărarea Golgotei şi a Sfântului Mormânt, curăţarea de tătari a drumurilor spre miazăzi şi, dacă se putea, întemeierea de târguri la Marea Neagră. Ridicându-şi ochelarii pe frunte, Vinnius citi hârtia cu vorbe răspicate.

Petru se ridică, atingând uraniscul împărătesc. Purta pe cap cuca lui Monomah.

— Ce facem, boieri, cum hotărâţi?

Îi privea cu mânie, încleştându-şi buzele. Boierii se ridicară şi i se închinară:

— Cum vrei, măria ta. Adună oastea…

21

— Ascultă, Ţigane…

— Zi.

— Spune-le că ai fost ajutor în covălia mea… Şi sărută crucea ca să te creadă…

— Crezi că-i bine?

— De bună seamă… Nu s-a sfârşit viaţa noastră… Iacă ce noroc a dat peste noi!…

— M-am săturat, Kuzma… De-ar isprăvi mai repede cu mine…

— Ar isprăvi, n-avea nici o grijă… Ţi-ar rupe nările, ţi-ar sfâşia carnea cu biciul şi te-ar trimete în Siberia…

— De… Fireşte… Asta-i cumplit…

— Logofătul lui Lev Kirilovici a fost la Moscova să ceară un ucaz ca să poată căuta prin temniţe lucrători pentru făurăria lor. Åsta-i doar meşteşugul meu, aşa că am stat de vorbă cu el… Îşi mai aduc aminte de mine… Ehei, dragul meu, pe Kuzma Jomov nu-l uiţi aşa repede. Mi-au dat ciorbă de carne de vacă… Şi nu m-au bătut… E

drept, au fost oleacă aspri... Dacă ne cheamă, aşa să spui, că ai bătut cu ciocanul în covălia mea...

— Ciorbă cu carne? îngână Ţiganu, după o vreme de gândire.

Stătea de vorbă cu Jomov într-un beci al temniţei din Tula. Erau închişi acolo de aproape o lună. Nu fuseseră bătuţi decât o singură dată, atunci când îi prinsese la iarmaroc cu lucruri de furat (Iuda izbutise să fugă). Aşteptau să fie cercetaţi şi puşi la cazne. Dar voievodul din Tula, cu diecii şi pisarii lui, se afla el însuşi sub cercetare. Cei ferecaţi în obezi fuseseră daţi uitării. Un temnicer îi ducea pe furiş în fiecare dimineaţă, în fiare, la bazar, să ceară de pomană. Din asta trăiau şi-l hrăneau şi pe temnicer. Iar acum, pe neaşteptate, în loc sa ia drumul Siberiei, iată că erau trimeşi la făurăria de arme a lui Lev Kirilovici! Cel puţin scăpau cu nările întregi.

Ţiganu spuse aşa cum îl învăţase Jomov. De la temniţă, fură duşi în fiare afară din târg, pe malul gârlei Upa, unde se aflau nişte clădiri scunde de cărămidă, împrejmuite cu gard şi unde roţile morilor de apă scârţâiau într-un şanţ, împinse de şuvoiul abătut de la gârlă. Era frig. Dinspre miazănoapte se îmbulzeau cârduri de nouri. O ceată de osândiţi descărca din nişte luntri lemne, tuci şi mineraiuri.

Împrejur nu se zăreau decât buturugi, tufe golaşe şi mirişti amorţite. Sufla un vânt de toamnă. Ochiul Ţiganului ardea de obidă când se apropiară de poarta zăvorâtă, lângă care vegheau străjeri cu baltage... Nu le era deajuns că l-au bătut, că l-au fugărit ca pe o sălbăticiune, că au scos sufletul din el!... Trebuia să mai şi muncească pentru ei... Nu te lăsau nici să mori...

Din poartă intră într-o curte neagră, plină de fiare... Vuiet, scârţâit de fierăstraie, bocănit de ciocane. Printr-o uşă înnegrită de fum, se zăreau snopuri de scântei ţâşnind dintr-o cujniţă lângă care nişte oameni despuiaţi până la brâu mânuiau baroasele, făurind o obadă de fier; un baros, cântărind câţiva puzi, pus în mişcare de roata uneia din mori, cădea pe un drug. Scânteile ţâşneau

peste foale.

Lăcătuşii trebăluiau la nişte mese… Roabele cu cărbuni erau duse pe scânduri, de la poartă spre acoperişul unui cuptor scund, pe a cărui gură ieşeau flăcări şi fum negru. Jomov îl ghionti cu cotul:

— O să vadă ei cine-i Kuzma…

Un om rumen, ca după baie, cu obrajii raşi şi cu o tichie pe creştet, se uita pe fereastra unei căsuţe curate de cărămidă, care se găsea la o parte de făurărie. Acesta era neamţul Kleist, mai marele făurăriei. Neamţul bătu cu pipa în geam şi un paznic duse grăbit spre el pe Jomov şi pe Ţiganu. Omul spuse lui Kleist cine sunt şi de unde vin, Acesta ridică ochiul de jos al ferestrei, scoase capul afară şi strânse din buze. Ciucurele tichiei se legăna în faţa chipului său gras: Ţiganu privi cu duşmănie şi cu teamă spre ciucure… „Vai, ce mutră de călău!”, îşi spuse el…

În spatele lui Kleist, pe o masă curată, se vedea nişte friptură de vacă, câteva pâini rumene şi o ceaşcă aurită cu cafea. Un fum plăcut de pipă adia prin fereastră. Ochii reci ca gheaţa ai neamţului sfredeleau pe ruşi. După ce cercetă bine cu privirea pe cei doi osândiţi, el spuse rar:

— Dacă minţi, păţeşti rău. Trimet aici oameni care nu sunt buni de nimic, netrebnici… habar n-au, haimanalele. Dacă eşti fierar bun, fie… Dar dacă minţi, să ştii că pot să te spânzur… (Bătu cu pipa în pervazul ferestrei). Da, pot să te spânzur, pentru că legea îmi dă drept… Paznic, închide-i pe tâmpiţii ăştia…

Pe drum, paznicul le spuse povăţuitor:

— Să băgaţi de seamă, flăcăi… Daca faceţi o greşeală cât de mică, dacă vă sculaţi târziu sau trândăviţi, ăsta nu vă iartă.

— Doar n-am venit să căscăm gura! zise Jomov. O să-l mai învăţăm şi noi câte ceva pe neamţul ăsta…

— Dar voi ce învârtiţi? Am auzit că sunteţi tâlhari. Ce aţi făcut?

— Robul lui Dumnezeu, eu şi cu chiorul ăsta voiam să ne ducem la rascolnici, să ducem o viaţă de sfinţi, dar

ne-a ispitit necuratul…

— Asta-i altceva, răspunse paznicul, descuind lacătul de la o uşă scundă. Ei, să vedeţi cum e rânduiala la noi… Intraţi… Să aprind o lumânare… (Coborâră într-un beci. Razele slabe care treceau prin găurile unui opaiţ de tablă luminară pieziş nişte lăviţi, mese de scânduri, o sobă înnegrită de fum şi nişte zdrenţe întinse pe frânghii). Să vă spun cum e rânduiala… Dimineaţa la ceasurile patru bat toba. Vă închinaţi şi vă duceţi la lucru. La ceasurile şapte bat iar toba. Aveţi o jumătate de ceas pentru masă… Ornicul îl ţiu în buzunar. Iacătă-l! (Scoase un ornic de aramă, mare cât un nap şi-l arătă). Vă duceţi iar la lucru. La amiază, prânziţi — aveţi un ceas de hodină. La şapte, e masa de seară, o jumătate de ceas. La zece, treaba e gata.

— Nu se spetesc oamenii? întrebă Ţiganu.

— Unii se spetesc, se înţelege. Dar, frăţioare, e doar muncă silnică. Dacă nu furai, şedeai acasă pe cuptor… Iacă, avem cinşpe inşi tocmiţi de bună voie… ăia la ceasurile şapte isprăvesc lucrul şi dorm în altă parte. Iar sărbătoarea se duc acasă…

— Şi o să stăm aici toată viaţa? întrebă Ţiganu cu un glas şi mai răguşit, lăsându-se pe o laviţă.

Privind spre găurile luminoase ale opaiţului rotund, Jomov începu să tuşească. Paznicul mormăi ceva şi plecă luând opaiţul cu el…

22

Barba înspicată, pieptănată, impunătoare, părul uns cu unt, cingătoarea de mătase, cu numele celor patruzeci de sfinţi, legata sub ţâţe, peste cămaşa cărămizie… Dar ţăranii, foşti cumetri, peţitori şi vecini, nu se uitau la toate acestea ci la pântecul rotofei şi sătul al lui Ivan Artemici Brovkin…

Tocmai astă-i buba că erau „foşti…“ Ivan Artemici şedea pe o laviţă, ţinându-şi mâinile sub el, privind aspru, fără să clipească. Purta nădragi de postăvior şi

ciubote pestriţe de Kazan, cu vârfurile aduse în sus, ca un cârlig. Iar ţăranii stăteau în picioare, lângă uşă, pe o rogojină nouă, că să nu facă murdărie cu opincile în odaia curată.

— Doar nu vă sunt duşman, oameni buni, zise Ivan Artemici. Ce pot pot, dar ce nu pot să nu fie cu supărare…

— Nu mai avem unde ţine un pui de găină, Ivan Artemici…

— Vita n-are minte. Ce poţi să-i faci dacă se încurcă şi intră pe păşunea matale?…

— O să tăbărâm toţi pe văcar, să n-ai mata grijă…

— Aşa, aşa, mormăi Ivan Artemici…

— Sloboade vita…

— Doar suntem destul de înghesuiţi…

— Nu prea am nici un câştig de pe urma voastră, răspunse Ivan Artemici şi, scoţându-şi mâinile de sub şezut şi le împreună pe pântec cu degetele încrucişate. Mie mi-i dragă rânduiala, flăcăi… Câţi bani v-am dat până acuma, păcatele mele!…

— Ne-ai dat, Ivan Artemici, n-am uitat…

— De bun ce sunt… Fiindcă mă trag din părţile astea şi taica e îngropat aici. Aşa că Dumnezeu e milostiv cu mine, iar eu sunt milostiv cu voi. Ce dobândă v-am luat? Îmi vine şi să râd… Un grivennic[50] de rublă, pe an, vai de mine, vai de mine!… N-o fac ca să mă procopsesc, o fac pentru buna rânduială…

— Îţi mulţumim, Ivan Artemici…

— Curând am să plec de la voi… Purced la treburi mari, mari de tot… Am să stau la Moscova… Ei… (Oftă şi închise ochii). Dacă trebuia să trăiesc de pe urma voastră, o duceam rău, tare rău… Sunt milostiv în amintirea trecutului, pentru sufletul meu… Dar voi ce faceţi? Cum îmi mulţumiţi? Îmi stricaţi avutul. Mă pârâţi. Vai, vai!… N-aveţi nici un Dumnezeu? Hai, daţi-mi câte

[50] *Grivennic* - monedă de zece copeici (înv.).

un altîn[51] de fiecare vită, câte o arămioară[52] de fiecare oaie şi luaţi-vă dobitoacele…

— Mulţumim, Ivan Artemici, Dumnezeu să-ţi dea sănătate…

Ţăranii făcură plecăciuni şi ieşiră. Ivan Artemici ar fi vrut să mai stea de vorbă. În ziua aceea era îngăduitor. Prin feciorul său Alioşa izbutise sa ajungă până la porucicul Menşikov şi să-i dea plocon două sute de ruble. Menşikov îl trimesese la Lefort. Brovkin n-avusese încă de-a face cu oameni atât de suspuşi şi se zăpăcise când se aflase în faţa bărbatului scund cu cârlionţii până la brâu, îmbrăcat numai în mătase şi urşinic, cu degetele pline de inele scânteietoare, cu căutătura aspră, cu nasul cârn şi cu nişte ochi care te înţepau ca nişte ace… Dar când Lefort aflase că înaintea lui se afla tatăl lui Alioşka şi că vine cu o scrisoare de la Menşikov, zâmbise şi-l bătuse pe umăr… În felul acesta, Ivan Artemici primise ucaz ca să aducă ovăz şi fân pentru oştire…

— Sania, strigă Ivan Artemici după ce plecară ţăranii, scoate rogojina… Au murdărit-o de tot cumetrii…

Zbucni în râs şi zbârcituri mărunte îi încercănară ochii. Când eşti bogat, îţi dă mâna să râzi. Nu mai râsese de când era ţânc. Sanka intră, îmbrăcată într-un letnic verzui de mătase, cu bumbi. Părul ei castaniu, împletit într-o coadă groasă cât braţul, îi cădea mai jos de genunchi. Avea pântecul rotunjor şi nişte sâni durdulii de-a mai mare ruşinea. Ochii ei albaştri priveau cam prostuţ…

— Vai, ce de glod au adus cu opincile! zise ea şi, întorcându-şi capul frumos, ca să nu vadă rogojina, o luă cu degetele de un colţ şi o aruncă în tindă. Ivan Artemici se uita viclean la fie-sa. Fată ca a lui nu ţi-ar fi ruşine s-o dai nici după un rigă.

— Vreau să-mi durez case de zid la Moscova… O să intrăm şi noi în tagma neguţătorilor… Ehei, Sania… Bine că nu ne-am grăbit… O să ne încuscrim cu neamuri

---

[51] *Altân* - monedă de trei copeici (înv.).

[52] *Arămioară* - (mediak), monedă de aramă (înv.).

mari… Ce tot te fâţâi, proasto?!

— Ira! grăi Sanka, legănându-şi coada şi privindu-l cu mânie. Lasă-mă, rogu-te…

— Cum adică să te las? Asta-i vrerea mea… Dacă mă superi, să ştii că te dau după un văcar.

— Mai bine aş păzi vacile cu oricine decât să mă veştejesc din pricina gărgăunilor matale…

Ivan Artemici zvârli spre Sanka cu o solniţă de lemn. Nu-i era aminte să se scoale s-o bată… Fata începu să se jeluie dar nu vărsă nicio lacrimă. Deodată, în poartă se auziră bătăi atât de aprige, încât Ivan Artemici căscă gura. Zăvozii începură să hămăie.

— Hai, du-te şi vezi cine e…

— Mi-i frică. Du-te tălică…

— Le arăt eu acu… Ivan Artemici luă din tindă un măturoi şi coborî în ogradă. Vă arăt eu vouă, neruşinaţilor… Cine-i acolo? Acuş dau drumul la câini…

— Deschide! se auzi un strigăt mânios în dosul porţilor şi un trosnet de scânduri.

Brovkin se zăpăci şi se îndreptă spre poartă. Trase zăvorul cu mâini tremurătoare. Poarta se dădu în lături şi în ogradă intrară câţiva călăreţi, în straie strălucite, cu săbiile scoase. În urma lor venea o caretă daurită, la care erau înhămaţi patru cai, cu nişte pitici arapi pe scara din spate. În urma caretei, într-o droşcă trasă de un cal, erau ţarul şi Lefort, cu pălării în trei colţuri şi cu caftane împotriva noroiului… Tropot de cai, hohote de râs, strigăte…

Brovkin simţi că i se moaie picioarele. În vreme ce el sta prăvălit în genunchi, călăreţii descălecară şi din caretă coborî cneazul-papă, buhăit, somnoros, îmbrăcat în strai nemţesc.

După el ieşi un boier tânăr, în haină argintie. Urcându-se cu Lefort pe scară, Petru răcni gros:

— Unde-i stăpânul? Să mi-l aduceţi aici viu sau mort!

Ivan Artemici îşi udă nădragii de spaimă. Deodată văzu pe Menşikov şi pe fecioru-său, Alioşa, venind spre el. Aceştia îl ridicară şi-l târâră spre scară, unde îl

sprijiniră ca să nu mai cadă în genunchi. În loc să-l bată sau să-i facă altceva şi mai rău, Petru îşi scoase pălăria şi i se înclină adânc:

— Să trăieşti, cuscrule… Am auzit că ai marfă frumoasă… Ţi-am adus un negustor pre cinste… Nu stăm la tocmeală pentru preţ…

Ivan Artemici rămase cu gura căscată, amuţit…

Îi fulgerară gânduri buimace: „Nu cumva s-a descoperit vreun matrapazlâc? Trebuie să tac, să tac…“ Ţarul şi Lefort râdeau cu hohote, iar ceilalţi tuşeau înecaţi de atâta râs. Alioşka izbuti să-i şoptească tatălui său: „Am venit s-o peţim pe Sanka…“ Deşi Ivan Artemici îşi dăduse seama până la urmă că nu veniseră cu vreun gând rău, urma să se hlizească prosteşte… Isteţ, ţăranul… Intră în casă împreună cu oaspeţii, arătând năuc de spaimă. Îl aşezară sub icoane. De-a dreapta lui veni ţarul, de-a stânga, cneazul-papă. Brovkin se uita, printre gene să vadă: care-i ginerele. Deodată, încremeni de-a binelea: între cei doi prieteni, între Alioşka şi Menşikov, stătea în strai argintiu, Vasili Volkov, fostul său stăpân. Ivan Artemici îşi plătise de mult datoriile faţă de el şi acum ar fi putut să-l cumpere cu toată moşia şi cu toţi şerbii lui… Dar nu se spăimântă cugetând asupra împrejurării, ci doar la amintirea bătăilor care-i tăbăciseră dosul.

— Poate nu-ţi place ginerele? întrebă pe neaşteptate Petru…

Noi hohote de râs… Lui Volkov i se schimonosi gura sub mustăcioara bârligată. Menşikov îi făcu lui Petru semn cu ochiul şi spuse:

— Poate că şi-a adus aminte de vreo supărare veche! (Îi făcu cu ochiul lui şi lui Brovkin). Poate că ginerele te-a tras vreodată de păr? Sau şi-a rupt biciul pe pielea ta? Iartă-l, pentru numele lui Dumnezeu… Împăcaţi-vă…

Ce să răspundă la acestea? Îi tremurau mâinile şi picioarele… Se uita la Volkov. Acesta era galben la faţă, smerit şi supus… Deodată, îşi aduse aminte cum, în curtea palatului de la Preobrajenskoie, Alioşa îi luase

apărarea şi cum Volkov fugise prin zăpadă după Menşikov. Îl ruga, se agăţa de el, mai că nu plângea. „De… îşi spuse Ivan Artemici. Nu sunt eu cel mai nătâng în povestea asta…“ Se uită la Volkov şi se bucură într-atât, încât era cât pe ce să strice treaba… Ştia însă ce vor de la el: un joc primejdios, să treacă pe o prăjină deasupra unei prăpăstii… Bine!

Toată lumea îl privea. Ivan Artemici îşi făcu pe sub masă semnul crucii, în dreptul buricului apoi se închină lui Petru şi cneazului-papă.

— Vă mulţumesc pentru cinste, dragi peţitori… Iertaţi-ne, pentru numele lui Dumnezeu, pe noi, nărozii de la ţară, dacă v-am supărat cu ceva, în neştiinţa noastră… Suntem negustori, mujici, neînvăţaţi. Vorbim şi noi cum am apucat de la alţii. A cam îmbătrânit fata, asta-i nenorocirea… Aş da-o şi după cel din urmă beţiv… (Trase spăimos cu coada ochiului la Petru, dar ţarul nu zise nimic. Râdea doar, sforăind ca un motan). Nu pot să pricep, de ce ne-or ocoli flăcăii casa? Fata e acătării, îi cam zbanghie, nu vede bine de un ochi, dar celălalt îl are întreg. Afară de asta, dracii au treierat nişte mazăre pe obrazul ei, dar obrazul poţi să-l acoperi cu basmaua… (Volkov îşi aţinti privirea întunecată asupra lui Ivan Artemici). Trage un picior după ea, i se bâţâie capul şi-i cam şoldie… Încolo, n-are nimic… Luaţi-o, dragi peţitori, luaţi-mi copila iubită… (Brovkin se încinsese într-atât, încât începu să suspine şi îşi şterse ochii). Alexandra, fata mea, strigă el cu glas jalnic, ia vino încoa… Alioşa, du-te după soru-ta… Te pomeneşti că e la umblătoare. Cam suferă de pântecariţă, asta am uitat să vă spun. Să fie cu iertăciune… Ad-o pe mireasă…

Volkov făcu o mişcare ca să se ridice de la masă, dar Menşikov îl ţinu jos cu sila. Nimeni nu râdea. Doar lui Petru îi tremura bărbia.

— Vă mulţumesc, dragi peţitori, urmă Brovkin, ginerele ne place grozav. Am să-i fiu ca un tată: când are să fie blajin, are să audă de la mine o vorbă bună, când are să facă vreo poznă, am să-l învăţ. Dacă te plesnesc

vreodată cu biciul, sau dacă te iau de păr, să nu te superi, ginerică, doar ai intrat într-un neam de ţărani…

Toţi cei de la masă pufniră în râs şi duseră mâinile la pântece. Volkov încleştă fălcile. Ruşinea îi ardea obrajii şi ochii i se umplură de lacrimi. Alioşa o aduse din tindă pe Sanka. Fata se împotrivea şi îşi acoperea faţa cu mâneca. Petru se ridică şi-i luă mâinile de la obraz. Râsetele amuţiră deodată, atât de frumoasă era peţita: sprâncenele arcuite, ochii albaştri, genele lungi, năsucul în vânt; buzele ei fragede, de copilă, tremurau, dinţii frumoşi clănţăneau şi obrajii îi erau îmbujoraţi… Petru o sărută pe gură şi pe obrajii aprinşi. Brovkin strigă:

— Rabdă, Sanka. E însuşi ţarul…

Fata dădu capul pe spate, privindu-l pe Petru în faţă. Se auzea cum îi zvâcneşte inima. Petru îi cuprinse umerii, o duse spre masă şi-i spuse, arătându-i cu degetul pe Vasili Volkov:

— Ţi-am ales un mire rău?

Sanka parcă îşi pierdu minţile. Ar fi trebuit să se ruşineze. Ea însă, ca o nebună, rămase cu ochii aţintiţi la mire. Apoi, oftă deodată şi şopti: „Vai, măicuţă dragă…” Petru o sărută din nou…

— Hei, peţitorule, aşa ceva nu se cade, zise cneazul-papă. Lasă fata în pace…

Sanka îşi ascunse faţa în poalele letnicului. Râzând, Alioşa o scoase din odaie. Volkov îşi netezea mustăţile: se vedea că-i căzuse piatra de pe inimă. Cneazul-papă zise fonfăit:

— Cinstiţi fraţi, să ne iubim întru tatăl nostru Bachus… Ceva vin şi mezilic om găsi pe aici?…

Ivan Artemici începu să se vânzolească. Argaţii prindeau păsări în curte. Zâmbind ruşinat, Alioşa punea masa. Se auzi glasul întretăiat al Sankăi: „Matriona, adu cheile. Sunt sub icoana celor patruzeci de mucenici. Petru îi strigă lui Volkov „Vaska, mulţumeşte-mi pentru fată…“ Volkov se închină şi-i sărută mâna… Ivan Artemici aduse el însuşi tava cu ochiuri. Petru îi spuse fără să zâmbească:

— Îţi mulţumesc că ne-ai făcut să râdem… Dar să-ţi cunoşti locul, să nu te grozăveşti…

— Măria ta, aş fi cutezat eu să fac aşa ceva, dacă n-ar fi fost asta vrerea măriei tale?… îmi îngheţase inima de spaimă…

— Lasă, lasă, vă cunosc eu, diavolilor… Să te grăbeşti cu nunta, pentru că ginerele trebuie să plece curând la război… Tocmeşte o fată din Kukui să-ţi înveţe fiica buna-cuviinţă şi danţurile.

După ce ne întoarcem de la război, o iau pe Sanka la curte…

CAPITOLUL AL ŞASELEA

1

În luna lui făurar a anului 1695, diacul de sfat Vinnius vesti de pe scara postelnicilor din Kremlin, stolnicilor, cinovnicilor, dvorenilor din Moscova şi boierilor din târguri să se adune cu oştenii lor la Belgorod şi la Sevsk, la voievodul Boris Petrovici Şeremetiev, în vederea războiului împotriva Krâmului.

Şeremetiev era un om încercat şi chibzuit. La începutul lui florar, după ce adună o oaste de 120 000 de oameni şi se întâlni cu cazacii din Ucraina, o luă încet spre gurile Niprului. Acolo era vechea cetate Oceakov şi târgurile turceşti întărite: Kizikerman, Arslan-Ordek şi Şahkerman, iar la gurile Niprului, pe o insulă, Castelul Şoimilor, de la care erau trase spre maluri nişte lanţuri care închideau drumul spre mare.

Apropiindu-se de târgurile acelea, marea oaste moscovită stătu în preajma lor toată vara. Era lipsă de bani, de puşti, de tunuri şi pentru fiecare lucru de nimic se scria la Moscova. Totuşi, în luna lui gustar, se putu lua prin năvală Kizikermanul şi alte două târguri. Cu acest prilej, în tabăra lui Şeremetiev se încinse un chef straşnic. La fiecare cupă care se închina în sănătatea unuia sau altuia, tunurile din şanţuri bubuiau, băgând în sperieţi pe turci şi pe tătari. Când se află de această biruinţă, moscoviţii răsuflară uşuraţi: „În sfârşit, am luat şi noi o bucată din Krâm. E şi asta o cinste!…“

În aceeaşi primăvară, 20 000 de oşteni dintre cei mai buni: polcurile Preobrajenski, Semionovski şi al lui Lefort, streliţi, ostaşi de pază şi câteva steaguri alcătuite din cinovnici, fură urcaţi fără veste lângă podul Vsehsveatski peste râul Moscova, în lotci şi luntri. Întinzându-se pe mai

multe verste, alaiul porni în sunetele fanfarelor şi în bubuitul tunurilor spre Oka, iar de acolo, pe Volga, până la Ţariţân.

Generalul Gordon o luă cu o ceată de 12 000 de oameni, prin stepă, spre Cerkassk.

Amândouă oştile se îndreptau spre cetatea turcească Azov, de la Marea de Azov. Turcii stăpâneau acolo căile neguţătoreşti spre răsărit şi spre mănoasele stepe ale Kubanului şi Terekului. Acest vicleşug fusese născocit într-un sfat ostăşesc de către Lefort, Gordon, Artamon Golovin şi Petru. Spre a se ţine sub tăcere faptul că mergea şi Petru cu oastea şi spre a nu da turcilor prilejul de a crede că li se face o prea mare cinste, se porunci ca lui Petru să i se spună „tunarul Petru Alexeev…“ (Şi ruşinea ar fi fost mai mică, dacă n-ar fi izbândit). Se chibzuise mult cu prilejul sfatului în a cui grijă să fie lăsată Moscova. Norodul era neliniştit. Cete de tâlhari îşi făceau de cap la porţile oraşului.

Drumurile erau atât de primejdioase, încât nu se mai putea călători şi le năpădeau bălăriile. Sofia, temuta vrăjmaşă, se găsea la mânăstirea Novodevici. Deocamdată, stătea liniştită… Dar câtă vreme va mai rămâne astfel?

Pe un singur om puteai să te bizui fără grijă, un singur om era credincios, fără pic de viclenie, un singur om putea să ţină în frâu norodul. Acesta era cneazul Feodor Iurievici Romodanovski, „regele războaielor de joacă şi al sfatului tuturor smintiţilor”. Moscova fu lăsată pe mâinile lui. Spre a nu râde lumea de el pentru zbânţuielile de mai înainte, se poruncise să i se spună cneazul-cezar şi măria-sa. Boierii îşi aduseră aminte că un fapt asemănător se întâmplase cu o sută de ani mai înainte, când Ivan cel Groaznic, plecând în aşezarea Alexandrovskaia, lăsase la Moscova, ca „ţar a toată Rusia“, pe mârzacul tătar Simeon Bekbulatovici, jumătate măscărici, jumătate sperietoare. Îşi aduseră aminte şi se supuseră. Norodului însă nu-i păsa câtuşi de puţin dacă era cneazul-cezar sau necuratul. Ştia doar că

Romodanovski e necruţător şi că nu se teme de sânge.

Tunarul Petru Alexeev mergea în frunte, pe luntrea lui Lefort, împinsă de mai multe perechi de vâsle. Drumul nu era prea uşor. Luntrile şi lotcile durate de neguţători şi de oaspeţii ţarului luau apă şi se scufundau. În nopţile ceţoase de primăvară, rătăceau prin bălţile rămase de pe urma topirii zăpezilor, sau se împotmoleau. La Nijni-Novgorod, fură nevoiţi să treacă pe şlepuri. Petru îi scrise lui Romodanovski:

„*Min Herr König*, din mila măriei tale, trebuie să ne vărsăm sângele până la cea din urmă picătură, în care scop am şi fost trimişi… Despre cele de aici îţi vestesc că slujitorii măriei tale, gheneralii Artamon Mihailovici şi Franz Iakovlevici, împreună cu toate oştile, sunt sănătoşi, slavă Domnului… Avem de gând să pornim mâine la drum… Am zăbovit din pricină că unele vase abia de au sosit aici în trei zile… Vasele pe care le-au făcut oaspeţii sunt foarte proaste. Unele din ele abia au ajuns… Dintre ostaşi au murit foarte puţini pân-acum… Aştept mila măriei tale… Rob pentru totdeauna al prea luminoasei tale mării, Tu Nar[53] Peter”.

Trecură fără oprire prin Kazan, ale cărui ziduri albe erau scăldate de apele revărsate ale Volgăi. Trecură prin faţa Simbirskului, aşezat pe malul înalt al râului şi prin târguşorul Samara, împrejmuit cu parcane ridicate pe valul de pământ, pentru apărarea împotriva hoardelor. Dincolo de Saratov, întinderile acoperite de ierburi stârneau năluciri. Apele albastre curgeau leneş, iar stepa dogorea ca un cuptor.

Petru, Lefort, Alexaşka şi cneazul-papă, pe care-l luaseră cu ei pentru şotii şi beţii, pufăiau toată ziua din pipe, stând pe pupa înaltă a unui barcaz. Privind şiragul de vase, ce se întindea pe mai multe verste şi vâslele care străluceau în soare, li se părea că trăiesc încă veselele jocuri ostăşeşti. Ce fel de cetate o fi Azovul? Cum o trebui cucerită? Nu prea ştiau lucrul acesta; la

---

[53] *Narr* - prost (ger.).

faţa locului se va vedea mai bine… înduioşat la beţie, cneazul-papă spunea, jupuindu-şi cu unghiile nasul vineţiu:

— Iată că am apucat şi ziua asta, fiule… Oare-i mult de când te-am învăţat să socoteşti?… Şi-acu mergem la război… Ei, voinice…

Lefort se minuna de frumuseţea, de măreţia râului care nu se mai sfârşea.

— Ce e regele Franţei, ce e împăratul Austriei? spunea el. Peter, dacă ai avea mai mulţi bani… ca să poţi aduce din Evropa mai mulţi ingineri, ofiţeri, mai mulţi oameni deştepţi… Cât de mare e ţara asta, cât de sălbatică şi de pustie!…

Vasele se opriră la Ţariţân. Acolo se iscară alte greutăţi. Aflară că n-au decât cinci sute de cai. Oştenii, care îşi vlăguiseră mâinile vâslind, erau siliţi acum să tragă tunurile şi harabalele. Era lipsă de pâine, de mei şi unt. Obosite şi flămânde, oştile merseră trei zile prin stepă spre târgul Panşino de pe Don, unde se aflau hambarele cele mari, pline cu merinde. Mulţi oameni s-au vătămat şi au murit. Petru avea de gând să odihnească oastea la Panşino. Primi însă pe drum o scrisoare de acolo, de la boierul Tihon Streşniov, care avea în grijă adunarea de proviant pentru întreaga oaste: „Domnule tunar, avem o mare mâhnire de pe urma hoţilor de negustori. Oaspeţii Voronin, Uşakov şi Gorezin s-au îndatorat să aducă 15 000 de vedre de sbiten, 45 000 de vedre de oţet, tot atâtea vedre de votcă, 20 000 de nisetri săraţi, tot atâtea plătici, şalăi şi ştiuci, 10 000 de puzi de şuncă, 5 000 de puzi de unt şi slănină, 8 000 de puzi de sare… Li s-a dat 33 000 de ruble. Jumătate din banii ăştia i-au furat. N-avem niciun funt de sare. Peştele s-a împuţit, încât nici nu poţi să mai intri în magazie… Bucatele au mucezit. Numai ovăzul e bun. Fânul, de asemenea. Acestea au fost aduse de negustorul Ivan Brovkin… Din pricina acestor ticăloşi, măria ta, milostivul nostru stăpânitor, o să ai necaz, iar oştenii vor duce lipsă… Acum, numai Dumnezeu ar putea

să facă în aşa fel, ca să n-aveţi întârziere în treaba voastră ostăşească… “

Lăsând oştile în urmă, Petru şi Lefort plecară în goana cailor la Panşino. Mica aşezare căzăcească de pe ostrovul din mijlocul Donului era înconjurată de harabale, ale căror hulube se înălţau asemenea unei pădurici arse. Pretutindeni se vedeau boi cu coarne mari, culcaţi pe iarbă şi cai care păşteau cu picioarele împiedicate. Dar nu se zărea ţipenie de om: după masa de prânz, dormea toată suflarea: caraule, străjeri, harabagii şi oşteni. Copitele cailor celor doi călăreţi tropotiră singuratice deasupra Donului. La răcnetul sălbatic al lui Petru, un cap buhos se iţi dintr-o cânepişte, în dosul unui gard de ostreţe. Scărpinându-se, omul îi călăuzi spre casa unde trăsese boierul… Petru smunci uşa. Tulburat, un roi de muşte începu să bâzâie sub tavan. Streşniov dormea dus pe două lăiţi alăturate, cu cerca trasă peste cap. Petru o smulse de pe el, înfipse mâinile în părul rar al bătrânului boier care se speriase de moarte şi, neputând îngăima o vorbă din pricina mâniei, îl scuipă în faţă, îl trânti jos, pe lutul humuit şi-l lovi cu botforul între coastele acoperite cu carne puhavă…

Apoi se aşeză la masă, gâfâind şi porunci să se deschidă obloanele. Pe chipul său slăbit, ars de soare, cu ochii bulbucaţi, se iviseră pete de mânie.

— S-auzim… Ridică-te! îi strigă lui Streşniov. Şezi pe scaun. I-ai spânzurat pe negustori? Nu? De ce?

— Măria ta… (Petru bătu din picior). Domnule tunar… îngrozit, nu mai era în stare nici să ofteze, nici să facă temeneli. Negustorii să aducă întâi ceea ce ne datorează potrivit învoielilor. Ce am putea să luăm de la morţi?…

— Nu-i aşa, neghiobule!… Ia spune, Ivan Brovkin de ce nu fură? Oamenii mei nu fură, iar ai voştri fură toţi!.. De acum înainte toate învoielile să se facă cu Brovkin… Uşakov şi Voronin să fie puşi în fiare şi trimeşi la Moscova, lui Romodanovski…

— Aşa, *gut*, zise Lefort.

— Ce mai e? Vasele sunt gata?

— Domnule tunar, sunt gata toate… De curând au venit de la Voronej cele din urmă.

— Hai la Don…

În cămaşa neîncinsă şi în papucii de safian, Streşniov porni la trap după ţar, care mergea parcă pe picioroange. Numeroase vase se vedeau, trase pe câteva rânduri, în cotul lucios ca oglinda al Donului. Erau acolo lotci mari şi mici, ceamuri înguste căzăceşti cu plutitori de trestie, galioane cu prora alungită, cu lopeţi numai în faţă, cu o pânză dreaptă şi cu o cămară la pupă… Toate vasele veniseră de-a dreptul pe schelele unde fuseseră lucrate. Şuvoiul apei le legăna pe o parte şi pe alta.

Unele din ele erau pe jumătate cufundate în apă. Flamurile atârnau leneşe. Lemnul nevopsit trosnea în bătaia soarelui arzător şi pereţii smoliţi străluceau.

Ţinând piciorul încălţat cu un botfor galben adus în faţă, Lefort rămăsese cu privirea aţintită prin ochean asupra pădurii de catarguri.

— *Sehr gut*. Avem destule vase…

— *Gut*, răspunse repede Petru. Mâinile negricioase îi tremurau. Ca totdeauna, Lefort îi rosti gândul:

— De acum începe războiul.

— Tihon Nikitievici, nu te supăra, zise Petru, sărutând barba lui Streşniov, care începuse să plângă cu sughiţuri. Oştile să fie urcate pe vase. Fără zăbavă… Ne năpustim asupra Azovului.

Peste şase zile, dimineaţa, în casa lui Streşniov, înecaţi în fumăraia de tutun, scriseră o epistolă cneazului-cezar:

„*Min Herz König*, părintele tău, marele stăpânitor şi prea sfântul Kir Anikita, arhipăstorul Preschburgului şi patriarhul a toată Iauza şi a tot Kukuiul, precum şi slujitorii tăi, căpeteniile de oaste Artamon Mihailovici şi Franz Iakovlevici cu tovarăşii lor, sunt bine, sănătoşi şi astăzi pornim la drum din Panşino, în aceeaşi stare bună… Trudim neîncetat în jurul lui Marte. Bem votcă în sănătatea ta, dar mai ales bere…” Dedesubt erau

iscălituri neciteţe: „Franciska Lefort… Olehsaşka Menşikov, Fetka Troekurov… Petruşka Alexeev… Artamoşka Golovin… Varenoi Madamkin…“

Merseră o săptămână prin faţa târguşoarelor căzăceşti, de pe ostroavele din mijlocul Donului: Goluboi, Zimoveiski, Ţâmleanski, Razdorî, Manâci… Când zăriră pe malul drept, înalt, meterezele, gardurile de ostreţe şi palăncile de stejar ale Cerkasskului, aruncară ancora şi aşteptară trei zile vasele rămase în urmă.

După ce se strânseră cu toatele, porniră spre Azov. Era o noapte caldă şi întunecoasă. În văzduh, plutea un iz de ploaie şi de ierburi. Greierii ţârâiau alene. Păsările de noapte scânceau ciudat.

Nimeni nu dormea pe galionul din faţă al lui Lefort, nimeni nu fuma şi nu glumea. Vâslele plescăiau încet.

Petru simţi întâia oară cu tot trupul teama de primejdie. În întuneric, nişte umbre se mişcau în apropierea lor, pe mal. Încorda ochii, căutând să pătrundă bezna. Se auzea foşnet de frunze. Aştepta din clipă în clipă să audă în beznă zbârnâitul strunei unui arc tătăresc! I se chirceau degetele de la picioare. O lumină trandafirie săgeta printre nouri, departe, spre miazăzi. Tunetul nu se auzi. Lefort spuse:

— Mâine dimineaţă vom auzi tunurile generalului Gordon.

Spre revărsatul zorilor, cerul se însenină. Cazacul cârmaci îndrumă galionul şi, după el tot şiragul de vase, pe râul Koisoga. Donul rămase în dreapta. Soarele arzător se înălţa spre slăvi, râul era parcă mai îmbelşugat în ape, malurile se depărtară unul de altul, pâcla de deasupra luncii se împrăştie. Cureaua lucioasă a Donului se zări din nou în faţă, dincolo de nisipuri. Pe dealuri se vedeau acum corturi, telegi şi cai. Steagurile fâlfâiau. Era tabăra cea mare, întemeiată de Gordon, schela Mitâşi, la cincisprezece verste de Azov.

Petru trase el însuşi cu tunul de la proră. Ghiuleaua sări ca o minge pe apă. Puştile şi tunurile începură să bubuie de pe toate vasele. Petru striga gros, întretăiat:

„Vâsliţi, vâsliţi… “ Lopeţile se îndoiau ca nişte arcuri. Ostaşii lopătau cu capetele aplecate.

Oastea coborî în schela Mitâşi. Oamenii, obosiţi, adormeau pe nisip şi ureadnicii îi sculau cu bâtele. Puţin după aceea, corturile albe se înălţară şi fumurile focurilor se întinseră spre râu. Petru, Lefort şi Golovin cu trei sotnii de cazaci porniră în goana cailor dincolo de colnice, spre tabăra întărită a lui Gordon, aşezată la jumătatea drumului spre Azov. Cortul pestriţ al gheneralului se zărea de departe, pe un dâmb.

Drumul era presurat cu cai străpunşi de săgeţi şi cu telegi fărâmate. Un tătar pirpiriu, gol până la brâu, cu ceafa plină de sânge închegat, zăcea cu capul în pelin. Calul lui Petru sforăi şi-l privi pieziş.

Cazacii povesteau:

— Cum pleacă chervanele noastre din Mitâşi, cum năvălesc tătarii ca nişte nouri. Drumul pe aici e cel mai greu… Ia uitaţi-vă, îi vedeţi dincolo de colnice? Întrebau arătând cu biciuştele… Ei sânt… Acu tabără pe noi.

Călăreţii îşi îndrumară caii spre dâmb. Cu platoşă de oţel şi cu coif împodobit cu pene, Gordon stătea lângă cortul său, ţinând ocheanul sprijinit de şold, Faţa lui zbârcită era aspră şi impunătoare.

Trâmbiţele începură să vuiască,. Tunurile bubuiră. Din vârful dâmbului, se vedea ca în palmă toată întinderea de ape a golfului, luminată de soarele în asfinţit, minaretele zvelte şi zidurile galbene-cenuşii ale Azovului, mormanele de scrum rămase dintr-o mahala căreia turcii îi dăduseră foc în ziua sosirii ruşilor. În faţa cetăţii, pe nişte dealuri sterpe, se întindeau liniile frânte ale şanţurilor şi săpăturile în cinci colţuri ale tabiilor. Departe, în golful liniştit, se zăreau nişte corăbii înalte, cu pânzele coborâte şi cu tunuri multe. Gordon, arătă spre ele:

— Săptămână trecută, turcii au adus pe mare, de la Kafa, 1500 de ieniceri. Astăzi corăbiile astea au adus alte oşti… Am luat ieri un prins, nu ştiu dacă minte sau nu, spune că în cetate ar fi 6000 de luptători, iar în stepă e

călărime tătărească. Nu duc lipsă de nimic. Marea e a lor... Cetatea nu poate fi luată prin înfometare…

— O să dăm năvală, spuse Lefort, fluturându-şi mănuşa.

Golovin întări cu hotărâre:

— O să dăm… Va fi o frumuseţe…

Petru privea încântat spre mare, spre ziduri, se uita la scânteierile semilunelor de pe minarete, la corăbii, la lumina vie a asfinţitului. Parcă prinseseră viaţa pozele dragi din copilărie; iată, aievea, tărâmul necunoscut din basme!

— Piotr Ivanovici, tu nu spui nimic? De ce taci? Luăm Azovul?

— Trebuie să-l luăm, răspunse Gordon, încreţindu-şi colţurile gurii.

Din cort fu adusă o hartă şi întinsă pe o tobă. Generalii se aplecară asupra ei. Petru însemnă cu unghia locul unde urmau să fie aşezate oştile: Gordon în faţă, la vreo cinci sute de paşi de cetate, Lefort în stânga, Golovin în dreapta.

— Aici vor fi tunurile de împresurare, dincoace balimezurile… De aici vom săpa şanţurile de apropiere… E bine aşa, Piotr Ivanovici?

— Se poate face şi aşa, răspunse Gordon. De ce nu? Dar călărimea tătărească rămâne în spatele nostru.

— Trebuie nimicită… Trimitem cazacii împotriva ei…

— Da, ar putea fi şi nimicită… Cred că o să ne fie greu să aducem proviantul din schela Mitâşi. Trebuie să trimetem oaste mare cu fiecare chervan. Asta-i prost…

— Ascultaţi, domnilor, de ce n-am aduce proviantul cu luntrile?

Generalii îşi aplecară perucile asupra hărţii. Gordon spuse:

— Cu luntrile ar fi şi mai greu: Donul e închis cu lanţuri. La gurile lui sunt două turnuri, cu o artilerie foarte puternică…

— Să le cucerim! Ce spuneţi, domnilor generali?

— Mare scofală, două turnuri! râse Golovin şi închise

pe jumătate ochii săi frumoşi, cu înfăţişare de prostănac, uitându-se la creştetul zimţuit al unui turn rotund ce se zărea spre asfinţit, dincolo de colnice. Gordon se gândi puţin şi răspunse:

— De ce nu? Turnurile pot fi cucerite…

— Atunci, Piotr Ivanovici, cu Dumnezeu înainte, zise Petru, luând pe Gordon de obraji şi sărutându-l. Mâine, caută să te apropii de cetăţuie. Pornim şi noi fără întârziere cu toată oastea… Aruncăm ghiulele o zi, două, pe urmă, dăm năvală…

Zvon stins de surle se auzi de pe corăbiile turceşti: se suna stingerea. Umbrele înserării învăluiau golful. Vârfurile minaretelor erau încă roşii, dar în scurtă vreme se întunecară şi ele. Nu se mai auzea decât ţârâitul sec al greierilor. Petru intră în cort. Pe masa încărcată de bucate ardeau două lumânări.

Se aşezară pe tobe. Deasupra tipsiei cu carne de berbec se înălţau aburi. Petru întinse hămesit amândouă mâinile spre tipsie. Lefort, care-şi scosese platoşa ca să poată petrece mai în voie, turna vinul unguresc în pocale de cositor. Când Golovin, stacojiu la faţă, răcni: „În sănătatea celui dintâi tunar!“, prin lanţul rar al oştenilor, de la cort la vale, în întuneric, vui: „Ura! Ura!…“ Luminile făcliilor pâlpâiră izbite de bubuiturile tunurilor. „Frumos!“, strigă Petru. Lefort râse, umplând pocalele:

— Peter, e frumoasă viaţa asta…

— Domnule gheneral, ai vivandiere în tabără? întrebă Golovin, descătărămându-şi şi el platoşa.

Lefort şi Petru râseră cu hohote:

— În privinţa asta, Varenoi Madamkin e mare meşter…

— Să plece un călăreţ după Varenoi…

A doua zi dimineaţă, întărit cu două polcuri de streliţi, Gordon porni spre Azov. Sotniile căzăceşti de pândă urcară la trap pe colnicul roşcat din faţa cetăţii şi porniră îndată înainte. Câţiva cazaci se întoarseră în goana cailor spre pedestrime, strigând: „Tătarii!… Băgaţi de seamă! Scoateţi tunurile!…“

Călărimea tătărească, aproape zece mii de hangere,

se desfăşura în semilună la stânga colnicului. Goneau din ce în ce mai repede. Colbul se învolbura tot mai des. Începură să zboare săgeţi. Sotniile de cazaci se răvăşiră. Aplecându-se pe coamele cailor, călăreţi răzleţi o luară înapoi. În zadar poruncină polcovnicii de cazaci să se fluture tuiurile; toţi cazacii, fără să-şi scoată măcar săbiile, porniră la vale. Dar tătarii îi şi ocoleau prin dreapta; caii lor lăţoşi se făceau parcă una cu pământul, hangerele lor se învârteau pe deasupra capetelor. Larmă, valuri de colb. O parte din cazaci se întoarse spre tătari, primind lupta. Războinicii se amestecară şi se vălmăşiră. Pedestrimea se adună în fugă şi se alcătui în careuri. Streliţii ridicau tunurile cu frânghii. Semiluna tătarilor se închidea. Bubuiră câteva salve. Nouri de fum învăluiră colnicul. Un cal spăimântat trecu în goană. Un tătar se rostogoli la pământ. Ghiulele şuierau. Răpăiau împuşcăturile. Oamenii răgeau şi răcneau înnebuniţi. Comandirii alergau de colo-colo. Bubuitul tunurilor de împresurare acoperi toate celelalte zgomote. Nimeni nu putea să înţeleagă ce se petrece. Cine bate? Deodată se întâmplă ceva, parcă se simţi o uşurare. Fumul se împrăştia. Nu se mai zăreau nici tătari, nici turci. Doar caii căzuţi şi o sumedenie de oameni împrăştiaţi pe pământul cafeniu-roşcat zăceau nemişcaţi sau se zvârcoleau în chinurile morţii. Gheneralul Gordon stătea pe un cal negru, în frunte, pe colnic. Spatele lui împlătoşat strălucea în soare. Ocheanul şi-l sprijinise în şold. Capul lui mic, cu păr alb, ieşea ca o minge din platoşă: îi căzuse coiful. Ridicând încet sabia, el începu să coboare la pas de pe colnic spre Azov. Se auziră strigăte printre şirurile de luptători:

— Înainte! Înainte! Fără frică! Oştirea lui Gordon săpa şanţuri şi ridica tabii în preajma cetăţii.

Turcii trăgeau de pe metereze cu tunurile asupra taberei, spăimântând oamenii. Când cădea o ghiulea, vâjâind şi învârtindu-se, comandirii, stolnicii şi dvorenii se trânteau la pământ şi îşi acopereau faţa cu mâneca... Ghiulele acestea nu mai erau oale de joacă umplute cu

mazăre. Se spărgeau vuind atât de năprasnic şi pământul ţâşnea atât de sus, încât oştenii îngălbeneau şi îşi făceau cruce, nemaifiind buni de nimic… Numai Gordon se plimba prin tabără, aspru şi liniştit, nepăsător la şuierul mânios al ghiulelelor. Striga oştenilor să nu se mai închine în faţa mingilor turceşti:

— Cel care se mai apleacă va fi pedepsit… Nu-i frumos să fii fricos… *Schande, Schande*, ruşine!… Sunteţi *zoldaţi* ruşi…

Aşa cum spusese el, aducerea merindelor şi îndeosebi a apei de băut, era anevoioasă: năvălind în iureş, tătarii nimiceau chervanele care veneau dinspre schela Mitâşi. Nu era chip să-i baţi, nu primeau lupta: împroşcau în ruşi cu săgeţi, apoi piereau în stepă. În sfârşit, tabăra fu întocmită după tipic. Acum, oamenii se fereau de ghiulele în şanţurile adânci. Abia după patru zile, oştile lui Lefort şi ale lui Golovin se apropiară şi ele cu fanfare, cu tobe şi cu steagurile desfăşurate.

Petru mergea hotărât în fruntea unei baterii. Din baterie mai făceau parte, ca oşteni de rând: Menşikov, Alioşka Brovkin, Volkov şi olandezul Jakob Jansen, un tunar iscusit, de curând intrat în slujbă. Un bărbat uriaş, cu nasul ca de urs şi cu buzele groase, un nou tovarăş de chefuri al ţarului, poreclit Varenoi Madamkin, un destrăbălat şi un beţivan fără pereche, mergea înaintea lui Petru, bătând din două talgere de aramă.

Ţarul intră cu o parte din tunari în tabăra lui Gordon. (Oştile lui Lefort, la aripa stângă şi acelea ale lui Golovin, la aripa dreaptă, făceau în grabă săpături). Tabiile întărite cu faşine şi cu saci de pământ se aflau la vreo cinci sute de paşi în faţă, aproape de zidurile de piatră ale cetăţii. Acolo, printre metereze, se zăreau fesurile şi ochii ageri ai puşcaşilor turci. Sprijinindu-se de umărul lui Alexaşka, Petru se urcă pe faşine. Gordon puse repede mâna pe el:

— *Achtung*! Fereşte-te!

Un fumuleţ ţâşni din ţeava unei sineţe de pe metereze. Ocheanul căzu din mâinile lui Petru care sări în şanţ, aplecându-se. Cei dimprejur alergară spre el. Petru

rânji.

— Ei, drăcie! Ia uite, câinii! îngăimă el. Daţi-mi un fitil…

Tunarii puseră în bătaie o pivă, cu ţeava scurtă de aramă îndreptată spre cer. Rotindu-şi ochii spre cei din jurul său, Petru puse cu îndemânare înăuntru un săculeţ de pulbere, săltă în mâini o ghiulea de douăzeci de funţi, potrivi încărcătura şi o vârî pe ţeavă. Apoi, se lăsă pe vine şi ochi:

— Cu Dumnezeu înainte! Safteaua… Daţi-vă la o parte!

Piva scuipă un snop de flăcări. Ghiuleaua se înălţă în văzduh şi căzu lângă zidul cetăţii. Scoţând capetele printre metereze, turcii strigau ceva batjocoritor. Petru roşi. Se puse în bătaie altă pivă…

Acum, sub zidurile înalte ale Azovului, îşi aducea aminte şi îi era ruşine de vitejia cu care, deunăzi, voiau să dea năvală asupra cetăţii. Oastea, îngropată în pământ, întărindu-şi tunurile şi ridicând tabii, zvârli ghiulele vreme de două săptămâni. În oraş izbucniră mai multe focuri. Unul din turnurile de pândă se prăbuşi. (Cu prilejul acesta, în bordeiul lui Petru se încinse un zaifet straşnic).

Dar iară veniră pe mare douăzeci de galioane, aducând turcilor întăriri. Focurile se stinseseră.

Noaptea, târându-se ca şerpii, ienicerii se apropiau cu iataganele în dinţi de şanţurile ruseşti şi căsăpeau caraulele. Zidurile rămâneau însă tot atât de neclintite, de necucerit. Dar cele mai mari greutăţi erau pricinuite de aducerea merindelor. Gheneralii hotărâră la un sfat să cheme luptători de bună voie, făgăduind câte zece ruble pentru cucerirea celor două turnuri. Se arătară gata să meargă aproape două sute de cazaci de la Don, cărora li se mai dădu pentru întărire un polc de oşteni. Într-o noapte, cazacii se apropiară de turnul de pe malul stâng şi încercară să arunce poarta în aer, dar nu izbutiră. Atunci sparseră zidul cu drugi de fier. În turn găsiră treizeci de turci. Patru din ei fură omorâţi, iar pe ceilalţi îi

legară. Cu cele cincisprezece tunuri cucerite traseră atât de straşnic, peste Don, în turnul celălalt, încât turcii ieşiră şi de acolo. Acesta era un lucru de seamă: Donul fusese descătuşat. În tabere se făcură slujbe de mulţumire. Cneazul-papă sosi de la Mitâşi la chef.

Dar pe neaşteptate se întâmplă o nenorocire. Era o zăpuşeală cumplită. Către amiazi, oamenii umblau de colo-colo toropiţi, după umbră. N-aveau chef de luptă, se moleşiseră de tot. Îşi luau gamelele cu ciorbă de peşte afumat şi câte o stacană de votcă şi înfulecau alene. Soarele revărsa o arşiţă de neîndurat, greierii ţârâiau, muştele roiau, murdăria duhnea, zidurile şi turnurile Azovului parcă tremurau în faţa ochilor. Întotdeauna, după masă, toată tabăra se culca. Toată oştirea rusă, de la gheneral şi până la bucătar, dormea pe sforăite. Străjile moţăiau şi ele. La un asemenea ceas se făcu nevăzut tunarul olandez Jakob Jansen. Petru îşi dădu seama cel dintâi că lipseşte, când, după ora unu, ieşi din bordeiul său, căscând şi închizând ochii din pricina luminii orbitoare. Hotărâseră înainte de masă să dărâme cu trei ghiulele un minaret. Jansen se prinsese că-l doboară… Petru strigă:

— Nu cumva l-a luat dracul?!

Îl căutară prin toată tabăra. Un oştean spuse că văzuse un om îmbrăcat într-un strai roşu, fugind cu un sac şi cu nişte boarfe spre cetate. Mâniat, Petru îl plesni peste gură. Într-adevăr, lucrurile lui Jansen nu mai erau în bordei. Să fi trecut la turci? Se porunci ca a doua zi dimineaţa blestematul olandez să fie înfierat în toate polcurile. Foarte îngrijorat de această vânzare, Gordon ceru să se adune sfatul şi arătă că în tabăra lui Golovin şi în aceea a lui Lefort, lucrările dă apărare se făcuseră de mântuială, cu nepăsare, că între tabere nu erau şanţuri de legătură şi că, dacă turcii ar năvăli peste ei, s-ar întâmpla o nenorocire:

— Războiul nu este o glumă, domnilor ghenerali… Noi răspundem de viaţa oamenilor. Dar aici toată lumea parcă se joacă şi glumeşte…

Buzele lui Lefort se învineţiseră de mânie. Burzuluit, Golovin se uita la Gordon ca un taur. Dar acesta stăruia să se facă îndată, ca lumea, toate lucrările de apărare:

— În război, trebuie mai înainte de orice să-ţi fie frică de duşman…

— Nouă să ne fie frică de ei?

— Îi vom strivi ca pe nişte muşte…

— Nu, domnilor, Azovul nu este o muscă…

Generalii strigară lui Gordon că-i un fricos şi un câine. Dacă n-ar fi fost Petru, i-ar fi smuls peruca din cap. Dar, în aceeaşi zi, pe când toată oastea dormea după masă, turcii deschiseră porţile cetăţii şi se furişară tocmai spre şanţurile neisprăvite, acolo unde se împreunau taberele.

Jumătate din streliţi fură măcelăriţi în somn. Alţii, lepădându-şi baltagele şi puştile, o luară la goană spre un redan unde se aflau şaisprezece tunuri şi acela întărit ca vai de lume. Nu se putu trage cu tunurile: turcii o luau înaintea streliţilor fugari, săreau cu iataganele în redan şi răcneau, aruncându-se cu capetele aplecate în grămada de tunari, unde polcovnicul Gordon, fiul generalului, învârtea în mâini un ştergător de tunuri…

În tabere se stârni învălmăşeala. Oştenii începură să tragă. Petru, care stătea pe acoperişul bordeiului său, încleşta pumnii şi plângea cu sughiţuri, de ciudă… Era zadarnic să strige sau să poruncească ceva. Oamenii, somnoroşi, forfoteau buimaci. Zări pe Gordon sărind peste valul de pământ care apăra tabăra şi alergând bătrâneşte spre redan, cu pistoalele întinse, să-şi scape feciorul.

Un vălmăşag de caftane verzi, roşii şi albastre se luă după el. Pe valul taberei lui Lefort, cineva flutură deznădăjduit un steag. Pâlcuri dese de oşteni săriră în ajutor şi de acolo. Tot câmpul era plin de oameni. Redanul care fusese cucerit de turci era învăluit în fum: vrăjmaşii îşi acopereau retragerea cu foc. Duceau tunurile cu ei, alergând pe povârniş spre cetate. Rostogolindu-se de pe parapete se apărau cu iataganele,

trăgeau cu sineţele. Şalvarii lor roşii când se iveau, când piereau din vedere. Împrăştiaţi pe tot câmpul, ruşii se strângeau acum într-un şir cotit, care începu deodată să se mişte repede după turci, spre cetate. De pe bordeiul de unde se uita Petru, totul părea un joc… Ruşii înving!… Turcii şi după ei ruşii, se rostogoliră dincolo de valul cetăţii.

— Calul! răcni Petru. Daţi năvală! Trâmbiţaşi! Striga tropăind, dar nu-l asculta nimeni. Alexaşka Menşikov, cu ochii sticloşi, trecu în goana calului prin faţa lui. Lovindu-şi armăsarul cu sabia, sări peste un şanţ… „Uraaa“ striga el cu gura căscată… tobele răpăiau. Dar deodată se întâmplă ceva.

Turcii ajunseră la ziduri. Se deschise poarta şi pe ea ieşi o ceată de ieniceri şi un bărbat îmbrăcat în roşu, cu turban mare, pe un cal alb. Călăreţul ridică mâinile şi apoi le dădu înlături… Un urlet înfiorător se auzi printre împuşcături. Petru se cutremură… Ruşii începuseră să fugă înapoi, urmăriţi de spahii şi de ieniceri… Cădeau, cădeau mereu. Petru se apucă cu mâinile de cap… Apoi, îl văzu din nou pe Alexaşka: acesta gonea spre bărbatul în vestmânt roşu, cu turban… Se încăierară…

Clăbucii de fum împiedecau vederea. Ghiulelele se spărgeau… Caii goneau înnebuniţi, oamenii creşteau pe măsură ce se apropiau cu chipurile schimonosite de groază… Se rostogoliră peste valurile de pământ ale şanţurilor, jos. Înfrânţi, înfrânţi…

În această împrejurare au fost pierduţi aproape cinci sute de oameni, un polcovnic, zece ofiţeri şi toată bateria. Câteva zile, Petru nu se mai uită spre cetate, unde turcii rânjeau batjocoritori. Alexaşka se lăuda pretutindeni cu sabia sa însângerată. Luptase vitejeşte… În tabere, oamenii şedeau posomorâţi… Straşnic mai dormiseră! Lefort şi Golovin nu se mai arătau pe la Petru. Acum, în taberele lor nu se vedea decât cum ţâşnea pământul aruncat de lopeţi. Petru era uluit de această înfrângere. Şedea întunecat şi tăcut; parcă arăta deodată mai vârstnic după aceste câteva zile. N-avea decât un

singur gând: Azovul trebuie cucerit! Cu slavă sau fără. Chiar dacă ar trebui să întoarcă toată Rusia pe dos, Azovul va fi cucerit! Seara, stând sub stele, lângă bordeiul său, fuma şi-l întreba pe Gordon despre război, despre noroc, despre marii căpitani de oşti.

Gordon îi spunea:

— Are noroc căpitanul de oşti care luptă cu ciorba şi cu lopata, care e dârz şi înţelept… Dacă *zoldatul* are încredere în el şi dacă e sătul, luptă vitejeşte.

Petru nu se mai juca trăgând cu tunul asupra cetăţii. Îşi petrecea zilele supraveghind săpăturile prin care se apropiau pas cu pas de cetate. Scoţându-şi jacheta şi peruca, săpa la pământ, împletea faşine şi mânca tot acolo, la rând cu oştenii.

Privit dinspre râu, Azovul se vedea ridicându-se pe colnic. Gordon fu de părere să se sape un şanţ şi să se pună baterii în dreptul cetăţii, pe un ostrov. Iakov Dolgoruki, un om zavistios şi încăpăţânat, ceru să i se dea lui această primejdioasă sarcină. Ţinea morţiş să se încunune de slavă războinică, într-o noapte el năvăli cu două polcuri pe ostrov şi se apucă să sape şanţurile A doua zi dimineaţă, dându-şi seama de primejdie, turcii alcătuiră un buluc puternic şi, întărindu-l cu călărime tătărească, începură să treacă Donul, pe malul drept, spre a-i scoate de pe ostrov pe ruşi. Gordon rugă pe cei doi gheneràli să sară în ajutorul lui Dolgoruki. El însuşi plecă fără întârziere într-acolo, cu tunuri şi cu călărime şi se opri în dosul unor tabii mai jos de ostrov.

Turcii se speriară şi se opriră în loc. Rămaseră astfel: Gordon pe malul stâng, Dolgoruki, îngrijorat, în ostrov, turcii, şovăitori, pe malul drept… Lefort şi Golovin tărăgănară, apoi hotărâră să nu-şi mai părăsească de loc taberele: Gordon le stătea amândurora în gât… „N-are decât să se descurce singur…”

Petru urmărea mişcarea oştilor de pe creasta unei tabii şi, ca şi ceilalţi, nu înţelegea ce se petrece.

Se temea să se amestece… Deodată, văzu cum

călărimea tătărească se aruncă în apă şi începe să înoate, cu ienicerii agăţaţi de cozile cailor. Tătarii plecară în stepă, iar turcii înapoi în cetate.

Gordon se întoarse în vuietul trâmbiţelor, cu steagurile desfăşurate. Lupta fusese câştigată fără un singur foc de puşcă.

Ghiulele începură să zboare din ostrov asupra Azovului, care se vedea de acolo ca în palmă, dărâmând case şi stârnind focuri. Locuitorii fugeau la adăpostul zidurilor, ca să-şi scape viaţa.

Tabăra rusească se înveseli. Se vorbi din nou de năvală. Dar Gordon îi opri şi de data aceasta de la o încercare nechibzuită, sfătuindu-i să vadă dacă Murtoza-Paşa, căpetenia cetăţii, n-ar vrea să închine steagul de bună voie. După ce aruncară o sumedenie de ghiulele, când tot Azovul era învăluit de fum, doi cazaci fură trimeşi cu un răvaş către paşă. Toţi se uitau să vadă ce se va întâmpla.

Cazacii se apropiară de ziduri şi îşi fluturară cuşmele şi răvaşul. Îi lăsară să intre. Dar, peste puţină vreme, crainicii ţarului fură daţi afară în chip ruşinos… Aduseră răvaşul înapoi. Pe el erau scrise măscări în ruseşte, de mâna lui Jakob Jansen..

Degeaba căuta să le arate Gordon, în cortul lui Golovin, că după tot tipicul războiului, trebuie să se apropie întâi de zid prin şanţuri, să facă o spărtură şi abia după aceea să dea năvală. Nimeni nu voia să-l asculte. Se aflau cu toţii la un pahar de vin. Petru se uita la lumânări, cuprinzându-şi capul cu mâinile şi scărpinându-se la ceafă; auzea trâmbiţările semeţe ale surlelor pe zidurile Azovului.

Gordon spuse zăngănind din sabie:

— Gloriosul mareşal Condé obişnuia întotdeauna…

— Condé, Condé, îl întrerupse Golovin cu glas fonfăit, mai lasă-ne în pace cu Condé al tău!… Din pricina ta am pierdut vremea degeaba şi am pătat cinstea ţarului…

Lefort zâmbi batjocoritor. Petru ţinea cu încăpăţânare la o năvală neîntârziată. Aceasta fu hotărâtă pentru data

de 5 august.

Se dădu sfoară în tabără că se caută luptători de bună voie pentru năvală. Ofiţerilor li se făgădui câte 25 de ruble, iar oştenilor care ar cuceri un tun, câte 10 ruble. Cu prilejul slujbelor, preoţii polcurilor îndemnau pe oameni să se jertfească, în polcurile de oşteni şi de streliţi nu se găsiră doritori. Oamenii întorceau posomorâţi capul: „V-aţi găsit zurlii să facă asemenea nebunie...”

Cazacii de Don îşi trimeseră esaulii la Petru să-i spună că 2 500 de oameni, dacă e nevoie, chiar şi mai mulţi, sunt gata să se caţere pe ziduri, dar cer în schimb ca pe urmă, Azovul să le fie dat pe mână măcar pentru douăzeci şi patru de ore spre a-l jefui.

Petru şi gheneralii îmbrăţişară pe esauli, făgăduindu-le că le vor lăsa cetatea pentru trei zile. Le dădură în ajutor cinci mii de streliţi şi oşteni. În noaptea dinaintea năvalei, Gordon intră în bordeiul în care, la lumina unui căpeţel de lumânare, Petru pufăia din pipă, aplecat deasupra hărţii.

— Ai vorbit cu oştenii? Ce spui, Piotr Ivanovici? Pornim, cu ajutorul lui Dumnezeu?...

Gordon se aşeză, punându-şi coiful pe genunchi. Bătrânul era obosit. Pe obrajii lui scofâlciţi năpădiseră peri albi. Răsufla greu, descoperindu-şi dinţii mari şi galbeni, din care doi din faţă îi lipseau. Îl privi cu o duioasă tristeţe pe acest băiat încrezut. De altfel, poate că-i bine ca tinereţea să împingă lucrurile înainte...

— La iarnă vom făuri o flotă mare la Voronej, spuse Petru, ridicându-şi ochii înroşiţi. Mâine, trebuie să luăm Azovul, Piotr Ivanovici. (Arătă cu pipa micul golf aşezat la apus de gurile Donului). Priveşte... Aici vom ridica altă cetăţuie. În cursul iernii, turcii nu vor mai intra în Marea de Azov, iar la primăvară, vom veni aici cu vase multe... Uite, aici, în strâmtoarea de la Kerci, vom mai zidi o cetate şi toată marea va fi a noastră... Vom dura vase puternice şi vom ieşi în Marea Neagră... (Pipa zbura pe

deasupra hărţii). Şi odată în larg, vom porni pe calea mării asupra Krâmului. Krâmul va fi al nostru. Ne mai rămâne Bosforul şi Dardanelele. Ne vom croi noi drum spre Marea Mediterană fie prin luptă, fie prin bună înţelegere. Vom umple Evropa cu grâu şi cu mătasă… Ia uită-te: Veneţia, Râmul… Şi aici: Moscova. Vom aduce mărfurile pe apă până la Ţariţân, iar aici, în loc să mai tragem luntrile la edec, spre Panşino, vom săpa un canal până la Don… Vom merge de-a dreptul de la Moscova la Râm. Ai înţeles? Atunci vom face şi noi negustorie! Piotr Ivanovici, luăm Azovul?

După ce se gândi puţin, Gordon răspunse:

— Nu ştiu bine… Am văzut *zoldaţii*. Mulţi din ei sunt tare proşti, cred că se poate merge la năvală, fără scări. Pe feţele multora am citit părere de rău, chiar amărăciune. Dar le-am spus, cine a zis că vrea să meargă, va merge. Fricoşii vor fi împuşcaţi. De altfel, totul e gata: scările, faşinele, cumbaralele de mână. Să ne rugăm lui Dumnezeu să ne ajute…

Petru era tulburat. După miezul nopţii îl trezi pe Menşikov şi alergă cu el în tabăra cazacilor.

Acolo, era linişte.; Cazacii dormeau duşi în harabale. Îl întâmpină o căpetenie de-a lor, cu ţeasta rasă, cu chipul hotărât şi cu ochii vioi. Îl pofti să şadă pe o şa, lângă foc, iar el se aşeză jos, turceşte.

Cazacii se grămădiră în jurul lor.

Aduseră peşte afumat şi votcă. Cazacii vorbeau cutezător, râzând. Păreau că nu se tem nici de dracu'. Apropiindu-se de focul care le lumina bărbile negre şi chipurile pline de bărbăţie, spuneau, zâmbind:

— Căzăcimea e cea mai mare putere, e lamura omenirii… Dar ce ştie Moscova despre noi? Că suntem nişte lotri… I-auziţi, oameni buni! Voievozii care-s trimeşi la noi jefuiesc mai amarnic decât cazacii… Bine ai făcut, măria ta, că ai venit aici. Priveşte-ne bine. Avem noi mutre de mişei? Cazacii sunt vulturi! Ho-ho… Să ne luaţi cu binişorul…

Când cerul se lumină verzui spre răsărit, prin tabără

începură să se audă strigăte înăbuşite. Sute de cazaci săriră peste valul de pământ, mistuindu-se ca nişte umbre în întunericul câmpiei, către zidurile dinspre apă ale cetăţii. Alţii se urcară în ceamuri, ducând frânghii cu cârlige şi scări uşoare. Tabăra se goli încetişor.

Stelele se stingeau în tării. Cocoşii din chervane începură să trâmbiţeze. Un vântuleţ de dimineaţa înfrigura spatele. O licărire scurtă săgetă spre miazănoapte: bubui un tun. Polcurile Butârski şi Tambovski ale lui Gordon porniseră la năvală.

Numai aceste două polcuri izbutiră să se caţăre pe ziduri. Streliţii care veneau în urma lor, speriaţi de încăierarea turbată şi de zăngănitul fierului, se culcară la pământ în livezile de vişini din mahalaua arsă. Cazacii dădeau năvală deznădăjduiţi dinspre apă, dar scările se dovediră a fi scurte, iar turcii aruncau de pe ziduri pietre şi smoală încinsă. Cazacii se întoarseră în tabără fără nici o ispravă.

Năvala fusese dată peste cap.

Când răsări soarele, se zăriră mulţime de leşuri sub zidurile cetăţii. Turcii îşi făceau vânt şi aruncau ruşii morţi de pe ziduri. Trupurile neînsufleţite se rostogoleau în şanţuri. Se pierdură peste 1500 de oameni. Oştenii oftau:

— Ieri râdeam cu Vaniuşka şi acum, uite, îl ciugulesc ciorile.

— Adicătelea, ce dăm noi buzna peste turci? Ce căutăm acolo?..

— Cum să luptăm?… Ne omoară pe toţi…

— Numai ăi mari se mai întorc la Moscova…

Generalii fură chemaţi de ţar, în cortul lui Golovin. Gordon tăcea posomorât. Lefort îşi stăpânea, posac, căscatul şi nu privea pe nimeni în ochi. Tras la faţă, Golovin sta cu capul plecat. Numai Menşikov, care sosise cu ţarul, ţinea vitejeşte mâinile în şolduri. Avea capul oblojit şi sabia lui era iar însângerată: fusese pe ziduri… Diavolul acesta scăpa morţii printre gheare…

Petru şedea ţeapăn. Era mânios. Generalii rămaseră în picioare.

— Ce-i de făcut acum? întrebă el. Ce spuneţi, domnilor gheneralі? (Lefort strânse pe furiş cotul lui Gordon. Golovin dădu deznădăjduit din mâini). Ne-am făcut de râs? Vorbiţi! Să ridicăm împresurarea?

Gheneralii tăceau. Petru bătea cu unghiile în masă. Îi tremura falca. Menşikov făcu un pas spre masă, privind îndrăzneţ... întinse mâna:

— Petru Alexeevici, îngăduie-mi... Nu s-ar cădea să vorbesc aici... Dar ca unul care am fost pe ziduri... şi am străpuns pe un agă, fireşte... am să vă spun cum luptă... Faţă de turci, oştenii noştri trebuie socotiţi cinci împotriva unuia. Turcii sunt turbaţi... înfipsesem sabia în agă, dar el tot mai zbiera, blestematul şi muşca fierul cu dinţii, ca un vier. Au şi arme mai bune decât ale noastre, iataganele lor taie ca nişte brice. Până să-l loveşti cu sabia sau cu baltagul, el îţi retează capul de trei ori... Atâta vreme cât nu spargem zidurile, nu putem să-i batem. Trebuiesc sparte zidurile. Iar oştenilor, în loc de arme lungi, să le dăm cumbarale de mână şi săbii căzăceşti...

Alexaşka ridică din sprâncene şi trecu repede în umbră. Gordon spuse:

— Tânărul ne-a dat o lămurire foarte bună... Dar zidurile nu se pot sparge decât cu pulbere, înseamnă că trebuie să săpăm lagumuri... Ar fi o muncă primejdioasă şi lungă...

— Bucatele sunt pe sfârşite, spuse Golovin. Aproape că nu mai sunt merinde.

— Ce ar fi să amânăm pentru anul viitor? spuse, îngândurat, Lefort.

Aplecându-se pe spate, Petru privi cu ochi sticloşi spre prietenii şi tovarăşii săi de chefuri:

— ...mama voastră de gheneralі, răcni el învăpăindu-se în obraz. Am să iau eu în mână împresurarea. Eu însumi... La noapte să se înceapă săpăturile. Să nu cumva să lipsească pâinea. De-acum încolo am să spânzur... Mâine începe războiul... Alexaşka, adu pe ingineri...

Franz Timmermann, bătrânicios, puhav şi Adam

Weide, înalt, uscăţiv, cu priviri agere şi deschise, intrară în cort.

— Domnilor ingineri, spuse Petru, netezind harta cu palmele şi apropiind lumânarea, până în septembrie trebuie să aruncăm zidurile în aer… Uitaţi-vă la ele şi chibzuiţi… Vă dau o lună pentru facerea lagumurilor…

Petru se ridică, îşi aprinse pipa de la lumânare şi ieşi din cort să privească stelele. Alexaşka îi şopti ceva din urmă. Gheneralii rămaseră în cort, zăpăciţi de purtarea neobişnuită a „Tu Nar“-ului.

Împresurarea urma mai departe. Îmbărbătaţi de neizbânda năvalei, turcii nu dădeau pace ruşilor nici ziua, nici noaptea, stricându-le lucrările şi năvălind în şanţuri. Călărimea tătărească se năpustea în nouri de colb până aproape de tabere şi prăda chervanele. Sumedenie de cazaci pieriră în încăierări. Oastea rusească se topea văzând cu ochii. Lipsea ba una, ba alta. Nouri plumburii se învolburau dinspre Marea Neagră. Moscoviţii nu mai văzuseră asemenea furtuni: trăsnetele cădeau ca nişte trâmbe de flăcări, pământul se cutremura de tunete, şuvoaie de apă înecau şanţurile şi lagumurile. După furtuni, toamna veni pe nesimţite cu zile reci şi cenuşii. Oştenii nu aveau îmbrăcăminte călduroasă. Începură să se îmbolnăvească. Streliţii cârteau. În fiecare zi, se iveau pânze pe luciul mării, care se răcea din ce în ce: turcii primeau mereu noi întăriri.

Lefort încercă de câteva ori să-l înduplece pe Petru să ridice împresurarea, dar voinţa ţarului era parcă de cremene. Petru se făcuse aspru, tăios. Slăbise atât de mult, încât haina lui verde atârna pe el ca pe o prăjină. Nu mai glumea. Pe cneazul-papă, care venise beat în tabără, îl bătu cu coada unei lopeţi.

Nimeni n-ar fi crezut că se poate munci cu încordarea pe care o ceruse Petru. Se dovedi însă că e cu putinţă. Pe la mijlocul lui septembrie, inginerul Adam Weide vesti că a ajuns sub meterezul cel mare şi că lucrătorii aud în lagum nişte zgomote. Nu cumva turcii sapă şi ei? Atunci totul ar fi pierdut.

Petru intră cu o lumânare sub pământ şi auzi şi el zgomotul. Se hotărî pe loc să nu se mai tărăgăneze lucrurile şi să se arunce în aer măcar această săpătură. Se aşezară optzeci şi trei de puzi de pulbere şi se porunci oştenilor sa fie gata de năvală. Lucrătorii şi oştenii fură vestiţi prin trei lovituri de tun.

Petru aprinse fitilul şi fugi spre fundul taberei, urmat de Alexaşka şi de Varenoi Madamkin. Turcii coborâră de pe ziduri şi se ascunseră în dosul întăriturilor lăuntrice. Se aşternu o linişte neobişnuită.

Doar ciorile mai cârâiau, zburând dincolo de Don. Deodată, pământul se ridică în văzduh lângă zidul cetăţii. Se auzi o bubuitură năprasnică şi din cocoaşa de pământ ieşi, împrăştiindu-se, un vârtej de flăcări, fum, pietre şi bârne. Câteva clipe mai târziu, toate acestea începură să cadă peste şanţurile ruseşti, dezlănţuind o vijelie fierbinte. Bârne în flăcări ajungeau sfârâind până în mijlocul taberei.

Varenoi Madamkin căzu la trei paşi de Petru cu ţeasta zdrobită. Aproape o sută cincizeci de oşteni şi streliţi, doi polcovnici şi un podpolcovnic[54] fură ucişi sau răniţi. Oştenii fură cuprinşi de o spaimă cumplită. Gând colbul se împrăştie, se zăriră zidurile neatinse şi pe ele turcii care râdeau cu hohote nebuneşti.

De frică, cei din jurul lui Petru nu se mai apropiau de el. Scrise cu mâna lui, lăbărţat, sărind slove şi stropind cu cerneală, un ucaz, care poruncea ca la sfârşitul lunii, cel mai târziu, să se dea năvală de toată oştirea pe apă şi pe uscat. Lucrările în cele două lagumuri rămase întregi erau pe isprăvite.

Oştenii primiră poruncă să se spovedească şi să se împărtăşească. Toată lumea se gătea de moarte.

Petru era văzut mereu colindând taberele pe căluţul lui lăţos. Iarba îi biciuia picioarele slabe.

Purta îndesat pe urechi un tricorn de pâslă, spălăcit de ploaie. După el, mergeau totdeauna călări Menşikov, cu

---

[54] *Podpolcovnic* - locotenent-colonel (n.t.).

pistoalele la cingătoare şi Alexei Brovkin, cu trâmbiţă şi cu puşcă. Oamenii se ascundeau în şanţuri: nu numai că nu puteai să spui o vorbă care nu era pe plac, dar când zăreau o mutră posomorâtă, cei trei draci se legau de oşteni, chemau ureadnicii şi începeau cercetări. Oamenii erau bătuţi pentru cea mai mică greşeală. Câţiva streliţi, care vorbeau între ei cum că „i-au adus aici ca să hrănească cu carnea lor corbii turceşti”, din porunca lui Petru fură bătuţi peste faţă şi spânzuraţi de hulubele ridicate ale unor harabale.

În noaptea de 25 august, Petru trecu pe ostrov, la Iakov Dolgoruki, spre a urmări lupta de acolo.

Oştenii nu dormeau în niciuna din tabere. Preoţii polcurilor vegheau lângă focuri, aşa se poruncise şi mustăţile ureadniciior se zăreau pretutindeni. Când noaptea începu să se îngâne cu ziua, polcurile ieşiră în câmp. Se auziră două bubuituri. O flacără înfricoşătoare lumină pentru câteva clipe minaretele, meterezele, colnicele şi apele râului, chipurile oamenilor şi ochii îngroziţi… Ruşii porniră la năvală…

Polcul Butârski se năpusti printr-o spărtură din zid şi începu să lupte în faţa parcanelor dinlăuntru, secerat de cumbarale de mână. Oştenii din polcurile Preobrajenski şi Semionovski se apropiară cu lotcile, rezemară scările de ziduri şi începură să urce. Turcii îi ciuruiau cu săgeţi şi-i luau în suliţe.

Oamenii cădeau de pe scări cu sutele. Turbau, urcau şi se înecau de mânie, răcnind sudalme cumplite. Ajunseră sus. Însuşi Murtoza-paşa intră în luptă, în fruntea ienicerilor săi, care urlau ca nişte fiare…

Celelalte polcuri se apropiară de ziduri, lărmuind şi vânzolindu-se, dar neavând bărbăţie îndestulătoare ca să moară. Nu se mai urcară. Streliţii nu trecură nici de data aceasta dincolo de valul de pământ. Atunci, Gordon porunci toboşarilor să sune retragerea. Numai jumătate din polcul Butârski scăpă viu din spărtură. Oştenii de joacă ai lui Petru luptau de peste un ceas, încleştându-l pe Murtoza-paşa şi năvălind în ulicioarele înguste ale

cetăţii, unde săgeţi, ghiulele şi pietre plouau din dosul dărâmăturilor înnegrite de fum. Dar nimeni nu le venea în ajutor. Petru turba de mânie pe ostrov şi trimitea călăreţi, poruncind ca oastea să fie întoarsă şi aruncată din nou asupra zidurilor.

Lefort, în platoşă aurită şi cu pene la coif, trecea în goană printre polcurile vălmăşite, cu un steag turcesc cucerit, Golovin, parcă înnebunit, bătea oamenii cu o suliţă ruptă… Rămas singur pe val, Gordon îndemna cu glas răguşit… Oştenii ajungeau până la val, apoi dădeau înapoi. Mulţi îşi aruncau puşca sau baltagul, se aşezau jos şi îşi acopereau faţa eu mâinile: omorâţi-ne, dar nu mai mergem, nu mai putem… Tobele bătură din nou retragerea.

Liniştea se aşternu atât în cetate, cât şi în tabere. Păsările se lăsau pe mormanele de leşuri. Trei nopţi mai târziu, împresurarea fu ridicată. Fără să mai aprindă focuri, oamenii înhămară caii la tunuri şi porniră în tăcere pe malul stâng al Donului; în frunte mergeau chervanele, apoi ce mai rămăsese din oştire şi la urmă două polcuri ale lui Gordon… Trei mii de oşteni şi de cazaci fură lăsaţi în turnurile întărite.

A doua zi de dimineaţă, se stârni dinspre mare o vijelie. Donul se făcu plumburiu şi se umflă…

Încercând să treacă pe malul dinspre Krâm, se scufundară multe telegi şi se înecară numeroşi oameni. Se retrăgeau de-a lungul malului nogaic, prin faţa tătarilor. Gordon trebuia să se apere mereu de loviturile lor: întorcea tunurile, aşeza oştenii în careu şi deschidea focul. Cu toate acestea, polcul lui Svert, care într-o noapte se rătăci, fu nimicit până la ultimul om de hangerele tătăreşti, căzând împreună cu polcovnicul şi steagurile lui; cei rămaşi în viaţă fură luaţi robi.

Dincolo de Cerkassk, tătarii îi lăsară în pace. Mergeau acum printr-o stepă pustie. Se hrăneau din ultimele rămăşiţe de pesmeţi. N-aveau cu ce să facă foc şi noaptea nu găseau unde să se adăpostească de frig. Nouri de toamnă se învâltorau, bulzindu-se unii peste

alţii. Vântul se schimbă, acum sufla de la miazănoapte. Căzu brumă. Pământul se acoperi cu polei. Începu să ningă, să viscolească. Oştenii desculţi, în caftane de vară, se târau peste stepele pustii, albe. Cel care cădea nu se mai ridica de jos. Dimineaţa, mulţi rămâneau pe locul unde fusese peste noapte tabăra. Lupii se furişau în urma oştenilor, urlând prin viscol.

Peste trei săptămâni, ajunseră la Valuiki. Din oştire nu mai rămase decât a treia parte. Petru plecă de acolo cu cei mai apropiaţi, spre Tuia, la făurăria de arme a lui Lev Kirilovici. În urma ţarului erau duşi doi prinşi turci şi steagul cucerit.

Petru îi scrise din drum cneazului-cezar:

„*Min Herr König*, după întoarcerea de lângă Azovul necucerit, domnii ghenerali m-au sfătuit să fac pentru războiul viitor corăbii, luntri şi alte vase. De acum înainte, am să-mi închin toate puterile acestei îndeletniciri. Despre cele de aici îţi vestesc că părintele măriei tale, prea sfinţitul Ianikita, arhipăstorul Preschburgului şi patriarhul a toată Iauza şi a tot Kukuiul, împreună cu slujitorii săi, sunt, slavă Domnului, bine sănătoşi. Petru“.

Astfel se isprăvi fără slavă cel dintâi război pentru cucerirea Azovului.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

1

Trecură doi ani. Aceia care cârtiseră îşi muşcară limba, iar cei care râseseră amuţiră. Întâmplări mari şi cumplite se perindaseră în această vreme. Molima apusului pătrunsese nestăvilită în traiul amorţit. Crăpăturile se adânciseră, taberele neîmpăcate se dezbinaseră şi mai mult.

Boierilor şi dvorenilor care hălăduiau pe la moşiile primite de la cârmuire, preoţimii şi streliţilor le era frică de schimbări: noi stări, noi oameni; urau iureşul şi asprimea tuturor înnoirilor… „Lumea nu mai e lume; e o crâşmă… Totul se năruie, toţi sunt stingheriţi în mişcări. Negustori de neam prost se agaţă de putere… Lumea nu mai trăieşte, ci aleargă. Ţarul a lăsat ţara pe mâna unor desfrânaţi şi tâlhari fără frică de Dumnezeu… Ne rostogolim într-o prăpastie…”

Însă cei fără de neam, dar isteţi, care erau ahtiaţi după o schimbare, care erau ademeniţi de vraja Europei, dornici să dea la o parte măcar un colţişor din vălul de aur care ascundea ţările dinspre soare-apune, ziceau că nu se înşelaseră în privinţa tânărului ţar: se dovedise a fi întocmai cel aşteptat. Chefliul din Kukui se vădi deodată alt om în urma năprasnei şi ruşinii de la Azov.

Înfrângerea îi pusese zăbale straşnice. Nu-l mai

cunoşteau nici cei clin jurul lui: se făcuse rău, încăpăţânat, cumpănit.

Neputând să cucerească Azovul, doar se abătuse prin Moscova, unde oamenii râdeau: „Asta n-a mai fost joaca de la Kojuhovo“. Plecase îndată la Voronej, unde erau aduşi lucrători şi meşteşugari din toată Rusia. Chervanele începură să se înşiruie pe drumurile de toamnă. Stejari bătrâni de veacuri se clătinară sub loviturile topoarelor în codrii din preajma Voronejului şi a Donului. Se ridicau şantiere, magazii, colibe. Se puseră în lucru două corăbii mari, douăzeci şi trei de galioane şi patru barcazuri. Era o iarnă geroasă. Multe lipseau. Oamenii piereau cu sutele. N-ai fi crezut că poate fi o asemenea robie. Fugarii erau prinşi şi puşi în fiare. Viscolul legăna în ştreanguri leşuri îngheţate.

Oameni deznădăjduiţi dădeau foc codrilor din jurul Voronejului. Ţăranii de la chervane omorau caraulele şi, prădând ce puteau, fugeau încotro vedeau cu ochii… Prin sate, oamenii se schilodeau, îşi tăiau degetele spre a nu fi trimişi la Voronej. Toată Rusia se ridicase împotrivă: într-adevăr venise vremea lui anticrist. Ca şi cum n-ar fi fost de ajuns angaralele, robia şi corvezile de mai înainte, oamenii erau târâţi acum la o nouă muncă de neînţeles. Moşierii suduiau dezlegând baierele pungilor, ca să dea pentru durarea de corăbii şi gemeau privindu-şi ogoarele neînsămânţate şi hambarele goale. Preoţimea şi călugării cârteau: era limpede că puterea le scăpa din mâini, fiind înşfăcată de venetici şi de liota de golani ruşi, răsăriţi peste noapte…

Noul veac se născuse în dureri. Totuşi, în primăvară, flota a fost gata. S-au adus din Olanda ingineri şi comandiri de polcuri. Proviant mult a fost strâns la Panşino şi la Cerkassk. Oştirea a fost întregită. În luna mai, Petru se ivi în preajma Azovului pe un galion nou, numit „Prinkipium“, în fruntea flotei sale. Împresuraţi de pe mare şi de pe uscat, turcii se apărară cu înverşunare, zdrobind năvală după năvală. Dar când isprăviră pâinea şi pulberea, trebuiră să închine steagul. Trei mii de

ieniceri, în cap cu beiul Hasan Araslanov, părăsiră Azovul nimicit.

Mai înainte de orice, aceasta era o biruinţă asupra alor săi: Kukuiul învinsese Moscova. Epistole pline de mândrie fură trimese numaidecât împăratului Leopold, dogelui Veneţiei şi regelui Prusiei.

Prin străduinţa lui Andrei Andreevici Vinnius, un arc de triumf fu înălţat pe malul Moscovei, lângă podul Ivamenâi. Deasupra lui străjuia printre steaguri şi arme un vultur cu două capete sub care scria:

„Cu noi e Dumnezeu, nimeni nu ne stă împotrivă, iar cele cu neputinţă sunt cu putinţă.”

Un Hercule şi un Marte auriţi, înalţi de câte trei stânjeni, sprijineau temeinic arcul. Sub aceste chipuri, erau dăltuiţi în lemn paşa de la Azov şi un hoge tătar, ferecaţi în lanţuri şi sub ei, era altă inscripţie:

„Ieri am luptat în stepă. De data asta, abia am scăpat de Moscova cu fuga.”

Pe laturile arcului erau prinse nişte pânze mari zugrăvite. Una înfăţişa pe Neptun, zeul mării şi avea inscripţia: „Vă felicit şi eu cu prilejul cuceririi Azovului şi mă supun vouă“, iar cealaltă înfăţişa pe ruşi, bătând pe tătari: „Vai, ce nenorocire, am pierdut Azovul…”

La sfârşitul lui septembrie, o mulţime uriaşă de oameni, se înghesuia pe malurile râului Moscova şi pe acoperişuri: oastea de la Azov venea de dincolo de râu, trecând peste pod şi pe sub arcul de triumf. În fruntea oastei era cneazul-papă, cu sabie şi scut, într-o caretă trasă de şase cai. În urma lui veneau fanfarele, trâmbiţaşii şi piticii, apoi diecii, boierii şi oştenii. Urmau cei patrusprezece cai, bogat împodobiţi, ai lui Lefort. Acesta, cu platoşă şi cu harta Azovului în mâini, stătea în picioare în sania aurită a ţarului, care aluneca pe polei. Veneau apoi din nou boieri, dieci, oşteni, marinari şi noii vice-amirali Lima şi de Losière. Gheneralissimul Schein, care primise acest înalt grad înaintea celei de a doua năvale de la Azov, spre a se astupa gura boierilor, scund, gras la faţă şi trufaş, se apropia triumfal într-un car

grecesc, înconjurat de oameni care băteau în timpane. În urma lui, şaisprezece steaguri turceşti erau târâte cu pânzele pe pământ. Apoi, îl aduceau pe Alatâc, un tătar viteaz, prins în luptă, care privea mulţimea cu ochii lui piezişi şi rânjea sălbatic. Lumea îl huiduia. După polcul Preobrajenski, înainta o teleagă cu patru cai, ducând o spânzurătoare, sub care stătea mişelul Jakob Jansen cu ştreangul de gât. Doi călăi, unul în dreapta, altul în stânga lui, ţăcăneau din cleştii de cazne şi îşi învârteau bicele. Urmau inginerii, constructorii de corăbii, dulgherii, fierarii. În urma streliţilor, venea călare gheneralul Gordon, apoi prinşii turci în giulgiuri. Opt cai suri trăgeau un car auriu, care semăna cu o corabie, înaintea lui călărea Petru, îmbrăcat în haine de marinar şi cu tricorn de pâslă, împodobit cu o pană de struţ. Oamenii îi priveau cu mirare faţa rotundă şi trupul deşirat, neobişnuit şi mulţi îşi făceau semnul crucii, gândindu-se la vorbele ciudate, înspăimântătoare, care umblau despre acest ţar.

Oştile trecură prin Moscova şi se duseră la Preobrajenskoie. Curând după aceea, boierii primiră poruncă să se strângă acolo pentru sfat. Într-o adunare mare, la care, împotriva datinei, luau parte şi străini, gheneralii, amiralii şi inginerii — Petru spuse boierilor pe un ton hotărât:

— Întrucât norocul, care n-a mai fost niciodată atât de departe spre miazăzi, vine spre noi, trebuie să ne socotim fericiţi a-l ademeni. De aceea, hotărâţi, boieri, ca Azovul pustiit şi ars să fie zidit din nou şi păzit de o oaste mare, iar aproape de Azov, acolo unde am întemeiat cetatea Taganrog, această cetate să fie de asemenea zidită şi umplută cu lume… Şi îmi mai trebuie, fiindcă ne e mai lesne să luptăm pe mare decât pe uscat, o flotă de patruzeci de corăbii, sau chiar mai multe… Corăbiile să fie făcute cu tot dichisul, cu tunuri şi cu arme mici, aşa cum trebuie pentru război. Să fie făcute astfel: patriarhul şi mânăstirile să dureze câte o corabie de fiecare opt mii de case ţărăneşti. Boierii şi toţi cinovnicii, câte o corabie

de fiecare 10 000 de case ţărăneşti; oaspeţii şi negustorii, meşteşugarii şi mahalalele să facă douăsprezece corăbii mari. De aceea, boierii şi feţele bisericeşti, cinovnicii şi negustorii sa se adune în companii, adică în tovărăşii, astfel ca să fie cu toate treizeci şi cinci de companii…

Boierii hotărâră cum li se ceruse, cu toate că multora din ei le ieşiră ochii din cap şi li se umeziră blănile. Se porunci ca tovărăşiile să fie alcătuite până în dechemvrie, sub pedeapsa trecerii moşiilor şi şerbilor pe numele ţarului. Fiecare companie trebuia să ţină pe socoteala ei, afară de dulgheri şi tăietori de lemne ruşi, meşteri străini, tâlmaci, fierari buni, câte un cioplitor, câte un tâmplar priceput, câte un zugrav şi câte un doftor cu spiţerie.

Petru mai ceru înfiinţarea unui bir anume pentru săparea canalului Volga-Don, la a cărui înfăptuire urma să se purceadă fără întârziere. Boierii ridicară mâinile şi încuviinţară fără vorbă multă. Îi cam supăra această grabă, dar îşi dădeau seama că, oricum ar face, Petru hotărâse totul dinainte. Sta pe tron şi nu vorbea, ci lătra, iar generalii săi, cu tidvele rase, nu făceau decât să-şi scuture laţele calpe… Vai, ce viaţă amarnică! Palatul Preobrajenski era înconjurat de o tabără ostăşească; răsunau trâmbiţe, tobe, cântece de război. Sfatul boierilor nu se mai ţinea acolo decât rareori şi numai de dragul vechiului obicei; dar ţarul era gata oricând să se lipsească de el.

În adevăr, curând după aceea, se întâmplă un lucru însemnat, care nu fusese hotărât de boieri: cneazul-papă, diacul cancelariei ţarului, scrise şi trimise prin oşteni un ucaz al ţarului, către cincizeci dintre cei mai buni dvoreni din Moscova, poruncindu-le să se pregătească să plece în străinătate, spre a învăţa matematicile, arta fortificaţiilor, construcţiile navale şi alte ştiinţe (fără de care se trăise, slavă Domnului, de la Vladimir cel Sfânt). În multe case din Moscova se auzeau tânguieli, dar nimeni nu îndrăzni să ceară desfiinţarea

ucazului sau să se prefacă bolnav. Tinerilor li se pregătiră toate cele trebuincioase, fură binecuvântaţi şi duşi ca la îngropăciune. Fiecăruia dintre ei i s-a dat un vistavoi, spre a-l sluji şi spre a răspunde la răvaşele pe care le-ar primi. Şi astfel plecară pe drumurile primăvăratice desfundate, spre îndepărtatele şi minunatele ţări străine.

Printre aceşti stolnici era şi Piotr Andreevici Tolstoi, ginerele lui Troekurov. Ar fi dat orice spre a-şi putea ispăşi vina de a fi luat parte la răscoala streliţilor.

2

Cucerirea Azovului era o faptă din cale afară de uşuratică şi de primejdioasă: ruşii stârneau un război mare cu toată împărăţia otomană. Dar n-aveau oşti decât ca să facă faţă unei singure cetăţui, lucru de care atât Petru, cât şi gheneralii săi îşi dăduseră seama în timpul luptelor de la Azov. Nu mai rămăsese nici urmă din încăpăţânarea şi îngâmfarea de la Kojuhovo. Acum, nu se mai gândeau la cuceriri, ci deocamdată voiau măcar să se poată ţine, dacă turcii ar fi avut de gând să năvălească în Rusia pe mare şi pe uscat.

Trebuia să caute prieteni, să îmbunătăţească şi să înzestreze cu toată graba oastea şi flota, să înnoiască după pilda Europei felul învechit de cârmuire şi să facă rost de bani, de cât mai mulţi bani…

Toate acestea nu puteau să le dea decât Europa. Trebuiau trimeşi acolo oameni care să facă aşa, ca să dobândească ceea ce vor. Era un lucru greu şi grabnic. Petru (şi cei din jurul său) dezlegară problema cu o şiretenie asiatică: să trimeată o mare solie cu toată fala şi să plece şi el, ascuns sub alte haine, ca la o mascaradă, sub numele de Piotr Mihailov, subofiţer din polcul Preobrajenski. Aceasta ar însemna: „Ne-aţi socotit nişte sălbatici înapoiaţi, dar noi, deşi purtăm cunună de ţar şi alte cinuri, deşi am arătat ce putem şi i-am învins pe turci la Azov, nu suntem mândri, ci nişte oameni obişnuiţi, cu scaun la cap şi poate mai puţin îndărătnici

faţă de înnoiri decât voi; dormim pe jos, mâncăm cu ţăranii şi n-avem decât o singură grijă, aceea de a ne împrăştia întunericul şi prostia din minte şi de a învăţa de la voi, binefăcătorii noştri…”

Era, fireşte, o socoteală dibace. Să fi adus în Europa o fată cu coadă de peşte şi tot n-ar fi stârnit atâta uimire… Străinii îşi mai aduceau aminte că încă fratele lui Petru era socotit un fel de Dumnezeu… Iar acest băiat chipeş, înalt de un stânjen, care-şi schimonoseşte într-una obrazul, se lipseşte de măreţia ţarilor, din dragoste pentru comerţ şi ştiinţă… Era ceva minunat şi de necrezut.

Lefort, Feodor Alexeevici Golovin, locţiitor al ţarului pentru Siberia, un bărbat cu minte ageră, cunoscător de limbi străine şi diacul de sfat Prokofi Vozniţân fură numiţi înalţi trimişi şi împuterniciţi ai ţarului. Pe lângă ei plecau şi douăzeci de dvoreni din Moscova şi treizeci şi cinci de însoţitori de bună voie, printre care Alexaşka Menşikov şi Petru.

Plecarea întârzie din cauza unei întâmplări neaşteptate: se descoperi o uneltire a cazacilor de la Don, în frunte cu polcovnicul Zikler, care, în vremea şederii lui Petru la Troiţa, îi adusese cel dintâi polc de streliţi. Petru nu putea să uite că Zikler fusese unul dintre cei mai credincioşi oameni ai Sofiei şi se încăpăţâna să nu se încreadă în linguşirile lui. După cucerirea Azovului, îl trimisese să zidească cetatea Taganrog, ceea ce, pentru un râvnitor de măriri era ca şi un surghiun. La Taganrog, Zikler îi găsise pe cazaci mânioşi din pricina muncii silnice de acolo, unde cerbicia lor de oameni slobozi ai stepei se încovoia sub mâna aspră a ţarului. Zikler uneltise împotriva lui Petru de la început, spunând cazacilor:

„Ţara e tare mulţumită din pricină că ţarul pleacă peste mare şi trimite sol pe Lefort, un vrăjmaş al nostru, o liftă spurcată şi cheltuieşte cu călătoria asta atâţia bani… Ţarul e încăpăţânat, nu ascultă de nimeni, trăieşte în desfătări scârbavnice, ne mâhneşte şi ne înlăcrămează

pe toţi şi sleieşte vistieria de pomană… Se duce singur, noaptea, la o nemţoaică şi e uşor să-l pândeşti şi să-l spinteci cu jungherul. Dacă l-aţi ucide, nimeni nu v-ar mai sta în cale. Cazaci! Luaţi pildă de la Stenka Razin… Faceţi ca el şi puneţi-mă ţar pe mine: sunt pentru credinţa veche şi ţin cu norodul de jos, cu cei care nu sunt de neam mare”.

Cazacii răspunseseră: „Aşteaptă să plece ţarul la nemţi şi vom face ca Stenka Razin…“ Elizariev, o căpetenie de streliţi, necruţând caii, alergă ca vântul la Moscova şi-i vesti ţarului ticăloşia. La cercetare se află că Zikler urzea mână în mână cu dvorenii moscoviţi Sokovnin şi Puşkin, care, la rândul lor, aveau legături cu mânăstirea Novodevici. Petru îl puse cu mâna lui la cazne pe Zikler, care, deznădăjduit, de durere şi de frica morţii, dezvălui multe amănunte noi în legătură cu uneltirile nelegiuite, din trecut, ale Sofiei şi ale lui Ivan Mihailovici Miloslavski (care murise cu trei ani în urmă). Umbra lui Miloslavski, care-l îngrozise în copilărie pe ţar, se ridica din nou; blestematele stări de demult, nedezrădăcinate, prindeau iar viaţă…

Cripta neamului Miloslavski de la mânăstirea Donskoi fu dărâmată, sicriul cu rămăşiţele pământeşti ale lui Ivan Mihailovici scos afară şi urcat într-o sanie ţărănească. Doisprezece porci cocârjaţi, cu râturi lungi, guiţând sub loviturile bicelor, se opintiră trăgând coşciugul pe uliţele Moscovei, prin băltoacele pline de balegă, până la Preobrajenskoie. Mulţime de norod venea în urmă, neştiind dacă trebuie să râdă sau să ţipe de spaimă.

În piaţa aşezării ostăşeşti din Preobrajenskoie, oştenii aşteptau în careu cu puştile dinainte; răpăiră tobele. În mijlocul careului era o podină şi lângă ea, se zăreau generalii şi Petru, călare, cu tricorn şi în haină lungă, neagră. Mâna lui trăgea de dârlogi,deşi calul şedea liniştit; un picior îi ieşea din scară şi zvâcnea, faţa-i albă se strâmba parcă de râs. Dar Petru nu râdea. Sicriul fu deschis. Se văzu — prin respetea de şahmarand pe jumătate putrezită — o tidvă vânătă şi oasele

desghiocate ale mâinilor. Apropiindu-se călare, Petru scuipă leşul. Coşciugul fu tras sub podină. Zikler, Sokovnin, Puşkin şi trei ureadnici de streliţi, zdrobiţi de cazne, fură târâţi în faţă. Cneazul-papă, beat turtă, citi o osândă…

Zikler fu urcat cel dintâi, de păr, pe treptele repezi, sus pe podină. Îi smulseră hainele de pe el şi-l trântiră jos. Călăul, cu o mişcare bruscă, îi tăie mâinile cu securea: întâi dreapta, apoi stânga; se auzi cum căzură pe scânduri. Zikler începu să dea din picioare; gâdele şi ajutoarele lui tăbărâră pe el, îi întinseră picioarele şi i le tăiară din şolduri. Zikler urla. Călăii ridicară deasupra podinei trunchiul lui cu barba vâlvoi, îl zvârliră pe butuc şi-i tăiară capul. Sângele curgea printre crăpăturile scândurilor, în coşciugul lui Miloslavski…

3

Ţara fu lăsată pe mâna boierilor, în frunte cu Lev Kirilovici, Streşniov, Apraxin, Troekurov, Boris Goliţîn şi diacul Vinnius, iar Moscova, cu toate hoţiile şi nelegiuirile, pe mâna lui Romodanovski. Pe la mijlocul lui martie, marea solie, din care făcea parte şi Piotr Mihailov, plecă în Kurlanda.

La 1 aprilie, Petru scrise cu cerneală simpatică:

„*Min Herr* Vinnius, ieri am ajuns la Riga, slavă Domnului, bine, sănătoşi şi înalţii soli au fost primiţi cu mare cinste. La sosire, când am intrat în castel şi când am ieşit din el, s-a tras cu douăzeci şi patru de tunuri. Am găsit Dvina încă acoperită de sloiuri, din care pricină trebuie să mai stăm o vreme aici… Te rog să spui toate cele bune cunoscuţilor… Am să scriu şi de acum înainte cu cerneală tainică; să citeşti ţinând hârtia deasupra focului… Acolo unde voi crede de cuviinţă, voi scrie într-o doară, cu cerneală neagră cuvinte ca acestea: „Te rog să-i dai bineţe gheneralului meu şi să-l rogi să facă bine a nu-mi părăsi casa… Şi de aici mai departe, scriu totul cu cerneală tainică, căci lumea e tare iscoditoare pe-aici…”

La această scrisoare, Vinnius răspunse următoarele:

„… Primindu-se cea dintâi epistolă de la domnul mare sol şi de la tovarăşii săi, m-am dus numaidecât la ai noştri şi am băut în sănătatea solilor şi a vajnicilor cavaleri, dar mai ales în aceea a ţarului, încât Bachus şi nepotul său Ivaşka Hmelniţki s-au prăpădit de râs. Gheneralii, polcovnicii şi ceilalţi nacealnici, ureadnici şi toţi oştenii se închină măriei voastre. Toboşarul Luca, din steagul întâi, a murit. Arapul Hanibalka s-a cuminţit, slavă Domnului; l-am scos din lanţuri şi învaţă ruseşte… Acasă la măria voastră toţi sunt bine…“

O săptămână mai târziu, la Moscova sosi o a doua scrisoare:

„*Herr* Vinnius, am plecat astăzi de aici la Mitava… Am locuit dincolo de o apă, pe care au început să curgă sloiurile în ziua de Paşti… Am trăit ca nişte robi şi ne-am săturat numai cu ochii. Negustorii poartă pe aici numai spenţere şi mi se pare că e foarte bine aşa. Dar când ne-am dus cu vizitiii noştri să ne vindem săniile, făceau gură pentru fiecare copeică şi se juruiau pe toţi sfinţii. Voiau să ne dea zece copeici pe un cal cu sanie cu tot. Dar ori ce vrei să cumperi de la ei, îţi cer un preţ întreit…

Te rog să-i dai bineţe gheneralului meu şi să-l rogi să facă bine a nu-mi părăsi casa… (Mai departe, cu cerneală simpatică). Plecând din Riga, pe când treceam prin oraş şi prin castel, pe ziduri ieşiseră cel puţin două mii de oşteni… Oraşul are întărituri bune, dar nu-s isprăvite. Lumea e tare fricoasă pe aici, nu te lasă să intri în oraş şi în alte părţi nici măcar cu strajă şi asta e foarte puţin plăcut… În ţară e foamete mare, pământul n-a rodit”.

Peste alte trei săptămâni:

„Astăzi plecăm pe mare la Königsberg… Aici, în Libava, am văzut o minunăţie, care la noi în ţară e socotită drept o născocire… Un om de la o spiţerie păstrează în spirt, într-un borcan, o salamandră, pe care am scos-o şi am ţinut-o în mână. E întocmai aşa cum se scrie: salamandra e o jivină care trăieşte în foc. Am dat drumul la toţi vizitiii. Porunceşte ca aceia care au fugit să

fie cercetaţi, bătuţi cu biciul şi arătaţi în bazar; scoate banii de la ei, ca alţii să nu se mai ţină de ticăloşii…”

4

Un vânt plăcut umfla cele patru pânze mari şi drepte de pe arborele trinchet şi cele două pânze drepte de la proră, din vârful bompresului lung… Aplecându-se uşor pe stânga, corabia „Sfântul Gheorghe” luneca pe o mare cenuşie, primăvăratică şi însorită. Ici-colo, pluteau sloiuri subţiri, înconjurate de spumă. Pavilionul brandenburghez fâlfâia pe pupa greoaie ca un turn. Puntea corăbiei era spălată curat; arămăria strălucea. La proră, sub bompres, valurile izbeau în Neptunul de lemn, ţâşnind într-o perdea de pulbere irizată.

Petru, Alexaşka Menşikov, Alioşka Brovkin, Volkov şi popa Bitka, prăpădit, cu capul mare şi cu barba rotunjită din foarfece, toţi îmbrăcaţi în haine nemţeşti de postav cenuşiu, cu ciorapi de aţă şi ghete de iuft, cu cătărămi de tinichea, stăteau pe nişte grămezi de parâme smolite, fumând din pipă tutun bun.

Sprijinindu-şi coatele pe genunchii îndoiţi, voios şi blajin, Petru spuse:

— Frederic, electorul Brandenburgului, pe care o să-l întâlnim curând la Königsberg, e strâmtorat ca şi noi… Să vedeţi cum are să ne primească… Are mare nevoie de ajutorul nostru… Trăieşte cu frica în sân: dintr-o parte îl înghesuie şvezii, din cealaltă leşii. Le-am iscodit pe toate. O să vedeţi că o să ne propună un tractat…

— Asta trebuie s-o mai chibzuim, zise Alexaşka.

Petru scuipă în mare şi îşi şterse vârful pipei cu mâneca:

— Tocmai, noi n-aveam nevoie de acest tractat. Prusia n-o să se bată cu turcii. Dar, băieţi, la Königsberg să nu vă ţineţi de năzbâtii vă rup gâtul… Să nu ne facem de ocară.

Preotul Bitka rosti cu vorbe împletite, după beţie:

— Ne purtăm cuviincios totdeauna nu-i nevoie să ne

mai ameninţi… Ce cin o mai fi şi ăsta — elector — n-am auzit de aşa ceva niciodată.

— E mai mic decât un rege şi mai mare decât un duce, asta-i un elector, răspunse Alexaşka. Dar ţara lui e pustiită şi, de bună seamă, că trăieşte cu pâine şi cu apă.

Alioşka Brovkin asculta, holbând ochii săi albaştri şi căscând gura deasupra căreia mustăţile încă nu mijiseră… Petru îi suflă fum în gură. Alioşka începu să tuşească. Ceilalţi izbucniră în râs şi-l înghiontiră între coaste:

— Lăsaţi-mă în pace… se zburli el, Când te gândeşti, te-apucă şi groaza. Cum o să mergem la ei?

Bătrânul căpitan finlandez se uita uimit la flăcăii care se zbenguiau printre parâme. Nu-i venea să creadă că unul din aceşti băieţi veseli era ţarul Moscovei… Ei, dar puţine minuni sunt pe lume?…

Un ţărm nisipos plutea în depărtare, la babord. Din când în când, se zărea câte o pânză. O corabie eu numeroase vele umflate pierea în zare, spre asfinţit. Aceasta era marea vikingilor şi neguţătorilor hanseatici; astăzi o stăpâneau şvezii. Soarele scăpăta. „Sfântul Gheorghe” cu şcotele filate şi cu vânt de spate, susurând uşor pe vad, se îndreptă spre limba lungă de pământ care despărţea de mare golful Frisches Haff. Pe ţărm răsări un far şi turnurile scunde ale cetăţii Pillau, care apăra intrarea în golf.

După ce se apropiară de coastă, traseră cu tunul şi aruncară, ancora. Căpitanul îi pofti pe moscoviţi la cină.

A doua zi dimineaţă, coborâră pe uscat. Nu era nimic deosebit de văzut: nisip, pini, vreo douăzeci de luntri de pescari, năvoade care se uscau întinse pe pari, nişte căsuţe scunde, sărăcăcioase, roase de vânturi, dar cu perdeluţe albe în ferestre… (Petru îşi aminti cu duioşie de Anchen). În curţile măturate, trebăluiau femei cu bonete de pânză şi bărbaţi cu şepci de piele, fără mustăţi şi cu barbă numai în jurul bărbiei. Se mişcau, poate, ceva mai stângaci decât ruşii, dar mâinile lor nu stăteau de loc Erau prietenoşi fără sfiiciune.

Petru întrebă unde-i cârciuma. Se aşezară la nişte mese de stejar frecate oglindă, minunându-se de curăţenia şi de mirosul plăcut dinăuntru. Cerură bere. Petru scrise în ruseşte o epistolă către electorul Frederic, rugându-l să-l primească. Volkov, însoţit de un soldat din cetăţuie, plecă cu răvaşul spre Königsberg.

Pescari şi pescăriţe se opreau în uşă, se uitau pe fereastră. Petru făcea voios cu ochiul acestor oameni cumsecade, îi întreba cum îi cheamă, cât peşte au prins şi până la urmă îi pofti pe toţi la masă şi-i ospătă cu bere.

Către amiazi, o caretă aurită, ale cărei streşini erau împodobite cu pene de struţ, se opri în faţa cârciumii. Kammerjunkerul von Prinz coborî sprinten din caretă, pudrat, în jachetă de mătase albastră şi, dând la o parte pescarii şi pescăriţele, îşi făcu drum cu un chip speriat spre moscoviţii care băteau în masă cu pocalele de cositor. Ajungând la trei paşi de masă, îşi scoase pălăria cu boruri largi şi mătură duşumeaua cu penele, dându-se înapoi, cu o mâna depărtată spre spate şi cu piciorul îndoit.

— Alteţa sa, suveranul meu, marele elector Frederic al Brandenburgului, are plăcerea să roage pe… (La acest cuvânt se opri: Petru îl ameninţa cu degetul). Roagă pe înaltul şi îndelung aşteptatul oaspe să poftească din această jalnică cocioabă în apartamentele cuviincioase, care-i vor fi puse la dispoziţie, potrivit rangului său…

Alexaşka Menşikov se holbă la cavalerul albastru şi-i dădu pe sub masă un ghiont lui Alioşka:

— Aşa *politesse* înţeleg şi eu… Stă în vârful picioarelor, parcă ar fi într-o poză… Ia uită-te… Vezi ce perucă scurtă are?… La noi se poartă până la brâu… Al dracului!…

Petru se urcă cu von Prinz în caretă. Ceilalţi flăcăi plecară în urma lor cu o droşcă de rând. Se hotărâse ca oaspeţii să fie găzduiţi în casa unui negustor din Kneihof, cartierul cel mai frumos al oraşului. Intrară în Königsberg pe înserate. Roţile huruiau pe caldarâmul curat. Ce ciudăţenie: nu se vedeau garduri. Casele erau clădite cu

faţa la stradă şi aveau ferestre lungi, cu geamuri mici, atât de joase, încât le puteai atinge cu mâna. Peste tot se vedea o lumină prietenoasă. Uşile erau deschise. Lumea trăia fără frică… Îţi venea să întrebi: nu vă e teamă de hoţi? Pe aici, pe la voi, nu sunt tâlhari?

Nici în casa în care erau găzduiţi nu fusese ascuns nimic. Lucrurile de preţ stăteau în văzul tuturor. Trebuia să fii prost ca să nu le furi. Cercetând cu privirea sufrageria, căptuşită cu lemn închis de stejar şi bogat împodobită cu tablouri, vaze şi cu coarne de zimbru, Petru şopti lui Alexaşka:

— Spune-le la toţi cu toată străşnicia că, dacă se ating de cel mai mic lucru, îi spânzur de poartă…

— Ai dreptate, *Min Herz* şi mie mi-i frică… Până se vor obişnui, poruncesc să le coasă buzunarele… Ferească Dumnezeu, ce nu se poate întâmpla la beţie?!…

Von Prinz se întoarse cu careta. Petru plecă cu el la palat…

Intrară pe o portiţă tainică, într-un parc în care se vedea un havuz şi nişte pajişti presurate cu tufe negre, tunse în chip de sferă, de cocoş sau piramidă. Frederic îşi primi oaspetele în parc, pe pragul unei uşi cu geamuri şi-i întinse vârfurile degetelor, acoperite de dantele. O perucă mătăsoasă îi încadra obrajii raşi, cu ochi ageri, cu nasul ascuţit şi cu o frunte mare. Stele cu briliante scânteiau pe eşarfa sa azurie, petrecută peste umăr.

— O, frate, o, tânărul meu frate, rosti el în franţuzeşte şi repetă aceleaşi cuvinte în nemţeşte. Petru îl privea de sus, ca un cocor, neştiind cum să i se adreseze. Să-i spună tot „frate“? N-ar fi fost o titulatură corespunzătoare rangului… Să-i spună „unchiule”? N-ar fi fost cuviincios. Să-i spună „luminăţie” sau altfel? Dacă n-o ghici, te pomeneşti că se supără…

Fără să dea drumul mâinilor oaspetelui său şi păşind de-a-ndăratelea, electorul îl conduse, de-a lungul covorului aşternut pe jos, într-o încăpere mică. Petru rămase ca fermecat: părea că una din pozele lui dragi din copilărie, dintre acelea care atârnau pe pereţii de la

Preobrajenskoie, prinsese viaţă. Un ornic, minunat de frumos, împodobit cu o boltă cerească, cu stele şi cu lună, îşi legăna pendula pe căminul de marmoră în care pâlpâia un foc vesel. Lumina blândă a candelabrelor din pereţi cu câte trei braţe, răsfrântă de oglinjoare, cădea pe tapete, pe taburete, pe măsuţele gingaşe şi pe o mulţime de lucruri fine, drăgălaşe, nostime, cărora cu greu le-ai fi putut găsi întrebuinţare.

Ramuri înflorite de meri şi vişini se înălţau cu graţie din vazele înalte şi subţiri ca baloanele de săpun.

Electorul învârtea în mâini o tabacheră, privind printre gene, cu o expresie amabilă. Îşi pofti musafirul să şadă pe un taburet aurit, atât de subţire, încât Petru încordă muşchii picioarelor, fiindu-i frică să nu-l fărâme… Electorul îşi presăra conversaţia în limba germană cu cuvinte franţuzeşti, în sfârşit, făcu o aluzie la o alianţă militară. De data aceasta, Petru îl înţelese bine. Sfiala i se mai risipi. Răspunse într-un grai marinăresc olandezo-german că venise incognito şi că nu avea de gând să discute despre chestiuni de stat. Peste o săptămână vor sosi înalţii săi trimişi cu care se va putea discuta şi despre aceasta.

Electorul bătu din palme. Se deschise fără zgomot o uşă cu oglindă, pe care Petru o luase drept fereastră şi valeţi în livrele roşii aduseră o măsuţă plină de gustări şi băuturi. Petru, care era hămesit de foame, se înveseli într-o clipă. Dar pe măsuţă era supărător de puţină mâncare: câteva felii de salam, un porumbel fript, un pateu de ficat, salată… Cu un gest elegant, electorul îşi invită oaspele la masă, îşi prinse un şervet scrobit pe piept şi spuse zâmbind fin:

— Toată Europa urmăreşte cu admiraţie succesele strălucite ale armatelor maiestăţii voastre împotriva duşmanilor lui Cristos. Vai, sunt silit să vă aplaud doar ca un roman, de pe băncile unui amfiteatru. Nefericita mea ţară e înconjurată de vrăjmaşi: de poloni şi de suedezi. Atâta vreme cât bandiţii de suedezi rămân în Saxonia, în Polonia, în Marea Baltică şi în Livonia, popoarele nu pot

prospera… Tânărul meu amic, veţi înţelege în curând că duşmanul nostru comun, plaga trimisă de Dumnezeu pentru păcatele noastre, nu este turcul, ci suedezul. Suedezii iau vamă în Marea Baltică de la fiecare corabie. Noi toţi muncim, iar ei trăiesc din jaf, ca viespile. Nu suferim numai noi, dar şi Ţările de jos şi Englitera. „Pe când turcii nu sunt puternici decât datorită sprijinului Franţei, această tirană nesătulă, care-şi întinde mâna uzurpatoare spre coroana spaniolă a Habsburgilor… Scumpul meu amic, veţi fi în curând martor la ridicarea unei mari coaliţii împotriva Franţei. Regele Ludovic al XIV-lea a îmbătrânit, iluştrii săi mareşali sunt în mormânt, iar Franţa zace în ruină din cauza dărilor grele… Ea nu va mai avea putere să ajute pe sultanul Turciei… Turcia va ieşi bătută pe arena internaţională… Dar suedezii sunt cei mai periculoşi inamici în spatele Moscovei.

Atingând uşor masa cu vârfurile coatelor, electorul se juca cu o floare de măr. Ochii lui apoşi luceau. Faţa lui rasă, luminată de făclii, trăda o inteligenţă diabolică.

Petru îşi dădea seama că neamţul îl va prinde în mreje.

Bău o cupă mare de vin:

— Aş vrea să învăţ tragerile de artilerie de la inginerii dumneavoastră…

— Tot parcul e la dispoziţia maiestăţii voastre…

— *Danke*…

— Gustaţi puţin din vinul acesta de Mosela…

— *Danke*. Deocamdată, nu putem să ne băgăm în ciorba evropeană: turcii ne fac multe necazuri…

— Numai să nu speraţi în ajutorul Poloniei, tânărul meu amic, Polonia face jocul Suediei…

— Vinul de Mosela e bun…

— Marea Neagră nu v-ar oferi absolut nici o perspectivă pentru dezvoltarea comerţului… pe când câteva porturi pe coasta baltică ar deschide Rusiei drumul spre bogăţii incalculabile.

Electorul muşca petalele de măr. Privirea lui de oţel luneca cu un invizibil surâs ironic pe chipul descumpănit

al moscovitului…

6

Până la sosirea soliei, Petru petrecu toată săptămâna care urmă afară din oraş, trăgând cu tunurile la ţintă. După aceea primi următorul atestat de la inginerul-şef de artilerie, Steitner von Sternfeld:

„… Domnul Piotr Mihailov să fie recunoscut şi socotit pe deplin pregătit în aruncarea ghiulelelor, în teoria ştiinţei şi în practică, drept un maistru înţelept şi iscusit în artilerie şi, ca atenţie pentru desăvârşitele lui cunoştinţe, să i se dea tot sprijinul şi o largă bunăvoinţă…”

Înalţii trimişi intrară în Königsberg cu o pompă nemaivăzută. În fruntea alaiului erau duşi cai de călărie cu cioltare şi valtrapuri scumpe. În urma lor, venea garda prusiana, pajii, cavalerii şi *reiterii*. Trâmbiţaşii ruşi sunau asurzitor. Veneau apoi, pe jos, cei treizeci de însoţitori ai soliei, în haine verzi, cusute cu argint, pe urmă oamenii soliei, călări, în haine smeurii, cu steme de aur pe piept şi pe spate. Într-un rădvan cu pereţii de cleştar veneau cei trei înalţi trimeşi, Lefort, Golovin şi Vozniţân, în haine albe de atlaz, blănite cu samuri. Sgripţori cu două capete, cusuţi din briliante, sclipeau pe gugiumanele lor de castor, înalte cât un horn. Solii şedeau neclintiţi, ca nişte idoli, rezemaţi de spătar. Inelele din degetele şi din vârful toiegelor scânteiau. În urma rădvanului, veneau dvorenii moscoviţi, în vestmintele cele mai de preţ pe care le aveau…

În timpul recepţiilor şi convorbirilor cu electorul, Petru se plimba cu o corăbioară pe Frisches Haff. N-avea ce face acolo: oricât de şiret ar fi fost electorul, era mai necesară o alianţă cu Polonia decât cu el. Spre deosebire de trecut, înalţii trimişi nu se încăpăţânau în lucruri mărunte: se purtau cu respect, dar nu voiau să sărute în genunchi mâna electorului, pentru că încă nu era rege.

Propuseră un tratat de prietenie, nu unul militar şi stăruiră în propunerea lor. Electorul încercă să-i înduplece.

Solii răspunseră: bine, fie şi o înţelegere militară, dar îndreptată împotriva puterilor care se vor retrage din războiul cu Turcia. Neînvoindu-se cu această propunere, electorul se duse pe corăbioară, la Petru, cu care stătu de vorbă toată noaptea. Dar tânărul ţar nu făcu decât să-şi roadă unghiile murdare. Spre sfârşit, îi spuse:

— Bine, bine… Dar nu scriem nimic pe hârtie… La nevoie o să te ajutăm, electorule… Pe crucea mea… Mă crezi?

După ce încheia că un tractat verbal secret de alianţă (care, totuşi, fu întărit pe hârtie), înalţii trimişi se pregătiră de plecare, dar fură siliţi să mai întârzie trei săptămâni la Pillau, în urma unei ştiri dintre cele mai important: în Polonia începuse alegerea unui nou rege. În seimuri, şleahticii se băteau cu săbiile şi pistoalele, susţinându-şi candidaţii. Aceştia erau în număr de peste zece, dar numai August, electorul Saxoniei şi prinţul Conti, fratele regelui Franţei, erau candidaţii principali şi oficiali.

Prezenţa unui francez pe tronul Poloniei ar fi însemnat renunţarea acesteia la alianţa împotriva turcilor şi război cu Moscovia. Abia aici, pe ţărmul european, înţelese Petru ce înseamnă jocul politic. Trimise de la Pillau o ştafetă la Vinnius cu porunca de a scrie polonilor o epistolă, prin care să bage în sperieţi pe partizanii prinţului francez. La Moscova, epistola fu scrisă pe numele cardinalului primat din Gniezno. În ea se spunea: „… în cazul când un franţuz ar ajunge rege în statul polon ar fi mult vătămată nu numai alianţa împotriva duşmanului sfintei cruci, dar şi pacea veşnică cu Polonia… Din pricina aceasta, noi, marele ţar, nutrind o prietenie nezdruncinată pentru suveranii domniilor voastre, regii Poloniei, precum şi pentru pani, pentru seim şi pentru statul polon nu dorim un astfel de rege din

partea Franciei şi a Turciei...” Epistola fu sprijinită cu samuri şi cu galbeni. Parisul trimisese, de asemeni, aur. Polonii cei uşuratici aleseră atât pe August, cât şi pe Conti.

Izbucni războiul civil. Panii îşi înarmau slugile şi ţăranii, îşi nimiceau unii altora conacurile şi dădeau foc la târguri. Îngrijorat, Petru scrise la Moscova să se împingă oşti spre hotarul Litvaniei, în ajutorul lui August. Dar acesta sosi el însuşi în Polonia, cu o armată de 12 000 de oameni, spre a se urca pe tron. Partida franceză fu bătută. Panii se întoarseră în castelele lor, iar şleahticii mai mărunţei, prin crâşme. Prinţul Conti, astfel se vorbea în Europa, ajungând la Boulogne, în drum spre Polonia, ridică din umeri şi se înapoie la petrecerile lui. Regele August făgădui trimisului rus din Varşovia că va lucra mâna în mână cu Petru.

Încurcătura se isprăvi cu bine. Solii şi Petru cu oamenii săi părăsiră Pillau.

7

Petru călătorea cu dormeza[55]înaintea soliei, fără să se oprească. Trecu prin Berlin, Brandenburg şi Halberstadt. Nu se abătu din drum decât o singură dată, spre a vedea vestitele făurării de lângă Ilsenburg. Petru văzu cum curge fonta dintr-un cuptor înalt, cum clocoteşte fierul în cazane, cum se făuresc ţevile de armă din foi subţiri de metal, cum se taie şi se găuresc metalele la strungurile puse în mişcare de roţi de apă. Meşterii şi calfele lucrau în fierăriile şi atelierele lor. Lucrurile făurite: puşti, pistoale, săbii, lacăte, potcoave, se aduceau la castelul Ilsenburg. Petru îmbie doi meşteri buni să plece la Moscova, dar breasla nu-i lăsă.

Mergeau pe drumuri sădite pe margini cu peri şi meri. Nimeni nu fura poamele. În jurul lor se întindeau crânguri de stejari, ogoare dreptunghiulare, livezi împrejmuite cu ziduri şi, în mijlocul verdeţei, acoperişurile de ţiglă ale

[55] *Dormeză* - trăsură în care călătorul poate dormi ca în pat (n.t.).

hulubăriilor. Pe pajişti se zăreau vaci frumoase, voinice, pâraie strălucitoare, stejari bătrâni, mori de apă. La fiecare două-trei verste, era un târg: o biserică de cărămidă cu turlă ascuţită, o piaţă pavată, cu o fântână de piatră, acoperişul înalt al primăriei, case curate şi liniştite, firma năstruşnică a berăriei şi ligheanul de aramă al bărbierului deasupra unei uşi.

Bărbaţi cu tichii împletite, cu bluze scurte şi ciorapi albi, zâmbeau prietenoşi… Buna şi vechea Germanie…

Într-o seară caldă de iulie, Petru şi Alexaşka intrară cu dormeza lor din capul convoiului în târgul Koppenburg de lângă Hanovra. Câinii lătrau, ferestrele luminau drumul, oamenii se aşezau, la masă. Un om cu şorţ dinainte apăru în uşa luminată a unei cârciumi cu firma „La purcelul de aur“ şi-i strigă ceva surugiului. Acesta opri caii obosiţi şi întoarse capul spre Petru:

— Luminăţia voastră, cârciumarul a tăiat un porc şi are caltaboşi… Nu găsim un loc mai bun de înnoptat…

Petru şi Menşikov coborâră din dormeză şi-şi dezmorţiră picioarele.

— Ce zici, Alexaşka? O să facem ca şi la noi să fie odată o astfel de viaţă?

— Nu ştiu, *Min Herz*, cred că nu aşa curând…

— Frumos trăiesc… Ascultă: până şi câinii latră aici fără răutate. Ce rai… Când îmi aduc aminte de Moscova, îmi vine să-i dau foc…

— Ai dreptate, parcă ar fi o cocină.

— Oamenii nu se dezbară uşor de vechile lor năravuri, trândăvesc până le putrezeşte noada. Într-o mie de ani, n-au învăţat să are pământul… De unde se trag toate astea? Electorul Frederic e un om deştept: trebuie să răzbatem la Marea Baltică. Asta e… Şi să clădim acolo un oraş nou, care să fie un adevărat rai… Uită-te: până şi stelele au aici o lumină mai vie decât la noi…

— La noi, *Min Herz*, ai noştri ar spurca totul într-o clipă…

— Aşteaptă, Alexaşka. După ce mă întorc, am să scot sufletul din ei.

— Numai aşa s-ar mai putea face ceva…

Intrară în cârciumă. Deasupra vetrei mari şi de o grindă de stejar, sub tavan, atârnau şunci şi cârnaţi; vreascurile pâlpâiau, aruncând sclipiri pe nişte vase de aramă. Cârciumarul se plecă adânc în faţa lor, zâmbind cu toată faţa lui ca o oală roşie. Petru şi Alexaşka cerură bere. Tocmai se pregăteau să ia o gustare, când în cârciumă intră un cavaler. Purta o pălărie înaltă, conică, cu boruri largi şi o mantie de felendreş, care i se agăţa de pinteni. Îi făcu semn cârciumarului să iasă, apoi se săltă pe vârfurile picioarelor, îşi scoase pălăria cu mâna adusă în faţă şi începu să facă reverenţe, agăţându-şi mereu mantia cu sabia şi zburând graţios prin încăpere. Petru şi Alexaşka îl priveau cu gurile căscate. Cavalerul spuse într-un grai dulce:

— Alteţa sa electoarea Sofia a Hanovrei, împreună cu fiica sa, Sofia-Charlotta, electoarea Brandemburgului, fiul său, prinţul Georg-Ludwig, augustul moştenitor al tronului Engliterei, ducele de Celle, precum şi doamnele şi cavalerii de la curtea alteţei sale, au plecat din Hanovra, grăbindu-se să iasă în întâmpinarea majestăţii voastre, nădăjduind să compenseze drumul obositor şi adăpostul incomod, prin cunoştinţa cu extraordinarul şi gloriosul ţar al Moscovei…

Koppenstein — astfel se numea cavalerul — îl rugă pe Petru să poftească la cină: electoarea şi fata ei nu se aşezau la masă, aşteptându-şi oaspetele… Petru nu înţelesese decât jumătate din vorbele care-i fuseseră spuse şi se sperie întratât, încât era gata s-o şteargă în stradă…

— Nu pot, spuse bâlbâindu-se, sunt foarte grăbit… Afară de asta, e şi târziu… Poate când mă întorc din Olanda…

Mantia şi pălăria lui Koppenstein începură să zboare din nou prin încăpere. Cavalerul stărui, încăpăţânat. Alexaşka şopti în ruseşte:

— De ăsta nu scapi… E mai bine să te duci pentru un ceas, *Min Herz*… Nemţii sunt supărăcioşi…

Înciudat, Petru îşi rupse un nasture de la cămaşă. Primi, cu condiţia ca el şi Alexaşka să fie conduşi pe o uşă dosnică, unde să nu-l vadă nimeni şi la masă să se afle numai electoarea, sau, în cazul cel mai rău şi fata ei. Trăgându-şi tricornul prăfuit pe sprâncene, se uită cu jind la cârnaţii de deasupra vetrei.

În stradă îi aştepta o caretă.

8

Electoarea Sofia şi Sofia-Charlotta, fiica ei, stăteau la masa aşezată pentru cină, înaintea unui cămin acoperit, din cauza urâţeniei lui, cu o ţesătură chinezească. Mama şi fata suportau cu stoicism toate incomodităţile unui castel medieval, care le fusese pus la dispoziţie de un moşier din localitate.

Cele câteva covoare abia puteau acoperi pereţii scorojiţi, de cărămidă; fără îndoială că sus, sub bolţi, îşi făcuseră culcuş bufniţele. Nişte jilţuri mici, capitonate cu mătase, de care gazda făcuse rost la repezeală, erau aşezate lângă masă pe pardoseala de lespezi, tocită de cizmele cavalerilor cu bărbi roşii şi de potcoavele armăsarilor acestora. Peste tot mirosea a şoareci şi a praf. Cele două doamne se scuturau, gândindu-se la grosolănia unor moravuri, care, slavă Domnului! — dispăruseră pentru totdeauna. Privirile lor erau alinate de un tablou mare, care atârna în cârligul ruginit, destinat pentru scuturi şi platoşe. Tabloul înfăţişa un belşug minunat ; o tejghea încărcată cu un morman de peşti de mare şi languste, grămezi de păsări tăiate, de legume şi fructe, alături de mistreţi răpuşi de suliţe…

Culorile iradiau parcă o lumină solară…

Pictura, muzica, poezia, jocul unui spirit viu, îndreptat spre tot ce este rafinat şi elegant, iată singurul conţinut demn al acestei vieţi trecătoare: astfel credeau mama şi fata, amândouă socotite printre cele mai culte femei din Germania. Şi una şi cealaltă întreţineau corespondenţă

cu Leibnitz[56] care spunea: „Inteligenţa acestor femei e atât de vie, încât uneori eşti nevoit să capitulezi în faţa întrebărilor lor pline de o adâncă înţelepciune”. Încurajau arta şi literatura. Sofia-Charlotta înfiinţase la Berlin o Academie de ştiinţe. Cu câteva zile în urmă, electorul Frederic le împărtăşise printr-o scrisoare, în cuvinte pline de spirit, dar binevoitoare, impresiile pe care i le lăsase regele barbarilor, care călătorea în haine de dulgher. „După cum se vede, Moscovia se deşteaptă din somnul ei asiatic. E foarte important ca primii ei paşi să fie îndreptaţi într-o direcţie fericită.” Mamei şi fetei nu le plăcea politica. Fuseseră mânate la Koppenburg de cea mai nobilă curiozitate.

Electoarea Sofia strângea cu degetele ei subţiri braţul jilţului, trăgând cu urechea: prin fereastra deschisă, care dădea în parc, i se părea că aude uruit de roţi, acoperind foşnetul nocturn al frunzişului. Şiragurile de perle tremurau în peruca ei albă, întinsă pe o carcasă de balene atât de înaltă, încât chiar dacă ar fi ridicat mâinile, n-ar fi putut să-i atingă vârful. Electoarea era slabă şi zbârcită; golurile dintre dinţii de jos le astupase cu ceară. Dantelele de la decolteul rochiei ei violete acopereau ce nu mai putea să ispitească pe nimeni. Numai în ochii ei mari şi negri juca o luminiţă şireată.

Sofia-Charlotta, cu nişte ochi negri, ca ai maică-si, dar cu o privire mai calmă, era frumoasă, maiestoasă, albă: o frunte inteligentă sub peruca pudrată, umeri şi sâni, descoperiţi aproape până la sfârcuri, fermecători, buze subţiri, bărbie energică… Năsucul, puţin cam cârn, te făcea să-i priveşti cu atenţie chipul, căutând o tăinuită frivolitate.

— În sfârşit, spuse ea ridicându-se. Au sosit.

Maică-sa i-o luă înainte. Foşnind din mătăsuri, se apropiară de firida adâncă a ferestrei. O umbră lungă aluneca repede, legănându-şi mâinile pe una din aleile

---

[56] *Gottfried-Wilhelm Leibnitz (1646—1716*) - celebru filosof, matematician, fizician, istoric şi diplomat german (n.a.).

parcului. Altă umbră, cu mantie şi cu pălărie ţuguiată şi puţin mai în urmă încă una, alergau după ea.

— El e, spuse electoarea. Dumnezeule, ce uriaş…

Koppenstein deschise uşa

— Maiestatea sa, ţarul!

Apăru un picior cu vârful întors înăuntru, încălţat cu o gheată plină de praf şi cu un ciorap de lână. Petru intră pieziş. Văzând pe cele două doamne luminate de făclii îngână: „*Guten Abend*.. “. Duse mâna la frunte, ca să se frece, se zăpăci şi îşi acoperi faţa cu palma.

Electoarea Sofia făcu trei paşi înainte, îşi ridică cu vârful degetelor rochia şi făcu o reverenţă cu o sprinteneală uimitoare pentru vârsta ei:

— Bună seara, maiestate…

Venind în locul maică-si, Sofia-Charlotta dădu mâinile în lături, cu o mişcare de lebădă şi, ridicându-şi fustele bogate, se înclină;

— Maiestatea voastră ne va ierta legitima nerăbdare cu care am căutat să vedem pe tânărul erou, stăpânitor a nenumărate popoare, primul rus care a călcat peste păgubitoarele prejudecăţi ale strămoşilor săi.

Desprinzându-şi mâna de faţă, Petru se încovoie ca o prăjină, dându-şi seama că e atât de caraghios, încât doamnele vor pufni în râs, ceea ce va fi jignitor pentru el. Era fâstâcit la culme şi cuvintele nemţeşti îi zburaseră din minte…

— *Ich kann nicht sprechen*… Nu pot vorbi, îngână cu glas slab… Nu era însă nevoie să vorbească… Electoarea Sofia îi puse o sută de întrebări, fără să mai aştepte răspunsul la ele: se interesă de vreme, de drum, de Rusia, de război, de impresiile pe care i le-a lăsat voiajul, îl luă de braţ şi-l conduse la masă. Se aşezară tustrei cu faţa spre sala cu bolţile întunecoase. Mama îi puse pe farfurie o păsărică friptă, fata îi turnă vin. Femeile adiau un parfum dulceag. Vorbind duios, ca o mamă, bătrâna îi atingea cu degetele uscate pumnul pe care-l ţinea mereu încleştat spasmodic, pentru că îi era ruşine să-şi arate unghiile pe faţa aceea de masă albă ca zăpada, printre

flori şi cristaluri.

Sofia-Charlotta îl îmbia cu o plăcută curtenie, ridicându-se ca să ajungă la vreo carafă sau tipsie şi întorcându-şi faţa spre el, cu un zâmbet fermecător:

— Gustaţi din asta, maiestate… Credeţi-mă că merită să încercaţi.

Dacă n-ar fi fost atât de frumoasă şi de goală, dacă nu i-ar fi foşnit rochia parfumată, ar fi crezut că e sora lui. Glasurile amândurora îi sunau, atât de dulce de parcă i-ar fi fost rude apropiate. Petru, se simţi mai puţin stingherit şi începu să răspundă la întrebări. Electoarele îi vorbiră despre vestiţii pictori flamanzi şi olandezi, despre marii dramaturgi de la curtea franceză, despre filosofie şi estetică. Neavând nicio idee despre multe din aceste lucruri, Petru întreba, se minuna…

— La Moscova… ştiinţe şi arte! spuse, smucindu-şi piciorul sub masă. Abia aici le-am văzut pentru întâia oară… Ai noştri s-au temut să le introducă… Boierii şi dvorenii noştri sunt nişte ţărănoi… Nu fac decât să mănânce, să doarmă şi să se roage lui Dumnezeu… Ţara noastră zace în beznă. Dumneavoastră n-aţi putea să trăiţi acolo nici o zi. De frică. Stau aici cu dumneavoastră şi mi-e teamă să arunc o privire înapoi… Numai în jurul Moscovei sunt 30 000 de tâlhari… Se spune despre mine, în scrieri tainice, că vărs mult sânge, că schingiuiesc cu mâna mea…

Gura i se strâmbă, un obraz îi zvâcnea, ochii lui bulbucaţi priviră deodată sticloşi, ca şi cum înaintea lui n-ar fi fost o masă plină de bunătăţi, ci o casă fără geamuri, cu duhoare de sânge stătut din aşezarea Preobrajenskoe. Gâtul şi umărul îi tresăriră brusc, căutând parcă să alunge vedenia…

Cele două femei urmăreau, înfricoşate, curioase, schimbările de pe faţa lui…

— Nu trebuie să credeţi tot ce se aude… Mai mult ca orice îmi place să construiesc corăbii… Galionul „Prinkipium“ a fost construit de la catarg şi până la cală cu mâinile astea (îşi descleştă, în sfârşit, pumnii şi le

arătă bătăturile…) Îmi place marea şi focurile de artificii. Cunosc paisprezece meşteşuguri, dar deocamdată nu prea bine. De aceea am sosit aici… Dar când auziţi că aş fi crud şi că mi-ar plăcea sângele, să ştiţi că e o minciună… Nu sunt crud… Dar oricine ar sta la Moscova cu ai noştri, ar turba… Totul trebuie dărâmat în Rusia, totul trebuie clădit din nou… Vai, cât de încăpăţânată e lumea la noi! Din pricina aceasta, unii îşi lasă carnea, sub cnut…

Se opri, privi pe cele două femei în ochi şi zâmbi cu aer vinovat:

— Să fii rege aici, e o plăcere… Pe când eu, măicuţo, urmă el, apucând-o pe electoarea Sofia de mână, trebuie să învăţ mai întâi eu însumi dulgheria.

Electoarele erau încântate. Îi iertară unghiile murdare, faptul că-şi ştergea mâinile pe faţa de masă, că plescăia mestecând, îi iertau povestirile pe şleau despre moravurile moscovite şi întrebuinţarea argoului marinăresc, îl iertau că făcea cu ochiul şi că spre a fi mai expresiv, dăduse de câteva ori s-o înghiontească cu cotul pe Sofia- Charlotta.

Totul, până şi aparenta lui răutate şi naiva neînţelegere a unor manifestări umane le speria într-o oarecare măsură, dar le şi încânta. Ca o sălbăticiune viguroasă, Petru vădea o primitivă prospeţime. (După aceea, electoarea Sofia îşi însemnă în jurnalul ei: „E un băiat foarte bun şi, în acelaşi timp, foarte rău. Sub raport moral, e un desăvârşit reprezentant al ţării sale”).

Petru fu înviorat de vinul spumos şi de prezenţa unor femei atât de inteligente şi delicate. Sofia-Charlotta îşi exprima dorinţa de a-i prezenta pe unchiul şi pe fratele ei, precum şi curtea. Petru vârî mâna în buzunar şi, zâmbind straniu cu gura lui mică, dădu din cap: „Bine, dă-i drumul!…“ Intră ducele de Celle, un bătrân uscăţiv, cu barbişonul cărunt, tăiat după moda spaniolă, cum nu se mai purta pe vremea aceea şi cu mustăţi răsucite, de craidon şi spadasin; apoi, prinţul moştenitor, un tânăr cu faţa îngustă, îmbrăcat în catifea neagră; doamne în

toalete multicolore, vaporoase şi cavaleri; intră şi Alexaşka cel frumos, cu umeri largi, înconjurat de doamne de onoare (se simţea pretutindeni ca la el acasă), împreună cu solii Lefort şi Golovin cel gras, locţiitorul ţarului pentru Siberia. (Ajunseseră din urmă dormeza ţarului în Koppenburg şi, aflând unde e Petru, alergaseră la castel, nemâncaţi şi fără a-şi mai schimba hainele).

Petru îl îmbrăţişă pe duce, ridicându-l de subţiori, îl sărută pe obraz pe viitorul rege al Engliterei, apoi îşi depărtă mâna de trup şi făcu o plecăciune sprintenă în faţa curtenilor. Doamnele făcură reverenţe, iar cavalerii ţopăiră cu pălăriile.

— Alexaşka, închide uşa bine, spuse Petru în ruseşte. Apoi, umplu cu vin o cupă de aproape un litru, chemă cu un semn din cap pe cavalerul cel mai apropiat de el şi-i spuse, zâmbind ciudat:

— Potrivit unui obicei rusesc, nimeni nu poate să refuze un pahar oferit de ţar. Toată lumea va bea câte un pocal plin, atât doamnele, cât şi cavalerii…

Începu o petrecere ca în Kukui. Îşi făcură apariţia nişte cântăreţi italieni cu mandoline. Petru voi să dănţuiască. Dar italienii cântau încet, molatec. Atunci, îl trimise pe Alexaşka la cârciumă, unde poposiseră muzicanţii săi. Veniră nişte flăcăi din polcul Preobrajenski, îmbrăcaţi toţi cu rubaşte smeurii şi cu părul rotunjit, cu fluiere şi cornuri şi se opriră încremeniţi lângă perete. Apoi, începură să cânte din linguri, talgere, cornuri de vacă, fluiere de lemn şi trâmbiţe de aramă… O muzică atât de drăcească nu mai răsunase niciodată sub bolţile acelea medievale. Petru bătea tactul cu piciorul şi îşi rotea ochii:

— Dă-i drumu’, Alexaşka!

Menşikov săltă din umeri şi din sprâncene, îşi luă o înfăţişare amărâtă şi începu să bată din picior, când cu vârful, când cu tocul. Sofia dori să-l vadă pe Petru dănţuind. Acesta o luă uşor de degete şi o conduse prin sală ca pe o lebădă. După ce o aşeză, îşi alese una tinerică şi durdulie şi începu să-i facă reverenţe. Lefort se

apucă să conducă danţurile. Sofia-Charlotta îl alese pe Golovin cel gras.

Însoţitorii soliei, care intraseră între timp din parc, îşi aleseră câte o doamnă şi începuseră să joace pe vine, cu fel şi chip de giumbuşlucuri, chiuind sălbatic, tătăreşte. Fustele se învârteau şi perucile se desprindeau. Le dădură de lucru nemţoaicelor. Mulţi dintre ei se mirau: de ce or avea doamnele coastele atât de tari? Petru o întrebă şi el pe Sofia-Charlotta. La început, electoarea nu-l înţelese, apoi râse cu lacrimi:

— Nu sunt coaste. Sunt arcurile şi balenele corsetelor…

9

La Koppenburg s-au despărţit. Marii soli au plecat pe drum ocolit spre Amsterdam, iar Petru, cu un mic număr de oameni, a luat-o spre Rin. Înainte de a ajunge la orăşelul Xanten, s-a îmbarcat pe un vas şi a pornit la vale. Dincolo de Schenkenschanze, începea Olanda cea visată. Intrară pe braţul drept al Rinului şi, în satul For, trecură, prin ecluze, în canale.

Ambarcaţiunea cu fundul plat era trasă de doi cai murgi, cu crupele dolofane, cu piepturile late. Caii mergeau, clătinând liniştiţi din cap, pe poteca nisipoasă de pe malul verde. Canalul trecea, în linie dreaptă, printr-o câmpie împărţită ca pe hartă, în grădini de zarzavat, păşuni, plantaţii de flori şi o reţea de canale şi şanţuri cu apă. Era o zi caldă şi cam pâcloasă. Micşunelele, zambilele şi narcisele începuseră să se ofilească. Pe alocuri, maldăre înnegrite de flori erau tăiate şi puse în coşuri. Dar lalelele negre-violete, roşii ca focul, pestriţe şi aurii, acopereau pământul cu un covor de catifea. Pretutindeni se vedeau aripi de mori, mişcate de vântul leneş, ferme, căsuţe cu acoperişuri de ţiglă povârnite, cu cuiburi de barză, rânduri de sălcii scunde de-a lungul şanţurilor. În depărtare, printr-un văl albăstrui, se zăreau oraşe, siluete de catedrale, de turnuri şi mori, mori…

O luntre, încărcată cu fân, plutea pe un canal îngust, prin faţa grădinilor de zarzavat. Pânza ei apăru de după o fermă, lunecând printre lalele… Lângă o ecluză înverzită de mucegai, stăteau câţiva olandezi, îmbrăcaţi cu nişte pantaloni largi ca butoaiele, cu bluze înguste la piept şi cu saboţi de lemn în picioare. Luntrile lor, încărcate cu legume, erau oprite pe apa canalului, care curgea în direcţia în care lucea soarele prin pâclă. Îşi fumau în linişte pipele, aşteptând să se deschidă ecluza. Pe alocuri, barca plutea mai sus decât ogoarele şi clădirile pe lângă care treceau. Jos se vedeau fructele pomilor, ale căror crengi se întindeau de-a lungul zidului de cărămidă; rufe întinse pe frânghii, păuni plimbându-se pe nisip, în curţi curate. Ruşii rămăseseră cu gurile căscate văzând aceste păsări măiestre. Ţara aceasta, smulsă mării printr-o muncă minunată, le apărea ca un vis văzut aievea. Fiecare petic de pământ era venerat şi îngrijit!… Nu ca la ei, în stepele sălbatice!…

Petru spuse pufăind din pipa lui de argilă, în botul bărcii:

— Avem la noi, la Moscova, curţi mai mari decât toată întinderea asta… Dar nimeni nu se gândeşte să facă rânduială şi să-şi măture curtea, ori să facă o grădină de zarzavat, lucru atât de plăcut şi de folositor… Când o casă începe să se aplece într-o rână, nu vă daţi jos de pe cuptor diavolilor, ca s-o proptiţi… Vă cunosc eu… Vă e lene şi să vă duceţi să vă faceţi nevoile într-un loc cuviincios, vă ţârâiţi lângă prag… De ce oare? Avem o ţară atât de mare şi, totuşi, suntem săraci…

Ne surpăm noi înşine… Uitaţi-vă la pământul ăsta, care a fost scos din fundul mării. Aici a trebuit ca fiecare pom să fie adus de aiurea şi sădit. Au făcut un adevărat rai…

Barca trecu printr-o ecluză care ducea dintr-un canal mare în altele mai mici. Înaintau cu ajutorul prăjinilor, încrucişându-se mereu cu luntri greu încărcate. La răsărit, se întindea un văl lăptos-cenuşiu: Zuider-See, marea Olandei. Pe apă se zăreau din ce în ce mai multe

pânze. Ţinutul era tot mai populat. Soarele scăpătă. Se apropiau de Amsterdam. Corăbii şi iar corăbii pe luciul mării cu sclipiri trandafirii… Catarguri, pânze, turlele ascuţite ale catedralelor şi edificiilor, toate luceau în lumina asfinţitului… Nori învăpăiaţi se înălţau ca nişte munţi de dincolo de mare… Dar ziua se stingea repede şi norii parcă se acopereau cu scrum. Pe câmpie se zăreau licăriri de felinare, lunecând pe canale.

Se opriră să cineze la o cârciumă de pe mal, luminată prietenos. Băură *gin* şi *ale englezesc*. Petru trimise de acolo pe toţi însoţitorii şi tâlmacii, împreună cu cuferele, la Amsterdam, iar el, împreună cu Menşikov, cu Alioşa Brovkin şi cu popa Bitka, trecu într-o luntre cu catarg şi, ocolind capitala, îşi urmă drumul mai departe, spre sătucul Saardam.

Aştepta cu cea mai mare nerăbdare să vadă această aşezare, care îi era scumpă din copilărie.

Fierarul Harrit Kist, un vechi prieten al lui (de pe vremea când construiau corăbii de joacă pe lacul Pereiaslavski), îi vorbise mult despre Saardam. După ce făcuse ceva parale, Kist se întorsese în ţară, dar alţi fierari şi dulgheri de corăbii, care veniseră de la Saardam (întâi la Arhanghelsk, apoi la Voronej), îi spuneau: „Petru Alexeevici, ce mai corăbii se fac la Saardam: uşoare, repezi, trainice, corăbii între corăbii…“

La vreo zece kilometri spre nord de Amsterdam, în satele Saardam, Kog, Ost Zanen, West Zanen, Zandik, se găseau cel puţin cincizeci de şantiere navale. Acolo se lucra zi şi noapte şi atât de repede, încât o corabie era gata în cinci-şase săptămâni. În jurul lor, se găseau o mulţime de manufacturi şi făurării puse în mişcare de morile de vânt, producând toate cele trebuincioase pentru şantiere: piese date la strung, cuie, scoabe, parâme, pânze, mobilier. Aceste şantiere navale particulare lucrau, vase comerciale şi baleniere de mărime mijlocie. Vasele de război şi cargoboturile mari, care făceau legătura cu coloniile, se construiau la Amsterdam, în două şantiere ale amiralităţii.

De pe luntrea care înainta într-un golf adânc şi îngust, se zăriră pe ţărm lumini, se auziră lovituri de topoare, scârţâit de ferăstraie, zăngănitul fierului răsunând cât era noaptea de lungă. La lumina unui foc, se văzură coastele şi pupa unei corăbii ridicate la cale, braţul unei macarale de lemn, ridicând cu ajutorul unor scripeţi stive de scânduri, apoi, nişte grinzi grele. Bărci cu felinare mişunau de colo-colo. Se auzeau glasuri răguşite. Mirosea a talaş de pin, a smoală şi a umezeală caracteristică apelor curgătoare… Patru olandezi voinici trăgeau la vâsle şi pufăiau din pipele încovoiate.

Spre miezul nopţii, se opriră la o cârciumă ca să mai răsufle. Vâslaşii se schimbară. Se lăsă o dimineaţă umedă şi mohorâtă. Casele, morile, luntrile, barăcile lungi, care păreau noaptea atât de mari, parcă se micşoraseră pe malurile acoperite cu o rouă albastră-întunecată. Sălcii pletoase se aplecau spre apele înceţoşate. Unde o fi faimosul Saardam?

— Uite-l, spuse unul dintre vâslaşi, arătând cu capul spre nişte căsuţe clădite din lemn şi cărămizi înnegrite, cu acoperişuri repezi şi cu faţade plate.

O luntre trecu prin faţa lor, pe un canal cu apă murdară, ca pe o stradă. Localnicii se trezeau. Pe ici, pe colo, focul ardea deja în vetre. Femeile spălau ferestrele pătrate, cu geamuri mici, irizate de vremuri, frecau clanţele şi scoabele de aramă de la uşile lăsate într-o rână, ale caselor. Un cocoş cânta pe o magazie acoperită cu brazde de iarbă. Se lumina din ce în ce. Apa canalului aburea. De-a curmezişul lui atârnau nişte straie pe frânghii: pantaloni din cale-afară de largi, cămăşi de pânză groasă, ciorapi de lână. Trecând pe sub ele, trebuia să te apleci.

Cotiră într-un canal mai îngust, transversal, trecând prin faţa unor piloţi putrezi, a unor coteţe de găini, grajduri cu latrine lipite de ele şi a unor sălcii scorburoase. Canalul dădea într-un lac mic. În mijlocul lacului, un bărbat cu o tichie împletită, cu capul între umeri, stătea într-o barcă, pescuind ţipari. Privindu-l bine,

Petru sări în sus şi strigă:

— Harrit Kist, fierarule, tu eşti?

Omul trase undiţa din apă şi abia după aceea se uită la el. Cu toate că privea calm, se cunoştea că e mirat: în luntrea care se apropia de el, stătea un tânăr în haine de lucrător olandez, cu pălărie de muşama, cu bluză roşie şi cu pantaloni de pânză… Dar Kist cunoştea un singur chip asemănător… un chip poruncitor, deschis, cu ochi de exaltat… Harrit Kist tresări: ţarul Moscovei se ivise dimineaţa de după cotitura unui canal, într-o luntre oarecare. Harrit Kist clipi din ochi. Dându-şi seama că înaintea lui se află, în adevăr, ţarul, el strigă:

— Tu eşti, Piter?

— Bună dimineaţa…

— Bună dimineaţa, Piter…

Harrit Kist îi strânse uşor mâna cu degetele sale aspre. Pe urmă, îl văzu pe Alexaşka:

— Ehei, tu eşti, băiatule?… Mă uitam şi mi se părea că parcă aţi fi voi… Ce bine aţi făcut că aţi venit în Olanda…

— Kist, rămânem aici toată iarna. Vom lucra ca dulgheri într-un şantier. Ne ducem astăzi să ne cumpărăm scule…

— Puteţi să luaţi scule bune şi ieftine de la văduva lui Jakob Ohm. Am să vorbesc cu ea…

— Am hotărât încă de la Moscova că am să trag la tine…

— Piter, la mine e strâmtoare. Sunt om sărac… Căsuţa mea e proastă de tot…

— Cred că la şantier n-o să-mi dea cine ştie ce leafă…

— Ai rămas tot atât de glumeţ, Piter…

— Deloc. Acum nu ne mai arde de glume. În doi ani, trebuie să ne construim o flotă şi din proşti să devenim oameni deştepţi! Nu vrem să mai vedem boieraşi la noi în ţară.

— Te-ai gândit la un lucru frumos, Piter.

Se îndreptară cu luntrea spre malul înverzit, unde sub un acoperiş de ţiglă povârnit se afla o casă de lemn cu două ferestre şi, lipită de ea, o magazie. Fumul ieşea pe

coşul îngust şi înalt, ridicându-se spre crengile unui arţar bătrân. Lângă o uşă aplecată într-o rână, cu oberlihtul zăbrelit, era întins un preş curat, pe care se lăsau saboţii de lemn; pentru că, în Olanda, se intra în casă în ciorapi. Ţinându-şi mâinile sub şorţul curat, o bătrână uscăţivă se uita din prag la cei sosiţi. Aruncând vâslele în iarbă, Harrit Kist îi strigă „Ascultă, flăcăii au venit de la Moscova”. Bătrâna îşi plecă cu demnitate boneta cu urechi, scrobită…

Casa îi plăcu mult lui Petru, care ocupă acolo o odaie cu două ferestre şi o cămară mică şi întunecoasă cu un pat (pentru el şi pentru Alexaşka) şi podul (pentru Alioşka şi pentru Bitka), unde te puteai urca pe o scară de lemn mobilă. În aceeaşi zi, cumpărară scule bune de la văduva lui Jakob Ohm. Pe când le aducea acasă cu roaba, Petru se întâlni cu dulgherul Rensen, un om gras şi prietenos, care lucrase o iarnă la Voronej. Rensen se opri, căscă gura şi deodată îngălbeni: flăcăul cu pălăria de muşama dată pe ceafă, care împingea roaba, îi adusese aminte de ceva atât de înfricoşător, încât îi îngheţă inima… în amintirea lui învie priveliştea unei ninsori, un crâmpei de cer înroşit de foc şi leşurile unor lucrători ruşi legănate de viscol…

— Noroc, Rensen. Petru lăsă roaba jos, îşi şterse cu mâneca faţa asudată şi-i întinse mâna. Da, eu sunt… Ce mai spui? Rău ai făcut că ai fugit din Voronej… Uite, eu de luni o să lucrez la şantierul lui Lingst Rogge… Bagă de seamă, să nu spui că mă cunoşti… Aici sunt Piotr Mihailov.

Ochii lui bulbucaţi şi imobili oglindiră din nou văpaia de la Voronej.

10

„*Mein Herr König*, navigatorii, trimişi prin ucazul vostru la învăţătură, au fost împărţiţi, fiecare la locurile lor… Ivan Golovin, Pleşceev, Krapotkin, Vasili Volkov, Vereşciaghin, Alexandr Menşikov, Alexei Brovkin, preotul

Bitka, mereu beat şi eu, care sunt împreună cu ei, am fost daţi unii la Saardam, alţii la Casa Indiilor răsăritene, să înveţe construcţiile de corăbii… Alexandr Kikin şi Stepan Vasiliev, la catarguri; Iakim la zugrav şi diaconul Krivosâhin din Polsk, la felurite mori de apă; Borisov şi Uvarov, la bărci; Lukin şi Kobâlin, la scripeţi; Konşin, Skvorţov, Petelin, Muhanov şi Sineavin s-au tocmit ca mateloţi pe felurite corăbii; Arcilo a plecat la Haga să înveţe artileria… Iar stolnicii, care au sosit aici înaintea noastră, după ce au învăţat busola, au vrut să se întoarcă la Moscova, crezând că asta-i tot… Noi le-am schimbat însă gândurile şi le-am poruncit să se tocmească lucrători la şantierul din Ostade, ca să-şi mai dezmorţească şezuturile…

Domnia sa, Jakob Bruss a sosit aici şi ne-a înmânat o scrisoare de la prea luminăţia voastră. Ne-a arătat rănile, care nu s-au lecuit încă şi s-a plâns că le-a căpătat la un chef dat de prea luminăţia voastră… Eşti un sălbatic! Cât timp ai să mai frigi oamenii? Până şi aici au venit doi inşi răniţi de voi. Rupe prieteşugul cu Ivaşka Hmelniţki… Altfel ai să te alegi cu mutra stâlcită… Piter.. “

„… În scrisoarea domniei tale, stă scris că aş avea de-a face cu Ivaşka Hmelniţki, ceea ce nu este adevărat… Ţi-a spus-o Jakob, în neştire, venind beat de la Moscova… N-am vreme pentru Ivaşka; o ducem numai în gâlcevi şi ne bălăcim în sânge… Voi aveţi timp să vă înhăitaţi cu Ivaşka, dar noi n-avem… După cum am mai scris domniei tale, am mai prins opt tâlhari din ceata cu pricina. Printre tâlharii aceştia sunt negustori, târgoveţi, măcelari, birjari şi boieri: Petruşka Selezen, Mitka Piciuga, Popugai, Kuska, Zaika şi Mişka Tîrtov, fecior de dvorean… Tabăra lor şi ascunzişul unde strângeau prada era dincolo de porţile Tverskie… Dar în ceea ce-l priveşte pe Bruss, sau pe alţii care ar mai veni să se plângă împotriva mea, o fac la beţie… Cad la picioarele tale, Fedka Romodanovski…“

„… *Min Herr König*, am primit o scrisoare, în oare e

vorba de străinul Thomas Fadenbracht: cum să mai facă de acum înainte negoţ cu tutun? În privinţa asta, am dat un ucaz încă din iarnă: primul an să facă negoţ pentru el, al doilea an, tot pentru el, dar cu vamă, iar în al treilea an, negustoria să fie pusă la mezat: cine plăteşte mai mult, aceluia să i se dea… Sunt foarte mirat: oare boierilor voştri de sfat nu le-a dat în gând ce trebuie să facă? Mi se pare că e un lucru destul de uşor… Pentru nevoile măriei voastre, s-au cumpărat de aici 15 000 de puşti şi s-a cerut să ni se mai facă 10 000; aşijderea s-a mai încheiat învoială pentru 8 balimezuri şi 14 falconete. Am căutat mult pe aici meşteri în fier, dar deocamdată n-am putut să găsim: meşterii buni se ţin de slujbele lor, iar de cei proşti n-avem nevoie… Te rog să-i dai bineţe gheneralului meu şi să-l rogi să facă bine a nu-mi părăsi casa… (Mai departe urmează cu cerneală simpatică). Am primit aici următoarele veşti: Regele Franţei pregăteşte la Brest, o flotă mare, dar nimeni nu ştie unde va porni… Ieri s-a primit de la Viena ştirea că a murit regele Spaniei… Domnia ta ştii ce se va întâmpla după moartea lui[57].

Îmi mai scrii de ploile mari de la noi… Ne minunăm mult că palatele voastre din Moscova zac în noroi… Trăim aici sub nivelul apei, dar e uscat… Piter…”

Vasili Volkov însemnă în jurnalul pe care-l ţinea din porunca lui Petru:

„Am văzut la Amsterdam un copil de parte femeiască, în vârstă de un an şi şase luni, acoperit cu păr pe tot trupul, foarte gras, cu faţa lată de şase verşoci; îl aduseseră la bâlci. Am văzut acolo un fil care juca menuete, suna din surlă, turceşte, trăgea cu muscheta şi făcea dragoste cu o căţeluşă, care-l întovărăşea. Mare năzdrăvănie!…

Am văzut un cap de om, făcut din lemn, care vorbea! Îl întorcea ca pe un ornic şi ce spuneai tu spunea şi capul. Am văzut doi cai de lemn cu o roată. Lumea se

[57] Războiul pentru succesiune la tronul Spaniei (n.a.).

urca pe ei şi se ducea repede unde voia… Am văzut un geam, cu ajutorul căruia puteai să topeşti argint şi plumb. Tot cu acelaşi geam au încercat să aprindă un lemn în apă. Apa, de vreo patru degete, a început să fiarbă şi lemnul a ars.

Am văzut la un doftor de-ale anatomiei: măruntaie de om răzleţite: inimă, plămâni, rinichi; am văzut cum se naşte piatra la rinichi. Vâna de care se leagă plămânul e ca o cârpă veche, iar vinele din creier sunt ca nişte fire de aţă… Mare minune!…

Oraşul Amsterdam e la mare, într-un şes jos; pe toate uliţele sunt canale aşa de mari, încât poţi să treci cu corabia prin ele, iar de amândouă părţile canalelor sunt uliţe largi, încât pe alocuri pot să treacă două rădvane, unul lângă altul. De amândouă părţile canalelor sunt copaci mari şi, printre ei, felinare. Sunt felinare pe toate uliţele şi fiecare om e dator să aprindă felinarul în dreptul casei lui.

Pe aceste uliţe e *plaisir*, sau mare preumblare.

Aici stau negustori cu dare de mână; se zice că ar fi cei mai avuţi din Evropa. Oamenii se îndeletnicesc cu negustoria şi sunt foarte bogaţi. Se îmbogăţesc ca nicăieri… Bursa, făcută toată din piatră albă şi îmbrăcată pe dinăuntru cu alabastru, e din cale afară de frumoasă. Pardoseala e ca o tablă de şah. Fiecare negustor stă pe pătratul lui… Întrucât în fiecare zi vine foarte multă lume acolo, în toată piaţa aceea e o înghesuială cumplită… Se întâmplă să fie şi larmă mare… Jidovi săraci umblă printre oameni şi dau tabac să tragă pe nas acelora care au nevoie de el, la fierbinţeală… Din asta trăiesc…“

Jakob Nomen, un olandez dornic de cunoştinţe, scrie în jurnalul său:

„…Ţarul n-a putut să rămână necunoscut mai mult de o săptămână: unii dintre cei care au fost în Moscovia l-au recunoscut. Vestea despre el s-a răspândit repede prin toată ţara. La bursa din Amsterdam, lumea face prinsori pentru sume mari: o fi cu adevărat marele ţar sau numai, unul din trimişii lui?… Domnul Hautmann, care face

negoţ cu Moscovia şi care l-a ospătat de multe ori pe ţar la Moscovia, s-a dus la Zaandam ca să-l încredinţeze pe ţar de adâncul său respect. I-a spus:

«Maiestate unsă, dumneavoastră sunteţi?»

Ţarul i-a răspuns la aceasta pe un ton destul de aspru:

«După cum vezi…»

După aceea, au discutat îndelung despre greutatea drumului nordic spre Moscovia şi despre foloasele unor porturi baltice. Hautmann nu îndrăznea să se uite la ţar în faţă, spre a nu-l supăra: ţarul nu putea să sufere să fie privit în ochi. Iată ce s-a petrecut odată: un oarecare Alderston Block l-a privit într-o zi pe ţar în ochi, destul de obraznic, într-un cuvânt, ca şi cum înaintea lui ar fi fost cine ştie ce năzdrăvănie. Pentru asta, ţarul l-a lovit cu putere în obraz şi Alderston Block, pe care-l durea obrazul, a fugit ruşinat, în vreme ce oamenii, care erau la *plaisir*, râdeau de el:

«Bravo, Alderston, ai fost ridicat la rangul de cavaler…»

Alt negustor a vrut să-l vadă pe ţar la lucru şi s-a rugat de un meşter de la şantier să i-l arate.

Meşterul i-a spus că aceluia căruia îi va spune: «Piter, dulgher din Zaandam, fă cutare sau cutare lucru», e ţarul moscoviţilor… Intrând în şantier, negustorul cel curios a văzut câţiva lucrători ducând o bârnă grea. În clipa aceea meşterul a strigat:

«Piter „dulgher din Zaandam, de ce nu le dai o mână de ajutor?“.

Atunci, unul dintre dulgheri, înalt aproape de şapte, picioare, cu hainele mânjite de catran şi cu şuviţele de păr lipite de frunte, a înfipt toporul într-un lemn şi, apropiindu-se supus, în fugă, a pus umărul sub bârnă şi a dus-o împreună cu ceilalţi spre marea mirare a negustorului pomenit mai sus.

După lucru, el se duce la o cârciumioară din port, unde, la o cană de bere, pufăie din pipă şi şade de vorbă, vioi, cu cei mai neciopliţi oameni, râzând de glumele lor şi fără a ţine să fie respectat.. Se duce adeseori pe la

femeile lucrătorilor, care se află acum în serviciul Moscovei, bea cu ele rachiu de ienupăr, le bate pe umăr şi glumeşte… Următoarea întâmplare arată unele ciudăţenii ale lui: A cumpărat nişte prune, le-a pus în pălărie, a luat-o la subţioară şi a început să mănânce din ele. Pe când trecea peste zăgazul, care duce la Zeideyck, nişte copii s-au luat după el. Unii din aceştia i-au plăcut şi el i-a întrebat:

«Vreţi prune, prichindeilor?»

Şi le-a dat câteva. Alţi copii s-au apropiat de el şi i-au spus: «Dă-ne şi nouă nişte prune sau altceva».. El s-a strâmbat la ei şi a scuipat un sâmbure, făcând haz că i-a întărâtat. Câţiva băieţandri s-au mâniat atât de rău, încât au aruncat în el cu mere stricate, cu pere, cu buruieni şi tot ce le cădea la îndemână. El s-a îndepărtat, râzând. Unul din băieţi l-a izbit în spate cu o piatră. Lovitura fiind dureroasă, s-a supărat… În sfârşit, lângă ecluză, un bulgăre de pământ l-a lovit în cap. Ieşindu-şi din fire, el a strigat: «Pe aici nu sunt primari ca să aibă grijă de rânduială?!» Dar nici aceasta nu i-a speriat pe băieţi.

În zilele de sărbătoare, se plimbă în golf cu o barcă cu pânze, cumpărată de la zugravul Harmensen pe patruzeci de guldeni şi o halbă de bere. Într-o zi, pe când se plimba pe Kerkrak, de barca lui s-a apropiat un vas de călători, pe a cărui punte se adunase o mulţime de oameni care ardeau de curiozitate să-l vadă de aproape pe ţar. Vasul a venit aproape de tot de el şi, ca să nu mai fie plictisit, ţarul a luat două sticle goale şi le-a aruncat una după alta în mulţimea de călători, dar, din fericire, n-a lovit pe nimeni…

E foarte dornic de învăţătură şi întreabă cu orice prilej: «Ce-i asta? După ce i se răspunde, zice «Vreau să văd». Şi cercetează şi întreabă, până se dumireşte bine. La Utrecht, unde s-a dus cu o parte din însoţitorii săi spre a-l vedea pe Wilhelm de Orange, regele Engliterei şi *stathuder* al Olandei, a cerut să fie condus prin azilurile de copii, spitale, manufacturi şi ateliere. Laboratorul de anatomie al profesorului Rujsch i-a plăcut în mod

deosebit. A admirat atât de mult cadavrul unui copil, conservat foarte bine şi care zâmbea, ca şi cum ar fi fost viu, încât l-a sărutat. Când Rujsch a ridicat cearceaful de pe alt cadavru, disecat pentru anatomie, ţarul a observat dezgustul de pe feţele însoţitorilor săi şi, strigând mânios la ei, le-a poruncit să sfâşie cu dinţii muşchii cadavrului…

Am notat toate acestea după spusele unora sau altora, dar ieri am izbutit să-l văd şi eu. Ieşea din prăvălia văduvei lui Jakob Ohm.

Mergea repede, dând din mâini. În fiecare mână ţinea câte o coadă nouă de topor. E un bărbat înalt, zvelt, voinic şi sprinten. Are faţa rotundă şi aspră, sprâncenele negre, părul castaniu-închis, scurt şi cârlionţat. Purta o haină de serj, cămaşă roşie şi pălărie de pâslă.

Se uitau la el câteva sute de oameni adunaţi în stradă, printre care şi soţia şi fata mea…”

„*Min Herr König*, solii împăratului din Viena au trimes ieri la solii noştri pe un curtean, cu vestea că Dumnezeu a ajutat oastea împăratului Leopold să aibă asupra turcilor o asemenea biruinţă, încât turcii n-au putut să se ţină în trei întărituri, fiind scoşi din tustrele şi bătuţi. Fugind peste un pod, imperialii au tras în ei cu tunurile. Turcii s-au aruncat în apă, iar imperialii au tăbărât pe ei, zdrobindu-i de tot şi punând mâna pe chervanele lor. În lupta aceea, au fost ucişi 12 000 de turci, printre care şi un mare vizir. Se spune că ar fi fost omorât şi sultanul.

Comandantul oştilor împăratului a fost Evgheni, fratele ducelui de Savoia. Se spune că are 27 de ani şi că ar fi fost cea dintâi luptă a lui…

Vestindu-ţi aceasta, te felicit, măria ta, cu prilejul acestei izbânzi şi te rog să fie prăznuită ca orice veselie, prin salve de tunuri şi de puşti… Din Amsterdam, septembrie, în a treisprezecea zi…

Piter…”

În ianuarie, Petru trecu în Englitera şi se opri la o depărtare de trei verste de Londra, în orăşelul Deptford, pe un şantier, unde văzu ceea ce căutase în zadar să vadă în Olanda: arta construcţiilor navale după toate regulile ştiinţei, sau proporţia geometrică a vaselor. Studie două luni şi jumătate matematicile şi întocmirea planurilor de corăbii. Angajă, în vederea înfiinţării unei şcoli de navigaţie la Moscova, pe Andrew Forgarson, un învăţat profesor de matematici, iar pentru construirea unui canal între Volga şi Don, pe căpitanul John Perry, specialist în ecluze. Nu izbuti să angajeze marinari englezi, pentru că cereau prea mulţi bani, ceea ce visteria soliei nu prea avea. De la Moscova veneau mereu samuri, brocart, chiar unele lucruri din tezaurul coroanei, cum ar fi pocale şiraguri de nestemate şi ceşti chinezeşti, dar toate acestea nu erau îndestulătoare pentru achitarea marilor comenzi şi pentru angajări de oameni.

Un englez îndatoritor, lordul Peregrin, marchiz de Carmartan, îl scoase pe Petru din încurcătură, cerând să i se concesioneze monopolul comerţului ele tutun în Moscovia, iar pentru dreptul de a aduce 3 000 de butoaie de iarbă nicotiană, de câte cinci sute de livre englezeşti, îi plăti înainte 20 000 de lire sterline… Astfel putu fi angajat Cornelius Kruyth, cel mai vestit căpitan de cursă lungă, un olandez mândru şi încăpăţânat, dar marinar iscusit.

I se hotărî o leafă de 9000 de guldeni, adică 3600 de galbeni ruseşti, locuinţă la Moscova, întreţinerea completă, i se conferi gradul de vice-amiral şi dreptul de a primi trei la sută din prada luată de la inamic. Dacă ar fi căzut prizonier, urma să fie răscumpărat pe socoteala statului.

Comandanţi, piloţi, şefi de echipaj, medici, marinari, bucătari, constructori de corăbii şi meşteri armurieri străini soseau la Moscova prin Arhanghelsk şi Novgorod. Prin ucazuri ale ţarului, ei erau împărţiţi pe la casele dvorenilor şi negustorilor. La Moscova nu mai era loc.

Boierii nu mai ştiau ce să facă cu atâţia străini.

Veneau chervane cu arme, pânză pentru vele, felurite scule pentru lucrarea lemnului şi a fierului, fanioane, căptuşeală pentru şepci, plută, ancore, lemn de teck şi de frasin, blocuri de marmoră, lăzi cu prunci şi monştri în alcool, crocodili uscaţi, păsări împăiate. Norodul trăia numai cu pâine şi cvas,

Moscova era plină de cerşetori, până şi tâlharii se umflau de foame, dar ei cărau mereu!...

Şi mai veneau şi străinii aceia graşi şi obraznici... Nu cumva ţarul îşi pierduse minţile?

De la o vreme se zvoni prin bazarele Moscovei că ţarul Petru s-ar fi înecat dincolo de mare (unii ziceau că ar fi fost închis într-un butoi), că Lefort ar fi găsit un neamţ care-i semăna, că-l dădea drept Petru şi că va cârmui ţara în numele lui, va chinui oamenii şi va căuta să dezrădăcineze credinţa veche. Iscoadele puneau mâna pe răspânditorii unor asemenea zvonuri şi-i duceau la Despărţământul Preobrajenski. Îi cerceta însuşi Romodanovski, bătându-i cu biciul şi căznindu-i cu foc, dar nu se putea afla de unde porneau aceste zvonuri ticăloase, unde le era cuibul. Paza de la Novodevici fu întărită spre a se împiedica strecurarea vreunor răvaşe din partea ţarevnei Sofia. Romodanovski poftea la el, la chefuri, boieri şi dvoreni, neprecupeţind vinul. Punea la uşă străji, ca musafirii să nu poată ieşi. Chefurile ţineau câte douăzeci şi patru de ore şi mai mult. Pitici şi măscărici umblau pe sub mese trăgând cu urechea. Un urs muştruluit se învârtea printre oaspeţii beţi, întinzându-le câte un pocal cu vin. Dacă vreun musafir nu voia să bea, ursul arunca pocalul şi tăbăra pe el să-i muşte faţa. Cneazul-cezar, gras şi obosit, moţăia beat pe tron, încordându-şi auzul şi iscodind cu privirea.

Oaspeţii nu-şi dădeau uşor drumul gurii nici la beţie, cu toate că Romodanovski ştia că mulţi dintre ei abia aşteptau ca lui Petru şi prietenilor săi să le fugă pământul de sub picioare...

Dar vrăjmaşul se descoperi, curând, el însuşi. La

Moscova, se iviră vreo 150 de streliţi, fugiţi din oştirea de la hotarul litvan. Patru polcuri de streliţi. Ale polcovnicilor Hundertmark, Ciubarov, Kpizakov şi Ciormnîi, fuseseră trimese acolo ca întăriri voievodului, cneazul Mihail Romodanovski.

Acestea erau polcurile care, după cucerirea Azovului, rămăseseră la lucrările pentru zidirea cetăţilor Azov şi Taganrog şi, cu un an şi ceva mai înainte, se răzvrătiseră împreună cu cazacii, ameninţând că vor face ceea ce făcuse Stenka Razin. Oamenii se plictisiseră de slujba grea şi voiau să se întoarcă la Moscova la neveste, la negoţul şi meşteşugurile lor liniştite; dar, în loc de odihnă, se pomeniseră trimeşi, ca nişte oşteni oarecare, în smârcurile de la hotarul litvan şi la mâncare proastă.

Părea că aceşti streliţi erau aşteptaţi la Moscova. O jalbă a lor ajunse repede (printr-o slujnică din palat) la Kremlin, în teremul fetelor, unde era închisă, fără prea multă asprime, ţarevna Marfa, sora Sofiei. Marfa răspunse repede, prin aceeaşi femeie:

„Aici sus, s-au încurcat lucrurile: unii boieri, dintre aceia care se duc mereu în Kukui şi se înhăitează cu veneticii, vor să-l sugrume pe ţareviciul Alexei. Dar noi l-am înlocuit cu altul şi ei, mâniaţi, au pălmuit-o pe ţarina cea tânără… Nu ştim ce o să se întâmple… în ceea ce îl priveşte pe ţar, n-avem nici o veste dacă e viu sau mort… Dacă voi, streliţii, nu veniţi repede la Moscova, n-o s-o mai vedeţi de loc. S-a şi întocmit un ucaz pentru voi…“

Streliţii alergau cu această epistolă prin bazare şi strigau pe unde apucau: „Înainte, ţarevna Sofia dădea mâncare de opt ori pe an la trei sute de oameni; surorile ei, ţarevnele, ne dădeau, de asemenea, să mâncăm. Când nu era post, dădeau la oameni limbi de vacă şi piftie, pastramă de gâscă afumată, găini cu hrişcă, plăcinte cu carne şi ouă, friptură de porc, peşte afumat, obleţi, rachiu pe săturate, mied strecurat şi fiert de două ori… Vedeţi ce stăpânitori am avut?… Astăzi, numai străinii o duc bine, iar noi toţi trebuie să murim de

foame. Din truda voastră, se cumpără crocodili de peste mări”.

Făcură tărăboi şi în faţa Despărţământului streliţilor, nu se speriară nici de boierul Ivan Borisovici Troekurov, iar când câţiva azmuţitori fură prinşi şi târâţi spre temniţă, îi scăpară tovarăşii…

Cneazul-cezar chemă pe generalii Gordon şi Artamon Golovin, hotărând să scoată imediat pe streliţii fugari din Moscova. Foarte îngrijorat, Feodor Iurevici se duse în cercetare la polcurile de gardă şi de linie, dar găsi pretutindeni linişte şi pace. Alese o sută de oameni din polcul Semionovski, chemă negustorii care primeau să vină de bună voie şi, într-o noapte, intrară tiptil în mahalale şi începură să cutreiere prin casele streliţilor, să spargă porţile, să scoată oamenii unul câte unul. Dar niciun strelit nu se împotrivi: „Voi sunteţi, semionovţilor?… De ce faceţi gălăgie? Iaca, ne ducem. Îşi luară tăgârţele cu plăcinte, puştile învelite în cârpe şi plecară, râzând, ca şi cum şi-ar fi încheiat socotelile pe care le aveau la Moscova.

Streliţii duseră cu ei la hotarul litvan o scrisoare din partea ţarevnei Sofia. În ziua aceea, Marfa trimesese printr-o pitică, la Novodevici, ţarevnei Sofia — într-o plăcintă de post — jalba streliţilor.

Aceasta dăduse prin pitică următorul răspuns:

„Streliţi, a ajuns până la mine vestea că un mic număr de oameni din polcurile voastre au fost la Moscova… Tuspatru polcurile voastre trebuie să vină încoace şi să-şi aşeze tabăra lângă mânăstirea Devicie, rugându-mă să pornesc asupra Moscovei, ca să mă urc în scaun, aşa cum a fost în trecut… Dacă oştenii care păzesc lângă mânăstire nu v-ar lăsa să porniţi asupra Moscovei, loviţi-i, bateţi-i şi să intrăm în Moscova… Oricine v-ar sta în cale, târgoveţi sau oşteni, loviţi-i.”

Aceasta era o poruncă pentru luarea Moscovei prin luptă. După ce fugarii se întoarseră cu epistola ţarevnei la hotarul litvan, polcurile lor se răzvrătiră.

12

Nici Petru, nici marii soli nu se prea descurcau în politica europeană. Pentru moscoviţi, a lupta însemna a apăra stepele de hoarde, a potoli năvălirile tâlhăreşti ale tătarilor din Krâm, a pune în siguranţă căile pe uscat şi pe apă spre răsărit, a răzbate la mare.

Politica europeană li se părea foarte încâlcită. Se încredeau în tractate scrise şi în jurămintele regilor. Ştiau că regele Franţei e înţeles cu sultanul Turciei şi că Wilhelm de Orania, ca rege al Engliterei şi ca *stathuder* al Olandei, îi făgăduise lui Petru să-l ajute în războiul cu turcii. Dar iată că veni ca un trăsnet din senin ştirea de neînţeles (o aduse un şleahtic de la August, din Polonia): împăratul Leopold al Austriei începuse tratative de pace cu turcii, iar Wilhelm de Orania se zbătea grozav pentru această împăciuire, fără să stea de vorbă cu moscoviţii sau cu polonii.

Cum rămânea cu asigurările lui date nu de mult cum că doreşte izbânda armelor creştine împotriva duşmanilor Sfântului Mormânt? Ce însemna asta? Îi dăruise lui Petru un iaht.. Îi spusese „frate“… Petrecuseră împreună… Ce să mai creadă?

Era de înţeles ca împăratul Leopold să aibă nevoie de pace cu turcii: între el şi regele Franţei începuse un război pentru succesiunea la tronul Spaniei, cu alte cuvinte (aşa cum înţelegeau solii), care din ei doi să-şi pună feciorul în scaunul de la Madrid?… Era fireşte un lucru însemnat, dar ce legătură avea cu asta Englitera şi Olanda?

Petru şi marii soli pricepeau anevoie că negustorii şi manufacturiştii englezi şi olandezi aşteptau demult, cu nerăbdare, un război pentru înlăturarea supremaţiei comerciale şi militare franceze în Oceanul Atlantic şi în Marea Mediterană; că succesiunea la tronul Spaniei nu însemna căpătuirea fiului cutărui sau cutărui rege, nici dobândirea preţioasei coroane a lui Carol cel Mare, ci deschiderea căilor maritime pentru corăbiile încărcate cu

postav, mătase şi mirodenii, lupta pentru pieţe bogate şi porturi libere şi că pentru olandezi şi englezi era mai convenabil să nu se bată ei înşişi, ci să asmuţă pe alţii…

Le venea şi mai greu să înţeleagă că englezii şi olandezii, căutând să dezlege mâinile împăratului Austriei, în vederea unui război cu Franţa, voiau cu tot dinadinsul ca ruşii să continue războiul cu sultanul… Era o politică europeană, ipocrită şi cu orizonturi mari…

Petru se întoarse la Amsterdam. Întrebaţi despre zvonurile neplăcute venite de la Viena, primarii răspundeau în doi peri, aducând vorba asupra chestiunilor comerciale. Se fereau, de asemenea, să vorbească o altă chestiune importantă pentru moscoviţi… În anul acela, fierarul Demidov descoperise în Ural zăcăminte de magnetit… Vinnius îi scrisese lui Petru:

„… Nu poate fi şi n-a fost niciodată nimic mai bun decât mineraiurile acestea, care sunt atât de bogate, încât dintr-o sută de funţi de minerai se capătă patruzeci de funţi de tuci. Te rog să stărui pe lângă soli să caute meşteri fierari buni, care să ştie să facă oţel…“

Englezii şi olandezii ascultau cu multă luare aminte povestirile despre magnetitul din Ural, dar când venea vorba de căutarea unor meşteri buni, se codeau, se dădeau înlături, spuneau că ruşii singuri nu pot face faţă uşor unor astfel de lucrări, că trebuie să meargă să le vadă şi că poate se apucă ei… Astfel, nu s-au putut tocmi meşteri metalurgişti nici din Englitera, nici din Olanda.

La toate aceste griji, se mai adăuga vestea tulburărilor stârnite de streliţi la Moscova. De la Viena li se scrisese în taină marilor soli că toată lumea de acolo ştie de aceste întâmplări, că un preot catolic vorbeşte prin oraş că la Moscova ar fi izbucnit o răscoală, că cneazul Vasili Goliţîn s-ar fi întors din surghiun, că ţarevna Sofia ar fi fost urcată pe tron şi că poporul i-ar fi jurat credinţă…

„*Min Herr König*, în scrisoarea măriei tale se arată că a

fost o răscoală a streliţilor şi că a fost potolită de cârmuirea voastră şi cu sprijinul oştenilor. Mă bucur mult. Dar îmi pare foarte rău că n-ai făcut cercetări şi că i-ai lăsat pe tâlhari să se întoarcă la hotar… Dumnezeu te va judeca… Altfel ne-am înţeles atunci, în tindă, în casa ceea afară din oraş… Pentru cazul când aţi crede că am pierit, vă spun că poşta a întârziat şi că, slavă Domnului, nu ne-a murit niciun om, toţi suntem vii. Nu ştiu cum de v-a cuprins frica asta.. Parcă aţi fi nişte muieri… Te rog să nu te superi: ţi-o scriu, pentru că mă doare inima… Săptămâna asta, plecăm de aici la Viena… Acolo nu se mai vorbeşte decât de prăbuşirea noastră… Piter…”

13

De Rusalii, într-o zi senină şi liniştită, uliţele erau măturate. Ramurile de salcie se ofileau în porţi. Pe uliţe nu se vedeau decât străjerii cu bâte sau cu suliţe, pe lângă prăvăliile închise cu lacăte uriaşe. Toată Moscova era la slujbă. Adieri calde de tămâie ieşeau pe uşile scunde ale bisericilor, împodobite cu sălcii. Într-o zi atât de frumoasă, până şi milogii picoteau de căldură în pridvoare, legănaţi de dangătul clopotelor. Un soare împărătesc dogorea capetele cu părul vâlvoi şi trupurile acoperite de zdrenţe… Mirosea a rachiu… Această linişte fermecată fu tulburată de huruitul unor roţi: o teleagă mândră, cu inima, osiile şi roţile de fier, hurducăia nebuneşte peste bârnele uliţei Nikolskaia; calul voinic trecu în goană; un negustor cu capul gol, cu un caftan albastru închis, albit de colb, cu ochii holbaţi, sălta în teleagă, dând, bice calului. Toată lumea recunoscu pe Ivan Artemici Brovkin. În Piaţa Roşie, acesta îşi lăsă calul, gâfâind, în grija unor milogi, care săriseră spre el şi dădu buzna, încins de căldură şi pârlit de soare, în soborul Kazanski, unde boierii cei mari ascultau sfânta leturghie… Îmbrâncind oameni pe care ţi-ar fi fost frică să-i atingi şi în gând, zări spatele lat, îmbrăcat în şahmarand al cneazului-cezar. Romodanovski stătea în

faţă, pe un covoraş, dinaintea străvechilor uşi împărăteşti. Faţa lui grasă şi gălbuie se pierdea în gulerul cusut cu mărgăritare.

Făcându-şi drum, Brovkin se închină adânc spre cneazul-cezar şi-l privi cutezător drept în ochi-i tulburi, înfricoşători sub pleoapele mânioase, boboşate…

— Măria ta, am venit toată noaptea în goana calului clin Sieiovka. Satul meu, aşezat lângă Novâi Ierusalim… Am o veste spăimoasă…

— De la Sieiovka? Fără să înţeleagă, Romodanovski îl ţintui pe Ivan Artemici cu o privire greoaie. Eşti beat? Nu cunoşti rânduiala? Gâtul i se umflă de mânie şi mustăţile lui pleoştite se zburliră. Fără să se sperie, Brovkin îşi apropie gura de urechea lui:

— Patru polcuri de streliţi vin asupra Moscovei. Îs la două zile de drum de Novâi Ierusalim… Merg încet, cu chervane… Iartă-mă, măria ta, te-am tulburat din pricina acestei veşti…

Trăgând toiagul spre el, Romodanovski îl apucă pe Ivan Artemici de mână, i-o încleşta şi, înroşindu-se, întoarse capul, privind spre boierii falnic îmbrăcaţi şi spre chipurile lor iscoditoare…

Toţi îşi plecară ochii sub privirea cneazului-cezar. Acesta îl chemă pe Boris Alexeevici Golâţin, făcându-i încet semn cu capul:

— Să vii la mine după leturghie… Spune-i arhimandritului să slujească mai repede… Artamon şi Vinnius să vină şi ei fără zăbavă.

Auzind şoaptele boierilor în spatele său, întoarse din nou capul pe jumătate, cu ochi senini… De spaimă, credincioşii uitară să se mai închine. Cădelniţa zornăia. Un hulub intrase printr-o fereastră prăfuită şi fâlfâia sub boltă.

14

Cele patru polcuri ale lui Hundertmark, Ciubarov, Kolzakov şi al lui Ciormnîi poposiseră într-o vâlcea jilavă,

sub zidurile mânăstirii Voskresenski, căreia i se zicea şi Novâi Ierusalim. O stea mijea într-o amurgire verde, dincolo de clopotniţa babiloniană, în trepte. Mânăstirea era cufundată în înserare. Poarta fusese zăvorâtă. În vâlcea pogorâse întunericul; focurile se stinseseră. Se auzea scârţâit de harabale şi glasuri aspre: streliţii aveau de gând să treacă în noaptea aceea, împreună cu chervanele lor, peste gârla îngustă Istra şi să iasă la şleahul Moscovei.

Zăbovină lângă mânăstire şi în satul Sâciovka, căutând nutreţ pentru cai. Caraulele care se întorseseră de lângă Moscova vesteau că acolo e zăpăceală mare şi că boierii şi negustorii cuprinşi fug pe la moşii şi prin sate. Mahalalele abia îi aşteptau pe streliţi. Când aceştia se vor apropia, târgoveţii vor ucide pe străjerii de la porţi şi vor lăsa polcurile să intre în oraş. Gheneralissimul Sein a adunat 3000 de oameni din polcurile de joacă ale lui Petru, din polcul Butârski şi din acela al lui Lefort şi se va apăra. Dar de bună seamă că norodul va da sprijin streliţilor, femeile lor ascut suliţele şi securile şi aleargă ca nebune prin mahalale, aşteptându-şi soţii, feciorii şi fraţii…

Toată ziua fusese ciorovăială în polcuri: unii voiau să se năpustească de-a dreptul în Moscova, alţii spuneau că trebuie s-o ocolească şi să adaste la Serpuhovo sau la Tula, de unde să trimeată olăcari în ţinutul Donului şi în târgurile din Ucraina, chemând cazacii şi streliţii în sprijin.

— Pentru ce să ne ducem la Serpuhovo?… Mai bine să mergem acasă, în mahalalele noastre…

— Nu vrem o împresurare… Nu ne pasă de Sein… Ridicăm toată Moscova…

— Am mai încercat o dată şi n-am ridicat-o… Nu vă jucaţi cu focul…

— Oştirea lor îi are pe Gordon şi pe polcovnicul Kragge… Ăştia nu ştiu de glumă…

— Iar noi suntem osteniţi… Avem şi prea puţină pulbere… Mai bine să-i împresurăm…

Ovsei Rjov se urcă în teleaga din care vorbeau oamenii. Îl aleseseră piatisotenâi[58] încă la Toropţa, unde începuse răscoala, când fuseseră daţi jos mai marii şi polcovnicii. Tihon Hundertmark scăpase călare, iar Kolzakov, cu capul spart, fugise cu mare greutate peste gârlă. Atunci se strânsese un sfat şi streliţii îşi aleseseră căpetenii… Ovsei strigă din răsputeri:

— Cine are cămaşă? A mea a putrezit. E un an de când nu mi-am pieptănat barba şi nu m-am scăldat… Cine are cămaşă pe el să înceapă împresurarea… Noi avem un singur gând: acasă…

— Acasă, acasă! strigară streliţii, urcându-se în telegi… Aţi uitat ce v-a scris ţarevna Sofia? Să-i veniţi cât mai repede în ajutor. Dacă nu ne grăbim, totul e pierdut… Francişka Lefort o să ne ţină în jug până la moarte... E mai bine să luptăm acuma, când putem s-o punem pe Sofia în scaun… O să avem leafă, mâncare şi volnicie. O să aşezăm iar un stâlp în Piaţa Roşie. Pe boieri îi aruncăm din clopotniţe, iar casele lor le împărţim prin judecată dreaptă. Ţarina ne va da tot… Iar în ce priveşte mahalaua nemţească, lumea va uita unde a fost…

Tuma, Proskureakov, Zorin şi Iorş, spirite turbulente, se urcară în teleaga lui Ovsei… Bătură cu săbiile în teci…

— Fraţilor, hai să trecem apa…

— Pe ăl care nu merge la Moscova îl luăm în suliţe…

Alergară buluc spre telegi, răcnind sălbatic la cai. Chervanele şi streliţii se îndreptară spre gârla care aburea… Pe malul celălalt, în tufele care abia se desluşeau, fâlfâi ceva, pesemne un steag şi se auzi un glas strigând tare:

— Stai ! Stai!…

Uitându-se mai bine, streliţii văzură peste apă un om în platoşă şi cu coif cu pene. Era Gordon. Se făcu linişte…

— Streliţi! răsună glasul lui. Am patru mii de oşteni credincioşi ţarului lor… Stăm într-un loc foarte bun pentru luptă… Dar nu vreau să vărs sânge frăţesc. Spuneţi-mi: ce vreţi şi unde vă duceţi?

---

[58] *Piatisotenâi* - căpetenie peste cinci sute de oameni (n.t.).

— La Moscova… Acasă… Suntem flămânzi… Rupţi…

— Pentru ce ne-aţi trimis în smârcurile acelea?…

— Puţini din noi au pierit la Azov?… Puţine stârvuri am mâncat când ne-am întors de acolo

— Ne-am spetit muncind la cetăţi…

— Lăsaţi-ne în oraş… Stăm vreo trei zile acasă, pe urmă, fie ce-o fi…

După ce streliţii se mai potoliră, Gordon duse palmele pâlnie la gură:

— Foarte bine… Dar numai neghiobii trec noaptea peste apă. Proştilor, Istra e o gârlă adâncă, vă înecaţi chervanele!… Aşteptaţi mai bine voi pe malul acela, iar noi aici. Putem să stăm de vorbă şi mâine…

Încălecă pe un cal voinic şi pieri în bezna nopţii. Streliţii mai stătură o vreme, mai lărmuiră, apoi începură să aprindă focurile, să-şi pună de mâncare…

Când se revărsară zorile senine şi soarele se înălţă, streliţii zăriră dincolo de Istra, pe costişe, rândurile drepte ale polcului Preobrajenski şi, deasupra lor, pe colnic, douăsprezece tunuri de aramă pe afete verzi. Fitilurile fumegau. La aripa stângă se aflau cinci sute de draguni cu steaguri. La aripa dreaptă, închizând şleahul Moscovei, în dosul unor palănci, aşteptau celelalte oşti…

Streliţii începură să răcnească şi înhămară repede caii, tocmind harabalele în patru laturi, după feleşagul căzăcesc… Însoţit de şase draguni, Gordon coborî la pas de pe colnic şi se apropie de gârlă. Calul lui negru adulmecă apa şi o trecu în salturi, prin vad, pe malul celălalt. Streliţii îl înconjurară…

— Ascultaţi… vorbi el, ridicând mâna în mănuşa de zale… Sunteţi doar nişte flăcăi buni şi cuminţi… Pentru ce să ne batem? Daţi-ne pe aţâţători, pe toţi nelegiuiţii care au fost la Moscova.

Ovsei sări la calul lui, cu barba încâlcită şi cu ochii sângerii:

— Printre noi nu sunt nelegiuiţi… Voi faceţi pe ruşi nelegiuiţi, spurcaţilor! Noi toţi avem o cruce pe piept… Poate că crucea asta nu-i place lui Francişka Lefort?

Streliţii veniră mai aproape şi începură să facă gură. Gordon închise ochii pe jumătate, stând neclintit în şa:

— Nu vă lăsăm să intraţi în Moscova… Ascultaţi pe un oştean bătrân, nu vă mai răzvrătiţi, căci va fi rău de voi…

Streliţii se înfierbântau, lepădând sudalme grosolane. Turna, un voinic cu părul negru şi cu ochii de şoim, se urcă pe un tun şi scutură o hârtie…

— Toate supărările noastre le avem scrise aici… Lăsaţi măcar trei inşi dintre noi să treacă apa şi să cetească jalba în polcul cel mare…

— Ceteşte-o acum… Ascult-o, Gordon…

Poticnindu-se şi scuturând pumnul strâns, Tuma citi:

„… la Azov, ereticul Francişka Lefort, ca să lovească în credinţa rusească, a trimes când nu era clipa potrivită pe cei mai buni streliţi din Moscova spre ziduri şi punându-i în locurile unde se vărsa cel mai mult sânge, a omorât o mulţime din ei… Tot el a vrut să se sape lagumuri sub zidurile cetăţii şi cu săpăturile astea a omorât vreo trei sute de streliţi, poate şi mai mulţi!…“

Gordon împunse calul cu pintenii şi vru să pună mâna pe hârtie. Dar Tuma feri într-o parte.

Streliţii începură să răcnească, turbaţi. Tuma citi mai departe:

„Tot din pricina lui Francişka, norodul îndură samavolnicii, i se taie bărbile, se fumează tutun, se surpă cu totul vechea credinţă.

Nemainădăjduind să acopere glasurile streliţilor, Gordon îşi ridică armăsarul în două picioare şi o luă spre gârlă, prin mulţimea care deschidea pârtie. Streliţii îl văzură descălecând în faţa cortului gheneralissimului. După puţină vreme, nişte odăjdii preoţeşti luciră în razele piezişe ale soarelui…

Streliţii cerură să se facă şi la ei o slujbă, înainte de luptă. Acoperiră cu o cergă un afet de tun şi puseră lângă el o găleată de cai, cu apă, pentru aghezmuit. Se descoperiră. Popii, desculţi şi jerpeliţi, începură să slujească cu smerenie… „Ajută-ne, Doamne să-i biruim pe, agareni şi pe filisteni, păgânii cei de altă credinţă…”

Pe malul celălalt, în faţa cortului lui Sein, oştimea săruta crucea, dar streliţii tot mai stăteau în genunchi şi cântau. Făcându-şi semnul crucii, se duceau să-şi ia sineţele şi, muşcând glonţurile, le vârau pe ţeavă. Popii îşi strânseră patrafirele ponosite şi se duseră în dosul chervanelor. Atunci, cele douăsprezece tunuri traseră toate odată de pe colnic… Ghiulelele trecură, şuierând, pe deasupra chervanelor, spărgându-se lângă zidurile mânăstirii şi stârnind vârtejuri de ţărână…

Ovsei Rjov, Turna, Zorin şi Iorş ridicară săbiile:

— Fraţilor, să-i zdrobim cu piepturile noastre…

— Să cucerim Moscova cu piepturile noastre…

— Aşezaţi-vă pe steaguri…

— Puneţi tunurile în bătaie!

Streliţii se adunau în rânduri răvăşite, îşi zvârleau căciulile în sus şi strigau, turbaţi, o chemare de luptă:

— Serghiev ! Serghiev!

Polcovnicul Kragge porunci coborârea înălţătorului şi tunurile îşi trimiseră ghiulelele în harabale.

Ţăndările zburară în toate părţile şi caii începură să se zvârcolească. Streliţii răspunseră cu împuşcături şi cu ghiulele din cele patru tunuri ale lor. De pe colnic, se trase a treia oară în plin asupra polcurilor de streliţi. O parte din aceştia fugiră spre palănci, dar fură întâmpinaţi de polcurile Butârski şi Lefort. Tunurile bubuiră a patra oară şi colnicul se învârti într-un fum gros. Steagurile de streliţi se poticniră, se vălmăşiră şi o luară la goană care încotro, aruncându-şi praporele, puştile, caftanele şi căciulile. Trecând gârla, dragonii se luară după ei, împingându-i înapoi spre chervane, aşa cum fac zăvozii când adună o turmă.

În aceeaşi zi, gheneralissimul Schein îşi mută tabăra sub zidurile mânăstirii şi începu cercetările.

Niciun strelit n-o dădu în vileag pe Sofia şi nu pomeni de epistola ei. Plânseră, îşi arătară rănile, îşi scuturară zdrenţele, spunând că au fost mânaţi la Moscova de o mânie neghioabă, dar că acum s-au cuminţit şi îşi dau seama că sunt culpeşi.

Tuma, atârnând în dibă cu spatele crâmpoţit de cnut, nu scoase o vorbă, privind doar cu ură în ochi pe gâzi. Tuma, Proskureakov şi cincizeci şi şase de streliţi dintre cei mai dârji fură spânzuraţi pe şleahul Moscovei. Ceilalţi fură împărţiţi, sub pază, pe la temniţe şi mânăstiri…

15

Ruşii nu văzuseră de când erau oameni atât de şireţi şi făţarnici ca aceia de la curtea imperială din Viena… Petru fu primit cu onoruri, dar ca un simplu particular. Leopold îi spunea politicos „frate“ dar numai între patru ochi şi se întâlnea cu el în taină, seara, purtând o mască mică. În convorbirile asupra păcii cu Turcia, cancelarul încuviinţa totul, nu se împotrivea la nimic, făgăduia marea cu sarea, dar când urma să ia o hotărâre, îţi luneca din mână ca un ţipar. Petru îi spuse: „Englejii şi olandejii nu se gândesc decât la interesele lor comerciale şi nu trebuie urmaţi în orice privinţă…

Patriarhul Ierusalimului ne-a scris că Sfântul Mormânt trebuie apărat… Se poate ca Sfântul Mormânt să nu-i fie scump împăratului?…“ Cancelarul îi răspunse: „Împăratul e în totul de acord cu aceste gânduri înălţătoare şi vrednice de tot respectul, dar războiul de cincisprezece ani ne-a costat atâţia bani, încât, în ziua de azi, singura faptă înţeleaptă e pacea.. “

— Pacea, pacea, zise Petru, dar văd că vreţi să vă războiţi cu franţujii. Cum vine asta?

Drept răspuns, cancelarul îl privi cu nişte ochi veseli, apoşi şi părând că nu înţelege. Petru îi spuse că are nevoie de cetatea turcească Kerci şi că împăratul, iscălind pacea cu turcii, ar trebui să ceară Kerciul pentru Moscova. Cancelarul îi răspunse că, fără îndoială, această cerere e împărtăşită cu însufleţire de toată curtea vieneză, dar că prevede în această privinţă mari greutăţi, pentru că turcii nu sunt obişnuiţi să-şi părăsească cetăţile fără luptă…

Într-un cuvânt, vizita la Viena nu dusese la nimic. Nici

măcar solii nu obţinuseră audienţă solemnă pentru prezentarea scrisorilor de împuternicire şi a darurilor. Solii încuviinţară să treacă prin încăperile cavalerilor cu capul descoperit şi să se mulţumească cu patruzeci şi opt de oameni de rând, pentru căratul darurilor, dar cerură stăruitor ca, la intrarea în sală, marele şambelan să rostească cu glas tunător titulatura ţarului, măcar pe cea mică şi ca darurile ţarului să fie puse pe covor, la picioarele împăratului… „doar nu suntem ciuvaşi, nici tributari ai împăratului, ci un popor deopotrivă de mare…" Ministrul curţii zâmbi, dând mâinile în lături: „Asemenea pretenţii nemaiauzite nu pot fi satisfăcute în niciun caz…"

Aflară aici, cu o amărăciune şi mai mare decât aceea din Olanda, ce este politica europeană. De necaz, se duceau la operă, să se minuneze de ceea ce vedeau. Vizitară castelele din preajma oraşului.

Asistară la un mare bal mascat la curte… Petru tocmai voia să plece la Veneţia, când primi din Moscova, de la Romodanovski şi de la Vinnius, scrisori despre răzvrătirea streliţilor de lângă Novâi Ierusalim.

„*Min Herr König*, am primit epistola ta, scrisă în iunie, ziua a şaptesprezecea, epistolă în care domnia ta spui că sămânţa lui Ivan Miloslavski a încolţit iar. Vă rog să fiţi tari în privinţa asta, pentru că numai astfel se poate stinge focul…

Deşi ne pare foarte rău de treburile folositoare pe care le avem aici, vom veni la voi din pricina asta, atât de repede cum nu ne aşteptaţi… Piter…"

16

După slujba din soborul Uspeniei, cneazul-cezar sărută crucea, se urcă în amvon şi, întorcându-se cu faţa către boieri, bătu cu toiagul în lespede şi grăi:

— Marele ţar Petru Alexeevici se află în drum spre Moscova.

După aceea, trecu legănându-se prin mulţime şi se

urcă în rădvanul auriu, străjuit pe scara din spate de doi slujitori, înalţi de un stânjen, cu înfăţişare fioroasă. Rădvanul porni hurducăind pe uliţele Moscovei.

Această veste lovi pe boieri ca un trăsnet. Vreme de un an şi şase luni au fost lăsaţi în pace. Se obişnuiseră să hălăduiască în tihnă… Şi acum, poftim, vine drăguţul de el! Dusu-s-a somnul şi aţipeala. Acum trebuiau să-şi pună iară obrăzare. Cum or să răspundă pentru răscoalele streliţilor?

Dar pentru războiul prea încet cu tătarii? Dar pentru vistieria goală? Dar pentru toate treburile pe care s-au gătit să le înceapă şi nu le-au început? Doamne, ce năpastă!

Dusu-s-a hodina şi piroteala. Marele sfat al ţarului se aduna acum de două ori pe zi. Se porunci ca toţi negustorii să-şi închidă prăvăliile şi să vină la Despărţământul marii vistierii ca să numere banii de aramă. Totul să fie gata în trei zile… Diecii de pe la despărţăminte fură chemaţi şi rugaţi cu cerul şi pământul că dacă au ceva neorânduieli, să rostuiască totul; pe cinovnici şi pe pisari să nu-i lase noaptea acasă, iar pe cei îndărătnici să-i lege de picioare la mesele lor…

Boierii se găteau pentru primirea ţarului. Unii din ei îşi scoaseră din lăzi nesuferitele haine nemţeşti şi perucile peste care presuraseră izmă, ca să le păzească de molii. Porunciră să se scoată icoanele de prisos din cămările unde mâncau şi să se agate în locul lor oglinzi şi poze, numai aşa, ca să se afle. Evdokia cu ţareviciul şi cu Natalia, cea mai iubită soră a lui Petru, se înapoiară în grabă de la Troiţa.

La 4 septembrie, spre seară, două rădvane, albe de colb, se opriră la poarta de fier a casei cneazului-cezar. Din ele coborâră Petru, Lefort, Golovin şi Menşikov. Bătură în poartă. Dulăii fioroşi începură să latre în curte. Oşteanul care deschise poarta nu-l cunoscu pe ţar. Petru îl îmbrânci şi se îndreptă cu sfetnicii săi prin curtea murdară, spre ceardacul scund, cu globuri şi cu stâlpi răsuciţi, învelit cu tablă de plumb. Un urs strunit păzea în

lanţ, la intrare. Deschizând un ochi de fereastră, Romodanovski scoase capul afară şi chipul lui buhăit tresări de bucurie.

17

De la Romodanovski, ţarul se duse la Kremlin. Evdokia aflase de sosirea lui şi îşi aştepta bărbatul, pieptănată şi sulemenită. Vorobiha, îmbrăcată cu o scurteică mândră, privea zâmbitoare printre gene, stând de strajă pe scara lăturalnică a cămărilor ţarinei. Evdokia se uita mereu pe fereastră la Vorobiha, asupra căreia cădea o fâşie de lumină prin deschizătura uşii, aşteptând ca femeia să-i facă semn cu năframa. Vorobiha dădu buzna, pe neaşteptate, în iatac:

— A venit!… S-a dat jos la scara ţarevnei… Mă duc să văd ce e…

În capul Evdokiei se făcu deodată un gol. Nu era a bine. Sleită de puteri, se aşeză pe crivat. Afară se boltea o noapte înstelată de toamnă. Într-un an şi şase luni, cât lipsise, nu i-a scris un rând. Acum, când a venit, s-a dus la Natalia… îşi frământa mâinile… „Am trăit într-o linişte dumnezeiască, numai în bucurii. Acum a venit să ne chinuiască!“

Sări în sus… Dar unde-i Alioşenka? Să mă duc cu el la taică-său!… Se izbi în uşă de Vorobiha…

Femeia îi spuse în şoaptă:

— L-am văzut cu ochii mei… A intrat la Natalia… A îmbrăţişat-o… Ea a început să plângă. Ţarul are chipul aspru… Îi tremură obrajii… Mustăţile le poartă cârligate în sus. Are haine cenuşii de străin; din poznar îi iese o năframă şi o lulea şi poartă nişte ciubote cum nu se fac la noi…

— Spune, toanto, ce zicea?…

— Zice: dragă surioară, vreau să-mi văd feciorul… Ţarina s-a întors şi l-a adus numaidecât pe Alioşenka…

— Vai, ce şerpoaică, şopti Evdokia. Buzele îi tremurau.

— L-a luat pe Alioşenka, l-a strâns la piept şi a început

să-l sărute şi să-l mângâie… Pe urmă l-a lăsat jos şi şi-a îndesat pălăria străină: „Mă duc să mă culc la Preobrajenskoie…“

— Şi a plecat? scânci Evdokia, apucându-se cu mâinile de cap.

— A plecat, măria ta, înger blând, a plecat. Nu ştiu, s-o fi dus să se culce, ori o poposi în mahalaua nemţească…

18

A doua zi, în zori, butci, rădvane şi călăreţi se îndreptau spre Preobrajenskoie… Boierii, gheneralii, polcovnicii, toţi dvorenii şi diecii de sfat se grăbeau să-şi întâmpine stăpânul regăsit. Făcându-şi drum prin ceardacul ticsit de lume, întrebau neliniştiţi: „Ce mai e nou? Cum arată ţarul?…” Li se răspundea cu zâmbete ciudate: „Ţarul e vesel… “

Petru primea într-o sală mare, înnoită, la o masă lungă, plină de clondire, pocale, carafe şi tipsii cu răcituri. Fumul de ţigară juca în razele soarelui. Ţarul nu mai semăna a rus. Purta haină străină de postav subţire, horbotă muierească la gât şi o perucă mică şi mătăsoasă; chipul lui era slăbit şi avea o mustăcioară neagră, răsucită în sus; şedea ca un străin, îndoind sub scaun unul din picioarele încălţate cu colţuni de lână.

Îmbrăcaţi în blăni lungi, cu bărbile întinse înainte, cu privirile înălţate spre cer, boierii se apropiau şi se închinau potrivit rânduielii, prăvălindu-se cu frunţile de podea, sau plecându-se adânc.

Abia atunci vedeau la picioarele lui Petru pe Tomas şi pe Seka, cei doi pitici blestemaţi, care ţineau în mână nişte foarfeci de tuns oile.

După ce primea închinăciunea, Petru îi ridica, pe unii sărutându-i, pe alţii bătându-i vesel pe umeri. Dar nu uita să spună fiecăruia:

— Vai, ce barbă ţi-ai lăsat! Doamne, ce mai râde Europa de bărbi… Fă bine şi împrumută-mi-o şi mie, de

bucuria întâlnirii…

Boierii, cnejii, voievozii, tineri sau bătrâni, se zăpăceau şi abăteau din mâini… Tomas şi Seka se întindeau în vârful picioarelor şi le tăiau cu foarfecele de tuns oile bărbile pieptănate şi îngrijite.

Străvechea lor podoabă cădea la picioarele ţarului. Boierul, cu barba ciumpăvită, tremurând, îşi acoperea în tăcere faţa cu mâna, dar ţarul îi întindea un pocal mare de rachiu dres cu piper:

— Bea în sănătatea noastră… Noroc… Şi lui Samson i-au tăiat părul… (Privea sticlindu-şi ochii spre dvoreni şi ridica un deget). De unde vine năravul tăierii bărbii? De la Paris. Aşa îi place părţii femeieşti. Ha-ha! râdea el silnic… Dacă-ţi pare rău de barbă, spune să ţi-o pună în coşciug; pe lumea cealaltă ţi se lipeşte iar…

Să fi stat posac sau mânios, să fi răcnit, să-i fi tras de bărbile acestea ale lor, să-i fi ameninţat oricum, tot n-ar fi fost atât de înspăimântător… Era de neînţeles, străin, parcă altul. Zâmbea în aşa fel, că îţi îngheţa inima…

Un bărbier leah, mărunţel, se fâţâia în capul mesei, săpunind bărbile tăiate şi răzându-le… Avea şi oglindă, afurisitul, pentru ca boierul pocit să-şi vadă faţa golaşă, pângărită, cu o gură schimonosită de copil… Cei cu bărbile rase plângeau beţi, acolo, la masă… Pe gheneralissimul Sein, pe boierul Troekurov, pe cnejii Dolgoruki, Beloselski, Mstislavski îi mai cunoşteai doar după straie… Pe cei bărbieriţi, ţarul îi lua cu două degete de obraz:

— Acum, nu ţi-ar fi ruşine nici la curtea împăratului…

19

Petru se duse să mănânce la Lefort. Dragul său prieten Franz abia se trezise către amiază şi şedea, căscând, înaintea unei oglinzi din dormitorul său mare şi însorit, tapetat cu piele aurită. Câţiva valeţi foiau în jurul lui, îmbrăcându-l, frizându-i părul şi pudrându-l. Un pitic şi o pitică, aduşi de la Hamburg se hârjoneau pe covor.

Administratorul, grăjdarul, majordomul şi comandantul gărzii stăteau respectuoşi la oarecare depărtare. Intră Petru. Îl apăsă pe Franz de umeri, ca să nu se ridice şi-l privi în oglindă:

— Nu s-au făcut cercetări. Asta e o îngăduinţă ticăloasă şi o netrebnicie… Mi-a spus Schein, adineaori. Nătărăul nici nu ştie că a avut firul în mână… Un strelit, Falaleev, care era dus la ştreang, a strigat către ostaşi: „Aţi mâncat ştiuca, dar aţi lăsat dinţii…“

Ochii crunţi ai lui Petru se întunecară în oglindă. Întorcând capul, Lefort porunci slugilor să iasă…

— Franz, n-am smuls colţii şarpelui!… Astăzi, când îi rădeam pe boieri, clocotea inima în mine…

Nu pot să-mi iau gândul de la năpârcile acelea lacome de sânge!… Toţi ştiu, dar tac, ascund… N-a fost o răzmeriţă ca oricare alta, nu-i trăgea aţa acasă lângă muieri. Se urzeau lucruri înspăimântătoare. Toată ţara e atinsă de coptură… Mădularele obrintite trebuiesc tăiate… Iar bărboşii trebuie legaţi printr-o chezăşie de sânge… Sământa lui Miloslavski!… Franz, chiar astăzi să se trimeată ucazuri: streliţii să fie scoşi din temniţe şi din mânăstiri şi aduşi la Preobrajenskoie…

20

La masă, se înveseli parcă din nou. Unii văzură la el o nouă ciudăţenie: o privire întunecată, sticloasă. În toiul unei convorbiri sau al unor glume, tăcea deodată şi îşi aţintea privirea spre cineva, o privire de nepătruns, iscoditoare, neomenească… Fremăta din nări, apoi zâmbea iară, bea şi izbucnea într-un râs care îngheţa inimile.

Străinii, ostaşi, marinari, ingineri, nu se simţeau stânjeniţi, răsuflau în voie. Ruşii erau însă apăsaţi la această masă de o nelinişte. Cânta orchestra şi erau aşteptate doamnele la danţ. Alexaşka Menşikov privea din când în când la mâinile lul Petru, puse pe masă, care se încleştau şi se descleştau. Lefort povestea tot felul de

anecdote despre favoritele regelui Franţei. Larma sporea.

Deodată, Petru ţipă ascuţit ca un cocoş, sări de pe jeţ şi se aplecă turbat, peste masă, spre Schein:

— Tâlharule! Tâlharule!

Dădu jeţul la o parte şi ieşi repede. Oaspeţii se ridicară buimaci. Lefort sări de la unul la altul, liniştindu-i. De pe estradă răsunau acordurile muzicii. Primele doamne apărură în vestibul, potrivindu-şi perucile şi rochiile… Privirile tuturor erau atrase de o doamnă frumoasă şi durdulie, cu ochii albaştri, cu părul blond, ridicat şi pieptănat învolt. Avea o fustă largă de mătase, garnisită cu dantelă aurie. Umerii şi braţele ei goale, albe, erau negrăit de ispititoare. Fără să privească la cineva, ea intră în salon, făcu încet o reverenţă studiată şi rămase neclintită, privind în sus, cu un trandafir în mână.

Străinii întrebară repede: „Cine e?“ Era Alexandra Ivanovna Volkova, fata lui Brovkin, negustorul putred de bogat. Sărutându-i vârful degetelor, Lefort o pofti la danţ. Câteva perechi deschiseseră balul, făcând reverenţe şi înclinându-se. O nouă spaimă: Petru se întoarse cu nările fremătând. Ochii lui îl căutau pe Schein. Scoţându-şi sabia, îşi făcu vânt şi lovi cu ea peste masă, spre faţa gheneralissimului, care se feri. De pe masă căzură zuruind cioburi de cristal. Lefort sări la el, dar Petru îl izbi cu cotul în faţă şi încercă să-l lovească a doua oară pe Schein, dar nu-l nimeri nici de data aceasta:

— Am să-ţi tai tot polcul, în cap cu tine şi cu toţi polcovnicii tăi, tâlharule, lepădătură, neghiobule…

Alexaşka îşi părăsi doamna şi se apropie îndrăzneţ de Petru, fără să se ferească de sabia lui. Îl îmbrăţişă şi-i şopti ceva la ureche. Sabia căzu şi Petru suflă în peruca lui Alexaşka:

— Ticăloşii, oh, ticăloşii!… Făcea negoţ cu gradul de polcovnic…

— Nu-i nimic, *Min Herz*, până la urmă o să se lămurească. Mai bea nişte vin unguresc…

Nu se mai întâmplă nimic. Petru bău vin unguresc,

apoi îl ameninţă pe Schein cu degetul. Îl chemă pe Lefort şi-l sărută pe nasul umflat:

— Unde-i Ana? Te-ai interesat de ea? E sănătoasă? Strâmbându-şi gura cu buzele strânse, privi asfinţitul portocaliu din ferestre… Ia stai, mă duc chiar eu după ea…

În casa văduvei Mons, toţi alergau în stânga şi în dreapta, cu lumânări, trântind uşile. Şi văduva şi slujnicele erau frânte de oboseală. Se întâmplase o pacoste: Anchen se supărase că fustele de dedesubt erau prost scrobite şi trebuise să fie scrobite şi călcate din nou. Ana era sus, cu peruca pudrată, dar nu se îmbrăcase încă şi stătea în capot, cârpindu-şi un ciorap. Aşa o găsi Petru, după ce trecu sus, prin faţa văduvei şi a slujnicelor speriate.

Anchen se ridică, dădu capul pe spate şi scoase un ţipăt încetişor. Petru o îmbrăţişa cu lăcomie, aşa cum era, pe jumătate dezbrăcată, iubită… în odăiţa scundă, inima ei se auzea cum bate.

21

Streliţi puşi în fiare erau aduşi din toate părţile în aşezarea Preobrajenskoie şi închişi, sub pază, prin case şi beciuri. Cercetările începură la sfârşitul lui septembrie. Streliţii erau cercetaţi de Petru, Romodanovski, Tihon Streşniov şi Lev Kirilovici. Pe uliţe, înaintea caselor în care se săvârşeau caznele, ardeau focuri toată noaptea. În patrusprezece beciuri, streliţii erau urcaţi în dibă şi biciuiţi, apoi daţi jos, târâţi afară şi ţinuţi deasupra paielor aprinse. Le dădeau rachiu ca să-şi vină în fire, apoi îi urcau din nou cu mâinile răsucite, silindu-i să spună care-s capii răutăţilor.

Peste vreo două săptămâni, prinseră firul… Nemaiputând îndura durerea, când călăii începură să-i rupă coastele cu cleştele înroşit, Ovsei Rjov dădu în vileag scrisoarea Sofiei, spunând că din porunca ei au pornit spre Novodevici, pentru a o aşeza în scaun.

Konstantin, fratele lui Ovsei, mărturisi, după ce sângeră a treia oară, că streliţii ascunseseră scrisoarea într-un morman de balegă, la picioarele turlei din mijloc a mânăstirii Novâi Ierusalim. Ieşi la iveală şi amestecul ţarevnei Marfa, al piticei Avdotia şi al Verkăi, slujnica atât de credincioasă Sofiei.

Puţini erau însă aceia care vorbeau la cazne. Streliţii îşi mărturiseau vina numai în ceea ce priveşte răzvrătirea cu arma în mână, respingând învinuirea de uneltire… Petru simţea în această încăpăţânare de moarte toată încrâncenarea mâniei îndreptată împotriva lui…

Îşi petrecea nopţile prin beciuri, iar zilele lucrând cu inginerii şi meşterii străini şi cercetând oştile. Seara, lua masa la Lefort, la vreun trimis străin sau la vreun gheneral. După ceasurile nouă, în toiul râsetelor, al cântărilor şi al năzbâtiilor cneazului-papă, se ridica, drept, cu capul între umeri, ieşea din sala de petrecere într-o curte întunecoasă şi, înfăşurându-şi obrajii cu un şal de lână, spre a se feri de vântul îngheţat, se ducea cu o droşcă, pe polei, la Preobrajenskoie, care se zărea de departe, după roşeaţa firavă a focurilor…

Unul din secretarii ambasadei împăratului de la Viena însemna în jurnalul lui cele văzute de el în zilele acelea, sau cale povestite de alţii…

„… Nişte funcţionari ai ministrului Danemarcei, scrie el, s-au dus din curiozitate la Preobrajenskoie. Au colindat prin mai multe temniţe, îndreptându-se într-acolo unde strigătele sfâşietoare dovedeau locul celei mai jalnice tragedii… Vizitaseră tocmai, cutremurându-se de groază, trei case, în care, pe jos şi chiar în tindă, se vedeau bălţi de sânge, când, deodată, nişte ţipete şi gemete şi mai sfâşietoare decât cele de mai înainte, vădind o durere cumplită, născură în ei dorinţa de a vedea grozăviile care se petreceau în a patra casă…

Dar, cum au intrat înăuntru, s-au speriat şi s-au grăbit să iasă afară, pentru că au dat peste ţar şi boieri. Stând înaintea unui om gol, spânzurat de tavan, ţarul a întors

capul spre cei intraţi înăuntru, vădit nemulţumit de faptul că nişte străini l-au surprins îndeletnicindu-se cu asemenea lucruri. Ieşind repede în urma lor, Narîşkin i-a întrebat: «Cine sunteţi? Ce căutaţi aici?…» Fiindcă ei tăceau, le-a poruncit să se ducă îndată la casa cneazului Romodanovski… Ştiindu-se inviolabili, funcţionarii au nesocotit acest ordin, destul de obraznic. Atunci, un ofiţer s-a luat după ei, cu gândul de a-i întrece şi de a le opri caii. Funcţionarii fiind mulţi, puterea a fost de partea lor. Mai ales că erau şi hotărâţi…

Observând însă că ofiţerul avea să ia măsuri drastice, au fugit într-un loc, unde ştiau că sunt în siguranţă… Am aflat mai târziu numele ofiţerului. Îl cheamă Alexaşka. E favoritul ţarului, un om foarte periculos…

…S-a înfiinţat un nou impozit de bani: orice funcţionar, care are serviciul la un despărţământ, e impus la o dare, după funcţia pe care o ocupă…

Astă-seară, au fost la palatul lui Lefort tot felul de distracţii strălucite, ca la o curte regească.

Societatea a admirat priveliştea artificiilor. Ca un spirit al focului, ţarul alerga prin grădina desfrunzită şi aprindea fântânile, care împroşcau scântei. Ţareviciul Alexei şi ţarevna Natalia au văzut, de asemenea, aceste focuri, dar dintr-o odaie separată… La balul care a urmat, Ana Mons, care, după cum se spune, ţine locul soţiei legitime, pe care ţarul ar avea de gând s-o deporteze la o mânăstire îndepărtată, a fost aleasă în unanimitate drept cea mai frumoasă dintre doamne…”

„La 10 octombrie, ţarul a invitat la execuţii pe toţi trimişii străini. În aşezarea Preobrajenskoie, lângă casele-cazărmi, se afla un platou. Acolo era locul execuţiilor şi de obicei, se vedeau stâlpi ai nelegiuirilor, cu capetele osândiţilor înfipte în ei. Platoul era înconjurat acum de un polc de gardă, înarmat până în dinţi. Numeroşi moscoviţi se urcaseră pe acoperişuri şi pe porţi. Străinii, care se aflau în mulţime, nu erau lăsaţi să se apropie de locul execuţiei.

Butucii erau gata. Sufla un vânt rece; ne îngheţaseră picioarele, căci aşteptam de mult… În sfârşit, maiestatea sa ţarul a sosit cu o caretă, împreună cu faimosul Alexandr şi, coborând, s-a oprit lângă butuci. Între timp, mulţimea de condamnaţi a umplut platoul, într-o atmosferă sinistră. Un funcţionar, urcându-se când ici, când colo, pe o bancă, pe care i-o aşeza un soldat, a citit poporului osânda împotriva răzvrătiţilor. Oamenii tăceau. Călăul s-a apucat de treabă.

Nenorociţii trebuiau să păstreze ordinea, fiind executaţi pe rând. Feţele lor nu trădau nici tristeţe, nici groază înaintea morţii ce urma să vină. Nu socot această nepăsare drept bărbăţie; ea îşi avea izvorul nu în tăria spiritului lor, ci numai în faptul că amintirea grelelor chinuri îi făcea să nu-şi mai preţuiască viaţa de care se săturaseră.

Unul din ei a fost petrecut până la butuc de soţia şi de copiii lui, care scoteau ţipete sfâşietoare. El însă, liniştit, a dat mănuşile şi şalul său pestriţ drept amintire soţiei şi copiilor săi, apoi a pus capul pe butuc.

Altul, trecând pe lângă ţar spre călău, a spus cu glas tare:

«Dă-te la o parte, măria ta, că o să mă culc aici…»

Am auzit că în ziua aceea, ţarul i s-a plâns lui Gordon de încăpăţânarea streliţilor, care n-au vrut să-şi mărturisească vina nici măcar sub secure. În adevăr, ruşii sunt foarte încăpăţânaţi…”

„Lângă mânăstirea Novodevici, s-au aşezat, în dreptunghi, treizeci de furci, pe care au fost spânzuraţi 230 de streliţi. Trei dintre asmuţitori, care trimiseseră Sofiei jalba streliţilor, au fost spânzuraţi de zidul mânăstirii, în faţa ferestrelor chiliei acesteia. Cel spânzurat în mijloc ţinea hârtia legată de mâinile lui moarte.“

„Maiestatea sa, ţarul, a asistat la executarea preoţilor care au luat parte la răscoală. Călăul a frânt mâinile şi

picioarele la doi dintre ei cu un drug de fier, apoi i-a tras de vii pe roţi. Cel de-al treilea a fost decapitat. Fiind încă în viaţă, ceilalţi doi protestau în şoaptă că al treilea a avut parte de o moarte mai uşoară… “

„Vrând, probabil, să arate că zidurile Moscovei, în care streliţii au încercat să pătrundă cu forţa, sunt sfinte şi intangibile, ţarul a poruncit să se aşeze grinzi între creneluri. De fiecare grindă au fost spânzuraţi câte doi răzvrătiţi. În felul acesta, au fost executaţi în ziua aceea peste două sute de oameni… Nu cred ca un gard atât de neobişnuit, ca acela pe care-l înfăţişau streliţii spânzuraţi în jurul întregii Moscove, să fi înconjurat vreodată un alt oraş…”

„…27 octombrie… Execuţiile acestea se deosebesc mult de cele precedente. Au fost făcute în diferite chipuri, greu de crezut… Trei sute treizeci de oameni au înroşit în aceeaşi zi Piaţa Roşie cu sângele lor. Aceste execuţii uriaşe au putut fi făcute numai datorită faptului că toţi boierii, senatorii din Sfatul ţarului şi diecii, la porunca acestuia, au trebuit să facă pe călăii. Obsesia ţarului a ajuns la paroxism. Se pare că-i bănuia pe toţi de compătimire faţă de răzvrătiţii care urmau să fie executaţi. I-a dat în gând să-i lege pe toţi boierii printr-o sângeroasă chezăşie… Toţi aceşti oameni de viţă nobilă au venit în piaţă, tremurând dinainte la gândul încercării prin care trebuiau să treacă. Înaintea fiecăruia din ei a fost adus un osândit. Fiecare din ei a fost silit să citească osânda aceluia care sta în faţa lui, pe urmă s-o aducă la îndeplinire, decapitând cu propria lui mână pe osândit.

Ţarul sta într-un scaun adus de la palat şi se uita cu ochii uscaţi la acest îngrozitor măcel. Era bolnav: îl dureau măselele, i se umflaseră fălcile. Se mânia, văzând că boierilor, neobişnuiţi cu meseria de călău, le tremurau mâinile...

Generalul Lefort a fost invitat şi el să facă pe călăul, dar a refuzat, spunând că în patria lui nu se obişnuieşte

aşa ceva. Au fost decapitaţi trei sute treizeci de oameni, puşi pe butuci aproape în acelaşi timp. Dar unii din ei n-au murit uşor: Boris Goliţîn nu şi-a lovit victima în gât, ci în spate; strelitul spintecat în felul acesta, aproape în două, ar fi trecut prin chinuri îngrozitoare, dacă Alexandr, lucrând îndemânatic cu securea, nu s-ar fi grăbit să desprindă nenorocitului capul. S-a lăudat că a tăiat în ziua aceea treizeci de capete. Cneazul-cezar a omorât cu mâna lui patru oameni. Unii boieri au trebuit să fie scoşi pe braţe, atât erau de galbeni şi de istoviţi…”

Caznele şi execuţiile ţinură toată iarna. Drept răspuns, izbucniră răscoale la Arhanghelsk, la Astrahan, în ţinutul Donului şi la Azov. Beciurile se umpleau şi viscolul legăna alte mii de leşuri pe zidurile Moscovei. Toată ţara era cuprinsă de groază. Rânduiala cea veche se ascunsese prin unghere întunecoase. Rusia bizantină se sfârşea. În vântul de martie, nălucile corăbiilor de negoţ pluteau în largul coastei Balticei.

Cartea a doua

CAPITOLUL AL OPTULEA

1

Trâmbiţau cocoşii într-un neguros revărsat ele zori. Dimineaţa de făurar pogora parcă în silă.

Încurcându-se în poalele şubelor, străjerii de noapte îndepărtau opreliştile de pe uliţi. Fumul ieşea din hornuri şi se lăsa greoi în jos. Pe hudiţele întortocheate mirosea a pâine caldă. Treceau caraule călări, întrebând pe străjeri dacă n-au fost tâlhării peste noapte.

— Cum să nu fie? răspundeau străjerii. Toată lumea îşi face de cap…

Moscova se trezea anevoie. Ţârcovnicii se urcau în clopotniţe, gâfâind şi aşteptând să bată întâi chimvalul din turla lui Ivan cel Mare. Un dangăt jalnic, ca totdeauna în postul mare, plutea încet, vuind adânc, deasupra uliţelor afundate în ceţuri. Uşile bisericilor se deschideau, scârţâind.

Scuipând pe degete, ţârcovnicii luau mucul candelelor care nu se stingeau niciodată. Milogii, schilozii şi sluţii se grăbeau să se cuibărească în pridvoarele bisericilor. Întărâtaţi de foame, se suduiau pe înfundate. Apoi se închinau şi-şi aplecau trupul, în întunecimea pridvoarelor, spre luminile calde ale lumânărilor dinlăuntru.

Un nătâng jegos, cu spatele gol şi cu hălăciuga înţesată încă din vară de scaieţi, fugea pe uliţă ţopăind. Gloata, adunată în pridvorul unei biserici, scoase strigăte de uimire: avea în mână o halcă mare de carne crudă… însemna că va împărtăşi iară o prezicere care se va răspândi în taină prin toată Moscova. Nătângul se aşeză în faţa pridvorului şi-şi vârî nasul ciupit de vărsat în genunchi, aşteptând să se strângă mai multă lume.

Se lumina de ziuă. Porţile se trânteau. Treceau negustori de la bazar, încinşi strâns cu chimire şi îşi

deschideau prăvăliile fără voioşia de altădată. O puzderie de ciori se vânzoleau sub nourii vălmăşiţi de vânt. În vremea iernii, ţarul hrănise păsările cu carne crudă şi, acum, sumedenie de ciori se adunau deasupra Moscovei, murdărind turlele bisericilor. Calicii din pridvoare vorbeau cu fereală:

— Ne aşteaptă războaie şi urgii. S-a zis că stăpânirea asta nelegiuită va ţine trei ani şi jumătate...

Altă dată, la atare vreme, Kitai-gorodul vuia de larmă şi de îmbulzeală. Chervane cu bucate veneau de dincolo de gârla Moscovei; pe şleahul Iaroslavlului se cărau păsări şi lemne, iar pe tractul Mojaiskului cutreierau negustorii cu troicile. Dar acum nu sosiseră decât două harabale cu marfă împuţită. Jumătate din prăvălii stăteau închise, bătute în scânduri. Mahalalele şi partea oraşului de peste gârla Moscovei erau pustii. Casele streliţilor nu mai aveau nici acoperişuri.

Până şi bisericile erau goale. Mulţi oameni nu mai credeau în nimic. Ziceau că popii pravoslavnici, ispitiţi de trai bun, ţineau cu aceia care au tăiat şi-au spânzurat toată iarna la Moscova. Unii popi nu începeau slujba fără să ridice barba şi să strige mai întâi ţârcovnicului:

„Trage clopotul cel mare, nerodule, trage mai tare… “ Dar, fie că auzeau clopotele, fie că nu, oamenii treceau prin faţa bisericii şi nu voiau să-şi facă semnul crucii cu trei degete. Rascolnicii învăţau: „Semnul crucii săvârşit cu trei degete e necuviincios, parcă ai da cu tifla. Se ştie cine izvodeşte toate acestea”.

Totuşi, în ziua aceea gloata sporea mereu pe uliţe: slugi boiereşti, hoinari, fel şi chip de borfaşi şi de golani forfoteau de colo-colo. Lângă o crâşmă, se strânsese un pâlc de oameni care aşteptau să deschidă, trăgând cu nesaţ pe nări miroznele de usturoi şi de plăcinte de post. Chervanele cu iarbă de puşcă, cu ghiulele de tuci, cu cânepă meliţată şi cu fier veneau de peste Neglinnaia, treceau peste gârla Moscovei, hurducăind prin hârtoape şi coborau spre tractul Voronejului. Dragoni călări, cu şube noi, întoarse pe dos şi cu pălării străine, mustăcioşi

de parcă n-ar fi fost ruşi, suduiau de zor şi ameninţau pe harabagii cu biciuştele. Oamenii şoşoteau: „Iar îi îmboldesc nemţii pe ai noştri să facă război. Tartorul ăl mare s-a spurcat rău la Voronej cu nemţoaicele şi cu nemţii lui!“

Uşa crâşmei se deschise. Crâşmarul, bine cunoscut de toată lumea, ieşi pe scară. Toţi rămaseră încremeniţi. Nimeni nu râse, fiecare dându-şi seama că pe capul lui căzuse năprazna: avea obrajii golaşi, pentru că în ajun i se răsese barba în temeiul ucazului. Îşi încleşta fălcile, parcă plângând, îşi făcu cruce, uitându-se la cele cinci turle scunde de peste drum şi spuse posac:

— Hai, intraţi…

Nătângul începu să ţopăie ca un câine în pridvorul bisericii, scuturând în dinţi halca de carne.

Femei şi bărbaţi alergau să-l vadă şi să se crucească… Asemenea oameni purtau noroc bisericilor unde se oploşeau. Dar putea să iasă şi cu bucluc în astfel de vremuri. La Pimen cel Bătrân, oamenii hrăneau pe un smintit care s-a urcat într-o zi în amvon, a dus degetele la cap, în chip de coarne şi a strigat către credincioşi: „Închinaţi-vă! Sau poate că nu mă cunoaşteţi?…“ Nişte oşteni au ridicat şi pe smintit şi pe preot şi pe diacon şi i-au dus la Despărţământul Preobrajenski, la cneazul-cezar Feodor Iurievici Romodanovski.

Deodată zbucniră răcnete: „Loc! Loc!“ Pălăriile cu pene roşii, perucile şi mutrele rase ca, vorba ceea, ale unor falaitari, lunecau pe deasupra mulţimii. Oamenii săriră spre zaplazuri, dând în nămeţi.

O caretă aurită, cu geamuri, trecu în goana cailor. În caretă, o fată sulemenită, cu o scufiţă de pâslă cu panglici şi cu adamante peste părul învoit, cu mâinile vârâte până la cot într-un sac de samuri, sta ţeapănă ca o momâie. Toată lumea o cunoscu pe Ana Monsova, târfa, ţarina din Kukui. Se ducea la bazar. Negustorii de acolo începură să foiască. Îi ieşiră înainte şi îi aduseră la caretă mătăsuri şi urşinic…

Iar pe Evdokia Feodorovna, ţarina cea legiuită, o

duseseră toamna trecută, cu o sanie ţărănească, după ce căzuse cea dintâi ninsoare, la Suzdal, la mânăstire, să verse lacrimi cât o trăi…

2

— Fraţilor, oameni buni, miluiţi-mă careva… Zău că nu mai pot… Ieri mi-am băut şi crucea…

— Dar tu cine eşti?…

— Sunt zugrav de icoane din Paleh. Ne îndeletnicim acolo cu meşteşugul ăsta din tată în fiu… Dar acum au venit nişte vremuri, prăpăd, nu altceva…

— Cum te cheamă?

— Ondriuşka…

Omul n-avea nici căciulă, nici cămaşă; îşi ascundea goliciunea numai în nişte zdrenţe. Privirea îi era arzătoare, faţa îngustă. Se purta frumos. Se apropiase cuviincios de masa la care se bea rachiu, era greu să nu ajuţi asemenea om…

— Stai jos…

Îi turnară şi lui şi-şi văzură de vorbă. Un ţăran mehenghiu, cu vederea scurtă şi cu un gât subţire, grăi:

— I-a căznit pe streliţi. Foarte bine. E treaba lui de ţar. (Ridică un deget încovoiat). Nu ne priveşte… Dar…

Un târgoveţ îmbrăcat cu caftan de strelit (multă lume purta acum caftanele şi tichiile rămase de la streliţi, pentru că văduvele acestora dădeau, plângând, aproape de pomană toate straiele) bătu cu unghiile în stacana de cositor din faţa sa:

— Asta-i… mai e şi un „dar”…

Ţăranul cel mehenghiu urmă, ameninţându-l cu degetul:

— Noi stăm cuminţi… La voi, la Moscova, cum se întâmplă ceva, cum se trag clopotele… Înseamnă că a avut pentru ce să spânzure pe streliţi de ziduri şi să sperie lumea… Despre altceva vreau să vorbesc, târgoveţule… Vă miraţi, dragii mei, că nu se mai aduce nimic la Moscova. Nici să nu mai aşteptaţi să se aducă…

O să fie şi mai rău… Astăzi, de pildă, să râzi şi să plângi, nu alta… Am adus un butoi de peşte sărat… Îl sărasem pentru mine, dar s-a împuţit. L-am scos în vânzare, la bazar şi am crezut că o să mănânc bătaie pentru împuţiciunea aia, dar în două ceasuri mi-au luat toată marfa… S-a isprăvit cu Moscova…

— Bine zici! grăi zugravul de icoane.

Ţăranul îl privi în ochi şi vorbi apăsat:

— A ieşit un ucaz: până în săptămâna brânzei, streliţii să fie daţi jos de pe ziduri şi scoşi din oraş. Erau vreo opt mii. Bine. Dar de unde iei telegi? Tot ţăranul să fie topor de oase? Dar târgurile ce fac? Trebuia să-i silească pe târgoveţi să dea cai!

Obrajii moi ai târgoveţului tremurară. Privi spre ţăran şi dădu dojenitor din cap:

— Ehei, măi bădie… Să fi trecut tu toată iarna prin faţa zidurilor… Ce se mai legănau leşurile când începea să viscolească… Ajungea atâta spaimă…

— De bună seamă că trebuia să-i îngroape o dată, zise ţăranul. La lăsata secului de postul mare, venisem cu optsprezece sănii. Nici n-am avut vreme să le deşertăm că au şi sărit la noi nişte oşteni:

„Goliţi săniile!“ „Cum? Pentru ce?“ „Lăsaţi gura!“ Ne-au ameninţat cu spăngile, au pus mâna pe sănii şi le-au răsturnat. Adusesem un butoi de ciupercuţe, dar mi l-au vărsat dracii. „Duceţi-vă, zic ei, la porţile Varvarskie… a acolo era un morman de vreo trei sute de streliţi… „Încărcaţi-i mama voastră.“

Flămânzi şi însetaţi, cu caii nemâncaţi, am cărat la leşuri până noaptea… Când ne-am întors în sat, ne era ruşine să-i privim în ochi pe ai noştri.

Un necunoscut se apropie şi puse pe masă un clondir, izbindu-l cu fundul de scândură:

— Când îţi trebuie apă, pui pe un prostovan să ţi-o care, zise el aşezându-se cu îndrăzneală. Apoi turnă la toată lumea din clondir şi făcu cu ochiul: Noroc şi sănătate! Fără să-şi şteargă mustăţile, începu să ronţăie la căţei dintr-o căpăţână de usturoi. Sub barba căruntă,

creaţă, obrazu-i buhăit era învăpăiat de băutură.

Ţăranul cel cu vederea scurtă luă cu băgare de seamă stacana din mâna necunoscutului:

— Ţăranul o fi el un prostovan, dar şi prostovanul are glagorie… (Cântări stacana în palmă, bău şi sughiţă). Nu, fraţilor… (întinse mâna după o căpăţână de usturoi). Aţi văzut azi dimineaţă chervanul care a plecat la Voronej? Iau şapte piei de pe ţăran. Dările să le plăteşti, împrumutul aşijderea, boierului să-i dai bucatele, dajdia pe poduri s-o plăteşti, vii la târg, plăteşti, pleci, iar plăteşti…

Bărbosul căscă o gură cu dinţii mari şi râse cu hohote. Ţăranul se opri şi răsuflă zgomotos:

— Ei, acu… să le dai cai şi pentru chervanul ţarului… Ne mai cer şi posmagi… Nu, fraţilor… Uitaţi-vă prin sate: câte case mai sunt locuite? Unde-s oamenii? Ia-i de unde nu-s. Pare-mi-se că acuşi aproape toată suflarea se găteşte de bejanie. Ţăranul e prostovan, cât are ce mânca. Dar dacă te apuci să-i iei de pe el şi cea din urmă ţoală… (Duse mâna la barbă şi se plecă). Ţăranul îşi leagă zdravăn opincile şi se tot duce, ştie el unde…

— Spre miazănoapte, spre lacuri… În pustiu!… Zugravul de icoane se apropie de el şi-l sfredeli cu ochii săi negri.

Ţăranul îl împinse la o parte: „Pune-ţi strajă gurii!…“ Târgoveţul se uită peste umăr şi se lipi cu pieptul de masă:

— Oameni buni, şopti el, e adevărat că multă lume îşi ia tălpăşiţa spre lacurile Beloie, Voi, Matka, Vâg… Acolo-i linişte… (Obrajii umflaţi îi tremurară). Scapă numai ăi care fug…

Luminile negre din ochii zugravului de icoane se lărgiră. Întorcea capul când spre unul dintre vorbitori, când spre altul…

— Bine zice… Zugrăvisem la Paleh, pentru postul mare, şase sute de icoane… Faţă de anii trecuţi, era puţin. Cu toate astea, n-am vândut nici una la Moscova. Vuieşte tot Palehul. De ce oare? Zugrăveala noastră e

luminoasă, numele lui Cristos e scris cu doi de „i”. Mâna lui binecuvântează cu trei degete. Crucea o facem în patru colţuri. Totul e după tipicul pravoslavnic. Aţi înţeles? Korzinkin, Diacikov, Vikulin, negustorii din bazar care ne cumpără icoanele, zic: „Să nu mai zugrăviţi aşa. Scândurile astea trebuiesc arse. Sunt vrăjite: se văd ghearele lui «ucigă-l crucea» pe ele…“ „Care gheare?“ (Zugravul de icoane sughiţă scurt. Aplecându-se spre masă, târgoveţul clănţăni din dinţi). „Uite aşa; zice, îs ghearele lui… Aţi văzut urma pe care o face pasărea pe pământ? Cele patru gheare?… Icoanele voastre au acelaşi semn…” „Care? Unde?“ „Crucea, aşa cum o faceţi voi… Aţi înţeles? Să nu mai aduceţi marfă d-asta la Moscova. Tot oraşul ştie acum de unde vine duhoarea iadului”…

Ţăranul clipea din ochi, încât nu-ţi puteai da seama dacă dă crezare acestor vorbe sau nu…

Bărbosul mânca usturoi, zâmbind batjocoritor. Târgoveţul dădea din cap şi întărea… Deodată, se uită peste umăr, ţuguie buzele şi spuse:

— Dar tutunul? În ce cărţi scrie că omul poate să înghită fum? Cui îi iese fumul pe gură? Cum? Toate târgurile şi Sibirul au fost date pe 48 000 de ruble englezului Karmartenov ca să vândă nicotian. A ieşit şi un ucaz ca să se fumeze iarba ceea a iadului… Cine a făcut asta? Dar ceaiul? Dar cafeaua? Dar cartofii? Ptiu, blestemaţii! Cartofii sunt desfrâul lui anticrist! Toate mărfurile astea vrăjitoreşti ne vin de peste hotare şi, la noi, le vând numai luterii şi papistaşii… Cine bea ceai îl apucă alte alea… Cine bea cafea îl duce gândul la năzdrăvănii… Ptiu! Mai bine să mor decât să ţin aşa marfă în dugheană…

— Ce fel de negustorie faci? întrebă bărbosul.

— Ce negustorie poţi să faci în ziua de azi?… Nemţii fac negoţ. Noi urlăm. Nu l-aţi cunoscut pe Ovsei Rjov sau pe Konstantin, fratele lui? Au fost streliţi în polcul lui Hundertmark... Dugheana mea e în faţa băii lor. Au pierit. I-au rupt pe roată. De câte ori îmi spunea Ovsei: „Suferim

acum, pentru că în anul 82 nu i-am ascultat pe bătrânii ăia la Kremlin. Noi, streliţii, trebuia să ne ridicăm atunci cu toţii pentru apărarea credinţei celei vechi… N-ar mai fi rămas nicio liftă străină în Moscova, credinţa s-ar fi înălţat din nou şi norodul ar fi fost sătul şi mulţumit… Acum, nu mai ştim cum să ne izbăvim sufletul.. Ca să vedeţi ce oameni drepţi s-au legănat toată iarna de-a lungul zidurilor… Dacă nu mai sunt streliţii, oricine, poate să ne jefuiască, ziua-n amiaza mare… Pe toţi o să ne radă şi pe toţi o să ne silească să bem cafea, o să vedeţi…

— Isprăvim bucatele şi, în primăvară, ne pustiim toţi care încotro, zise ţăranul cu hotărâre.

— Fraţilor! grăi zugravul de icoane, aţintindu-şi privirea mohorâtă spre fereastra cu geamurile aburite. Fraţilor, la miazănoapte sunt meleaguri minunate, locuri tihnite, trai liniştit…

În crâşmă larma şi zăpuşeala sporeau. Uşa astupată cu rogojină se trântea mereu. Nişte beţivi se sfădeau. Un vlăjgan despuiat până la brâu, fără cruce pe piept, se clătina în faţa tejghelei, rugându-se pentru un pahar de băutură pe datorie… Pe altul îl luară de păr şi-l scoaseră în tindă, unde răcnea ca din gură de şarpe. Pesemne că-l tăvăleau pentru cine ştie ce ispravă…

Un cerşetor cocârjat de tot se opri lângă masă, sprijinindu-se în două beţe şi încreţindu-şi faţa, mieros. Bărbosul îl privi încruntat. Cerşetorul îl întrebă:

— De unde eşti, şoimule?

— De departe. Vezi-ţi de drum. Ce căşti gura?…

— Tlumed ia tinev ed al Nod?[59] întrebă el păsăreşte, cu glas scăzut, după obiceiul precupeţilor din ţinutul Vladimirului şi al rascolnicilor.

— Şterge-o. N-avem de ce să ne ferim…

Fără a mai întreba ceva, ghebosul îşi întinse barba spânatică înainte şi se îndrepta în cârje spre fundul crâşmei. Târgoveţul întrebă speriat:

— Cine-i ăsta?

---

[59] De mult ai venit de la Don? Literele cuvintelor sunt inversate (n.t.).

— Un drumeţ de pe calea oropsiţilor, răspunse aspru bărbosul.

— Ce limbă a vorbit cu tine?

— Păsărească.

— Mi se pare că te-a cunoscut, flăcăule?…

— Cu cât întrebi mai puţin, cu atât eşti mai deştept… (îşi scutură barba de firimituri şi-şi puse mâinile mari pe masă). Acum ascultaţi… Am venit din ţinutul Donului cu treburi negustoreşti.

Târgoveţul se aşeză mai aproape de el şi clipi din ochi:

— Ce cumperi?

— Pulbere. Îmi trebuie vreo zece butoaie şi vreo cincizeci de puzi de plumb. Apoi postav bun pentru straie. Fier pentru potcoave, caiele. Am parale.

— Postav bun şi fier găseşti… Dar plumb şi praf de puşcă nu prea: numai despărţămintele au.

— Trebuie să fac rost de ele fără să dau pe la despărţăminte.

— Cunosc eu un cinovnic. Dar trebuie să-i dai un plocon.

— Se înţelege…

Îmbrăcându-şi în grabă cojocul, târgoveţul făgădui să-l găsească îndată pe cinovnic şi ieşi repede din crâşmă. Ţăranul ar fi vrut să facă şi el un alişveriş. Îşi încreţi fruntea şi tuşi:

— Lână de oaie ori piele nu-ţi trebuie, drăguţule? Dar de ce ai nevoie de cincizeci de puzi de plumb?… Nu cumva vă gătiţi de război, căzăceilor?

— Vrem să vânăm prepeliţe…

Bărbosul întoarse capul. Cerşetorul se apropie din nou de el, în cârje. Ţinând în mână căciula cu banii adunaţi din pomeni, se aşeză lângă el şi-i spuse, fără să-l privească:

— Să trăieşti, Ivane…

— Noroc, Ovdokim, răspunse bărbosul, de asemenea, fără să se uite la el.

— Nu ne-am mai văzut de un car de vreme, atamane…

— Cerşeşti?

— Sunt bolnav… Astă vară am hălăduit o leacă prin codru şi acu îmi scârţâie balamalele… Mi-e lehamite, e vremea să pun mâinile pe piept…

— Mai aşteaptă un picşor…

— De ce? Se aude ceva?

Ivan zâmbi şi se uită prin fum la gloata de muşterii beţi. Privirea lui sfredelea. Răspunse încet în colţul gurii:

— Vrem să răzvrătim Donul.

Ovdokim se uită în căciulă, zuruind firfiricii:

— Nu ştiu, zise, cazacii de la Don parcă s-au moleşit de tot, se aşază prin sate, se îngraşă…

— Sunt destui oameni fără căpătâi. Ăştia încep şi cazacii le dau o mână de ajutor… Dacă nu-i ajută, nu le mai rămâne decât să se bejenărească în Turcia sau să cadă pe veci în robia Moscovei… L-au ajutat atunci pe ţar la Azov şi acuma el a pus laba pe tot Donul. A trimes ucaz ca cei ce vin de aiurea să fie daţi pe mâna stăpânirii. A trimes popi din Moscova să dezrădăcineze credinţa veche… S-a isprăvit cu Donul liniştit…

— Pentru o treabă ca asta e nevoie de un om aprig, zise Ovdokim. Să nu iasă ca atunci, sub Stepan[60].

— Am găsit omul. Nu-i ca Stepan, care şi-a pierdut capul dintr-o greşeală. Ăsta o să fie o căpetenie straşnică… Toţi rascolnicii o să meargă cu el…

— Mă tulburi, Ivane, mă ispiteşti. Voiam să-mi mai pun şi eu capul jos…

— Să vii la noi la primăvară. Avem nevoie de oameni bătrâni. O să petrecem mai abitir decât sub Stepan…

— Nu cred, nu cred… Mulţi au mai rămas dintre aceia de atunci? Poate că numai tu şi cu mine…

Târgoveţul se întoarse, gâfâind şi făcând cu ochiul. Un cinovnic chel, cu o haină nemţească ieşită de soare cu bumbi de aramă şi cu pâslarii rupţi în picioare, intră cu ifos în urma lui. Îşi ţinea pana de gâscă pe piept, vârâtă într-o cheutoare. Fără să dea ziua bună, se aşeză măreţ la masă. Ochii lui priveau tulburi, fioroşi, nasul avea nări

---

[60] Stepan Razin (n. red. ruse).

mari şi tot chipul îl arăta un om hrăpăreţ. Fără să se aşeze, târgoveţul îi spuse la ureche pe la spate:

— Kuzma Egorâci, iată omul care…

— Să-mi aducă nişte blinele, porunci cinovnicul cu glas răguşit, fără să-l asculte, blinele şi peşte…

3

Cneazul Roman, fiul cneazului Boris sin Buinosov, sau cum i se spunea prieteneşte, Roman Borisovici, stătea în cămaşă şi izmene pe marginea crivatului şi se scărpina, gâfâind, pe piept şi la subţiori. Ducea din obişnuinţă mâna la barbă, dar şi-o trăgea ca arsă înapoi: dădea de obrajii raşi, ţepoşi, scârbavnici… Hh-ha-h-aaaa. Casca, uitându-se afară pe ferestruică, unde se revărsau nişte zori înneguraţi cenuşii.

În alţi ani, la ceasul acesta, Roman Borisovici îşi punea pe umeri blana de jder, îşi îndesa căciula de dihor pe sprâncene şi, luându-şi toiagul cel lung, ieşea pe sălile podite cu scânduri scârţâitoare în ceardac. Vreo sută cincizeci de slujitori se vânzoleau prin ogradă. Unii roboteau pe lângă rădvan, alţii struneau caii, alţii fugeau la porţi. Îşi scoteau voioşi căciulile, i se închinau adânc, iar cei care erau mai aproape îi pupau picioarele. Apoi îl sprijineau de braţe şi de şolduri şi-l ajutau să se urce în rădvan… În fiecare dimineaţă, oricum ar fi fost vremea, Roman Borisovici se ducea la palat să aştepte clipa când ochii senini ai ţarului (iar mai târziu ochii senini ai ţarevnei) se vor întoarce spre el. De multe ori, aşteptarea lui nu fusese zadarnică…

Toate trecuseră! Dumnezeule, să fi trecut oare? Te lua groaza când te gândeai: cândva aveai parte de tihnă şi cinstire… Şi acum, poftim, pe peretele acesta de lemn, unde n-ar fi trebuit să fie nimic — atârnă o târfă olandeză cu poalele ridicate, zugrăvită pentru ispita diavolului. Ţarul i-a poruncit s-o pună în iatac, fie ca să-şi bată joc de el, fie ca să-l pedepsească. Şi trebuia să rabzi…

Cneazul Roman Borisovici se uită posomorât la

hainele pe care şi le aruncase în ajun pe o laviţă: colţuni muiereşti de lână, vărgaţi de-a curmezişul, nădragi scurţi, care-l strâng în faţă şi la spate şi o haină verde, cu ceaprazuri parcă de tinichea. O perucă neagră, îmbâcsită de colb, spânzurată într-un cui. La ce bun toate astea?

— Mişka! strigă oţărât boierul. Un flăcău sprinten, îmbrăcat cu un cămeşoi lung, pravoslavnic, intră repede pe uşa scundă căptuşită cu postav roş. Se închină şi îşi dădu părul pe spate. Mişka, dă-mi apă să mă spăl. Flăcăul luă un lighean de aramă şi turnă apă în el. Ţine ligheanul ca lumea… Toarnă-mi pe mâini…

Roman Borisovici mai mult fornăia în palme decât se spăla: nu putea să-şi atingă pielea rasă, cu ţepi… Bombăni ceva şi se aşeză pe crivat, pentru ca sluga să-i pună nădragii. Mişka îi întinse o tipsie cu cretă şi o cârpă curată.

— Ce-i asta? strigă Roman Borisovici.

— Să vă curăţaţi dinţii.

— Nu vreau!

— Cum porunciţi… De când măria sa ţarul a spus să vă curăţaţi dinţii, stăpâna mi-a poruncit să vă dau creta în fiecare dimineaţă…

— Îţi dau cu tipsia în cap… Prea mult trăncăneşti…

— Cum porunciţi…

După ce se îmbrăcă, Roman Borisovici îşi mişcă trupul în haine. Prea îl strângeau, prea erau ţepene… Ce-i trebuia lui aşa ceva? Dar se dăduse poruncă straşnică: toţi dvorenii să vină la slujbă îmbrăcaţi în strai nemţesc şi cu peruci… Trebuia să rabzi!… Luă peruca din cui (cine ştie de la ce muiere o fi părul ăsta) şi şi-o puse pe creştet cu scârbă. Îl lovi pe Mişka peste mână pentru că îndrăznise să-i îndrepte cârlionţii. Ieşi în tindă, unde lemnele trosneau în sobă. Un miros greu de ars venea de jos, de la cuhnea spre care ducea o scară repede.

— Mişka, de unde vine duhoarea asta? Iar aţi făcut cafea?

— Măria sa ţarul a poruncit stăpânei şi cneajnelor să bea dimineaţa cafea. Aşa că am făcut cafea…

— Ştiu… Nu te mai rânji…

— Cum porunciţi…

Mişka deschise uşa căptuşită cu postav, care ducea în cămara cu icoane. Închinându-se cu evlavie, Roman Borisovici se apropie de analoghionul pe a cărui catifea era deschis un ceaslov pătat de ceară. Luă cu degetele mucul lumânării. Îşi puse nişte ochelari rotunzi cu ramă de tinichea. Îşi umezi degetul, întoarse o foaie şi căzu pe gânduri, privind în ungher, unde aurul icoanelor lucea stins: nu ardea decât o singură luminiţă verde înaintea sfântului Nicolae, făcătorul de minuni…

Avea de ce să fie îngândurat… Dacă mergea aşa mai departe, toate neamurile mari, de cneji şi de dvoreni, ajungeau la sapă de lemn. De necinste şi batjocură nici nu mai era vorba. „Auzi, s-au apucat să dezrădăcineze boierimea! Să-i vedem… Tot aşa au încercat şi sub Ivan cel Groaznic să prăpădească neamurile de cneji… Şi ce mai pălălaie s-a aprins… Şi acum are să se işte răzmeriţă… Noi suntem şira spinării în ţara asta… Dacă ne duci de râpă pe noi, s-a dus şi ţara, atunci nu mai ai pentru ce să trăieşti. Ehei, măria ta, nu cumva ai vrea să-ţi chiverniseşti ţara cu ajutorul şerbilor?… Ce nerozie!… Eşti încă tânăr, slab la minte. De altfel, pare-mi-se că şi bruma de minte pe care ai avut-o ţi-ai băut-o în Kukui…“

Roman Borisovici îşi îndreptă ochelarii şi începu să citească cu glas fonfăit, după tipic. Gândurile i se primblau însă printre rânduri…

„Mi-a luat cincizeci de slugi la oştire… Mi-a poprit cinci sute de ruble pentru vasele de la Voronej… La moşia de la Voronej mi-a ridicat bucatele pe nimica toată pentru stăpânire, mi-a golit toate hambarele. De trei ani tot adunam la grâu, aşteptând preţ bun… De supărare îşi simţi gura coclită. Acuma, se aude că se vor răslui şi averile mânăstireşti şi că toate câştigurile vor merge la vistierie… A dat poruncă să pun deoparte zece butoaie de carne sărată… Doamne, Dumnezeule, la ce le-o trebui şi carne sărată?…“

Şi cetea mai departe. Dimineaţa pogora verzie în

fereastra cu ţiplă, prinsă în ramă de plumb.
Lângă uşă, Mişka bătea metanii…
„Ce şi-au mai bătut joc de neamurile boiereşti în săptămâna brânzei!… La miezul nopţii sau chiar mai târziu, tăbărau în casă peste tine câte trei sute de oameni cu feţele date cu funingine şi ascunse sub obrăzare. Ce spaimă! Veneau beţi. Nici nu ştiai care-i ţarul. Înfulecau tot ce aveai în cămări, se îmbătau, vărsau, rupeau fustele de pe slujnice. Behăiau ca ţapii, cântau cocoşeşte, păsăreşte…“
Roman Borisovici se lăsă pe celălalt picior şi îşi aminti cum, în ultima zi, după ce l-au îmbătat până la neştire, i-au dat jos nădragii şi l-au pus peste un coş plin cu ouă… Nu-i de râs… L-a văzut nevasta, Mişka… „Doamne, Dumnezeule, de ce ne osândeşti aşa?“
„Care să fie pricina urgiei, se întreba Roman Borisovici cu încordare. Să fie o ispaşă pentru păcatele noastre? În Moscova umblă zvonul că marele ispititor s-a ivit pe pământ. Papistaşii şi luterii sunt slugile lui, iar mărfurile străine poartă toate pecetea lui anticrist. A venit sfârşitul lumii.“
Plecând puţin capul pe o parte şi privind făclioara, Roman Borisovici şovăi. „Nu-mi vine să cred… Nu lasă Dumnezeu să se prăpădească boierimea rusă… Trebuie să aşteptăm, să răbdăm. Vai şi amar…“
După ce se rugă cu smerenie, se aşeză sub boltă, lângă fereastră, la măsuţa coperită cu o scoarţă.
Deschise un catastih gros, în care erau însemnaţi datornicii, cât trebuie să dea fiecare, cine a plătit, de la ce sat s-a primit dajdia în bani, în bucate sau în altceva. Întorcea încet foile şi îşi mişca buzele dezvelite de păr.
Senka, logofătul pe care-l alesese dintre şerbi pentru mintea lui ageră şi pentru vajnica lui câinoşie, intră în cămară. Era o slugă credincioasă: storcea de la datornici banul boierului până la cel din urmă firfiric. Fura, fireşte, dar cu măsură, cu ruşine, deşi nu şi-ar fi mărturisit potlogăriile să-l pici cu ceară. De câte ori îl înşfăca Roman Borisovici de barba lui mare, care i se revărsa pe

beregata groasă, de câte ori îl tăvălea pe jos şi-l izbea cu ceafa de perete: „Ai furat, ştiu bine că ai furat, mărturiseşte!…“ Senka se uita la el ca la Dumnezeu, fără să clipească din ochii săi căprui. După ce boierul îl lăsa în pace, ridica pulpana zăbunului de aba, îşi sufla nasul şi se smiorcăia:

— Degeaba îţi baţi aşa crunt slugile, Roman Borisovici. Dumnezeu să te ierte, dar eu n-am nici o vină faţă de luminăţia ta…

Senka se strecură pieziş pe uşa întredeschisă, se închină înaintea icoanei sfântului Nicolae, bătu o temenea în faţa boierului şi se lăsă în genunchi.

— Ce veste poveste, Senka?

— Slavă Domnului, Roman Borisovici, totul e bine.

Stând în genunchi, cu ochii înălţaţi spre tavan, Senka începu să înşire pe dinafară, de la cine şi cât s-a primit în ajun, ce s-a adus, de unde şi cine a rămas dator. Pe Fedka şi pe Koska, doi ţărani răi platnici, i-a adus din satul Ivankovo şi-i căzneşte de aseară în ogradă ca să scoată banii…

Roman Borisovici căscă gura de mirare: cum, nu vor să plătească? Se uită în catastih. Fedka a luat anul trecut şaizeci de ruble să-şi facă, chipurile, casă nouă, să-şi ia hamuri, brăzdar nou, sămânţă…

Koska a luat treizeci şi şapte de ruble şi cincizeci de copeici, minţindu-l şi el, de bună seamă, că-i trebuie pentru gospodărie…

— Hei, ce păcătoşi, ce tâlhari! Ai spus să-i bată?

— Îi biciuie de aseară, răspunse Senka. Am pus câte doi oameni pentru fiecare, să-i bată fără cruţare… Dar ce să te mai necăjeşti, Roman Borisovici? Dacă Fedka şi Koska nu-ţi plătesc, avem de la ei ţidule. Îi luăm pe amândoi în şerbie pentru vreo zece ani. Doar ne trebuie robi…

— Eu am nevoie de bani, nu de robi! strigă Roman Borisovici aruncând pana de gâscă pe masă. Robii trebuie hrăniţi. Afară de asta, ţarul ar putea să mi-i ia la oştire…

— Dacă ai nevoie de bani, fă aşa cum a făcut Ivan Artemici Brovkin: a deschis dincolo de gârla Moscovei o ţesătorie şi face pânze de corăbii pentru stăpânire. Are punga doldora…

— Am mai auzit… Dar cred că-s baliverne.

De mult nu dădea pace lui Roman Borisovici pânzăria lui Brovkin. Senka îi amintea de ea aproape în fitece zi: era limpede că nădăjduia să fure din gros dacă stăpânul său ar fi deschis o asemenea meşteşugărie. Iar Lev Kirilovici Narîşkin, unchiul ţarului, făcea altceva: da bani unui olandez, unul Van der Fick, din mahalaua nemţească şi acela îi trimitea la Amsterdam, la bursă, cu dobândă.

Narîşkin avea în fiecare an şase sute de ruble dobândă de la zece mii. „Şase sute de ruble fără să mişte măcar un deget!…“

— Bunicii noştri n-aveau griji, zise Roman Borisovici. Şi ţara era mai tare. (Îşi puse dulama căptuşită cu blană de oaie, pe care i-o ţinea Senka). Singura noastră grijă era să stăm cu ţarul la sfat… Dar astăzi ai da orice să te culci şi să nu te mai scoli.

Roman Borisovici porni pe scări, în jos şi în sus, pe sălile reci. Deschise în treacăt o uşă burduşită, prin care ieşiră aburi acri, calzi. În fundul încăperii, la lumina unui opaiţ, patru bărbaţi desculţi, numai cu cămaşa pe ei, dărăceau nişte lână. „Robotiţi, robotiţi şi nu uitaţi de Dumnezeu“, le spuse Roman Borisovici. Bărbaţii nu răspunseră nimic. Mergând mai departe deschise uşa odăii de lucru de mână. Vreo douăzeci de fete şi fetiţe, ridicându-se de la mesele şi gherghefurile lor, i se închinară adânc. Boierul strâmbă din nas: „Vai, fetelor, ce duhoare grea e aici… Robotiţi, robotiţi şi nu uitaţi de Dumnezeu..

Roman Borisovici cercetă şi croitoria şi tăbăcăria unde pieile se acreau şi se argăseau în butoaie.

Nişte oameni posomorâţi frământau pieile cu mâna… Aprinzând o lumânare de seu într-un felinar rotund, cu găuri, Senka deschise lacătele grele de la cămările şi hambarele în care se păstrau bucatele.

Totul era în bună rânduială. Roman Borisovici coborî în ograda largă. Se luminase de ziuă, dar cerul se boltea înnourat. Oile se adăpau la fântână. Care cu fân se înşiraseră de la porţi până la saraiuri. Ţăranii îşi scoaseră căciulile. „Aţi încărcat prea puţin carele, oameni buni“, strigă Roman Borisovici.

Din magherniţele vechi, fără hogeacuri şi din saraiuri, ieşea fum şi, învolburându-se în vânt, perdeluia curtea. Peste tot se vedeau grămezi de cenuşă şi de balegă. Cârpele îngheţate se izbeau, trosnind, de frânghii. Doi ţărani cu capul gol stăteau mohorâţi lângă grajd, cu faţa la perete. Câţiva argaţi voinici văzându-şi boierul pe scară ieşiră fuga din grajd şi, luând nişte beţe de jos, începură să-i lovească pe ţărani peste dos.

— Aoleu, aoleu, Doamne, pentru ce ne bateţi?... gemeau Fedka şi Koska.

— Nu vă bat ei degeaba. Daţi-le vârtos, încuviinţă de pe scară Roman Borisovici.

Fedka, un ţăran lung, pistruiat şi stacojiu la faţă, întoarse capul şi strigă:

— Roman Borisovici, binefăcătorule, n-avem de unde să dăm... Pe Dumnezeul meu că bucatele le-am isprăvit încă înainte de Crăciun... Dacă vrei, ia-mi vaca. Cum să mai îndur schingiuirea asta!?

— Nu-l asculta, boierule, are o vacă pricăjită... zise Senka. Dar ai putea să-i iei fata şi să-i ierţi jumătate din datorie. Pentru jumătatea ailaltă o să-ţi muncească.

Roman Borisovici se strâmbă şi întoarse capul.

— Să mă gândesc. Mai stăm de vorbă diseară.

Un dangăt jalnic se auzi dincolo de case şi de copacii goi şi o puzderie de ciori se înălţă deasupra turlelor ruginite ale bisericii.

— Vai de păcatele mele, îngână Roman Borisovici şi, cercetându-şi încă o dată cu privirea gospodăria, se duse în sala de mâncare să-şi bea cafeaua.

Cneaghina Avdotia şi cele trei cneajne şedeau la capătul mesei pe nişte scaune olandeze care se puteau strânge. Faţa de masă, din şahmarand, era dată la o

parte ca să nu se păteze. Cneaghina purta un letnic rusesc larg, din urşinic de culoare închisă şi pe cap o scufie străină. Fetele erau îmbrăcate în rochii nemţeşti cu coadă: Natalia avea una piersicie, Olga, verde vărgată, iar Antonida, cea mai mare, de culoarea „minunatului asfinţit”. Purtau tustrele părul pieptănat în sus şi albit cu făină, obrajii sulemeniţi, sprâncenele boite cu negru şi aveau mâinile roşii.

Fireşte că, înainte, nici Avdotia şi nici fetele ei n-aveau voie să intre în sala de mâncare. Stăteau prin cămări, la fereastră, cu lucrul de mână, iar vara se dădeau în leagăn, în grădină. Dar, într-o zi, a venit ţarul cu o ceată de oameni beţi. A privit din prag cămara cu ochi fioroşi: „Unde-ţi sunt fetele? Să vină la masă…“ (Au fugit după ele. Ce spaimă, ce zăpăceală, ce lacrimi! Au adus trei toante, mai mult moarte decât vii). Ţarul le-a luat de bărbie la rând: „Ştii să dănţuieşti?… (Da de unde! Fetelor le-au dat lacrimile de ruşine). Să le înveţi… De săptămâna brânzei, să dănţuiască menuet, polcă şi cadril.. L-a luat pe cneazul Roman de caftan şi l-a scuturat să-i iasă ochii: „Bagă de seamă, să văd că ai *politesse* în casă!…“ Fetele au fost aşezate la masă şi silite să bea vin… Şi au băut neruşinatele!… După o vreme, au început să chicotească, ca şi cum aşa ar fi fost de când lumea…

Şi a trebuit să fie *politesse* în casă. Cneaghina Avdotia se crucea ca o neroadă ce e, dar fetele s-au obrăznicit, au început să se sclifosească, să ceară ba una, ba alta. Cu igliţa nu mai vor să lucreze. De dimineaţă se gătesc, fac *plaisir*, beau ceai, cafea.

Roman Borisovici intră în sala de mâncare. Se uită chiorâş la fete. Acestea doar plecară capetele. Avdotia se ridică şi se închină: „Bună dimineaţa, tătucă…” Antonida şuieră spre maică-sa: „Stai jos, *Mutter*…“

Înfrigurat de gerul de afară, Roman Borisovici ar fi vrut să bea un pahar de rachiu şi să mănânce un căţel de usturoi. Rachiu poate i-ar da, dar usturoi nici gând…

— Nu prea am poftă de cafea astăzi. Am stat pe scară

şi pesemne că m-a tras… Mamă, dă-mi ceva tare.

— *Vater*, în fiecare dimineaţă nu te gândeşti decât la votcă, spuse Antonida. Când ai să te schimbi şi matale?…

— Taci din gură, vacă! strigă Roman Borisovici. Acuşi pun mâna pe gârbaci…

Fetele întoarseră capetele. Avdotia îi aduse un pahar de votcă şi se închină, după datină. Apoi, spuse în şoaptă:

— Bea-o sănătos, tătucă…

Roman Borisovici o bău şi suflă, ca să-i iasă aburii din gură. Înfulecă un castravete. Saramura îi picura pe cămaşă. Pe masă nu era nici varză cu merişoare de munte, nici bureţi muraţi şi tăiaţi, cu ceapă. Mestecând un pirojok[61] (nu putea să-şi dea seama cu ce e umplut), întrebă de fecioru-său:

— Unde-i Mişka?

— Învaţă aritmetică, tătucule. Să nu păţească ceva la cap, sărmanul…

Olga, pistruiata, cea mai mare iubitoare de *politesse*, zise, strâmbându-se:

— Mişka se tot înhăitează cu ţăranii. Aseară a cântat din nou cu balalaica în grajd şi a jucat cărţi…

— E un copil, gemu Avdotia.

O vreme tăcură. Natalia, mezina, veselă şi zglobie, se aplecă spre fereastră (ţipla fusese înlocuită de curând cu geamuri):

— Doamne! Vin musafiri…

Fetele se zăpăciră, ridicară mâinile şi începură să şi le scuture spre a se mai albi. Câteva slujnice veniră fuga să strângă masa şi să pună la loc învelitoarea. Majordomul, un slujitor bătrân şi evlavios, cu obrajii raşi, îmbrăcat ca de sărbătorile Crăciunului, bătu din baston şi vesti sosirea boieresei Volkova. Roman Borisovici se ridică în silă de la masă spre a face pe galantul în faţa musafirei: să-şi fluture pălăria şi să răşchire picioarele… înaintea cui trebuia să se izmenească astfel cneazul Buinosov? Înaintea acestei boierese Volkova, care cu şapte ani în

---

[61] *Pirojok* - un fel de pateu (n.t.).

urmă se chema Sanka şi îşi ştergea mucii cu poala ruptă a rochiei, avându-şi obârşia în cel mai umil neam de ţărani. Tatăl ei, Ivaşka Brovkin, a fost şerb. S-ar fi cuvenit să stea la cratiţă toată viaţa pe lângă o vatră înnegrită de fum, dar acum o vesteşte majordomul. A venit cu o caretă aurită! Bărbatul ei se bucură de hatârul ţarului. (Volkov era nepot de-al doilea al cneazului Roman). Pe tătâne-său l-a ajutat dracul de a ajuns neguţător mare. Se aude că i s-ar fi încredinţat aducerea tuturor mărfurilor trebuitoare oştirii.

Majordomul deschise uşa (scundă şi îngustă, aşa cum se făcea din bătrâni). Foşni o rochie galbenă-trandafirie. Boiereasa Volkova intră, legănându-şi umerii goi şi dând capul pe spate, cu o expresie de nepăsare pe faţa-i frumoasă şi cu genele lăsate în jos. Se opri în mijlocul odăii. Scânteind din inele, duse mâinile la fustele ei largi, garnisite cu dantelă înflorată cu trandafiri, scoase în afară piciorușul într-un pantof cu tocul înalt de vreo doi verşoci şi făcu o reverenţă după moda franţuzească, fără să îndoaie genunchiul piciorului întins în faţă. Înclină în dreapta şi în stânga capul cu părul pudrat, împodobit cu pene de struţ. Apoi, ridică ochii ei albaştri şi zâmbi, descoperindu-şi uşor dinţii:

— *Bonjour, princesses*!

Aplecându-se la rândul lor, stângace, fetele lui Buinosov o mâncau din ochi pe musafiră. Roman Borisovici îşi luă pălăria şi şi-o flutură, depărtând picioarele şi mâinile. Îşi poftiră musafira să stea jos, să ia o cafea. O întrebară de sănătatea rudelor. Fetele îi cercetară rochia şi coafura.

— Vai, pieptănătura e făcută cu balene.

— Iar nouă ne vâră în păr vergele şi cârpe.

Sanka le răspunse:

— Cu coaforul acesta e curată nenorocire: avem unul singur pentru toată Moscova. În săptămâna brânzii, doamnele au aşteptat şase-şapte zile să le vină rândul şi când le chema, în sfârşit, adormeau pe scaune până să le coafeze… L-am rugat pe tata să aducă un coafor de la

Amsterdam.

— Te rog să-i spui toate cele bune prea cinstitului Ivan Artemici, zise cneazul. Cum merge ţesătoria? Am tot vrut să trec pe acolo. E ceva nou şi vrednic de văzut.

— Tata e la Voronej. Şi Vasea e tot acolo, cu ţarul.

— Am auzit, Alexandra Ivanovna.

— Am primit ieri o scrisoare de la Vasea. Sanka vârî două degete în corsajul ei decoltat (Roman Borisovici începu să clipească: te pomeneşti că-şi dezgoleşte sânii) şi scoase o scrisoare albastră. Mi-e teamă c-o să-l trimeată pe Vasea la Paris…

— Ce scrie? întrebă cneazul, după ce îşi drese glasul… Ce mai spune de ţar?…

Sanka despături încet scrisoarea. Îşi încreţi fruntea… Obrajii şi gâtul i se împurpurară. Spuse în şoaptă:

— Am învăţat să citesc de curând… Va rog să mă iertaţi…

Urmărind cu degetul rândurile lăbărţate ale scrisorii cu prescurtări şi încolăcituri, începu să citească, rostind rar fiecare cuvânt:

— „Saşenka dragă, să trăieşti ani mulţi… Iată ce se aude la noi, la Voronej… În curând, flotei noastre i se va da drumul pe apă, pe Don şi atunci şederea noastră aici se va sfârşi… Nu vreau să te sperii, dar am auzit de la alţii că ţarul ar vrea să mă trimeată cu Andrei Artamonovici Matveev la Haga şi, mai departe, la Paris. Nu ştiu ce să mai cred; e departe şi mi-e cam frică… Aici suntem toţi sănătoşi, slavă Domnului. *Herr Piter* te salută. Serile trecute am vorbit de tine la masă. Munceşte toată ziua. Lucrează la şantier ca un lucrător de rând. Face el însuşi cuie şi scoabe şi le bate tot el. Nu mai ai vreme nici să te bărbiereşti. Ne zoreşte pe toţi; lumea cade de oboseală. Dar am făurit flota…“

Roman Borisovici bătu cu unghiile în masă:

— Da… fireşte, flota, da… Face pe fierarul şi pe dulgherul… înseamnă că nu ştie la ce să-şi întrebuinţeze puterile…

Sanka isprăvi cititul. Îşi şterse uşor gura. Împături

scrisoarea şi o vârî în sân:

— De paşti, când se întoarce ţarul, mă arunc la picioarele lui… Vreau să plec la Paris…

Antonida, Olga şi Natalia bătură din palme: „Oh, oh!“ Cneaghina Avdotia îşi făcu cruce: „Mă sperii, dragă. Vai, ce grozăvie!… Să te duci la Paris… îmi închipui că acolo e curată pierzanie!“

Ochii albaştri ai Sankăi se umbriră. Îşi apăsă inelele pe piept:

— Mi-e tare urât la Moscova!… Aş vrea să zbor în străinătate… Ţarina Praskovia Feodorovna are un franţuz care o învaţă *politesse*… Mă învaţă şi pe mine. Dacă aţi şti câte ne povesteşte! (Suspină). Visez în fiecare noapte că sunt îmbrăcată cu o rochie smeurie, că ameţesc dansând menuet, mai frumos decât toate; văd în vis cum cavalerii se dau la o parte, iar regele Ludovic se apropie de mine şi-mi întinde un trandafir… E o plictiseală cumplită la Moscova. Bine că i-a dat jos pe streliţi. Tare mi-e frică de morţi…

Boiereasa Volkova plecă. După ce mai şezu o vreme la masă Roman Borisovici porunci să se pună caii la rădvan ca să se ducă la slujbă, la Despărţământul palatului mare. Acum, toată lumea trebuia să muncească. Puţini slujbaşi erau în Moscova? Ţarul i-a pus şi pe dvoreni să scârţâie din pene. Iar el miroase a catran şi a tutun, lucrează cu toporul şi bea rachiu cu ţăranii…

— Vai, ce vitregă ursită! Oh, ce urâtă viaţă! se tângui cneazul Roman Borisovici, urcându-se în rădvan…

4

Lângă porţile Spasskie, într-o râpă adâncă, unde deasupra gheţii se înălţau nişte pari putrezi, Roman Borisovici văzu vreo douăzeci de sănii acoperite cu rogojini. Caii costelivi aşteptau cu capetele plecate. Pe malul râpei, un ţăran încerca alene să scoată cu un drug de fier leşul îngheţat al unui strelit. Se boltea o zi mohorâtă. Zăpada era cenuşie. Oamenii îmbrăcaţi cu

surtuce de aba treceau încet, cu capul în jos, peste Piaţa Roşie, prin hârtoapele pline de balegă. Orologiul din turn scârţâi răguşit. (Ce vesel bătea altădată!) Roman Borisovici simţi că moare de urât.

Rădvanul trecu peste un pod vechi şi intră pe porţile Spasskie. În Kremlin, oamenii umblau cu căciulile pe cap, ca la bâlci. Sănii de rând aşteptau lângă conovăţul ros de cai. Inima lui Roman Borisovici se strânse. Pustiu arăta locul acesta acum; ochii prea luminoşi, care ardeau ca o candelă în ferestrele împărăteşti spre slava celui de-al treilea Râm, nu mai erau. Jalnică viaţă!

Roman Borisovici se opri la intrarea Despărţământului. Nu era nimeni care să-i ajute cneazului să coboare din rădvan. Se dădu jos singur. Începu să urce, gâfâind, pe o scară cu streaşină. Treptele erau pline de zăpadă şi de scuipaţi. Câţiva oameni, purtând pe umeri nişte sarice miţoase, coborâră repede pe lângă cneaz, mai-mai să-l dea grămadă. Cel din urmă, unul cu barbă căruntă, îl sfredeli obraznic cu o privire fugară. Oprindu-se la jumătatea scării, Roman Borisovici bătu mânios cu bastonul:

— Căciula! Scoateţi-vă căciula!

Striga în deşert. Asta era acum rânduiala din Kremlin.

La despărţământ, în cămările scunde, mirosea înăbuşitor a fum de cărbune, a duhoare omenească; duşumelele erau nemăturate. Stând cot la cot, la mesele lungi, pisarii scârţâiau din pene. Îndreptându-se de şale, unul din ei se scărpina în ciuful nepieptănat, altul la subţiori. La alte mese, cinovnici cocârjaţi ca nişte cârlige, înţelepţi care miroseau de la o verstă a plăcintă de post răsfoiau condici şi ceteau jalbe, urmărind rândurile cu degetul. O lumină tulbure se prefira prin geamurile murdare. Un diac, mai mare peste hârţogari, cu ochelarii încălecaţi pe nasul ciupit de vărsat, se primbla printre mese.

Roman Borisovici trecea măreţ prin cămări, din cancelarie în cancelarie. La Despărţământul Palatului Mare era mult de lucru şi treburile se vădeau tare

încâlcite: acolo se purta de grija visteriei ţarului, cămărilor, aurăriei şi argintăriei, se aduna vama, birurile vărsate de cazaci şi de streliţi, dările puse pe cărăuşie şi dăjdiile datorate de satele şi târgurile ce ţineau de palat. Numai diacul cel mare al despărţământului şi bătrânii dieci de cancelarii mai puteau să descurce toate aceste daraveri.

Boierii nou numiţi stăteau toată ziua într-o încăpere mică, bine încălzită, stingheriţi în hainele lor nemţeşti strâmte şi se uitau prin geamurile împâclite la palatul deşert al ţarilor, unde, altădată, se plimbaseră în blăni de samuri, pe scara postelnicilor şi pe medeanul boierilor, fluturându-şi năframele de mătase şi vorbind despre treburi de seamă.

Multe întâmplări cumplite se petrecuseră pe acest medean. Se povestea că ţarul Ivan cel Groaznic a coborât cu străjerii săi pe scara aceea veche, azi astupată cu scânduri, plecând din Kremlin spre uliţele din Alexandrovskaia, pentru a-şi abate setea de cruzime şi mânia asupra boierilor de neam mare. A tăiat capete, a ars oameni de vii şi i-a tras în ţeapă. Le-a luat moşiile. Dar Dumnezeu n-a îngăduit ca boierii să zacă pentru totdeauna cu fruntea în pulbere şi neamurile mari s-au înălţat din nou.

Din teremul acela de lemn, cu cocoşi de aramă pe coperişul lui bulbucat, s-a aruncat pe fereastră blestematul Grişka Otrepiev[62] alt obijduitor al prea slăvitei boierimi ruse. Pământul Moscovei se preschimbase într-un pustiu pârjolit, drumurile erau pline de ciolane omeneşti, dar Dumnezeu n-a vrut să piară neamurile cele mari şi ele s-au ridicat iară.

Acum, a venit altă furtună ca să ne pedepsească pentru păcatele noastre… „Ei! oftau amar boierii, stând la ferestre în cămara bine încălzită. Acum, vor sa ne prăpădească într-alt fel… Ne-a ras bărbile la toţi, ne-a

---

[62] *Grigore Otrepiev* (Grişka, diminutiv depreciativ), - monah al mânăstirii Ciudovo, s-a dat drept Dimitri I, fiul ţarului Ivan al IV-lea (sec. XVII) (n.r).

poruncit să muncim, pe feciorii noştri i-a împărţit pe la polcuri i-a trimis prin ţări străine… Ei! Dumnezeu nu va îngădui nelegiuirea nici de data asta…“

Intrând în cămară, Roman Borisovici văzu că şi în acea zi a căzut, o pacoste de sus. Bătrânului cneaz Martîn Lîkov îi tremurau obrajii mălăieţi, ca de babă. Oprindu-se din când în când, dvoreanul de sfat Ivanov Endogurov şi stolnicul Lavrenti Svinin ceteau un ucaz. Ridicând capul, nu puteau să spună decât: „Vai, vai!“

— Cneazule Roman, stai jos şi ascultă, zise cneazul Martîn, gata să izbucnească în plâns. Ce o să fie acum! Oricine va putea să te suduie şi să te necinstească… Am avut o singură cale ca să ni se facă dreptate şi acum ne e închisă şi aceea.

Endogurov şi Svinin urmară să procetească ucazul. În hârtie se spunea că el, ţarul, marele cneaz şi… şi… e tare plictisit de plângerile cnejilor, boierilor şi dvorenilor de sfat pentru ocări care li se aduc. În ziua cutare, el, ţarul şi… şi… a primit o jalbă de la cneazul Martîn Grigorievici Lîkov, cum că ar fi fost înfruntat şi necinstit pe scara postelnicilor de către Olioşka Brovkin, porucic în polcul Preobrajenski… Trecând pe scară, porucicul i-ar fi strigat cneazului Martîn: „Ce te uiţi la mine ca o jiganie? Doar nu mai sunt robul tău. Oi fi fost tu cneaz odată, dar acum eşti doar o momâie…”

— Un ţângău, un fecior de ţăran, un argat, rosti cneazul Martin, cu obrajii tremurând. Atunci, la mânie, am uitat că-mi strigase ceva mult mai rău…

— Ce anume, cneazule Martin? întrebă Roman Borisovici…

— Ce mi-a strigat!… A auzit toată lumea: Martânuşka, martâşka[63] faţă cheală…

— Vai de mine, ce ocară, zise Roman Borisovici, dând din cap. Olioşka acesta nu-i cumva feciorul lui Ivan Artemici?

— Dracu’ ştie al cui e…

— „Ţarul şi marele cneaz şi… şi… citiră mai departe

[63] *Martânuşka, martâşka* - maimuţo, maimuţoiule (n.t.).

Endogurov şi Svinin, spre a nu mai fi supărat în vremuri aşa de grele prin care trece ţara, a poruncit ca pentru mânia şi necazul ce i-au fost pricinuite, jeluitorul cneaz Martîn să plătească zece ruble, care bani să fie împărţiţi la calici, iar de acum înainte jalbele în legătură cu necinstea să nu mai fie primite…”

Isprăvind cetania, cei doi strâmbară din nas. Cneazul Martin se aprinse din nou:

— O momâie! Pune mâna pe mine şi pipăie să vezi ce fel de momâie sunt! Neamul nostru se trage de la Lîciko! Cneazul Lîciko a venit în veacul al XIII-lea din ţinutul Ugor, însoţit de trei mii de suliţaşi. Din Lîciko, nume schimbat mai târziu în Lîkov, se trag cnejii Briuhatîi, Taratuhin, Suponev, iar din mezinul lui se trage Buinosov…

— Minţi! Asta-i o minciună, cneazule Martîn! ţipă Roman Borisovici şi se întoarse cu tot trupul pe laviţă, încruntându-şi sprâncenele şi scânteind din ochi (dacă n-ar fi avut obrajii văduviţi de păr şi gura strâmbă, golaşe, cneazul Roman ar fi fost cu adevărat înspăimântător). Neamul Buinosovilor e mai mare decât acela al Lîkovilor, se ştie de când lumea. Neamul nostru se trage din cnejii Cernigovului; ţi-i spun pe toţi urmaşii lor pe nume. Iar voi, cei din neamul Lîkovilor, v-aţi trecut singuri în pomelnicul boieresc, sub Ivan cel Groaznic… Care dracu’ l-a văzut pe cneazul Lîciko venind din ţinutul Ugor?… Ochii cneazului Martîn începură să se rotească, pungile de sub ei să tresară, iar faţa lui, cu buza de sus groasă, tremură, de asemeni, ca într-un plânset:

— Buinosov! Moşiile voastre nu vi le-a dat oare tâlharul de la Tuşino, în tabără?

Cei doi cneji se ridicară de pe laviţă şi se măsurară din cap până în picioare. Dacă nu s-ar fi amestecat Endogurov şi Svinin, s-ar fi iscat tărăboi şi larmă mare. Aceştia însă îi mustrară şi-i potoliră. Ştergându-şi frunţile şi grumazurile cu năframele, cei doi cneji se aşezară pe lăviţi deosebite.

De plictiseală, dvoreanul de sfat Endogurov se apucă

să povestească cele ce flecăreau boierii în sfatul ţarului. Dădeau din mâini, sărmanii şi ziceau: ţarul stă cu sfetnicii săi la Voronej şi nu ştie decât să ceară bani şi iar bani. S-a împresurat cu sfetnici aleşi dintre negustorii străini şi ruşi, precum şi oameni fără căpătâi, dulgheri, fierari, marinari, tot soiul de haidăi cărora te miri că până acum nu le-au rupt călăii nările. Ţarul ascultă toate sfaturile lor mişelnice. Hotărât, la Voronej e adevăratul sfat al ţarului. Jalbele târgoveţilor şi ale negustorilor vin cu duiumul acolo de pretutindeni; şi-au găsit ocrotitorul… Şi, cu toată liota asta, vor să-i vină de hac sultanului Turciei! Unul din oamenii care se aflau la Karlowitz, pe lângă înaltul trimis Procopi Vozniţîn, a scris la Moscova că turcii râd de flota de la Voronej, care nu va putea ieşi dincolo de gurile Donului, pentru că se va duce la fund.

— Doamne, Dumnezeule, ar fi trebuit să ne vedem de treabă. Pentru ce să-i întărâtăm pe turci? spuse Lavrenti Svinin, un om aşezat. (Trei feciori ai lui fuseseră luaţi la oştire, iar al patrulea, la marină. Bătrânului i se rupea inima de dorul lor).

— Cum adică să ne vedem de treabă? îl stropşi Roman Borisovici, holbând ameninţător ochii spre el. Lavrenti, un om de cinul tău n-ar trebui să se bage în vorbă înaintea altora. Una la mână… (Se bătu peste şold). Vrei să stăm cuminţi faţă de turci şi de tătari? Dar pentru ce l-am trimis de două ori pe cneazul Vasili Goliţîn în Krâm?

Cneazul Martîn zise, uitându-se la sobă:

— Nu toţi au moşii dincolo de Voronej şi Reazan.

Roman Borisovici strâmbă din nas, dar nu-i luă vorbele în seamă:

— La Amsterdam, grâul leşesc se vinde cu un gulden pudul, iar în Francia şi mai scump. În Lehia, panii s-au umplut de aur. Să stai de vorbă cu Ivan Artemici Brovkin, să-ţi spună unde sunt banii… Iar eu mi-am dat bucatele din anul trecut de pomană pe la poverne, pentru trei copeici şi o dengă[64] pudul… îmi muşc mâinile. Lângă moşia mea e apa Voronejului, e Donul şi grâul meu ar fi

---

[64] *Dengă* - monetă de o jumătate de copeică (n.t.).

putut să plece pe mare… Asta e o faptă de seamă. Să ne ajute Dumnezeu să-l batem pe sultan… Şi tu zici să fim cuminţi!… Ne-ar trebui un singur târguşor la mare, cum ar fi Kerciul, bunăoară… Afară de asta noi, cel de-al treilea Râm, trebuie să avem grijă de mormântul Domnului! Ori ne-am pierdut obrazul cu totul?

— Nu putem să-l batem pe sultan. Degeaba ne mai străduim, vorbi cu uşurare cneazul Martîn. Că avem bucate destule, slavă Domnului, n-o să murim de foame. Dar să nu punem cozi la rochiile fetelor noastre şi să nu mai facem acasă *politesse*…

După ce tăcu o vreme şi privi, printre genunchii depărtaţi unul de altul, la un nod al scândurii din duşumea, Roman Borisovici întrebă:

— Bine, bine. Da' cine pune cozi la rochiile fetelor?

— E la mintea omului că nişte zănatici ca cei ce cumpără cafea din mahalaua nemţească cu doi şi trei cetvertaci[65] funtul[66] nu pot fi hrăniţi de niciun ţăran. Uitându-se chiorâş la sobă, cneazul Martîn îşi scutura bărbia veştedă şi căuta pricină cu lumânarea…

Uşa se dădu în lături împinsă cu putere. Un ofiţer rumen, cu faţa rotundă şi cu nasul cârn, cu o perucă răvăşită şi cu un tricorn mic tras peste urechi, intră de la ger în aerul stătut dinăuntru. Era nins tot pe botforii lui grei şi pe mundirul verde cu mânecare largi, roşii. Se cunoştea că a cutreierat toată noaptea prin Moscova, în goana calului.

La ivirea ofiţerului, cneazul Martîn rămase cu gura căscată: era omul care-l făcuse de ocară, porucicul Alexei Brovkin, din polcul Preobrajenski, unul din ocrotiţii ţarului.

— Boieri, lăsaţi treburile… (Alioşka se ţinea grăbit cu mâna de uşă). Franz Iakovlevici trage să moară…

Îşi scutură obraznic peruca (aşa cum făceau toţi cei de neam prost, oploşiţi pe lângă Petru), scăpără din ochi şi fugi pe duşumeaua putredă a casei despărţământului,

[65] *Cetvertak* - monedă de douăzeci şi cinci de copeici (n.t.).
[66] *Funt* - unitate de măsură veche; 1 funt = 409, 01 g. (n.r.).

tropăind cu tocurile botforilor şi zornăind din pinteni. Diecii de cancelarii, pleşuvi, îl priveau chiorâş, din urmă:

— Mai încet, semeţule, că nu eşti la grajd.

5

Cu o săptămână înainte, Franz Iakovlevici Lefort chefuia în palatul său cu trimisul Danemarcei şi cu acela al Brandenburgului... Se desprimăvărase. Picura de pe acoperişuri. În salon era cald. Franz Iakovlevici stătea cu spatele la focul care ardea în cămin şi vorbea cu însufleţire despre tot felul de proiecte mari. Înflăcărat, el ridică pocalul făcut dintr-o nucă de cocos şi bău pentru prietenia dintre ţarul Petru, pe de o parte şi regele Danemarcei şi electorul Brandenburgului, pe de altă parte. Când majordomul, care stătea la fereastră, ridica batista, douăsprezece tunuri aşezate pe afete vopsite în verde viu trăgeau o salvă, bubuind în faţa ferestrelor. Nouri albi de fum de pulbere învăluiau cerul însorit.

Lefort se lăsă pe spate în jilţul său aurit, deschise larg ochii şi cârlionţii perucii i se lipiră de obrajii palizi:

— Păduri pline de copaci buni pentru catarguri freamătă de-a lungul apelor mari. Numai cu peştele nostru am putea să hrănim toate ţările creştine. Am putea însămânţa mii de verste cu i n şi cânepă. Dar stepele sălbatice de la miazăzi, în care iarba creşte mai înaltă decât călăreţul! Vom alunga tătarii de acolo şi vom creşte atâtea vite câte stele-s pe cer. Ne trebuie fier? Avem mineraiuri sub picioarele noastre. Munţii Urali sunt făcuţi din fier. Cu ce ar mai putea să ne minuneze ţările europene? Aveţi făurării? Nu face nimic. Vom chema englezi şi olandezi. Îi vom învăţa şi pe ai noştri să lucreze. Veţi vedea cât de repede vom avea şi noi făurării. Vom pune pe târgoveţi să înveţe ştiinţele şi artele. Vom da un astfel de avânt negustorilor şi manufacturiştilor, de va rămâne toată lumea cu gura căscată.

Aşa fel le vorbea Lefort, ameţit, trimişilor străini, tot

atât de ameţiţi ca şi el, de vinul băut şi de vorbele gazdei. Aerul din salon era înăbuşitor. Lefort porunci majordomului să deschidă amândouă ferestrele şi trase pe nas, cu plăcere, boarea reavănă de zăpadă topită care năvăli de afară.

Libaţiunile închinate marilor proiecte ţinură până la asfinţit. În aceeaşi seară, Lefort se duse la ambasadorul Poloniei, unde dănţui şi bău toată noaptea.

A doua zi de dimineaţă, Franz Iakovlevici se simţi, ca niciodată, obosit. Îmbrăcă o haină căptuşită cu blană de iepure, se legă la cap cu o basma şi porunci să nu intre nimeni la el. Voi să-i scrie lui Petru, dar nu fu în stare s-o facă. Îi era frig şi stătea lângă cămin, zgribulindu-se în haina sa. Chemând pe medicul italian Policollo, acesta mirosi urina şi flegma bolnavului, plescăi din limbă şi se scărpină la nas. Îi dădu amiralului curăţenie şi-i luă sânge. Zadarnic. În aceeaşi noapte, Franz Iakovlevici îşi pierdu cunoştinţa din pricina fierbinţelii.

Ţinând potirul deasupra capului, pastorul Strumpf îşi făcea anevoie drum prin salonul cel mare, în urma paracliserului… Palatul lui Lefort zumzăia de glasuri: toată Moscova se adunase acolo. Uşile deschise se trânteau. Trăgea. Slugile zăpăcite, dintre care unele se şi îmbătaseră, forfoteau încoace şi încolo. Elisabeta Franzevna, soţia lui Lefort, primi pe pastor lângă uşa care ducea în dormitorul bărbatului ei. Faţa ei ofilită era plină de pete, iar nasul înroşit de plâns. Şireturile rochiei sale smeurii erau legate la repezeală şi şuviţe de păr rar îi ieşeau de sub perucă. Văzând casa plină de atâţia oameni de vază, îşi pierduse capul. Ştia foarte puţin ruseşte, pentru că îşi petrecuse viaţa în odăile din dos. Întinzând palmele împreunate spre pieptul pastorului, îi şopti pe nemţeşte:

— Ce să mă fac? Au venit atâţia musafiri… Domnule pastor Strumpf, dă-mi un sfat. Să le servesc, poate, o mică gustare? Slugile parcă au înnebunit, nu mă mai ascultă nimeni. Cheile de la cămări sunt sub perna

bietului Franz. (Lacrimile curgeau şiroaie din ochii galbeni ai soţiei amiralului. Ea îşi scoase din sân o batistă udă şi îşi vârî faţa în ea). Domnule pastor Strumpf, mi-e frică să mă duc în salon, mă zăpăcesc… Ce are să fie, ce are să fie, domnule pastor?…

Vorbind cu glas adânc, potrivit clipei, pastorul spuse soţiei amiralului câteva cuvinte de mângâiere. Îşi trecu palma peste obrajii raşi vineţii, alungă de pe chipul său umbra deşertăciunii pământeşti şi intră în dormitor.

Lefort zăcea pe un pat lat, cu aşternutul răvăşit. Trupul lui era ridicat pe perne. Obrajii-i scofâlciţi şi ţeasta prelungă erau năpădite de peri lungi. Răsufla des, şuierând şi scoţându-şi claviculele galbene în afară, de parcă ar fi încercat să rămână în viaţă, trăgând într-un ham. Buzele lui întredeschise erau arse de fierbinţeală. Nu mai trăiau în el decât ochii negri, nemişcaţi.

Medicul Policollo luă pe pastorul Strumpf de o parte, închise ochii pe jumătate şi îşi zbârci obrajii:

— Vinele uscate ale domnului amiral Lefort prin care, după cum este cunoscut ştiinţei noastre, sufletul se uneşte cu trupul, sunt în aşa măsură pline de flegmă, încât sufletul are contact cu trupul pe canale din ce în ce mai strâmte şi trebuie să ne aşteptăm la o astupare completă a acestora de către flegmă.

Pastorul Strumpf se aşeză încet la căpătâiul muribundului. Lefort îşi recăpătase de curând cunoştinţa, nu mai aiura şi acum arăta vădit îngrijorat. Auzindu-şi numele, el îşi îndreptă cu o sforţare ochii spre pastor, apoi privi din nou spre căminul în care fumega o buturugă udă. Acolo, pe poliţă, se afla statueta lui Neptun, zeul mărilor, cu tridentul în mână. O şuviţă aurie de apă curgea din vasul poleit de sub cortul lui, rotindu-se în spirale lucii. Dedesubt, în gura neagră a vetrei fumega buturuga.

Căutând să îndrepte privirile amiralului spre crucifix, Strumpf vorbi despre nădejdea veşnicei mântuiri care nu se refuză nici unui om… Lefort îngână ceva nedesluşit. Strumpf se apleacă spre buzele lui vinete. Lefort spuse,

răsuflând des:

— Nu vorbi mult…

Pastorul îşi făcu totuşi datoria: îl spovedi cum putu şi-l împărtăşi. După ce ieşi, Lefort se ridică în coate. Cei de faţă înţeleseră din şoapta lui că-l cheamă pe majordom. Fugiră după bătrân şi-l găsiră vărsând lacrimi amare la bucătărie. Umflat de plâns, cu pălărie cu pene de struţ pe cap şi în bastonul înalt în mână, majordomul se opri la picioarele patului. Franz Iakovlevici îi porunci:

— Cheamă muzicanţii… şi pe prietenii mei… Adu cupe…

Muzicanţii intrară în vârful picioarelor, neîmbrăcaţi cumsecade, fiecare aşa cum se găsea în clipa aceea. Fură aduse cupe cu vin. Înconjurând patul, muzicanţii duseră instrumentele de suflat la gură.

Şaizeci de cornuri de argint, de aramă şi de lemn începură să cânte un menuet, un danţ graţios.

Galben ca un mort, Lefort se afundă cu umerii în perine. Tâmplele i se scofâlciră ca ale unui cal.

Ochii îi ardeau, în fierbinţeală. I se întinse o cupă de vin, dar el nu fu în stare s-o ţină şi vinul i se vărsă pe piept. În vreme ce asculta muzica îşi pierduse din nou cunoştinţa. Nu mai vedea.

Lefort muri. Moscoviţii se bucurau nespus. S-a isprăvit cu puterea străinilor din mahalaua Kukui. A plesnit blestematul sfetnic. Toţi ştiau, toţi vedeau cum îi dă lui Petru băuturi vrăjite, dar nu puteau să zică nimic. Acuma şi-a primit răsplata pentru lacrimile streliţilor. Palatul lui Lefort, cuibul lui anticrist, se va închide pe vecie…

Lumea povestea că, înainte de a muri, Lefort a poruncit muzicanţilor să cânte, măscăricilor să ţopăie, jucătoarelor să dănţuie, iar el, verde ca un leş, s-a dat jos din crivat şi a început să salte prin casă în vreme ce necuratul urla şi şuiera prin podul palatului!…

Boierii şi cinovnicii s-au perindat şapte zile prin palatul răposatului, plecându-se în faţa rămăşiţelor pământeşti. Tăinuindu-şi simţămintele de bucurie şi de teamă, intrau

în salonul cu două rânduri de ferestre. În mijlocul lui, pe un catafalc, sicriul era drapat până la jumătate cu mătase neagră. Patru ofiţeri cu săbiile scoase vegheau lângă sicriu, iar alţi patru jos, lângă catafalc. Văduva, în zăbranic, şedea pe un scaun, în faţa catafalcului.

Boierii se urcau pe catafalc şi strâmbând din nas şi din gură, ca să nu se spurce, atingeau cu obrazul mâna vânătă a amiralului diavolului. Pe urmă, apropiindu-se de văduvă, se plecau adânc, atingând duşumeaua cu degetele şi plecau…

A opta zi, spetind caii de poştă, Petru sosi de la Voronej. Rădvanul lui, îmbrăcat în piele şi tras de şase cai, trecu în goană prin Moscova şi intră de-a dreptul în curtea palatului lui Lefort. Caii, în felurite culori, uzi leoarcă, răsuflau greu. O mână ieşi afară, căutând cureaua ca s-o desprindă.

Alexandra Ivanovna Volkova tocmai ieşea din palat. Afară de ea nu mai era nimeni pe scară.

Judecând după cai, crezu că cel sosit era vreun om de rând. Se supără, văzând că rădvanul tăia drumul caretei sale.

— Dă-te mai încolo cu mârţoagele tale. De ce ai oprit în drum? strigă ea către surugiul ţarului.

Negăsind încuietoarea, mâna care ieşise în afară rupse cu mânie cureaua şi din rădvan coborî un bărbat cu o căciulă de catifea cu urechi, îmbrăcat într-un dolman de postav cenuşiu, căptuşit cu blană de oaie şi în picioare cu pâslari. Uitându-se la el, Sanka fu nevoită să ridice capul de înalt ce era…

Faţa lui rotundă era trasă. Avea ochii umflaţi şi mustăcioara neagră zbârlită. Doamne, ţarul!

Petru întinse pe rând picioarele amorţite şi încruntă din sprâncene. Recunoscându-şi fina îi zâmbi uşor şi-şi strâmbă gura mică. Spuse cu glas surd:

— Ce nenorocire, ce nenorocire!

Apoi, intră în palat, legănându-şi mânecile dolmanului. Sanka se luă după el.

Văzându-l, văduva încremeni. Dar îndată se ridică de

pe scaun şi vru să cadă la picioarele lui.

Petru o îmbrăţişă, o strânse la piept şi se uită spre mort, pe deasupra capului ei. Câteva slugi veniră repede şi-i luară dolmanul. Păşind cu boturile pâslarilor întoarse înăuntru, Petru se apropie de sicriu ca să-şi ia rămas bun de la răposat. Zăbovi vreme îndelungată, sprijinindu-se cu mâna de marginea raclei. Se aplecă şi sărută cununiţa, fruntea şi mâinile scumpului său prieten. Umerii îi tremurară sub jacheta verde şi ceafa i se încordă.

Privindu-l din spate, Sanka simţi că o podidesc lacrimile. Sprijinindu-şi bărbia în palmă, plânse încet, suspinând subţirel. I se rupea inima de durere… Ţarul coborî de pe treptele catafalcului, oftând întretăiat, ca un copil. Se opri înaintea Sankăi. Ea îşi clătină capul cu jale.

— N-am să mai am un prieten ca el, spuse Petru. Duse mâna la ochi şi îşi scutură zulufii negri, încâlciţi din cauza drumului. Am împărtăşit împreună bucuriile şi grijile. Gândeam ca un singur creier… Deodată, luă mâna de la ochi şi se uită înapoi. Lacrimile i se uscară. Parcă era un motan. Un pâlc de vreo zece boieri intrară în salon, închinându-se şi făcând plecăciuni repezi.

Se apropiară umili, după cin, se lăsară în genunchi şi, sprijinindu-se cu palmele mâinilor de podea, se izbiră cu frunţile de plăcile de stejar.

Petru nu ridică pe niciunul, nu îmbrăţişă pe nimeni şi nici nu le răspunse la închinăciuni. Stătea vrăjmaş şi posomorât, fremătând din nări.

— Se vede cât de colo că vă bucuraţi! bolborosi el nedesluşit şi, ieşind din palat, se urcă din nou în rădvan.

6

În aşezarea nemţească, alături de biserica luterană, fusese zidită în toamna aceea o casă de cărămidă în stil olandez cu opt ferestre la uliţă.

O ridicase grabnic, numai în două luni, Despărţământul palatului. Ana Ivanovna Mons se mutase

în acea casă împreună cu maică-sa şi cu fratele ei mai mic, Willi.

Ţarul intra acolo fără să se ascundă şi adeseori rămânea şi peste noapte. În Kukui, ca de altfel şi în Moscova, oamenii spuneau acelei case „palatul ţarinei”. Ana Ivanovna încetăţenise aici rânduieli pline de măreţie: avea acum majordom şi lachei în livrele, doisprezece cai polonezi scumpi şi carete pentru toate prilejurile.

Acum, nu te mai puteai duce la familia Mons ca altădată, când vedeai geamurile cârciumii luminate, ca să bei o halbă de bere. „He-he îşi aminteau nemţii, e mult de când Anchen cea cu ochii albaştri, cu un şorţuleţ curat dinainte, împărţea halbele pe la mese şi se îmbujora ca o floare de măceş când, bătând-o pe dosu-i feciorelnic, vreun muşteriu blajin îi spunea: «Hai, puico, bea tu spuma. Spuma e pentru tine, iar berea pentru mine…» “

Acum, dintre localnici nu mai călcau pragul familiei Mons decât negustorii şi fabricanţii cu vază şi numai în zilele de sărbători, când erau poftiţi la masă. Făceau şi acum glume, fireşte, dar numai glume cuviincioase. În dreapta Anei şedea totdeauna pastorul Strumpf. Îi plăcea să povestească lucruri hazlii sau moralizatoare din istoria Romei. Musafirii, stacojii la faţă, închinau cu cănile de bere şi oftau galeş, cugetând la nestatornicia celor pământeşti. Ana Ivanovna ţinea în chip deosebit ca totul să fie cuviincios în casa ei.

În anii din urmă, înflorise pe deplin. Păşea maiestos, cu priviri senine care mărturiseau cu cuviinţă dorul ce o mistuia. Oricum şi oricât de adânc se plecau oamenii în urma caretei sale cu geamuri, ţarul nu venea la ea decât în treacăt, ca să rămână peste noapte. Dar mai departe? Despărţământul pământurilor îi dăruise câteva sate. Ducându-se la baluri, putea să se împodobească cu giuvaericale în aşa fel, ca să nu fie mai prejos decât altele şi purta pe piept un medalion de mărimea unui talgeraş cu portretul lui Petru Alexeevici în ramă de diamante. Nu ducea lipsă de nimic şi i se făcea pe plac în

totul. Altminteri lucrurile rămăseseră aşa cum au fost întotdeauna.

Timpul trecea. Petru stătea mai mult la Voronej sau gonea cu rădvanul de la marea de miazăzi la cea de miazănoapte. Ana Ivanovna îi trimetea scrisori şi, oricând avea prilej, câte şase lămâi şi şase portocale, care se aduceau de la Riga, cârnaţi cu enibahar şi rachiu de casă. Dar poţi oare stăpâni multă vreme inima iubitului numai cu scrisori şi cu pachete? Dacă se leagă vreo femeie de el şi-i intră sub piele? Noaptea nu dormea zvârcolindu-se pe pilota ei de puf. Totul era şubred, nelămurit, cu două înţelesuri. În jurul ei, atâţia duşmani nu aşteptau decât ca fata lui Mons să se poticnească.

Până şi Lefort, cel mai bun prieten, ori de câte ori îl luase pe departe, întrebându-l cât va mai trăi Petru neîngrijit ca un burlac, zâmbea în doi peri şi o ciupea duios de obraz:, „Un lucru făgăduit trebuie aşteptat trei ani…“ Vai, n-o înţelegea nimeni: Ana Ivanovna nu voia nici tronul, nici puterea, pentru că acestea îţi aduceau numai griji şi erau trecătoare. Nu dorea decât siguranţa zilei de mâine, nu voia decât o viaţă curată şi cuviincioasă.

Nu-i mai rămânea decât să-i facă farmece. O dată, sfătuită de maică-sa, Ana Ivanovna s-a dat jos din pat, de lângă Petru care dormea dus şi i-a cusut într-un colţ al jiletcii o cârpă muiată în sângele ei… Petru a plecat la Voronej, lăsându-şi jiletca la Preobrajenski şi nu şi-a mai pus-o niciodată.

Bătrâna Mons aducea vrăjitoare în odăile de sus. Dar atât mamei, cât şi fetei, le era frică să spună femeilor cui vor să-i facă farmece. Pentru vrăjitorie, cneazul-cezar Romodanovski pedepsea cu atârnarea în dibă.

Ana Ivanovna se gândea că dacă ar fi îndrăgit-o un om simplu, dar cu dare de mână, ar fi dat totul pe o viaţă tihnită. O căsuţă curată, chiar fără majordom, sclipiri de soare pe duşumeaua dată cu ceară, miresme de iasomie la ferestre, aromă de cafea prăjită răspândindu-se liniştitor de la bucătărie, dangătul clopotului de la

biserica luterană şi oameni cinstiţi, care, trecând prin faţa casei ei, s-o salute cu respect în vreme ce ea ar sta cu lucrul de mână la fereastră…

După moartea lui Lefort, părea că un nour negru se lăsase deasupra capului ei. Plânsese atât de mult în cele şapte zile, până la sosirea lui Petru, încât bătrâna Mons porunci să fie chemat medicul Policollo. Acesta o sfătui să ia o curăţenie şi-i dădu un leac pentru limpezirea sângelui tulburat de supărare.

Fără să-şi dea seama de ce, Ana Ivanovna aştepta cu spaimă întoarcerea lui Piter, îşi aducea aminte de chipul lui pământiu, cu o falcă umflată, din ziua când stătuse la Lefort, după una dintre cele mai îngrozitoare căsăpiri a streliţilor. În ochii lui măriţi îngheţase o scânteiere de mânie. Îşi ţinea mâinile înroşite de ger pe masă, înaintea unei farfurii goale. Nu mânca şi nu asculta vorbele care se spuneau la masă. Mesenii făceau glume clănţănind din dinţi. Privind în gol, şoptise nedesluşit:

— Nu erau patru polcuri, ci o legiune… Când puneau capul pe butuc, toţi îşi făceau cruce cu două degete… Erau pentru rânduiala cea veche, pentru sărăcie… Ar fi vrut să umble despuiaţi şi să trăiască asemenea smintiţilor… Târgoveţi! Trebuia să încep cu Moscova, nu cu Azovul!

Ana Ivanovna se cutremura şi acum, aducându-şi aminte de Petru din zilele acelea. Îşi dădea seama că acest om chinuitor o ia de la fereastra ei liniştită şi-i hărăzeşte crâncene îngrijorări… Pentru ce? N-o fi, în adevăr, anticrist, aşa cum spun ruşii? Seara, în pat, la lumina blândă a unei lumânări de ceară, Ana Ivanovna îşi frângea mâinile şi plângea deznădăjduită:

— Ce să mă fac, mamă, ce să mă fac? Nu-l iubesc. Va veni nerăbdător… Sunt moartă… Poate că ar fi fost mai bine să zac şi eu în sicriu ca bietul Franz.

Nepieptănată, cu pleoapele umflate, ea zări deodată într-o dimineaţă, pe fereastră, rădvanul ţarului oprindu-se dincolo de gard, în uliţa plină de hârtoape. De data aceasta, nu se mai agită să-l întâmpine: n-are decât s-o

privească aşa cum e, cu boneta şi cu şalul de lână. Trecând prin grădiniţă, Petru o văzu la fereastră şi-i făcu semn cu capul, fără să zâmbească. În sală îşi şterse picioarele de un covoraş. Era treaz şi liniştit.

— Bună ziua, Anuşka, spuse blând. O sărută pe frunte. Am rămas orfani. Se aşeză la perete, lângă ornicul care legăna încet un chip râzător de aramă. Vorbea cu glasul scăzut, mirat parcă de o atât de neghioabă ispravă a morţii. Franz, Franz… A fost un amiral nepriceput, dar preţuia cât toată flota lui. E o nenorocire, o nenorocire, Anuşka… Ţii minte cum m-a adus întâia oară la tine? Erai o fetiţă… Te-ai speriat că am să-ţi stric cutia muzicală… Pe altul ar fi trebuit să-l ia moartea… Franz nu mai este! De necrezut…

Ana Ivanovna asculta, înfăşurată în şalul moale. I se vedeau din el doar ochii. Fusese luată pe neaşteptate şi nu ştia ce să răspundă. Lacrimile îi picurau pe sub şal. În dosul uşii se auzea zăngănit de farfurii purtate cu grijă. Suspinând, Ana Ivnanovna îngână că, pesemne, Franz se simte bine acolo, la Dumnezeu. Petru o privi într-un chip cam ciudat…

— Peter, n-ai mâncat nimic de când ai venit. Te rog să rămâi la masă cu mine. Avem astăzi cârnaţi bine fripţi, aşa cum îţi plac dumitale…

Văzu cu mâhnire că nu-l mai ispitesc nici cârnaţii. Se aşeză lângă el, îi luă mâna care mirosea a cojoc de oaie şi i-o sărută de câteva ori. Cu mâna cealaltă, Petru o mângâie pe păr, sub bonetă:

— Am să vin diseară pentru un ceas… Hai, gata, gata, mi-ai udat mâna… Du-te şi adu cârnaţii şi un pahar de votcă… Du-te, du-te… Mai am multe treburi pe ziua de azi.

7

Lefort fu înmormântat cu mare pompă. În fruntea alaiului mergeau trei polcuri cu steagurile coborâte şi cu tunuri. În urma carului funebru, tras de opt perechi de cai

negri, erau purtate pe perne tricornul, sabia şi pintenii amiralului. Venea apoi un călăreţ, cu platoşă şi cu penaj negru la coif ţinând o făclie răsturnată. După el păşeau ambasadorii şi miniştrii străini, în haine cernite, urmaţi de boieri, de ocolnici, de dvorenii de sfat şi de cei din Moscova, în totul vreo mie de oameni.

Trâmbiţaşii sunau, tobele băteau rar. Petru mergea înainte, cu compania întâi a polcului Preobrajenski.

Văzând că ţarul nu e pe lângă ei, boierii începură să-i întreacă pe trimişii străini, ca să fie cei dintâi în alai. Străinii ridicau din umeri şi schimbau şoapte între ei. Aproape de cimitir, fură împinşi cu totul la o parte. Roman Borisovici Buinosov şi Stepan Beloselski, un cneaz din cale afară de neajutorat la minte, păşeau pe lângă roţile carului mortuar ţinându-se de el. Mulţi ruşi erau chercheliţi: veniseră la înmormântare din zori şi, făcându-li-se foame, nu mai aşteptaseră praznicul, ci se înghesuiseră lângă mesele pline de tipsii cu gustări reci, mâncând şi bând zdravăn.

Când sicriul fu pus jos pe glodul îngheţat, scos din groapă, Petru se apropie repede de el. Privind spre feţele rase ale boierilor, care oglindiră numaidecât spaima ce-i săgetase, se încruntă cu atâta mânie, încât se pitiră unii în spatele altora. Ţarul chemă printr-un semn din cap pe Lev Kirilovici cel rotofei:

— De ce s-au vârât înaintea străinilor? Cine le-a dat voie?

— I-am dojenit, am strigat la ei, dar nu m-au ascultat, răspunse încet Lev Kirilovici.

— Câinii! scrâşni Petru şi spuse încă o dată mai tare. Sunt câini, nu oameni! Roti gâtul, întoarse capul şi bătu din piciorul încălţat cu botfor. Ambasadorii şi miniştrii străini se strecurau prin mulţimea de boieri, care se dădeau la o parte, spre groapa unde lângă sicriul neacoperit stătea ţarul străin, însingurat, în haina lui de postav. Toată lumea privea cu spaimă, să vadă ce va mai face.

Înfigându-şi sabia în pământ, Petru se lăsă în

genunchi şi îşi lipi faţa de ceea ce mai rămăsese din prietenul său cel înţelept, zvăpăiat şi chefliu, din tovarăşul său credincios. Apoi se ridică, ştergându-şi îndârjit ochii:

— Puneţi capacul… Coborâţi sicriul…

Tobele începură să bată, steagurile se plecară şi tunurile bubuiră, scuipând clăbuci albi de fum.

Unul din tunari căscă gura, nu mai avu vreme să se dea la o parte şi focul îi zdrobi capul. La Moscova se spunea în ziua aceea:

— Am îngropat un drac, dar a mai rămas unul. Se vede treaba că n-a omorât destulă lume.

8

Lăsându-şi săniile afară şi scoţându-şi căciulile, negustori şi meşteşugari urcau scara lungă streşinită, care începea aproape din mijlocul curţii palatului Preobrajenski. Oaspeţii[67] şi negustorii veneau cu troicile în care erau aşternute covoare şi intrau în curte cu îndrăzneală. Purtau surtuce din postav de Hamburg, căptuşite cu blană de vulpe. Sala veche era prost încălzită. Aruncând priviri agere spre tavanul lăsat şi coşcovit, spre postavul mâncat de molii al laviţelor şi uşilor, spuneau:

— Nu prea e acătării casa… Se vede osârdia boierilor. Păcat, mare păcat…

Negustorii fuseseră adunaţi în grabă, după terfeloage cu numele fiecăruia. Unii nu veniseră de teamă că ar putea fi siliţi să mănânce din blide niconiene şi să fumeze tutun. Bănuiau pentru ce-i chemase ţarul la palat. Nu demult, un diac de sfat cetise în Piaţa Roşie, pe locul caznelor, în răpăitul tobei, un mare ucaz: „Ţarului i s-a făcut cunoscut că oaspeţilor şi negustorilor, tuturor târgoveţilor şi meşteşugarilor li se pricinuiesc pagube mari în negustoria şi meşteşugurile lor, cu prilejul multor jalbe de-ale lor pe la despărţăminte, de către voievozi şi

[67] Protejaţi ai cârmuirii, dintre negustorii cu stare (n.a.).

feluriţi cinovnici… Milostivindu-se de ei, măria sa ţarul a poruncit: toate răfuielile, pricinile şi jalbele lor, daraverile lor negustoreşti şi strângerea dărilor pentru vistierie să fie dată în grija starostilor, iar staroştii să fie aleşi o dată pe an dintre oamenii buni şi drepţi, aşa cum se vor înţelege oamenii între ei. În fiecare lună să fie ridicat câte unul din staroşti căpetenie…” Se hotărâse ca în oraşe, târguri şi alte aşezări să fie aleşi staroşti dintre oamenii cei mai buni şi drepţi, pentru judecată, răfuială şi strângerea dărilor, iar pentru strângerea vămilor şi a câştigului ieşit din vânzarea băuturilor să fie aleşi staroşti vamali şi cârciumăreşti. Staroştii urmau să *chibzuiască şi să poarte grija* treburilor negustoreşti şi a dărilor, într-un Sfat al staroştilor şi, ocolind despărţămintele, să-i înfăţişeze ţarului şi numai lui pricinile şi jalbele.

Vechiul palat al ţarilor din Kremlin, de lângă biserica Ioan Botezătorul, palat care avea beciuri pentru păstrarea vistieriei, fusese dat Sfatului staroştilor.

Negustorilor moscoviţi nu le păruse rău să dea bani pentru o faptă atât de frumoasă (nu demult umblau prin Kremlin cu capul gol, sfioşi, iar acum iată că se aşezau şi ei aici). Vechiul palat fusese învelit cu tablă nouă, argintie, fusese zugrăvit pe din afară şi pe dinăuntru şi, în locul ramelor cu ţiplă, se puseseră geamuri. Beciurile erau păzite de străjeri de-ai negustorilor.

Pentru că scăpase din ghearele voievozilor şi de samavolnicia de la despărţăminte, negustorimea trebuia să plătească acum dări de două ori mai mari decât în trecut. Vistieria trăgea, fireşte, foloase, dar negustorimea? Greu de spus…

În adevăr, nu mai puteai trăi din pricina voievozilor şi a cinovnicilor mari şi mici de pe la despărţăminte: erau prădalnici ca nişte lupi dacă nu ştiai să te păzeşti, te înhăţau de beregată. La Moscova te obijduiau, te trăgeau pe la judecăţi, te jupuiau, iar în alte oraşe şi în târguri, te puneau la cazne în curtea voievodului, cerându-ţi să plăteşti dările. Asta-i adevărat…

Unii însă mai isteţi, fireşte, se fereau şi n-o duceau

chiar atât de rău; sfănţuiau pe voievod, pisarului îi trimeteau zahăr, postav sau peşte, pe diacul cancelariei îl ospătau, acolo, cu ce da Dumnezeu. Erau unii bogătaşi, la care nu numai voievodul sau cinovnicul de la Despărţământ, dar nici diavolul n-ar fi putut să afle câtă marfă şi cât bănet au. Fireşte că barosani ca Mitrofan Şorin, cel mai de seamă negustor, sau Alexei Sveşnikov erau în ochii tuturor; până şi mitropolitul le trecea pragul. Ar fi plătit şi o dare întreită la Sfatul staroştilor, pentru că găseau acolo cinstiri, putere şi rânduială. Dar să-l luăm, bunăoară, pe Vaska Reveakin tatăl! Avea în dugheana lui de scoabe marfă de trei altâni şi îi cânta cucul acolo tot ştergându-şi urdorile cu o cârpă. Totuşi, cei ce ştiau ei ce ştiau ziceau că pentru el slugăresc vreo trei mii de şerbi. De ţărani şi de târgoveţi nu mai e vorba; erau foarte puţini negustori care să nu-i datoreze bani grei cu ţidulă. Nu era oraş sau târg în care Reveakin să nu aibă o magazie de scoabe sau o dugheană, trecute însă pe numele rudelor şi tejghetarilor săi. Dar pas să pui mâna pe el: se strecura gol şi lunecos ca un ţipar. Pentru unul ca Reveakin, Sfatul staroştilor era prăpăd curat: de ai tăi nu te puteai ascunde.

În aşteptarea sosirii ţarului, negustorii mari şedeau pe lăviţi, iar cei mici în picioare. Îşi dădeau seama că dacă ţarul vrea să vorbească pe şleau, însemna că are nevoie de bani. De mult ar fi trebuit să vorbească pe şleau… Aceia care veniseră întâia oară se uitau cu oarecare teamă la uşile zugrăvite cu lei şi cu păsări, din dreapta şi din stânga locului în care fusese scaunul împărătesc şi unde nu mai rămăsese decât uraniscul.

Petru intră nezărit pe o uşă lăturalnică, îmbrăcat în haine olandeze şi stacojiu în obraz: pesemne că băuse. Rostea într-una prietenos „să fii sănătos, să fii sănătos”, dădea mâna cu cei de faţă, iar pe unii îi bătea pe spate sau pe grumaz. Împreună cu el, mai intrară şi alţi câţiva: Mitrofan Şorin şi Alexei Sveşnikov (amândoi în caftane ungureşti), fraţii Osip şi Feodor Bajenin, cumpăniţi şi impunători, cu mustăţile răsucite, îmbrăcaţi cu haine de

postav în croială străină, cam strâmte la umeri; Ivan Artemici Brovkin, bondoc şi grav, un om îmbogăţit peste noapte, cu obraji raşi, cu zulufii negri ai perucii atârnându-i până la buric; Liubim Domnin, asprul diac de sfat şi încă un bărbat necunoscut, cu barbă smolită, de ţigan şi cu o frunte lată, pleşuvă, după port un târgoveţ de rând. Se vedea că-i tare sfios. Intrase cel din urmă.

Petru se aşeză pe o laviţă şi îşi sprijini mâinile de genunchii daţi în lături. „Staţi jos”, le spuse negustorilor care se apropiaseră de el. Negustorii şovăiră. Petru porunci încă o dată, clătinând nerăbdător din cap. Cei mai de vază se aşezară numaidecât. Diacul de sfat Liubim Domnin, care rămăsese în picioare, scoase dintr-un buzunar de la spate un ucaz făcut sul şi îşi mişcă buzele uscate.

Fraţii Osip şi Feodor Bajenin se ridicară îndată şi, ţinându-şi pălăriile englezeşti pe pântece, îşi plecară cu gravitate privirile. Petru arătă cu capul spre ei:

— Ar fi bine să avem mai mulţi oameni ca aceştia… Vreau să-i răsplătesc pe Osip şi pe Feodor faţă de toată lumea… În Englitera şi în Olanda, eşti răsplătit pentru o negustorie sau pentru o meşteşugărie înfloritoare. Vreau să împământenim şi noi obiceiul acesta. Am dreptate? (întoarse capul la dreapta, apoi la stânga şi ridică dintr-o sprânceană). De ce vă codiţi? Vă e teamă că am să vă cer bani? Negustori, trebuie să începem o viaţă nouă, asta se cuvine să facem…

Momonov, un postăvar bogat, întrebă, plecându-se:

— Cum adică o viaţă nouă, măria ta?

— Să ne dezvăţăm a trăi răzleţi… Boierii mei stau în casele lor ca nişte bursuci. Voi n-aveţi voie să duceţi o astfel de viaţă, pentru că sunteţi negustori… Trebuie să vă obişnuiţi să faceţi negustorie în tovărăşii. Compania Indiilor răsăritene din Olanda e o întreprindere foarte bună; acolo se durează corăbii în tovărăşie şi se face negoţ tot în tovărăşie. Se câştigă bănet cu nemiluita… Trebuie să învăţăm de la ei… În Europa sunt academii pentru aşa ceva. Dacă vreţi, vom ridica o bursă, care să

nu fie mai prejos de aceea din Amsterdam. Întemeiaţi tovărăşii, înfiinţaţi manufacturi… Voi nu ştiţi decât un lucru: dacă nu înşeli, nu vinzi…

Un negustor tânăr, care-l privea drăgăstos pe ţar, se pocni deodată cu căciula peste mână:

— Dreptu-i! Aşa se face la noi…

Cei de lângă el începură să-l tragă de pulpană înapoi, în mulţime. Rotindu-şi capul şi ridicând din umeri, tânărul spuse:

— Vreţi să spuneţi că nu-i adevărat? Trăim din înşelătorie. Înşelăm atât la cântar cât şi la măsură…

Petru râse gros, cu amărăciune, deschizând o gură rotundă. Cei care stăteau lângă el râseră şi ei din bună-cuviinţă. Întrerupând râsetele, ţarul spuse aspru:

— Faceţi negustorie de două sute de ani, dar tot n-aţi învăţat meşteşugul… Daţi târcoale bogăţiei… Sunteţi tot săraci şi goi. Aţi vândut marfă de o copeică şi fuga la crâşmă. Am dreptate?

— Nu toată lumea face aşa, măria ta, spuse Momonov.

— Ba da! întări Petru fremătând din nări. Duceţi-vă în străinătate, să vedeţi negustorii de acolo. Trăiesc ca nişte regi! Nu mai avem vreme să aşteptăm până învăţaţi singuri. Unii porci trebuie băgaţi fără voia lor cu râtul în troacă… De ce oare îmi tot dau ghes străinii? Să le dau în concesie ba una, ba alta… păduri, mineraiuri, meşteşuguri… Da’ ce, ai noştri nu pot face aşa ceva? Venise unul la Voronej, dracu’ ştie de-unde, cu nişte proiecte! Aveţi o ţară de aur, zice, dar sunteţi oameni săraci… Din ce pricină? Am tăcut… Ia spuneţi: nu cumva ţara noastră e locuită de un soi deosebit de oameni!? Privi pe negustori cu ochii holbaţi. Dar aşa ni i-a dat Dumnezeu. Socot că trebuie să facem faţă cu cei pe care-i avem şi bună pace. Uneori mi-e lehamite de ruşi… Credeţi-mă. (I se încordă o vână la ceafă).

Ivan Artemici. Care stătea alături de el, zise blajin, cu glas tărăgănat:

— Ruşii au fost bătuţi mult şi fără rost. D-aia au rămas schilozi.

— Eşti un nătâng! strigă Petru. Un nătâng! Şi-l izbi cu cotul între coaste.

Ivan Artemici spuse cu un glas chiar nătâng:

— Asta zic şi eu…

Petru se uită câteva clipe, ca ieşit din sărite, la faţa lucioasă, cu ochii pe jumătate închişi şi cu zâmbet nerod a lui Brovkin. Îi dădu cu palma peste frunte:

— Vanka, nu ţi-am poruncit încă să faci pe măscăriciul!

Dar îşi dădu seama, pesemne, că nu este cuminte să-şi iasă din fire şi să se supere faţă de negustori. Aceştia nu sunt boieri. Boierii n-au ce face, nu pot să plece cu moşiile în buzunar.

Negustorul e însă ca un melc: cum simte ceva, cum îşi ascunde coarnele şi pleacă cu tot avutul lui…

În adevăr, în sală se aşternuse linişte şi se simţea oarecare răceală. Ivan Artemici privi cu viclenie spre Petru, prin ochii îngustaţi.

— Citeşte, Liubim, porunci Petru diacului…

Fraţii Bajenin îşi plecară din nou adânc privirile. Liubim Domnin începu să citească sec şi rar, cu glas subţire:

— Acest ucaz milostiv de mulţumită s-a dat pentru osârdia deosebită şi pentru grija arătată în durarea corăbiilor… Anul trecut, Osip şi Feodor Bajenin au durat, în satul Vovciuga, după un model nemţesc, o meşteşugărie de apă pentru tăiat scânduri, fără ajutorul meşterilor străini, numai din capul lor, pentru ca să facă acolo cherestea şi s-o vândă la Arhanghelsk străinilor şi negustorilor ruşi. Au tăiat scânduri, le-au dus la Arhanghelsk şi le-au vândut peste mare. Acum, au dorinţa să făurească în meşteşugăria aceea a lor corăbii mari şi vase mici cu pânze ca să ducă peste mări scânduri şi alte mărfuri ruseşti. Măria noastră i-am răsplătit. Le-am poruncit să dureze în satul lor corăbii şi vase mai mici; mărfurile care vor fi aduse de peste mare pentru făurirea acelor corăbii să fie iertate de vamă, iar meşterii străini şi ruşi să fie tocmiţi de ei prin bună

învoială, pe socoteala lor. Când corăbiile vor fi gata, să se înzestreze cu tunuri şi cu praf de puşcă spre a fi ferite de hoţi şi de alte corăbii de negoţ străine...

Diacul citi îndelung. Apoi, făcu sul ucazul, lăsând pecetea să atârne şi, ţinându-l pe palmele desfăcute, îl întinse lui Osip şi lui Feodor. După ce-l luară, aceştia se apropiară de Petru şi i se închinară adânc, încet, potrivit rânduielii. Ţarul îi ridică de umeri şi-i sărută pe amândoi, dar nu după obiceiul ţarilor, lipindu-şi obrazul de ei, ci pe gură, apăsat.

— Ceea ce e nou e scump, le spuse el negustorilor. Ochii lui vioi se opriră asupra târgoveţului necunoscut de nimeni, cu barba de ţigan şi cu fruntea pleşuvă. Demidîci, Demidîci, închină-te negustorilor. Făcându-şi loc prin mulţime, acesta ieşi în faţă. Iată-l pe Nikita Demidîci Antufiev, fierar din Tula. Pistoalele şi puştile lui nu sunt mai puţin bune decât cele englezeşti. Toarnă tuci şi caută mineraiuri. Dar are aripile prea scurte. Mai staţi de vorbă cu el, negustorilor; mai gândiţi-vă; eu unul îi sunt prieten. De e nevoie de pământ, îi dăm câteva sate. Închină-te, Demidîci, închină-te, ai chezăşia mea…

9

— Cine eşti? Ce vrei? Pe, cine cauţi?

Femeia aspră, spătoasă, cerceta cu o privire rea pe Andrei Golikov (zugravul de icoane de la Paleh). Pielea lui încrâncenată de frig dârdâia sub surtucul de aba cafenie, ferfeniţit, prin care străbătea vântul umed de martie. Tufe desfrunzite fremătau pe zidul vechi din Bielîigorod. Ciori cu penele zburlite cârâiau speriate şi flămânde, înălţându-se deasupra mormanelor de gunoaie.

Gardurile înalte ale negustorului Vasili Reveakin se întindeau de-a lungul zidurilor Moscovei, care se împreunau în unghi. Pe acolo era o mahala tristă, cu ulicioare înguste şi pustii.

— Vin de la bătrânul Avraami, şopti Andrei, ducând două degete la frunte. În spatele femeii, într-o curte plină

de băltoace, lângă magaziile aplecate într-o rână, nişte dulăi voinici săreau în lanţ…

Andriuşka îngheţase de tot, numai ochii îi mai luceau arzători. După ce şovăi o clipă, femeia îi dădu drumul să intre în curte şi-i spuse să meargă pe scândurile aruncate peste noroi, spre o clădire înaltă şi lungă, fără scară. Obloanele pocneau sub acoperiş, peste ferestrele cu ţiplă.

Coborâră într-o tindă întunecoasă, în care mirosea a butoaie. Femeia îl ghionti: „Şterge-ţi picioarele pe paie, că nu eşti la porci”. Apoi, după ce aşteptă o vreme, spuse cu aceeaşi vrăjmăşie în glas: „În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh”. După aceea, deschise o uşă scundă, care ducea la catul de jos. Acolo era cald. Jăraticul din sobă lumina icoanele de lemn, întunecate, dintr-un ungher. Andrei se închină îndelung, uitându-se la ochii înspăimântători ai vechilor chipuri. Rămase sfios, în prag. Femeia se aşeză. Mai multe glasuri cântau în dosul unei uşi.

— Pentru ce te-a trimis bătrânul?

— Să fac şi eu o faptă de seamă.

— Care anume?

— Să mă pustnicesc pentru trei ani la sihastrul Nektari.

— La Nektari, îngână femeia cu glas tărăgănat.

— M-a trimes aici ca să-mi arătaţi drumul. Nu mai pot să trăiesc printre oameni: trupul mi-e flămând, iar sufletul spăimântat. Mi-e frică. De aceea, caut un loc pustiu şi o viaţă neprihănită, bolborosi Andriuşka. Fie-ţi milă de mine, surioară, nu mă alunga.

— Sihastrul Nektari îţi va face un loc în pustiu, răspunse femeia în doi peri. Ochii ei se îngustaseră în lumina jarului.

Andrei povesti că, de şase luni şi mai bine, pribegeşte şi moare de foame şi de frig. S-a înhăitat cu fel şi chip de oameni, care l-au îndemnat să se apuce de tâlhării. „Nu pot, mi-e groază.” Spuse că iarna trecută, pe viscol, a dormit sub streşinile ciuruite ale zidurilor oraşului: „Îmi

făceam aşternutul din paie şi mă înveleam cu o rogojină. Viforul urla, ninsoarea, se învâltora în jurul meu, streliţii morţi jucau pe frânghii, se izbeau de ziduri. După nopţile acelea, sunt însetat de un culcuş tihnit şi de o viaţă liniştită…“

După ce-l întrebă în amănunt de bătrânul Avraami, femeia se ridică oftând: „Vino cu mine“. Îl duse prin aceeaşi tindă întunecoasă jos, pe scară. Spunându-i să stea pe locul hotărât pentru milogi, îl lăsă să intre în beciul în care se auzeau glasurile cântând. Îl izbi un miros cald de ceară şi tămâie. Vreo treizeci şi ceva de inşi stăteau în genunchi pe podeaua de bârne cioplite. În dosul unui analoghion învelit cu catifea, cetea un sihastru în rantie neagră şi cu scufie, ţinând un umăr mai ridicat decât celălalt. Întorcând foile vechi ale unui ceaslov scris de mână, îşi ridica barba în smocuri spre flacăra lumânărilor. Pe tot peretele, începând de jos, înaintea icoanelor mari şi mici, zugrăvite aşa cum se obişnuia odinioară la Novgorod, ardeau lumânări.

Slujba se făcea fără preot. Oamenii cântau jalnic şi fonfăit. De-a dreapta sihastrului, în faţa credincioşilor, stătea în genunchi Vasili Reveakin, mărunţel, cu o barbă de ţap, învârtind pe degete nişte metanii de piele. Ba ridica privirile spre chipurile sfinţilor, ba întorcea puţin capul şi se uita pieziş. Sub privirea ochilor lui, credincioşii băteau metanii cu şi mai mare osârdie, uneori făcând cucuie la frunte.

Sihastrul cel şoldiu închise ceaslovul, îl ridică deasupra capului şi întoarse spre oameni o barbă încâlcită şi o faţă încă tânără, cu nasul rupt. Holbând ochii spre o închipuită vedenie spăimoasă, el căscă gura ştirbă şi răcni:

— Să ne aducem aminte de vorbele lui Ippolit cel drept, papa de la Râm: „La venirea lui anticrist, biserica Domnului va cădea în paragină şi jertfele cele fără de sânge vor fi deşarte. Ispita va îneca târgurile şi satele, mânăstirile şi pustiurile. Nu se vor mai izbăvi decât puţine suflete…“

Glasul lui era înfiorător. Credincioşii îşi plecară frunţile, atingând podeaua, cutremuraţi. Sihastrul ţinu sus ceaslovul, până-n clipa când tot beciul răsună de tânguieli.

— Cine are urechi de auzit să audă, zise sihastrul după ce isprăvi slujba, ţinându-şi crucea de lemn aninată pe piept. Dumnezeu m-a blagoslovit cu harul său. M-a călăuzit atotputernicul spre coclauri sâlhui, lângă lacul Vol, la un pustnic, pre numele său Nektari. M-am închinat înaintea bătrânului şi el m-a întrebat: „Ce vrei să-ţi mântuieşti: sufletul sau trupul?“ I-am răspuns: „Sufletul, sufletul!“ Atunci, bătrânul mi-a spus: „Ferice de tine, fiul meu“. Şi am purces să-mi mântuiesc sufletul şi să-mi amorţesc trupul… În loc de pâine am mâncat în pustietatea aceea ferigi, măcriş şi ghindă; am luat coajă de pin, am spălat-o, am uscat-o şi, pisată împreună cu peşte, aceasta ne-a fost hrana. Şi nu ne-a lăsat Dumnezeu să pierim. Dar cât am îndurat chiar din cele dintâi zile de la mai marele meu! Mă bătea de două ori pe zi. Şi în ziua de paşti, tot de două ori mă bătea. Am socotit în doi ani 1430 de bătăi, de două ori pe zi. Nu mai socotesc numărul rănilor şi al zdreliturilor pe care le-am primit în fiecare zi de la mâinile lui prea cinstite. Păstorul a căutat să-mi frângă trupul: mă mângâia pe mine, copilul nimănui, puiul de pasăre, cu orice se nimerea. Mă povăţuia cu toiagul şi cu pisălogul, cu vătraiul, cu oalele de bucătărie şi cu melesteiul… Dascălul meu căuta să-mi stâlcească trupul spre a-mi lumina sufletul întunecat… Mi-a rupt pulpa de la un picior cu o cobiliţă, din acelea cu care se cară ciuturile cu apă, pentru ca picioarele mele să fie ascultătoare. Căuta să-mi aline trupul nu numai cu lemnul, dar şi cu fierul, cu pietrele, cu cărămizile şi-mi smulgea părul. Degetele de la mâini îmi ieşiseră din încheieturi, iar coastele şi oasele mi se rupseseră. Şi tot nu m-a lăsat Dumnezeu să pier.

Astăzi sunt neputincios la trup, dar senin… cu duhul. Fraţilor, nu pregetaţi când e vorba de sufletul vostru! Nu pregetaţi când e vorba de sufletul vostru! strigă de trei

ori sihastrul, fulgerând cu ochii, fără de cruţare, turma înfricoşată. Nu erau acolo decât rudele, cumnaţii şi şerbii lui Vasili Reveakin: tejghetarii de la hambarele şi prăvăliile lui. Ascultând, aceştia oftau cu mâhnire. Unii nu puteau să îndure privirea sfredelitoare a sihastrului. Andrei Golikov se încovoia din pricina hohotelor; plângea, ascunzându-şi faţa în palme. Razele galbene ale făcliilor fâlfâiau printre lacrimi în tot cuprinsul casei de rugăciuni, ca aripile unor arhangheli.

Sihastrul se plecă adânc în faţa credincioşilor şi se dădu la o parte. În locul lui veni însuşi Vasili Reveakin, bărbatul scund, cu păr cărunt. Avea în loc de ochi două crestături, în care jucau luminiţe sfredelitoare. Depănându-şi metaniile pe degete, el începu încet şi cu însufleţire:

— Dragii mei, scumpii mei… Mi-e sufletul spăimântat! Iubiţii mei, mi-e sufletul spăimântat! Zilele erau senine, dar s-a pogorât un nour şi ne-a învăluit viaţa toată cu duhoare… (Se uită înapoi, peste umărul drept, apoi peste cel stâng, ca şi cum ar fi vrut să vadă dacă nu stă cineva în spatele lui. Păşi uşor înainte cu pâslarii). A venit anticrist. Auziţi? A poposit pe turlele bisericii niconiene. Pecetea lui e semnul crucii care se face cu trei degete. Cei ce se închină astfel nu se vor mântui: au şi fost înghiţiţi de gheenă. Aceia care primesc sfintele taine de la popi nu se vor mântui, căci prescurile popilor sunt spurcate, iar harul lor, închipuit… Dar cum să ne mântuim? N-aţi auzit cum se mântuiesc oamenii? Eu nu ţin pe niciunul din voi: duceţi-vă, plecaţi, dragii mei, înduraţi chinuri şi luminaţi-vă. Ne veţi ocroti, pe noi, cei păcătoşi şi slabi. Poate că am să plec şi eu… Am să-mi închid hambarele şi prăvăliile, iar marfa şi vitele am să le împart la săraci. Singura noastră izbăvire e credinţa strămoşească, ascultarea şi frica… (Îşi legănă cu amărăciune barba şi îşi şterse genele cu mâneca lui de postav. Turma se linişti. Nu mai răsufla nimeni, nu mai mişca). Fericiţi cei ce n-au păcătuit. Dar să nu-şi piardă nădejdea nici ceilalţi. Veţi fi mântuiţi de păcatele voastre

prin rugăciunile sfinţilor părinţi. De un singur lucru trebuie să vă temeţi, mai presus decât de moarte: să nu vă pună la cale cel viclean să făptuiţi vreo nelegiuire… S-au dus vremurile de odinioară: slugile cele nevăzute ale încornoratului pândesc împrejurul fiecăruia din noi şi aşteaptă să păcătuieşti, să fii făţarnic, să-i tăinuieşti stăpânului tău un ban… Vi s-ar părea că nu-i mare lucru… Un ban! Dar nu-i aşa… Pentru atâta lucru îţi ia sufletul şi eşti pierdut… Te aşteaptă chinurile veşnice… Fiţi cu frică, pentru ca sfinţii părinţi să nu înceteze să se roage pentru voi… (Mai făcu un pas înainte şi se lovi cu metaniile peste şold). Auziţi, ce ispită: sfatul staroştilor! Iată iadul, iată iadul cel aievea… Din vechime negustorii plăteau dările la vistierie şi cu asta pace bună: mă privea cu ce făceam negustorie şi cum o făceam… Mi-a dat Dumnezeu minte şi iată-mă negustor. Proştii n-au decât să slugărească. Acum să alegi staroşti! Aceştia îşi vor băga nasul şi în hambarul şi în sipetul meu… Să le spui totul, să le arăţi totul… Pentru ce? Cine are nevoie de asta? Trag peste negustori mreaja lui anticrist… Au mai născocit şi poşta! Pentru ce? Dacă trimet un om de încredere la Veliki Ustiug, ajunge înaintea poştei şi spune tot ce trebuie şi în taină… Dar când e vorba de poştă, ştiu eu ce fel de om duce răvaşul meu? N-avem nevoie de poştă, nici de staroşti, nu vrem să plătim dări îndoite, n-avem nevoie să fumăm tutun cu străinii şi niconienii. Se mânie fără voie. Îşi vârî în buzunar mâna vânătă care-i tremura, îşi scoase basmaua şi se şterse de sudoare. Privind spre lumânările care se isprăveau, dădu din cap. Apoi scoase un oftat greu şi încheie: Să mergem la masă…

Toată lumea din casa de rugăciuni trecu prin tindă şi bucătărie, alături, în pivniţă. Se aşezară toţi la o masă de scânduri. Capul mesei, unde mânca Vasili Reveakin şi trei vânzători bătrâni, veri de-ai lui, era acoperit cu pânză colorată, groasă, cu luciu. Sihastrul fu poftit să stea şi el sub icoane. Dar acesta scuipă deodată şi se îndreptă către uşă, spre milogii care şedeau pe podele. Printre

aceştia era şi Andrei.

În mijlocul mesei ardea o lumânare de seu. Femeia cea aspră aducea din întuneric blidele pline. Câte un gândac cădea din când în când din tavan. Mâncau în tăcere, mestecând cu cumpănire şi punând încet lingurile pe masă. Andrei veni mai aproape de sihastru. Ţinându-şi blidul pe genunchi, cocârjându-se, cu mâncarea picurându-i în barbă, bătrânul sorbea cu lăcomie şi se frigea. Rupea bucăţi mici de pâine şi le mesteca. După ce isprăvi, se închină şi îşi împreună mâinile pe pântec.

După ochii lui înceţoşaţi, se cunoştea că acum e mai blajin.

Andrei îi spuse încet:

— Părinte, vreau să mă duc la pustnicul Nektari. Îngăduie-mi să plec.

Sihastrul începu să răsufle mai des. Dar ochii îi vădiră din nou tulburarea:

— După ce se culcă lumea, să vii în odaia de rugăciuni. Am să te încerc.

Andrei se cutremură. La gândul osândei, îl cuprinse mâhnirea şi începu să se frece cu ceafa de peretele aspru de lemn.

10

Un vântuleţ cald sufla de la miazăzi, dinspre stepele sălbatice. Zăpada se topise într-o săptămână.

Un cer primăvăratic, albastru, se oglindea în bălţile care acopereau câmpiile. Râurile şi pâraiele se umflaseră, pe Don sloiurile începuseră să curgă la vale. Râul Voronej ieşise din matcă într-o singură noapte, înecând şantierele. Corăbii mari, brigantine, galioane şi luntri, se legănau prinse de ancore, de la târg şi până la Don. Smoala care n-avusese încă vreme să se usuce se prelingea pe borduri; Neptunii auriţi şi argintaţi străluceau. Vântul zgâlţâia pânzele ridicate ca să se usuce. Cele din urmă sloiuri se afundau în apa tulbure şi se ridicau din nou deasupra, plescăind. Pe malul drept al

râului, în faţa Voronejului, sub zidurile cetăţii, se înălţau nouri de fum de pulbere, pe care vântul îi risipea în trâmbe. Bubuitul tunurilor se rostogolea pe deasupra apei, de parcă pământul însuşi s-ar fi umflat şi băşicile lui ar fi plesnit.

La şantier se lucra zi şi noapte. Echiparea navei „Krepost“[68] cu patruzeci de tunuri, era aproape gata. Corabia îşi legăna pupa ei înaltă, cu podoabe cioplite în lemn şi cu cele trei catarguri, lângă parii de curând bătuţi ai unei arsanale. Luntri încărcate cu praf de puşcă, cu carne sărată şi cu pesmeţi se ţeseau mereu de la mal spre vas, oprindu-se lângă bordul lui negru. Şuvoiul apei întindea parâmele care ţineau vasul; lemnul trosnea. Căpitanul Pamburg, arămiu la faţă, cu mustăţile ca o perie, holbând nişte ochi de berbec turbat, în botforii plini de noroi şi cu cojocul pus peste jachetă, legat la cap cu o basma roşie, de mătase, stătea la pupă, pe dunetă şi ocăra în ruseşte şi în portugheză, copleşind huruitul butoaielor care se rostogoleau pe punte şi scârţâitul scripeţilor.

„Trântorilor! Diavolilor! *Carraca*![69]. Marinarii se speteau, urcând pe bord saci cu pesmeţi, butoaie, lăzi şi dându-le de-a dura spre cală, unde şefii de echipaj cu şepci înalte de postav şi cu pantaloni cafenii până la genunchi lătrau mânioşi ca nişte câini în lanţuri.

Dincolo de apă, săgetau spre cer nişte turnuri de lemn, ţuguiate, iar în dosul zidurilor înnegrite de vreme, se zăreau turle ruginite de biserici. Izbele ţărăneşti şi colibele de scânduri ale lucrătorilor erau răspândite în faţa târgului vechi, pe un povârniş. Aproape de apă erau casele de lemn ale nou numitului amiral Golovin, ale lui Alexandr Menşikov, ale lui Apraxin, şeful amiralităţii şi ale contraamiralului Kornelius Kruyth. Dincolo de apă, pe malul jos, albit de aşchii şi brăzdat de făgaşe, se zăreau nişte covălii înnegrite de fum, cu acoperişul de pământ, coastele unor vase neisprăvite, stive de scânduri, pe

---

[68] *Krepost* - cetate (în rus).

[69] *Carraca* - molii (în portugheză).

jumătate înecate, plute trase pe uscat, butoaie, parâme şi ancore ruginite.

Cazanele cu smoală scoteau un fum negru. Se auzea scârţâitul roţilor subţiri ale atelierului de răsucit parâme. Tăietorii de lemne lucrau pe caprele înalte, legănându-şi umerii. Plutaşii alergau desculţi prin noroi, pescuind cu căngile bârnele târâte de şuvoi.

Lucrările cele mai mari fuseseră isprăvite. Flota fusese lansată. Nu mai rămăsese decât nava „Krepost“, la care se lucra cu o deosebită migală. Se hotărâse ca peste trei zile să se înalţe pavilionul amiralului.

Uşa se dădea tot timpul de perete. Oameni după oameni intrau mereu înăuntru, fără să se dezbrace, fără să-şi şteargă tălpile şi se aşezau pe lăviţi, iar cei mari de-a dreptul la masă. În casa ţarului se mânca şi se bea zi şi noapte. Ardeau o mulţime de lumânări vârâte în clondire goale. Perucile atârnau pe pereţii de bârne: era cald. Fumul care se înălţa din pipele celor de faţă se aşternea valuri, valuri, prin încăpere.

Contraamiralul Kornelius Kruyth dormea cu capul pe masă, cu faţa ascunsă în manşetele lui cusute cu ceaprazuri de aur. Olandezul Julius Rez, acum contraamiral al flotei ruse, lupul de mare cutezător, pe al cărui cap se pusese un preţ de două mii de lire sterline pentru fel şi chip de isprăvi săvârşite pe apele îndepărtate, bea rachiu de ananas, privind crunt cu singurul său ochi spre lumânare. Meşterii corăbieri Joseph Nay şi John Day, cărora le crescuse barba ţepoasă în aceste zile de muncă încordată, pufăiau din pipe, făcând cu ochiul în batjocură spre meşterul rus Fedosei Skleaev care, sosit chiar atunci pe şantier, îşi desfăcuse şalul de la gât, îşi descheiase cojocul şi mânca tăiţei cu carne de porc…

— Şi zi, Fedosei, zise Joseph Nay, clipind din pleoapele-i roşii, ai chefuit straşnic la Moscova?

Fedosei nu răspunse, înfulecând mai departe. Era plictisit. În februarie se întorsese din străinătate şi,

potrivit poruncii lui Petru Alexeevici, ar fi trebuit să vină numaidecât la Voronej. Dar îl pusese dracu să se încurce cu nişte prieteni la Moscova şi petrecuse trei zile mâncând blinele, înfruptându-se din tot felul de mezelicuri şi cinstind la stacane de vin. Zaiafetul se isprăvise aşa cum ar fi trebuit să-şi închipuie: se pomenise la Despărţământul polcului Preobrajenski.

Aflând că favoritul său mult aşteptat fusese băgat la răcoare de cneazul-cezar, ţarul trimese la Moscova un om cu o scrisoare către Romodanovski: „*Min Herr König*… Pentru ce îi ţii acolo pe tovarăşii noştri, pe Fedosei Skleaev şi pe alţii? Sunt tare mâhnit. L-am aşteptat cu cea mai mare nerăbdare pe Skleaev, fiind cel mai priceput meşter în treburile corăbieritului şi tu-l ţii acolo. Dumnezeu să te judece. Îţi spun adevărat că n-am niciun ajutor aici. Cred că nu e la mijloc vreo pricină de stat. Pentru numele lui Dumnezeu, dă-i drumul şi trimite-l încoace. Piter.”

Zece zile mai târziu, însuşi Skleaev adusese răspunsul cneazului-cezar:

„Vina lui e asta: umblând beat cu nişte prieteni, s-a încăierat la o rohatcă cu nişte ostaşi din polcul Preobrajenski. La cercetare s-a dovedit că niciuna din părţi nu are dreptate. De aceea, l-am înhăţat pe Skleaev şi l-am bătut bine pentru nerozia lui, după cum i-am bătut şi pe ostaşii jeluitori. Să nu te superi, dar nu sunt obişnuit să iert prostia oamenilor, oricine ar fi ei.”

Şi cu aceasta ar fi trebuit să se încheie totul. Dar, când îl văzuse pe Skleaev, Petru Alexeevici îl îmbrăţişase, îl mângâiase, se bătuse peste şolduri şi râsese cu lacrimi… „Fedosei, aici nu eşti la Amsterdam!“ În aceeaşi seară, la masă, cetise scrisoarea cu glas tare.

După ce îşi mâncă tăiţeii, Fedosei dădu blidul la o parte şi se întinse spre Joseph Nay să ia nişte tutun:

— Ajunge, diavolilor! Aţi râs destul, rosti el cu glas aspru. Aţi intrat astăzi în cală, la pupă?

— Am intrat, răspunse Joseph Nay.

— Nu cred…

Scoţându-şi alene pipa de argilă din gură şi lăsând în jos colţurile buzelor sale drepte, John Day întrebă pe ruseşte, printre dinţi:

— Şi de ce nu crezi, Fedosei Skleaev, că am fost în cală?

— Uite d'aia… În loc să vă holbaţi la mine, mai bine aţi lua un felinar şi v-aţi duce să vedeţi.

— E vreo spărtură?

— Cred şi eu. Când au început să încarce butoaiele cu carne sărată, încheieturile s-au slăbit şi pişteşte apa pe fund.

— Nu se poate…

— Ba se poate. De câte ori v-am spus că încheieturile de la pupă sunt slabe.

Joseph Nay şi John Day schimbară o privire. Se ridicară încetişor şi îşi îndesară pe cap căciulile cu urechi. Se sculă şi Fedosei. Îşi legă supărat şalul şi îşi luă felinarul.

— Vai de voi, gheneralilor!

Ofiţeri, marinari şi meşteri, obosiţi, mânjiţi de catran, stropiţi cu noroi, se aşezau la masă. După ce îşi turnau din ulciorul de lut o stacană de rachiu care ardea ca focul, înşfăcau de pe tăvi la nimereală: carne friptă, purcel sau buze de vacă în oţet. Înfulecau în grabă şi cei mai mulţi plecau fără să-şi facă semnul crucii, fără să mulţumească pentru masă…

Un marinar somnoros, cu o şapcă înaltă de postav, căzută pe o ureche, se rezemase cu spatele vânjos de pervazul uşii, lângă peretele de scânduri despărţitor. După ceafa lui de taur era petrecut un căpătâi de parâmă smolită, cu noduri. Voinicul mângâia cu parâma pe cine merita. Când vedea pe unul că se apropie prea mult de uşa din peretele de scânduri, îi spunea încet, agale:

— Unde dai buzna, boule?

Dincolo de peretele despărţitor, în jumătatea încăperii destinată pentru dormit, se aflau în clipa aceea câţiva dintre înalţii dregători: amiralul Feodor Alexeevici

Golovin, Lev Kirilovici Narîşkin, Feodor Matveevici Apraxin, şeful amiralităţii şi Alexandr Danilovici Menşikov. După moartea lui Lefort, acesta fusese înălţat la gradul de general-maior şi numit guvernator al Pskovului. Se zicea că, după ce se întorsese la Voronej de la înmormântare, Petru ar fi spus: „Am avut două mâini, dar am rămas cu una singură. O fi ea hoaţă, dar e credincioasă.”

Alexaşka, îmbrăcat cu un mindir subţire, uniforma polcului Preobrajenski, strâns în talie, fercheş, cu lentă şi cu perucă, stătea lângă soba de cărămidă bine încinsă, ascunzându-şi bărbia îngustă în jabou.

Apraxin şi Golovin cel gras şedeau pe patul răvăşit, iar Narîşkin, la masă, cu fruntea sprijinită în palmă, ascultând cu toţii de Prokofi Vozniţîn, diacul de sfat şi înaltul trimis care tocmai se întorsese de la Karlowitz, unde împreună cu împuterniciţii împăratului de la Viena, cu acela al Poloniei şi al Veneţiei, duseseră tratative de pace cu turcii.

Vozniţîn nu-l văzuse încă pe Petru. Ţarul trimisese vorbă ca dregătorii să se adune şi să chibzuiască, el urmând să vină mai târziu. Vozniţîn avea pe genunchi nişte caiete cu texte cifrate.

Coborând ochelarii pe vârful nasului său subţire, rosti:

— Am încheiat cu delegaţii turci, reis-efendi Rami şi dragomanul Mavrocordat, un armistiţiu, adică o încetare vremelnică a focului. N-am putut să fac mai mult. Judecaţi şi domniile voastre: în Europa e pe punctul să izbucnească un foc, care ar putea să aprindă aproape toată lumea. Regele Spaniei e bătrân, azi-mâine moare fără să lase copii. Regele Franţei caută să pună mâna pe coroana Spaniei pentru nepotul său Filip. L-a însurat şi-l ţine lângă el la Paris, gata să-l trimită în Spania. Pe de altă parte, împăratul Austriei vrea să pună pe tronul Spaniei pe feciorul său Carol…

— Ştim, ştim bine toate lucrurile astea, îl întrerupse, nerăbdător, Alexaşka.

— Ai puţină răbdare, Alexandr Danilovici, vorbesc şi

eu cum pot. (Vozniţîn îndreptă peste ochelari, pe sub sprâncenele cărunte, o privire aspră spre tânărul cel chipeş). Franţa şi Englitera sunt la cuţite. Dacă Spania va fi a regelui Franţei, flota franceză unită cu cea spaniolă vor fi stăpâne pe toate mările. Dacă Spania va fi a împăratului Austriei, englezii vor putea să înfrunte flota franceză. Englezii învrăjbesc politica europeană. Ei i-au făcut pe austriaci să se întâlnească cu turcii la Karlowitz. Spre a lupta împotriva regelui Franţei, împăratul Austriei trebuie să aibă mâinile libere. Turcii sunt bucuroşi să încheie pacea ca să mai răsufle şi să-şi regrupeze forţele: prinţul Evgheni de Savoia le-a răpit pentru împărat multe pământuri şi oraşe în Ungaria, în Transilvania şi în Moreea.

Acum, imperialii râvnesc Ţarigradul… Turcii n-au decât un singur gând: să-şi ia înapoi posesiunile pierdute… Nici nu se gândesc să se războiască undeva departe cu polonii sau cu noi.. Să luăm Azovul: turcii nu socot că merită sacrificiile pe care ar trebui să le facă spre a-l cuceri din nou.

— O fi sultanul Turciei chiar atât de slab cum ne tot spui aici, ca să ne linişteşti? întrebă Alexaşka. Mă îndoiesc. (Golovin şi Apraxin zâmbiră în zeflemea. Privindu-i, Lev Kirilovici zâmbi şi el, clătinând din cap). Alexaşka tropăi cu un picior, zornăind din pinteni: Dacă-i slab, de ce n-ai iscălit pacea cu el? Sau poate că ai uitat să-i spui acelui reis-efendi că în Ucraina, prin târguri, iernează 40 000 de streliţi ruşi, că la Ahtârka e cantonat polcul cel mare de călărime al lui Sein, iar la Briansk sunt gata vasele de debarcare. Doar nu te-am trimes cu mâinile goale… Încetarea focului!

Prokofi Vozniţîn îşi scoase încet ochelarii. Îi era greu să se obişnuiască cu rânduiala cea nouă, când un tinerel de neam prost vorbea în felul acesta cu un înalt dregător. Trecându-şi palma uscată peste faţa lui care tremura de mânie, Prokofi îşi adună gândurile. Fireşte că stârnind tărăboi nu putea să facă nimic.

— Alexandr Danilovici, iată de ce n-am încheiat pacea,

ci armistiţiul… Trimişii împăratului au discutat în taină cu turcii fără să se întâlnească cu noi, cu polonii sau cu veneţienii. Polonii au căzut şi ei la înţelegere fără ştirea noastră. Am fost lăsaţi singuri. După ce şi-au încheiat socotelile cu austriacii, la început turcii nici n-au vrut să stea de vorbă cu noi, atât de înfumuraţi erau… Dacă nu l-aş fi întâlnit acolo pe vechiul meu prieten Alexandru Mavrocordat, n-am fi obţinut nici armistiţiul… Dumneavoastră staţi aici şi credeţi că toată Europa are ochii aţintiţi încoace… Vă înşelaţi. Noi însemnăm pentru ei prea puţin, aş putea spune că nu însemnăm nimic…

— Asta o s-o vedem noi…

— Stai, Alexandr Danilovici, nu te înfierbânta aşa, îl opri blajin Golovin.

— În tabăra delegaţilor ni s-au dat cele mai proaste locuri. Au pus caraule să ne păzească… N-aveam voie să ne ducem unde vrem, să dăm ochii cu vreun turc sau să avem legături cu ei… încă de când mă aflam la Viena am luat pe lângă mine un medic, un polon umblat. Pe el l-am trimes în tabăra turcească la Mavrocordat. Prima dată Mavrocordat i-a spus să-mi transmită salutări. L-am trimes a doua oară. Mavrocordat i-a spus să-mi transmită salutări şi să-mi spună că îi e frig. Asta m-a bucurat.

Am luat caftanul meu de postav smeuriu, blănit cu vulpi argintii şi i l-am trimes prin medic, poruncind acestuia să ocolească taberele delegaţilor, s-o ia prin stepă. Mavrocordat a primit caftanul şi a doua zi mi-a trimes două ciubuce cu tutun, cam un funt de cafea şi hârtie de scris. Mi-am spus că nu vrea să-mi rămână dator… Atunci i-am trimes o căruţă cu icre negre, cu spinări de nisetru, vreo cinci moruni şi felurite licori… Apoi, m-am dus şi eu într-o noapte în tabăra turcească, singur, îmbrăcat cu haine obişnuite. Turcii iscăliseră pacea cu împăratul chiar în ziua aceea…

— Uf! exclamă Alexaşka şi bătu din picior, zornăind din pinten.

— Mavrocordat mi-a spus: „Nu cred c-o să ne înţelegem, dacă n-o să ne daţi înapoi târgurile de pe

Nipru, ca să punem oprelişti şi să vă tăiem pentru totdeauna drumul spre Marea Neagră. Va trebui să ne daţi înapoi şi Azovul şi să-i plătiţi haraci hanului din Krâm, aşa cum a fost şi până acum…“ Aşa, Alexandr Danilovici, turcii s-au arătat înfumuraţi de la cea dintâi întâlnire… Dar eu rămăsesem singur. Ceilalţi îşi isprăviseră treburile şi plecaseră… I-am ameninţat pe turci cu flota de la Voronej. Au râs: „Auzim întâia oară să se dureze corăbii la depărtare de mare. O să umblaţi cu ele pe Don, dar n-o să puteţi trece prin gurile lui…” I-am ameninţat şi cu oastea din Ucraina, dar ei mi-au amintit de tătari: „Băgaţi de seamă, tătarii au acum mâinile slobode, să nu vă facă ce v-au făcut sub Devlet-Ghirai[70]. Dacă turcii n-ar fi avut alte griji, ar fi pornit cu război împotriva noastră… Nu ştiu, Alexandr Danilovici, poate biata mea minte o fi de vină că n-am putut înfăptui ceva mai de seamă. Cu toate astea, armistiţiul nu e război…

Multe lucruri mărunte nu erau încă isprăvite. Lipseau cuiele. Abia în ajun, pe dezgheţ, sosise o parte dintr-un chervan de sănii, cu fier de la Tula. Fierăriile lucrau toată noaptea. Fiecare zi era preţioasă. Corăbiile cele grele trebuiau împinse până la gurile Donului, câtă vreme apa era încă adâncă.

Toate cuptoarele ardeau din plin. Fierari cu şorţuri pârlite şi cu cămăşi scoarţă de sudoare; ciocănari voinici, despuiaţi până la brâu, cu pielea plină de arsuri; flăcăiandri negri de fum, care umflau foalele, toţi cădeau din picioare, toţi căutau să-şi dezmorţească mâinile înţepenite de oboseală, toţi erau pământii. Cei care se odihneau (erau câteva schimburi pe noapte) stăteau tot acolo: unii lângă uşa deschisă, mestecând peşte afumat, alţii dormind pe mormanele de cărbuni.

Kuzma Jomov, meşterul-şef trimis de Lev Kirilovici de la făurăria sa din Tula, unde fusese adus din închisoarea

---

[70] În vremea lui Ivan cel Groaznic, tătarii din Crimeea au dat foc Moscovei, omorând sau luând robi aproape 500 000 de oameni, (n.a.)

de acolo, fiind osândit la muncă silnică pe viaţă, se rănise rău la o mână. Alt meşter, ameţit de fum, gemea afară, la aer, lungit pe nişte scânduri ude, lângă o fierărie.

Se puneau braţe la o ancoră mare pentru „Krepost“. Ancora, atârnând în scripete de un căprior al fierăriei, era încinsă în foc. Ştergându-şi sudoarea şi răsuflând şuierător, flăcăii trăgeau de mânerele a şase foale. Doi lucrători se aţineau cu nişte baroase cu cozi lungi. Jomov răscolea jăraticul cu mâna sănătoasă (cealaltă era oblojită cu o cârpă) şi tot îndemna oamenii:

— Haide, nu lenevi, dă-i…

Cu o cămaşă albă murdară, cu un şorţ de pânză groasă dinainte şi mânjit de funingine pe faţa-i trasă, ţuguindu-şi tot mai mult buzele, Petru întorcea în cujniţă încetişor, cu un cleşte lung, un braţ de ancoră. Lipirea unei piese atât de mari era un lucru greu şi de răspundere…

Întorcându-se spre lucrătorii care aşteptau la capetele scripetelui, Jomov spuse:

— Gata… Apucaţi. (Apoi, către Petru): E tocmai bună, altfel o stricăm… (Petru nu-şi lua ochii bulbucaţi de la jăratic; dădu din cap şi mişcă cleştele). Ridicaţi repede… Toţi odată!…

Lucrând sprinten, oamenii traseră de funie. Scripetele scârţâi. Ancora, care cântărea patruzeci de puzi, se ridică deasupra cujniţei. O volbură de scântei se învălătuci prin fierărie. Fusul ancorei, încins la alb, cu zgura pârâind, se opri deasupra unei nicovale. Acum trebuia lăsat în jos şi aşezat bine pe nicovală. Jomov spuse în şoaptă:

— Jos, încet… (Ancora fu aşezată pe nicovală). Zgura. (Începu să îndepărteze zgură cu o mătură care era gata-gata să ia foc). Braţul! (Întorcându-se spre Petru, strigă mânios) Ce faci? Repede!

— Gata!

Petru trase din cujniţă cleştele său greu şi aduse iute braţul încins spre nicovală. Era cât pe ce să-l scape jos. Opintindu-se încovoiat şi rânjind de încordare, puse

braţul peste fusul ancorei…

— Lipeşte bine! strigă Jomov şi privi spre lucrători.

Gâfâind, aceştia începură să bată pe rând cercul. Petru ţinea braţul, iar Jomov bătea cu barosul: poc-poc-poc, poc-poc-poc. Scântei de zgură ţâşneau peste şorţuri.

Braţul fu lipit. Lucrătorii se depărtară, suflând greu. Petru aruncă cleştele într-un cazan. Îşi şterse faţa cu mâneca. Ochii i se îngustară, veseli. Îi făcu semn lui Jomov. Faţa acestuia se zbârci toată:

— Se întâmplă, Petru Alexeevici… Altădată să nu mai smuceşti cleştele cum ai făcut adineaorea: poţi să izbeşti pe cineva şi să nu nimereşti nicovala. Eu am mâncat bătaie pentru asemenea greşeli.

Petru nu-i răspunse, se spălă pe mâini în cazan, se şterse cu şorţul şi îşi puse haina. Ieşi pe uşă. O mirozně reavănă pătrunzătoare, de primăvară, stăruia în văzduh. Sloiurile se spărgeau trosnind în apa plumburie, sub lumina stelelor mari. Pe unul din catargurile navei „Krepost“ se legăna un felinar.

Băgând mâinile în buzunarele pantalonilor şi fluierând încetişor, Petru o luă pe mal, pe lângă apă.

Văzându-l pe ţar, marinarul care veghea lângă peretele despărţitor vârî capul pe uşă, înştiinţându-i pe dregători. Dar Petru nu intră de îndată; adulmecând cu plăcere căldura şi fumul de ţigară, se aplecă spre masă şi se uită la răcituri:

— Hei, Mişka, strigă el vestitului tâmplar de corăbii Aladuşkin, un bărbat cu barba rotundă, cu ochi albaştri şi cu sprâncenele ridicate, care dădeau chipului său o înfăţişare mirată, ia dă-mi şi mie tipsia aia. Arătă peste masă, spre friptura de vacă înconjurată de mere murate. Aşezându-se pe o laviţă, lângă contraamiralul care dormea, bău un pahar de rachiu, pe îndelete, aşa cum bea un om obosit. Alcoolul i se împrăştie prin vine. Alese un măr tare. După ce mestecă puţin, scuipă un sâmbure în chelia lui Kornelius Kruyth:

— Te-ai îmbătat?

Contraamiralul îşi ridică faţa buhăită şi rosti cu glas

gros răguşit:

— Vântul sud, sud-vest, tăria un grad. Comandor de cart - Pamburg. Eu sunt în repaos. Şi îşi ascunse din nou faţa în mânecile cu ceaprazuri de aur.

După ce mâncă, Petru întrebă:

— De ce sunteţi mahmuri? Îşi puse pumnii pe masă. După o clipă de tăcere, se îndreptă din şale şi trecu dincolo de peretele despărţitor. Se aşeză pe pat. Sfetnicii săi se ridicaseră în picioare, cuviincioşi. Apăsând degetul mare, îşi îndesă bine pipa, cu tutun olandez şi o aprinse de la lumânarea pe care i-o întindea Alexaşka. Ei, să trăieşti, mare ambasador.

Picioarele bătrâne ale lui Vozniţîn, încălţate cu ciorapi de postav, se îndoiră şi poalele ţepene ale jachetei sale franţuzeşti se ridicară. Se plecă adânc, răvăşindu-şi zulufii perucii peste ghetele ţarului pline de noroi. Aşteptă ca Petru să-l ridice. Dar acesta spuse, rezemându-se cu cotul în perină:

— Alexaşka, ridică-l pe marele ambasador… Să nu te superi, Prokofi, sunt obosit… (Dându-l la o parte pe Menşikov, Vozniţîn se ridică singur, jignit). Ţi-am citit scrisorile. Mi-ai scris să nu mă mânii. Nu m-am mâniat. Ai săvârşit o treabă cinstită, ca în vechime. Am încredere în tine… (Rânji cu venin). Imperialii! Englezii! Bine, bine. Te-ai dus pentru cea din urmă oară să te ploconeşti în felul acesta… Stai jos şi povesteşte.

Vozniţîn vorbi clin nou de jignirile şi de greutăţile întâmpinate cu prilejul tratativelor. Petru, care cunoştea toate amănuntele din scrisori, pufăia distrat din pipă.

— Măria ta, robul tău a chibzuit astfel cu mintea sa: dacă nu-i aţâţăm pe turci, armistiţiul se poate prelungi. Trebuie trimes la turci un om deştept şiret… Să stea de vorbă cu ei, să mai treacă vremea, să făgăduiască, să le mai lase ceva. Măria ta, nu-i păcat să-i înşeli pe necredincioşi, Dumnezeu te iartă.

Petru zâmbi batjocoritor. Jumătate din faţa lui era în umbră, dar un ochi rotund, luminat privea aspru.

— Ce spuneţi, boieri? (Scoase pipa din gură şi scuipă

departe printre dinţi). Umbrele perucilor înalte ale lui Apraxin şi Golovin se legănară pe perete. Fireşte că era greu să răspundă dintr-o dată… începură să vorbească pe ocolite, ca odinioară în Sfatul împărătesc, ceea ce nu-i plăcea lui Petru.

Frecându-şi umerii de soba încinsă, Alexaşka îşi strâmba gura.

— Ce zici? îl întrebă Petru.

— De… Prokofi cugetă ca bunicii noştri: să batem apa în piuă! Astăzi nu mai putem face aşa ceva…

Răsuflând greu şi înfierbântându-se, Lev Kirilovici spuse:

— Dumnezeu nu ne-a îngăduit să iscălim pacea cu turcii. Patriarhul Ierusalimului ne scrie cu lacrimi în ochi: apăraţi Sfântul Mormânt. Voievodul Moldovei şi acela al Valahiei ne roagă aproape în genunchi să-i scăpăm de robia turcească. Şi noi… Dumnezeule! (Petru îl întrerupse batjocoritor: „Vezi să nu plângi…“ Lev Kirilovici se opri cu ochii holbaţi şi cu gura căscată. Apoi urmă). Măria ta, nu putem să trăim fără Marea Neagră! Slavă Domnului, suntem puternici acum, iar turcii sunt slabi… Să nu mergem în Crâm, aşa cum a făcut Vaska Goliţîn, ci să trecem Dunărea şi să mergem asupra Ţarigradului, să înălţăm crucea pe sfânta Sofia.

Perucile înalte se legănau oţărâte. Ochiul lui Petru sticlea tot atât de ciudat. Se auzea cum trage din pipă. Apraxin cel domol spuse încet:

— Lev Kirilovici, pacea e mai bună decât războiul. Războiul e scump. Să faci pace cu turcii măcar pe douăzeci şi cinci de ani, măcar pe zece ani, fără să le dai nici Azovul, nici târgurile de pe Nipru, s-ar putea ceva mai bun?… (Se uită pieziş la Petru şi oftă).

Acesta se ridică. Încăperea fiind prea mică spre a se putea plimba prin ea, se aşeză pe masă:

— Dacă ar fi să mă iau mereu după voi, dvorenii şi moşierii! Oastea dvorenilor! Încalecă boiernaşii pe cai şi habar n-au în ce mână se ţine sabia. Nişte trântori, adevăraţi trântori! Staţi de vorbă cu negustorii…

Arhanghelskul e ca un pustiu la capătul lumii englezii şi olandezii dau cât vor, iau totul de pomană… Îmi spunea Mitrofan Şorin că a lăsat să-i putrezească în magazii opt mii de puzi de fire de cânepă, aşteptând ca trei Companii de navigaţie să urce preţurile. Iar diavolii ăia se plimbau şi râdeau… Dar lemnul! În străinătate e lipsă de lemn, iar noi avem berechet şi totuşi trebuie să ne ploconim: vă rugăm, luaţi de la noi… Dar pânzeturile! Ivan Brovkin spune: mai bine le dau foc cu magazie cu tot la Arhanghelsk, decât să le vând pe preţul ăsta… Nu! De altceva trebuie să avem grijă, nu de Marea Neagră… Trebuie să avem corăbii în Marea Baltică.

Spusese o vorbă mare… Înalt şi negricios, privea de la masă spre înalţii dregători. Aceştia se încruntară. Să te războieşti cu tătarii, hai să zicem cu turcii, o fi greu, dar e o pacoste cu care te-ai obişnuit. Să cauţi însă să cucereşti Marea Baltică? Să te baţi cu livonienii, cu polonii? Să te războieşti cu şvezii? Să intri în vălmăşagul european? Lev Kirilovici îşi pipăi cu mâna grasă poala înfoiată a hainei, îşi scoase năframa de culoarea nucii şi îşi şterse faţa. Vozniţîn dădea din cap.

Scoţându-şi din pantaloni punga cu tutun, Petru spuse:

— Acum, n-o să mai cerem turcilor pace aşa cum a făcut Prokofi. O s-o facem într-un fel nou… Nu mai mergem la ei doar cu un caftan blănit cu vulpi argintii…

— Fireşte! zise deodată Alexaşka, cu ochii strălucitori…

11

Vasele înaintau pe apele umflate şi tulburi ale Donului, cu pânze vărgate, înfoiate de un vânt cald.

În faţă pluteau optsprezece nave cu câte două punţi, iar în urma acestora, douăzeci de galioane, douăzeci de brigantine, după care veneau corăbioarele şi galerele; optzeci şi şase de vase de război şi cinci sute de ceamuri căzăceşti se întindeau departe, spre cotiturile fluviului.

De pe punţile înalte se vedeau stepele verzi şi vălurelele care alergau pe bălţile rămase din topirea zăpezilor. Stoluri de păsări zburau spre miazănoapte. Din când în când se zăreau în depărtare dealuri văroase. Sufla un vânt de sud-est care la început stânjenise înaintarea. Se zbătură mult până izbutiră să cotească pe Don, spre apus: pânzele cădeau, corăbiile se abăteau din drum, căpitanii răcneau nebuneşte în pâlniile de aramă. Se dăduse următoarea poruncă:

„Nimeni să nu îndrăznească să rămână departe în urma vasului amiral, ci să urmeze prin dâra de spumă după el. Dacă vreunul întârzie trei ceasuri, i se va scădea leafa pe un sfert de an, dacă întârzie şase ceasuri, pe şase luni, dacă întârzie douăsprezece ore, pe un an.“

După ce cotiră spre sud-vest, înaintară uşor de tot. Asfinţituri îmbelşugate în culori, jilave, se revărsau pentru scurtă vreme peste întinderile stepei. O lovitură de tun bubuia pe vasul-amiral. Bătea clopotul de semnalizare. Luminiţele felinarelor se înălţau până în vârful catargurilor. Pânzele se strângeau şi ancora cădea în apă, plescăind. Pe malurile întunecate se aprindeau focuri şi glasurile căzăceşti strigau prelung.

De pe masa neagră a „Apostolului Petru” pe bordul căruia ţarul îndeplinea funcţiunea de comandor, o rachetă, asemenea unei cozi de vrăjitoare, ţâşnea spre cerul înstelat, sfârâind şi înspăimântând prepeliţele. În careul ofiţerilor, se pregătea masa de seară. Amiralii, căpitanii şi boierii de sfat veneau cu toţii de pe vasele apropiate la beţiile care se încingeau pe bord în nopţile acelea.

Lângă mânăstirea Divnogorski se alăturară flotei şase vase durate de tovărăşia cneazului Boris Alexeevici Goliţîn. Cu acest prilej aruncară ancora lângă malul de cretă şi chefuiră două zile la toartă, în grădina mânăstirii. Îi duseră în ispită pe călugări cântând din cornuri şi făcând glume cu două înţelesuri şi-i băgară în sperieţi, trăgând cu cele opt sute de tunuri de pe corăbii.

Pe urmă, pânzele se umflară din nou pe tot întinsul

apelor. Trecură prin faţa unor maluri înalte, prin faţa unor târguri apărate cu parcane şi cu valuri de pământ, a unor moşii boiereşti şi mânăstireşti noi, a unor cherhanale. Lângă târgul Pansino, zăriră pe malul stâng trâmbe de călăreţi calmâci cu suliţe lungi, iar pe cel drept, un careu de cazaci, cu două tunuri.

— Calmâcii şi cazacii îşi aţineau calea ca să se bată, pentru că nu putuseră să împartă câteva tabunuri de cai şi nişte ape bogate în nisetri.

Voievodul Şein se duse cu o lotcă la calmâci, iar Boris Alexeevici la cazaci. Îi împăcară. Cu prilejul acesta, chefuiră pe nişte dâmburi verzi; deasupra lor pluteau domol nourii şi se roteau stoluri de cocori. Cherchelit, Kornelius Kruyth porunci să se prindă nişte broaşte ţestoase şi făcu supă din ele. Petru porunci şi el să se prindă asemenea vietăţi şi-i ospătă pe boieri cu o mâncare gustoasă. După masă, le arătă capetele broaştelor. Voievodului Şein i se făcu greaţă. Râseră cu poftă.

La 24 mai spre prânz, sub soarele dogoritor, turnurile Azovului se zăriră spre miazăzi, prin văzduhul care tremura deasupra mării. Acolo, Donul se revărsase pe întinderi mari. Totuşi, apa nu era de ajuns de adâncă spre a putea trece prin gurile fluviului corăbii cu câte patruzeci de tunuri.

În vreme ce contraamiralul măsura adâncimea Kutiurmei, unul din braţele Donului, iar Petru se ducea cu un pânzar mic la Azov şi la Taganrog, spre a cerceta cetăţile şi întăriturile, o solie a hanului sosi de la Bahcisarai, călare pe cai frumoşi şi cu alţi cai încărcaţi de poveri. Tătarii ridicară corturi din covoare, îşi înfipseră pe un dâmb tuiul, o coadă de cal şi o semilună, în vârful unei suliţe lungi şi trimiseră un tâlmaci să întrebe dacă ţarul primeşte închinăciunile şi darurile hanului. Li se răspunse că ţarul e la Moscova şi că aici nu se află decât locţiitorul său, amiralul Golovin, cu nişte boieri.

Tuiul flutură trei zile pe dâmb. Tătarii treceau călări pe

caii lor iuţi prin faţa gurilor de tun. A patra zi, solia veni pe vasul-amiral. Întinse un covor alb de Anatolia şi puse pe el darurile: o şa frumoasă, o sabie, pistoale, un jungher, hamuri, lucruri de argint nu prea de preţ, bătute cu pietre ieftine.

Golovin şedea grav pe un jeţ, iar tătarii pe covor, cu picioarele sub ei. Vorbiră despre armistiţiul iscălit de Vozniţîn, de una, de alta, trăgându-se de bărbile spânatice, despărţite în două şi cercetară totul cu ochii lor iscoditori ca ai unor peşti de pradă. Plescăiră din limbă:

— Sunt frumoase vasele Moscovei… Dar v-aţi muncit degeaba: nu puteţi trece prin Kutiurma cu corăbiile voastre mari. Nu demult, vasele sultanului au încercat să intre în Don, dar au fost nevoite să se întoarcă la Kerci…

Era vădit că nu veniseră decât ca să iscodească. A doua zi dimineaţa, nu mai zări pe dâmb nici tui, nici corturi, nici călăreţi.

Măsurătorile arătară că apa era mică în Kutiurma. Donul scădea din zi în zi. Singura nădejde era într-un vânt puternic dinspre sud-vest, care să ridice nivelul apei la gurile fluviului.

Petru se întoarse de la Taganrog. Aflând adâncimea apei se întunecă. Un vânt leneş bătea dinspre miazăzi. Veniră căldurile. Smoala se prelingea pe bordurile corăbiilor. Lemnul prost, uscat peste iarnă, crăpa. Din cale se dădea apa afară. Corăbiile aşteptau nemişcate, cu pânzele strânse, într-un ocean de arşiţă.

Se porunci ca lestul să fie aruncat în apă. Oamenii scoteau din cale butoaiele cu praf de puşcă şi cu carne sărată şi, încărcându-le în ceamuri, le duceau la Taganrog. Corăbiile se uşurau, dar apa scădea mereu în Kutiurma.

La 22 iunie, spre prânz, contraamiralul Julius Hez, ieşind stacojiu, greoi din salonul ofiţerilor încins ca o sobă, spre a-şi face nevoile, văzu cu ochiul sau ager, spre sud-vest, un nor cenuşiu, care se mărea repede. După ce-şi făcu treaba, Julius Rez se mai uită o dată la nor, se

întoarse în salonul ofiţerilor, îşi luă tricornul şi sabia şi spuse:

— Vine furtună.

Petru, amiralii şi căpitanii săriră de la masă. Nourii învălmăşiţi se înălţau repede şi o negură împânzea zarea dincolo de vălul alburiu al apelor. Soarele ardea cu o strălucire nemiloasă.

Pavilioanele, flamurile şi rufele marinarilor de pe sarturi atârnau neclintite. Şefii de echipaje de pe toate vasele fluierară chemând lumea pe punte, începură să lege pânzele şi să cufunde ancorele de furtună.

Nourul acoperi jumătate din cer. Apa se întunecă.

O văpaie lată, roşie licări în zare. Vântul începu să şuiere în straiuri mai tare, mai neliniştitor.

Flamurile se zbăteau. Vijelia se năpusti în iureş prin trâmbele de negură care se învolburau peste întinderi. Catargurile începură să scârţâie şi rufele căzură de pe sarturi. Vijelia tălăzuia apa şi rupea parâmele. Pe vergi, marinarii se ţineau de straiuri cu răsuflarea tăiată. Căpitanii băteau din picior, căutând să covârşească cu glasurile lor furtuna ce se înteţea. Valurile înspumate se năpusteau în borduri. Văzduhul se cutremura zguduit de trăsnete înspăimântătoare. Tunetele se rostogoleau ca un bubuit necurmat. Din cer se prăvăleau trâmbe de foc.

În capul gol, cu poalele hainei fluturând în vânt, cu mâinile încleştate de balustradă, Petru sta pe pupa care se înălţa şi se afunda într-una. Asurzit şi orbit, căsca gura ca un peşte. Părea că trăsnetele cad în jurul navei, peste crestele valurilor. Julius Rez îi strigă la ureche:

— Asta nu-i nimic. Acum vine adevărata furtună.

Vijelia pricinui multe stricăciuni. Trăsnetele omorâră pe mal doi marinari. Vântul rupse parâmele ancorelor şi câteva catarguri, scufundă şi aruncă pe mal câteva barcazuri. În schimb, aduse un vânt puternic de sud-vest, adică tocmai acela de care era nevoie.

Apa creştea repede. A doua zi, în zori, începură să scoată vasele din gura fluviului. Vreo cincizeci de

ceamuri cu lopeţi traseră după ele, cu parâme lungi, pe „Krepost“, cea dintâi navă care ieşea în mare. Fără să atingă măcar o singură dată cu tălpoaia fundul apei, vasul străbătu Kutiurma şi intrând în Marea de Azov, trase cu tunul şi înălţă pavilionul căpitanului Pamburg.

În aceeaşi zi fură scoase vasele cu carena cea mai adâncă: „Apostolul Petru”, Voronej“, „Azov“, „Gut Dragers“ şi „Wein Dragers“. La 27 iunie, toată flota arunca ancora în faţa întăriturilor Taganrogului.

Acolo, apăraţi de un spărgător de valuri, începură să călăfătuiască, să smolească şi să vopsească din nou vasele cu lemnul uscat, să dreagă parâmele şi să pună lest. Petru atârna zile de-a rândul într-un leagăn pe marginea vasului „Krepost” şi, fluierând, înfunda calafatul cu ciocanul său. Cocârjat, în pantaloni de pânză murdari, urca pe treptele de frânghie ale straiurilor, spre vreun catarg, ca să prindă o vergă nouă. Altă dată, cobora în cală unde lucra Fedosei Skleaev, care era la cuţite cu John Day şi cu Joseph Nay. Meşterul făcea o întăritură grea a încheieturilor de la pupa.

— Petru Lixeici[71] nu mă mai încurca, pentru numele lui Dumnezeu, îl lua la rost nemulţumit Fedosei. Dacă întăritura are să iasă prost, taie-mi capul, e în puterea măriei tale, dar nu mă mai încurca…

— Bine. Bine, voiam să te ajut…

— Du-te şi ajută-i lui Andriuşka. Altfel, ne certăm.

Lucrară toată luna iulie. Contraamiralul Julius Rez făcea mereu instrucţie cu echipajele vaselor alcătuite din ostaşii polcurilor Preobrajenski şi Semionovski. Printre ei erau mulţi feciori de dvoreni, care nu mai văzuseră marea. Crunt şi neînfricat, ca un adevărat marinar, Julius Rez îi făcea cu sila pe marinari să iubească navigaţia, îi punea să stea pe verga rândunicilor, la doisprezece stânjeni deasupra apei, să se arunce în apă cu capul în jos, cu tot echipamentul: „Cine se îneacă nu-i marinar!”

Pe puntea de comandă, fălcos ca un câine, cu picioarele răşchirate, cu mâinile în care ţinea bastonul

---

[71] *Lixeici* - formă populară pentru Alexeevici (n.trad.).

duse la spate, vedea, piratul, toate cu un singur ochi: cine dezlega cu întârziere un nod, cine lega o şcotă greşit. „Ascultă, tu ăla de la straiul arborelui mare, ce faci cu funga, *poule*?“ Bătea din picior: „Toată lumea pe punte… încă o dată.”

De la Moscova sosi Emelian Ukrainţev, cel mai iscusit slujbaş de la Despărţământul treburilor din afară, de curând numit diplomat, însoţit de diacul Ceredeev şi de tâlmacii Lavreţki şi Botvinkin, cu samuri, colţi de morsă şi un pud şi jumătate de ceai, daruri pentru sultan şi pentru paşale.

La 14 august, „Krepost” ridică pânzele şi însoţit de toată flota, fu împins de un puternic vânt de nord-est, spre larg şi luă cap la compas vest-sud-vest. La 17 august, se iviră la babord, spre stepa nogaică, minaretele zvelte ale Tamanului. Flota intră în strâmtoare. Trăgând cu tunurile şi învăluindu-se în fum, trecu prin faţa Kerciului şi aruncă ancora. Zidurile târgului erau învechite de tot, iar turnurile înalte, pătrate, erau surpate pe ici, pe colo. N-avea nici forturi, nici bastioane. Lângă ţărm erau ancorate patru corăbii. Turcii se zăpăciră: nu se aşteptaseră să vadă golful plin de pânze şi de fum.

Murtaza, paşa din Kerci, un turc-spilcuit şi trândav, se uita speriat pe fereastra unuia din turnuri.

Trimise crainici la vasul-amiral moscovit să întrebe pentru ce venise o flotă atât de mare. Cu o lună înainte, tătarii hanului îl vestiseră că flota ţarului e proastă, că n-are tunuri de loc şi că nu va putea să iasă pentru nimic în lume în Marea de Azov.

— Vai, vai, vai… Vai, vai, vai, îngâna încet Murtaza, dând la o parte, ca să vadă mai bine, o creangă a copacului care creştea în faţa ferestrei. Începu să numere corăbiile, dar se lăsă păgubaş. Cine a dat crezare iscoadelor hanului? strigă el la slujbaşii care stăteau în spatele lui, pe terasa turnului, murdărită de păsări. Cine a dat crezare câinilor de tătari?

Murtaza tropăi din picioarele sale încălţate cu papuci; Slujbaşii graşi şi leneviţi în locul acela pustiu şi liniştit

duseră mâinile la inimă, legănându-şi amărâţi fesurile şi turbanele. Îşi dădeau seama că Murtaza va trebui să-i trimeată sultanului o veste neplăcută. Şi nu ştiau ce va face stăpânul. Deşi e locţiitorul prea luminos al profetului pe pământ, se aprinde repede la mânie. S-a întâmplat ca paşale mai abitir decât acesta să fie trase în ţeapă.

Pânza trapezoidală a felucii crainicilor se desprinse de vasul-amiral. Murtaza trimese pe un slujbaş la ţărm să-i zorească pe oamenii săi şi să se apuce din nou să numere corăbiile. Crainicii, doi greci, se înfăţişară cu capul tras între umeri, cu ochii holbaţi, plescăind din limbă. Murtaza întinse spre ei, crâncen, faţa lui puhavă. Grecii îl vestiră:

— Amiralul moscovit îţi trimite închinăciunile lui şi ne-a poruncit să te vestim că însoţesc pe un sol, care merge la sultan. I-am spus amiralului că nu poţi să-l laşi pe sol să meargă pe mare. Să călătorească prin Krâm spre Baba, ca toată lumea. Amiralul a răspuns: „Dacă n-o să-l lăsaţi să meargă pe mare, îl vom însoţi cu toată flota până la Constantinopol”.

A doua zi, Murtaza-paşa trimese la amiral nişte bei ţanţoşi. Beii îi spuseră amiralului:

— Ne-ar părea rău ca vouă, moscoviţilor, să vi se întâmple ceva. Voi nu cunoaşteţi Marea Neagră. Aici, inimile omeneşti se înnegresc în vremea restriştilor, din care pricină marea se şi numeşte „neagră“. Ascultaţi-ne şi mergeţi pe uscat, spre Baba.

Amiralul Golovin se umfla în pene: „Să ştiţi că ne-aţi băgat în sperieţi“. Un lungan cu ochi lucioşi, îmbrăcat în straie olandeze, care stătea lângă el, pufni în râs. Apoi, râseră toţi ruşii.

Ce era de făcut? Cum ar fi putut să-i oprească de vreme ce pe briza de dimineaţă corăbiile moscovite ridicau pânzele, se înşiruiau după toate pravilele marinăreşti, mişunau prin golf şi trăgeau în ţinte de pânză, puse pe plutitori? Poţi să te împotriveşti unor neruşinaţi ca aceştia? Nădăjduind doar în ajutorul lui Allah, Murtaza-paşa tărăgănea hotărârea.

O lotcă se apropie de vasul-amiral turcesc. Kornelius Kruyth şi doi vâslaşi, Petru şi Alexaşka, îmbrăcaţi ca marinarii olandezi, se urcară pe bord. Echipajul turcesc dădu onorul contraamiralului moscovit. Amiralul Hassan-paşa ieşi grav dintr-o cabină de la pupa. Purta feregea albă de mătase şi turban cu semilună de diamante. Duse cu demnitate mâna la frunte şi la piept. Kornelius Kruyth îşi scoase tricornul şi, dându-se puţin înapoi, îi legănă penele pe dinaintea lui Hassan-paşa.

Se aduseră două jeţuri. Amiralii se aşezară sub tendă. Un bărbat îndesat, bucătarul scopit, aduse pe o tipsie talgeraşe cu zaharicale, un ibric cu cafea şi felegene cât năpârstocul. Cei doi amirali stătură de vorbă în chip cuviincios. Hassan-paşa întrebă de sănătatea ţarului. Kornelius Kruyth răspunse că ţarul e sănătos şi, la rândul său, se interesă de sănătatea maiestăţii sale sultanului. Hassan-paşa se închină adânc deasupra mesei: „Allah ocroteşte zilele prea luminatului sultan. Ocolind cu o privire tristă pe Kornelius Kruyth urmă:

— La Kerci, nu ţinem vase multe. Aici n-are de cine să ne fie frică. Dar în Marea de Marmara avem corăbii puternice. Tunurile de pe ele sunt atât de mari, încât pot să arunce ghiulele grele de piatră.

După ce sorbi din cafea, Kornelius Kruyth răspunse:

— Corăbiile noastre nu folosesc ghiulele de piatră. Noi tragem cu ghiulele de tuci, care atârnă optsprezece şi treizeci de funţi. Aceste ghiulele străbat amândouă bordurile corăbiei vrăjmaşe.

Hassan-paşa ridică uşor din sprâncenele sale frumoase:

— Am fost miraţi, văzând că englezi şi olandezi, cei mai buni prieteni ai Turciei, slujesc în flota ţarului…

Kornelius Kruyth răspunse cu un zâmbet senin:

— Vai, efendi, oamenii slujesc aceluia care dă bani mai mulţi. (Hassan-paşa înclină grav capul). Olanda şi Englitera fac un negoţ foarte mulţumitor cu Moscovia. Cu ţarul e mai bine să trăieşti în pace decât în război.

Moscovia e cea mai bogată ţară din lume.

Hassan-paşa spuse îngândurat:

— Domnule viceamiral, de unde are ţarul atâtea corăbii?

— Le-au făurit înşişi moscoviţii, în doi ani…

— Vai, vai, vai! îşi clătină turbanul Hassan-paşa.

În vreme ce amiralii stăteau de vorbă, Petru şi Alexaşka cinsteau cu tutun pe marinarii turci şi-i înveseleau cu şotii. Hassan-paşa se uita din când în când bănuielnic spre flăcăii aceia înalţi: prea erau curioşi. Poftim, unul din ei s-a urcat pe catarg şi s-a vârât în gabie. Celălalt se uită la tunul englezesc cu tragere repede. Totuşi, Hassan-paşa tăcu politicos, chiar atunci când marinarii se duseră cu moscoviţii pe puntea de jos.

Kornelius Kruyth ceru voie să coboare pe uscat ca să-şi ia fructe, dulciuri şi cafea. După ce rămase pe gânduri câteva clipe, Hassan-paşa spuse că ar putea să-i vândă şi el cafea.

— Câtă cafea vă trebuie?

— De vreo şaptezeci de cervoneţi.

— Abdul-Alla, strigă Hassan-paşa, bătând din picior.

Bucătarul scopit se apropie în fugă, legănându-se. Îndeplinind porunca, aduse un cântar. Câţiva marinari veniră în urma lui cu nişte saci plini de cafea. Hassan-paşa se dădu cu jeţul mai aproape, cercetă cântarul şi scoase din sân nişte metanii de chilimbar ca să numere greutăţile. Porunci să se dezlege un sac. Pipăind boabele, cu degetele lui îngrijite, spuse cu ochii pe jumătate închişi:

— Cafeaua asta e din cea mai bună recoltă de pe insula Java… Îmi veţi mulţumi. Văd că sunteţi un om de înţeles. (Pe urmă, aplecându-se spre urechea lui:) Nu vă doresc răul. Spuneţi-le moscoviţilor să nu mai meargă pe mare: lângă ţărm sunt multe pietre în apă şi praguri de nisip primejdioase. Nouă înşine ne e frică de locurile astea.

— Pentru ce să meargă pe lângă ţărm? răspunse Kornelius Kruyth. Corabia noastră iese în larg, numai să

avem vânt prielnic din spate.

Numără şaptezeci de cervoneţi. Îşi luară rămas bun. Apropiindu-se de chepeng, Kornelius Kruyth strigă aspru: „Petru Alexeev!…“ „Zent!“ răspunse repede un glas.

Urmat de Alexaşka, Petru ieşi pe un spirai. Amândoi purtau fesuri roşii. Contraamiralul îşi flutură tricornul către amiralul turc, se aşeză la cârmă şi lotca porni repede spre ţărm. Îndoind lopeţile, de straşnic ce vâsleau, Petru şi Alexaşka râdeau vesel cu toţii dinţii.

Împinsă de un val, lotca se opri pe nisipul de pe ţărm. Nişte slujbaşi şi beii pe care-i cunoscuseră mai înainte alergau dinspre poarta cetăţii, pe lângă nişte luntri putrede şi pari înverziţi, înfipţi pe fundul mării. Îi rugară să nu se ducă nicidecum în oraş. Dacă le trebuia ceva, negustorii le vor aduce aici, în lotcă, orice marfă… Ochii lui Petru începură să se rotească şi obrajii i se aprinseră de mânie.

Ţinând vâsla ridicată, Alexaşka spuse:

— *Min Herz*, spune-le… Ne apropiem cu toată flota la o bătaie de tun… Zău aşa…

— Sunt în dreptul lor să nu ne lase, zise Kornelius Kruyth. Aici e o cetate. Ne plimbăm pe ţărm, pe lângă ziduri şi vedem tot ce ne trebuie.

12

Murtaza-paşa nu mai putu să născocească nimic: mergeţi pe mare, facă-se voia lui Allah.

Petru se întoarse la Taganrog, împreună cu toată flota. La 28 august, luând la bord pe trimis, pe diac şi pe tâlmaci şi însoţit de patru corăbii de război turceşti, „Krepost“ ocoli capul Kerci şi porni, cu vânt slab, de-a lungul ţărmului de miazăzi al Crimeii.

Corăbiile turceşti îl urmau prin dâra înspumată. Pe corabia din faţă era un împuternicit turc.

Hassan-paşa rămăsese la Kerci. În ultima clipă, ceruse să i se dea dovadă scrisă că solul ţarului merge de capul lui şi că el, Hassan-paşa, nu-l îndemnase, la aceasta. Dar

nu i se dăduse nici acest lucru.

În dreptul Balaklavei, împuternicitul coborî, într-o lotcă şi, apropiindu-se de „Krepost“, rugă să intre în port ca să ia apă proaspătă. Îşi scutură deznădăjduit mâneca feregelei, arătând spre dealurile roşcate: „E un oraş foarte frumos. Să intrăm“. Sprijinindu-se de balustradă, căpitanul Pamburg răspunse de sus cu glas gros:

— Turcul crede că nu înţelegem de ce ne cere să intrăm în Balaklava; vrea să facă pe spinarea locuitorilor un aliş-veriş frumos, zicând că-i pentru merindele solului. Ha! Avem butoaiele pline de apă.

Turcul rămase mofluz. Vântul se înteţea. Pamburg se uită în sus şi porunci să se mai ridice câteva pânze. Corăbiile turceşti grele rămăseseră mult în urmă. Pe corabia din frunte fluturară semnalele:

„Daţi jos câteva pânze“. Pamburg se uită cu ocheanul şi trase o înjurătură în portugheză. Coborî fuga în careul ofiţerilor, bogat căptuşit cu lemn de nuc. Lângă masă, pe o banchetă lustruită, suferind de rău de mare, trimisul Emelian Ukrainţev zăcea cu ochii închişi şi cu peruca strânsă în pumn. Pamburg îi strigă mânios:

— Diavolii ăştia îmi cer să dau jos câteva pânze. Nu-i ascult. Ies în larg.

Ukrainţev mişcă încetişor mâna în care ţinea peruca:

— Fă ce vrei.

Pamburg se urcă la cârmă, pe puntea de comandă. Îşi răsuci mustăţile, ca să nu-i împiedice strigătul:

— Toată lumea sus! Ascultaţi comanda! Ridicaţi rândunicile… Vela-straiul pe catargul mare… Ţine mai la stânga… Aşa…

Scârţâind, aplecându-se, „Krepost” făcu o voltă şi, cu pânzele în vânt, lăsă în urmă pe turci şi se îndreptă peste Pontus Euxinus, de-a dreptul spre Ţarigrad.

Aplecându-se mult pe o parte, nava înainta repede pe marea albastră-plumburie, tălăzuită de vântul de nord-est. Părea că valurile îşi înălţau coamele înspumate ca să vadă cât se vor mai rostogoli prin pustietatea mării, până la ţărmul pârjolit de soare. Cei şaisprezece oameni ai

echipajului, olandezi, suedezi şi danezi, toţi lupi de mare, se uitau la valuri şi pufăiau din pipe: înaintau uşor, în joacă. În schimb, jumătate din echipajul de luptă, ostaşi şi tunari, zăceau în cală, printre butoaiele cu apă şi cu carne sărată. Pamburg porunci ca tuturor bolnavilor să li se dea votcă de trei ori pe zi: „Trebuie să se obişnuiască cu marea!“

Merseră o zi şi o noapte. A doua zi, dădură peste un lanţ de stânci care scoteau colţii printre talazuri. Corabia lua apă şi valuri de spumă treceau peste toată puntea. Pamburg bombănea scuturându-şi stropii de apă de pe mustăţi.

Înalţii trimişi sufereau mult din pricina răului de mare. Ukrainţev şi diacul Ceredeev, stând culcaţi într-o cabină de la pupă, proaspăt vopsită, ridicau capul de pe pernă, uitându-se pe spiraiul pătrat.

Iată-i lunecând încet în prăpastie; apa verde fierbea, se ridica spre cele patru geamuri şi, plescăind greoaie, astupa lumina. Pereţii despărţitori scârţâiau şi tavanul scund se pleca în jos. Trimisul şi diacul gemeau, închizând ochii.

La 2 septembrie, într-o dimineaţă senină, un mus calmâc strigă de la gabie: „Pământ!“ Se zăreau liniile deluroase şi albăstrii ale ţărmurilor Bosforului. În depărtare pluteau pânze aplecate pe o parte.

Pescăruşii începură să se rotească, scâncind pe deasupra pupei înalte, dăltuite. Pamburg porunci ca toată lumea să fie chemată pe punte: „Să se spele. Să-şi cureţe uniformele. Să-şi pună perucile“.

La amiazi, cu toate pânzele în vânt, „Krepost“ trecu repede prin faţa unor străvechi turnuri de pază, intrând în Bosfor. În vârful unui catarg de pe meterezul cetăţii, fluturară semnale: „A cui e corabia?“

Pamburg ordonă să se răspundă: „Trebuie să cunoaşteţi steagul moscovit”. De pe ţărm se vesti: „Luaţi un pilot“. Pamburg răspunse: „Înaintăm fără pilot“.

Ukrainţev îşi puse o jachetă smeurie cu galoane de aur şi tricorn cu penaj, iar diacul Ceredeev, un bărbat

uscăţiv cu nasul subţire, semănând cu mucenicii zugrăviţi la Suzdal, îmbrăcă o jachetă verde cu ceaprazuri de argint şi, de asemenea, un tricorn cu penaj. Tunarii se aşezară la tunuri, iar ostaşii, cu puşti, pe punte.

Corabia luneca prin strâmtoarea lucioasă ca oglinda. În stânga, printre înălţimile sterpe, se zăreau nişte porumbişti, cu ştiuleţii încă neculeşi, turnuri de apă, oi păscând pe povârnişuri, colibe de pescari făcute din piatră şi acoperite cu strujeni. Pe ţărmul din dreapta, erau livezi îmbelşugate, ziduri împrejmuitoare albe, acoperişuri de olane, scări care coborau spre apă, chiparoşi de un verde- întunecat, înalţi ca nişte catarge. Dincolo de copaci se zăreau ruinele unui palat, năpădite de tufe, o cupolă rotundă şi un minaret… Apropiindu-se mai mult de ţărm, văzură pomii încărcaţi de roade minunate. Adia o mireasmă de măslini şi de trandafiri. Ruşii se minunau de bogăţia pământului turcesc: „Toată lumea spune că-s nişte păgâni pleşuvi, dar uitaţi-vă cum trăiesc!“

Un asfinţit auriu se revărsa în zare, parcă peste mări şi ţări. Căpătând repede nuanţe purpurii, se stingea, însângerând apele Bosforului. Aruncară ancora la trei mile de Constantinopol. Se înnopta.

Stele mari, cum nu se vedeau la Moscova, începură să licărească pe bolta albastră. Calea robilor se oglindea pe ape…

Pe navă nimeni nu voi să se culce. Se uitau la ţărmurile peste care se revărsase liniştea, ascultau scârţâitul fântânilor şi ţârâitul sec al greierilor. Până şi câinii lătrau aici altfel. Peşti luminoşi, ciudaţi, erau târâţi de curent în adâncuri. Stând pe tunuri, ostaşii murmurau: „Bogată ţară. Uşor trebuie să trăiască oamenii aici…”

Privind gânditori la lumina unei făclii, care întuneca stelele mari din fereastra neagră a magaziei cu merinde, Emelian Ukrainţev îşi muia cu băgare de seamă pana de gâscă în cerneală, se uita dacă n-are vreun fir de păr în

vârf (atunci o ştergea de perucă) şi scria fără grabă, cifrat, o scrisoare lui Petru Alexeevici:

„... Am rămas aici aproape douăzeci şi patru de ceasuri... În ziua de 3 au sosit şi vasele turceşti care rămăseseră în urmă. Turcul însoţitor ne-a mustrat cu lacrimi în ochi, fiindcă am luat-o înainte, pentru care faptă sultanul va porunci să i se taie capul şi ne-a rugat să-l aşteptam aici: se va duce să-l înştiinţeze de sosirea noastră. I-am spus că aşteptăm ca sultanul să ne primească cu toată cinstea.

Spre seară, turcul s-a înapoiat de la Ţarigrad şi ne-a adus la cunoştinţă că sultanul ne va primi cu toată cinstea şi ne va trimite nişte luntri de-ale lui, ca să ne ducă acolo.

I-am răspuns că vom merge cu nava noastră. Ne-am ciorovăit mult şi până la urmă am primit să mergem cu luntrile, numai dacă «Krepost» va pluti înaintea noastră.

A doua zi ne-a trimes trei luntri de-ale lui, în care erau aşternute covoare. Ne-am urcat în luntri şi «Krepost» a pornit înaintea noastră. În scurtă vreme, am zărit Ţarigradul, un oraş vrednic de a fi văzut. Zidurile şi turnurile sunt vechi, dar trainice. Toate casele, învelite cu olane şi moscheile zidite din piatră albă sunt minunat de frumoase, iar bazilica Sfânta Sofia e clădită din piatră de culoarea nisipului. Atât Stambulul, cât şi mahalaua Pera se văd ca în palmă. De pe ţărm, au bubuit salve în cinstea noastră şi căpitanul Pamburg a răspuns, trăgând cu toate tunurile. Ne-am oprit în faţa seraiului de pe al cărui zid ne privea sultanul. Deasupra capului său ţineau un evantai mare şi-i făceau vânt.

Am fost primiţi pe mal de o sută de ceauşi călări şi de două sute de ieniceri care ţineau în mâini beţe de bambus. Mie şi diacului ne-au adus cai cu hamuri bogate. De îndată ce am coborât din luntre, căpetenia ceauşilor ne-a întrebat, de sănătate. Am încălecat pe cai şi ne-am îndreptat spre palat, printr-o mulţime de uliţi negrăit de întortocheate şi înguste. În dreapta şi în stânga noastră alergau oamenii.

Corabia măriei tale a stârnit aici o mare mirare: cine a făurit-o şi cum se face că a izbutit să iasă din apele puţin adânci ale Donului? M-au întrebat câte corăbii ai şi cât sunt de mari. Le-am răspuns că ai corăbii multe că nu sunt cu fundul neted, aşa cum se flecăreşte pe aici şi că merg bine pe mare.

Mii de turci, greci, armeni şi evrei vin să vadă nava «Krepost». A venit şi sultanul, ocolind de trei ori corabia, cu o luntre. Sunt lăudate îndeosebi pânzele şi parâmele, pentru tăria lor, precum şi lemnul catargurilor. Unii spun că vasul n-ar fi prea trainic. Te rog să mă ierţi, dar mi se pare că aşa e: am mers pe mare şi vântul n-a fost prea puternic, dar «Krepost» scârţâia din toate încheieturile, se apleca pe o parte şi lua apă. Cred că constructorii Joseph Nay şi John Day nu sunt oameni prea cinstiţi. O corabie nu e un fleac şi preţuieşte cât un oraş. Aici oamenii doar o privesc, dar nu se găsesc doritori s-o cumpere… Iartă-mă, scriu şi eu cum mă taie capul.

Turcii îşi făuresc corăbiile cu multă grijă, le fac foarte trainice şi le leagă bine. Sunt mai scunde decât ale noastre, dar nu iau apă. Un grec mi-a spus: turcilor le e teamă că dacă măria sa ţarul ar închide Marea Neagră, Ţarigradul ar fi înfometat, pentru că bucatele, uleiul, lemnul şi cheresteaua se aduc aici din oraşele dunărene. Umblă zvonul că ai fost cu toată flota la Trapezund şi la Sinop. M-au întrebat şi pe mine în privinţa asta. Am răspuns că nu ştiu, că pe vremea când eram acolo, n-ai fost plecat...”

Pamburg se duse cu ofiţerii în Pera, la unii dintre ambasadorii europeni, ca să întrebe de sănătatea lor. Ambasadorul olandez şi cel francez i-au primit cu prietenie, le-au mulţumit şi i-au ospătat cu vin închinând în sănătatea ţarului. A treia vizită au făcut-o la palatul ambasadorului Engliterei. Au descălecat la scara din faţă şi au bătut la uşă. A ieşit un fecior, înalt de un stânjen, cu o barbă roşie ca focul. Ţinând uşa cu mâna, i-a întrebat ce doresc. Aprinzându-se, Pamburg i-a spus cine sunt şi

pentru ce au venit. Feciorul a trântit uşa şi s-a întors destul de târziu, cu toate că moscoviţii aşteptau în stradă, spunându-le batjocoritor:

— Domnul ambasador s-a aşezat la masă şi mi-a poruncit să vă spun că n-are pentru ce să-l vadă pe căpitanul Pamburg.

— Spune-i ambasadorului să-i rămână un os în gât! strigă Pamburg. Sări mânios în şa şi porni pe nişte scări netede de cărămidă, prin faţa unor precupeţi, a unor copii goi şi a unor câini, la vale, spre Galata, unde se întâlnise mai înainte, în nişte prăvălii de şaşlâc, în cafenele şi la uşa unor bordeluri, cu câţiva vechi prieteni de-ai săi.

Acolo Pamburg şi ofiţerii s-au îmbătat criţă cu duzico, un fel de rachiu grecesc şi au început să facă tărăboi, stârnind pe nişte marinari englezi să se încaiere. Se strânseseră mulţi prieteni de-ai lui, căpitani de cursă lungă, lupi de mare vestiţi, care se ascundeau prin maghernițele din Galata şi tot felul de oameni ciudaţi. Pamburg i-a poftit pe toţi la un chef pe „Krepost“.

A doua zi, marinari de toate neamurile: suedezi, olandezi, franţuji, portughezi, mauri, unii cu perucă, cu ciorapi de mătase şi cu sabie, alţii legaţi la cap cu basmale roşii, cu încălţările puse de-a dreptul pe picioarele goale şi cu pistoale la brâu, alţii în haine scurte de piele şi cu pălării rotunde, de muşama, mirosind a peşte sărat, se apropiară în caicuri de corabie.

Cheful se încinse pe puntea descoperită, sub soarele nu prea cald de septembrie. În dosul unui zid, se vedea palatul posomorât al sultanului, cu zăbrele dese la ferestre, iar pe partea cealaltă a strâmtorii, păduricile şi livezile îmbelşugate din Scutari. Ostaşii din polcurile Preobrajenski şi Semionovski cântau din cornuri şi din linguri, ziceau din gură hore şi fluierau „Primăvara”, imitând ciripitul a tot felul de păsări.

Cu peruca sclipitoare sub pudra argintie, cu jacheta scurtă smeurie, cu eşarfă şi cu dantele, ţinând într-o mână o cupă, iar în alta o basma, Pamburg strigă

înfierbântat către musafiri:

— Dacă avem nevoie de o mie de corăbii, construim o mie… Avem pe şantier corăbii cu câte optzeci şi o sută de tunuri. Anul viitor, să ne aşteptaţi în Marea Mediterană şi în Marea Baltică.

O să luăm în serviciu pe toţi mateloţii vestiţi. O să ieşim şi în ocean…

— Ura! strigară marinarii, stacojii la faţă… Ura pentru căpitanul Pamburg!

Cântecele marinăreşti vuiau. Picioarele tropăiau. Nefiind vânt, fumul de pipă se învăluia deasupra punţii. Nu băgară de seamă că soarele apusese şi că stelele începuseră să licărească deasupra acestei petreceri straşnice. La miezul nopţii, când jumătate din lupii de mare sforăiau, unii zăcând pe sub mese, alţii cu capul încărunţit în uragane, căzut printre tipsii, Pamburg se urcă pe puntea de comandă:

— Atenţiune! Comandanţi de tunuri, tunari, la posturi! Puneţi încărcătura! Îndesaţi! Aprindeţi fitilurile! Amândouă bordurile, salvă… Foc!

Patruzeci şi şase de tunuri grele scuipară flăcări toate deodată. Deasupra Ţarigradului adormit, vuietul năprasnic parcă nărui bolta cerească… Învăluit în fum, „Krepost” mai trase o salvă…

După aceea Emelian Ukrainţev a scris cifrat :

„… atât sultanul, cât şi toată lumea s-au spăimântat foarte; Căpitanul Pamburg a băut toată ziua pe corabie cu marinarii şi cumplit de beat a tras la miez de noapte cu toate tunurile de mai multe ori. De când cu întâmplarea asta, tot Ţarigradul vorbeşte că prin salvele trase în plină noapte, căpitanul a vrut să dea de ştire flotei măriei tale, care aşteaptă în larg, ca să intre în strâmtoare…

Maiestatea sa sultanul s-a speriat rău în noaptea aceea şi a ieşit fuga din iatac aşa cum se afla. Au sărit în sus mulţi viziri şi paşale. Din pricina acelor salve năpraznice, două cadâne borţoase ale sultanului, din seraiul de sus şi-au lepădat plozii înainte de soroc. Pentru

toate astea, maiestatea sa sultanul s-a mâniat foarte pe Pamburg şi a poruncit să ni se spună să-l dăm jos de pe vas şi să-i tăiem capul. I-am răspuns sultanului că n-am cunoştinţă pentru ce a tras căpitanul şi că am să-l întreb, iar dacă maiestatea sa sultanul a avut necazuri de pe urma tragerii, am să-l opresc pe căpitan să mai tragă de acum înainte şi-am să-i poruncesc cu străşnicie acest lucru, dar că nu văd pentru ce să-l dau jos de pe vas. Cu asta, pricina s-a încheiat.

Sultanul ne primeşte marţi. Turcii aşteaptă să vină Medzomort-paşa, care a fost înainte hoţ de mare în Algeria, ca să se sfătuiască ce să facă cu măria ta: pace sau război?“

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

1

Soarele de septembrie scăpăta departe, dincolo de malul împădurit. Zi cu zi, pe măsură ce înaintau spre miazănoapte, ţinutul era din ce în ce mai sălbatic. Stoluri de păsări se înălţau în unghi de pe apele adormite. Codri răvăşiţi de furtuni, smârcuri, pustietate… Ici-colo, se iţea o colibă de pescar şi o lotcă trasă la mal… Mai aveau o săptămână de drum până la lacul Beloie.

Paisprezece inşi trăgeau în edec o luntre încărcată cu merinde; cu capetele în piept, cu mâinile atârnând în jos, oamenii se opinteau cu pieptul în hamuri. Veneau de la Iaroslavl. Soarele asfinţea peste creştetele zimţate şi negre ale molizilor, împâclit într-o roşeaţă sângerie. De pe luntre se striga: „Trage la mal!”

Luntraşii băteau un par în pământ sau legau otgonul de un copac. Aprindeau un foc. Pe malul mocirlos molidişul se mistuia încetişor într-o ceaţă alburie. Cârduri de raţe vâsleau în văzduh spre asfinţit, ca nişte umbre negrăit de lungi. Fărâmând vreascurile, elani mari cât caii se apropiau de mal.

Pădurea era plină de sălbăticiuni nehăituite şi neînfricoşate de om. Pe apă se auzea plescăit de vâsle: stăpânul luntrii, bătrânul Andrei Denisov, se apropia de mal aducând oamenilor săi posmagi, mei, uneori peşte, iar în zilele de dulce, carne sărată. Se uita să vadă dacă luntrea e bine legată. Trecându-şi mâinile pe sub cureaua de piele, se oprea lângă foc. Era un bărbat vânjos, cu

barbă cârlionţată şi cu ochii senini, îmbrăcat cu o rantie şi cu tichie de postav pe creştet.

— Fraţilor, sunteţi toţi în viaţă? îi întreba. Daţi-vă toată silinţa, lui Dumnezeu îi place munca. Petreceţi în voie: vi se va socoti toată osteneala. Ferice de voi că aţi scăpat din duhoarea lui Nikon. Când ajungem la lacul Onega, o să vedeţi acolo raiul lui Dumnezeu…

Scoţându-şi mâinile de sub curea, se lăsa pe vine în faţa focului. Oamenii îl ascultau în tăcere, istoviţi. Într-o seară spuse:

— Pe meleagurile acelea, lângă apele Vigului, trăia un sihastru… Fugise şi el de ispitirile lui anticrist. Fusese negustor şi stăpânise damuri de case, prăvălii şi hambare. Avusese o vedenie: un om înconjurat de flăcări striga: „Am căzut în ispită şi pier pe vecie… “ A lăsat totul soţiei şi feciorilor săi şi s-a pustiit. Şi-a durat o chilie. A trăit, împărtăşindu-se numai cu năzuinţa lui arzătoare ca focul. Îşi scurma ogorul cu o cociorvă şi semăna două căciuli de orz. S-a îmbrăcat într-o piele de capră, udă, care s-a uscat pe el. O purta vara şi iarna. Toată avuţia lui era o cană de lemn, o lingură şi o carte de rugăciuni, scrisă după legea cea veche. În scurtă vreme, a dobândit o putere uriaşă asupra dracilor, încât îi putea strivi ca pe muşte… Oamenii veneau la el… Îi spovedea şi-i grijea cu o frunză sau cu poamă. Îi învăţa: mai bine să arzi de viu decât să primeşti chinurile veşnice. După un an, lumea a început să se aşeze în jurul lui, să dea foc la pădure, să are pământul ars, să vâneze, să pescuiască, să culeagă ciuperci şi poame. Toate le săvârşeau în obşte; până şi grânarele şi beciurile le stăpâneau în devălmăşie. Bătrânul a despărţit femeile de bărbaţi.

— Foarte bine, spuse un glas aspru. Când trăieşti cu muierea, nu faci nimic ca lumea.

Denisov aruncă o privire voioasă în întuneric spre acela care vorbise.

— Prin rugăciunile sihastrului, lighioanele cădeau uşor în mâna omului; uneori prindeau peşti aşa de mari, că te

minunai. Se hrăneau şi cu ciuperci şi cu poame. Bătrânul le-a arătat unde să scurme şi oamenii au găsit în pământ aramă şi fier. Au durat covălii… Era o aşezare sfântă şi un trai tihnit…

Andriuşka Golikov se ridică din dosul unui morman de vreascuri şi, aşezându-se lângă Denisov, începu să-l privească în ochi. Făcuse legământ să meargă cu edecarii. (În casa lui Reveakin, sihastrul îl spovedise, îl bătuse cu nişte metanii şi-i spusese să plece la Iaroslavl, unde să aştepte luntrea cu grâne a lui Denisov). Din cei paisprezece edecari, nouă mergeau de asemenea ca urmare a unui legământ sau canon.

Denisov urmă:

— Când i-a sosit ceasul, morţii, sihastrul ne-a blagoslovit pe frăţâne-meu Semion şi pe mine, Andrei, ca să rămânem mai mari peste schitul de la Vâg. Ne-a împărtăşit şi am plecat. Chilia lui era răzleaţă, într-o vâlcea. Abia ne depărtasem, când au izbucnit în urmă-ne vâlvătăile unui foc. Chilia ardea. Parcă era o tufă de flăcări. Am vrut s-o iau la fugă înapoi, dar Semion m-a apucat de mână: Stai! Am auzit în flăcări o cântare dulce… Iar sus, în fum, nişte spiriduşi, negri ca funinginea, se învârteau, jeluindu-se. Mă credeţi? Eu şi frăţâne-meu am căzut în genunchi şi am început să cântăm şi noi… A doua zi dimineaţă, ne-am dus în locul acela şi am văzut un şipot limpede ieşind de sub cenuşă… Am durat ghizduri deasupra şipotului şi o troiţă… Acuma, am vrea să punem acolo şi o icoană, dar nu găsim zugrav.

Golikov sughiţă şi izbucni în plâns. Denisov îl mângâie blând pe laţele lui nepieptănate:

— Dar avem o mare durere, fraţilor: la fiecare trei ani, bucatele nu rodesc pe acolo. Astă-vară, ploile ne-au stricat toate grânele; n-am strâns nici măcar paiele. Trebuie să aducem bucate de departe… Dar să ştiţi că e o râvnă sfântă. Nu vă trudiţi degeaba.

Denisov mai îngână câteva vorbe. Apoi, ceti o rugăciune pentru sufletele tuturor, după care se sui în

lotcă şi vâsli spre luntre, prin umbrele firave care se aşternuseră peste ape. Nopţile erau reci şi, fiind îmbrăcaţi subţire, le era frig.

Dis-de-dimineaţă, Denisov venea din nou pe mal şi-i deştepta. Oamenii tuşeau şi se scărpinau.

După ce se închinau, puneau de mâncare. Când soarele rece se înălţa în văzduh ca o băşică tulbure, edecarii îşi puneau hamurile şi, lipăind cu opincile, porneau prin umezeala de pe mal. Verstele şi zilele se scurgeau unele după altele. Dinspre miazănoapte se călătoreau încet pânze de nouri. Începu să sufle un vânt rece. Apoi Şeksna ieşi din matcă.

Nourii lunecau jos, deasupra apelor tulburi ale lacului Beloie. Edecarii o luară spre apus, către Belozersk. Valurile se rostogoleau peste malul pustiu, dându-i grămadă. Acum era greu să tragi luntrea la edec. La amiazi, îşi uscară hainele într-o colibă de pescari. Doi dintre oamenii tocmiţi de Denisov cu plată se ciorovăiră cu el din pricina hranei, îşi luară socoteala, câte trei cetvertaci şi plecară p-aci încolo...

Trăseseră luntrea la mal în dreptul unui târg. Şuvoiul apei era foarte puternic. Bătea un vânt rece, care te pătrundea până în măduva oaselor. Te cuprindea deznădejdea, gândindu-te cât trebuia să mai tragi luntrea la edec spre miazănoapte. Toţi oamenii tocmiţi pe plată se certaseră cu Denisov Şi se împrăştiaseră prin mahalalele de pescari. Dintre ceilalţi, unii se întâlniră cu prieteni, alţii se învârtiră cât se învârtiră, apoi se făcură nevăzuţi şi ei...

Andriuşka Golikov, Iliuşka Dehteariov (un ţăran fugit din Kaşir) şi Fedka, poreclit „Tăvăleşte-te în noroi”, un om adus de spate, fugar de pe o moşie mânăstirească, schingiuit şi căznit de nenumărate ori, şedeau pe mal, printre pietrele ude, pe o lotcă răsturnată şi priveau în toate părţile.

Totul era mohorât împrejur: întinderea lacului, albită de spuma valurilor, perdelele de nouri, care se învăluiau dinspre miazănoapte şi dincolo de grindul de pământ de

pe mal, câmpia netedă pe care se ridica învelit parcă în nouri un târg vechi de lemn: turnuri cu acoperişurile ciuruite, biserici, cu turle bulbucate, ruginite, case înalte cu streşini surpate. Vântul legăna pe mal nişte prăjini pentru năvoade. Nu se zăreau oameni aproape de loc. Răsuna dangătul trist al unui clopot…

— Denisov se pricepe de minune să te hrănească cu vorbe. Până ajungi în raiul lui, nu mai rămâne decât sufletul din tine, zise Fedka „Tăvăleşte-te în noroi”, scurmându-şi cu unghia o bătătură din palmă.

Golikov îi răspunse cu mânie:

— Crede! Crede şi nu cerceta!

Apoi, privi mâhnit spre valurile albe. Fără un adăpost deasupra capului se simţea singur şi înfrigurat… Pesemne că până la Dumnezeu te mănâncă sfinţii şi pe aici…

Iliuşka Dehteariov, un bărbat vânjos, cu gura mare şi cu privirea veselă, urmă să povestească încet şi rar:

— … Şi-l întreb eu, va să zică, pe omul acela: de ce e pustiu târgul vostru şi jumătate din case sunt bătute în scânduri?… „E pustiu, zice, din pricina călugărilor care-şi fac de cap… Am trimes multe jalbe la Moscova, dar se vede treaba că ălora nu le arde de noi… De paşti, au făcut nişte isprăvi nemaipomenite. Zece călugări au ieşit cu zece sănii luând sfintele icoane şi au plecat, care în târg, care prin mahalale, care pe la sate… Intrau prin case, îţi vârau crucea în gură şi te puneau să te închini cu trei degete şi s-o săruţi!… Cereau pâine, smântână, ouă, peşte… Îţi dădeau iama prin toată casa… Voiau şi bani… Tu, ziceau, eşti un rascolnic, nu crezi în popi. Unde-ţi sunt cărţile vechi? Şi-l duceau pe om la mânăstire, îl puneau în lanţ şi-l schingiuiau. “

„Tăvăleşte-te în noroi“ înălţă capul deodată şi râse cu hohote, răguşit:

— Dacă aţi şti cât mănâncă şi cât beau! Ehei, călugării ăştia, nimeni nu poate să le vină de hac!

Dehteariov îl ghionti cu genunchiul. Un monah cu barbă neagră ca smoala şi cu comănacul îndesat pe

urechi se apropie de lotcă, ţinându-şi poalele rantiei pe care i le flutura vântul. Aruncă o privire fioroasă spre luntrea care scârţâia pe valuri, pe urmă spre cei trei oameni:

— De unde vine luntrea?

— De lângă Iaroslavl, părinte, răspunse alene, blajin, Dehteariov.

— Ce aveţi în ea?

— Nu ni s-a spus.

— Merinde?

— Pesemne…

— Unde le duceţi?

— Cine poate să ştie? Unde ni s-o porunci…

— Să nu mă minţi, să nu mă minţi! scrâşni călugărul, sumetecându-şi mâneca dreaptă. E luntrea lui Denisov… vă duceţi la Poveneţ, cu bucate pentru schiturile rascolnicilor, slugoi ce sunteţi…

Apoi se repezi, îl apucă pe Iliuşka Dehteariov de piept, îl zgâlţâi şi, întorcându-se cu faţa spre târg, răcni din răsputeri:

— Săriţi!

Andriuşka Golikov se ridică repede şi fugi de-a lungul apei spre colibele pescarilor.

— Săriţi! strigă călugărul a doua oară, dar amuţi îndată. „Tăvăleşte-te în noroi” îl luase de păr, îl smulsese de lângă Iliuşka, îl doborâse la pământ şi umbla cu ochii după o piatră. Călugărul ţâşni în sus sprinten şi tăbărî pe el dintr-o parte, dar Fedka se îndârji, nu se clinti din loc, îl înhăţă din nou şi, încovoindu-l, îl păli peste grumaz. Monahul icni. Patru inşi cu pari în mâini ieşeau dintr-o ulicioară, alergând spre mal…

Scoţând capul de după colţul unei colibe pescăreşti, Andriuşka Golikov privea înspăimântat.

„Tăvăleşte-te în noroi“ se lupta singur cu cinci oameni: smulsese parul din mâna unuia din ei, ţopăia şi scotea strigăte sălbatice: Andriuşka nu mai văzuse atâta încrâncenare la un om… „E un diavol, un adevărat diavol!…“ Pe urmă, intră şi Dehteariov în luptă,

pocnindu-l dibaci pe călugăr sub ureche, astfel că acesta căzu grămadă a treia oară. Ajutoarele lui dădură înapoi. Oamenii se iţeau din ogrăzi, îndemnând: dă-i, dă-i, dă-i! …

Iliuşka şi Fedka ieşiră biruitori şi o luară la goană după bătăuşi. Curând după aceea, se întoarseră pe mal şi, suflându-şi sângele din nas, se îndreptară spre coliba lângă care tremura Golikov.

— Ar trebui să te învăţăm minte şi pe tine, strigă „Tăvăleşte-te în noroi“. Eşti un nătărău. Mai vrei să ajungi şi în rai…

În uşa colibei, aşezată cu spatele la mare, se ivi un cap cu părul vâlvoi, cu o barbă sură care-i năpădise faţa până la ochi. Un bărbat voinic, desculţ, negru de funingine ieşi afară, clipind. Se uită spre târg şi, văzând că nu mai e nimeni primprejur, spuse:

— Intraţi. Apoi se mistui din nou în colibă. Lumina intra înăuntru pe o crăpătură de deasupra uşii.

Duhnea a peşte stricat. Jumătate din colibă era plină de scule pescăreşti. Ilia, Andrei şi Fedor intrară înăuntru şi se închinară cu două degete. Pescarul le spuse:

— Staţi jos. Ştiţi pe cine aţi bătut adineaorea?

— Pe mine m-au bătut toată viaţa şi nu m-au întrebat niciodată cine sunt, zise „Tăvăleşte-te în noroi“.

— L-aţi bătut pe Fedosi, chelarul mânăstirii Krestovozdvijenski. Vai, ce tâlhar e, diavolul! Ce ticălos!

Văzând că sunt de-ai lui, pescarul se aşeză între ei, pe laviţă, îşi vârî mâinile la subţiori şi începu să povestească, legănându-se:

— Locurile astea sunt foarte bogate în peşte. Să tot trăieşti. Dar eu am să plec de aici… Nu mai merge: diavolul ăsta a pus stăpânire pe tot lacul. Le dăm călugărilor, iarna, a patra parte din tot ce prindem şi le mai dăm şi de fiecare butoi. Dar el tot nu-i mulţumit. Cum vede venind o pânză, vine fuga la mal şi-ţi lasă peşte numai ca să ai ce mânca. Cum nu-i dai, cum zice: „Ia fă-ţi cruce!“ Fireşte că păcătuieşti şi te închini cu trei degete. „Nu te închini tu aşa, viclene! Vino cu mine!

Dacă te duci cu el, se ştie ce te aşteaptă: te duce în beciul mânăstirii şi te pune în lanţ. Ehei, câte năvoade ne-a rupt şi câte lotci ne-a stricat!… Am fost şi la voievod să ne jeluim. Dar voievodul umblă şi el după sfănţuială. Au la mânăstire poruncă de la mitropolit să-i prăpădească pe aceia care ţin de credinţa veche. Fraţilor, plecaţi mai repede de aici.

— Suntem cu Denisov, zise Golikov, uitându-se speriat la Iliuşa şi la Fedka…

— Denisov e tare, scapă… Pe ăsta nu-l mistuie focul… Când vine de la miazănoapte, cu blănuri, cu oase şi cu aramă, dă bani şi scapă. Când pleacă înapoi, dă bani şi scapă iar. Nu o dată a păţit-o… Are oameni peste tot locul…

„Tăvăleşte-te în noroi“ spuse cu un zâmbet şiret:

— E un palavragiu! Tot drumul ne-a îndopat cu posmagi, dar are să se laude că ne-a dat mierte fierte.

La auzul unor asemenea vorbe despre pustnicul de la Vâg, Golikov se strâmbă de ciudă. Îşi aduse aminte cum îl mângâiase Denisov cu blândeţe pe creştet: „Ce-i, fătul meu? Îţi e încă viu sufletul? Foarte bine…“ îşi aduse aminte de poveştile lui minunate, la foc, îşi aminti cum se urca în lotcă şi cum i se vedea tichia neagră, ţuguiată, pe luciul apei, în asfinţitul soarelui. Asemenea sfinţi în lotci se vedeau pe icoanele vechi. Andriuşka ar fi ars de viu, în paie, pentru el…

Şedeau pe laviţă şi se întrebau: ce să facă? Unde să fugă? Să mai meargă spre miazănoapte?

Pescarul nu-i sfătuia acest lucru: până la Vâg, trebuia să meargă pe jos, fără luntre. Drumul ţinea vreo două luni prin codri, îţi ieşea şi sufletul…

— Ar trebui să plecaţi spre un ţinut unde viaţa e mai uşoară, spre Don, bunăoară…

— Am fost în ţinutul Donului, hârâi „Tăvăleşte-te în noroi“, s-a dus slobozenia de mai înainte. Stănicerii îi dau pe mâna stăpânirii pe pribegi. De două ori m-au pus în fiare şi m-au dus la Voronej, la muncile ţarului…

Nu luară nicio hotărâre. Îi spuseră lui Andriuşka să se

ducă să-l caute pe Denisov şi să-l întrebe ce părere are.

Andriuşka trase o spaimă grozavă: ajungând la porţile vechi ale târgului, auzi răcnete: „Stai, stai!”

Nişte oameni jerpeliţi şi desculţi fugeau care încotro; câţiva din ei săriră peste un gard, urmăriţi de doi ostaşi în haine verzi, care îşi ţineau pălăriile cu mâna. Răsuflând greu, aceştia se pierdură într-o ulicioară întortocheată. Un bătrânel cu înfăţişare de om aşezat, care stătea lângă o poartă, zise: „De două zile înhaţă oamenii“. Golikov îl întrebă dacă-l cunoaşte pe negustorul Andrei Denisov şi dacă nu l-a văzut cumva. După ce se gândi o vreme, bătrânelul răspunse:

— Ia-o spre bazar şi caută-l pe Denisov la casa voievodului.

În bazarul mic, împestriţat de grămezi de balegă, ferestrele prăvăliilor erau bătute în scânduri.

Stâlpii se lăsaseră într-o rână, iar coperişurile se surpaseră. Numai în două-trei dughene se mai găseau de vânzare covrigi şi mănuşi. Biserica veche, cu zidurile crăpate, nu mai avea împrejmuire.

Nişte cerşetoare îmbrăcate în zdrenţe dormeau pe iarbă, lângă pridvorul scund al bisericii şi un nătâng cu trei vătraie lângă el căsca de-l podideau lacrimile şi îşi scutura capul. Se vedea că viaţa nu era uşoară prin părţile acelea.

În mijlocul bazarului, lângă stâlpul de cazne veghea un străjer, cu suliţă. Golikov se apropie sfielnic. Un vulpoi de negustor scoase capul pe uşa unei dughene de scânduri şi glăsui ispititor:

— Vai, ce covrigi buni cu mac am!

Plecându-se smerit în faţa străjerului, Golikov îl întrebă unde-i casa voievodului. Străjerul, cu picioare scurte, îmbrăcat cu caftan de strelit petecit, lung până la călcâie, întoarse posac capul. Pe o tablă cu zgripţorul zugrăvit deasupra, prinsă de stâlp, scria un ucaz. „Treci înainte!“ răcni străjerul.

Andriuşka se depărtă şi privi în jurul său: garduri putrede, case năruite... Nourii se aninau de crucile

bisericilor. Un om încins sub pântece, cu pâslari în picioare şi cu nişte buze groase, crăpate, care vădeau că-l mistuie arşiţa, se apropie de el. Străjerul de lângă stâlp şi negustorii din dughene se uitau iscoditori.

— De unde ai venit? Al cui eşti? Umbli haimana? întrebă omul, suflându-i în nas o duhoare de usturoi. Spăimântat, Golikov nu putu decât să sughiţe şi să bâiguie ceva. Omul îl luă de guler.

— E al lui Denisov, strigă careva dintr-o dugheană.

— Duce nouă inşi să-i ardă de vii, guiţă un glas subţire din altă dugheană.

Omul scutură de guler:

— Ai cetit pe stâlp ucazul ţarului? Vino cu mine, pui de căţea…

Şi-l trase mânios, deşi Andriuşka nu se împotrivea, spre capătul bazarului, la casa voievodului.

Dichisit, pieptănat, ţinând pe genunchi o căciulă de jder, Andrei Denisov şedea în faţa voievodului, stolnicul scăpătat Maxim Lupandin. Voievodul privea cu jalea în inimă cizmele straşnice, din piele de capră, ale negustorului şi caftanul lui cenuşiu, de postav hamburghez, sau poate chiar englezesc, căptuşit cu mătase roşietică. Voievodul purta o blană ponosită de veveriţă, era ogârjit, pleşuv, buburos la faţă. Stolnic de-al răposatului ţar Feodor Alexeevici, el intrase cu mare greutate în pâine sub Petru Alexeevici, nimerind cu slujba tocmai aici, la Belozersk.

Acum, se tot învârteau în jurul unei pricini. Nici Denisov nu stăruia prea mult, nici voievodul.

„Phii, ce mai straie are, se gândea voievodul, nu mi le-o da mie?“ Trimesese în taină un slujitor la mânăstirea Krestovozdvijenski, după popa Fedosi, dar Denisov era şi el pregătit.

— Lasă vremea în plata Domnului, zise el. Dacă se schimbă vântul, ridicăm pânzele şi mergem pe lac… Dacă nu se schimbă, ne târâm cum putem pe mal… Greu e până ajungem la Kovja, de acolo găsim noi oameni să ne ajute până la Poveneţ…

— Fireşte, negustoria ta e de înţeles, răspunse în doi peri voievodul, uitându-se la caftan…

— Maxim Maximovici, milostiveşte-te şi nu-mi mai ţine luntrea şi oamenii.

— Dacă nu s-ar fi dat un ucaz, n-aş fi zis nimic, răspunse voievodul şi scoţând din buzunar un ucaz făcut sul îl desfăşură, îl puse dinaintea ochilor săi cu vederea scurtă şi ceti măturându-l cu barba.„…Prin ucazul Marelui Stăpânitor şi Ţar a toată… s-a poruncit ca… toţi trândavii oploşiţi pe lângă mânăstiri, precum şi toţi slujitorii să fie luaţi la oştire..“

— Mânăstirile nu ne privesc pe noi, aici e o treabă negustorească…

— Stai puţin… „… vor mai fi luaţi la oştire toţi rândaşii şi argaţii boiereşti, toţi hoinarii, toţi milogii şi fugarii…“ Ce să fac cu tine, Andrei? Nu văd. Dacă ucazul ăsta mi-ar fi fost adus de vreun pisar, s-ar mai fi schimbat lucrurile. Dar mi l-a adus Alexei Brovkin, porucic în polcul Preobrajenski, cu nişte oşteni. Ştii cum se vorbeşte astăzi cu un porucic?

Dând la o parte poala caftanului, Denisov zornăi în buzunar nişte arginţi. Voievodul se sperie că ar putea să-i iasă prea puţin şi se uită la uşă, să vadă dacă nu vine Fedosi. În locul lui intră trepăduşul buzat, îmbrâncind înaintea sa pe Andriuşka Golikov. Omul îşi scoase căciula şi se închină adânc:

— Maxim Maximâci, am mai prins unul…

— În genunchi! strigă mânios voievodul. (Trepăduşul îl apăsă în jos şi Golikov pocni cu genunchii săi osoşi în duşumea).

— Al cui fiu eşti? Al cui şerb? De unde ai fugit? (Către trepăduş) Vanka, dă-mi cerneala şi pana…

Denisov spuse încet:

— Lasă-l, Maxim Maximâci, e un om de încredere al meu…

Ochii voievodului sticliră. Luă capacul de pe călimara de aramă şi, gâfâind, pescui cu pana o muscă. „Vai, nu vine chelarul”, îşi spuse el. În aceeaşi clipă, podelele

scârţâiră în tindă. Vanka deschise uşa şi călugărul care stârnise bătaia, cu barba smolită şi cu un ochi umflat, intră mânios înăuntru. Văzându-l pe Denisov, bătu cu toiagul în podea:

— Oamenii lui m-au bătut. Era cât pe-aci să mă omoare, grăi el tare. Şi tu, Maxim, l-ai aşezat lângă tine! Pe cine, te întreb? Pe un rascolnic blestemat! Dă-mi-l pe mâna mea, voievodule, dă-mi-l mie!

Aşezând mâinile pe toiagul său înalt, sfredelea cu o privire cruntă când pe Denisov, când pe Maxim Maximovici. Golikov se trase, zăpăcit, într-un colţ. Vanka aştepta cu nerăbdare doar un semn ca să se năpustească şi să le răsucească mâinile la spate. „Al meu e caftanul“, îşi zise voievodul.

— Nu ştiu cine eşti, monahule, nu ştiu pentru ce ai venit să strigi aici şi nici nu vreau să ştiu, zise Denisov. Se ridică (mâinile lui Fedosi învineţiră pe toiag). Îşi descheie cămaşa şi scoase o pungă de pe crucea sa în opt colţuri. Maxim Maximîci, am vrut să-ţi dau şi eu câte ceva din micul meu avut, ca om cinstit ce sunt… înseamnă că nu putem să stăm de vorbă…

Scoase din pungă o hârtie împăturită şi o desfăcu încetişor:

— Zapisca asta ne-a fost dată de Sfatul staroştilor, mie şi fratelui meu Semion Denisov, ca să facem negustorie unde vrem şi ca nimeni să nu cuteze să ne pricinuiască zminteli mie şi lui Semion…

Hârtia e iscălită de însuşi Mitrofan Şorin, mai marele nostru…

— Ce am eu cu Mitrofan? strigă Fedosi, luând repede mâna de pe toiag. Mă doare în cot de Mitrofan al tău!

— Vai de mine! oftă încet voievodul.

Obrajii lui Denisov se împurpurară:

— Aşa vorbeşti de mai marele nostru, de cel mai harnic negustor din Moscova? Asta-i ticăloşie!

— Freacă-te pe cap cu el, blestematule, răcni turbat Fedosi şi, întinzând barba înainte, se repezi la Denisov, apucându-l de crucea lui de aramă, de rascolnic. Iar

pentru asta, ereticule, care nu vrei să ştii de preoţi, am să te ard de viu… Am eu altă zapiscă mai de seamă, nu ca a ta…

— Hai, împăcaţi-vă, gemu voievodul. Andrei, dă-i călugărului douăzeci de ruble şi te lasă în pace…

Fără să-l asculte, atât călugărul cât şi Denisov se înfruntau gâfâind. Trepăduşul încercă să se apropie de negustor. Atunci, Denisov, smucindu-şi crucea din mâna chelarului, sări la fereastră, o deschise şi strigă în ogradă:

— Domnule porucic, cuvântul ţarului e cu mine?

Cei din odaie amuţiră cu răsuflarea tăiată. În tindă se auzi zornăit de pinteni; intră Alioşka Brovkin, cu botfori, cu lentă albă şi cu sabie. Obrajii lui tinereşti erau îmbujoraţi. Îşi trăsese tricornul pe sprâncene.

— Ce-i tărăboiul ăsta?

— Domnule porucic, acest călugăr şi voievodul îşi bat joc de o zapiscă a lui Mitrofan Şorin şi-l fac de ocară. Mi-au rupt haina la piept şi m-au ameninţat c-au să mă ardă de viu…

Alioşka holbă ochii încrâncenat, ca Petru Alexeevici. Se uită la monah, apoi la voievod, care se sprijinise cu mâinile de laviţă, ca să se ridice. Bătu din baston şi spuse unui ostaş, care intrase după el:

— Amândoi, sub pază…

2

Localnicii din Kukui spuneau despre Ana Mons: „De mirare! De unde are o fată tânără atâta judecată? Alta, să fi fost în locul ei şi-ar fi pierdut de mult capul. Anchen e leită răposatul Mons“.

După ce se întorsese din Marea Neagră, Petru fusese foarte larg. „Inimioara mea, îi spunea deseori Anchen, cu o duioasă dojană, mă obişnuieşti să risipesc bani fără rost pe rochii… Ar fi mult mai cuminte dacă mi-ai da voie să scriu la Reval. Am auzit că acolo se pot găsi vaci ieftine care dau câte două vedre de lapte în douăzeci şi

patru de ore. Aş gospodări o fermă curată, drăguţă şi ai veni din când în când acolo să mănânci frişcă bătută...”

Înjghebă ferma într-un mestecăniş, pe o fâşie de pământ dăruită, care cobora ca o pană, de la poarta din dos a casei prin faţa pârâului Kukui, până la Iauza: o căsuţă, vopsită în aşa fel, încât privită de departe părea o casă de cărămidă, ocoluri pentru vite, o şură şi hambare învelite cu ţiglă.

Pe povârnişul care se lăsa spre gârlă păşteau vaci bălţate, grase, cu nume de zeiţe elene, oi cu lână subţire, porci englezeşti şi tot felul de orătănii. În grădină creşteau legume străine şi cartofi.

Dis-de-dimineaţă, îmbrăcată cu o blană ieftină şi cu şal de lână, Anchen se ducea la fermă pe cărarea nisipoasă. Supraveghea mulsul, hrănirea păsărilor, număra ouăle, culegea ea însăşi salată pentru gustarea de dimineaţă. Era aspră cu oamenii şi-i certa amarnic pentru necurăţenie. Când veni timpul să pună varza la murat, căpăţâni frumoase ca ale ei nu se puteau vedea nici în grădina pastorului Strumpf. Nemţii veneau să se minuneze: asemenea verze sau napi s-ar fi putut trimete la Hamburg, la târg. Glumeau: pesemne că Anchen ştie vro rugăciune dacă izbuteşte să scoată în pustietatea aceasta roade atât de bogate.

Rusoaice tinerele tocau varză, cântând, într-o albie nouă de tei. Anchen lua la ea pe cele mai sănătoase şi mai vesele fete din satele lui Menşikov sau ale lui Golovin, ale căror palate noi se ridicau nu departe de aşezarea nemţească. Cuţitele loveau în lemn, fetele îmbujorate miroseau a varză proaspătă. Iarba, acolo unde se aşternea umbra lungă a unei magazii, era încă argintată de brumă. Gâşte albe ca zăpada ieşeau grave dintr-un coteţ, îndreptându-se spre iazul făcut anume pentru ele. Un fumuleţ se înălţa în văzduhul albăstrui, tomnatic deasupra acoperişului povârnit al colibei.

Doi brutari curaţi duceau un coş cu colaci proaspeţi prin ograda măturată.

Anchen era fericită. Tropăind din picioarele-i

îngheţate, nu putea să se bucure îndeajuns de această stare înfloritoare. Vai. Totul pierea, de îndată ce se întorcea acasă: n-avea nici o zi de linişte.

Oricând putea să se aştepte la vreo năzbâtie din partea lui Petru. Ba veneau ruşi chercheliţi, murdărind duşumelele, fumând, spărgând paharele şi aruncând scrumul în glastrele cu flori, ba, vrând-nevrând, trebuia să se gătească şi să se ducă la vreun ospăţ, ca să-şi strice, dănţuind, tocurile de la pantofi.

Chefurile şi danţurile erau bune şi ele din când în când, în serile întunecoase de toamnă, sau iarna, de sărbători. Dar dregătorii ruşi se ospătau şi ţopăiau în fiecare zi. Însă mai supărător ca orice pentru Ana Ivanovna era năravul lui Petru: nu dădea de veste niciodată când va veni să mănânce la prânz sau seara şi câţi musafiri va aduce cu el. Uneori o liotă întreagă de mâncăi se oprea noaptea în faţa casei.

Pentru asemenea împrejurări, trebuia să ţină mereu pregătite o groază de bunătăţi, de te durea la inimă. De multe ori toate acestea se aruncau, apoi, la porci.

Într-o zi, Anchen îi spuse cu băgare de seamă: „Îngeraşule, ar fi mai puţine cheltuieli zadarnice dacă ai binevoi să-mi trimiţi vorbă ori de câte ori vii la mine“. Petru o privi uimit, se încruntă, tăcu şi totul urmă ca mai înainte.

Soarele se înălţa deasupra mestecenilor ce presărau peste frunzele îngălbenite puzderie de aur.

Fetele se duseră la bucătărie. Într-o magazie, Ana Ivanovna cerceta nişte gâşte atârnate în saci de pânză, cu capetele scoase afară: cu două săptămâni înainte de a fi tăiate, erau îndopate cu nuci.

Anchen vâra pe gât cu degetul mic fiecăreia din gâştele amorţite de căldură, câte o nucă necurăţată.

Se uită să vadă cum se spălau labele găinilor pintenate, lucru care trebuia făcut în fiecare zi. La stână, luă în braţe câţiva miei, sărutându-i pe căpşoarele creţe. Pe urmă, se întoarse spre casă în silă.

Presimţirile n-o înşelaseră: în uliţă aştepta o caretă.

Ieşindu-i înainte pe scara din dos, majordomul îi şopti:

— *Herr* Königseck, ambasadorul Saxoniei.

Bine că era numai atât… Anchen zâmbi, îşi luă poalele fustelor în mână şi fugi pe scara îngustă să se schimbe.

Königseck şedea cu un picior sub fotel. În mâna stângă ţinea o tabacheră, iar dreapta o avea liberă, spre a face gesturi elegante. Presărându-şi conversaţia în limba germană cu vorbe franţuzeşti, povestea fel şi chip de lucruri: despre aventuri nostime şi despre femei, despre politică, despre August, suveranul său, electorul Saxoniei şi regele Poloniei. Peruca lui parfumată cu mosc era aproape mai lată decât umerii. Tricornul şi mănuşile le pusese pe covor. Nasul lui cârn se strâmba năstruşnic în vreme ce spunea o glumă, iar ochii lui albaştri o mângâiau pe Anchen cu o privire obraznică şi senină. Ea şedea în faţa lui, dreaptă, cu un corsaj tare, ţinând braţele lăsate cu palmele în sus, lângă căminul în care focul se încingea din ce în ce. Îl asculta cu privirile plecate. Colţurile buzelor ei se ridicau cu o graţie iscusită, asta însemna *politesse*.

Ambasadorul povestea:

— … Nu se poate să nu te pleci înaintea lui. E chipeş, amabil şi curajos… Regele August e o zeitate întruchipată… E nesecătuit în patimile şi desfătările lui… Când se satură de Varşovia, pleacă la Cracovia, vânând pe drum mistreţi, benchetuind prin castelele magnaţilor sau dăruind noaptea, într-un pod cu fân, sărutarea lui Phoebus unei ţărănci buimăcite… Porunceşte să i se facă paşaport cu numele de cavalerul Winter şi, ca un aventurier, zboară prin Europa, apărând la Paris. Nu o dată am parat cu această spadă loviturile îndreptate spre pieptul lui, în încăierări nocturne, la încrucişările străzilor pariziene. Ne îndreptam o dată spre Versailles, la un supeu. Regele August era îmbrăcat ca un ofiţer în misiune. Oh, Versailles! *Fräulein* Mons, trebuie să vedeţi acest rai pământesc…

Ferestrele uriaşe erau luminate de milioane de făclii. Reverberaţii de lampadare licăreau pe faţadele palatelor.

Doamne şi gentilomi se plimbau pe terase, de-a lungul boschetelor. În copaci atârnau lampioane chinezeşti, ca nişte fructe ale paradisului. Focurile bengale ţâşneau deasupra lacului şi scânteile lor cădeau în apă. În bărci se auzeau acorduri de harfe şi viole. Fântânile arteziene susurau, fluturi de noapte zburau de colo-colo. Statuile de marmoră se zăreau prin frunziş ca nişte zeităţi care prinseseră din nou viaţă. Regele Ludovic, cel mai creştin dintre monarhi, şedea într-un fotoliu. Umbra perucii îi estompa chipul plin. Totuşi, am izbutit să-i văd profilul semeţ cu buza de jos întinsă înainte şi cu vestita lui mustăcioară. O doamnă costumată într-un domino negru şi cu gluga lăsată pe ochi se sprijinea de fotoliu. Era madame de Maintenon. În dreapta lui stătea Philippe d'Anjou, nepotul său, viitorul rege al Spaniei, doborât de melancolie… Părea că totul împrejurul lui, miile de chipuri mascate, palatul, parcul, toate erau scăldate în aurul gloriei…

Degetele Anei Mons tremurară, iar rotunjimile sânilor îi zvâcniră în strâmtoarea corsajului.

— Vai, nu-mi vine să cred că nu-i un vis… Dar cine e această doamnă de Maintenon, care stătea lângă rege?

— Favorita lui… O femeie în faţa căreia tremură miniştrii şi ambasadorii. Regele August, stăpânul meu, a trecut de câteva ori prin faţa doamnei de Maintenon şi a fost remarcat…

— Domnule ambasador, de ce nu se însoară regele Ludovic cu doamna de Maintenon?

Königseck rămase uimit de întrebare şi, timp de un minut, mâna lui neastâmpărată atârnă între genunchii depărtaţi unul de celălalt. Anchen plecă şi mai jos capul şi o cută i se ivi în colţul gurii.

— O, *Fräulein* Mons… Se poate compara poziţia unei regine cu puterea unei favorite? Regina, nu este decât o victimă a raporturilor dintre dinastii. Lumea îşi pleacă genunchii în faţa reginei şi aleargă la favorită, pentru că viaţa e politică, iar politica e aur şi glorie. Noaptea, regele trage draperia în alcovul favoritei, nu în acela al

reginei. Printre îmbrăţişări, pe o perină caldă… (Bujori palizi mijiră pe obrajii Anei Mons. Ambasadorul veni mai aproape, cu peruca lui parfumată). Pe o perină caldă, se încredinţează gândurile cele mai intime. O femeie care îmbrăţişează pe un monarh, aude cum îi bate inima. Ea aparţine istoriei.

— Domnule ambasador, Anchen ridică ochii ei albaştri umeziţi, lucrul cel mai de preţ e să ştii că fericirea ta e de lungă durată. Ce folos îmi aduc aceste toalete şi aceste oglinzi scumpe dacă n-am siguranţa… Să am mai puţină glorie, dar peste mica mea fericire să fie stăpân numai Dumnezeu… Plutesc pe o corabie falnică, dar şubredă…

Îşi scoase încet batista dantelată din corsaj, o scutură încetişor şi o duse la faţă. Sub dantelă, buzele ei tremurau ca ale unui copil…

— Ai nevoie de un prieten credincios, frumoasa mea copilă. Königseck o luă de cot şi i-l strânse cu duioşie. N-ai cui să-ţi împărtăşeşti gândurile… Destăinuie-mi-le mie… Mă încredinţez cu entuziasm în mâinile dumitale… Cu experienţa mea… Toată Europa te priveşte. Milostivul meu suveran întreabă în fiecare scrisoare de „nimfa pârâului din Kukui…“

— În ce scop vă oferiţi? Nu înţeleg.

Anchen luă batista de la faţă şi se feri de prea primejdioasa apropiere a domnului ambasador. Se temu deodată că are să se arunce la picioarele ei… Se ridică brusc şi, călcând cu piciorul pe rochie, fu cât pe ce să se împiedice.

— Nu ştiu dacă trebuie să vă ascult…

Anchen se zăpăci de tot şi se apropie de fereastră. Nourii acoperiseră seninul albastru al cerului şi acum bătea vântul, stârnind praful de pe uliţă. Un pitpalac domesticit, dăruit de Petru, se zburli pe pervazul ferestrei, printre muşcate, privind cum pogora întunericul plumburiu. Anchen se străduia să-şi adune gândurile, dar poate din pricină că Königseck o privea din spate nemişcat, inima îi bătea, neliniştită… „Vai, ce prostie! Ce-o fi cu mine?“ îi era frică să se întoarcă. Şi făcea bine că

nu se întorcea: lui Königseck îi scăpărau ochii, de parcă abia acum ar fi văzut-o bine pe această fată…

Deasupra fustelor bogate, o talie subţire, umeri fragezi, albi ca laptele, păr blond-cenuşiu pieptănat în sus, ceafă tocmai bună pentru sărutări…

Totuşi, el nu-şi pierduse luciditatea: „Dacă această nimfă ar avea o minte ceva mai ageră şi mai multă ambiţie, ai putea să scrii istorie cu ea“.

Deodată, Anchen se dădu înapoi de la fereastră şi ochii ei speriaţi se opriră, cu o expresie buimacă, pe faţa lui Königseck:

— Ţarul!…

Ambasadorul îşi ridică tricornul şi mănuşile şi îşi potrivi jaboul la piept. O droşcă se opri lângă gard şi Petru coborî, închizând ochii din cauza prafului. În urma droştei se opri un rădvan îmbrăcat în piele. Ţarul strigă ceva spre rădvan şi se îndreptă spre casă. Din rădvan coborâră doi bărbaţi care, înfăşurându-se în mantii, spre a se feri de praful stârnit, străbătură repede grădiniţa din faţa casei.

Droşca şi rădvanul plecară numaidecât.

Anchen vedea întâia oară pe cei doi bărbaţi care se înclinau înaintea ei cu demnitate. Petru luă chiar el pălăriile din mâinile lor. Pe unul dintre ei, voinic, cu un chip maliţios şi încrezut, îl luă de umeri, îl scutură şi-l bătu pe spate…

— *Herr* Johann Patkul, aici eşti la mine acasă… Rămânem cu toţii la masă…

Petru era treaz şi foarte voios. Îşi scoase peruca din mânecarul roşu:

— Anuşka, ia pieptenul şi dichiseşte-o. Am sa stau la masă cu peruca, aşa cum vrei tu: Am trimis dinadins un ostaş să mi-o aducă. Apoi, întorcându-se către musafirul celălalt, generalul Karlowicz, cu obrajii graşi, stacojii: Orice perucă mi-aş pune, n-aş putea să-l egalez pe regele August: prea e chipeş şi elegant… Ce să fac, eu lucrez mai mult la fierărie şi în grajd…

Botforii lui erau plini de praf. Iar haina îi mirosea a

sudoare de cal. Ducându-se să se spele, îi făcu cu ochiul lui Königseck:

— Bagă de seamă, domnule ambasador, prea des ai început să vii la femeiuşca mea…

— Maiestate, răspunse Königseck făcând o reverenţă cu tricornul său, dându-se înapoi şi lăsându-se într-un genunchi, muritorii care aduc flori şi porumbei la altarul Venerei nu trebuiesc osândiţi…

Pe când Petru se spăla şi se ferchezuia, Ana Ivanovna făcea *politesse*: oferi oaspeţilor pe o tipsie câte un pahar de rachiu de chimen, se interesă de sănătatea fiecăruia din ei şi-i întrebă:

— Aţi venit de mult la Moscova? Nu duceţi nici o lipsă? Aducându-şi aminte de cele ce-i spusese Königseck, scoase în afară vârful bont al pantofului şi îşi îndreptă fustele de amândouă părţile fotelului. Cei care vin din Europa se plictisesc aici, la început. Dar, în curând, va da Dumnezeu şi vom încheia pacea cu turcii, vom porunci ca toată lumea să poarte haine ungureşti şi nemţeşti, vom pietrui uliţele, vom scoate afară din Moscova pe toţi tâlharii.

Johann Patkul îi răspunse cu un glas de gheaţă, fără să-şi descleşteze buzele subţiri. Sosise la Moscova de vreo săptămână, venind de la Riga. Nu trăsese la palatul ambasadorilor, ci la casa viceamiralului Kornelius Kruyth, împreună cu generalul-maior Karlowicz, care sosise puţin mai înainte de la Varşovia, din partea regelui August. Deocamdată, nu duceau nici o lipsă. E adevărat că Moscova e prost pavată, e plină de praf şi lumea umblă îmbrăcată urât.

— Am avut timpul să observ modul deosebit în care oamenii de rând din Moscova câştigă câteva copeici pentru rachiu, spuse Patkul. Uitându-se cu un zâmbet ironic la Karlowicz, care gâfâia din cauza prisosului de sânge şi a mundirului strâmt, încins cu o eşarfă lată peste pântecu-i gras. Când cumperi ceva de la un om şi ceri să-ţi dea restul, te înşală cu bunăştiinţă, dar te roagă să numeri banii. După ce numeri, îi spui că socoteala nu-i

bună. Omul se jură, pretinde că ai greşit tu, începe să numere din nou restul şi, închinându-se la turlele bisericilor, spune că socoteala e bună. Numeri banii a doua şi a treia oară, omul tăgăduieşte şi numără şi el. Repetă aceasta de zece ori, încât te plictiseşti şi pleci, lăsându-te păgubaş.

— Trebuie să porunciţi servitorului dumneavoastră să ia pe asemenea oameni şi să-i dea pe mâna pristavilor care-i vor bate bine cu vergi, spuse cu hotărâre Ana Ivanovna.

Patkul ridică dispreţuitor din umeri.

Intră Petru, curat, cu peruca pieptănată. Anchen se grăbi să-i ofere rachiu de chimen... După ce bău, Petru întinse buzele spre ea şi o sărută pe obraz. Majordomul deschise uşa şi bătu cu bastonul în podea. Trecură în sala de mâncare. Pe tavanul boltit, amoraşii zburdau printre nouri. Pereţii erau acoperiţi cu tapete flamande. Deasupra căminului lucios atârna un tablou de vestitul Snyders: păsări tăiate şi belşug de fructe.

Petru se aşeză cu spatele la focul care pâlpâia în cămin, Patkul în dreapta lui, Karlowicz şi Königseck în stânga, iar Anchen, îngândurată, în faţă. Pe învelitoarea colorată, de pânză, a mesei, se şi iviseră cupele de cristal cu vin unguresc, iar în mijloc, mormane de cârnaţi cu sânge, salam şi lebărvurşt. Răciturile miroseau a mirodenii. Afară trâmbe de vânt stârneau praful şi legănau crengile goale ale copacilor. Înăuntru era cald. Masa frumos rânduită, chipurile mulţumite ale oaspeţilor, flăcările din cămin se reflectau în oglinjoarele candelabrelor de pe pereţi.

Petru închină în sănătatea bunului prieten al inimii sale, regele August al Poloniei. Musafirii dădură pe spate pletele buclate ale perucilor şi începură să mănânce.

— Maiestate, cerem ca totul să se păstreze în taină, căci chestiunea e strict confidenţială, spuse Johann Patkul după al patrulea fel: boboci de gâscă cu nuci.

— Desigur, întări Petru dând din cap. Îndepărtând cu coatele tipsiile de cositor şi zâmbind într-o doară, se uita

la obrajii Anei, care se cam ameţise. Făcuse glume tot timpul mesei pe socoteala zgârceniei ei gospodăreşti şi arătase din ochi spre Königseck: „Nu cumva sosul acesta e făcut cu porumbeii pe care dumnealui îi aduce la altarul tău de Veneră?…“ Nu puteai şti dacă doreşte, în adevăr, să asculte ştirile atât de importante, pentru care Johann Patkul şi Karlowicz veniseră în grabă la Moscova.

Până în ziua aceea, nu-l văzuseră decât o singură dată, la viceamiral. Petru fusese prietenos, dar evitase discuţia. Acum, îi poftise el însuşi aici, la iubita sa, în taină, la masă. Patkul urmărea cu o privire cuviincioasă şi rece pe acest asiatic. Discuţia cu ei nu mai putea fi amânată. Trimişii tânărului rege Carol al XII-lea al Suediei se găseau de mult la Moscova, dezbătând cu Lev Kirilovici şi cu boierii un tratat de bună vecinătate. Nici suedezii nu-l văzuseră încă pe ţar, dar, zilele acelea, aşteptau să fie primiţi la Kremlin pentru prezentarea scrisorilor de împuternicire.

— Domnul Karlowicz şi domnul ambasador vă vor confirma că vorbele mele sunt în deplină concordanţă cu însufleţita dorinţă a maiestăţii sale regelui August. Vorbesc, în adevăr, cu inima îndurerată. Toţi cavalerii liflandezi şi toţi negustorii de seamă din Riga vă roagă, maiestate, să vă plecaţi urechea la cele ce vă vom spune.

Fruntea mare a lui Patkul se încreţi. Spuse rar, stăpânindu-şi din când în când mânia:

— Nefericita Liflandă doreşte linişte şi pace. Am făcut cândva parte din Rzecz Pospolita[72] am avut libertăţile noastre şi oraşul Riga era vestit în toată Marea Baltică. Inimile omeneşti sunt negre de pizmă. Polonia întinsese mâna spre bogăţiile noastre, iar iezuiţii porniseră prigoana împotriva credinţei, limbii şi obiceiurilor noastre… În anul acela nefericit, Dumnezeu ne-a întunecat minţile. Cavalerii liflandezi au primit de bunăvoie ocrotirea oferită de regele Suediei. Din ghearele vulturului polon s-au aruncat în gura unui leu.

---

[72] *Rzecz Pospolita* - denumire a Poloniei înainte de dezmembrare.

— Au făcut o faptă nesocotită, spuse Petru. Suedezul e o fiară cunoscută în toată lumea. Scoase din buzunar o pipă scurtă. Ridicându-se repede, Königseck scapără amnarul şi-i întinse lui Petru, pe o farfurie, o bucată de iască fumegândă. Johann Patkul aşteptă politicos ca ţarul să-şi aprindă pipa.

— Maiestate, aţi auzit de legea făcută de senatul suedez şi întărită de răposatul rege Carol al XI-lea al Suediei, legea reducerii. Sunt douăzeci de ani de atunci. Senatorii suedezi, târgoveţii şi negustorii plini de ură, l-au momit nu ştiu cum pe rege, îndemnându-l să săvârşească o nemaipomenită fărădelege: să ia nobililor toate moşiile care le-au fost date de regii precedenţi. Conţii şi nobilii au fost siliţi să iasă din castelele lor şi bădăranii au început să are pământul celor de viţă nobilă. Nouă, cavalerilor liflandezi, ni s-a făgăduit cu jurământ că legea reducerii nu va fi extinsă şi asupra noastră. Dar, opt ani mai târziu, regele a poruncit, totuşi, comisiei de reduceri să treacă asupra statului moşiile noastre, date de regii mai vechi. Drepturile asupra moşiilor vechi ale cavalerilor, ale marilor maeştri ai ordinului şi ale episcopilor trebuiau dovedite prin hrisoave vechi.

În cazul când asemenea hrisoave nu se mai găseau, statul îţi lua moşia… De pe vremea lui Ivan cel Groaznic şi a lui Ştefan Bathory, Liflanda e pustiită de războaie, hrisoavele noastre s-au pierdut şi nu putem să ne dovedim drepturile străvechi… Am scris o întâmpinare despre fărădelegile comisiei de reduceri, în numele tuturor cavalerilor liflandezi şi i-am înaintat-o regelui Suediei… Rezultatul a fost însă că senatul a hotărât să taie mâna dreaptă şi capul aceluia care a scris întâmpinarea (Patkul ridică glasul, urechile i se strânseră şi buzele subţiri i se învineţiră)… să mi se taie capul, mie care n-am vrut să mă plec, înjosit, în faţa unei fărădelegi… Maiestate, cavalerii liflandezi sunt ruinaţi. Dar nici negustorii noştri n-o duc mai bine… (Din clipa aceea, Petru începu să asculte cu foarte multă luare

aminte). Suedezii au pus taxe mari pe tot ce intră şi iese din portul Riga. Din cauza lăcomiei lor, nu ne vor ruina numai pe noi, ci şi pe ei înşişi. Corăbiile străine au început să ocolească Riga şi se duc la Königsberg. Toate grânele din Polonia se îndreaptă spre electoratul Brandenburgului. Ogoarele noastre sunt năpădite de buruieni. Portul e pustiu, iar oraşul seamănă cu un cimitir. La Reval, suedezii au întins coarda şi mai mult. Nu ne mai rămâne decât să ajungem la sapă de lemn sau să luptăm. Acum sau niciodată, maiestate. Toţi cavalerii vor încăleca pe cai. Regele August a jurat că ne va lua sub puternica ocrotire a Poloniei…

Patkul se uită cu hotărâre la generalul Karlowicz, apoi ochii săi gălbui lunecară asupra lui Königseck. Cei doi aplecară gravi perucile. Petru spuse, muşcându-şi pipa:

— Să nu săriţi din lac în puţ… Regele August are mâna uşoară, dar panii poloni au gheare tari. Le daţi o bucată mare: Riga şi Reval…

— Polonia nu mai e aceea de sub Ştefan Bathory, zise Patkul. Nu mai urmăreşte pieirea noastră. Avem un duşman comun pe uscat şi pe mare. Polonia nu va mai încerca să se atingă de libertăţile şi de credinţa noastră…

— Să dea Dumnezeu… Seimul ia azi o hotărâre, mâine alta, aşa cum le trăsneşte panilor prin cap… Dacă regele August ar fi fost un autocrat, aţi fi putut să vă puneţi nădejdile în el. Dar mai sunt şi panii!… (Petru vorbea pe un ton prietenos, pufăind din pipă. Lui Patkul i se întinse pielea obrajilor, scoţându-i în relief pometţii. Îl sfredelea cu ochii pe ţar). De fapt, nici nu se ştie dacă panii vor voi să pornească un război.

— Maiestate, trupele saxone ale regelui August, care sunt sub comanda lui directă, au şi primit ordin să ocupe cantonamente de iarnă în provinciile Şavli şi Birzen, lângă hotarul livonian…

— Ce efectiv are?

— Douăsprezece mii de nemţi aleşi.

— Cam puţin pentru asemenea acţiune.

— Tot atâţia cavaleri livonieni se vor aduna lângă

Riga. Garnizoana suedeză nu-i mare. Vom lua Riga cu asalt. Pe urmă, după ce va începe războiul, vor pune şi panii mâna pe săbii. Alt aliat al acestei coaliţii e regele Cristian al Danemarcei. Maiestate, vă este cunoscută marea lui ură împotriva ducelui[73] şi a suedezilor. Flota daneză ne va apăra dinspre mare…

Patkul ajunsese la un punct greu. Lăsând mâna în jos, ţarul bătea cu unghiile în masă. Faţa lui rotundă nu trăda nici încuviinţare, nici împotrivire. Se însera. Afară vântul se înteţise, zgâlţâind obloanele. Anchen voi să aprindă lumânările, dar Petru îi spuse printre dinţi: „Nu“.

— Maiestate, n-aţi avut niciodată un prilej atât de potrivit ca să vă întăriţi la Marea Baltică şi să luaţi înapoi de la suedezi vechile posesiuni ale maiestăţii voastre, Ingria şi Karelia. Învingându-i pe suedezi şi întărindu-vă la mare, veţi ajunge vestit în toată lumea, veţi putea face negoţ cu Olanda, cu Englitera, Spania şi Portugalia, cu toate ţările nordice, apusene şi meridionale şi veţi face ceea ce niciun monarh din Europa n-a fost în stare să facă: veţi deschide drumurile comerciale între răsărit şi apus, prin Moscovia, veţi intra în legătură cu toţi monarhii creştini, veţi avea un cuvânt în toate chestiunile Europei… Construind o flotă de temut în Marea Baltică, veţi ajunge a treia putere navală… Şi prin toate acestea mai curând decât prin înfrângerea turcilor şi a tătarilor, vă veţi încununa de glorie. Acum sau niciodată…

Patkul ridică mâna, invocând parcă mărturia lui Dumnezeu. Königseck repetă în şoaptă: „Acum sau niciodată”. Generalul Karlowicz trase aer pe nas semnificativ:

— De ce aşa de repede? Arde casa? Nu-i uşor să te iei de piept cu suedezii, zise Petru, rozându-şi imameaua pipei. (Ochii atenţi ai convorbitorilor oglindeau flăcările din cămin). Douăsprezece mii de saxoni sunt o forţă. Flota daneză… Hm… Dar cavalerii şi panii… Rămâne de văzut… Suedezii, suedezii… cea mai bună oştire din

---

[73] Ducele Frederic al IV-lea de Holstein, căsătorit cu sora lui Carol al XII-lea. Ducatul Holstein era învecinat cu Danemarca.

Europa.. Îmi vine greu să vă dau un sfat…

Începu să bată din nou cu unghiile în masă. Patkul vorbi cu mânie stăpânită:

— Astăzi poţi să-i iei pe suedezi cu mâinile goale. Carol al XII-lea e un tânăr zănatic… Ăsta-i rege? Gătit ca o fată, nu ştie decât să chefuiască şi să umble prin păduri după iepuri! A stors toţi banii din vistierie, pentru mascarade… E un leu fără dinţi… Nu degeaba trimişii suedezi stau de astă-primăvară la Moscova şi vor să încheie un tractat de bună vecinătate… Halal de aşa trimişi. Toată Europa ştie că niciunul din ei n-are ciorapi de mătase. Şi-au irosit toţi banii şi mănâncă mazăre. Maiestate, generalul Karlowicz a fost anul trecut la Stockholm şi l-a studiat îndestul pe rege… Domnule general, fiţi bun şi povestiţi.

Karlowicz îşi lungi puţin gâtul, scoţându-l din guler:

— Am fost, da… Oraşul nu-i mare, dar e inexpugnabil atât de pe mare, cât şi de pe uscat; o adevărată vizuină de leu. Am coborât de pe vas, sosind sub alt nume şi îmbrăcat în haine civile. M-am dus la piaţă şi am rămas uluit: oraşul parcă ar fi fost asaltat de inamic. Lumea trăgea obloanele la prăvălii şi la case, femeile îşi luau copiii. Am întrebat pe un trecător ce se întâmplă. Acesta a fugit dând din mână: „Regele!“ Am văzut multe, atât la ţară, în campanii, cât şi în oraşele în care am cantonat, dar n-am mai auzit ca poporul să fugă de propriul său rege ca de un ciumat… Când mă uit, văd cum de pe un deal păduros, vin în goana cailor, să nu mint, cel puţin o sută de hăitaşi, cu cornuri în spate şi cu haite de câini… Au trecut peste un pod de piatră şi au intrat în oraş. Piaţa era pustie. În frunte, pe un armăsar negru, gonea un tânăr de vreo şaptesprezece ani, cu botfori ostăşeşti şi în cămaşă. Lepădase dârlogii şi galopa: regele Carol al XII-lea… Puiul de leu… Hăitaşii veneau după el, fluierând şi râzând cu hohote. Au trecut prin piaţă ca nişte diavoli. Din fericire nu s-a întâmplat nimic. Uneori, mai şi calcă pe câte cineva. Curios, am rugat pe un cunoscut să mă ducă la palat, prezentându-mă ca pe un vânzător de

miresme arabe. Era devreme, dar la palat cheful se şi încinsese. Regele petrecea. În sala de mâncare, pereţii erau stropiţi cu sânge până la înălţimea omului. Pe jos curgeau şiroaie de sânge. Şi te trăsnea o duhoare… nişte beţivi se tăvăleau pe jos. Regele şi cei care se mai puteau ţine pe picioare decapitau berbeci şi viţei, punând rămăşag pe zece coroane suedeze că izbutesc să le despartă capetele de trup cu o singură lovitură de sabie. N-am putut să nu admir felul cum lovea regele: slugile împingeau spre el un viţel, regele îşi făcea vânt câţiva paşi şi, rotind sabia, dădea jos capul viţelului, apoi sărea sprinten la o parte ca sângele să nu-i stropească botforii.

L-am salutat respectuos. Regele a aruncat sabia pe masă şi mi-a întins mâna sa murdară să i-o sărut. Aflând că sunt negustor, mi-a spus: „Ai picat tocmai bine. N-ai putea să mă împrumuţi cu 500 de guldeni olandezi?“ M-au aşezat la masă şi m-au silit să beau peste măsură. Unul din curteni mi-a spus în şoaptă: „Să nu-l contrazici pe rege: bea de trei zile. Ieri, un negustor respectabil a fost dezbrăcat aici la piele, uns cu miere şi tăvălit în pene“. Spre a evita o ruşine, i-am făgăduit regelui 500 de guldeni, pe care nu-i aveam şi am stat la masă până noaptea târziu, prefăcându-mă beat.

Curtenii se trezeau, mâncau, beau, cântau, răsturnau tipsiile în capul lacheilor, apoi cădeau din nou grămadă.

Noaptea, regele a plecat de la palat cu o mulţime de tovarăşi de chef să spargă geamuri şi să sperie pe oamenii adormiţi. Am profitat de întuneric şi am fugit. Tot oraşul geme din pricina nebuniilor regelui. Am auzit în trei biserici, pe predicatori, spunând din amvon credincioşilor: „Vai de ţara care are un rege tânăr“. Orăşenii trimet la palat pe cei mai de seamă oameni dintre ei să-l roage pe rege să se lase de destrăbălări şi să se apuce de treabă. Oamenii sunt daţi afară. Conţii şi baronii ruinaţi de răposatul rege urăsc dinastia. Senatul îl mai susţine pe rege, dar, când e vorba de bani, se lasă greu. El însă nu vrea să ştie de nimic. E un zurbagiu! Nu

de mult, s-a dus la senat şi a cerut 200 000 de coroane, fără să spună pentru ce-i trebuie. Senatorii l-au refuzat cu toţii. Furios, regele şi-a rupt bastonul: „Aşa vor păţi toţi aceia care sunt împotriva mea…“ A doua zi, a intrat buzna cu nişte hăitaşi în sala senatului şi a dat drumul la vreo şase iepuri dintr-un sac şi la nişte câini de vânătoare… (Dând deodată capul pe spate, Petru râse vesel). Senatorii s-au urcat pe ferestre, unii din ei s-au ales cu hainele rupte de câini. Da, astfel e regele acesta, năbădăios… Te bagă în sperieţi, puiul de leu!

Generalul Karlowicz scoase din manşetă o batistă şi-şi şterse faţa şi ceafa, sub perucă.

Rezemându-se cu coatele de masă, Petru continua să râdă. Ana Ivanovna spuse pe neaşteptate, cu dispreţ:

— Halal de aşa rege! Pe acest Carol poţi să pui mâna numai cu polcul Preobrajenski al nostru…

Toată lumea întoarse capul spre ea. Königseck îşi duse batista la gură. Petru spuse încet:

— Anuşka, asta-i mai presus de mintea ta… Spune mai bine să aducă lumină.

Lumânările din candelabrele cu oglinzi de pe pereţi fură aprinse. Se turnă vin în cupe de cleştar.

Lumina blândă făcea ca până şi faţa lui Johann Patkul să ia o expresie mai puţin aspră. Anchen aduse o cutiuţă cu muzică, învârti de mâner, deschise capacul şi puse cutia pe cămin. Răsună cristalin un cântec german, în care se spunea că totul e bine pe această lume unde mesele sunt încărcate de bunătăţi, unde ard lumânări şi zâmbesc ochi albaştri, chiar dacă dincolo de fereastră şuieră vântul… Zâmbind, Petru clătina din cap şi bătea din picior în tactul cântecului. În seara aceea, nu mai scoase niciun cuvânt despre politică.

3

Ivan Artemici Brovkin avea în fiecare duminică la masă, în noua lui casă de cărămidă de pe Ilinka, pe fata sa Alexandra şi pe ginerele său. Ivan Artemici era văduv.

Băiatul său mai mare, Alioşa, era plecat să strângă ostaşi. Printr-un ucaz dat de curând, se poruncise să se alcătuiască treizeci de polcuri, adică trei divizii. Pentru aprovizionarea lor se înfiinţase un nou despărţământ, pus sub conducerea unui gheneral. Se înţelege că, numai iscălind hârtiile la despărţământ, gheneralul cu aprovizionarea nu putea să facă rost nici de ovăz, nici de fân, nici de pesmeţi, nici de alte lucruri.

Brovkin rămăsese principalul furnizor, deşi n-avea nici post, nici titlu. Treburile îi mergeau din ce în ce mai bine şi mulţi negustori de seamă erau părtaşi la întreprinderea lui, sau îi aduceau marfă.

Al doilea băiat, Iakov, îşi făcea slujba în flota de la Voronej, iar Gavrila învăţa în Olanda, la un şantier naval. Numai mezinul, Artamon, care mergea pe 21 de ani, mai stătea cu tatăl său spre a-i scrie răvaşele, spre a-i ţine socotelile şi a-i ceti felurite cărţi. Artamon învăţase bine limba germană şi tălmăcea tatălui său lucrări de comerţ, iar ca să-l desfăteze, îi citea istoria lui Pufendorff. Ivan Artemici asculta şi ofta: „Iar noi stăm la capătul lumii, ca nişte netrebnici.”

Toţi copiii, născuţi la un an unul după altul, erau deştepţi, dar mezinul era cel mai isteţ. Mama lor, răposata, îşi dăruise toată vlaga, picătură cu picătură, luptase din tot sufletul ca să-şi vadă copiii fericiţi. Iarna, pe vifor, în casa lor plină de fum, învârtea fusul, uitându-se la opaiţ cu nişte ochi adânciţi în găvane de te speriai. Copiii răsuflau pe cuptor, gândacii foiau prin crăpături, viscolul urla deasupra acoperişului de paie, amintindu-i de viaţa ei oropsită… „Cel puţin mititeii să nu sufere!”

Nu mai apucase zile fericite. Pe vremea aceea, lui Ivan Artemici nu-i era milă de ea, n-avea vreme de aşa ceva, dar acum, în pragul bătrâneţii, îşi aducea aminte mereu de soţia sa. Pe patul de moarte îl rugase: „Să nu aduci mamă vitregă la copii”. Şi el nu se mai căsătorise a doua oară…

Casa lui Brovkin era rânduită după obiceiurile străine: în afară de cele trei încăperi obişnuite — iatacul, cămara

cu icoane şi sala de mâncare — mai avea şi altă odaie, salonul, unde oaspeţii aşteptau să se servească masa. Nu stăteau pe lăviţi, de-a lungul pereţilor, căscând în mânecă de plictiseală, ci pe scaune olandeze, în mijlocul odăii, de jur împrejurul unei mese acoperite cu catifea.

Pentru plăcerea musafirilor, se găseau acolo poze frumoase, un gromovnic, o cutie cu muzică, şah, pipe, tutun. De-a lungul pereţilor, nu erau lăzi şi cufere cu fel de fel de vechituri, ca la boierii care mai trăiau şi acuma după obiceiurile vechi, ci nişte dulapuri uriaşe. Când veneau oaspeţi, uşile se deschideau ca să se vadă vasele scumpe dinăuntru.

Toate se făcuseră după cum spusese Alexandra. Ea se îngrijea şi de taică-său. Ivan Artemici trebuia să se îmbrace cuviincios, să se bărbierească des şi să-şi schimbe perucile. El îşi dădea seama că trebuie să-şi asculte fata în asemenea treburi. Dar, la drept vorbind, toate acestea îl cam plictiseau. Acum, se putea spune că nu mai avea faţă de cine să se umfle în pene: dădea mâna cu însuşi ţarul. Uneori, ar fi dorit să mai intre într-o cârciumă din Varvarka, să stea în tovărăşia negustorilor de la bazar, să asculte cuvintele îndrăzneţe ale altora şi să flecărească şi el. Dar nu-i mai stătea bine să facă aşa ceva. Era osândit să se plictisească.

Ivan Artemici şedea la fereastră. Iată-l pe întâiul vechil al lui Sveşnikov, mergând grăbit, porcul de câine. Deştept mai e. Ai întârziat, frăţioare, am pus mâna pe inul cela de azi dimineaţă. Uite-l pe Reveakin, cu pâslari noi, întorcând capul. Fără doar şi poate, vine de la Despărţământul judecăţilor… Aşa, dragă, altădată să nu te mai judeci cu Brovkin…

Seara, când Sanka nu era acasă, Ivan Artemici îşi scotea peruca şi haina de catifea spaniolească şi cobora la bucătărie, să mănânce cu oamenii care-i aduceau marfă şi cu ţăranii. Sorbea din ciorbă şi flecărea. Îi făcea o deosebită plăcere să stea de vorbă cu bătrâni din satul său, care îl ştiau pe acel Ivaşka Brovkin, cel din urmă om din sat. Când unul din aceştia intra în bucătărie şi-l vedea

pe Ivan Artemici, se speria cumplit, nu mai ştia cum să i se închine şi nu îndrăznea să se aşeze la masă. Dar, încetul cu încetul, limba i se dezlega şi, până la urmă, omul spunea ce are pe inimă…

— Vai, Ivan Artemici, nu te mai cunosc decât după glas. La noi în sat numai de asta se vorbeşte. Se adună ţăranii pe prispă şi încep: chiar atunci când aveai un singur cal şi înotai în datorii, erai un om de seamă…

— Da, Konstantine, am pornit-o. De la trei ruble… de la cele trei ruble de atunci.

Ţăranul deschidea ochii mari şi clătina grav din cap:

— Se vede treaba că Dumnezeu îl vede şi-l înseamnă pe om. Da… (Pe urmă, încet şi blajin). Ivan Artemici, văd că ţi-i în gând Konstantin Şutov, nu eu. Eu nu sunt Konstantin… Acela era în faţa casei dumitale; eu stăteam mai la stânga, lăturalnic, într-o casă amărâtă…

— Am uitat, crede-mă.

— Am o casă rea de tot, urma ţăranul cu lacrimi în glas, e gata-gata să se dărâme. Deunăzi, mi s-a prăbuşit grajdul, de putred ce era şi mi-a omorât viţica… Nu ştiu ce să mai fac.

Ivan Artemici ştia ce-i de făcut, dar nu spunea din capul locului: „Treci mâine pe la vechil. Te-o mai păsui până la Pocroave“. Înainte de a-l copleşi căscatul, tot întreba: „Cum o mai duce cutare, cine a mai murit, cui i-a mai dat Dumnezeu nepoţei?“ Făcea glume: „În săptămâna sfântă viu să-mi peţesc o logodnică”.

Ţăranul rămânea să doarmă la bucătărie, iar Ivan Artemici se urca în iatacul său bine încălzit. Cei doi feciori în livrele, care picoteau de mult lângă prag, pe pâslă, săreau în picioare şi-şi dezbrăcau stăpânul scund şi îndesat. După ce bătea câteva metanii înaintea candelei, se scărpina la coaste şi pe pântec, îşi vâra picioarele goale în nişte pâslari cu carâmbii tăiaţi şi se ducea la privata rece. Ziua era isprăvită. Culcându-se pe salteaua de puf, Ivan Artemici ofta adânc: „S-a sfârşit şi ziua asta“. Nu mai avea de trăit prea mult. Păcat: tocmai acum ar fi trebuit să trăiască… începea să cugete la

copiii săi şi la treburi. Apoi, somnul îi încâlcea gândurile.

Într-o zi, după slujbă, aştepta oaspeţi de seamă. Întâi, veni Alexandra cu bărbatul ei. Fără să se mai plece dinainte-i, Vasili Volkov îşi sărută socrul şi se aşeză mohorât la masă. Sanka însă, după ce-şi lipi uşor buzele de obrazul tatălui ei, se duse repede la oglindă şi începu să se răsucească şi să-şi legene fustele bogate, de culoarea fragilor, privindu-şi rochia nouă.

— Tăicuţule, am să-ţi spun ceva… Ceva foarte însemnat… Ridică braţele goale, îndreptându-şi florile de mătase din părul pudrat. Nu putea să se despartă de oglindă. Avea ochi albaştri, o privire galeşă şi o gură mică. Ceva foarte însemnat… (Făcu o reverenţă, apoi îşi legănă evantaiul).

Volkov spuse posac:

— Şi-a ieşit din minţi. Zor nevoie că vrea să plece la Paris… Numai ea lipseşte de acolo… Nici nu mai dormim împreună.

Încălzindu-se lângă soba olandeză, Ivan Artemici râse:

— Vai de mine, ce, nu ştii s-o înveţi minte!?

— Încearcă s-o înveţi: ţipă de vuieşte toată casa. Cum îi spui ceva, cum te ameninţă: „Mă plâng lui Petru Alexeevici”. Nu vreau s-o iau în Europa: se scrânteşte de tot!

Sanka se îndepărtă de oglindă, îngustă ochii şi ridică un deget:

— Ai să mă iei. Însuşi Petru Alexeevici mi-a spus să merg cu tine. Eşti un tont.

— Ai văzut, tată socrule? Ce spui de asta?…

— Vai, vai, vai!…

— Tăicuţule, zise Sanka, după ce-şi netezi rochia şi se aşeză lângă el. Am stat de vorbă ieri cu Natalia, mezina lui Buinosov. E ca o văpaie. De vreme ce n-au măritat-o încă nici pe cea mai mare, ei când o să-i vină rândul? Nataşa e frumoasă şi tocmai bună de măritat. Cunoaşte tot aşa de bine ca şi mine *politesse* şi galanteria de la curte…

— Aşa de prost îi merg treburile cneazului Roman?

întrebă Ivan Artemici, scărpinându-şi nasul moale. D-aia îmi vorbeşte mereu despre pânzăria mea…

— Da, le merge prost. Mi s-a plâns cneaghina Avdotia. Cneazul e mereu întunecat ca un nour…

— Deşteptul, s-a îndatorat să aducă şi el marfă pentru oştire şi ai noştri l-au cam luat în tărbacă…

— Dar e un neam vestit: Buinosov!… Ar fi o mare cinste să aduci în casă aşa o cneajnă. Dacă nu stărui prea mult pentru zestre, ţi-o dă. Mă gândesc la Artamoşa. (Ivan Artemici duse mâna la ceafă, dar nu putu să se scarpine din pricina perucii). Până ce am să plec la Paris, trebuie să-l însurăm pe Artamon cu Natalia. Fata se chinuie rău. I-am vorbit şi lui Petru Alexeevici.

— I-ai vorbit? Ivan Artemici încetă îndată să-şi mai frece nasul. Şi ce ţi-a spus?

— Mi-a spus că e o pereche foarte potrivită. Am dansat aseară cu el la Menşikov. M-a gâdilat cu mustăţile pe obraz şi mi-a spus: „Faceţi nunta mai repede”.

— De ce aşa repede? Ivan Artemici se ridică şi îşi privi fata cu încordare. (Sanka era mai înaltă decât el).

— Mi se pare că o să fie război… Nu l-am întrebat, nu-mi ardea de asta… Dar ieri toată lumea spunea că o să fie război.

— Cu cine?

Sanka întinse buza de jos, în semn că nu ştie. Ivan Artemici îşi împreună mâinile scurte la spate şi începu să umble prin odaie, legănându-se. Purta ciorapi albi, pantofi cu boturi late, cu funde mari şi cu tocuri roşii.

O caretă se opri la scară. Începură să sosească musafirii.

După rangul oaspetelui, Ivan Artemici, îmbrăcat cu o jachetă de mătase, îl primea sus, în uşă, cu pântecul scos în afară, sau cobora pe scară. Pe cneazul Roman Borisovici, care sosise cu o caretă, păzită de slugi pe scara dinapoi, îl primi la jumătatea scării şi bătu prietenos palma cu el. Ţinându-şi fustele, Antonida, Olga şi Natalia fugiră sus, pe treptele de tuci, în urma cneazului Roman. Lăsând-o pe Natalia să treacă înainte,

Ivan Artemici o cercetă cu privirea: fata era împlinită.

Fiicele lui Buinosov se aşezară lărmuind în mijlocul salonului, la masă. Apucând-o pe Sanka de coatele goale, începură să vorbească fel şi chip de nimicuri. Ca să nu calce pe trenele fetelor, respectabilii musafiri: Mitrofan Şorin, Sveşnikov şi Momonov se retraseră spre sobă, privind de acolo pe sub sprâncene: „Fireşte, ţarul vrea să facem şi noi ca în Europa, dar nu e mare pricopseală să ne cărăm fetele pe la casele oamenilor”.

Sanka le arăta nişte gravuri ale unor vestiţi maeştri olandezi, de curând aduse de la Hamburg.

Fetele răsuflau adânc şi, ţinându-şi batistele la nas, se uitau la zeiţele şi la zeii despuiaţi… „Dar ăsta cine o mai fi? Ce are aici? Dar asta de aici ce face? Vai!“

Sanka explica înciudată:

— Bărbatul ăsta cu picioarele de vacă e un satir… Degeaba te strâmbi, Olga: are o foaie de viţă. Aşa se zugrăveşte totdeauna. Cupidon vrea s-o împungă cu o săgeată… Nefericita de ea plânge: mai bine ar muri. Iubitul ei i-a făcut un „amor“ şi a plecat: vezi corabia aceea cu pânze?… Se numeşte „Ariadna părăsită…” Ar trebui să învăţaţi toate astea. În ziua de azi, cavalerii te întreabă mereu de zeii greci. Nu mai e ca anul trecut… Aşa cum sunteţi voi, să nu vă apucaţi nici măcar să dănţuiţi cu un străin…

— Am învăţa noi, dar n-avem cărţi… zise Antonida. Tata nu ne dă un ban pentru lucruri de seamă.

Înciudată, Olga cea pistruiată îşi muşcă manşeta de dantelă. Sanka luă deodată de umeri pe Natalia şi-i şopti ceva. Cu faţa rotundă şi cu părul bălai, Natalia se învăpăie ca un asfinţit de soare…

Artamoşa, zvelt, semănând cu Sanka, dar cu sprâncenele mai închise, cu ochii cenuşii şi cu tuleiele mustăcioarei mijite deasupra buzei de sus, îmbrăcat în haine cafenii nemţeşti, intră în salon cuviincios şi fără zgomot. Sanka ciupi pe Natalia ca să se uite la fratele ei. Fâstâcită, fata lăsă capul în jos şi întinse coatele înainte, încât nu fu chip s-o mai întoarcă…

Artamoşa se plecă adânc înaintea oaspeţilor şi se apropie de sora sa. Ţuguindu-şi buzele şi făcând o mică reverenţă Sanka turui:

— *Je vous présente* pe fratele meu mai mic, Artamoşa.

Fetele îşi înclinară încetişor coafurile înalte şi pudrate. Artamon se dădu înapoi aşa cum se cuvenea, bătu din picior şi flutură din mână, clătind parcă nişte rufe. Sanka făcu prezentările: „Cneajna Antonida, cneajna Olga, cneajna Natalia”. Fetele se ridicară pe rând şi făcură reverenţe.

Artamon îşi flutură mâna înaintea fiecăreia din ele. Pe urmă, se aşeză încet la masă, strângându-şi mâinile între genunchi. Umerii obrajilor i se îmbujoraseră. Ridică o privire jalnică spre soră-sa.

Sanka încruntă, ameninţătoare, sprâncenele.

— Faceţi *des plaisir*? — întrebă Artamon pe Natalia cu sfială.

Fata şopti ceva nedesluşit. Olga răspunse cu vioiciune:

— Alaltăieri am dansat la Narîşkin, ne-am schimbat rochiile de trei ori. A fost un mare succes şi o căldură grozavă. Dar dumneata de ce nu te vezi nicăieri?

— Sunt încă prea tânăr.

Sanka spuse:

— Îi e frică tatei, să nu prindă gust de petreceri. O să petreacă după ce-l însurăm… Dansează foarte bine… Nu vă uitaţi că-i sfios… Când începe să vorbească franţuzeşte, nu mai poţi de plăcere.

Musafirii cei de seamă se uitau curioşi la tineri… „Vai, cum sunt copiii în ziua de azi!“ Mitrofan Şorin îl întrebă pe Brovkin:

— Unde ţi-ai şlefuit băiatul?

— Are dascăli. Altfel nu se poate, Mitrofan Ilici: trăim în văzul lumii. Dacă nu suntem tari prin viţă, să fim tari prin altceva…

— Ai dreptate… Trebuie să ieşim de prin cotloane…

— Se supără şi ţarul. Zice că dacă aduni bani cu lopata, să te dai peste cap…

— Se înţelege. O să-ţi scoţi cheltuielile astea.

— Dacă ai şti cât mă costă Sanka! Dar e bine văzută, femeiuşca.

— Da, e o femeiuşcă vioaie, Ivan Artemici. Numai să ai grijă să nu calce...

— Bineînţeles, aş putea să-i trag o bătaie şi s-o bag în odăile de sus la gherghef, răspunse îngândurat Ivan Artemici, după ce tăcu o vreme. Dar ce rost ar avea? Bărbatul ei ar avea linişte? Da' de unde! Îmi dau seama că păcatul îi dă târcoale. Dumnezeule, aşa este… Păcatul îi luceşte în ochi. S-au dus vremurile alea, Mitrofan Ilici… Ai auzit ce se petrece în Englitera? Femeia lui Malbrukov[74] trage iţele în toată Europa… Poţi să tot stai cu cureaua lângă fusta ei, ca un gogoman…

Alexei Sveşnikov, un negustor cu faţa aspră, cu sprâncenele stufoase, fără perucă, cu părul negru cârlionţat, începând să încărunţească, purtând o haină ungurească înfoiată, cu găitane, îşi răsucea degetele la spate, aşteptând ca Şorin şi Brovkin să isprăvească flecăreala.

— Mitrofan Ilici, vorbi el gros, îţi spun iar acelaşi lucru: trebuie să ne grăbim. Mi se pare că cineva vrea să ne-o ia înainte.

Gura blajină a lui Şorin zâmbi pe faţa-i netedă, cu nasul ascuţit.

— Să vedem ce spune binefăcătorul nostru Ivan Artemici. Întreabă-l pe dumnealui, Alexei Ivanovici…

Brovkin începu să-şi învârtească şi el iute degetele la spate. Răşchirându-şi picioarele scurte, se uită de jos în sus la cei doi vulturi: Şorin şi Sveşnikov… Pricepu numaidecât: dau în crop, pezevenghii. Înseamnă că au adulmecat ceva deosebit. (În ajun, îşi petrecuse toată ziua prin grânare şi nu văzuse pe acolo niciun om de seamă). Fără să răspundă, chibzuia, cu un aer vajnic: ce s-o fi întâmplat? Îşi luă mâna de la spate să se scarpine la nas.

— De… zise el. Se zvoneşte că postavul va avea preţ bun. Am putea să stăm de vorbă.

---

[74] Malbrukov, numele stâlcit al ducesei de Marlborough (n.trad.).

Sveşnikov holbă ochii săi de ţigan:

— Ivan Artemici, înseamnă că ai auzit şi dumneata de întâmplarea aceea de ieri?

— Am auzit câte ceva… Dar datoria noastră e să auzim şi să tăcem… (Ivan Artemici îşi cuprinse cu mâna falca de jos: „Ei, drăcia dracului! Ce-or fi aflat?“)

Uitându-se cu coada ochiului spre ceilalţi musafiri, se duse după soba de teracotă, urmat de Sveşnikov şi de Şorin. Înghesuiţi acolo, începură să şoşotească cu urechile ciulite…

— Ivan Artemici, vorbeşte toată Moscova.

— Da, se cam vorbeşte.

— Dar cu cine? O fi cu şvedul?

— Asta-i treaba ţarului…

— Bine, bine, totuşi… O începe repede? (Sveşnikov îşi trecu unghiile prin barba sa ghimpoasă).

Acuma ar fi vremea cea mai potrivită să ridicăm o manufactură. Ţarul ar fi încântat nu atât că ar avea postav mai ieftin decât cel care se aduce de la Hamburg, ci că ar avea postavul lui. Chiar dacă s-ar închide hotarele, tot ar avea postav… Ar fi o adevărată mină de aur. Prea multă lume dă târcoale… Mai e şi Martissen ăla…

„Iată ce au mirosit”, înţelese Ivan Artemici, zâmbind în palmă.

Acel Martissen, un străin, venise deunăzi la el cu tâlmaciul Şafirov, vorbindu-i de înfiinţarea unei postăvării: o parte din bani urma să-i dea ţarul, o parte Brovkin, iar el, Martissen, urma să primească a treia parte din câştig. În schimb, se îndatora să aducă din Englitera războaiele de ţesut şi cei mai buni meşteri şi să conducă întreprinderea. Sveşnikov şi Şorin îl îmbiaseră de mult pe Brovkin să intre într-o tovărăşie pentru înfiinţarea unei postăvării. Totuşi, până acum nu făcuseră altceva decât să vorbească. Pesemne că în ajun se petrecuse ceva; se vede că Martissen a ajuns la ţar.

— Se poate să lăsăm în mâna străinilor o treabă atât de bănoasă? întrebă Sveşnikov, cu ochii aprinşi.

Şorin coborî pleoapele şi oftă:

— Ne punem la bătaie viaţa şi tot avutul…

— Vorbim mâine. Ivan Artemici plecă de lângă sobă şi se îndreptă repede spre uşă. Un bărbat scund şi rotofei, cu capul ras, cu un nas de uliu, lătăreţ, îmbrăcat cu o haină neagră de postav şi cu ghetele pline de praf, intrase în salon neîntâmpinat de nimeni. Ochii lui negri lunecau neliniştiţi pe feţele musafirilor. Văzându-l pe Brovkin, întinse spre el mâinile scurte, cu un gest care vădea un obicei străin şi îşi strâmbă gura într-un zâmbet:

— Cinstite Ivan Artemievici! rosti el tărăgănând vorbele, apoi îl îmbrăţişă şi-l sărută, năstruşnicul, de trei ori, ca la paşti. Pe urmă, clătinându-şi în dreapta şi în stânga peruca roşie ca focul, îi şopti: Cu Martissen n-am făcut nimic deocamdată. Vine Alexandr Danilovici.

— Îmi pare bine că te văd, Piotr Pavlovici. Poftim…

Oaspetele era tâlmaciul Şafirov, un evreu, slujbaş la Despărţământul trebilor din afară. Fusese cu ţarul în străinătate, dar până în toamna aceea rămăsese în umbră. Acum însă, fiind dat pe lângă trimişii suedezi, se întâlnea cu Petru în fiecare zi şi ajunsese să fie privit ca un om cu multă trecere.

— Ivan Artemievici, să vii mâine la Kremlin, la palat… Măria sa a poruncit să se înfăţişeze zece oameni la Sfatul staroşilor. Vom primi scrisorile suedezilor…

— V-aţi înţeles?

— Nu, Ivan Artemievici, măria sa nu va săruta Evanghelia pentru regele Suediei…

Ascultându-l, Brovkin răsuflă adânc şi îşi făcu repede cruce în dreptul buricului.

— Piotr Pavlovici, înseamnă că zvonurile care umblă sunt adevărate?

— Vom trăi şi vom vedea. Ivan Artemievici, sunt lucruri mari, lucruri mari… Apoi se întoarse spre fetele lui Buinosov şi le sărută degetele, după obiceiul străin.

Cneazul Roman Borisovici şedea întunecat pe un scaun, lângă perete. Nu era o cinste pentru el să intre în asemenea case. Se uita cu o privire tulbure la fetele sale:

Sunt netoate ca nişte coţofene. Cine să le ia? Doamne, ce vremuri cumplite! Bani şi iar bani! Parcă ţi i-ar lua vântul din buzunar… De dimineaţă îl apucă durerea de cap din pricina gândurilor; cum să se mai descurce, cum să mai trăiască? A stors de la ţărani tot ce a putut, dar nu-i ajunge de loc. De ce? Doar înainte îi ajungea… înainte, stătea la fereastră şi, dacă voia, mânca un măr, dacă nu, asculta clopotele… Era o pace netulburată… Dar s-a stârnit vârtejul şi oamenii au ieşit ca furnicile dintr-un muşuroi opărit. E de neînţeles… Bani şi iar bani. Manufacturi, tovărăşii…

Negustorul Evstrat Momonov, un bărbat în vârstă, socotit printre fruntaşii tagmei negustoreşti, care şedea lângă Buinosov, spuse încet:

— Tătucule cneaz Roman Borisovici, nu se mai poate. Noi, negustorii, judecăm aşa: prea e strâmtoare, nu se mai poate răbda, străinii ne-o iau înainte… Străinul nu-ţi ia marfa cu una, cu două. Întâi trimete un răvaş. Acesta ajunge la Hamburg în optsprezece zile. Peste încă optsprezece zile vine răspunsul: ce preţ are marfa la bursa lor… Iar zevzecii noştri ţin acelaşi preţ un an, doi, măcar că preţul ăla nu mai e de mult pe lume. Străinii au deschis de mult o fereastră spre ţara noastră, dar noi toţi stăm ca într-o groapă. Da, războiul nu mai poate fi ocolit… Să luăm barem un singur târg, Narva, vechiul pământ al ţarilor…

— Voi, negustorii, vă umflaţi de bani şi tot nu vă ajunge, spuse cu dezgust Roman Borisovici. Război! auzi dumneata! Războiul e o treabă a stăpânirii şi voi, cei de neam prost, n-aveţi ce căuta aici…

— Bine zici, tătucule, bine zici, încuviinţă numaidecât Momonov. Vorbim şi noi aşa, ca proştii…

Roman Borisovici îl privi chiorâş, holbându-şi albul ochilor împânzit de vinişoare. „Poftim, poartă pe el haine proaste, are obraz de bădăran, dar ascunde oale cu bani în pământ…“

— Câţi feciori ai?

— Şase, tătucule cneaz Roman Borisovici.

— Flăcăi?

— Toţi sunt la casele lor, tătucule.

O caretă hurducăi pe podelele de bârne din uliţă. Ivan Artemici fugi spre scară, iar câţiva musafiri se apropiară iute de ferestre. Vorbele încetară. Se auzi zornăit de pinteni pe scara de tuci. Înaintea gazdei intră generalul-maior Alexandr Menşikov, guvernatorul Pskovului, îmbrăcat într-un mundir cu mânecare roşii ca focul, de parcă şi-ar fi băgat mâinile în sânge până la coate. Cercetă din prag musafirii cu privirea rece a ochilor săi albaştri, aspru ca un bărbat de stat. După ce-şi scoase tricornul, salută pe cneajine cu un gest larg. Ridică frumoasa lui sprânceană stângă, se apropie cu un zâmbet galeş de Sanka, o sărută pe frunte, îi scutură vârfurile degetelor, apoi se întoarse şi salută musafirii printr-o uşoară înclinare a capului.

Uşa sălii de mâncare se deschise. Bătându-l pe Brovkin pe umăr, Alexandr Danilovici se aplecă spre urechea lui:

— Pe Sveşnikov şi pe Şorin dă-i încolo, că nu faci cu ei nicio scofală… Nu-i dăm nimic nici lui Martissen. Trebuie să ne apucăm singuri de treaba asta… Singuri… Să vorbeşti astăzi cu Şafirov.

4

Trimişii suedezi părăsiră curtea ambasadorilor în paisprezece carete trase decât patru cai. Ostaşi cu arma la umăr erau înşiruiţi de-a lungul Ilinkăi, prin toată piaţa, până la zidurile Kremlinului. Ostaşii purtau tricornuri, mundire şi ciorapi albi. Steagurile şi flamurile din vârful lăncilor fluturau în vântul de octombrie. Suedezii se uitau cu luare aminte pe geam, la această oştire nouă.

După ce trecură prin porţile Spasskie, văzură pe marginile drumului stive de ghiulele, acoperite de zăpadă şi gurile unor tunuri de aramă, îndreptate spre cer. Lângă fiecare tun se aflau câte patru soldaţi mustăcioşi, înalţi de un stânjen, cu ştergătoare şi fitiluri fumegânde în

mâini. Bătrânul general Gordon stătea călare pe un armăsar roib de Don, în dreptul intrării din faţă. Vântul îi umfla pelerina roşie şi măzărichea susura pe coiful şi pe platoşa lui. Când alaiul trimişilor se opri, generalul ridică mâna.

Tunurile bubuiră şi fumul învălui ferestrele mici ale despărţămintelor şi turlele bisericilor.

La cererea stolnicilor, trimişii îşi predară pe scară săbiile.

O sută de ostaşi din polcul Semionovski, purtând darurile regelui, talgere, pocale şi tipsii de argint, se înşirară pe scară şi în prima încăpere de la intrare, ţinând sus portretul, în picioare, al tânărului rege al Suediei, Carol al XII-lea, înrămat într-o cadră scumpă de lemn. Trimişii intrară grav în sala ospeţelor, scoţându-şi pălăriile în prag.

De-a lungul celor patru pereţi şedeau pe laviţe boierii, dvorenii din Moscova, oaspeţii şi negustorii de seamă. Toţi purtau surtuce obişnuite de postav. Ale multora însă erau de croială străină.

Neclintit, privind cu ochii săi bulbucaţi, fără tricorn şi fără perucă, îmbrăcat cu o jachetă cenuşie de postav, Petru stătea pe tronul făurit din colţi de morsă şi din argint, în fundul sălii boltite, pe pereţii şi pe tavanul căreia erau zugrăviţi cavaleri, animale şi păsări. În stânga lui stătea în picioare Lavrenti Svinin, cu un lighean de aur, iar în dreapta lui, Vasili Volkov ţinea un prosop pe mâinile întinse.

Trimişii se apropiară şi îşi plecară genunchii pe covor în faţa treptelor tronului. Svinin veni cu ligheanul şi Petru, privind înainte, îşi muie degetele în apă. Volkov i le şterse şi trimişii sărutară mâna aspră a ţarului. După aceea Petru se ridică, atingând uraniscul cu capul şi umflându-şi gâtlejul, întrebă în limba rusă, potrivit unui vechi obicei:

— E sănătos Carolus, regele Şvediei?

Ducând mâna la piept şi aplecând într-o parte peruca sa cu pieptănătura înaltă, despărţită în două, marele

trimis răspunse că, din mila Domnului, regele e sănătos şi se interesează de sănătatea ţarului a toată Velikorusia, Malorusia şi Bielorusia şi altele. Tâlmaciul, Şafirov, îmbrăcat ca şi suedezii, cu o mantilă scurtă, cu pantaloni de mătase, cu panglici şi cu vipuşcă, rosti cu glas tare, în ruseşte, răspunsul trimisului. Boierii ascultau cu luare aminte, căscând gurile şi ridicând cu încordare sprâncenele. Voiau să vadă dacă nu cumva se rosteşte vreo vorbă jignitoare. Petru dădu din cap: „Sunt sănătos, mulţumesc". Luând de la secretar, de pe perina de catifea, un sul, scrisorile sale de împuternicire, înaltul trimis se lăsă într-un genunchi şi-l înmână lui Petru. Ţarul primi scrisorile de împuternicire şi, fără să privească, le întinse în partea în care se afla Lev Kirilovici Narîşkin, primul său sfetnic. Spre deosebire de toţi ceilalţi, acesta era îmbrăcat într-un vesmânt strălucit de atlaz alb, împodobit cu pietre scânteietoare. Fără să desfăşoare sulul, Lev Kirilovici vesti cu glas tare că audienţa s-a sfârşit.

Înclinându-se, trimişii se retraseră de-andaratelea, spre uşă.

Trimişii se aşteptaseră, pesemne, că la înalta audienţă vor ridica principala chestiune, pentru care îşi băteau capul de şase luni la Moscova: chestiunea jurământului şi a sărutării Evangheliei de către ţarul Petru, pentru întărirea tractatului de bună vecinătate cu Suedia. Dar abia după o săptămână fură poftiţi de dregătorii moscoviţi, la Despărţământul trebilor din afară, pentru o întrevedere. Drept răspuns la cererile lor, Prokofi Vozniţîn spuse suedezilor că ţarul Petru întăreşte vechile tractate de pace cu Suedia cu cuvântul său, dar că nu mai sărută a doua oară Evanghelia, pentru că a mai jurat o dată faţă de tatăl regelui de acum. În schimb, tânărul rege Carol trebuie să sărute Evanghelia, fiindcă nu i-a jurat ţarului Petru. Aceasta e vrerea ţarului, care a fost vestită trimişilor şi ea nu se va mai schimba.

Trimişii se aprinseră şi ridicară împotriviri, dar cuvintele lor se izbeau de moscoviţii cei gravi şi trufaşi

ca nişte boabe de mazăre de un zid. Trimişii spuseseră că, fără încuviinţarea regelui lor, nu pot primi asemenea legământ şi că vor scrie la Stockholm. Prokofi Vozniţîn răspunse zâmbind subţire cu ochii săi bătrâneşti:

— Ştiţi ce lung e drumul Stekolnei[75]. Nu veţi primi răspunsul nici în patru luni. Va trebui să staţi aceste patru luni la Moscova, fără rost, pe socoteala dumneavoastră.

La a doua şi a treia întâlnire se petrecu acelaşi lucru. Despărţământul trebilor din afară nu mai dădea nici măcar fân pentru cai. Ca să aibă ce mânca, trimişii vindeau din lucrurile lor: peruci, ciorapi, nasturi. Până la urmă se dădură bătuţi. Ca şi data trecută, la Kremlin, ţarul Petru, stând pe tron, îmbrăcat cu o jachetă cafenie, înmână solilor pocâltiţi de foame legământul de bună vecinătate, pentru care nu sărutase Evanghelia.

Într-o dimineaţă ceţoasă de noiembrie, un rădvan căptuşit cu piele, plin de noroi, se opri la poarta din dos a palatului Preobrajenski, cu acoperişurile lui ciudate învăluite în negurile jilave. Alexandr Danilovici bătea nerăbdător cu talpa botforului în treapta scării din faţă a palatului. Văzând o slujnicuţă care trecea cu zăbunul pus pe cap, răcni la ea: „Pleacă de aici, paţachino!” Fata fugi zăpăcită. Picioarele ei desculţe lunecau pe frunzele ude.

Din rădvan coborâră generalul polon Karlowicz şi cavalerul livonian Patkul. „Slavă Domnului”, rosti Menşikov, scuturându-le mâinile. Urcară pe nişte scări şi intrară în sălile pustii, care miroseau a şoareci. Alexandr Danilovici bătu uşor la o uşă scundă.

Le deschise Petru, salutându-i grav şi tăcut, cu o înclinare a capului. Îşi duse oaspeţii în iatacul său, îmbâcsit de fum. Prin singura fereastră cu ţiplă se strecura o lumină searbădă.

— Mă bucur că vă văd, mă bucur, mormăi el, apropiindu-se de fereastră. Acolo, pe o măsuţă fără învelitoare, pe fereastră şi pe jos, erau împrăştiate foi de

---

[75] *Stekolna* - Stockholm (n. a.).

hârtie, cărţi şi pene de gâscă.

— Danilîci!… Petru începu să-şi sugă un deget plin de cerneală, — Danilîci, să ştii că am să pun să-i rupă nările pisarului. Aşa să-i spui. N-are altceva de făcut decât să ascută penele, dar doarme toată ziua, păcătosul… Oh, ce oameni! (Patkul şi Karlowicz aşteptau în picioare. Petru îşi dădu seama de aceasta). Danilîci, dă musafirilor nişte jeţuri şi ia-le pălăriile… Poftim… (Bătu cu degetele în nişte foi de hârtie scrise în lung şi în lat). Vedeţi cu ce trebuie să începem? Az, buche, vede… Cresc în Moscova nişte neghiobi lungi cât stânjenul şi trebuie să-i trimitem la învăţătură cu bâta… Oh, ce oameni, ce oameni!… Spune-mi, te rog, domnule Patkul, englezii Forgarson şi Grance sunt nişte învăţaţi de seamă?

— Am auzit de ei la Londra, răspunse Patkul. N-au mare vază, nu sunt filosofi, se îndeletnicesc cu ştiinţe practice…

— Foarte bine. De atâta teologie ne mănâncă păduchii… Ştiinţa navigaţiei şi matematicile, ştiinţa mineritului şi medicina. Asta ne trebuie… (Luă foile şi le aruncă din nou pe masă). Nenorocirea e că trebuie să le facem pe toate în grabă…

Se aşeză şi puse picior peste picior, pufăind din pipă cu cotul rezemat de masă. Voinic ca un taur, Karlowicz răsuflă adânc şi se uită la ţar, clipind din ochi. Patkul privea în jos, posomorât. Alexandr Danilovici tuşi uşor. Mâna lui Petru, care ţinea pana, începu să tremure:

— L-aţi scris? Mi l-aţi adus?

— Am scris un tractat secret şi vi l-am adus, răspunse cu hotărâre Patkul, ridicând faţa sa îngălbenită. La porunca maiestăţii voastre, domnul Karlowicz vi-l va citi.

— Citeşte.

Menşikov veni mai aproape, în vârful picioarelor. Karlowicz scoase o foaie mică de hârtie albastră. Depărtând-o de ochi încordat, începu să citească:

— „Spre a sprijini pe ţarul Rusiei în recucerirea de la Suedia a teritoriilor răpite de aceasta şi pentru trainica aşezare a stăpânirii ruseşti la Marea Baltică, regele

Poloniei va porni războiul împotriva regelui Suediei, năvălind cu trupele saxone în Liflanda şi în Estlanda, făgăduind să împingă la o ruptură şi Rzecz Pospolita. La rândul său, ţarul va începe ostilităţile în Ingria şi în Karelia, îndată după încheierea păcii cu Turcia, cel mai târziu în aprilie 1700. Între timp, la caz de nevoie, va trimete regelui Poloniei o oaste ajutătoare, sub forma unor trupe de lefegii. Aliaţii se îndatorează să nu înceapă negocieri separate cu vrăjmaşul şi să nu se trădeze unul pe altul. Tractatul de faţă va fi păstrat în cel mai strict secret”

Umezindu-şi buzele uscate, Petru întrebă:

— Asta-i tot?

— Da, maiestate.

Patkul adăugă:

— Dacă maiestatea voastră îngăduie, plec mâine la Varşovia şi nădăjduiesc ca, până la jumătatea lui decembrie, să aduc tractatul iscălit de mâna proprie a regelui August.

Petru aruncă o privire ciudată în ochii lui galbeni încruntaţi. Privirea lui era atât de fixă, încât îl podidiră lacrimile. Faţa i se strâmbă într-un zâmbet.

— E o faptă mare… Hm… Ce să-i faci… Du-te, Johann Patkul…

5

Orologiul din turnul catedralei bătu grav ceasurile douăsprezece. Cetăţenii de vază se pregăteau pentru masa de prânz. Senatorii îşi părăseau jilţurile din sala de şedinţe. Negustorii îşi închideau prăvăliile. Lăsând sculele deoparte, meşterii porunceau calfelor: „Hai, flăcăi, spălaţi-vă pe mâini şi treceţi la rugăciune”. Bătrânii gentilomi îşi scoteau ochelarii şi, frecându-şi ochii trişti, păşeau gravi spre sala de mâncare, înnegrită de fumul unei glorii trecute. Soldaţii şi marinarii se îndreptau în cete vesele spre ospătării, unde legăturile de cârnaţi şi şunci afumate atârnau deasupra uşii, răspândind

miresme îmbietoare. Un singur om în tot oraşul, regele Carol al XII-lea, nu se supunea glasului înţelepciunii. O ceaşcă de ciocolată se răcea pe măsuţa de lângă patul său, printre sticle cu vin auriu de Rin. Draperiile purpurii de la ferestrele înalte erau trase la o parte. În parc, fulgii de zăpadă se aşterneau pe tufe încă verzi, tunse în formă de sfere, piramide şi prisme. În oglinda de deasupra căminului se vedea lumina albă a zilei şi două candelabre cu ţurţuri de ceară rămaşi de la lumânările arse până la capăt. În cămin trosneau buturugi de pin. Pantalonii regelui erau spânzuraţi de capul unui Cupidon de aur, la picioarele patului. Pe jilţuri erau împrăştiate fuste de mătase şi rufărie femeiască.

Rezemat cu cotul de pernă, regele citea cu glas tare din Racine. Între două strofe întindea mâna spre paharul cu vin aromat de Rin. O femeie cu părul negru dormita lângă rege, acoperită până la vârful nasului cu plapuma tighelită. Buclele ei erau împrăştiate pe perină, fardul i se ştersese şi faţa ei părea aproape tot atât de galbenă ca şi vinul din pahar.

Femeia era uşuratica contesă Athalie Desmont, faimoasă prin aventurile ei. Calea vieţii îi era tot atât de şerpuitoare ca şi zborul liliacului. Purta cu aceeaşi eleganţă toaletele de la curte, costumul de actriţă şi mundirul de ofiţer din gardă. Ştia să fugă pe fereastră, coborând pe o scară de frânghie, spre a scăpa de plictisitoarele iscodiri ale poliţiilor împărăteşti sau regeşti. Cântase la Opera din Viena, dar îşi pierduse glasul în împrejurări necunoscute. Dansase înaintea lui Ludovic al XIV-lea, într-o feerie montată de Molière. Travestită în muşchetar, îl însoţise pe mareşalul de Luxembourg la asedierea oraşelor din Flandra. Se spunea că, după cucerirea Namurului, sacul ei de campanie era plin de giuvaericale. La stăruinţele curţii franceze, pare-se, îşi făcuse apariţia la Londra, epatând pe englezi prin caii de călărie şi prin toaletele ei. Câţiva pairi ai Engliterei şi chiar ducele de Marlborough, un bărbat viteaz şi chipeş, fuseseră subjugaţi de farmecul ei. Contesa fusese

însă înştiinţată că ducesa de Marlborough o sfătuieşte să părăsească Londra cu cea dintâi corabie. Până la urmă, vântul aventurilor o adusese în patul regelui Suediei.

— Dragoste, dragoste şi iar dragoste, spuse Carol, întinzându-se după sticlă. La un moment dat, ţi-e lehamite. Racine e obositor. Regele Pirus al Mirmidonilor n-a fost, de bunăseamă, un soldat prost. Totuşi, în cursul celor cinci acte, spune nişte nerozii înspăimântătoare... Prefer „Vieţile lui Plutarh” sau „Comentariile lui Cezar”. Vrei vin?

Fără să deschidă ochii, contesa răspunse:

— Maiestate, lăsaţi-mă în pace. Îmi plesneşte capul, mă tem că nu voi mai supravieţui acestei zile.

Carol zâmbi şi sorbi din pahar. Cineva bătu la uşă. Băgându-şi nasul în carte, regele spuse alene:

„Poftim”. Intră baronul Berkenhelm, gentilomul de cameră al maiestăţii sale, zâmbitor şi foşnindu-şi jacheta de mătase. Nasul lui cârn, cu un neg mic, parcă spunea că are noutăţi interesante de povestit.

Se înclină spre pantalonii regelui şi începu să vorbească în termeni plăcuţi despre micile întâmplări de la palat. Nimic nu scăpa agerei lui minţi, nici măcar un lucru atât de neînsemnat ca zgomotul ciudat de astă-noapte din dormitorul virtuoasei doamne de onoare Ana Bostrom. Athalie gemu, întorcându-se pe partea cealaltă:

— Doamne, Doamne, ce prostii...

Baronul nu se fâstâci. Pregătise, pesemne, ceva însemnat:

— Azi-dimineaţă, la orele nouă, negustorii au înaintat senatului o nouă cerere pentru revizuirea listei civile... (Carol bombăni ceva). Zgârcenia acestor cetăţeni n-are margini. Am întâlnit adineaori pe ambasadorul Franţei. Se ducea cu superbii lui ogari englezeşti să vâneze iepuri pe cea dintâi zăpadă... Dacă aţi fi văzut ce armăsar avea! Ştiţi, acela pe care l-a câştigat la cărţi de la Roenscheld... I-am povestit şi lui de cererea negustorilor noştri şi a ridicat din umeri: „Asta se întâmplă probabil în urma intrigilor hughenoţilor. Negustorii şi meşteşugarii

ăştia s-au împrăştiat prin toată Europa. Au scos din Franţa 60 000 000 de livre… Ereticii se îndârjesc şi caută să compromită unde pot instituţia regalităţii. Au legături secrete în Elveţia, în Englitera, în Ţările de Jos, la noi… Profită de orice prilej ca să instige pe cetăţeni împotriva nobilimii şi a regilor…”

— Ce ai mai aflat? întrebă posomorât Carol.

— Am fost, fireşte, la senat… Cererea de azi nu este decât un pretext. Am vorbit pe săli cu unul şi cu altul. Se pregăteşte o lege pentru limitarea dreptului regelui de a declara război.

Carol închise cu furie „Andromaca“ lui Racine şi o zvârli cât colo. Se aşeză mai bine, trăgând plapoma sub el:

— Ei, ce ai mai aflat? (Berkenhelm arătă cu privirea spre ceafa cârlionţată a contesei). Prostii! Aici nu sunt urechi străine. Poţi să vorbeşti…

— Un gentilom a sosit ieri de la Riga cu o corabie comercială. N-am izbutit încă să-l văd… Nu ştiu dacă i se poate da crezare, dar spune că Patkul ar fi apărut pe neaşteptate la Moscova.

Ceafa contesei se ridică de pe perină. Carol îşi muşcă buzele:

— Pofteşte-l pe contele Pieper la mine.

Berkenhelm îşi flutură mâinile în manşete de dantelă ca pe nişte aripi şi ieşi repede, călcând neauzit pe covor. Carol se uita la fulgii de zăpadă care coborau lin în parc. Chipul lui îngust, cu fruntea înaltă, ca buze ca de femeie şi cu nasul lung, era searbăd ca o zi de iarnă. Nu observă privirea contesei scânteind ironică de sub o şuviţă de păr. Urmărind fulgii de zăpadă, el căuta să-şi limpezească simţămintele ce-l frământau: mânia arzătoare şi prudenţa calculată.

Când se auziră nişte paşi greoi în dosul uşii, luă o perină şi o aruncă în capul contesei:

— Acoperă-te. Trebuie să fiu singur.

Îşi îndreptă cămaşa şi îşi luă ciocolata, care se răcise de mult (imitându-se obiceiurile de la curtea franceză,

regilor li se servea ciocolată în pat).

— Intră.

Păşi în dormitor consilierul secret Karl Pieper, căruia i se conferise de curând titlul de conte, un bărbat voinic, cu picioarele groase, îmbrăcat îngrijit, cu faţa buhăită şi cu privirea ageră a unui demnitar cu experienţă. Aruncându-i o privire rece, Carol îi spuse:

— Sunt nevoit să aflu noutăţile de la bârfitorii din palat.

— Maiestate, ei le află de la mine. Pieper nu zâmbea niciodată şi nu-şi pierdea cumpătul.

Picioarele lui de burghez erau în stare să reziste la orice zguduitură. Dar nu află decât ceea ce socot că e necesar să le spun pentru bârfelile de la palat.

— Patkul e la Moscova? (Pieper tăcea. Carol ridică tonul). Dacă un rege se preface că e singur, înseamnă că e singur, pentru oricine ar fi. Ei, drăcie.

— Da, maiestate, Patkul e la Moscova împreună cu faimosul aventurier, generalul Karlowicz.

— Ce fac acolo?

— Nu putem decât să bănuim… Deocamdată n-am ştiri precise.

— Dar avem ambasadori la Moscova…

— O ambasadă trimisă în urma stăruinţelor senatului. Domnii senatori vor pace în răsărit cu orice preţ. Să-i lăsăm să înfăptuiască pacea prin mijloacele lor. În orice caz, n-am jertfit niciun farthing din tezaurul maiestăţii voastre.

— Aş vrea să găsesc acest farthing în tezaurul meu, zise Carol. Ai auzit despre noua cerere? Ştii ce-mi pregătesc domnii senatori? (Pieper ridică din umeri. Carol puse febril ceaşca pe masă). Ştii că nu mai vreau să joc rolul unui măgar supus? Tata a ruinat nobilimea pentru aceşti harpagoni siniştri. Acum, „hughenoţii“ ăştia vor să mă transforme într-o momâie mută… Se înşală!… (Dădu din cap). Da, se înşală. Conte Pieper, ştiu tot ce ai să-mi spui: sunt zvăpăiat, am buzunarele goale şi o reputaţie proastă… Cezar a cucerit Roma prin victoriile sale din

Gallia Transalpină. Lui Cezar îi plăceau femeile, vinul şi scandalurile în aceeaşi măsură ca şi mie… Linişteşte-te: n-am de gând să cuceresc onorabilul nostru senat printr-o şarjă de cavalerie. În Europa e loc destul pentru glorie. (Îşi muşcă buzele). Dacă generalul Karlowicz e la Moscova, înseamnă că avem de-a face cu regele August?

— Am impresia că nu numai cu el.

— Adică?

— Dacă nu mă înşel, împotriva noastră se ridică o coaliţie…

— Cu atât mai bine… Cine anume?

— Culeg date…

— Perfect. Lasă senatul să gândească în legea lui, iar noi să gândim în legea noastră… Nu mai ai să-mi comunici nimic? Mulţumesc, nu te mai reţin…

Pieper salută stângaci şi ieşi cam buimăcit: regele putea să zăpăcească pe oricine cu întorsăturile neaşteptate ale gândurilor sale. Pieper pregătea cu băgare de seamă lupta împotriva senatului, care avea o spaimă grozavă de cheltuielile militare. După un scurt răgaz, de la Rin şi până la Marea Baltică mirosea din nou a praf de puşcă. Războiul era singurul drum spre putere. Carol îşi dădea seama de acest lucru, dar voia să intre în luptă prea devreme: numai temperamentul lui de războinic nu era de ajuns.

Pe sală, în faţa uşii dormitorului, contele Pieper îl luă de braţ pe Berkenhelm şi-i spuse îngrijorat:

— Caută să-l distrezi pe rege. Organizează o vânătoare mare, scoate-l pentru câteva zile din Stockholm… Fac eu rost de bani…

Carol şedea în pat făcând ochii mari, în gol, ca un om care priveşte nişte întâmplări închipuite.

Athalie dădu la o parte supărată perina de pe cap şi, ţinându-şi horbota cămăşii cu dinţii, începu să-şi îndrepte coafura. Avea braţe frumoase şi umeri arămii. Mireasma ei de mosc atrase, în sfârşit, atenţia regelui.

— L-ai cunoscut pe regele August? întrebă el. (Athalie îi aruncă o privire rece din ochii ei rotunzi şi negri). Se

spune că ar fi cel mai strălucitor cavaler din Europa, un răsfăţat al norocului. Cheltuieşte câte 400 000 de zloţi pe mascarade şi pe focuri de artificii. Pieper mi-a jurat că August ar fi spus o dată despre mine că am căzut în botforii tatei, de unde ar fi bine să mă scoată de guler şi să mă bată cu nuiaua…

Athalie scăpă din dinţi dantela cămăşii şi râse veselă. Râdea cam răguşit şi cu seninătate. Lui Carol i se bătea o pleoapă.

— Ţi-am spus că August e un om spiritual şi strălucitor… Are zece mii de infanterişti saxoni

— Trupele lui proprii şi planuri mari. Cred şi eu: cu un astfel de rege căzu în botforii tatălui său, Suedia e lipsită de apărare ca o oaie… Totuşi, voi avea plăcerea de a-i reaminti lui August această anecdotă, când dragonii mei îl vor aduce cu mâinile răsucite la spate în cortul meu…

— Bravo, băiatule, închină Athalie. Beau pentru succesul tuturor iniţiativelor! Goli dintr-o sorbitură un pahar de vin şi îşi şterse buzele cu broderia cearşafului.

Carol sări de sub plapomă desculţ, cu o cămaşă de noapte lungă până la călcâie, fugi spre un scrin şi scoase dintr-un sertar secret o cutie cu o diademă de briliante. Apoi, aşezându-se la marginea patului, apropie bijuteria de buclele negre ale Athaliei:

— Ai să-mi fii credincioasă?

— Poate că da, maiestate. Sunteţi aproape de două ori mai tânăr decât mine şi uneori am pentru maiestatea voastră sentimente materne. Îl sărută pe nas, pentru că era cel dintâi lucru pe care-i întâlniseră buzele ei şi învârti diadema în mâini cu un zâmbet duios.

— Athalie, aş vrea să te duci la Varşovia… „Olaf“, un vas excelent, pleacă peste câteva zile. Ai să debarci la Riga. Vei avea la dispoziţie cai, caretă, oameni, bani. Ai să-mi scrii cu fiecare curier…

Athalie privi cu luare aminte şi curiozitate în ochii aceia tinereşti: erau senini, reci şi, dracul ştie, părea că aceşti ochi nordici, cenuşii şi spălăciţi, trădau o nebunească hotărâre. Promite băieţandrul!

Dintr-o veche obişnuinţă, pe care o avea încă de pe vremea campaniilor cu mareşalul de Luxembourg, ea fluieră încet:

— Maiestate, doriţi să ajung în patul regelui August?

Carol se retrase brusc spre cămin şi îşi sprijini mâinile în şolduri. Pleoapele i se închiseră pe jumătate, de parcă l-ar fi cuprins o sfârşeală:

— Îţi voi ierta orice trădare… Dar dacă se va întâmpla acest lucru, îţi jur pe sfânta Evanghelie că, oriunde te-ai ascunde, te voi găsi şi te voi ucide.

6

În Kitai-gorod nu se mai vorbea decât de Brovkin. Petru Alexeevici avea chef să mărite pe fata mai mică a cneazului Buinosov, al cărui neam ar purcede de la Rurik, cu Artamoşka Brovkin. Lăsă toate treburile baltă. Degeaba veneau la palat dregătorii şi boierii. Primeau mereu acelaşi răspuns:

„Ţarul e plecat, nu ştim unde“.

Într-o seară, pe când se puneau opreliştile pe uliţe, Petru se opri în faţa casei lui Brovkin. Ivan Artemici era jos, la bucătărie, jucând popa-prostul cu nişte ţărani la lumina unei lumânări de seu: îi plăcea să-şi aducă aminte de trecut şi să mai petreacă olecuţă. Deodată, un cap cu pălărie în trei colţuri se aplecă şi intră pe uşa scundă. La început, crezură că e vreun ostaş dintre aceia care păzeau magaziile, venit să se mai încălzească. Deodată, însă, încremeniră. Petru Alexeevici zâmbi şi-l cercetă pe Brovkin cu privirea: nu prea era chipeş: purta un cojoc ponosit din blană de iepure şi-şi ţinea capul cu părul alb între umeri. Se speriase.

Petru Alexeevici ceru cvas. Se aşeză pe o laviţă. Faţă de ţărani şi negustori, vorbi astfel:

— Ivane, am mai fost o dată la tine ca peţitor. Am venit pentru a doua oară. Închină-te.

Ivan Artemici căzu fără multă vorbă la picioarele ţarului.

— Ivane, spuse Petru Alexeevici, adu-ţi feciorul.

Artamoşka şi venise, pitindu-se după cuptor. Petru Alexeevici îl trase între genunchii săi şi-l privi iscoditor;

— Ascultă, Ivane, de ce-mi ascunzi asemenea voinic? Eu mă bat neomeneşte şi ei… uite-i unde-mi erau… (Apoi, către Artamon:) Ştii carte?

Artamoşka păli uşor şi turui pe franţuzeşte, parcă rostogolind nişte boabe de mazăre:

— Ştiu franţuzeşte şi nemţeşte, scriu şi citesc repede. (Petru Alexeevici rămase cu gura căscată: „Mamă dragă! Ia mai spune ceva!“) Artamoşka îi spuse acelaşi lucru pe nemţeşte. Pe urmă, închise pe jumătate ochii, se uită la lumânare şi vorbi în limba olandeză, dar de data asta se încurcă puţin.

Petru Alexeevici îl sărută, îl bătu cu palma peste umăr, îl trase spre el şi-l scutură bine.

— I-auzi! Bravo, băiatule! Vai de mine şi de mine! Îţi mulţumesc, Ivane, pentru aşa dar. Acum, ia-ţi rămas bun de la flăcău. Dar să nu-ţi pară rău: În scurtă vreme pe cei deştepţi îi fac conţi…

Porunci să se pună masa. Ivan Artemici îl rugă să urce în casă: „Aici nu este cuviincios!“ Îşi puse în grabă după cuptor peruca şi haina şi trimise pe ascuns un slujitor după Sanka. Majordomul stătea în uşă, ţinându-şi grav bastonul său cu măciulie de argint. Petru Alexeevici râse cu hohote:

— Nu mă duc sus. Aici e mai cald. Femeie, scoate din cuptor ceva de mâncare.

Îl aşeză pe Artamoşka alături şi începu să vorbească nemţeşte cu el. Făcea glume. Cinsti cu vin pe negustori şi pe ţărani. Porunci să se cânte. Stând lângă uşă, ţăranii bătrâni începură să cânte cu nişte glasuri de urs. Sanka, pudrată, pe jumătate goală, în mătase, dădu deodată buzna în bucătărie. Petru o luă de mâini şi o aşeză în partea opusă aceleia în care stătea Artamoşka. Fără să se sfiască, femeiuşca începu să cânte şi ea cu glas dulce. Apropiindu-şi faţa de lumânare, se uită la Petru cu o privire şireată şi pătrunzătoare… Petrecură până după

miezul nopţii.

A doua zi de dimineaţă, Petru Alexeevici se duse cu câteva druşte la cneazul Buinosov s-o peţească pe Natalia. Vreme de o săptămână, se ţesu de la Brovkin la Buinosov, târând după el vreo cincizeci de inşi. După ce puseră totul la cale şi chefuiră la ospeţele date când de logodnic, când de logodnică, făcură nuntă mare de Pocroave. Nunta asta îl costă din gros pe Ivan Artemici.

La vreo două săptămâni după aceasta, Sanka şi bărbatul ei plecară la Paris.

Până la Viazma merseră încet, în chervan, hrănind îndelung caii pe la hanuri. Căzuse zăpadă multă, zilele erau senine şi drumul uşor.

La hanul din Viazma, Alexandra Ivanovna se certă cu bărbatul ei. Vasili ar fi vrut să mai răsufle, să facă baie şi a doua zi de dimineaţă, după slujba de la biserică, să mănânce la voievod, o rudă de departe a sa. Ar mai fi vrut să potcovească din nou caii şi câte şi mai câte.

— Vreau să merg repede. Drumul ăsta mi-a scos sufletul, spuse Alexandra Ivanovna bărbatului ei. Ne odihnim la Riga.

— Saşa, ţi-am spus doar că dincolo de Viazma tâlharii îşi fac de cap. Oamenii se adună în chervane de câte cinci sute de sănii ca să treacă prin locurile acelea…

— Nu vreau să ştiu de nimic…

Erau la cină, sus, într-o cămară curăţică, luminată de candele. Vasili purta o blană de drum, descheiată, iar Alexandra Ivanovna o rochie de catifea în culoarea ghindei, cu mâneci lungi şi peste ea un şal de lână. Părul ei bălai era împletit în coadă şi strâns în jurul capului. Nu mânca. Doar ciugulea din pâine. Se trăsese la faţă şi avea cearcăne la ochi. Prea era nerăbdătoare. Doamne, ce fiinţă!

Mâncând în silă şuncă sărată, Volkov spuse:

— Ce fel de om oi fi şi tu? Pentru ce-am fost eu pedepsit astfel? Nu mai am pace, nu mai am linişte. Nu dormi, nu mănânci, vorbeşti anapoda. Vrei să mergi la capătul lumii… Pentru ce? Ca să dănţuieşti menuete cu

regii? Eşti sigură că ei or să vrea?

— Te ascult numai pentru că suntem într-un han.

Vasili lăsă jos furculiţa cu felia de şuncă şi privi îndelung fruntea nevestei sale cu sprâncene înalte, a căror arcuire trăda dorul şi visarea, ochii ei albaştri, adânci, care rătăceau cine ştie pe unde…

— Vai, Alexandra, ai noroc că sunt un om domol şi răbdător…

— N-ai decât să nu fii… Crezi că-mi pasă?

Vasili dădu dojenitor din cap. Se ruşina de el însuşi şi-şi zicea că n-are pentru ce să-şi iubească soţia. Totuşi o iubea. Când se luau la ceartă şi când îl copleşea cu vorbe jignitoare, se pierdea. La fel şi acum: îşi dădea seama că-i va face pe plac, deşi numai nişte nebuni s-ar încumeta să plece în doi, fără însoţitori de nădejde, prin codri, de la Viazma până la Smolensk. Despre ţinutul acela se povesteau lucruri cumplite: căpetenia de tâlhari Esmen Sokol tăia şi spânzura. Dacă treceai pe acolo ziua, odată te trezeai că-ţi aţine calea un găligan cu ţurcana pe ochi, în opinci, cu jungherul vârât după cingătoare, cu gura mare până la urechi şi cu dinţii laţi. Când şuiera, caii cădeau grămadă. Şi atunci n-aveai decât să-ţi spui rugăciunea cea de pe urmă.

— Dacă mi-ar fi fost frică de tâlhari, aş fi rămas la Moscova, zise Alexandra Ivanovna. Avem cai buni, o să ne scape. Ar fi şi mai frumos, am avea ce povesti. Doar n-ai vrea să povestesc oamenilor cum sforăi tu prin hanuri.

Dădu blidul la o parte şi porunci femeii calmâce să-i dea caietul şi să facă patul. Puse pe genunchi caietul în care era scris capitolul despre gali din istoria lui Samuel Pufendorff, tradus de fratele ei Artamoşka şi, aplecându-se mult, începu să citească. Sprijinindu-şi obrazul în mână, Vasili privea capul frumos al Sankăi şi gâtul ei cu cârlionţi. Prinţesă de peste mări şi ţări. Mult e de când cosea fân şi căra balega? Aşa cum e, va păşi în Paris cu capul sus şi-i va îndruga regelui verzi şi uscate. Vai, Sanka, dacă te-ai astâmpăra şi ai vrea să rămâi grea, să

stăm acasă, în tihnă…

Alexandra Ivanovna cetea, mişcând încet din buze:

„… În afară de aceasta, franţujii sunt oameni veseli, sprinteni la orice treabă, sunt galanţi şi se poartă fără stângăcie în societate. Simţul lor înnăscut pentru frumos se vădeşte mai ales în podoabele pe care le poartă şi în mişcările trupului. Mulţi din ei îşi fac o cinste să se îndeletnicească cu desfrâul Venerei şi să se desfete cu făpturile frumoase de parte femeiască, săvârşind totul cu mare mândrie. Dar când alte popoare vor să le urmeze pilda şi să-i maimuţărească, se necinstesc şi se fac de râs…”

— Decât să stai aşa… (înălţă capul, iar Vasili, care tocmai era gata să caşte, tresări)… mai bine ai face şi tu mişcări cu sabia, pentru…

— La ce bun?

— Când o să ajungem la Paris, ai să vezi tu…

— Ia mai lasă-mă! Vasili se supără, se sculă de la masă, îşi îndesă căciula pe cap şi ieşi în ogradă să vadă de cai. O lună dalbă plutea în nemărginire, dincolo de coperişurile grele de zăpadă ale unor saraiuri. Nicio stea nu licărea în înălţimi. Văzduhul neclintit era săgetat de o puzderie de ace sclipitoare. Geruiala îţi lipea nările. Caii, ronţăiau în întuneric, sub şopron. Paznicul de la biserica învecinată bătea alene în toaca.

Un câine se apropie de Vasili, îi mirosi pâslarul înalt cu stropituri şi, ridicând capul, se uită la el cu mirare, aşteptând parcă ceva. Vasile simţi deodată dorinţa să nu se mai ducă la Paris, să nu mai plece din această linişte dragă… Scârţâind din pâslari, se întoarse mâhnit spre han. O lumină blândă venea de sus, printr-o fereastră cu ţiplă, dintr-o cămară de bârne: Sanka cetea din Pufendorff… Nu mai era nimic de făcut: aşa-i fusese scris.

Un asfinţit purpuriu, scăldat într-o lumină orbitoare, împânzea cerul dincolo de creştetele copacilor. Trunchiuri şi rădăcini smulse zburau parcă prin faţa rădvanului,

crengi vinete, grele se agăţau de burduful lăsat jos, presurând o pulbere de zăpadă. Întins înainte cu tot trupul, de sub coviltirul de piele dat la o parte, Vasili ţinea hăţurile şi răcnea sălbatic. Vizitiul, doborât de pe capră, rămăsese departe, la cotitura drumului… Cei trei cai buni, înhămaţi unul în spatele celuilalt, un înaintaş negru, argintat de promoroacă, o iapă roaibă şi altă iapă, rotaşă, sură şi rea, goneau sforăind. Rădvanul sărea prin hârtoape. În urma lor, alergau tâlharii înşiraţi pe drum. Glasurile lor vuiau prin tot codrul…

Cu câteva minute mai înainte, dincolo de cotitură, în locul unde tractul se întretăia cu un drum de ţară, vreo zece vlăjgani cu topoare şi cu pari ieşiseră din dosul unui stog rămas din alt an. Vizitiul se speriase şi, ca un neghiob, trăsese de hăţuri strunind telegarii. Patru inşi săriseră la cai, răcnind turbaţi: „Stai! Stai!” Ceilalţi alergau spre rădvan, înotând prin nămeţi. Vizitiul lepădase hăţurile şi ameninţa pe lotri cu mănuşile. Îi izbiseră cu un par în cap.

Totul se petrecuse într-o clipă… Îi scăpase rotaşa: se ridicase în două picioare, ridicând în aer pe cei doi tâlhari agăţaţi de căpăstru şi începuse să zvârle, să muşte. Sanka zvârli cât colo un colţ al coviltirului strigând: „Pune mâna pe hăţuri. Scosese pistolul din cingătoarea bărbatului ei şi trăsese într-o faţă bărboasă. Izbiţi de foc şi, mai ales, uluiţi de curajul unei femei, tâlharii dăduseră înapoi…

Caii se smuciseră înainte, Volkov apucase hăţurile şi goana începuse. Sanka îşi îmboldea fără încetare bărbatul în spate cu mânerul pistolului „Mână, mână!…“

Urmărirea încetă. Din cai ieşeau aburi. În faţă se văzu coada unui chervan lung. Volkov lăsă caii la pas. Se uită înapoi, căutându-şi căciula în rădvan, întâlni ochii mari ai Sankăi şi nările ei fremătătoare:

— Eşti mulţumită? Nu m-ai crezut când ţi-am spus de Esmen Sokol? Vai de tine, toanto! Cap de gâscă… Acum ce ne facem fără vizitiu? Păcat de el: ce băiat bun era… Toate astea s-au întâmplat numai din pricina prostiei tale

de femeie netrebnică…

Sanka nici nu băgă în seamă sudalmele. Aşa viaţă da: nu să tot picotezi şi să caşti de plictiseală!…

7

Chervane mari intrau în fiecare zi prin toate rohatcele Moscovei: erau aduşi oameni pentru oştire. Unii fuseseră legaţi, ca hoţii, dar mulţi veneau de bunăvoie… mânaţi de sărăcie. În pieţele din Moscova, se vedeau bătute pe stâlpi ucazuri scrise pe tinichele, prin care erau chemaţi de bunăvoie oameni pentru oştirea regulată. Li se făgăduia unsprezece ruble pe an pâine mâncare şi rachiu.

Argaţii şi şerbii care slugăreau lihniţi de foame pe la curţile boiereşti, sau se certaseră cu vechilul şi uneori cu boierul însuşi, plecau la Preobrajenskoie. Aproape o mie de inşi se adunau acolo în fiecare zi.

Câteodată oamenii aşteptau până seara, în ger, pentru ca ofiţerii, să-i strige pe toţi, de pe scară, după terfeloage cu numele fiecăruia. Oamenii erau duşi în catul de jos al palatului. Ostaşi mustăcioşi din polcul Preobrajenski le porunceau să se dezbrace la piele. Omul se fâstâcea, îşi desfăcea obielele, se despuia şi, acoperindu-şi ruşinea cu mâna, intra într-o cameră. Ofiţeri cu păr lung, cu pălării de fetru, stând printre lumânările aprinse, se uitau ca ulii la acela care intra: „Cum te cheamă? Câţi ani ai?” Dar nimeni nu te întreba ce eşti, dacă erai fugar sau hoţ. Îţi măsura înălţimea, îţi ridica buza, îţi porunceau să-ţi arăţi ruşinea. „Bun. În polcul cutare.”

Aşezările ostăşeşti nou-zidite se întindeau dincolo de curtea palatului, pe câmpul înzăpezit. Cete de oameni găsiţi buni erau împărţiţi prin cazărmile ticsite de oameni. În fiecare din acestea era mai mare un ureadnic cu o bâtă, care lua în primire îndată pe noii-sosiţi: „Să mă ascultaţi ca pe Dumnezeu. Nu zic nimic de două ori, vă jupoi. Eu sunt Dumnezeul, ţarul şi tatăl vostru. Mâncau

pe săturate, dar nu mai puteau umbla haihui cum se întâmpla odinioară prin polcurile de streliţi. Era şmotru, nu glumă!... Îi sculau cu toba. Îi mânau pe burta goală spre un câmp bătătorit. Îi aşezau în rând câte patru. La început, îi puneau să spună care-i mâna stângă, care-i dreapta. Erau ţărani care nu-şi puseseră asemenea întrebare de când îi făcuseră maicile lor. Le băgau toate în cap cu bâta. Venea un ofiţer, de cele mai multe ori străin şi adesea cherchelit. Oprindu-se în faţa rândurilor, holba ochii împăienjeniţi spre zăbune, cojoace, opinci şi căciuli de oaie. Umflându-şi obrajii, răcnea într-un grai străin. Poruncea să fie înţeles şi ameninţa cu băţul. Încetul cu încetul, începeau să priceapă, făcând haz de necaz: „*marschieren*“, mergi; „*halt*“, stai; „*Schwein* sau *russischer Schwein”,* o sudalmă...

Înfulecau gustarea de dimineaţă şi ieşeau iară la câmp. După prânz, mărşăluiau din nou cu beţe sau cu puşti. Erau muştruluiţi să meargă în rânduri strânse, ca oştirea prinţului de Savoia, învăţau să bată pasul, să tragă toţi o dată şi să dea năvală cu şpanga. Ageamiii erau bătuţi fără cruţare acolo, în faţa rândurilor, în zăpadă, cu nădragii lăsaţi pe vine.

Greu era muştrul ostăşesc: „Pentru încărcat muscheta!“ Trebuia să ţii minte rânduiala: „Deschide tigăiţa. Pune pulbere. Închide tigăiţa. Scoate glonţul. Muşcă-i vârful. Vâră glonţul în ţeavă. Scoate vergeaua. Îndeasă. Ridică cocoşul. Ocheşte...” Trăgeau pe rânduri. Un rând încărca din genunchi, altul trăgea din picioare. Trăgeau şi în cădere, când toate rândurile, afară de unul, se culcau unul după altul la pământ.

Şmotrul era îndrumat de brigadierul împărătesc Adam Ivanovici Weide. Acesta, împreună cu generalul Artamon Mihailovici Golovin şi cneazul Anikita Ivanovici Repnin aveau poruncă să înjghebeze trei divizii cu câte nouă polcuri.

Porucicul Alexei Brovkin alesese la miazănoapte vreo cinci sute de inşi buni pentru oştire şi-i dăduse în primire voievozilor sau sfetnicilor de ţinut, spre a-i trimite la

Moscova. Acum, se înfunda mai departe, dincolo de Poveneţ, în inima codrilor. Se spunea că acolo se ascundeau prin chinovii mulţi fugari şi trântori. Cei care cunoşteau starea lucrurilor îl sfătuiau să nu se ducă prea departe: „S-a zvonit prin schituri de venirea voastră şi rascolnicii sunt cu ochii în patru. Ei sunt mulţi, pe când voi sunteţi zece inşi cu trei sănii. O să pieriţi fără urmă.“

Erau oameni aspri în ţinutul acela: vânători şi pădurari. Trăiau în izbe uriaşe, trainice, unde sub acelaşi acoperiş se adăposteau şi vitele, se treierau şi bucatele. Satelor le spuneau pogost[76]. De la o aşezare omenească la alta, mergeai zile întregi prin codru. Alexei îşi dădea seama că sarcina era grea. Dar nu puteai trăi cu frica în sân. Dacă i-ar spune lui Petru Alexeevici că a ajuns la miazănoapte şi că s-a înfricoşat, ţarul i-ar arunca ca un cocor de sus în jos o privire nimicitoare, ar ridica din umeri şi i-ar întoarce spatele. Asta însemna că eşti un mişel şi atunci s-a isprăvit cu norocul tău, poţi să te dai cu capul de pereţi. Alexei era tânăr, iute şi încăpăţânat. Nu uita nici în somn cum venise la Moscova, cu un ban băgat după gingie. Lenta albă de ofiţer o smulsese soartei cu dinţii.

La Poveneţ, Alexei se întâlni pe medean cu meşteşugarul Iakim Krivopalov şi-l luă însoţitor. Iakim se trudea de vreo douăzeci de ani pentru negustorul Reveakin, vânând vulpi argintii, jderi şi veveriţe.

Pe vremuri vânase şi samuri, dar acum această vietate pierise de pe acele meleaguri. Aducea blănile la omul lui Reveakin din Poveneţ şi apoi chefuia la toartă, bându-şi şi crucea de pe piept. Omul lui Reveakin îi făcea din nou rost de straie, de puşcă şi de pulbere. În toamna aceea, vânatul era pe sponci şi socoteala arăta că Iakim nu numai că n-avea nimic de primit, dar că n-ar putea să-şi acopere toată datoria, nici în două ierni. Se luase la colţ cu omul lui Reveakin şi se pusese pe beţie. Alexei Brovkin îl găsi zăcând în zăpadă lângă o crâşmă, bătut şi despuiat. Iakim era un om de aur când ştia că sub capra

---

76 *Pogost* - denumirea aşezărilor lapone (n.trad.).

saniei are un clondir cu rachiu.

Acum mergea înaintea săniilor, pe nişte tălpici scurte de lemn, arătând drumul. Codrii îşi deschideau înaintea lor adâncurile minunate şi totodată înfricoşătoare. Stane uriaşe de cremene, încălecate de trunchiuri, se ridicau din loc în loc, printre copaci. Când ajungeau la malul unui lac pustiu, îi dureau ochii, atât de albă lucea zăpada aşternută pe gheaţa lui. Uneori vuia ropot înfundat pe gherdapuri. Iakim se aşeza pe talpa îndoită a saniei:

— De când e lumea, nimeni n-a numărat oamenii prin părţile astea. Sunt aici locuri tare sălbatice, numai eu cunosc drumul spre ele. Dar oamenii sunt crunţi şi e greu să-i duci cu tine.

Seara, se abătea pe la vreo colibă sau spre malul unei ape, unde sub zăpadă copacii erau tăiaţi şi pregătiţi ca să fie arşi în primăvară spre a se putea însămânţa locul. Deshămau caii lângă o colibă de bârne, aplecată într-o rână. Ostaşii tăiau crengi de molid şi le cărau în colibă. Aprindeau focul jos, pe lutul humuit. Fumul ieşea încet prin ferestruicile de sub streaşină, înălţându-se deasupra codrului, spre cerul plumburiu. Iakim se foia, până când căpăta o stacană de rachiu. După aceea se liniştea şi se aşeza pe crengi, lângă foc. Avea o barbă lată ca un măturoi, buze şi nări mari şi nişte ochi rotunzi de om al pădurii. Curat căpcăun. Începea să povestească. Într-o seară zise:

— Ehei, am umblat peste tot, am cutreierat prin tot ţinutul, am rămas cu săptămânile la schitul Vâg, cunosc coclauri sâlhui spre care nu duce decât o singură cărăruie sălbatică de ţi-e şi frică să mergi pe ea. Dar n-am putut să aflu unde se pitulează pustnicul Nektari. Îl ascunde lumea şi nu spune unde e. Pe oricare rascolnic l-ai întreba de el, nu scoate o vorbă, să-l tai. Dar pentru treaba asta a voastră n-ar fi rău să daţi ochii cu el: te pomeneşti că v-ar da vreo două sute de voinici… Vai, ce tare e…

— Ce-i cu omul ăsta? întrebă Alexei. Un fel de patriarh?

— E un sihastru. L-a blagoslovit la Pustoziorsk protopopul Avvakum, înainte de a fi omorât… Acu vreo doisprezece ani, a dat foc, în mânăstirea Paleostrovski, la vreo 2 500 de rascolnici. Au venit într-o noapte pe gheaţă, au spart poarta mânăstirii, pe călugări şi pe stareţ i-au închis într-un beci, au deschis cămările, au dat de mâncare la toată lumea şi au luat banii. În biserică, au spălat toate icoanele cu agheasmă. Au aprins lumânările şi s-au apucat să slujească după legea lor. Nu erau prea mulţi bărbaţi, în schimb femei şi plozi berechet!… Voievodul a venit de la Poveneţ cu nişte streliţi. „Daţi-vă prinşi!” Ţăranii au strigat la ei vreo trei zile c-o să-i stropşească, dar streliţii aveau un tun. Rascolnicii au cărat în biserică paie, smoală, salitru şi, în ajunul Crăciunului, noaptea şi-au dat foc. Nektari a izbutit să scape şi o dată cu el au fugit şi o parte din bărbaţi, La vreo trei ani după aceea, au ars vreo 1 500 de oameni în satul Pudojevski. Nu demult, lângă lacul Voi, au ars iar nişte oameni. Se spune că astea ar fi isprăvile lui. Acuma, când se zvoneşte de război şi de oştire, o să ardă iar multă lume… Credeţi-mă. Sumedenie de oameni vin la el.

Alexei şi ostaşii se minunau, ascultând: „Să-şi dea foc de bunăvoie? Ce fel de oameni or fi aceia?“

— Se înţelege, zise Iakim. La ei vin şerbi, dijmaşi, clăcaşi, oameni năpăstuiţi care-şi lasă gospodăriile şi tot rostul de izbelişte. Vin de la Novgorod, de la Tver, de la Moscova, de la Vologda. Doamne, câte oase omeneşti putrezesc prin codrii aceştia!… Mii de oameni se adună în asemenea pustietăţi. Cine să-i hrănească? Aici nu se fac bucate. Încep să ofteze, se clatină. Ca să nu mai păcătuiască d-a surda, Nektari îi trimete de-a dreptul în rai.

— Fugi, că tai piroane!

— Alexei Ivanâci, eu n-am minţit niciodată. Află că sunt oameni care intră de vii în coşciug. Uite, mai încolo, aproape de Marea Albă, e un pustnic care te grijeşte cu stafide. Cui îi vâră stafida în gură înseamnă că l-a

blagoslovit să intre de viu în coşciug.

— Ia mai taci acuma, noaptea, cu istoriile astea ale tale… zise Alexei şi se înfăşură în blană, lângă foc, pe aşternutul de crengi. După o vreme de tăcere spuse: Iakim, trebuie să punem mâna negreşit pe pustnicul acela, pe Nektari…

Doi oameni pe tălpici de lemn ieşiră din codru într-o poiană, sub puzderia de lumină a lunii. Din izba de iernat ieşea fum. Caii acoperiţi cu rogojini stăteau cu capetele plecate, lângă sănii. Un ostaş de strajă dormea rezemat de o sanie, strângând puşca între mânecile cojocului.

Cei doi oameni se furişară pe lângă izbă şi se opriră sprijiniţi în baltage, trăgând cu urechea. Luna se învăluise într-un nimb alburiu. În codrul argintat de promoroacă domnea liniştea. În izbă, cineva mormăi înfundat. Un cal oftă din străfundul rărunchilor lângă o sanie. Ostaşul de pază dormea parcă încremenit cu faţa mustăcioasă, poleită de lună.

Unul din cei doi spuse:

— Ce-ar fi să-l legăm? Doarme dus. Am ceti o rugăciune şi l-am arunca în foc.

Celălalt răspunse, întinzând barba înainte şi uitându-se bine:

— Dacă-l legăm, facem zgomot. Strigă. Sunt zece inşi înăuntru.

— Atunci ce-i de făcut?

— Să-l trăsnim cu baltagul. Şi îndată spargem şi uşa.

— Vai, Petruşa, Petruşa, vorbi celălalt clătinând capul, pe care avea o căciulă cu urechi. Cine te ispiteşte oare? E un semen al nostru. E un om doar, nu-i fiară… Se zice că omul îşi primeşte botezul în foc… în foc… Şi tu vorbeşti de baltag, îţi iei un păcat pe suflet.

— Da, mi-l iau…

— Nici să nu te gândeşti. Nu mă mai ispiti, pentru numele lui Isus… Am face lucrul cum trebuie… Am isprăvi repede şi n-ar şti nimeni…

— Să vezi ce-are să-ţi spună părintele Nektari pentru

gândurile astea ale tale.

— Doar eu vreau ca treaba să izbutească…

Tăcură. Se frământau. Ce să facă? Umbra unei bufniţe aluneca peste zăpada albastră: pasărea se rotea, blestemata, simţind prada. Deodată, uşa casei scârţâi şi chipul de căpcăun al lui Iakim se ivi în prag. Omul ieşea, pesemne, să-şi facă nevoile… Zărind pe cei doi, Iakim scoase un strigăt şi se trase înapoi, dând glas spre ostaşi. Cei doi se mistuiră printre crengile înzăpezite şi o luară la fugă. În urma lor trosni o împuşcătură care tulbură liniştea necuprinsurilor.

Fugiră vreme îndelungată, făcând dinadins ocoluri ca să-şi încurce urmele. Se strecurară printr-o sihlă deasă de molizi şi ieşiră la un pârâu. Se vesteau zorile. Luna plutea în slăvi. Pe aproape, cineva bătea rar şi jalnic într-o toacă de tuci.

Andriuşka Golikov bătea toaca pentru utrenie. Era îmbrăcat cu o şubă veche de vulpe, cu blana pe dinăuntru, dar n-avea încălţări în picioare. Lăsându-se când pe un picior, când pe celălalt, cu tălpile vinete, arse de zăpadă, îngâna tărăgănat o vorbire a lui Avvakum: „În cinul mucenicilor, în ceata apostolilor, în soborul sfinţilor” şi lovea o dată cu ciocanul într-o bucată de tuci atârnată în loc de clopot sub o streaşină, în faţa porţii schitului. Pustnicul îi dăduse canonul acesta, pentru că, în ajun, într-o zi de post, i se făcuse sete şi băuse nişte cvas.

Călugării se adunau la chemarea toacei. Ieşeau din chilii: bărbaţii de o parte, femeile de alta. Schitul, împrejmuit cu ostreţe, nu era mare. Multă lume sălăşluia prin împrejurimi, pe malul pârâului şi la marginea unui ostrov, pierdut într-o baltă. Veneau de acolo pe cărărui de pădure. Aceia care stăteau mai departe se grăbeau să nu întârzie; sihastrul era aspru.

Casa de rugăciuni se afla în mijlocul chinoviei, printre nişte stoguri de paie strâns grămădite: o izbă scundă de lemn, cu un coperiş în patru ape şi cu o turlă în chip de cort în opt muchii.

Intrând pe poartă, călugării păşeau înfricoşaţi, cu

capetele plecate şi cu mâinile strânse la piept.

Erau printre ei bărbaţi între două vârste şi femei în giulgiuri de pânză aspră peste cojoace şi cu faţa acoperită. Toaca de tuci răsuna înfundat şi dogit, vestind întunecimea vieţii pământeşti, în lumina dalbă a lunii. Zăpada scârţâia sub opinci.

Ajungând la uşă, oamenii se închinau cu două degete şi intrau smeriţi în casa de rugăciuni cu pereţii de bârne poleiţi de chiciură. Lumânări de-o copeicuţă pâlpâiau înaintea icoanelor zugrăvite după tipicul cel vechi: ce minune, să găseşti o lumânare în lumina acestor codri sâlhui. Oamenii cădeau în genunchi, bărbaţii în dreapta, femeile în stânga. Între ei se întindea o perdea încropită din crâmpeie de pânză şi agăţată pe capete de curmei.

Cei doi bărbaţi pe tălpice se năpustiră gâfâind pe poarta chinoviei şi-i strigară lui Andrei:

— Lasă toaca. Năprasnă mare!

— Spune-i repede sihastrului să vină încoa…

Din pricina postului, a nesomnului şi a vecinicelor spaime, sufletul lui Andrei era încordat ca o vână uscată. Speriat, el scăpă ciocanul, începu să tremure şi să răsufle greu. Dar nu în zadar îl povăţuise Nektari cum să biruie dracii (aceştia se îmbulzeau sumedenie: câte gânduri, atâţia draci), îşi spuse repede „Piei, satană, vrăjmaşule! …“ Ridică ciocanul şi lovi tuciul sub streaşină, scuturând din cap: „Duceţi-vă, nu mă tulburaţi…”

— Ascultă, Andrei: porucicul şi ostaşii sunt la vreo cinci verste de aici…

— Încaltea bate mai încet să nu te audă… E şi Iakim cu ei. Cu toaca, îi aduci de-a dreptul aici…

Andrei le răspunse, clănţănind mărunt din dinţi:

— Sihastrul e încă în chilie. Duceţi-vă la el.

Îşi scoaseră tălpicile şi se duseră acolo. Amândoi, Steopka Barmin şi Petruşka Kojevnikov, erau din târgul Poveneţ şi se îndeletniceau cu pescuitul şi cu vânătoarea… Pentru că îşi făceau cruce cu două degete, voievodul de acolo le luase vitele, îi lăsase goi şi-i bătuse de atâtea ori, până nu mai putuseră îndura. Femeile şi

pruncii lor sălăşluiau de vreo doi ani la schitul Vâg, iar ei înşişi se pitulau în felurite locuri cât mai pustii şi mai prielnice pentru îndeletnicirea lor. Când se dăduse zvoană că un porucic şi câţiva ostaşi tunşi chilug, mâncând carne şi duhnind a tutun de la o verstă, se îndreaptă spre schituri, Nektari poruncise lui Steopka şi lui Petruşka să-i urmărească, să-i îndrumeze pe o cale greşită şi, dacă se putea, fără păcat, să facă în aşa fel că slugile lui anticrist să piară.

Nimeni nu putea să intre la părintele Nektari. Porfiri, un băieţandru pirpiriu şi şchiop, care stătea mereu cu ochii daţi peste cap, unul din cei doi ucenici pe care-i avea sihastrul (celălalt era Andrei), ieşi în tinda rece. Îi povestiră în şoaptă întâmplarea. Porfiri lăsă capul într-o parte şi rosti cu un oftat:

„Intraţi…“ Scoţându-şi căciulile, oamenii pădurii căutară să se facă mai mici, când pătrunseră în chilie: prea erau voinici şi stângaci. Bătrânului nu-i plăcea un trup necumpănit.

Stând lângă un tetrapod, mărunţel şi adus de spate, în rantie neagră de croială veche făcută dintr-o pânză de casă, Nektari privi pieziş spre Steopka şi spre Petruşka. Barba lui îngustă se ascuţea ca un tăiş de jungher, căzându-i până aproape de genunchi. Ochii îi ardeau ca doi tăciuni sub sprâncenele negre. O lumânare, lipită de scoarţa unui ceaslov ros de gângănii, sfârâia încet. Pesemne că veneau geruri mari… Soba zidită din bolovani netezi de piatră, adunaţi de pe malurile lacurilor dimprejur, dogorea. Pereţii fuseseră alcătuiţi din bârne geluite. Mănunchiuri de ierburi uscate erau prinse sub bagdadie cu legături de tei.

Ţurţurii din mustăţile lui Steopka şi ale lui Petruşka începură să se topească, dar oamenilor le era frică să se şteargă sau să facă vreo mişcare până nu va isprăvi bătrânul. Acesta cetea cu un glas tunător. Un nătâng, lăsat pe o rână şi legat cu lanţ de un belciug din perete, se hlizea la el dintr-un ungher întunecos. Aluatul din copaia coperită cu o rantie ponosită dospea lângă sobă.

— Ce vreţi? întrebă Nektari, întorcându-se şi întinzând barba căruntă spre cei doi. Vânătorii, care nu se temeau de urşi şi înfruntau elanii de aproape, acum se sfiau… Steopka începu să povestească încâlcit despre cele petrecute. Petruşka întărea cu înfăţişare vinovată.

— Va să zică, grăi Nektari cu blândeţe în glas, tu, Petruşka, ai vrut să-l loveşti pe ostaş cu baltagul, iar ţie, Steopka, ţi-a fost frică să nu faci un păcat?

Stepan îi răspunse cu căldură:

— Părinte, de două săptămâni ne ţinem după ei. Iakim, afurisitul, cunoaşte locurile astea şi-i aduce drept aici. Ne-am gândit în toate felurile… Dar se păzesc… Altminteri, ar fi fost tare frumos: am fi închis uşa pe din afară şi am fi dat foc casei. După ce ne-am fi făcut rugăciunea, i-am fi botezat… Ar fi fost bine şi pentru ei şi pentru noi… Dar nu s-a putut. Să te ferească Isus să ucizi ca tâlharii… Numai că astăzi… ne-a ispitit diavolul…

— V-am blagoslovit eu să puneţi foc acolo? întrebă bătrânul. (Cei doi îl priviră miraţi şi nu-i răspunseră). Zi aşa, Steopka, ruga ta e fierbinte: să botezi zece inşi în foc! Vai de mine şi de mine! Cine ţi-a dat puterea asta? Vezi tu: pe Petruşka îl îmboldea dracul, dar tu l-ai biruit şi pe el. Oh, ce mai sfinţi! Ce vajnici!

Stepan se încruntă. Petruşka se uita la bătrân, clipind din ochi şi nu prea înţelegând.

— Porfişa, peştişorule, pune un cărbune în cădelniţă şi aprinde-l cu o rugăciune porunci bătrânul.

Porfiri cel şchiop luă cădelniţa dintr-un cui de lemn, se duse şontâcăind spre sobă, puse cărbunele în dohot de cedru, suflă în el şi întinse bătrânului cădelniţa, sărutându-i dreapta. Cu mâna sa lungă, aproape atingând duşumeaua cu cădelniţa, Nektari începu să-i tămâieze, zornăind, pe cei doi bărbaţi, din faţă, din părţi, din spate, şoptind ceva şi închinându-se. Întinse cădelniţa lui Porfiri, scoase de după cingătoare nişte metanii de piele şi-l plesni pe Steopka peste faţă, apoi pe Petruşka, aşijderea.

Cei doi bărbaţi îngenunchează. Şoptind cu buzele

învineţite: „Mândrie, mândrie blestemată” şi, încingându-se din ce în ce, bătrânul îi lovea mereu peste obraji. Nătângul începu să zbiere cât îl ţinea gura şi încercă să-şi rupă lanţul, smucindu-se ca un câine:

— Loveşte-i, moşule, scoate diavolul din ei.

Nektari obosi şi se dădu la o parte, răsuflând greu:

— Mai târziu veţi înţelege pentru ce v-am lovit, bâigui el, înecându-se. Acum, duceţi-vă cu Dumnezeu…

Cei doi vânători ieşiră cu băgare de seamă din chilie. Lumina lunii se adumbrise şi zorile mijeau în spatele casei de rugăciuni, dincolo de codrul negru. Crăpau pietrele de ger. Vânătorii dădeau din mâini. Pentru ce? Ce vină avem? Ce-i de făcut?

— Am umblat mult şi am mâncat puţin, spuse încet Petruşka.

— Poţi să-i ceri acum de mâncare?

— Nu ne-o milui cu o coajă de pâine?…

— Ce să mai dăm ochii cu el. Hai înapoi. Prindem o veveriţă şi o mâncăm...

Andrei Golikov se urcă pe cuptor, dârdâind din toate mădularele (în drum spre casa de rugăciuni, bătrânul îi poruncise să lase toaca şi nu-i dăduse voie să intre la slujbă: „Du-te şi bagă pâinea la copt”). Picioarele degerate, încălzite de pietrele dogoritoare, îl dureau. Era ameţit de foame. Şedea culcat cu faţa în jos, muşcând cu dinţii aşternutul. Ca să nu strige, îşi spunea în gând vorbe din scrierile lui Avvakum: „Omul e puroi şi scârnă. Trăiesc bine printre câini şi porci. Duhnesc şi ei ca şi sufletul meu aceeaşi putoare. Din pricina păcatelor, put ca un câine mort…”

Zornăindu-şi lanţul, în cotlonul său, nătângul bâlbâi:

— Astă-noapte, bătrânul iar a mâncat miere…

De data aceasta, Andrei nu mai strigă: „Minţi!”

Doar îşi muşcă aşternutul şi mai tare. Nu mai putea să biruie în sinea sa pe diavolul înspăimântător al îndoielii. Diavolul acesta pătrunsese în Andrei într-o împrejurare neînsemnată. Nektari şi cei doi ucenici ai săi postiseră

tustrei patruzeci de zile, neluând în gură nimic, afară de o înghiţitură de apă.

Pentru ca Andrei şi Porfiri să nu se clatine când ceteau canoanele, bătrânul le poruncise să-şi ude gura cu cvas şi să-şi înfierbânte pieptul. Despre el spunea însă: „Eu n-am nevoie de aşa ceva, mie îngerul îmi răcoreşte buzele cu roua raiului“. Ce minune: Andrei şi Porfiri abia de mai puteau să îngâne o vorbă din pricina slăbiciunii şi nu mai rămăsese decât ochii de ei, în vreme ce bătrânul era vioi.

Într-o noapte, Andrei îl văzuse pe bătrân dându-se jos de pe cuptor, luând dintr-o oală o lingură de miere şi mâncând-o cu o prescură nesfinţită. Lui Andriuşka i se răciseră toate mădularele: mai bine să fi văzut un omor decât una ca asta. Nu ştia dacă trebuie să-i spună că l-a văzut sau să facă pe prostul. Totuşi, a doua zi dimineaţă, vorbise despre asta, plângând. Nektari se înecase de mânie:

— Netotule! Era diavolul, nu eu. Şi tu ai fost bucuros! Iată ce face trupul cel blestemat! Ai vrea să vinzi împărăţia cerului pe o lingură de miere!

Îl bătuse cu cârpătorul cu care se vâră pâinea în cuptor, apoi îl dăduse afară în zăpadă, numai cu cămaşa pe el. Din pricina aceasta, gândurile i se ogoiseră pentru o vreme. Când nu se afla nimeni în chilie, nătângul, care zăcea acolo din toamnă, la căldură, slavă Domnului, îi spunea lui Andriuşka:

— Uită-te la lingură: e plină cu miere. Aseară era curată. Linge-o.

Andrei îl ocărâse. În altă noapte, bătrânul se înfruptase iară din miere, pe furiş, plescăind mărunt din buze, ca un iepure. În zori, când toţi dormeau duşi, Andrei cercetase lingura: era plină de miere! Şi de ea era lipit un fir de păr alb. Sufletul i se zbuciumase într-o mare îndoială. Cine o minţi? Ochii lui care văzuseră mierea de pe lingură şi un fir de păr alb din mustăţi (doar nu era părul diavolului)? Sau minţea sihastrul? Pe cine să creadă? Uneori era gata-gata să-şi piardă minţile din pricina îndoielilor şi a deznădejdii! Nektari îndruga

mereu: „Antihrist s-a apropiat de catapeteasma lumii şi a împuiat sumedenie de odrasle pe pământ. Tartorul hălăduieşte şi pe lumea noastră şi-i o dihanie atât de mare, cât e iadul de adânc“. Dacă-i aşa, cum mă poate face Nektari să cred că nu-i chiar el satana? Şi el poate să te pălească în spate cu cârpătorul. Toate au două feţe, toate-s netemeinice ca faţa unei bălţi cu lintiţă. Nu-ţi mai rămâne decât un singur lucru: să nu mai cugeţi la nimic, să pleci capul ca un câine bătut şi să crezi cu călcâiul, dar să crezi. Dar dacă nu poţi să crezi? Dacă îţi vine să cugeţi? Nu poţi să-ţi striveşti gândurile şi să ţi le stingi, pentru că lucesc ca fulgerele. Înseamnă că şi asta vine tot de la anticrist?

Gândurile să fie fulgerele lui anticrist? Altădată, Andrei îşi pierdea cumpătul: unde zbor, unde mă rostogolesc? Sunt mic, sărman, oropsit… Să cad la picioarele sihastrului, să-l rog să mă povăţuiască, să mă mântuie! Acum nu mai putea: i se tot năzăreau nişte mustăţi pline de miere… Venise în pustiu să caute viaţă netulburată şi găsise îndoială…

Mai târziu, din pricina slăbiciunii trupeşti, Andriuşka se istovi cu totul şi gândurile îşi pierdură ascuţimea, se mai alinară. Îndura bătăile de fiecare zi ca pe nişte gâdilături. Sihastrul se supăra pe el din zi în zi mai rău. Celuilalt îi spunea: „Perfişa“ şi „peştişorule”, iar pe el îl bătea cum nu se bate niciun cal. Să plece? Unde să se ducă?

E drept, în dechembrie, când se adusese la schit nişte grâne cu sania, Denisov îi spusese: „Mai stai, mai trudeşte-te pentru zugrăvirea bisericii. După zăpor, te trimet cu nişte marfă la Moscova. Am încredere în tine”. Andriuşka nu primise, pentru că dorea altceva: dorea linişte şi împăcare… Vedea cu ochii minţii în codru nişte chilii, un pustnic cu scufia pe cap, stând pe stană lângă o apă şi vorbind despre lumina cerească unui ucenic, vieţuitoarelor care ieşiseră din sihlă ca să-l asculte, păsărilor poposite pe crengi şi unui soare de miazănoapte, care lumina firav luciul neted şi lin al râului singuratic… Îşi găsise pacea! În gândurile lui nu bântuise

asemenea furtună nici atunci, în nopţile viforoase, când dârdâia într-o crăpătură din zidul Kitai-Gorodului, ascultând cum se loveau unele de altele leşurile îngheţate ale streliţilor şi cum scârţâiau spânzurătorile.

Privind spre cuptorul pe care Andriuşka şedea culcat pe burtă, nătângul zise:

— Nu mai ai tu zile multe; te-ai sfrijit de tot. Moşneagul o să te bage în mormânt: eşti un pai în ochii lui. Vai, ce-i mai place puterea, ce fudul e! Sfinţii nu-l lasă să doarmă. Cum începe cetania mucenicilor, cum face pe nebunul!… Ar fi în stare să stea zece ani într-un pin, dar prea sunt aspre iernile pe aici. Şi arde oamenii de vii, tot din pricină că-i place puterea! Păunaşul codrilor!… Îl străpung cu privirea, frăţioare şi văd totul, căci sunt mai isteţ decât el, frate, zău aşa… Sunt mai isteţ decât voi toţi… E adevărat că în mine stau ascunşi trei draci… Cel dintâi e boala copiilor, un drac destul de crâncen… Al doilea drac e lenea… Dacă nu eram leneş, crezi că mai stăteam azi în lanţ?… Al treilea drac e deşteptăciunea mea fără pereche! În ajun de a mă da grămadă boala, înţeleg tot. Mă înrăiesc şi totul mă dezgustă… Cunosc pe fiecare om, de unde e, cât e de bicisnic şi ce aşteaptă… Vorbesc nerozii dinadins, ca să fac haz de necaz… îmi rod lanţul, mă dau peste cap şi-mi vine să râd când văd că lumea e prostită… Până şi sihastrul holbează ochii… Ehei, frate, i-e frică de mine. La primăvară, plec iar de la el… Să ştii, Andriuşka, o să-ţi rupă ficaţii cu cârpătorul ăla, ai să dai în boli. Sau mai curând ai să arzi de viu la cel dintâi foc pe care o să-l aprindă bătrânul…

— Uf, taci, te rog…

Andrei se dădu jos de pe cuptor, se spălă pe mâini, îşi sumese mânecile şi ridică învelitoarea de pe aluat. În alte chilii, se punea în aluat o parte de făină şi două părţi de coajă de copac uscată şi pisată. Aici, însă, aluatul era făcut din făină curată şi crescuse ca o căciulă. Nătângul se întinse să vadă şi el. Trase de lanţ şi-l scoase din perete cu belciug cu tot. Andrei se sperie, dar nătângul spuse, suflecându-şi mânecile:

— N-ai grijă… Aşa fac mereu. Când vine bătrânul, bag belciugul la loc şi stau jos…

Se spălă şi el pe mâini. Împreună cu Andrei, se apucă să facă prescuri şi să le bage în cuptor.

— Totuşi, e mare plictiseală, Andriuşka… Ce bine ar prinde acu o muiere…

— Taci!… Ptiu! (Andrei voi să se apere cu semnul crucii de asemenea scârbavnice vorbe, dar avea degetele pline de aluat). Zău că te spun bătrânului…

— Să vezi ce-ţi fac dacă mă spui… Crezi, nevolnice, că prin schituri femeile rămân borţoase din vânt? La schitul Vâg, vreo treizeci merg ca nişte vaci grele… Şi când te gândeşti ce asprime e acolo…

— Minţi de îngheaţă apele…

— Andriuşka, după cum văd, tu n-ai gustat încă din dulceaţa asta?…

— Nu mă pângăresc până la moarte…

— Ia să chemi aici o muieruşcă sprinţară şi s-o pui să spele pe jos. Femeia spală iar tu stai pe laviţă şi te apucă năbădăile… E mai abitir decât rachiul…

Andrei îşi curăţă grăbit aluatul de pe degete. Ieşi din chilie în ger, să se mai răcorească. Zorile se revărsaseră din plin dincolo de codri şi soarele aştepta gata-gata să răsară. Făgaşele din zăpadă erau colorate de umbre gingaşe, nămeţii ca de zahăr de pe lângă izbe începuseră să se aplece într-o parte, creştetele înalte ale molizilor înverziseră. O cântare mohorâtă se auzea pe uşa întredeschisă a casei de rugăciuni. Steopka şi Petruşka trecură iară în fugă prin faţa lui Andrei, strigându-i:

— Vin încoace! Închide poarta…

Alexei Brovkin îl trimese pe Iakim să vorbească cu rascolnicii: ce fel de oameni, câţi sunt şi de ce nu-i dau drumul înăuntru unui ofiţer al ţarului? Lăsase caii în codru, pe drumeag şi poruncind ostaşilor să încarce puştile, se apropiase cu ei de schit. Glugile de zăpadă de pe coperişuri scânteiau; în dosul zaplazului înalt se vedea crucea albastră în opt colţuri din vârful casei de rugăciuni, de unde se auzeau cântări, cu toate că vremea

slujbei trecuse de mult.

Iakim bătea stăruitor în poartă. Se urcă pe zaplaz, se uită să vadă dacă nu sunt câini înăuntru şi sări în curte. Ca să înfricoşeze, Alexei îşi pusese tricornul şi-şi încinsese peste cojoc lenta, cu sabia prinsă de ea. Dacă ar izbuti să-i bage în sperieţi, ar face rost de oameni. Erau greu de crezut ca pisarii sau vătafii sfatului starostilor, care luau biruri îndoite de la cei care-şi făceau cruce cu două degete, să calce prin locuri atât de sălbatice. Vremea trecea. Ostaşii se uitau la soarele care scăpăta.

Nu mâncaseră nimic toată ziua. Alexei tuşea înciudat în mănuşă.

Iakim sări, în sfârşit, înapoi peste zaplaz.;

— Alexei Ivanovici, ai noroc: Nektari e aici…

— De ce nu deschide poarta, talpa iadului?! Degeră ostaşii.

— Alexei Ivanovici, toată lumea s-a închis în casa de rugăciuni. Să vezi, m-am întâlnit aici cu un cunoscut al meu, un ţăran din Novgorod, pe care ăştia îl ţin în lanţ… Mi-a spus că au vreo două sute de păstoriţi, printre care sunt şi oameni buni pentru oaste, dar că ar fi greu să-i iei: bătrânul vrea să-i ardă de vii…

Alexei îl ţintui pe Iakim cu o privire aspră şi plină de neîncredere:

— Cum adică să-i ardă de vii? Cine i-a dat voie? N-o să îngăduim. Nu sunt oamenii lui, sunt ai ţarului…

— Tocmai aia e: aici în codru el e ţarul lor…

— Hai, gata! Nu mai bate câmpii! (Alexei se încruntă şi îşi chemă ostaşii. Aceştia se apropiară şovăitori, dându-şi seama că se întâmplă ceva neobişnuit). Ce să mai stăm la tocmeală cu ei. Spargeţi poarta, băieţi…

— Alexei Ivanovici, fii cu băgare de seamă. Casa de rugăciuni e înconjurată cu stoguri şi au şi înăuntru paie, smoală şi un butoi cu pulbere… Ar fi mai bine să încerc să ţi-l aduc pe bătrân. Cred că şi el îşi dă seama că nu-i glumă să bage în cap la două sute de oameni una ca asta. Poartă-te cu el cuviincios, Alexei Ivanovici.

Sihastrului îi place puterea şi o să cădeţi la învoială…

Alexei îmbrânci cât colo pe limbut. Apropiindu-se de poartă, o încercă să vadă dacă e trainică.

— Băieţi, aduceţi o bârnă…

Iakim se dădu la o parte. Clipind des, se uita lung, aşteptând să vadă ce are să se întâmple. Ostaşii îşi făcură vânt cu o bârnă şi izbiră în cuşacii îngheţaţi ai porţii. După a treia lovitură, cântarea depărtată a rascolnicilor amuţi.

— Du-te în casa de rugăciuni…

— Ţi-am mai spus că nu mă duc, se împotrivi iară ursuz nătângul. Lasă-mă-n pace!…

Nektari intrase gâfâind. În barbă i se sleiseră picături lungi de ceară. Luminile ochilor lui spălăciţi se micşoraseră cât semincioarele de mac: părea că vrea să înspăimânte, dar mai curând îşi ieşise el însuşi din fire. Începu să zbiere cu gâtlejul încleştat:

— Evdokim, Evdokim, a venit judecata de apoi… Mântuieşte-ţi sufletul! Numai un ceas ţi-a mai rămas până la muncile cele veşnice… Vai, ce urgie! Diavolii din tine se bucură! Mântuieşte-te!

— Du-te dracului, strigă Evdokim, scuturând mânios din cap. Care diavoli? N-am avut niciodată aşa ceva! Hai, du-te şi te sclifoseşte în faţa netoţilor…

Nektari ridică metaniile. Nătângul se chirci şi-i aruncă o privire atât de cruntă, încât bătrânul îşi pierdu vlaga şi se aşeză pe laviţă. O vreme tăcură…

— Unde-i Andriuşka?

— Dracu' ştie unde-i Andriuşka al tău…

— Nu mai poţi să te mântuieşti, afurisitule, nu mai poţi…

— Bine, bine, nu boci…

Sihastrul se ridică, ducându-se să vadă dacă ucenicul nu s-a ascuns cumva în cotlonul cuptorului, ca să-şi scape pielea… În clipa aceea, se auziră în curte duduituri şi trosnete.

— Fărâmă poarta, zise nătângul, rânjind. Nektari se

împletici şi, înainte de a fi ajuns la cuptor, începu să clănţăne din dinţi, de parcă îşi pierduse minţile. Ieşind în curte, rantia i se umflă ca o pânză de corabie. Lăsă uşa deschisă.

— Andriuşka, zise nătângul, închide uşa că-i frig.

Nu-i răspunse nimeni. Nătângul scoase belciugul din perete şi se duse, ocărând, să trântească uşa:

— Nu poţi să te aştepţi acum la nimic bun. Trebuie s-o iau din loc.

Se uită în dosul cuptorului. Andriuşka Golikov, pesemne buimăcit, stătea în picioare, alb ca varul, în cotlonul dintre perete şi cuptor. Sughiţa încet. Evdokim îl trase de mână:

— Nu vrei să mori? Dacă nu vrei, nici nu trebuie: dă-l dracului de foc… Ia vezi unde e cheia, auzi? Unde a pus bătrânul cheia? Vreau să zvârl lanţul de pe mine. Andriuşka! Vino-ţi în fire…

Toată lumea aştepta în genunchi. Femeile plângeau în tăcere, strângându-şi pruncii la piept. Unii dintre bărbaţi îşi lăsaseră laţele să le cadă peste ochi şi îşi acoperiseră obrazul cu mâinile aspre, alţii aţinteau o privire tâmpă spre lumina făcliilor… Bătrânul nu lipsise mult din casa de rugăciuni.

Lumea se odihnea, chinuită după un lung şir de ceasuri.

Nektari nu era mulţumit că toţi se supuneau ca nişte prunci… Răcnea cu un glas înfiorător din amvon: „Gura mea scuipă foc! Vreau dogoare! Doar nu mân o turmă de oi în rai, ci „mladă veşnic vie!…“

Era greu să faci ceea ce vrea el: să simţi că ţi se aprinde sufletul în tine… Toţi erau oameni obidiţi, care fugiseră de traiul amar din satele lor, unde nu erai lăsat să trăieşti în tihnă, ci te tundeau ca pe o oaie. Căutaseră linişte aici. Ce are a face că se umflau din pricina umezelii bălţilor, că mâncau pâine din scoarţă de copaci pisată: erau stăpâni pe ei, atât în codru, cât şi pe ogor… Dar se vede că nimeni nu plăteşte ieftin liniştea. Nektari păstorea sufletele cu asprime. Nu le dădea pace şi

aprindea în ei ura împotriva lui anticrist, stăpânul lumii. Pedepsea pe cei cărora le era lene să urască, iar pe alţii îi alunga. Ţăranul era deprins de când lumea să facă ceea ce i se porunceşte. Dacă i se porunceşte să-şi aprindă sufletul, n-are ce face: îl aprinde…

În ziua aceea bătrânul îi chinuise cumplit şi pesemne că ostenise şi el… Porfiri cetea în strană cu glas subţire, mărturisind dorinţa de jertfă. Sub bolta de lemn, se învăluiau aburi. Picura…

Bătrânul se întoarse neaşteptat de repede: „Auziţi? strigă din prag. Auziţi pe slugile lui anticrist?“ Toată lumea ascultă izbiturile grele în poartă. Nektari străbătu vijelios casa de rugăciuni, atingând capetele oamenilor cu poalele rantiei. Ridicând barba, se închină repede de trei ori, înaintea icoanelor înnegrite. Apoi se întoarse spre păstoriţii săi cu un chip atât de fioros, încât copiii începură să plângă cu sughiţuri. Ţinea în mâini un ciocan de fier şi nişte cuie.

— Suflet, suflet, trezeşte-te! De ce dormi? strigă el. S-a sfârşit… Plinirea vremii e aproape… Nu ne-au mai rămas pe lume decât pereţii ăştia. Să ne înălţăm, copii… În flacăra focului. Am văzut adineaorea deasupra bisericii o bortă în cer… îngerii pogoară spre noi, fiilor şi se bucură, drăguţii de ei…

Ridicând ochii, femeile izbucniră în plâns. Câţiva dintre bărbaţi suspinară înăbuşit.

— Ce să mai aşteptăm? Când se va mai ivi o clipă ca asta? Însăşi împărăţia cerului îşi deschide porţile în faţa noastră… Fraţi, surori! auziţi cum fărâmă poarta?… Oştile diavolului ne-au împresurat pe ostrovul izbăvirii… Dincolo de pereţii aceştia e beznă şi o vâltoare puturoasă…

Ridicând mâna cu ciocanul şi cuiele, se îndreptă spre uşă, unde avea gata trei scânduri. Porunci bărbaţilor să-l ajute şi se apucă să bată singur scândurile de-a curmezişul intrării. Răsuflau şuierător. Credincioşii îl priveau îngroziţi. O femeie tânără, înfăşurată într-un giulgiu alb, scoase un strigăt de spaimă:

— Ce faceţi? Dragii mei, scumpii mei, nu…

— Ba da! strigă sihastrul şi se întoarse spre amvon. E cu putinţă ca un creştin să nu se izbăvească prin foc? Să ardem şi să rămânem veşnic vii. (Oprindu-se, plesni femeia peste obraz). Năroado, ştiu că ai bărbat, casă, o ladă cu boarfe. Dar la ce-ţi trebuie ţie toate astea? Nu sunt ele mormântul tău? Mi-a fost milă de voi, păcătoşii. Dar acum nu se mai poate… Vrăjmaşul e în dosul uşii… Anticristul, beat de sânge, pândeşte în dosul uşii, călare pe o fiară roşie. E fioros şi ţine în mână un potir plin de zoaie şi de scârnă. Împărtăşiţi-vă din el! Împărtăşiţi-vă! Vai, ce scârbavnică ispravă!

Femeia lăsă capul să-i cadă pe genunchi. Tremura toată. Începu să ţipe şi mai tare, ca o smintită. Ceilalţi îşi astupau urechile şi îşi strângeau beregata, ca să nu urle şi ei…

— Ieşi afară, ieşi… (Alte lovituri şi trosnete). Auziţi?! Ţarul Petru e anticristul întrupat… Slugile lui vor să intre aici, ca să ne ducă sufletele… în iad! Ştii tu ce este iadul? … Se află în nişte pustietăţi, dincolo de pământ… E o prăpastie fără seamăn de adâncă, o beznă, gheena în toată înfricoşarea ei. Planeţii îl ocolesc cu spaimă. Un ger năprasnic, de neîndurat, bântuie acolo… Un foc nestins arde pălălaie… Viermi şi pucioasă! Smoala clocoteşte… Acolo-i tărâmul lui anticrist! Acolo vrei oare să te duci?…

Lua snopi de lumânări din cutie şi le aprindea. Alerga sprinten şi le lipea de icoane, pe unde se nimerea. O lumină galbenă se revărsa, orbitoare, în casa de rugăciuni…

— Fraţilor! Purcedem… spre împărăţia cerurilor… împingeţi copiii mai încoace, aşa-i mai bine, să-i adoarmă fumul.. Fraţilor, surorilor, veseliţi-vă… Odihneşte-te laolaltă cu sfinţii, începu el să cânte, fâlfâindu-şi rantia… Uitându-se la el şi ridicând bărbile, bărbaţii cântau şi ei, târându-se în genunchi spre tetrapod. Veneau după ei şi femeile, ascunzându-şi pruncii sub broboade…

Pereţii casei de rugăciuni se cutremurară: uşa bătută în scânduri şi proptită cu un par fu izbită cu ceva din afară. Bătrânul se urcă pe o laviţă şi îşi lipi obrazul de

ferestruica de deasupra uşii pe unde ieşea fumul:

— Nu vă apropiaţi… Nu ne dăm prinşi de vii…

— Tu eşti sihastrul Nektari? întrebă Alexei Brovkin. (Deschiseseră poarta şi acum încercau să spargă uşa casei de rugăciuni). Un chip de bătrân îl privea din ferestruica îngustă. Alexei îi strigă mânios:

— Ce, sunteţi smintiţi?

O mână uscată ieşi cu greutate prin fereastră şi blagoslovi cu două degete pe ofiţerul ţarului. O sută de glasuri cântau înăuntru: „Să învie Domnul”. Alexei se mânie şi mai rău:

— Nu mai tot împunge cu degetele! Eu nu sunt drac şi tu nu-mi eşti tătâne-meu. Ieşiţi afară că sparg uşa!

— Ce oameni sunteţi voi? întrebă sihastrul cu un glas ciudat, sunând a batjocură. Ce căutaţi în pustietăţile astea?

— Suntem oamenii ţarului şi am venit cu un ucaz. Dacă nu vă supuneţi, vă legăm pe toţi şi vă ducem la Poveneţ.

Capul bătrânului pieri din fereastră fără să dea vreun răspuns. Ce era de făcut? Iakim şopti deznădăjduit: „Alexei Ivanovici, zău că au să-şi dea foc..

În biserică, lumea începu să cânte din nou „Odihneşte-te laolaltă cu sfinţii”. Alexei se frământa în faţa uşii, bombănind de ciudă. Cum să plece? S-ar duce vestea prin toate schiturile că rascolnicii au pus pe fugă un ofiţer. Îşi scoase mănuşile, îşi făcu vânt, se apucă cu mâna de ferestruică, se întinse şi văzu înăuntru nişte feţe bărboase înspăimântate, făcându-şi cruce cu două degete şi întorcându-se spre el, în lumina vie a mulţimii de lumînări. Începură să cânte: „Sfinte Dumnezeule, sfinte Doamne“.

Alexei îşi dădu drumul jos.

— Loviţi încă o dată în uşă…

Ostaşii izbiră. Apoi aşteptară. Trei bărbaţi (Iakim recunoscu pe Steopka Barmin şi pe Petruşka Kojevnikov), cu arcuri de vânătoare, cu câte o săgeată după brăcinar, iar cel de al treilea cu o sâneaţă, ieşiră prin ferestruica

din pod, pe coperiş, uitându-se la ostaşi. Cel cu sâneaţa spuse aspru:

— Daţi-vă înapoi că tragem. Suntem mulţi.

Această îndârjire îl zăpăci pe Alexei Brovkin. Dacă ar fi fost târgoveţi, nici nu mai stătea de vorbă cu ei. Aceştia erau însă ţărani de la coarnele plugului şi el le cunoştea bine încăpăţânarea. Omul acela cu sâneaţa semăna leit cu răposatul naşul său. Avea picioarele butucănoase, o barbă ca de sârmă, ochii de urs şi se încingea jos, sub pântec… Doar nu putea să tragă într-unul dintr-ai lor.

Alexei nu făcu decât să-l ameninţe. Iakim se amestecă:

— Cum te cheamă?

— Osip, răspunse în silă omul cu sâneaţa.

— Ascultă, Osip, oare nu-ţi dai seama că domnul porucic e şi el un om supus stăpânirii? Ar fi mai bine să staţi de vorbă cu toată dragostea şi să vă înţelegeţi.

— Ce vrea? întreb Osip.

— Da-ţi-i vreo zece-cincisprezece oameni pentru oştire şi lăsaţi pe flăcăii noştri să se mai încălzească oleacă. La noapte plecăm.

Ascultând, Petruşka şi Stepan se lăsară pe vine la marginea coperişului. Osip se gândi îndelung:

— Nu vă dam.

— De ce?

— Ne trimeteţi la urmă, prin sate, în robie. Nu ne lăsăm de vii. Vrem să murim pentru credinţa cea veche, pentru închinăciunea cu două degete. Asta-i povestea…

Ridică sâneaţa, suflă în tigăiţă, turnă dintr-un corn iarbă de puşcă şi se sprijini bine deasupra uşii.

Ce era de făcut? Iakim îşi dădu cu părerea să-i lase în plata Domnului: Nektari e încăpăţânat.

— O fi el încăpăţânat, dar şi eu sunt la fel, răspunse Alexei. Nu plec fără oameni. Să-i împresurăm.

Trimese doi ostaşi să deshame şi să dea nutreţ la cai, pe alţi patru într-o chilie, să se încălzească, iar celorlalţi le porunci să fie cu ochii în patru şi să aibă grijă să nu se aducă în casa de rugăciuni nici apă, nici mâncare. Ziua

era pe sfârşite. Gerul se înteţea. Rascolnicii cântau viersuri de îngropăciune. Petruşka şi Stepan stătură cât stătură pe coperiş, vorbind în şoaptă. Pricepură că-i tevatură lungă:

— Lăsaţi-ne să ne dăm jos, se rugară. Vrem să ne facem nevoile. Nu putem să pângărim acoperişul.

Alexei le răspunse: „Daţi-vă jos, că nu vă facem nimic“. Deodată, Osip clăti din cap, bâţâindu-şi barba spre ei. Petruşka şi Stepan şovăiră o vreme, dar până la urmă, se duseră după turlă şi săriră pe nişte paie.

Bătrânul Nektari îşi dădu, pesemne şi el seama că nu-i glumă. Îşi apropie de două ori obrazul de ferestruica de fum, privind amurgul cu ochii săi de bătrân. Alexei îl strigă, dar drept răspuns, bătrânul doar scuipă. Apoi, glasul lui dogit se auzi din nou din casa de rugăciuni, acoperind cântarile, rugile şi plânsetele copiilor. Înăuntru se petrecea ceva care nu prevestea nimic bun.

Când se întunerici de tot, vreo zece bărbaţi cu capul gol ieşiră prin ferestruica din pod pe acoperiş. Rotindu-şi mâinile ca nişte smintiţi, strigară:

— La o parte, la o parte!…

Apoi începură să se dezbrace în grabă, scoţându-şi cojoacele, pâslarii, cămăşile şi nădragii…

— Luaţi-le! Strigau aruncând ţoalele jos, ostaşilor. Luaţi-le, prigonitorilor. Trageţi la sorţi. Ne-am născut goi şi tot goi plecăm!

Învineţiţi de frig, se aruncară cu faţa în jos pe coperiş, se frecară pe obraji cu zăpadă, sughiţară, ţipară, apoi săriră în picioare şi ridicară mâinile în sus. Pe urmă, cu bărbile pline de zăpadă, intrară din nou pe ferestruică. Nu mai rămăsese decât Osip. Ochea ostaşii cu sâneaţa nelăsându-i să se apropie prea mult de uşă, Alexei privise înspăimântat spre oamenii despuiaţi. Iakim strigă cu glas plângător, uitându-se la ferestruică:

— Fie-vă milă de copii. Fraţilor, fie-vă milă de femei!

Din casa de rugăciuni se auziră nişte ţipete nu prea tari, dar care te făceau să-ţi astupi urechile de groază. Ostaşii veniră mai aproape, cu chipurile posomorâte:

— Domnule porucic, lucrurile stau prost. Osip n-are decât să tragă în noi. Să spargem uşa…

— Spargeţi uşa! strigă Alexei, încleştându-şi fălcile.

Ostaşii lăsară puştile deoparte şi apucară din nou bârna, Dar deodată turla cu cruce, care abia se mai zărea în adumbrirea amurgului, se clătină. Pământul se cutremură greu. Se auzi o bubuitură şi un suflu vijelios izbi pe toţi ostaşii în piept. Fumul răbufni din ferestruicile de sub acoperiş. Era din ce în ce mai gros. Se lumina în roşu. Printre bârne se vedeau licăririle focului.

Când uşa se sparse sub puterea izbiturii, un om care ardea de viu, cu capul în flăcări, sări afară, chircindu-se ca un vierme, în zăpadă. Un vârtej de flăcări şi de fum se învolbura prin biserică.

Oameni cuprinşi de flăcări săreau şi se zvârcoleau. Focul venea de sub duşumele. Stogurile de paie din jurul casei de rugăciuni începură să fumege.

Ostaşii se dădură înapoi în faţa dogoarei de neîndurat. Nu putură să scape pe nimeni. Scoţându-şi tricornurile, îşi făceau cruce. Pe feţele unora scurgeau lacrimi. Ca să nu mai vadă nimic, ca să nu mai audă urletele acelea neomeneşti, Alexei se duse lângă poarta pe care o spărseseră. Îi tremurau genunchii şi-i era greaţă. Se rezemă de un copac şi se aşeză jos. Îşi scoase tricornul, căută să-şi răcorească fruntea, mâncă zăpadă. Roşeaţa focului lumina acum şi mai puternic codrul alb de nea. N-aveai unde să fugi de mirosul de carne friptă.

Deodată văzu trei bărbaţi care se apropiau, scufundându-se în zăpada purpurie. Unul rămase puţin mai în urmă. Frângându-şi parcă mâinile, se uita în sus, la limba de foc ce se înălţa din nourii de fum deasupra schitului şi a codrului, la vârtejul de scântei… Altul, un nătâng, trăgea de mână pe un bătrân scund cu barbă lungă, îmbrăcat sub rantie cu un cojoc.

— Fugise blestematul! strigă nătângul, târând pe bătrân spre ofiţerul ţarului. Trebuie sfâşiat în bucăţi… A fugit târâş de foc, prin hrubă… A vrut să ne ardă de vii, pe mine şi pe Andriuşka, afurisitul.

8

Printr-un ucaz al ţarului se porunci: „După pilda tuturor popoarelor creştine, anul nu va mai fi socotit de la facerea lumii, ci de la naşterea lui Cristos, în a opta zi de la această dată. Începutul anului să nu mai fie socotit de la 1 septembrie, ci de la 1 ianuarie anul de faţă, adică 1700. În cinstea acestui frumos început şi a noului veac, oamenii să-şi facă urări. Uliţele mai mari şi mai umblate să fie împodobite cu pomi şi cu crengi de pin, molid şi ienupăr, după cum se arată la hanul din dreptul spiţeriei de jos. Oamenii nevoiaşi să pună cel puţin un pomuleţ sau câteva crengi deasupra porţii.

Prin curţile dregătorilor, ale ofiţerilor şi negustorilor, să se tragă cu săcăluşe sau cu puştile, să se arunce artificii, câte are omul şi să se aprindă focuri. Prin mahalale, punând mână de la mână câte cinci-şase case, să se aprindă butoaie smolite, umplute cu paie sau cu vreascuri. Înaintea Sfatului starostilor să se tragă salve şi să se arunce focuri de artificii, după chivernisirea lui…“

Un asemenea dangăt de clopote nu se mai auzise de mult la Moscova. Se spunea că patriarhul Adrian, necutezând să se împotrivească ţarului în nicio privinţă, ar fi dat clopotarilor o mie de ruble şi cincizeci de butoaie de bere tare din beciurile patriarhale. Clopotele parcă săltau în clopotniţe şi în turle. Moscova era învăluită în fum şi în aburii care se ridicau de la cai şi de la oameni. Zăpada îngheţată scârţâia sub picioare. Copacii se încovoiau de greutatea chiciurei. În jurul crâşmelor deschise zi şi noapte tăiai aerul cu cuţitul. Soarele se înălţa prin fum, roşu, ciudat, oglindindu-ne în dardele late ale străjerilor de lângă focuri.

Printre dangătele clopotelor răsunau în toata Moscova împuşcături şi bubuituri de tun. Zeci de sănii, pline de oameni beţi, în fel şi chip de straie, cu obrazurile înnegrite de funingine, cu blănile puse pe dos, treceau în goana cailor. Petrecăreţii ţopăiau, învârteau clondirele în

mâini, răcneau, se scălâmbăiau, cădeau, rostogolindu-se din sanie la picioarele oamenilor de rând, năuciţi de dangătele clopotelor şi de fum.

Moscova vui în zarvă şi în hărmălaie necurmată toată săptămână, până la Bobotează. Izbucniră o mulţime de focuri. Din fericire, nu bătea vântul. Nenumăraţi tâlhari care se ascundeau prin pădurile din împrejurimi se adunaseră în oraş. De îndată ce se vedea fum peste coperişurile pline de zăpadă, răufăcătorii, cu boturi uscate de oaie pe faţă şi cu scufii de măscărici, veneau cu săniile în goana cailor, spărgeau poarta, intrau în casa cuprinsă de flăcări şi prădau totul. Unii erau prinşi, pe alţii îi ucidea lumea. Se zvonise că însuşi Esmon Sokol ar cutreiera prin Moscova.

Ţarul şi prietenii săi, cneazul-papă, desfrânatul bătrân Nikita Zotov şi ierarhii măscărici, în odăjdii de arhidiaconi, cu cozi de pisică, cutreierau prin casele oamenilor de seamă. Beţi şi ghiftuiţi, tăbărau totuşi pe bucate, ca lăcustele, mai mult risipind decât mâncând, răcneau cântări bisericeşti şi se târâiau pe sub mese. Îmbătau gazdele criţă şi plecau mai departe. Ca să nu mai fie nevoiţi să se adune a doua zi din toate părţile, dormeau claie peste grămadă într-o casă oarecare. Colindau prin oraş de la un capăt la altul, firitisind pe oameni cu prilejul Anului Nou şi al începutului altui veac.

Târgoveţii paşnici şi cu frica lui Dumnezeu trăiau zile de groază, neîndrăznind să iasă în uliţă. Nu puteai pricepe ce rost avea tot balamucul acesta. Dracu' îl pusese pe ţar să zăpăcească norodul, să schimbe datina de veacuri!... Chiar dacă trăiau în strâmtoare, dar erau oameni cu obraz, preţuiau banul, ştiau să deosebească binele de rău. Acum, toate se dovedeau a fi rele, pidosnice.

Cei care nu încuviinţau crucea pravoslavnică veneau prin beciuri, la slujbe de noapte. Se răspândise din nou zvonul că în săptămână brânzei va fi sfârşitul pământului: în noaptea de sâmbătă spre duminică va suna trâmbiţa judecăţii de apoi. În mahalaua Bronnaia,

un om aduna norodul lângă o baie, se învârtea, se bătea cu palmele peste obraji şi striga cu glas tărăgănat că el e Domnul Savaot, apoi se prăbuşea la pământ şi se zvârcolea cu spume la gură... Altul, un zdrahon cu laţe lungi, despuiat şi fioros, se ivea în faţa oamenilor cu trei cociorve în mână, făcea proorociri de neînţeles şi vestea cumplite urgii.

Un nou ucaz al ţarului fu bătut în porţi la Kitai şi la Belâigorod: „Boierii, dvorenii, slujbaşii, cinovnicii din despărţăminte şi negustorii vor purta de acum înainte numai straie ungureşti. Când se va desprimăvăra, se vor îmbrăca în haine saxone!”

Asemenea haine şi pălării erau atârnate peste tot în cârlige. Ostaşii care le păzeau spuneau că în curând se va porunci ca toate nevestele de negustori, streliţi şi târgoveţi, preotesele şi diaconesele să umble cu capul descoperit, să poarte fuste scurte nemţeşti şi să aibă sub rochie, pe şolduri, oase de balenă... Gloate de oameni căscau gura buimaci şi îngroziţi lângă porţi. Se spunea în şoaptă că necunoscutul acela cu trei cociorve ar fi aruncat scârnăvii pe un astfel de strai agăţat de cârlig şi ar fi strigat: „În curând vă vor porunci să nu mai vorbiţi ruseşte. La asta să vă aşteptaţi! Vor veni popi papistaşi şi luteri să boteze din nou pe toată lumea. Târgoveţii vor fi daţi în robie veşnică la nemţi. Moscova va fi numită Ceortograd[77]. Cărţile vechi spun că ţarul Petru e jidov şi se trage din seminţia lui Dan“.

Cum să nu fi dat crezare unor astfel de vorbe, când, în ajun de Bobotează, oamenii negustorului Reveakin povesteau, intrând din prăvălie în prăvălie, despre marea şi cumplita jertfă adusă pentru izbăvirea lumii de anticrist: lângă lacul Vâg, câteva sute de oameni, dintre aceia care îşi fac cruce cu două degete şi-au dat foc şi au ars de vii. Deasupra focului cerul s-a despicat deodată şi s-a văzut o boltă de sticlă şi un jilţ sprijinit de patru vieţuitoare. În jilţ şedea Domnul Dumnezeu iar de-a dreapta şi de-a stânga lui se aflau de două ori câte

[77] *Ceortograd* - oraşul diavolului(n.trad).

doisprezece apostoli şi deasupra lor heruvimi cu două aripi, cu doi ochi şi cu două picioare. Dinspre jilţ a pogorât un porumbel, focul s-a stins şi în locul fumului s-au împrăştiat miresme.

La Despărţământul cărăuşiei, un bărbat cu boiu şi înfăţişare obişnuită aruncă la ieşire o epistolă.

Fu strigat din urmă: „Hei, ai pierdut ceva!“, dar omul se sperie şi fugi. Pe plicul lipit era scris: „Să i se înmâneze marelui cneaz, fără a fi deschisă”. Diacul Pavel Vasilievici Suslov abia nimeri mânecile blănii, de amarnic ce tremura. Strigă la vizitiu că-l jupoaie de viu dacă nu mână straşnic şi plecă în goana cailor la Preobrajenskoie.

Ofiţerul de caraulă din sala palatului privi cu dispreţ spre diac, din vârful cheliei şi până la cizmele-i de safian, blănite: „Nu-i voie la măria sa“. Cu mădularele moleşite de zbucium, Pavel Vasilievici se lăsă pe o laviţă. Aştepta multă lume: ostaşi semeţi, ruşi înalţi, cu umeri largi, voinici ca nişte tauri; străini, mai scunzi, dar mai chipoşi (sărmanii, în vremea din urmă începuseră să cam zboare din slujbe, pentru nepricepere şi beţie), ştafete, meşteşugari şi negustori ageri din guberniile Vladimir, Iaroslavl şi Orel. Nu departe, şedeau doi boieri de viţă veche, unul cu capul oblojit, altul cu o vânătaie la ochi: după ce se încăieraseră veniseră să cadă la picioarele ţarului, să se plângă unul împotriva celuilalt. Un străin, cu un chip blajin şi pocâltit de foame, cu ochelari, matematician, chimist şi vestit născocitor al celui dintâi *perpetuum mobile*, o roată de apă care mergea neîntrerupt şi al unui robot, care juca dame şi urina vin şi rachiu după toate legile firii, îmbrăcat cu o jachetă cafenie până la genunchi şi cu o perucă de bumbac, se plimba încolo şi încoace, fără să privească spre nimeni. Matematicianul voia să dăruiască ţarului o sută de patente, care ar fi putut îmbogăţi ţara rusească.

Nikita Zotov, beat, însoţit de un bărbat neobişnuit de gras, năvăli în sală, venind de afară: „N-ai grijă, îi plac pocitaniile. O să te umple de bani“, vorbea cneazul-papă, târându-l pe burduhos spre încăperile ţarului. Îndârjit

deodată, Pavel Vasilievici se apropie de ofiţerul de gardă şi-i spuse grav, privindu-l drept în ochi: „Vorbă şi faptă!” În sală se făcu linişte. Ofiţerul luă poziţia de drepţi şi îşi scoase sabia: „Să mergem“.

Petru luă scrisoarea din mâna lui Pavel Vasilievici (îl durea capul şi-l primise pe diac posac şi nerăbdător) şi o deschise de îndată. Dedesubt iscălea un oarecare Alioşka Kurbatov, şerb al cneazului Piotr Petrovici Şeremetiev. După ce citi în fugă scrisoarea, Petru duse degetele la bărbie:

„Hm!“ Mai citi o dată, înălţă capul, făcu „Ha!“ şi, uitând de Suslov, se îndreptă repede spre sala de mâncare, unde prietenii lui sleiţi de foame aşteptau masa.

— Iată, domnilor sfetnici — ochii lui priveau senini — vă ţin pe mâncare şi pe băutură şi n-am niciun folos de pe urma voastră!… Poftim! (Flutură scrisoarea). Să vedeţi ce i-a trăsnit prin cap unui om de rând, unui şerb! Îmbogăţirea vistieriei… Feodor Iurievici… (Îndreptă privirea spre cneazul Romodanovski, care aţipise şi sforăia încetişor). Dă poruncă să fie găsit Kurbatov şi adus aici numaidecât… Nu mâncăm fără el… Aşa, domnilor, trebuie să vindem hârtie cu pecete; pentru toate zapisele, pentru jălbi, să vindem hârtie pe care s-a săpat zgripţorul, de la o copeică până la zece ruble. Aţi înţeles? N-avem bani pentru război? Uite banii!

CAPITOLUL AL ZECELEA

1

Nu se luminase încă de ziuă când uşile şi începuseră să se trântească prin toată casa şi scările să scârţâie. Slujnicele scoteau afară coşuri, legături şi cufere de călătorie. Cneazul Roman Borisovici înfuleca repede, la lumina unei lumânări de seu. Hăpăind ciorba, întorcea nemulţumit capul:

— Avdotia… Antonida… Olia!… O, Doamne…

Săltându-şi pântecul, întinse mâna după un clondir. Nici majordomul nu se mai vedea. Cineva se dădu de-a dura, pe scară.

— Mai încet, zăbăucilor!… O, Doamne…

Antonida cea zglobie intră fuga, cu părul vâlvoi, îmbrăcată într-o blană veche a maică-si…

— Stai jos, Antonida. Mănâncă…

— Nu pot, tăicuţule…

Luă repede un şal pufos şi fugi în săliţă. Roman Borisovici mai căută cu ochii ceva de mâncare.

Deasupra capului său, la catul de sus, cineva scăpă o greutate pe care o târa şi un nor de ţărână se cernu din tavanul de scândură. Ce o mai fi şi asta îmi dărâmă casa?… Clătinând din cap, trase spre el blidul în care se afla un nisetru. Cneaghina Avdotia, îmbrăcată cu blana şi înfofolită cu nişte şaluri groase, intră pe uşă şi se lăsă să cadă pe un jeţ veneţian, lângă perete. Slăbise de zbucium: de când se ştia, nu părăsise Moscova decât de două ori, o dată ca să plece la Troiţa şi o dată la Novâi Ierusalim.

Şi acum, să pornească, deodată, la asemenea drum! Şi încă pe nepusă masă.

— De ce te-ai încotoşmănat aşa de acum? Dezbracă-te şi ia ceva în gură. Pe drum mâncarea nu-i mâncare, ci chin curat!

— Roman Borisovici, plecăm departe?

— La Voronej, dragă.

— Aoleu!…

Sughiţă, gata să izbucnească în plâns. Glasul ascuţit al Olgăi se auzi de sus: „Măicuţo, unde ai pus perucile? Avdotia se săltă uşoară ca o frunză şi ieşi.

Roman Borisovici avea o singură mângâiere: ştia că aceeaşi zăpăceală e în toată Moscova.

Cneazul-cezar, stăpânul şi spaima, oraşului, făcuse cunoscut cu trei zile înainte ucazul ţarului: slujbaşii de pe la despărţăminte, cu soţiile şi copiii, neguţătorii de seamă şi oamenii cu vază din aşezarea nemţească să plece la Voronej, pentru a fi de faţă când se va da drumul pe apă navei „Predestinaţia“, o corabie atât de mare, încât nici în străinătate nu se prea văzuse una asemănătoare.

Întrucât venea curând dezgheţul, să pornească fără întârziere, ca să mai apuce drum de sanie.

Deşi anevoie, Roman Borisovici începuse să se mai descurce în treburile politiceşti. În ianuar, după sărbătorile cele cu tămbălău, veniseră câteva scrisori din Ţarigrad, de la înaltul trimis Emelian Ukrainţev. Turcii erau gata să încheie pace, cerând doar mici hatâruri, pentru ca minţile întărâtate să poată fi împăciuite. Emelian Ukrainţev îi făcuse chiar să se împace cu gândul că Moscova rămânea neclintită asupra temeiurilor statornicite la Karlowitz: „Fiecare rămâne stăpân pe ceea ce stăpâneşte”.

Deodată, însă, la Ţarigrad se petrecuse ceva, un duşman se amestecase în neguţări şi turcii se îndârjiseră mai rău ca înainte: cereau să li se dea Azovul, oraşul Kazâkerman, târgurile de pe Nipru şi ca ţarii Moscovei să plătească haraciu hanului din Krâm, ca şi în trecut. De Sfântul Mormânt nici nu mai voiau să audă.

Primind aceste veşti, Petru plecă în mare grabă la Voronej. Gonind la baie, cu o măturică din frunze de mesteacăn, fumurile beţiei sărbătorilor, Alexandr Danilovici colindă cu o caretă bogată pe la negustorii de seamă, vorbindu-le cu căldură: „Trebuie să ne veniţi în ajutor. Dacă la primăvară nu-i băgăm în sperieţi pe turci

cu o flotă mare, nu mai avem pace. Se duce dracului tot ce am făcut până acum.”

La rândul său, Lev Kirilovici spunea, la Kremlin, cu lacrimi în ochi înalţilor dregători: „Se poate să răbdăm asemenea ocară? Să plătim, ca înainte, haraciu hanului din Krâm, să îngăduim în fiecare primăvară urdiile tătăreşti în cele mai frumoase ţinuturi ale noastre? Putem să mai răbdăm ca turcii şi papistaşii să pângărească Sfântul Mormânt? Să ne dăm şi cămaşa pentru făurirea marii flote de la Voronej, aşa cum am făcut sub Minin şi Pojarski[78].”

Tovărăşiile pentru durarea de corăbii fură nevoite să desfacă din nou baierele pungii. Zvonuri îngrijorătoare despre un război apropiat se răspândiră prin Moscova: se spunea că lumea întreagă ridică armele. Străinii, care se furişau ca şoarecii spre ţara rusească şi înapoi, împrăştiau prin toată Europa zvonul că Moscova nu mai e cum a fost, sălaşul paşnic al adevăratei pravoslavnicii; că e plină de ostaşi şi de tunuri, că tânărul ţar e înfumurat şi că sfetnicii săi sunt cutezători… Moscova caută ceartă cu lumânarea…

Deunăzi, la Kremlin, Roman Borisovici făgăduise fără să stea mult pe gânduri să dăruiască hrana pe un an pentru vasul început „Predestinaţia”. Umflându-se de mânie şi înroşindu-se, strigase înaintea lui Lev Kirilovici: „Mă înham şi eu, numai obrazul ţarului să rămână nepătat”. Într-o noapte, coborâse cu o lumânare în tainiţa din beci, dezgropase dintr-un colţ o oală şi numărase 150 de ruble în copeici, partea lui pentru tovărăşie. Chiar atunci, aflându-se singur în beci şi pipăind în lumina şovăielnică fiecare ban, nu-l munceau alte gânduri. Nu mai era cneazul Buinosov cel de odinioară: se dăduse pe brazdă.

Înăbuşise în el toate gândurile potrivnice, le ferecase cu şapte lăcate. Cu astfel de gânduri, cneazul Lîkov sta la

---

[78] *Kosma Minin* - negustor din Nijni-Novgorod şi cneazul Dmitri Pojarski, conducătorii oştirii populare care a eliberat în 1011-1012 Moscova de cotropitorii polonezi (n.r.).

moşia sa, în surghiun. Stepan Beloselski, un cneaz netot, strigase beat către cneazul-cezar la un chef: „Pesemne c-o să-mi porunceşti să nu cuget nici noaptea aşa cum vreau? Mi-aţi ras barba, m-aţi îmbrăcat în nădragi franţuzeşti… Acu vreţi să-mi luaţi şi sufletul?…“ Şi-i arătase cotul.

Cneazul-cezar se mulţumise să zâmbească acru. A doua zi dimineaţa, cneazul Stepan primise porunca să plece la Pustozersk ca voievod…

Roman Borisovici avea destulă glagorie. Dar oare câtă glagorie îţi mai trebuia ca să joci tontoroiul după cum îţi cânta năstruşnic ţarul Petru? Parcă nici noaptea nu mai dormea tot căutând să scornească ba una, ba alta, ca să nu dea pace oamenilor. Să plece toată Moscova la Voronej!…

Pentru ce? Să stea înghesuiţi, să mănânce prost, să doarmă pe läviţi, prin izbe amărâte? Să bea votcă cu marinarii? Dar femeile?! Pentru ce să le mai ia şi pe ele! O, Doamne!…

Roman Borisovici bău un pahar mai mult, ca să-şi potolească gândurile răvăşite. Se lumina de ziuă. Nişte stăncuţe se lăsaseră pe pomul desfrunzit din faţa ferestrei. Oricât s-ar strădui ţarul să tulbure liniştea oamenilor, lumina verzie a zorilor a rămas aceeaşi ca şi sub bunici şi aceiaşi nouri trandafirii se învăluiesc dincolo de turle… Roman Borisovici gemu din fundul rărunchilor, cu gura închisă. În curte se auziră clinchete de zurgălăi; rândaşii înhămau caii la rădvane, dând glas…

Porni la drum cu două rădvane şi cu trei sănii pline de boclucuri şi de orătănii. Zurgălăii clincheteau jalnic. Drumul Kolomnei era bătătorit, dar plin de hârtoape. Din verstă în verstă, se înălţau pari roşii, iar printre ei, mesteceni de curând sădiţi. Antonida şi Olga numărau parii şi mestecenii (n-aveau cum să-şi treacă altfel vremea sub soarele acela de martie: pe toată întinderea n-aveai la ce să te uiţi decât doar la pojghiţa de gheaţă care acoperea zăpada şi la crângurile vineţii din zare). Cele două fete ghiceau, numărând ciorile din copacii de

lângă drum, ce întâlniri de dragoste or să aibă. În alt rădvan, rezemat cu umărul de Avdotia, Roman Borisovici sforăia uşor, molfăind din buze la hopuri. Era o călătorie plăcută.

Urma să dea nutreţ la cai în satul Ulianino, la cincizeci de verste de Moscova. Coperişurile de paie ale satului nu se zăreau încă din vâlcea, când un rădvan înalt căptuşit cu piele şi tras de şase cai murgi, cu doi falaitari, trecu pe lângă chervanul lui Buinosov. O femeie frumoasă, cu priviri galeşe, înfofolită în samuri negri, se uită cu nepăsare la cele două fete, care începuseră să se foiască iscoditoare.

— E Ana Mons, Ana Mons, se frământa Antonida întinzând gâtul din blana maică-si. Uite-te, Olga, e cu un cavaler... (În adevăr, în fundul rădvanului care trecuse repede pe lângă ei, era un bărbat cu obrajii raşi şi cu tricorn galonat).

— Să mor dacă nu-i Königseck.

Antonida bătu din palmele înmănuşate.

— Ce vorbeşti?... Vai, ce neruşinare!...

— Vezi-ţi de treabă... E o nemţoaică, o căţea... Toată Moscova vorbeşte de Königseck, numai ţarul e orb...

— Ar trebui bătută cu biciul într-o piaţă...

— Aşa va sfârşi...

În sat, aproape toate ogrăzile erau ticsite. Prin porţile deschise, se vedeau numeroase rădvane boiereşti. Slujnicele alergau prin nămeţii murdari de balegă, prinzând păsări. Roman Borisovici se supără pe Avdotia:

— Aţi văzut cât am întârziat din pricină că v-aţi gătit atât, toantelor? Trebuia să plecăm cu noaptea în cap... Unde mai găseşti acum o casă slobodă?...

Porunci slugilor s-o ia spre hanul stăpânirii. Asemenea hanuri, cu câte patru ferestre şi cu o scară cu cinci trepte, se clădiseră în anul acela la fiecare poştă, până la Voronej. Căpitanii de poştă primiseră poruncă să aibă mâncare şi băutură din destul şi să vegheze să nu se vadă pe undeva vreun gândac, pentru că ţarul nu poate suferi astfel de lighioane.

Căpitanul de poştă, cu sabie şi cu perucă, ieşi pe scară şi dând din mâini spre cei care se apropiau spuse: „E plin, e plin, nu mai e loc“. Roman Borisovici îl dădu tacticos la o parte şi intră în sală, urmat de cneaghină şi de fetele sale. Căpitanul bombănea deznădăjduit în urma sa. Adevărat, în amândouă încăperile, din dreapta şi din stânga sălii, n-aveai unde să te mişti. Blănuri, pâslari, tricornuri, săbii erau aruncate claie peste grămadă pe podea; slujnicele alergau de colo-colo. Mirosea a ciorbă.

— Tăicuţule, aici sunt boieri de sfat, şopti Olga.

Buinosov îşi dădu seama şi el că trebuie să plece fără gălăgie. Deodată, un glas de femeie cu accent nemţesc strigă în ruseşte din încăperea de pe dreapta, unde râdeau nişte cavaleri cu peruci:

— Cneajna Olga, cneajna Antonida, *poftiţ la masa noastră*.

Perucile se dădură la o parte. Ana Mons, în rochie roşie şi cu bonetă de drum, stând la masă cu un pahar de vin în mână, întorsese capul spre ele, zâmbea şi le chema… Cavalerii: Königseck, ministrul Saxoniei; Karl Knipperkron, nepotul lui Knipperkron, rezidentul[79] Suediei la Moscova şi un franţuz, pe care fetele nu-l cunoşteau, alergară spre ele, ca să le ajute să-şi scoată blănile. „Mulţumesc, mulţumesc, ni le scoatem singure, spuseră fetele, lepădând în grabă hainele vechi ale mamei lor şi aruncându-le peste un maldăr de blăni. („Lasă, măicuţo, nu-ţi iertăm noi ocara asta.”) Intrară de braţ cu cavalerii, făcând reverenţe, pierite de ruşine…

Un băieţaş ca de zece ani, cu părul negru, cu ochii mari şi cu gura întredeschisă, şedea pe laviţă cu spatele la fereastra aburită. Plecându-şi capul cu un gât subţirel, se uita obosit la oamenii aceia voinici, rumeni şi sătui, care-l asurzeau, pesemne, cu glasurile şi hohotele lor de râs. Purta un mundir verde-deschis, uniforma polcului Preobrajenski şi sabie cu leduncă. Picioarele lui în pâslari albi nu ajungeau până jos.

---

[79] Rezident, reprezentant diplomatic (n.trad).

Smiorcăindu-se încă din prag, Roman Borisovici se apropie smerit de băiat, îşi izbi fruntea de duşumea şi se rugă de moştenitorul tronului, ţareviciul Alexei, să-i dea voie să-i sărute mâna.

— Dă-i mânuţa, Alioşenka, dă-i mânuţa spuse rumena ţarevnă Natalia Alexeevna, cu glas vesel şi tărăgănat. (De când ţarina Evdokia fusese dusă la Suzdal, mătuşa lui, Natalia, îi ţinea loc de mamă).

Alioşenka o privi lung şi întinse ascultător cneazului Roman degetele sale acoperite cu manşete de dantelă. Buinosov îşi lipi buzele groase de ele. Ţareviciul încercă să-şi tragă mâna. Olga şi Antonida îşi înfoiară fustele înaintea lui, după toate regulile impuse de *politesse*, cavalerii cei voinici îşi înclinară capetele, bătură din tălpi şi se alăturară salutului familiei Buinosov. Ochii negri ai ţareviciului se umplură de lacrimi…

— Vino încoa, Alioşenka, vino încoa… Ia uite cum a tăbărât lumea pe tine!

Natalia, cu pieptul mare şi cu parul bălai, rotundă la chip ca şi fratele ei, cu o gropiţă năstruşnică în bărbie, trase băiatul şi-l acoperi cu un colţ al şalului ei pufos.

— Nu-i nimic, băiatul o să se facă mare şi o să sperie şi el pe alţii… Nu-i aşa, Alioşenka?

Ţarevna îl sărută pe tâmplă, luă de pe tipsie o bucată de turtă dulce, cu miere, muşcă din ea cu dinţii ei frumoşi şi i-o întinse ţareviciului. De ce staţi în picioare, cneajnelor? Şedeţi şi mâncaţi. Iar dumneata, cneazule Roman, mai stai cu cavalerii. O să vi se pună masa după noi…

Afară de Natalia şi de Ana Ivanovna, mai era la masă o tânără înaltă, cu chipul palid şi inteligent, cu sprâncenele şi genele blonde. Părul ei cânepiu era strâns într-un coc, în creştetul capului. Tânăra mâncase şi, punând la o parte farfuria şi paharul băut pe jumătate, zâmbea, împletind repede cu cârligul un fular de lână colorată. Tânăra era Amalia Knipperkron fiica rezidentului Suediei şi prietenă a ţarului Petru.

— Alexei Petrovici, apropiaţi de mine augustul cap al

alteţei voastre, spuse ea duios în ruseşte, petrecând fularul pe după gâtul băiatului. Îl veţi purta, nu?...

Băiatul îşi atinse posomorât obrazul de mâna ei mare, ca de bărbat. Ana Mons, care stătea dreaptă şi reverenţioasă, îşi ridică cu blândeţe colţurile buzelor şi spuse, de asemenea, în ruseşte:

— Călătoria l-a ameţit pe ţarevici. Dar suntem cu toţii încredinţaţi că ţareviciul e un *zoldat* viteaz... Vedeţi cu câtă bravură îşi poartă sabia?...

Băiatul se uită cu o privire duşmănoasă, de sub cotul mătuşii sale şi de sub şal, la nemţoaica aceea cu faţa albă. Cavalerii, care stăteau în spatele scaunelor, întăriră şi ei că, în adevăr, ţareviciul pare că va fi un băiat curajos...

— Tătucule, măria ta, nădejdea noastră... se tângui, deodată, Roman Borisovici, scoţându-şi dosul în afară, îndoindu-şi genunchii şi uitându-se drept în ochii, copilului. Încalecă pe un cal bun, ia-ţi un paloş ascuţit şi bate oştile nenumărate ale vrăjmaşilor... Apără Rusia pravoslavnică, pentru că numai pe ea o mai avem, tătucule...

Vru să-l sărute pe băiat pe cap, dar nu îndrăzni, îşi lipi buzele de umărul ţareviciului şi, foarte mulţumit, se îndreptă de spate, frecându-şi şalele... Natalia Alexeevna îl privi, nu se ştie de ce, speriată. Ridicând din umeri, Ana Mons zâmbi cu îngăduinţă şi întrebă:

— Pe cine te-ai supărat aşa, cneazule Roman? Mi se pare că n-avem alţi duşmani afară de turci. De altminteri, vrem pace şi cu ei... Nu se prevesteşte niciun război... (Aruncă cu coada ochiului o privire semnificativă Amaliei Knipperkron).

— Vai de mine, dragă Ana Ivanovna... Aşteaptă să se usuce bine drumurile. Să vezi atunci ce război mare pornim... Nu degeaba adunăm oastea şi am adus arme de la Liège...Doar n-o să ne jucăm cu ele...

Amalia Knipperkron îşi lăsă lucrul, făcu ochii mari de uimire, ţuguie gura şi faţa i se lungi. Schimbând priviri cu înţeles, cavalerii ascultau pe Buinosov, care povestea

lăudăros despre pregătirile de război. Königseck, ministrul Saxoniei, îşi scoase repede tabachera din haină şi i-o întinse speriat lui Roman Borisovici. Dar acesta îi răspunse: „Lasă-mă în pace cu tabacul tău. Ai răbdare“.

— Nu, dragă Ana Ivanovna, toată Moscova vorbeşte de asta. Ne pregătim… Vom apăra cu piepturile vechile noastre ocini livoniene…

De data aceasta, Königseck îl călcă pe picior. Mânioasă şi învăpăiată, ţarevna Natalia strigă:

— Lasă prostiile… Ai visat, poate, război!? Pesemne că nu te-ai dezmeticit încă după beţia de aseară.

Ţinându-l pe Alioşenka de umăr, trecu dincolo de perdeaua de pânză, unde focul duduia în sobă.

Ana Ivanovna, Olga şi Antonida se duseră după ea. Puţin mai târziu, se ridică şi Amalia Knipperkron (uimirea nu i se ştersese încă de pe faţă). Cavalerii se aşezară la masă. Nimeni nu se uita la Roman Borisovici, ca şi cum nici n-ar fi fost acolo… Acesta îşi dădu seama că supărase pe cineva… Dar cu ce? Oare nu poţi să iei apărarea Rusiei pravoslavnice? Rusul trebuie să tacă din gură înaintea străinilor? Privea masa încruntat. Se aduseră bucatele. Nu mai rămase decât un singur loc, cel mai prost, la capătul mesei. Se făcuse de ocară chiar numai prin faptul că aşteptase ca un nătărău să fie poftit la masă. Ia mai duceţi-vă naibii… Cneazul Roman se întoarse şi ieşi în tindă. Cneaghina Avdotia se culcuşise pe un scăunel, lângă blăni…

— Ce aştepţi aici ca o caraghioasă?

— Nu m-au poftit înăuntru, tăicuţule.

— Nu te-au poftit!… Căpoasă mai eşti… Ai uitat din ce neam eşti… Hai de aici…

După ce mâncă şi bău bine, Roman Borisovici se linişti. Poate că scăpase, în adevăr, vreo vorbă în faţa ţareviciului şi a ţarevnei… Cei mari sunt supărăcioşi, mai ales în faţa străinilor. Dar nu face nimic. Unui bătrân i se iartă…

După masă, trântindu-se în rădvan, greoi şi somnoros, Roman Borisovici căscă, îşi căută cu dosul un loc mai

moale şi adormi fără griji în adierea vântului de martie, prevestitor de moină. Era oare cugetul lui neliniştit de ceva? Nu. Cugetul lui era senin. Deci, cum ar fi putut să-şi dea seama că o întâmplare petrecută la un han, care părea atât de neînsemnată, va avea pentru el urmări atât de neobişnuite şi de grave?

Totuşi, n-au lipsit necazurile până la Voronej… Dacă n-ar fi început să bată un vânt rece şi să viscolească, s-ar fi înecat undeva, la trecerea peste vreo apă. Grăbiţi, îşi lăsaseră în drum rădvanul şi acum călătoreau cu poştalionul. Pe măsură ce se apropiau de Don, în satele din drum, ţăranii erau din ce în ce mai îndărătnici. Se uitau chiorâş, ca nişte sălbăticiuni şi nu se descopereau decât după ce striga la ei. Roman Borisovici răguşise răcnind la fiecare han ca să-i dea cai. Intra singur prin casele oamenilor şi lua pe ţărani de piept: „Ştii cine e înaintea ta, porc de câine!… Acu te stropşesc!“

Încleştându-şi cu răutate fălcile, ţăranul clătina din cap, copiii se uitau de pe vatră cu nişte ochi scânteietori ca de lup, o femeie ciolănoasă se aţinea ameninţătoare cu furca sau cu vătraiul: „N-ai de ce să ne stropşeşti, boierule. Ne-au stropşit alţii. N-avem cai. Umblă sănătos“.

Într-un sătuc cu vreo zece izbe dărăpănate de vreme rea, pe un colnic, lângă o gârlă, Buinosovii zăboviră o zi şi o noapte: În sat nu mai rămăseseră decât femeile. Bărbaţii plecaseră cu caii. Dormiră într-o coşmelie fără hogeac, unde, dacă stăteai în picioare, te înăbuşeai de fum. Cneajnele gemeau sub blăni, culcate pe nişte lăiţi puse una lângă alta. Le usturau ochii de fum. Vântul şuiera jalnic.

Deşteptându-se, Roman Borisovici auzi nişte glasuri în uliţă. Pesemne că sosise cineva. Oftă şi ieşi în silă de sub blană. Ograda era scăldată în lumina dalbă a lunii. Stelele licăreau pe cer, printre nourii care se călătoreau repede. După ce-şi făcu nevoile, cneazul Roman se apropie de poartă. În dosul ei auzi nişte glasuri vorbind încet:

— … Ivan Vasilievici, ţăranii din Jukovo fug toţi la primăvară…

— Măre, Doamne, până acu am trăit cum am trăit… dar iacă, a pogorât Azmus, sau anticrist cum îi mai zice şi s-a pornit… Au durat căuşe, au început să scoată tina din baltă. Fac chirpici şi-l usucă prin şuri… Ţăranii noştri cară tină de dimineaţă până noaptea… Toate şurile sunt pline cu tină… Ne-au dăulat caii… Nu mai putem nici să arăm, nici să semănăm…

— A venit şi ţarul să vadă… Zice că nu ajunge… A dat poruncă să se dureze o roată cu căuşe, ca să se scoată tina chiar de pe fund… În faţa lui, au scos chirpicii de prin şuri şi i-au ars. Nu, corvoada asta n-o mai îndurăm. Fugim cu toţii.

— Ne ascundem prin râpe, Ivan Vasilievici. Venim noaptea şi ne luăm şi noi câte un codru de pâine. Asta-i viaţă?…

— Atamane, când se stârneşte răzmeriţa?

Uitând că vântul îşi făcea mendrele pe sub blana pe care şi-o pusese pe cap, Roman Borisovici îşi lipi ochii de o crăpătură din poartă. În lumina firavă a stelelor desluşi câţiva ţărani care stăteau cu capetele aplecate lângă o sanie în care era aşternută o velinţă. În sanie, ţinând hăţurile cu mâna, se afla un bărbat spătos, cu barba căruntă, parcă stropită de var, îmbrăcat cu un zăbun ţărănesc şi cu cuşmă căzăcească pe cap. „Vai de mine, l-am mai văzut undeva pe lotrul ăsta“, îşi zise spăimântat Roman Borisovici.

Unul din ţărani întrebă, aplecându-se spre scândurile săniei:

— La Don ce se mai aude, atamane?

Trecând hăţurile dintr-o mână în alta, omul cu barba bălţată răspunse cu înţeles:

— Mai răbdaţi până la vară…

Ţăranii veniră mai aproape:

— Se aşteaptă un război?

— De-ar da Dumnezeu…

— Să se isprăvească odată…

— Se isprăveşte, se isprăveşte, întări gros bărbosul, cu glas ameninţător. Ne-am ascuţit colţii. Se întoarse în sanie: Oameni buni, la cine pot să-mi las calul?

— Ivan Vasilievici, ai fi putut să vii la mine… Dar mi-a adus dracul aseară un boier cu nişte muieri… îşi fac de cap… Mi-au împrăştiat fânul şi paiele. Am ascuns ovăzul, dar mi l-au găsit. — şi n-ai să mă crezi, îl dau la cai cu găleata… Ce-o să am de la el? N-o să mă aleg nici cu o copeică..

Bărbosul începu să râdă:

— Ha!… Ha-ha!… Vezi că am un jungher în straiţă, sub capră. Ia-l… şi înşfacă-ţi copeica… Aşa, şerbilor… întinse hăţurile. Atunci, la cine trag?

Unul se desprinse de lângă sanie:

— Hai la mine, Ivan Vasilievici… Am loc berechet…

Abia acum simţi Roman Borisovici ce frig îi e. Clănţănind din dinţi, se grăbi să intre în întunericul casei:

— Avdotia… bâigui, zgâlţâind-o pe cneaghină care era ameţită de fum în somn. Unde ai pus pistoalele? Olga, Antonida, treziţi-vă… Aprindeţi focul… Unde aţi pus cremenea şi amnarul? Mişka, Vanika, sculaţi-vă şi înhămaţi caii…

Palatul de lemn al ţarului, de curând clădit, era aşezat pe o limbă de pământ, între albia veche şi cea nouă a râului. Petru nu şedea acolo aproape de loc, dormind pe unde-l prindea noaptea. În palat stăteau Natalia Alexeevna cu ţareviciul şi ţarina văduvă Praskovia[80] cu fetele ei, Anna Ivanovna, Ekaterina Ivanovna şi Praskoia Ivanovna. Boieresele şi fetele acestora venite la serbări erau găzduite tot acolo, claie peste grămadă. N-aveai unde să te mişti: palatul era împresurat de băltoace şi de şuvoaie de apă. Pe fereastră, se zăreau coperişurile de scânduri ale magaziilor şantierului, scheletele de un galben viu ale corăbiilor în construcţie pe malul Voronejului vechi, nişte râpe pline de zăpadă înnegrită şi

[80] Văduva ţarului Ivan, fratele lui Petru (n.a.).

un şir de colnice acoperite de peria deasă a cioturilor de copaci.

În aşteptarea balurilor şi a focurilor de artificii, fetele lui Buinosov se plictiseau la fereastră.

Chiar că nu se putea un loc mai prost! Nici tu crâng ca să te plimbi, nici tu mal de apă ca să mai iei aer; numai glod, gunoaie şi talaş… Dinspre mal, de pe corăbiile cele galbene, se auzeau bocănituri şi glasuri de bărbaţi. Pâlcuri de cavaleri se duceau deseori călări într-acolo. Dar fetele nu-i admirau decât de departe pe călăreţii aceia zvelţi.

Nimeni nu ştia când vor începe serbările. În preajma corăbiilor focurile luminau toată noaptea; se lucra fără întrerupere. Fetele îşi puneau fustele în ferestre, ca să nu fie trezite de licăririle spăimoase ale flăcărilor…

Când glodul începu să se zbicească în curtea palatului, împrejmuită cu gard de răzlogi, îşi făcură obicei să iasă pe scară, la soare şi să stea acolo fără rost. Ar fi putut, fireşte, să-şi mai schimbe gândurile, stând de vorbă cu fetele de pe scările celelalte: cu cneajna Lîkovaia, toanta rotundă cât un butoi, cu ochii îngropaţi în grăsime; cu cneajna Dolgorukaia, fudulă şi negricioasă (oricât căuta s-o ascundă, toată Moscova ştia că are picioarele pline de păr) sau cu cele opt cneajne Şahovskoi, răutăcioase şi bârfitoare. Acestea nu făceau altceva decât să şuşotească toată ziua, parcă ar fi avut mâncărime pe limbă. Dar Olgăi şi Antonidei nu le plăceau femeile.

Într-o dimineaţă, o mulţime de bărbaţi intrară în curte şi aşezară leagăne, căluşei şi scrâncioabe.

Dar nu puteai să ajungi la ele. Ba voia să se dea ţareviciul, îmbrâncindu-şi guvernantele, ca să nu-l mai ţină de cingătoare, ba fetele ţarinei Praskovia. Împreună cu copiii venea şi neamţul Johann Ostermann, un om cu faţa mare şi cu o privire de viţel, gravă şi încruntată, purtând ochelari cu sticle rotunde, îmbrăcat cu o jachetă de culoarea tabacului, având într-un buzunar o batistă, iar în celălalt un mănunchi de nuiele. Aşeza pe ţarevne în

trăsuri, se suia şi el pe un căluşel şi spunea oamenilor care împingeau: *„Înşepe, aber langsam, langsam”*[81]. Apoi, închizând ochii sub sticlele ochelarilor şi târşâind pe pământ tălpile uriaşe ale încălţărilor lui, se învârtea până-i venea rău.

Uneori, cobora pe scara din faţă o ceată pestriţă de măscărici cu caftanele întoarse pe dos, printre care erau şi nişte etiopieni, negri ca funinginea, precum şi doi bătrânei ghiduşi în straie muiereşti, toţi urmaţi de câteva slujnice late în şolduri. Ţarina Praskovia se ivea, sprijinită de braţe, pe scară, într-o rochie largă de catifea neagră.

I se aducea un jeţ şi nişte perine. Se aşeza, ferindu-şi de soare faţa ei rotundă ca un pepene galben, sulemenită, cu ochi albaştri. Nu purta perucă, pentru că avea păr frumos. Piticii, măscăricii şi ghiduşii, umflându-şi obrajii, i se aşezau la picioare. Slujnicele stăteau smerite la spatele ei.

— Şedeţi, şedeţi, spunea agale ţarina către fetele boierilor, care tot făceau plecăciuni. Mai bine aţi fi rămas în ceardacuri. Se uita la leagăne, la scrâncioabe, apoi începea să geamă încet, aplecând capul pe o parte. Femeile se apropiau de ea, speriate:

— Măria ta, lumina noastră, te doare ceva?

— Nu mă doare nimic... Lăsaţi-mă în pace... (Ţarina, bolnăvicioasă, suferea mereu ba de una, ba de alta). Ascultă, Johann, nu te mai învârti atât, o să ameţească ţarevnele... Doamne iartă-mă, da prost mai e neamţul ăsta... Deşirat cât toate zilele, poartă sticle la ochi şi nu-i e gândul decât la scrâncioabe...

Johann Ostermann venea cu fetele înapoi la mama lor. Cea mai mare, Ekaterina, de opt ani, era pistruiată şi era şi saşie. Ţarinei îi era milă de ea. Pe mezina, Praskovia, grăsună şi veselă, o iubea şi-i mângâia mereu părul cârlionţat. O trăgea spre ea, o lua între genunchi şi o săruta pe frunte.

Mijlocia, Anna Ivanovna[82] o fetiţă smeadă: şi

---

[81] *langsam* - încet (germ).

[82] Viitoarea împărăteasă Anna (n.a.).

posomorâtă, cu buzele palide, se apropia totdeauna cu sfială în urma surorilor ei…

— De ce te uiţi în pământ? Mămica nu te mănâncă, spunea ţarina. Lua de pe farfuria pe care i-o întindea un bătrân măscărici ceva dulciuri, îi dădea preferatei Paşenka, îi dădea Katenkăi, apoi îi vâra în mână şi Annei: Na şi ţie o bucată de turtă. După ce ofta, îl măsura cu privirea pe preceptor, din creştet până-n tălpi, de la ciorapii lui cafenii de lână, până la peruca bine netezită. Prea devreme a dat copilele pe mâna lui, Ar fi trebuit să le mai alinte dădacele…

Slujnicele cu dosul mare, scuturându-şi fustele, turuiau în spatele jeţului ţarinei:

— Prea devreme le-ai dat la învăţătură, măria ta…

— Ia mai lăsaţi-mă în pace. Nu-mi mai tot împuiaţi capul…

Ţarina se strâmbă şi-l chemă pe Ostermann.

— Ce le-ai citit astăzi, neamţule? Le-ai învăţat nemţeşte? Le-ai învăţat ţifrele?

Scoţând un picior în afară şi îndreptându-şi ochelarii, Johann Ostermann sporovăia vrute şi nevrute, fără să spună ceea ce trebuia spus. Ţarina dădea încet din cap, neînţelegând nicio iotă. Ştia un singur lucru: de acum, viaţa nu va mai fi cum a fost odinioară. Deşi e greu, trebuie să se ia după rânduielile cele noi. Îşi amintea de anul 98, când pentru felul lor vechi de viaţă, toţi boierii din Kremlin fuseseră puşi pe goană, ţarevna Sofia şi surorile ei abia au scăpat de cnut, iar ţarina Evdokia, cu toate că bărbatul ei trăieşte, varsă lacrimi în călugărie la Suzdal…

Nu degeaba se trăgea Praskovia din neamul Saltîkovilor. Era bolnăvicioasă, dar deşteaptă. Era deştept şi fratele ei, Vasili, sfetnicul, administratorul şi majordomul ei. Amândoi îşi dăduseră seama că Petru Alexeevici nu se poate lipsi de o curte cuviincioasă la Moscova: trimişii străini şi oamenii de seamă, care vin de peste hotar, sunt mândri; nu oricine poate fi dus în Kukui, la Ana Mons… De aceea, ţarina Praskovia rânduise ca în

încăperile ei să fie *politesse* şi primea trimişi, călători şi negustori de seamă, care veneau din străinătate. Obiceiurile dragi de altă dată rămăseseră în odăile din dos. La nevoie, erau date deoparte. Pentru toate acestea, Petru Alexeevici o iubea şi-i făcea tot felul de hatâruri.

După ce se plictisea stând în bătaia soarelui, Praskovia Fedorovna intra în palat împreună cu fiicele şi cu slugile ei. Fetele lui Buinosov se urcau în scrânciob şi porunceau oamenilor să le învârtească repede de tot. Chicoteau de plăcere. În depărtare se auzeau bubuituri de tun şi strigătele oamenilor care ridicau un catarg pe vreuna din corăbii. Pe urmă, venea ora mesei şi plictiseala adormitoare din odăiţele bine încălzite în care mirosea a răşină. Roman Borisovici trimisese de vreo două ori din târg pe un om după rufe. Trimisul spusese că cneazul stă înghesuit cu alţi trei bărbaţi, într-o cămăruţă din casa lui Apraxin şi că nimeni nu ştie când se va sfârşi şederea asta la Voronej…

Într-o zi, la amiază, Petru intră călare în curte, slab, înnegrit de soare şi cu obrajii proaspăt raşi. Se uită vesel spre scrâncioburi şi spre ferestrele în care femeile somnoroase începuseră să se frământe.

Descălecă, îşi îndreptă lenta cu care era încins peste jacheta lui strâmtă şi fugi sus la ţarina Praskovia.

Nu trecuse niciun minut şi tot palatul află că nava va fi coborâtă pe apă a doua zi dimineaţa şi vor începe serbările.

Nava „Predestinaţia“, cu două punţi şi cu cincizeci de tunuri, se afla pe cală, proptită cu pene, pe malul care cobora lin spre apă. Pupa ei dreaptă, cu trei rânduri de spiraiuri pătrate, era măiestrit împodobită cu sculpturi din lemn de stejar. Pe bordurile negre erau trase două dungi albe; sabordurile tunurilor, cu balamale de aramă, erau deschise. De vergi erau prinse vele făcute din pânză trainică.

La prora obtuză, aşezată mult mai jos de pupă, o naiadă goală susţinea cu nişte braţe puternice, ca două bârne, bompresul lung, care, spre deosebire de alte

corăbii, n-avea decât pânze triunghiulare.
Corabia fusese construită după schiţele lui Petru, sub supravegherea sa, a lui Fedosei Skleaev şi a lui Aladuşkin.
Soarele se înălţase dincolo de dealurile verzui şi de vechile turnuri ale Voronejului. Cerul era albastru, fără un nour şi vremea răcoroasă. Un vântuleţ plăcut stârnea pe apă valuri mărunte, îndemnându-te să ridici pânzele şi să te laşi dus în voia şuvoiului, spre depărtări primăvăratice.
Lângă vas, pe o podină de scânduri, se aşezaseră mesele cu mâncări şi băuturi. Vântul flutura colţurile feţelor de masă roşii, penajele tricornurilor, buclele perucilor şi ciucurii lentelor ofiţereşti.
În jurul meselor stăteau: ţarina Praskovia şi ţarevna Natalia cu copiii, ambasadorii şi miniştrii străini, negustori olandezi, englezi, poloni, nemţi şi nişte călugări iezuiţi care veniseră de la Paris, Amalia Knipperkron, inginerul militar saxon Hallart şi arhiducele Carol Eugen von Kruy, care tocmai sosise cu o scrisoare din partea regelui August. Oaspeţii ceilalţi, deşi boieri de viţă veche, acum neavând atâta însemnătate, stăteau în picioare pe podină. Marinarii împărţeau rachiu din ciutura de lemn.
Arhiducele von Kruy şedea nestingherit între ţarină şi ţarevnă. Sprijinindu-se cu coatele de masă, îşi răsucea mustăţile blonde şi privea în sus, absent. Avea nasul lung şi strâmb, faţa buhăită şi pungi sub ochi; peruca lui teşită pornea de la sprâncene. Sub jacheta sa violetă se vedea o eşarfă, la gât un colan de aur, iar pe piept de o parte şi de alta stele încrustate cu diamante. Şi ţarina şi ţarevna se simţeau stânjenite înaintea lui: era un arhiduce al Sfântului Imperiu Roman, un soldat neînvins care luase parte la cincisprezece bătălii vestite. Dar, pesemne (aşa socoteau moscoviţii, deşi n-o spuneau), arhiducele avea buzunarele goale, altfel nici dracul nu l-ar fi adus la Voronej… Piotr Pavlovici Şafirov stătea ca tâlmaci în spatele arhiducelui.
Acesta spuse, închizând pe jumătate ochii cu pleoapele roşii:

— Rusia e o ţară minunată, ruşii sunt oameni harnici şi cu frica lui Dumnezeu, iar femeile ruse sunt încântătoare. Europa e oarecum surprinsă de dorinţa stăruitoare a ruşilor de a ne imita obiceiurile şi îmbrăcămintea. Însuşi Dumnezeu îndeamnă Rusia să-şi îndrepte privirile înspre Asia şi să aducă la picioarele tronului ţarilor o mare mulţime de popoare asiatice, să deschidă o cale liberă spre Persia şi China. Iată o misiune excepţională care ar folosi întregii lumi creştine…

Arhiducele nu-şi isprăvi cugetarea: oaspeţii începură să se foiască, să târşească picioarele. Ţarul, îmbrăcat cu pantaloni olandezi de catifea, până la genunchi, cu o cămaşă de pânză groasă cu mânecile suflecate şi cu o pălărie rotundă de muşama, lăsată pe ceafă, venea dinspre corabie. Se opri lângă podină şi îşi scoase cu respect pălăria în faţa rotofeiului amiral Golovin, care cu o perucă mare pe cap stătea înaintea unei cupe cu vin unguresc…

— Sănătate, domnule amiral…

— Să trăieşti, meştere Petru Alexeevici, răspunse Golovin.

— Domnule amiral, corabia e gata de lansare. Porunceşti să scoatem penele?

— Scoateţi-le. Cu Dumnezeu înainte!

Încetând de a se mai trage de mustăţi, arhiducele se uită uimit la ţar, care, ca un teslar de rând, ca un om oarecare, se înclină înaintea amiralului, îşi puse pălăria şi plecă grăbit, călcând pe talaş.

„Pregătiţi-vă!…” porunci lucrătorilor. Aceştia începură să forfotească pe sub carena înaltă a vasului.

Petru apucă, din mers, un ciocan de tuci: „Aşezaţi-vă la pene… Hai, toţi odată… Daţi jos penele…”

Loviturile de ciocan începură să răsune în bârnele de care era proptit, în faţă, uriaşul vas. Trâmbiţele vuiră prelung. Oaspeţii se ridicară, înălţând cupele. Umerii lui Petru, care lovea cu ciocanul, zvâcneau sub cămaşă. Catargurile începură să se legene şi vasul se lăsă puţin în jos. Apoi, după o vreme începu să alunece pe tălpile

înclinate, unse cu grăsime. „A pornit, a pornit...” strigară cei de pe podină.

Corabia luneca din ce în ce mai repede spre apă. Grăsimea de pe tălpi începu să fumege. Prora atinse apa. Naiada aurită se cufundă până la brâu. Împroşcând fulgerător înaintea sa două trâmbe de apă, vasul luă linia de plutire, se răsuci şi se legănă. Flamurile se înălţară pe catarguri şi vântul le întinse limbile înguste de mătase. Din saborduri ţâşniră flăcări: trăgeau tunurile…

În târg, lângă pod, în casa lui Menşikov, petrecerea era în toi de două zile. Unii dintre musafiri nu se culcaseră de loc, alţii se tăvăleau în fân, pe sub mese (în sala de mese, fânul se schimbase de câteva ori). După ce se odihneau puţin pe la casele lor, doamnele se fardau, îşi schimbau rochiile şi veneau din nou cu caretele în goana cailor. În ajun fuseseră focuri de artificii, acum era mare bal.

Străinii erau încântaţi de serbări. Piotr Pavlovici Şafirov, neprecupeţind nimic, îi ospăta cu cel mai bun vin unguresc (ruşilor li se dădea un vin mai puţin bun). Şiretul evreu făcu pe unii dintre miniştri să scrie prietenilor de la Constantinopol despre toate cele văzute acolo: după „Predestinaţia“, fură lansate într-o săptămână încă cinci corăbii mari şi patrusprezece galere; celelalte vase se lucrau în grabă; scheletele lor pântecoase se întindeau până la mahalaua Cijovka.

Dacă adăugai toate aceste vase la flota din Marea de Azov, sultanul, care păzea Marea Neagră ca pe o fecioară neprihănită, nu mai putea fi atât de înfumurat în negocierile de pace…

Antonida, într-o rochie azurie şi Olga, întruna de culoarea lămâii, şedeau la masă în sala de lemn, cu două rânduri de ferestre, clădită în grabă. O sută cincizeci de oaspeţi petreceau la acea masă, aşezată de-a lungul a trei pereţi ai încăperii. În mijloc măscăricii se întreceau pe ei înşişi, jucându-se de-a capra, lovindu-se cu băşici umplute cu mazăre, lătrând, mieunând şi sărind de colo-

colo atât de năbădăioşi, încât fânul zbura în tipsii şi peste peruci. Dar nimeni nu-i mai privea. Cneazul-papă, bătrân, cu tiara sa de tinichea, obosise sub uranisc, tot făcând semne pe fereastră tunarilor, după fiecare închinare. Pereţii se cutremurau de salvele tunurilor. Măscăriciul Iakov Turghenev făcuse cu câteva clipe mai înainte pe toţi mesenii să izbucnească în hohote de râs intrând îmbrăcat turceşte, cu turban, feregea şi papuci, călare pe un porc murdar, clătinându-şi faţa buhăită şi scuturând din barba calpă: „Veniţi şi pupaţi tălpile prea înălţatului sultan…” Acum, beat turtă, se tăvălea sub masă.

Marinarii cântăreţi răguşiseră de tot, iar muzicanţii sunau alandala din cornurile lor. Toată lumea aştepta să înceapă dansul. Olga avea cavaler pe Leopoldus Mirbach, praporşcic în polcul Preobrajenski, iar Antonida, pe porucicul de marină Bartholomeus Brahm. Cavalerul Olgăi, care se tot freca la faţă ca să se dezmeticească, o mai rupea oarecum pe ruseşte, dar danezul Brahm, roşu ca racul, nu făcea decât să bea şi să clipească din ochi, spre fata copleşită de încântare. Ce să-şi vorbească!… Toate-s de prisos!… Să întindă vârfurile degetelor spre cavaler, să-şi ridice fusta cu degetele şi să lunece, legănându-se pe podelele date cu ceară, în cântările viorilor. Sufletele fetelor erau tulburate, ca apele unui lac, în codru, pe furtună.

Roman Borisovici stătea lângă Avdotia la capătul celălalt al mesei… Îi părea rău că se află atât de departe de ţar. Acesta petrecea înconjurat de străini: de o parte era arhiducele von Kruy, atât de beat, încât nu mai făcea decât să clatine din cap, ca un cal care se apără de muşte, iar de cealaltă parte, Amalia Knipperkron. Până cu câteva clipe mai înainte, Petru fusese vesel, glumise, râsese… Dar se întâmplă ceva (lumea îl văzuse pe Menşikov apropiindu-se de el şi şoptindu-i la ureche) şi râsul îi pieri din ochi. Era vădit că se stăpâneşte. Când se aduse un nou fel de bucate furculiţa şi cuţitul lui nimereau când alături de farfurie, când în obraz. Amalia Knipperkron puse cu simpatie mâna pe mâneca lui:

— *Herr* Piter, liniştiţi-vă…

Petru lăsă jos furculiţa şi cuţitul şi râse strâmb:

— Mâinile sunt duşmanele mele… (Le ascunse sub masă). Ce mă priveşti aşa, isteaţo? Să vezi ce-o să mai dănţuim azi, ne tocim şi tocurile de la ghete…

Amalia Knipperkron îşi încreţi fruntea şi spuse încet pe un ton dojenitor:

— *Herr* Piter, oare nu mai sunt vrednică de încrederea maiestăţii voastre?

Ochii lui Petru scăpărară şi el fremătă din nări:

— Fleacuri!

— *Herr* Piter, am o presimţire rea.

— Ţi-a dat vreo bătrână în bobi?… Întoarse capul.

Amaliei îi tremurau buzele:

— Tata e, de asemenea, foarte îngrijorat… Am primit azi o scrisoare…

— O scrisoare? Petru se uită ţintă, sfredelitor, la chipul tulburat al fetei. Ce scrie Knipperkron?

— *Herr* Piter, am vrea să nu vedem ceea ce ne sare în ochi… Am vrea să nu mai auzim. Dar despre asta se vorbeşte acum pe faţă… (Amaliei îi era frică să rostească un anumit cuvânt şi nasul începu să i se roşească). Aceasta e împotriva raţiunii… Ar fi o perfidie… (Din pricina încordării ochii i se umplură de lacrimi). Un singur cuvânt al maiestăţii voastre, *Herr* Piter…

Deschise gura, ca şi cum ar fi fost gata să scoată un oftat adânc. Dar deodată Vasili Volkov veni repede cu o înfăţişare mohorâtă în spatele jeţului lui Petru. Obrajii lui arşi de vânt erau neraşi, haina de postav boţită, pesemne că abia o scosese din sacul de drum. Din manşetă ieşea colţul unei scrisori. Amalia păli şi ochii ei începură să alerge repede de la ţar la Volkov şi înapoi. Ştia că Vasili se afla cu soţia sa în străinătate… Era limpede că nu venise cu veşti bune…

Petru îi arătă un scaun alături de el: „Stai jos“. Menşikov, cu o perucă falnică, se apropie zâmbind silnic. Petru întinse mâna şi Volkov îi dădu repede scrisoarea.

— E de la regele August, spuse Petru, fără s-o

privească pe Amalia. Veşti proaste… În Livonia, lucrurile sunt tulburi… (Învârti scrisoarea în mână, pe urmă o vârî cu hotărâre sub reverul hainei). Hm… Livonia e departe… Nimic nu ne împiedică să petrecem… (Apoi, către Volkov) Spune-mi cum s-a întâmplat…

Volkov voi să se ridice, dar Menşikov îl apăsă pe umeri şi-l sili să stea jos, el însuşi rămânând în picioare, rezemat de spătarul scaunului.

— Trupele saxone ale regelui August au intrat în Liflanda fără declaraţie de război, spuse Volkov, bâlbâindu-se. S-au apropiat de Riga, dar n-au putut să cucerească decât o cetăţuie, Koberschanz. Din pricina focului puternic al suedezilor, le-a fost frică să atace oraşul… După această acţiune neizbutită, generalul Karlowicz s-a îndreptat spre mare şi a luat cu asalt cetatea Dünamünde, lângă ale cărei ziduri a fost ucis pe loc de un plumb, la sfârşitul asaltului.

— Păcat, păcat de Karlowicz, zise Petru. Asta-i tot?… Puse mâna rece pe aceea a Amaliei. Fata răsufla agitat. Petru îi strânse mâna cu putere. Volkov şovăi. Trecându-şi degetele încărcate de inele prin buclele perucii sale, Alexandr Danilovici vorbi cu nepăsare:

— L-am întrebat şi eu. Nu mai ştie nimic. Când au sosit veşti de la Riga era la Varşovia, iar regele August l-a trimes încoace în aceeaşi zi. Saxonii n-au cucerit Riga şi nici n-o vor cuceri, fiindcă suedezii au colţii tari… Degeaba se frământă.

Fără să-şi scoată mâna dintr-a lui Petru, Amalia plecă repede faţa-i tremurătoare:

— *Herr* Piter, asta înseamnă război, război, şopti ea. Nu-mi mai ascundeţi… Mi-am dat seama încă de pe drum… Vai, ce nenorocire…

Câteva clipe Petru tăcu. Apoi, spuse cu glas răguşit:

— Cum de ţi-ai dat seama? Ai auzit vorbind pe cineva? Pe cine? Încurcându-se, Amalia povesti cât au surprins-o cuvintele cneazului Roman, rostite la han.

— A spus asta Buinosov? întrebă ameninţător Petru. Buinosov? Caraghiosul ăla? (Amalia dădu din cap.

Lacrimile îi şiroiau pe obraji). Ai crezut ce trăncăneşte nătărăul ăla? Şi se mai spune că eşti o fată deşteaptă!… Hai, ştergeţi ochii… (Îşi dădea seama că, fără voie, Amalia îl crede şi se linişteşte). Să-i scrii tatei că nu voi dezlănţui niciodată un război nedrept şi nu voi rupe pacea veşnică cu Carolus. Şi chiar dacă regele Poloniei ar cuceri Riga, nu va avea parte de oraşul acela, i-l voi smulge eu din labe… Aşa să-mi ajute Dumnezeu…

Petru o privi cu ochi mari, în care se citea sinceritatea. Alexandr Danilovici dădu afirmativ din cap şi îşi acoperi gura cu degetele, pentru că un zâmbet ar fi fost nelalocul lui.

Apăsându-şi batista pe obraji, Amalia zâmbea fâstâcită. Crezuse altceva şi acum îi părea rău. Petru se rezemă vesel de spătarul de piele al jeţului.

— Cneazule Roman, strigă el, ia vino-ncoa.

Din pricina larmei stârnite de măscărici, care se vânzoleau lângă o tipsie cu nişte peşti lungi ca şerpii (se dădeau peste cap, smulgându-şi unul altuia peştii din gură), Roman Borisovici nu auzi îndată glasul ţarului. Râdea cu lacrimi. Antonida şi Olga îi făcură semn cu priviri speriate: te cheamă ţarul… Cneaghina Avdotia îl trase de pantaloni: „Du-te, dragă, să te miluiască; ne-a venit şi nouă vremea…”

Roman Borisovici se îndreptă repede spre ţar şi, ridicându-şi haina cu sabia, se închină: „Iată-mă, nădejdea noastră, sunt rob al măriei tale, cu trup şi suflet”. Fără să-l învrednicească măcar eu o privire, Petru îi spuse Amaliei:

— Omul acesta e un mare şi înflăcărat bărbat politic. Dacă l-aş pune *generalissim*, mi-e teamă că ar vărsa prea mult sânge. Să-l folosesc, poate, la treburile casnice?…

Apoi, se întoarse atât de brusc spre Roman Borisovici, încât acesta văzu roşu în faţa ochilor:

— Am auzit că te pregăteşti de război. Că vrei să cucereşti din nou pământurile noastre livoniene. E adevărat?

Roman Borisovici clipea din ochi buimac, simţind că ameţeşte, că i se înmoaie genunchii.

— Avem nevoie de generali viteji. Pentru vitejia ta cea mare, te numesc *generalissim* peste toţi măscăricii.

Ridicându-se repede de pe scaun, Petru îl luă de mână ducându-l spre estrada unde cneazul-papă, cu braţele atârnând şi cu faţa buhăită, încruntată, horcăia în somn de parcă ar fi fost gata să-şi dea sufletul. Petru îl zgâlţâi… „Du-te naibii”, îngână cneazul-papă. Aşteptându-se la altă năzbâtie, oaspeţii se îmbulziră spre estradă. Măscăricii se târâră printre picioarele oamenilor şi se aşezară pe trepte. Într-una din mâini îi vârâră cneazului-papă o cruce făcută din două pipe legate una de alta, iar în cealaltă un ou crud. Roman Borisovici fu silit să îngenuncheze. Cneazul-papă, care se deşteptase, molfăia din buze.

— Să-i dau un cin? întrebă. Hai să-i dau naiba să-l ia…

Şi-l plesni pe Roman Borisovici cu oul în creştet. Gălbenuşul i se scurse pe perucă. După aceea îi vârî pipele sub nas şi-i trase un picior. Măscăricii începură să strige cucurigu. Cneazul Roman fu aşezat călare pe un jeţ şi silit să ţină în mână un ciolan ros, de porc. Apoi îl târâră în mijlocul sălii.

Roman Borisovici încremeni cu osul în mână şi, cu gura căscată. Oaspeţii se prăpădeau de râs arătând spre el cu degetele. Amalia Knipperkron râdea şi ea cu poftă; toate temerile şi toată amărăciunea i se topiseră în această petrecere hazlie.

Antonida şi Olga îşi dădură seama de nenorocire abia atunci când, întorcând capul, nu-şi mai găsiră cavalerii lângă ele; Leopoldus Mirbach şi Bartholomew Brahm se plecau, chercheliţi, la uşă, în faţa răutăcioaselor cneajne Şahovskoi. Mlădiindu-şi braţele şi întorcând încolo şi încoace perucile pudrate, cele opt cneajne făceau mereu reverenţe privind batjocoritor spre fetele lui Buinosov.

În iarna aceea, soţii Volkov nu mai ajunseseră la Riga. Tractul larg, înzăpezit, ducea de la Smolensk prin Orşa spre Kreuzburg. Dincolo de hotarul Poloniei, spre deosebire de ţara moscovită unde mergeai o zi şi o noapte prin codri neumblaţi, de la un sat la altul, aşezările omeneşti erau dese; pe un colnic zăreai o mânăstire sau o biserică şi un conac, pe altul, un castel cu ziduri de piatră şi cu şanţuri. În Rusia, numai slujbaşii cu pământ puţin sau boierii surghiuniţi stăteau la conac, mahmuri ca nişte bursuci, în dosul zaplazului înalt. Panii poloni duceau însă pe moşiile lor o viaţă strălucită, veselă.

— Alexandra Ivanovna dorea arzător să treacă pe la unul din castelele acelea fermecate, ale căror acoperişuri de ţiglă şi ferestre mari se zăreau în dosul teilor bătrâni. Volkov se supăra: „Suntem supuşi ai ţarului, ducem cu noi epistolele lui şi nu şade frumos să dăm buzna peste oameni. Înţelege o dată…“

Dar nu a fost nevoie să dea buzna. Într-o seară târziu, sosiră într-un sat mare, care părea pustiu. Nu se auzeau nici câinii lătrând. Se opriră în faţa unei cârciumi. În vreme ce cârciumarul, un evreu înalt şi adus de spate, cu o căciulă de vulpe pe cap, se căznea să deschidă poarta, Alexandra Ivanovna coborî din rădvan în zăpadă, ca să-şi mai dezmorţească picioarele. Se uita la cornul lunii, a cărei lumină mohorâtă nu întunecase stelele. Era tristă… Păşea încet pe uliţă… Căsuţele se zăreau lăsate aproape toate pe o rână; multe din ele nu mai aveau nici măcar acoperiş: numai căpriorii mijeau negri, pe cerul scăldat de razele lunii. Ajunse la o salcie pletoasă, poleită de chiciură, sub care se afla un mic paraclis. O femeie îmbrăcată cu un suman ţărănesc alb şedea rezemată de uşa închisă, acoperindu-şi faţa cu mâinile. Nu întoarse capul, deşi auzise scârţâitul zăpezii. Sanka stătu acolo câteva clipe, oftă şi plecă. I se păru că în depărtare se aude o muzică.

O strigă Volkov. Intrară în cârciumă printr-o tindă plină de butoaie şi de ciubere. Cârciumarul le lumina drumul

cu o lumânare de seu; mergea cu barba lui stufoasă, întinsă înaintea feţei mici cu ochi bătrâneşti şi trişti. „N-avem ploşniţe, o să dormiţi bine, spuse el în graiul bielorus. Numai de nu i-ar da în gând lui pan Malakowski să vină încoace. O, Doamne, Doamne…”

Înăuntru era cald şi mirosea a acru. Un prunc plângea în leagăn, în dosul unei perdele rupte. Sanka îşi scoase blana şi se culcă pe pilotele reci, aduse dintr-o încăpere neîncălzită. Îi venea şi ei să plângă. Închizând ochii, simţi în dreptul inimii (acolo unde trăieşte sufletul) o nelinişte cumplită… Parcă îi era milă de cineva, parcă simţea un dor în inimă.

Uşa cârciumii se trântea mereu. Jupânul intra şi ieşea; nişte oameni tropăiau pe podele. Copilul plângea molcom… „N-o să pot dormi nici în noaptea asta..“ Bărbatul său o strigă: „Sania, nu mănânci?” Se prefăcu că doarme. Parcă tot vedea luna ştirbită, care-şi arunca lumina palidă, pe spatele femeii în suman alb, lângă paraclis. Voia să uite, dar în zadar… Îi veni în minte o icoană de demult: ochii înfricoşători ai maică-si în clipa morţii… La lumina opaiţului, frăţiorii ei în cămeşuici ude şedeau pe cuptor cu capetele aplecate, ascultând gemetele mamei lor şi privind la umbra pe care furca de tors o arunca pe peretele de bârne, parcă ar fi fost un bătrân cu gâtul slab şi cu barbă de ţap… „Sania, Sania, murmura maică-sa cu glas stins, Sania, mi se rupe inima de mila lor.”

Volkov mânca fără grabă tăiţei. Uşa se trânti din nou şi cineva intră înăuntru, oftând încet. Sanka îşi înghiţea lacrimile: „Aşa trece viata şi fericirea”. Bărbatul ei o rugă din nou: „Sania, bea măcar puţin lapte“.

Un glas de femeie se auzi dinspre uşă: „Milostive pan, stăpâna din ceruri să te aibă în pază! N-am mâncat de trei zile, dă-ne o coajă de pâine, fie-ţi milă.” Simţindu-şi parcă inima străpunsă, Sanka se ridică în capul oaselor, pe laviţă. O femeie se lăsase în genunchi lângă uşă; din sumanul ei alb ieşea chipul jalnic al unui copilaş. Sanka sări în sus şi luă tava cu friptură de gâscă: „Ia!“ i-o dădu

femeii şi clătină din cap: „Du-te, du-te“.

Femeia plecă. Sanka se aşeză la masă. Inima îi zvâcnea atât de năvalnic, încât nu putu să bea laptele. Volkov îl întrebă pe cârciumar:

— N-a rodit pământul la voi?

— Nu. Domnul nu şi-a întors până într-atât faţa de la noi. Pan Malakowski a avut bucate frumoase, le-a şi dus la Königsberg…

— I-auzi, se miră Volkov şi puse lingura pe masă. Îşi vând grânele la Königsberg! Te pomeneşti că iau şi preţ bun.

— Ei, ce preţ, ce preţ! Jupânul oftă, scuturându-şi barba împâslită şi puse sfeşnicul pe laviţă, dar nu îndrăzni să stea jos. Astăzi, negustorii din Königsberg îşi dau bine seama ca, afară de ei, nu mai avem cui vinde grâu. Doar n-o să-l ducem la Riga. Cine vrea să plătească vamă şvezilor? Aşa că ne dau un gulden de pud…

— Un gulden de pud?! Volkov holbă cu neîncredere ochii săi albaştri. Nu minţi?

— Să n-am parte de sănătate dacă mint. Pentru ce să-l mint pe nobilul pan? Când eram tânăr, duceam grâne la Riga. Acolo, plăteau un gulden şi jumătate şi doi guldeni de pud. Nobilul pan nu se supără dacă stau jos? O, Doamne, Doamne!… Isprăvile lui pan Malakowski… A tăiat cu sabia pe un evreu de-al nostru, Alter, din satul lui pan Badowski. Dar pan Badowski e un om gata să ridice toată şleahta pentru o găină. Alter era samsarul lui. Aşa că pan Badowski a venit cu şleahta sa peste pan Malakowski. Au tras cu pistoalele! O, Doamne, Doamne… Pe urmă, pan Malakowski s-a dus cu şleahta sa peste pan Badowski. Câtă iarbă de puşcă au stricat pentru un evreu mort!… Pe urmă, s-au împăcat şi au băut cincizeci de butoaie de bere. Şleahticii lui pan Malakowski au venit aici, m-au luat pe mine, au luat încă cinci evrei de-ai noştri, ne-au zvârlit într-o şarabană, au aşezat de-a latul nişte beţe, ca atunci când cari snopi şi ne-au dus la conacul lui pan Badowski. Pan Malakowski râdea de se prăpădea: „Iacă, pan Badowski, în locul unui jidov, ai

acum şase“. Lui Iankel Kagan i-au rupt o coastă cât a zăcut în şarabană, lui Moise Levi i-au stâlcit ficaţii, iar mie de atunci mi se usucă picioarele…

— Dacă n-ai minţit, întrebă Volkov, turnând lapte într-o strachină, de ce e aşa de sărac satul vostru?

— Păi din ce să se îngraşe ţăranii?

— Nu-i vorba să se îngraşe. Nu trebuie să-i dai ţăranului prea mult nas… Totuşi, de ce nu-şi învelesc casele? După cum văd, aici vitele o duc mai bine decât oamenii. N-aveţi ţărani supuşi, obrocului[83]?

— Toţi ţăranii noştri slugăresc la pani.

— Câte zile?

— Toate cele şase zile.

Volkov se miră din nou… „La noi, vistieria ţarului n-ar îngădui aşa ceva. De la un ţăran gol ca ăsta nu poţi să iei nicio para chioară…”

— Dar cine plăteşte la voi dările? Panii?

— Nu, panii nu plătesc nicio dare. Noi plătim panilor…

— Ce ţară! Volkov zâmbi şi dădu din cap. Ai văzut, Sania, ce bine o duc boierii pe aici?

Dar Sanka nu-l asculta. Rămăsese cu ochii larg deschişi, cu o privire fixă. Se întoarse spre perete şi se lipi de geamul aburit. În uliţă răsunau din ce în ce mai tare cântări, zurgălăi şi glasuri. Îîngrijorat, cârciumarul luă sfeşnicul şi se îndreptă, gârbovit, spre uşă:

— V-am spus eu că pan Malakowski n-o să vă lase să dormiţi.

În faţa cârciumii se opriră vreo zece sănii. Câţiva evrei scârţâiau din viori şi suflau în nişte clarinete răguşite. Un pâlc de şleahtici, lungiţi claie peste grămadă pe covoare, ridicau picioarele în sus, râdeau cu hohote şi chiuiau, îndemnând pe muzicanţi. Un bărbat mustăcios, îmbrăcat cu un cojoc scurt, juca pe zăpada bătătorită; când păşea semeţ, răsucindu-şi mustaţa, când se învârtea ca un turbat cu sabia zburând în urma lui.

Câţiva călăreţi cu făclii în mâini se apropiară şi săriră

[83] *Obroc* - dare în bani pe care ţăranii iobagi care nu munceau pentru boier erau obligaţi s-o plătească acestuia (n.trad).

jos din şa. Din întuneric se iviră patru cai voinici, cu pene de păun prinse în căpestre; într-o sanie deschisă se aflau câteva şleahtice. (Sanka se lipi cu faţa de geam, privi cu ochii mari pe străine: toate purtau contăşele strâmte de catifea, cu gulere de blană şi căciuliţe puse pe o sprânceană). Şleahticele râdeau în lumina făcliilor. Un pan îndesat coborî de pe scara din spatele săniei şi se îndreptă, clătinându-se, spre cârciumă, unde zări chipul Sankăi în dosul geamului aburit. „După mine!” porunci el însoţitorilor. Panul şi şleahticii, unii cu cojoace de rând, alţii jerpeliţi, dar toţi cu săbii şi cu pistoale, dădură buzna în cârciumă. Roşu ca un talger de aramă, panul se crăcănă şi îşi netezi cu palma o mustaţă atât de mare, încât mâna nu putea s-o acopere. Contăşul lui, căptuşit cu vulpi argintii, era plin de zăpadă: de bună seamă că panul căzuse de mai multe ori de pe scara saniei. Zăngănind din sabie şi sticlindu-şi ochii spre Sanka, vorbi fălos, încordându-se din pricina beţiei:

— Nobilă pani prinţesă, afurisitul de cârciumar m-a vestit prea târziu de sosirea dumneavoastră. Se poate ca atât de frumoasa şi nobila pani să doarmă într-o cârciumă murdară?! Nu se poate.

Şleahtici, aruncaţi-vă la picioarele paniei şi poftiţi-o la noi, la castel…

Umplând cârciuma cu o duhoare de băutură, şleahticii, printre care erau şi oameni cu părul alb şi cu crestături de sabie pe obraz, se lăsară într-un genunchi înaintea Sankăi. Îşi scoaseră cuşmele şi începură să se bată cu pumnii în piept:

— Nobilă pani prinţesă, chiar dacă ar fi să mor, tot n-aş pleca de la picioarele dumneavoastră de zeiţă. Poftiţi la pan Malakowski.

Aşa cum se ridicase de la masă, cu şalul coborât pe umeri, Alexandra Ivanovna stătea acum înaintea şleahticilor îngenuncheaţi, palidă, cu sprâncenele ridicate şi cu nările fremătătoare.

Cârciumarul ţinea lumânarea sus. Văzând o femeie atât de frumoasă, pan Malakowski îmbrânci un şleahtic,

apoi pe încă unul şi, apropiindu-se, se lăsă şi el greoi într-un genunchi:

— Vă rog.

Sanka întoarse totuşi capul şi se uită la bărbatul ei. Vasili, speriat grozav, se căznea să-şi descheie cu o mână tremurătoare gulerul cămăşii ca să scoată din sân punga cu epistole spre a dovedi că e un călător de care nimeni nu se poate atinge. Sanka şovăi puţin şi răspunse cu glas tărăgănat:

— Mă bucur că vă cunosc.

Pan Malakowski o ţinea de o săptămână şi mai bine într-un chef atât de straşnic, încât se dusese vestea prin tot voievodatul Orşei. Pani Augusta, soţia lui, îşi ameţea cavalerii, atât de ahtiată era după petreceri şi dănţuială. Obosiţi, unii se ascundeau în vreo cămară, dar erau treziţi şi aduşi mahmuri în salonul cu coloane, unde pe o estradă cântau bieţii muzicanţi istoviţi, numai piele şi os, îmbrăcaţi cu nişte şpenţere peticite. Ceara picura din lumânările policandrelor veneţiene, de sub tavanul bogat zugrăvit, pe perucile asudate şi pe fustele care fâlfâiau. În odăile învecinate, şleahticii beau cu însufleţire şi urlau cât îi ţinea gura.

În toiul nopţii, născocind o petrecere nouă, pani Augusta, micuţă, cârlionţată, cu gropiţe în obraji, bătea din palme: „Haideţi”. Se urcau cu făclii în sănii şi plecau în goana cailor la vreun vecin, unde se puneau la bătaie, de asemeni, butoaie de vin unguresc şi berbeci fripţi pentru oaspeţii de seamă şi castroane uriaşe cu mâncăruri făcute din burtă de vită cu usturoi pentru şleahtici. Cupă după cupă era golită în sănătatea femeilor frumoase, pentru onoarea şleahtei, pentru mărirea Poloniei.

Alteori, pani Augusta avea chef să-şi îmbrace oaspeţii în straie turceşti, greceşti şi hinduse, iar şleahticilor de neam mai prost le vopsea faţa cu funingine. După ce chefuiau toată noaptea, dimineaţa se duceau, costumaţi astfel, la o mânăstire apropiată, unde clopotul îşi revărsa dangătul chemător de pe un colnic, din dosul unor copaci

desfrunziţi. Ascultau slujba, apoi se duceau în trapezăria albă, încălzită cu buturugile care pâlpâiau în cămin, unde beau mieduri vechi şi glumeau cu călugării galanţi, în rase înmiresmate şi cu pinteni la tocurile cizmelor, pentru orice împrejurare.

Sanka se dărui acestor petreceri cu toată patima sufletului ei. Nu făcea decât să-şi schimbe rochiile şi cămăşile ude, să se şteargă cu rachiu aromat, apoi, slăbită, înaltă, fermecată toată de muzică, făcea din nou, maiestoasă, reverenţe, în menuete şi se învârtea nebuneşte, în poloneze.

La început, Vasili se ţinu bine, dar gazdele puseră pe lângă el pe pan Hodkowski şi pe pan Domoracki, viteji vestiţi în toată Polonia, mari mâncăi şi beţivani. Şleahticii aceştia beau pe nerăsuflate o carafă de patru ocale cu bere, mâncau în întregime o gâscă cu prune, apoi înghiţeau un castron de colţunaşi şi cinci clondire de vin unguresc. Vasili se pupa cu ei zi şi noapte. Când se dezmeticea, îşi căuta cu dor soţia: „Dragă Sanka, ajunge, trebuie să ne pregătim de drum“. Sanka nici nu întorcea capul spre el. Pan Hodkowski îl lua de umeri şi, mergând pe zece cărări, se duceau să chefuiască din nou…

Vasili mugea, cu capul îngropat în perină: cineva îl scutura de umăr. (Dormea îmbrăcat; îşi lepădase doar jacheta şi sabia). Îşi simţea capul ca de plumb; nu putea să-l ridice. Cineva îl zgâlţâia stăruitor, înfigând unghiile în el… „Vai, ce-or mai vrea de la mine!?“

— Vino să dansezi cu mine… Vino o dată, haide, auzea mereu glasul Sankăi, sunând atât de ciudat, încât se ridică, sprijinindu-se într-un cot. Sanka clătina din capul său pudrat… Privea aşa fel, de parcă ar fi luat foc casa ori s-ar fi întâmplat cine ştie ce nenorocire…

— Nu vrei să dansezi cu mine?

— Ai înnebunit?… Afară e ziuă…

Faţa răvăşită a Sankăi şi umerii ei goi se vedeau albăstrui în lumina zorilor ce se revărsau prin marea fereastră cu geam străveziu… „În ce hal a ajuns! E albă ca varul.“

— Mai bine te-ai culca.

— Nu vrei! Nu vrei! Ah, Vasili…

Se aşeză repede pe un jeţ înalt şi lăsă să-i cadă braţele goale. Adia un parfum franţuzesc dulceag pe care Vasili nu-l cunoştea. Se uita la bărbatul ei fără să clipească şi simţea un nod în gât.

— Vasea, mă iubeşti?

Nu-l întreba cu duioşie, pe un ton firesc, ci parcă ameninţându-l. Oţărât, Vasili îşi înfipse pumnul în perină:

— Lasă-mă cel puţin pe mine să trăiesc liniştit.

Sanka simţi din nou că i se pune un nod în gât:

— Spune-mi: cât de mult mă iubeşti?

Ce să-i răspundă? Auzi, nerozie muierească! Dacă nu l-ar fi durut capul atât de rău după beţie, Vasili fără doar şi poate că ar fi suduit-o. N-avea însă nici putere, nici chef să mai zică ceva. Tăcu, privind-o cu un zâmbet dojenitor. Sanka îşi frânse mâinile:

— De n-ai să mă poţi păzi… asupra ta să cadă păcatul…

Se ridică, îndepărtă cu piciorul trena lungă a rochiei şi plecă…

— Sania, cel puţin închide uşa…

Vasili nu mai putu să adoarmă. Ofta şi se răsucea în pat, ascultând muzica îndepărtată din saloanele de jos. Fără să vrea, îşi tot spunea: „Ce încurcătură, ce încurcătură”! Sta pe pat, ţinându-se cu mâinile de cap… „Nu se mai poate trăi aşa…” Se îmbrăcă şi, ieşind pe uşa din dos, se duse spre acareturi ca să vadă dacă rădvanul e în bună stare. Zărind pe Antip, vizitiul său (îl cumpărase pe şaizeci de ruble de la voievodul din Smolensk în locul vizitiului pierdut lângă Viazma), se bucură:

— Antip, mâine plecăm.

— Bine ar fi, Vasili Vasilievici. Tare mi s-a urât aicea.

— Dă o fugă diseară până la cârciumar şi cere-i cai…

Se întoarse încet prin parc. Viscolea. Copacii împestriţaţi de cuiburile stăncuţelor gemeau adânc.

O mulţime de bărbaţi şi de femei roboteau pe iaz.

Pesemne că adunaseră tot satul. Curăţau zăpada şi aşezau nişte prăjini cu flamuri în vârf, care fâlfâiau în bătaia vântului. „Se ţin numai de năzdrăvănii şi de petreceri...” Deodată, Vasili se opri şi se strâmbă în aşa fel, de parcă şi-ar fi înfipt cineva unghiile în umerii lui. Îi bătea inima. Se gândi: el e! Îl văzuse de atâtea ori prin fumul beţiei, dar abia acum îşi dădea seama că „el“ era pan Wladislaw Tyklinski, bărbatul înalt şi frumos, în contăş de catifea portocalie adusă de la Paris, cu care Alexandra era mereu împreună: dănţuia cu el tot timpul menuete, cadriluri şi mazurci.

Vasili plecă ochii. Fulgii de zăpadă îi cădeau pe obraz şi pe ceafă. Dar îndată ce-l săgetă acest gând ca un junghi, ameţeala de după chef îi împăienjeni din nou mintea. Nu luă nici o hotărâre. În vremea aceasta, îl căutau pentru gustarea de dimineaţă. (Aveau obiceiul ca, după o noapte de chef, să servească o gustare, apoi toată lumea să se culce până la prânz). Hodkowski şi Domoracki, cei doi prieteni ai lui de care îi era lehamite, rotofei, înfumuraţi şi mincinoşi, îl luară de braţe, râzând cu hohote: „Pan Vasili, dacă ai şti ce bigos[84] am mâncat! ...“ Nici Alexandra, nici „el“ nu erau la masă... Vasili dădu pe gât o cupă de rachiu tare, dar nu ameţi...

Se ridică de la masă şi se duse în salonul de danţ. Era pustiu. Un evreu lung şi ciolănos dormea pe estrada muzicanţilor, rezemat de o darabană. Vasili deschise încetişor uşa cu două canaturi care ducea în galeria cu oglinzi. Pan Wladislaw, cu poala contăşului portocaliu semeţ ridicată de spadă şi Alexandra mergeau de-a lungul ferestrelor, pe parchetul dat cu ceară şi împestriţat de hârtii în tot felul de culori, aruncate pe jos. Bărbatul îi spunea ceva cu căldură, legănându-şi nervos peruca.

Femeia îl asculta cu capul plecat. Gâtul ei îndoit era parcă al unei fecioare fără apărare. Părea să spună: aţi adus în străinătate, o fată naivă şi aţi lăsat-o singură, ca

---

[84] *Bigos* -, mâncare poloneză care se pregăteşte din varză acră, carne de porc şi bucăţele de salam.

să plângă când o necăjeşte lumea.

Vasili ar fi trebuit să-şi iasă din sărite şi să-l provoace la duel pe leahul cel îngâmfat, dar el nu făcu decât să se uite prin deschizătura uşii, sfâşiat de milă… „Vai, Vasili, slab apărător mai eşti!“ în vremea asta, pan Wladislaw îşi invita însoţitoarea cu un gest elegant spre o uşă laterală. Umerii Sankăi se ridicară puţin şi ea dădu uşor din cap în semn de împotrivire. Se întoarseră şi intrară în parcul înveşmântat în mantia iernii. Fără voie, Vasili făcu o mişcare să-şi suflece mânecile. Dar parcă aveai ce sufleca? Numai dantele… Sabia îi rămăsese sus… Ei, drăcie!…

Trânti uşa de perete, dar în clipa aceea, Hodkowski şi Domoracki, cei doi rotofei gălăgioşi, dădură peste el…

— Pan Vasili, vino să guşti nişte knisz[85] cald cu smântână…

Se regăsi din nou la masă cu sufletul bântuit de furtună. Clocotea de mânie şi-i era ruşine.

Şleahticii se înţelesesem între ei. Mâncăii aceştia îl îmbătau dinadins… Să alerge să-şi ia sabia şi să se bată cu ei? Halal de aşa trimis al ţarului, care se ia la bătaie pentru o femeie, ca un ţăran la crâşmă!… Dar totuna e! Să se sfârşească odată!

Dădu la o parte cupa care i se întinsese şi ieşi repede din sala de mâncare. Sus îşi căută sabia cu fălcile încleştate… O găsi sub vraful de fuste ale Sankăi… Şi-o prinse iute de lentă. Coborî în fugă pe scara de piatră. Castelanii se culcaseră. Colindă prin parc, dar nu văzu pe nimeni. Dădu peste o slujnică. Plecându-se înaintea lui, fata vorbi cu glas subţire:

— Pani prinţesa, pani Malakowsa şi pan Tyklinski au plecat la plimbare şi au spus să nu-i aşteptăm până diseară…

Vasili se întoarse în camera sa. Se opri în dreptul ferestrei şi rămase astfel până seara, privind pe drum. Voi să scrie o epistolă de pocăinţă lui Petru Alexeevici, dar nu găsi nici hârtie, nici cerneală.

---

[85] *Knisz* - un fel de plăcintă poloneză

Într-un târziu, află că Sanka s-a întors de mult şi că doarme în iatacul paniei Augusta. După cină, urma să fie pe lac o mascaradă şi jocuri de artificii. Vasili se duse la grajduri şi-i porunci lui Antip să înhame, pe furiş, caii şi să ducă o parte din coşuri la rădvan. Apoi o luă posomorât înapoi, spre castel. Opaiţe erau aprinse pe ciubucuri şi vântul sărea din luminiţă în luminiţă. Nourii de zăpadă se împrăştiaseră. Se lăsase o noapte albastră, luminată de craiul nou al lunii.

Ajungând în dreptul pavilionului din parc, cu statuile lui de piatră acoperite de zăpadă, Volkov auzi strigăte răguşite, răsuflări întretăiate şi zăngănit de săbii. Şi-ar fi văzut de drum, nu era curios să vadă nimic, dar după colţ, la picioarele unui Cupidon cu săgeată în arc, zări o femeie cu perucă albă şi cu blana pusă pe umeri. Uitându-se mai bine văzu că-i Alexandra. Se apropie în fugă de ea. Tot acolo, după colţ, la lumina lunii, pan Wladislaw şi pan Malakowski se băteau în săbii. Răşchirau picioarele, ţopăiau, tăbărau unul asupra altuia, tropăiau, gâfâiau şi-şi izbeau tăişurile.

Sanka se apropie în fugă de el, îl cuprinse cu braţele, se lipi strâns şi, dând capul pe spate, şopti printre dinţi, cu ochii închişi:

— Ia-mă de aici, ia-mă de aici…

Văzându-l pe Volkov, Malakowski cel mustăcios scoase un strigăt. Repezindu-se spre el, pan Wladislaw spuse: „Nu-i a ta. Nu îngăduim aşa ceva”. Fluturând săbiile prin aer, şleahticii se apropiau în goană prin parc ca să-i despartă pe duelgii.

Vasili se linişti abia după ce lăsă vreo cincizeci de verste între el şi pan Malakowski. Nu-i spuse Sankăi niciun cuvânt, n-o întrebă nimic, dar privea aspru drept înainte. Ea sta în rădvan liniştită, cu ochii închişi. Conacurile bogate le ocoleau.

Într-o zi, călăuzul care sta pe lada din faţă a saniei-rădvan, vârându-şi degetele îngheţate în mânecile strâmte ale cojocului, începu să se foiască, arătând de pe dâmbul pe care se aflau spre acoperişul de olane al unui

paraclis de lângă drum. Antip vârî capul înăuntru.

— Vasili Vasilievici zice că aici n-o să se poată să nu ne oprim.

Paraclisul închinat sfântului Jan Nepomuk fusese zidit de vestitul pan Borejko, a cărui obezitate, poftă de mâncare şi spirit ospitalier erau de pomină. Casa panului se afla departe de drum, în dosul unei pădurici întunecate. Spre a momi mai uşor tovarăşi de chef, el ridicase paraclisul chiar la drum.

Într-o căsuţă alăturată era bucătăria, iar în alta, trapezăria, unde locuia un capucin gras şi voios, care slujea liturghiile, iar în ceasurile de plictiseală bătea cărţile cu panul, pândind amândoi, drumeţii.

Oricine ar fi trecut pe acolo… un pan de vază, un şleahtic fluşturatic, care-şi băuse şi cuşma, sau un negustor din târg, era oprit de frânghia întinsă de slugi de-a curmezişul drumului. Legănându-se şi fluierând, pan Borejko îi oferea o cupă de vin în vreme ce slugile deshămau caii la repezeală. Omul, nedumerit, era târât în paraclis. Capucinul cetea o rugăciune şi apoi se puneau pe chef. Pan Borejko nu făcea rău oamenilor, dar nu lăsa pe nimeni să plece treaz. Unii erau culcaţi fără cunoştinţă în sanie, alţii nu-şi mai veneau în fire şi îşi dădeau sufletul, spovediţi de capucin…

— Ce facem, Vasili Vasilievici? întrebă Antip.

— Întoarce caii şi ia-o peste câmp, repede.

Pesemne că panii n-aveau altceva de făcut decât să petreacă. Părea că toată Polonia o ţinea într-un chef. Prin târguri şi oraşe, porţile tuturor caselor bogate erau larg deschise şi pe scările lor zbierau şleahticii chercheliţi. De altfel, străzile oraşelor erau curate; se zăreau multe prăvălii şi pieţe frumoase. În dreptul prăvăliilor, al frizeriilor, în dreptul fiecărei case a breslelor, erau întinse firme de-a curmezişul străzii: o doamnă, îmbrăcată cu pieptăraş, un cavaler călare sau un lighean de aramă.

Un neamţ cu o pipă de porţelan în gură zâmbea prietenos din uşă; un evreu într-o blană frumoasă poftea cuviincios pe trecători, pe drumeţi, să intre înăuntru şi

să-i vadă marfa. Nu se întâmpla ca la Moscova, unde negustorul trăgea pe muşterii de mânecă în dugheana sa amărâtă, în care nu găseai decât gioarse, Iar preţurile erau de trei ori mai mari. Aici marfa îţi lua ochii în orice prăvălie ai fi intrat. Dacă n-aveai bani, puteai cumpăra pe datorie.

Cu cât te apropiai de hotarul Liflandei, cu atât erau mai dese târgurile. Pe colnice, morile de vânt îşi învârteau aripile. Prin sate, oamenii cărau de pe acum bălegarul la câmp. Cerul mohorât vestea primăvara. Ochii Sankăi începură să lucească din nou. Se apropiau de Kreuzburg. Acolo se petrecu însă un lucru neaşteptat.

Stolnicul Piotr Andreevici Tolstoi se odihnea în odaia unui han, despărţită în două printr-un perete de scânduri. (Se înapoia la Moscova venind din străinătate). Auzind vorbe ruseşti, îşi puse blana pe umeri şi ieşi de după peretele despărţitor, cu capul pleşuv legat cu o năframă de mătase.

— Vă rog să fiţi îngăduitoare cu un bătrân, spuse, plecându-se galant în faţa Alexandrei Ivanovna. Mă bucur mult de această întâlnire plăcută…

Se uită ţintă, cu duioşie, pe sub sprâncenele-i negre şi dese ca nişte codiţe de hermină, la Sanka, care-şi scotea blana. Avea aproape cincizeci de ani, era uscăţiv şi scund, dar vânjos. La Moscova nu era privit bine, ţarul neputându-l ierta pentru că împreună cu Hovanski căutase să ridice pe streliţi în apărarea Sofiei. Dar Tolstoi ştia să aştepte. Îşi luă asupră-şi sarcini grele în străinătate, pe care le îndeplinea în chip strălucit. Cunoştea limbi străine şi scrieri literare, se pricepea să cumpere pe un preţ convenabil o cadră (pentru palatul lui Menşikov), sau o carte folositoare; ştia să tocmească în slujbă un om vrednic. Nu se vâra în fruntea bucatelor. Mulţi începuseră să se cam teamă de el.

— Nu cumva mergeţi la Riga? o întrebă pe Alexandra Ivanovna, în vreme ce o calmâcă scotea pâslarii acesteia. Sanka îi răspunse plictisită:

— Călătorim grabnic spre Paris.

Tolstoi îşi căută în buzunar tabachera de baga, o ciocăni cu degetul mijlociu şi îşi apropie nasul mare de tabac.

— O să aveţi neplăceri. Mai bine luaţi-o prin Varşovia. (Netezindu-şi faţa asprită de vânt, Volkov întrebă: „De ce?“) Vasili Vasilievici, în Livonia a izbucnit războiul. Riga e împresurată.

Sanka îşi duse mâinile la faţă. Volkov spuse speriat, clipind din ochi:

— A început?. Dar cum se poate? August singur…

Se opri şi tuşi atât de aspră, de sfredelitoare şi plină de dojana era privirea lui Petru Andreevici.

Acesta ridică nasul plin de tabac şi strănută; capetele năframei i se ridicară ca nişte urechi:

— Dragă Vasili Vasilievici, te sfătuiesc s-o iei numaidecât spre Mitava. Regele August e acolo.

Va fi fericit să te vadă, pe dumneata şi îndeosebi pe soţia dumitale, atât de *charmante et sympathique*…

Tolstoi le povesti una şi alta despre războiul care abia începuse. Trupele saxone ale regelui August începuseră să se apropie încă din toamnă de hotarul liflandez, spre Janiszka şi Mitava.

Dalberg, guvernatorul oraşului Riga, care cu trei ani în urmă tratase cu indiferenţă marea solie moscovită în frunte cu Petru Alexeevici, fie că nu voia să vadă nimic, fie că desconsidera aceste mişcări de trupe. Riga ar fi putut să fie luată cu asalt. Totuşi, din pricina petrecerilor închinate Venerei şi a unei nesăbuite uşurinţe, se pierduse un timp nepreţuit. Tânărul general Flemming, comandantul trupelor saxone, se îndrăgostise de o nepoată a lui pan Sapieha şi petrecuse toată iarna la castelul acestuia. Soldaţii, la rândul lor, îşi făceau de cap prădând satele din Kurlanda. Ţăranii începuseră să fugă în Liflanda şi, până la urmă, cei din Riga prinseseră de veste. Guvernatorul întărise oraşul.

— Odată cu sosirea generalului Karlowicz în mijlocul trupelor, operaţiunile, din fericire, au început, spuse Piotr Andreevici, încreţindu-şi buzele şi alegându-şi cuvintele.

Dar, vai, Venus şi Bachus îşi văd de treabă în pofida gloanţelor: generalul Flemming caută încăierări mai învăpăiate. În loc să-i asalteze pe suedezi, el asaltează cu îndârjire fortăreaţa frumoasei poloneze. A şi dus-o la Dresda, unde va face curând nunta…

Din cele povestite, Volkov înţelese că treburile regelui August mergeau prost. Chibzui şi hotărî că, spre a nu face vreo greşeală şi a nu răspunde pe urmă în faţa lui Petru Alexeevici, s-o ia pe la Mitava.

— Unde-ţi sunt cavalerii, domnule? Unde-ţi sunt cele 10 000 de platoşe? Cum e cu jurămintele domniei tale? L-ai minţit pe rege!

August puse mânios candelabrul aprins în faţa unei oglinzi, printre pufuri de pudră, mănuşi şi flacoane cu parfum. O lumânare căzu şi se stinse. Regele începu să umble de colo-colo pe covorul argintiu din dormitorul său. Pulpele lui, strânse în ciorapi, zvâcneau de mânie. Johann Patkul stătea înaintea lui palid şi posomorât, mototolindu-şi pălăria.

Făcuse tot ce stătea în puterile unui om: scrisese în tot cursul iernii epistole aţâţătoare, trimeţându-le în taină cavalerilor de pe moşiile liflandeze şi din Riga. Nesocotind primejdia legilor suedeze, în strai de negustor, trecuse hotarul şi vizitase castelul lui Benkendorf, al lui von Siewers şi al lui von Pahlen. Cavalerii ceteau epistolele şi vărsau lacrimi, amintindu-şi de măreţia de altădată a ordinului.

Se plângeau de taxele vamale pe grâne, iar aceia care, în urma legii pentru reducerea moşiilor, îşi pierduseră o parte din pământ, jurau să nu-şi precupeţească viaţa. Dar când, în sfârşit, trupele saxone năvăliseră în Liflanda cu proclamaţiile lui August, care îndemnau la scuturarea jugului suedez, nici un cavaler nu îndrăznise să încalece. Mai mult: numeroşi cavaleri, împreună cu târgoveţii, începuseră să întărească Riga şi s-o apere de mercenarii regelui, puşi pe jaf.

Cu aceste veşti triste venise Patkul la Mitava. Regele

îşi întrerupsese masa, luase un candelabru, îl apucase pe Patkul de mână şi se retrăsese cu el în dormitor…

— Domnia ta m-ai târât în acest război, domnule, domnia ta!… Am tras sabia, crezând în făgăduielile şi în jurămintele domniei tale. Şi mai ai îndrăzneala să-mi spui că acei beţivi şi mâncători de lebărvurşt, aşa-zişii cavaleri liflandezi, acum şovăie.

Voinic, falnic, îmbrăcat cu un mundir militar alb, August se apropie de Patkul cu pumnii strânşi, fluturându-şi mânios manşetele de dantelă şi strigând cuvinte care acum nu mai aveau niciun rost:

— Unde-s trupele daneze ajutătoare pe care mi le-ai făgăduit? Unde sunt cele cincizeci de regimente ale ţarului Petru? Unde sunt cele două sute de mii de guldeni ai domniei tale? Polonii vor bani, fir-ar ai naibii să fie. Polonii aşteaptă o izbândă a mea ca să pună şi ei mâna pe săbii, sau o înfrângere a mea ca să înceapă un război civil, cum nu s-a mai pomenit…

De pe buzele lui pline, energic conturate, săreau stropi, iar obrajii îngrijiţi îi tremurau… Privind într-o parte şi stăpânindu-şi furia care-i ridica un nod în gât, Patkul răspunse:

— Maiestate, cavalerii ar dori să aibă chezăşia că, răsturnând stăpânirea suedeză, nu vor fi lăsaţi pradă unei năvale a barbarilor moscoviţi. Cred că aici e pricina şovăielii lor…

— Prostii! Îngrijorări fără temei. Ţarul Petru a jurat pe Evanghelie să nu meargă dincolo de Jamburg. Ruşii au nevoie de Ingria şi de Karelia. Ei nu vor ridica pretenţii nici măcar asupra Narvei.

— Maiestate, mă tem că-s perfizi. Am primit ştiri că cei din Moscova au trimes spioni la Narva şi la Reval pretextând că vor să cumpere, marfă. De fapt, oamenii lor au porunca să facă planul acestor cetăţi.

August făcu un pas înapoi. Mâna lui mare, cu unghiile uşor vopsite, apucă garda spadei, iar bărbia lui rotundă ieşi cu înfumurare înainte:

— Herr Patkul, îţi dau cuvântul meu de rege: nici

Narva, nici Revalul şi cu atât mai puţin Riga, nu vor vedea picior de rus. Orice s-ar întâmpla, nu voi lăsa aceste cetăţi în ghearele ţarului Petru…

Regele se plictisea de moarte în palatul ducal din Mitava. Şederea lui în apropierea trupelor nu grăbea evenimentele. Nu se putuse lua decât mica fortăreaţă Koberschanz. Riga fusese bombardată de două ori, dar fără urmări. Cavalerii liflandezi se întrebau încă dacă face să pornească la luptă.

Magnaţii poloni aşteptau cu băgare de seamă, pregătindu-se, pesemne, să-l ia la rost pe rege, la viitoarea adunare a seimului: de ce târăşte Polonia în acest război primejdios?

Vremea era urâtă la Mitava. Aveau bani puţini. Moşierii kurlandezi erau neciopliţi, iar nevestele lor păreau mai mult nişte vaci grele decât întruchiparea sexului frumos. Tânărul duce Frederic Wihelm al Kurlandei, fudul şi beţiv, îl plictisea de moarte. Dacă Athalie Desmont, noua lui prietenă, care părăsise împreună cu regele Varşovia cea veselă, nu şi-ar fi dat toată silinţa, firea înflăcărată a lui August ar fi fost năpădită de melancolie.

Athalie Desmont punea la cale baluri şi vânători, aducea de la Varşovia actori italieni şi risipea banii cu o largheţe atât de uluitoare, încât până şi August bombănea uneori, când da ministrului curţii dispoziţia de a căuta pentru contesă atâţia sau atâţia dubloni de aur. Din pricina climei prea aspre, actorii italieni strănutau şi tuşeau. La balurile fastuoase pe care le dădea, nobilimea locală, străină de plăceri rafinate, holba ochii la cele ce vedea, făcând socoteala în minte cât l-or fi costat pe rege.

Într-o zi, regele îşi lua dejunul ca de obicei, singur, la o masă mică, aşezat cu spatele spre focul din cămin. Câteva doamne şedeau în semicerc înaintea lui, pe jilţuri aurite. August purta o perucă mică şi elegantă, un

justaucorps[86] uşor, înflorat şi o camizolă de batist al cărei jabou îi cădea până la pântec. Valetul, un bătrân cu chipul făcut parcă din pergament, cu mustăţile vopsite, îi umplea cupa cu vin fiert. La audienţa din ziua aceea, erau de faţă şase baronese din localitate, cu obrajii roşii ca sfecla. Şase baroni corpolenţi stăteau ţepeni în spatele perucilor albite cu făină ale doamnelor. Două jilţuri nu erau ocupate.

Mâncând iepure umplut, August se uita cu o privire tulbure spre doamne. Lemnele trosneau când şi când în cămin. Baronii şi baronesele nu se mişcau, pesemne de teamă să nu gâfâie, ceea ce ar fi fost necuviincios. Tăcerea ţinând prea mult, August îşi rezemă coatele de masă, îşi şterse buzele şi aruncă şervetul pe masă:

— *Mesdames et messieurs*, nu mai stărui asupra deosebitei mele satisfacţii de a fi oaspetele minunatului oraş al domniilor voastre. (Întări aceste cuvinte printr-un gest uşor). Calităţile morale superioare ale nobilimii kurlandeze trebuiesc date ca exemplu: ele îmbină în mod fericit o nobilă manieră de a gândi cu un sobru simţ practic…

Baronii îşi plecară cu demnitate perucile din păr de cal, iar baronesele, cu o mică întârziere (pricinuită de faptul că nu prea înţelegeau franţuzeşte), îşi ridicară dosurile rotofeie şi făcură reverenţe.

— *Mesdames et messieurs*, din nefericire, în secolul nostru practic, grijulii de binele supuşilor, până şi regii sunt siliţi să coboare uneori pe pământ. Din păcate (oftă şi îşi dădu ochii peste cap), acest adevăr nu este înţeles de toată lumea. Ce altceva afară de amărăciune poate stârni mioapa şi uşuratica risipă a unor pani trufaşi, care aruncă aur pe chefuri, pe vânători şi pe îmbuibarea unor beţivi şi trântori, în timp ce regele lor, ca un simplu soldat, merge cu sabia împotriva inamicului…

August sorbi din vin. Baronii ascultau cu încordare.

— Regii nu sunt întrebaţi. Regii citesc însă tulburarea sufletească din ochii supuşilor. *Messieurs*, am început

---

[86] *Justaucorps* (fr.) - haină până la genunchi, strânsă în talie

acest război singur, cu zece mii de soldaţi din garda mea. *Messieurs*, l-am început în numele unui mare principiu. Polonia e sfâşiată de războaie civile. Electorul Brandenburgului, acest lup de pradă, ne mănâncă zilele. Suedezii sunt stăpâni peste Marea Baltică. Regele Carol nu mai e un copil, acum s-a obrăznicit. Dacă nu intram cel dintâi în Liflanda, mâine erau suedezii aici, impuneau cerealele kurlandeze la taxe încincite şi extindeau legea reducerii şi asupra moşiilor domniilor voastre.

Ochii lui senini se măriră. Baronii începură să se frământe, iar doamnele traseră capetele între umeri.

— Dumnezeu mi-a încredinţat o mare misiune: să întronez pacea şi prosperitatea de la Elba până la Nipru, din Pomerania şi până la coasta finică, sub o singură mare putere. Cineva trebuie să mănânce supa care a fiert. Negustorii suedezi, brandenburghezi şi amsterdamezi îşi întind lingurile spre ea. Eu am o inimă nobilă, *messieurs*. Vreau ca supa aceasta s-o mâncaţi în linişte domniile voastre… (Ridică ochii spre plafon, măsurând parcă distanţa de la care trebuise să coboare pe pământ). Am ordonat ieri spânzurarea a doi furnizori de furaje, care au jefuit câteva ferme de pe moşia baronului Ixkul… Dar, *messieurs*… soldaţii mei îşi varsă sângele; ei n-au nevoie de nimic afară de glorie… Cailor le trebuie însă ovăz şi fân, fir-ar a naibii să fie… Sunt nevoit să apelez la înţelegerea acelora pentru care ne vărsăm sângele.

Baronii roşiră, înţelegând unde vrea să ajungă regele. Enervat din ce în ce mai mult de tăcerea lor, August începu să scape câte o vorbă soldăţească.

Intră Athalie Desmont. Pleoapele ei coborâte peste chipul smead şi totuşi palid, îi dădeau o expresie de voluptate. Făcu, cu eleganţă şi un farmec firesc, o reverenţă înaintea regelui, îşi legănă evantaiul de sidef (baronesele se uitară chiorâş la această noutate pariziană) şi spuse, înclinându-se:

— Maiestate, îngăduiţi-mi de a avea fericirea să vă prezint pe o Venus a Moscovei…

Târându-şi trena uriaşă, se apropie de uşă şi o conduse de mână înăuntru pe Alexandra Ivanova.

Dintre toate fanteziile ei, aceasta era, fără îndoială, cea mai spirituală. Aflând înaintea regelui de sosirea soţilor Volkov, Athalie îi vizitase la han, apreciase calităţile Alexandrei, o mutase la ea, în palat, îi trecuse în revistă rochiile şi o oprise cu severitate să mai poarte toaletele de la Moscova:

„Draga mea, acestea sunt haine de samoezi. (Vorbea astfel despre cele mai frumoase rochii ale Sankăi, plătite cu o sută de ruble bucata). Peruci! Aşa ceva se purta în secolul trecut. După serbarea nimfelor de la Versailles nu se mai poartă peruci, micuţa mea.” Poruncise subretei să arunce toate perucile în cămin. (Sanka se fâstâcise într-atât, încât nu putea să facă altceva decât să clipească din ochi şi să încuviinţeze orice). Athalie îşi deschisese cuferele şi o îmbrăcase ca pe „*une femme de qualité*“ în rochie de seară.

August se uita cu o plăcută surpriză la această Venus a Moscovei: două cozi de culoarea inului pe capul ei înclinat, o şuviţă cârlionţată căzută pe un piept mult decoltat, câteva flori în păr şi pe o rochie simplă, neîncreţită, semănând cu o tunică grecească, o mantilă cusută cu aur, răsfrântă peste umăr şi târându-se pe covor.

August îi luă vârful degetelor şi, aplecându-se, i le sărută. (Sanka trecu cu ochii în fugă peste obrajii roşii ai baroneselor). Iată ceasul mult aşteptat! Iată-l pe regele venit parcă dintr-o ţară de basm, dintr-un joc de cărţi: măreţ, elegant, ceremonios, cu buze roşii şi cu nişte sprâncene înalte, ca de samur. Sanka se uită vrăjită în ochii lui, în care începu să lucească siguranţa: „Sunt pierdută”.

Vasili stătea singur la han de aproape o săptămână. Pe Sanka i-o luaseră, iar de el uitaseră. Se ducea la palat să ceară lămuriri. De fiecare dată, aghiotantul regelui îl asigura în termeni politicoşi că, a doua zi, regele nu va întârzia să-l primească. De plictiseală, Vasili rătăcea ziua

pe ulicioarele întortocheate ale oraşului. Casele înguste şi posomorâte, cu acoperişuri în culori deschise şi cu uşi de fier, erau parcă pustii. Doar câte o faţă mohorâtă, cu scufie, se lipea din când în când de geam, undeva sus. Prin pieţe, aproape toate prăvăliile erau închise. Uneori, tunuri trase de câte patru cai slabi hurducăiau pe pietrele mari ale caldarâmului. Călăreţi posaci se apărau cu mantalele lânoase de vântul pătrunzător. Doar cerşetorii, bărbaţi, femei cu feţele plânse şi copii în zdrenţe, rătăceau în cete prin oraş, privind, cu căciula în mână, spre ferestre.

După masa de seară, Vasili şedea la lumina făcliei, cu capul sprijinit în palmă. Se gândea la soţia sa, la Moscova, la slujba lui, care-i dădea atâta bătaie de cap. Acum nu mai ajungeai departe cu cele învăţate de la bunici şi de la părinţi: să fii cuviincios, cu frica lui Dumnezeu, să-i respecţi pe cei mari. Se cocoţau sus numai aceia care aveau gheare şi dinţi. Alexandr Menşikov era îndrăzneţ şi obraznic. Parcă ieri fusese aghiotant! Acum era guvernator, cavaler şi aştepta doar prilejul ca să le-o ia înainte tuturor. Pentru oamenii aduşi la oaste, Alioşka[87] Brovkin fusese înaintat la gradul de căpitan de gardă: poate să-i apuce pe voievozi de păr. Iaşka Brovkin, ţăranul cu călcâiele crăpate, rău şi mojic, comanda o corabie… Sanka… Ah, Sanka, vai Doamne!… Alt bărbat de mult ar fi snopit-o în bătăi…

Înseamnă că trebuie să mai înţeleagă şi altceva. În zilele acelea, cei domoli nu mai erau pe placul celor mari. Voiau, nu voiau, trebuia să te caţeri şi tu… (Privea cu ochi trişti la lumina făcliei… Să-şi fi desfătat acum sufletul, ca odinioară, într-un conac liniştit, sub acoperişul înzăpezit, ascultând mugetul viforului… lângă cuptorul cald… ţârâit de greieri, gânduri tihnite, plăcute…) Să se apuce, poate, să-l citească pe Pufendorff? Să se apuce de negustorie, ca Alexandr Menşikov sau Şafirov? I-ar fi greu. Nu era obişnuit cu aşa ceva. De ar veni mai repede războiul… Sunt domoli cei din neamul Volkovilor, dar

[87] Diminutive depreciative de la Alexei şi Iakov (n.r.).

când vor încăleca pe cai, rămâne de văzut cine va fi printre cei dintâi: vor fi oare Iaşka şi Alioşka Brovkin?

Într-una din serile când era afundat în asemenea cugetări, un aghiotant regesc veni la han şi, cu o politeţe deosebită, cerându-i scuze, îl rugă să se înfăţişeze fără întârziere la palat. Tulburat, Vasili se îmbracă în grabă. Plecară cu o caretă. August îl primi pe Volkov în dormitorul său. Întinse mâinile, nu-l lăsă să-şi plece genunchii, îl îmbrăţişă şi-l aşeză lângă el:

— Vai, tânărul meu prieten. Nu-mi rămâne decât să-ţi prezint scuze pentru neorânduiala de la curte… Abia azi la prânz am aflat de sosirea domniei tale. Contesa Athalie, cea mai uşuratică dintre femei, încântată de soţia dumitale, a smuls-o din braţele soţului ei şi, de o săptămână, ascunzând-o de toată lumea, se delectează singură cu prezenţa ei…

Drept răspuns, Volkov nu mai pridideа să facă plecăciuni, dar August îl tot apăsa cu mâna pe umăr. Regele vorbea tare şi râdea. De altfel, după scurt timp, încetă să mai râdă:

— Ştiu că vă duceţi la Paris. Prietene, aş vrea să-ţi propun să-i duci nişte scrisori fratelui meu Petru. Alexandra Ivanovna te va aştepta în cea mai deplină siguranţă sub acoperământul contesei Athalie. Eşti în curent cu ultimele evenimente?

Râsul pieri de pe chipul lui şi cute care-i trădau supărarea i se iviră la colţurile gurii…

— Treburile merg prost la Riga. Cavalerii liflandezi m-au trădat. Karlowicz, cel mai bun dintre generalii mei, a căzut eroic acum trei zile… Îşi acoperi faţa cu palma, aducând, printr-o clipă de reculegere, ultimul omagiu nefericitului Karlowicz… Mâine plec la Varşovia, la adunarea seimului, ca să previn o primejdioasă agitaţie a minţilor..!. La Varşovia îţi voi înmâna scrisorile şi hârtiile… Nu-ţi cruţa puterile. Pledează pentru necesitatea unei imediate intervenţii a armatei ruseşti!…

Athalie îşi scula subreta în toiul nopţii. Aprindeau

lumânările, făceau focul în cămin, aduceau o servantă cu fructe, pateuri, vânat şi vin. Athalie şi Sanka se dădeau jos din patul lor lat şi, numai în cămăşi şi cu bonete de dantelă, se aşezau la masă. Sanka nu mai putea de somn (în tot cursul zilei n- avea nicio clipă de odihnă, nu putea să spună nici un cuvânt firesc, totul trebuia rostit cu înflorituri, să fie mereu cu ochii în patru, iar după ce-şi freca ochii umflaţi, sorbea cu bărbăţie vin din cupa irizată ca un balon de săpun, zâmbind cu colţurile ridicate ale gurii. Doar nu venise în străinătate ca să doarmă, ci ca să înveţe *raffinement*. Acest *raffinement* (după cum îi explica Athalie) nu prea era înţeles nici măcar la toate curţile regeşti… Până şi la Versailles găseai destulă mojicie şi vulgaritate:

— Închipuieşte-ţi, draga mea, într-o seară umedă nu poţi să deschizi fereastra, din cauza duhorii care stăruie în jurul palatului, în boschete şi chiar pe terase… Gentilomii stau înghesuiţi, dorm ca vai de lume, nespălaţi şi se stropesc cu parfum ca să alunge mirosul de rufe murdare… Vai, draga mea, să plecăm în Italia… Ce vis minunat… Acolo este patria a tot ce-i mai rafinat… Poezia, muzica, desfătările dragostei, satisfacţiile subtile ale minţii, toate ţi se aştern la picioare…

Athalie curăţa un măr cu cuţitul de argint. Punând picior peste picior, îşi legăna pantofiorul şi, închizând pe jumătate ochii, sorbea vin din cupă:

— Adevăraţii regi ai vieţii sunt oamenii rafinaţi… Cineva a spus: „Plugarul bun merge în urma plugului, meşteşugarul harnic stă la războiul de ţesut, negustorul curajos ridică pânza corăbiei sale, punându-şi viaţa în primejdie… Pentru ce mai muncesc oamenii? Zeii au murit… Totuşi, văd alte zeităţi în Olimp printre norii trandafirii.”

Sanka asculta ca vrăjită. Athalie îşi încreţea uşor fruntea. Întinzând cupa goală, spuse: „Mai toarnă”.

— Draga mea, nu înţeleg: de ce ţi-e frică să primeşti dragostea lui August? Nu vezi cât suferă?…

Virtutea nu-i decât un semn al lipsei de inteligenţă.

Femeia virtuoasă îşi ascunde prin virtute sluţenia spiritului său, aşa cum regina Spaniei îşi acoperă sânii veştejii cu o rochie închisă… Dar dumneata eşti inteligentă, eşti strălucitoare… Eşti îndrăgostită de bărbatul dumitale. Nimeni nu te împiedică să-ţi manifestezi sentimentele înflăcărate ce le ai pentru el, dar nu trebuie s-o faci pe faţă. Nu fi ridicolă, draga mea. Ducându-se duminica la plimbare cu soţia sa, orăşeanul de treabă o ţine de mijloc, pentru ca nimeni să nu îndrăznească să-i răpească scumpa lui comoară… Dar noi suntem femei rafinate şi aceasta ne impune obligaţii.

Chipul aplecat al Sankăi nu se vedea de sub dantelele bonetei. Ce era de făcut? Putea să danseze douăzeci şi patru de ore fără întrerupere, să întruchipeze pe orice zeiţă greacă, să citească o carte într-o singură noapte, să înveţe stihuri pe de rost… Nu putea să facă însă un singur lucru: ar fi murit de ruşine, ar fi suferit dacă s-ar fi lăsat convinsă de Athalie „să fie drăguţă” cu regele, aşa cum sunt adeseori „drăguţe” femeile… („Asta se va întâmpla, fireşte că se va întâmpla, dar nu acum…) Cum să i-o explice? Doar nu putea mărturisi că nu s-a născut în Parnas, că a păscut vacile, că ar fi vrut să renunţe la virtute, dar că nu era încă în stare s-o facă, că pentru asta ar fi trebuit să-şi rupă ceva din suflet, că ochii aspri ai maică-si păzeau în ea ceva nespus de scump…

Athalie nu mai stărui. Ciupind-o de obraz, schimbă vorba:

— Visul meu e să-l văd pe ţarul Petru. Aş săruta cu veneraţie acea mână care ştie să ţină atât ciocanul, cât şi sabia. Ţarul Petru îmi aduce aminte de Hercule şi de cele douăsprezece isprăvi ale lui. Îl văd luptându-se cu o hidră, curăţind grajdurile lui Augias, ridicând pe umeri globul pământesc… Dragă prietenă, nu sună oare a legendă faptul că, în câţiva ani, ţarul Petru a făurit o flotă puternică şi o armată de neînvins? Vreau să cunosc numele tuturor mareşalilor şi generalilor. Ţarul vostru ar fi un vrednic adversar pentru regele Carol. Europa aşteaptă ca vulturul moscovit să-şi înfigă, în sfârşit,

ghearele în coama leului suedez. Trebuie să-mi satisfaci curiozitatea…

Athalie aducea vorba de fiecare dată despre treburile de la Moscova. Sanka răspundea cum se pricepea, neînţelegând de ce în atari clipe vocea insinuantă a prietenei sale îi devenea neplăcută…

Pe urmă, în pat, trăgând plapoma până la nas, nu putea să doarmă multă vreme, tulburată de acele conversaţii nocturne. Vai, nu era de loc uşor acest *raffinement*…

3

„… Şi, în sfârşit, toată coaliţia aceasta nu este decât un petic de hârtie în stare să sperie pe onorabilii senatori, dar nu vitejia înflăcărată a majestăţii voastre… Danezii nu vor îndrăzni să tulbure pacea, vă rog să credeţi în perspicacitatea unei femei. Ţarul Petru e legat prin negocierile lui de pace şi nu va interveni, până când turcii nu-i vor dezlega mâinile. Dar aşa ceva nu se va întâmpla. Ambasadorul Ukrainţev a împărţit la viziri toate blănile sale de samuri şi cu asta basta. Ţarul Petru a căutat să-i sperie pe turci cu lansarea unei noi flote la Voronej. Dar nu a făcut decât să-i pună pe gânduri pe englezi şi pe olandezi. Ambasadorii lor de la Constantinopol nici nu vor să audă de prezenţa corăbiilor ruseşti în Marea Neagră. Cel mai intransigent e Lesezinski, ambasadorul polon, duşmanul de moarte al lui August. Îl imploră pe sultan, să ajute Poloniei să smulgă ruşilor Ucraina cu Kievul şi cu Poltava. Iată ultimele noutăţi, sau intrigi, cum veţi dori să le spuneţi. Varşovia vuieşte de ele. Eu şi August cheltuim sume mari pe baluri şi distracţii, dar, vai! Popularitatea regelui continuă să scadă. August e furios şi se pune într-o situaţie ridicolă, făcând curte unei rusoaice proaste…

Prin urmare, vântul favorabil al istoriei vă umflă pânzele şi şuieră printre straiuri, vestind o glorie apropiată. Acum ori niciodată. A maiestăţii voastre, cu tot

devotamentul, Athalie “

Carol primi această scrisoare în pădurea de la Kungsoer. O cetea, rezemat de un copac. Pinii foşneau şi norii pluteau jos, pe un cer de martie. Copoii lătrau de vale, în defileul ascuns în ceaţă.

Hămăitul lor plin de nerăbdare dovedea că urmăresc o sălbăticiune mare. Strivind zăpada printre stânci, un vânător bătrân coborî câţiva paşi şi întoarse capul în aşteptare. Regele citi scrisoarea încă o dată, apoi încă o dată. Ofiţerul, ştafeta care i-o adusese, îşi ţinea calul de frâu. Animalul se uita pieziş, cu un ochi vânăt, în direcţia din care se auzeau câinii lătrând.

Un cerb apăru din defileu, urcând coasta în salturi voiniceşti. Carol nu ridică muscheta. Lăsându-şi coarnele rămuroase pe spate, cerbul trecu în goană printre copaci. La cincizeci de paşi, din locul în care stătea la pândă ambasadorul Franţei, se auzi o împuşcătură. Carol nu întoarse capul. Vântul îi flutura scrisoarea în mâna roşie de frig. Ascunzându-şi gâtul zbârcit în gulerul de piele, vânătorul se întoarse la locul său, în spatele tânărului cu capul mic şi cu chipul îngust, înalt ca o prăjină şi îmbrăcat cu o manta din piele de elan, cu talie joasă.

— Cine ţi-a dat scrisoarea? întrebă Carol.

Fără să ia mâna de pe dârlogi, ofiţerul făcu un pas înainte:

— Contele Pieper. Afară de aceasta, mi-a mai ordonat să comunic maiestăţii voastre ştiri extrem de importante, de care senatul n-a luat încă cunoştinţă.

Ochii cenuşii ai ofiţerului cu obrajii graşi şi rumeni aveau o privire întrebătoare şi îndrăzneaţă.

Regele întoarse capul. Aceşti domni nobili, toată lumea, toată garda, se uitau la el cu aceeaşi privire întrebătoare, ca o haită de copoi flămânzi.

— Ce anume ţi-a ordonat să-mi comunici?

— Trupele daneze, cincisprezece sau douăzeci de batalioane, au trecut graniţa Holsteinului.

Carol mototoli încet scrisoarea Athaliei. Hămăitul câinilor se apropia iar. Din defileu se auzi mormăitul unui

urs. Carol ridică muscheta rezemată de copac şi ordonă peste umăr ofiţerului:

— Ia-ţi alt cal şi întoarce-te la Stockholm. Spune-i contelui Pieper că petrecem ca niciodată. Hăituim trei urşi bătrâni. Invit la hăituire pe contele Pieper, pe generalul Roenschild, pe generalul Loewenhaupt şi pe generalul Schlippenbach. Du-te repede.

Pete roşii se iviră pe faţa sa întotdeauna palidă. Carol ridică cu degetul şovăielnic cocoşul muschetei şi se îndreptă cu paşi hotărâţi spre defileu, frecându-şi unul de altul carâmbii îngheţaţi ai cizmelor. Ofiţerul îi privi cu un zâmbet ironic spatele uşor încovoiat, de băieţandru, ceafa încordată, care trăda amor propriu, apoi sări în şa şi, galopând prin zăpada adâncă, dispăru în pădure.

Împuşcară şi prinseră în plase paisprezece urşi. Carol se bucura ca un copil, ascultând urletele deznădăjduite ale puilor de urşi căzuţi în mreje. Puii erau legaţi cu curele trainice, spre a fi trimeşi la Stockholm. Pieper, Roenschild, Loewenhaupt şi Schlippenbach, sosiţi în zorii acelei zile, în mantale de piele şi cu pălării cu pene de cocoşi-de-munte, înfipseră securile în câte o fiară. Guiscard, ambasadorul Franţei, împuşcă o dihanie înaltă de şapte picioare.

Obosiţi, vânătorii se întoarseră la castelul de lemn, aşezat deasupra unei cascade, care se prăvălea vuind peste gheaţa din fundul defileului. Sala de mese era bine încălzită de focul care mistuia în cămin crengile de pin. Ochii de sticlă ai capetelor de cerbi şi de elani luceau pe pereţi. Guiscard, mărunţel, ameţit de vinul roşu, cu mustăţile răsucite, povestea însufleţit, dând din mâinile lui scurte, cum era gata să fie înghiţit de fiara care ieşise din bârlogul ei, împrăştiind vijelios zăpada: „Îi simţeam răsuflarea respingătoare în faţă! Dar am făcut un salt izbutit şi am ochit. Muscheta n-a luat foc!… Întreaga mea viaţă mi-a trecut într-o clipă prin faţa ochilor… Am luat repede muscheta de rezervă…”

Suedezii ascultau şi zâmbeau, sorbind băutura în tăcere. În timpul mesei, Carol nu bău nici o picătură de

bere. După ce ambasadorul Franţei fu dus cu greutate în odaia lui, Carol ordonă să se posteze la uşă o santinelă şi se aşeză lângă foc. Pieper şi generalii se apropiară de scaunul lui.

— Domnilor, aş vrea să ştiu părerea dumneavoastră, zise Carol, strângându-şi buzele. Nasul lui de băieţandru, jupuit de vânt, lucea la lumina focului.

Generalii îşi plecară capetele. Orice chestiune, dar mai ales una ca asta, trebuia bine chibzuită. Pieper îşi frecă încet bărbia pătrată:

— Senatul se teme de război şi nu-l doreşte. În ajunul plecării noastre, a fost o şedinţă extraordinară. Vestea intrării regelui Poloniei în Livonia şi, mai ales, începerea ostilităţilor din partea danezilor au tulburat Stockholmul. Armatorii, cherestegiii şi negustorii de cereale au trimes o delegaţie la senat. Delegaţii au fost ascultaţi cu luare aminte şi niciun senator n-a vorbit pentru război… S-a hotărât trimeterea unor mediatori la Varşovia şi la Copenhaga, spre a se aplana lucrurile cu orice preţ.

— Dar părerea regelui lor în privinţa asta? întrebă Carol.

— Senatul crede, probabil, că ambiţia maiestăţii voastre e perfect satisfăcută vânând urşi.

— Foarte bine. Repede, ca un râs, Carol îşi întoarse faţa îngustă spre Roenschild. Acesta trase aer în piept prin nările mari ale nasului său cârn.

— Cred, spuse generalul, uitându-se la rege cu privirea deschisă a ochilor săi albaştri, cred că în armată sunt destui nobili tineri, pentru care Suedia a devenit prea mică… Se vor găsi destui doritori să se încunune de glorie cu sabia. Dacă regele ne duce la capătul lumii, vom merge la capătul lumii. Suedezii n-o fac întâia oară…

Gura rigidă a lui Roenschild zâmbi cu blândeţe. Generalii dădură din cap în semn de încuviinţare:

„Nu plecăm pentru întâia oară de pe stâncile pe care ne-am născut, spre ţări străine, după aur şi glorie”. Când clătinarea capetelor se sfârşi, Pieper spuse:

— Senatul nu ne va da niciun farthing pentru război. Tezaurul regesc e gol. Trebuie să ne sfătuim asupra acestui lucru.

Generalii tăceau. Carol îşi muşca buzele. Din tălpile botforilor lui rezemaţi de grătarul căminului ieşeau aburi.

— Am nevoie de bani numai în primele zile, ca să îmbarc trupele pe vase şi să trec în Danemarca. Aceşti bani ni-i va da ambasadorul Franţei. Mi-i va da, pentru că, altfel, îi voi lua de la englezi… Operaţiunile noastre militare care vor urma le va suporta regele Danemarcei. Despăgubiri.

Generalii veniră şi mai aproape de scaunul regelui, încuviinţând: „Aşa, aşa”. Încreţindu-şi fruntea, Pieper se miră din nou de isteţia băieţandrului.

— Chiar dacă nu ne-am hotărî să facem acest război, ne-ar sili alţii, zise Carol. În cazul acesta, să facem cum e mai bine: să atacăm noi… August cel frumos visează un imperiu mare. El n-are bani, după cum n-am nici eu. August cere aur de la Petru şi-l bea cu metresele. August ar putea să fie un bun comedian de bâlci. Ţarul Moscovei mă sperie şi mai puţin: îşi va pierde aliaţii înainte de a-şi învăţa regimentele de ţărani să tragă cu muscheta… Domnilor, vreau să discut cu dumneavoastră planul.

În aceeaşi seară, privind harta întinsă pe genunchii lui Carol, cei trei generali hotărâră: Wellihg, guvernatorul Narvei, va lua comanda trupelor suedeze din Estlanda şi Liflanda şi va porni în ajutorul Rigăi; Loewenhaupt şi Schlippenbach, sub pretextul unor manevre, vor concentra garda şi trupele de linie în regiunea Landskrone, portul militar de pe ţărmul Sundului; Pieper va face la Stockholm tot ce este necesar ca să sustragă atenţia senatului de la aceste pregătiri.

Poruncіră să se mai pună pe foc nişte buturugi de pin şi îndepărtară santinela de la uşă. Se servi masa. Monsieur Guiscard, care trăsese un pui de somn, apăru în sala de mâncare, frecându-şi mâinile.

Carol îi oferi un loc lângă foc şi-i spuse, tuşind, ca şi cum cuvintele îi rămâneau în gât:

— Scumpe amic, poţi să fii sigur de simpatia mea adâncă şi devotată pentru fratele meu, regele domniei tale… (Guiscard începu să-şi frece mâinile mai încet, devenind atent). Suedia va rămâne o santinelă credincioasă a intereselor franceze în mările nordice. În disputa pentru tronul Spaniei, îmi ofer spada lui Ludovic. (Guiscard se înclină adânc, dându-şi în lături mâinile sale scurte). Dar nu vreau să-ţi ascund că englezii fac tot ce le stă în putinţă pentru ca Suedia să treacă de partea lor…

Afară de rege, Suedia mai are şi un senat. Eu nu pot să citesc gândurile senatorilor… Din nefericire, lumea de azi e plină de contradicţii… Am aflat astăzi că flota engleză a apărut în Sund… Ca să preîntâmpin o eroare fatală am nevoie de dovezi palpabile ale amiciţiei domniei tale, *monsieur* Guiscard…

Puii de urşi răcneau în căruţa care-i ducea pe străzile Stockholmului. Carol şi ceilalţi vânători veneau călări în urma căruţei. Cornurile de aramă vuiau în hămăitul haitei de câini. Apropiindu-se de fereastră, oamenii de treabă dădeau din cap: „Regele nu prea şi-a ales o vreme potrivită pentru petrecerile sale“.

Oraşul, obişnuit de ani îndelungaţi cu pacea, era tulburat de zvonuri îngrijorătoare. Flota engleză şi cea olandeză apăruseră în spatele Sundului. Pentru ce? Nu cumva ca să se unească cu danezii, spre a isprăvi cu dominaţia suedeză din mările nordice? Polonia cea nemărginită ameninţa să măture garnizoanele suedeze de pe ţărmurile Mării Baltice. La est, graniţa dinspre Moscovia, lungă de o mie de mile, nu era apărată aproape deloc, dacă nu se socotea fortul Nienschanz de la gurile Nevei şi fortăreaţa Noteburg de la ieşirea acestui fluviu din lacul Ladoga.

Te lua groaza când te gândeai că trebuie să te încaieri cu aproape toată Europa răsăriteană, lucru pentru care nu aveai decât o armată mică, de 20 000 de oameni şi un rege zănatic. Pace, pace cu orice preţ. Să pierzi ceva,

dar să salvezi ceea ce-i principal.

Venind la senat în mantaua sa de vânătoare, Carol asculta, înfumurat şi cu gândurile aiurea, cuvântările părinteşti care pomeneau despre mânia lui Dumnezeu care se abătea în ceasul acela asupra Suediei, despre înţelepciune şi virtute. Jucându-se cu mânerul de os al pumnalului, regele răspunse că e ocupat cu organizarea unui carnaval al primăverii la castelul Kungsoer şi că abia după acea serbare se va putea pronunţa asupra politicii externe. Ridicându-se şi înclinându-se adânc, cel mai bătrân dintre senatori îi ură în termeni aleşi petrecere frumoasă.

Regele ridică din umeri şi ieşi. Câteva zile mai târziu plecă, în adevăr, la Kungsoer. De acolo, după ce schimbă caii, o luă la goană, călare, însoţit de Roenschild şi de vreo zece ofiţeri de gardă, spre Landskron. Merse aproape fără popasuri, necruţând oamenii şi caii. Un singur gând pusese stăpânire pe patimile şi pe voinţa lui, ca şi cum alt om s-ar fi întrupat în el.

Într-o dimineaţă senină de primăvară, navele suedeze ridicară ancora, plecând spre Sund cu 15 000 de soldaţi aleşi. Către amiază, siluete negre de corăbii şi de galere se zăriră departe în lumina soarelui, spânzurând parcă între mare şi cerul limpede. Sute de flamuri fâlfâiau în bătaia vântului. Era flota anglo-olandeză târâtă din drum de vânt.

Când pavilionul regesc se înălţă în vârful catargului fregatei suedeze din frunte, clăbuci rotunzi de fum începură să ţâşnească din sabordurile vaselor care veneau în întâmpinarea suedezilor. Se auziră bubuituri de tun în chip de salut. Un nor de fum se învălui spre miazăzi. Amiralul englez şi cel olandez, în uniforme cusute cu fir, se apropiau cu şalupele de fregata regelui.

Carol aştepta pe punte. Purta o redingotă de postav cenuşiu-verzui, încheiată până sus la cravata neagră şi botfori cu genunchiere largi, bune pentru ori ce împrejurare. Sub tricornul lui mic, peruca i se termina într-o coadă vârâtă într-o punguţă de piele. Mâna i se

rezema pe sabia înaltă, ca într-un baston. Astfel pornise la drum lung să cucerească Europa.

Amiralii care auziseră multe despre acest tânăr destrăbălat fură surprinşi de neobişnuita lui energie şi stăpânire de sine. Carol le vorbi despre jignirile de neîndurat pe care i le aduseseră regele Poloniei şi acela al Danemarcei şi primi cu mărinimie ajutorul flotei anglo-olandeze spre a-i pedepsi pe danezi pentru perfidia lor.

În aceeaşi zi, cele trei flote unite, acoperind marea cu pânzele lor, porniră spre Copenhaga.

4

Ploaia trecuse şi norii se împrăştiaseră. Era o seară caldă; mirosea a ierburi şi a fum. Un dangăt de clopot răsuna departe, în aşezarea nemţească, din clopotniţa bisericii luterane.

Petru şedea la fereastra deschisă şi cetea nişte hârtii. Lumânările nu fuseseră încă aprinse. În fundul iatacului său, fierarul Nikita Demidov, din Tuia, cu ţeasta pleşuvă, stătea neclintit.

„... Măria ta, norodul se clatină şi crede că totul va fi din nou cum a fost... (scria Alexei Kurbatov). Negustorul Matvei Şustrov ne-a înaintat un opis asupra negustoriei şi averii sale, scriindu-ne în opisul lui că n-ar mai avea decât vreo 2000 de ruble şi că ar fi ajuns la sapă de lemn.

Cu toate acestea, am cunoştinţă că în casa din Zareadie, a lui Matvei, sub duşumea, în privată, unde ţi-e ruşine să intri, mai sunt îngropaţi vreo 40 000 de galbeni, rămaşi de la bunicul său. Matvei, om uşuratic, în loc să-şi sporească averea şi-o toacă în beţii. Dacă nu i s-ar pune frâu şi-ar duce averea de râpă. Măria ta, dă poruncă să fie trimes la Matvei, în Zareadie, un diac cu vreo douăzeci de ostaşi şi omul va scoate banii aceia de aur la iveală...”

Petru dădu din cap şi puse hârtia pe fereastră, în stânga, pentru încuviinţare. Hârtia următoare era o jalbă

a judecătorului Mişka Beklemişev, scrisă cu mână tremurătoare. Petru nu înţelese decât atât: „… am slujit tatălui şi fratelui măriei tale, am trecut prin multe cinovnicii şi mi s-a poruncit să fiu judecător la Despărţământul dreptăţii din Moscova. Muncesc şi astăzi acolo cu cinste… Dar slujba mea fără de părtinire a făcut să mă înglodez în datorii de nici nu mai pot trăi. Măria ta, fie-ţi milă de mine şi, pentru osârdia mea cinstită, pune-mă voievod barem la Poltava…”

Petru căscă şi aruncă jalba în teancul din dreapta. Mai erau nişte hârtii de la Bielgorod şi de la Sevsk, în care se spunea că ostaşii, târgoveţii, cinovnicii de toate felurile, şerbii şi ţăranii nu mai vor să trudească în slujba ţarului, nu mai vor să muncească la clădirea de vase de mare şi în pădure, la tăieri de lemne, fugind cu duiumul spre târgurile căzăceşti de la Don… Petru însemnă într-un colţ al hârtiei: „Să fie chemaţi voievozii de la Bielgorod şi de la Sevsk şi cercetaţi aspru“.

Mai era o plângere a unor ţărani împotriva lui Suhotin, voievodul din Kungur, care, pe lângă alte dări, lua de la fiecare gospodărie câte opt altîni pentru sufletul lui şi dăduse poruncă să se închidă izbele de faceri şi băile, descurcă-se fiecare cum o şti. Acuma, pe ger, multe femei năşteau prin grajduri şi copiii mureau înainte de vreme. La casa stăpânirii, lua pe unele femei de sâni şi le strângea sfârcurile până la sânge. Îşi făcea de cap în tot felul şi schilodea oamenii…

Petru se scărpină la ceafă. Gemea toată ţara. Cum alungai un voievod, altul tăia şi spânzura mai cumplit. De unde să iei oameni?… Toţi erau nişte hoţi. Începu să scrie, lăsând pete de cerneală din pana lui de gâscă: „Să se trimeată la Kungur…“

Întoarse capul:

— Nikita, dacă te-aş pune pe tine voievod, ai fura şi tu?

Rămânând lângă uşă, Nikita Demidov oftă uşor:

— După cum e obiceiul, Petru Alexeevici. Aşa-i slujba.

— Nu s-or găsi oameni cinstiţi?

Nikita ridică din umeri, vrând parcă să spună că nu-s…

Îl căzneşti în dibă… Îi dai leafă mare… Tot fură… (îşi muie iar pana în cerneală şi scrise, cu toate că se făcuse întuneric). N-au ruşine… N-au ruşine… Am făcut nişte măscărici din ei… De ce oare? (Întoarse capul).

— Petru Alexeevici, cel sătul fură mai rău, pentru că e mai cutezător…

— Bagă de seamă… şi tu eşti cutezător…

— Petru Alexeevici, îmi vine să plâng… Te tângui că n-ai oameni… Dar mie în toiul lucrului mi-ai luat unsprezece oameni la oaste, dintre cei mai buni fierari…

— Cine ţi i-a luat?

— Boierul Cemodanov al măriei tale, care a venit la Tula cu nişte dieci şi scrie oameni pentru oştire… (Nikita se opri, uitându-se la Petru… Faţa acestuia nu se mai vedea: se întorsese din dreptul ferestrei). Ce să-ţi mai ascund? S-au petrecut la Tula nişte lucruri! Cine a avut cu se să sfănţuiască a scăpat… A trimes un diac şi la făurăria mea… Dacă eram în Tula, nu-mi părea rău să dau cinci sute de ruble ca să-mi scap meşterii… Fii milostiv şi ajută-mă… Toţi sunt meşteri armurieri, nici cu o iotă mai proşti ca englejii…

Petru îi răspunse printre dinţi:

— Fă-mi o jalbă…

— Am înţeles… Dar să ştii, Petru Alexeevici, nu se poate să nu se găsească oameni…

— Bine… Acuma, spune ce ai de spus…

Nikita îl luă pe departe. Era o daraveră mare. Iarna trecută fusese în Ural, împreună cu feciorul său Akinfi şi cu trei ţărani rascolnici de la schitul Danilovaia, care se pricepeau la minerit. Au cutreierat pe obcine de la Neviansk şi până la Ciusov. Au găsit zăcăminte uriaşe de fier, aramă, mineraiuri de argint, azbest. Bogăţii care stăteau acolo fără niciun rost. Împrejur, cât vedeai cu ochii, pustietate.

Singura turnătorie de tuci de pe râul Neiva, durată cu doi ani înainte la porunca lui Petru, de-abia de făurea cincizeci de puzi, dar şi ăşti bieţi cincizeci de puzi erau

greu de cărat din pricina drumurilor proaste. De urât, administratorul ei, boiernaşul Daşkov, bea de stinge, ca şi Protasiev, voievodul din Neviansk. Lucrătorii buni s-au împrăştiat care încotro; n-au mai rămas decât cei proşti. Băile s-au surpat. De jur împrejur, sunt codri din veacuri. Prin lacuri şi râuri, poţi să iei aur cu căuşul şi să-l speli tot acolo, pe un cojoc. Nu-i ca la făurăria lui din Tula, unde minereurile sunt sărace în fier, pădurile mici (de un an, se oprise tăierea stejarilor, frasinilor şi a arţarilor pentru cărbuni) şi unde orice pisar ţi se suie în cap. În Ural e o întindere uriaşă, dar ajungi greu acolo: trebuie să ai bani mulţi. Locuitori nu prea sunt.

— Petru Alexeevici, nu-i nimic de făcut. Am vorbit şi cu Sveşnikov şi cu Brovkin şi cu alţii. Se feresc să intre în tovărăşie când lucrurile sunt atât de îndoielnice… Şi pentru mine ar fi înjositor să fiu un fel de vătaf al lor… E o muncă aprigă să ridici Uralul!…

Petru bătu, deodată, din picior:

— Ce-ţi trebuie? Bani? Oameni? Stai jos… (Nikita se lăsă repede pe marginea unui scaun şi pironi asupra lui Petru privirea ochilor săi afundaţi în cap). La vară îmi trebuie o sută de mii de puzi de ghiulele de tuci şi cincizeci de mii de puzi de fier. N-am vreme să aştept ca voi să vă sfădiţi şi să cugetaţi… Ia-ţi făurăria de la Neviansk, ia-ţi tot Uralul… Îţi poruncesc!… (Nikita întinse înainte barba sa neagră de ţigan şi Petru îşi trase jeţul mai aproape de el). Deşi n-am bani, pentru aşa ceva am să găsesc… Trec câteva plăşi asupra făurăriei. Îţi dau voie să-ţi cumperi oameni de pe la moşiile boiereşti… Dar bagă de seamă… (Ridică un deget lung şi-l ameninţă de două ori). Suedezilor le dau o rublă pentru un pud de fier, dar tu ai să-mi vinzi cu trei grivine[88] pudul…

— Nu ies la socoteală, zise repede Nikita. Nu se poate. Pune un poltinik[89].

Îl privi pe Petru, holbându-şi la el albul albăstrui al ochilor. La rândul său, Petru îl privi vreme de un minut ca

[88] *Grivină* - monetă de zece copeici (înv.)
[89] *Poltinik*, monetă de cincizeci de copeici (înv.)

turbat. Apoi spuse:

— Bine. Vorbim mai târziu… Mare hoţoman eşti… Peste trei ani îmi dai banii înapoi, în tuci şi în fier… Cutezi mult… Bagă de seamă: te rup pe roată…

Nikita tuşi şi spuse şuierând:

— Banii ăştia ţi-i dau înapoi mai repede. Zău aşa…

În seara aceea Petru nu-şi mai găsea locul. Voi să poruncească să-i aprindă lumânarea, se uită chiorâş la hârtiile necetite, se culcă cu pieptul pe pervaz şi scoase capul pe fereastră afară.

Se înnoptase, dar parcă era şi mai cald. Apa picura din frunze. O ceaţă subţire plutea deasupra ierbii… Petru trăgea în piept aerul înmiresmat de mugurii umflaţi. O picătură de apă îi căzu pe ceafă şi un fior îi străbătu trupul. Îşi şterse încet ceafa cu palma.

Totul dormea plin de îngrijorare în liniştea aceea primăvăratică. Nu se zărea nici o lumină, Doar o caraulă striga prelung, departe, în aşezarea ostăşească: „Te vă-ă-ă-ăd!“ Făptura i se tânguia de parcă ar fi fost înlănţuită. Îşi auzea bătăile dese ale inimii lipite de pervazul ferestrei, Nu-i mai rămânea decât să aştepte, cu fălcile încleştate.

Să aştepte, să aştepte… Să asculte ca o femeie în liniştea nopţii, ridicând capul de pe o perină caldă, paşii care i se năzare… În ziua aceea, treburile îi merseseră prost. Menşikov îl poftise la masă, dar nu se dusese… Acolo trebuia să fie acum un chef straşnic! Niciodată nu-i venise atât de greu. Acum tot ceea ce avea de făcut era să aştepte, să ştie să aştepte… Regele August începuse războiul pe negândite, fără să mai aibă răbdare şi se împotmolise la Riga… Cristian al Danemarcei nu aşteptase nici el. Treaba lui…

— Treaba lui, treaba lui, bombăni Petru, holbând ochii spre tufele întunecate de liliac, grele de ploaie. Acolo mişca ceva, pesemne vistavoiul lui cu vreo fată… În ziua aceea sosise colonelul Langen cu veşti îngrijorătoare de la August: puiul de leu al Suediei îşi arătase colţii pe neaşteptate…

Se ivise cu o flotă uriaşă în faţa forturilor Copenhagăi, cerând oraşului să se predea. Înfricoşat, Cristian începuse tratative, renunţând la luptă. Între timp, Carol debarcase 15 000 de pedestraşi în spatele oştilor daneze care asaltau fortăreaţa Holstein. Suedezii intraseră în Danemarca ca o vijelie.

Nici la ei, nici peste hotare nu şi-ar fi putut închipui nimeni că acest tânăr răsfăţat şi ştrengar îşi va dovedi într-un timp atât de scurt iscusinţa şi vitejia unui adevărat căpitan de oaste.

Langen îi transmisese şi rugămintea lui August de a-i trimete bani: Polonia ar putea fi atrasă în război dacă s-ar da arhiepiscopului primat şi hatmanului coroanei douăzeci de mii de cervoneţi spre a fi împărţiţi la pani. Langen îl rugase pe Petru cu lacrimi în ochi să nu mai aştepte încheierea păcii cu Turcia şi să sară în ajutor…

Toate acestea îl iritau, stârnindu-i o mâncărime pe tot corpul. Totuşi, n-avea ce face! Nu putea să intre în război, atâta vreme cât hanul din Crimeia îl ţinea de pulpană. Trebuia să mai aştepte, să-şi aştepte ceasul… Ivan Brovkin îi spusese cu puţin mai înainte că la Sfatul starostilor fusese tărăboi mare: Sveşnikov şi Şorin au început să cumpere pe ascuns grâne şi să le trimeată pe apă şi pe uscat spre Novgorod şi spre Pskov. Preţul grâului s-a urcat numaidecât cu trei copeici. Reveakin le-a strigat: „De ce faceţi neghiobia asta? Ingria nu este încă a noastră. Şi cine ştie când va fi! Vă prăpădiţi degeaba bucatele la Novgorod şi la Pskov…“ Ei i-au răspuns: „La toamnă Ingria va fi a noastră. Când va cădea cea dintâi zăpadă, vom duce grânele la Narva.”

Tufele ude începură să se legene deodată şi stropi de apă licăriră printre crengi. Două umbre se strecurau prin întuneric… „Nu, dragă, nu, nu…“ Una din cele două umbre, mai scurtă, se dădu înapoi, apoi fugi uşor, în picioarele goale… Umbra cealaltă, lungă (a vistavoiului Mişka), se luă după cea dintâi, tropăind cu botforii… Ajungând sub un tei, se opriră una lângă alta. Se auzi din nou: „Nu, dragă”.

Petru se aplecă în afară, aproape până la brâu.

O lună mare se ridica, împâclită, în vale, dincolo de sălciile cărunte. Pe câmp se vedeau stogurile de fân, crângurile şi panglica lăptoasă a gârlei. Totul era neclintit, neschimbat, încordat, sălăşluind acolo parcă de veacuri… Până şi cele două umbre de sub tei vorbeau repede, în şoaptă, despre acelaşi lucru…

— Astâmpără-te, Mişka! strigă gros Petru. Am să te jupoi!

Fata se ascunse după trunchiul teiului. Nu trecu o clipă şi vistavoiul se furişă în vârful picioarelor pe scara care scârţâia şi bătu la uşă.

— Dă-mi o lumânare, spuse Petru. Şi pipa.

Se plimba de colo-colo, pufăind. Luând de pe masă o hârtie, o apropia de lumânare, apoi o arunca.

Noaptea abia începuse. Nici nu se gândea să se culce… Fumul pipei, tras spre fereastră, se strecura afară şi se pierdea în răcoarea nopţii…

— Mişka! Vistavoiul, cu obrajii graşi, cu nasul cârn şi cu privire tâmpă, dădu buzna în odaie. Ce-ai cu fetele? Ia vezi! Se apropie de el, dar Mişka nu înţelegea nimic, orice i-ai fi făcut. Dă fuga şi spune să fie gata droşca. Mergi cu mine.

Luna se înălţase deasupra câmpiei şi picăturile de apă licăreau în iarba argintie. Calul sforăia, privind pieziş spre umbrele nedesluşite ale tufelor. Petru îl bătea cu hăţurile. Noroiul sărea de pe roţi şi stropii plescăiau în făgaşuri, învălurând apa lor ca oglinda. Trecură în goana calului pe o uliţă adormită din Kukui, unde, în dosul ulucilor, florile de tutun răspândeau aceeaşi mireasmă înăbuşitoare şi dulceagă ca şi cu mulţi ani înainte. Dincolo de plopii înalţi, inimile tăiate în obloanele de la ferestrele Anei Mons erau luminate.

Ana Ivanovna, pastorul Strumpf, Königseck şi arhiducele von Kruy jucau paşnic cărţi la lumina a două lumânări. Din când în când, pastorul Strumpf priza tabac şi îşi scotea batista cadrilată strănutând cu plăcere. Ochii lui umezi aruncau priviri vesele spre cei dimprejur.

Cercetându-şi cărţile, arhiducele von Kruy clipea cu o expresie de concentrare din pleoapele sale lipsite de gene.

Mustăţile-i pleoştite, care luaseră parte la cincisprezece bătălii vestite, îi gâdilau nasul. Ana Ivanovna, îmbrăcată cu o rochie albastră de casă, cu braţele durdulii, goale până la coate, cu briliante mici în urechi şi pe panglica de catifea din jurul gâtului, îşi încreţea uşor fruntea, gândind asupra cărţilor pe care le avea în mână. Elegant, pudrat, cu talia ca trecută prin inel, Königseck, când îi zâmbea languros, când căuta s-o ajute, spunându-i ceva doar din buze.

Era vădit că toate furtunile ocoleau odaia aceea liniştită, unde mirosea plăcut a vanilie şi a cardama, buruiana care se pune în pâine, unde jeţurile şi sofalele erau învelite în pânză şi unde răsuna molcom tic-tacul pendulei. „Treflă, cu toată modestia spuse oftând pastorul Strumpf şi-şi ridică privirea spre tavan. „Pică, rosti gâjâit arhiducele von Kruy, parcă scoţând din teacă o sabie ruginită până la jumătate. Ridicându-se ca să se uite peste umărul Anei Ivanovna în cărţile ei, Königseck spuse pe un ton dulceag: „Noi ne permitem să avem din nou cupă”.

Intrând pe scara din dos, Petru deschise uşa pe neaşteptate. Ana Ivanovna scăpă cărţile din mână.

Bărbaţii se ridicară repede în picioare. Cu toate că ştia să se stăpânească, Ana Ivanovna scoase un strigăt de bucurie şi, cu un zâmbet fericit, făcu o reverenţă. Apoi, sărutând mâna lui Petru şi-o duse la pieptul acoperit cu un şal. Totuşi, lui Petru i se păru că văzuse o licărire de spaimă în ochii ei, albaştri, senini. Se gheboşă şi se întoarse, pornind spre sofa:

— Jucaţi. Eu stau aici şi fumez.

Dar Ana Ivanovna fugise pe tocurile ei ascuţite spre masă şi amestecase cărţile:

— Am jucat şi noi ca să treacă vremea… Ah, Piter, îmi pare bine că ai venit. Dumneata aduci totdeauna veselie şi fericire în casa asta… (Bătu din palme, ca o copiliţă).

Să stăm la masă…

— Nu mi-e foame, bombăni Petru, rozându-şi pipa. Fără să ştie de ce, mânia începuse să-l înece de parcă avea un nod în gât. Se uită chiorâş la învelitorile de pe mobile, la fusul de tors şi la ghemele de lână… O cută groasă se ivi pe fruntea netedă a Anei (altădată, Petru nu vedea această cută).

— Atunci, Piter, să jucăm ceva vesel… (În ochii ei săgetă din nou o licărire de spaimă).

Petru tăcea. Uitându-se la pendulă, apoi la ornicul său de buzunar, pastorul Strumpf rosti:

„Dumnezeule, sunt ceasurile două trecute", apoi îşi luă cartea de rugăciuni de pe fereastră. Arhiducele von Kruy şi Königseck puseră mâna pe tricornuri. Rugându-se jalnic, mai mult decât o cerea politeţea, Anchen spuse frământându-şi degetele:

— Vai, nu plecaţi…

Petru mormăi ceva şi din pipa lui ţâşniră scântei. Întinse picioarele. Sări în sus. Ieşi vijelios din odaie, trântind uşa. Anchen începu să răsufle des şi îşi acoperi faţa cu batista. Königseck se duse în vârful picioarelor să aducă un pahar de apă. Pastorul Strumpf dădu din cap gânditor. Lângă masă, arhiducele von Kruy amesteca cărţile de zor.

Din acoperişurile şindrilite şi de pe uliţa ce se zvânta se ridicau aburi. Albastrul adânc al cerului se oglindea în băltoace. Era duminică şi în mahalaua Krasnaia Gorka trăgeau clopotele; simigiii şi negustorii de mied fiert îşi strigau marfa. Neavând ce face, oamenii umblau de colo-colo, mai toţi chercheliţi. Câţiva băietani îmbrăcaţi cu cămăşi noi legănau nişte prăjini cu lanţuri de rafie în vârf, gonind hulubii de pe zidul dărăpănat, cu metereze, al oraşului. Păsările albe se zburătăceau în albastrul cerului, se jucau, se avântau cu capul în jos, lunecând ca săgeata. Oamenii se dădeau în leagăn pretutindeni, în dosul gardurilor înalte, sub teii spălaţi peste noapte de ploaie, sub sălciile cenuşii; nişte fete zburau printre crengi, cu cozile fluturând în vânt, un bătrân chel şi

mucalit legăna o femeie grasă, care se ţinea bine pe scândură şi chicotea.

Droşca mergea la pas. Petru privea încruntat cu ochii intraţi în fundul capului. Soarele îl dogorea în spate. Mişka, vistavoiul, îl aşteptase toată noaptea în droşcă şi acum dădea din cap ca să nu adoarmă. Lumea se dădea la o parte din faţa calului. Rareori, câte un trecător, recunoscându-l, se descoperea şi se pleca până la pământ în urma lui.

În noaptea aceea. Petru se dusese de la Ana Mons la Menşikov. Nu făcuse însă decât să se uite la ferestrele mari, astupate, de unde se auzea muzică şi larmă de cheflii. „Dă-i naibii”, îşi spusese şi, lovind calul cu hăţurile, ieşise din curte şi o luase pe uliţe, spre mahalaua streliţilor. Întâi mersese la trap şi apoi o luase în galop.

Ajungând în mahala, opri la o casă de rând, în a cărei poartă se înălţa o prăjină cu un smoc de fân în vârf. Petru aruncă hăţurile lui Mişka şi bătu la poartă. Nerăbdător, se plimba încolo şi încoace, clefăind cu botforii prin balegă. Bătu din nou, cu pumnii. Îi deschise o femeie. (Mişka putu să vadă că era voinică, avea faţa rotundă şi purta un sarafan de culoare închisă). Speriată, femeia scoase un strigăt şi-şi duse mâinile la faţă. Petru se aplecă, intră în curte şi trânti poarta.

Stând în picioare în droşcă, Mişka văzu cum în casa de lemn din dosul porţii se aprinse lumina la două ferestre, sus. Apoi, femeia ieşi repede pe scară şi strigă:

— Luka! Luka!

Un glas de bătrân răspunse:

— Ce este?

— Luka, să nu mai laşi pe nimeni. Auzi?

— Dacă bat la poartă?

— Tu ce păzeşti?

— Bine. O să-i iau la goană cu bâta.

Mişka murmură:

— Zi, aşa.

După o vreme, trei bărbaţi cu tichii de streliţi ieşiră

dintr-o ulicioară, cercetară uliţa pustie şi se îndreptară spre poartă. Mişka le spuse aspru:

— Daţi-i drumul înainte…

Streliţii se apropiară de droşcă ameninţători.

— Cine eşti? Ce cauţi la ceasul ăsta în mahala?

Mişka le răspunse încet, dar pe un ton ameninţător.

— Ascultaţi-mă, băieţi, luaţi-o repede din loc…

— De ce? strigă pus pe bătaie unul, mai cherchelit decât ceilalţi. Ce te zborşeşti? Ştim noi de unde eşti… (Ceilalţi doi îl traseră de umeri şi-i şoptiră ceva). Bagă de seamă, nu-ţi stă bine capul pe umeri… Vă vine şi vouă rândul… (Tovarăşii săi îl trăgeau înapoi şi nu-l lăsau să-şi suflece mânecile). Nu ne-a spânzurat încă pe toţi… Mai avem colţi… Să nu-l vezi şi pe ăla în ţeapă… (îi dădură un ghiont în ceafă, tichia îi căzu de pe cap şi-l târâră în ulicioară).

Lumina se stinse repede. Dar Petru nu ieşi. În dosul porţii, Luka bătea din când în când somnoros în toacă. Curând după aceea, se aşternu o linişte atât de adâncă, încât până şi calul, obosit, rămase neclintit, cu capul plecat. Aţipit, Mişka auzi prin toropeală cocoşii cântând. Lumina lunii se răcise.

La capătul uliţei, miji lucirea gălbuie, apoi trandafirie a zorilor. A doua oară îl treziră nişte şoapte.

În jurul droştei se strânsese o ceată de ştrengari dintre care unii fără nădrăgei. În clipa când Mişka deschise ochii, băieţii o zbughiră care încotro, vânturând din mâini. Le sfârâiau tălpile negre. Soarele se înălţase sus.

Petru ieşi pe poartă trăgându-şi tricornul pe sprâncene. Tuşi gros şi apucă hăţurile: „Mi-a căzut piatra de pe umeri“, zise cu glas adânc şi porni la trap.

Ieşind din Moscova pe câmpia verde, văzură în depărtare acoperişurile povârnite ale aşezării nemţeşti. Nori albi ca zăpada se ridicau în zare. Petru spuse:

— Ce am să le fac vistavoilor… Dacă te prind că te mai hârjoneşti noaptea, te închid într-o cămară.

Apoi, izbucni în râs şi îşi dădu tricornul pe ceafă.

Ajunseră din urmă o jumătate de companie de ostaşi în mundire roşcate, prost cusute, cu smocuri de fân şi de paie legate de picioare. Mergeau în neorânduială, ciocnindu-şi spăngile. Văzându-l pe ţar, sergentul strigă deznădăjduit: „Drepţi!” Petru se dădu jos din droşcă şi puse mâna pe umărul unui ostaş, pe urmă pe al altuia, întorcându-i şi pipăind postavul aspru.

— Gunoi! răcni el holbând ochii la sergentul cu obrazul buburos. Cine v-a dat echipamentul?

— Domnule tunar, am primit mundirele de la croitoria din Suhariovka.

— Ia scoate-l! strigă Petru, punând mâna pe al treilea ostaş, un flăcău slăbănog cu nasul ascuţit.

Flăcăul parcă se înăbuşise de spaimă, rămânând încremenit cu ochii a faţa rotundă a tunarului cu mustăcioara neagră şi aspră, care răsărise, deodată, în faţa lui. Ostaşii de lângă el îi smulseră puşca din mână, îi descheiară centura şi-i scoaseră mundirul. Petru îl luă, îl aruncă în droşcă şi, fără să mai scoată o vorbă, se urcă şi porni în goană spre palatul lui Menşikov.

Ostaşul dezbrăcat, dârdâind din toate mădularele, se uita înmărmurit spre droşca ce se depărta pe drumeagul năpădit de iarbă. Sergentul îl împinse cu băţul:

— Golikov, ieşi din front şi treci la urmă. Drepţi! (Căscă gura, dădu ochii peste cap şi răcni din răsputeri). Al cu fân e stângul, ăl cu paie, dreptul! Ţineţi minte! Marş!… ăl cu paie, ăl cu fân, ăl cu paie, ăl cu fân… dreptul!

Postavul fusese vândut atelierului de croitorie al oştirii de la Suhariovka de către noua manufactură a lui Ivan Brovkin, ridicată pe malul apei Neglinnaia, lângă podul Kuzneţki, în tovărăşie cu Menşikov şi cu Şafirov. Despărţământul polcului Preobrajenski dăduse o arvună de o sută de mii de ruble pentru postav de uniforme. Menşikov se lăudase faţă de Petru că vor da un postav nu mai puţin bun decât cel de Hamburg. Totuşi, postavul lor era făcut din câlţi amestecaţi cu bumbac.

Alexaşka Menşikov, născut în hoţie, fusese şi

rămăsese un hoţ. „Stai că-ţi arăt eu ţie“, scrâşnea Petru, smucind nerăbdător de hăţuri.

Alexandr Danilovici şedea pe pat şi sorbea saramură după beţia din noaptea trecută (chefuise până la ceasurile şapte de dimineaţă). Avea ochii tulburi şi pleoapele umflate. Diaconul Pedrila, un zdrahon înalt de un stânjen, gros cât un butoi, cu înfăţişare şi cu glas de tâlhar, îi ţinea blidul cu saramură. Căinându-l, diaconul vâra degetele în blid:

— Pofteşte un castravecior…

— Du-te dracului…

Piotr Pavlovici Şafirov, cu o faţă dulceagă şi rotundă cât o clătită, cu o privire inteligentă, stătea în faţa patului bogat al lui Menşikov, cu tabachera deschisă, sfătuindu-l să-şi ia sânge (vreo jumătate de pahar) sau să-şi pună nişte lipitori pe ceafă…

— Dragă Alexandr Danilovici, te omori bând fără cumpătare atâtea băuturi tari, o să-ţi arzi măruntaiele…

— Du-te dracului şi tu…

Diaconul zări cel dintâi pe Petru pe fereastră: „Mi se pare că e cam mânios“. O clipă mai târziu, Petru intră în dormitor şi, fără să dea ziua bună, se îndreptă spre Alexandr Danilovici şi-i vârî mundirul sub nas:

— E mai bun decât cel de Hamburg? Taci, tâlharule, n-ai cum să te dezvinovăţeşti!

Îi puse mâna în piept, îl luă de cămaşa lui cu dantele, îl trase până la perete şi, când văzu că se propteşte căscând gura, începu să-l zgâlţâie. Scos din sărite, luă bastonul rezemat de cămin şi-l rupse pe el. Apoi îl lăsă în pace şi se întoarse spre Şafirov, care amuţise în genunchi lângă un jilţ. Petru gâfâi aplecat spre el.

— Scoală-te! (Şafirov se ridică). Postavul cel prost ai să-l vinzi în Polonia, regelui August, la preţul pe care vi l-am plătit eu… Îţi dau o săptămână. Dacă nu-l vinzi, te despoi şi te bat cu biciul. Ai înţeles?

— Măria ta, îl vând, îl vând mult mai repede…

— Împreună cu Vanka Brovkin să-mi aduceţi în schimb postav bun.

— *Min Herz*, doamne, zise Alexaşka suflându-şi nasul şi ştergându-şi sângele de pe obraz, când te-am mai înşelat? Ştii ce s-a întâmplat cu postavul ăsta?…

— Bine, bine… Porunceşte să aducă o gustare…

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

1

E cald. Văzduhul a încremenit. Acoperişurile de olane ale Ţarigradului lucesc, albe de soare.

Aerul înfierbântat tremură deasupra oraşului. Nu este umbră nici măcar sub copacii cu frunze ruginii, pline de praf, din grădina seraiului. Oameni zdrenţăroşi dorm pe caldarâm sub zidurile cetăţii, lângă apa neclintită ca oglinda. Oraşul a amorţit. Doar strigătele prelungi ale muezinilor răsună ca nişte triste amintiri din minaretele înalte. Noaptea, câinii urlă la stele.

S-a împlinit un an de când înaltul trimis Emelian Ukrainţev şi diacul Ceredeev stau în Pera. S-au ţinut douăzeci şi trei de şedinţe, dar nici ruşii, nici turcii nu s-au urnit din loc. Cu câteva zile înainte, o ştafetă a adus porunca lui Petru: să se încheie grabnic pacea, să se cedeze turcilor tot ce se poate, afară de Azov, să nu se mai amintească de Sfântul Mormânt, ca să nu mai fie întărâtaţi catolicii şi, făcându-se aceste concesii, să se stea bine pe poziţie.

La a douăzeci şi treia întâlnire, Ukrainţev spuse: „Acesta e ultimul nostru cuvânt… Nu mai putem sta la Ţarigrad decât două săptămâni… Dacă nu se încheie pacea o să vă pară rău: flota măriei sale ţarului nu mai e aceea din anul trecut… Poate că aţi auzit şi dumneavoastră”. Ca să dea de gândit, înalţii trimişi se mutară din oraş pe corabie. „Krepost” stătuse atâta vreme degeaba, încât bordurile se mucezisteră, cabinele erau năpădite de gândaci şi de ploşniţe, iar căpitanul

Pamburg se îngrăşase de trândăvie.

Ukrainţev şi Ceredeev se sculau cu noaptea în cap, se scărpinau şi oftau în cabina lor înăbuşitoare, îşi puneau halatele tătăreşti de-a dreptul peste cămaşă şi izmene şi ieşeau pe punte… Plictiseală.

Zorile se revărsau pe un cer senin, deasupra Bosforului încă întunecat şi deasupra colinelor arse de soare, prevestind arşiţă. Se aşezau la masă. Ce bine ar fi fost să poată aduce acum nişte cvas din beci. La dracu! Mâncau peşte împuţit şi beau apă cu oţet. Totul avea un gust sălciu. După ce dădea pe gât un pahar de rachiu pe stomacul gol, căpitanul Pamburg se plimba numai în izmene pe puntea crăpată de soare. Soarele răsărea portocaliu. După scurt timp nu mai puteai să te uiţi la apa care curgea, la caicurile încărcate cu pepeni galbeni şi verzi, care se legănau alene lângă ţărm, la turlele albe ca varul ale geamiilor, la semilunile care sclipeau orbitor pe cerul albastru. Răsunau glasuri, strigăte, clincheteau clopoţeii precupeţilor din ulicioarele înguste ale Galatei.

— Emelian Ignatievici, ce folos mai ai de la mine? spuse într-o zi diacul Ceredeev, Lasă-mă să plec… O iau apostoleşte, pe jos…

— Ivan Ivanovici, mai ai puţină răbdare, curând, curând plecăm cu toţii acasă, răspunse Ukrainţev, închizând ochii, ca să nu mai vadă oraşul de care îi era lehamite.

— Emelian Ignatievici, nu mai am decât o singură dorinţă: să mai stau o dată culcat în grădină, în lobodă, la răcoare, (Faţa lungă, cu barba îngustă, a lui Ceredeev, se uscase şi mai mult de căldură şi de alean, iar ochii îi intraseră adânc în găvane). Am case la Suzdal… În grădină sânt doi mesteceni bătrâni… îi visez mereu… Te scoli dimineaţa, te duci să-ţi vezi vitele şi afli c-au plecat la câmp… O iei spre prisacă… Iarba îţi ajunge până la brâu… Ţăranii trec gârla prin vad… Femeile bat rufele cu lopăţele. E aşa de frumos..

— Vai, vai. Vai! Ai dreptate, ai dreptate! îngână înaltul trimis, dând din cap.

— La masă ai plăcinte cu somn…

Fără să deschidă ochii, Ukrainţev zise, legănându-se:

— Ivan Ivanovici, somnul e prea gras. Vara e mai bună botvinia[90] şi un cvas cu izmă.

— Emelian Ignatievici, îmi place şi ciorba de biban…

— Bibanii nu se curăţă. Îi pui aşa cum sunt la fiert şi când sunt gata, îi scoţi şi mai adaugi nişte cegă.

— Doamne, Dumnezeule, ce ţară! Dar aici, Emelian Ignatievici? Curat busurmani[91]! Nişte păcătoşi. Iar grecoaicele de pe aici, ce scârboase sunt!…

— Ivan Ivanovici, tocmai că ar trebui să le mai ocoleşti.

Broboane de sudoare, ca nişte grăunţe de mei, se iviră pe nasul mare al lui Ceredeev. Ochii i se afundară şi mai mult în cap. Un sandal împodobit cu covoare venea cu şase vâslaşi de la ţărm spre corabie. Căpitanul Pamburg strigă deodată răguşit:

— Şef de echipaj, să vină toată lumea sus! Coborâţi scara!

Solomon, o chehaie[92] a marelui vizir, ager la minte şi în mişcări, cu umerii obrajilor ascuţiţi şi cu nasul teşit, se apropie cu sandalul şi se urcă grăbit pe scară, lipăind din papuci. După ce cercetă repede corabia cu privirea, duse mâna la frunte, la buze, la inimă şi spuse pe ruseşte:

— Emelian Ignatievici, marele vizir mi-a poruncit să te întreb dacă eşti sănătos… Se teme că nu stai bine pe vas. De ce te-ai supărat pe noi?

— Bună ziua, Solomon, răspunse Ukrainţev cât mai rar. Vrem să ştim şi noi dacă marele vizir e sănătos… La voi totul e bine? (Rostind aceste cuvinte, îi aruncă o privire sfredelitoare). Ne simţim bine şi aici. Ne e dor de ţară. Ţara noastră de aici n-are decât cincizeci de picioare lungime.

— Emilian Ignatievici, pot să-ţi spun ceva între patru

---

[90] *Botvinia* - ciorbă din borş, ceapă, castraveţi şi peşte. Se serveşte rece.

[91] *Busurman* - cuvânt de ocară pentru musulman (înv.) (n. r.).

[92] *Chehaia* - reprezentant.

ochi?

— De ce nu? Ukrainţev tuşi şi-i spuse lui Ceredeev şi lui Pamburg: Daţi-vă ceva mai încolo. Apoi, se apropie de umbra unei pânze.

Solomon zâmbi, descoperindu-şi gingiile cu dinţii stricaţi:

— Emelian Ignatievici, eu vă sunt un adevărat prieten şi cunosc pe toţi duşmanii voştri pe degete... (Începu să-şi răşchire degetele înaintea nasului lui Ukrainţev. Acesta mormăia: „Aşa, aşa“). Îi joc pe deget cu toate uneltirile lor... Dacă nu eram eu, Divanul nici nu mai stătea de vorbă cu voi... Am izbutit să sucesc aşa fel lucrurile, încât marele vizir ar putea să iscălească pacea şi mâine... Trebuie să dai însă câteva bacşişuri...

— Aha! rosti Ukrainţev. Înţelesese totul. Un grec, plătit de el, îl vestise în ajun că ambasadorul Franţei se întorsese la Constantinopol, că se adunase Divanul şi că vizirii primiseră daruri bogate.

Neputând să doarmă din pricina căldurii şi a gândacilor, Emelian se întrebase toată noaptea: „Ce s-o fi întâmplat? Pesemne că cineva îi asmuţea din nou pe turci împotriva împăratului Austriei. De aceea, turcii trebuiau să-şi dezlege mâinile cu moscoviţii...”

— De, un bacşiş, acolo, nu-i mare lucru... Dar te rog să-i spui marelui vizir că nu mai aşteptăm decât un vânt prielnic. Încheiem pace, bine, nu încheiem şi mai bine... Pacea o încheiem astfel... (Îl privi pe Solomon cu hotărâre, pe sub sprâncenele albe). Dărâmăm cetăţuile de pe Nipru, aşa cum ne-am înţeles... În schimb, în jurul Azovului, trebuie să avem pământ rusesc cale de zece zile de mers călare. Asta-i sfânt...

Temându-se să nu scape bacşişul — ruşii ştiau, pesemne, mai mult decât trebuie — Solomon îl prinse de mânecă pe înaltul trimis. Începu să se tocmească. Intrară amândoi în cabină. Ştiind că mulţi ochi urmăresc cu ocheanele ce se petrece pe „Krepost” Pamburg trimese marinarii pe catarguri, să pregătească, pasămite, pânzele pentru plecare. Emelian scoase pentru o clipă

capul afară:

— Ivan Ivanovici, îmbracă-te. Mergem în oraş.

Curând după aceea, ieşi din cabină cu perucă şi cu sabie. Pe când cobora scara în sandal, Solomon îl ţinea de braţ.

După-amiază, pentru întâia oară după un lung şir de zile, pavilionul îngust al corăbiei începu să fluture în bătaia vântului. O pâclă sticloasă învăluia colinele din depărtare. Albastrul cerului se păta parcă de praf. Oraşul se zărea din ce în ce mai nedesluşit. Vântul sufla din pustiu.

A doua zi se iscăli pacea.

2

Clopotul din turla lui Ivan, cel Mare vuia deasupra Moscovei. Douăzeci şi patru de tineri prăvăliaşi de la Bazar îi legănau limba de aramă. Se slujea o leturghie, înălţându-se rugi pentru biruinţa oştilor ruseşti asupra vrăjmaşului. În ziua aceea, după slujbă, diacul de sfat Prokofi Vozniţîn ieşi după vechea datină îmbrăcat cu o blană rusească, cu cizme de safian şi cu gugiuman, pe scara postelnicilor (pe care începuseră s-o năpădească urzicile şi brusturii), citind mulţimii de norod ucazul ţarului care poruncea ostaşilor să purceadă la război împotriva cetăţilor suedeze. Stolnicii, comisii, dvorenii şi târgoveţii din Moscova, precum şi toţi aceia care slujiseră în oaste urmau să se înfăţişeze călări, cât mai repede.

Ziua aceasta era aşteptată de mult. Totuşi, Moscova fu zguduită până în adâncuri. Polcurile şi chervanele se scurgeau din zorii zilei învăluind uliţele în praf. Nevestele fugeau pe lângă şirurile de ostaşi, fâlfâind deznădăjduite din mânecile lor lungi. Târgoveţii se lipeau de garduri, ferindu-se de tunurile care săltau pe podelele de bârne. Glasurile înalte ale diaconilor izbucneau pe uşile deschise ale bătrânelor biserici… „… Biruinţă oştilor noastre!…“ Porţile caselor boiereşti se deschideau şi călăreţii, dintre care unii se înveşmântaseră după vechea datină în zale

şi în burci, se năpusteau în mulţime, dând pinteni cailor şi izbind oamenii cu biciuştile în cap. Telegile se ciocneau, osiile pârâiau. Caii se muşcau şi nechezau.

La soborul Uspeniei, în lumina puzderiei de lumânări, patriarhul Adrian, puţintel la trup şi învăluit în nouri de tămâie, îşi înălţa ruga ridicând mâinile în sus, cu ochii scăldaţi în lacrimi. Biserica era plină de boieri şi, în spatele acestora, în şiruri dese, negustori de seamă, care şedeau în genunchi.

Toată lumea plângea, privind lacrimile care curgeau şiroaie pe faţa vlădicăi ridicată spre boltă. Cu gura căscată şi cu vinele de la tâmple umflate, un arhidiacon covârşea corul arhieresc cu tunetele glasului său, care vuia ca trâmbiţa judecăţii de apoi. Odăjdiile patriarhului erau negre ca şi chipurile sfinţilor de pe icoanele ferecate în aur. Biserica strălucea în aur şi în slavă.

Negustorii erau primiţi pentru întâia oară într-un număr atât de mare la soborul Uspeniei, o biserică boierească. Sfatul staroştilor îi făcuse danie cu prilejul acesta douăzeci şi cinci de puzi de lumânări de ceară. Mulţi negustori de seamă puseseră şi ei în sfeşnice lumânări grele de o jumătate de pud, sau chiar de un pud. Diaconii fuseseră îndemnaţi să nu precupeţească tămâia.

Cu glasul înecat de lacrimi, Ivan Artemici Brovkin îngâna mereu: „Slavă, slavă…” Lângă el, Mitrofan Şorin, mai marele staroştilor, cu glas desprins de cele pământeşti, ţinea isonul corului, iar de cealaltă parte, Alexei Sveşnikov privea atât de drăgăstos cu ochii lui negri aurul catapetesmei, al odăjdiilor şi al cununilor, încât s-ar fi spus că toată bogăţia aceea era agonisită de el… „Biruinţă oştilor noastre” tuna arhidiaconul înveşmântat în odăjdii strălucite, făcând să se cutremure bolţile. Trandafirii roşii de pe stiharul lui erau învăluiţi în nouri de tămâie.

Credincioşii începură să se apropie de iconostas, ca să sărute crucea. Cneazul-cezar Feodor Iurievici, gras şi cărunt, o sărută cel dintâi, îndelung. Umerii bătrâni i se

zguduiau. După el veniră cnejii şi boierii, unii mai bătrâni decât alţii, pentru că tot tineretul plecase la război. Apoi, se tălăzuiră smeriţi negustorii, zornăind din galbenii, inelele şi şiragurile de mărgăritare pe care le aruncau în tipsia mare, ţinută de epitropul bisericii. Ieşeau de la sobor cu capul sus. După ce se mai închinau încă o dată, uitându-se la icoana uriaşă de deasupra intrării, îşi scuturau părul, îşi puneau gugiumanele şi pălăriile şi porneau peste medeanul sterp, năpădit de iarbă, la Sfatul starostilor.

Tropăind cutezători cu tocurile încălţărilor, priveau cu ochi de stăpân spre gloata îmbulzită şi spre ferestrele despărţămintelor.

La ieşirea din sobor, Ivan Artemici fu apucat de poalele hainei lui de catifea de zeci de mâini negre şi bătucite: „Cneazule, cneazule… Dă-ne o copeică… o îmbucătură!“ răcneau milogii lăţoşi, ştirbi, despuiaţi şi plini de bube cu puroi… Se târau de-a buşilea după el, întinzând braţele, scuturându-şi zdrenţele. „Cneazule, cneazule!…“ Spăimântat, Ivan Artemici se uita în dreapta şi în stânga: „Ce cneaz sunt eu, nărozilor?!“ Întorcându-şi buzunarele pe dos, arunca banii în gloată… Un smintit pleşuv începu să lovească între ele nişte vătraie şi răcni cu glas sălbatic: „Vreau jăratic…” Vaska Reveakin era şi el acolo, râzând cu ochii îngustaţi şi trăgându-se de barbă. Smulgându-şi cu anevoinţă pulpanele hainei din ghearele milogilor, Ivan Artemici îi spuse:

— Ascultă, jupâne, a matale e oastea asta Mai bine te-ai închina şi matale într-o zi ca asta…

— Ivan Artemici, căutăm să ne împăcăm cu lumea, răspunse Reveakin, ducând mâinile la pântec şi închinându-se. Lumea cu sărăcia ei, iar noi cu cele lumeşti.

— Ptiu, spurcatule, şoarece de bucoavne! Curat demon.

Ivan Artemici plecă repede. Smintitul behăi în urma lui ca un ţap.

3

Ostaşii trebuiau să se opintească mereu, ca să scoată telegile şi tunurile din glod. Vântul sufla de mai multe zile dinspre apus, din partea în care înaintau greoi oştile generalilor Weide şi Artamon Golovin, înşiruite pe o sută de verste. (Divizia lui Repnin nu putuse încă să plece din Moscova). Se puseseră în marş 45 000 de pedestraşi şi călăreţi şi 10 000 de telegi.

Peste păduri spânzurau ceţuri reci. Ploaia desprindea cele din urmă frunze ale mestecenilor şi plopilor de munte. Roţile se împotmoleau până la butuc în mocirla drumurilor desfundate, iar caii îşi rupeau picioarele. Stârvuri de cai morţi, cu pântecele umflate şi cu picioarele răşchirate se întâlneau pe tot întinsul drumului. Oamenii se aşezau în tăcere de-a lungul şanţurilor, nemaiputând merge.

Ofiţerii străini se dovediră a fi deosebit de gingaşi: descălecaseră de mult şi dârdâiau cu pelerinele şi perucile lor ude, sub covergile de rogojină ale telegilor, printre tot felul de buclucuri.

Ostaşii plecaseră din Moscova frumos gătiţi, cu pălării cu pene, cu haine şi ciorapi verzi, dar se apropiau de hotarul suedez desculţi, plini de noroi, în neorânduială. În vreme ce ocoleau lacul Ilmen, apele acestuia, umflate, revărsându-se peste malul acoperit de ierburi, înecară multe telegi din chervane.

Din pricina harababurii, telegile rămâneau în urmă şi se vălmăşeau. În vremea popasurilor nu se putea aprinde focul, pentru că de sus ploua, iar jos era mocirlă. Sotniile călări ale oastei dvorenilor erau mai cumplite decât cei mai aprigi duşmani. Prădau ca lăcustele tot ce găseau de mâncare prin satele din împrejurimi. Trecând prin faţa pedestraşilor, strigau la ei: „La o parte, nepricopsiţilor!”

Alexei Brovkin, căpitan în polcul de linie al lui von Schweden, se sfădea şi se repezea adeseori cu bastonul la moşierii călări. Erau multe greutăţi şi multă caznă, dar puţină rânduială.

Polcurile înaintate ieşiră din mocirlă abia lângă râul Luga, în apropiere de hotar şi, curând după aceea, poposiră, aşteptând chervanele. Oamenii ridicară corturile şi încercară să-şi usuce hainele.

Ostaşii se gândeau la luptele pentru cucerirea Azovului şi unii mai ţineau minte drumurile lui Vasili Goliţîn spre Krâm. Războiul acesta nu se putea asemui cu marşurile pe care le făcuseră prin stepe spre miazăzi! Acolo mergeau cântând… Dar aici? Smârcuri jalnice, nouri şi vânt. Multe lacrimi va trebui să verşi până vei cuceri pământul ăsta sterp.

Focurile din preajma corturilor scoteau un fum înecăcios. Ostaşii îşi cârpeau mundirele şi coborau pe malurile lunecoase ale unei râpe spre gârlă, ca să şi le spele. Bocancii ostăşeşti se făcuseră ferfeniţă. Fericiţi erau aceia care-şi făcuseră rost de opinci şi de obiele. Ceilalţi îşi înfăşurau picioarele în cârpe. Pe asemenea meleaguri, spre luna lui brumar, jumătate din oştire era în primejdie să moară chiar şi fără lupte. Din când în când, călăreţii aduceau cu arcanul câte un prins finez.

Ostaşii făceau cerc în jurul lui şi-l întrebau pe ruseşte şi pe tătăreşte: cum trăieşte lumea la ei?

Finezii erau nişte bleoţi: nu făceau altceva decât să clipească din genele scurte. Pe urmă, prinşii erau duşi în cortul lui Alexei Brovkin, care îi cerceta. Rareori li se dădea drumul unor asemenea prinşi.

De obicei, erau legaţi, trimişi la chervan şi daţi pe trei cetvertaci, iar cei mai voinici, pe un preţ şi mai mare marchitanilor, care îi vindeau şi ei la Novgorod, unde se întâlneau cu oamenii furnizorilor oştirii.

Alexei Brovkin era un bun gospodar. Oamenii din compania lui se hrăneau bine; el nu tăbăra pe nimeni degeaba, mânca din acelaşi cazan cu ostaşii, dar nu ierta nicio greşeală. Lângă cortul lui auzeai, în fiecare zi, răcnetele câte unui ostaş care era bătut cu vergile pe dosul gol. Brovkin se scula în toiul nopţii şi cerceta el însuşi caraulele. Într-o noapte, apropiindu-se pe nesimţite de marginea pădurii, trase cu urechea. I se

părea că trosneşte o cracă, că scheaună o sălbăticiune. Zări nedesluşit umbra unui ostaş care şedea pe o buturugă, cuprinzând cu braţele ţeava puştii şi lipindu-şi fruntea de fier. Alexei strigă încet:

— Cine-i caraulă?

Ostaşul sări în picioare şi răspunse cu glas slab:

— Eu…

— Cine-i caraulă? răcni Alexei.

— Golikov Andriuşka.

— Tu scânceai?

Ostaşul îl privi ciudat în faţă:

— Nu ştiu…

— Nu ştii! Vai de voi, pustnicilor!…

Ar fi trebuit să-l bată… Dar Alexei îşi aduse aminte de vâlvătaia care se ridica deasupra unei biserici prăbuşite, deasupra unor oameni arşi de vii şi de flăcăul acesta, care-şi frângea mâinile păşind pe zăpada înroşită de foc. Alexei poruncise atunci ca flăcăul să fie luat împreună cu smintitul şi cu sihastrul Nektari. Într-o noapte, la un popas sub nişte pini, Nektari fugise, dracu ştie cum de-a izbutit. Andriuşka Golikov zăcea într-o sanie, sub rogojină, nu mânca şi nu vorbea. La Poveneţ, într-o izbă de lut, fiind cercetat şi ameninţat cu biciul, sărise deodată în sus şi strigase: „De ce mă mai chinuiţi? Sunt destul de amărât… N-au fost suferinţe prin care să nu fi trecut.. Smulgându-şi rantia de pe el şi arătând rănile pricinuite de bătăi, spusese tot ce ştia. (Vorbea atât de repede, încât diacul nu mai prididea să-şi moaie pana în cerneală). Alexei îşi dăduse seama că Andriuşka nu este un om de rând, că ştie carte. Poruncise să i se taie pletele, să fie dus la baie şi luat la oştire.

— Se poate ca un ostaş să plângă? Poate eşti bolnav?

Golikov nu-i răspunse. Sta drepţi, reglementar. Alexei îl ameninţă cu bastonul şi se îndepărtă.

Golikov strigă deznădăjduit:

— Domnule căpitan!…

La auzul acestui glas care-l chema din întuneric, Alexei tresări. Şi el fusese cândva un oropsit. Se opri şi

întrebă aspru:

— Ce mai vrei?

— Mi-e frică să stau în întuneric, domnule căpitan. Mă înspăimântă pustietatea asta… Mă apasă o jale mai rea decât moartea. Pentru ce ne-au adus aici?

Alexei rămase atât de uluit, încât se apropie din nou de Golikov:

— Cum îndrăzneşti să-mi pui astfel de întrebări, mişelule? Ştii ce poţi să păţeşti pentru asemenea vorbe?

— Alexei Ivanovici, omorâţi-mă mai repede… Cel mai rău duşman al meu sunt eu însumi… Şi o vită ar muri dacă ar duce o viaţă ca asta… Lumea nu mă primeşte… Am încercat de toate. Nu mă primeşte nici moartea… E o viaţă fără rost… Luaţi-mi spanga şi ucideţi-mă…

Drept răspuns, Alexei îşi încleştă fălcile şi-l plesni peste urechi. Omul se clătină, dar nu scoase o vorbă…

— Ridică-ţi pălăria. Pentru cea din urmă oară îţi vorbesc frumos, ereticule!… Aşa te-au învăţat rascolnicii bătrâni?… Bine te-au mai învăţat!… Eşti ostaş. Dacă-ţi porunceşte să mergi la război, trebuie să mergi. Dacă-ţi porunceşte să mori, trebuie să mori. Pentru ce? Pentru că aşa trebuie. Să stai aici până-n zori… Dacă mai plângi, te aud şi atunci să te fereşti de mine…

Alexei plecă fără să se mai uite înapoi. Ajungând în cortul său, se trânti pe fân. Mai era mult până la revărsatul zorilor. Se lăsase frigul, dar nu ploua, nici vântul nu bătea. Îşi trase cerga peste cap. Oftă. „Toţi tac, dar gândesc… Vai, ce oameni, ce oameni!“

Un ostaş adus de spate, Fedka „Tăvăleşte-te în noroi“, turna posomorât apă cu căuşul. Alexei fornăia spălându-se cu apa rece şi tremura din toate mădularele. Era o dimineaţă friguroasă. Pulberea de brumă albea iarba bătucită şi glodul vârtos clefăia sub botfori. Deasupra corturilor se ridicau fumuri de la focurile aţâţate. Praporşcicul Leopoldus Mirbach, somnoros, cu un cojoc pus pe umeri peste mundirul galonat, se răstea la doi ostaşi, care stăteau speriaţi, cu capetele date pe spate:

— Am să vă bat, am să vă bat. Porci! scrâşni el cu glas

răguşit. Pfii! Porci! Repezi mâna spre obrazul unuia din ei şi-l îmbrânci cât colo. Apoi, aranjându-şi cojocul pe umeri, se îndreptă spre cortul lui Alexei. Faţa lui nebărbierită de multă vreme era umflată, ochii la fel.

— Apă caldă nu… Mâncare nu… Asta nu război… La un război adevărat, ofiţir mulţumit… Eu nu mulţumit. Ce zoldaţi păcătoşi aveţi…

Alexei nu-i răspunse. Îşi freca mânios obrajii cu prosopul. Icni şi întoarse spre Fedka spatele său acoperit cu o cămaşă murdară: „Dă-i drumul.” Ostaşul începu să-l bată cu palmele. „Mai tare.”

În vremea asta, din pădure ieşi o haraba grea, cu coviltir de pânză. Din cei şase cai în tot felul de culori se ridicau aburi. După haraba veneau vreo zece călăreţi cu pelerinele pline de noroi.

Aplecându-se când pe o parte, când pe alta, pe miriştea bătătorită, harabaua înainta încet spre tabără.

Alexei îşi înşfăcă mundirul, îl îmbrăcă repede neputând să nimerească în grabă mânecile, îşi luă sabia şi fugi spre corturi.

— Toboşari, alarma!

Harabaua se opri. Din ea coborî Petru. Avea pe cap o căciulă cu urechi. După el, împiedicându-se în pintenii stelaţi, se dădu jos şi Menşikov, într-o pelerină largă smeurie, căptuşită cu samuri.

Călăreţii descălecară. Petru se strâmba, privind tabăra, cu mâinile roşii vârâte în buzunarele blănii În văzduhul străveziu răsună o trâmbiţă şi începură să răpăie tobele. Ostaşii săreau din telegi, ieşeau fuga din corturi, îşi încheiau mundirele, îşi puneau centurile şi se aşezau în careu. Praporşcicii alergau după oameni, lovindu-i cu bastoanele şi înjurând pe nemţeşte. Alexei Brovkin, cu mâna stângă pe sabie, iar cu dreapta ţinându-şi tricornul, se opri în faţa lui Petru. (În grabă nu-şi mai găsise peruca).

Privind peste părul lui cârlionţat, Petru spuse:

— Acoperă-ţi capul, nătărăule! La război nu se scoate pălăria. Unde-i chervanul vostru cu pulbere?

— A rămas lângă lacul Ilmen, domnule tunar. Pulberea s-a udat toată.

Petru întoarse privirea spre Menşikov. Acesta îşi strâmba alene într-un zâmbet obrajii raşi.

— Spune-mi, te rog, zise el, privind peste capul lui Alioşka, unde sunt celelalte companii ale polcului? Unde-i polcovnicul von Schweden?

— Domnule general, s-au aşezat pe malul gârlei, mai la vale.

Menşikov dădu din cap, cu acelaşi zâmbet ironic. Petru se încruntă.

Înalţi de un stânjen, o luară amândoi peste mirişte spre careul care în vremea aceasta se alcătuise. Fără să-şi scoată mâinile din buzunare, Petru se uită, parcă cu gândurile aiurea, la chipurile cenuşii, slabe şi asprite de vânt ale ostaşilor, la tricornurile lor proaste, la hainele jerpelite, la obielele din picioare. Doar praporşcicii străini aveau înfăţişare mai chipeşă. Petru şi Menşikov priviră îndelung rândurile de ostaşi. Pe urmă, scuturând din cap, Petru strigă:

— Noroc, băieţi!...

Praporşcicii se întoarseră furioşi cu faţa spre front. Rândurile răspunseră învălmăşit:

— Să trăiţi, domnule tunar!

— Are cineva vreo plângere de făcut? întrebă Petru, venind mai aproape.

Ostaşii tăceau. Ţinând mâna pe bastoanele date în lături şi scoţând botforul stâng înainte, praporşcicii îşi aţintiră privirile spre ţar. Petru strigă încă o dată, mai aspru:

— Cine are de făcut vreo plângere să iasă în faţă fără frică.

Cineva oftă adânc şi sughiţă. Alexei îşi îndreptă ochii spre Golikov. Puşca îi tremura în mână.

Totuşi, flăcăul se stăpâni şi tăcu.

— Mâine pornim spre Narva. Băieţi, va fi foarte greu. Însuşi regele Carolus al Suediei vine împotriva noastră. Trebuie să-l biruim. Nu se poate să-i lăsăm pământul

nostru. Iam-gorod, Ivan-gorod, Narva, tot pământul acesta, care se întinde până la mare, a fost odată al nostru. Vom birui repede şi ne vom odihni în tabere de iarnă. Aţi înţeles, flăcăi?

Holbă ochii cu asprime. Ostaşii îl priveau tăcuţi. Putea să fie mai limpede? Un glas amărât şi răguşit izbucni din rânduri: „Îi batem. Suntem destui…“ Menşikov făcu numaidecât un pas înainte, ca să-l vadă pe acela care rostise aceste cuvinte. Inima lui Alexei se făcu cât un purice; era Fedka „Tăvăleşte-te în noroi“, un ostaş dintre cei mai proşti.

— Domnule căpitan (Alexei zvâcni înainte), îţi mulţumesc pentru buna rânduială din compania dumitale… În celelalte n-ai nicio vină. Porunceşte să se dea oamenilor câte trei stacane de rachiu.

Cu capul plecat, Petru se îndreptă spre haraba. Menşikov îi făcu lui Alexei cu ochiul (în sfârşit binevoise să-şi recunoască vechiul prieten), scoase de sub blana pelerinei o mână îngrijită, îl bătu pe umăr şi, aplecându-se spre urechea lui, îi spuse:

— Petru Alexeevici e mulţumit. La tine, totul e cu mult mai bine decât la alţii… Dacă dai dovadă de vitejie la Narva, ai să te vezi polcovnic. L-am întâlnit la Novgorod pe Ivan Artemici. Îţi trimete bineţe…

— Mulţumesc, Alexandr Danilovici…

— Noroc!

Ţinându-şi pelerina cu mâna, Menşikov fugi după Petru şi-l ajunse din urmă. Amândoi se urcară în haraba şi plecară pe mal, spre locul unde gârla, în care se oglindea cerul rece, cotea după codrul de molizi.

La vreo două verste de Narva se făcu un pod de vase peste cele două braţe ale râului Narova, care ocolea ostrovul Kamperholm, lung şi mlăştinos. Polcurile de călărime ale lui Şeremetiev o luară peste pod şi ieşiră în drumul Revalului, spre a ataca pe vrăjmaş. Unităţi din divizia lui Trubeţkoi trecură în urma lor pe malul stâng. La vreo verstă de bastioanele de piatră ale Narvei, aşezară tabăra la adăpostul chervanelor. Garnizoana Narvei nu

împiedica trecerea peste apă. Pesemne că fiind prea mică se temea să iasă în câmpie.

La 23 septembrie, părăsind tractul Iam-gorodului, toată avangarda o luă peste câmpia deluroasă şi, în preajma turnurilor scunde năpădite de iarbă ale Ivan-gorodului, fosta cetate a lui Ivan cel Groaznic, a bisericilor cu turle ascuţite şi a acoperişurilor de olane ale Narvei, care mijeau albăstrii dincolo de râu, se îndreptă spre ostrovul Kamperholm şi începu să treacă, pe poduri şubrede, peste apa tulbure şi repede.

Era o zi senină. Soarele lumina firav, rece. Clopotele bisericilor de cărămidă ale Narvei şi ale Ivan-gorodului băteau a primejdie.

Ostaşii se îmbulzeau spre pod, pe şleahul larg, bătătorit: streliţi cu tichiile lor căptuşite cu blană de vulpe, pe care Petru nu putea să le sufere; telegi hârbuite, drese de mântuială, pline cu butoaie, saci, lăzi şi pâini mucezite; vizitii jerpeliţi cum nu se poate mai rău din cauza drumului lung, dând bice cailor costelivi, cu hamuri încropite din curmeie; un steag, înfăşurat în jurul lancei, o suliţă cu flamură în vârf sau un ştergător de tun pe umărul unui tunar rătăcit de bateria sa: un ofiţer călare, cu pelerina aruncată peste umăr, lovind oamenii în cap cu bastonul ca să-şi facă loc; un boiernaş cu blana descheiată peste platoşa rămasă de la bunicu-său, urmat de oamenii lui, rotunzi ca nişte butoaie, în caftane din pânză tighelită, cu arcuri tătăreşti şi cu sahaidace[93] în spate, săltând pe nişte mârţoage…

Trecând, toată oştimea întorcea capul spre colnicul pleşuv, aşezat la o parte de drum, pe care, călare pe un cal sur, stătea ţarul cu o platoşă de fier pe piept şi se uita cu ocheanul. Alături de el, scară de scară, pe un cal negru, Menşikov privea voios, cu mâna în şold, în vreme ce vântul îi flutura penele coifului aurit.

Oştile se aşezau în semicerc, la o bătaie de tun în faţa cetăţii, sprijinindu-se cu aripile pe Narova.

Unităţile din divizia lui Weide luară poziţie mai sus de

---

[93] *Sahaidac* - tolbă (înv.) (n.r.).

oraş, de-a lungul apei; divizia lui Artamon Golovin în mijloc, la poalele dealului păduros Hermansberg, iar polcurile Semionovski, Preobrajenski şi acela de streliţi al lui Trubeţkoi, la aripa stângă, lângă podul care ducea spre ostrovul Kamperholm. Tot acolo se ridica şi cortul arhiducelui von Kruy, înalt consilier pe lângă oştire. Petru şi Menşikov se adăposteau într-o casă de pescari pe ostrov.

Pe toată linia începu săparea unui şanţ adânc, cu lunetele, redanele şi tabiile îndreptate în afară, pentru împrejurarea când suedezii ar veni dinspre Reval. În faţa bastioanelor Narvei se ridicau redute pentru aşezarea artileriei de asalt. Lucrările pentru operaţiile de asalt erau conduse de inginerul Hallart. De pe zidurile cetăţii se ridicau nouri de fum. Tunurile bubuiau mânioase în văzduhul jilav al toamnei: ghiulelele zburau fumegând pe linii curbe şi, căzând, se spărgeau în preajma telegilor şi a corturilor şi prin şanţurile din care ostaşii săreau afară. Ghiulelele aprinseseră câteva case, printre livezile şi grădinile de zarzavat. Un nour cenuşiu de fum, plutind dinspre clădirile aprinse şi de la focurile făcute de ostaşi, era împins spre cetate, unde licăreau limbile de foc ale gurilor de tun. Comandant al Narvei era colonelul Horn, un soldat viteaz şi încercat.

Strecurându-se călare la adăpostul livezilor şi clădirilor, Petru cerceta împreună cu Hallart tabiile inamice: Toma, Gloria, Kristewal şi Triumf. Câteodată, se apropiau atât de mult de inamic, încât zăreau pe metereze feţele aspre ale tunarilor suedezi. Repede, fără să se zăpăcească, aceştia îndreptau tunurile, ocheau ageri şi aşteptau. Bum! Sfâşiind văzduhul, o ghiulea trecea, şuierând, pe deasupra lui Petru şi a lui Hallart. Ochii lui Petru se holbau, muşchii obrajilor i se încordau, dar el nu se apleca sub şuierul ghiulelelor. Inginerul Hallart, un om încercat, grav, calm, plicticos, dădea la timp pinteni calului şi se ferea. Menşikov cel chipeş, pe el îl ocheau suedezii, îşi flutura penele roşii ale coifului, strigând lăudăros tunarilor: „Cam prost, camarazi!“ şi

mângâia pe grumaz armăsarul care juca. Vreo cincizeci de dragoni voinici şi mustăcioşi aşteptau nemişcaţi să vadă pe cine va lovi mingea cea neagră.

Zidurile cetăţii erau înalte. Bastioanele care ieşeau în afară, în formă de semicerc, erau făcute din bolovani de râu atât de tari, încât ghiulele de tuci se spărgeau de ei ca nucile. Tunuri grele (cel puţin trei sute) îşi scoteau ţevile prin ferestruici şi prin metereze. Garnizoana număra vreo 2000 de pedestraşi, călăreţi şi cetăţeni înarmaţi. Minţiseră iscoadele, susţinând că Narva poate fi luată cu asalt.

Petru descălecă, se aşeză pe o tobă şi întinse pe genunchi o foaie de hârtie. Mişka, vistavoiul său, îi dădu o călimară. Hallart se lăsă pe vine lângă el şi măsură depărtarea din ochi. Mâna mare a lui Petru trase încet cu pana de gâscă nişte linii tremurătoare. Menşikov se plimba prin faţa dragonilor călări, aşezaţi în semicerc.

— Dacă pui pentru fiecare bastion câte 15 tunuri, de asalt, ca să faci o spărtură, îţi trebuie 60 de tunuri de aramă cu ghiulele de câte 48 de funţi, spuse Hallart cu glas egal, monoton. Pentru orice împrejurare îţi trebuie cel puţin 120 000 de ghiulele…

— Frumos! zise Petru.

— Ca să aprinzi oraşul, înainte de a începe asaltul, trebuie cel puţin 40 de mortiere şi câte 1000 de ghiulele de fiecare…

— Iată cum se socoteşte în Europa, spuse Petru, notând cifrele.

— Zece butoaie mari de oţet pentru răcirea tunurilor… Mareşalul de Luxembourg[94] ne învaţă că numai printr-un tir neîncetat şi prin focul infernal al tuturor bateriilor, se poate înfrânge tăria celor asediaţi… Mai trebuie 15 000 de granate de mână, 1000 de scări de asalt lungi de câte doisprezece arşini şi atât de uşoare, încât fiecare din ele să poată fi dusă în fugă de doi oameni, 5000 de saci de lână…

---

[94] Francois Henri de Montmorency-Bouteville, duce de Montmorency (1628-1695), mareşal al Franţei, vestit comandant de oşti (n.r.).

— Dar asta pentru ce mai e?

— Pentru apărarea ostaşului de gloanţe. La asediul Dunkirchenului[95] mareşalul Vauban[96] la adăpostul unor asemenea saci, a putut să se apropie de ziduri în ciuda unui foc ucigător, pentru că gloanţele se opresc lesne în lână…

— Bine, spuse Petru cu îndoială, însemnând cifrele. Danilîci, ne trebuie 5 000 de saci de lână…

Răşchirându-şi picioarele şi sprijinindu-se în genunchi, Menşikov se aplecă spre foaia de hârtie care flutura în vânt. Se strâmbă:

— *Min Herz*, asta-i o prostie. De unde să facem rost de lână?! Către Hallart: La Azov ne-am căţărat pe ziduri cu săbiile goale şi l-am cucerit.

Un cal începu să se zbată la spatele lor, în rândurile dragonilor şi un om scoase un strigăt înfundat.

Petru, Menşikov şi Hallart întoarseră capetele. Calul-sur îndoise picioarele, clătinând năuc din cap.

Din botul lui, deasupra nărilor, ţâşnea un şuvoi de sânge negru, gros de un deget. Speriaţi, dragonii cei mustăcioşi se uitau pieziş spre nişte tufe, la vreo sută de paşi de ei, de unde ieşeau nişte fumuleţe.

Petru încremeni pe tobă, cu pana în mână.

Pe nesimţite, în bubuitul tunurilor, un detaşament de vânători ieşise pe poarta unuia din turnurile cetăţii (care nu putea fi văzut din cauza tabiei Gloria) şi alergau după gardurile de nuiele ale grădinilor. Vreo cincizeci de reiteri[97] cu platoşe şi cu vizierele coifurilor lăsate pe sprâncene, ieşiră în urma lor pe nişte cai roibi, mari. Ridicând săbiile, porniră la galop, înşiruindu-se pe câmpia plină de bălării şi căutând să facă un ocol prin stânga.

Timp de o secundă, nu mai mult, Alexandr Danilovici

---

[95] *Dunkirchen* - numire germană a fortăreţei Dunkerque (n.trad).

[96] *Sebastien Le Prestre de Vauban (1633—1707)* —mareşal al Franţei, vestit prin lucrările de fortificaţii şi asediile pe care le-a condus (n.r.).

[97] *Reiter* - cavaler, călăreţ (n.trad).

privi cu ochii larg deschişi mişcarea inamicului, apoi alergă spre armăsarul său negru, îşi descheie pelerina, o aruncă, sări în şa şi, înroşindu-se, strigă: „Scoateţi săbiile”. Îşi trase sabia din teacă, înfipse pintenii stelaţi în pântecul armăsarului, care se ridicase în două picioare, se lăsă pe grumazul lui şi se năpusti în galop: „Dragoni, după mine!” Ocolindu-l pe Petru, care stătea în picioare lângă tobă, Menşikov şi dragonii se repeziră spre reiterii suedezi, care începuseră să cotească spre stânga.

Strângându-şi cu o înfăţişare îngrijorată buzele subţiri, Hallart îi aduse lui Petru iapa lui sură ca coama neagră, care sărea speriată:

— Maiestate, vă rog să vă îndepărtaţi de pe câmpul de luptă.

Petru începu să sară într-un picior, căutând să se urce în şa şi uitându-se după dragonii care se apropiau de suedezi. Ruşii galopau în ceată strânsă şi penele săltau pe coiful sclipitor al lui Alexaşka Menşikov, care gonea în frunte. Suedezii se desfăşuraseră mult pe câmp şi, acum, cei din aripi, întorcându-se repede, dădeau pinteni cailor şi-i loveau cu săbiile. N-avură însă timp să se adune laolaltă. Petru văzu cum armăsarul negru al lui Alexaşka se izbeşte cu pieptul de un cal roib şi cum reiterul suedez se prăvăleşte de pe cal apucându-se cu mâna de coamă… Penele roşii săltau printre chiverele de fier. Apoi, tot pâlcul de dragoni îl ajunse pe Menşikov şi-şi urmă drumul înainte, fără să se oprească, fluturându-şi săbiile parcă în joacă. În urma lor rămâneau oameni trântiţi la pământ: unul îşi clătina capul lăsat în jos, încercând să se ridice, altuia îi zvâcneau genunchii îndoiţi. Câţiva cai fugeau speriaţi peste câmp, fără călăreţi.

Hallart trăgea stăruitor de dârlogi: „Maiestate, aici e primejdios”. Iapa sură a lui Petru se lăsa pe picioarele dinapoi, răsucindu-şi crupa. Ţarul o lovi cu călcâiele. După ce se depărtă puţin, întoarse capul înapoi. Reiterii fugeau în goana cailor, urmăriţi de ruşi. Câteva sotnii ale unui polc din oastea dvorenilor, alcătuite din călăreţi îmbrăcaţi pestriţ, fluturându-şi cu o sprinteneală

tătărească săbiile încovoiate, goneau din dreapta, peste fâşiile ruginii ale miriştii, tăindu-le drumul spre, oraş. Focuri de muschetă pârâiau, în întâmpinarea ruşilor, de sub un şopron de scânduri aflat pe zidul cetăţii.

După ce intrară într-un mestecăniş, Petru răsuflă adânc şi lăsă iapa la pas. „Cred că n-o sa fie uşor”, spuse el răspunzând propriilor sale gânduri. Hallart zise:

— Maiestate, vă felicit. Aveţi o cavalerie minunată.

— Ei şi? Asta-i numai jumătate din ceea ce e de făcut… Numai cu dârzenia, cu galopul şi cu sabia nu poţi să cucereşti o cetate…

Urcă pe un colnic, trase de dârlogi şi, încreţindu-şi fruntea, se uită lung la linia oştilor şi a chervanelor, întinsă pe vreo şapte verste. Pretutindeni zburau alene din şanţuri bolovani de pământ.

Se auzeau strigăte şi sudalme. Un pâlc de ostaşi şedeau degeaba la un foc, lângă telegile cu caii deshămaţi, costelivi, cu picioarele împiedicate. Nişte zdrenţe erau întinse pe mărăcini. Părea că toată această mulţime de ostaşi se mişca şi trăia anevoie, în silă.

— Înainte de noiembrie, înainte de a se lăsa gerul, nici nu pot nădăjdui să aduc tunurile de asalt, spuse Petru. Una-i să scrii pe hârtie şi alta, să faci…

Pornind din nou la pas, îi punea întrebări lui Hallart despre campaniile şi asediile vestiţilor mareşali Vauban şi Luxembourg, creatorii artei militare. Îl întreba despre făurăriile de puşti şi de tunuri din Franţa, sucindu-şi gâtul slab, strâns într-o cravată de pânză.

— Se înţelege… Acolo totul e rânduit, ai totul la îndemână… Gândeşte-te ce-s drumurile de acolo pe lângă ale noastre…

Sărind peste şanţuri, Menşikov se apropie înfierbântat, cu o privire crâncenă, sticlindu-şi dinţii…

Pe coiful lui nu mai rămăsese decât o singură pană, iar platoşa de aramă avea urme de lovituri. Îşi opri armăsarul care răsufla greu:

— Domnule tunar, vrăjmaşul a fost respins cu pierderi. Numai jumătate din reiteri au putut să scape… (În focul

entuziasmului exagera, fireşte). Noi avem doi morţi şi câţiva oameni răniţi.

Petru îl privi cu plăcere şi-şi încreţi nasul.

— Bravo, băiatule!

În aceeaşi seară, în cortul arhiducelui von Kruy, se adunară generalii: Artamon Golovin, umflat în pene şi crunt (făuritorul oastei de joacă a lui Petru), cneazul Trubeţkoi, boierul rotofei şi bogat, iubit în polcurile de streliţi; Buturlin, căpetenia gărzii, vestit prin glasul său ca un tunet şi prin pumnul lui greu; Weide, pleşuv şi bolnav, tremurând în cojoc. După ce sosiră Petru, Menşikov şi Hallart, arhiducele îşi pofti musafirii la o gustare rece. Se serviră delicatese rare, chiar nemaivăzute (le adusese de la Reval un trimis al arhiducelui) şi vinuri franţuzeşti şi de Rin din belşug.

Arhiducele era foarte voios. Porunci să se aprindă o mulţime de lumânări. Agitându-şi mâinile osoase, povestea despre nişte bătălii vestite, în care el, aflându-se pe un deal care domina câmpul de luptă, cu piciorul pe un tun sfărâmat, dădea ordine cuirasierilor să apere careul, iar vânătorilor să dea peste cap flancurile. Îneca în râuri divizii şi dădea foc la oraşe…

Posomorâţi, cu ochii plecaţi, ruşii mâncau sparanghel şi pateu de Strassburg. Petru se uita absent la chipul cu nasul lung şi la mustăţile ude ale arhiducelui. Bătea toba cu degetele pe masă sau ridica din umeri, de parcă ar fi avut mâncărime. (Privirea asta absentă a lui Petru Alexeevici se putuse observa de la începutul campaniei).

— Narva! rosti arhiducele, întinzând vistavoiului o cupă goală. Narva! Un straşnic tir de artilerie de o zi, un asalt scurt al bastioanelor dinspre sud… şi cheile Narvei puse pe o tipsie de argint sunt ale maiestăţii voastre, sire. Lăsaţi aici o garnizoană mică şi, toate forţele, cu flancurile întărite cu cavalerie, le aruncaţi asupra lui Carol. Aveţi cuvântul meu de onoare că vom sărbători ajunul Crăciunului la Reval…

Petru se ridică de la masă şi făcu câţiva paşi, aplecându-se ca să nu atingă cu capul pânza foii de cort.

Ridică un pai de jos, se trânti pe patul arhiducelui, adus de la o fermă din apropiere şi începu să se scobească în dinţi:

— Hallart mi-a făcut o listă de cele trebuincioase, spuse şi toată lumea întoarse capul, întrerupându-se din mestecat. Luăm Narva, dacă avem tot ce scrie acolo. Ne trebuie şaizeci de tunuri de asalt… (Lăsându-şi picioarele în jos pe marginea patului, Petru scoase din sân o foaie de hârtie, boţită şi o aruncă pe masă, înaintea lui Golovin). Citeşte… Deocamdată, n-avem nici un singur tun de nădejde pe poziţii. Repin şi tunurile lui de asalt se luptă cu noroiul lângă Tver… Am aflat azi că mortierele s-au împotmolit în Valdai… Chervanele cu pulbere zac şi acum lângă lacul Ilmen… Ce spuneţi despre asta, domnilor generali?…

Trăgând o lumânare mai aproape, generalii se aplecară spre listă. Numai Menşikov rămase deoparte, înainte unei cupe pline, cu un zâmbet ironic.

— Asta nu-i tabără, ci o şatră de ţigani, spuse Petru rar şi aspru, după o mică pauză. Ne-am pregătit timp de doi ani… şi n-avem nimic gata… Stăm mai prost decât am stat la Azov. Mai prost decât Vaska Goliţîn… (Alexaşka zornăi din pinteni şi rânji răutăcios, cu gura până la urechi). O tabără în care ostaşii umblă haihui prin chervanele pline cu muieri fineze… Hărmălaie… Neorânduială… Toţi se lasă pe tânjală. Îţi vine să-i scuipi, când îi vezi cum muncesc… Grânele sunt mucezite… Unele polcuri au carne sărată numai pentru două zile… Unde-i toată carnea? La Novgorod? De ce nu-i aici? O să înceapă ploile. Unde-s bordeiele pentru ostaşi?

Nu se mai auzea decât sfârâitul lumânărilor. Arhiducele, care nu prea înţelegea despre ce e vorba, se uita curios când la Petru, când la generali.

— Sunt două luni de când am plecat din Moscova şi tot n-am ajuns. Halal campanie! Ştiţi că regele Carol l-a silit pe Cristian să încheie o pace ruşinoasă şi să-i plătească o despăgubire de 250 000 de dubloni? Acum, Carol a debarcat cu toată oştirea sa la Pernov şi se

îndreaptă spre Riga. Dacă-l va bate acuma la Riga pe regele August, în noiembrie trebuie să-l aşteptăm aici, la noi… Cum îl vom primi?

Artamon Golovin, cel mai mare în grad, se ridică, se plecă şi-şi încruntă sprâncenele cărunte:

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, Petru Alexeevici…

— Ne trebuie tunuri! îl întrerupse ţarul, căruia i se umflase o vână pe frunte. Ghiulele! 120 000 de ghiulele de asalt! Ne trebuie carne sărată, bătrân netot…

Două săptămâni plouă din nou fără contenire. Ceţuri groase se târau dinspre mare. Bordeiele ostaşilor erau pline de apă, ploaia trecea prin pânza corturilor şi noaptea n-aveai unde să te fereşti de umezeală şi de frig. Toată tabăra stătea în mocirlă până la brâu. Oamenii sufereau de urdinare şi de friguri. În fiecare noapte, zeci de telegi scoteau morţii la câmp.

Din cetate se trăgea fără încetare asupra asediatorilor cu tunurile şi cu armele mici. În zori, mai ales, se puneau la cale mici incursiuni: suedezii omorau caraulele, se apropiau târâş de bordeie şi aruncau grenade asupra ostaşilor care dormeau. Petru cutreiera în fiecare zi toată linia întăriturilor.

Cu o pelerină udă şi cu o pălărie pleoştită, tăcut şi aspru, se ivea din vălul ploii, călare pe iapa sa sură. Se oprea, se uita cu o privire sticloasă şi pornea mai departe, la pas, în ceaţă, pe câmpul răscolit.

Chervanele veneau încet. Se vestea că în drum nu se mai găsesc telegi: ale ţăranilor fuseseră luate, astfel că acum trebuia să se caute pe la moşieri şi pe la mânăstiri. Caii slăbiseră, nutreţul se stricase şi din zi în zi era tot mai greu din pricina ploilor mari şi a drumurilor desfundate. Se spunea că, în casa pescărească de pe ostrov, Petru ar fi bătut rău pe generalul cu aprovizionarea şi ar fi poruncit ca ajutorul acestuia să fie spânzurat. În privinţa mâncării, lucrurile parcă se mai îndreptaseră. De asemenea, se făcuse mai multă rânduială în tabără. Comandanţii se dovedeau însă

tembeli, flecari şi nepricepuţi. Străinii nu ştiau decât să bea rachiu ca să se mai încălzească şi să bată oamenii cu rost şi fără rost.

Se aflǎ că regele Carol, debarcând la Pernov, o luase spre Riga şi că, numai prin apariţia sa, îi făcuse pe cavalerii livonieni să plece capul. Apoi împinse spre Kurlanda trupele regelui August.

Acesta stătea la Varşovia, în mijlocul şleahtei dezbinate de certuri şi trimetea de acolo ştafete la Petru, cerându-i bani, cazaci, tunuri şi pedestrime…

Cei de lângă Narva îşi dădeau seama că suedezii vor veni o dată cu primele îngheţuri.

Şeremetiev, care fusese trimes cu patru polcuri de călăreţi dvoreni să hărţuiască pe inamic, ajunse la Wesenberg şi bătu un detaşament înaintat suedez, dar, pe urmă, se retrase pe neaşteptate spre râpele Pigaioki, lângă mare, la vreo patruzeci de verste de Narva, scriind de acolo lui Petru.

„… Nu m-am retras de frică, ci din prevedere… Lângă Wesenberg, sunt smârcuri cât vezi cu ochii şi codri întinşi. Tot nutreţul care se găsea acolo şi prin împrejurimi era stricat. Dar mi-a fost mai ales frică să nu fim învăluiţi dinspre Narva… Eşti mânios că dau foc la sate şi măcelăresc pe localnici. Să n-ai nicio grijă: am dat foc la puţine sate şi numai acolo unde vrăjmaşul s-ar fi putut adăposti. Am poruncit ca, de azi înainte, ţinutul să nu mai fie pustiit fără ordin… Pe la Pigaioki, unde m-am oprit, inamicul nu poate să treacă fără ca să-l simt. De aici nu mai dau înapoi. Aici ne lăsăm oasele, te rog să nu te îndoieşti…“

În sfârşit, norocul sau nenorocul făcu ca vântul să înceapă să sufle de la miazănoapte. Pâcla umedă se împrăştie într-o singură zi, un soare jos lumină cu zgârcenie tabăra înecată în noroi şi un cocoş auriu luci în vârful săgeţii unei biserici din oraş. Pământul îngheţă. Începură să sosească chervane cu muniţii. Tunurile

„Lev”[98] şi „Medved“[99] turnate la Novgorod, cu o sută de ani mai înainte, de Andrei Ciohov şi de Semion Dubinka şi care cântăreau câte trei sute douăzeci de puzi, fură aduse cu boii. Fiecare era tras de zece perechi de boi. Obuziere cu roţi late, scunde şi mortiere cu ţeava scurtă, care aruncau ghiulele de trei puzi, înaintau ca nişte broaşte ţestoase. Toţi ostaşii stăteau cu arma în cumpănire, iar polcurile de călăreţi, cu săbiile scoase, temându-se că ar putea fi atacaţi de suedezi.

Două sute de oameni traseră cu funii pe „Lev” şi pe „Medved” în tabia din mijloc, în faţa bastioanelor de la miazăzi ale cetăţii. În baterii, punerea în poziţie a obuzierelor şi a mortierelor ţinu toată noaptea. Cetatea nu dormi nici ea, pregătindu-se de asalt. Luminile felinarelor alergau pe ziduri şi santinelele strigau unele către altele.

În zorii zilei de 5 noiembrie. Petru, însoţit de arhiduce şi de generali, se îndreptă spre colina Hermansberg. Sufla un vânt înţepător. Tabăra era încă cufundată în ceaţă. Lumina roşie a soarelui se cernea pe acoperişurile ascuţite ale caselor din oraş şi pe meterezele turnurilor. Limbi lungi de foc ţâşniră de vale. Tunurile bubuiră, făcând să se cutremure câmpia şi ghiulelele porniră spre oraş, în arcuri scânteietoare. Tabăra şi zidurile se cufundară în fum. Petru îşi lăsă ocheanul şi fremătând din nări îi făcu semn lui Hallart. Acesta se apropie, plescăind din limbă.

— Prost. Loviturile sunt prea scurte. Praful de puşcă nu face doi bani…

— Ce-i de făcut? Acum, numaidecât…

— Să mărească încărcătura. Numai să nu plesnească ţevile…

Petru coborî de pe colină, trecu peste un pod, intră pe o poartă din bârne de stejar şi se îndreptă în goana calului dincolo de parcane şi de palănci. La bateria din centru, tunarii aruncau apă cu oţet pe ţevile lungi ale

---

[98] *Lev* – leul (n.trad).

[99] *Medved* – ursul (n.trad).

„Lev”-ului şi „Medved“-ului. Olandezul Jakob Winterschiwerk, comandantul bateriei, un marinar scund şi bătrân, cu barba ieşită de sub guler, se apropie de Petru şi-i spuse cu sânge rece:

— Pulberea e din cale afară de proastă… Numai fum. Cu pulberea asta poţi să omori doar vrăbiile…

Petru îşi lepădă pelerina şi mundirul, îşi sumese mânecile şi luând de la un tunar ştergătorul, curăţă ţeava afumată cu o mişcare vijelioasă…

— Încărcătura!

Ostaşii începură să-şi arunce unul altuia, din bordeiul bateriei, pachete de pulbere învelite în hârtie cenuşie. Petru rupse un pachet, vărsă câteva fire de praf în palmă şi mârâi îndârjit, ca un motan. Băgă în ţeavă şase pachete.

— E primejdios, spuse Jakob Winterschiwerk.

— Taci din gură… Daţi-mi o ghiulea…

Săltă în palme o ghiulea cântârind un pud. O băgă pe ţeavă şi, apăsând cu toată greutatea trupului pe ştergător, o îndesă bine. Se lăsă pe vine în faţa aparatelor de ochire şi învârti un şurub…

— Fitilul… Daţi-vă toţi la o parte.

„Medved” scuipă flăcări, bubui asurzitor, se dădu greoi înapoi cu roţile sale de tuci şi îşi îngropă fălcile în pământ. Ghiuleaua zbură ca o minge, făcându-se din ce în ce mai mică. În turnul bastionului Gloria ţâşni o trâmbă de pietre şi un meterez se prăbuşi.

— Nu-i rău, spuse Jakob Winterschiwerk.

— Trageţi aşa…

Apoi Petru îşi puse mundirul şi porni în goana calului spre obuziere. Toate bateriile primiră ordin să mărească încărcătura o dată şi jumătate. Pământul se cutremură din nou de bubuiturile celor o sută treizeci de tunuri. Flăcări înfricoşătoare ţâşneau din gurile mortierelor ridicate spre cer. După ce norii de fum se împrăştiară, se văzu că în oraş ardeau două case. A doua salvă fusese bună. Dar curând după aceea, se află că în bateria de la miazăzi explodaseră două obuze dintre cele turnate la

făurăria din Tula a lui Lev Kirilovici, iar osiile altor câtorva tunuri plesniseră. Petru spuse: „Las’ că vedem noi pe urmă cine-i de vină… Să se tragă înainte…“

Astfel începu bombardarea Narvei, care ţinu fără întrerupere până la 15 noiembrie.

Cântând fonfăit, Felten, bucătarul ţarului, prăjea pe vatră nişte ochiuri. Cu mare greutate făcuseră rost de zece ouă: ajutorul de la bucătărie se dusese călare până aproape de Jamburg. Şi toate erau clocite…

— Ce tot bombăneşti acolo, Felten? Pune mai mult piper…

— Am înţeles, maiestate… Piper!

Petru stătea lângă cuptorul încins, singurul loc din odaie în care era cald (în dosul peretelui despărţitor, unde dormise cu Alexaşka, trăgea prin pereţi îngrozitor). Acum, la miezul nopţii, vântul urla şi aripile morii din apropierea casei de pe ostrov scârţâiau. Gătejele de mesteacăn trosneau plăcut în sobă. Felten, scund şi posac, pusese în cuptor nişte bucate şi le tot mirosea. Licăririle focului jucau mânioase pe nasul lui butucănos.

— Ascultă, Felten, ştii ce-ai să păţeşti dacă te prind suedezii?

— Ascult, maiestate…

— O să spună „Aha, bucătarul ţarului!“ şi o să te spânzure de picioare…

— N-au decât să mă spânzure. Eu îmi cunosc datoria…

Acoperi masa şubredă cu un ştergar curat. Puse un vas de lut cu rachiu dres cu piper şi tăie câteva felii subţiri de pâine neagră rece. Pufăind uşor din pipă, Petru urmărea mişcările line şi dibace ale lui Felten, care purta pâslari, scurtă vătuită şi era încins cu un şorţ.

— Să ştii că nu glumesc… Ai face mai bine să-ţi strângi gospodăria.

Felten îl privi pieziş şi îşi dădu seama că vorbeşte serios. Puse pe masă tigaia cu ochiurile şi turnă rachiu într-o stacană de cositor:

— Poftiţi la masă, maiestate…

O rafală de vânt zgudui casa. Flacăra lumânăriii începu să pâlpâie. Menşikov intră zgomotos:

— Phii, ce vreme!…

Strâmbându-se, începu să-şi desfacă nodul lentei. Apoi se apropie de sobă să-şi încălzească mâinile.

— Vine numaidecât…

— E treaz? întrebă Petru.

— Dormea. N-am stat pe gânduri şi l-am sculat…

Alexaşka se aşeză în faţa lui. Încercă masa, să vadă dacă stă bine. Îşi turnă rachiu, bău şi începu să dea din cap. Un timp mâncară în tăcere. Apoi Petru spuse încet:

— Acum e prea târziu. Nu se mai poate îndrepta nimic…

Alexaşka îi răspunse înghiţind anevoie:

— Dacă e la o sută de verste şi Şeremetiev nu-l opreşte, poimâine e aici… Să ieşim în câmp. Se poate să nu-l batem cu călărimea? (Îşi descheie gulerul şi se întoarse spre Felten). Nu ţi-a mai rămas nişte ciorbă? (Îşi mai turnă rachiu). Toată oastea lui n-are mai mult de 10 000 de oameni. Au spus-o prinşii, au jurat pe Evanghelie… Să fim oare atât de nepricepuţi?… Rău…

— Rău, spuse şi Petru. Un om nu se face mai deştept în două zile… Dacă iese prost la Narva, vom căuta să-l oprim la Paskov şi la Novgorod…

— *Min Herz*, e păcat să te şi gândeşti la aşa ceva…

— Bine, bine…

Tăcură. Felten sufla în jar, încălzind nişte bere într-un căzănel de aramă.

Lucrurile nu stăteau bine la Narva. Trăseseră cu tunurile două săptămâni, puseseră mine, căutaseră să se apropie prin şanţuri, dar nu fuseseră în stare să fărâme zidurile şi să dea foc oraşului.

Generalii nu îndrăzniseră să încerce un asalt. Din o sută treizeci de tunuri, jumătate explodaseră ori se stricaseră. La socoteala din ajun, se văzuse că nu mai au praf de puşcă şi ghiulele decât pentru o zi.

Chervanele cu pulbere întârziau încă pe undeva, pe la

Novgorod.

Trupele suedeze se apropiau repede pe drumul Revalului. În clipa aceea, se şi băteau, pesemne, în râpele de la Pigaioki, cu Şeremetiev. Astfel, ruşii erau prinşi ca într-un cleşte între artileria cetăţii şi Carol, care înainta.

— Am făcut prea mult zgomot, la asta nu ne întrece nimeni, spuse Petru, aruncând lingura pe masă. N-am învăţat încă să luptăm. Am început de-a-ndoaselea. Nu merge de loc. Pentru ca un tun să tragă de aici, ar trebui încărcat la Moscova… înţelegi?

Alexaşka zise:

— Când veneam încoace, nişte ostaşi din compania întâi vorbeau în jurul unui foc. Îi aşteaptă pe suedezi. Murmură toată tabăra. Dacă ai şti cum îi înjură pe generali… Pe unul l-am auzit spunând „Glontele ăl dintâi îl trag în praporşcic…“

— Generalii! (Ochii lui Petru scăpărară). Ar trebui să umble cu prapure pe ziduri! Sunt drojdie veche, nu comandanţi…

Alexaşka spuse încet, scânteind din ochi:

— Petru Alexeevici, dă-mi oştirea în mână pe trei zile… Zău aşa. Ce zici?

Ca şi cum nu l-ar fi auzit, Petru vârî mâna în buzunar şi-şi scoase punga cu tutun. Răsuflând greu şi îndesând tutunul spuse:

— Începând de mâine, căpetenia oastei va fi arhiducele von Kruy. E un nătărău cum n-am mai văzut, dar îşi cunoaşte meseria ca un adevărat european. E viteaz… Cred că şi străinii se vor mai înviora sub comanda lui… Fii gata: plecăm mâine, în zori…

Oftând, trase lumânarea spre el ca să-şi aprindă pipa. Alexaşka il întrebă încet:

— Unde mergem, Petru Alexeevici?

— La Novgorod.

Petru se uită, în sfârşit, în ochii albaştri, străvezii, larg deschişi, ai lui Menşikov, care priveau cu o nespusă uimire. Se înroşi deodată şi o vână i se umflă pe fruntea

asudată. Spuse, stăpânindu-şi mânia:

— Băieţandrul ăla n-are ce pierde, pe când eu… Crezi că la Narva e începutul şi sfârşitul? Războiul abia s-a dezlănţuit… Trebuie să învingem… Dar cu oastea asta n-o să facem nici o ispravă… Ai înţeles? Trebuie s-o luăm de la capăt, să începem cu spatele, cu chervanele… E foarte uşor să alergi în goana calului cu sabia scoasă… Vrei să fii mai viteaz decât Carol, nerodule? Lasă ochii în jos. (Mânia îi învăpăie obrajii). Ce te uiţi aşa la mine!

Alexaşka nu-l ascultă şi nu-şi plecă privirea.

Îl podidise o arzătoare ruşine şi ochii i se umplură de lacrimi. O lacrimă i se prelinse pe obrazul neted. Petru îl privi printre gene. Nu mai răsufla niciunul. Deodată ţarul zâmbi şi lăsându-se pe spate îşi vârî mâinile adânc în buzunare.

— *Min Herz*, rosti, imitându-l pe Alexaşka. Scumpe prietene… Ţi-e ruşine de ruşinea mea? Ehei, să vezi ce o să fie. Toţi or să-şi întoarcă faţa de la mine. O să spună că m-am speriat de Carol... Că mi-am părăsit oastea… Că am fugit la Novgorod, ca atunci, la Troiţa… Fie… Şterge-ţi faţa. Vezi că au sosit domnii generali. Primeşte-i…

Strigăte de caraule. Ropote de potcoave pe pământul îngheţat. Licăriri de torţe prin geam. Înroşiţi de vânt şi îngrijoraţi, arhiducele şi generalii intrară, zornăind din pinteni. Ce se întâmplase la un ceas atât de târziu?… Petru îi salută dând din cap şi, apropiindu-se de arhiduce, îl îmbrăţişă. Îi făcu semn lui Menşikov să ia lumânarea şi trecu în cămară, dincolo de peretele despărţitor.

Menşikov puse lumânarea pe masa plină de hârtii şi de tutun. Toată lumea rămase în picioare.

Petru se aşeză, luă o foaie de hârtie şi, mişcând din buze, reciti pentru el câteva rânduri presărate cu cenuşă. Ici-colo era şters câte un cuvânt. Tuşi, apoi citi cu glas tare, fără să privească pe cineva:

— *In Gottes Namen*, în numele lui Dumnezeu, începu cu hotărâre şi asprime în glas. Întrucât din pricina unor treburi foarte însemnate Măria Noastră plecăm din

fruntea oştirii, încredinţăm această oştire luminăţiei sale arhiducelui von Kruy, cu articolele ce urmează mai jos… (Lângă masă, arhiducele începu să bată din picior. Petru se uită la coapsa lui slabă strânsă în piele de elan, la mâinile lui uscate, care se sprijineau pe garda de aur a săbiei). Articolul unu: luminăţia sa va rămâne comandantul suprem al oştirii… Al doilea: toţi generalii, ofiţerii şi ostaşii vor asculta de luminăţia sa, ca şi cum ar asculta de măria sa ţarul… Al treilea… (Ridică glasul). Va cuceri de îndată, cu orice mijloace, Narva şi Ivan-gorodul… Al patrulea… Pentru nesupunere, va pedepsi pe generali, ofiţeri şi ostaşi ca pe propriii săi supuşi, mergând până la osânda cu moartea.

Se uită la generali: Weide dădu din cap în semn de încuviinţare; prinţul Trubeţkoi era lac de sudoare; părul alb şi tuns al lui Buturlin începu să se zburlească pe fruntea lui joasă; Artamon Golovin plecă adânc capul, ca şi cum ruşinea şi nenorocirea s-ar fi şi abătut peste el.

— „De asemenea, luminăţia sa va căuta să afle mişcările suedezilor. Când va avea ştiri sigure despre sosirea regelui Carol şi în caz că acesta va fi prea puternic, nu-l va lăsa în ruptul capului să pătrundă în Narva şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, îl va hărţui… Totuşi, ar fi mai bine să aştepte, dacă va fi cu putinţă, sosirea întăririlor.. (Lăsând foaia din mână îi spuse arhiducelui:) Repnin şi hatmanul cu cazacii, precum şi chervanele cu muniţii trebuie să fie aici în câteva zile… (Către Golovin:) Stai jos şi…

Se auzi o bătaie în uşa tindei. Menşikov se strecură îngrijorat în bucătărie. Cineva intră înăuntru şi, o dată cu şuieratul vântului, se auzi în depărtare un freamăt de glasuri. Împingând la o parte pe unul din generali, Petru trecu în bucătărie.

— Ce s-a întâmplat? strigă el fioros.

Înaintea lui se afla un tânăr cu chipul slab, trandafiriu, ca de fată, cu nasul cârn şi cu privirea hotărâtă. Părul lui castaniu, deasupra urechii, era năclăit de sânge…

— E Pavel Iagujinski, porucic, din statul-major al lui

Boris Petrovici Şeremetiev, spuse repede Menşikov.

— Şi?

Obrazul poruciciului începu să tremure. Ridicând capul, el întrebă pe Petru:

— Măria ta, Boris Petrovici m-a trimes să întreb unde să se aşeze polcurile?

Petru tăcea. Generalii se înghesuiau speriaţi la uşa cămării.

Punându-şi în grabă dolmanul, Menşikov zise:

— Au fugit în chipul cel mai ruşinos de la Pigaioki… Şi-au pierdut cuşmele… Halal de aşa dvoreni…

În dimineaţa zilei de 17 noiembrie, aflând de la caraule că, în cursul nopţii, avangărzile suedeze trecuseră pe ţărmul mării prin faţa râpelor şi ieşiseră pe drumul Revalului, căzându-le în spate, polcurile oastei de ţară a dvorenilor se amestecară şi, fără să mai asculte de Boris Petrovici Şeremetiev, începură să fugă de la Pigaioki, temându-se să nu fie tăiate de temeiul oştirii. Şeremetiev intra în mijlocul sotniilor învălmăşite, punea mâna pe dârlogi şi răcnea deznădăjduit, plesnind caii şi oamenii cu biciuşca. Dar cei din spate dădeau peste el şi calul lui se învârtea în puhoi. Nu izbuti să adune decât câteva sotnii, ca să acopere retragerea şi sa scape o parte din chervane de suedezii împlătoşaţi şi cu chivere în muchii, care se iviseră o dată cu răsăritul soarelui pe toate înălţimile stâncoase dimprejur. Suedezii nu urmăriră pe nimeni, astfel că dvorenii putură să scape cu fuga, ajungând în aceeaşi noapte lângă întăriturile taberei de la Narva. Luându-i în întuneric drept vrăjmaşi, caraulele de pe valul apusean deschiseră focul asupra lor. Călăreţii strigau deznădăjduiţi:

„Suntem ruşi” Toată tabăra se trezi şi începu să freamăte.

Porucicul Pavel Iagujinski, izbutind să treacă dincoace de parcane, pornise în goana calului spre ţar. Sufla un vânt tăios. Dvorenii descălecaseră şi rămăseseră de partea cealaltă a şanţului, lângă podurile ridicate. Li se

striga de pe întărituri: „Hei boieri, de ce va-ţi întors aşa repede?… Vreţi să începeţi împresurarea, hulubaşilor?”… În toată tabăra începură să răpăie tobele, să se ţeasă de colo-colo lumini şi călăreţi cu felinare. În polcuri şi în sotnii se citea, sub steag, ucazul ţarului în legătură cu trecerea oştirii sub porunca vestitului şi neînvinsului arhiduce von Kruy. Ostaşii tăceau, uluiţi şi înspăimântaţi. Curând, se zvoni că ţarul n-ar mai fi în tabără şi că toată oastea suedeză s-ar afla la vreo cinci verste.

Nu dormea nimeni. Oamenii aprindeau focuri. Vântul învâltora scânteile. Spre dimineaţă., călărimea lui Şeremetiev fu dusă la aripa dreaptă. Fără să treacă dincoace de întărituri, ea se opri pe malul Narovei, în locul unde apa se prăvălea vuind năprasnic peste nişte praguri, între ostroave, mai sus de oraş. Se lumina de ziuă, dar suedezii nu se zăreau. Străjile trimise în cercetare nu descoperiră nici urmă de vrăjmaş, deşi oamenii de sub porunca lui Şeremetiev jurau că suedezii îi urmăriseră de la Pigaioki.

În sunetele dogite ale trâmbiţelor, arhiducele se ivi înveştmântat cu o mantie bogată şi cu bastonul de mareşal sprijinit de şold. Îl urmau, la o jumătate lungime de cal, generalii Golovin, Trubeţkoi, Buturlin, prinţul Imeretiei şi cneazul Iakov Dolgoruki. Inspectau tabăra. Ridicându-şi cu muchea palmei înmănuşate mustăţile pleoştite, arhiducele strigă ostaşilor: „Sănătate, băieţi! Să murim pentru măria sa ţarul!” În răpăitul tobelor ordinul său se citi în toate polcurile.

„…În cursul nopţii, jumătate din oştire va rămâne sub arme… Înainte de revărsatul zorilor, se vor da ostaşilor câte douăzeci şi patru de cartuşe. După răsăritul soarelui, toată oastea se va aduna în front şi la trei bubuituri de tun, fanfarele vor cânta, tobele vor bate şi toate steagurile vor fi înfipte pe întărituri. Nu se va trage în vrăjmaş decât când va ajunge la treizeci de paşi…“

În aceeaşi noapte, vântul începu să sufle spre apus, dinspre mare. Vremea se mai încălzi.

Generalul-maior suedez Ribing, însoţit de doi reiteri,

cu copitele cailor înfăşurate în pâslă, se apropie pe nesimţite, în întuneric, de întărituri şi măsură adâncimea şanţului şi înălţimea valului de apărare.

Hămesit de foame şi pătruns de vânt până în măduva oaselor, Alexei Brovkin umbla de colo-colo pe valul de apărare, în dreptul poziţiei ocupate de compania sa: trei paşi înainte, trei paşi înapoi.

Valul se întindea pe şapte verste şi ostaşii se înşiruiau răzleţi unul de altul. Trâmbiţele şi tobele amuţiseră. Tunurile şi puştile aşteptau gata de tragere, fitilurile fumegau. Steagurile fâlfâiau pe întărituri, în bătaia vântului. Erau ceasurile unsprezece dimineaţa…

Alexei îşi strânse zdravăn cingătoarea. Noul comandant suprem avusese grijă de toate, dar uitase să-şi hrănească oamenii. De câteva zile, ostaşii şi ofiţerii de front ronţăiau pesmeţi mucegăiţi şi adunau firimiturile din sacii de merinde. Noaptea trecută nu le mai dăduseră nici măcar pesmeţi.

Ostaşii stăteau pe val, ogârjiţi, ca nişte sperietori de ciori (în compania lui Brovkin nu mai rămăseseră decât optzeci de oameni sănătoşi). Era o vreme când Alexei vroia să lupte, să-şi arunce compania prin fumul ghiulelelor, să înşface lancea unui steag vrăjmaş… („Îţi mulţumesc, Alexei, eşti înaintat polcovnic…“) Astăzi, însă, nu mai dorea decât să intre în duhoarea caldă a unui bordei, să soarbă un terci care să-i ardă gâtlejul…

Închizând ochii din pricina vântului, Alexei strigă lui Golikov, care era mai aproape de el:

— Ce-ai rămas cu gura căscată? Fii mai bărbat!

Dar acesta nu-l auzi. Zgribulindu-şi umerii acoperiţi cu zdrenţe, se holba înainte de parcă ar fi văzut moartea… Ceilalţi ostaşi, zburliţi ca nişte câini înrăiţi, priveau şi ei spre colnicul Hermansberg. Un soare rece ba lucea, ba se ascundea în dosul norilor, care se tălăzuiau vijelios pe deasupra colnicului. Oameni cu poveri grele în spate ieşeau din ce în ce mai mulţi din pădure, trecând printre buturugi şi mestecenii desfrunziţi care se legănau în vânt. Lepădându-şi sacii şi poverile din spate, fugeau

înainte şi se aşezau în rânduri late şi dese. Tunuri trase de câte şase cai ieşeau, de asemenea, din pădure. Unele din ele se îndreptau de vale, drept înainte, spre tabla din centru, altele, la trap, spre puternicele întărituri ale lui Weide, iar altele o luau la galop, spre dreapta, peste câmp. Pe colnicul Hermansberg se formau şase coloane de pedestraşi. Din pădure ieşeau reiteri pe două şiruri, în lumina stinsă a platoşelor.

Alexei răcni din răsputeri:

— Toboşari, alarma!

Subofiţerii mustăcioşi săriră pe val, îndesându-şi tricornurile pe cap, ca să nu le smulgă vântul.

Tobele începură să bată… Bucurându-se fără rost, Leopoldus Mirbach strigă către Alexei, arătând cu degetul: „Priveşte la călăreţul acela: e regele Carol". Coloanele suedezilor, înspăimântătoare prin alinierea şi ordinea în care aceştia păşeau înainte cu nepăsare, fără teamă, de parcă n-ar fi fost oameni, coborau de pe colină legănându-şi rândurile negre-albastre… Sus, pe creastă, se zărea un pâlc de cinci-şase călăreţi. Unul din ei, subţire la trup, care stătea înaintea celorlalţi făcea din când în când semne cu mâna. De el se apropiau călăreţi care apoi porneau la vale, spre coloane.

Vintul îndoia lăncile steagurilor înfipte pe întărituri. Tobele răpăiau înfiorător. Un nor plumburiu de zăpadă se ridica dinspre mare, acoperind repede cerul. Patru atelaje cu tunuri se apropiară în goana cailor la vreo două sute de paşi de întărituri, în dreptul companiei lui Brovkin şi întoarseră din mers: antetrenurile fură desprinse, se apropiară repede nişte chesoane verzi şi oamenii întoarseră tunurile. Soldaţi voinici, în mundire albastre, săriră jos şi se opriră lângă tunuri. O coloană de pedestraşi veni în fugă, păstrând alinierea. În faţa coloanei ieşiră câţiva ofiţeri cu revere albe…

Privind spre săbiile lor lucioase care se ridicară în aer şirurile de pedestraşi se despărţiră, se înşiruiră de amândouă părţile bateriei şi puseră mâna pe hârleţe. Începură să zboare bolovani de pământ…

Ducând mâinile la gură, Alexei strigă din răsputeri, căutând să acopere şuieratul vântului:

„Domnilor praporcici… Spuneţi subofiţerilor… şi ostaşilor… să nu tragă fără ordin, sub pedeapsa cu moartea..“ Leopoldus Mirbach fugi cu botforii săi înalţi pe valul de pământ, răcnind în nemţeşte şi ameninţând cu bastonul… Fedka „Tăvăleşte-te în noroi”, bărbos şi murdar ca o adevărată sperietoare, rânji cu răutate. Leopoldus îl lovi în cap… Vântul smulgea poalele hainelor şi luă cuiva pălăria…

Alexei se întoarse spre bateria rusă: „Hai odată!.. Mai repede! În sfârşit, simţi că parcă îi plesnesc timpanele… „Nu ştiu să tragă, ticăloşii” Drept răspuns, cele patru tunuri suedeze scuipară foc, zvâcnind înapoi… La vreo jumătate de verstă, „Lev” şi „Medved“ bubuiră maiestos, deosebindu-se de celelalte tunuri… „Vai ce înceţi sunt ai noştri.“ Cele patru atelaje veniră din nou, luară tunurile şi le aduseră mai aproape de val. Tunarii le ajunseră fugind din urmă, le curăţară, le încărcară şi se dădură la o parte. Doi se apropiară de roţi, al treilea se lăsă pe vine cu fitilul în mână. Un ofiţer cu revere albe ridică sabia… Foc… Patru ghiulele izbiră în bârnele de pin ale întăriturilor.

Se auzi zăngănit de fier. Zburară ţăndări. Alexei se dădu înapoi şi se prăvăli pe spate. Sări în picioare. Văzu în fugă, dar nespus de limpede (imaginea îi rămase în amintire pentru toată viaţa), un tânăr drept şi subţire ca o prăjină, cu tricorn mic pe cap gonind pe un cal sur peste câmpul bolovănos de-a lungul valului de pământ. O punguţă de piele îi ieşea de sub tricorn şi-i sălta pe ceafă; călăreţul ţinea picioarele întinse înainte, ceea ce ruşii nu obişnuiau şi vârâte în scări până la tocurile botforilor; faţa lui îngustă era îndreptată cu un aer batjocoritor spre cei care trăgeau de pe parcane. În urma lui veneau vreo douăzeci de rânduri desăvârşit aliniate de cuirasieri, pe cai din cale afară de slabi, cap lângă cap… „Doamne, fie-ţi milă de noi!” se auzi strigătul deznădăjduit al lui Golikov…

Norul cel jos acoperea vijelios tot cerul. Se întuneca

repede. Începu deodată să ningă des, învăluind tabăra şi ascunzând rândurile de cuirasieri care goneau peste câmp, precum şi coloanele suedeze în mişcare. Tunurile bubuiau în şuieratul vântului şi flăcările lor izbucneau în străfulgerări tulburi. Parcanele pârâiau şi se sfărâmau. Ghiulele vâjâiau deasupra capetelor. Începu să viscolească. Fulgi de zăpadă îngheţaţi veneau pieziş, se năpusteau în faţă, împiedicând vederea. Nu se mai zărea nici ce era în faţă, dincolo de val, nici ceea ce se petrecea de un sfert de ceas în tabără.

Un ostaş din altă companie, care fugea ca un nebun aplecându-se spre pământ, dădu peste Alexei… Acesta îl înşfăcă de guler… Ostaşul răcni ca un turbat: „Ne-a vândut!“, scăpă din braţele lui Alexei şi pieri în viscol. Abia atunci văzu Alexei oamenii care năvăleau din volbura de ninsoare şi aruncau în şanţ nişte snopi de nuiele. Ştergându-şi faţa de zăpadă, strigă:

— Foc!… Foc!…

Dar vrăjmaşii iuţi în mişcări lucrau acum în şanţ…

(… Apropiindu-se repede, grenadierii suedezi, cărora ninsoarea le cădea în spate, începuseră să umple şanţul cu faşine, apoi se urcaseră peste ele spre întărituri…)

Alexei zări pe Golikov cum trăgea şi cum, dându-se înapoi, înfipse spanga în cineva… Un suedez voinic şi plin de zăpadă îşi trecu picioarele peste parcane şi puse mâna pe spanga lui Golikov.

Acesta smucea puşca spre el, celălalt ţinea de ea… Alexei urlă deodată şi înfipse sabia în vrăjmaş ca într-un porc. Suedezii năvăleau mereu, rostogolindu-se peste îngrăditura de parcane, ca şi cum ar fi fost împinşi de viscol… Alexei simţea că sabia lui când taie aerul, când se înfige în ceva moale…

Deodată, îl ameţi o durere cumplită în ochi, iar ţeasta şi toată faţa parcă i se teşiră sub o izbitură năprasnică…

…Golikov nu-şi mai aducea aminte cum se prăvălise în şanţ… Înspăimântat de moarte, începu să se târască în patru labe. Cineva alergă prin faţa lui dând din mâini. Doi suedezi, crunţi, spătoşi, trecură pe lângă el, cu spăngile

întinse înainte… Golikov se făcu una cu pământul. „Doamne, ce oameni!…” Înălţă capul. Gura i se umpluse de zăpadă. Sări în picioare, clătinându-se şi dădu numaidecât peste alţi doi oameni… Fedka „Tăvăleşte-te în noroi” încălecase peste Leopoldus Mirback şi căuta să-i ajungă la beregată… Leopoldus îl trăgea pe Fedka de barbă… „Minţi, câine“, horcăia Fedka, apăsând pe praporşcic cu umerii… Andrei se îndepărtă în fugă… „Doamne, ce oameni!…“

Coloana din centrul dispozitivului suedez, patru mii de grenadieri, se năpusti vijelios asupra diviziei lui Artamon Golovin… Lupta ţinu un sfert de ceas pe întărituri. Orbiţi de viscol, istoviţi de foame, neavând încredere în comandanţi, neînţelegând pentru ce trebuie să moară în acest iad al zăpezii, ruşii dădură înapoi… „Fraţilor, vânzare. Ucideţi pe comandiri…” strigau oamenii trăgând în neştire, alergând prin tabără, strivindu-se unii pe alţii, prin şanţurile năpădite de ninsoare ale bateriilor… Amestecându-se cu polcurile lui Trubeţkoi, le târâră şi pe acestea după ei. Fugeau cu miile spre poduri, ca să treacă peste apă…

Suedezii nu-i urmăriră prea departe, temându-se să nu se rătăcească, pe viscol, într-o tabără atât de mare. Sunete răguşite de trâmbiţe îi chemau poruncitor înapoi, pe întărituri… O parte din grenadieri dădu însă peste palăncile în dosul cărora erau adăpostite chervanele… Grenadierii strigară: „*Mit Got’s hielf*, Domnul cu noi!“ şi luară cu asalt chervanele. Găsiră, sub nişte rogojini pline de zăpadă butoaiele cu carne sărată împuţită şi cu rachiu. Peste o mie de grenadieri rămaseră până la sfârşitul luptei lângă butoaiele acelea, pe care le spărseseră… Parte din ruşii care alergau de colo-colo printre telegi fură măcelăriţi, parte alungaţi.

În urma pedestraşilor, călărimea dădu buzna în tabără, prin spărtură, îndreptându-se spre tabia cea mare. Tunurile „Lev“ şi „Medved“ fură cucerite de reiteri, oamenii hăcuiţi, iar Jakob Winterschiverk, comandantul, rănit la cap, trebui să-şi predea sabia vrăjmaşului.

Tunurile fură întoarse spre răsărit şi începură să tragă asupra întăriturilor lui Weide. Suedezii întâmpinară acolo o împotrivire crâncenă: Weide îşi aşeză divizia pe întărituri, om lângă om pe patru rânduri şi, el însuşi, cu suliţa în mână, izbea în suedezii care se urcau pe val. Ostaşii din spate încărcau puştile iar cei din faţă trăgeau repede. Tot şanţul era plin de morţi şi de răniţi. Când începură să cadă ghiulele din tabia cea mare şi fu recunoscut bubuitul tunurilor „Lev” şi „Medved”, Weide încălecă şi porni de-a lungul valului de pământ: „Băieţi, staţi neclintiţi…” O ghiulea se sparse la picioarele calului său. Oamenii văzură prin viscol cum calul se ridică în două picioare şi căzu…

Polcurile de călărime ale lui Şeremetiev erau înghesuite spre apă, între parcanele lui Weide şi pădure. În faţa lor ningea pe învârtite, iar în spate urla Narova. Pădurea fremăta înfiorător. Oamenii nu vedeau şi nu pricepeau ce se întâmpla. La dreapta, departe, tunurile trăgeau din ce în ce mai des… Aproape de ei, pe parcane, răsunau împuşcături, strigăte, urlete de moarte. Boiernaşii simţiră că li se face părul măciucă…

Boris Petrovici stătea pe un dâmb, în fruntea oastei sale. Îşi vârâse ocheanul în buzunar, căci abia de mai vedea urechile calului… Nu putea înţelege ce se întâmplă în tabără. Aştepta zadarnic o poruncă de la comandant. Dar dacă acesta nu uitase de călărimea dvorenilor, însemna că n-o mai putea găsi, ori că se întâmplase ceva rău…

Un ropot de împuşcături se auzi deodată la aripa stângă, pesemne în pădure. Ridicându-se în scări şi ascultând, Boris Petrovici îl chemă pe tânărul cneaz Rostovski:

— Ia dragă, vreo patru sotnii, du-te în pădure şi scoate duşmanul de acolo… Domnul cu tine…

Îngheţat bocnă în platoşa şi sub coiful său de fier, cneazul răspunse ceva nedesluşit şi coborî de pe dâmb… În pădure bubui un tun. Un glas începu să se tânguie de moarte. Apoi, focuri de muschete răsunară, deodată, în

dreapta, în stânga, în faţă. Boris Petrovici se uita în jurul său ca să poruncească:

„Scoateţi săbiile! Cu Dumnezeu înainte Dar n-avea cui porunci: nişte crupe de cai se năpusteau de-a-ndaratelea pe dâmb… „S-a isprăvit cu noi, fugiţi peste apă“, strigară mii de glasuri. Boris Petrovici nu mai avea decât un singur lucru de făcut ca să nu fie strivit: să întoarcă şi el calul. Închise ochii, trase de dârlogi şi începu să plângă.

Răcnete şi urlete sălbatice… Un puhoi de capete de cai ridicate, de coame lungi şi de spinări albe de zăpadă gonea spre apă. Malul era povârnit, caii coborau, lăsându-se pe picioarele dinapoi, speriaţi. Călăreţii din spate se năpusteau înainte şi treceau peste cei care cădeau. Boturi de cai începură să se rotească în apa mâloasă a Narovei, biciuită de viscol. Înecându-se, oamenii scoteau mâinile din vârtejuri, căutând să se agaţe în neştire de aer… Alte şi alte sotnii de călăreţi săreau în Narova, înotau, erau luate de şuvoi, se înecau…

Calul voinic al lui Boris Petrovici ajunse pe ostrovul din mijlocul râului, stătu o vreme răsuflând greu. Apoi, rânjind botul, intră din nou, cu băgare de seamă, în apă şi ajunse la malul celălalt…

Viforniţa care bântuia peste câmpul de luptă era, pentru suedezi, poate şi mai primejdioasă decât pentru ruşi. Legătura cu coloanele în înaintare se întrerupse. Ştafetele alergau în zadar prin vârtejurile de ninsoare, căutând, pe generali şi pe rege. Planul îndrăzneţ de a zdrobi prin lovituri vijelioase flancurile inamicului, de a-l încercui şi de a-l împinge spre cetate, sub focul tunurilor din bastioane, nu izbuti: centrul dispozitivului rusesc fu rupt dintr-o dată, trupele lui Artamon Golovin fugiră în neorânduială, pierind în vifor, dar aripile, mai ales cea dreaptă, unde se aflau polcurile cele mai bune, Semionovski şi Preobrajenski, se apărau cu o neaşteptată îndârjire.

Erau ceasurile trei trecute, dar împuşcăturile nu

conteniseră. Ningea pe învârtite. Biruinţa trebuia desăvârşită până la căderea nopţii, pentru că altfel cele patru batalioane de suedezi care pătrunseseră în tabără, istovite de luptă, puteau fi încercuite şi răpuse la rândul lor, dacă ruşii se încumetau să iasă, în cele din urmă din dosul palăncilor. După o socoteală repede, ei mai aveau vreo cincisprezece mii de oameni odihniţi.

La începutul luptei, Carol se afla cu trei escadroane de cuirasieri între coloana lui Stenbock şi a lui Meidel, spre a putea vedea, în acelaşi timp, atât atacul centrului, cât şi acela al flancului drept.

Viscolul îi găsi acolo. Coloanele în înaintare piereau în dosul vălului de ninsoare; nu se mai vedeau nici măcar flăcările de la gurile tunurilor. Carol înălţa capul şi asculta cu fălcile încleştate larma ameţitoare a bătăliei. Aghiotantul generalului Roenschild, care sosise în goana calului, îi raportă că grenadierii au rupt centrul şi că-i înghesuie pe ruşi spre fundul lagărului. Punând mâna pe umărul ofiţerului, Carol îi strigă la ureche:

— Spune-i generalului că regele ordonă să înceteze urmărirea, să ocupe reduta din centru, să se pregătească de apărare şi să aştepte noi ordine…

Trimiteau o ştafetă după alta spre flancul drept, la Schlippenbach, care încerca în zadar să ia cu asalt linia de întărituri a lui Weide… „Spune-i generalului că regele se miră." Ordonă ca două companii de rezervă să fie trimese în ajutorul lui, dar ele nu fură găsite, astfel că nu mai plecară.

Suedezii asaltau cu deznădejde întăriturile pe jumătate năruite. Generalul Weide fusese rănit de o schijă, dar ruşii continuau să se apere din răsputeri…

Primejdia creştea din clipă în clipă. La consiliul de război din ajun, toţi generalii se pronunţaseră împotriva operaţiei nesăbuite de la Narva: cu 10 000 de soldaţi flămânzi şi istoviţi, împovăraţi de raniţe (întrucât convoaiele de căruţe rămăseseră în urma vijelioasei înaintări), trebuiau să se năpustească asupra unei armate de 50 000 de oameni, apărate de puternice

întărituri… Era o nesocotinţă. Dar Carol spusese: „Învinge acela care atacă. Primejdia sporeşte puterile. Mâine mi-l veţi aduce în cort pe ţarul Petru…“ Carol expusese generalilor planul său, care prevăzuse şi socotise orice, afară de vifor…

Acum, întinzându-se în şa, cu capul ridicat, nins tot, asculta larma bătăliei. Primejdia îl îmbăta. Jocul acesta nu se putea asemui nici chiar cu vânătoarea de urşi din pădurea Kungsoer. Vântul aducea cu deosebită limpezime împuşcăturile de la flancul stâng, unde două batalioane de grenadieri ale generalului Löwenhaupt asaltau poziţiile regimentelor Semionovski şi Preobrajenski. Se poate ca nici acolo, în punctul cel mai important, să nu-i dăm peste cap?

Întorcând capul, Carol puse mâna pe căpăstrul unui cal (animalul şi călăreţul nu se vedeau din pricina viforului) şi strigă ca patru companii de rezervă să plece în ajutorul lui Löwenhaupt. Botul calului se ridică şi dispăru (Nici aceste companii nu fură găsite şi nu plecară). Focul din stânga devenea din ce în ce mai îndârjit. Un călăreţ alb de zăpadă apăru dintr-un nor de ninsoare:

— Maiestate… Generalul Löwenhaupt cere întăriri…

— I-am trimes patru companii… Ciudat…

— Maiestate… întăriturile sunt distruse şanţurile sunt pline de faşine şi de cadavre.. Dar ruşii s-au retras în dosul palăncilor… Au înnebunit de groază şi de sânge… înjură şi înfruntă cu baionetele… Generalul Löwenhaupt, rănit de mai multe ori, a descălecat şi continuă să lupte în fruntea soldaţilor săi…

— Arată-mi drumul!…

Carol îndemnă calul, se aplecă, înfruntând ninsoarea şi vântul şi porni scară la scară cu ofiţerul spre flancul stâng unde răpăiau împuşcăturile. Pătrunzându-i trupul, vântul cânta parcă în inima lui… În această beţie a vântului, a ninsorii şi împuşcăturilor, îi lipsea doar senzaţia unui tăiş care intră într-un trup viu… Ofiţerul strigă ceva, arătând înainte, unde o fâşie gălbuie păta

zăpada… Era albia înzăpezită a unui pârâu. Carol dădu pinteni calului, care sări fără voia lui în zăpada aceea galbenă şi se împotmoli. Căutând să scape din mocirlă, se afundă şi mai adânc, sforăind cu capul în sus. Carol îşi dădu drumul din şa. Piciorul stâng îi intră în mâlul vâscos până la vintre… Se smuci, îşi scoase piciorul din botfor şi, pierzându-şi tricornul şi sabia, se târî de-a buşilea pe malul celălalt, de unde ofiţerul, descălecat, îi întindea mâna…

Cu capul gol şi cu un singur botfor, Carol încălecă pe calul slab care tremura, acoperit cu o scoarţă de gheaţa, al ofiţerului. Îmboldindu-l cu un pinten, o luă spre partea din care se auzeau pe aproape împuşcături şi răcnete sălbatice. Calul începu să sară peste nişte moviliţe acoperite de zăpadă: oameni morţi sau răniţi… Umbre nedesluşite alergau de colo-colo, înaintea lui. Un tun scuipă flăcări şi bubui. Carol văzu nespus de aproape mulţimea învălmăşită a grenadierilor săi, care priveau posomorâţi, rânjindu-se în muschete, spre parii ascuţiţi, piezişi, ai palăncilor ce se zăreau dincolo de fâşia de zăpadă însângerată şi călcată în picioare, plină de leşuri chircite. Zidul ruşilor se legăna în spatele palăncilor. Ruşii strigau ceva, din răsputeri, ameninţând cu pumnii şi cu puştile. Pesemne că respinseseră un atac…

Carol dădu cu calul peste grenadieri: „O sabie! strigă, cu un glas care detună ca o împuşcătură… Soldaţii întoarseră capul spre el şi-l recunoscură… Aplecându-se în şa, regele întinse mâna şi desfăcu degetele: „O sabie! (Cineva îi dădu o sabie).

— Soldaţi, onoarea regelui vostru e aici, la aceste întărituri… Trebuiesc cucerite… Aruncaţi în Narova pe aceşti barbari murdari. (Ridică sabia. Îndată după aceea, o trâmbiţă începu să sune prelung, apoi a doua şi a treia, nevăzute din pricina viforului). Soldaţi, Dumnezeu şi regele vostru sunt cu voi! Merg în frunte… După mine!

Şi porni înainte prin zăpada însângerată. Glasuri strigară jalnic ici şi colo în urma lui: „Domnul cu noi!” Împuşcături răzleţe trăsniră din spatele palăncilor. Carol

ochi pe un rus uriaş, care stătea cu capul plecat într-o bortă din îngrăditura de parcane sfărâmate de ghiulele… Zâmbi şi îşi săltă calul în două picioare. Cu un chip sălbatic, rusul îşi înfipse spanga, ca pe o furcă, în pieptul calului… Carol se întinse pe spatele animalului, lunecă, îşi adună puterile, sări în picioare şi îşi înfipse, la rândul său, sabia în pieptul uriaşului… Dar, lunecând de pe cal, se clătinase… (în jurul său se auzeau răcnete şi zăngănit de fier). Îmbrâncit de cineva, căzu grămadă. O cizmă grea îl călcă pe spate şi-l afundă în zăpadă… Îl ridicară numaidecât şi-l duseră… Gândurile i se învălmăşeau. Îşi veni în fire pe un afet de tun, sub o manta care mirosea urât. Trâmbiţele sunau prelung încetarea atacului. Dând mantaua la o parte, regele se ridică în capul oaselor:

— Aduceţi-mi nişte botfori. Sunt desculţ… Nişte botfori şi un cal…

De teamă să nu le fie tăiată retragerea peste apă, polcurile învălmăşite ale lui Golovin şi Trubeţkoi ajunseră în fugă la mal şi se năpustiră atât de orbeşte pe pod, încât pontoanele se lăsară în jos şi apele galbene ale Narovei, umflate de vânt, începură să treacă peste parapete. Leşuri de cai şi de oameni din călărimea lui Şeremetiev, care se înecaseră la trecerea peste Narova, cinci verste mai sus, pluteau, sub vălul de zăpadă, pe apa înspumată. O mulţime de cai morţi se îngrămădi lângă podul aplecat într-o parte. Oamenii răcneau, dând buzna buluc dinspre mal. Podul şubred se lăsa din ce în ce mai mult pe partea dreaptă, apoi apa îl acoperi, parapetele începură să trosnească, iar funiile de cânepă să se desfacă. În cele din urmă, partea din mijloc se scufundă în apă şi se rupse. Toţi aceia care erau pe pod căzură în apa care urla, ducând în vâltoare leşuri de cai şi de oameni. Oamenii începură să ţipe, dar cei din spate îi împingeau înainte. Sute de ostaşi căzură în Narova, până când o parte a podului smulsă de la mal fu împinsă de şuvoi spre mocirlă.

Acolo, lângă apă, se afla cortul arhiducelui von Kruy,

în spatele poziţiilor ţinute de polcurile Preobrajenski şi Semionovski. Lupta îndârjită continua de două ore şi mai bine la palăncile dinspre miazăzi şi apus ale taberei. Nimeni nu putea să îndrumeze, să poruncească ceva în acest iad nevăzut din pricina ninsorii. Polcovnicul Blumberg, comandantul polcului Preobrajenski, şedea în cort, la masă, cu capul între mâini, răsuflând greu. În faţa lui, Hallart, plictisit, privea clipind spre lumina făcliei, aşteptând calm clipa când, salutând, va trebui să-şi predea unui ofiţer suedez spada cu mânerul înainte.

Arhiducele, cu o blană de cerb pusă peste platoşă, alb de zăpadă, intră în cort cu viziera coifului ridicată. De mustăţile lui atârnau ţurţuri. Buzele îi tremurau…

— Dracu să se mai bată alături de porcii ăştia de ruşi! strigă el. Maiorul Cuningham şi maiorul Gast au fost gâtuiţi în bordeiele ler… Căpitanul Walbrecht zace aproape, la douăzeci de paşi de cort, cu gâtul tăiat… A ştiut ţarul ce-mi bagă pe gât. Asta-i armată? E o adunătură de nemernici!…

Hallart se ridică repede şi dădu covorul la o parte. Un vârtej de viscol se năpusti în cort. Răcnetele unei mulţimi de mii de oameni covârşeau răpăitul împuşcăturilor. Arhiducele ieşi repede din cort. De vale se zărea nelămurit silueta podului, pe care şuvoiul apei îl împingea spre mal, unde vuia larma. Pâlcuri numeroase de oameni se zvârcoleau în dreapta, acolo unde parcanele taberei coborau spre malul apei…

— Centrul a fost rupt, spuse Hallart. Astea sunt polcurile lui Golovin.

Ostaşii săreau peste palănci. Cete răzleţe de oameni se apropiau în fugă de cort…

— Ei, drăcia dracului! strigă arhiducele. Încălecaţi, domnilor! Încercă să-şi scoată blana de cerb, dar platoşa îl stingherea în mişcări. Ajutaţi-mă!

Von Kruy, Hallart şi Blumberg încălecară pe cai, coborâră spre apă, apoi porniră pe malul mlăştinos spre apus, unde se auzeau focurile de muschetă ale suedezilor, ca să se predea şi să-şi salveze astfel vieţile

de mânia ostaşilor sălbăticiţi.

Se însera. Vântul se mai potolise şi acum coborau încet fulgi mari de zăpadă. Din vreme în vreme răsuna câte o împuşcătură răzleaţă. În tabăra rusească era linişte ca într-un cimitir. Nu se zărea nicio lumină… Doar în mijloc, printre harabalele capturate, grenadieri suedezi beţi cântau cu glasuri răguşite. Flăcările ce se ridicau din butoaiele aprinse luminau vălul de ninsoare care se aşternea peste cei beţi şi peste morţi.

Artamon Golovin, Trubeţkoi, Buturlin, prinţul Imeretiei, Iakov Dolgoruki, zece polcovnici (printre care şi fiul gloriosului general Gordon şi fiul lui Franz Lefort), podpolcovnici, maiori, căpitani, porucici, optzeci de ofiţeri, se adunaseră călări şi pe jos lângă bordeiul în care se sfătuiau generalii. Doi parlamentari, cneazul Kozlovski şi maiorul Piei, fuseseră trimeşi la regele Carol, dar dăduseră peste ostaşi de-ai lor, fuseseră recunoscuţi şi ucişi…

În bordei, la lumina unor feştile, Artamon Golovin, spunea:

— Întăriturile sunt străpunse, comandantul-şef a fugit, podurile sunt rupte, chervanele cu pulbere au căzut în mâna suedezilor… Mâine dimineaţă nu vom mai putea începe o luptă nouă… Acuma, noaptea, suedezii nu văd prăpădul de aici, aşa că am putea să obţinem de la regele Carol condiţii mărinimoase, să ne păstrăm armele şi oastea… Ivan Ivanovici (se aplecă, spre Buturlin), du-te tu, dragă, la rege şi spune-i că nu voiam să mai vărsăm sânge creştinesc. S-o luăm fiecare în altă parte: noi spre ţara noastră, el spre a lui..

— Dar tunurile? Să i le dăm? gâfâi Buturlin.

Nimeni nu răspunse la această întrebare. Generalii îşi plecară privirile. Faţa lui Golovin cel mândru se zbârci toată: ochii îi înotau în lacrimi. Iakov Dolgoruki, negricios, buzat, zise încruntând sprâncenele:

— Ce să mai vorbim d-a surda?… E destulă ruşine… Ne predăm milei lui.

Buturlin ţăcăni din cremene la cele două pistoale ale

sale, le vârâ după cingătoare, îşi trase tricornul pe sprâncene şi ieşi din bordei:

— Trâmbiţaş!

Ofiţerii se apropiară de el:

— Ce facem, Ivan Ivanovici? Ne predăm?

— Ivan Ivanovici, suntem gata să murim… Dar să murim de mâna alor noştri?…

Regele Carol şi generalii săi îl primiră pe Buturlin în clădirea unei ferme la o verstă depărtare de tabăra rusească. Ca şi ruşii, suedezii se temeau de ziua următoare. După ce, ca să salveze aparenţele, se lăsară greu, încuviinţară ca toată oastea rusească cu arme şi steaguri, dar fără tunuri şi chervane, să treacă dincolo de Narova. Drept chezăşie, cerură ca toţi generalii şi ofiţerii ruşi să fie aduşi la fermă, ostaşii putând să plece în voie acasă… Buturlin încerca să se împotrivească, dar Carol îi spuse, zâmbind:

— Din dragoste pentru fratele meu, ţarul Petru, îi scap generalii lui glorioşi de mâna soldaţilor. La Narva, veţi fi în mai mare siguranţă şi mai sătui decât în mijlocul armatei dumneavoastră.

Buturlin fu nevoit să primească. Un pluton de cuirasieri plecă în goana cailor după ostateci.

Aprinzând focuri pe malul apei, pontonierii suedezi începură să facă un pod ca să-i gonească pe ruşi cât mai repede dincolo de râu. Polcurile Semionovski şi Preobrajenski părăsiră cele dintâi tabăra, trecând podul în răpăitul tobelor, cu steaguri şi cu arme. Ostaşii, voinici, mustăcioşi, posomorâţi îşi duceau răniţii pe braţe. Când începu să treacă divizia lui Weide, cuirasierii suedezi se apropiară ameninţători, cerând să li se predea armele. Înjurând de mamă, ostaşii lepădară puştile… Celelalte polcuri fură alungate pur şi simplu, cu focuri de muschetă…

A doua zi, în zori, oamenii rămaşi din oştirea rusă, care numărase 45 000 de oameni, desculţi şi flămânzi, fără comandanţi, în neorânduială, porniră înapoi pe drumul pe care veniseră. Bastioanele cetăţii Ivan-gorod

trimiseră câteva ghiulele după ei…

4

Vestea nenorocirii de la Narva îl ajunse din urmă pe Petru, în ziua când intra în curte la voievodul din Novgorod. Pavel Iagujinski se năpusti în galop pe poarta deschisă, după rădvanul ţarului.

Descălecă la scară de pe calul care se clătina şi privi cu ochi sticloşi spre ţar.

— De unde vii? îl întrebă Petru, încruntându-se.

— De acolo, domnule tunar.

— Ce s-a mai întâmplat?

— O învălmăşeală, domnule tunar…

Petru plecă repede capul. Menşikov, care îşi dezmorţea picioarele, se apropie şi înţelese într-o clipă atât întrebarea, cât şi răspunsul. Voievodul Ladîjenski, un bătrân cu ochii bulbucaţi, rămăsese cu gura căscată pe treapta de jos a scării. Vântul tăios îi flutura părul rar.

— Hai să mergem să-mi povesteşti.

— Petru puse piciorul pe treaptă, apoi se întoarse deodată către voievod, privind cu mare uimire spre acel oblăduitor al Novgorodului:

— Apărarea ta e gata?

— Măria ta, nu dorm nopţile şi mă tot gândesc cum să-ţi fac pe plac. Voievodul Ladîjenski se lăsă în genunchi, privind cu nişte ochi rugători de câine. Pleoapele îi tremurau. Cum să fie gata apărarea?… Zidurile oraşului sunt şubrede, şanţurile s-au surpat, podul peste Volhov a putrezit de tot… Pe ţărani nu poţi să-i mai scoţi din sate, toţi caii au fost luaţi pentru cărat podvezi… Fie-ţi milă de mine…

Voievodul nu vorbea, ci ţipa, încleştând în mâini picioarele ţarului. Petru îl îmbrânci şi intră repede în tindă unde dădu peste o ciurdă de călugări, de maici, popi şi bătrâni cu tichii pe cap, care săriră în picioare la ivirea lui. Un om în pielea goală, legat în lanţuri, se vârî sub o laviţă…

— Ce-i cu oamenii ăştia?

Călugării şi popii începură să se închine. Un ieromonah pântecos, cu chip aspru, vorbi, dând ochii peste cap:

— Măria ta, nu lăsa ca mânăstirile şi lăcaşurile Domnului să rămână de izbelişte. Printr-un ucaz al măriei tale s-a poruncit ca fiecare mânăstire să dea câte zece telegi şi chiar mai multe, cu oameni şi lopeţi, cât le stă în putinţă, precum şi mâncare… Fiecare enorie să dea şi ea telegi şi oameni… Măria ta, asta e peste puterile noastre… Am ajuns să trăim din cerşit…

— După ce ascultă, ţinându-se cu mâna de clanţa uşii, Petru se uită cu ochii holbaţi la cei care i se închinau!

— Au venit jeluitori de la toate mânăstirile?

— De la toate, răspunseră călugării toţi deodată, cu vioiciune. De la toate mânăstirile, milostive, cântară ca în strună maicile.

— Danilîci, să nu iasă nimeni. Pune caraule!…

Intrând în sufragerie, Petru îi ceru lui Iagujinski să-i povestească despre „învălmăşeală”. Rămase în picioare. Plimbându-se prin odaia scundă şi încălzită bine, luă de pe masă un castravete murat şi, mestecându-l, punea repede întrebări. Pavel Iagujinski îi povesti despre pierderea întregii artilerii, despre pieirea în Narova a 1000 de oameni din călărimea lui Şeremetiev, despre pieirea a 5000 de ostaşi pe podul care se rupsese în două, despre un număr şi mai mare de oameni morţi în luptă, despre predarea a 79 de generali şi ofiţeri (printre care era şi Weide, rănit), despre nenorocita retragere a oştirii lipsită de comandanţi şi de chervane (nu mai rămăseseră decât ofiţerii inferiori şi subofiţerii, mai cu seamă în polcurile de gardă).

— Arhiducele s-a predat cel dintâi? I-auzi, imperialul, viteazul, porcul de câine! E şi Blumberg cu el? Alexaşka, îţi vine să crezi? Blumberg, care îmi era ca un frate, a fugit la suedezi… Phii, ce mişel, ce mişel! (Petru scuipă seminţele de castravete). Şaptezeci şi nouă de vânzători! Golovin, Dolgoruki, Vanka Buturlin… de ăsta ştiam că-i

prost dar să fie şi ticălos?! Trubeţkoi, porcul! Cum s-au predat?…

— Căpitanul Vranghel cu nişte cuirasieri a venit la bordei şi ai noştri i-au dat săbiile…

— Niciunul n-a făcut nimic?...

— Unii au plâns…

— Au plâns! Ce viteji! Dar ce credeau ei? Socoteau că după „învălmăşeala” asta voi cere pace?

— Să ceri acum pace, înseamnă să mori, spuse încet Alexaşka…

Petru se opri în faţa ferestrei acoperite cu ţiplă din fundul ocniţei scunde, cu picioarele răşchirate, cu mâinile la spate, îndoindu-şi şi dezdoindu-şi degetele:

— Învălmăşeala asta are să ne fie învăţătură de minte… Nu căutăm slavă… Chiar dacă ne-ar bate de zece ori, până la urmă tot noi îi dăm gata. Danilîci, las târgul pe seama ta. Începi lucrările chiar astăzi: sapi şanţuri, ridici parcane. Nu putem să-i lăsăm pe suedezi să treacă de Novgorod, chiar dacă ar fi să murim cu toţii… „Porunceşte să-l caute numaidecât pe Brovkin, pe Sveşnikov şi pe alţi negustori de ispravă din Novgorod. Să vină îndată aici… Pe voievod să-l alungi… (Îi strigă îndată din urmă). Porunceşte să fie dat afară din casă. (Menşikov ieşi repede). Petru se întoarse spre Iagujinski. Du-te de caută vreo trei sute de telegi şi încarcă pâine. Deseară să pleci cu chervanul în întâmpinarea oastei. Ai înţeles?

— Da, domnule tunar…

— Cheamă-i pe călugări…

Se aşeză pe o laviţă în faţa uşii, duşmănos, un adevărat anticrist. Intrară feţele bisericeşti. Aerul se făcu în odaie şi mai greu. Te înăbuşeai.

— Ascultaţi, slujitori ai lui Dumnezeu, spuse Petru. Duceţi-vă la mânăstiri şi enorii. Toată lumea să iasă chiar astăzi la săpatul pământului, (Uitându-se către ieromonah, care începuse să mişte din sprâncene pe sub potcap, urmă cu glas ameninţător). Să nu spui o vorbă, părinte… Nu numai fraţii, dar toţi călugării, chiar şi

egumenii, toate maicile, preoţii, diaconii, preotesele şi diaconesele să iasă la lucru cu cazmale şi cu telegi… Daţi-vă silinţa spre slava Domnului. Închide gura, părinte ieromonah, ţi-am spus doar… Mă rog eu singur pentru voi toţi; pentru asta m-a uns patriarhul Constantinopolului… Am să trimet un porucic pe la mânăstiri şi biserici: dacă găseşte pe cineva trândăvind, îl scot pe medean, la stâlp şi-i dau cincizeci de vergi… Şi păcatul ăsta îl iau tot asupra mea. Până când nu vor fi săpate şanţurile şi nu vor fi ridicate parcanele, nu se va mai face nici o slujbă la nici o biserică, în afară de soborul Sfintei Sofii… Duceţi-vă…

Puse mâna pe marginea laviţei şi întinse gâtul. Obrajii lui rotunji erau neraşi şi mustăţile zburlite.

Vai, cât de fioros arăta! Înghesuindu-se de-a-ndaratelea, feţele bisericeşti se strecurară pe uşă afară.

Petru strigă:

— E cineva în tindă? Să se ridice caraulele!…

Îşi turnă o stacană de rachiu şi începu să se plimbe din nou prin odaie. După scurtă vreme, se auzi uşa de afară trântindu-se: „Unde e? E supărat? Vai de mine şi de mine…“

Intrară Brovkin, Sveşnikov şi cinci negustoraşi din Novgorod. Aceştia din urmă îşi tot boţeau căciulile şi clipeau speriaţi. Petru nu-i lăsă să-i sărute mâna, îi îmbrăţişă vesel şi-i sărută pe frunte, iar pe Brovkin pe gură:

— Noroc, Ivan Artemici, noroc, Alexei Ivanovici! (Către cei din Novgorod:) Bună ziua, cinstiţi negustori… Staţi jos… Priviţi: gustările şi rachiul sunt pe masă, dar pe gazdă am poruncit s-o dea afară… M-a supărat rău voievodul: credeam că şanţurile şi întăriturile voastre sunt gata… Să fi dat măcar o dată cu cazmaua…

Turnă rachiu la toată lumea. Luând stacanele, novgorodienii săriră în picioare Petru bău cel dintâi, icni mulţumit şi trânti stacana goală pe masă:

— Am băut, pentru saftea… (Râse). Aţi auzit, negustori? Regele Suediei ne-a cam bătut… Pentru

început, nu-i rău. Se zice că un om bătut face cât doi nebătuţi. Aşa-i?…

Negustorii tăceau. Ivan Artemici se uita la masă cu buzele strânse. Încruntând sprâncenele fioroase Sveşnikov privea şi el într-o parte. Negustoraşii din Novgorod oftau încetişor…

— Suedezii vor fi aici într-o săptămână. Dacă le dăm Novgorodul şi Moscova, s-a isprăvit cu noi.

— Ei! oftă din adânc Erovkin. Chipul cu barba neagră a lui Sveşnikov se îngălbeni ca untdelemnul.

— Îi oprim pe suedezi la Novgorod şi până la vară adunăm şi muştruluim o oaste şi mai tare decât aceea de până acum… Facem tunuri de două ori mai multe… Să fi văzut tunurile de la Narva! Gunoi! Să le ia, n-au decât! Nu mai facem noi aşa ceva… Generalii au fost prinşi şi-mi pare bine… Babalâcii ăştia erau pentru mine ca nişte ghiulele legate de picioare. Am nevoie de generali, tineri, sprinteni. Ridic în picioare toată ţara… Am trecut şi prin „învălmăşeală”. Bun! Abia acum începem războiul! Ivan Artemici, Alexei Ivanovici, pentru fiecare rublă pe care mi-o daţi pentru război, peste doi ani vă dau înapoi zece…

Lăsându-se pe spate, Petru bătu cu pumnul în masă:

— E bine aşa, negustori?

— Petru Alexeevici, spuse Sveşnikov, de unde să iei rubla asta? Crezi că mai avem bani prin cufere? Umblă şoarecii…

— Da, are dreptate, are dreptate, gemură negustorii din Novgorod.

Petru îi fulgeră cu o privire şi negustorii se stârciră. Puse greu palma pe spatele scurt al lui Ivan Artemici:

— Dar tu ce spui?

— Petru Alexeevici, Dumnezeu ne-a legat cu o singură funie. Unde te duci măria ta, mergem şi noi.

Faţa grasă a lui Brovkin era senină şi cinstită. Sveşnikov înmărmuri: abia se înţeleseseră să ascundă banii şi iată că mehenghiul de Vanka intrase în horă… Petru cuprinse umerii lui Brovkin şi îi lipi faţa asudată de

pieptul lui împodobit cu bumbi de aramă:

— Ivan Artemici, nu m-am aşteptat la alt răspuns de la tine… Eşti deştept şi îndrăzneţ. Pentru asta vei fi răsplătit… Negustori, am nevoie de bani chiar acum. Într-o săptămână, trebuie să întărim Novgorodul şi să aducem divizia lui Anikita Repnin ca să-l apere.

… Au săpat şanţuri, au dărâmat biserici. Au durat întărituri cu metereze şi le-au căptuşit pe amândouă părţile cu brazde de iarbă…

Au muncit draguni şi oşteni, cinovnici de tot soiul, preoţi şi felurite feţe bisericeşti de parte bărbătească şi femeiască…

Au întărit turnurile cu pământ şi au pus peste pământ brazde de iarbă. Toate întăriturile s-au făcut numai din pământ. Iar acoperişurile de lemn de pe turnuri şi de pe ziduri le-au dat jos… În vremea aceea nu s-a făcut slujbă la nicio biserică, în afară de sobor…

La mânăstirea Peciorski, s-a poruncit să muncească şi pod-polcovnicul Şenşin. Măria sa, venind la mânăstire şi negăsind pe Şenşin acolo, a poruncit să fie bătut cu nuiele fără cruţare, în faţa valului de pământ şi pe urmă trimes ca ostaş de rând, în polc…

Tot în Novgorod a fost spânzurat nacialnicul Alexei Poskocin, pentru că lua câte cinci ruble sfănţuială de fiecare teleagă pe care o scutea de corvoadă…

5

Stând pe scara palatului Preobrajenski, ofiţerul de caraulă răspundea la toată lumea:

— Am poruncă să nu primesc pe nimeni. Duceţi-vă…

O mulţime de rădvane şi de carete se adunaseră în curte. Vântul de decembrie umplea cu măzăriche făgaşele negre. Copacii ferecaţi în platoşe de polei fremătau, moriştile de vânt scârţâiau pe acoperişurile vechi ale palatului. Dregătorii şi boierii petrecură toată ziua în rădvane şi în carete.

Menşikov veni într-o caretă aurită trasă de şase cai, dar fu nevoit să plece şi el…

Seara, după ceasurile zece, veni Romodanovski. Ofiţerul de caraulă începu să tremure, văzând pe cneazul-cezar care se urca, legănându-se, îmbrăcat cu o blană de urs, pe treptele de cărămidă, tocite.

Să-l lase să intre, însemna să calce porunca ţarului; să nu-l lase, însemna să fie bătut cu biciul din porunca cneazului-cezar, fără ştirea ţarului…

Romodanovski intră în palat. Auzindu-i paşii grei, caraulele se ascundeau la fiecare uşă. Până să ajungă la iatacul ţarului, Romodanovski se aşeză de trei ori ca să mai răsufle. După ce bătu cu degetul în uşă, intră şi se închină potrivit datinii vechi.

— Ce cauţi aici, unchiule? Petru care se plimba prin odaie cu pipa în gură întoarse nemulţumit capul şi nu răspunse la închinăciuni. Am spus să nu lase pe nimeni.

— Nici nu lasă, Petru Alexeevici, dar eu intram oricând şi la tatăl măriei tale. (Petru ridică din umăr şi continuă să se plimbe, rozându-şi pipa). Petru Alexeevici, la ce cugeţi toată vremea? Tatăl şi mama măriei tale ţi-au spus să asculţi de sfatul meu. Hai să cugetăm împreună… Poate că are să fie bine…

— Lasă prostiile… Ştii tu la ce cuget?… Ei, spune, la ce?

Feodor Iurievici nu răspunse numaidecât. Se aşeză, îşi descheie blana (bătrânului îi era cam greu să răsufle în căldura şi în aerul înăbuşitor de acolo) şi îşi şterse faţa cu o năframă în culori:

— Poate că n-am venit să spun prostii… Cine ştie?…

Fără să-şi dea seama, Petru începu să strige atât de tare, încât, dincolo de perete, în sala întunecată a tronului, caraula se sperie şi scăpă jos puşca.

— Căpeteniile cu punga groasă din Sfatul starostilor spun aşa: am dovedit la Narva că nu putem să ne războim cu suedezul… Trebuie să ne împăcăm… Nu mă mai privesc în ochi… Eu le-am vorbit astfel… (Puse mâna în pieptul lui Feodor Iurievici, îl luă de caftan şi-l scutură).

Se vaită: „Măria ta nu mai avem bani, am sărăcit. Nu mai avem de unde da, să ne omori…” La ce cuget?… Am nevoie de bani! De douăzeci şi patru de ceasuri mă întreb: de unde să-i iau? (Îi dădu drumul lui Romodanovski). Ei, ce spui, unchiule?…

— Ascult, Petru Alexeevici. Cuvântul meu vine mai târziu.

Petru închise ochii pe jumătate: „Hm!“ După ce se mai plimbă puţin, uitându-se pieziş spre cneazul cezar, spuse cu glas mai potolit:

— Îmi trebuie aramă… Avem prea multe clopote, prea mult zgomot. Ne putem lipsi de el. Dăm jos clopotele şi le topim… Akimfi Demidov îmi scrie din Ural: la primăvară va avea 50 000 de puzi de tuci în tipare… Dar bani de unde să iau? Iar să-i storc pe târgoveţi şi pe ţărani? Cât pot să scot de la ei? Se înăbuşă… Afară de asta, până într-un an nu poţi să aduni dăjdiile… Dar se află undeva aur şi argint care stă degeaba (Petru Alexeevici nu rostise încă vorba, că Fedor Iurievici şi holbase ochii ca un rac). Ştiu, unchiule, ce-ai să-mi răspunzi. D-aia n-am trimes după tine… Totuşi am să iau banii aceştia…

— Petru Alexeevici, nu poţi să te atingi acum de averile mânăstireşti…

Petru strigă cu glas ascuţit, ca un cocoş:

— De ce?

— Nu e vremea. În clipa asta ar fi primejdios… Nu-ţi mai spun ce fel de oameni sunt aduşi la mine aproape în fiecare zi… (Degetele groase ale lui Feodor Iurievici începură să se mişte, nelinştite, pe genunchi). Deocamdată, negustorii din Moscova sunt slugi credincioase ale măriei tale… E adevărat că s-au speriat de cele ce s-au petrecut la Narva… Oricine s-ar fi speriat… Or să tot cârtească, dar într-o zi or să tacă: războiul le aduce câştig… Or să-ţi mai dea bani, numai să nu te grăbeşti… Dar dacă te-ai atinge acum de mânăstiri, de temelia lor… numaidecât ar striga smintiţii pe toate medeanele ceea ce a strigat deunăzi Grişka Taliţki[100] de

[100] Grişka Goliţân, Grigor Taliţki „pisarul” autorul caietelor în care

pe un acoperiş, în bazar. Ai auzit? Aşadar… O să iei averile mânăstireşti dar încet, fără tărăboi…

— Eşti viclean, unchiule…

— Sunt bătrân. Pentru ce să fiu viclean?…

— Am nevoie de bani acum şi am să fac rost de ei chiar dacă aş şti că trebuie să mă apuc de jaf la drumul mare…

— Îţi trebuie mult?

Feodor Iurievici întrebă şi zâmbi uşor. „Hm!” răspunse Petru. Făcu câţiva paşi repezi prin iatac, îşi aprinse pipa de la lumânare, scoase un nor de fum, apoi încă unul şi spuse cu hotărâre;

— Două milioane.

— Mai puţin nu?

Petru se aşeză numaidecât în faţa lui şi începu să-l zgâlţâie de genunchi:

— Nu mă mai chinui… Uite, facem aşa: deocamdată, nu mă ating de mânăstiri… E bine aşa? Ai bani? Mulţi?

— Să vedem mâine…

— Nu mâine… Acum… Hai să mergem.

Feodor Iurievici îşi luă căciula şi se ridică greoi:

— Ce să fac?… Dacă ai nevoie… (Se îndreptă legănându-se greoi spre uşă, ca un urs). Dar să nu iei pe nimeni. Mergem singuri…

Orologiul din turnul Spasski bătea ceasul întâi. Rădvanul căptuşit cu piele al cneazului-cezar intră în Kremlin, străbătu cele câteva hudiţe întunecoase şi înguste, printre clădirile vechi ale despărţămintelor şi se opri în faţa unei case scunde de cărămidă. Un felinar ardea pe-o scară mică şi un om în cojoc sforăia, rezemat de uşa de fier. După ce ieşi din rădvan în urma lui Petru Alexeevici, cneazul-cezar luă felinarul în care fumega lumânarea de seu şi dădu cu piciorul într-o opincă ce ieşea de sub cojoc. Omul întrebă somnoros: „Care eşti?” Apoi se ridică puţin, îndepărtă colţul gulerului, cunoscu pe cei veniţi şi sări în sus.

Petru I era numit „antihrist”. Executat în anul 1700.

Dându-l la o parte, cneazul-cezar deschise lacătul cu cheia sa, îl lăsă pe Petru să intre înăuntru, pe urmă intră şi el. Ţinând lumina sus, trecu legănându-se prin nişte cămări reci, prin altele încălzite şi intră într-o încăpere scundă şi boltită, cu tencuiala căzută, din Despărţământul trebilor de taină, înfiinţat încă de ţarul Alexei Mihailovici. Mirosea a praf, a mucegai uscat şi a şoareci. Două ferestruici cu gratii erau astupate de păienjeniş. O uşă se întredeschise şi capul bătrân al paznicului de credinţă se ivi în ea cu fereală:

— Care e? Cine sunteţi?

— Mitrici, dă-mi o lumânare, îi porunci cneazul-cezar.

De-a lungul peretelui din fund se găseau nişte dulapuri joase de stejar cu lăcate zdravene. (Nimeni n-avea voie nu numai să se atingă de dulapuri, dar nici măcar să întrebe ce anume se păstrează acolo. Pe îndărătnici îi pândea osânda cu moartea). Paznicul aduse lumânarea într-un sfeşnic de fier.

Cneazul-cezar îi spuse, arătând la dulapul din mijloc:

— Dă-l la o parte… (Paznicul clătină din cap). Îţi poruncesc… Eu răspund…

Paznicul lăsă lumânarea jos şi se opinti cu umărul său slab, dar dulapul nu se clinti. Petru îşi lepădă în grabă blana şi căciula, puse mâna pe dulap, ceafa i se înroşi şi-l mişcă din loc. Un şoarece o zbughi pe lângă peretele în care o uşă de fier era acoperită de o pânză de păianjen plină de praf. Cneazul-cezar scoase o cheie grea de doi funţi şi spuse răsuflând greoi: „Mitrici, ţine-mi lumânarea că nu se vede” Apoi, bâjbâi şi băgă cheia în broască. În treizeci de ani încuietoarea ruginise şi acum nu mai mergea. „Să încercăm cu un drug. Mitrici, dă fuga!”

Cercetând uşa la lumina lumânăriii, Petru întrebă:

— Ce-i dincolo de uşă?

— Ai să vezi, fiule… După catastihul palatului, înăuntru se păstrează hârtii tainice. Pe vreme când cneazul Goliţîn a plecat cu oastea spre Krâm, sora ta Sofia a intrat şi ea într-o noapte aici… Am venit şi eu. Dar n-am putut să deschid uşa… (Cneazul-cezar zâmbi uşor

pe sub mustăţile sale tătăreşti). Sofia a stat cât a stat şi a plecat…

Paznicul aduse un drug de fier şi o secure. Petru încercă să deschidă broasca, rupse securea şi îşi juli pielea de pe un deget. Luând în mână drugul cel greu, începu să bată în marginea uşii. Loviturile duduiau atât de tare prin casa pustie, încât cneazul-cezar se apropie îngrijorat de fereastră. Până la urmă, izbuti să bage vârful fierului în crăpătura de la margine. Petru făcu o sforţare, fărâmă broasca şi uşa de fier se deschise scârţâind. Luând nerăbdător lumânarea, intră înainte, într-o hrubă boltită, fără ferestre.

Cămăşuială de păianjeni, rumegătură şi pulbere. De-a lungul pereţilor, se aflau în rafturi: vase mari, lucrate din ciocan, de pe vremea lui Ivan cel Groaznic şi Boris Godunov; cupe italieneşti cu picior înalt; lighene de argint pentru spălatul mâinilor ţarului la mari prilejuri; doi lei de argint cu coame de aur şi cu dinţi de fildeş; teancuri de talgere de aur; policandre de argint, ştirbite; un păun mare de aur curat, cu ochi de smaragd, dar cu arcurile stricate, unul din păunii care stătuseră odinioară de o parte şi de alta a tronului împăraţilor bizantini. În rafturile de jos se găseau saci de piele. Unii din ei plezniseră la cusăturile putrede şi galbenii olandezi ieşiseră afară. Sub rafturi erau vrafuri de samuri, urşinic, mătăsuri şi alte ţesături, toate mâncate de molii şi putrezite.

Petru lua lucrurile în mână, scuipa pe deget şi le freca… „Aur! Argint!“ Se apucă să numere sacii cu galbeni, erau patruzeci şi cinci, poate şi mai mulţi… Lua samurii, cozile de vulpi şi le scutura:

— Unchiule, sunt putrede toate.

— Fiule, sunt putrede, dar nu s-au pierdut…

— De ce nu mi-ai spus mai înainte?

— Eram legat prin juruinţă… Părintele tău, Alexei Mihailovici, plecând la luptă, îmi lăsa în păstrare banii şi comorile agonisite. Către sfârşitul vieţii sale, m-a chemat la el şi mi-a spus să nu le dau nici unuia din moştenitorii

săi, decât atunci când ţara ar avea nevoie mare, la vreme de război…

Petru se lovi peste şolduri:

— M-ai scăpat de încurcătură, m-ai scăpat… E de ajuns… Călugării o să-ţi mulţumească.. Numai cu păunul ăsta pot să încalţi, să îmbraci şi să înarmezi un polc. Să-l baţi pe Carol cum trebuie. Cât priveşte clopotele, unchiule, le iau… Nu te supăra…

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

1

Europa râse şi uită repede de ţarul barbarilor care fusese gata-gata să sperie popoarele baltice: oştile lui păduchioase se spulberaseră în vânt, ca nişte năluci. După lupta de la Narva, după ce le alungase înapoi în Moscovia cea sălbatică, unde urmau să zacă în întunecimea lor de veacuri (întrucât e cunoscută, din spusa călătorilor de seamă, firea ruşilor cea josnică şi lipsită de cinste), regele Carol deveni pentru scurtă vreme un erou al capitalelor europene. Primăria şi bursa din Amsterdam se împodobiră cu steaguri în cinstea biruinţei de la Narva; librăriile din Paris expuseră două medalii de bronz. Una din ele înfăţişa Gloria încununând pe tânărul rege al Suediei: „Cauza cea dreaptă a triumfat în sfârşit”; iar alta, pe ţarul Petru fugind şi pierzându-şi căciula de calmâc. La Viena, Ignatius Guarient, fost ambasador al Austriei la Moscova, publică însemnările secretarului său, Johann Georg Korb, în care erau descrise cu o nemaipomenită vioiciune obiceiurile caraghioase şi necivilizate din ţara moscovită, precum şi execuţiile sângeroase ale streliţilor din anul ’08. La curtea din Viena, se vorbea făţiş despre o nouă înfrângere a ruşilor la Pskov, despre fuga lui Petru şi a mâinii sale de oameni, despre o răscoală la Moscova şi despre eliberarea din mânăstire a ţarevnei Sofia, care ar fi luat din nou în mână trebile ţării.

Dar toate aceste întâmplări neînsemnate fură copleşite deodată de furtuna războiului care se dezlănţui

în sfârşit. Regele Spaniei murise, iar Franţa şi Austria întinseseră mâna după moştenirea lui. Anglia şi Olanda interveniră. Mareşali străluciţi: John Churchill, conte de Marlborough[101] prinţul Eugeniu de Savoia, duce de Vendôme[102] începură să pustiască ţări şi să dea foc la oraşe. Prin Italia, Bavaria şi minunata Flandră, oameni fără căpătâi începură să cutreiere pe toate drumurile cu arma în mână, terorizând populaţia paşnică şi dând iama prin magaziile cu bucate şi băuturi. În Ungaria izbucniră răscoale. Se hotăra soarta unor ţări mari: care din ele şi a cui flotă să stăpânească mările? Treburile răsăritului fură lăsate în grija ţărilor de la răsărit.

Îmbătat de biruinţa de la Narva, Carol voi să-l urmărească pe Petru spre inima Moscovei, dar generalii săi îl implorară să nu se joace de două ori cu soarta. Armata lui obosită şi care suferise pierderi fu dusă în cantonamente de iarnă la Laisa, lângă Derpt. Regele trimise de acolo senatului o scrisoare plină de îngâmfare, cerând întăriri şi bani. La Stockholm, cei care nu voiseră războiul amuţiră. Senatul puse biruri noi şi trimese spre primăvară la Laisa 20 000 de infanterişti şi de călăreţi. Fu scoasă în limba latină o carte intitulată: „Despre cauzele războiului Suediei cu ţarul Moscoviei”. Curţile europene o citiră cu satisfacţie.

Carol avea acum una dintre cele mai tari armate din Europa. Urma să hotărască doar în ce direcţie să îndrepte lovitura: spre răsărit, în Moscovia cea pustie, unde oraşele rare şi sărace făgăduiau pradă şi glorie puţină, sau spre sud-vest, împotriva lui August cel perfid, în Polonia, în Saxonia, în inima Europei? Acolo bubuiau de pe acum tunurile iluştrilor mareşali. Socotindu-se hărăzit să fie încununat de gloria unui nou Cezar, Carol ameţise. Oamenii din garda lui, urmaşii vikingilor, visau mătăsurile

---

[101] John Churchill (1650—1722), întâiul duce de Marlborough, general englez (n.r.).

[102] Prinţul Eugene de Savoie-Carignan (1663—1736), general austriac (n. r.).

diafane din Florenţa, aurul din pivniţele Escurialului[103] femeile cu păr bălai din Flandra şi hanurile de la răspântiile drumurilor bavareze…

După ce se desprimăvără şi drumurile se zvântară, Carol detaşă un corp de armată alcătuit din opt mii de oameni, punându-l sub comanda lui Schlippenbach căruia îi ordonă să se îndrepte spre hotarul rusesc. El însuşi porni într-un marş forţat, cu toată armata, prin Liflanda, trecu Dvina cu bărcile, la două verste mai sus de Riga, în faţa inamicului şi zdrobi trupele saxone ale regelui August. La 8 iulie, Johann Rheingold Patkul fu rănit în această luptă. Fugind călare anevoie, din faţa cuirasierilor regelui, scăpă de data aceasta de captivitate şi de execuţie.

La Riga nu mai fură bătuţi nişte ruşi păduchioşi, ci soldaţii saxoni, cei mai viteji luptători din Europa. Părea că aripile gloriei se deschiseseră în spatele lui Carol. „Regele Carol nu se mai gândeşte decât la război. (Aşa scria la Stockholm generalul Stenbock). Nu mai ascultă de sfaturi înţelepte… Vorbeşte în aşa fel, de parcă însuşi Dumnezeu i-ar şopti planurile de viitor… E plin de fumuri şi de nesăbuinţă… Cred că, dacă ar rămâne numai cu o mie de oameni şi atunci s-ar încumeta să se năpustească asupra unei armate întregi… Nu mai are grijă nici măcar de hrana soldaţilor săi.. Când vreunul dintr-ai noştri e ucis, Carol nu se mai înduioşează…”

De la Riga, Carol porni în urmărirea lui August. În Polonia începu un sângeros război civil între pani: unii erau pentru August şi împotriva suedezilor, alţii strigau că numai suedezii ar putea să facă rânduială în ţară, să le ajute să cucerească partea Ucrainei de la răsărit de Nipru, împreună cu Kievul şi că Polonia are nevoie de un rege nou (Stanislas Lescinski). August fugi din Varşovia. Carol intră în capitală, fără luptă. La Cracovia, August aduna o oştire nouă…

Începu o vânătoare neobişnuită: un rege hăituia pe

[103] Escurial, palatul de reşedinţă al regilor Spaniei, de lângă Madrid (n.a.)

altul. Curţile europene îl aplaudau din nou pe tânărul erou, al cărui nume se rostea alături de acela al prinţului Eugeniu şi al lui Marlborough. Se spunea că regele Carol nu îngăduie nici o femeie în preajma lui, că doarme încălţat cu botforii, că la începutul fiecărei lupte iese înaintea armatei sale călare, cu capul gol, îmbrăcat întotdeauna într-o redingotă cenuşie-verzuie, încheiată până la gât şi că se năpusteşte cel dintâi asupra vrăjmaşului cu numele lui Dumnezeu pe buze, îndemnând trupele să meargă după el… Răfuiala cu ţarul Petru în răsăritul cel jalnic o lăsase în grija generalului Schlippenbach.

Petru se ţesu toată iarna între Moscova, Novgorod şi Voronej (unde se construiau cu repeziciune corăbii pentru flota din Marea Neagră). Nouăzeci de mii de puzi de aramă, obţinută din topirea clopotelor, fură aduşi la Moscova. Bătrânul diac de sfat Vinnius, priceput în turnătorie, fu numit nacealnic al lucrărilor pentru făurirea de noi tunuri. Vinnius înfiinţa pe lângă turnătoria din Moscova o şcoală, în care două sute cincizeci de boiernaşi, târgoveţi şi tineri de neam prost, dar dezgheţaţi la minte, învăţau turnătoria, matematicile, arta fortificaţiilor şi istora. Neajungând arama roşie care era adăogată la aceea obţinută prin topirea clopotelor, Petru îl trimese pe Vinnius în Siberia să caute minereuri. Andrei Artamonovici Matveev, fiul boierului Matveev, care fusese ucis pe scara din faţa Kremlinului, cumpără de la Liège 15 000 de puşti moderne, tunuri cu tragere repede, ocheane şi pene de struţ pentru pălăriile ofiţerilor. La Moscova lucrau cinci ţesătorii de postav şi de pânză. Meşterii erau adunaţi din toată Europa şi primeau lefuri bune. Ostaşii făceau instrucţie de dimineaţă până seara târziu. Cel mai greu era cu ofiţerii: aceştia trebuiau să muştruluiască pe ostaşi şi să înveţe şi ei. Când un om era înaintat în grad, ori se strica îmbătat de putere, ori se punea pe beţie…

La vreo două săptămâni după neizbânda de la Narva, Petru îi scrisese lui Boris Petrovici Şeremetiev, care

aduna la Novgorod rămăşiţele prăpădite ale polcurilor de călărime (unii n-aveau cal, alţii sabie, alţii erau despuiaţi):

„… Nu-i bine să te lepezi de toate la nenorocire… Pentru aceasta, îţi poruncesc să stai şi de aici înainte la treaba începută, adică peste călărime, cu care să păstrezi punctele mai apropiate pentru mai târziu, precum şi să mergi mai departe spre a pricinui cât mai multe pagube vrăjmaşului. De altminteri, nu văd de ce n-ai face-o, întrucât ai oameni destui, iar apele şi bălţile sunt îngheţate… Îţi spun încă o dată: să nu cauţi să te dai în lături, nici măcar pentru pricină de boală. Mai mulţi fugari s-au îmbolnăvit. Pentru o astfel de boală unul dintre ei, maiorul Lobanov, a fost spânzurat…”

Călărimea de ţară a dvorenilor nu era o oaste de nădejde. În locul lor, erau primiţi oameni de tot soiul, ţărani şi şerbi care veneau de bunăvoie, pentru unsprezece ruble pe an şi mâncare. Din rândul lor urmau să se alcătuiască zece polcuri de dragoni. Din pricina robiei şi a sărăciei de la ţară, atâta lume se ruga să fie primită la călărime, încât se alegeau numai oamenii cei mai voinici şi mai sănătoşi. Sotniile de dragoni, instruite, plecau la Novgorod, unde generalul Anikita Repnin punea în rânduială şi instruia diviziile care luptaseră la Narva.

Novgorodul, Pskovul şi mânăstirea Pecerski fură întărite până la Anul nou. La miazănoapte, se întăreau Holmogorî şi Arhanghelsk, iar la cincisprezece verste de acesta din urmă, la Berezovskoie Ustie, se dura în grabă o cetate de piatră, Novo-Dvinka. În cursul verii, multe corăbii engleze şi olandeze veniră cu mărfuri la bâlciul din iunie de la Arhanghelsk. (În anul acela stăpânirea preluase negoţul cu străinătatea şi pentru alte mărfuri: pescărie, clei de morun, catran, potasă, ceară… Oamenii ţarului luau totul pentru stat, astfel că negustorilor nu le mai rămânea să vândă decât pielărie şi lucruri făurite din os). La 20 iunie, flota de război suedeză pătrunse în gurile Dvinei. Văzând cetatea nou zidită, nu cuteză s-o înfrunte şi, trecând prin faţa ei spre Arhanghelsk,

deschise focul de pe amândouă bordurile asupra forturilor Novo-Dvinkăi. În timpul acestei operaţiuni, una din cele patru fregate suedeze se împotmoli în faţa cetăţii. După aceea, se mai împotmoli şi un iaht. Ruşii săriră în lotci şi cuceriră prin lupta atât fregata, cât şi iahtul. Celelalte vase plecară în chip ruşinos, înapoi, în Marea Albă.

Oştile înaintate ale lui Şeremetiev şi acelea ale lui Schlippenbach se hărţuiră toată vara. Suedezii atacară mânăstirea Pecerski, dar nu făcură decât să pârjolească satele din jur, fără să poată cuceri cetatea. Foarte îngrijorat, Schlippenbach îi scrise regelui Carol, cerându-i încă vreo 8000 de soldaţi, pentru că ruşii erau din ce în ce mai îndrăzneţi. Pesemne că, împotriva aşteptărilor, după înfrângerea de la Narva, se dezmeticiseră şi chiar făcuseră un pas înainte în privinţa armamentului şi a artei militare. Acum, era foarte greu să baţi oştile ruseşti numai cu două brigăzi… Pe vremea aceea, Carol luase Cracovia şi-l urmărea pe August în Saxonia. Astfel că rămase surd la glasul înţelepciunii.

Treburile merseră în felul acesta până în decembrie 1701.

În toiul iernii, Boris Petrovici Şeremetiev află de la un prins că generalul Schlippenbach se găsea în cantonamente cu oastea sa la ferma Erestfer, lângă Derpt. Când află acest lucru, se sperie şi el de gândul îndrăzneţ ce-i venise: să pătrundă pe neaşteptate în inima ţării inamice şi să se năpustească asupra vrăjmaşului, în timpul odihnei. Era un prilej rar. Altă dată, Boris Petrovici şi-ar fi spus, fireşte, că nu era înţelept să încerce norocul viclean, dar, în anul din urmă, Petru Alexeevici se făcuse foarte aspru: nu mai dădea pace nimănui şi te dojenea nu atât pentru ce ai făcut, cât, mai ales, pentru un lucru bun pe care ai fi putut să-l faci şi nu l-ai făcut…

Aşa că trebuia să-şi încerce norocul. Boris Petrovici îmbrăcă în cojoace şi în pâslari 10 000 de oameni dintre cei de curând intraţi în oaste şi muştruluiţi; cu

cincisprezece tunuri de câmp puse pe sănii, trimiţând înainte polcuri uşoare de călăreţi, cerchezi, calmâci şi tătari, se apropie în trei zile, repede, dar cu mare fereală, de Erestfer. Suedezii văzură prea târziu, pe malul înalt şi înzăpezit al râului Aa, pe călăreţii aceia cu căciuli cu urechi, cu arcuri şi cu cozi de cal în vârful suliţelor. Locotenent-colonelul Liwen ieşi în întâmpinarea lor, spre malul gârlei, cu două companii şi cu un tun. Pe malul celălalt, barbarii cu ochi piezişi îşi strunină arcurile încovoiate şi aruncară un nor de săgeţi. Se auziră nişte urlete ca de lupi, care se apropiau din ce în ce. Stârnind o pulbere de zăpadă, tătarii în benişuri vărgate, cu hangere încovoiate şi cerchezii în cecmene albastre, cu suliţe şi cu arcane, se năpustiră peste nămeţi la vale, spre gârlă, din dreapta şi din stânga; urlând, calmâcii izbiră pe suedezi din faţă. Cei trei sute de puşcaşi estlandezi ai lui Liwen şi el însuşi fură ciopârţiţi, înjunghiaţi şi lăsaţi numai în cămăşi şi izmene.

Tot lagărul suedez se alarmă. Un alt detaşament suedez zvârli înapoi, de la gârlă, cu ajutorul a şase tunuri, pe cercetaşii călări vrăjmaşi. Schlippenbach, însoţit de câţiva trâmbiţaşi, cutreiera în goana calului prin tabără. Suedezii săreau afară din case şi din bordeie care cum se afla şi alergau, prin zăpada adâncă, spre unităţile lor. Toată armata se adună în faţa fermei, primind cu foc de tunuri oştirea rusă care se apropia. Îmbrăcat numai cu o dulamă de postav şi cu o lentă în trei culori petrecută peste umăr, Boris Petrovici mergea călare în mijlocul careului.

Focul suedezilor zăpăci sotniile din faţă ale dragonilor, care nu mai fuseseră în luptă. Suedezii porniră înainte. Dar cele cincisprezece tunuri, aduse cu săniile, deschiseră un foc de mitralie atât de repede, încât suedezii se opriră nedumeriţi şi rândurile lor fură descumpănite... Polcurile de dragoni ale lui Kropotov, Zîbin şi Guliţa, care între timp se dezmeticiseră, îi atacară acum din flancuri.

„Fraţilor, strigă din răsputeri Şeremetiev în mijlocul

careului, fraţilor, daţi în suedezi să ne ţină minte”. Punându-şi spăngile la puşti, ruşii se năpustiră înainte. Se însera repede. Amurgul era luminat de fulgerările focurilor de armă. Schlippenbach ordonă trupelor sale să se retragă la adăpostul clădirilor fermei. Dar, de îndată ce trâmbiţele începură să zvârle sonurile jalnice ale retragerii, dragonii, tătarii, calmâcii şi cerchezii tăbărâră cu o nouă furie pe careurile de fugari suedezi, spărgându-le rândurile, învălmăşindu-le. Începu măcelul… Pe întuneric, Schlippenbach şi încă patru oameni scăpară cu mare greutate călare, fugind la Reval.

Această primă biruinţă fu sărbătorită la Moscova cu focuri de artificii. În Piaţa Roşie, se aduseră butoaie cu rachiu şi cu bere, se fripseră berbeci şi se împărţiră colaci. În turnul Spasski atârnau nişte steaguri suedeze înclinate. Menşikov plecă în mare grabă la Novgorod, spre a-i înmâna lui Boris Petrovici un portret al ţarului încrustat cu diamante şi titlul nemaiauzit de general feldmareşal. Toţi ostaşii care câştigaseră biruinţa primiră câte o rublă de argint (dintre cele bătute întâia oară la tarapanaua din Moscova, în locul banilor de mai înainte).

Boris Petrovici îi mulţumi lui Petru cu lacrimi în ochi şi-i trimise prin Menşikov o scrisoare, rugându-l să-i dea voie să vină la Moscova, având treburi care nu se mai puteau amâna… „Nevastă-mea stă şi astăzi în casa altuia. Trebuie să-i caut o locuinţă, cât de proastă, ca să aibă şi ea un cămin al ei…“ Petru îi răspunse: „Domnule feldmareşal, nu este nicio nevoie ca să veniţi la Moscova… Socot, totuşi, că dumneavoastră, personal veţi hotărî în această privinţă… Dar dacă veţi socoti, că trebuie să veniţi, faceţi în aşa fel ca să sosiţi în săptămâna patimilor şi să plecaţi înapoi în săptămâna luminată…”

Şase luni mai târziu, Boris Petrovici se întâlni din nou cu Schlippenbach la Humelshof. Acolo, din 7000 de suedezi, pieriră, în luptă sângeroasă, 5500. Nu mai avea cine să apere Livonia, iar calea spre oraşele de pe ţărmul mării era deschisă. Şi Şeremetiev începu să pustiască

ţara, oraşele, fermele şi vechile castele ale cavalerilor… Spre toamnă, îi scrise lui Petru:

„…Domnul cel atotputernic şi Preasfânta Născătoare de Dumnezeu ţi-au împlinit dorinţa: n-a mai rămas pământ vrăjmaş de pustiit: am nimicit şi am stricat totul. N-au mai rămas întregi decât Marienburg, Narva, Reval şi Riga. Cu prilejul acesta, am şi o grijă: unde să mai bag pe cei prinşi în lupte? Taberele, temniţele şi casele slujbaşilor sunt pline de finezi… Mai e şi primejdios, căci sunt oameni aprigi… Pune să se scrie un ucaz, ca toţi finezii buni care ştiu să dea cu barda şi toţi meşterii să fie trimeşi la Voronej sau la Azov, la muncă…”

2

Traseră asupra vechii cetăţi Marienburg vreme de douăsprezece zile. Era cu neputinţă să te apropii de această cetate, aşezată pe un ostrov de pe lacul Poip, cu ziduri de piatră, care se înălţau din apă şi al cărei pod, pornind de la poarta inaccesibilă, fusese surpat de suedezi pe o lungime de vreo sută de stânjeni.

În cetate se găseau mari rezerve de secară, care ar fi prins bine ruşilor flămânziţi în Liflanda pustiită. Boris Petrovici porunci să se cheme voluntari pentru asalt şi le vorbi astfel: „Băieţi, în cetate găsiţi rachiu şi femei. Dacă vă daţi silinţa, vă las să petreceţi douăzeci şi patru de ore. Ostaşii dărâmară repede nişte case de lemn dintr-o mahala de pe malul apei, făcură câteva plute şi vreo 1000 de oameni, înaintând cu ajutorul prăjinilor, se îndreptară spre zidurile cetăţii. Ghiulelele suedeze se spărgeau printre plute.

Boris Petrovici se uita cu ocheanul de pe scara casei sale. „Suedezii sunt al dracului de înverşunaţi. S-ar putea să-i pună pe fugă pe ai noştri. Totuşi, n-aş vrea să iau cetatea prin asediu, ar însemna să stau aici până toamna târziu.” Deodată, văzu o vâlvătaie răbufnind din pământ lângă poarta cetăţii. Căsuţa de lemn din vârful turnului se clătină. O parte din zid se prăbuşi. Plutele se şi

apropiaseră de spărtură. O pânză albă ieşi pe una din ferestrele cetăţii şi rămase atârnată acolo.

Boris Petrovici îşi strânse ocheanul, îşi scoase tricornul şi se închină.

Locuitorii din cetate începură să treacă, anevoie, pe parii rămaşi de la podul surpat, ducând în braţe copii, boccele şi coşuri. Femeile întorceau, plângând, capul spre casele părăsite şi se uitau pieziş cu groază spre ruşii care îşi alegeau prada. Dar, de îndată ce ultimii refugiaţi ieşiră din cetate, porţile ferecate ale acesteia se închiseră cu zgomot şi pe meterezele ei înguste ţâşniră fumuri. Un porucic, care venea cu o lotcă ca să înalţe steagul rusesc deasupra cetăţii, fu omorât cel dintâi. Drept răspuns, de pe mal începură să tragă mortierele. Oamenii de pe pod începură să fugă încolo şi încoace, scăpând boccelele şi coşurile în apă. O explozie năprasnică azvârli în sus acoperişul cetăţii şi făcu să se cutremure lacul. Peste oameni cădea o ploaie de pietre. Cetatea şi magaziile fură cuprinse de flăcări. Se află că stegarul Wulf şi subofiţerul de artilerie Gottschlich, orbiţi de furie, coborâseră la pulberărie şi puseseră foc. Wulf nu mai avu când să scape de explozie, dar subofiţerul de artilerie, plin de arsuri şi însângerat, se ivi într-o spărtură a zidului, se rostogoli de acolo în apă şi fu tras într-o lotcă.

Comandantul cetăţii, intrând împreună cu ofiţerii în casa în care stătea impunător generalul feldmareşal Şeremetiev, cu spatele la fereastră, înaintea unei mese pe care se aflau puse bucatele, îşi scoase tricornul, salută curtenitor şi-i întinse sabia sa. Ofiţerii făcură acelaşi lucru. Aruncând săbiile pe o laviţă, Boris Petrovici începu să se răstească la suedezi, mustrându-i pentru faptul că nu se predaseră mai înainte şi-i pricinuiseră atâtea supărări de neiertat, omorând atâţia oameni şi aruncând în aer, cu perfidie, cetatea… Polcovnicii săi de călărime, viteji vestiţi, cu obrazurile nebărbierite, priveau îndârjiţi spre prizonieri. Totuşi, comandantul răspunse

generalului feldmareşal cu bărbăţie:

— Printre ai noştri sunt o mulţime de femei şi copii, precum şi supraintendentul, venerabilul pastor Emst Glück, cu soţia şi cu fetele… Vă rog să le îngăduiţi să plece, scăpându-i din mâinile soldaţilor… Suferinţele femeilor şi ale copiilor nu v-ar face cinste…

— Nu vreau să ştiu de nimic îi strigă Boris Petrovici… Obrazul lui ras, blajin, de tată de familie, era asudat de mânie. Trăgându-şi pântecul înapoi, se sculă de la masă.

— Domnul comandant şi domnii ofiţeri să fie puşi sub pază.

Îşi netezi lenta în trei culori, îşi aruncă pe umeri, cu o mişcare falnică, mantia scurtă, smeurie şi, însoţit de polcovnici, ieşi în faţa ostaşilor.

Un fum negru se înălţa din cetate, întunecând soarele. Vreo 300 de suedezi prinşi stăteau pe mal cu capetele în jos. Neştiind cum li se va ordona să se poarte cu prizonierii, ostaşii ruşi dădeau târcoale fioroşilor ţărani livonieni, care se refugiaseră cu două săptămâni mai înainte la Marienburg temându-se de ruşii care înaintau; intrau în vorbă cu femeile, care stăteau pe boccelele lor, cu capetele plecate. Sună o trâmbiţă. Generalul feldmareşal înainta marţial, zornăind din pintenii săi stelaţi.

Doi ochi, ca doi cărbuni, îl priveau din spatele unui rând de dragoni, învăpăindu-i inima… Acum era vreme de război, altă dată ochii de femeie l-ar fi străpuns mai abitir decât un ascuţiş de sabie.

Boris Petrovici tuşi grav „Hm!“ şi privi cu coada ochiului spre fusta albastră, din dosul mundirelor ostăşeşti, pline de praf… Se încruntă, scoase falca de jos în afară şi privirile lui întâlniră iară ochii aceia negri, sclipitori de lacrimi şi de tinereţe şi în care se citea o rugăminte… Fata, de vreo şaptesprezece ani, ridicându-se în vârful picioarelor, se uita din spatele ostaşilor la feldmareşal. Un dragon mustăcios îi pusese pe umeri, peste rochie, o pelerină mototolită ostăşească (era o zi

răcoroasă de august) şi căuta s-o ferească de privirile feldmareşalului. Fata întindea în tăcere gâtul; chipul ei chinuit de spaimă, dar tânăr, încerca să zâmbească, iar buzele i se încreţeau. „Hm!“ făcu a doua oară Boris Petrovici şi trecu prin faţa ei, îndreptându-se spre prizonieri…

Amurgea. Boris Petrovici îşi făcuse somnul de după masă şi acum sta pe o laviţă şi ofta… Afară de el, în odaie se mai găsea şi Iagujinski, care scria ceva cu pana, pe colţul mesei…

— Vezi să nu-ţi strici ochii, îi spuse încet Boris Petrovici.

— Aproape am isprăvit, domnule feldmareşal…

— Atunci isprăveşte… (Apoi zise, vorbind de unul singur): Şi aşa cu fraţii noştri… Doamne, Doamne…

Bătând uşor cu palma în masă, se uita afară pe fereastra cu geamul aburit. În cetatea din mijlocul lacului se mai ridicau încă pălălăi de foc... Iagujinski trăgea cu coada ochiului spre feldmareşal, privind vesel, batjocoritor, ceafa răsfrântă şi faţa buhăită a acestuia.

— După ce duci ordinul polcovnicului, spuse Şeremetiev, să treci pe la polcul doi de dragoni… Caută-l pe subofiţerul Oska Diomin. Are o fată în chervan… Ar fi păcat să încapă pe mâna dragonilor… S-o aduci aici… Ia stai… Ţine o rublă, să i-o dai lui Oska şi să-i spui că e de la mine…

— Am înţeles, domnule feldmareşal…

Rămas singur, Boris Petrovici ofta, clătinând din cap. N-ai ce-i face: oricât te-ai stăpâni, nu poţi să te păzeşti de ispită… În ’97, la Napoli… se îndrăgostise de o fetişcană oacheşă… Prăpăd nu altceva… Se urcase pe Vezuviu, privise flăcările acelea ale iadului, se căţărase pe stâncile ameţitoare de pe insula Capri, văzuse templele păgâne ale zeilor romani, cercetase zelos mânăstirile catolice, pusese mâna pe scândura pe care a stat Mântuitorul când şi-a spălat apostolii pe picioare, pipăise un codru de pâine rămas de la Cina cea de taină,

privise o cruce de lemn în care se păstra o parte din buricul lui Cristos şi din rămăşiţele de la tăierea sa împrejur, se uitase la o sanda veche a lui Isus, la capul proorocului Zaharia, tatăl lui Ioan Botezătorul şi la multe alte minunăţii… Totuşi, Giulia cea cu ochi sprinţari, care dănţuia zuruind din tamburină şi cântând din gură, le întunecase pe toate… Voise s-o ia la Moscova, se târâse în genunchi la picioarele fetişcanei… O, Doamne, Doamne…

Iagujinski se întoarse repede, ca de obicei. Împingea uşor din spate pe fata cu pricina, îmbrăcată într-o rochie albastră, cu ciorapi albi curaţi şi cu un bariş petrecut cruciş în jurul pieptului. În părul ei cârlionţat şi negru erau câteva fire de paie (pesemne că dragonii şi încercaseră s-o tăvălească pe sub telegi). Trecând pragul, fata se lăsă în genunchi şi plecă adânc capul, vădind supunere şi rugăminte.

Iagujinski ieşi sprinten. Boris Petrovici cercetă o vreme cu privirea pe fată… Era frumoasă şi vioaie, avea gâtul şi mâinile albe, fragede… Era drăgălaşă. Şeremetiev o întrebă în nemţeşte:

— Cum te cheamă?

Fata oftă uşor:

— Helene Ekaterine…

— Katerina… Frumos nume… Cine-i tatăl tău?

— Sunt orfană… Am fost slujnică la pastorul Ernst Glück…

— Slujnică… Foarte bine… Ştii să speli?

— Ştiu… Ştiu să fac de toate… îngrijesc copii…

— Vezi… n-are cine să-mi spele rufele… Eşti fată?

Ekaterina izbucni într-un sughiţ de plâns, fără să ridice capul:

— Nu… Sunt măritată de curând…

— A!… Cu cine?

— Cu cuirasierul regesc Johann Rabe…

Boris Petrovici se încruntă. O întrebă despre cuirasier cu duşmănie în glas.

— Unde e? A fost prins? Sau e mort?

— L-am zărit cu puţin înainte de predarea cetăţii. Johan şi încă doi soldaţi s-au aruncat în apă ca să treacă lacul înot… De atunci, nu l-am mai văzut…

— Nu trebuie să plângi, Katerina… Eşti fată tânără… Ai să-ţi găseşti alt bărbat… Ţi-e foame?

— Tare mi-e foame, răspunse ea cu glas subţirel. Ridică faţa slăbită şi zâmbi din nou, de data aceasta cu supunere şi încredere. Boris Petrovci se apropie de ca, o luă de umeri, o ridică şi-i sărută părul moale şi cald. Şi umerii îi erau calzi, fragezi…

— Treci la masă. Să-ţi dăm să mănânci. Nu-ţi facem niciun rău. Bei rachiu?

— Nu ştiu…

— Înseamnă că bei…

Boris Petrovici strigă cu glas aspru pe vistavoi (ca ostaşul să nu-şi închipuie, Doamne fereşte, ceva rău şi să rânjească) şi-i porunci să pună masa pentru cină. În timpul mesei, mai mult se uita la Ekaterine, decât mânca: vai, ce flămândă era! Ekaterine mânca frumos şi curat. Din când în când, se uita cu recunoştinţă la Boris Petrovici şi îşi descoperea dinţii albi. Obrajii i se îmbujorau de mâncare şi de rachiu…

— Te pomeneşti că ţi-au ars toate rochiile?

— Am pierdut tot, răspunse ea cu nepăsare…

— Nu-i nimic, îţi facem altele… Săptămâna viitoare, plecăm la Novgorod. Acolo, ai s-o duci mai bine… La noapte, dormim pe cuptor, ca la război…

Ekaterine îl privi pe sub sprâncene, se înroşi, întoarse capul şi îşi acoperi faţa cu mâna…

— Eh, ce fată eşti tu, Katerina…

Tare îi mai plăcea fetişcana, slujnicuţa asta, lui Boris Petrovici… Aplecându-se peste masă, o luă de mână. Ekaterine îşi acoperea mereu faţa şi ochii îi străluceau fermecător printre degete.

— Lasă, lasă, n-ai să fii şerbă, nu-ţi fie frică… Ai s-o duci bine… Am nevoie de o jupâneasă…

În vreme ce oştile zdrobite la Narva se întorceau la Novgorod, mulţi ostaşi îşi luaseră câmpii, unii spre miazănoapte, către aşezările rascolnicilor, alţii către marile ape: Don, Volga şi Niprul de jos…

Fugise şi Fedka „Tăvăleşte-te în noroi“, morocănosul, care văzuse atâtea în viaţă… (Altfel şi-ar fi pierdut capul pentru uciderea poruciciului Mirbach). Fedka îl îndemnă la fugă şi pe Andriuşka Golikov, împreună cu care îşi mâncase amarul odinioară trăgând la edec, pe malul Şeksnei şi cu care înfulecase atâta vreme din acelaşi blid. După urgia de la Narva, Andriuşka ar fi fugit oriunde, să nu mai audă de oştire…

Într-o noapte furară o mârţoagă a polcului. O vândură pe cincizeci de copeici la o mânăstire, împărţiră banii şi-i legară în câte o cârpă. Apoi o întinseră, pe drumuri ocolite, departe de şleahul mare, mergând din sat în sat, cerşind şi şterpelind orice puteau. Unui preot îi furară o găină, iar starostelui de la Ostaşkovo un frâu frumos şi o şa mică, pe care le vândură unui crâşmar. Furară în două locuri cutia milelor: într-una nu găsiră nimic, cealaltă avea pe fund o copeică.

Petrecură iarna în Valdai, prin case fără horn, îngropate în nămeţi, alături de copii buimăciţi de fum şi de prunci care plângeau în troacele lor, luându-se la întrecere cu şuieratul vântului…

Andriuşka Golikov se trezea adeseori noaptea şi se aşeza în capul oaselor, ţinându-se cu mâinile de călcâiele goale. Un viţel rumega lângă el, pe paiele putrede. Pe laiţă, sforăia stăpânul casei. Jos, lângă cuptor, dormea nevasta cu genunchii îndoiţi. Copiii ameţiţi de fum îngânau ceva prin somn.

Gândacii pişcau vârfurile degetelor şi faţa pruncului care scâncea… Nu ştiai pentru ce s-a născut, nu ştiai pentru ce-l pişcă gândacii…

— De ce nu dormi, Andrei? îl întrebă într-o noapte Fedka. (Nu dormea nici el, gândindu-se la cine ştie ce).

— Hai să plecăm, Fedea…

— Unde să plecăm, găgăuţă, acum, noaptea, pe viscol?

— Nu mai pot, Fedea…

— Ce duhoare. Ţi se taie răsuflarea. Oamenii ăştia trăiesc mai rău ca vitele. Auzi cum trage la aghioase gazda? Sforăie pe săturate, bea un căuş de apă şi se speteşte muncind toată ziua ca un bou… Am stat de vorbă cu el: tot satul slugăreşte la boier. Moşierul cel tânăr a plecat la război, iar cel bătrân stă aici în sat, dincolo de râpă; are un conac acătării. Bătrânul e cărpănos şi hapsân. Ia totul de la ţărani, nu le lasă decât loboda… Dar şi ţăranii ăştia sunt prostovani de tot. Pe cei mai mintoşi, mai dezgheţaţi, îi urcă într-o teleagă, îi duce la Valdai şi-i vinde în bazar, din picioare. Nu mai are niciun om isteţ şi e liniştit. Aicea şi pruncii se nasc becisnici şi necuvântători…

Andriuşka îşi strânse călcâiele goale, reci şi se legănă în capul oaselor. Suferinţele pe care le îndurase în cei douăzeci şi patru de ani ai săi ar fi fost de ajuns pentru zece vieţi. Dar era tare flăcăul… Nu la trup, pe acela îl avea şubred, ci în dorinţa lui stăruitoare de a ieşi din beznă…

Parcă se strecura flămând şi gol, prin nişte codri bântuiţi de furtuni, pe coclauri înspăimântători, an de an, verstă de verstă, nădăjduind să găsească undeva un tărâm luminos, unde va ajunge într-o bună zi, după ce va birui viaţa. Unde-i tărâmul acela şi cum e?

Chiar şi acum, fără să asculte vorbele lui Fedka „Tăvăleşte-te în noroi” care şedea lungit lângă el pe paie, Andrei făcea ochi mari străpungând bezna… Era o amintire ori i se năzărea că vede un dâmb verde şi pe dâmb un mesteacăn care tremura din toate crengile, din toate frunzele, fremătând în adierea unui vânt cald… Oh, ce fericire… Dar arătarea se şterse… Apoi un chip omenesc, pe care nu-l mai văzuse, se apropia din ce în ce de el şi-l privea ca şi cum ar fi fost viu… Dacă ar avea o scândurică, o pensulă şi vopseluri, l-ar zugrăvi. Chipul zâmbea plutind mai departe… Apoi i se năzări că vede

un oraş învăluit într-o ceaţă albăstrie… Un oraş frumos, minunat de frumos! Unde o fi oraşul acesta, unde or fi mesteacănul cu frunze fremătătoare şi chipul acela fermecat care i-a zâmbit?

— Să mergem mâine dimineaţă la conac şi să-i îndrugăm boierului un car de minciuni, poate c-o să ne dea de mâncare, zise Fedka „Tăvăleşte-te în noroi“, cu glas răguşit.

Când intra în case îndestulate, Fedka se apuca să vorbească despre prăpădul de la Narva.

Sporovăia verzi şi uscate şi, mai cu seamă izbutea să stoarcă lacrimi ascultătorilor (se întâmpla ca, neavând ce face, însuşi moşierul să intre în odaia slugilor şi să cadă pe gânduri ascultând cu falca sprijinită în mână), povestindu-le cum trecea regele Carol pe câmpul de luptă, după ce făcuse una cu pământul mii şi mii de ostaşi pravoslavnici.

„… Luminat la chip, ţine în mâna stingă un buzdugan, iar în dreapta un paloş ascuţit. Stă călare, în vestmânt de aur şi de argint, pe un armăsar sur şi focos, înroşit de sânge de om până la burtă. Doi ghinărari voinici îi duc calul de frâu… O dată, craiul numai ce dă peste mine… Zăceam lungit cu un plumb în piept… împrejur, şvezi morţi duium, claie peste grămadă. Craiul mă vede, se opreşte şi întreabă pe ghinărari: «Ce-i cu omul ăsta?» Ghinărarii îi răspund: «E un viteaz oştean rus, care s-a bătut pentru credinţa pravoslavnică. El singur a omorât doisprezece pedestraşi de-ai noştri». Craiul le spune: «Iată o moarte de viteaz». Ghinărarii zic: «E viu, are un plumb în piept». Mă ridică, eu mă scol, îmi iau puşca şi dau onorul, aşa cum se cuvine înaintea unui crai. El îmi spune: «Hei, voinice, scoate un galben, ţine viteze oştean rus, du-te în pace în ţara ta şi spune ruşilor: nu-l huliţi pe Dumnezeu, nu vă judecaţi cu cei avuţi, nu vă războiţi cu şvedul…»

După povestirea asta neschimbată, Fedka şi împreună cu el şi Andrei erau de fiecare dată hrăniţi şi lăsaţi să se culce în odaia slugilor. Dar tare greu pătrundeai la o

curte boierească. Oamenii ajunseseră neîncrezători. Din an în an, tot mai multă omenire fugea de şmotru, de tot soiul de corvezi pentru oaste, pentru stăpânire. Mulţi oameni luaseră cale codrului, prădând drumeţii câte unul sau în cete… În unele târguri, nu mai rămăseseră decât bătrânii şi copiii nevârstnici. De oricine întrebai, ţi se răspundea: cutare a fost luat la dragoni, cutare sapă pământul sau e dus în Ural, iar cutare, om cinstit şi cu frica lui Dumnezeu, care a avut de curând prăvălie în bazar şi-a părăsit nevasta, pruncii şi şuieră, cu măciuca în mână, într-o râpă, la drumul mare…

Fedka se tot întreba dacă n-ar fi mai bine să se înhaite cu nişte tâlhari, ca să-şi mai facă de cap. La urma urmei ce altceva avea de făcut? Nu putea să rătăcească toată viaţa. Îi era lehamite… Însă Andrei nu se învoia la aşa ceva pentru nimic în lume… Stăruia să meargă spre miazăzi, la capătul pământului… Fedka îi răspundea: bine, ne ducem acolo… Dar crezi că lumea te primeşte acolo degeaba? Trebuie să te bagi slugă la cazaci ori să cazi în robie la vreun moşier, să te speteşti pentru mişel… Pe când aşa, hălăduim, ne veselim şi pe urmă coasem în căciulă câte o sută de ruble. Cu banii ăştia poţi să te faci negustor. Atunci nu se mai leagă de tine nici dragonul, nici diacul, nici moşierul, eşti de capul tău…

Într-un asfinţit de vară, se aflau pe câmp. Focul pe care-l aţâţaseră cu tizic fumega. Vântul legăna, şuierând, tulpinile buruienilor… Andriuşka privea asfinţitul care se stingea. În zare nu mai lucea decât o şuviţă aurie de lumină.

— Ascultă, Fedea… În mine sălăşluieşte o putere neobişnuită… Aud cum şuieră vântul prin ierburi şi înţeleg totul, înţeleg aşa de bine, că mi se sfâşie inima… Privesc amurgul, privesc întunericul care se lasă şi înţeleg totul. Îmi vine să mă revărs pe cer împreună cu amurgul ăsta, atâta mâhnire şi bucurie tăinuiesc în mine…

— Era la noi în sat un zănatic, unul care ducea gâştele

la câmp, zise Fedka, răscolind tăciunii fărâmicioşi cu un pai. Şi ăla spunea nişte bazaconii tot aşa, pe care nu puteai să le înţelegi… Cânta, frumos dintr-un fluier de trestie. Tot satul venea să-l asculte… Pe vremea aceea, se căutau lăutari pentru răposatul Franz Lefort. Ce crezi? L-a luat şi pe el…

— Fedea, la Narva, un şerb al lui Boris Petrovici mi-a vorbit despre ţara talienească… Despre zugravi… Cum o duc şi cum lucrează… N-am să mă liniştesc până nu intru slugă la vreun zugrav din ăştia, să-i frec vopselele… Mă pricep la asta, Fedea… Iei o scândură de stejar, o freci cu ulei, faci grundul… Iei apoi nişte străchini de lut şi freci întru-însele vopselele, unele cu ulei, altele cu ouă… Pui mâna pe nişte pensule… (Golikov vorbea încet de tot, în şuieratul uşor al vântului). Fedea, de obicei ziua răsare şi amurgeşte, dar, pe scândură mea, ziua e veşnică… Vezi un copac, un mesteacăn sau un pin, ei şi treci mai departe, dar dacă te uiţi la copacul de pe scândură mea înţelegi şi începi să plângi…

— Unde vine ţara aceea?

— Nu ştiu, Fedea… O să întrebăm, o să ne arate lumea drumul.

— Hai şi într-acolo… Mie mi-e tot una…

4

În primăvara anului 1702, zece meşteri de stăvilare, tocmiţi din Olanda de Andrei Artamonovici Matveev cu leafă mare (şaisprezece ruble şi douăzeci de copeici pe lună, casă şi masă) sosiră cu o corabie la Arhanghelsk. Jumătate din aceşti meşteri fură trimeşi spre Tula, la lacul Ivanovskoie, spre a zidi, aşa cum se hotărâse cu un an în urmă, treizeci şi unu de stăvilare din piatră între Don şi Oka, prin Upa şi Şati. Ceilalţi meşteri plecară la Vâşni Volociok să ridice un stăvilar între Tveriţa şi Msta.

Stăvilarul de la Vâşni Volociok urma să lege Marea Caspică cu lacul Ladoga, iar cele de la Ivanovskoie, lacul Ladoga cu toată albia Volgăi şi cu Marea Neagră.

Petru se găsea la Arhanghelsk, unde se ridicau întărituri la gurile Dvinei şi se lucrau fregate pentru flota din Marea Albă. Marii meşteri de acolo îi spuseseră că se vorbeşte din vremuri străvechi de legătura pe apă între Marea Albă şi Ladoga, prin Vâg, lacul Onega şi Svir. Drumul era greu, cu multe praguri, trebuind să se tragă la edec în mai multe locuri, dar dacă s-ar săpa şanţuri mari şi s-ar dura zăgazuri până la lacul Onega, tot ţinutul de lângă Marea Albă şi-ar duce mărfurile spre Ladoga pe această cale dreaptă.

Făcând legătura cu trei mări, trei drumuri mari pe apă, Volga, Donul şi Svirul, se îndreptau spre lacul Ladoga. De a patra mare, de Baltica, Ladoga era unită printr-un râu mic, Neva, apărat de două cetăţi: Noteburg şi Nienschanz. Inginerul olandez Isaac Abraham îi spuse lui Petru, arătându-i pe hartă: „Făcând canele cu ecluze, veţi da viaţă unor mări moarte şi la sute de râuri ale maiestăţii voastre. Toate râurile ţării se vor îndrepta spre Neva care va ajunge un mare curs de apă şi vor duce corăbiile în largul oceanului.”

Începând din toamna anului 1702, toate sforţările se îndreptară în direcţia aceea, a cuceririi Nevei.

Apraxin, feciorul amiralului cu acelaşi nume, pustiise în tot cursul verii Ingria, ajunsese la Ijora şi, pe malul acestei ape repezi, care şerpuieşte pe o câmpie mohorâtă învecinată cu marea, zdrobise pe generalul suedez Krongiort şi-l alungase pe dealurile Duderhofului. Generalul suedez se retrăsese de acolo, în neorânduială, peste Nova, în cetăţuia Nienschanz, aşezată pe Ohta.

Apraxin se îndreptă cu oastea sa spre Ladoga şi se opri la râul Nazia. Boris Petrovici Şeremetiev, plecat de la Novgorod, se îndrepta tot într-acolo, cu o artilerie puternică şi cu chervane. Petru, în fruntea a cinci batalioane din polcurile Semionovski şi Preobrajenski, plecă pe calea apei, din Arhanghelsk spre golful Onega, debarcând pe un mal neted, lângă satul de pescari Niuhcea. De acolo trimese pe căpitanul Alexei Brovkin la Soroka, un sat de rascolnici aşezat la gurile Vâgului. (În

vara trecută, Ivan Artemici izbutise să-şi scoată feciorul din captivitate, dând în schimb pe un locotent-colonel suedez, făcut prizonier şi trei sute de galbeni, pentru care lucru se dusese la Narva). Alexei urma să străbată cu lotca tot Vâgul şi să vadă dacă pot dura stăvilare pe acel râu.

De la Niuhcea, oştile se îndreptară prin lacul Pul şi prin satul de rascolnici Vojmosalma, spre Poveneţ, prin lunci, pe drumuri croite peste mlaştini şi peste poduri. Acest drum fusese făcut în trei luni de sergentul Scepotev, cu ţăranii şi călugării adunaţi din Kem, din Sumski Posad şi de prin satele şi schiturile de rascolnici. Ostaşii împingeau pe roţi două barcazuri mici cu pânze. Mergeau printr-un ţinut mlăştinos, unde copacii putrezeau, ţânţarii ţiuiau şi lichenii îmbrăcau pietrele uriaşe, ca nişte blăni. Priviră minunatul lac Vâg, cu o puzderie de ostroave împădurite, ale căror cocoaşe ieşeau ca nişte dihănii din apele scăldate în soare. Pe cerul albicios nu se zărea niciun nour, lacul şi malurile lui erau pustii, de parcă toate vietăţile s-ar fi mistuit în afundul codrilor.

În chinovia Vâgoreţkaia Danilova, la zece verste de drumul ostăşesc, se făceau slujbe zi şi noapte, ca în săptămâna patimilor. Bărbaţi şi femei, în giulgiuri de pânză aspră, se rugau în genunchi; lumânările nu se stingeau niciodată. Cele patru porţi erau zăvorâte, iar prin magherniţele paznicilor de lângă porţi şi în preajma caselor de rugăciuni erau pregătite paie şi smoală. Pe vremea aceea, bătrânul Nektari se lăsase de viaţa lui de pustnic. După ce-şi arsese de vii păstoriţii şi fugise, rămas fără credincioşi, se aşezase la un schit. Dar Andrei Denisov nu-l putea suferi şi nu-l lăsa să iasă înaintea credincioşilor. Oţărât, Nektari făcuse legământul tăcerii şi coborâse într-o groapă stând acolo doi ani. Când cineva se apropia de groapa lui acoperită cu prăjini şi cu buruieni, bătrânul zvârlea cu scârnă. Într-o bună zi se ivi însă cu de la sine putere în faţa credincioşilor. Barba lui ascuţită îi crescuse până la genunchi, rantia îi era

mâncată de viermi şi prin rupturile ei i se vedeau coastele galbene. Ridicând mâinile uscate, strigă: „Andriuşka Denisov l-a vândut pe Cristos pentru o plăcintă cu hribi… Ce mai aşteptaţi? Însuşi anticrist a venit la noi cu două corăbii pe tălpi… O să vă înghesuie în ele ca pe nişte porci şi o să vă ducă în iad… Izbăviţi-vă sufletele… Nu-l mai ascultaţi pe Andriuşka Denisov… Priviţi-i mutra posacă, acolo, la geam… Ţarul Petru i-a trimis o plăcintă…”

Văzând că lucrurile se încurcă şi că s-ar putea întâmpla să se găsească oameni doritori să ardă de vii, Andrei Denisov îl dojeni pe bătrân, strigându-i pe fereastra chiliei: „Nektari, ţi-ai pierdut minţile acolo în groapă. Iar vrei să arzi oamenii de vii? Ai fi în stare să dai foc la toată lumea… Ţarul nu ne face nimic. Lasă-l să-şi vadă de drum în pace. El e de capul lui, noi suntem de capul nostru… Spui că am mâncat plăcinte. Dacă vrei să ştii, tu ai mâncat mai multe plăcinte decât mine. Ştiu eu cine îţi aduce noaptea găini în groapă. Nu mai găseşti o găină în schit. Groapa ta e plină de oase”.

Câţiva oameni alergară la groapă şi găsiră, în adevăr, nişte oase de găină îngropate într-un colţ. Lumea era uluită. Andrei Denisov părăsi în taină schitul, cu un cal bun şi o luă spre gârlă, unde se afla oastea. Nimeri bine drumul după lumina focurilor, după nechezatul cailor şi după zvonul trâmbiţelor de aramă care sunau în întuneric.

Petru îl primi pe Denisov în cort. Stătea la masă cu ofiţerii. Toată lumea pufăia din pipe, gonind ţânţarii cu fumul. Uitându-se la omul care intră îmbrăcat în rantie şi cu tichie pe cap, Petru zâmbi:

— Să trăieşti, Andrei Denisov! Ce mai faci? Tot vă mai apăraţi de mine, închinându-vă cu două degete?

Fără să facă nazuri, Denisov se aşeză la masă, aşa cum i se poruncise şi, apărându-se de fumul de ţigară, spuse, privind deschis şi senin în ochii ţarului:

— Cinstite Petru Alexeevici, am descălecat aici într-un ţinut pustiu. S-au strâns mulţime de oameni proşti, de

adunătură. Pe unii îi supuneam cu blândeţea, pe alţii cu frica. Pe unii îi speriam cu numele măriei tale, te rog să ne ierţi… Când purcezi la o înfăptuire mare, nu se poate să nu greşeşti. Au fost multe şi multe lucruri de care nici nu face să ne mai aducem aminte…

— Dar acum ce faceţi? întrebă Petru.

— Acuma, măria ta, am întemeiat o gospodărie trainică. Avem vreo cinci sute de deseatine de ogor şi tot atâtea deseatine de islaz. Avem o cireada de o sută douăzeci de vaci. Avem pescării, afumătorii, pielării şi pâslării. Avem băi de scos fier. Avem meşteri mineri şi făurari cum nu găseşti nici la Tula…

Petru nu mai zâmbea. Îl întrebă unde şi ce fel de minereuri se găsesc. Aflând că pe malurile lacului Onega sunt zăcăminte de fier şi că lângă Poveneţ se află un loc unde dintr-un pud de minereu se capătă o jumătate de pud de fier, spuse, pufăind din pipă:

— Ce vreţi acum de la mine, duşmani ai popilor?

După ce se gândi puţin, Denisov răspunse:

— Măria ta, ai nevoie de fier pentru oştire, Arată-ne unde-ţi vine mai bine să-ţi durăm turnătorii şi făurării. Fierul nostru e mai bun decât cel din Tula şi te va costa mai ieftin… Akinfi Demidov îţi socoteşte în Ural un poltinik…

— Nu-i adevărat! Treizeci şi cinci de copeici…

— Dacă-i aşa, îţi vom socoti şi noi tot treizeci şi cinci de copeici, dar Uralul e departe, pe când noi suntem aproape… Aici se găseşte şi aramă… Lângă Povoneţ, pe ţancurile Urşilor, sunt păduri cu copaci buni pentru catarguri, de patruzeci de arşini. Sună de tari ce-s… Dacă cucereşti Neva, trimetem plute în Olanda. Ne e frică de un singur lucru, de popi şi de dieci… N-avem nevoie de ei… Iartă-mă, vorbesc şi eu cum pot… Lasă-ne să trăim după rânduiala noastră… Să vezi ce spăimântaţi îs oameni din schit. Au părăsit lucrul de trei zile, s-au îmbrăcat în giulgiuri şi cântă psalmi… Vitele, nehrănite şi neadăpate, mugesc în grajduri. Dacă trimeţi la noi un popă cu cruce şi cu grijanie, fug toţi care încotro… Crezi

că poţi să-i ţii? Sunt oameni încercaţi, păţiţi… Pleacă iar în ţinuturi pustii şi se prăpădeşte totul…

— Ciudat, spuse Petru. Câţi oameni are schitul vostru?

— Cinci mii truditori de parte bărbătească şi femeiască, afară de bătrâni, care nu mai muncesc şi de copii…

— Sunt slobozi toţi?

— Au fugit de robie…

— Ce să fac cu voi? Bine, scoateţi-vă giulgiurile… închinaţi-vă cu două degete, dacă vreţi chiar şi cu unul, dar să plătiţi dări îndoite asupra întregii gospodării…

— Primim cu toată bucuria…

— Să trimeteţi la Poveneţ meşteri luntraşi de ispravă. Am nevoie de luntri şi de vase cu pânze, vreo cinci sute…

— Cu toată bucuria…

— Andrei Denisov, acum să bei în sănătatea mea. Petru luă o garniţă de tinichea, umplu un pahar cu votcă şi, plecând capul, i-l întinse lui Denisov. Acesta îngălbeni. În ochii lui senini licăriră văpăi.

Totuşi, se ridică cu demnitate. Se închină cu două degete, făcând mişcări largi şi încete. Luă paharul (Petru îl privi pătrunzător) şi-l bău până la fund. Apoi, scoţându-şi tichia, îşi şterse cu ea gura roşie.

— Îţi mulţumesc pentru cinste.

— Trage şi un fum. Petru îi întinse pipa, cu imameaua plină de scuipat. Un zâmbet licări în ochii lui Denisov. Luă nepăsător pipa, dar Petru o trase înapoi.

— Locurile unde găsiţi minereuri, spuse ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, precum şi pământul dimprejur, cât vă trebuie, să le măsuraţi şi să puneţi pari. Să-i scrieţi lui Vinnius, la Moscova. Am să-i spun să nu ia niciun fel de dări de la băile de fier şi de la cuptoare, vreo zece ani… (Denisov ridică sprâncenele). E puţin? Bine, nu vom lua dări cincisprezece ani. Cât despre preţul fierului, ne înţelegem noi. Începeţi să lucraţi fără zăbavă. Dacă aveţi nevoie de oameni sau de altceva, să-i scrii lui Vinnius… Bani să nu-mi cereţi… Mai bea un pahar, sfântule…

La sfârşitul lui septembrie, pe o vreme urâtă, trei oşti se împreunară pe malurile Naziei şi se îndreptară spre Noteburg. Vechea cetate era aşezată pe un ostrov din mijlocul Nevei, la ieşirea acesteia din Ladoga. Vasele nu puteau intra în râu decât trecând pe unul din cele două braţe, prin faţa cetăţii, la vreo zece stânjeni de bastioane, pe sub gurile tunurilor.

Oştile se opriră pe o limbă de pământ în faţa Noteburgului. Prin norii de ploaie care zburau jos, se zăreau turnurile de piatră ale cetăţii cu morişti de vânt pe acoperişurile ţuguiate. Zidurile erau atât de înalte şi de trainice, încât ostaşii ruşi săpau oftând la şanţurile de apropiere şi la tabiile pentru tunuri.

Nu degeaba novgorodienii, care zidiseră această cetate, o numiseră Oreşek[104]: era greu de spart. Se pare că suedezii stăteau pe gânduri. Pe ziduri nu se vedea ţipenie de om. Norii cenuşii învăluiau acoperişurile de plumb. Dar iată că în turnul rotund al castelului, steagul regesc cu leul zugrăvit pe el se înălţă pe un catarg, fâlfâind în vânt. Un tun greu bubui metalic şi o ghiulea căzu în noroi, sfârâind, în faţa şanţurilor. Suedezii primiră lupta.

Malul drept al Nevei, dincolo de cetate, era bine întărit. Din pricina bălţilor, nu puteai să ajungi cu uşurinţă acolo. Înainte de a fi sosit toată oastea la Noteburg, se făcuse din vreme drum pe malul stâng, de-a lungul limbii de pământ, până la Neva. Acum, câteva mii de ostaşi trăgeau pe mal cu funiile luntrile, din lacul Ladoga, le târau prin luminiş şi le dădeau drumul pe Neva, mai jos de cetate. Vreo cincizeci de oameni trăgeau de capetele funiilor, iar alţii sprijineau vasul pe de lături, ca să alunece cu chila pe bârne. „Încă! Toţi odată!“ striga Petru. Îşi lepădase haina, cămaşa îi era leoarcă de sudoare, iar vinele i se umflaseră pe gâtul subţire, legat cu o cravată răsucită. Cu gleznele zdrelite de bârne apuca de capătul unei funii şi holba ochii: „Toţi odată! Acum!...“ Oamenii nu mâncaseră din ajun şi

[104] *Oreşek* - alună.

aveau palmele însângerate. Dar „diavolul“ nu-i lăsa în pace, răcnea, înjura, bătea şi trăgea şi el… Seara târziu, cincizeci de luntri grele, cu podele pentru puşcaşi la proră şi la pupă, fură trecute prin luminiş şi coborâte în Neva. Oamenii nu mai puteau să mănânce; istoviţi, se prăvăleau la pământ şi adormeau, unii pe lichenii uzi, alţii pe muşuroaie.

Tobele începură să bată înainte de revărsatul zorilor. Praporşcicii zgâlţâiau oamenii şi-i ridicau în picioare. Se porunci să se încarce puştile, să se pună câte două cartuşe în sân (spre a le feri de umezeală) şi să se bage câte două gloanţe în gură, după gingii. Ferind închizătoarele cu pulpanele mundirelor, ostaşii se urcară pe podele, în luntrile care se legănau bătute de valuri. Vâsliră pe întuneric, trecând şuvoiul repede, pe malul drept, unde fremăta codrul. Ajunşi acolo, ostaşii se ascunseră în rogoz. Ofiţerii îşi adunau companiile, suduind pe înfundate. Aşteptau. Se crăpa de ziuă. O geană de lumină smeurie mijea prin ceaţă. O lotcă cu vâsle se apropie de apă. Din ea coborâră Petru, Menşikov şi Königseck. (Ambasadorul Saxoniei ceruse să ia parte la campanie ca voluntar şi fusese repartizat pe lângă ţar). „Fiţi gata!” se auziră glasuri prelungi. Agăţându-se de tufe, Petru se urcă pe povârniş. Vântul îi ridica poalele hainei scurte până la genunchi. Porni înainte ca o umbră lungă. Abia se mai desluşea. Ostaşii îl urmară grăbiţi. În stânga lui păşea Menşikov cu pistoalele în mâini, în dreapta Königseck. Deodată, se opriră. Mergând înainte, rândul din faţă îi întrecu. Petru porunci: „Arma pentru tragere… Ridicaţi cocoşul… Trageţi pe plotoane…“ Se auzi ţăcănitul cremenii… Al doilea rând de ostaşi trecu şi el înainte. „Priviţi înainte! strigă ţarul cu glas crâncen. Plotonul întâi, foc!“ Pinii răzleţi care se legănau în vânt şi malul de pământ al unui şanţ suedez, săpat în apropiere, pe câmpie, dincolo de nişte buturugi, se luminară de răbufnirea focurilor de armă. Se trăgea şi de dincolo, dar fără siguranţă. „Plotonul doi, foc!“ Al doilea rând de ostaşi, ca şi cel dintâi, trase şi căzu în genunchi… „Trei…

Trei!“ strigă un glas din răsputeri. „Spanga înainte... Fuga marş.“

Petru alerga înainte pe câmpia vălurită. Învălmăşindu-se, răcnind tot mai năprasnic, îndârjindu-se tot mai mult, mulţimea înfierbântată a miilor de oameni se năpusti cu spăngile întinse spre întăritură de pământ. Mâinile ridicate ale celor ce hotărâseră să se predea se şi zăreau în şanţuri. Un pâlc de suedezi fugi spre pădure.

Şanţul de pe malul drept fusese cucerit. După ce se lumină bine de ziuă, trecură şi mortierele peste apă şi în aceeaşi zi începură să arunce ghiulele asupra Noteburgului de pe amândouă malurile râului.

În cetatea care înfruntase un bombardament crâncen de două săptămâni, izbucni un foc mare. Magaziile de muniţii săriră în aer, din care pricină latura de răsărit a zidului se prăbuşi. Curând se zări o barcă cu un steag alb la cârmă, înaintând repede spre şanţuri. Tunurile ruseşti încetară focul.

Nori de aburi se ridicau deasupra mortierelor, peste care tunarii aruncau apă. Un ofiţer galben la faţă, legat la cap cu o cârpă însângerată, coborî din barcă, privind descumpănit în jur. Alexei Brovkin sări peste şanţ şi se apropie de el. Privindu-l sfidător, îl întrebă: „Ce veşti bune aduci?“ Ofiţerul începu să vorbească repede în limba suedeză, arătând către trâmba uriaşă de fum care se ridica din cetate spre cerul ascuns de norii neclintiţi! „Vorbeşte ruseşte: vă predaţi sau nu?” îl întrerupse mânios Alexei. Königseck se apropie elegant şi zâmbitor, venindu-i în ajutor. Îşi scoase politicos tricornul, salută pe ofiţer şi, după ce-l rugă să repete fraza, traduse: soţia comandantului şi alte soţii de ofiţeri roagă să li se îngăduie să părăsească cetatea, în care nu mai pot rămâne din cauza fumului şi a focului. Alexei luă din mâna ofiţerului o scrisoare adresată în acest sens lui Boris Petrovici Şeremetiev. O răsuci în mână şi cu chipul schimonosit de mânie o aruncă în noroi, la picioarele suedezului:

— Nu-i raportez nimic feldmareşalului. Cum se poate aşa ceva? Să vă lăsăm femeile să plece, iar noi să vă mai împresurăm două săptămâni şi să ne ucidem oamenii? Predaţi-vă chiar acum…

Königseck se arătă politicos ridică scrisoarea, o şterse de jachetă şi o dădu înapoi ofiţerului, lămurindu-i că rugămintea e zadarnică. Indignat, suedezul ridică din umeri şi se urcă în barcă. De îndată ce plecă de la mal, cele patruzeci şi două de mortiere ale lui Goşka Günter şi Petru Alexeevici bubuiră din nou.

Focul se învolbură toată noaptea. Acoperişurile de plumb de pe turnuri se topeau şi căpriorii cuprinşi de flăcări se prăbuşeau, stârnind vâlvătăi uriaşe. Râul, cele două tabere ale ruşilor şi cele o sută de luntri de lângă mal cu ostaşii aşteptând pe podele, gata de luptă, cu scările de asalt puse de-a curmezişul, erau scăldate într-o lumină roşie. După miezul nopţii, canonada încetă. Nu se mai auzeau decât pârâiturile focului.

La vreo două ceasuri înainte de revărsatul zorilor, bubui un tun din bateria ţarului. Tobele începură să răpăie lugubru. Luntrile cu vâsle se îndreptară spre cetate, luminate de o vâltoare roşie, din ce în ce mai aprinsă. Luntrile erau conduse de ofiţeri tineri: Mihaila Goliţîn, Karpov şi Alexandr Menşikov. (În ajun, Alexaşka îi spusese lui Petru, cu lacrimi în ochi: „ *Min Herz*, Şeremetiev a ajuns feldmareşal, iar de mine râde lumea: general-maior, guvernator al Pskovului! De fapt, am fost şi am rămas aghiotant… Lasă-mă să lupt ca să câştig şi eu un grad…“)

Petru era în baterie, pe limba de pământ, împreună cu feldmareşalul şi cu polcovnicii. Priveau cu ocheanele. Luntrile se apropiau repede dinspre răsărit de locul unde se prăbuşise zidul.

Ghiulele încinse zburau în întâmpinarea lor. Luntrea din frunte atinse malul, voluntarii săriră pe uscat, luară scările şi începură să se caţere. Scările erau însă prea scurte, chiar în partea unde se făcuse spărtura. Oamenii se urcau unii pe alţii, se agăţau de pietrele care ieşeau

din zid. De sus se aruncau bolovani şi plumb topit. Răniţii cădeau de la o înălţime de trei-stânjeni. Câteva luntri, aprinse de ghiulele, o luară în josul apei, cuprinse de flăcări.

Petru se uita înfrigurat cu ocheanul. Când fumul de pulbere învăluia zidurile, vâra ocheanul la subţioară şi începea să-şi răsucească bumbii hainei (îşi rupse câţiva). Chipul lui era pământiu, buzele vinete şi ochii intraţi adânc în fundul capului... „Cum vine asta?!” scrâşnea mereu cu glas înfundat, răsucind gâtul şi întorcând capul spre Şeremetiev. (Boris Petrovici nu făcea decât să ofteze; în cei doi ani din urmă văzuse lucruri şi mai înspăimântătoare). „Iar au fost zgârciţi cu ghiulelele... S-o ia cu mâinile goale! Nu se poate aşa ceva!“... Boris Petrovici răspundea cu ochii închişi: „Mare e Dumnezeu, o luăm şi aşa“. Proptindu-se pe picioarele larg desfăcute, Petru ducea din nou ocheanul la ochiul stâng.

O mulţime de răniţi şi de morţi zăceau de-a lungul zidurilor. Soarele se înălţase, împâclit de un nor subţire. Fumul din turnurile cetăţii se ridica încă spre înălţimi, dar se vedea că focul se mai potolise. Un nou pâlc de voluntari, venind cu luntrile de la apus, se urcă pe scări. Toţi oamenii ţineau în gură fitile aprinse. Scoţând granatele din saci, le muşcau vârful, le aprindeau şi le zvârleau peste zid. Câţiva izbutiră să intre în spărtură, dar de acolo nu era chip să mai scoată capul; suedezii se apărau cu îndârjire. Bubuitul tunurilor, pocnetele granatelor, strigătele se auzeau slab peste apă, ba amuţind, ba înteţindu-se din nou. Aşa ţinu vreo două ceasuri.

Părea că toate nădejdile, soarta tuturor începuturilor grele atârnau de îndărătnicia acelor omuleţi care se mişcau repede pe scări, se opreau ca să mai răsufle la adăpostul ieşiturilor şi, apărându-se de gloanţele suedeze în dosul grămezilor de pietre, trăgeau cu puştile... Nu era cu putinţă să li se dea ajutor. Bateriile erau silite să tacă. Dacă ar fi fost lotci, s-ar mai fi putut trimete vreo 2000 de oameni în ajutor. Dar nu mai erau

nici lotci, nici scări, nici granate…

— Măria-ta, mai du-te în cort, mai ia ceva în gură, mai odihneşte-te spuse Boris Petrovici, oftând ca o femeie. De ce-ţi faci sânge rău degeaba?

Fără să lase ocheanul din mână, Petru rânji nerăbdător. Pe zid se ivise un bătrân înalt, cu barbă albă, împlătoşat şi cu o chivără din alte vremi. Arătând în jos, spre ruşi, deschise larg gura, strigând pesemne ceva. Suedezii făcură zid în jurul lui, strigând şi ei. Părea că se ceartă. Bătrânul îmbrânci pe unul din ei, pe altul îl lovi cu pistolul, apoi începu să coboare greoi spre spărtură. Vreo cincizeci de oameni se repeziră după el. În spărtură, suedezii şi ruşii se învălmăşiră claie peste grămadă, ca turbaţi. Trupuri omeneşti cădeau de pe zid ca sacii… Petru icni şi oftă.

— Bătrânul ăsta e comandantul Erick Schlippenbach, zise Boris Petrovici. Pe fratele lui mai mic, generalul Schlippenbach, l-am bătut.

Izbutind repede să rămână stăpâni peste spărtură, suedezii începură să tragă cu muschetele. Lăsându-se pe scări jos, tăbărau cu săbiile pe ruşi. Bătrânul cel înalt, stând în spărtură, bătea din picior şi dădea din mâini, ca un cocoş din aripi… („Când suedezul se mânie, nu-i mai e frică de moarte“, zise Boris Petrovici). Ruşii care mai rămăseseră teferi se retrăgeau către apă, spre luntri.

Un om oblojit peste obraz cu o cârpă fugea de colo-colo, alungând pe ostaşi de lângă luntri, ca să nu sară în ele; alerga şi bătea în stânga şi în dreapta… Lăsându-se cu toată greutatea trupului pe botul uneia din luntri, îi făcu vânt de la mal, goală. Apoi sări spre alta şi o împinse şi pe aceea… („E Mişka Goliţîn, zise Boris Petrovici, iute om!“) Luptătorii se încăieraseră la baionetă pe mal…

Douăsprezece luntri mari cu voluntari, vâslind de zor, înaintau repede împotriva şuvoiului spre cetate. Era detaşamentul lui Menşikov, cea din urmă rezervă. Alexaşka, fără mundir şi fără tricorn, în cămaşă trandafirie de mătase, cu sabia şi cu pistolul în mâini,

sări cel dintâi pe mal… („Ce înfumurat!“ murmură Petru). Văzând întăririle care soseau în ajutorul ruşilor, suedezii o luară la fugă spre ziduri, dar numai o parte din ei mai avu vreme să ajungă sus. Cei care rămăseseră în urma fură măcelăriţi. Pietre şi bârne se prăvăliră din nou de pe ziduri şi un tun împroşcă o ploaie de mitralii.

Ruşii se urcau iar pe scări. Petru urmărea cu ocheanul cămaşa trandafirie. Alexaşka îşi cucerea neînfricat gradul şi gloria… Intrând prin spărtură, sări la bătrânul Schlippenbach, se feri de un glonte de pistol şi tăbărî pe el cu sabia. Bătrânul fu scăpat cu mare greutate de oamenii lui şi dus sus… Sub noua năvală, suedezii începură să dea înapoi… („Al naibii! strigă Petru şi tropăi, din picior). Cămaşa trandafirie a lui Alexaşka se şi zărea sus, printre metereze…

Nu se mai vedea bine cu ocheanul. Dincolo de cetate se revărsa văpaia uriaşă a asfinţitului de miazănoapte.

— Petru Alexeevici, mi se pare că au ridicat steagul alb, zise Boris Petrovici. Era şi vremea, luptăm de treisprezece ceasuri…

În aceeaşi noapte, pe malul Nevei focurile ardeau pălălaie. Nimeni nu dormea în tabără. Ciorba clocotea în cazanele de aramă, berbecii se frigeau în ţepuşe. Stând în picioare lângă nişte butoaie tăiate în două cu fierăstrăul, caporalii mustăcioşi cinsteau pe ostaşi cu rachiu. Fiecare putea să bea cât voia.

Voluntarii, încă înfierbântaţi după cele treisprezece ceasuri de luptă, aproape toţi oblojiţi cu cârpe însângerate, şezând pe buturugi sau pe crengi de molid, lângă focuri, povesteau mâhniţi despre lupta, rănile şi moartea camarazilor lor. Ostaşii care nu luaseră parte la luptă stăteau împrejur cu gurile căscate în spatele povestitorilor. Ascultând, întorceau capetele şi se uitau la turnurile înnegrite de foc din mijlocul apei. Mormane de leşuri zăceau acolo, de-a lungul zidurilor cetăţii, acum pustie.

Căzuseră peste cinci sute de voluntari. Afară de aceştia aproape o mie de răniţi gemeau prin telegi şi prin

corturi. Ostaşii spuneau, oftând: „Ai văzut? Am spart Aluna.”

Larmă şi zvon de cornuri se auzeau din cortul ţarului, aşezat pe un dâmb, peste pârău. Când se închina în sănătatea cuiva, nu se mai trăgea cu tunul: se trăsese destul în timpul zilei. Din când în când, ofiţeri beţi ieşeau din cort spre a-şi face nevoile. Apropiindu-se de pârău, un polcovnic privi lung spre focurile aprinse de ostaşi, pe malul celălalt, apoi strigă răguşit de beţie:

— Bravo băieţi, v-aţi bătut straşnic…

Un ostaş înălţă capul şi bombăni: „Ce răcneşti? Du-te şi bea înainte, Eruslan-viteazule[105]“ Ieşi din cort şi Petru. Se clătina pe picioare. Luminile taberei parcă se învârteau pe dinaintea ochilor săi. Se îmbăta rareori. Acum era însă ameţit bine. Menşikov şi Königseck ieşiră în urma lui.

— *Min Herz*, vrei să-ţi aduc o lumânare? De ce zăboveşti atâta? întrebă Menşikov cu limba împleticită.

Königseck chicoti: „Ah, ah!“ şi începu să sară ca o găină, ridicându-şi pe la spate poalele jachetei.

Petru îi strigă:

— Königseck…

— Sunt aici, maiestate…

— Ce te tot lăudai la masă?

— Nu m-am lăudat, maiestate…

— Minţi. Am auzit tot… Ce-i tot îndrugai lui Şeremetiev? „Lucrul ăsta mi-e mai scump decât mântuirea sufletului”. Despre ce lucru e vorba?

— Şeremetiev se lăuda cu o prizonieră a sa, o livoniană. Dar nu-mi aduc aminte c-aş fi spus…

Königseck tăcea. Parcă se dezmeticise dintr-o dată. Zâmbind batjocoritor, Petru privea ca un cocor, de sus în jos, la faţa lui speriată…

— A, maiestate, mi-am adus aminte… Pesemne că vorbeam de o tabacheră franţuzească. O am la chervan… V-o aduc îndată…

---

105 *Eruslan* - personaj din vechile cântece de vitejie ruseşti.

Se îndreptă în fugă, clătinându-se, spre pârău, descheindu-şi înspăimântat nasturii jachetei…

„Doamne, Doamne, cum de a aflat? Să-l ascund, să-l arunc numaidecât… Degetele i se încurcau în jabou. Ajunse, totuşi, cu mâna la medalion şi încercă să rupă şnurul de mătase, care îi tăia pielea gâtului… Petru stătea tot pe dâmb, privindu-l din urmă. Königseck îi făcu un semn cu capul, vroind parcă să spună că-i aduce tabachera îndată… O bârnă era aruncată sus, peste râpa adâncă a pârăului care urla printre bolovanii de granit. Königseck călcă pe bârnă. Ghetele lui pline de lut lunecau. Trăgea mereu de şnur. Împiedicându-se, dădu deznădăjduit din mâini şi se prăbuşi în pârău.

— S-a îmbătat, tâmpitul! zise Petru.

Aşteptară câteva clipe. Alexaşka se încruntă şi coborî îngrijorat de pe dâmb.

— Petru Alexeevici, mi se pare că s-a întâmplat o nenorocire… Trebuie să chemăm câţiva oameni…

Königseck nu fu găsit îndată, deşi apa n-avea decât doi arşini adâncime. Pesemne că, în cădere, se lovise cu ceafa de o piatră şi se înecase numaidecât. Nişte ostaşi îl aduseră în sfârşit la cort şi-l lungiră lângă un foc. Petru începu să-l îndoaie din mijloc, să-i mişte braţele, îi suflă în gură… Dar zilele lui Königseck se curmaseră în mod absurd… Descheindu-i hainele, Petru găsi la pieptul lui un medalion de mărimea unei palme de copil. Îl căută prin buzunare şi scoase un pachet de scrisori, îndată după aceea intră cu Alexaşka în cort.

— Domnilor ofiţeri, spuse Menşikov cu glas tare, ispráviţi cu cheful. Măriei sale îi e somn.

Oaspeţii părăsiră cortul în grabă. (Unii din ei, târâţi afară de subţiori, zgâriau pământul cu pintenii). Acolo, printre tipsiile cu mâncare neisprăvită şi printre lumânările care se stingeau, Petru întinse pe masă scrisorile ude. Deschise cu unghia capacul medalionului: înăuntru era portretul Anei Mons, lucrat minunat de frumos: Anchen zâmbea nevinovat cu ochii ei albaştri şi cu dinţii regulaţi, de parcă era vie. O şuviţă din părul

castaniu, pe care Petru Alexeevici îl sărutase de atâtea ori încadra portretul, sub geam. Pe capac, înăuntru, erau zgâriate cu un ac următoarele cuvinte în limba germană:

„Dragoste şi credinţă”.

Scoţând geamul, Petru pipăi şuviţa de păr, apoi aruncă medalionul într-o baltă de vin de pe masă.

Începu să cerceteze scrisorile. Toate era adresate de ea lui Königseck. Rândurile, idioate şi dulcegi, erau scrise de mâna unei femei care se topeşte de dor.

— Aşa, rosti Petru. Îşi rezemă coatele de masă şi se uită la lumânare. I-auzi! (Dădea din cap, zâmbind). M-a înşelat… Nu înţeleg… M-a minţit, Alexaşka, m-a minţit!… Te pomeneşti că m-a minţit tot timpul, de la început… Nu mai înţeleg nimic… „Dragoste şi credinţă!…“

— E o lepădătură, *Min Herz*, o târfă, o crâşmăreasă… De mult am vrut să-ţi spun…

— Taci, taci din gură! Să nu îndrăzneşti… Ieşi afară!

Îşi umplu pipa cu tutun. Îşi rezemă din nou coatele de masă, pufăind. Se uită la portretul acela mic, azvârlit în balta de vin: „Săream gardul ca să vin la tine… Îţi şopteam numele… încrezător, adormeam pe umărul tău cald… Eşti o proastă… Eşti bună de găinăreasă… S-a isprăvit…” Petru dădu din mână, se ridică şi aruncă pipa. Trântindu-se pe patul care scârţâia, se acoperi cu cojocul.

5

Numele cetăţii Noteburg fu schimbat în acela de Schlüsselburg, oraş-cheie. Zidiră spărtura la loc şi făcură acoperişuri din lemn deasupra turnurilor. Lăsară în cetate o garnizoană. Oştile intrară în cvartire de iarnă. Petru se întoarse la Moscova.

Negustori de seamă primiră pe ţar la porţile Measniţkie, cu prapure, în dangătul sărbătoresc al clopotelor. Uliţa Measniţkaia era acoperită cu postav roşu pe lungime de o sută de stânjeni.

Negustorii îşi aruncau căciulile în sus, strigând ca străinii: „Vivat!“ Petru stătea drept într-un car aurit; după

el erau târâte pe pământ steaguri suedeze şi păşeau prizonieri cu capetele aplecate. Într-un rădvan înalt era dus un leu de lemn. Cneazul-papă Nikita Zotov, cu tiara de tinichea şi cu mantie de stambă roşie pe umeri, şedea călare pe leu, ţinând în mâini o sabie şi un clondir cu rachiu.

Moscova se veseli două săptămâni, atât cât se cuvenea la un asemenea prilej. Mulţi oameni de seamă se îmbolnăviră şi muriră în urma petrecerilor. În Piaţa Roşie se coceau plăcinte şi se împărţeau mahalagiilor şi târgoveţilor. Umbla vorba că ţarul ar fi poruncit să se împartă pe deasupra turtă de Viazma şi barişuri, dar că boierii ar înşela norodul. Ţăranii veneau de departe după turtă. În fiecare noapte, deasupra turnurilor Kremlinului ţâşneau artificii şi pe ziduri se învârteau roţi de flăcări. Petrecerile ţinură până la pocroave, când izbucni un foc mare, întâi în Kremlin, apoi în Kitai-gorod. Sufla un vânt puternic şi scânteile erau duse dincolo de gârla Moscovei. Vâlvătăile se învolburară peste oraş. Lumea fugi spre rohatce. Petru fu văzut alergând printre casele aprinse cu o tulumbă olandeză de stins focul. Nu scăpă nimic. Kremlinul arse până-n temelii, afară de Curtea grânarelor şi de palatul Kokoşkin. Fură mistuite de foc palatul vechi (ţarevna Natalia şi ţareviciul Alexei au fost scoşi afară cu multă trudă), toate despărţămintele, mânăstirile, magaziile de muniţii.

Clopotele din turla Ivan cel Mare se prăbuşiră. Cel mai greu din ele, de 8 000 de puzi, se sparse.

După aceea, rătăcind printre dărâmături, lumea spunea: „Împărăţeşte, împărăţeşte, ai să mai vezi tu şi altele”.

Cu prilejul întoarcerii din Olanda a feciorului său Gavrila, toată familia lui Brovkin se adună într-o zi la masă, după liturghie: Alexei, de curând înaintat pod-polcovnic; Iakov, şef de echipaj la Voronej, posac, cu glas gros, mirosind a tutun de pipă; Artamoşa cu soţia sa Natalia. Artamoşa era tâlmaci la Despărţământul trebilor

din afară, pe lângă Şafirov. Natalia era însărcinată a treia oară. Se făcuse frumoasă, leneşă şi se lăţise grozav. Ivan Artemici nu se mai sătura privindu-şi nora. Era de faţă şi Roman Borisovici cu fetele sale. Toamna trecută izbutise s-o mărite pe Antonida cu porucicul Belkin, un tânăr din neam de rând, dar bine văzut de ţar (acum se afla în Ingria). Olga era tot fată.

Roman Borisovici îmbătrânise mult în anii din urmă, îndeosebi din pricină că trebuia să bea mult. Abia se odihnea după un chef, când afla că un ostaş îl şi aştepta de dimineaţă la bucătărie cu porunca de a fi în ziua aceea în alt loc… Roman Borisovici îşi lua mustăţile de rafie (o născocire a lui), paloşul de lemn şi se ducea la slujba poruncită de ţar.

Erau şase asemenea boieri, toţi de viţă veche, folosiţi la chefuri, pentru prostia lor sau în urma bârfelilor. Peste ei era pus cneazul Şahovskoi, un bătrân uscăţiv, rău, beţiv şi clevetitor. Slujba nu era prea grea: de obicei, după al cincilea fel de bucate şi după o beţie la cataramă, Petru Alexeevici punea mâinile pe masă, întindea gâtul şi, privind în dreapta şi în stânga, rostea tare: „Văd că Ivaşka Hmelniţki e gata-gata să ne înfrângă. Să nu ne zdrobească de tot!” La aceste vorbe, Roman Borisovici se scula de la masă, îşi punea mustăţile de rafie şi încăleca pe un cal de lemn scund, pus pe tălpice. I se întindea un pocal de vin. Roman Borisovici trebuia să ridice paloşul, să golească repede pocalul, apoi să rostească „Murim, dar nu ne închinăm”. Apoi pitici, nebuni, măscărici şi cocoşaţi tăbărau ţipând pe Roman Borisovici şi îl trăgeau cu calul în jurul mesei. Aceasta era toată slujba, dacă lui Petru Alexeevici nu-i trăsnea prin cap altă năzbâtie.

În ziua aceea, Ivan Artemici era voios: împrejurul lui se adunaseră cei dragi, treburile mergeau cât se poate de bine şi chiar focul îi ocolise casa. Nu lipsea decât Alexandra, iubita lui fiică. Gavrila, un tânăr aşezat, care isprăvise şcoala de navigaţie de la Amsterdam, vorbea tocmai despre Sanka.

Aceasta se afla acum la Haga, cu ambasada lui Andrei Artamonovici Matveev. Ea şi bărbatul ei nu locuiau împreună cu ceilalţi, ci închiriaseră o casă. Aveau cai de soi, carete şi un iaht cu două catarguri… („Ce spui! Ce spui!“, se miră Ivan Artemici, cu toate că el trimisese Sankăi fără ştirea lui Petru Alexeevici tot bănetul pentru cai şi iaht). Soţii Volkov plecaseră din Varşovia de un an şi mai bine, atunci când regele August fugea de suedezi. Stătuseră şi la Berlin, dar puţin, pentru că Alexandrei nu-i plăcuse curtea regească germană: regele era zgârcit, iar nemţii duceau o viaţă plictisitoare, drămăluiau fiecare bucăţică…

— Casa ei de la Haga e plină de musafiri, zise Gavrila. Nu prea vin, fireşte, oameni de seamă, ci mai mult pehlivani, oameni zvânturatici, pictori, muzicanţi, fachiri, nişte indieni care ştiu să facă vrăji… Sanka se plimbă cu ei pe canal, cu iahtul, stă pe punte, pe un scăunel şi cântă din harfă…

— A învăţat să şi cânte? rosti Ivan Artemici, bătând din palme şi uitându-se la ai lui…

— Când iese la plimbare, toată lumea se pleacă înaintea ei, pe stradă, dar ea nu răspunde decât printr-un semn cu capul, uite aşa… Pe Vasili nu-l lasă să iasă totdeauna la oaspeţi. De altminteri, dânsul e mai mulţumit aşa: s-a făcut domol, gânditor, nu-l vezi decât cu o carte în mână, citeşte latineşte, cutreieră pe la şantierele navale, pe la muzee, la bursă, cercetează totul…

Înainte de plecarea lui Gavrila spre ţară, Sanka îi spusese că s-a plictisit de Haga: olandezii nu vorbesc decât de negoţ şi de bani; în purtarea lor cu femeile n-au *raffinement*: la dans, te calcă pe picioare… Are să plece la Paris…

— Vrea cu tot dinadinsul să joace menuet cu craiul Franciei! zise Ivan Artemici, închizând încântat ochii pe jumătate. Ce fată! Dar când are de gând să se întoarcă acasă?

— Uneori, când se sătura de zvânturaticii ei, îmi

spunea: „Oh, Gaşka, aş mânca nişte coacăze de la noi din livadă… M-aş da în leagăn lângă gârla Moscovei…”

— Înseamnă că ceea ce ţi-a intrat în sânge, nu-ţi iese pentru nimic în lume…

Ivan Artemici ar fi stat toată ziua să i se povestească despre fata lui, Alexandra. Dar, în toiul mesei, se pomeniră cu Petru şi cu Menşikov. (În vremea din urmă, ţarul trecea deseori pe acolo).

Dădu din cap spre meseni şi-i spuse lui Roman Borisovici, care începuse să tremure: „Stai jos. Aici nu-i slujbă. Apoi se opri lângă fereastră şi se uită îndelung la dărâmăturile rămase de pe urma focului. În locul uliţelor însufleţite de acum câtva timp, rămăseseră doar hornurile sobelor şi zidurile bisericuţelor arse, fără turle. Un vânt rece stârnea nori de cenuşă.

— Ce oraş păcătos, spuse el încet. În străinătate, aşezările vieţuiesc câte o mie de ani, dar Moscova asta nu ştiu de câte ori a ars… Moscova!

Se aşeză posomorât la masă şi mestecă o vreme în tăcere. Mâncă mult. Apoi îl chemă pe Gavrila şi începu să-l întrebe aspru ce a învăţat în Olanda şi ce cărţi a cetit. Îi spuse să aducă hârtie, pană, cerneală şi să deseneze părţi de corăbii, pânze, planuri de cetăţi maritime. O dată îl zădărî, dar Gavrila stărui în părerea sa… Petru îl mângâie pe păr: „Văd că n-ai irosit de pomană banii lui taică-tău.” (La auzul acestor vorbe, Ivan Artemici începu să plângă de fericire). Petru îşi aprinse pipa şi se apropie de fereastră:

— Artemici, trebuie să zidim un oraş nou…

— Se va zidi, Petru Alexeevici. Peste un an răsar case noi…

— Nu aici.

— Dar unde, Petru Alexeevici? Moscova e un loc vechi, cu care oamenii s-au obişnuit. (Bondoc, îşi înălţă capul, clipind din ochi). Petru Alexeevici, m-am şi apucat de treaba asta… Am pregătit 5 000 de oameni ca să taie la pădure… Facem case pe Şeksna şi pe Şelona, le aducem cu plutele şi le dăm la lume: poftim, cinci ruble o casă cu

poartă şi cu portiţă… Se poate ceva mai frumos? Alexandr Danilovici intră în tovărăşie…

— Dar nu aici, zise din nou Petru, privind pe fereastră. Trebuie să ridicăm un oraş pe Neva, lângă Ladoga… Acolo să-ţi trimeţi tăietorii de lemne…

Mâinile scurte ale lui Ivan Artemici erau cât pe ce să se ascundă la spate, spre a îngădui degetelor să se frământe…

— De… spuse el cu glas subţire.

— *Min Herz*, bătrâna Mons a fost iar la mine… Plânge, cere ca dânsa şi fata ei să fie lăsate cel puţin la biserică, la slujbă, spuse încet Menşikov.

Se înapoiau pe înserat de la Brovkin. Treceau pe lângă casele pârjolite. Vântul zvârlea pale de cenuşă peste îmbrăcămintea de piele a rădvanului. Petru, care se lăsase pe perină, nu arătă prin nimic că ar fi auzit cuvintele lui Alexaşka…

După Schlüsselburg, nu pomenise decât o singură dată, la Moscova, numele Anei Mons: îi spusese lui Alexaşka să se ducă la ea şi să-i ceară medalionul cu portretul lui bătut în diamante. Celelalte giuvaeruri şi banii putea să şi-i păstreze. O lăsa în vechea ei casă (dacă voia, putea să stea şi la fermă). Dar nu-i era îngăduit să se ducă nicăieri în altă parte.

O smulsese din inimă ca pe o buruiană. O uitase. Acum, în rădvan, niciun muşchi al feţei nu-i tresări. Ana Ivanovna îi scrisese, dar nu primise nici un răspuns. Trimisese pe maică-sa cu daruri la Menşikov, rugându-l să-i dea voie să cadă la picioarele maiestăţii sale, pe care îl iubise toată viaţa… Zicea că medalionul i-ar fi fost furat de Königseck. (Nu ştia de scrisorile care fuseseră găsite asupra lui).

Menşikov îşi dădea seama că *Min Herz* are mare nevoie de dezmierdările unei femei. Vistavoii ţarului (toţi, oamenii lui Menşikov), îi raportau că Petru Alexeevici doarme zbuciumat noaptea, oftează şi bate cu genunchii în perete. N-avea nevoie de o femeie oarecare, ci de o

prietenă bună.

Alexaşka adusese vorba de Ana Mons, numai ca să-l încerce. Dar Petru nu-i răspunse. Cotiră de pe podelele de bârne pe un drum moale. Deodată, Alexaşka începu să râdă şi să clatine din cap. Petru îi spuse rece:

— Mă mir că te mai rabd lângă mine…

— De ce? Păi eu, să mă bată…

— Nu scapi niciun prilej de învârteală… Şi acum îţi umblă ceva prin cap…

Alexaşka pufni înciudat. Merseră o vreme în tăcere. Apoi Alexaşka vorbi, râzând înfundat:

— M-am luat la colţ cu Boris Petrovici… Cred că are să se plângă de mine… Se lăuda într-una cu o jupâneasă… O cumpărase cu o rublă de la un dragon… „Dar n-aş da-o nici pe 10 000 de ruble… E dezgheţată şi veselă, iute ca focul… Se pricepe la toate… Atunci, m-am pus pe capul lui… Am mai băut ce-am băut… Arată-mi-o. Şovăie, zice: „E plecată…” M-am ţinut scai. Bătrânul n-a mai avut încotro şi a chemat-o. Mi-a plăcut grozav de cum am văzut-o. Să nu crezi că e cine ştie ce frumuseţe… Dar e drăgălaşă, are un glas ca de cleştar, nişte ochi ageri şi părul cârlionţat… I-am spus: potrivit obiceiului vechi, trebuie să-i dea musafirului un pocal de vin şi să-l sărute. Boris Petrovici s-a întunecat la faţă, iar ea a râs. Mi-a turnat vin într-un pocal şi mi l-a întins cu o plecăciune. Am băut vinul şi am sărutat-o pe gură. Cum am sărutat-o, *Min Herz*, parcă m-ar fi ars o flacără; nu mai puteam să mă gândesc la nimic, fierbea sângele în mine… „Boris Petrovici, îi spun, dă-mi fata… Îţi dăruiesc palatul, îţi dau şi cămaşa de pe mine… Fata asta nu-i de tine… Îi trebuie un bărbat tânăr ca s-o dezmierde… Pe când tu o încingi degeaba… Afară de asta, e şi păcat: ai nevastă, copii… Şi-apoi, nu ştiu ce are să spună Petru Alexeevici despre destrăbălarea asta a ta… L-am strâns cu uşa pe bătrân… A început să ofteze… „Alexandr Danilîci, îmi iei cea din urmă bucurie…” A dat din mână şi a început să plângă… Să mori de râs, nu alta… A plecat şi s-a încuiat în iatac. Am vorbit numaidecât cu fata, am trimes după rădvan,

am urcat-o împreună cu toate boccelele ei şi am luat-o la mine... A doua zi, am adus-o la Moscova. A plâns o săptămână, dar cred că se prefăcea... Acum, stă ca o păsărică în palatul meu...

Nu ştia dacă Petru l-a ascultat sau nu. Spre sfârşitul povestirii, ţarul tuşi. Menşikov, care cunoştea bine tusea lui Petru în toate împrejurările, îşi dădu seama că-l ascultase cu luare aminte.

6

Brovkin, Şveşnikov, negustorul Zatrapeznîi de la bazar, oaspeţii ţarului, Dubrovschi, Scegolin şi Evreinov ridicau pe malurile gârlelor Iauza şi Moscova ţesătorii de postav, de pânză şi mătase, meşteşugării de hârtie şi de frânghii. Multor manufacturi li se dădeau pământuri de veci de la Despărţământul pământurilor dvoreneşti, în a cărui stăpânire intrau moşiile dvorenilor morţi în război sau care nu se mai bucurau de bunăvoinţa stăpânirii.

Negustorimea se trezea din aţipeala ei. Adunându-se pe scara mare a Sfatului staroştilor, clădit iară, la iuţeală, după foc, negustorii nu vorbeau decât despre Ingria cea cucerită din nou de la suedezi, unde ar fi fost bine să se aşeze în mod temeinic, pe malul mării. Îşi scoteau de prin beciuri oalele cu galbeni rămase de la bunici. Trimeteau oameni de încredere prin bazaruri şi crâşme să caute braţe de muncă.

În iarna aceea, treburile lui Ivan Artemici merseseră strună. Căpătase, prin Menşikov, dreptul de a lua cu hârtie întărită cu pecete, osândiţi din temniţele lui Romodanovski şi-i pusese la lucru, pe unii în fiare, pe alţii slobozi, în postăvăriile şi pânzăriile sale, ale căror roţi huruiau pe Iauza.

Răscumpărase cu şapte sute de ruble de la Despărţământul nelegiuirilor pe vestitul fierar Jomov şi-l adusese cu o troică de la Voronej. Jomov durase numaidecât, la noua meşteşugărie de cherestea a lui Ivan Artemici din Sokolniki, o unealtă nemaivăzută, care

lucra cu ajutorul unui cazan cu aburi.

Pretutindeni era mare lipsă de mână de lucru. Sumedenie de omenire fugise de prin silişti, de noua robie, spre marginile sălbatice ale ţării. Era grea truda la ţară pentru boier. Uneori, trăgeai mai greu ca un cal. Dar la aceste meşteşugării robia era şi mai apăsătoare, atât pentru osândit, cât şi pentru lucrătorul tocmit de bunăvoie. Meşteşugăria era înconjurată de un gard înalt, iar la poartă se aţineau nişte paznici mai răi decât câinii. Prin cămările întunecoase, stând încovoiat la un război, care ţăcănea într-una, nu puteai nici măcar să îngâni un cântec. O dată te ardea străinul cu biciul peste umeri şi te ameninţa că te închide într-o groapă. La ţară, iarna batîr, trăgeai, zdravăn la aghioase pe cuptor. Aici însă, trebuia să munceşti zi şi noapte, iarna şi vara, mişcând fusul. Simbria şi straiele le dădeai repede pe băutură, ba te şi bagi la datorii… Curată robie. Dar cele mai înspăimântătoare zvonuri umblau despre turnătoriile şi băile de fier din Ural ale lui Akinfi Demidov. Ţăranii fugeau ca apucaţi de alte alea din judeţele trecute pe seama lui.

Oamenii lui Akinfi Demidov cutreierau prin bazaruri şi prin crâşme, cinstind cu dărnicie pe oricine şi zugrăvind în cuvinte ademenitoare traiul uşor din Ural. Ziceau că pe acolo e pământ berechet, că trudeşti un an, apoi îţi coşi banii în căciulă şi te duci cu Dumnezeu, nu te ţine nimeni.

Dacă vrei poţi să rămâi să cauţi aur. Acolo e aur câtă balegă sub picioare.

După ce îmbăta pe câte unul care i se părea bun de treabă, omul lui Demidov, mai cu bună înţelegere, mai cu ademeneli, luând pe crâşmar drept martor, îi strecura o hârtie. „Pune, hulubaşule, o cruce cu cerneală, uite icişa.“ Şi se isprăvea cu el. Îl urca într-o teleagă, iar dacă se împotrivea îl punea în fiare şi-l ducea la o mie de verste, dincolo de Volga, dincolo de stepele chirghize pe care se învălura pelinul, dincolo de obcinele înalte împădurite, la făurăriile din Neviansk, la băile de

mineraiuri. Foarte puţini se mai întorceau de acolo. Oamenii erau legaţi de nicovale şi de cuptoarele de turnat. Cei îndărătnici erau bătuţi cu jordii de viţă. N-aveai unde fugi, căci cazacii călări păzeau cu arcanele toate drumeagurile şi cărările din codri. Aceia care încercau să se răzvrătească erau zvârliţi în băi adânci, sau înecaţi în lacuri.

După Crăciun, iar începură să fie luaţi oamenii pentru oştire. Slujbaşi de-ai ţarului tocmeau prin toate târgurile teslari, zidari şi săpători. Între Moscova şi Novgorod, toată suflarea era scrisă în catastihul de cărăuşie.

7

— De ce nu mi-o arăţi pe Katerina?

— E tare ruşinoasă, Min Herz... M-a îndrăgit aşa de mult, s-a lipit de mine într-atât, încât nu se mai uită la nimeni... îmi vine să mă însor cu ea...

— De ce nu te însori?

— Cum să zic, oricât...

Menşikov se aşeză lângă cămin, pe duşumeaua dată cu ceară şi, întorcând capul, zgândări jăraticul. Vântul urla în horn, zdrăngănea tabla de pe acoperiş şi spulbera zăpada în geamurile ferestrei înalte. Făclioarele celor două lumânări de ceară se legănau pe masă. Petru fuma, bea vin şi îşi ştergea faţa roşie şi mustăţile ude. Abia se întorsese de la făurăriile din Tula şi, fără să mai treacă pe la Preobrajenskoie, se dusese la Menşikov să facă baie. Stătuse în aburi trei ceasuri. Pe urmă, îmbrăcat cu rufe parfumate şi cu jacheta de mătase a lui Alexaşka, fără jabou, cu pieptul descoperit, se aşezase la masă, poruncind să nu mai intre nimeni, nici chiar slugile. În timpul mesei, vorbise cu Menşikov fel şi chip de nimicuri şi râsese cu voioşie. Deodată, îl întrebase de Katerina (pomenea numele ei întâia oară de la convorbirea aceea din rădvan).

— Petru Alexeevici, cum sunt eu de neam prost, să mă mai însor şi cu o fată prinsă în război... Nu prea îmi

vine… (Răscolea în foc cu vătraiul, stârnind scântei). Cineva vrea să-mi peţească pe Avdotia Arsenieva. E de neam vechi, din Hoarda de aur… Oricum, ar face de casa mea. La mine vin mereu străini şi mă întreabă, înainte de toate, cu cine sunt căsătorit şi ce titlu am… Boierii noştri cu dosul gras şi de neam mare le şoptesc cu plăcere: „E cules din uliţă…”

— Aşa-i, zise Petru şi se şterse cu şervetul. Ochii îi străluceau.

— Aş vrea să fiu cel puţin conte, să am şi eu, acolo, un titlu. Alexaşka lăsă vătraiul. Puse înaintea focului plasa de aramă şi se întoarse la masă. E un vifor grozav. *Min Herz*, nici să nu te gândeşti să te duci acasă.

— Nu mă gândesc deloc.

Menşikov luă un pahar, care-i tremură în mână. Sta cu privirile plecate.

— Povestea asta n-am stârnit-o eu; tu ai stârnit-o, zise Petru. Du-te şi cheam-o…

Alexaşka îngălbeni, se ridică brusc. Ieşi. Petru sta la masă, legănându-şi un picior. În casă era linişte. Doar viscolul vuia în pod. Petru asculta cu sprâncenele ridicate. Piciorul i se legăna încoace şi încolo, ca împins de un arc. Se auziră paşi repezi, de om supărat. Alexaşka se întoarse şi, oprindu- se în prag, spuse, muşcându-şi buzele:

— Vine îndată.

Petru ciuli urechea: în liniştea casei, paşi sprinteni de femeie zburau parcă veseli, lovind duşumeaua cu tocurile pantofilor.

— Hai, nu te teme, zise Alexaşka, făcând loc Katerinei să intre înăuntru. Ea miji ochii, trecând din întunericul sălii în lumina făcliilor. Se uită la Alexaşka, întrebându-l parcă ce trebuie să facă (cu părul ei negru şi cu sprâncenele jucăuşe, îi venea până la umăr), se apropie de Petru fără sfială, cu nişte paşi tot atât de sprinteni, făcu o plecăciune adâncă, îi luă mâna mare care se odihnea pe masă şi i-o sărută. Petru simţi căldura buzelor şi răceala dinţilor ei albi şi egali. Katerina îşi ascunse

mâinile sub şorţul alb şi se opri în faţa jeţului în care şedea ţarul. Prin fustă picioarele, care o aduseseră acolo atât de sprintenă, se vedeau depărtate unul de altul. Se uita în ochii lui Petru cu o privire senină, voioasă.

— Şezi, Katerina.

Ea răspunse în ruseşte, stâlcind cuvintele, cu un glas atât de plăcut, încât Petru simţi că focul din cămin îl încălzeşte, că vuietul vântului îl încântă. Încordarea dispăru. Încetă să-şi mai legene piciorul. Katerina răspunse:

— Mulţumesc, şed. Şi se aşeză îndată pe marginea unui jeţ, ţinând mâinile tot sub şorţ.

— Bei vin?

— Mulţumesc, beau.

— N-o duci rău în robie?

— Mulţumesc, n-o duc rău…

Alexaşka se apropie posomorât şi umplu trei cupe cu vin:

— Ce tot îi dai într-una cu mulţumesc şi iar mulţumesc? Spune-ne ceva.

— Cum să vorbesc? Dumnealui nu este un om obişnuit.

Scoase mâinile de sub şorţ, luă o cupă şi zâmbi, privind repede spre Petru:

— Dumnealui ştie mai bine cum să înceapă vorba…

Petru râse. Nu mai râsese demult cu atâta plăcere. O întrebă pe Katerina de unde e, unde a stat, cum a fost prinsă. Răspunzând, ea se aşeză mai bine pe jeţ şi puse coatele goale pe masă. Ochii ei negri luceau, după cum lucea ca mătasea şi părul negru, ce-i cădea în două bucle pe pieptul care i se ridica uşor. Părea că trecea cu aceeaşi uşurinţă cu care trecuse adineaori pe scară şi prin toate necazurile scurtei sale vieţi…

Alexaşka umplea mereu cupele. Mai puse câteva lemne pe foc. La miezul nopţii viforul mugea turbat. Petru se întinse, îşi zbârci nasul şi se uită la Katerina:

— Ne culcăm? Eu unul mă duc… Katiuşa, ia o lumânare şi luminează-mi drumul…

Ursuzul, Fedka „Tăvăleşte-te în noroi, “ cu o dungă purpurie, făcută de curând cu fierul înroşit, îşi răşchira picioarele goale, cetluite în fiare, pe o capră înaltă şi ţinând de coada lungă un mai de stejar, lovea măsurat într-un bulumac… Voinic bărbat era Fedka… Lăsând roabele jos, sau stând în apă până la brâu, cu barba ridicată, ori aruncând vreo bârnă de pe umăr, oamenii priveau cum, după fiecare lovitură, bulumacul se înfigea din ce în ce mai adânc în malul mocirlos.

Se bătea cel dintâi par pentru întărirea malurilor micului ostrov Ianni-saari, ceea ce în limba fineză înseamnă „insula iepurilor.” Cu trei săptămâni în urmă, oştirile ruseşti luaseră prin asediu cetatea de pământ Nienschanz, aşezată la vreo două verste mai sus de Neva. Suedezii se retrăseseră dincolo de râul Sestra, părăsind malurile Nevei. De teama unei împotmoliri, flota suedeză plutea în largul golfului, unde pânzele ei se zăreau ca nişte pete pe valurile însorite. Două vase mici cutezaseră să intre în gurile Nevei şi să înainteze până la ostrovul Hirvisaari, în pădurea căruia se ascundea bateria căpitanului Vasiliev, dar fuseseră înconjurate de luntri şi capturate.

Ieşirea din Ladoga în largul mării fusese forţată cu jertfe sângeroase. Nenumărate chervane şi mii de lucrători şi de osândiţi veneau acum dinspre răsărit. (Petru îi scria lui Romodanovski: „… avem mare nevoie de oameni. Dă poruncă prin toate târgurile, despărţămintele şi primăriile să adune hoţii şi să-i trimeată încoace”) Mii de lucrători, după ce făcuseră un drum de mii de verste, erau trecuţi cu plutele şi cu lotcile pe malul drept al Nevei şi pe ostrovul Koibu-saari, unde se zăreau colibe şi bordeie, fumegau focuri, bocăneau topoare şi scârţâiau fierăstraie. Veneau duium de lucrători aici, la capătul lumii şi nu se mai întorceau. În faţa lui Koibu-saari, lângă apele Nevei, pe micul ostrov mlăştinos Ianni-saari, se începuse zidirea unei cetăţi cu şase bastioane, pentru paza cheii tuturor drumurilor ţării

ruseşti, cheie plătită atât de scump. („... Bastioanele vor fi zidite de şase împuterniciţi: bastionul întâi de tunarul Petru Alexeev, al doilea de Menşikov, al treilea de cneazul Trubeţkoi, al patrulea de cneazul papă Zotov...”) După punerea pietrei de temelie, la un mare chef care se încinsese în bordeiul lui Petru, în mijlocul urărilor de sănătate şi al salvelor de artilerie, se hotărî ca cetatea să se numească „Piterburg“[106].

Marea era aproape de tot. Vântul stârnea pe ea valuri zglobii. Spre apus, în dosul pânzelor de pe corăbiile suedeze, sus, deasupra mării, norii se învăluiau, ca nişte fumuri din altă lume. Doar caraulele de pe pustiul ostrov Kotlin se mai uitau la norii aceia care nu semănau cu cei din Rusia, la întinderile de apă, la învăpăierile spăimoase ale asfinţitului. Lipsea pâinea. Din Ingria pustiită, unde izbucnise ciuma, nu se mai aducea nimic. Mâncau rădăcini şi coajă de copaci. Petru îi scria cneazului-cezar, cerându-i să-i mai trimeată mână de lucru: „Pe aici oamenii cad bolnavi ca muştele şi mulţi au pierit.” Chervane, lucrători şi osândiţi legaţi în fiare veneau, veneau mereu.

Cu părul căzut pe fruntea încinsă, asudată, Fedka „Tăvăleşte-te în noroi“ bătea, bătea mereu cu maiul de stejar în bulumaci...

---

[106] *Piterburg* - cetatea lui Piter (Petru). De aici denumirea populară a Petersburgului, Piter (n.r.).

Cartea a treia

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

1

Urât era la Moscova. Spre ceasul prânzului, pe arşiţa lui cuptor, numai câinii de pripas, cu coada între picioare, mai rătăceau pe uliţele întortocheate, răscolind gunoaiele aruncate de oameni. În bazaruri nu mai erau îmbulzeala şi larma de altădată, când omul se vedea tras de pulpane în dughene sau era buzunărit înainte de a fi apucat să cumpere ceva. Odinioară, înainte de revărsatul zorilor, din toate mahalalele, dinspre Arbat, Suhariovka şi Zamoskvorecie, buiau harabalele cu postavuri, cu fierărie şi curelărie, cu oale, stacane, blide, covrigi, coşuri cu poame şi tot felul de zarzavaturi şi se cărau prăjini cu opinci, tablale cu plăcinte, prin pieţe se aşezau grabnic tarabele şi telegile. Acum, mahalalele streliţilor rămăseseră pustii, iar ogrăzile năpădite de urzici. Multă lume lucra la ţesătoriile de curând ridicate, dimpreună cu osândiţii şi cu şerbii. Pânzeturile şi postavurile plecau de acolo de-a dreptul la Despărţământul Preobrajenski. Toate covăliile din Moscova făureau săbii, suliţe, scări de şea şi pinteni. Nu mai era de găsit la Moscova un capăt de sfoară din cânepă: toată cânepa era luată de despărţăminte.

Nici clopotele nu mai băteau ca altădată, ziua şi noaptea: la multe biserici clopotele mari fuseseră date jos, duse la turnătorie, topite şi preschimbate în tunuri. Când nişte dragoni care duhneau a tutun luaseră din clopotniţa bisericii Starâi Pimen clopotul cel mare,

ţârcovnicul se îmbătase şi voise să se spânzure de o stinghie; pe urmă, stând legat cobză pe o ladă, strigase cu mintea tulburată că Moscova cea vestită pentru zvonul desfătător al clopotelor ei va fi de acum înainte urâtă şi posomorâtă.

Înainte, slugile se hlizeau obraznice în poarta fiecărei curţi boiereşti, cu tichiile trase pe o sprânceană, jucau svaika[107], dădeau cu banul sau se legau de cei care treceau fie pe jos, fie călare, râzând cu hohote şi ţinându-se de pozne. Acum porţile erau zăvorâte. În curţile mari stăruia liniştea, bărbaţii plecaseră la război; feciorii şi ginerii boierilor erau subofiţeri prin polcuri sau se aflau prin străinătăţi; cei cu carte puţină fuseseră daţi pe la şcoli să înveţe navigaţia, matematicile şi arta fortificaţiilor. Boierul însuşi lâncezea fără rost la o fereastră deschisă, mulţumit că, măcar pentru o vreme, cât lipsea ţarul Petru, nu-l mai silea nimeni să duhănească tutun, să-şi radă barba sau, încălţat cu ciorapi albi până la genunchi şi cu perucă din păr de muiere până la buric, să dea din picioare în fel şi chip.

Cum şedea aşa la fereastră, gânduri triste năpădeau cugetul boierului... „Orice ai face... pe Mişka al meu nu-l poţi învăţa matematicile. Moscova a fost ridicată fără matematici şi am trăit, slavă Domnului, cinci sute de ani fără matematici mai bine decât acum. E limpede că războiul ăsta nu poate aduce decât jale şi prăpăd, oricâţi Neptuni blestemaţi şi Venere goale s-ar plimba în rădvane aurite prin Moscova, în numele slăvitei biruinţe de la Neva... Nu încape îndoială că şvezii or să ne bată până la urmă. De altminterea şi tătarii, care aşteaptă de mult prilejul ăsta, or să năboiască cu urdiile lor din Krâm şi or să treacă Oka... Vai de sufletul nostru!“

Boierul întindea un deget gros spre blidul cu zmeură: afurisitele de viespi năpădiseră blidul şi prichiciul ferestrei! Depănând alene printre degete mătăniile din

---

[107] *Svaika* - piron cu floare mare, care se înfigea în pământ, în interiorul unui cerc (n.trad).

sâmburi de măsline aduse de la Muntele Athos, boierul privea spre curte. Paragină! De atâţia ani, din pricina năzbâtiilor şi a zaiafeturilor ţarului, n-are vreme să se gândească la ale lui… Hambarele s-au lăsat într-o rână, coperişurile din brazde de iarbă ale beciurilor s-au surpat, peste tot numai bălării… „Ia te uită, până şi găinile parcă umblă acu pe picioroange, de slabe ce-s; raţele sunt zărnicite; godacii calcă unul după altul în urma scroafei, gheboşaţi, răpănoşi, piperniciţi. Vai şi amar…“ Boierul se gândi că ar trebui să strige pe femeile de la vite şi de la păsări, să le ridice poalele şi să le şfichiuie cu nuielele, chiar acolo, sub fereastră. Dar îi era lehamite să strige şi să se mânie pe asemenea vipie cumplită.

Îşi aruncă privirea mai sus, dincolo de uluci, dincolo de teii încărcaţi de flori untdelemnii şi de albine zumzăitoare. Nu prea departe, se vedea zidul învechit al Kremlinului, printre ale cărui metereze creşteau buruienile. Mai mare ruşinea! Ce ocară! Iată unde ajunsese domnia lui Petru Alexeevici! Şanţul cetăţii, începând de la porţile Troiţkie, se umpluse într-atâta cu gunoi, încât îl trecea şi o găină. Şi ce duhoare venea de acolo! Iar gârla Neglinnaia secase. Pe dreapta, de-a lungul ei, în bazarul Loskutnâi, se vindeau pe faţă tot felul de lucruri de furat, iar pe malul stâng, ştrengari în cămăşi murdare stăteau cât e ziua de lungă la umbra zidului cu undiţa în mână şi nimeni nu-i punea pe goană…

În Piaţa Roşie, negustorii închideau prăvăliile, gătindu-se să plece la masă. Nu era dever de loc. Oamenii puneau la uşi lacăte grele. Ţârcovnicul încuia şi el uşa bisericii şi, ameninţând cu barba lui de ţap pe milogii din pridvor, lipăia încet spre casă să bea cvas, să înfulece ceapă şi peşte uscat şi apoi să sforăie în tihnă la răcoare, sub soc. Milogii, calicii şi schilozii de tot soiul coborau din pridvorul bisericii şi o luau care încotro…

Ei, era vremea să poruncească să se aşeze masa. Îl copleşise moleşeala. Tare era urât! Deodată, boldi ochii,

întinse gâtul, ţuguie buzele, se ridică oleacă de pe scaun şi duse mâna streaşină la ochi: o caretă cu geamuri, trasă de patru cai suri, cu un slujitor în strai smeuriu pe scara din spate, trecea, licărind în soare, pe podul de cărămidă de peste Neglinnaia, aşezat în dreptul porţilor Troiţkie, îndreptându-se spre bazarul Loskutnâi. Era ţarevna Natalia, sora cea iubită a ţarului Petru, tot atât de neastâmpărată ca şi fratele ei. Iar! Unde s-o duce? Apărându-se burzuluit cu năframa de viespi, boierul scoase capul pe fereastră:

— Grişutka, strigă el către un flăcăiaş îmbrăcat într-un cămeşoi de pânză cu subţiorile roşii, care se bălăcea în băltoaca de lângă ghizdurile fântânii, trage o fugă, zboară… O să vezi pe Tverskaia o caretă aurită. Fugi după ea, n-o slăbi din ochi şi vino de-mi spune un’ s-a dus…

2

Cei patru suri, cu surguciuri roşii la urechi, cu catarame de aramă şi cu zurgălăi la hamuri duseră întins careta peste câmpia netedă şi se opriră în faţa vechiului palat Izmailovski. Palatul acesta fusese clădit în satul Izmailovo de ţarul Alexei Mihailovici, căruia îi plăceau năstruşniciile. Acolo, alături de cirezi de vaci păşteau ciute îmblânzite: urşii se tolăneau prin bârloguri şi păunii se preumblau printre orătănii, dormind vara în copaci. Fel şi chip de coperişuri vopsite pestriţ se întindeau, deasupra cămărilor, sălilor şi scărilor acestui palat durat din bârne înnegrite de vreme. Erau coperişuri povârnite, cu crestele ca de ghigorţ, altele în chip de butoi şi altele bulbucate. Lăstuni mânioşi spintecau văzduhul pe deasupra lor, în liniştea nămiezii. Toate ferestruicile erau închise. Un cocoş bătrân picotea într-un picior, pe scară. Când sosi careta, cocoşul deschise ochii, cârâi şi o luă la fugă… După el găinile începură să cotcodăcească care mai de care, de sub toate cotloanele. Uşa scundă a unui beci se deschise şi un paznic bătrân scoase capul afară.

Văzând careta, se lăsă încetişor în genunchi şi se închină, atingând pământul cu fruntea.

Scoţând capul afară, ţarevna Natalia întrebă nerăbdătoare:

— Unde-s domnişoarele, moşule?

Bătrânul se ridică şi, întinzând barba albă şi buzele, răspunse:

— Să trăieşti, măria ta, să trăieşti, mândra noastră ţarevnă Natalia Alexeevna. Şi privind-o cu duioşie pe sub sprâncenele care-i umbreau ochii adăugă: Mândruliţa noastră, să te ţină Dumnezeu. Întrebi de domnişoare? Nu ştiu unde-s domnişoarele, că nu le-am văzut.

Natalia sări jos din caretă, îşi luă de pe cap cununa grea de mărgăritare şi aruncă de pe umeri letnicul de brocart. Purta haine moscovite din bătrâni numai când ieşea în lume... Vasilisa Miasnaia, însoţitoarea ei, îi luă odoarele şi le puse în caretă. Înaltă, zveltă şi sprintenă, îmbrăcată cu o rochie olandeză uşoară, Natalia porni peste pajişte spre dumbravă. Acolo, la răcoare, închise o clipă ochii ameţită, atât era de năvalnică şi de gingaşă mireasma teiului în floare.

— Uuu! strigă mlădiat Natalia.

Un glas de femeie răspunse alene, de aproape, de după nişte tufe, unde soarele se oglindea neîndurător în apă. Un cort pestriţ era ridicat pe malul iazului, pe nisip, în apropierea unei punţi.

Patru femei tinere şedeau culcate la umbra lui pe perine, toropite de căldură. Se ridicară grabnic în întâmpinarea ţarevnei Natalia, moleşite, cu cozile despletite. Anisia Tolstoi, mai vârstnică, scundă, cu nasul lung, fugi cea dintâi spre ea şi bătând din palme spuse, rotindu-şi ochii ageri:

— Vai, măria ta, Nataliuşka, lumina noastră, vai, o rochie din străinătate! Vai, vai, arăţi ca o zeiţă!

Celelalte două, surorile lui Alexandr Danilovici Menşikov, de curând aduse din casa părintească la palatul Izmailovski, printr-o poruncă a lui Petru şi date în grija Anisiei Tolstoi să le înveţe *politesse* şi carte, Marfa şi

Anna, amândouă tinere şi durdulii, încă prea puţin cioplite, deschiseră gurile cu buze pline şi holbară ochii privind spre ţarevnă. Aceasta purta o rochie olandeză, o fustă roşie, largă, de lână subţire, cu trei dungi aurite la poale şi o bluză nemaivăzută, strâmtă, dintr-o ţesătură de preţ, cu gâtul şi umerii dezgoliţi, cu braţele goale până la cot. Natalia îşi dădea seama că nu putea fi asemuită decât cu o zeiţă, bunăoară cu Diana. Faţa ei rotundă cu nas cârn şi scurt, ca al fratelui său, urechile mici şi gura erau gingaşe, fragede şi-i dădeau în vileag mândria.

— Ieri mi-a fost adusă. Mi-a trimes-o de la Haga Sanka, Alexandra Ivanovna Volkova… E frumoasă şi nu-ţi stânjeneşte mişcările… Se înţelege că nu-i pentru împrejurări mari, ci numai pentru pădure, pentru pajişti, pentru petreceri.

Natalia se învârti ca să poată fi văzută din toate părţile. A patra tânără stătea la oarecare depărtare, împreunându-şi în faţă fără prefăcătorii mâinile lăsate în jos şi zâmbind cu o gură şireată şi proaspătă ca o vişină. Şi ochii ei erau tot ca nişte vişine, ochi de femeie care se aprinde uşor.

Avea obrajii rotunzi şi rumeni de căldură, iar părul închis şi creţ, umed. Răsucindu-se în strigătele de mirare şi bătaia din palme a fetelor, Natalia o privi, îşi scoase în afară îndărătnic buza de jos, fără să se poată dumeri dacă-i place sau ba această prinsă de război de la Marienburg, luată de sub o teleagă şi dusă într-un mundir ostăşesc la feldmareşalul Şeremetiev, cumpărată de la Boris Petrovici de Menşikov şi dăruită de acesta cu supunere, într-o noapte, la o cupă de vin, lângă gura sobei, lui Petru Alexeevici.

Natalia era fată mare, nu ca surorile ei, ţarevnele Katika şi Maşka, fiicele din cea dintâi căsătorie a tatălui ei, surori bune ale ţarevnei Sofia, închisă la mânăstire şi de care râdea toată Moscova.

Natalia era iute şi neîngăduitoare. Aprinzându-se, ocăra deseori pe Katika şi pe Maşka, făcându-le târfe şi

vaci şi pălmuindu-le.

Desfiinţase în palatul ei vechiul obicei al teremului, bârfelile neghioabe ale babelor care trăiau din mila stăpânului. Îl dojenea şi pe fratele ei, Petru Alexeevici, pentru că, după ce o lepădase pentru totdeauna pe neruşinata sa ibovnică, Ana Mons, începuse să se poarte prea uşuratic cu femeile şi nu le mai alegea. La început, Natalia crezuse că şi această prinsă de război nu-i va sluji lui Petru decât ca să-şi facă mendrele cu ea o jumătate de ceas: va petrece cu ea o vreme şi o va uita. Dar Petru Alexeevici nu putea să uite seara aceea de la Menşikov, când mugea viforul şi când Katerina luase candelabrul şi-i luminase drumul spre iatac. Se poruncise ca pentru jupâneasa lui Menşikov să se cumpere o căsuţă în Arbat, unde însuşi Alexandr Danilovici i-a dus aşternutul, boccelele şi cuferele.

După scurtă vreme Katerina a fost mutată la palatul Izmailovski, sub supravegherea Anisiei Tolstoi.

Katerina o ducea bine acolo. Era mereu veselă, deschisă la fire şi tot atât de proaspătă, deşi odinioară se tăvălise pe sub telegile ostăşeşti. Petru Alexeevici îi trimitea adesea, când avea prilej, răvaşe scurte, năstruşnice, ba de la Svir, unde începuse să făurească flota Mării Baltice, ba din noul oraş Piterburg, ba din Voronej. Îi ducea dorul. Cetind slovă cu slovă răvaşele lui, Katerina înflorea şi mai mult. Nedumerirea Nalaliei se aprindea din ce în ce: cu ce l-o fi vrăjit?

— Vrei să-ţi fac o rochie ca asta pentru ziua când se va întoarce ţarul? o întrebă Natalia, privind-o aspru. Katerina făcu o plecăciune, se zăpăci şi răspunse;

— Vreau mult… Mulţumesc…

— Îi e frică de tine, Nataliuşka dragă, şopti Anisia Tolstoi. N-o mai sfredeli cu privirea, fii mai blândă cu ea… Oricât îi vorbesc despre bunătatea măriei tale, dânsa nu spune decât atât: „Ţarevna n-are păcate, dar eu am şi nu sunt de loc vrednică de bunătatea ei… Mă mir şi eu cum de m-a îndrăgit ţarul; parcă m-ar fi trăsnit din senin, nu pot să-mi vin în fire…“ Proastele astea două mă tot bat la

cap cu tot soiul de întrebări: ce a păţit, cum şi ce fel? Le-am poruncit cu cea mai mare străşnicie să nu se mai gândească şi să nu mai vorbească despre asta. Le-am spus: aveţi zeii greci şi amoraşii, gândiţi-vă la poznele lor şi vorbiţi despre ele… Dar nu, tot mitocănia din ele e mai tare, nu vorbesc decât prostii… Le spun de dimineaţă până seara: aţi fost păstoriţe şi aţi ajuns zeiţe.

De căldură, greierii ţârâiau atât de oţărâţi în fânul cosit, încât îţi ţiuiau urechile. În depărtare, dincolo de iaz, creştetele pinilor negri se mistuiau parcă în văzduhul împâclit, tremurător. Nişte libelule poposiseră pe săbiile rogozului. Păianjeni mici piroteau pe iţele lor, deasupra luciului galben al apei. Natalia veni la umbra cortului, îşi scoase bluza, îşi răsuci cozile castanii în jurul capului, îşi descheie fusta, o lăsă să lunece, lepădă cămaşa subţire şi, aşa cum se putea vedea pe foile tipărite în Olanda, care veneau când şi când, împreună cu cărţile, de la Despărţământul palatelor, fără să se ruşineze de goliciunea ei, se duse pe punte.

— Toată lumea la scăldat! strigă ea, întorcând capul spre cort şi răsucindu-şi încă o dată cozile.

Marfa şi Anna se dezbrăcau fandosindu-se, până când Anisia Tolstoi le strigă: „Da’ ce vă sclifosiţi atâta, dolofanelor? Nimeni n-o să vă fure nurii.” Katerina se ruşină şi ea, dându-şi seama că ţarevna o cercetează cu privirea. Nataliei îi era parcă silă de ea şi, în acelaşi timp, parcă-i plăcea. Când Katerina îşi plecă creştetul cu păr cârlionţat şi o luă cu băgare de seamă prin iarba cosită, când arşiţa o auri toată, de la umerii rotunzi până la şoldurile tari, numai sănătate şi vârtoşie, Natalia gândi că fratele ei, care făurea corăbii la miazănoapte, ducea, fireşte, dorul acestei femei, pe care o vedea de bună seamă prin fumul de tutun, aievea, cum îşi ia pruncul în braţele frumoase şi-l duce la sânul plin… Natalia trase aer în piept şi, închizând ochii, se aruncă în apa rece… în locul unde se afundă, izvorau din adânc ape reci…

Katerina coborî lin de pe punte, cufundându-se din ce în ce mai îndrăzneaţă şi, de plăcere, izbucni în râs. Abia

atunci Natalia îşi dădu seama limpede că are s-o îndrăgească. Se apropie de ea şi-i puse mâinile pe umerii arămii.

— Eşti frumoasă, Katerino şi-mi pare bine că fratele meu te iubeşte.

— Mulţumesc, măria ta…

— Poţi să-mi spui Nataşa…

O sărută pe obrazul rece, rotund şi ud şi o privi în ochii ca vişinele.

— Să fii cuminte, Katerino şi am să-ţi fiu prietenă…

Marfa şi Anna, vârând în apă ba un picior ba altul, încă se codeau chicotind pe punte. Burzuluită, Anisia Tolstoi le îmbrânci pe amândouă grăsunele în apă. Păianjenii o zbughiră care încotro. Luându-şi zborul de pe săbiile rogozului, libelulele se ţeseau pe deasupra scăldătoarei zânelor.

La umbra cortului, după ce îşi răsuci părul ud, Natalia bău licoare de poame, adusă chiar atunci din beci, mied şi cvas acrişor. Luând în gură o bucăţică de turtă dulce, spuse:

— Mă supără când vă văd neştiinţa. Slavă Domnului, nu suntem un neam mai prost decât altele; fetele noastre sunt zvelte şi frumoase cum nu se află aiurea, o spun toţi străinii —- pot să înveţe carte şi *politesse*. De câţi ani se zbate fratele meu să scoată fetele cu sila din teremuri, din lâncezeală!… Nu vor. Nu fetele, ci părinţii lor. Fratele meu, plecând la război, mi-a spus aşa: „Nataşa, te rog să nu-i slăbeşti pe bărboşii ăştia de lege veche… Ţine-te de ei şi nu-i ierta dacă nu vor cu binişorul… Altfel, ne înghite mocirla asta…” Mă zbat eu, dar sunt singură… Noroc că în vremea din urmă mă mai ajută ţarina Praskovia. Cu toate că-i vine greu să calce peste datinile vechi, a făcut pentru fetele ei rânduieli noi: duminica, după sfânta slujbă, femeile vin la ea în rochii franţuzeşti, beau cafea, ascultă cutia muzicală, vorbesc despre cele lumeşti… Să vedeţi însă ce noutate o să am în toamnă, la Kremlin!

— Ce noutate o să ai, măria ta? întrebă Anisia Tolstoi,

ştergându-şi buzele dulci.

— O să am o noutate grozavă… Teatrul… Nu ca la Curtea franţuzească, fireşte… Acolo, la Versailles, se află comedianţi vestiţi în toată lumea, dănţuitori, zugravi, lăutari… Dar eu sunt singură aici, trebuie să tălmăcesc tragedii din franţuzeşte în ruseşte, să scriu ce lipseşte, să-mi bat capul cu comedianţii.

Când auziră cuvântul „teatru”, cele două fete Menşikov, Anisia Tolstoi şi Katerina, care o asculta, ţintuind-o cu ochii ei întunecoşi, se uitară una la alta şi bătură din palme.

— Pentru început ca să nu se sperie lumea, se va juca „Taina cuptorului”, cu cântări în stihuri… Dar de Anul Nou, de sărbători, când va sosi ţarul şi când va veni lume şi de la Piterburg, vom juca „Povestea de tras învăţăminte a lui Don Juan muieraticul desfrânat, sau cum l-a înghiţit pământul“ Am să poruncesc ca toată lumea să vină la teatru şi dacă am să văd că unii se îndărătnicesc, trimet dragonii după ei să-i aducă cu sila… Păcat că Alexandra Ivanovna Volkova lipseşte din Moscova. M-ar fi ajutat mult… Uite, ea se trage dintr-un neam prost, de ţărani, taică-său se încingea cu funia şi după ce s-a măritat a început să înveţe carte… Acum vorbeşte curgător trei limbi străine, scrie stihuri şi se află la Haga, pe lângă solul nostru Andrei Artamonovici Matveev… Cavalerii se bat cu săbiile din pricina ei, au fost şi morţi… Se pregăteşte să plece la Paris, la curtea lui Ludovic al XIV-lea, să strălucească şi acolo… înţelegeţi acum foloasele învăţăturii?

Anisia Tolstoi ghionti numaidecât în coaste, cu vârful degetelor ei aspre, pe Marfa şi pe Anna.

— Vă place întrebarea? Să vedeţi, numai să vină ţarul, o să vă aducă şi ţie şi ţie, câte un cavaler galant şi o să vadă cum vă faceţi de ruşine…

— Lasă-le Anisia, e cald, o domoli Natalia. Şi acum rămâneţi cu bine. Trebuie să mai trec prin aşezarea nemţească. Iar am primit plângeri împotriva surorilor mele. Mi-e frică să nu ajungă la urechile ţarului. Trebuie

să le dojenesc cu asprime.

4

Ţarevnele Ekaterina şi Maria fuseseră scoase din Kremlin de mult, de când fusese închisă Sofia la mânăstirea Novodevici şi mutate în Pokrovka, spre a nu mai fi văzute. Despărţământul palatelor le dădea hrană, le îndeplinea toate plăcerile, plătea leafă cântăreţilor, grăjdarilor şi tuturor slujitorilor, dar nu dădea ţarevnelor bani în mână, întâi pentru că n-aveau ce face cu ei, iar al doilea pentru că era primejdios, ştiindu-se prostia lor.

Katika avea aproape patruzeci de ani, iar Maşka[108] era cu un an mai tânără. Toată Moscova ştia că mor de urât. Stând degeaba la Pokrovka se sculau târziu, stăteau nepieptănate la fereastră până la amiază şi căscau până le dădeau lacrimile. De cum se însera, în odaia lor intrau cântăreţi cu domre[109] şi cu fluiere. Rumenite ca nişte mere, cu sprâncenele date cu funingine şi împopoţonate, ţarevnele ascultau cântările, beau licori dulci şi ţopăiau până noaptea târziu, atât de aprinse, încât vechea casă de bârne se cutremura. Umbla vorba că ţarevnele trăiesc cu cântăreţii şi fac cu ei prunci pe care-i trimit spre a fi crescuţi în târg la Kimrâi.

Cântăreţii aceştia se obrăzniciseră grozav; purtau în zile de lucru rubaşte de mătase smeurii, cuşme înalte de jder şi cizme de safian, cereau mereu bani de la ţarevne şi-i beau într-o crâşmă de la porţile Pokrovskie.

Ca să-şi facă rost de bani, ţarevnele trimeteau la bazarul Loskutnâi pe Domna Vahrameeva, o femeie din Kimrâi, care stătea la ele într-o odaie sub scară şi care vindea rochiile lor vechi. Dar banii aceştia nu le ajungeau şi ţarevna Ekaterina se tot gândea cum să găsească nişte comori. În acest scop îi porunci Domnei Vahrameeva să se străduie să viseze comori. Domna avea asemenea

---

[108] Diminutive depreciative de la Ekaterina şi Maria (n.r.).
[109] *Domră* - vechi instrument rusesc alcătuit dintr-o cutie ovală şi un gât lung cu două coarde, la care se cântă cu pana.

vise şi ţarevna nădăjduia că se va descurca.

Natalia voise de mult să stea de vorbă mai aspru cu surorile ei, dar tot fusese împiedicată, ba de o ploaie repede cu tunete, ba de altceva. În ajun, auzise despre alte năzbâtii ale lor: ţarevnele, care îşi făcuseră obiceiul să colinde aşezarea nemţească, intraseră cu o droşcă în curtea ministrului Olandei.

În vreme ce acesta îşi punea mirat jacheta, spada şi peruca, Maşka şi Katika, şezând pe scaune într-o odaie, şoşoteau şi râdeau. Când ministrul s-a plecat înaintea lor, aşa cum se cuvine înaintea cuiva suspus, măturând duşumelele cu tricornul, ţarevnele n-au ştiut cum să răspundă. Doar au ridicat dosurile de pe scaune, s-au aşezat din nou şi l-au întrebat numaidecât: „Unde stă nemţoaica, negustoreasa de dulciuri, care vinde zaharicale şi acadele?“ Auzi, pentru asta se duseseră la el!

Ministrul Olandei le-a întovărăşit, îndatoritor, până la prăvălia nemţoaicei. Acolo, punând mâna când pe una, când pe alta, ele au ales zaharicale, acadele, plăcintă, ouă şi merişoare făcute din migdale şi zahăr, de nouă ruble. Apoi Marfa a spus:

— Du-ni-le repede la droşcă.

Nemţoaica i-a răspuns:

— Fără bani nu le duc.

Ţarevnele schimbară supărate câteva cuvinte în şoaptă şi-i spuseră:

— Înveleşte-le şi pune pecetea. Trimitem mai târziu pe cineva să le ia.

După ce au plecat de la prăvălie, uitând de ruşine cu totul, s-au dus la Ana Mons, fosta ibovnică a ţarului, care stătea tot în casa pe care i-o făcuse Petru Alexeevici. Au fost lăsate să intre după o îndelungă aşteptare, bătuseră mult la poartă şi auziseră lătrând nişte câini în lanţ. Fosta ibovnică a ţarului le-a primit în pat. Pesemne că se culcase înadins. Ţarevnele i-au spus:

— Să trăieşti ani mulţi, dragă Ana Ivanovna, ştim că dai bani cu dobândă. Dă-ne şi nouă măcar o sută de

ruble, deşi am voi vreo două sute.

Ana Mons le-a răspuns cu toată cruzimea:

— Nu dau fără amanet.

Ekaterina a început să plângă:

— O ducem prost. N-avem ce pune amanet. Am crezut că ne dai aşa…

Apoi ţarevnele au plecat.

În vremea aceasta li s-a făcut foame. Au poruncit vizitiului să oprească în faţa unei case unde văzuseră prin ferestrele deschise nişte oameni petrecând: nevasta sergentului Danila Iudin, care se afla atunci în Livonia, născuse doi gemeni şi în ziua aceea îi boteza. Ţarevnele au intrat în casă, s-au poftit la masă şi au fost ospătate.

Peste vreo trei ceasuri, plecând de la soţia sergentului, un negustor englez, William Peal, le-a văzut în droşcă şi le-a recunoscut. Ţarevnele s-au oprit şi l-au întrebat dacă nu vrea să le dea o masă.

William Peal şi-a aruncat pălăria în sus şi le-a răspuns vesel: „Cu cea mai mare plăcere!“ Ţarevnele s-au dus la el, au mâncat şi au băut rachiu englezesc şi bere. Cu un ceas înainte de lăsarea întunericului, după ce au plecat de la Peal, au luat uliţele la rând, uitându-se prin ferestrele luminate.

Ekaterina ar fi vrut să mai intre în vreo casă şi să ceară de mâncare, dar Maria a împiedicat-o. În felul acesta au petrecut, până la lăsarea nopţii.

5

Careta Nataliei înainta în goana cailor prin aşezarea nemţească, pe lângă căsuţele de lemn iscusit spoite, ca să pară că sunt făcute din cărămidă, prin dreptul hambarelor negustoreşti, scunde şi lungi, cu uşi ferecate, prin dreptul livezilor cu pomi frumos rotunjiţi. Firme zugrăvite atârnau peste tot, de-a curmezişul uliţelor, iar prăvăliile cu uşile larg deschise gemeau de marfă. Natalia stătea dreaptă, cu buzele strânse, ca o păpuşă şi nu se uita la nimeni. Purta cunună şi-şi pusese letnicul pe

umeri.

Bărbaţi graşi cu bretele şi cu tichii împletite se plecau la trecerea caretei; mamele cu pălării de paie pe cap arătau copiilor careta; câte un filfizon cu jacheta înfoiată la şolduri fugea din drum, ferindu-se cu tricornul de praf. Nataliei îi venea să plângă de ruşine, dându-şi bine seama că Maşka şi Katika făcuseră să râdă toată aşezarea pe socoteala lor. De bună seamă, a acum toate olandezele, şviţerienele, englezoaicele şi nemţoaicele bârfesc, spunând că ţarul Petru are nişte surori necioplite, hulpave şi miloage.

Deodată dădu cu ochii de droşca surorilor ei pe o ulicioară întortocheată, în dreptul porţii vărgate, roşu cu galben, a casei lui Keyserling, ministrul Prusiei, despre care umbla vorba că vrea să se însoare cu Ana Mons, dar că tot se mai teme de Petru Alexeevici. Natalia bătu cu inelele în geamul din faţă. Vizitiul îşi întoarse barba neagra ca smoala şi strigă trăgând de hăţuri: „Trru, hulubaşilor!”

Surii se opriră, răsuflând greu. Natalia se întoarse către însoţitoarea ei.

— Vasilisa Matveevna, du-te şi spune-i ministrului neamţ că am ceva grabnic de vorbit cu Ekaterina Alexeevna şi cu Maria Alexeevna… Să nu le laşi să înghită nicio bucăţică; dacă e nevoie, să le scoţi afară cu sila!…

Oftând încet, Vasilisa Measnaia coborî din caretă. Natalia se lăsă pe perne aşteptând şi trosnindu-şi degetele. După câteva clipe, ministrul Keyserling, puţintel la trup, uscăţiv, cu nişte gene ca de viţel, coborî în fugă scara. Apăsându-şi pe piept tricornul şi bastonul luate în grabă, făcea plecăciuni pe fiecare treaptă, răşchirându-şi picioarele încălţate cu ciorapi roşii. Ridică slugarnic faţa cu nasul ascuţit şi o rugă pe ţarevna să poftească la el să bea o bere rece.

— N-am vreme îi răspunse aspru Natalia. De altfel, nici n-aş bea bere la dumneata… Te ţii de isprăvi urâte, domnule… (Nu-l lăsa să deschidă gura). Du-te, du-te şi

trimite încoace mai repede pe ţarevne…

Ekaterina Alexeevna şi Maria Alexeevna ieşiră în sfârşit din casă, înfoiate ca nişte clopote, cu rochii largi garnisite cu şireturi şi cu volane. Chipurile lor rotunde, toante şi sulemenite, priveau cu spaimă de sub perucile negre ca pana corbului, cu părul împletit sus şi împodobit cu hurmuzuri. (Natalia gemu printre dinţi). Orbite de soare, ţarevnele închiseră pe jumătate ochii îngropaţi în grăsime. Boiereasa Measnaia şuieră în spatele lor: „Nu vă mai faceţi de râs, suiţi-vă mai repede în caretă” Făcând într-una plecăciuni, Keyserling le deschise uşa. Uitând să-şi ia rămas bun de la el ţarevnele se urcară şi se aşezară greoaie pe scaun, în faţa Nataliei. Stârnind praful cu roţile ei roşii şi aplecându-se când pe o parte, când pe cealaltă, careta porni în goana cailor peste câmp, spre Pokrovka.

Natalia tăcu tot drumul. Mirate, ţarevnele îşi făceau vânt cu năframele. Abia după ce ajunse în cămara lor şi porunci să se închidă uşa, Natalia izbucni:

— Ce-i cu voi, neruşinatelor? Aţi înnebunit de tot, ori vreţi să fiţi închise la vreo mănăstire? Nu ajunge că sunteţi atât de deochiate la Moscova? Vreţi să vă faceţi de râs faţă de lumea întreagă? Cine v-a învăţat să umblaţi prin casele străinilor? Uitaţi-vă în oglindă: vă plesnesc obrajii de grase ce sunteţi şi mai vreţi să înfulecaţi trufandale olandeze şi nemţeşti! Cum aţi putut să vă milogiţi pentru două sute de ruble la târfa de Ana Monsova? Ei îi pare bine că v-a dat afară, ca pe nişte cerşetoare! Keyserling îi scrie cu siguranţă despre asta regelui Prusiei, iar regele o să bată toba în toată Europa! Aţi vrut s-o înşelaţi pe negustoreasa de dulciuri. Aţi vrut să minţiţi! Bine că şi-a dat seama şi v-a cerut banii. Dumnezeule, ce are să spună ţarul? Cum o să se poarte cu voi? O să vă tundă şi o să vă trimeată la Peciora, la Pustoziorsk…

Fără să-şi scoată cununa şi letnicul, Natalia se plimba prin odaie, frângându-şi mânioasă mâinile şi aruncând priviri ucigătoare spre Katika şi spre Maşka. Acestea

stătuseră la început în picioare, pe urmă, nemaiputând să rabde, se aşezară. Nasurile li se înroşiseră, feţele lor buhăite tremurau şi se strâmbau, gata-gata să izbucnească în bocete, dar se temură să deschidă gura.

— Ţarul se chinuie să ne scoată din noroi, spuse Natalia. Nu mănâncă, nu doarme ca lumea, taie la scânduri, bate cuie, umblă printre gloanţe şi ghiulele, numai ca să ne vadă pe noi oameni… Vrăjmaşii lui atât aşteaptă: să-l facă de ocară şi să-l ducă la pierzanie. Iar voi cum vă purtaţi?! Nici celui mai rău duşman al lui nu i-ar trece prin gând să facă ceea ce aţi făcut voi… Dar nu-i nimic, am să aflu eu cine v-a povăţuit să vă duceţi în aşezarea nemţească… muieri bătrâne şi tâmpite ce sunteţi…

Auzind aceste vorbe, Katika şi Maşka îşi schimonosiră buzele şi izbucniră în plâns.

— Nu ne-a povăţuit nimeni, scânci Katia, să ne înghită pământul dacă minţim…

Natalia strigă:

— Minţi! Dar cine v-a spus de negustoreasa de dulciuri? Cine v-a spus că Monsova dă bani cu dobândă? …

Maria se smiorcăi şi ea:

— Ne-a spus o femeie din Kimrâi, Domna Vahrameeva. Dânsa a văzut-o în vis pe negustoreasa aia. Şi am ascultat-o… Am avut poftă să mâncăm migdale cu zahăr…

Natalia se repezi şi dădu uşa în lături. Un bătrân măscărici îmbrăcat în straie de femeie sări la o parte din dosul uşii; o ciurdă de femei de la curte, de babe schiloade şi nebune, cu scaieţi în păr, se dădură înapoi. Natalia înfipse mâna în umărul unei femei grăsulii şi curăţele, cu un bariş negru pe cap.

— Tu eşti din Kimrâi?

Femeia se plecă în tăcere, îndoindu-şi trupul cu smerenie:

— Da, măria ta, sunt văduva nevoiaşă Domna Vahrameeva, din Kimrâi…

— Tu le-ai îndemnat pe ţarevne să se ducă în aşezarea nemţeasca? Răspunde!

Obrazul alb al Domnei Vahrameeva începu să tremure şi gura ei ţuguiată se strâmbă:

— Măria ta, sufăr de deochi şi când mi se întunecă minţile spun sminteli. Ţarevnele, milostive, râd de smintelile mele şi mă mai veselesc şi eu... Am noaptea vise cumplite. Dar nu ştiu dacă ţarevnele, milostivele, cred în visele mele sau nu... N-am fost în mahalaua nemţească de când sunt şi n-am văzut nici o negustoreasă de dulciuri.

După ce se plecă iar la picioarele Nataliei, văduva Vahrameeva se opri, îşi încrucişa mâinile pe pântec, sub pestelcă şi încremeni. Nu mai puteai scoate nimic de la ea...

Natalia îşi privi întunecată surorile. Kalika şi Maşka oftau pe înfundate, toropite de căldură. Măscăriciul bătrân, buzat, fără nas, numai nări, cu barba şi mustăţile încâlcite, vârî capul pe uşă.

— Vreţi, poate, să vă fac să râdeţi?

Maria îi făcu înciudată semn cu năframa. Dar vreo zece mâini se şi apropiaseră de uşă, pe partea cealaltă. Nebune şi schiloade, cu capul gol, îmbrăcate în zdrenţe, unele purtând sarafane şantalii şi kokoşnice[110] de rafie, năvăliră în odaie, îmbrâncind înaintea lor pe bătrânul măscărici. Fâşneţe şi deşuchiate, femeile începură să şuiere şi să zbiere, ghiontindu-se, trăgându-se de păr şi pălmuindu-se.

Bătrânul măscărici încălecă pe o gheboasă şi, scoţându-şi opincile de sub fusta lui făcută din petice, strigă fonfăit: „Un neamţ călare pe o nemţoaică se duce să bea bere...” În tindă, nişte cântăreţi veniţi în grabă începură o horă cu fluierături. Domna Vahrameeva se piti după cuptor şi îşi trase barişul peste sprâncene.

Iritată, mânioasă, Natalia bătu din picioarele ei încălţate cu cizmuliţe roşii. „Afară!” strigă ea la liota de calici care se dădeau peste cap. „Afară!” Dar nebunele şi

---

[110] *Kokoşnik* - cunună înaltă purtată de femei în Rusia (n.trad).

schiloadele începură să zbiere şi mai tare. Cum putea să se lupte singură ea această droaie de bezmetici? Toată Moscova era plină de ei; în fiecare casă boierească, în pridvorul fiecărei biserici stăruia această pecingine… Natalia îşi ridică, scârbită, poalele şi-şi dădu seama că balamucul acesta punea capăt dojenilor ei. Ar fi fost o neghiobie să plece atunci. Scoţând capul pe fereastră, Katika şi Maşka ar fi râs în urma ei…

Deodată, în toiul hărmălaiei, în curte răsună tropot de cai şi hurducăit de roţi. În tindă, cântăreţii amuţiră. Măscăriciul cel bătrân rânji până la gingii şi urlă: „Fugiţi!“ Nebunele şi schiloadele o zbughiră ca nişte şobolani. În casă parcă înlemnise deodată totul. Scara de lemn scârţâia sub povara unor paşi grei.

Un bărbat gras intră în odaie, răsuflând greu. Ţinea în mână un toiag ferecat în argint, pe cap avea gugiuman şi era îmbrăcat după vechiul port moscovit, cu un caftan portocaliu lung până la tălpi.

Obrajii lui rotunzi şi negricioşi erau raşi, mustăţile răsucite după obiceiul leşesc şi ochii albaştri bulbucaţi ca de rac luceau lăcrimoşi. Se închină tăcut în faţa Nataliei Alexeevna, atingând podelele cu gugiumanul, se întoarse greoi şi se închină aşijderea către ţarevnele Katerina şi Maria, împietrite de spaimă. Se aşeză apoi pe o laviţă, punând alături gugiumanul şi toiagul.

— Uf! făcu el. Am sosit! Scoase din sân o năframă pestriţă, îşi şterse faţa, grumazul şi părul ud de pe frunte. Bărbatul acesta era cel mai temut om din Moscova: cneazul-cezar Feodor Iurievici Romodanovski.

— Am auzit că pe aici se petrec tot soiul de sminteli. Vai, vai, vai!

După ce îşi băgă năframa în sân, cneazul-cezar îşi aruncă privirea spre ţarevnele Katerina şi Maria.

— Aţi poftit migdale? Da, da, da… Gugumănia e mai de osândă decât furtişagul… S-a stârnit zufă mare…

Ca un chip cioplit în piatră, cneazul îşi întoarse faţa rotundă spre Natalia:

— Au fost trimese în mahalaua nemţească după bani.

Înseamnă că cineva are nevoie de ei. Să nu te superi pe mine, dar va trebui să punem caraulă la casa surorilor tale. În cămara lor stă o femeie din Kimrâi, care duce pe ascuns mâncare în oală, pe un maidan, în dosul unei grădini, la o baie părăsită. În baia aceea stă un preot răspopit, fugar, Grişka… (Katerina şi Maria îngălbeniră şi-şi duseră mâinile la obraz). Popa ăsta, Grişka, se zice că ar fierbe în baie nişte buruieni de dragoste, un leac ca să nu rămâi grea şi ca să lepezi plodul. Bine. Dar noi mai ştim că, afară de asta, Grişka răspopitul scrie acolo, în baie, răvaşe mârşave, se duce noaptea în mahalaua nemţească la unii trimişi străini şi trece pe la o călugăriţă, care călugăriţă dă pe la mânăstirea Novodevici, unde spală pe jos. Freacă scândurile şi în chilia ţarevnei Sofia Alexeevna… (Cneazul-cezar vorbea încet şi rar şi nimeni nu mai răsufla în odaie). Aşa că, dragă Natalia Alexeevna, eu am să mai rămân aici o vreme. Măria ta nu te mai murdări cu treburile astea şi du-te acasă pe răcoare…

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

1

Cei trei fraţi Brovkin: Alexei, Iakov şi Gavrila luau masa împreună. Era un prilej rar în zilele acelea să te poţi întâlni astfel şi să-ţi deschizi inima la un pahar de rachiu. Mereu grăbit, n-aveai vreme de pierdut; azi erai aici, mâine plecai cu sania la un drum de 1000 verste, îngropat în fân şi încotoşmănat în cojoc... Nu erau oameni, era mare lipsă de oameni.

Iakov venise de la Voronej, iar Gavrila de la Moscova. Amândoi primiseră sarcina să clădească hambare şi magazii pe malul stâng al Nevei, ceva mai sus de gura braţului Fontanka; lângă apă să ridice arsanale, să facă stăvilare şi să întărească tot malul cu pari, în aşteptarea celor dintâi corăbii ale flotei din Marea Baltică, flotă ce se dura în mare grabă lângă Lodeinoie Polie, la Svir. Cu un an înainte, Alexandr Danilovici Menşikov fusese acolo, poruncise să se taie copaci pentru catarguri şi, de săptămâna mare, pusese piatra de temelie a celui dintâi şantier. Fuseseră aduşi dulgheri vestiţi din judeţul Oloneţ şi fierari din Ustiujina Jeleznopolskaia. Tinerii navigatori, care făcuseră şcoala la Amsterdam, meşteri vechi de la Voronej şi Arhanghelsk, maiştri vestiţi din Olanda şi din Englitera construiau la Svir fregate cu câte douăzeci de tunuri, galiote, brigantine, luntri, galere şi tot felul de barcazuri. Petru Alexeevici fusese mai demult acolo cu sania. Acum, era aşteptat pe curând aici, la Piterburg.

Alexei, fără haină, numai cu o cămaşă curată, de olandă, pentru că era într-o duminică, cu manşetele de dantelă suflecate, toca pe un fund de lemn o halcă de carne sărată. Pe masă se afla o oală de lut cu ciorbă fierbinte, o carafă cu rachiu şi trei pahare mici de cositor.

Înaintea fiecărui frate era câte o bucată de pâine rece de secară.

— Ciorbă cu carne sărată e ceva obişnuit la Moscova, spuse fraţilor săi Alexei, rumen, bine ras, cu mustăţile bălaie uşor răsucite şi cu părul tuns (peruca lui atârna pe perete, agăţată de un cui de lemn), pe când aici ne desfătam cu ea numai în zile de sărbătoare. Cât despre varză acră, aşa ceva se găseşte numai în beciul lui Alexandr Danilovici, la Bruce, la mine şi atât… Şi asta numai datorită faptului că astă-vară ne-a dat în gând să punem varză în grădină. O ducem greu, greu de tot. Toate sunt scumpe, nu se găseşte nimic.

Alexei puse carnea tăiată în oala cu ciorbă şi umplu paharele cu rachiu. După ce închinară oftând, fraţii băură şi se apucară gravi de mâncare.

— Oamenii se tem să vină încoace, femei aproape că nici nu sunt. Stăm ca într-o pustietate, zău aşa… Iarna mai e cum e, viscoleşte cumplit, e întunecime, ai treabă până peste cap… Dar într-o zi ca asta, când începe să adie un vântuleţ cald, prind să-ţi treacă prin minte lucruri despre care nici nu-ţi vine să vorbeşti… Aici, fraţilor, se cere muncă nu glumă…

Încercând să rupă cu dinţii un zgârci, Iakov spuse:

— Ai dreptate, e un ţinut păcătos.

Iakov nu era ca fraţii săi, nu se prea îngrijea de înfăţişarea lui: jacheta lui cafenie era pătată, îi lipseau nasturi, jaboul negru lucea soios pe ceafa netunsă; duhnea a mahorcă. În loc de perucă, purta părul lung până la umeri, neîngrijit.

— Ce tot vorbeşti, frăţioare? zise Alexei. Stăm într-un ţinut foarte frumos: mai jos, spre mare şi încolo către ferma Duderhof, iarba îţi ajunge până la brâu; întâlneşti dumbrăvi de mesteceni. Pe aici creşte secară, felurite zarzavaturi, poame… Fireşte că la gurile Nevei sunt smârcuri şi ţinutul e sălbatic. Dar ţarul anume a vrut să dureze oraşul aici. E un punct strategic bun şi-i potrivit ca loc. Un singur lucru e rău: suedezul te zgândăreşte cumplit. Anul trecut a tăbărât pe noi cu atâta străşnicie

dinspre râul Sestra şi cu flota dinspre mare, că ni s-a făcut inima cât un purice. Dar i-am pus pe fugă.

Acum n-are să mai vină pe mare. În ianuarie, am aruncat gabioane cu pietre în copci, lângă ostrovul Kotlin şi am cărat toată iarna pietroaie de le-am aruncat în mare. Înainte de zăpor avem gata un bastion rotund de cincizeci de tunuri. Petru Alexeevici a trimis pentru el desenele de la Voronej şi un model făcut de mâna lui şi a poruncit ca bastionul să fie numit Kronschlot.

— Cunosc treaba asta, zise Iakov, din pricina modelului ăstuia am mâncat o papară de la Petru Alexeevici. Eu i-am spus: bastionul e scund; când valurile or să vină mari, îneacă tunurile; trebuie ridicat, cu douăzeci de verşoci. Dânsul mi-a tras câteva beţe pe spinare. A doua zi de dimineaţă, m-a chemat: „Iakove, tu ai dreptate, tu ai dreptate, zice, nu eu.” Şi-mi întinde un pahar şi un covrig. Ne-am împăcat. Mi-a dat atunci luleaua asta.

Iakov scoase dintr-un buzunar, plin cu tot soiul de mărunţişuri, o pipă de lut ars cu ciubucul de vişin ros în vârf. O umplu, apoi începu să scapere, oftând, pe o iască. Gavrila, mezinul, mai înalt decât fraţii săi şi mai bine legat, cu obrajii tineri, cu mustăcioară neagră şi ochi mari, semănând cu soru-sa, cu Sanka, începu deodată să-şi lincăie ciorba cu lingura şi spuse tam-nesam:

— Alioşa, am găsit un gândac.

— E o bucăţică de cărbune, prostule. Alexei luă boţişorul negru din lingura fratelui său şi-l aruncă sub masă. Gavrila înălţă capul şi râse, dezvelindu-şi dinţii albi ca zăpada.

— Leit răposata mama. Uneori, tata arunca lingura: „Ce-i asta? Am găsit un gândac!” Măicuţa îi răspundea: „E un cărbune, dragă”. Straşnic. Tu, Alioşa, erai mai mare, dar Iakov ţine minte cum am stat o iarnă întreagă pe cuptor fără nădrăgei. Sanka ne spunea poveşti spăimoase. Da, dragii mei.

Fraţii puseră lingurile de o parte, se rezemară în coate şi căzură pe gânduri, de parcă un val de mâhnire s-ar fi

abătut, uşor, asupra tuturora. Alexei umplu paharele şi vorba se legă iară, domoală.

Alexei se plânse: supraveghea lucrările din cetate unde se tăiau scânduri pentru biserica Sfinţii Petru şi Pavel la care lucrau atunci; lipseau fierăstraiele şi topoarele, era tot mai greu să faci rost de pâine, de mei şi de sare pentru lucrători; caii care trăgeau săniile cu piatră şi cu cherestea de pe ţărmul Golfului Finic cădeau grămadă de foame. Acum nu mai puteai să cari cu sania, era nevoie de telegi, dar nu găseai roţi…

Apoi, după ce îşi mai turnară câte un pahar, fraţii începură să vorbească despre politica europeană. Erau nedumeriţi şi osândeau ceea ce se întâmpla. S-ar fi părut că ţările luminate ar fi trebuit să muncească şi să facă negustorie cinstită. Dar nu era aşa. Regele Franţei lupta pe uscat şi pe mare cu englezii, cu olandezii şi cu împăratul, iar sfârşitul războiului nu se întrevedea; turcii, care nu voiau să împartă Marea Mediterană cu Veneţia şi cu Spania, se încăierau cu aceste state, nimicindu-şi unii altora flotele. Numai Frederic, regele Prusiei, stătea deocamdată cuminte şi adulmeca, aşteptând să vadă de unde ar putea să smulgă şi el mai lesne o bucată; Saxonia, Silezia şi Polonia împreună cu Litvania erau bântuite de la un capăt la celălalt de război şi de răzmeriţe; cu două luni în urmă, regele Carol poruncise polonilor să-şi aleagă un rege nou şi acum Polonia avea doi regi: August, electorul Saxoniei şi Stanislaw Lesczinski. Panii poloni ţineau unii cu August, alţii cu Stanislaw, se înfierbântau, se băteau cu săbiile în seimuri, îşi adunau şleahta, ardeau sate şi conacuri, în vreme ce regele Carol cutreiera cu oştile sale prin Polonia, se ghiftuia, prăda, pustia oraşe şi ameninţa că după ce va izbuti să îngenunche toată ţara se va întoarce asupra lui Petru să pârjolească Moscova, să pustiască ţara rusească; atunci, el va fi un nou Alexandru Machedon. Se putea spune că înnebunise toată lumea…

Un ţurţur mare căzu deodată şi pocni, afară, în dreptul ferestrei din firida adâncă, cu patru ochiuri mici de geam.

Fraţii întoarseră capul şi priviră cerul nemărginit, umed şi albastru, cum se putea vedea numai la mare, ascultară cum picură apa repede şi zglobiu, cum zburdă în iureş vrăbiile într-o tufă desfrunzită. Atunci, fraţii începură să vorbească despre durerile lor de toate zilele

— Suntem trei fraţi, spuse îngândurat Alexei, trei oameni singuratici şi necăjiţi. Vistavoiul îmi spală cămăşile, îmi coase la nevoie nasturii, dar vorba ceea... lipseşte o mână de femeie... Ei şi apoi, dă-le-ncolo de cămăşi... Ai vrea şi tu să te aştepte o femeie la fereastră, să privească în uliţă. Aşa, vii obosit, îngheţat, te prăbuşeşti pe patul rece, cazi cu nasul în perină, ca un câine singur pe lume... De unde s-o iei?

— Asta-i întrebarea: de unde s-o iei? zise Iakov punând coatele pe masă şi scoase din lulea trei rotocoale de fum, unul după altul. Cu mine s-a mântuit, dragii mei, eu n-am să mă însor cu o proastă, cu o neştiutoare de carte, n-am ce vorbi cu asemenea femei. Dar o cneajna cu mâinile albe, ca acelea pe care le învârteşti la bal şi le spui vorbe plăcute din porunca lui Petru Alexeevici, una ca aceea nu m-ar lua ea pe mine... Aşa că îmi găsesc şi eu câte una, oricum, la o nevoie... E urât, fireşte e scârbos. Dar matematica mi-e mai dragă decât toate femeile din lume...

Alexei îi spuse încet:

— Una nu împiedică pe alta...

— Dacă vă spun, înseamnă că o împiedică. Priviţi colo în tufă, vrăbioiul n-are altă treabă decât să ţopăie peste vrabie... Dar Dumnezeu a făcut pe om pentru ca acesta să cugete. Iakov se uită la fratele său mai mic şi pufăi din lulea. Uite Gavriluşka al nostru e dibaci în privinţa asta.

Faţa lui Gavrila se îmbujoră. Ochii i se umeziră într-un zâmbet. Se fâstâcise tot şi nu mai ştia unde să se uite.

Iakov îl ghionti cu cotul:

— Haide, povesteşte... îmi place să ascult asemenea lucruri.

— Ia lăsaţi-mă... N-am ce povesti... Sunt încă tânăr... Dar Iakov şi apoi Alexei se legară de el: „Suntem fraţii

tăi, tontule, de ce te ruşinezi?” Gavrila se încăpăţână, începu să ofteze şi până la urmă povesti fraţilor săi următoarele:

— Cu puţin înainte de Crăciun, într-o seară, a venit un om de la palat acasă la Ivan Artemici şi a vestit că „Gavrila Ivanov Brovkin are poruncă să vină numaidecât la palat“. La început, Gavrila n-ar fi prea avut chef să se ducă: deşi tânăr, era ceva de capul lui, ţarul îl preţuia. Afară de asta, tocmai trăgea cu tuş chinezesc un plan gata isprăvit al unei corăbii cu două punţi pentru şantierul de la Voronej şi voia să arate desenul învăţăceilor săi de la Şcoala de navigaţie din turnul Suhareva, unde, din porunca lui Petru Alexeevici, feciorii de dvoreni, rămaşi în urmă cu cartea, învăţau cu el meşteşugul făuririi corăbiilor. Ivan Artemici îşi dojeni aspru feciorul: „Gavriuşka, pune-ţi un strai franţuzesc şi du-te unde ţi s-a poruncit. Nu se glumeşte cu daraverile astea”.

Gavrila îşi puse o haină albă de mătase, se încinse cu o lentă, scoase afară horbota de la gât, îşi stropi cu mosc peruca neagră ca pana corbului, îşi puse o mantie lungă până la pinteni şi plecă spre Kremlin cu butca tatălui său, trasă de trei cai, pe care o pizmuia toată Moscova.

Trimisul îl duse pe nişte scări înguste, pe săli întunecoase, sus, într-un vechi foişor de piatră scăpat din focul cel mare. Toate cămările de acolo erau scunde, boltite, zugrăvite cu fel şi chip de ierburi şi flori pe câmp auriu, roş şi verde. Mirosea a ceară, a tămâie veche; aerul era încins de sobele de lut ars, lângă care moţăiau motani leneşi de angora şi luceau pocale şi bărdace din care băuse poate Ivan cel Groaznic, dar care acum nu se mai foloseau, stând pitite în dosul ţiplei dulăpioarelor îngropate în zid. Plin de dispreţ pentru toate aceste fleacuri vechi, Gavrila lovea cu pintenii treptele de piatră cu înflorituri cioplite. Ajungând la cea din urmă uşă, se aplecă, trecu pragul şi o privelişte fermecătoare îi aprinse simţirile.

Sub o boltă lucind într-un auriu stins, se afla o masă

sprijinită pe nişte grifoni înaripaţi; masa era luminată de făclii. În faţa lor, o femeie tânără, cu o cabaniţă de blană pe umerii dezgoliţi se proptea cu coatele goale pe nişte foi de hârtie împrăştiate. O lumină palidă se revărsa pe chipul ei rotunjor şi fraged. Scria. Femeia puse deoparte pana de lebădă, duse mâna împodobită de inele spre părul castaniu, îndreptându-şi cosiţa groasă şi ridică spre Gavrila nişte ochi catifelaţi. Era ţarevna Natalia Alexeevna.

Gavrila nu se aruncă la picioarele ei, cum ar fi cerut-o obiceiurile barbare, ci potrivit politeţii franţuzeşti, bătu înaintea sa din piciorul stâng şi îşi flutură adânc pălăria, acoperindu-şi faţa cu zulufii negri ai perucii. Ţarevna îi zâmbi cu colţurile gurii ei mici, ieşi de după masă, ridică puţin pe de lături fusta-i largă, din atlaz de culoarea mărgăritarului şi făcu o reverenţă adâncă.

— Dumneata eşti Gavrila, feciorul lui Ivan Brovkin? întrebă ţarevna, privindu-l cu ochii ei lucioşi din pricina luminii făcliilor, de jos în sus, pentru că băiatul era înalt, cât pe ce să atingă tavanul cu peruca. Bună seara. Şezi. Sora dumitale, Alexandra Ivanovna, mi-a trimis o epistolă de la Haga. Îmi scrie că poţi să-mi fii de mare folos în treburile mele. Ai fost la Paris? Ai văzut teatrele de acolo?

Gavrila trebui să-i povestească cum, cu doi ani în urmă, de săptămâna brânzei, se dusese împreună cu doi navigatori de la Haga la Paris şi-i înşiră minunile văzute acolo: teatre, carnavaluri pe uliţi şi altele. Natalia Alexeevna voia să ştie totul cu de-amănuntul. Bătea nerăbdătoare din picior când băiatul şovăia, neputând s-o lămurească bine. Încântată, se apropia de el, privindu-l cu ochii ei mari şi deschidea puţin gura, minunându-se de obiceiurile franţuzeşti.

— Poftim, spuse ea, acolo oamenii nu stau ca ursul în bârlog, ştiu să petreacă şi să-i facă şi pe alţii să râdă, dănţuiesc pe uliţi şi ascultă cu plăcere comedii… Aşa ceva trebuie să facem şi noi. Am auzit că eşti inginer. Am să-ţi dau poruncă să clădeşti din nou o sală pe care am ales-o pentru teatru… Ia o lumânare şi hai cu mine…

Gavrila luă un sfeşnic cu lumânarea aprinsă. Călcând uşor şi foşnind din fustă, Natalia Alexeevna o luă înainte prin cămările boltite, în care motanii de angora se trezeau lângă sobele calde, se întindeau şi se culcau din nou, alintându-se, iar chipurile aspre ale ţarilor Moscovei priveau neîndurătoare de pe bolţi în urma ţarevnei Natalia, care se ducea afund, spre iad, trăgând după ea şi pe tânărul cu perucă cu coarne ca de drac şi dimpreună cu ei toate bunele şi vechile datini moscovite. Pe scăriţa repede şi îngustă, care cobora în beznă, Natalia Alexeevna se înfricoşă şi îşi trecu braţul gol pe sub cotul lui Gavrila. Acesta simţi căldura umărului ei, mireasma părului, a cabaniţei. Ţarevna păşea, scoţându-şi de sub poalele fustei condurii de safian cu vârf lat şi, aplecându-se în întuneric, cobora cu tot mai multă băgare de seamă. Gavrila simţi că-l trec fiorii. Glasul parcă îi era sugrumat. Când ajunseră jos, ea îl privi în ochi repede şi cu luare aminte.

— Aici e, îi spuse, arătând o uşă scundă, îmbrăcată cu postav mâncat de molii.

Natalia Alexeevna trecu cea dintâi peste pragul înalt, intrând într-o beznă caldă, unde mirosea a şoareci şi a colb. Ridicând mult făclia, Gavrila văzu o sală mare şi boltită, cu patru stâlpi scunzi.

Odinioară, acolo fusese sala de mâncare, unde smeritul ţar Mihail Feodorovici se ospăta împreună cu Zemski Sobor[111]. Zugrăveala de pe bolţi şi de pe stâlpi se scorojise, podelele scârţâiau. În fund, atârnau în cuie peruci făcute din rafie, mantii de hârtie şi alte marafeturi trebuitoare comedianţilor; într-un colţ erau aruncate claie peste grămadă cununi şi platoşe de tinichea, buzdugane, paloşe de lemn. Jeţuri rupte, tot ce rămăsese de la teatrul nemţesc al lui Johann Kunst, care înfăţişase

[111] *Zemski Sobor* - Adunarea reprezentanţilor tuturor păturilor conducătoare, care era convocată în veacurile al XVI-lea şi al XVII-lea, la iniţiativa ţarului. Primul Sobor a fost convocat de ţarul Ivan al IV-lea în 1519. La un astfel de Sobor a fost ales ţar Boris Godunov. Zemski Sobor a fost desfiinţat de Petru I (n.r.)

comedii în Piaţa Roşie şi fusese desfiinţat de curând din pricină că era prostesc şi foarte necuviincios.

— Aici va fi teatrul meu, spuse Natalia. În partea asta, ai să faci o podină pentru comedianţi, cu perdea şi cu opaiţe, iar în partea cealaltă, laviţe pentru privitori. Bolţile trebuie zugrăvite cât mai frumos. Dacă e desfătare, desfătare să fie…

Gavrila o însoţi pe ţarevna Natalia pe aceeaşi scară, înapoi. Ea îi dădu drumul, după ce-l lăsă să-i sărute mâna. Gavrila se întoarse acasă după miezul nopţii. Aşa cum venise, cu peruca şi cu hainele pe el, se trânti pe pat şi rămase cu ochii aţintiţi în tavan, ca şi cum la lumina şovăielnică a făcliei, pe jumătate topită, ar mai fi văzut chipul rotund cu ochii catifelaţi şi pătrunzători, gura mică ce rostea vorbele blând, umerii fragezi, pe jumătate acoperiţi de blana înmiresmată. I se părea că cutele grele ale fustei de culoarea mărgăritarului foşnesc încă, trecându-i prin faţă în întunericul cald…

A doua seară, ţarevna Natalia îl chemă din nou şi-i ceti *Taina cuptorului*, o comedie scrisă de ea, în care vorbea despre trei tineri închişi intr-un cuptor încins. N-o isprăvise încă. Gavrila ascultă până târziu glasul ţarevnei care rostea, jucându-se cu pana de lebădă, stihuri bine închegate şi se întreba dacă nu-i el cumva unul din cei trei tineri căruia îi venea să urle de fericire, ca un nebun, stând despuiat într-un cuptor încins…

Purcese cu toată înflăcărarea să dreagă sala cea veche, deşi, de la început, diecii de la Despărţământul palatelor îi puseră piedici şi tărăgănară treaba, zăbovind să-i dea cherestea, var, cuie şi altele. Ivan Artemici tăcea, deşi îşi dădea seama că Gavrila a lăsat baltă desenele, că nu se mai duce la Şcoala de navigaţie, că şade la masă fără să se atingă de mâncare, cu ochii aţintiţi buimac în gol, iar noaptea, când lumea doarme, arde o lumânare întreagă de un altîn. O singură dată, după ce molfăi puţin în tăcere, Ivan Artemici îşi dojeni feciorul, frământându-şi degetele la spate: „Gavriuşka, am să-ţi spun un singur lucru: te joci cu focul. Bagă de

seamă…”

În postul mare, ţarul Petru a trecut prin Moscova în drum de la Voronej spre Svir şi i-a poruncit lui Gavrila să plece cu fratele său Iakov la Piterburg să dureze o schelă. Aşa că a pus cruce îndeletnicirilor lui cu teatrul…

Şi cu asta Gavrila îşi isprăvi povestirea. Se sculă de la masă, descheie şiragul de bumbi la bluza sa olandeză, o desfăcu la piept şi, vârând mâinile în buzunarele pantalonilor săi scurţi şi umflaţi ca nişte burdufuri, începu să măsoare odaia în lung şi în lat.

Alexei spuse:

— Nu poţi s-o uiţi?

— Nu… Nici nu vreau să uit: chiar de m-ar paşte ştreangul…

Bătând cu degetele în masă, Iakov zise:

— De la măicuţa mi se trage pojarul ăsta, inima asta pârdalnică… Sanka e la fel… N-ai ce să-i faci, boală fără leac… Fraţilor, să umplem paharele şi să bem în amintirea bunei noastre mame, Avdotia Evdokimovna…

În clipa aceasta, în tindă, cineva tropăi din cizme, scuturându-se de glod, zornăi din pinteni şi smuci uşa. Alexandr Danilovici Menşikov, porucic tunar din polcul Preobrajenski, guvernatorul general al Ingriei, Kareliei şi Estlandei, guvernatorul Schlüsselburgului, îmbrăcat cu o pelerină neagră stropită de noroi şi cu un tricorn negru cu galon de argint, intră înăuntru.

2

— Doamne, ce fumăraie! Staţi jos, staţi jos, lăsaţi milităria. Noroc! spuse Alexandr Danilovici cu glas aspru şi totodată prietenos. Mergem spre râu? Apoi, după ce îşi lepădă pelerina şi îşi scoase tricornul împreună cu peruca uriaşă, se aşeză la masă şi se uită la ciolanele roase şi la castronul gol. De plictiseală, am mâncat devreme, m-am culcat pentru un ceas şi, când m-am trezit, în casă nu mai era nimeni, nici musafiri, nici slugi. L-au părăsit pe guvernatorul general… Aş fi putut să mor în somn şi n-ar

fi ştiut nimeni. Îi făcu lui Alexei cu ochiul. Domnule podpolcovnic, dă-mi şi mie nişte rachiu cu piper şi fă-mi rost de nişte varză, că mă doare capul, nu ştiu nici eu de ce. Dar voi cum staţi, fraţi corăbieri? Trebuie să ne grăbim. Am să vin mâine să văd ce s-a mai făcut.

Alexei aduse din tindă nişte varză şi o carafă. Alexandr Danilovici, depărtând degetul mic, îngrijit, cu un inel mare, pe care sclipeau briliante, îşi umplu cu băgare de seamă paharul, luă cu degetele un crâmpei de varză cu pojghiţă de gheaţă pe deasupra, închise pe jumătate ochii, îşi goli paharul, deschise ochii şi începu să ronţăie varza zgomotos.

— Urâtă zi e duminica, mă plictisesc de moarte! Sau poate că primăvara de aici e aşa de păcătoasă?… Mă doare tot trupul şi mă sâcâie!… Nu sunt femei, asta-i pricina!… Halal cuceritori! Ca să vedeţi unde am ajuns cu războiul! Am durat un oraş şi n-avem femei! Zău c-am să-l rog pe Petru Alexeevici să mă lase în pace. N-am chef să mai fiu guvernator general… Mai bine mă fac negustor la Moscova în bazar, s-o duc de azi pe mâine… Ce fete sunt la Moscova! Venere, nu altceva! Ochi vicleni, obraji calzi, drăgăstoase, zâmbăreţe… Haideţi să mergem la râu, aici e un aer îmbâcsit..

Alexandr Danilovici nu putea să stea mult pe loc, n-avea vreme niciodată, ca toţi aceia care lucrau cu ţarul Petru. Spunea una, dar gândea alta. Era foarte greu să-i intri în voie. Primejdios om. Îşi puse din nou peruca şi pelerina căptuşită cu samuri şi ieşi din casă împreună cu fraţii Brovkin. Vântul călduţ pătrunzător şi umed îl izbi numaidecât în faţă. Pe tot ostrovul Fomin, cum i se spunea odinioară, acum aşezarea Piterburgskaia, pinii fremătau duios şi vuitor, de parcă din adâncul tăriilor albastre ar fi curs un râu… Ciorile croncăneau, rotindu-se deasupra mestecenilor rari şi desfrunziţi.

Casa de lut a lui Alexei se afla în fundul pieţei Troiţkaia, curăţată de pădure, aproape de nişte prăvălii de lemn ridicate de curând. Uşile şi ferestrele prăvăliilor erau astupate cu scânduri bătute cruciş; negustorii nu

veniseră încă. În dreapta se vedeau valurile de pământ şi bastioanele cetăţii deszăpezite. Deocamdată un singur bastion, acela al tunarului Petru Alexeev, era îmbrăcat în piatră până la jumătate. În aşteptarea flotei care urma să vină, un pavilion naval alb, cu crucea Sfântului Andrei, fâlfâia în vârful catargului.

Vântul stârnea vălurele mărunte în băltoacele din piaţă. Fără să se uite unde calcă, Alexandr Danilovici trecea de-a dreptul prin apă, îndreptându-se spre Neva. Piaţa principală a Piterburgului nu exista încă decât cu numele şi pe planurile pe care Petru Alexeevici le făcea în carnetul său. Nu se vedea decât o bisericuţă clădită din bârne, năpădită de muşchi, soborul Troiţki şi aproape de ea, mai spre apă, casa lui Petru Alexeevici, clădită îngrijit din lemn, cu două odăi, îmbrăcată pe din afară cu scânduri şi vopsită aşa fel ca să pară că-i de cărămidă. Pe acoperiş se aflau un mortier de lemn şi două ghiulele, vopsite, arătând ca şi cum erau gata de tragere.

De partea cealaltă a pieţei era o casă olandeză scundă, care te îndemna să intri înăuntru: pe coşul ei ieşea întotdeauna fum; prin fereastra cu geamuri împâclite se vedeau atârnând vase de cositor şi cârnaţi, iar la uşa de intrare era zugrăvit un pilot de corabie fioros, cu barbă de pirat, ţinând într-o mână o cană de bere, iar în cealaltă stacana pentru zaruri. Deasupra intrării scârţâia într-o prăjină firma: „La cele patru fregate”.

Când ajunseră pe malul apei, vântul le umflă pelerinele şi le zburli perucile. Pe gheaţa albastră a Nevei se vedeau copci mari şi făgaşe pline de balegă. Alexandr Danilovici se supără deodată:

— 2 000 de ruble pentru toate lucrările! Auzi dumneata, păcătoşii, nemernicii, ticăloşii! Apăi, îi dau dracului pe cinovnici, pe dieci şi despărţămintele! Cei din Moscova tremură pentru fiecare ban, strică hârtia de pomană! Eu sunt stăpân aici! Am bani, am cai, pot să-mi fac rost de oricâţi oameni buni vreau, treaba mea de unde îi iau… Măi Brovkinilor, să ţineţi minte că n-aţi venit

aici ca să trageţi la aghioase… Nu mâncaţi, nu dormiţi, dar la sfârşitul lui mai, să fie gata toate arsanalele, stăvilarele şi hambarele… Şi nu numai pe malul stâng, unde vi s-a poruncit… Aici, în aşezarea Piterburgskaia, trebuie rânduit în aşa fel ca vase mari să poată trage la chei… Alexandr Danilovici mergea repede pe mal, arătând unde să se bată parii şi unde să se ridice arsanalele. După o izbândă pe mare, vasul-amiral se va apropia cu pânzele zdrenţuite bubuind din tunuri. Ce trebuie să facă, să tragă la gurile Fontankăi? Nu, aici! (Bătu din picior într-o băltoacă). Dacă se întâmplă să vină vreun oaspete bogat din Englitera sau din Olanda, aici e casa lui Petru Alexeevici, dincolo e casa mea, poftim, coborâţi…

Casa lui Alexandr Danilovici, palatul guvernatorului, aşezată la vreo sută de stânjeni de aceea a ţarului aflată mai în susul apei, fusese făcută în grabă din paiantă. Era tencuită şi avea un acoperiş olandez înalt, care se vedea de departe, din larg. În mijlociul faţadei se afla o scară cu doi pilaştri ieşiţi şi cu portic. Pe arcada dreaptă a porticului, era culcat un Neptun de lemn aurit, cu tridentul în mână, iar pe arcada stângă o naiadă cu sâni dolofani, sprijinită cu cotul de o amforă răsturnată. În triunghiul porticului era o monogramă „A. M.”, cu un şarpe încolăcit în jurul slovelor. Pe acoperiş fâlfâia, într-un catarg, steagul guvernatorului general. În faţa casei străjuiau două tunuri.

— Nu mi-e ruşine să-mi arăt casa străinilor. Frumoşi sunt zeii ăştia marini, straşnic de frumoşi! Parcă acum au ieşit din mare şi s-au culcat deasupra scării mele… Iar când o să vină flota din Svir şi o să treacă pe aici, tragem cu tunurile… Straşnic!…

Alexandr Danilovici se uita cu drag la casa lui, închizând pe jumătate ochii albaştri. Pe urmă întoarse capul şi tuşi supărat, uitându-se în depărtare la malul stâng, pe care vântul legăna nişte pini singuratici, printre buturugi şi întinderi golaşe.

— Păcat că s-au făcut stricăciuni acolo… (Arătă cu

bastonul spre locul unde Fontanka ieşea din Neva). Ce privelişte se deschidea de la ferestrele mele, ce codru era, ca un zid. Pe locul acela ar fi trebuit să facem un *plaisir*, pentru petreceri de vară… L-au tăiat! Ei, drăcie, aşa-i totdeauna… Ce să- i faci… Şi acum hai la mine, să mâncăm şi să bem ceva…

— Domnule guvernator general, zise Alexei, ia priviţi: ce-i cu toate săniile acelea care merg pe Neva la vale?… N-o fi ţarul?

Alexandr Danilovici aruncă o privire: „El e!“ Se învioră într-o clipă. Fraţii Brovkin alergară care încotro, ca să dea porunci, iar Menşikov se îndreptă repede spre casă, chemând oamenii cu glas tunător. Nu mult după aceea se întoarse la mal, oprindu-se pe nişte scânduri întinse peste gheaţă, îmbrăcat cu mundirul polcului Preobrajenski, cu manşete roşii, uriaşe, cusute cu ceaprazuri de aur, cu o lentă de mătase petrecută peste umăr şi cu spada; aceeaşi spadă cu care doi ani mai înainte se urcase pe bordul unei fregate suedeze, la gurile Nevei.

Convoiul lung de sănii se apropia pe gheaţa umflată a Nevei, la care îţi era frică să te şi uiţi.

Îndemnându-şi caii obosiţi, vreo cincizeci de dragoni se îndreptară spre mal, ocolind copcile din gheaţă. Un rădvan greu, îmbrăcat cu piele, coti în urma lor prin apă şi se opri în faţa scândurilor. De îndată ce un picior lung, încălţat cu botfori, ieşi din fundul rădvanului, de sub blănile de urs, cele două tunuri din faţa casei guvernatorului general bubuiră. În urma botforului ieşiră două mâneci de blană, din care apărură nişte degete cu unghiile tari. Acestea se prinseră de căptuşeala de piele a rădvanului, dinlăuntrul căruia se auzi un glas gros:

— Ei, drăcie! Danilîci, ajută-mă, nu pot să ies…

Alexandr Danilovici sări de pe scânduri în apa care îi ajungea până la genunchi şi-l trase afară pe ţar. În clipa aceasta, de pe toate bastioanele fortăreţei Petropavlovskaia ţâşniră flăcări şi ele se învăluiră în fum în vreme ce bubuiturile se rostogoleau peste apele

Nevei. Un stindard se înălţă în vânt pe catargul din faţa casei ţarului.

Petru Alexeevici se urcă pe scânduri, se întinse, se îndreptă de spate, îşi dădu căciula pe ceafă şi, înainte de toate, se uită la Danilîci, la faţa lui lungă, roşie de bucurie şi la sprâncenele care se arcuiau. Îl luă de obraz şi-l strânse:

— Să trăieşti, camarade… N-ai binevoit să vii la mine, te-am aşteptat… Ei, acuma am venit eu la tine… Ia-mi blana. Drumul e prost, mai jos de Schlüsselburg era cât pe ce să ne înecăm. M-au deşelat hopurile, mă furnică în picioare…

Petru Alexeevici rămase în dolmanul său de postav, căptuşit cu blană de veveriţă. Ridicându-şi în bătaia vântului faţa rotundă şi nerasă, cu mustăţile zburlite, privi nourii de primăvară ce se călătoreau spre zări, umbrele repezi ce pluteau peste băltoace şi copci, soarele voios şi cald ce strălucea prin nouri, dincolo de ostrovul Vasilievski. Nările îi fremătară şi în colţurile gurii lui mici se iviră gropiţe,

— E un rai! rosti. Zău, Danilîci, e un rai, e raiul pe pământ… Miroase a mare…

Oamenii alergau peste piaţă, împroşcând apa din băltoace. În urma lor se apropiau în rânduri aliniate ostaşii din polcurile Preobrajenski şi Semionovski, îmbrăcaţi cu mundire verzi strâmte şi cu ghetre albe, ropotind apăsat cu bocancii şi ţinând puştile cu spăngile înainte.

3

— … La Varşovia, a spus la masă, în casa cardinalului Kadziewski: „Nu las nici o coajă de nucă să intre în Neva. Nici să nu se gândească moscoviţii vă vor rămâne la mare… După ce isprăvesc cu August, sparg Sankt-Pitersburgul în dinţi ca un sâmbure de vişină şi-l scuip afară…”

— Hm, nerod mai e, fir-ar al naibii să fie (Alexandr

Danilovici şedea în pielea goală pe o laviţă şi îşi săpunea capul). Dacă mă întâlneam cu viteazul ăsta pe câmpul de luptă, îi arătam eu sâmbure de vişină…

— Şi a mai spus: „Nu las nici o corabie englezească să treacă spre Arhanghelsk. Negustorilor moscoviţi o să le putrezească mult şi bine marfa în magazii”.

— Dar *Min Herz*, nu ne putrezeşte cumva marfa?

— Un convoi de treizeci şi două de corăbii englezeşti, apărate de patru fregate, au sosit cu ajutorul lui Dumnezeu fără pierderi la Arhanghelsk. Au adus fier, oţel, aramă pentru tunuri, tutun în butoaie şi multe alte lucruri, care nu ne trebuiau, dar pe care am fost nevoiţi să le cumpărăm.

— Ce să-i faci, *Min Herz*, n-o să rămânem în pagubă… Trebuia să aibă şi ei o plăcere, au înfruntat marea ca nişte viteji… Vrei să arunce nişte cvas? Nartov! strigă Alexandr Danilovici, păşind binişor pe duşumeaua udă, de curând dată la rindea, spre uşa scundă care ducea în tinda băii. Ai murit, Nartov? Ia oala şi aruncă nişte cvas…

Petru Alexeevici şedea culcat pe o poliţă tocmai sub tavan, cu genunchii slabi îndoiţi şi îşi făcea vânt cu măturica. Nartov, vistavoiul, dăduse drumul la abur de două ori şi aruncase peste el apă rece ca gheaţa. Acum Petru se odihnea. Venise să facă baie îndată după sosire, ca să mănânce cu poftă.

Baia era subţire, făcută din lemn de tei. Petru Alexeevici nu se mai îndura să plece de acolo, deşi musafirii îl aşteptau nerăbdători de două ceasuri în sufrageria din casa guvernatorului general.

Nartov deschise uşa de aramă a cuptorului, se dădu la o parte şi aruncă o oală de cvas în fundul lui, pe pietrele încinse. Aburi deşi şi iuţi se ridicară până în tavan, încălzind trupul. În toate cămările se răspândi un miros plăcut de pâine. Tuşind, Petru Alexeevici se bătea pe piept cu frunzele măturicii de mesteacăn.

— *Min Herz*, Gavrila Brovkin zice că la Paris, bunăoară, lumea nu se pricepe să facă baie de aburi, cu atât mai puţin de cvas şi că oamenii sunt pe acolo piperniciţi.

— În schimb lumea de acolo se pricepe la alte lucruri, la care n-ar strica să ne pricepem şi noi, spuse Petru Alexeevici. Negustorii noştri sunt adevăraţi sălbatici: cât m-am luptat cu ei în Arhanghelsk! Ţin morţiş să-şi vândă marfa stricată: te mint, se jură, se văietă atâta vreme ca să-ţi bage pe gât marfa stricată, până li se strică şi aceea bună… În Dvina de Sus e atâta peşte că, dacă vâri o vâslă în apă, stă în picioare. Sunt scrumbii puzderie, mari de tot, uite-aşa… Dar nu poţi să treci prin faţa magaziilor din pricina duhorii… Am stat de vorbă cu ei la Sfatul negustorilor, întâi cu binişorul, pe urmă n-am mai avut încotro şi mi-am ieşit din sărite.

Alexandr Danilovici oftă mâhnit.

— Aşa-i firea noastră, păcătoasă, *Min Herz*… Capete proaste… Pe afurisiţii ăştia de negustori dacă-i laşi fără frâu îţi aiuresc toată ţara… Nartov, adu nişte bere rece…

Petru Alexeevici se aşeză în capul oaselor pe poliţă cu picioarele lungi atârnând în jos şi cu capul plecat. Din părul său castaniu-închis, cârlionţat, picura sudoarea.

— E bine, spuse el. E foarte bine. Aşa, dragul meu… Nu putem să trăim fără Piterburg, cum nu poate trupul trăi fără suflet.

4

Acolo la marginea pământului rusesc, în acel golf cucerit, la masa lui Menşikov şedeau nişte oameni noi, aceia care, după vorba ţarului Petru „de acum înainte boieria va fi socotită după vrednicie”, ieşiseră din izbele lor datorită numai iscusinţei şi hărniciei lor, lepădaseră opincile, încălţaseră ghete de iuft cu boturi turtite şi cu cătărămi şi, în loc să tot jelească: „Doamne, pentru ce m-ai osândit să urlu de foame în frig?”, se aşezau ca acum, în jurul meselor îmbelşugate, să vorbească de voie, de nevoie, despre treburile ţării. Erau acolo fraţii Brovkin, Fedosei Skleaev şi Gavrila Avdeevici Menşikov, cunoscuţi meşteri corăbieri care îl însoţeau pe Petru Alexeevici de la Voronej spre Svir; antreprenorul de lucrări Ermolai

Negomorski din Novgorod, cu ochii scânteietori ca ai motanilor noaptea; Terenti Buda, meşter de ancore şi Efrem Tarakanov, vestit dăltuitor în lemn şi poleitor.

De altfel, la masă nu erau numai oameni din neam de rând: în stânga lui Petru Alexeevici stătea Roman Bruce, un scoţian roşcovan, din spiţă regească, cu obrazul osos şi cu nişte buze subţiri, strânse aprig, matematician şi iubitor de cărţi, ca şi fratele său, Iakov. Amândoi se născuseră la Moscova, în aşezarea nemţească şi se aflaseră în preajma lui Petru Alexeevici din vremea copilăriei sale, socotindu-i cauza ca lupta lor proprie. Mai era la masă şi cneazul Mihail Mihailovici Goliţîn, polcovnic în gardă, un bărbat cu ochi de şoim, galeş şi semeţ, cu o mustăcioară subţire sub nasul ascuţit, care-şi câştigase faimă de viteaz la asaltul Schlüsselburgului. Bea cam mult, ca şi ceilalţi, se îngălbenea tot mai mult şi zornăia din pinteni sub masă. Mai era acolo şi Kornelius Kruyth, viceamiralul viitoarei flote a Mării Baltice, marinarul pribeag, cu zbârcituri adânci şi aspre pe obrazul tăbăcit parcă şi cu ochi sticloşi, ciudaţi ca adâncurile reci ale mării. Era la masă şi generalul-maior Chambers, un om îndesat, cu fălcile zdravene şi cu nasul coroiat şi acesta un vântură-lume, dintre aceia care, crezând în norocul ţarului Petru, îi pusese la picioare tot avutul său: spada, vitejia şi cinstea ostăşească. Se mai afla de faţă şi Gavrila Ivanovici Golovkin cel domol, cancelarul ţarului, om isteţ şi şiret, ajutorul lui Menşikov la zidirea oraşului şi a cetăţii.

Musafirii glăsuiau toţi deodată, lărmuind. Unii din ei vorbeau tare, dinadins, ca să fie auziţi de ţar.

În odaia cu tavan înalt mirosea a tencuială umedă; pe pereţii albi ardeau lumânări în candelabre cu câte trei braţe şi cu oglinjoare de aramă; sumedenie de lumânări erau răspândite şi pe masa acoperită cu o pânză pestriţă, vârâte în carafe goale, printre tipsiile de cositor şi tăvile de lut, pe care se răsfăţau tot felul de bucate cu care guvernatorul general îşi ospăta musafirii: şunci şi limbi, cârnaţi afumaţi, gâşte şi iepuri, varză, ridichi, castraveţi

muraţi, tot ceea ce Negomorski, antreprenorul de lucrări, îi adusese în dar lui Alexandr Danilovici.

Cea mai aprinsă gâlceavă se stârni în legătură cu hrana şi cu nutreţul. Oaspeţii se ciorovăiau: care şi cât primise fiecare? Hrana venea din Novgorod, de la Despărţământul cel mare al proviantului — vara, cu barcazurile pe Volhov şi pe lacul Ladoga, iar iarna pe drumul de cu rând croit prin codrii deşi — fiind trimeasă la magaziile din Schlüsselburg, unde era apărată de zidurile zdravene ale cetăţii. Acolo privegheau slujbaşi dintre oamenii cei mai buni, care trimeteau la cerere marfă la Piterburg pentru ostaşii din aşezarea Vâborgskaia, pentru felurite despărţăminte ce aveau în grijă clădirea de case. Pentru lucrătorii veniţi în trei schimburi, din april până în septembrie, salahori, tăietori de lemne, dulgheri, zidari şi tinichigii drumul de la Novgorod era greu şi ţinutul învecinat pustiit de război; nu se găseau de nici unele prin apropiere, era mereu lipsă de hrană şi, de aceea, Bruce, Chambers, Kruyth şi alţii mai mici puneau mâna pe tot ce apucau. Acum, la masă, se înfierbântaseră şi se răfuiau.

Lui Petru Alexeevici i se adusese mâncare caldă: tăiţei. Câţiva ostaşi, trimeşi fiecare în altă parte, izbutiseră să găsească, pentru tăiţei, un cocoş într-o ogradă de lângă Fontanka, la un pescar finez, care căpătase cu acest prilej cinci altîni pentru o orătanie bătrână. După ce mâncă, Petru Alexeevici puse pe masă mâinile sale lungi cu palme mari şi cu vinele umflate după baie. Vorbea puţin şi asculta cu luare aminte; ochii lui bulbucaţi priveau aspru, înfricoşător. Când însă, umplându-şi pipa sau din altă pricină, pleca ochii, faţa lui cu obrajii rotunzi şi cu nasul scurt părea blajină, îndemnând: „Nu te sfii, vino şi ciocneşte cupa cu mine”. „În sănătatea dumitale, domnule tunar!“ Fireşte, după cum era omul, pe unii nici nu-i privea, altora le răspundea clătinând din cap şi atunci părul lui castaniu-închis, subţire şi creţ, flutura. „În cinstea lui Bachus!” închina el cu voce de bas şi dădea de duşcă pe gât aşa

cum învăţase de la piloţi şi de la marinari în Olanda, fără să atingă buzele de cupă.

Petru Alexeevici era mulţumit în ziua aceea şi de faptul că Danilîci ridicase în ciuda suedezilor o casă atât de frumoasă, cu un Neptun şi cu o naiadă deasupra intrării, era mulţumit văzându-se înconjurat de oameni de-ai lui, care vorbeau şi se înfierbântau pentru o cauză mare, fără a se gândi cât e de primejdioasă şi dacă va izbândi. Ceea ce îi bucura îndeosebi inima era faptul că aici unde gândurile care ţinteau departe, se împletiseră cu începuturile grele, totul devenise aievea. Tot ce însemnase, ca să nu uite, cu slove neciteţe în carnetul său gros, pe care-l ţinea în buzunar, alături de un capăt bont de plaivaz, alături de pipă şi de punga cu tutun, toate acestea prinseseră fiinţă: vântul flutura steagul pe bastionul cetăţii, parii răsăreau din malurile mocirloase, peste tot forfoteau oameni trudiţi şi plini de griji; trăia o aşezare mică încă, dar cu toate cele cuvenite.

Muşcându-şi chihlimbarul pipei, Petru Alexeevici asculta şi nu asculta cele ce-i spunea oţărât Bruce despre nişte fân încins, nici ceea ce-i striga Chambers, beat, încercând să ajungă cu cupa la el… Aici stătea cu picioarele pe pământul iubit, pământul mult dorit. Era frumoasă, fireşte şi Marea de Azov, cea albicioasă şi caldă, cucerită cu atâta trudă, era frumoasă şi Marea Albă, care îşi tălăzuia valurile reci sub perdeluirile ceţurilor, dar nu se asemuiau cu Marea Baltică, cu acest drum larg spre oraşe minunate, spre ţări bogate. Până şi inima bătea aici altfel, gândurile parcă se înaripau şi puterile sporeau.

Alexandr Danilovici privea când şi când cum fremătau tot mai aprins nările lui *Min Herz* şi cum scotea din lulea rotogoale de fum din ce în ce mai groase.

— Hei, ispråviţi o dată! strigă el, pe neaşteptate. Ovăz, mei, ovăz, mei! Domnul tunar n-a venit aici ca să asculte numai despre ovăz şi mei. Făcu semn cu ochiul unui bărbat gras, îmbrăcat cu o jachetă scurtă şi înfoiată, care zâmbea blajin. Felten, ia toarnă nişte vin din acela…

Menşikov se întoarse spre Petru Alexeevici cu un aer de aşteptare. Ca de obicei, ghicise, cetise în ochii întunecaţi ai ţarului că, în sfârşit, sosise clipa când tot ce mocnea în el, tot ce-l frământa, tot ce-l zbuciuma, tot ce întorsese pe toate feţele în capul său se preschimbase deodată într-o hotărâtă şi nestrămutată voinţă… Acum nu mai puteai să-i stai în cale, să mergi împotriva voinţei lui.

Mesenii tăcură. Nu se mai auzea decât gâlgâitul vinului care curgea în cupe dintr-o damigeană pântecoasă. Fără să ia mâinile de pe masă, Petru Alexeevici se lăsă pe speteaza jeţului său aurit:

— Regele Carol e viteaz, dar nu-i deştept, începu el rar, rostind cuvintele ca moscoviţii. E foarte îngâmfat. În anul 1700 a dat cu piciorul norocului. Dacă izbândea, nu mai beam noi vin aici. Învălmăşeala de la Narva ne-a făcut un mare bine. Fierul bătut se căleşte, iar omul se îmbărbătează. Am învăţat multe lucruri, la care nici nu ne gândisem măcar. Generalii noştri, în cap cu Boris Petrovici Şeremetiev şi Anikita Ivanovici Repnin, au arătat lumii întregi că suedezii nu sunt chiar atât de grozavi şi că pot fi bătuţi atât în câmp deschis, cât şi pe ziduri. Voi, copiii inimii mele, aţi cucerit şi aţi rânduit locul acesta sfânt. Zeul Neptun, stăpânul adâncurilor mării, străjuieşte casa acestui dregător, în aşteptarea corăbiilor la care am muncit cu toţii, pentru care am făcut bătături la mâini.

Dar dacă ne-am întărit la Piterburg, este oare cuminte să ne apărăm de suedezi numai şi numai la râul Sestra şi la ostrovul Kotlin? Să aşteptăm ca, după ce se va fi plictisit să lupte cu visele sale, Carol să-şi ia oştile din Europa şi să le întoarcă asupra noastră? Atunci cred că nici zeul Neptun nu ne-ar mai putea scăpa… Aici e inima noastră. Iar Carol trebuie întâmpinat departe, spre margine, în cetăţi trainice. Trebuie să fim cutezători şi să pornim noi împotriva lui. De îndată ce se vor scurge sloiurile, să ne năpustim asupra Kexholmului, să-l cucerim pentru ca lacul Ladoga să fie din nou al nostru, aşa cum a fost odinioară şi pentru ca flota noastră să

poată naviga fără teamă. Trebuie să trecem dincolo de râul Narova, să luăm Narva, dar de data aceasta fără greş. Prieteni, să ne pregătim grabnic de luptă. Orice întârziere înseamnă pieirea noastră.

5

Petru Alexeevici privi prin fumul de tutun, printre cercevelele dese ale ferestrelor, spre cornul lunii care se oprise din goana sa necurmată printre ceţurile sfâşiate şi rămăsese neclintită, spânzurată în înalt.

— Şezi, Danilîci, şezi, nu-i nevoie să ieşi cu mine. Mă duc să iau puţin aer şi mă întorc îndată.

Petru se sculă de la masă şi ieşi pe scară, sub Neptun şi sub naiada cu sânii mari şi cu amfora de aur. Un vântuleţ blând şi înmiresmat îi gâdilă nările. Îşi vârî pipa în buzunar. Un om cu capul gol, în suman şi opinci, se dezlipi de zidul casei, din spatele unui pilaştrii, se lăsă în genunchi şi ridică deasupra capului său o foaie de hârtie…

— Ce vrei? îl întrebă Petru Alexeevici. Cine eşti? Scoală-te! Nu cunoşti ucazul?

— Măria ta, zise omul cu glas slab şi pătrunzător, vine cu jalbă Andriuşka Golikov, om nevoiaş şi sărman, înglodat în datorii şi fără de apărare… Pier, măria ta… Fie-ţi milă de mine…

Petru Alexeevici trase supărat aer pe nas, luă, tot supărat, jalba în mână şi-i mai porunci o dată să se scoale:

— Fugi de muncă? Eşti bolnav? Vă dă rachiu din cucuruz de pin, aşa cum am poruncit?

— Măria ta, sunt sănătos, nu fug de muncă, sap, car piatră, tai bârne… Măria ta, o putere minunată se pierde în mine… Sunt zugrav din neamul Golikovilor, zugrav de icoane de la Paleh. Ştiu să zugrăvesc chipuri de oameni ca vii, nu îmbătrânesc, nu mor şi duhul trăieşte veşnic în ele… Ştiu să zugrăvesc cu iscusinţă valurile mării cu corăbii şi cu fumul tunurilor…

Petru Alexeevici mai sforăi o dată, dar de data asta fără supărare.

— Ştii să zugrăveşti corăbii? Cum să te cred că nu minţi?

— Nu stau departe, aş aduce şi-aş arăta nişte zugrăveli, dar le-am făcut pe perete, pe tencuială şi cu cărbune, nu cu vopsele… N-am nici vopsele, nici pensule de păr. Le visez numai… Măria ta, dacă-mi dai nişte vopsele, barem cât un degetar şi câteva pensule, îţi slujesc cu credinţă, intru şi în foc…

Petru Alexeevici sforăi a treia oară, din nasul lui scurt:

— Hai! Şi, ridicând ochii spre luna care scânteia pe pojghiţa subţire de gheaţă ce acoperea băltoacele şi pârâia sub botfori, porni vijelios, după obiceiul lui. Andrei Golikov se luă fuga după el, uitându-se pieziş la umbra neobişnuit de lungă a ţarului şi căutând să nu calce pe ea.

Trecură de piaţă, cotiră pe sub nişte pini rari şi ajunseră la Bolşaia Nevka, unde se găseau pe mal nişte bordeie mici, acoperite cu brazde de iarbă, în care se adăposteau dulgherii de la binale.

Ajungând în dreptul unuia din ele, fâstâcit, Andriuşka deschise o uşă de scânduri prost îmbucate, făcând mereu plecăciuni şi tânguindu-se în şoaptă. Petru Alexeevici se aplecă şi intră înăuntru. Vreo douăzeci de oameni dormeau pe o laiţă mare. Picioarele lor goale ieşeau de sub cojoace şi de sub rogojini. Un bătrân despuiat până la brâu, cu o barbă mare, şedea pe o lăvicioară lângă un opaiţ şi îşi peticea cămaşa.

Bătrânul nu se miră când îl văzu pe ţarul Petru, înfipse acul în cămaşă, o puse deoparte, se ridică şi se închină încet, aşa cum te închini la biserică, înaintea unei icoane întunecate.

— Ia spune! întrebă repede Petru. E proastă mâncarea?

— Proastă, măria ta, răspunse omul, nestânjenit şi răspicat.

— Îmbrăcăminte aveţi?

— Ne-a dat haine astă-toamnă, dar în iarna asta s-au rupt, după cum se vede.
— Sunt bolnavi printre voi?
— Măria ta, sunt mulţi bolnavi. Ţinutul e tare aspru.
— Vă duceţi la spiţerie?
— Am auzit de ea.
— Nu aveţi încredere în droguri?
— Cum să spun? Parcă ne lecuiam mai bine singuri.
— De unde eşti? Cu ce ucaz ai venit?
— Am venit din târgul Kerensk, cu ucazul trei, care a ieşit astă-toamnă… Suntem târgoveţi. Toţi din bordeiul ăsta suntem oameni slobozi…
— De ce ai rămas aici peste iarnă?
— N-am vrut să mă întorc acasă, iarna, că tot urlam de foame pe vatră. Am fost tocmit, mă hrăneşte ţara, car cherestea. Dar iacă ce pâine ne dă. Omul scoase de sub cojoc un codru de pâine neagră şi-l rupse cu degetele sale ţepene. E mucegai. Mai e de vreun folos spiţeria?
Andrei Golikov puse domol altă feştilă în opaiţ. În bordeiul scund, cu pereţii humuiţi şi spoiţi pe ici, pe colo, se făcu mai multă lumină. Câţiva oameni ridicară capul de sub rogojini. Petru Alexeevici se aşeză pe laiţă, îşi cuprinse genunchiul cu mâinile şi-l privi pătrunzător în ochi pe ţăranul cel bărbos:
— Cu ce te îndeletniceai acasă, la Kerensk?
— Făceam sbiten. Dar astăzi nu prea se mai bea sbiten, nimeni nu mai are bani.
— Eu sunt de vină! I-am prădat pe toţi! Aşa-i?
Bărbosul ridică din umeri şi se sculă; crucea de aramă de pe pieptul său costeliv se lăsă în jos.
Dădu din cap, zâmbind:
— Vrei să ştii adevărul?… Nouă nu ne e frică de adevăr, că suntem oameni tare încercaţi… Se înţelege că altădată omul o ducea mult mai uşor. Nu erau biruri ca acuma… Acuma, să dai bani, să dai bani mereu… înainte, plăteai dări de fiecare plug, de fiecare fum, dădeai chezăşie unul pe altul şi puteai să te înţelegi uşor, te mai păsuia… Acuma măria ta, ai poruncit să plătească

fiecare. Toată suflarea e scrisă la catastih, pe lângă fiecare se învârteşte un ispravnic, un dăblar şi vrei, nu vrei, trebuie să plăteşti. Iar în vremea din urmă trimeţi aici, la Piterburg în fiecare vară 40 000 de oameni în trei schimburi… Crezi că-i lucru uşor? La noi, o gospodărie din zece trebuie să dea un om cu topor, cu daltă sau cu cazma şi cu fierăstrău. Iar celelalte două gospodării îi adună banii de mâncare: fiecare casă, treisprezece altîni şi doi gologani… Banii ăştia trebuie găsiţi… D-aia răcneşti la bazar: „Sbiten cald!“ S-ar mai găsi un suflet de om care ar bea, dar n-are în buzunar nicio leţcaie. Mi-ai luat feciorii la dragoni, acasă a rămas bătrâna cu patru fete, una mai mică decât alta… Dar fireşte, măria ta, tu le vezi mai bine cum şi ce fel…

— Ai dreptate, eu le văd mai bine! zise aspru Petru Alexeevici. Ia dă-mi pâinea. Luă codrul de pâine mucezit, îl rupse în două, îl mirosi şi îl băgă în buzunar. Cum trec sloiurile, vă vor aduce haine noi şi opinci. Vă vor aduce şi făină, o să facem pâine aici. Dădu să iasă, uitând de Golikov, dar acesta se întoarse spre el şi-l privi cu atâta rugăminte în ochi, încât Petru Alexeevici spuse zâmbind:

— Hai, zugravule, arată ce ai de arătat…

O parte din perete, tencuită şi spoită cu grijă, era acoperită cu o rogojină. Golikov îndepărtă uşor rogojina, aduse opaiţul greu, mai aprinse o feştilă şi, ţinându-l cu mâna tremurătoare, grăi subţirel:

— E mult preaslăvita biruinţă de la gurile Nevei din luna mai, ziua a cincea, anul 1703: vasul vrăjmaş „Astrel“ cu paisprezece tunuri şi vasul amiral „Gedan” cu zece tunuri se predau domnului tunar Petru Alexeevici şi poruciciului Menşikov.

Pe peretele tencuit, trăsături subţiri de cărbune înfăţişau cu multă iscusinţă, pe valuri înspumate, două corăbii suedeze, învăluite în fum şi înconjurate de luntri din care ostaşii ruşi luau cu asalt prin abordaj vasele vrăjmaşului. Două mâini ţinând o flamură lunguiaţă cu desluşirea de mai sus scrisă pe ea, ieşeau din nori, deasupra corăbiilor. Petru Alexeevici se lăsă pe vine.

— Măi, măi rosti el. Totul era cum trebuie: sarturile şi straiurile, velele umflate de vânt şi pavilioanele. Petru Alexeevici îl recunoscu până şi pe Alexaşka căţărându-se pe o scară de asalt, cu pistolul şi cu sabia în mâini, se recunoscu şi pe el. Era prea înzorzonat, dar, în adevăr, aşa stătuse atunci sub pupa vrăjmaşului, în botul unei luntri; striga şi arunca granate. Măi, măi! Dar de unde ştii tu despre biruinţa asta?

— Eram atunci vâslaş în luntrea măriei tale…

Petru Alexeevici pipăi zugrăveala: era, în adevăr, făcută cu cărbune. (Golikov gemu încet în spatele său).

— Dacă-i vorba pe aşa, să ştii că am să te trimet în Olanda să înveţi acolo meşteşugul. Nu te pui pe beţii? Vă cunosc eu, afurisiţilor…

Petru Alexeevici se întoarse la guvernatorul general şi se aşeză din nou în jeţul său aurit.

Lumânările erau pe isprăvite. Musafirii se chercheliseră de-a binelea. La capătul celălalt al mesei, corăbierii cântau cu capetele plecate un viers de alean. Numai Alexandr Danilovici privea senin.

Băgă de seamă numaidecât că lui *Min Herz* îi tremură colţul gurii şi se străduia să priceapă ce s-o fi întâmplat.

— Mănânc-o! îi strigă deodată Petru Alexeevici, scoţând din buzunar bucata de pâine mucezită.

— Mănânc-o, domnule guvernator general!…

— *Min Herz*, nu-i vina mea. Golovkin e cu pâinea, el să se înece cu bucata asta… Tâlharul, neruşinatul!

— Tu s-o mănânci (Ochii ţarului se măriră şi scăpărară sălbatic). Hrăneşti oamenii cu scârnă!? Mănânc-o, Neptunule! Tu răspunzi pentru toate aici! Răspunzi de fiecare suflet omenesc…

Alexandr Danilovici aruncă spre *Min Herz* o privire dulceagă, vinovată şi începu sa mestece coaja de pâine, înghiţind dinadins tare anevoie, stăpânindu-şi parcă lacrimile…

Petru Alexeevici se duse să doarmă în căsuţa sa, pentru că guvernatorul general avea odăile înalte, iar lui îi plăceau încăperile scunde şi primitoare. Pe vremuri, când stătea în Saardam, la fierarul Kist, se culca într-un dulap, unde nu putea să-şi întindă picioarele. Totuşi se simţea bine acolo.

Nartov, vistavoiul, făcu focul în sobă. Pe masă, în faţa ferestrei late, pe care puteai să te uiţi numai dacă te aplecai, erau întinse cărţi, caiete, foi de hârtie şi toate cele trebuincioase scrisului, precum şi nişte scule de desen, de tâmplărie, de medicină, ocheane, busole, tutun şi pipe în tocuri de piele groasă. Pereţii erau căptuşiţi cu pânze de corăbii. Într-un colţ se afla un felinar de aramă, înalt cât o jumătate de stat de om, adus pentru farul fortăreţei Petropavlovskaia. Se mai găseau acolo şi câteva ancore pentru corăbii mici şi lotci, otgoane smolite şi blocuri de teck.

După baie şi după masa bună, Petru Alexeevici ar fi trebuit să se culce şi să doarmă adânc, cu o scufă pe cap, în patul său de lemn cu polog de pânză groasă, sprijinit de patru stâlpi cioplţi răsucit... Dar nu-l lua somnul. Vântul şuiera pe acoperiş, răbufnind în trâmbe, vuia în coşul sobei şi zgâlţâia oblonul. Jos, pe o foaie de pâslă, şedea Alexaşka, prietenul inimii sale, cu un felinar rotund, cu ferestruici şi-i vorbea despre greutăţile băneşti ale regelui August, lucru care îi era mereu vestit în scris şi prin ştafete de cneazul Grigori Feodorovici Dolgoruki, trimes pe lângă curtea lui. Îl duseseră de râpă femeile. Nu mai avea niciun ban. Supuşii săi saxoni îi dăduseră tot ce aveau. Se spunea acolo că nu mai puteai găsi cu împrumut nici măcar o sută de taleri. În seimul din Sandomierz, leşii îi respinseseră cererea de bani. August îşi vânduse castelul regelui Prusiei pe jumătate de preţ. Dar din nou, ori diavolul, ori regele Carol trimesese pe capul său o muiere, pe contesa Aurora Königsmark, cea mai frumoasă femeie din Europa, astfel că banii se duseseră pe focuri de artificii şi pe baluri date în cinstea ei. Dar când contesa şi-a dat seama că buzunarele

regelui s-au golit, i-a făcut un compliment şi a plecat cu careta plină de catifele, mătăsuri şi vase de argint. Regele nu mai avea nici ce mânca. S-a dus la cneazul Grigori Feodorovici Dolgoruki, l-a trezit din somn, s-a lăsat într-un jilţ şi a început să se vaiete: „Trupele mele saxone nu mănâncă de două săptămâni decât pesmeţi, iar oştile leşeşti, văzând că nu le plătesc leafa, s-au pus pe prădăciuni… Leşii au înnebunit de tot; nu s-au mai pomenit în Polonia asemenea beţii şi răzmeriţe; panii, fiecare cu şleahta lui, îşi iau cu asalt unii altora târguri şi cetăţi, dau foc la sate şi se poartă mai amarnic decât tătarii. Nu le pasă de ţara lor… Vai, sunt un rege nefericit mai bine mi-aş scoate sabia şi m-aş arunca în ea”.

Cneazul Dolgoruki, om bun la inimă, l-a ascultat cât l-a ascultat, a plâns la auzul unei asemenea nenorociri şi i-a dat fără ţidulă 10 000 de galbeni din banii săi. Regele s-a întors numaidecât la palatul lui unde îşi făcea de cap contesa Kozielska, o nouă favorită, cu care s-a pus iar pe benchetuială.

Alexandr Danilovici trase mai aproape felinarul de fier, scoase o scrisoare şi, apropiind-o de ferestruicile prin care străbătea lumina, citi anevoie, pentru că nu era încă prea tare la buchii:

— *Min Herz*, iată, de pildă, ce ne scrie de la Sandomierz cneazul Grigori Feodorovici: „Oastea leşească luptă bine prin crâşme când are în faţă o bărdacă cu mied, dar e greu s-o scoţi la câmp deschis, împotriva vrăjmaşului… Trupele saxone ale regelui August sunt bune, numai că nu se înverşunează împotriva suedezilor. Jumătate din Polonia e adusă de suedez la sapă de lemn. N-au fost cruţate nici bisericile, nici mormintele. Dar panilor poloni nu le pasă de nimic: nu se gândesc decât la ei. Nu ştiu cum mai poate fiinţa o asemenea ţară! Nouă nu ne va aduce niciun folos; poate doară ca să atragă luarea aminte a vrăjmaşului într-altă parte…”

— Nici nu mă gândesc la un folos mai mare, zise Petru Alexeevici. I-am scris lui Dolgoruki să facă cum ştie ca să-

şi capete înapoi de la rege cei 10 000 de galbeni; eu nu răspund pentru ei… Cu banii ăştia poţi face o fregată! (Căscă lung şi clămpăni din dinţi). Fiicele Evei! Multe mai îndurăm de la ele! La Amsterdam venea pe la mine crâşmăriţa aia, făţarnică, isteaţă, dar mergea… Nici ea nu m-a costat puţin…

— *Min Herz*, cum ai putea să te asemui în privinţa asta cu regele August? Numai Aurora Königsmark l-a costat o jumătate de milion. Iar în ceea ce priveşte pe crâşmăriţă ţin bine minte că i-ai dat numai trei sute ori cinci sute de ruble…

— Zău? Cinci sute de ruble? Phii! N-a avut cine să mă bată… Noi nu luăm pildă de la August, suntem oamenii ţării, n-avem banii noştri: Alexaşka, umblă mai binişor cu vorba „număr” şi fii cu băgare de seamă când sunt în joc banii ţării… O vreme Petru tăcu. Ai un om aici, cară cherestea… I-a dat Dumnezeu un mare dar…

— N-o fi Andriuşka Golikov?

— Stă aici de pomană, nu lucrează în meşteşugul lui… Ar trebui trimes la Moscova… Să facă portretul cuiva. (Petru Alexeevici se uită pieziş — i se păruse că Alexaşka rânjeşte). Ascultă, frăţioare. Acuma mă scol şi-ţi trag câteva… Ca să te mai hlizeşti şi altă dată… Mi-e dor de Katerina, da… Închid ochii şi o văd aievea, deschid ochii, o simt cu nările… Îi iert totul, pe toţi bărbaţii împreună cu tine… E o fiică a Evei şi la asta nu mai e nimic de adăugat…

Petru Alexeevici tăcu deodată şi întoarse capul spre fereastra lată, înceţoşată de revărsatul zorilor.

Alexandr Danilovici se ridică uşor de pe pâslă. De afară venea un zgomot, nou, un vuiet greu de sloiuri care se încleştează, plesnind şi încălecându-se, mugind printre şuierăturile vântului.

— *Min Herz*. Au pornit sloiurile pe Neva?

Petru Alexeevici îşi scoase picioarele de sub pătura sa căptuşită cu blană de urs:

— Ai dreptate! Acum nu mai e vreme de dormit!

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

1

Campania asupra Kexholmului a fost oprită chiar de la începutul ei. Polcurile de pedestraşi şi chervanele plecate înainte nu ajunseseră nici la jumătatea drumului până la Schlüsselburg, călărimea abia trecuse peste apele Ohtei, luntrile grele cu lopătari, încărcate cu ostaşi din polcurile Preobrajenski şi Somionovski nu făcuseră nici cinci verste în sus, pe Neva, când un călăreţ ieşi dintr-un molidiş, pe mal şi făcu semne deznădăjduite cu pălăria. Petru Alexeevici venea cu o luntre în urma flotilei. Auzind cum strigă călăreţul: „Oameni buni, unde-i ţarul? Am un răvaş pentru măria sa!”

El mânui pânza şi se apropie de mal. Călăreţul sări jos din şa, veni spre apă, lovi cu două degete sub marginea tricornului său ofiţeresc de pâslă, aplecă înainte capul cu obraji rumeni şi cu ochii speriaţi, plini de zel, spuse cu glas răguşit:

— Domnule tunar, de la stolnicul Piotr Matveevici Apraxin. Scoase de sub manşeta roşie, murdară, o scrisoare cusută cu aţă şi pecetluită cu ceară, o întinse ţarului şi se dădu înapoi. Ofiţerul era porucicul Paşka Iagujinski.

Petru Alexeevici rupse aţa cu dinţii, ceti repede scrisoarea, o mai ceti o dată cu luare aminte şi se încruntă. Închizând ochii pe jumătate, îşi întoarse privirile în lungul apei pe care înaintau greoi, scăldate de valurile însorite, luntrile încărcate, ale căror vâsle se ridicau toate

deodată.

— Lasă-ţi calul în seama unui marinar şi vino în luntre, porunci ţarul lui Iagujinski şi, pe neaşteptate, se răsti: Intră în apă! Nu vezi că suntem pe nisip? Împinge luntrea în apă şi apoi sări în ea.

Ţarul tăcu tot drumul până la aşezarea Piterburgskaia. Aici manevră pânzele împotriva vântului şi cârmi dibaci spre arsana. Doi marinari coborâră repede vela cea mare şi fugiră, tropăind din botfori, spre proră, unde pânza se lovea de catargul şubred. Petru Alexeevici aştepta în tăcere, cu ochii sticlind, ca marinarii să strângă reglementar pânza şi straiurile. Abia atunci porni spre casa lui.

Îngrijoraţi, Menşikov, Golovkin, Bruce şi viceamiralul Kruyth se adunară numaidecât acolo. Petru Alexeevici deschise fereastra, lăsând să intre vântul în odaia neaerisită, se aşeză la masă şi le ceti scrisoarea primită de la Piotr Matveevici Apraxin, comandantul garnizoanei din cetatea Iamburg, aflată la douăzeci de kilometri spre miazănoapte de Narva.

— „Măria ta, aşa cum ne-ai poruncit am plecat la începutul primăverii din Iamburg, cu trei polcuri de pedestraşi şi cu cinci steaguri de călărime spre gurile Narovei şi am legat tabără în locul unde se varsă în ea pârâul Rossoni. Curând după aceea, cinci corăbii suedeze s-au apropiat de ţărm, în vreme ce departe, în mare, se zăreau şi alte flamuri. Pe un vânt slab, două corăbii de luptă au intrat pe gurile râului şi au început să tragă cu tunurile asupra chervanelor noastre. Slavă Domnului, am răspuns bine cu tunurile de câmp. Am lovit cu ghiulele una dintre corăbiile suedezilor şi am alungat pe vrăjmaş de la gurile Narovei.

După ciocnirea aceasta, suedezii stau la ancoră în largul mării, de o săptămână şi mai bine, cinci corăbii de luptă şi unsprezece goelete cu încărcătură, lucru care mă îngrijorează foarte mult. Trimet mereu străji pe tot ţărmul mării şi nu-i las pe suedezi să descarce nimic pe uscat. De asemeni, trimet dragoni pe drumul Revalului şi spre

Narva şi scot din luptă patrulele vrăjmaşe. Prizonierii arată că la Narva e lipsă de toate cele şi lumea de acolo e mânioasă că din porunca înţeleaptă a măriei tale am cucerit gurile Narovei.

Cercetaşii noştri, strecurându-se până la porţile Narvei, au prins într-o noapte pe un trimis al guvernatorului Revalului cu o scrisoare cifrată către Horn, comandantul Narvei. Trimisul acesta s-a dovedit a fi dintr-un neam din cale afară de vestit. E căpitanul din gardă Stahl von Holstein, ofiţerul cel mai iubit de regele Carol. La început, n-a vrut să spună nimic, dar, după ce m-am răstit oleacă la el, a arătat că în curând este aşteptat la Narva însuşi Schlippenbach, cu o oaste mare şi că suedezii au şi trimes acolo o flotă de treizeci şi cinci de vase cu grâne, malţ, scrumbii, peşte afumat şi carne sărată. Flota se află sub comanda viceamiralului de Proux, un franţuz care are braţul stâng lipsă şi în locul lui şi-a pus unul de argint. Corăbiile lui au peste două sute de tunuri şi pedestrime marină.

Stăteam pe gânduri dacă trebuie să-i dau crezare căpitanului Holstein asupra unor lucruri atât de însemnate şi de primejdioase, dar, măria ta, astăzi dis-de-dimineaţă, ceaţa din larg s-a împrăştiat şi am zărit cât cuprinzi cu ochii marea plină de pânze, numărând peste patruzeci de flamuri. Suntem slabi, avem foarte puţină călărime, numai nouă tunuri, dintre care unul a plesnit deunăzi în timpul tragerii… Nu mă aşteaptă decât pieirea… Ajută-mă, măria ta…”

— Ei, ce spuneţi? întrebă Petru Alexeevici, după ce isprăvi de cetit.

Bruce îşi îndesă furios bărbia în jaboul negru. Faţa buhăită a lui Kornelius Kruyth nu trăda nimic.

Luminile ochilor săi se micşorară doar, ca şi cum ar fi zării ele acolo cele cincizeci de pavilioane suedeze din golful Narva. Alexandr Danilovici, care de obicei era iute la răspuns, de data aceasta tăcea şi el, încruntat.

— Domnilor, sfetnicii mei de război, vă întreb: să socotesc că, în jocul acesta şiret, regele Carol a câştigat

de la mine o figură, apărând Kexholmul printr-o singură mutare dibace spre Narva? Sau să rămânem neclintiţi în hotărârea noastră de la început şi să înaintăm, cu garda asupra Kexholmului, lăsând Narva lui Schlippenbach?

Kornelius Kruyth tresări. În pofida rangului său de amiral, el scoase din tabacheră o foaie răsucită de mahorcă marinărească fiartă cu piper de Cayenne şi cu rom şi o băgă în gură.

— Nu! răspunse el.

— Nu! zise cu hotărâre Bruce.

— Nu! spuse Alexandr Danilovici, bătându-se cu palma peste genunchi.

— Nu ne-ar fi greu să luăm Kexholmul, rosti domol Gavrila Ivanovici Golovkin, dar în vremea aceasta, regele Carol să nu ne mai ia şi altă figură, de data aceasta pe regină.

— Aşa! rosti Petru Aleexevici.

Se înţelegea de la sine că a lăsa trupele lui Schlippenbaeh să intre în Narva însemna să renunţi la cucerirea celor mai de seamă cetăţi, Narva şi Iuriev, fără de care drumurile spre Piterburg rămâneau descoperite. Nu se mai putea întârzia nici un ceas. Nu mult după aceea ştafetele porniră în goana cailor pe drumul Schlüsselburgului şi de-a lungul Nevei cu porunca de a întoarce oastea şi flota la Piterburg.

Porucicul Paşka Iagujinski, care nu descălecase de trei zile şi trei nopţi, nu apucă să ia de la vistavoiul Nartov decât o cupă cu rachiu de-al ţarului, dres cu piper şi-o bucată de pâine cu sare, pornind înapoi spre tabăra lui Piotr Matveevici Apraxin. Acestuia i se ordonă să nu stea pe gânduri, să-şi pună nădejdea în Domnul Dumnezeu şi să lupte vitejeşte cu oastea sa împotriva flotei suedeze până la cea din urmă suflare. Dându-i drumul lui Iagujinski, Petru Alexeevici îl luă de mână, îl trase spre sine şi-l sărută pe frunte.

— Să-i spui din gură că într-o săptămână sunt la Narva cu toate oştile mele.

2

Regele Carol fu trezit de glasul răsunător al unui cocoş. Deschizând ochii în semiîntunericul din cort, asculta cocoşul care trâmbiţa sârguincios. Cocoşul era dus cu trenul regimentar şi noaptea pus într-o cuşcă lângă cortul regelui. Curând sună şi trompeta deşteptarea, prelung şi regele îşi aduse aminte de un defileu înecat în ceaţă, de vuietul cornurilor, de hămăitul câinilor şi de înfrigurarea cu care aştepta mai repede sânge de sălbătăciune… Un căţel chelălăi lângă cort. După glas, era o jăvruţă din acelea pe care doamnele le duc cu ele în caretă… Cineva strigă la el şi căţeluşul scheună jalnic. Regele îşi spuse: „Trebuie să aflu a cui e potaia“. În apropiere, nişte cai tropăiau la conovăţ şi unul din ei necheză aprig. Regele îşi spuse: „Păcat, Neptun va trebui jugănit…” Răsunară paşi grei.

Regele trase cu urechea ca să audă comanda de schimbare a gărzii. Nişte păsări trecură pe deasupra cortului, spintecând cu un şuierat văzduhul. Regele îşi spuse: „Va fi o zi frumoasă”. Zgomotele şi glasurile se auzeau din ce în ce mai desluşit. Zumzetul acesta viu, bărbătesc, al unui lagăr care se trezeşte era mai dulce decât muzica tuturor violelor, harfelor şi clavecinelor.

Regele se simţea foarte bine după somnul scurt pe patul de campanie, sub mantaua care mirosea a praf şi a năduşeală de cal. I-ar fi fost de o mie de ori mai plăcut să se trezească în cântarea cocoşului, dacă din altă parte a câmpiei ar fi ajuns până la el, printr-o ceaţă umedă, mirosul de fum al taberei vrăjmaşului. Atunci, ar fi sărit dintr-o dată cu picioarele în botfori şi ar fi încălecat… Ar fi ieşit în pas măsurat, stăpânindu-şi scăpărarea ochilor în faţa trupelor sale gata încolonate înainte de luptă, alcătuite din oameni dârji şi mustăcioşi…

La naiba! După înfrângerea pe care a suferit-o la Klissov, după ce şi-a pierdut toate tunurile şi steagurile, regele August nu mai face decât să se retragă; se tot retrage de un an, sărind ca iepurele de colo-colo prin

Polonia cea nemărginită… Ah, laşul, intrigantul, trădătorul, desfrânatul! Se teme de o întâlnire la câmp deschis şi îşi sileşte adversarul să schimbe gloria victoriilor de la Narva, Riga şi Klissov pe netrebnica urmărire a muşchetarilor saxoni hămesiţi de foame şi a husarilor poloni beţi… Îşi sileşte inamicul să se tolănească toată dimineaţa în pat, ca o curtezană!…

Regele Carol duse două degete la gură şi fluieră. Foaia de cort se dădu numaidecât la o parte. Şambelanul baron Berkenhelm, cu un neg pe nasul cârn şi soldatul de ordonanţă din escorta regească, înalt cât cortul, intrară înăuntru. Ordonanţa aducea botforii curăţaţi şi redingota verde-închis pe care se vedeau în câteva locuri, ţesute, urme de gloanţe şi de schije.

Regele Carol ieşi din cort şi întinse palmele. Ordonanţa începu să-i toarne apă cu băgare de seamă dintr-o cană de argint. Se obişnuise uşor cu zborul ghiulelelor, dar apa rece îi era neplăcută ori de câte ori îi uda ceafa şi urechile… După ce aruncă ordonanţei prosopul îşi pieptănă părul tuns scurt, fără să se mai uite în oglinda pe care i-o ţinea baronul Berkenhelm. Îşi netezi redingota încheiată până la gât şi cuprinse cu o privire rândurile drepte ale corturilor de pe tăpşanul verde care cobora spre pârâu. În dosul corturilor era obişnuita forfotă de la conoveţe. Soldaţii frecau cu cârpe ţevile de aramă ale tunurilor. Carol se gândi cu dispreţ: „Cu cât sunt mai frumoase petele de noroi de pe afete şi arama înnegrită de fum!” Jos, pe malul pinului, câţiva soldaţi îşi spălau cămăşile şi le întindeau pe crengile unor răchite joase. Pe celălalt mal, nişte berze păşeau ca profesorii de teologie, umblând de colo-colo printr-o baltă. Mai departe se zăreau hornurile fără fum ale caselor unui sat pârjolit, iar dincolo de el, pe o colină printre arbori bătrâni, două turle gălbui, dărăpănate, ale unei biserici.

Regele Carol se săturase de asemenea privelişti plictisitoare care erau unele şi aceleaşi, iar şi iar!

— Să-ţi pierzi timpul trei ani prin Polonia asta blestemată! Trei ani, care ar fi putut să-i aducă jumătate

din lume, de la Vistula şi până la Urali!

— Maiestatea voastră să binevoiască a pofti la dejun, rosti baronul Berkenhelm, arătând cu un gest graţios al mâinii sale îngrijite spre pânza cortului, dată la o parte.

Acolo pe un butoi de praf de puşcă, gol, acoperit cu o pânză albă ca zăpada, se găsea pe un taler de argint nişte pâine tăiată în felii subţiri, un castron cu morcovi fierţi şi alt castron cu ciorbă soldăţească de orzoaică. Asta era tot. Regele intră în cort, se aşeză şi despături şervetul punându-l pe genunchi. Baronul rămase în picioare la spatele său, minunându-se de îndărătnicia şi de ciudăţeniile regelui: să-şi strice sănătatea cu o mâncare atât de proastă! Poate că aceasta va fi de efect în memoriile pe care le va scrie în viitor?! Regele era un om ambiţios... O cupă aurită, lucrată de marele meşter Benvenuto Cellini, care figurase în colecţia regelui August şi făcea parte din prada de război luată după bătălia de la Klissov, era plină cu apă de izvor mirosind a broaşte. De bună seamă, gloria mondială nu-i povară uşoară!

— Cum de a ajuns în lagăr javra care scheuna adineaori? întrebă Carol, mestecând la morcovi. A venit cineva?

— Maiestate, astă noapte târziu a sosit în lagăr contesa Kozielska, favorita regelui August, nădăjduind că-i veţi face graţia de a o primi.

— Contele Pieper ştie de sosirea ei?

Baronul răspunse afirmativ. După ce-şi isprăvi umilul dejun, regele Carol bău curajos apă din cupă, îşi mototoli şervetul şi ieşi din cort, punându-şi pe cap un tricorn mic fără galon. Întrebă unde se află careta contesei şi se îndreptă spre aluniş, unde strălucea în razele soarelui un Cupidon aurit şi doi porumbei, care împodobeau acoperişul caretei.

Contesa Kozielska dormea în caretă, pe un morman de perine şi de danteluri. Era o femeie dolofană, încă fragedă, cu pielea surprinzător de albă şi cu nişte bucle castanii care-i ieşeau de sub boneta şifonată. Trezită de

chelălăitul căţelului care nimerise sub botforul regelui, ea îşi deschise ochii mari de smaragd, ochi slavi, pe care regele Carol îi dispreţuia la bărbaţi şi nu putea să-i sufere la femei. Văzând atât de aproape de geamul caretei o faţă pământie, slabă, cu o gură de băieţandru pe care flutura un aer de dispreţ şi cu un nas mare, cărnos, contesa scoase un ţipăt şi-şi acoperi fata cu mâinile.

— Ce căutaţi aici? întrebă regele. Porunciţi imediat să vă înhame caii la caretă şi plecaţi înapoi cât mai repede, pentru că altfel veţi fi luată drept spioană a lui August, acel neruşinat şi mârşav rege… Aţi auzit?

Contesa era poloneză şi nu se intimida uşor. Afară de aceasta, regele făcuse de la început greşeala de a fi nepoliticos şi ameninţător… Ea îşi descoperi faţa dându-şi în lături braţele durdulii, goale până la coate, se ridică puţin pe perne şi-i zâmbi regelui cu o fermecătoare simplitate:

— *Bonjour*, sire, rosti graţios, primiţi mii de scuze pentru că v-am speriat cu ţipătul meu… Dar vina o poartă Bijou, căţeluşa mea, care-mi face atâtea supărări, vârându-se cu stângăcie sub picioarele oamenilor… I-am dat drumul din caretă ca să caute vreo coajă de pâine sau vreun os de găină… Sire, murim amândouă de foame… Ieri am mers toată ziua printr-o pustietate, prin faţa unor sate şi castele mistuite de foc. N-am găsit nicio fărâmă de pâine, am oferit un zlot pentru un ou de găină. Ieşind din nişte văgăune, localnicii, oameni bun la suflet, nu făceau decât să ridice mâinile la cer… Sire, aş dori să iau micul dejun… Aş dori să-mi recapăt puterile după toate grozăviile călătoriei. Fac apel la bunătatea maiestăţii voastre, la generozitatea maiestăţii voastre, permiteţi-mi să mănânc ceva în prezenţa maiestăţii voastre.

Vorbind fără întrerupere într-o franţuzească atât de aleasă, de parcă şi-ar fi trăit toată viaţa la Versailles, contesa avu timpul să-şi îndrepte coafura, să-şi roşească buzele, să se pudreze, să se parfumeze şi să-şi înlocuiască boneta cu nişte dantele de Spania… înainte

ca regele să poată spune un cuvânt, contesa sări uşor din caretă şi-l luă de braţ:

— O, sire, toată Europa e nebună după maiestatea voastră. Nu se mai vorbeşte de prinţul Eugeniu de Savoia, nici de ducele de Marlborough: Eugeniu şi Marlborough au trebuit să cedeze cununa de lauri regelui suedezilor. Emoţia mea e scuzabilă: pentru această clipă când am în faţă pe maiestatea voastră, eroul viselor mele, sunt gata să-mi dau viaţa într-o pornire necugetată… învinuiţi-mă de orice vreţi, sire, sunt fericită că, în sfârşit, vă aud glasul… Contesa luă în braţe căţeluşa lăţoasă, cârnă, care se tot învârtea pe la picioarele ei şi încleştă cotul regelui atât de strâns, încât Carol s-ar fi pus într-o postură ridicolă dacă ar fi încercat să îndepărteze cu forţa pe o asemenea doamnă.

— Mănânc zarzavaturi şi beau numai apă, rosti el tăios. Mă îndoiesc că aţi fi satisfăcută numai cu atât, după belşugul de la regele August… Poftiţi în cortul meu…

Tot lagărul suedez se minună, văzând că regele său iese din aluniş cu o femeie frumoasă şi durdulie, îmbrăcată în fuste vaporoase şi în danteluri, care fluturau în bătaia vântului uşor al dimineţii. Regele mergea indispus, cu nasul sus. Lângă cort îl aşteptau baronul Berkenhelm, într-o ţinută elegantă, cu lornion de aur şi cu o perucă uriaşă şi contele Pieper, cam grosolan, masiv, calm şi ironic.

După ce-i făcu loc contesei să intre în cort, regele şuieră printre dinţi către Pieper:

— N-am să ţi-o iert mult timp! Apoi, către Berkenhelm: La dracu, caută nişte carne de vacă pentru persoana aceasta…

Regele se aşeză pe tobă în faţa contesei, iar ea pe nişte perine pe care i le strecurase baronul.

Gustarea servită pe butoiul de praf de puşcă întrecea toate aşteptările: pateu de ficat, măruntaie de gâscă, vânat rece şi vin în cupa făurită de Benvenuto Cellini. Regele îşi zise, ştergându-şi buzele:

„Perfect, acuma ştiu bine cu ce se ospătează nemernicul acela de Berkenhelm în cortul său…“

Mâncând cu poftă, contesa arunca oasele căţeluşei şi continua să ciripească:

— O, Jesus-Maria, pentru ce să mă prefac degeaba?! Sire, maiestatea voastră îmi cetiţi gândurile… Am venit aici cu o singură speranţă, aceea de a salva Rzecz Pospolita… Aceasta e misiunea mea, la îndemnul inimii mele… Vreau să redau Poloniei seninătatea, frumoasele ospeţe, strălucitele ei vânători… Polonia e o ruină! Sire, nu mai încruntaţi sprâncenele: vina o poartă numai uşurinţa regelui August. Vai, ce cumplit regretă acum că, într-o clipă nenorocită, l-a ascultat pe demonul acela de Johann Patkul şi s-a ridicat împotriva maiestăţii voastre… Vă rog să mă credeţi că nu reaua voinţă a lui August, ci numai Patkul, care merită să fie sfâşiat în patru, a provocat nenorocitul război pentru Livonia. Patkul, numai Patkul a încheiat alianţa nefirească dintre regele August, regele Danemarcei şi ţarul Petru, monstrul acela sălbatic… Dar credeţi oare că o greşeală nu se mai poate repara? Generozitatea nu este oare mai presus de toate virtuţile?… O, sire, maiestatea voastră sunteţi un om mare, sunteţi un om generos…

Ochii slavi ai contesei semănau acum cu două smaragde umede. Ea nu-şi pierduse încă pofta de mâncare. Gândurile ei galopau atât de repede, încât regele Carol le ajungea anevoie din urmă. Îndată ce se pregătea să dea un răspuns aspru, trebuia să se gândească cum să riposteze la un nou potop de cuvinte. Berkenhelm îşi stăpânea oftatul. Crăcănându-şi picioarele grele într-un colţ al cortului, cu o geantă de piele strânsă pe pântec, Pieper zâmbea maliţios.

— Regele August vrea pace, numai pace şi e gata din tot sufletul să rupă ruşinosul tratat cu ţarul Petru. Dar cel mai mult vă implorăm pentru pace noi, femeile… Trei ani de război şi de răzmeriţe e prea mult pentru scurtele noastre zile…

— Nu pace, ci capitulare, izbuti, în sfârşit, să spună

regele Carol, aţintindu-şi asupra contesei ochii lui galbeni. Am de gând să vorbesc cu el nu aici, în Polonia, care nu-i mai aparţine, ci în Saxonia, în capitala lui. Sunteţi satisfăcută, doamnă? Mai aveţi să-mi reproşaţi ceva?…

— Of, sire, ce zăpăcită sunt, răspunse contesa, lingându-se pe degetele trandafirii, după ce isprăvi o becaţă foarte bine friptă. Am uitat să vă comunic lucrul cel mai important, pentru care am alergat la maiestatea voastră. Ea deschise o cutiuţă de aur, care-i atârna de brăţară, scoase un mic sul de hârtie şi-l desfăcu. Sire, iată un mesaj primit printr-un porumbel, care a sosit ieri dimineaţă. Ţarul Petru a pornit asupra Narvei cu forţe mari. Consider că e de datoria mea să vă avertizez de acest marş primejdios al satrapului moscovit…

Zâmbetul se şterse de pe chipul contelui Pieper. Se apropie de rege şi amândoi se apucară să citească rândurile mărunte ale mesajului primit prin porumbel. Contesa îşi întoarse frumoşii ochi asupra lui Berkenhelm, oftă uşor şi ridicând cupa lui Benvenuto Cellini, sorbi din ea.

3

Magnificul rege August, care părea creat de natură pentru banchete somptuoase, pentru proteguirea artelor, pentru escapade amoroase cu cele mai frumoase femei ale Europei, pentru orgoliul Poloniei, care ţinea ca regele ei să nu fie mai prejos de cei de la Viena, Madrid sau Versailles, era foarte abătut. Curtea lui îşi stabilise reşedinţa într-un castel pe jumătate dărâmat din Sokal, un târg prăpădit, din voievodatul Lemberg şi suferea de lipsuri grele. Acolo nu se mai ţinea nici măcar iarmarocul de duminică, pentru că locuitorii ucraineni din satele apropiate se ascunseseră prin codri, aşteptând să se sfârşească războiul sau îşi luaseră câmpii, fugind, pesemne în olatul Niprului, de unde veneau veşti rele

despre izbucnirea răscoalei haidamacilor[112].

Ca să nu se culce nemâncat, regele August era nevoit să primească invitaţii la masă de la moşierii localnici, să facă în franţuzeşte complimente unor şleahtice provinciale şi să bea poşircă. Răsucindu-şi mustăţile stufoase şi uitându-se trufaş la capătul din fund, la coada mesei, unde şleahtici scăpătaţi şi fluşturatici zăngăneau din săbii şi din pocale, orice pan polon se simţea mai rege decât August.

Seimul din Varşovia îi luase coroana. E drept că jumătate din voievodatele polone nu recunoscuseră acest act, totuşi, la Varşovia, în palatul său intrase un alt rege al Poloniei, Stanislaw Lesczinski, care dădea „universale”[113] jignitoare la adresa lui şi dăruia servitorilor săi jachetele de brocart şi ciorapii aduşi de August de la Paris. La răsărit, pe tot malul Niprului, de la Vinniţa până în Podolia, bântuia răscoala ţăranilor, nu mai puţin sângeroasă decât aceea de sub Bogdan Hmelniţki. Închizând cercul, la o depărtare nu prea mare, undeva între Lemberg şi Iaroslaw, pândea regele Carol cu 35 000 de soldaţi aleşi, tăind lui August retragere spre Saxonia, ţara sa de baştină.

August îşi pierduse încrederea în sine, stăpânit de o frică dezgustătoare de regele Carol, de acel băieţandru fioros, cu redingotă prăfuită şi cu botfori ponosiţi, cu chip de castrat şi cu ochi de tigru... Carol nu putea fi cumpărat, nici ademenit: nu-i cerea vieţii decât bubuit de tunuri şi fum, zăngănit de săbii, gemete de soldaţi răniţi şi priveliştea unui câmp bătătorit, mirosul de fum şi sânge, câmp pe care calul său să treacă cu băgare de seamă peste cadavre. Singura carte pe care Carol o ţinea sub perina sa sărăcăcioasă erau *Comentariile* lui Cezar.

---

[112] Mişcarea de eliberare a poporului ucrainean, dusă de cetele de haidamaci împotriva asupritorilor Ucrainei, feudalii polonezi şi clerul catolic; a durat aproape tot secolul al XVIII-lea, până la împărţirea definitivă, cea de-a treia, a Poloniei (1795) (n.trad).

[113] *„Universal“* – proclamaţie (n.trad).

Iubea războiul cu patima unui normand din evul mediu. Ar fi preferat să-l lovească în cap o ghiulea grea decât să încheie o pace, chiar cea mai avantajoasă pentru regatul său.

În ziua aceea, regele August aşteptase toată ziua întoarcerea contesei. Nu spera ca aceasta, cu toată abilitatea ei de femeie, să-l poată îndupleca pe Carol să încheie pace. Dar ştirile despre campania începută de Petru, sosite din Litvania printr-un porumbel, erau atât de grave, de ameninţătoare, încât ar fi putut determina pe Carol să nu se mai bizuie doar pe trupele lui Schlippenbach şi să şovăie a continua absurda urmărire a regelui August sau a-şi întoarce armata spre ţările baltice, unde absolut toată lumea îl îndemna să se încaiere cu ţarul Petru: împăratul Austriei, care se temea ca regele Carol să nu încheie o alianţă cu regele Franţei şi să pornească cu trupele sale asupra Vienei; regele Franţei, îngrijorat că diplomaţii vienezi ar putea să-l atragă pe Carol de partea împăratului şi să-i propună un marş spre frontierele Franţei; regele Prusiei, căruia îi era frică de toţi şi mai mult decât oricui de regele Carol cel zvăpăiat, pentru care nu era mare lucru să năvălească în Prusia brandenburgheză, să cucerească Königsbergul şi să-l încleşteze din toate părţile.

Intră Johann Patkul, veninos ca un diavol, părând şi mai gras în mundirul său de general rus, prost croit, verde, cu manşete roşii. Era răguşit; fruntea înaltă, prea îngustă pentru faţa lui puhavă şi îngâmfată, era încreţită de griji. Se plânse într-o franţuzească proastă de laşitatea ţarului Petru, care ocolea o încăierare hotărâtoare cu regele Carol.

— Ţarul are două armate mari. Trebuie să intre în Polonia, să ne unim şi să-l batem pe Carol, oricâte sacrificii ne-ar costa, spuse el şi obrajii stacojii îi tremurară. Ar fi o acţiune îndrăzneaţă şi inteligentă. Ţarul e lacom. A intrat în Golful Finic, unde îşi ridică oraşul cu o grabă de băieţandru; a pus mâna pe Ingria şi pe două cetăţi minunate: Iam şi Koporie; să fie mulţumit şi să-şi

facă datoria faţă de Europa! Dar lui i se face poftă de Narva şi de Iuriev şi cască gura să înghită Rovalul. După aceea, va voi Livonia şi Riga! Trebuie ţinut în frâu… Dar n-are rost să vorbeşti despre aceasta cu miniştrii săi… sunt nişte ţărani neciopliţi, cu peruci din fuior vopsit şi Europa e pentru ei ca un pat curat pentru un porc murdar… Maiestate, mă exprim cu prea multă asprime şi sinceritate, dar mă doare… Nu vreau decât un singur lucru: ca Livonia mea să revină sub sceptrul maiestăţii voastre.

Însă, peste tot la Viena, la Berlin şi aici, la maiestatea voastră, găsesc cea mai mare nepăsare… Nu mai ştiu cine-i de fapt un inamic mai mare al Livoniei: regele Carol, care mă ameninţă să mă sfâşie în patru sau ţarul Petru, care a avut în mine o încredere atât de măgulitoare, încât mi-a dat gradul de general-locotenent? Da, mi-am pus uniforma rusească şi voi duce cinstit până la urmă acest joc…

Dar simţămintele mele rămân simţăminte… Durerea inimii mele sporeşte din pricina pasivităţii, a inactivităţii voastre… Ridicaţi glasul, cereţi trupe ţarului, stăruiţi pentru o luptă hotărâtoare cu Carol…

Altădată, regele August ar fi aruncat afară pe acest obraznic. Acum însă fu nevoit să tacă, învârtind tabachera între degete. Până la urmă, Patkul plecă. Regele strigă pe ofiţerul de serviciu, căpitanul de cavalerie Tarnowski şi-i spuse că va da o sută de galbeni (pe care nu-i avea) aceluia care-i va raporta cel dintâi de înapoierea contesei Kozielska. Se aduseră nişte lumânări într-un sfeşnic înverzit, cu trei braţe, luat pesemne din vreo sinagogă. Regele se apropie de oglindă şi începu să-şi privească îngândurat chipul cam slăbit. Nu se sătura niciodată să privească acest chip, pentru că îşi închipuia limpede cât de mult trebuie să le placă femeilor această gură puţin senzuală, arcuită ca a unei statui antice, cu dinţii albi, nasul său mare, de rasă şi sclipirea vioaie a frumoşilor lui ochi, oglinzile sufletului său… Regele îşi ridică peruca: aşa-i, are peri albi! De la ochi aleargă

câteva cute spre tâmple… Afurisitul de Carol!

— Maiestate, daţi-mi voie să vă amintesc, spuse căpitanul Tarnowski, care stătea lângă uşă, că pan Sobiescianski a trimes a treia oară pe un şleahtic să anunţe că panii nu se aşază la masă, în aşteptarea maiestăţii voastre… Au nişte bucate care pot să se strice…

Regele scoase o pudrieră din buzunarul camizolei sale de mătase, care mirosea tare a mosc, trecu peste faţă un puf de lebădă, îndepărtă firele de pudră şi de tutun de pe piept, de pe jabou şi întrebă nepăsător:

— Dar ce au, de fapt, la masă’?

— L-am întrebat pe şleahtic. Mi-a spus că de aseară în curtea panului se înjunghie purcei, se taie păsări şi se fac cârnaţi şi umpluturi. Cunoscând gustul rafinat al maiestăţii voastre, gazda a gătit cu mâinile ei lipitori prăjite, umplute cu sânge de gâscă…

— Foarte amabil… Dă-mi spada, hai…

Moşia lui pan Sobiescianski era aşezată aproape de târg. Un nor de furtună se înălţa peste geana de lumină albăstruie a amurgului. Adia un iz de praf şi de ploaie, când regele August se apropie de moşie într-o caleaşcă îmbrăcată cu piele, destul de jerpelită după toate prin câte trecuse. Şleahticul, care ajunsese înaintea lui în goana calului, îi vestise sosirea. Făclieri goneau în întâmpinarea lui, pe sub crengile întunecate ale unei alei vechi… Caleaşca ocoli un pâlc de copaci şi se opri, primită de hămăitul câinilor, în faţa unei case lungi fără caturi, învelită cu trestie. Slugile panului, desculţe, în cămăşi rupte şi cu părul vâlvoi, fugeau de colo-colo cu făclii. Vreo cincizeci de şleahtici scăpătaţi, oploşiţi pe lângă pan Sobiescianski, se îmbulzeau lângă scară: veterani ai încăierărilor panului, cu părul alb şi cu crâncene semne de sabie pe obraji; mâncăi pântecoşi, fuduli de mustăţile lor pomădate şi ascuţite ca nişte ţepuşe, lungi de o palmă; tineri în contăşe jerpelite, de împrumut, care nu erau totuşi mai puţin ţâfnoşi din pricina aceasta. Toţi stăteau semeţi, cu mâna pe mânerul

sabiei, ca să nu se uite fala lor de şleahtici. Când regele August îşi încovoie trupul mare ca să descindă din caleaşcă, şleahticii strigară toţi un salut în latineşte. Bătrânul pan Sobiescianski coborî scara, cu braţele date larg în lături. Primitor ca toţi polonii, era gata în clipa aceea să dăruiască oaspelui orice ar fi dorit acesta: câinii de vânătoare, caii din grajd, toate slugile sale, dacă ar fi avut nevoie de ele, postav de culoarea albăstriţei, contăşul său căptuşit cu blană. Numai pe tânăra pani Sobiescianska nu i-ar fi dat-o, poate… Pani Ana stătea în spatele soţului ei, drăguţă, albă, cu un năsuc cârn şi cu nişte ochi miraţi, cu o căciuliţă spaniolă cu fund înalt şi cu pană, încât regelui August îi trecu pe loc melancolia.

Făcând o reverenţă adâncă regele o prinse elegant de vârful degetelor şi, ridicându-i puţin braţul, ca într-o figură de poloneză, o conduse în sala de ospeţe. Panul mergea după ei cu ochii umezi de înduioşare. În urma panului, păşea duhovnicul său, un călugăr cu capul ras, vineţiu, în picioarele goale, încins cu o funie şi mirosind a ţap. Venea apoi toată şleahta, după rang.

Masa era acoperită cu o învelitoare sub care fusese presărat fân, iar deasupra împrăştiase flori.

Vederea mesei stârni strigăte de uimire. Un şleahtic deşirat, cu contăşul pus de-a dreptul pe trupul gol, se luă cu mâinile de păr mugind şi legănându-se, ceea ce stârni râsul tuturor. Tipsiile de argint şi de cositor, pictate, erau pline cu mormane de cârnaţi, păsări fripte, pulpe de viţel, şunci, păsări afumate, limbi, sărături, murături, dulceţuri, pâinişoare, covrigi, gogoşi, turte; pe masă se mai aflau şipuri ucrainene din sticlă verde, pline de rachiu, balercuţe cu vin unguresc, bărdace cu bere…

Pretutindeni ardeau făclii şi, în afară de ele, slugile luminau pe ferestre cu masalale fumegânde, privind prin geamurile împâclite mândreţea de chef a panului lor.

Regele August spera că, întrucât era el de faţă, gazda nu va ţine cu tot dinadinsul la obiceiul de a-şi îmbăta musafirii în aşa hal, încât niciunul să nu mai poată ajunge acasă pe picioarele lui. Dar pan Sobiescianski respecta

cu sfinţenie vechile datini polone. Se ridică de atâtea ori câţi musafiri erau la masă, netezindu-şi cu palma mustăţile albe, rosti tare numele, începând cu al regelui şi isprăvind cu al şleahticului cel deşirat şi desculţ din coada mesei şi închină în sănătatea fiecăruia câte o cupă de vin unguresc. Toată asistenţa se ridică şi strigă „Vivat!“ Gazda îşi întinse cupa plină spre înaltul oaspete şi acesta bău drept răspuns, în sănătatea panului şi a paniei… După ce se bău în sănătatea tuturor, pan Sobiescianski o luă de la început, închinând întâi pentru Rzecz Pospolita, apoi în sănătatea preamilostivului rege August al Poloniei, „singurul rege căruia îi vom dărui săbiile şi sângele nostru”. „Vivat!“ „Jos Stanislas Lesczinski!“ strigă înfocată şleahta. Pe urmă se bău, cu închinăciuni meşteşugite, pentru nezdruncinatele libertăţi polone. Aici capetele înfierbântate îşi pierdură minţile cu desăvârşire, musafirii îşi traseră săbiile, masa se clătină şi făcliile se răsturnară.

Un şleahtic îndesat şi chior strigă: „Aşa să piară duşmanii noştri, schismaticii şi ortodocşii!” şi reteză vitejeşte cu sabia o tipsie uriaşă cu cârnaţi.

În stânga regelui August, lângă inimă, şedea pani Sobiescianska, îmbujorată ca un trandafir, întreba cu mult farmec pe rege despre manierele alese de la Versailles, despre aventurile lui de acolo, râzând cu gura abia întredeschisă, atingându-l încetişor ba cu cotul, ba cu umărul şi, în acelaşi timp, urmărind cu privirea pe musafiri, mai ales „coada“ mesei, unde câte un şleahtic, cherchelit din cale-afară, vâra câte o limbă afumată sau câte un piept de gâscă în buzunarul pantalonilor săi de pânză, chemându-şi cu priviri hoţeşti şi crunte slugile la poruncă.

Regele încercă de mai multe ori să cuprindă talia fragedă a gazdei, dar de fiecare dată pan Sobiescianski îşi întindea spre el cupa plină pentru „vivat“: „Preamilostive rege, luaţi cupa în mână“.

August încerca să n-o bea până la fund sau s-o verse pe nesimţite sub masă, dar cupa era umplută

numaidecât de către slujitorul care stătea în spatele jilţului său, ori de altul care pândea sub masă cu un clondir plin. Până la urmă, se serviră scumpului oaspe vestitele lipitori prăjite. Amfitrioana îi umplu talgerul cu mâinile ei.

— Credeţi-mă, mi-e ruşine că lăudaţi o mâncare atât de ţărănească, îi spuse ea cu naturaleţe, dar regele îi citi în ochi altceva. Se gătesc foarte uşor, numai gâsca să fie tânără şi nu prea grasă… Când lipitorile se umplu de sânge, se pun împreună cu gâsca la cuptor, unde se desprind de pieptul păsării; apoi se pun într-o tigaie…

— Biata gâscă, rosti regele, apucând cu două degete o lipitoare şi muşcând din ea cu un ronţăit. Ce nu născocesc femeile frumoase ca să-şi satisfacă un capriciu!

Pani Ana râse. Fulgul de la căciuliţa ei cu fund înalt, trasă pe o sprânceană, fremătă aţâţător. Regele îşi dădu seama că lucrurile stau bine. Aştepta doar să înceapă dansul, ca să-i vorbească nestingherit. În clipa aceea un şleahtic speriat, năduşit şi negru de praf, îmbrăcat cu un contăş rupt, dădu buzna în sala de mâncare, îmbrâncind pe chefliii beţi:

— Pane, pane, nenorocire! strigă el, aruncându-se în genunchi înaintea scaunului lui Sobiescianski. M-am dus la mânăstire, după cum aţi poruncit, ca să aduc butoiul de mied vechi… Am făcut totul cum trebuie. Dar m-a pus dracu' ca la înapoiere să fac un ocol, s-o iau pe drumul mare… Am pierdut totul: butoiul cu mied, calul, sabia şi pălăria… Cu mare greutate am scăpat cu viaţă… Am fost prădat! O armie mare se apropie de Sokal.

Regele August se încruntă. Pani Ana îşi înfipse unghiile în mâna lui. Ce armată putea să se apropie de Sokal, afară de aceea a regelui Carol, în urmărirea lui încăpăţânată?… Şleahticii răcniră cu glasuri sălbatice: „Suedezii! Săriţi!“ Pan Sobiescianski bătu cu pumnul în masă atât de năprasnic, încât cupele săriră în sus:

— Linişte, pani! Oricui dintre voi, căruia nu i se vor limpezi pe loc minţile, voi porunci să i se tragă jos, pe

covor, cincizeci de nuiele… Ascultaţi, netrebnicilor!… Regele e oaspele meu şi ruşinea cea veşnică nu va cădea pe capul meu alb… Chiar dacă suedezii vin aici cu toată armia lor, nu le vom da în mâini pe oaspetele meu…

— Nu-l dăm! strigară şleahticii, trăgându-şi zăngănitor săbiile.

— Înşeuaţi caii… Încărcaţi-vă pistoalele… Să murim, dar să nu facem de râs onoarea polonă…

— Să n-o facem de râs… Vivat!…

Regele August îşi dădea bine seama că singura hotărâre cuminte ar fi fost să încalece numaidecât şi să dispară, mai ales că era o noapte întunecoasă… Dar să fugă el, August cel Frumos, ca un laş, părăsind o masă veselă şi o femeie încântătoare, a cărei mânuşiţă încă nu se descleştase de pe mâna lui? Carol nu-l va sili să se înjosească până într-atât!… La naiba cu înţelepciunea!

— Nobili domni, vă poruncesc să luaţi loc. Să continuăm petrecerea, spuse el, îndepărtând de pe obrajii înfierbântaţi buclele perucii. La urma urmei, dacă suedezii vor veni aici, regele va fi ascuns, va fi condus undeva, regilor nu li se întâmplă niciodată nimic… îşi turnă vin şi înălţă cupa. Mâna lui mare şi frumoasă nu tremura de loc… Pani Ana îl privi încântată. În adevăr, făcea să dai o ţară pentru asemenea privire…

— Bine! Regele ne porunceşte să petrecem! Pan Sobiescianski bătu din palme şi porunci şleahticului, care tăiase în două tipsia cu cârnaţi, să plece cu câţiva însoţitori Ia drumul mare şi să vegheze acolo, iar tuturor celorlalţi meseni, până la „coada“ scăpătaţilor, le strigă să-şi toarne vin unguresc din cel mai bun şi să bea până când se va usca fundul celui din urmă butoi, să se aducă din cămări şi beciuri tot ce este mai bun în casă şi să vină muzica…

Ospăţul începu iară, cu o nouă însufleţire. Pani Ana se duse să danseze cu regele. Dansa atât de fermecător, de parcă ar fi căutat să ispitească pe însuşi apostolul Petru, ca să-i deschidă porţile raiului. Căciuliţa ei se lăsa pe o parte, clinchetele mazurcii îi roiau printre bucle, fusta

scurtă se rotea şi se alinta în jurul picioarelor ei zvelte, iar ghetuţele cu tocuri roşii când băteau, când zburau, parcă fără să atingă podelele… Falnic era şi regele care dansa cu ea: înalt, strălucit învestmântat, palid din pricina vinului şi a patimii…

— Pani Ana, îmi pierd capul, în numele tuturor sfinţilor, fie-vă milă de mine, îi şopti el printre dinţi. Ea îi răspunse printr-o privire să nu mai ceară milă, că porţile raiului i s-au şi deschis…

…Afară, în întuneric se auziră glasurile speriate ale slugilor şi fornăitul unor cai… Muzica tăcu… Nimeni n-avu timpul să pună mâna pe sabie sau să ridice cocoşul pistolului… Numai regele, pe dinaintea ochilor căruia totul plutea într-un iureş, încleştă aprig talia Anei şi apucă mânerul spadei…

În sală intrară doi bărbaţi. Unul era uriaş şi chior, cu o cuşmă înaltă de miel pe care atârna un canaf de fir, cu mustăţile bălaie pleoştite sub nasul mare, iar celălalt mai scund, un boier, cu trăsături blajine, plăcute, îmbrăcat eu un mundir prăfuit, cu lentă de general petrecută peste umăr.

— Aici se află măria sa regele Poloniei? întrebă el şi, văzându-l pe August care privea ameninţător cu spada trasă din teacă, îşi scoase tricornul şi se închină adânc: Preamilostive rege, primiţi raportul: din porunca ţarului Petru Alexeevici, am venit la ordinul măriei voastre cu unsprezece polcuri de pedestrime şi cu cinci polcuri de cazaci călări…

Era Dmitri Mihailovici Goliţîn, guvernatorul Kievului, căpetenia oştilor de ajutor, fratele mai mare al lui Mihail Mihailovici, viteazul de la Schlüsselburg. Celălalt, voinicul îmbrăcat în mundir purpuriu şi cu un jupan până la tălpi, era hatmanul de cazaci Danila Apostol. La vederea acestuia, mustăţile şleahticilor se zburliră ameninţătoare. Hatmanul stătea în prag, nepăsător, cu mâinile în şolduri, jucându-şi buzduganul în mâini. Un zâmbet batjocoritor flutura pe buzele lui arcuite şi pe sub sprâncenele ca nişte aripi, iar singurul lui ochi tăinuia nopţile luminate

de pârjolul atâtor năvale ale haidamacilor.

Regele August râse, îşi vârî spada în teacă, îl îmbrăţişă pe Goliţîn, iar hatmanului îi întinse mâna ca să i-o sărute. Ospăţul începu din nou, a treia oară. O cupă cu o jumătate oca de vin unguresc trecea din mână în mână. Se bău în sănătatea ţarului Petru, care îşi ţinuse făgăduinţa de a trimite ajutoare din Ucraina, se bău pentru polcurile sosite şi pentru pieirea suedezilor. Şleahticii, trufaşi, ţineau morţiş să-l îmbete pe hatmanul Danila Apostol, dar acesta da pe gât, liniştit, cupă după cupă şi ridica doar din sprâncene: nu era chip să-l dobori.

În zori, după ce numeroşi şleahtici fură scoşi pe braţe din casă şi lungiţi în curte, lângă fântână, regele August îi spune paniei Ana:

— N-am comori ca să le arunc la picioarele dumitale. Am fost un ostracizat care trăiam din mila altora. Dar astăzi sunt din nou puternic şi bogat… Pani Ana, urcă-te în caretă şi urmează-mi trupele. Trebuie să pornim îndată, fără nicio clipă de întârziere!… Am să-i trag un bobârnac regelui Carol, ca unui băieţandru ce e… Divină pani Ana, vreau să-ţi ofer pe o tipsie Varşovia mea… Apoi, ridicându-se şi făcând un gest măreţ cu mâna, strigă acelora dintre meseni care mai holbau încă ochii şi îşi zbârleau mustăţile pomădate:

— Domnilor, vă rog şi vă ordon să puneţi şeile pe cai. Vă iau pe toţi în suita mea personală.

În ciuda tuturor stăruinţelor cneazului Dmitri Mihailovici Goliţîn, care căuta să-i dovedească, respectuos şi blajin, că ostaşii trebuie să se odihnească vreo trei zile, să-şi întremeze caii şi să pună rânduială în chervane, regele August rămase neînduplecat. Soarele nu uscase încă roua, când el se şi întorsese la Sokal, însoţit de Goliţîn şi de hatman. Telegi, cai, tunuri se vedeau pretutindeni pe geamul caretei spre pedestraşii care dormeau pe iarbă. Fumul se înălţa de la focuri. Regele privea pe geamul caretei spre pedestraşii care dormeau şi spre cazacii din telegi, tolăniţi, care de care mai năstruşnic:

— Ce soldaţi! tot murmura el. Ce soldaţi! Parcă-s nişte uriaşi din basme!

Maiorul Tarnowski îl întâmpină în poarta castelului şi-i şopti speriat:

— Contesa s-a întors şi nu doreşte să se culce. E foarte nervoasă…

— Oh, ce fleacuri! Regele intră bine dispus în dormitorul său, boltit şi umed, unde, picurând ca nişte ţurţuri, lumânărilei se topeau în sfeşnicul înverzit, luat de la sinagogă. Contesa îl primi în picioare, privindu-l în tăcere, drept în faţă şi aşteptând doar un cuvânt, ca să-i răspundă după cum merita.

— Sophie, în sfârşit! exclamă el mai pripit decât ar fi vrut. Ce-ai făcut? L-ai văzut pe regele Carol?

— Da, l-am văzut pe regele Carol şi vă mulţumesc… Avea faţa parcă dată cu făină, scofâlcită, respingătoare. Maiestate, regele Carol doreşte mai mult ca orice să vă spânzure de primul copac care îi va ieşi în cale… Dacă vă sunt necesare detaliile conversaţiei mele cu regele, vi le voi povesti… Acum însă aş vrea să vă întreb altceva: cum puteţi califica comportarea voastră? Mă trimiteţi ca pe cea din urmă servitoare să fac treburile cele mai murdare… M-am expus la ofense, am trecut pe drum de o mie de ori prin primejdia de a fi siluită, ucisă, prădată… şi în vremea aceasta maiestatea voastră vă amuzaţi în braţele paniei Sobiescianka!… această neînsemnată soţie de şleahtic pe care eu m-aş ruşina s-o iau chiar şi cameristă…

— Vai, Sophie, ce fleacuri!

Răspunsul acesta al regelui August nu fu prea înţelept. Contesa se apropie de el şi, iute în mişcări ca o pisică, îl pălmui…

CAPITOLUL AL ŞAISPREZECELEA

1

Petru Alexeevici descălecă pe un colnic, acolo unde fusese ridicat un prepeleac de pândă şi începu să urce pieptiş pe scândurile sprijinite de podină. După el se suiau Chambers, Menşikov, Anikita Ivanovici Repnin şi Piotr Matveevici Apraxin, pe care-l împiedica grăsimea şi ameţelile: oare e uşor lucru să te urci atât de sus, la zece stânjeni înălţime? Petru Alexeevici, obişnuit să se caţere pe catarguri, desigur că se urca uşor. Ţarul îşi scoase de îndată ocheanul din buzunar şi, dând picioarele în lături, începu să privească.

Narva se vedea ca pe-o tipsie verde, cu toate turnurile

ei scunde, cu porţile şi cu podurile ridicătoare. La colţurile zidurilor se zăreau bastioanele zidite din piatră cioplită, masa uriaşă a unui castel vechi, cu un turn rotund în care se păstra pulberea, uliţele întortocheate ale oraşului, turlele ascuţite ale bisericilor luterane, care se înălţau ca nişte ţepuşe spre cer. Pe malul celălalt al apei se ridicau opt turnuri posomorâte, acoperite cu nişte căciuli din tablă de plumb şi cu zidurile înalte găurite de ghiulele: cetatea Ivan-gorod, zidită încă de pe vremea lui Ivan cel Groaznic.

— Oraşul va fi al nostru! rosti Menşikov, care privea şi el cu ocheanul.

Petru Alexeevici îi răspunse printre dinţi:

— Să nu te fuduleşti înainte de vreme.

Mai jos de oraş, de-a lungul apei, acolo unde pe malul pârâului Rossoni se ridicau întăriturile de pământ ale lui Piotr Matveevici Apraxin, chervanele şi oştile înaintau încet. Erau greu de văzut, din pricina prafului stârnit. Trecând apa pe un pod plutitor, polcurile de călăreţi şi de pedestraşi ridicau tabere pe malul stâng, la cinci verste de oraş. Acolo se şi zăreau corturi albe, fumuri care se înălţau drept în văzduh şi cai deşeuaţi păscând pe tăpşane… Răsuna bocănit de securi. Pini bătrâni tresăreau şi se prăbuşeau la pământ.

— Nu ne-am împrejmuit decât cu harabale şi cu palisade. Nu porunceşti ca pentru o apărare mai bună să facem şi nişte şanţuri şi palănci? întrebă cneazul Anikita Ivanovici Repnin, un om domol, înţelept şi încercat în treburile ostăşeşti, viteaz, fără să fie lăudăros, gata să lupte până la ultima picătură de sânge pentru o cauză mare. Îşi socotea neamul mai vechi decât acela al ţarului Petru. Urât la faţă şi la trup, era plăpând şi cu vederea scurtă. Totuşi, ochii lui mici, cu pleoapele pe jumătate închise, aveau o căutătură ageră.

— Şanţurile şi palăncile nu ne scapă. N-am venit aici ca să stăm în dosul bârnelor, bombăni Petru Alexeevici, privind cu ocheanul mai departe, spre apus.

Chambers, care obişnuia să bea de dimineaţă un

pahar bun de rachiu, ca să se simtă vioi, spuse răguşit:

— S-ar putea porunci ostaşilor să doarmă echipaţi, cu puştile lângă ei... Dar ar fi o prostie! Dacă sunt veşti sigure că generalul Schlippenbach e la Wesenberg şi nu vine decât într-o săptămână, nu putem să ne aşteptăm la un atac din partea lui...

— Am mai aşteptat eu o dată aici un atac al suedezilor... răspunse Petru Alexeevici cu glas straniu. Mulţumesc, m-am învăţat minte!.

Menşikov râse scurt şi grosolan.

Spre apus, acolo unde Petru Alexeevici privea cu patimă, se întindea marea. Nici cel mai slab vânt nu-i tulbura vălul cenuşiu, aţipit intr-o baie de lumină. Privind stăruitor, puteai desluşi departe, în larg, pe linia limpede a zării, o mulţime de catarguri cu pânzele strânse. Era flota amiralului de Proux, cel cu braţul de argint, care încremenise pe loc din lipsă de vânt.

Sprijinindu-se cu mâna de parmacul şubred al podinei, Apraxin spuse:

— Domnule tunar, cum să nu fi fost înspăimântat de puterea asta? Cincizeci de corăbii şi un amiral atât de viteaz!... Numai Dumnezeu m-a ajutat ca să nu aibă vânt prielnic...

— Ce de bunătăţi se pierd degeaba! zise Menşikov numărând cu degetul catargurile din larg. Te pomeneşti că au calele pline cu ţipari afumaţi, cu calcani, scrumbii, cu şuncă de Reval... Doamne, ce mai şuncă au acolo! Dacă vrei şuncă bună, apoi numai la Reval o găseşti! Toate se strică pe căldura asta, toate o să le arunce în mare dracul ciung... Vai, Apraxin, om de mare eşti tu? Stai cu fundul lipit de uscat! De ce n-ai nişte lotci? Dacă ai trimete cu lotcile pe o vreme ca asta fără vânt o companie de grenadieri, de Proux n-ar avea ce face.

— Un pescăruş se lasă pe nisip! strigă deodată Petru Alexeevici. Zău că se lasă! Chipul i se încordase, ochii i se rotunjiseră. Pun rămăşag pe zece galbeni că vine furtună... Cine face prinsoare cu mine? Ehei, marinarilor! Nu te mai tângui Danilîci, e cu putinţă să gustăm şi din

şunca amiralului.

Apoi, vârându-şi ocheanul în sân, coborî repede pe scândura prepeleacului şi ordonă polcovnicului Rennes, care sărise spre el ca să-l ajute: „Trimite un escadron înainte, iar cu celălalt vino după mine“. Încălecă greoi şi se îndreptă spre Narva. Calul lui voinic, murg, cu urechile mari, primit în dar de la feldmareşalul Şeremetiev, care îl capturase în lupta de la Erestfer, susţinând că ar fi aparţinut chiar lui Schlippenbach, mergea la trap întins. Petru Alexeevici nu prea se simţea bine călare, în trap, săltând mult în şa. În schimb, Alexandr Danilovici îşi încura armăsarul alb ca laptele, luat şi acela de la suedezi. Părea că armăsarul cu ochi vioi şi călăreţul se jucau. Armăsarul ba o lua pieziş la galop pe iarba verde, ba se oprea pe neaşteptate şi se lăsa pe picioarele dindărăt, zvârlind cu copitele negre, după care iar galopa. Pelerina scurtă, de postav roşu ca sângele, pusă numai pe un umăr, flutura în spatele călăreţului, după cum îi fluturau şi penajul tricornului şi capetele lentei de mătase. Era o zi foarte caldă, dar frumoasă şi în livezile părăsite, păsărelele ciripeau de zor.

Anikita Ivanovici Repnin, deprins din copilărie să călărească tătăreşte, se legăna liniştit, aplecat pieziş în şaua înaltă, pe calul său mic dar iute. Pe Apraxin îl treceau sudorile sub peruca uriaşă, care pentru un rus nu era nici prea plăcută la purtat, nici frumoasă. Departe, în faţă, înainta un escadron de dragoni răspândit printre tufe. În urma lui, alt escadron mergea încolonat, în frunte cu polcovnicul Rennes, un bărbat chipeş şi beţiv, care, în căutarea norocului, ca şi generalul Chambers, îşi oferise onoarea şi sabia ţarului Petru.

Petru Alexeevici arăta lui Chambers, care călărea lângă el, şanţurile şi gropile, valurile înalte de pământ, năpădite de buruieni şi de tufe, parii pe jumătate putreziţi, care ieşeau peste tot din pământ:

— Aici a pierit oastea mea, rosti el simplu. Pe câmpul acesta regele Carol s-a încununat de-o slavă mare, iar noi, am dobândit puterea. Aici am aflat că nu tot ce

zboară se mănâncă şi am îngropat pentru totdeauna apucăturile noastre vechi, din pricina cărora era cât pe ce să ni se tragă pieirea…

Se întoarse. Privind împrejur, văzu în apropiere o căsuţă părăsită, cu acoperişul năruit. Struni puţin calul. Pe faţa lui rotundă se oglindi îndârjirea. Apropiindu-se de el, Menşikov îi spuse vesel:

— *Min Herz*, e căsuţa aceea! Ţi-o aminteşti?

— Cum să nu!…

Petru se încruntă, îşi biciui calul şi începu să salte din nou în şa. Cum să nu-şi aducă aminte noaptea aceea de nesomn dinainte de înfrângere? Atunci, în casa aceasta, stătea şi se uita la lumânare care se topea. Alexaşka şedea lungit pe o pâslă şi plângea în tăcere. Îi venea greu să-şi biruie deznădejdea, ruşinea, ciuda neputincioasă şi să ştie bine că, a doua zi, Carol îl va bate cu siguranţă…

Îi venea greu să ia o hotărâre neasemuită, sfâşietoare, să-şi părăsească în asemenea clipe oştile, să se urce în rădvan şi să plece în goana cailor la Novgorod ca să ia acolo totul de la început… Să facă rost de bani, de grâne, de fier… Să-şi frământe creierii, să vândă negustorilor străini până şi cea de pe urmă cămaşă, ca să cumpere arme… Şi, mai presus de toate: oamenii, oamenii, oamenii! Să-i scoată din smârcurile în care orbecăiau de veacuri, să le deschidă ochii, să-i scuture… Să se ia la trântă cu ei, să-i cioplească, să-i înveţe… Să facă mii de verste prin zăpadă, prin noroi… Să dărâme, să clădească… Să se strecoare printre miile de capcane ale politicii europene. Şi, privind în urmă, să se îngrozească! „Doamne, cât mai trebuie încă schimbat!…“

Dragonii din frunte ieşiseră din umbra încinsă a pinilor, pe tăpşanul larg din faţa zidurilor Narvei, care se ridicau dincolo de şanţul plin cu apă. Alergând şi lărmuind, speriaţi, localnicii îşi goneau vitele spre oraş. Tăpşanul rămase pustiu. Un pod scârţâi în lanţuri, se ridică greoi şi închise poarta o dată cu el, duduind. Petru Alexeevici urcă pe un dâmb la pasul calului. Toţi îşi

scoaseră din nou ocheanele, cercetând cu privirea zidurile înalte şi puternice, ale căror crăpături erau năpădite de iarbă.

Suedezii, cu chivere de fier şi cu pieptare din piele, priveau din turnul de deasupra porţii. Unul din ei ţinea în mâna întinsă un steag galben. Altul, foarte înalt, se apropie de marginea turnului, se sprijini cu cotul de un meterez de piatră şi începu, să privească şi el cu ocheanul, întâi plimbându-l peste călăreţii de pe dâmb, apoi aţintindu-l spre Petru Alexeevici.

— Ce oameni voinici! murmură Apraxin către Anikita Ivanovici Repnin, făcându-şi vânt cu tricornul. Te ia groaza când îi vezi pe turn. Acuma gândeşte-te şi tu ce spaimă am tras singur la gurile Narovei, numai cu nouă tunuri, când m-am trezit cu flota peste mine. Dar lunganul acela, care se uita cu ocheanul, dacă ai şti ce parşiv este!… Înainte de sosirea voastră, m-am întâlnit cu el în câmp deschis şi am vrut să-l înhaţ… Da de unde!…

— Cine-i suedezul înalt de pe turn? întrebă răguşit Petru Alexeevici.

— Măria ta, e comandantul Narvei, generalul Horn, în carne şi oase.

Îndată ce auzi pe Apraxin rostind acest nume, Alexandr Danilovici dădu pinteni armăsarului şi porni pe câmp spre turn… „Nătărăule!“ îi strigă mânios din urmă Petru Alexeevici, dar din pricină că vântul şuiera pe la urechile lui, Menşikov nu-l auzi. Ajungând aproape de poartă, el îşi opri armăsarul, îşi scoase tricornul şi, făcându-şi vânt cu el, strigă prelung:

— Hei, voi din turn… Domnule comandant! Vă lăsăm să plecaţi din oraş cu toată cinstea, cu steaguri, cu arme şi muzici, dar să plecaţi de bunăvoie!…

Generalul Horn îşi lăsă ocheanul în jos, ascultând ce-i strigă rusul acela gătit ca un cocoş, călare pe armăsarul alb, focos. Întoarse capul spre unul dintre suedezi, pesemne ca să-i tălmăcească cele spuse. Faţa lui aspră şi bătrânească se strâmbă, ca şi cum ar fi înghiţit ceva

acru. Se aplecă peste meterez şi scuipă spre Menşikov:

— Iată răspunsul meu, idiotule! îi strigă el, Acum ai să primeşti ceva mai tare.

Sus în turn, suedezii izbucniră în hohote de râs batjocoritoare. Răbufni o flacără, se înălţă un norişor alb şi, sfâşiind aerul, o ghiulea trecu şuierând pe deasupra lui Alexandr Danilovici.

— Ei! strigă subţire de pe dâmb Anikita Ivanovici Repnin. Trageţi prost, suedezilor, trimiteţi-vă tunarii la noi, să-i învăţăm…

La rândul lor râseră şi cei de pe dâmb. Alexandr Danilovici, care ştia că tot nu scapă nechelfănit de Petru Alexeevici, se tot învârtea şi sălta pe armăsarul lui, fluturându-şi tricornul şi rânjind la suedezi, până când o nouă ghiulea se sparse lângă el şi armăsarul se smuci din loc şi o luă la goană, îndepărtându-se de turn.

După ce ocoli cetatea, numărând pe ziduri cel puţin trei sute de tunuri, Petru Alexeevici trecu la înapoiere pe la căsuţa aceea neuitată, descălecă şi, după ce porunci însoţitorilor să-l aştepte, îl chemă pe Menşikov în odaia în care, cu patru ani în urmă, luase ocara asupră-şi, ca să scape ţara rusească. Pe atunci, în odaia aceea fusese un cuptor frumos din care acum rămăsese doar un morman de cărămizi înnegrite de fum; pe jos erau răspândite paie murdare. Pesemne, în casa aceea se adăposteau oi şi capre. Petru Alexeevici se aşeză pe prichiciul ferestrei. Geamul era spart. Alexaşka stătea înaintea lui, cu un aer vinovat.

— Danilîci, ţine minte, îţi spun pe Dumnezeul meu că dacă mai văd la tine vreodată vitejia asta prostească, îţi sfârtec pielea cu vergile, zise Petru Aleexevici. Taci! Nu răspunde! Astăzi ţi-ai ales singur soarta. M-am tot gândit: pe cine să pun peste oastea de asalt, pe tine sau pe feldmareşalul Oguilvy? În treaba asta, aş fi vrut să pun mai curând pe unul de-ai noştri decât pe un străin… Dar tu, drăguţule, ai stricat totul, te-ai zbenguit călare ca un măscărici prin faţa generalului Horn! Ruşine! Încă n-ai uitat de bazarele din Moscova! Îţi tot vine să te ţii de şotii

ca acasă la mine, la masă! Dar te priveşte toată Europa, netotule! Taci, nu răspunde nimic! (Petru îşi îndesa pipa gâfâind). Al doilea: Danilîci, când m-am uitat la zidurile astea, m-a cuprins îndoiala… Nu se poate să plecăm a doua oară de la Narva… Narva e cheia întregului război… în cazul când Carol nu-şi dă încă seama de acest lucru, îmi dau eu seama… Mâine, împresurăm oraşul cu toată oastea, nici măcar o pasăre să nu mai poată fugi dinăuntru… Peste două săptămâni vor veni tunurile de asalt… Şi-apoi ce-o să facem? Zidurile sunt puternice, generalul Horn e încăpăţânat, Schlippenbach ne ameninţă din spate… Dacă vom bate pasul pe loc, îl aducem pe Carol din Polonia pe capul nostru, cu toată oastea… Oraşul trebuie cucerit repede. Şi nu vreau să vărs mult sânge de-al nostru… Ce spui, Danilîci?

— Nu se poate să nu se găsească vreun vicleşug. Nu-i cine ştie ce scofală. Dar dacă feldmareşalul Oguilvy e căpetenia, să se descurce el după cărţi, cum şi ce să facă… Eu ce pot să spun? Să mai trântesc o nerozie, hodoronc-tronc, ca un bădăran. Menşikov se tot învârtea şi se răsucea. Dar când ridică privirea, văzu că faţa lui Petru Alexeevici era împietrită şi mâhnită, cum rareori o văzuse.

Alexaşka simţi parcă o împunsătură de cuţit în inimă şi îl copleşi mila. *Min Herz*, şopti el, încreţindu-şi sprâncenele, *Min Herz*, ce-i cu tine? Dă-mi răgaz până diseară. Vin la tine în cort şi născocesc eu ceva. Nu ne cunoşti oare?… Acum nu mai suntem în anul 700… Nu te mai necăji, zău aşa…

2

În cortul încăpător, din grija lui Nartov, se aflau pe masă, ca şi în casa de la Piterburg, cutii cu compasuri, instrumente, hârtii şi hărţi militare. Pe sub foile cortului ridicate puţin în sus, pământul dogorea ca un cuptor. Mirosea a cânepă smolită. Greierii ţârâiau ascuţit în iarbă.

Petru Alexeevici lucra numai în cămaşă, pe care şi-o descheiase la piept, în pantaloni olandezi până la genunchi şi cu nişte pantofi încălţaţi pe picioarele goale. Din când în când se ridica de la masă şi se ducea într-un colţ al cortului, unde Nartov îi turna pe cap o cofă de apă. În zilele acelea ale campaniei împotriva Narvei, se strânseseră, ca de obicei, o mulţime de treburi care nu sufereau amânare.

Secretarul, Alexei Vasilievici Makarov, un tânăr şters, care intrase de curând în această slujbă, stătea la marginea mesei, lângă un teanc de hârtii şi, întinzându-i lucrările, vorbea tare ca să acopere ţârâitul greierilor. „Ucaz către Alexei Sidorovici Sineavin, ca să se îngrijească de băile negustoreşti din Moscova şi din alte oraşe.“ Secretarul puse binişor înaintea ţarului o foaie cu ucazul scris pe partea stângă. Aruncându-şi ochii peste rânduri, Petru Alexeevici ceti, îşi muie pana de gâscă în călimară şi scrise în dreapta foii, cu rânduri mari, strâmbe şi neciteţe, sărind câte o slovă din pricina grabei: „Acolo unde se poate, să se înfiinţeze pe lângă băi frizerii, pentru ca oamenii să se obişnuiască să-şi radă barba; să se ţină de asemeni şi meşteri buni pentru bătături”.

Makarov puse înaintea lui o altă foaie: „Ucaz către Piotr Vasilievici Kikin, ca să chivernisească pescuitul şi morile de apă din toată ţara…“ Mâna lui Petru Alexeevici se întinse deasupra hârtiei cu un strop de cerneală în vârful penei:

— Cine a întocmit ucazul?

— Măria ta, ucazul a fost trimes de la Moscova de cneazul-cezar ca să fie iscălit de mâna măriei tale…

— Moscova e plină de trântori care stau la geam şi mănâncă de urât agrişe acre, dar pentru treabă nu se găsesc oameni… Bine, să-l încercăm pe Kikin, dar dacă fură, îi sfârtec pielea cu biciul. Să-i scrii cneazului-cezar că mă cam îndoiesc…

— Un raport al pod-polcovnicului Alexei Brovkin, trimes printr-o ştafetă de la Piterburg, urmă Makarov. Au

sosit din Moscova, de la Tihon Ivanovici Streşniov, pentru grădina măriei tale din aşezarea Piterburgskaia, şase tufe de bujori, în bunăstare, numai că grădinarul Levenov a murit înainte de a le pune.

— Cum a murit? întrebă Petru Alexeevici. Ce tot îndrugi tu acolo?

— S-a înecat pe când se scălda în Neva…

— Era beat, fireşte. Ca să vezi, oamenii buni nu trăiesc… Păcat… Era un grădinar tare priceput.

Scrie…

Petru Alexeevici se duse în colţ spre a-şi răcori capul şi, fornăind sub şuvoiul de apă, spuse lui Makarov, care scria cu multă îndemânare pe un colţ al mesei:

— Lui Streşniov… Bujorii voştri s-au primit în bunăstare, dar păcat că ne-aţi trimes puţini. Vezi să nu scapi vremea şi să-mi trimeţi de la Izmailovo tot felul de flori, mai ales dintr-acelea care miros: busuioc, izmă, rezedă… Să-mi trimeţi şi un grădinar bun, cu toţi ai lui, ca să nu-i fie urât… Scrie-mi, pentru Dumnezeu, cum o mai duce la Izmailovo Katerina Vasilievskaia, cu Anisia Tolstoi şi cu celelalte cu care stă împreună… Să nu uiţi să-mi scrii despre asta mai des… De asemenea, fii bun şi înştiinţează-mă cum mai staţi cu strângerea de ostaşi pentru polcurile de dragoni. Să fie alcătuit cât mai repede un polc, din oamenii cei mai buni şi trimes aici…

Se întoarse la masă, citi rândurile scrise de Makarov şi iscăli, zâmbindu-şi în sine.

— Ce mai ai? Să nu mi le dai la nimereală. Scoate-le pe acelea care sunt mai însemnate…

— O scrisoare de la Grigori Feodorovici Dolgoruki din Sekal, despre sosirea cu bine a oştilor măriei tale.

— Citeşte-o! Petru Alexeevici închise ochii, în tinse gâtul şi-şi puse mâinile mari şi vânjoase, pline de zgârieturi, pe masă, Dolgoruki scria că de la sosirea oştilor ruseşti la Sokal regele August a fost cuprins din nou de o vitejie fără seamăn şi vrea să-l întâlnească pe câmpul de luptă pe regele Carol, pentru ca într-o încăierare crâncenă să-şi spele cinstea, cu ajutorul lui

Dumnezeu, de „neorânduiala“ de la Klissov. Mai cu seamă ibovnicele lui (are două acum) îl îndeamnă la această nebunie şi viaţa lui a ajuns foarte neliniştită. Dmitri Mihailovici Goliţîn a putut cu mare greutate să-l facă să-şi ia gândul de la o întâlnire prea grabnică cu Carol, care, ca un lup lacom, atât aşteaptă şi să-i arate calea spre Varşovia, lăsată de Carol cu o slabă apărare. Numai Dumnezeu ştie ce poate să iasă din asta…

Petru Alexeevici asculta răbdător lunga scrisoare şi buza lui, sub mustaţa subţire, se ridica descoperindu-i dinţii. Deodată, bombăni şi-şi răsuci gâtul: „Halal de aşa prieten!“ Trase spre el o foaie curată de hârtie, se scărpină la ceafă şi, ţinându-se anevoie cu pana de gândurile lui, se apucă să-i răspundă lui Dolgoruki:

„… Îţi mai aduc aminte domniei tale să nu pregeţi. Să îndepărtezi pe măria sa regele August de la gânduri aprinse şi dăunătoare. El se grăbeşte să caute o luptă hotărâtoare, nădăjduind în „Fortuna“, adică în noroc, dar aceasta se află numai în mâna Celui de sus… Pe când pentru noi, oamenii, e mai cuminte să ne luăm după cele din preajma noastră, după cele pământeşti… Pe scurt, căutarea luptei hotărâtoare e foarte primejdioasă pentru el, deoarece totul s-ar putea pierde într-un ceas… Dacă lupta s-ar sfârşi prost, să ne ferească Dumnezeu şi pe el şi pe noi toţi de aşa ceva, măria sa regele August nu numai că ar fi cuprins de amărăciune din pricina vrăjmaşului, dar leşii cei turbaţi, văzându-se lipsiţi de huzurul lor, l-ar alunga cu ocară şi i-ar răpi tronul… Pentru ce să umble după asemenea belea? Cât despre ibovnicele despre care îmi scrii, această fierbinţeală n-are leac… îţi spun însă un lucru, caută să legi prieteşug şi înţelegere cu muierile alea…”

Nu se mai putea răsufla de fumăria pipei. Petru Alexeevici iscăli „Ptrr“, stropind hârtia cu cerneală şi ieşi din cort în arşiţa de neîndurat. De acolo, de pe colnic, se vedea înspre Narva un nor de praf stârnit de chervanele şi de oştile care ieşeau din tabără, luând poziţie de luptă în faţa cetăţii.

Petru Alexeevici îşi trecu palma peste piept, pe pielea lui albă: inima îi bătea rar, zvâcnind tare.

Începu să privească acolo unde, pe marea nemărginită, ca de sticlă, licăreau nedesluşit corăbiile amiralului de Proux, încărcate cu atâtea provizii încât ar fi ajuns pentru toată armata rusească.

Pământul, cerul şi marea toropite picoteau, ca şi cum vremea s-ar fi oprit în loc. Deodată, o puzderie de păsări negre trecură pe lângă colnic, îndreptându-se spre codru. Petru Alexeevici înălţă capul:

„Aha!“ Perdele străvezii de nori se înălţau repede la apus-miazăzi, pe cerul încins ca o tipsie de fier.

— Makarov! strigă el. Faci prinsoare pe zece galbeni?

Makarov ieşi numaidecât din cort, cu nasul ascuţit, cu obrazul ca de pergament din pricina oboselii şi a nesomnului, cu gura dreaptă, fără zâmbet şi îşi scoase punga din buzunar.

— Cum porunceşti, măria ta…

Petru Alexeevici dădu din mână:

— Du-te şi spune-i lui Nartov să-mi dea bluza de marinar, pălăria de ploaie şi botforii… Să se priponească bine cortul, să nu-l ia vântul… Vine o furtună grozavă.

Marea îl vrăjea, îl ademenea totdeauna. Cu pălăria de piele trasă pe ceafă şi cu o bluză largă, se îndrepta la trap spre ţărmul mării, însoţit de o jumătate de escadron de dragoni. (Se trimesese la tabăra lui Apraxin după două tunuri şi după grenadieri). Soarele ardea ca un balaur înainte de moarte. Nouri de praf se învolburau pe drum. Vântul brăzda valurile în rafale. Un nour negru se înălţa de după zarea înnegurată. În sfârşit, marea începu să sufle în faţă iz de alge şi de peşte, înteţindu-se, vântul prinse să şuiere şi să urle din toţi bojocii…

Ţinându-şi pălăria, Petru Alexeevici râdea vesel, Descălecă pe ţărmul nisipos. Soarele luci pentru cea din urmă oară de după marginea unduită a unui nour şi o lumină moartă prinse a luneca pe valurile cârlionţate. Deodată, totul se cufundă în beznă. Talazurile se rostogoleau din ce în ce mai mari, împroşcând o pulbere

de stropi. Nourul bubuia de la un capăt la altul şi se lumina de scânteieri întunecate, ca şi cum cineva i-ar fi pus foc mereu. Un fulger zimţuit căzu orbitor undeva pe aproape, în apă. Apoi o trâmbă aprigă de vânt se năpusti atât de năprasnic, încât oamenii de pe ţărm se chirciră la pământ, de parcă s-ar fi prăvălit cerul peste ei.

Menşikov şi el cu bluză şi cu pălărie de marinar, răsări lângă Petru Alexeevici.

— Aşa furtună mai zic şi eu! Straşnic! Îi strigă ţarul.

— *Min Herz*, cum de le ghiceşti pe toate?…

— Abia acum ţi-ai dat seama de asta?

— Vom avea ceva pradă?

— Mai aşteaptă, mai aşteaptă.

Aşteptarea nu fu chiar atât de lungă. La lumina fulgerelor, se vedeau aproape de tot corăbiile de război şi de comerţ ale amiralului de Proux, pe care furtuna le împingea spre ţărm, spre pragurile de nisip. Parcă dănţuiau; catargurile lor golaşe se legănau, frânturi de pânze fâlfâiau, neptunii şi naiadele de la pupe se înălţau în văzduh. Părea că mai e puţin şi toată flota aceasta împrăştiată va fi zvârlită pe ţărm.

— Bravo! Bravo! Strigă Petru Alexeevici. Ia uite ce face! Aşa amiral înţeleg şi eu! Pune focurile şi trinca de furtună! Al naibii! Învaţă, Danilîci!

— Tare mi-e teamă că fuge! gemu Menşikov.

Fie că se schimbase puţin vântul, fie că în lupta cu marea precumpăni iscusinţa amiralului, navele acestuia, manevrând cu ajutorul velelor de furtună, începură să se îndepărteze din nou, pierind dincolo de zare. Numai trei vase greu încărcate erau târâte, ca şi înainte, spre pragurile de nisip.

Trosnind şi scârţâind din vergi, cu pânzele rupte fâlfâind, ele se împotmoliră la vreo trei sute de paşi de ţărm. Talazuri uriaşe se năpusteau înverşunate asupra lor: rostogolindu-se peste punţi, smulgeau bărci şi butoaie, rupeau catarguri.

— Ia să deschidem focul asupra lor, măcar că ghiulelele nu ajung până acolo. Cel puţin să-i speriem!

Strigă Menşikov către tunari.

Tunurile bubuiră şi ghiulelele stârniră vârtejuri de apă lângă bordul uneia din corăbii. Drept răspuns, se auziră detunături de pistoale. Petru Alexeevici încălecă şi îşi îndemnă calul spre apă,

Grenadierii se luară după el, strigând. Menşikov fu nevoit să descalece, pentru că armăsarul lui se încăpăţâna. Porni şi el prin valurile tulburi, scuipând şi strigând:

— Hei, voi de pe vase, săriţi în apă! Predaţi-vă!

Suedezii se speriară pesemne cumplit de călăreţul care spinteca valurile şi de uriaşii grenadieri mustăcioşi, care mergeau prin apă înjurând şi ameninţând cu nişte grenate fumegânde în mâini.

Marinari şi soldaţi începură să sară din vase. Întindeau pistoalele şi săbiile: „Moscov, Moscov, prieten!” şi se îndreptau spre ţărm, unde erau înconjuraţi de dragonii călări. Menşikov, cu un grup de grenadieri, se urcă, la rândul său, pe unul din vase. Deasupra pupei sculptate, prinse pe căpitan, îl bătu îngăduitor pe spate şi, dându-i înapoi stiletul, strigă de acolo:

— Domnule tunar, din cală vine duhoare, dar căpitanul zice că scrumbiile şi carnea sărată sunt bune de mâncat.

3

Oştile împresurară Narva în chip de potcoavă, sprijinindu-se pe apă mai sus şi mai jos de oraş. În acelaşi chip fu împresurat şi Ivan-gorod, pe malul celălalt al râului. Ostaşii săpau şanţuri şi ridicau parcane şi palănci. Tabăra rusească lărmuia, într-un nor de fum şi de praf. Suedezii priveau mohorâţi de pe zidurile înalte. După furtuna care împrăştiase flota lui de Proux, se îndârjiseră şi trăgeau cu tunurile chiar după călăreţii răzleţi, care treceau piezis peste câmp, tăind drumul prin faţa bastioanelor lor ameninţătoare.

Din porunca lui Petru, butoaiele cu scrumbii şi cu

carne sărată, descărcate din vase, fură cărate în tabără pe sub ochii suedezilor. În urma telegilor împodobite cu crengi, ostaşii duceau un bărbat gras, gol puşcă, înfăşurat în alge şi răcneau din răsputeri un cântec deşuchiat despre amiralul de Proux şi generalul Horn. Butoaiele au fost împărţite pe companii şi pe baterii. Ostaşii, fluturând în vârful spăngilor o scrumbie sau o bucată de slănină, le strigau: „Ia te uită, şvedule, avem ce mânca!“

Suedezii nu mai putură îndura ocara. Trâmbiţele sunară, tobele bătură, podul se lăsă în jos şi, îmbulzindu-se cu caii mari în poartă, un escadron de cuirasieri ieşi cu capetele aplecate sub chiverele lor colţuroase. Ţinându-şi săbiile late între urechile cailor, ei o luară la galop spre şanţurile ruseşti. Aruncându-şi poverile, ruşii fură nevoiţi să se apere cu ce puteau: cu pari, cu ştergătoarele tunurilor şi cu casmale. Se iscă o încăierare, izbucniră ţipete. Zărind dragonii, care veneau din spate în goana cailor, spre ei şi grenadierii fioroşi, care săreau peste parcane, cuirasierii îşi întoarseră caii. Doar câţiva mai rămaseră pe câmpie. Caii speriaţi alergară vreme îndelungată fără călăreţi, urmăriţi de ostaşii ruşi.

Afară de asemenea ieşiri, suedezii nu se arătau prea neliniştiţi. După cum spuneau prizonierii, generalul Horn ar fi zis: „Nu mi-e frică de ruşi. Aştept să încerce un asalt, cu ajutorul sfântului lor Gheorghe Biruitorul şi atunci o să-i miluiesc mai straşnic decât în anul 700...” Avea destule grâne, pulbere şi ghiulele, dar cele mai mari nădejdi şi le punea în Schlippenbach, care aştepta întăriri spre a se năpusti înverşunat asupra ruşilor. Schlippenbach se afla în cantonament pe drumul Revalului, în oraşul Wesenberg. Lucrul acesta îl aflase Alexandr Danilovici, care plecase el însuşi să culeagă ştiri.

Trupele ruseşti aşteptau şi ele; artileria de asediu, tunurile uriaşe pentru spargerea zidurilor şi mortierele pentru aprinderea oraşului, încă se mai scurgea dinspre Novgorod, pe drumuri anevoioase. Fără artilerie grea nici

nu puteai să te gândeşti la un asalt.

— Veştile care veneau de la feldmareşalul Boris Petrovici Şeremetiev nu erau nici ele prea îmbucurătoare: împresurase Iurievul, se înconjurase cu şanţuri, făcuse o săpătură pentru spargerea zidurilor şi începuse să arunce ghiulele în oraş. „Suedezii ne supără rău, scria el lui Alexandr Danilovici în tabăra de la Narva, nici acum nu pot să răspund cu ceva la tirul tunurilor şi mortierelor inamice. Trag blestemaţii cu mai multe tunuri în salvă, trimet câte zece ghiulele deodată în bateriile noastre, dar mai ales trag asupra chervanelor. De asemeni, o ducem greu din pricină că nu putem să punem mâna pe niciun localnic. N-au venit la noi pân-acum decât doi inşi, doi finezi, care nu ştiu nimic ca lumea; trăncănesc doar că Schlippenbach a făgăduit oraşului să dezlănţuie curând un atac de despresurare…”

— În adevăr, Schlippenbach era ca un spin care trebuia stârpit cât mai repede. Petru Alexeevici era muncit numai de acest gând. În seara aceea, Menşikov nu-l amăgise: venind în cortul său şi dând afară pe toată lumea, până şi pe Nartov, îi povestise ce şiretlic a născocit pentru ca lui Horn să-i treacă pofta de a mai aştepta pe Schlippenbach. La început, Petru Alexeevici se mâniase: „Nu cumva asta ţi-a trecut prin cap la beţie?” Dar apoi, după ce s-a plimbat puţin prin cort, pufăind din lulea, a râs deodată:

— Să ştii că n-ar fi rău să-l păcălim pe bătrân.

— *Min Herz*, zău că-l păcălim…

— „Zău” al tău nu face încă parale. Dar dacă n-o să iasă nimic? Să ştii că o să te coste cam scump, băiete.

— O să plătesc. Nu-i prima dată. Toată viaţa am plătit…

— Dă-i drumul!

În aceeaşi noapte, porucicul Paşka Iagujinski, după ce trase o duşcă la botul calului, porni în goana goanelor spre Pskov, unde se aflau magaziile oştirii. Foarte îndemânatic, aduse de acolo cu troicile toate cele trebuincioase pentru vicleşugul pus la cale. Croitorii din

companii şi escadroane lucrară două zile şi două nopţi la mundire, mantale, lente ofiţereşti, steaguri şi cusură pe tricornurile ostaşilor şireturi albe la margini. În cele două nopţi scurte, două polcuri de dragoni, al lui Asafiev şi al lui Gorbov, pe escadroane, precum şi polcurile Semionovski şi Inghermanlandski, luându-şi tunurile ale căror afete fuseseră vopsite din verde în galben, plecară în taină pe drumul Revalului şi se pitulară în desişul pădurii Tavrieghi, la zece verste de Narva. Tot acolo, în pădure, fură duse şi toate efectele prefăcute de croitori. Suedezii nu băgară de seamă nimic.

Într-o dimineaţă senină, la 8 iunie, se stârni pe neaşteptate zarvă în tabăra rusă de sub zidurile Narvei. Tobele mari şi mici începură să răpăie speriate, uriaşele tunuri bubuiau, iar ofiţerii se vânzoleau în goana cailor, strigând cât îi ţinea gura. Ostaşii se repezeau din bordeie şi din corturi, încheindu-şi din fugă mundirele, ghetrele. Vârându-şi după urechi laţele lungi, care le ieşeau de sub tricornuri, se aşezau pe două rânduri. Tunarii răcneau scoţând tunurile şi îndreptându-le cu gurile spre drumul Revalului. Călăreţii mânau caii chervanelor de pe câmp în tabără, la adăpostul harabalelor.

Suedezii priveau uimiţi de pe ziduri cumplita harababură din tabăra rusească. Generalul Horn, cu capul gol, se urcă pe scara de piatră exterioară în turnul de deasupra porţii şi îşi îndreptă ocheanul spre drumul Revalului. De acolo se auziră două bubuituri de tun, peste un minut încă două bubuituri şi încă două, în total şase. Atunci, suedezii îşi ziseră că acestea sunt semnalele lui Schlippenbach care se apropie. Bastionul Gloria răspunse numaidecât printr-un salut regesc din douăzeci şi unu de tunuri. Clopotele tuturor bisericilor din oraş începură să bată sărbătoreşte.

După atâtea zile de asediu, fiorosul general Horn îşi strâmbă întâia oară gura într-un zâmbet, văzând cum de partea cealaltă a şanţurilor, înaintea trupelor moscovite care se aşezau pe două rânduri, Menşikov, cel mai obraznic dintre ruşi, împopoţonat din cale afară, ţopăia

ca un ţap, călare pe armăsarul său alb. Ca un căpitan încercat de oşti, el porunci liniei din spate a ostaşilor, printr-un semn cu sabia, să se întoarcă cu faţa spre cetate şi aceştia, ca o turmă de oi, fugiră şi-şi luară locurile în şanţuri, dincolo de parcane. Şi acum iată-l, îşi ridică armăsarul în două picioare şi trece prin faţa primei linii de ostaşi, îndreptaţi spre drumul Revalului. Generalul Horn, înţelepţit de ani şi de atâtea glorioase lupte, îşi zise: cocoşul acesta cu mantie roşie şi cu pene de struţ va face acum o prostie fatală: îşi va duce pedestraşii în linie rară, desfăşuraţi pe o mare întindere în întâmpinarea cuirasierilor de fier ai lui Schlippenbach, care îi vor copleşi cu foc, îi vor împrăştia, îi vor strivi, îi vor nimici. Generalul Horn trase aer în piept prin nările sale păroase. Avea gata, în dosul porţilor ferecate ale cetăţii, douăsprezece escadroane de reiteri şi patru batalioane de pedestraşi pentru ca, la ivirea lui Schlippenbach, să cadă din spate asupra ruşilor.

Menşikov, alergând parcă dinadins în braţele morţii, îşi scoase fără rost tricornul şi, fluturându-l pe deasupra capului, porunci tuturor batalioanelor care veneau în pas alergător după armăsarul său jucăuş să strige „ura”. Strigătele acestea ajunseră la zidurile Narvei şi bătrânul Horn zâmbi din nou.

Călăreţi ruşi începură să ţâşnească urmăriţi de împuşcături de armă, din dumbrava de pini, spre care se îndreptau batalioanele lui Menşikov. În sfârşit, companiile de gardă ale lui Schlippenbach, falnice, aliniate ca la paradă, cu baionetele din vârful muschetelor întinse înainte, se iviră dintre pini. Rândul al doilea trăgea repede din mers peste capetele soldaţilor din rândul întâi, iar cei din rândul al treilea încărcau armele şi le dădeau acelora care trăgeau. Steaguri galbene regeşti fâlfâiau sus, în vânt.

Bătrânul Horn îşi luă o clipă ochiul de la ochean, scoase o batistă de pânză, o scutură şi şi-o trecu peste gene. „Zei ai războiului!“ murmură el.

Ţinându-şi tricornul cu mâna, Menşikov trecu în goana

calului prin faţa frontului şi făcu un semn oprindu-şi batalioanele. Tunuri trase de câte şase cai şi chesoane trase de câte doi cai se îndreptau repede spre aripile frontului său. Tunarii ruşi umblau sprinteni: învăţaseră câte ceva în anii din urmă.

Tunurile strălucitoare, de straşnic ce erau curăţate, câte opt la fiecare aripă, îşi întoarseră repede gurile spre suedezi (caii fuseseră deshămaţi şi luaţi) şi scuipară toate odată fumuri albe şi dese, ceea ce arăta că praful de puşcă era bun. Suedezii nu făcură nici douăzeci de paşi, când tunurile traseră din nou asupra lor. Bătrânul Horn îşi mototoli batista în mâini; această repeziciune era uimitoare.

Suedezii se opriră. Ei, drăcie! Nu era de crezut ca Schlippenbach să se intimideze în faţa tunului!

Poate că voia să lase pe cuirasieri să treacă înainte pentru şarjă sau îşi aştepta artileria! Horn se uită cu ocheanul în toate părţile căutându-l pe Schlippenbach, dar fumul, care învăluia din ce în ce mai gros câmpul de luptă, îi împiedica vederea. I se păru chiar că suedezii şovăiau sub ploaia de mitralii… Aştepta… În sfârşit! Tunuri suedeze cu afeturile galbene ieşiră din pădure şi începură să-şi facă auzit glasul… Horn vedea bine că rândurile lui Menşikov se învălmăşeau… Era şi timpul! Horn îşi îndepărtă faţa zbârcită de ochean şi, arătându-şi de bucurie dinţii galbeni până la gingii, rosti către colonelul Markwart, secundul său:

— Ordon să se deschidă porţile şi să se şarjeze aripa dreaptă a ruşilor!

Podurile huruiră şi escadroanele de cuirasieri, urmate de pedestraşi în pas alergător, ieşiră buluc pe porţi. Colonelul Markwart, care conducea detaşamentul încolonat în unghi, chibzuia ca, după ce va trece în iureş peste parcanele şi peste apărările ruseşti, să-l izbească pe Menşikov. Din spate în flanc, să-l împingă spre Schlippenbach şi să-l strivească într-un cleşte de fier.

Ceea ce văzu Horn cu ocheanul în prima clipă îl bucură, apoi îl buimăci. Detaşamentul colonelului

Markwart spulberă repede şi fără pierderi mari parcanele ruseşti, trecu peste palănci şi ajunse dincolo de şanţuri. Locuitorii din Narva, pe jos şi cu căruţe, ieşiră în urma lui pe porţi ca să prade tabăra rusească. Batalioanele lui Menşikov, care trăgeau în neorânduială focuri de armă, începură să se mişte într-un fel aproape de neînţeles: flancul lor drept, asupra căruia se năpustise Markwart, începu să se dea repede înapoi spre şanţurile şi apărările sale, iar flancul stâng, cel mai depărtat, fugi tot atât de repede spre suedezii lui Schlippenbach, având parcă de gând să se predea. Tunurile amuţiră pe neaşteptate din amândouă părţile. Markwart, care şarjase în chip strălucit, se pomeni pe câmp deschis, într-un gol, între trupele lui Menşikov şi acelea ale lui Schlippenbach. Escadroanele lui de cuirasieri, cu platoşele scânteind, îşi struniră caii, se aliniară în semicerc şi se opriră nedumerite. Pedestraşii care le ajunseseră din urmă stătură şi ei în loc…

— Nu mai înţeleg nimic! strigă Horn. Ce s-a întâmplat! Dracul să-l ia pe Markwart!

Adjutantul Bistrom, care se găsea lângă el, răspunse:

— Domnule general, nici eu nu prea înţeleg.

Pe urmă, mutând din ce în ce mai repede ocheanul, Horn îl zări pe Menşikov. Cocoşul acela gonea în galop spre suedezi. Pentru ce? Ca să fie prins?… Recunoscându-l, Markwart, însoţit de doi cuirasieri, se repezi să-i taie drumul. Dar Menşikov i-o luă înainte şi, ajungând pe colnicul verde, descăleca lângă un grup de ofiţeri. Judecând după uniformele lor şi după steagul pe care era zugrăvit un leu ridicat în două picioare, acolo era comandantul Schlippenbach… Dar unde era Schlippenbach? Încă o mişcare din ochean şi Horn văzu că Markwart care ajunsese, urmărind pe Menşikov, la acelaşi grup ele ofiţeri, dădu în chip ciudat din mână, apărându-se parcă de o nălucă şi încercă să se întoarcă, dar nişte oameni săriră la el şi-l dădură jos din şa… Un ofiţer călare pe un cal cu urechile clăpăuge se urcă pe colnic şi steagul se înclină în faţa lui. Acesta nu putea fi

decât Schlippenbach… O lacrimă împăienjeni ochiul bătrânului Horn, care o scutură enervat şi apăsă ocularul de aramă în orbită. Ofiţerul de pe calul cu urechile clăpăuge nu semăna cu Schlippenbach… Semăna mai curând cu…

— Vicleşug, domnule general! murmură adjutantul Bistrom.

— Văd şi eu că e ţarul Petru, îmbrăcat cu mundir suedez. Am fost tras pe sfoară, o ştiu fără să-mi mai spui dumneata. Dă ordin să-mi aducă platoşa şi sabia. Generalul Horn lăsă ocheanul de care nu mai avea nevoie şi fugi, ca un tânăr, pe scara povârnită, coborând din turn.

Acolo, pe câmpul mascaradei, începuse ceea ce trebuie să se întâmple când comandantul este păcălit. Ostaşii din polcurile Semionovski şi Inghermanlandski, dragonii lui Asafiev şi ai lui Gorbov, care stătuseră ascunşi în pădure, precum şi batalioanele lui Menşikov, din altă parte, tăbărâră cu toată înverşunarea pe suedezii nefericitului Markwart. Acesta, după ce-şi predase sabia ţarului Petru şi-şi aruncase chivără în iarbă, stătea pe colnic printre ofiţerii ruşi, plecând ruşinat şi deznădăjduit capul, ca să nu vadă cum piere strălucitul detaşament, alcătuit cel puţin dintr-o treime a garnizoanei Narvei.

Cuirasierii lui, care acopereau pedestrimea, se retraseră un timp, fără să strice frontul, apărându-se cu lovituri scurte. Dar când polcovnicul Rennes, care stătuse la pândă în spate, într-un crâng de mesteceni, se abătu asupra lor cu escadroanele sale de dragoni, începu măcelul. Împuşcăturile încetară. Nu se mai auzeau decât răcnetele de mânie ale ruşilor care căsăpeau cu săbiile, strigătele răguşite ale suedezilor care mureau şi zăngănitul săbiilor care loveau în platoşe şi coifuri. Caii se ridicau în două picioare, muşcând. Steagul regesc se prăvăli la pământ. Călăreţi izolaţi, scăpaţi din încăierare, alergau orbeşte pe câmp, se izbeau unii de alţii şi se prăvăleau, cu mâinile date în lături…

Toată oştirea rusească ieşi din şanţuri, ca de săptămâna brânzei, când lumea se adună să vadă ursul încolţit… Ostaşii chiuiau, jucau şi îşi aruncau în sus tricornurile.

Doar o mică parte din detaşamentul suedez izbuti să-şi croiască drum spre Narva. Singurul lucru pe care putea să-l mai facă Horn, era să apere porţile, pentru ca ruşii să nu năvălească în oraş.

Locuitorii, care ieşiseră la pradă, fugeau de colo-colo, cu căruţele, prin faţa şanţului. Ostaşii săriră peste parcane aprinşi, fără să se teamă că ar putea să fie împuşcaţi de pe ziduri şi puseră mâna pe mulţi locuitori ai Narvei, împreună cu căruţele şi cu caii lor şi-i aduseră în tabără spre a-i vinde domnilor ofiţeri.

În aceeaşi seară, în cortul cel mare al lui Menşikov, se întinse o masă veselă. Se bău din romul, foc de tare, al amiralului de Proux, se mâncă şuncă de Reval şi calcan afumat, din care foarte puţini gustaseră până atunci. Peştele cam mirosea, dar era bun. Închinându-se mereu cupele pentru vicleşugul lui Alexandr Danilovici, acesta se alese cu spatele plin de vânătăi.

— Straşnic l-ai păcălit pe Horn cel înţelept! E sărbătoarea ta astăzi! rosti gros Petru Alexeevici, ameţit, cu umerii tremurând de hohote de râs şi-l păli cu pumnul între lopăţelele umerilor atât de straşnic, de parcă ar fi dat cu un baros.

— Pun rămăşag că ai fi putut să-l păcăleşti şi pe Odiseu! strigă Chambers, lovindu-l şi el în spate.

— Greu să-ţi închipui oameni mai şireţi ca ruşii!

Întrerupându-se unii pe alţii, mesenii încercară de câteva ori să scrie un răvaş către generalul Horn, prin care să-i confere ordinul „Marii Păcăleli”. Începutul era bine închegat: „Ţie, păstrătorul Narvei, care ţi-ai udat nădragii, moşneag nătăfleţ, motan scopit, care ragi ca leul…” Pe urmă însă, din pricina fumurilor beţiei, urmau cuvinte atât de pipărate, încât secretarul Makarov se ruşina să le aştearnă pe hârtie.

Anikita Ivanovici Repnin râse subţirel ca un ţap, atât

cât cerea bunăcuviinţa şi spuse:

— Petru Alexeevici, de ce să-l luăm în tărbacă pe bătrân? Treaba nu s-a isprăvit încă…

Mesenii bătură cu pumnii în masă şi începură să lărmuiască. Petru Alexeevici luă din mâna lui Makarov răvaşul neisprăvit, îl boţi şi-l băgă în buzunar:

— Am râs destul. Ajunge…

Se ridică, se clătină, se agăţă de umărul lui Makarov şi trăsăturile muiate ale feţei sale rotunde îşi recăpătară anevoie tăria. Îndoindu-şi gâtul lung. Izbuti ca totdeauna să se stăpânească:

— Sfârşiţi cu beţia!

Ieşi din cort. Se lumina de ziuă. Căzuse rouă din belşug şi iarba sclipea ca argintul. Fumul înălţat din tabără se lăsa la pământ. Petru Alexeevici trase adânc în piept aerul rece al dimineţii.

— Să fie într-un ceas bun… E vremea! Rosti el. Anikita Ivanovici Repnin şi polcovnicul Rennes se desprinseră numaidecât din grupul de ofiţeri care stăteau în spatele lui şi se apropiară de el… Vă mai spun o dată la amândoi că n-am nevoie de rapoarte sforăitoare despre izbândă. Nu le aştept. Avem o sarcină grea. Vrăjmaşul trebuie bătut în aşa fel ca să nu-şi mai vină în fire. Să vă oţeliţi inimile pentru treaba asta… Duceţi-vă…

Anikita Ivanovici Repnin şi polcovnicul Rennes se plecară adânc în faţa lui şi se îndepărtară prin iarba înaltă care le ajungea până la genunchi. Se îndreptară spre pădurea întunecoasă unde, echipaţi din nou în mundire ruseşti, îi aşteptau polcurile de dragoni şi pedestraşii urcaţi în telegi, toţi aceia care luaseră parte la lupta de mascaradă din ajun. În ziua aceea aveau o misiune grea: să împresoare corpul lui Schlippenbach la Wesonberg şi să-l nimicească.

4

— Prin urmare, pani, fostul rege August, pe care-l socoteam nimicit, a primit ajutor de la ruşi şi înaintează repede spre Varşovia, zise tânărul rege Stanislaw

Lesczinski, deschizând consiliul de război.

Regele era obosit din pricina treburilor statului, care îi împovărau umerii. Chipul lui, cu trăsături fine, pe care se oglindeau înfumurarea şi mânia, era palid, aproape vânăt. Ţinea pleoapele lăsate în jos. Nu ridica ochii, fiind scârbit peste măsură de curtenii săi înfumuraţi, de nesfârşita vorbărie despre război, bani şi împrumuturi… Pe degetele sale osoase depăna nişte mătănii. Purta haine polone, pe care nu le putea suferi. Dar de când în Varşovia se afla o garnizoană suedeză comandată de colonelul Arved Horn, nepotul viteazului de la Narva, magnaţii poloni şi panii mai de soi îşi puseseră perucile în cui, presăraseră tutun peste jachetele franţuzeşti şi le puseseră la păstrat, iar acum purtau contăşuri cu mânecare răsfrânte, cuşme de castor, cizmuliţe moi cu pinteni clinchetitori şi săbii grele strămoşeşti, în locul spadelor din vremea aceea.

Varşovia ducea o viaţă veselă, senină, sub ocrotirea de nădejde a lui Arved Horn, iertându-i grosolănia cu care silise seimul să aleagă rege pe acest tânăr de neam prea puţin nobil, dar elegant şi bine crescut. Ofiţerii suedezi erau cam bădărani şi îngâmfaţi; în schimb, când era vorba de vin şi de mied, polonii îi dădeau gata, iar în ceea ce priveşte danţurile, erau mult mai prejos de Wisznewiecki sau de Potocki, sprintenii dănţuitori de mazurcă. Un singur lucru era întristător: moşiile pustiite de război trimeteau din ce în ce mai puţini bani; dar şi această împrejurare părea trecătoare: doar Carol nu va rămâne în Polonia pe vecie. Odată şi odată va trebui să plece în răsărit, să se răfuiască cu ţarul Petru.

Iată însă că un nor negru se abătu pe neaşteptate asupra Varşoviei. August cucerise fără luptă Lublinul cel bogat şi acum înainta vijelios, cu o gălăgioasă călărime leşească, pe malul stâng al Vistulei, spre Varşovia. Hatmanul Danila Apostol, fiara cea chioară, trecuse cu cazacii săi de la Nipru pe malul drept al Vistulei şi acum se apropia de Praga, o mahala a Varşoviei. Unsprezece polcuri de pedestrime rusească curăţau târgurile din

ţinutul Bugului de oamenii regelui Stanislaw.

Ocupaseră Brestul şi acum se întorceau şi ei asupra Varşoviei. Corpul saxon al feldmareşalului Schullenburg, după ce-l păcălise printr-o manevră dibace pe regele Carol, care-l căutase pe alt drum, înainta spre Varşovia, venind de la apus.

— Dumnezeu şi Preasfânta Fecioară ştiu că eu n-am umblat după coroana Poloniei, ci aceasta a fost voinţa seimului, spuse cu o dispreţuitoare tărăgănare regele Stanislaw, fără să ridice ochii.

O căţea de vânătoare albă, de cea mai nobilă rasă, şedea culcată la picioarele lui, cu botul pe labe.

— În înalta mea demnitate, n-am întâlnit încă nimic afară de greutăţi şi neplăceri. Sunt gata să depun coroana, dacă seimul ar dori-o dintr-un simţământ de prudenţă şi cuminţenie, ca să nu expună Varşovia furiei lui August. Fără îndoială că August are multe motive să se îmbolnăvească de ficat. E ambiţios şi încăpăţânat. Ţarul Petru, aliatul său, e şi mai încăpăţânat şi mai şiret. Amândoi vor lupta până când îşi vor ajunge scopul, până când vom fi complet ruinaţi. Regele puse piciorul încălţat cu o cizmă de safian pe spatele căţelei, care îşi ridică spre el ochii liliachii. Vă rog să mă credeţi că nu-mi doresc nimic şi că aş fi încântat să mă retrag în Italia… Cercetările ştiinţifice de la Universitatea din Bologna mă pasionează…

Rumen, cu ochi din cale afară de reci, îndesat, îmbrăcat cu o redingotă verde ponosită, colonelul Arved Horn, care şedea în faţa regelui pe un scaun pliant, bombăni:

— Acesta nu este consiliu de război, ci o ruşinoasă capitulare.

Regele Stanislaw îşi strâmbă încet gura. Cardinalul primat Radziewski, duşman neîmpăcat al lui August, care nu auzise observaţia nedelicată a suedezului, spuse cu acel ton insinuant, smerit şi în acelaşi timp autoritar, care se învăţa cu zel în colegiile iezuite încă de pe vremea lui Ignaţiu de Loyola:

— Dorinţa maiestăţii voastre de a evita lupta nu este decât o slăbiciune trecătoare… Florile sufletului maiestăţii voastre s-au ofilit în bătaia unui vânt rece şi aceasta ne înduioşează. Dar spre deosebire de tricorn, coroana unui rege catolic nu se dă jos decât împreună cu capul. Să vorbim cu toată bărbăţia despre înfruntarea uzurpatorului şi a duşmanului bisericii, electorul August de Saxonia, nevrednicul catolic. Să auzim ce spune colonelul Horn.

Foşnind cu sutana sa purpurie, de preţ, care se oglindea în podelele cernite, cardinalul primat se întoarse greoi cu faţa spre suedez şi făcu cu mâna un gest atât de elegant, de parcă l-ar fi îmbiat la cel mai savuros ospăţ. Colonelul Horn dădu scaunul la o parte, îşi crăcănă picioarele vânjoase, încălţate cu botfori unşi cu grăsime (imitând pe regele Carol, purta ca toţi suedezii o redingotă ponosită şi botfori cu carâmbii răsfrânţi) şi tuşi sec, dregându-şi glasul:

— Repet: un consiliu de război trebuie să fie consiliu de război, nu o discuţie despre flori. Voi apăra Varşovia până la ultimul om: aceasta e voinţa regelui meu. Am ordonat ca, de la căderea întunericului, puşcaşii mei să tragă asupra oricărei persoane care ar umbla pe străzi. Nu voi lăsa pe niciun laş să fugă din Varşovia. Cât sunt eu aici vor lupta şi laşii! Îmi vine să râd: n-avem o armată mai mică decât August. Marele hatman, prinţul Lubomirski, o ştie mai bine decât mine… Îmi vine să râd: August ne împresoară! Aceasta nu înseamnă decât că ne dă putinţa să-l batem pe rând: la miazăzi, să-i batem călărimea alcătuită din şleahtici beţivi, la răsărit de Varşovia să-l nimicim pe hatmanul Danila Apostol, al cărui cazaci sunt prost înarmaţi şi nu vor rezista la lovitura pe care le-o vor da husarii împlătoşaţi… Feldmareşalul Schullenburg îşi va găsi mormântul înainte de a ajunge la Varşovia, pentru că regele meu îl urmăreşte, fără îndoială. Singura primejdie simţitoare sunt cele unsprezece regimente ruseşti ale prinţului Goliţîn; dar în timp ce ele vin pe jos, ca melcii, de la

Brest, noi îl vom zdrobi pe August şi ele vor fi silite să dea înapoi sau să moară. Invit pe prinţul Lubomirski să strângă încă în cursul nopţii toate regimentele de cavalerie. Invit pe maiestatea voastră ca, acum, înainte de a se stinge lumânările acestea, să decretaţi imobilizarea generală. Să mă ia dracu' dacă n-o să-l jumulim bine pe August…

Pufnind în mustăţile sale bălane, Arved Horn râse scurt şi se aşeză. Acum, până şi regele ridică ochii spre marele hatman Lubomirski, comandantul tuturor oştilor polone şi litvane. În tot timpul discuţiilor, acesta stătuse la stânga regelui, într-un jilţ aurit, cu fruntea rezemată în palme şi nu i se mai vedea decât capul rotund, cu părul tuns şi cu moţul parcă presărat cu piper şi mustăţile lungi, rare, pleoştite.

Când se făcu linişte, el se trezi parcă, oftă şi îşi îndreptă spatele. Era un bărbat voinic, ciolănos şi lat în umeri. Puse încet mâna pe buzduganul sclipitor de diamante, vârât în brâul ţesut cu nestemate. Pe faţa lui, cu nasul coroiat, ciupită de vărsat, scofâlcită, cu pielea întinsă şi înroşită pe umerii obrajilor, era atâta ură, trufie şi amărăciune, încât regelui îi tremurară pleoapele. El se aplecă şi începu să-şi mângâie căţeaua.

Marele hatman se ridică încet. Ceasul mult aşteptat al răfuielilor sosise.

Lubomirski era cel mai vestit magnat al Poloniei, mai puternic pe întinsele sale domenii decât orice rege. Când venea la seim sau se ducea în pelerinaj la Czestokova, înaintea şi în urma caretei sale mergeau călări, cu droşti sau cu telegi, cel puţin 5 000 de şleahtici, învestmântaţi toţi ca unul, în contăşuri smeurii cu mânecare albastre. Când leşii se ridicau împotriva Ucrainei răzvrătite, sau împotriva tătarilor, pornea la luptă cu cele trei regimente ale sale de husari împlătoşaţi în oţel şi cu aripi în spate. De neam mare, el se socotise cel dintâi îndreptăţit la tronul Poloniei după înlăturarea lui August. Atunci, cu un an înainte, două treimi dintre membrii seimului strigaseră, zăngănind din săbii: „Vrem pe Lubomirski!“

Dar nu-l voise regele Carol, care avea nevoie de un om de paie.

Colonelul Horn înconjurase seimul răzvrătit cu grenadierii săi, care ţineau fitilurile aprinse, gata de tragere şi pângărise şedinţa solemnă cu răpăitul tobelor. Parcă bătând cuie cu tocurile botforilor săi, Horn se îndreptase spre tronul gol şi strigase: „Propun pe Stanislaw Lesczinski!”

De atunci sufletul înveninat al marelui hatman clocotea. Nimeni nu cutezase vreodată să-i păteze onoarea. Şi a făcut-o regele Carol care avea, de bunăseamă, mai puţine pământuri bune şi vase de aur decât neamul Lubomirski. Acum, plimbându-şi peste cei de faţă privirea întunecată şi zgâriind cu unghiile măciuca buzduganului, el începu să vorbească, veninos ca un şarpe, legând cuvintele şuierător:

— N-am auzit bine sau mi s-a părut: comandantul garnizoanei a îndrăznit să-mi dea ordine mie, marele hatman, prinţul Lubomirski? E o glumă? O neobrăzare? (Regele ridică mâna cu mătăniile, iar cardinalul se aplecă înainte pe jilţ şi faţa lui buhăită, ca de cucuvea, tremură. Totuşi hatmanul înălţă şi mai ameninţător glasul). Se aşteaptă sfatul meu. V-am ascultat, pani şi mi-am scrutat conştiinţa… Iată răspunsul meu: nu pot avea încredere în oştile noastre. Ca să le faci să-şi verse sângele, pe al lor şi pe cel al fraţilor lor, ar trebui ca inima fiecărui şleahtic să cânte înflăcărată şi mintea să i se întunece de mânie… Poate că regele Stanislaw cunoaşte asemenea chemare la luptă!? Eu însă, nu. „Cu Dumnezeu înainte, să murim pentru gloria neamului Lesczinski!“ N-ar merge. „Cu Dumnezeu înainte, pentru gloria regelui suedezilor!“ Şi-ar zvârli săbiile cât colo. Eu unul nu pot să comand oştile! Nu mai sunt hatman!

Chipul schimonosit de mânie al lui Lubomirski se învăpăie până la sprâncenele stufoase.

Nemaiputând să se stăpânească, îşi smulse buzduganul de la brâu şi-l zvârli la picioarele tânărului rege. Căţeaua cea albă chelălăi jalnic.

— Trădare! — strigă Horn, ca turbat.

5

Cuvântul „berserkier“, ceea ce vrea să zică stăpânit de furie, vine din timpuri străvechi, de la obiceiul locuitorilor din miazănoapte, de a se îmbăta cu licori din bureţi otrăvitori. Mai târziu, în evul mediu, normanzii numeau „berserkieri” pe oştenii care erau stăpâniţi de furie în timpul luptei şi se băteau fără platoşă, scut şi coif, având pe ei numai o cămaşă de pânză groasă. Aceşti oameni erau atât de fioroşi încât, după cum spune o legendă, doisprezece berserkieri, fiii regelui Kanut, călătoreau singuri pe o corabie, deoarece chiar normanzilor le era frică de ei.

Criza de furie pe care o avusese regele Carol nu putea fi numită decât berserkieragie, într-atât se speriaseră şi rămăseseră copleşiţi toţi curtenii care se găseau în clipa aceea în cortul lui. În ceea ce-l priveşte pe contele Pieper, acesta nici nu mai crezuse că va scăpa cu viaţă… În ziua aceea, după ce primise de la contesa Kozielska mesajul adus de porumbel, Carol, în ciuda sfaturilor lui Pieper, ale feldmareşalului Renskjöld şi ale altor generali, hotărâse nestrămutat că trebuie să-l lovească numaidecât pe August, să-l zdrobească, să supună întreaga Polonie lui Stanislaw Lesczinski, să dea un răgaz trupelor sale ca să se odihnească bine, iar anul viitor, într-o singură campanie de vară, să încheie războiul din răsărit printr-o strălucită victorie asupra tuturor hoardelor lui Petru. Nu-l îngrijora soarta Narvei şi a Iurievului; acolo erau garnizoane de nădejde şi ziduri trainice, pe care moscoviţii n-or să le poată sfărâma, acolo era Schlippenbach cel viteaz. Pe lângă toate acestea, ar fi avut de suferit şi în orgoliul lui de urmaş la gloria lui Alexandru Macedon şi a lui Cezar, întrucât şi-ar fi schimbat măreţele sale planuri din pricina unui mesaj oarecare adus de un porumbel şi mai ales aflat de la o curtezană desfrânată…

Vestea sosirii la Sokal a întăririlor ruseşti şi a marşului neaşteptat al lui August împotriva Varşoviei, chiar sub nasul lui Carol (care ca un leu sătul nu se grăbise, din lenevie, să-şi înfigă colţii în regele condamnat al Poloniei), îi fu adusă de şleahticul care, la ziafetul de la pani Sobiescianska, retezase cu sabia tipsia cu cârnaţi. Zăpăcit, contele Pieper se duse să-l trezească pe rege: era în zori.

Carol dormea liniştit în patul său de campanie, cu braţele încrucişate pe piept. Luminiţa slabă a unei feştile îi lumina nasul mare şi coroiat, obrajii scofâlciţi ascetic şi buzele strânse. Regele voia să iasă din comun până şi în somn. Părea un chip de cavaler cioplit în piatră pe un sarcofag.

În prima clipă, contele Pieper îşi puse nădejdea în cocoşul regelui, căruia tocmai îi venise timpul să trâmbiţeze în gura mare. Dar cocoşul, care era nevoit să ducă o viaţă de pustnic împreună cu regele său, nu făcu decât să bată din aripi în cuşcă şi să scoată un fel de cârâit jalnic…

— Maiestate, treziţi-vă, murmură contele Pieper cât putu de dulce, îndreptând lumina feştilei. Maiestate, am o veste neplăcută. (Carol deschise ochii, fără să se mişte). August ne-a scăpat…

Carol îşi lăsă numaidecât pe covoraş picioarele sale în izmene de pânză groasă şi în ciorapi de lână şi îl privi pe Pieper, sprijinindu-se în pumni. Cu toate precauţiunile obişnuite la curte, acesta povesti fericita schimbare a soartei lui August.

— Botforii, pantalonii! rosti rar Carol, deschizându-şi larg de tot ochii neclintiţi, cu o expresie fioroasă. Părea că aceşti ochi sticleau, dar poate că luminiţa feştilei, care începuse să fumege, se oglindea în ei. Pieper ieşi fuga din cort şi se întoarse numaidecât cu Berkenhelm, care-şi îndesa peruca la repezeală, pe cap. Generalii intrau în cort unul câte unul. Carol ridică picioarele îmbrăcând pantalonii, îşi trase botforii, îşi încheie redingota, rupându-şi două unghii şi abia după aceea izbucni

mânios.

— Îţi petreci timpul cu femei stricate, te-ai îngrăşat ca un călugăr catolic! lătră el (pentru că i se încleştaseră fălcile, iar dinţii îi clănţăneau), către generalul Rosen, care n-avea nici o vină. Astăzi e o zi de ruşine pentru dumneata, strigă generalului Loewenhaupt, năpustindu-se spre el ca şi cum ar fi vrut să-l lovească cu sabia, ţi-ar sta bine ca soldat la trenul regimentar! Unde-i serviciul dumitale de informaţiuni? Eu aflu ştirile cel din urmă!… Cele mai importante veşti, de care atârnă soarta Europei, le aflu de la un şleahtic beat! Le aflu de la curtezane! Sunt un caraghios! Mă mir că n-am fost luat pe sus de cazaci, adormit şi dus la Moscova cu un laţ în jurul gâtului! Iar pe dumneata, domnule Pieper, te sfătuiesc ca în locul coroanei de conte de pe blazonul dumitale să-ţi pui o tichie de bufon! Mâncător de sitari, prepeliţe şi alt vânat, beţivan şi măgar! Să nu faci pe ofensatul! Am să te trag pe roată, am să te sfârtec cu plăcere în patru! Ce păzesc spionii dumitale, ia spune? Unde-ţi sunt ştafetele care trebuie să-mi vestească evenimentele cu douăzeci şi patru de ore înainte de a se produce? La dracu'! Las baltă armata şi rămân un simplu cetăţean! Mi-e scârbă să mai fiu rege peste voi!

Şi Carol îşi rupse toţi nasturii de la redingotă. Sparse burduful tobei cu o lovitură de botfor.

Smulse peruca de pe capul baronului Berkenhelm şi o făcu praf. Tăceau toţi, iar regele alerga de colo-colo prin cort, printre curtenii care se dădeau înapoi. Când accesul de furie începu să-i scadă, Carol îşi împreună mâinile la spate, lăsă capul în jos şi spuse:

— Ordon să se sune numaidecât goarnele şi trupele să se pregătească de plecare. Vă dau trei ore ca să fiţi gata. Pornim în marş. Aşteptaţi ordine. Părăsiţi cortul! Berkenhelm, o pană, hârtie şi cerneală!

6

— E insuportabil… Stăm aici de o veşnicie… Mai multă

hotărâre, un atac curajos şi la noapte am putea dormi în Varşovia, bombăni contesa Kozielska, uitându-se pe geamul butcii la nenumăratele lumini ale focurilor răspândite pe un arc de cerc larg, în faţa oraşului nevăzut din pricina întunericului nopţii. Contesa era nespus de obosită. Careta ei elegantă, cu cupidonul de aur, se stricase la trecerea peste o gârlă şi ea fusese nevoită să urmeze călătoria în butca incomodă, urâtă şi care o zdruncina, a paniei Ana Sobiescianska. Contesa era atât de indispusă, încât se purta drăguţ până şi cu pani Ana, această provincială pe care o socotea o fiinţă vrednică de dispreţ.

— Careta regelui e înaintea noastră, dar el nu-i în ea… Numai Dumnezeu ştie ce gânduri are!… Nimeni nu se îngrijeşte de masă şi de odihnă…

Trăgând de curea, contesa coborî anevoie geamul butcii. Veni o duhoare caldă de năduşeală de cal şi de abur gustos de la bucătăriile de campanie. Noaptea era plină de zgomotele bivuacului. Răsunau glasuri, scârţâit de furgoane agăţate unul de altul, strigăte, înjurături, hohote de râs, tropot de cai, împuşcături îndepărtate. Plictisită de asemenea distracţii războinice, contesa ridică geamul şi se vârî în fundul butcii. Totul o stânjenea: rochia, care făcea cute sub ea, blana, colţurile cutiilor… Ar fi muşcat sadic pe cineva până la sânge…

— Tare mi-e teamă că o să găsim palatul regesc întors pe dos şi prădat… Lesczinskii sunt vestiţi prin cupiditatea lor. Îl cunosc foarte bine pe Stanislaw: e ipocrit, avar şi meschin… N-a fugit el din Varşovia numai cu cartea de rugăciuni în buzunar! Te sfătuiesc, draga mea, să-ţi faci rost de o casă particulară, dacă ai, fireşte, cunoştinţe ca lumea în Varşovia… Să nu contezi prea mult pe regele August… Doamne, ce mizerabil e!

Paniei Ana îi plăcea să stea de vorbă cu contesa, pentru că aceasta era pentru ea o şcoală înaltă de maniere mondene. Din fragedă tinereţe, de când rotunjimi fermecătoare începuseră să-i înmugurească sub cămaşă, pani Ana visase o viaţă neobişnuită. Pentru

aceasta n-avea decât să se privească în oglindă: frumoasă, nu numai frumoasă, dar chiar şi ispititoare, deşteaptă, sprintenă, ageră şi neobosită. Casa în care se născuse era săracă. Tatăl ei, un şleahtic scăpătat, îşi câştiga viaţa prin bâlciuri şi la mesele de joc ale panilor bogaţi. Stătea foarte puţin pe acasă; obosit şi abătut, cu faţa buhăită, îmbrăcat cu un caftan ponosit, şedea la fereastră şi îşi privea nepăsător gospodăria. Ana, singura şi iubita lui fiică, îl ruga mereu să-i povestească aventurile prin care trecuse. La început în silă, apoi aprinzându-se din ce în ce, tatăl ei începea să se laude cu vitejiile şi cu prietenii săi puternici. Ana asculta fermecată povestirile adevărate şi născocite, despre minunăţiile şi luxul prinţilor Wisznewiecki, Potocki, Lubomirski sau Czartoryski. Când tatăl ei, după ce vânduse ultimul cal ca ia plătească o datorie făcută la cărţi şi după ce mâncase cea din urmă pasăre din curte, îşi măritase fata cu bătrânul pan Sobiescianski, Ana nu se împotrivise, dându-şi seama că această căsătorie nu era decât o treaptă spre viitor. O necăjea doar faptul că, în ciuda vârstei, soţul ei se îndrăgostise de dânsa cu prea multă înflăcărare. Pani Ana avea o inimă bună, dar supusă în totul minţii.

Şi iată că întâmplarea o ridicase deodată pe cea mai înaltă treaptă a norocului. Regele căzuse în mrejele ei. Pani Ana nu-şi pierduse capul ca o proastă. Mintea ei ageră începu să se frământe ca un şoarece într-o ladă întunecoasă cu grâne, în hamidar. Totul trebuia chibzuit, cugetat. Lui pan Sobiescianski care, ca un soţ îndrăgostit, nu pricepea şi nu vedea nimic, îi spuse cu blândeţe: „M-am săturat să tot stau la ţară! Jozef, trebuie să fii fericit de fericirea mea: vreau să ajung în fruntea doamnelor din Varşovia. Să n-ai nicio grijă, să petreci şi să mă adori."

Mai greu era altceva: s-o întreacă pe contesa Kozielska în şiretenie, s-o înlăture cu seninătate şi, mai ales, lucrul cel mai anevoie: să nu-i servească regelui numai pentru satisfacerea unei pofte trecătoare, ci să-l

supună temeinic...

Pentru asta nu-i de ajuns numai farmecul femeii: mai e nevoie şi de experienţă. Fără să-şi piardă timpul, pani Ana căuta să înveţe de la contesă tainele ademenirii.

— Scumpă contesă, sunt gata să stau la Varşovia într-o cocioabă, numai să fiu aproape de dumneata, ca o umilă albină lângă un trandafir, spuse pani Ana, stând cu picioarele strânse sub ea în alt colţ al butcii şi privind pe furiş chipul cu ochii închişi al contesei. Chipul acesta ba era colorat în trandafiriu de reflexele focurilor, ba se cufunda în umbră, ca luna în nori. Sunt încă o copilă. Tremur şi acum când îmi vorbeşte regele; mă tem să nu-i spun vreo prostie sau vreo necuviinţă.

Contesa începu să vorbească, răspunzând parcă gândurilor ei, acre ca oţetul:

— Când e flămând, regele mănâncă cu aceeaşi poftă şi pâine de secară şi prăjituri de Strassbourg. Într-un han, s-a legat de o căzăciţă, cu faţa ciupită de vărsat, care alerga ca o zvârlugă cu nişte căni, prin ogradă, la pivniţă, apoi din nou în cârciumă... I s-a părut că e o femeie... Numai acest lucru are importanţă pentru el... Vai, ce monstru e! Contesa Königsmark l-a cucerit arătându-i în timpul dansului jartierele: nişte panglicuţe negre de catifea, legate cu funduliţe, pe ciorapii ei trandafirii...

— Jesus-Maria! Asta îl impresionează atât de mult? şopti pani Ana.

— S-a îndrăgostit ca un dobitoc de o rusoaică, boiereasa Volkova. În timpul unui bal, aceasta şi-a schimbat de câteva ori rochiile şi cămăşile. El a dat buzna în odaia ei, a pus mâna pe o cămaşă şi şi-a şters cu ea faţa asudată... Aceeaşi poveste s-a întâmplat în secolul trecut cu regele Filip al II-lea al Franţei... Acolo însă, aventura s-a terminat cu o dragoste îndelungată, pe când rusoaica noastră, spre satisfacţia tuturor, i-a scăpat de sub nas...

— Nu mă duce capul! făcu pani Ana. Nu pricep deloc: ce are a face aici cămaşa acelei femei?

— N-are a face cămaşa, ci pielea acelei femei, mirosul

ei… Pielea femeii e ca mireasma unei flori. Lucrul acesta e cunoscut de toate fetele din şcolile de pe lângă mânăstirile de maici… Pentru un desfrânat, ca iubitul nostru rege, nasul hotărăşte toate simpatiile sale…

— Oh, Preasfântă Fecioară!

— Te-ai uitat la nasul lui mare, de care e atât de mândru, socotind că seamănă cu al lui Eric al IV-lea? Îşi umflă tot timpul nările, ca un copoi care a adulmecat o potârniche.

— Va să zică, parfumul, pudrele mirositoare şi fricţiunile aromatice au o deosebită importanţă? Am înţeles bine, dragă contesă?

— Dacă ai citit „Odiseea“, îţi mai aduci aminte, cred, că vrăjitoarea Circe îi prefăcea pe bărbaţi în porci… Nu mai face pe naiva, draga mea… De altfel, toate acestea sunt destul de urâte, de plicticoase şi înjositoare…

Contesa tăcu. Pani Ana începu să chibzuiască: acum cine fusese, de fapt, mai şireată? Un bot de cal, cu spuma curgând de pe buzele negre, se ivi în geamul butcii. Regele August sări jos din şa şi deschise uşa. Nările îi fremătau, iar chipul lui mare şi însufleţit zâmbea cuceritor. La lumina faclei, pe care o ţinea un scutier, regele era minunat de frumos, cu coiful său uşor, aurit, cu viziera ridicată şi cu mantia purpurie aruncată în falduri bogate peste umăr. Pani Ana îşi spuse: „Nu, nu, nu-i o prostie…“ Regele vorbi vesel:

— Doamnelor, daţi-vă jos. Veţi fi de faţă la un spectacol istoric…

Pani Ana scoase un ţipăt subţire şi coborî sprinten din butcă. Contesa răspunse:

— Mi-s şalele frânte, lucru pe care maiestatea voastră l-aţi dorit, de bună seamă. Nu sunt îmbrăcată şi rămân să dormitez aici, flămândă.

Regele răspunse aspru:

— Dacă aveţi nevoie de o targă, v-o trimet…

— Targă? Pentru mine?! Regele August se dădu puţin înapoi, săgetat de scăpărările verzi din ochii mari ai contesei. Aceasta sări ca arsă din butcă, într-un contăşel

de culoarea piersicii, în scânteierile nestematelor, care-i tremurau în urechi, la gât şi în degete, cu coafura ciufulită, dar cu atât mai fermecătoare. Sunt totdeauna la dispoziţia maiestăţii voastre! Apoi, îşi petrecu braţul gol pe sub cotul regelui. Pani Ana îşi dădu încă o dată seama cât de mare este iscusinţa acestei femei…

Se îndreptară împreună spre careta regească, unde, la lumina faclelor, era aliniat un escadron de şleahtici călări, unul şi unul. Călăreţii purtau platoşe şi aripi albe din pene de lebădă, prinse în spate cu nişte arcuri de fier. August şi cele două doamne, de o parte şi de alta, puţin mai înapoi, se aşezară în jilţuri pe un covor. Inima paniei Ana zvâcnea: părea că aceşti călăreţi voinici şi înaripaţi, cu platoşe şi coifuri sclipitoare, erau nişte arhangheli, pogorâţi pe pământ ca să-i dea înapoi lui August palatul său din Varşovia, gloria şi averea… Ea închise ochii şi rosti o scurtă rugăciune:

— Jesus-Maria, ajutaţi-mă ca regele să fie ca un mieluşel în mâinile mele…

Se auzi tropot de cai. Escadronul croi drum dându-se puţin la o parte, în dreapta şi în stânga…

Marele hatman Lubomirski şi escorta sa, de asemeni cu aripi în spate, însă făcute din pene negre, se iviră din întuneric. Ajungând în dreptul regelui, marele hatman trase de dârlogi, îşi umflă pieptul în contăş, coborî de pe calul său care sforăia şi îşi plecă genunchii înaintea lui August:

— Maiestate, dacă poţi, iartă-mi trădarea…

Ochii lui negri şi învăpăiaţi aveau o privire hotărâtă, faţa congestionată era încruntată şi glasul îi tremura. Îşi călcase peste mândrie. Nu-şi scosese cuşma încinsă cu o cunună de diamante. Doar mâinile uscăţive îi tremurau…

— Trădarea mea faţă de maiestatea ta e o nebunie, o întunecare a minţii… Crede-mă însă că nu l-am recunoscut de rege pe Stanislaw nici o clipă… Clocoteam de mânie. Când însă a sosit ziua… mi-am aruncat buzduganul la picioarele lui… Am scuipat şi m-am lepădat de el… în curtea palatului, soldaţii

comandantului suedez au tăbărât pe mine… Dar, slavă Domnului, mâna mea ţine încă bine sabia: am pecetluit despărţirea mea de Lesczinski cu sângele acelor blestemaţi… Îţi pun la picioare viaţa mea.

Ascultându-l, August îşi scoase încet mănuşile de zale. Le lăsă să cadă pe covor şi chipul i se însenină. Se ridică, întinse mâinile şi le scutură:

— Mare hatman, te cred… Te iert din adâncul inimii mele şi te îmbrăţişez…

Îi strânse cu putere capul la pieptul său, lipindu-l de centaurii şi nimfele bătute în metal pe platoşa sa italienească. După ce stătu aşa, ceva mai mult decât ar fi trebuit, August porunci să se mai aducă un jilţ. Acesta şi fusese adus. Pipăindu-şi obrazul boţit, marele hatman începu să vorbească despre evenimentele care se petrecuseră la Varşovia după refuzul său de a se ridica împotriva lui August şi a ruşilor.

La Varşovia era zăpăceală mare. Cardinalul primat Radziewski, care cu un an mai înainte jurase în public, în faţa crucifixului, în seimul de la Lublin, credinţă regelui August şi libertăţii Poloniei, iar o lună mai târziu sărutase Evanghelia luterană în semn de credinţă pentru regele Carol, omul acesta care ceruse cu spume la gură detronarea lui August, care propusese candidat la tron pe prinţul Lubomirski şi tot acolo, la cererea lui Arved Horn, îl trădase şi pe acesta — acest întreit trădător fugise cel dintâi din Varşovia — luând cu el câteva lăzi cu bani ai bisericii.

Regele Stanislaw rătăcise trei zile prin palatul pustiu: numărul curtenilor prezenţi la ieşirea regelui din apartamentele sale scădea din zi în zi. Arved Horn nu-şi lua ochii de la el. Îi jurase că va apăra Varşovia numai cu garnizoana sa. Întrucât, potrivit etichetei, nu putea mânca la masa regelui, stătea la prânz şi la ora cinei în odaia de alături şi zornăia din pinteni. Ca să nu mai audă acest zornăit supărător, Stanislaw citea cu glas tare, între două feluri de mâncare, versurile latineşti ale lui Apuleius. A patra noapte a reuşit, totuşi, să iasă din

palat, îmbrăcat în straie ţărăneşti cu barbă falsă, împreună cu frizerul şi cu valetul său şi a trecut de porţile oraşului ascuns într-o căruţă cu două butoaie de catran, în care se afla toată vistieria regească. Arved Horn a prins de veste prea târziu că regele Stanislaw, un adevărat Lesczinski, în afară de cetirea lui Apuleius şi de plimbarea agale cu căţeaua sa prin sălile pustii ale palatului, se mai îndeletnicise în zilele acelea şi cu altceva... Arved Horn a smuls şi a călcat în picioare draperiile de la palatul regelui, a străpuns cu spada pe mareşalul palatului şi a împuşcat pe comandantul gărzii de noapte. Acum însă, nimic nu mai putea împiedica fuga din Varşovia a magnaţilor, legaţi într-un fel sau altul de Lesezinski.

August râdea cu hohote. Ascultând veştile, lovea cu pumnii în braţele jilţului şi întorcea capul spre doamne. Ochii contesei Kozielska nu trădau decât un dispreţ rece. În schimb pani Ana râdea cu hohote, ca un clopoţel de argint.

— Ce sfat îmi dai, mare hatman? Asediu sau un asalt imediat?

— Numai un asalt, maiestate. Garnizoana lui Arved Horn e mică. Varşovia trebuie luată înainte de a se apropia regele Carol.

— Mii de draci! Asaltul imediat! E un sfat înţelept. August îşi zăngăni războinic grumăjerul său de fier. Pentru ca asaltul să izbutească, soldaţii ar trebui bine hrăniţi. Să le dăm rasol de gâscă... Pentru aceasta ar trebui cel puţin cinci mii de gâşte!... Hm! Regele strâmbă din nas. Afară de asta n-ar fi rău să plătim soldele... Prinţul Dmitri Mihailovici Goliţîn n-a putut să-mi dea decât 20 000 de galbeni... Asta-i o nimica toată! În ceea ce priveşte banii, ţarul Petru nu-i larg, nu-i larg deloc! Am contat pe vistieria cardinalului şi a palatului... Au fugit cu ele! strigă el, învineţindu-se. Doar nu pot să pun bir pe tot oraşul!

Prinţul Lubomirski ascultă vorbele regelui, uitându-se la picioarele sale, apoi spuse încet:

— Cufărul meu de campanie nu s-a golit încă… Porunceşte, maiestate…

— Îţi mulţumesc, am să mă folosesc de el cu plăcere, răspunse August puţin cam prea repede, dar cu graţia unui autentic gentilom de la Versailles… Îmi trebuie 100 000 de zloţi… Ţi-i dau înapoi după asalt… Apoi, înseninându-se, regele, se ridică şi-l îmbrăţişă din nou pe hatman, atingând cu obrazul său pe acela al lui Lubomirski.

— Prinţule, du-te şi te odihneşte. Vrem să ne odihnim şi noi.

Hatmanul încălecă şi, fără a mai întoarce capul, pieri în întuneric. August se întoarse spre doamne.

— Prin urmare, doamnele mele, obositorul dumneavoastră voiaj va fi răsplătit. Acum să-mi spuneţi ce, dorinţe aveţi. Bănuiesc că prima şi cea mai modestă dintre ele este să cinaţi. Să nu credeţi că am uitat de confortul şi de divertismentele la care aveţi dreptul… Datoria unui rege este să nu uite niciodată nimic… Vă rog să poftiţi în careta mea.

CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA

1

Gavrila Brovkin gonea fără odihnă spre Moscova, cu o zapiscă de drum din partea ţarului, într-o teleagă cu osiile de fier, la care erau înhămaţi trei cai. Ducea poşta ţarului şi poruncă cneazului-cezar să grăbească trimiterea la Piterburg a fel şi chip de lucruri din metal. Împreună cu el era şi Andrei Golikov. Li se poruncise să nu întârzie pe drum. Ce să întârzie! Inima nerăbdătoare a lui Gavrila zbura înaintea telegii cu o sută de stânjeni. Ajungând la un han nou, sau o staţie de poştă, cum începuse să spună lumea pe vremea aceea, Gavrila, plin de praf, urca în fugă scara şi bătea în uşă cu coada biciului: „Căpitane, striga, rotindu-şi ochii, repede o troică!”

Apoi, tăbăra pe cinovnicul somnoros, la care slujba ce o îndeplinea nu se cunoştea decât după tricornul lui cu ceapraz. Încolo, de căldură, omul era de obicei desculţ, numai în izmene şi într-un cămeşoi lung, fără brâu: „Dă-mi o ulcea de cvas, până o mântui, să fie caii înhămaţi…”

Andrei Golikov se găsea, de asemeni, într-o stare de înălţare sufletească. Cu fălcile încleştate, ţinându-se cu mâna de teleagă ca să nu zboare afară şi să-şi frângă gâtul, cu părul dat pe spate şi cu nasul lung cât un plisc, privea, ca şi când atunci ar fi deschis întâia oară ochii în lume, spre codrii ce veneau parcă spre ei, adiind o boare caldă cu miresme de răşină, spre lacurile şi bălţile rotunde, împresurate de ierburile ţipător de verzi, se uita la apele în care se oglindeau cerul şi nourii uşori de vară, la râurile şerpuitoare cu adâncuri negre, de pe care, stârnite de huruitul roţilor pe pod, se ridicau stoluri de felurite păsări. Clopoţelul suna jalnic sub arcul încovoiat

deasupra calului mijlocaş, tânguindu-se de drumul lung, fără de sfârşit. Surugiul îndemna mereu caii, simţind în spatele său oleacă gheboşat nerăbdarea aprinsă a călătorului care se aţinea cu biciul în mână.

Din loc în loc, ici şi colo, întâlneau sate prăpădite, cu oameni puţini, cu izbe sărăcăcioase. Casele aveau în loc de ferestre un ochi de două palme, astupat cu băşică de bou şi nişte deschizături înnegrite de fum deasupra uşilor scunde. În scorbura vreunei sălcii, se vedea o icoană, cu duhul sfânt coborând în chip de porumbel, ca să ai totuşi unde pomeni pe Dumnezeu în locuri atât de sălbatice. În unele sate nu mai erau decât două-trei izbe în care te mai puteai adăposti. Celelalte aveau acoperişurile vechi, surpate, uşile lipsă şi înăuntru năpădiseră urzicile. Oamenii fugiseră în codrii de nestrăbătut, unde vedeau cu ochii, spre miazănoapte, pe Dvina ori pe Vâg, dincolo de Ural ori pe Donul de mijloc.

— Phii, ce sate nenorocite! Vai, în ce sărăcie trăieşte lumea! şoptea Golikov şi, în semn de milă, îşi cuprindea obrazul în palma îngustă. Gavrila îi răspundea cu judecată:

— E lume puţină, iar ţara e mare, ca s-o cutreieri nu ţi-ar ajunge nici zece ani. D-aia e sărăcie.

Fiecăruia i se cere mult. Am fost în Franţa… Doamne, acolo oamenii se clatină pe picioare, mănâncă buruieni şi beau vin acru şi încă nu toţi… Dar când un marchiz sau Delfinul[114] pleacă la vânătoare, adună harabale de vânat… Acolo să vezi sărăcie. Dar în ţara aceea pricina e alta.

Golikov nu-l întrebă de ce se clatină pe picioare ţăranii franţuji… Mintea lui nu era luminată şi nu se putea dumiri în asemenea lucruri. Sorbea cu ochii, cu urechile şi cu nasul vinul cel dulce şi cel amar al vieţii; se bucura şi se zbuciuma peste măsură…

Pe dealurile Valdaiului priveliştea se mai înviora: în calea lor se întindeau tăpşane cu stoguri strânse cu un

---

114 *Delfinul (le Dauphin)* - Titlu suveran în ţinuturile Dauphin şi Auvergne. Apoi titlul dat moştenitorului tronului Franţei (n, r.).

an mai înainte, pe case ţopăia câte o gaie şi poteci de codru se mistuiau în desişuri îmbietoare, unde puteai să culegi zmeură şi fragi. Până şi codrii foşneau acolo altfel, mai dulce. Ţi se umplea inima. Satele erau mai bogate, cu porţi trainice, cu uşi dăltuite în lemn. Oprindu-se o dată lângă o fântână ca să adape caii, văzură o fată de vreo şaisprezece ani, cu părul împletit într-o coadă groasă, peste care îşi pusese un cocoşnic din coajă de tei împodobit cu câte o mărgea albastră în vârful fiecărui zimţ. Fata era atât de drăgălaşă, încât îţi venea să sari din teleagă şi s-o săruţi pe buze.

Golikov începu să ofteze pe înfundate, dar Gavrila fără să ia în seamă atare lucru de nimic, ca o fată de la ţară strigă la ea:

— Ce stai şi te holbezi? Nu vezi că ni s-a rupt obada? Dă o fugă şi adu-l pe fierar.

— Alei! scânci încet fata şi, lepădând cofele şi cobiliţa, o luă la fugă prin iarbă. Îi scăpărau tălpile trandafirii, iţindu-se de sub poalele ţesute la gherghef ale cămăşii ei de pânză. Vorbi pesemne cu cineva, pentru că nu mult după aceea veni fierarul. Privind un asemenea om, oricine ar fi spus cu plăcere: „Măi, ce mândreţe de bărbat!“ Faţa lui, cu o bărbuţă creaţă, era bine împlinită îşi pe buze îi juca un zâmbet, de parcă numai de milă venea la becisnicii aceia de călători. Ai fi putut să-l loveşti în piept cu o greutate de doi puzi şi nu s-ar fi clintit. Îşi ţinea mâinile vânjoase sub pieptarul de piele.

— Vi s-a rupt ceva? întrebă el batjocoritor, cu glas gros, tărăgănat. Se vede că a fost făcută la Moscova. Clătinând din cap, dădu ocol telegii, se uită sub ea, o ridică de chilnă şi o scutură uşor împreună cu călătorii. S-a hârbuit toată. Acu n-ai decât s-o dai dracului să care lemne cu ea.

Oţărât, Gavrila se răsti la el. Golikov rămăsese ca vrăjit, cu ochii la fierar: dintre toate minunăţiile, aceasta era de bună seamă cea mai dihai. Cum să nu ducă dorul pensulelor, vopselelor şi scânduricilor de stejar mirosind a lemn proaspăt?! Toate, toate se perindau pe dinaintea

ochilor şi piereau, fără de întoarcere, în pâcla uitării, Numai cel care le zugrăvea pe faţa albă a scândurii oprea în loc cu meşteşugul său maştera nimicire.

— Mult ai să te mai fâţâi în jurul ei? întrebă Gavrila. Vremea mea e scumpă, călătoresc din porunca ţarului.

— Aş putea să mă fâţâi mult, aş putea şi puţin, răspunse fierarul. Gavrila îşi privi încruntat biciul, apoi se uită chiorâş la fierar:

— Bine… Cât îmi ceri?

— Cât să-ţi cer? răspunse fierarul râzând. Munca mea e scumpă. Dacă ţi-aş cere cât ar trebui, nu ţi-ar ajunge banii. Dar să ştii că te cunosc, Gavrila Ivanovici, ai mai trecut pe aici astă primăvară cu fratele matale şi ai dormit la mine. Ai uitat? Fratele matale e un om isteţ. Îl cunosc bine şi pe ţarul Petru. Şi el mă cunoaşte. Ori de câte ori trece pe aici, nu mă ocoleşte. Şi el e bărbat isteţ. Ce să fac, haideţi spre covălia mea, n-o să vă las de izbelişte în drum.

Fierăria, aşezată pe un drum lângă şleah, se afla într-o izbă scundă, făcute din bârne mari, avea acoperiş de pământ şi trei despărţituri pentru potcovit caii. În jurul ei se vedeau împrăştiate roţi, pluguri de lemn, grape. Cei doi fraţi mai mici ai fierarului, cu zulufii ţinuţi sub cureluşe şi cu şorţuri din piele, precum şi fratele mai mare, un vlăjgan posac şi bărbos, care bătea cu barosul, priveau din uşă. Fără grabă, dar dibaci, parcă în joacă, fierarul se puse pe treabă. Deshămă el însuşi caii răsturnă teleaga cu fundul în sus, scoase roţile şi osiile de fier. „Iată, amândouă sunt plesnite. Cu osia i-aş da la cap fierarului celuia din Moscova…” Vârî osiile în cujniţă, turnă peste ele un sac de cărbune şi strigă mezinului: „Vaniuşa, suflă cu nădejde!… Ehei, ca să-ţi scoţi mâncarea, nu-ţi cruţa spinarea!“

Fârtaţii începură să lucreze cu spor. Pufăind din lulea, Gavrila se rezemă de uşă, iar Golikov se aşeză pe pragul înalt. Întrebară dacă nu trebuie să dea o mână de ajutor, ca treaba să meargă mai repede, dar fierarul dădu din mână:

— Staţi liniştiţi, să vedeţi batâr o dată ce pot făurarii din Valdai…

Vaniuşa umflă foalele şi scânteile ţâşniră spre acoperiş. În lumina lor, fratele cel mare şi bărbos aştepta neclintit, cu mâinile pe coada lungă a barosului. Fierarul întorcea din când în când osia în jarul roşu din cujniţă:

— Pe noi ne cheamă Vorobiov, spuse el, zâmbind pe sub mustăţile creţe. Suntem fierari, meşteri de arme şi clopotari… Clopoţelul de la arcul dumneavoastră e făcut de noi… Anul trecut, ţarul Petru a stat tot aici, în prag şi m-a întrebat: „Ascultă, Kondrati Vorobiov, ia nu mai da cu barosul şi răspunde-mi: de ce sună aşa de frumos clopoţeii tăi? De ce săbiile pe care le faci se îndoaie şi nu se rup? De ce pistolul Vorobiov bate douăzeci paşi mai departe şi nu dă greş?“ I-am răspuns: „Măria ta Petru Alexeevici, clopoţeii mei sună aşa de frumos, pentru că arama şi cositorul le punem pe cântar, aşa cum ne-au învăţat meşterii şi pentru că le turnăm fără băşici. Sabia noastră se îndoaie şi nu se rupe, pentru că o încălzim la roşu şi o călim în ulei de cânepă. Iar pistoalele noastre bat departe şi nu dau greş, pentru că părintele nostru, Stepan Stepanovici, Dumnezeu să-l ierte, ne chelfănea straşnic cu nuiaua, când eram mici, pentru fiecare greşeală şi spunea: „Un lucru prost e mai rău decât hoţia. Asta-i…“

Kondrati scoase osia cu cleştele din cujniţă, o puse pe nicovală, îndepărtă zgura cu o măturică din care izbucniră flăcări şi făcu un semn fratelui său mai mare. Acesta se dădu un pas îndărăt şi începu să bată cu barosul, ba lăsându-se pe spate, ba aplecându-se înainte şi rotindu-şi braţul. Scânteile împroşcau în pereţi. Kondrati făcu semn fratelui său mijlociu: „Hai şi tu, Steopa…“ Apucând un baros mai mic; acesta se aşeză în partea cealaltă. Parcă ar fi tras clopotele de paşti: fratele mai mare lovea cu barosul o dată, în vreme ce Steopa lovea de două ori, iar Kondrati întorcea fierul pe toate feţele, izbind şi el cu ciocanul. „Staţi! “ strigă deodată şi aruncă osia bătută la pământ. „Vaniuşa, mai aţâţă puţin

jarul…“

— Atunci, mi-a zis, urmă fierarul, după ce îşi şterse sudoarea cu podul palmei: „Kondrati Vorobiov, auzit-ai tu de fierarul Nikita Demidov din Tula? Acum are în Ural făurării şi băi, are şerbi şi case mai bogate decât ale mele. A început ca şi tine, de la nimica toată… Ar fi vremea să te gândeşti şi tu la o ispravă mare, doar n-ai să potcoveşti toată viaţa caii la tract… Dacă n-ai bani ca să te rostuieşti, îţi dau eu, cu toate că sunt cam strâmtorat. Să faci o făurărie de arme la Moscova, dar nu, mai bine fă-o la Piterburg… Acolo e un adevărat rai…“ Mi-a povestit totul aşa de frumos încât m-a zăpăcit… îi răspund: „Măria ta Petru Alexeevici, stăm la drumul mare şi o ducem tare bine. Tata spunea: «Plăcinta nu-i par, nu-ţi spintecă burta. Mănâncă pe săturate, dormi bine, munceşte cu spor…» Şi aşa facem, cum ne-a poruncit el… Suntem îndestulaţi cu de toate. Toamna facem un rachiu aşa de tare, că plesnesc gradinile la butoaie şi bem în sănătatea măriei tale. Ne luăm nişte mănuşi frumoase şi ieşim pe uliţă unde ne veselim luptându-ne cu pumnii… Nu ne vine să plecăm de aici…” Aşa i-am răspuns. Măria sa s-a mâniat.. „Kondrati Vorobiov, n-ai fi putut să-mi răspunzi mai rău. Cine-i mulţumit de toate şi nu vrea să schimbe binele pe mai bine, are să piardă totul. Trântori blestemaţi, când veţi înţelege voi toate astea?…” Mi-a lăsat cimilitura asta ca s-o ghicesc…

Fierarul tăcu, se încruntă şi-şi plecă ochii. Fraţii mai mici se uitară la el. Fireşte că ar fi vrut să spună şi ei o vorbă cu prilejul acesta, dar nu cutezau. Fierarul clătină din cap şi zâmbi:

— Aşa-i zăpăceşte pe toţi… Tocmai noi să fim oare trântori? Poate că da! Se întoarse repede cu faţa la cujniţă, unde se încingea osia cealaltă, puse mâna pe cleşte şi porunci fraţilor săi:

— Hai!

Peste vreun ceas şi jumătate, telega era gata, trainică şi uşoară. Fata cu cocoşnicul din coajă de tei se tot

învârtea pe lângă covălie. Până la urmă, Kondrati o văzu:

— Maşutka! Fata tresări şi stătu în loc. Dă o fugă şi adu boierilor nişte lapte rece.

Uitându-se printre gene, să-i vadă tălpile scăpărând, Gavrila întrebă:

— E sora voastră? Frumoasă fată…

— Dă-o ciorilor, zise fierarul. Parcă ne-ar părea rău s-o măritãm. Dar acasă nu face nimic, nu se pricepe nici să ţească, nici să mulgă vacile, nici să păzească gâştele. Nu ştie decât un lucru: să frământe lut albastru şi să se joace: face o mâţă călare pe un câine sau o babă cu mure, parcă-s vii, asta-i drept… Face păsări şi jivine cum n-am mai văzut. Casa e plină de marafeturi d-astea. Am vrut să le aruncăm afară, dar a început să ţipe şi să bocească. Am lăsat-o în plata Domnului…

— Doamne, Dumnezeule! murmură Golikov. Trebuie să le văd numaidecât! Apoi, parcă înspăimântat de ceva, privi pe fierar cu ochii holbaţi. Acesta se bătu peste şolduri şi râse. Vaniuşa şi Steopa zâmbiră uşor, deşi le venise şi lor să pufnească în râs. Fata cu cocoşnicul din coajă de tei le aduse o ulcea de lapte covăsit. Kondrati îi spuse:

— Maşka, dumnealui vrea să-ţi vadă jucărelele. Nu ştiu la ce-i trebuie. Arată-i-le…

Fata încremeni şi ulceaua cu lapte îi tremură în mâini.

— Nu, nu i le arăt! zise ea şi, punând oala pe iarbă, se întoarse şi plecă parcă buimacă, făcându-se nevăzută în dosul fierăriei. Abia atunci pufniră fraţii în râs, ţinându-se de piept şi clătinând din plete… Numai Golikov nu râdea. Cu capul întins înainte, el rămase cu ochii în partea înspre care pierise fata. Gavrila spuse:

— Kondrati Stepanovici, trebuie să ne socotim.

— Cum adică să ne socotim? Fierarul îşi şterse ochii umezi, îşi netezi mustăţile şi îşi mângâie gânditor bărbuţa: Dacă-l vezi ţarul Petru, să-i spui multă sănătate… Să mai adaugi de la matale ce crezi că se cuvine. Şi să-i mai dai de veste: „Kondrati Vorobiov te roagă să nu te superi pe el, dar Kondrati Vorobiov n-are

să fie mai neghiob ca alţii…” Ţarul are să înţeleagă răspunsul meu…

2

Curcubeul se boltea dincolo de câmpiile vălurite, dincolo de mestecănişul şi de miriştile ruginii, departe, peste dumbravă. Un capăt i se afunda în norul de ploaie ce se pierdea în depărtări, iar în locul unde celălalt capăt se sprijinea pe pământ, jucau în văzduh scântei de aur.

— Vezi, Andriuşka?

— Văd…

— E Moscova…

— Gavrila Ivanovici, e un semn… Ne-a luminat-o curcubeul.

— Nu înţeleg: de ce o fi sclipind astfel?… Îţi pare bine că vii la Moscova?

— Cum să nu! Îmi pare bine şi mă cuprinde teama…

— Cum sosim, mergem drept la baie. Mâine dimineaţă, mă reped la cneazul-cezar. Pe urmă, te duc la ţarina Natalia Alexeevna.

— Tocmai d-asta mi-e teamă…

— Mână, surugiule, strigă Gavrila, de data aceasta cu glas blajin, mână, şoimule, rogu-te, mână ca vântul…

Drumul era bun după ploaie. Bulgări de glod ţâşneau de sub copitele cailor. Frunzele mestecenilor străluceau. Văzduhul se învăluia în adieri înmiresmate. Dinspre Moscova veneau agale ţărani cu telegi goale, cu câte o vacă nevândută sau cu câte un cal şchiop, legat de codârlă. Pe marginea drumului se vedeau din loc în loc stâlpi pe care era zugrăvit vulturul împărătesc şi scria: „Până la Moscova, 34 verste…” Se iviră din nou izbe sărăcăcioase — una aşezată pieziş, alta cu spatele la drum; dincolo de nişte sălcii plângătoare, într-un cimitir, se zărea turla dărăpănată a unei biserici. Un băieţaş în fundul gol trecu în fugă prin faţa cailor, cu părul dat pe spate, închipuind goana unui mânz.

Surugiul se aplecă şi-l şfichiui cu biciul peste bucile

ciupite de ţânţari, dar băieţaşul nu plânse ci-şi umflă nările a mânie însoţind telega cu privirea ochilor săi boldiţi.

Apoi, drumul şerpui din nou de la o costişă la alta. Spre dreapta, unde printre tufe sclipea un pârâu, se zăreau nişte cosaşi bărboşi în cămăşoaie lungi, păşind pe o fâneaţă unul în spatele celuilalt, cu picioarele răşchirate; coasele lor sclipeau toate o dată. Spre stânga, o cireadă şedea culcată în umbră la marginea unei păduri şi ciobănaşul fugea cu biciul după un tăuraş bălţat, urmărit de un căţel isteţ căruia i se vedeau doar urechile din iarbă… încă un stâlp vărgat: treizeci şi una de verste…

Gavrila gemu:

— Surugiule, n-am făcut decât trei verste…

Omul întoarse spre el chipul său şugubăţ, pe care nasul cârn era aşezat între obrajii stacojii parcă anume ca să se hlizească în pahar:

— Alelei, boierule, nu mai socoti verstele după stâlpi, ia-te după crâşme, pentru că nu poţi să dai crezare stâlpilor… Acuşica îi dau drumul…

Şi chiuind deodată prelung: „Iu-huuu, zmeilor!“ se lăsă pe spate şi lepădă hăţurile. Telegarii voinici, în culori felurite, o luară la goană dar cotiră numaidecât şi traseră în faţa unei case vechi şi lungi. Deasupra porţii se ridica o prăjină înaltă cu o tablă în vârf, pe care scria, pentru ştiutorii de carte, cu slove roşii peste vopseaua albastră ca cerul: „Crâşmă”.

— Boierule, omoară-mă, dar caii-s spetiţi, rosti surugiul cu veselie şi îşi scoase pălăria înaltă de pâslă. Bate-mă, ucide-mă, dar mai bine ai porunci să ne dea nişte rachiu verde…

Crâşmarul, îmbrăcat după portul vechi într-un caftan cărămiziu cu guler înalt de-i acoperea chelia, le ieşi în întâmpinare pe scara şubredă, voios şi primitor, cu o tavă pe care erau trei stacane de rachiu verde şi trei covrigi cu mac… Nu avură încotro… Se dădură jos din teleagă ca să-şi mai dezmorţească oasele…

Se apropiau de Moscova într-un amurg jilav. Conacurile, satele, crângurile, bisericile şi zaplazurile nu se mai sfârşeau. Uneori, arcul calului se agăţa de câte o ramură de tei; peste călători cădeau picuri de apă. Luminiţele începură să licărească pretutindeni în ferestrele cu băşică de bou sau cu ţiplă. Milogii picoteau în pridvoarele bisericilor. Stăncuţele croncăneau în clopotniţe. Roţile începură să duduie pe podelele de bârne… Apucând pe surugiu de umeri, Gavrila îi arăta ulicioarele întortocheata, pe care urma să cotească. „Uite, colo, unde stă omul ăla culcat lângă gard, ia-o pe fundătura din dreptul lui… Stai, stai, am ajuns!…“ Sări jos din teleagă şi bătu la o poartă ferecată ca un sipet, cu fâşii late de fier cositorit. Înăuntru, zăvozii lui Brovkin, cărora li se dusese vestea, începură să latre ca turbaţi, zornăiau din lanţuri.

E plăcut să te întorci la casa părintească după o lipsă îndelungată. Intri înăuntru şi toate îţi sunt apropiate, pe toate le cunoşti. În tinda rece sfârâie o lumânare pe fereastră, de-a lungul pereţilor sunt laviţe de lemn cioplite pentru ca cei care vin cu nevoi să stea şi să aştepte în linişte până îi cheamă la stăpân. Mai departe, e tinda de iarnă cu două vetre. Jos arde o lumânare a cărei flacără o încovoaie, când într-o parte, când într-alta, firul de aer ce trece pe sub uşă. În stânga, e uşa căptuşită cu postav şi odăile olandeze nelocuite, pentru oaspeţi de seamă; în dreapta, uşa care duce în cămările scunde şi călduroase. Dacă mergi înainte, rătăceşti prin săliţe şi scări repezi, în sus şi în jos, care duc spre jitniţe, odăi şi iatacuri… Casa părintească are o mireasmă deosebită, plăcută şi îmbietoare…

Ai casei se bucură că ai venit, te privesc cu dragoste şi nu ştiu cum să facă pentru ca să te simţi cât mai bine…

Tata, Ivan Artemici, nu era acasă. Se afla plecat pe la meşteşugăriile lui. Gavrila fu întâmpinat de chelăreasă, o femeie grăsulie (chiar aşa cum trebuia să fie o chelăreasă) şi aşezată, cu mâna grea şi glas tărăgănat,

de intendentul şef, despre care însuşi Ivan Artemici spunea că-i un *dimon* şi de majordomul Karla, de curând adus din străinătăţi, al cărui nume de familie nimeni nu era în stare să-l rostească, un om înalt şi posac, cu obraji graşi, buhăit de trândăvie şi de mâncare rusească. Avea o bărbie de om hotărât şi o frunte boltită, care dovedea mare deşteptăciune. Totuşi, omul acesta avea un cusur, pentru care şi ajunsese slujitor în Rusia, e drept cu o simbrie mulţumitoare: în loc de nas avea un corneţel de catifea neagră şi era cam fonf.

— Nu vreau nimic, doar să fac o baie, le spuse Gavrila. Aş vrea la masă piftie, plăcintă cu carne de vacă, gâscă şi încă ceva săţios… La Piterburg am mâncat numai carne sărată împuţită şi pesmeţi, încât ne-am sleit puterile cu totul…

Chelăreasa dădu în lături mâinile ei dolofane şi le împreună din nou: „Isuse Cristoase, va să zică pesmeţi aţi mâncat!” Intendentul *dimon* se văicări: „Vai de mine şi de mine!” şi dădu din cap în semn de căinare, scuturându-şi barba de ţap. Majordomul, care nu ştia o boabă ruseşte, stătea ţeapăn răşchirând cu o dispreţuitoare măreţie un picior cu talpa netedă şi împreunându-şi mâinile la spate.

Chelăreasa se apucă să gătească rufele curate pentru baie, vorbind cu glas tărăgănat:

— Îţi facem baie, îţi dăm să mănânci, să bei, apoi te culcăm pe o pilotă din puf de lebădă. Somnul e dulce în casa părintească… La noi totul e bine, slavă Domnului, urgiile ne ocolesc… Vacile olandeze au fătat toate viţele, iar scroafele englezeşti au făcut câte şaisprezece purcei. Până şi cneazul-cezar a venit să-i vadă… Avem în livadă mere şi vişine cum nu s-a mai văzut… Casa părintească e un adevărat rai… Dar stă pustie… Tăicuţul matale, Ivan Artemici umblă, sărmanul, de acolo-colo prin odăi: „Mi-e urât, Agapovna. Să mă mai duc poate pe la meşteşugării?… ” Tăicuţul are atâţia bani că nu le mai ştie socoteala. Dacă nu era Senka (făcu semn cu ochiul, arătând spre intendentul *dimon*), nu i-ar mai fi socotit

toată viaţa… Avem un singur necaz cu omul ăsta cu nasul negru… Casa noastră nu poate să se lipsească acum de aşa ceva; la Moscova se vorbeşte că o să-l căftănească pe Ivan Artemici… Când îşi pune ăsta pe vârful capului pălăria cu pene roşii, când loveşte cu toiagul în duşumea şi bate din picior, n-ai ce zice, e grozav… A fost slujitor la craiul Prusiei, dar pare-se că i-a muşcat cineva nasul… La început, ne-a cam fost frică de el, de, doar e venetic, nu-i creştin de-al nostru! Ignaşka, grăjdarul, l-a învăţat să cânte din balalaică… De atunci, zdrăngăneşte toată ziua, de ne-a împuiat capul la toţi… Şi înfulecă, maică-doamne!… Se ţine după mine şi se tânguie: „*Mutter*, mi-e foame”. E un prostănac de n-are pereche. Dar poate că în slujba lui e nevoie de aşa ceva. Am avut de Sfântu Ivan masă mare, a venit ţarina Praskovia Feodorovna, aşa că ne-ar fi fost greu fără Karla. Şi-a pus pe el, săracu, o haină cu vreo zece funţi de panglici şi de ciucuri şi-a vârât mâinile în nişte mănuşi din piele de căprioară, a luat o tipsie de aur, a pus pe ea un pocal de o mie de ruble, s-a lăsat în genunchi şi l-a întins ţarinei. A luat, apoi, altă tipsie cu alt pocal şi mai frumos şi l-a întins ţarevnei Natalia Alexeevna…

Pe când chelăreasa povestea toate acestea, feciorul din casă, care, de la sosirea majordomului, se numea valet, luă haina prăfuită a lui Gavrila, îi desfăcu cravata şi se apucă icnind să-i tragă botforii.

Deodată, Gavrila dădu din picioare, sări în sus şi strigă:

— A fost ţarevna la noi în casă? Ce tot îndrugi?

— A fost, mândra. A stat în stânga lui Ivan Artemici, nepreţuita… Nu mâncau, nu beau, toţi se uitau la ea. Strălucea de inele şi brăţări, avea nişte umeri ca de lebădă şi pe piept o aluniţă cât un bob de hrişcă, toată lumea a văzut-o… Purta o rochie de culoarea florii de in, mai uşoară ca văzduhul. Pe şolduri avea cute bogate, iar poalele erau înflorate cu trandafiri de mătase. Părul şi-l împodobise cu o pană smulsă din coada păsării raiului… Gavrila n-o mai ascultă… îşi puse pe umeri un cojoc de

oaie şi, lipăind din papucii tătăreşti, fugi pe săli şi pe scări la baie. Ajungând în săliţa umedă a băii îşi aduse aminte deodată:

— Agapovna, dar unde-i omul care a venit cu mine?

Majordomul nu-l lăsase pe Andriuşka Golikov să intre în casă. Flăcăul rămăsese în teleaga de la care fuseseră deshămaţi caii. De altfel, se simţea bine acolo, singur cu gândurile sale. Stelele licăreau deasupra acoperişurilor negre, mirosea a cuhne, a pod cu fân şi a cotineţe de porci. Din când în când, adia o mireasmă gingaşă de tei în floare, făcând să-i bată inima mai tare. Rezemându-se în coate, Andriuşka se uita la stele. Ce erau luminiţele acelea, risipite pe cerul vioriu-închis, la ce depărtare se aflau, pentru ce licăreau? Nu ştia şi nici nu se gândea la asta. Dar depărtările acelea revărsau o linişte în sufletul lui. Cât de mic era Andrei în teleaga lui! Era mic, dar nu chiar atât de mic, cum îl învăţa odinioară bătrânul Nektari. Nu se mai simţea o biată râmă, ci doar o biată fiinţă omenească... Nici un dobitoc n-ar fi îndurat ceea ce îndurase Andriuşka într-un răstimp atât de scurt: fusese înjosit, bătut, schingiuit, răbdase de foame şi de frig; totuşi, ca un rege al regilor, el îşi întorcea acum privirile spre luminiţele necuprinsului şi asculta glasul tainic care vorbea în adâncurile lui:

— Mergi înainte, Andrei, nu-ţi pierde tăria, nu te abate din drum. Curând, foarte curând, minunata ta putere va ieşi biruitoare şi totul îţi va sta la picioare: din sluţenie, vei făuri frumuseţe cu minunata- ţi închipuire... O, Doamne!

Pentru acest imbold drăcesc ar fi stat, pe vremea când se afla la bătrân, patruzeci de zile în lanţ, fără să mănânce, ungându-şi pe ascuns, cu untdelemn de candelă, rănile sângerânde. Gândindu-se la aceasta, Andrei zâmbi fără ură. Îşi aduse aminte cum într-o zi, la Varvarka, într-o crâşmă plină de fum, el, regele regilor, a fost bătut crâncen de nişte târgoveţi, apoi a fost luat de picioare, scos afară şi aruncat în omăt pe balegă. Nu-şi mai aducea aminte pentru ce anume fusese bătut. Era în

iarna aceea cumplită, când streliţi spânzuraţi se legănau pe zidurile Kitai-gorodului şi ale Kremlinului. Pe vremea aceea, flămând, cu o ţoală ruptă pusă de-a dreptul pe piele, desculţ, Andrei rătăcise deznădăjduit prin crâşme, cerşind de la cheflii o stacană de rachiu verde, nădăjduind în sinea lui că până la urmă va fi ucis. O dorea în chip chinuitor şi, totuşi, îi era milă de el însuşi… Acolo, în crâşmă, se întâlnise cu un ţârcovnic beţiv de la biserica sfânta mucenică Varvara, un om cu ochii cârpiţi cu nasul spintecat în două şi cu o codiţă ţeapănă la ceafă. Ţârcovnicul l-a sfătuit atunci pe Andrei să-şi caute liniştea cerească la bătrânul Nektari, să-şi schingiuiască trupul pământesc.

„Becisnicii! Şopti Andrei. Să-ţi schingiuieşti trupul! Dar trupul e atât de frumos uneori…” În minte îi înviară serile liniştite din satul său Paleh — pulberea pe drum se înalţă aurie, vacile mugesc, îndreptându-se spre ogrăzile lor. Maică-sa, o femeie uscăţivă, cu umeri laţi de bărbat, se ducea la poartă. Poarta aceea ar fi trebuit dreasă de mult. Gospodăria era sărăcăcioasă şi părăginită. Andrei şi fraţii lui, născuţi la un an unul după altul, şedeau pe o teleagă fără roţi, răsturnată cu osiile în sus.

Răbdau şi aşteptau. Cu o mamă ca a lor trebuia să rabzi! Maică-sa deschidea poarta căzută într-o rână. Lovindu-se cu coastele de bulumaci şi mugind scurt, blajin, Burenka, nădejdea casei, intra pe poartă. Chipul mamei era întunecat, rău şi obidit, iar Burenka avea botul cald, fruntea creaţă, nasul umed şi nişte ochi mari, viorii. Burenka nu supăra pe nimeni. Amuşina spre băieţi şi se ducea la fântână să bea apă. Mama se aşeza pe un scăunel, tot acolo, lângă fântână şi începea s-o mulgă. Ţâr-ţâr, ţâr-ţâr, laptele Burenkăi picura în ciutură. Băieţii şedeau pe teleagă şi aşteptau. Mama aducea o cană şi o umplea cu lapte din ciutură. „Haideţi, veniţi încoa“, îi chema ea cu glas rău… Andriuşka bea cel dintâi lapte cald, bea cât putea. Fraţii săi îl priveau lung. Mezinul ofta din adânc, pentru că îi venea rândul în urma tuturor…

— Hei, călătorule dă-te jos din teleagă! Andrei tresări.

În faţa lui stătea un flăcău mânios la chip, valetul. Gavrila Ivanovici te cheamă la baie… Descalţă-te aici şi leapădă-ţi straiele sub teleagă… La noi nu-i ca la casele boiereşti, nu te lasă să intri în zdrenţe…

După baie, bucuroşi, cu ştergare pe după gât, Gavrila şi Andrei se aşezară la masă. Agapovna îl trimese pe majordom într-o odăiţă ca să nu-i stingherească. Mâinile ei grăsulii şi albe parcă zburau pe deasupra mesei, punând pe farfurii bucăţile cele mai gustoase şi turnând în pahare veneţiene, scoase anume cu acest prilej, vişinate şi licori vechi. Când făcliile începură să lumineze bine, Gavrila văzu într-un ungher, pe un scaun, o cadră acoperită cu pânză. Agapovna îşi sprijini obrazul în palmă, a ciudă.

— Nici nu ştiu dacă face să ţi-o arăt faţă de un străin.. A trimes-o din Olanda Saniuşka, sora matale, de Sfântul Ioan… Ivan Artemici, drăguţul de el, o agaţă în perete, pe urmă se necăjeşte, o dă jos şi o acoperă cu pânză… O dată cu cadra a venit şi o epistolă: „Tăicuţule, te rog să nu te ruşinezi şi să atârni fără teamă portretul meu în sala de mâncare. În Europa se atârnă lucruri şi mai abitir. Nu fi înapoiat…“

Gavrila se ridică de la masă, luă o lumânare şi dădu la o parte pânza de pe cadră. Golikov se sculă cu răsuflarea tăiată… Era un portret al boieresei Volkova, de o nemaivăzută frumuseţe, nespus de ispititor…

— Hm! îngână Gavrila, luminând-o cu făclia. Zugravul o înfăţişase în mijlocul mării, dimineaţa, dusă de un val, pe spatele unui delfin. Şedea lungită, aşa cum o făcuse maică-sa, punându-şi dinainte doar mâna cu unghii de mărgăritar. Cu mâna cealaltă ţinea o cupă plină cu struguri. Doi hulubi ciuguleau struguri pe marginea cupei. Deasupra capului, în dreapta şi în stânga ei, plutind în văzduh, doi prunci dolofani răsturnaţi cu picioarele în sus cântau din nişte cornuri, umflându-şi obrajii.

Chipul tânăr al Alexandrei Ivanovna, cu ochii ca de cleştar, zâmbea ispititor şi viclean din colţurile ridicate

ale gurii…

— Halal de Sanka! rosti Gavrila, din cale afară de mirat. Andriuşka, să ştii că la ea te trimetem, în Olanda… Bagă de seamă, să nu-ţi ia minţile diavolul de acolo… E Venus, adevărată Venus!… D-aia se taie cavalerii în săbii pentru ea. Câţiva au şi murit…

3

Ţiitorul Moscovei, cneazul-cezar, stătea în casele sale bătrâneşti, pe Measniţkaia, lângă piaţa Lubeanskaia. Avea în curţi paraclis cu popi, postăvării, pânzării, pielării, covălii, grajduri de cai şi staule de vaci, căşării, poiete de păsări, fel şi chip de hambare şi beciuri pline de bunătăţi, durate din bârne groase, pentru veacuri. Casa era aşijderea, fără născociri neghioabe (cum începuseră a se face la Moscova de pe vremea ţarului Alexei Mihailovici); nu se înălţa arătoasă, dar era trainică, cu acoperişul de şindrilă năpădit de muşchi din pricina vechimii, cu ferestruici aşezate sus de tot.

Obiceiurile casei erau şi ele din vechi. Dar dacă cineva sărac cu duhul, ispitit de acest lucru, venea înveştmântat ca odinioară cu blană până în tălpi, cu mâneci lungi şi mai ales cu barbă, măcar că s-ar fi tras de la Riurik, părăsea repede curtea în hohotele de râs ale slugilor lui Romodanovski: i se reteza blana la genunchi, i se ciumpăveau smocuri din barbă şi i se vârau în buzunar ca să le ia cu el în coşciug dacă se ruşina de Dumnezeu fără podoabă… Când cneazul-cezar dădea masă mare, mulţi dintre oaspeţii de seamă se găteau pentru ea cu o cumplită strângere de inimă: ziafeturile lui erau însoţite de necuviinţe, de obrăznicii şi de tot felul de şotii proaste. Oamenii erau tare necăjiţi de un urs muştruluit. Acesta se apropia de câte un musafir mai îndărătnic, cu o tipsie pe care se afla un pocal de rachiu dres cu piper şi răgea cerându-i să-l bea. Dacă oaspele se încăpăţâna şi nu voia să bea rachiul, ursul arunca tipsia şi începea să-l scuture. În vremea asta, cneazul-cezar râdea în hohote,

cutremurând masa cu pântecul său, iar măscăriciul lui, un chior isteţ şi negru la suflet, cu un singur colţ în gura ştirbă, striga: „Ştie ursul ce dihanie sfâşie…“

Cneazul-cezar se scula dis-de-dimineaţă şi se ducea să asculte o scurtă utrenie, îmbrăcat cu o cămaşă de pânza de culoare închisă, încinsă pe sub piept cu un brâu pe care era cusută o rugăciune către Isus şi încălţat cu cizme pestriţe de safian. Când razele soarelui începeau să străbată prin învăluirile fumului de tămâie, când făclioarele lumânărilor şi ale candelelor păleau, iar preotul sfios rostea cu glas tremurător „Amin”, cneazul-cezar cădea în genunchi, pe un covoraş, gâfâind greu, atingea cu fruntea duşumelele proaspăt spălate, apoi se scula, sprijinit de subţiori, săruta crucea rece şi se ducea în sufragerie. Acolo se aşeza în voie pe o laviţă, îşi netezea mustăţile negre şi da de duşcă o cană de rachiu dres cu piper, atât de tare, încât dacă l-ar fi băut un străin, ar fi rămas îndelung cu gura căscată. Apoi, lua o bucăţică de pâine neagră dată prin sare, sorbea botvinia şi înfuleca fel şi chip de piftii, murături, acrituri, tăieţei şi fripturi. Mesteca ţărăneşte pe îndelete.

Cei ai casei şi chiar cneaghina Anastia Feodorovna, soră bună cu ţarina Praskovia, mâncau în tăcere, umblau încet cu lingurile şi luau cu grijă mare bucăţile de pe tipsii. Pitpalacii şi graurii din coliviile de pe ferestre începeau să cânte. Unul din ei spunea desluşit: „Unchiaşule, rachiu”.

După ce dădea pe gât o bărdacă de cvas şi mai zăbovea puţin la masă, cneazul-cezar se scula şi se ducea în tindă, făcând să scârţâie scândurile duşumelelor. Acolo i se punea pe umeri un caftan larg de postav şi i se dădeau toiagul şi căciula. Când i se zărea prin geamurile tulburi ale tindei umbra care cobora încet pe scară, toată suflarea se mistuia în gaură de şarpe… El păşea singur prin curte, pe drumeagul aşternut cu cărămidă. Avea grumazul gros şi întorcea capul anevoie. Totuşi, cu coada ochiului său bulbucat, vedea totul: cine a fugit, încotro şi unde s-a ascuns. Băga de seamă toate

neorânduielile oricât de mici. Ţinea minte tot. Era însă prea împovărat de treburile ţării, astfel că adeseori nu mai apuca să se gândească la mărunţişuri. Trecea pe o portiţă de fier în curtea de alături, a Despărţământului Preobrajenski. Acolo, pe sălile lungi şi întunecoase, diecii şi cinovnicii îşi scoteau căciulile la trecerea lui, iar ostaşii stăteau smirna.

Diacul Prohor Cicerin, din Despărţământul Preobrajenski, îl întâmpina în uşa cancelariei şi, îndată ce cneazul-cezar se aşeza la masă sub bolta mucegăită, lângă fereastră, începea să-i vorbească despre treburi: Pe ziua de ieri, s-au adus de la Tula patru tunuri de aramă şi tot atâtea de tuci, bine turnate. Să le trimeată chiar acum? Unde? La Narva sau la Iuriev? Tot pe ziua de ieri a fost îmbrăcată compania întâi dintr-un polc nou, dar ostaşii sunt încă desculţi, încălţările fără cătărămi vor sosi săptămână viitoare: negustorii Sopleakov şi Smurov sunt gata să sărute crucea în Sfatul Negustoresc, că aşa va fi. Ce să facă? La Narva s-au trimes, după poruncă, praf de puşcă, fitiluri, săculeţe cu gloanţe şi cremene vărsată. Cumbarale de mână nu s-au mai trimes, pentru că magazinerul Eroşka Maximov e beat de două zile şi nu dă nimănui cheile de la magazie. Au vrut să i le ia cu sila, dar a sărit ca turbat la oameni cu satârul de tocat varza… Ce să facă? Diacul Cicerin spunea multe alte lucruri de felul acesta. La urmă, venind mai aproape de fereastră, sub boltă, lua în mână hârtiile tainice (sureturile scrise de pisari de pe hârtiile cercetărilor fără bătaie şi de pe cele cu cazne) şi începea să le citească. Cum şedea cu mâna lui grea, întinsă pe masă, nu puteai vedea dacă cneazul-cezar ascultă sau picotează, deşi Cicerin ştia prea bine că va băga negreşit în cap ce-i mai de seamă…

— „În baia părăsită din curtea caselor locuite de ţarevnele Ekaterina Alexeevna şi Maria Alexeevna, unde se ascundea preotul răspopit Grişka, s-a găsit sub duşumea o condică de un sfert de coală şi groasă de o jumătate de deget“, cetea diacul Cicerin cu un glas tare

plictisitor, de parcă ar fi vărsat într-una boabe de mazăre uscată peste capul cuiva. „Pe foaia întâi a condicii scrie: «Cartea tuturor înţelepciunilor». Tot pe foaia întâi, mai jos, scrie: „În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh… Este o buruiană care creşte în locuri joase; e mică, are în părţi nouă frunze şi sus trei colori: roş, irmiziu şi albastru. Buruiana asta e foarte tare, trebuie s-o culegi când e lună nouă, s-o pisezi, s-o fierbi şi să bei din ea de trei ori, atunci scot capul în preajma ta dimoni de ape şi de văzduh… Să rosteşti cuvântul fermecat «nsţdtcndsi» şi ţi se va împlini dorinţa..

Cneazul-cezar oftă din rărunchi şi ridică pleoapele, care-i coborâseră de tot:

— Mai spune o dată cuvântul ăsta desluşit.

Scărpinându-se pe frunte şi strâmbându-se, Cicerin rosti oţărât, anevoie:

— „Nsţdtcndsi”… şi se uită la cneazul-cezar, care dădu din cap. Diacul ceti mai departe: „O, cnejilor şi dregătorilor, o lacrimi şi nădejdi! Ce este dorinţa? Dorim să îmblânzim vremurile de acuma, turbarea lor, ca să se întoarne de iznoavă viaţa noastră cea de toate zilele…“

— Aşa, aşa! Cneazul-cezar se mişcă în jeţul său. O licărire batjocoritoare miji în ochii lui, dar se stinse îndată. Înţeleg eu cum vine cu iarba asta. Dar ia spune-mi: Grişka răspopitul a mărturisit că terfelogu-i al lui?

— Astăzi, la al treilea ceas de caznă, Grişka a mărturisit. Zice că l-ar fi cumpărat din Kislovka pe patru copeici, de la un necunoscut. Dar de ce l-a ascuns în baie sub duşumea? Zice că din prostie.

— L-ai întrebat cum să înţelegem vorbele: „Ca să se întoarne de iznoavă viaţa noastră cea de toate zilele?“

— L-am întrebat. I s-au tras cinci lovituri cu cnutul şi a răspuns: „Am cumpărat condicuţa ca să fac prescuri pe ea, dar nu ştiu ce scrie înăuntru, pentru că n-am cetit“.

— Vai, ce mişel! Cneazul-cezar îşi udă încet degetul, întorcând foile ferfeniţite. Unele rânduri le cetea cu glasul pe jumătate: „Iarba Vaharia, galbenă, dacă un om se îndoapă cu mâncare de-i vine să moară, să-i dai să

bea din iarba asta şi atunci îl curăţă şi pe sus şi pe jos…“ Folositoare iarbă, grăi cneazul-cezar. Ceti apoi mai departe, trăgând cu unghia pe sub rânduri: „în cartea lui Kiril se spune: va veni un linguşitor şi te va ispiti. Semnele venirii lui: iarba nicotiană, adecă tutunul. Ţi se va porunci să dai foc şi să înghiţi fumul, s-o mărunţeşti şi s-o tragi pe nas; în loc să cânte psalmul, lumea va trage pe nas mereu praful acela şi va strănuta. Alt semn: raderea bărbii...” Ce să-i faci? Cneazul-cezar închise condica. Să mergem să-l întrebăm: cine vrea să îmblânzească vremurile de acum? Răspopitul e un pezevenghi. Ştiu de mult de terfelogul ăsta, a cutreierat cu el jumătate din Moscova.

Coborând în beci, pe scara îngustă de cărămidă, mâncată de igrasie, Cicerin spuse, amărât, ca de obicei:

— Umezeala iese din pământ, cărămizile s-au fărâmat, poţi să-ţi frângi gâtul aicea; ar trebui făcută o scară nouă…

— Ar trebui, răspunse cneazul-cezar.

Un pisar mergea înainte cu lumânarea, îmbrăcat, ca şi diacul, cu haine nemţeşti ponosite cumplit.

Avea agăţată de gât o călimară de aramă, iar din buzunarul lui pe jumătate rupt ieşea un sul de hârtie.

Pisarul puse lumânarea pe masa de stejar, într-un beci scund, din care se prelinseră ca nişte umbre câţiva guzgani prin găurile din colţuri.

— Cum s-au înmulţit şobolanii aici! zise diacul. O să mă rog de spiţer să-mi dea nişte şoricioaică.

— Da, ar trebui…

Aplecându-se pe sub bolţi, doi vlăjgani fioroşi târau pe popa Grişka caterisitul. Omul avea ochii daţi peste cap, barba încâlcită ca un ghem de lână şi chipul verzui, cu buza atârnând în jos. Oare într-adevăr nu putea să-şi mişte picioarele? Pus sub belciugul din care atârna în jos o frânghie, Grişka se prăvăli cu capul în pământ, ca şi cum ar fi fost mort. Diacul zise încet:

— L-am cercetat fără să-i vătămăm mădularele şi a plecat pe picioare…

Cneazul-cezar se uită câtăva vreme la Grişka, la chelia lui din părul zbârlit.

— Am aflat, grăi cu glas somnoros, că acu doi ani, la Zvenigorod, ai rupt şiragurile de nestemate de la icoane la biserica proorocului Ilie, iar la biserica Blagoveşteniei ai spart cutia milei. Tot acolo ai furat din altar cojocul şi pâslarii preotului. Ai vândut lucrurile, ai băut banii, ai fost pus sub pază, ai scăpat din mâna caraulelor şi ai fugit la Moscova, unde ai stat ascuns până acum prin ogrăzile boiereşti, iar mai apoi în curtea ţarevnelor, în baie… Mărturiseşti? Nu răspunzi? Nu?… Bine. Dar blestemăţiile astea nu-s încă cine ştie ce faţă de celelalte…

Cneazul-cezar tăcu. Un gâde înalt şi slab, galben ca ceara, cu gura mare, roşie între mustăţile subţiri şi barba creaţă, se ivi tiptil în spatele vlăjganilor fioroşi.

— Am aflat, urmă cneazul-cezar, că te duceai în mahalaua nemţească la o maică, Uliana şi-i dădeai răvaşe şi bani de la feluriţi inşi… Această femeie, Uliana, ducea răvaşele la Novodevici, cuiva anume… De acolo lua alte răvaşe şi lucruri şi tu le duceai la cei de mai sus… E adevărat? Mărturiseşti?

Diacul se apleca peste masă şi şopti cneazului-cezar, arătând cu ochii spre Grişka:

— A ciulit urechile, văd…

— Nu mărturiseşti? Bine… Te încăpăţânezi… Rău faci… Noi ne pierdem vremea de pomană, iar tu înduri degeaba chinuri trupeşti… Bine… Acu' să-mi spui în care anume case ai fost? Cui ai cetit din condică despre dorinţa de a îmblânzi vremurile de acuma, turbarea lor şi despre dorinţa de a înturna de iznoavă viaţa cea de toate zilele?

Trezindu-se parcă, cneazul-cezar ridică sprâncenele şi faţa i se încordă. Călăul se apropie încet de Grişka, care zăcea nemişcat cu faţa în jos, îl pipăi şi dădu din cap…

— Cneazule Feodor Iurievici, astăzi n-o să vorbească. Ar însemna să-l zăticnim de pomană. S-a înţepenit din pricina dibei şi a celor cinci bice… Trebuie să lăsăm pe mâine.

Cneazul-cezar bătu cu degetele în masă. Dar Silanti, călăul, om încercat, ştia că dacă omul a înţepenit, nu mai scoţi o vorbă de la el, să-l tai în două. Pricina era însă foarte însemnată: de la prinderea popii Grişka, cneazul-cezar dăduse de urma, dacă nu a unei uneltiri făţişe, dar, cel puţin, a unor veninoase mârâieli şi a îndărătniciei unora din Moscova. Aceştia tot mai oftau după slobozenia boierească de sub ţarevna Sofia, care mai lâncezea şi acum la Novodevici, cu camilafcă neagră pe cap. Dar n-avea ce face. Cneazul-cezar se ridică şi începu să urce scara cea şubredă. Diacul Cicerin rămase lângă Grişka.

4

Era o dimineaţă umedă, caldă şi ceţoasă. Ulicioarele miroseau a garduri ude şi a fum de la coşurile vetrelor. Calul plescăia prin băltoace. Gavrila descălecă la poarta Despărţământului Preobrajenski şi căută mult pe ofiţerul de caraulă.

— Dar unde a pierit blestematul? strigă el către ostaşul mustăcios, care străjuia la poartă.

— Cine ştie? A stat toată vremea aicea. O fi şi el undeva…

— Du-te şi-l caută…

— Nu pot să plec din poartă pentru nimic în lume…

— Atunci lasă-mă să intru înăuntru…

— Mi s-a poruncit să nu las pe nimeni…

— O să intru singur… Gavrila îl împinse în lături, dar ostaşul îi spuse:

— Dacă încerci să deschizi poarta, îndată am să te împung cu şpanga, aşa cum scrie la carte…

Auzind gălăgie, ofiţerul de caraulă, un om cu chipul mic, ciupit de vărsat şi cu ochii privind în gol, plictisit de şedere în vatra din dosul porţii, ieşi, în sfârşit, la lumină. Gavrila se apropie iute de el, lămurindu-l că a adus hârtii de la Piterburg şi că trebuie să le dea în mână cneazului Feodor Iurievici.

— Unde pot să-l văd pe cneazul-cezar? E la despărţământ acum?

— Habar n-am, răspunse ofiţerul de caraulă, uitându-se la un motan mare şi vărgat, care trecea uliţa udă călcând cu mare fereală. Uite cotoiul cneazului, spuse către ostaş, cât tărăboi s-a făcut că a pierit şi el, iacă, afurisitul...

Poarta scârţâi pe neaşteptate din balamale, se dădu în lături şi patru cai negri cu hamuri de culoarea peruzelei, înhămaţi în falet, se năpustiră în uliţă. Gavrila de-abia apucă să se dea la o parte.

Romodanovski îl privi cu nişte ochi de rac din fereastra uriaşului rădvan auriu, jerpelit, cu roţi joase.

Gavrila încălecă în grabă ca să ajungă rădvanul din urmă, dar ofiţerul de caraulă apucă de căpăstrul calului, cine ştie, fie pentru că era om hapsân din fire, fie pentru că, în adevăr, nu era îngăduit să te iei după rădvanul cneazului-cezar...

— Dă drumul! răcni mânios Gavrila şi smucind, de dârlogi împunse cu pintenii în coastele calului care zvâcni din loc; ofiţerul rămase atârnat de căpăstru, apoi căzu grămadă...

— Săriţi! Puneţi mâna pe el, auzi din urmă Gavrila, gonind spre piaţa Lubeanskaia.

Dar neputând să mai ajungă din urmă rădvanul, scuipă de necaz şi trecu podul Neglinâi, luând-o spre Kremlin, unde avea treburi la Despărţământul Siberiei.

Clădirea despărţământului, scundă, lungă, cu acoperişul ruginit, ridicată încă sub Boris Godunov, era aşezată pe malul unei râpe, deasupra zidului cetăţii, cu spatele spre gârla Moscovei. Oamenii se înghesuiau în tindă şi pe săli, stând pe podele în capul oaselor sau lungiţi de-a lungul pereţilor; pisari în caftane lungi cu coatele petecite, pentru că le frecau mereu de masă şi cu pene de gâscă după ureche ieşeau fuga pe uşile care scârţâiau, cu hârtii în mână şi strigau oţărâţi la siberienii cei posaci, veniţi cale de mii de verste, ca să caute dreptate împotriva unui voievod fălos şi sfănţuitor cum

nu s-a mai văzut, sau să ceară fel şi chip de înlesniri în ce priveşte băile de fier, căutarea de aur, vânătoarea şi pescuitul. Câte unul, după ce răbda toate sudalmele, închidea blajin ochii pe jumătate şi-i spunea pisarului: „Ascultă, milostive, ce-ar fi să ne întâlnim şi să stăm de vorbă omeneşte, la o ospătărie, ori unde-oi vrea matale? …“ Iar cel nepriceput pleca amărât şi venea şi a doua zi şi încă multe zile în şir, cheltuindu-şi firfiricii la han. Aşteptând, bătând pragurile…

Cneazul-cezar era la Despărţământul armelor. Gavrila nu mai întrebă dacă poate să intre şi îşi făcu drum până la uşă. Cineva îl trase de haină:

— Încotro? Încotro? Nu-i voie!…

Gavrila îşi smuci cotul şi intră. Cneazul-cezar era singur într-o încăpere scundă, îmbâcsită, a cărei fereastră era pe jumătate astupată de oblon şi îşi ştergea ceafa cu o năframă pestriţă. Un teanc de hrisoave şi de jalbe se găsea pe masă înaintea lui. Văzându-l pe Gavrila, dădu dojenitor din cap:

— Ehei, tare-i îndrăzneţ feciorul lui Ivan Artemici! I-auzi, neam de ţăran prost şi dă buzna peste mine!… Ce vrei?

Gavrila îi întinse răvaşele şi zise că i s-a poruncit să spună din gură să se trimeată cât mai repede la Piterburg fierărie şi mai ales cuie… După ce rupse pecetea de ceară albă, cneazul-cezar desfăcu cu degetele-i groase o scrisoare a ţarului şi, depărtând-o mult de ochi, începu să mişte din buze…

Petru scria:

„*Sir*, vestesc măriei voastre că la Narva s-a petrecut o întâmplare minunată, proştii izbutind să-i înşele pe deştepţi… Suedezii aveau înaintea ochilor un munte de mândrie din pricina căruia n-au putut vedea vicleşugul nostru.. Despre lupta aceasta de mascaradă, în care am ucis şi am luat prinşi a treia parte din ostaşii Narvei, veţi auzi de la un martor, porucicul de gardă Iagujinski, care va veni curând la măria voastră… în ceea ce priveşte trimeterea de ierburi lecuitoare pentru spiţeria de la

Piterburg, n-am văzut până acum niciun dram… I-am scris despre aceasta de mai multe ori lui Andrei Vinnius, care m-a liniştit de fiecare dată cu câte un «negreşit» moscovit… Fiţi bun şi întrebaţi-l: de ce se face cu atâta nepăsare un lucru aşa de însemnat, un lucru care este mai scump decât o mie de capete de-ale lui… Ptr…“

După ce isprăvi, cneazul-cezar duse la buze locul cu iscălitura.

Oftă greu:

— Ce zăpuşeală, zise el. Căldură, pâclă… Treburi multe. Nu faci într-o zi nici jumătate din cât ar trebui făcut… Ajutoarele mele, vai, ajutoarele mele!… Sunt foarte puţini aceia care vor să muncească, toţi caută să tragă chiulul şi să capete cât mai mult… Dar de ce te-ai gătit aşa şi ţi-ai pus peruca?… Nu cumva te duci la ţarevnă? Nu-i la palat, e la Izmailovskoie… Dacă o vezi, să nu uiţi: în Petrovka, la o crâşmă, în fereastră e un graur de preţ, care vorbeşte aşa de bine ruseşte, că toată lumea care trece pe acolo se opreşte şi ascultă. L-am auzit şi eu adineaorea din rădvan. Dacă vrea ţarevna, putem să-l cumpărăm. Du-te… Spune-i în drum diacului Nesterov să trimeată după Andrei Vinnius, să mi-l aducă numaidecât… Na, pupă mâna…

5

După-amiază începu să bureze. Ca să scape de plictiseală, Anisia Tolstoi se gândi să se joace cu mingea în sala pustie a tronului, unde de ani de zile nu mai intrase nimeni.

Annei şi Marfei Menşikov le era totuna cu ce o să se joace, numai joacă să fie. Cu panglicile fluturând şi cu braţele pline, goale până la coate întinse înainte, ele fugeau, chicotind, după minge, pe duşumeaua scârţâitoare a sălii. Natalia Alexeevna era mâhnită în ziua aceea şi jocul n-o înveselea… Când era mică, soarele intra în sala aceasta prin geamurile roşii, galbene şi albastre, ale tuturor ferestrelor aşezate sus şi pielea

aurie strălucea pe pereţi. Acum pielea era ruptă şi se vedeau bârnele cu bucăţi de pâslă atârnând la îmbucături. Picurii de ploaie ţârâiau pe acoperiş. Natalia Alexeevna îi spuse Katerinei:

— Nu-mi place palatul Izmailovski. E mare şi pustiu, parcă ar fi mort… Să mergem undeva, să stăm liniştite.

Puse mâna pe umărul Katerinei şi o duse jos în iatacul maică-si, Natalia Kirilovna şi acela tot atât de părăsit şi de uitat ca şi sala tronului. Deşi trecuse atâta vreme, înăuntru tot mai mirosea slab a tămâie şi a mosc. Nataliei Kirilovna îi plăcuseră până în cele de pe urmă zile ale vieţii sale miresmele răsăritene.

Natalia se uită la crivatul gol, cu stâlpii dăltuiţi, fără polog, la oglinda împâclită din perete, întoarse capul şi deschise fereastra veche. În iatac năvăli izul ploii, care foşnea pe frunzele liliecilor, ale brusturilor şi urzicilor de sub fereastră…

— Stai, Katia. Se aşezară la fereastra deschisă. Da! oftă Natalia. S-a dus vara; nici nu-ţi dai seama cum vine toamna… Ţie ce-ţi pasă! Când ai nouăsprezece ani nu ţii socoteala zilelor, le laşi să zboare ca păsările. Dar eu, ştii ce vârstă am? Sunt doar cu cinci ani mai mică decât fratele meu Petruşa… Socoteşte… Mama s-a măritat la şaptesprezece ani, tata avea aproape patruzeci… Era gras şi bolnav. Barba îi mirosea mereu a izmă.. Nu-l ţin minte aproape de loc… A murit de dropică… Într-o zi, după ce a băut vişinată, Anisia Tolstoi s-a apucat să-mi povestească lucruri de demult… Mama era în tinereţe o fire veselă, nepăsătoare, însetată de viaţă… Înţelegi? (Natalia privi pe Katerina cu ochii împăienjeniţi). Câte nu trăncăneau pe socoteala ei slugile şi lingăii Sofiei!… Dar poţi s-o învinuieşti? După datina veche, tot ce faci e păcat. Eşti femeie? E păcat, fiindcă ascunzi în tine tainiţa diavolului, porţile iadului… Dar, azi vezi altfel lucrurile, când vine în zbor un amoraş şi te străpunge cu săgeata… N-ai fi vrând ca după asta să-ţi legi o piatră de gât şi să te arunci noaptea în iaz! Nu-i de vină femeia, ci amorul! Anisia povesteşte că pe vremea aceea se afla la Moscova

un dvorean, anume Musin Puşkin, un bărbat de o frumuseţe îngerească sau mai bine zis drăcească, viteaz, focos, călăreţ aprig, om de viaţă… În săptămâna brânzei, chema pe oricine să se bată cu el pe gheaţă, pe gârla Moscovei. Îi biruia pe toţi… Măicuţa se ducea acolo pe ascuns, cu un rădvan de rând şi privea la el cât era de viteaz… Pe urmă, l-a luat la ea, în palat, ca paharnic… (Natalia Alexeevna întoarse capul ei frumos spre crivatul pustiu şi o cută îi apăru între sprâncene). Pe neaşteptate, l-au trimes voievod la Pustoziorsk… De atunci nu l-am mai văzut… Iar eu, Katerino, nu mă bucur nici de atât.

Ploaia somnoroasă ţârâia mereu. Era zăduf. Copacii uriaşi, care nu semănau cu pinii de la Izmailovskoie, se zăreau nedesluşit prin perdelurile ceţii. Păsărelele se ascunseseră toate sub streaşină. Nu mai ciripeau, nu mai cântau. Doar un corb zbârlit plutea încet pe deasupra pajiştii.

Katerina îl urmărea nepăsătoare şi-i venea să spună ţarevnei că tâlharul de corb se lasă spre poiată şi că va fura, de bună seamă, ca şi ieri, un pui galben de găină. Natalia Alexeevna îşi sprijini coatele pe fereastră şi-şi lăsă în jos capul îngreuiat de povara cozilor împletite cunună. Uitându-se la gâtul ei şi la cârlionţii de la ceafă, Katerina se gândi: „Se poate să nu le fi sărutat nimeni? Ce jalnic!“ şi oftă încetişor.

Natalia auzi, totuşi, acest oftat, ridică înciudată din umeri şi spuse, sprijinindu-şi bărbia în palmă:

— Acum, vorbeşte-mi despre tine. Dar să-mi spui adevărul… Câţi iubiţi ai avut, Katerino?

Aceasta întoarse capul şi răspunse în şoaptă:

— Trei…

— De Alexandr Danilovici am auzit. Dar înaintea lui? Cu Şeremetiev ai avut ceva?

— Nu, nu! răspunse repede Katerina. N-am apucat decât să fac supă domnului feldmareşal, o supă dulce, estoniană, cu lapte; pe urmă i-am spălat rufele… Vai, nu-mi plăcea de loc! Mi-era frică să plâng, dar îmi spuneam cu toată tăria: fac focul în sobă şi las să mă înăbuşe

fumul, dar nu trăiesc cu el… Alexandr Danilovici m-a luat de la el în aceeaşi zi… L-am îndrăgit mult… Era foarte vesel şi glumea tot timpul. Am râs mult… De el nu mi-a fost frică deloc…

— Dar de fratele meu ţi-e frică?

Katerina îşi strânse buzele, îşi împreună sprâncenele catifelate şi răspunse cinstit:

— Da… Dar mi se pare că, în curând, n-o să-mi mai fie frică…

— Cine a fost al doilea iubit?

— Vai, Nataşa, al doilea nu mi-a fost iubit; era un soldat rus, un om bun şi l-am iubit o singură noapte… Cum puteam să nu-i fac pe plac dacă m-a scăpat de oamenii aceia înspăimântători, cu căciuli de vulpe şi cu săbii încovoiate?… Mă scoseseră dintr-o casă cuprinsă de flăcări, mă duceau cu ei, îmi rupeau rochia şi mă băteau cu biciul ca să nu-i zgârii. Au vrut să mă urce în şa… Omul a sărit la ei şi a început să-i îmbrâncească mânios. „Ruşine să vă fie, tătarilor! Se poate să vă bateţi joc de o fetişcană!” M-a luat în braţe şi m-a dus la chervan… N-am putut să-i mulţumesc cu nimic altceva. Era târziu şi şedeam culcaţi pe paie…

Fremătând din nări, Natalia întrebă aspru:

— Sub o teleagă?

— Da… El mi-a spus: „Numai dacă vrei tu, fato… Plăcerea asta-i dulce numai când fata te strânge şi ea în braţe“. De aceea zic că nu mi-a fost iubit…

— Dar al treilea?

Katerina răspunse domol:

— Al treilea a fost bărbatul meu, Johann Rabe, cuirasier al maiestăţii sale regelui Carol, din garnizoana Marienburg. Aveam şaisprezece ani, când pastorul Glück mi-a spus: „Helene-Ekatherine, te-am crescut şi acum vreau să-mi ţin făgăduiala pe care i-am făcut-o răposatei maică-ti: ţi-am găsit un bărbat bun“.

— Îţi aduci bine aminte de părinţi? întrebă Natalia.

— Puţin… Tata se numea Ivan Skavroşciuk. Fugise de tânăr din Litvania, din Minsk, de la pan Sapieha, în

Estlanda şi a luat cu chirie o fermă mică lângă Marienburg. Acolo ne-am născut toţi, cei patru fraţi ai mei. cele două surori şi eu, cea mai mică… A venit ciuma. Părinţii şi fratele meu mai mare au murit. Pe mine m-a luat pastorul Glück, care mi-a fost al doilea tată. El m-a crescut…

O soră de-a mea stă la Reval, alta la Riga, dar nu ştiu unde-mi sunt fraţii. Pe toţi ne-a împrăştiat războiul…

— Ţi-ai iubit bărbatul?

— N-am avut când… Am făcut nunta de Sfântu Ioan… Vai, ce petrecere a fost! Ne-am dus la heleşteu, am aprins focul Sfântului Ioan şi am jucat cu cununi pe cap. Pastorul Glück ne cânta din vioară. Am băut bere şi am mâncat cârnaţi mici cu drobuşor. O săptămână mai târziu, oştile feldmareşalului Şeremetiev au împresurat Marienburgul… Când ruşii au aruncat în aer zidul, i-am spus lui Johann: „Fugi!; El s-a aruncat în lac şi a început să înoate. De atunci, nu l-am mai văzut…”

— Trebuie să-l uiţi…

— Trebuie să uit multe; noroc că eu uit uşor, zise Katerina şi zâmbi cu sfială. Ochii ei negri ca vişinele coapte erau plini de lacrimi.

— Katerina, nu mi-ai ascuns nimic?

— Cum aş îndrăzni să-ţi ascund ceva? vorbi cu căldură Katerina. Lacrimile curgeau şiroaie pe obrajii ei pârguiţi ca piersicile. Dacă mi-aş mai aduce aminte de ceva, n-aş dormi toată noaptea şi mâine în zori aş veni la tine şi ţi-aş povesti.

— Şi totuşi eşti fericită. Natalia îşi sprijini obrazul în palmă şi începu să privească din nou pe fereastră, ca o pasăre din colivia ei. Simţea un nod în gât. Noi, fetele ţarevne, oricât am vrea să petrecem, n-avem decât un singur drum, acela al mânăstirii… Pe noi nu ne mărită şi nu ne iau de neveste. Numai dacă ai fi o dezmăţată, ca Maşka şi Katika… Nu degeaba sora mea Sofia s-a luptat pentru putere ca o tigroaică fioroasă…

Katerina se aplecă să-i sărute mâna cu vinişoare albastre, strânsă pumn de mâhnire, dar în clipa aceea se

ivi pe pajişte un bărbat înalt, călare pe un cal slab cu coama plouată. Pelerina călăreţului era udă ca şi penele care îi atârnau de pe tricorn. Văzând-o pe Natalia Alexeevna, descălecă, lăsă calul şi se îndreptă spre fereastră. Scoţându-şi tricornul, îl duse la piept şi îşi plecă genunchii în iarbă.

Natalia Alexeevna se ridică năvalnic. Coada groasă îi căzu pe ceafă, obrajii i se aprinseră într-un tremur, ochii începură să-i lucească şi gura i se întredeschise…

— Gavrila! spuse ca încet. Tu eşti? Bine-ai venit, dragul meu… Intră înăuntru, de ce stai în ploaie?…

Îndată după Gavrila sosi şi o droşcă trasă de un cal. Alături de vizitiu şedea, apărat de ploaie sub un sac, un bărbat cu ochii speriaţi, cu nasul ascuţit. Omul scoase repede pălăria, dar nu coborî din droşcă. Fără să-şi ia ochii negri de la Natalia Alexeevna, Gavrila veni până lângă tufa de liliac:

— Să trăieşti ani mulţi, zise el cu glas parcă sugrumat. Am venit cu o însărcinare din partea ţarului… Ţi-am adus un zugrav iscusit care are porunca de a face portretul unei fiinţe dragi… după care, trebuie trimes în străinătate la învăţătură… E omul din droşcă… îngăduie să intrăm în casă…

6

Anisia Tolstoi trimese un slujitor călare la Kremlin după fel şi chip de bucate şi de dulciuri pentru masa de seară. „Şi lumânări, cât mai multe lumânări…” Alt slujitor plecă în goana calului spre aşezarea nemţească după muzicanţi. Un fum gros începu să iasă din hornul de la cuhne şi bucătarii cu părul tuns se apucară să-şi ascută cuţitele. Fete cu poalele fustelor sumese alergau după pui de găină prin buruienile ude. Pescarii palatului, care se leneviseră de tot, porniră cu plase şi năvoade spre lac să prindă crapii, nu mai puţin leneşi, care şedeau culcaţi pe o parte în nămol.

Ploaia conteni şi o burniţă deasă se învălui deasupra

iazurilor năpădite de stuf, ascunzând podul mare, şubrezit, pe care nu mai trecea nimeni şi strecurându-se printre copaci spre pajiştea din faţa palatului. Încetul cu încetul, vechea clădire începu să se cufunde în burniţă până la acoperiş.

Slujitorii bătrâni încă de pe vremea ţarului Alexei Mihailovici şedeau jos la uşa cuhnei şi lângă odăile slugilor, privind spre ferestrele palatului înecat de ceţuri, în care se iveau şi piereau luminile făcliilor, ascultând tropăiala şi hohotele de râs… Nu lăsau casa cea veche să îmbătrânească şi să putrezească în linişte până la sfârşit, cu pereţii ei de bârne, înnegriţi de vremuială, cu acoperişurile ei şubrede biciuite de ploi repezi… Tinereţea îndrăcită intrase şi aici cu rânduielile sale cele noi.

Alergau pe scări, de la pod până în pivniţă… Acolo nu mai găseai nimic, doar păienjeni adormiţi prin unghere şi şoareci care îşi iţeau botişorul din bortele lor…

Parcă dăduseră năbădăile peste Natalia Alexeevna. Dimineaţa şezuse mâhnită. Dar după ce a sosit Gavrila s-a îmbujorat, s-a înveselit, s-a apucat să născocească ce nu-i trăsneşte omului prin cap, ca nimeni să nu stea locului. Anisia Tolstoi nu mai ştia ce să facă. Ţarevna îi spuse:

— Dăm astăzi ospăţul lui Baltazar. Mâncăm îmbrăcaţi în fel şi chip de veştminte.

— Luminiţa mea, mai e mult până la Crăciun… Şi-apoi nu ştiu şi nici n-am văzut cum petrecea craiul Baltazar…

— Căutăm prin tot palatul şi ce găsim mai năstruşnic aducem în sala de mâncare… Să nu mă superi astăzi şi să nu te încăpăţânezi.

Scările cele vechi începură să scârţâie şi balamalele ruginite ale uşilor, care nu se mai deschiseseră de mult, prinseră să scrâşnească… Era o forfotă prin tot palatul. Natalia Alexeevna mergea în frunte, ţinându-şi poalele fustei. În urma ei, Gavrila lumina drumul cu o făclie şi privea holbat, cu înfricoşare. Se speriase când a văzut-o de pe cal pe Natalia Alexeevna sprijinindu-se mâhnită de

pervazul ferestrei. Era ca în povestea pe care i-o spunea în copilărie Sanka, pe cuptor, povestea ţarevnei „Frumuseţe Neasemuită”… Ţareviciul Ivan, viteazul din poveste, sărise cu calul mai sus de copaci şi mai jos de nouri, aproape de fereastra Frumuseţii Neasemuite şi-i smulsese inelul din degetul alb…

Andrei Golikov, care primise poruncă să alerge peste tot împreună cu ceilalţi, era buimac şi el. Din seara trecută, când văzuse portretul surorii lui Gavrila tolănită pe delfin, nu ştia dacă cele ce se petrec în jurul lui sunt aievea sau în vis… Surorile Menşikov, cu obrajii plini şi cu păr bălai, atât de frumoase şi de durdulii încât nicio cută a rochiilor nu putea să ascundă trupurile lor ispititoare, îl zăpăceau şi el simţea că-i gata să se înăbuşe, împrăştiau o mirozná de mere şi nu puteai să-ţi mai iei ochii de la ele.

Găsiră prin cămări sumedenie de vechituri, rochii şi podoabe, cum nu se mai purtau: mantii de brocart bizantin nespus de lungi, benişuri, caftane, cununi de mărgăritare grele de câte un pud.

Slujnicele le cărară pe toate cu braţele în sala de ospeţe. Într-o cămară văzură o uşiţă sub tavan.

Natalia luă lumânarea în mână, se ridică în vârful picioarele şi înălţă capul:

— Ce ne facem dacă se ascunde acolo?

Anna şi Marfa întrebară amândouă deodată, spăimântate:

— Cine?

— Spiriduşul, răspunse Natalia.

Fetele duseră mâinile la obraz, dar nu se îngălbeniră, ci făcură doar nişte ochi neînchipuit de mari. Toţi priveau speriaţi. Un rândaş bătrân aduse o scară şi o propti de perete. Gavrila se urca numaidecât pe trepte, în clipa aceea s-ar fi aruncat şi în foc, deschise uşa şi pieri în întuneric. Îl aşteptară, se pare, mult de tot. Gavrila nu răspundea şi nu mişca. Până la urmă, Natalia îi porunci în şoaptă, înfiorată: „Gavrila, dă-te jos!“ Îndată se iviră tălpile botforilor săi şi poalele hainei. Gavrila coborî plin

de pânze de păianjen.

— Ce ai. Văzut acolo?

— Am văzut o bâzdâganie sură, parcă păroasă, care m-a mângâiat pe faţă cu ceva moale…

Toată lumea scoase un ţipăt. Se grăbiră să iasă din cămară în vârful picioarelor şi, ajunşi pe scară, o luară la fugă. Marfa şi Anna începură să ţipe de spaimă abia când ajunseră sus. Natalia Alexeevna începu jocul de-a spiriduşul. Căutau uşi tainice, deschideau cu băgare de seamă cămările de sub scări, se uitau în toate cotloanele sobelor, îşi ţineau răsuflarea… Şi-l găsiră: într-un ungher întunecos, astupat cu păienjeni, văzură doi ochi verzi care scânteiau ca focul iadului… O luară îngrozite la fugă… Natalia se împiedică şi căzu în braţele lui Gavrila. El o strânse aprig şi ea îi auzi bătăile inimii: rare, surde, bărbăteşti… Se smuci, şoptindu-i încet: „Dă-mi drumul”

Atunci, începu ospăţul lui Baltazar. Bătrânul rândaş, cu barbă galbenă ca de căpcăun şi cu o cruce de aramă peste cămaşă, cu pâslari noi, aduse altă scară. Chilimuri mâncate de molii fură atârnate pe pereţii de lemn, de mult dărăpănaţi, ai sălii de ospeţe. Masa fu scoasă afară şi bucatele întinse jos, pe covor. Se porunci ca toată lumea să mănânce stând babiloneşte, iar Gavrila să fie craiul Baltazar.

Îl îmbrăcară cu un caftan de brocart vechi, dar frumos, purpuriu, cu grifoni de aur, cu o blană aşa cum se purta cu o sută de ani mai înainte şi cu o cunună de mărgăritare, pesemne a ţarinei-bunice. Natalia Alexeevna fu învestmântată ca Semiramida, în odăjdii de aur şi-i înfăşurară în jurul cozilor grele năframe în fel şi chip de culori. Câteva slujnicuţe fură trimise să smulgă din cozile cocoşilor penele cele mai frumoase, pe care i le înfipseră în turban…

În sfârşit se întrebară toţi: cine să fie Marfa şi Anna? Natalia le porunci să se ducă în dosul uşii, să-şi despletească părul, să-şi scoată rochiile şi să rămână numai în cămăşile făcute din pânză subţire, lungi şi curate. Slujnicuţele se duseră din nou la lac, aduseră

nuferi şi-i făcură ghirlănzi, împodobind cu ele gâtul, braţele şi părul fetelor Menşikov, care se încinseră cu tulpini lungi de nuferi şi făcură pe naiadele din Tigru şi Eufrat. Katerina, zâna verdeţurilor şi a poamelor, era uşor de îmbrăcat. I se puse numele babilonian Astartea sau pe greceşte, Flora. Slujnicele se duseră în grădină şi veniră înapoi cu morcovi, pătrunjel, ceapă verde, mazăre, dovlecei şi mere. Aprinsă la faţă, cu buzele umede, cu ochii rotunzi de fericire, Katerina nu se mai sfia ca odinioară. Râdea încântată de orice lucru. Era o adevărată Flora, în vestmânt de mazăre şi mărar, cu o cunună de zarzavat pe cap şi cu un coş doldora de agrişe şi de coacăze roşii în braţe…

— Dar cine să fie zugravul? întrebă Natalia, aducându-şi aminte de el. N-avem un etiopian, să fie craiul etiopienilor.

Andriuşka Golikov trăi o nouă minune: mâini de femeie, oare aievea sau în vis? — începură să-l zgâlţâie, să-l întoarcă, să-l înfăşoare în mătase şi în brocart, să-i mânjească faţa cu funingine, să-i prindă de nas un inel de aramă, ca să aibă negreşit un inel atârnat de nas… Dacă Dumnezeu i-ar fi pus pe umeri aripi de heruvim, n-ar fi fost atât de fericit… Trei muzicanţi din aşezarea nemţească, un scripcar, un armonist de gură şi un flautist, intrară, închinându-se adânc. Cu chiu, cu vai, fură dichisiţi şi ei.

— Acuma, la masă! Staţi pe perine, cu picioarele strânse sub trup şi beţi meiul şi rachiul, din scoici…

Nimeni nu ştia bine cum trebuie să se petreacă ospăţul lui Baltazar. Se aşezară cu toţii în faţa tipsiilor şi a lumânărilor, zâmbind fără poftă de mâncare… Atunci, Natalia Alexeevna îşi scutură penele de cocoş şi, întinzând buzele înainte, începu să citească cu glas tare stihurile pe care Gavrila le mai auzise odată tot la ea, într-o noapte de iarnă, într-o sală mare, la căldură, sub bolta aurită…

Pe naltul Olimp stau zei cu privirea senină,

Dar Cupidon arcul struneşte şi-n chinuri suspină
Chiar Jupiter neînfricatul. Cu lacrimi amare
Se plânge: Pierdută mi-e pacea şi n-am alinare!
În piept s-a aprins al iubirii jeratec, durere!
Şi arşiţa creşte! Să lupt cu iubirea n-am nicio putere!
Otrava lui Cupidon chiar pe olimpici doboară!
Un biet muritor ce-i atunci sub săgeata-i de pară?
Dar lasă amarul zadarnic! Temuta otravă
Cu vinul mult dulce şi cântec nălţa-vom în slavă

Citind, chipul Nataliei se întunecă sub turbanul ei uriaş. Sorbi puţin vin şi luă pe Anisia Tolstoi să joace polca. Muzicanţii cântau încet, dar aşa fel, încât fiecare strună a făpturii ţi se înfiora, cântând laolaltă cu totul dimprejur.

— Ia-o pe Katerina la joc! strigă Natalia întorcând spre Gavrila privirea scânteietoare a ochilor ei. El sări în sus şi îşi lepădă blana lui Baltazar. Ar fi fost în stare să joace o zi şi o noapte în şir.

Katerina avea spatele cald şi mlădios. În însufleţirea danţului, păstăile de mazăre şi vişinele picurau de pe capul şi de pe umerii ei. Gavrila juca din ce în ce mai înflăcărat şi muzicanţii ţineau bine hangul. Luându-se de mâini, Marfa şi Anna începură să se învârtească şi ele. Numai Golikov rămăsese pierdut înaintea lumânărilor. Nu putea să mănânce, nici să bea, împiedicat de inelul din nas, dar acest fapt nu-i întuneca fericirea, fiindcă, în sunetele flautului, stihurile ţarevnei care povestiseră despre zeii din Olimp îi răsunau încă în urechi… Şi zeiţa goală, tolănită pe delfin, cu cupa plină de ispite în mână, îi plutea pe dinaintea ochilor.

Gavrila era om cu inima simplă. Dacă i se poruncise să joace polca cu Katerina, juca fără să-i pese de tocurile botforilor. Deşi i se păru de câteva ori că zâmbetul de pe chipul Nataliei Alexeevna parcă se ştersese, pălise, iar ochii ei nu mai aveau strălucirea dinainte, el nu înţelese că trebuia de mult s-o ducă pe Katerina la locul ei, lângă dovlecei şi morcovi… Văzu deodată chipul ţarevnei cu

dinţii strânşi parcă într-o durere… Pe neaşteptate ea se clătină, se opri şi se agăţă de Anisia Tolstoi.

Turbanul cu pene de cocoş îi căzu de pe cap… Anisia scoase un strigăt speriat:

— Ţarevna a ameţit! Şi făcu semn muzicanţilor să contenească…

Natalia Alexeevna se smulse din braţele ei şi ieşi din sală, trăgându-şi mantia după ea. Astfel se isprăvi ospăţul lui Baltazar. Anna şi Marfa se ruşinară deodată în cămăşile lor. Schimbară câteva cuvinte în şoaptă şi fugiră. Katerina se aşeză jos speriată şi începu să-şi lepede verdeţurile de pe ea.

Gavrila se înnegură şi se opri deasupra covorului cu tipsii, ţinând picioarele răşchirate. Se uita la lumânări, clipind încruntat. Anisia ieşi fuga în urma ţarevnei, dar se întoarse curând şi îşi înfipse unghiile în mâna lui, şoptindu-i:

— Du-te la ea, prostuţule şi aruncă-i-te la picioare…

Natalia Alexeevna stătea în dosul uşii, pe sală, privind prin fereastra deschisă spre ceaţa luminată de o lună nevăzută. Gavrila se apropie de ea. Din streaşină picurau stropi de apă pe frunze.

— Ai venit pentru mai multă vreme la Moscova? întrebă ea, fără să se întoarcă cu faţa. Gavrila nu ştiu ce să răspundă şi simţi că se înăbuşe. N-ai ce face aici. Să pleci mâine de unde ai venit…

Ridică din umeri şi tăcu. El îi răspunse:

— Cu ce te-am mâhnit? O, Doamne, măria ta, dacă ai şti… Dacă ai şti!

Atunci ţarevna se întoarse spre el şi spuse, apropiindu-şi chipul cu sprâncenele înnegrite:

— N-am nevoie de tine. Auzi? Pleacă, pleacă!…

Murmurând mereu „pleacă, pleacă“ ea ridică mâinile ca să-l îmbrâncească, dar dându-şi seama, pesemne, că un voinic ca el nu poate fi clintit cu una, cu două, îi puse pe umeri mâinile cu brăţări de Semiramidă, plecându-şi capul din ce în ce mai jos. Fără să mai ştie de el, Gavrila începu s-o sărute uşor, abia atingând-o cu buzele, pe

cărarea caldă a părului. Ţarevna şoptea necontenit:

— Nu, nu, pleacă, pleacă!…

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

1

Petru Alexeevici îşi lepădă bluza de pânză, îşi sumese mânecile cămăşii şi se legă la cap după obiceiul piraţilor portughezi, aşa cum văzuse cândva la contraamiralul

Pamburg, cu o năframă roşie, înflorată pe margini cu foi de viţă, dar trimes de la Izmailovskoie. Altădată, s-ar fi şi descălţat, ca să simtă sub picioare căldura punţii. Un vânt uşor umfla pânzele; vasul „Katerina”, cu două catarguri, plutea parcă prin văzduh, ascultător, supus. În urma lui mergea brigantina „Ulrika“. În zare, învăluită într-un nour de fum, fregata „Wachmeister“ înălţase toate pânzele.

Corăbiile acestea fuseseră capturate de curând de la suedezi, cu prilejul unei mari şi neaşteptate biruinţe: ruşii puseseră mâna pe douăsprezece brigantine şi fregate, pe toată escadra tâlhărească a comandorului Leschert. Vreme de doi ani acesta nu lăsase niciun vas să treacă spre lacul Ciudskoe, prădase satele şi fermele de prin apropiere şi-l ameninţase din spate pe Şeremetiev, care împresura Iurievul. Comandorul era un marinar viteaz, totuşi, ruşii îl traseră pe sfoară. Într-o noapte întunecoasă, pe furtună, vrând să-şi pună vasele la adăpost sau din altă pricină, intrase cu escadra în gurile râului Embach şi se îmbătase, fără grijă, pe bordul iahtului-amiral „Carolus“. În zori, deschizând ochii, văzu sute de lotci, de plute şi de butoaie legate unele de altele, care se îndreptau în grabă spre vasele lui, venind dinspre mal… „Foc de la amândouă bordurile asupra infanteriei ruse!” strigă comandorul. Suedezii n-au mai avut timp să pună pulbere în tunuri, nici să taie parâmele ancorelor. Ruşii împresurară corăbiile cu lotcile, cu plutele şi cu butoaiele lor, aruncând granate, trăgând cu pistoalele şi năpustindu-se pe punţi… A fost o ruşine nemaipomenită: o escadră capturată de pedestrime! Cuprins de nebunie, comandorul Leschert s-a repezit în magazia cu pulbere şi a aruncat iahtul în aer. Flăcările au răbufnit prin toate crăpăturile şi prin saborduri. Catarguri, vergi, butoaie, oameni, în frunte cu comandorul lor, totul a fost zvârlit în văzduh de o explozie năprasnică, într-o volbură de fum, până aproape de nouri…

Soarele dogorea spatele, vântul mângâia obrajii,

licăriri jucăuşe lunecau pe valuri. Petru Alexeevici privea cu ochii pe jumătate închişi şi se răcorea, în vânt, stând la cârmă cu picioarele răşchirate. Vântul ţiuia şi cânta molcom în pânze şi în straiuri, pescăruşii scânceau răguşit în urma pupei, deasupra dârei înspumate de apă. Pânzele umflate bine păreau nişte sâni albi.

Petru Alexeevici se îndrepta spre Narva cu vestea biruinţei, ducând un maldăr de steaguri suedeze, aruncate sub catargul cel mare: cu trei zile în urmă, Iurievul fusese luat cu asalt. Smulseseră încă o pană din coada regelui Carol. Împăratul de la Viena, regele Engliterei şi acela al Franţei au fost înştiinţaţi despre biruinţă, precum urmează: „Prin mila lui Dumnezeu, ne-am luat înapoi un străvechi pământ al nostru, târgul Iuriev, zidit acum şapte sute de ani de marele cneaz Iaroslav Vladimirovici, ca să apere marginile pământului rusesc…”

Cu toate că lui Petru Alexeevici nu-i trecuse niciodată prin minte, ca, de pildă, scumpului său frate, regele Carol, să se asemuie cu Alexandru Macedon şi cu toate că socotea războiul un lucru greu, anevoios, o sângeroasă îndeletnicire de fiecare zi, o necesitate de stat, de data aceasta, la Iuriev, crezuse în talentul său militar, rămânând foarte mulţumit şi foarte mândru de sine: în zece zile (sosise acolo de la Narva), el făcuse ceea ce i se părea cu neputinţă feldmareşalului Şeremetiev şi inginerilor săi străini, învăţăcei ai vestitului mareşal Vauban.

Mai avea o bucurie: uitându-se la malul păduros din depărtare, ştia că pământul acela, care fusese până de curând suedez, era acum rusesc, că lacul Ciudskoe e din nou rusesc în întregime. Dar aşa-i omul: nu-i mulţumit niciodată. Părea că nimic nu-i mai plăcut decât să plutească într-o dimineaţă atât de senină cu o mândreţe de corabie pe a cărei pupă înaltă fâlfâia în ciuda lui Carol steagul uriaş al sfântului Andrei. Dar nu! Tocmai astăzi îi era tare dor de iubita lui, atât de tare, că-şi simţea inima înspăimântată tremurând. Altfel nu putea să-i spună, nici

ibovnică, nici prietenă, numai iubita, draga lui Katerina… Mişcându-şi sub cămaşă lopăţelele umerilor, trăgea adânc în piept aerul reavăn… Apa şi lemnul corăbiei răspândeau un miros ca de scăldătoare şi Katerina i se năzărea în faţa ochilor, îmbăindu-se într-o zi caldă ca aceasta… Ori că i-a făcut farmece cu năframa asta înflorată cu foi de viţă, ori că a îmbibat-o cu mirosul ei de femeie, dar vântul îi flutura mereu colţurile năframei pe la nas şi pe la buze… Ştia ea ce face, zglobia vrăjitoare livoniană cu păr cârlionţat… Târgoveţele din Iuriev speriate de lupte erau tare drăguţe… dar niciuna nu se asemuia cu Katerina, pe niciuna nu se legăna atât de ispititor fusta vărgată ca pe şoldurile ei tari… Nu voise să-i ridice nici uneia capul, s-o privească în ochi, să-şi lipească dinţii de ai ei.

Petru Alexeevici bătu nerăbdător în punte cu tocul botforului său cu vârf retezat. În careul ofiţerilor, cineva sări în sus, de bună seamă trezit din somn şi trânti uşa. Alexei Vasilievici Makarov veni fuga pe scară în jos:

— Sunt aici, stăpâne milostiv…

Căutând să nu-i privească faţa ca pergamentul, slabă, cu pleoapele roşii, nelalocul ei aici, pe bord, Petru Alexeevici porunci printre dinţi:

— Vreau să scriu…

Makarov plecă repede şi se împiedică pe scară. Petru Alexeevici pufni ca un motan în urma lui.

Makarov se întoarse numaidecât cu un scăunel, hârtie, călimară şi cu nişte pene de gâscă după ureche.

Petru Alexeevici luă una din ele:

— Treci la cârmă şi ţine-o bine pământeanule. N-o mişca. Dacă încurci pânzele, te miluiesc cu biciuşca…

Îi făcu cu ochiul, se aşeză pe un scăunel pliant şi întinse o foaie de hârtie pe genunchi. Dădu capul pe spate, se uită la gabia din vârful catargului mare, unde fâlfâia o flamură îngustă, lungă şi scrise pe o parte a foii: „Doamnelor Anisia Tolstoi şi Katerina Vasilievska…“ Pe dos, pătând cu cerneală şi sărind litere, aşternu rândurile următoare:

„Mătuşă şi măicuţă, să trăiţi ani mulţi… Vreau să ştiu cum o mai duceţi cu sănătatea… Noi trăim în muncă şi nevoi. N-are cine să ne spele rufele, să ne cârpească hainele, dar mai ales mi-e urât fără voi.. Alaltăieri a fost aici un danţ grozav cu suedezii, de pe urma căruia regele Carol va vedea negru înaintea ochilor… De când am început să slujesc la oaste, zău că n-am mai văzut un joc aşa de frumos… Pe scurt: cu ajutorul lui Dumnezeu, am luat Iurievul cu asalt… În ceea ce priveşte sănătatea voastră, să vă ferească Dumnezeu să-mi scrieţi despre ea, ci să veniţi singure cât mai repede la mine, ca să-mi fie mai vesel… Când ajungeţi la Pskov să aşteptaţi îndrumări unde anume să mergeţi mai departe, pentru că aici vrăjmaşul e aproape… Piter…”

— Împătureşte-o şi închide-o fără s-o citeşti, îi spuse lui Makarov şi trecu la cârmă. S-o trimeţi cu cel dintâi prilej.

Se simţi parcă mai uşurat. Bătu clopotul de cart de două ori. Un tun bubui numaidecât pe teugă, pânzele fâlfâiră şi se răspândi un miros plăcut de pulbere. Îndată după aceea, căpitanul Nepliuev, comandantul vasului, cu o faţă tinerească, osoasă şi îndrăzneaţă, se urcă fuga pe puntea de comandă şi, ţinându-şi sabia scurtă, duse iute două degete la tricorn.

— Domnule tunar, e ora amiralului, binevoiţi să luaţi un pahar de rachiu…

Felten cel scund, cu obrajii graşi şi lucitori, îmbrăcat cu o jiletcă verde împletită, urcă scara în urma lui. Când era pe mare, în loc de boneta de bucătar se lega la cap, ca piraţii, cu o basma albă.

Aduse pe o tipsie cositorită un pocal de argint şi un covrig cu mac.

Petru Alexeevici cântări pocalul în mână, dădu de duşcă marinăreşte rachiul cumplit de tare, cu o aromă pătrunzătoare, vârî repede în gură bucăţelele de covrig şi, mestecându-le, îi spuse lui Nepliuev:

— La noapte aruncăm ancora lângă Narova. Înnoptez pe mal… Ai măsurat fundul?

— În locul de unde începe Narova, pe malul drept, e un prag de nisip, iar la malul stâng sunt unsprezece picioare adâncime.

— Bine, bine… Du-te…

Petru Alexeevici rămase din nou singur la cârmă pe puntea încinsă. Rachiul băut îl înviorase, îşi amintea, ba pufnind, ba cu un zâmbet pe buze, de straşnica lovitură pe care o dăduse suedezilor cu două zile înainte. Ehei, regele Carol o să vadă negru în faţa ochilor…

2

Feldmareşalul Şeremetiev împresura Iurievul pe îndelete, fără să se frământe şi fără să-şi istovească oastea, nădăjduind că-i va doborî pe suedezi prin înfometare. Petru Alexeevici boţea şi-i arunca sub masă scrisorile lungi. Parcă diavolul îl schimbase pe feldmareşal: după ce luptase doi ani cu îndrăzneală şi cu dârzenie, acum se tânguia ca o babă sub zidurile suedeze. Când feldmareşalul Oguilvy, adus în urma stăruinţelor lui Patkul, de la Viena, în slujba Moscovei, cu soldă mare (trei mii de galbeni pe an, afară de hrană, băutură şi alte drepturi)… sosi în sfârşit în tabăra de la Narva, Petru Alexeevici îi încredinţă comanda oastei şi plecă nerăbdător la Iuriev.

Feldmareşalul nu-l aştepta. Pe arşiţa de la amiază, după ce prânzise, sforăia de nădejde în cortul său din tabără, la adăpostul valului înalt de pământ. Se trezi când ţarul îi smulse de pe faţă năframa ce-l apăra de muşte:

— Dormi fără grijă în dosul parcanelor! strigă ţarul şi-şi roti turbat ochii. Vino să-mi arăţi lucrările de asediu!

Feldmareşalul îşi pierduse graiul de spaimă. Nu ştia cum nimerise cu picioarele în pantaloni; nu-şi mai găsi nici peruca, nici sabia. Încălecă aşa cum era, cu capul gol. Ofiţerul de geniu Cobert, somnoros şi el, îşi încheiase greşit nasturii mundirului său franţuzesc şi venea fuga. În timpul acestui asediu, nu făcuse decât să se îngraşe în

fălci cu mâncarea rusească. Petru dădu din cap cu mânie spre el, de pe cal. Plecară tustrei spre poziţii.

Acolo nimic nu-i plăcu lui Petru Alexeevici… Spre răsărit, unde se aşezase în dispozitiv oastea lui Şeremetiev, zidurile erau înalte, turnurile scunde fuseseră întărite de curând, bastioanele în stea înaintau departe în câmp şi şanţurile din faţa lor erau pline de apă. Spre apus, oraşul era bine apărat de râul Embach, îmbelşugat în ape, iar spre miazăzi se afla o mlaştină acoperită de lintiţă.

Şeremetiev se apropiase de zidurile oraşului săpând şanţuri adânci, cu multă băgare de seamă şi nu prea înaintate, de teama tunurilor suedeze. Bateriile lui erau amplasate într-un chip şi mai prostesc: aruncase cu ele două mii de ghiulele asupra cetăţii, aprinzând pe ici, pe colo câte o casă, dar nici nu i le zgâriase măcar.

— Domnule feldmareşal, ştii domnia ta câţi altîni mă costă fiecare ghiulea? întrebă posomorât Petru Alexeevici. Le cărăm din Ural. N-ai vrea cumva să plăteşti din solda domniei tale aceste două mii de ghiulele aruncate în vânt?

Îi smulse ocheanul de la subţioară şi cercetă zidurile cu privirea.

— Zidul de la miazăzi e şubred şi scund. Aşa ştiam şi eu… Aruncă o privire repede inginerului Cobert. Acolo trebuie aruncate ghiulele, acolo trebuie dărâmate zidurile şi porţile. Pe acolo trebuie cucerită cetatea, nu pe la răsărit. Nu trebuie să umblăm după teren uscat… Biruinţa, după ea să umblăm, măcar de-ar fi să stăm în baltă până în gât…

Şeremetiev nu îndrăzni să spună nimic. Doar mormăi cu buzele lui groase: „Se înţelege… Dumneavoastră vedeţi mai bine, domnule tunar… Noi ne-am gândit, dar nu ne-a ajutat mintea…“

Inginerul Cobert dădu respectuos din cap, cu un zâmbet care vădea părere de rău.

— Maiestate, zidul de la miazăzi, precum şi poarta de sub turn, numită „Poarta rusească, sunt şubrede. Dar nu

poţi să te apropii de poartă decât prin baltă… Balta e de netrecut.

— Pentru cine este de netrecut? strigă Petru Alexeevici, răsucindu-şi gâtul lung şi scuturând atât de aprins din picior, încât îi scăpă scara şeii. Ostaşul rus trece peste tot… Aici nu jucăm şah, ci hora morţii…

Sări de pe cal, desfăcu pe iarbă o hartă, planul oraşului, scoase din buzunar o cutie şi din ea un compas, o riglă şi un creion. Începu să măsoare şi să facă semne. Feldmareşalul şi Cobert se lăsară pe vine, lângă el.

— Uite, aici să-ţi aşezi toate bateriile! spuse el, arătând la marginea bălţii din faţa „Porţii ruseşti”. Şi să mai pui nişte tunuri pentru spart zidurile, dincolo de gârlă… Începu să tragă dibaci pe hârtie linii care arătau cum vor trage ghiulelele bateriilor spre „Poarta rusească”. Măsură din nou distanţa cu compasul. Şerernetiev bombăni: „Se-nţelege… Depărtarea e bună. Cobert zâmbi fin.

— … Vă dau trei zile ca să schimbaţi amplasamentele… Pe ziua de 7, încep să mă joc cu focul.

Petru puse compasul şi rigla în cutie şi dădu s-o bage în buzunarul jachetei, dar acolo era năframa roşie cu foi de viţă. Petru o scoase şi o băgă înciudat în sân.

Timp de trei zile şi trei nopţi nu dădu de loc răgaz oamenilor. Ziua, toată oastea lucra ca şi înainte, în văzul suedezilor, pregătind asediul; săpa şanţuri sub ploaia de gloanţe şi ghiulele, făcea scări.

Noaptea, pe ascuns, fără să aprindă focul, oamenii înjugau tauri la tunuri şi la mortiere şi le duceau pe poziţiile noi, la marginea bălţii şi, pe un pod plutitor, dincolo de gârlă, ascunzând bateriile în dosul unor faşine şi valuri de pământ.

Îndată ce soarele se ivi deasupra pădurii, luminând acoperişurile învechite de pe zidul de la miazăzi, îndată ce zăriră meterezele de piatră de pe turnul „Porţii ruseşti” şi fumurile albăstrui care se înălţau din coşurile caselor oraşului, în liniştea dimineţii, şaizeci de tunuri de spart zidurile şi mortiere grele cutremurară pământul şi

cerul. Ghiulele grele de câte două puduri şi bombe cu fitil porniră vâjâind peste baltă. Bateriile începuseră să tragă şi de dincolo de râu. Ascunşi de fumul pulberii, grenadierii din polcul lui Ivan Jidok alergau cu legături de nuiele să umple balta.

Petru Alexeevici se afla în faţa porţii de miazăzi. Nu era nevoie să strige, să îndemne sau să se mânie. Privind spre tunari, dădea din cap şi zicea: „Dă-i, dă-i, dă-i!…“ Cât spuneau „Tatăl nostru“, ţevile erau curăţate cu ştergătorul, pungile cu pulbere şi ghiulelele erau vârâte înăuntru şi înălţătorul ridicat…

— Toate bateriile! striga, holbându-şi ochii roşii, Neceaev, polcovnicul cel mărunţel, căruia prima salvă îi smulsese tricornul şi peruca de pe cap. Acelaşi înălţător. Apropie fitilul… Fo-o-o-c!

Comandanţii de baterii repetau după el: „F-o-o-o-c!”

Se vedea cum cădeau ghiulelele, cum se prăbuşeau meterezele de pe turnuri, cum se aprinse şi începu să scoată fum acoperişul zidului, cum luară foc casele lovite de ghiulele. Clopotele începură să tragă în turlele ţuguiate ale bisericilor. Soldaţi suedezi, îmbrăcaţi în mundire cenuşii scurte, ieşiră pe poartă, ferindu-se de ghiulelele care se spărgeau deasupra lor şi se apucară să sape pe sub ziduri, să care bârne, butoaie, saci… Totuşi, turnul de deasupra porţii şi zidul nu se clintiră până la lăsarea întunericului. Petru Alexeevici porunci ca bateriile să fie aşezate mai aproape.

Tragerea ţinu şase zile. Grenadierii lui Ivan Jidok, stând în baltă până la brâu, umpleau mlaştina, apărându-se de ghiulelele şi de gloanţele vrăjmaşului cu nişte faşine în chip de coşuri pline cu pământ. Morţii se duceau la fund, iar răniţii erau scoşi afară pe braţe. Suedezii îşi dădură seama de marea primejdie care-i ameninţa şi mutară acolo o parte din tunurile de pe celelalte ziduri întărind focul din zi în zi. Soarele, roşietic, pârjolea prin norii de fum ce învăluiseră oraşul.

Petru Alexeevici nu părăsea bateria. Era negru de fumul pulberii. Nu se spăla, mânca în picioare ce se

nimerea şi împărţea cu mâna lui rachiu la tunari. Se culca pentru un ceas, în bubuitul tunurilor, prin apropiere, sub o haraba. Pe inginerul Cobert îl trimisese la chervanul cel mare, pentru că, deşi om învăţat, era din cale afară de domol, „iar noi n-avem nevoie aici de oameni domoli“.

Pe întuneric, în noaptea spre 13 iulie, îl chemă pe Şeremetiev. În zilele acelea feldmareşalul, împreună cu toată oastea sa, bătuse cu tunurile la răsărit, speriindu-i pe suedezi cât putuse. Acum, în toiul luptei, se înviorase din nou, nu mai descăleca, conducea operaţiunile şi suduia. Îl găsi pe Petru Alexeevici într-o baterie care încetase focul. Era înconjurat de tunari mustăcioşi, vechi cunoscuţi ai lui, oameni dintre aceia care în vremurile de zbenguială, la Preschburg, trăseseră din tunurile de lemn cu napi şi cu ghiulele de lut în călărimea cneazului-cezar. Unii din ei erau oblojiţi la cap cu cârpe şi aveau mundirele rupte.

Petru Alexeevici şedea pe afetul „Salamandrei”, cel mai mare tun turnat la Tula, peste care se aruncaseră douăzeci de găleţi de oţet ca să se răcească şi tot mai sfârâia. Mesteca o coajă de pâine şi, rostind repede cuvintele, se gândea la treaba făcută în ziua aceea… Zidul de la miazăzi fusese, în sfârşit, spart în trei locuri pe care vrăjmaşul nu le mai putea astupa. Tunarul Ignat Kurocikin trimesese câteva ghiulele încinse, una după alta, în colţul stâng al turnului de deasupra porţii…

— Parcă ar fi bătut nişte cuie! Nu-i aşa? Cum? strigă ca un cocoş Petru Alexeevici. Tot colţul turnului se dărâmase şi el însuşi era gata-gata să se prăbuşească. Ignat, unde eşti? Nu te văd. Vino mai aproape! Şi întinse tunarului luleaua lui cu ciubucul ros. Nu ţi-o dăruiesc, că n-am alta, ţi-o dau ca să tragi din ea… Laudă ţie… Dacă mai trăim, n-am să te uit.

Ignat Kurocikin, un bărbat aşezat, cu mustăţi mari, îşi scoase tricornul, luă cu băgare de seamă luleaua, zgândări cu unghia înăuntru şi faţa i se acoperi cu un păienjeniş de cute şirete.

— Măria ta, n-are tutun…

Ceilalţi tunari izbucniră în râs. Petru Alexeevici scociorî în pungă, dar nu mai dădu de niciun fir de tutun. În clipa aceasta, se apropie feldmareşalul. Bucuros, Petru Alexeevici îi strigă:

— Boris Petrovici, ai puţin tutun? N-avem în baterie nici rachiu, nici tutun… (Tunarii râseră din nou). Fii bun… (Şeremetiev îi întinse, plecându-se respectuos, o pungă frumoasă, cusută cu peruzele). Mulţumesc… Dă-i punga tunarului Kurocikin… Ignat, punga ţi-o dăruiesc, dar luleaua să nu uiţi să mi-o dai înapoi…

Spuse tunarilor să plece şi, o vreme, ronţăi pesmeţi. Feldmareşalul stătea tăcut în faţa lui, sprijinindu-şi bastonul de şold.

— Boris Petrovici, nu mai pot să aştept, zise Petru cu glas schimbat. Oamenii sunt necăjiţi…

Grenadierii stau în baltă de atâtea zile… E greu! Am să aprind nişte butoaie cu smoală şi trag toată noaptea… Să-mi trimeţi de îndată în ajutor un batalion de puşcaşi moscoviţi din polcul lui Samohvalov. Sunt oameni aspri şi viteji… Cu Dumnezeu înainte, fă-ţi datoria, dar să nu omori oameni degeaba… îndată ce se luminează de ziuă, pornesc la asalt… (Şeremetiev lăsă în jos mâna cu bastonul şi-şi făcu cruce). Du-te, dragă!

Îndată ce se aprinseră butoaiele cu smoală la marginea bălţii şi dincolo de râu, toate bateriile deschiseră un foc atât de năprasnic, cum nu mai văzuseră suedezii. Poarta se prăbuşi, zidul dintre turnuri, parcanele şi alte îngrădituri se făcură ţăndări. Suedezii se aşteptau la un asalt în noaptea aceea, pentru că, prin spărturile din zid, la lumina tremurătoare a smoalei aprinse, se zăreau mişcându-se baionete, coifuri şi steaguri… În tot oraşul se trăgeau clopotele…

Petru Alexeevici privea cu ocheanul, cinchit într-un şanţ, la adăpostul unor faşine. Alături de el se găsea tânărul polcovnic Ivan Jidok, de fel din Oriol, tuciuriu ca un ţigan. Ochii lui negri scăpărau, buzele îi jucau într-un tremur. Fără să-şi dea seama, scrâşnea îndârjit. Noaptea

fu scurtă. Dincolo de pădure, răsăritul arunca pe cer o lumină verzie. Stelele se stinseră. Nu se mai putea zăbovi. Dar Petru Alexeevici încă mai aştepta. Ivan Jidok scoase deodată un oftat adânc şi scutură din cap. Petru Alexeevici îl luă de umăr:

— Du-te!

Ivan Jidok sări peste faşine şi fugi prin baltă, aplecându-se. O rachetă şuieră, se înălţă, se sparse şi împrăştie lumini verzi, apoi încă una şi încă una. Tunurile amuţiră. Liniştea apăsătoare făcea să vâjâie urechile. Oamenii începură să se ridice din mlaştină, printre popândacurile roşii-negre şi, afundându-se în nămol, se îndreptară greoi spre poartă. Tot smârcul mişuna de ostaşi. Companiile de puşcaşi moscoviţi veneau dinspre mal în ajutorul lor, cu spăngile întinse… Petru Alexeevici lăsă ocheanul în jos, trase aer în piept, printre dinţi şi se strâmbă: „Vai de mine, vai de mine!“ Dintre dărâmăturile zidului cinci tunuri rămase întregi scuipară foc asupra grenadierilor lui Ivan Jidok, care înaintau. Un glas singuratic strigă vitejeşte din baltă: „Uraaa!“ Suedezii ţâşneau din spărturile zidurilor şi, cuprinşi parcă de o negrăită bucurie, alergau în întâmpinarea ruşilor. Se învălmăşiră.

Răsunau strigăte, răcnete, zăngănit. Aproape 4000 de oameni se încăieraseră lângă zid şi în preajma porţii… Petru Alexeevici ieşi din şanţ şi porni, plescăind prin smârc cu botforii săi grei. Se scotocea prin buzunare, căutându-şi fie luleaua, fie vreo armă… Îl ajunse din urmă polcovnicul Neceaev cel scund:

— Măria ta, nu se poate…

Amândoi priviră spre poartă.

Petru Alexeevici îi spuse:

— Cere ajutoare…

— Nu-i nevoie, măria ta…

— Îţi spun să trimeţi…

— Nu-i nevoie… Ai noştri le iau şi tunurile…

— Nu-i adevărat…

— Văd…

În adevăr, un tun, apoi încă unul împroşcară flăcări înspre poartă… Ghemul uriaş al luptătorilor care se încăieraseră se rostogoli şi răbufni prin spărturi în oraş…

Neceaev spuse, lăcrimând din ochii săi bulbucaţi:

— Acuma începe petrecerea, măria ta!

Grenadierii şi puşcaşii moscoviţi, înverşunaţi de lupta crâncenă şi pentru că suedezii omorâseră atâţia dintr-ai lor, înjunghiau, tăiau şi goneau vrăjmaşul pe ulicioarele înguste, spre piaţa oraşului.

Acolo, nemaiputând să-şi stăpânească turbarea, uciseră pe cei patru toboşari, pe care comandantul Iurievului îi trimesese ca să vestească predarea cetăţii. Numai trâmbiţaşul din turn care îşi scuipa plămânii sunând din răsputeri şi cerând încetarea focului izbuti, cu greu, să oprească, după o vreme măcelul…

3

Cu pânzele coborâte şi cu marinarii căţăraţi pe vergi, „Katerina” lunecă o vreme de-a lungul malului, la umbra verde a unui zăvoi. Bubui un tun şi zornăi îndată lanţul unei ancore. O lotcă se apropie repede. În ea stătea în picioare Menşikov, cu o mantie lungă pe umeri şi cu penaj înalt la tricorn.

Folosise, chipeşul, de bună seamă, cel puţin zece arşini de postav englezesc vişiniu numai pentru manşete. Petru Alexeevici îl privea de sus, rezemat de balustradă. Alexandr Danilovici îşi îndoi braţul până la urechea dreaptă, îşi scoase tricornul şi, ducându-l de trei ori până în dreptul şoldului, strigă:

— Vivat! Pentru domnul tunar, vivat, cu prilejul marii izbânzi!…

— Aşteaptă, cobor îndată la tine, răspunse Petru Alexeevici încet şi gros. La voi ce mai e nou?

— Avem şi noi izbânzi…

— Bine… Mi-ai pregătit ce te-am rugat în scrisoare? Noi n-am avut acolo nici măcar bere…

— Am primit ieri trei balercuţe cu vin! răcni Menşikov.

Tabăra noastră nu-i ca a lui Şeremetiev, n-avem nici întârzieri, nici lipsuri…

— Laudă-te, laudă-te! zise Petru Alexeevici şi chemă pe căpitanul Nepliuev, căruia îi porunci ca a doua zi dimineaţa, de îndată ce corăbiile vor ridica pavilioanele, tunurile să tragă la amândouă bordurile, să se semnalizeze, cucerite prin vitejie şi, în răpăitul tobelor, steagurile suedeze să fie duse la mal ca să le vadă oştirea. Asemenea poruncă era o cinste pentru căpitanul cel tânăr şi el se îmbujoră. Făcându-l să se zăpăcească sub privirea sa stăruitoare, Petru Alexeevici adăugă: Am mers frumos, comandorule.

Nepliuev se înroşi şi mai mult. Îl trecură năduşelile şi ochii lui semeţi se umeziră: ţarul îl numise comandor, comandant al escadrei… Petru Alexeevici nu mai adăugă nimic. Întinzându-şi picioarele lungi şi zgâriind cu ghetele bordul smolit, coborî în lotcă. Se aşeză alături de Menşikov şi-l ghionti cu cotul:

— Mă bucur că ai venit să mă primeşti, îţi mulţumesc… Va să zică, aţi ieşit şi voi învingători; l-aţi zdrobit pe Schlippenbach?

— Şi încă cum, *Min Herz*!… Anikita Repnin a tăbărât asupra lui cu chervanele lângă Wenden, iar polcovnicul Rennes, cu călărimea aşa cum îl sfătuisem atunci, i-a tăiat drumul spre oraş… Suedezul n-a mai avut încotro şi a primit lupta în câmp… L-am bătut atât de straşnic, încât viteazul cu chiu cu vai a izbutit să fugă cu vreo zece cuirasieri, la Reval…

— Va să zică a fugit şi de data asta… Ah, blestemaţii!

— E tare iute de picior. Dar nu-i nimic, acuma nu mai are nici tunuri, nici steaguri, nici oaste… Anikita Ivanovici se plângea pe urmă, la beţie: „Nu-mi pare atât de rău că nu l-am prins pe Schlippenbach, cât îmi pare rău că n-am pus mâna pe calul lui; şoim nu alta!“ L-am dojenit pentru cuvintele astea: „Ascultă, Anikita Ivanovici, zic, tu nu eşti un tătar din Krâm ca să prinzi cai cu laţul, eşti general rus şi trebuie să cugeţi ca un conducător… “ Ne-am certat la cuţite… Mai e o noutate: a sosit de la Varşovia o

ştafetă. Regele August îţi trimete un înalt ambasador… Ar fi bine ca ambasadorul ăsta să fie primit chiar în Narva, la castel… Ce zici, *Min Herz*?

Petru Alexeevici îi asculta flecăreala, privea apa verzuie cu ochii pe jumătate închişi şi îşi rodea unghia.

— S-au primit veşti de la Moscova?

— O să ai din nou de lucru: a sosit un om de la cneazul-cezar şi ţi-a adus un sac de scrisori şi de ucazuri… Gavrila Brovkin a trecut pe la mine, în drum spre Piterburg. Ţi-a adus un răvaş de la Izmailovskoie. Petru Alexeevici îi aruncă o privire fugară. Îl am la mine, *Min Herz*. A mai adus patru pepeni galbeni, crescuţi la cald, a venit cu ei înfăşuraţi într-un cojoc. Ne înfruptăm la cină… Spune că la Izmailovskoie te aşteaptă cu nerăbdare, le-au secat ochii de plâns…

— Ce spui! Lotca hârşâi cu fundul de nisip. Petru Alexeevici sări din ea şi se urcă pe malul pe care se găsea cortul lui Menşikov.

Se aşezară în cort să cineze numai în doi. Petru Alexeevici mâncă mult, şezând gheboşat pe nişte poclăzi de şa; flămânzise rău cu bucatele lui Şeremetiev. Menşikov lua alene bucăţile de pe tipsii şi mai mult bea, ducând mâna la lenta lui lată, strânsă în jurul pântecului. Era chipeş, rumen şi luminile jucăuşe ale lumânărilor se oglindeau în ochii lui albaştri şi duioşi. Cu băgare de seamă, ca să nu stârnească nici cea mai mică umbră de nemulţumire pe chipul slab şi liniştit al lui Petru Alexeevici, începu să vorbească despre noul feldmareşal Oguilvy.

— E un om învăţat, n-am ce zice. A adus de la Viena o haraba de bucoavne în scoarţe din piele de viţel şi le-a pus maldăr în cortul său. Înainte de toate ne-a vestit fudul că nu va mânca nimic din cele ce gătim noi… Dimineaţa, când se trezeşte, în loc de rachiu şi de gustare, să-i dai ciocolată, cafea şi pâine albă, iar la prânz, peşte proaspăt şi nu orice fel de peşte, ci numai mihalţ şi vânat şi carne de viţel. Am dat în zor: dacă feldmareşalul a poruncit, gata trebuie să facem rost…

Am trimes la Reval pe un finez, o iscoadă a noastră, după cafea şi ciocolată; i-am dat cincizeci de ruble de la mine… I-am ales o vacă numai pentru el şi am găsit o fată curată ca s-o mulgă şi să-i facă brânză… I-am făcut privată în spatele cortului şi am pus lacăt… Cheia n-o dă nimănui.

Petru Alexeevici înghiţi repede bucăţica pe care o avea în gură şi râse:

— Pentru ce-i plătesc eu 3000 de galbeni? Ca să vă înveţe pe voi, asiaticii…

— Şi ne învaţă… A doua zi, a chemat la el pe toţi polcovnicii. Nu i-a întrebat cum îi cheamă, n-a dat mâna cu nimeni. S-a apucat să povestească ce mult îl iubeşte împăratul, ce oşti a comandat, ce oraşe a asediat. Zicea că mareşalul Vauban i-ar fi spus: „Eşti elevul meu cel mai bun“ şi i-ar fi dăruit o tabacheră… Ne-a arătat toate decoraţiile lui şi tabachera cu pricina, pe capac, e zugrăvită o fată care îmbrăţişează un tun şi ne-a dat drumul… Mai bine ar fi fost politicos şi ne-ar fi ospătat cu nişte ciocolată… Da’ de unde… A spus: „Am să întocmesc un plan de operaţiuni şi atunci veţi înţelege cum trebuie luată Narva…“ Îl tot întocmeşte şi azi.

— Auzi dumneata!… Petru Alexeevici îşi şterse mâinile cu şervetul, luă de picior o cupă de Magdeburg, făcută dintr-o nucă de cocos cu chipuri de zeităţi, aurită şi rosti, arcuindu-şi vesel buzele — ochii lui negri râdeau iar! Ca odinioară în Kukui, să preamărim pe părintele nostru Bachus şi pe maica noastră, nebunatica Venus… Ia dă-mi scrisorica…

Scrisorica pecetluită cu ceară, mirosind dulce a femeie, ca şi năframa cu foi de viţă, era de la Katerina Vasilievskaia (deşi scrisă de mâna Anisiei Tolstoi, Katerina neştiind carte).

„Ţarului, luminii mele, bucuriei mele… îţi trimet, măria ta, un dar, nişte pepeni dulci, care s-au copt la Izmailovskoie sub geam. Sunt tare dulci… Să-i mănânci măria ta, lumina şi bucuria mea şi să fii sănătos… Vreau să te văd, lumina mea…“

— Mi-a scris puţin… îmi închipui că s-a gândit mult, a încruntat sprâncenele şi a mototolit şorţul, spuse încet, în zeflemea Petru Alexeevici. Îşi goli cupa. Apoi, lovindu-se peste genunchi, se ridică şi ieşi din cort. Danilîci, strigă-l pe Makarov şi cercetează cu el hârtiile venite de la Moscova. Mă duc să-mi dezmorţesc oasele.

Era o seară înăbuşitoare. Dinspre codrul înnegurat adia o mireasmă de răşină caldă. Amurgul se adumbrea, se întuneca. Era ceasul în care scâncesc păsările singuratice de noapte şi liliecii săgetează în zbor pe deasupra capului. Luminile roşii ale focurilor mai licăreau ici-colo pe pajişte şi caii chervanului sosit împreună cu Menşikov îşi clincheteau zăbalele. Udându-şi picioarele în rouă până la genunchi, Petru Alexeevici păşea pe malul apei. Stătea din când în când în loc ca să răsufle adânc.

Se opri din nou la marginea unei râpe care cobora spre râu. De jos venea un iz tulburător de tăciune şi de miere şi se zărea o înceţoşare, fie de fum, fie de altceva. Deodată răsună desluşit un glas, de bună seamă al unui ostaş de la cai, unul din flecarii aceia care nu lăsă lumea să doarmă, numai să-i asculte poveştile adevărate sau scornite. Petru Alexeevici era gata să se întoarcă, când deodată auzi:

— … Fleacuri! E o solomonară, curat solomonară! A fost o slujnică nespălată, o târfă, murdară, cu cămaşa ponosită… Au luat-o aşa cum se afla. Puţini bărbaţi s-ar fi culcat cu ea… Aşa-i, Mişka? Am văzut-o bine, pe când stătea la mareşal… Ieşea din cort, arunca lăturile, se ştergea cu pestelca şi înapoi în cort, la treabă… E sprinţară, fâşneaţă… îmi spuneam de atunci: păpuşica asta n-o să piară… Ah, ce fâşneaţă e!

Un glas de nătâng întrebă:

— Unchiule, dar ce s-a făcut cu ea după aceea?

— Nu ştii? Măi, da nătăfleaţă mai eşti. Acuma trăieşte cu ţarul nostru, înfulecă plăcinte, turtă şi jumătate din zi doarme, jumătate se întinde…

Glasul de nătâng întrebă cu mirare:

— Unchiule, o fi alcătuită în chip deosebit?

— Întreabă-l pe Mişka. Îţi spune el.

Un glas adânc şi lenevos răspunse:

— Ia mai duceţi-vă-ncolo, nici nu-mi mai aduc aminte de ea…

Petru Alexeevici răsufla greu… Îi ardeau obrajii de ruşine… Mânia i se revărsa prin vine ca un sânge negru… Pentru asemenea vorbe care atingeau cinstea ţarului, cneazul-cezar fereca lumea în lanţuri… Să pună mâna pe ei? Mai mare ruşinea! Numai el e de vină că râde toată oastea… „A luat o târfă de sub Mişka!…“

Cu capul în jos, porni spre omul acela lenevos, care îi gustase înaintea lui dulceaţa. Dar ceva mai tare decât orice putere îl înmuie, îi încleştă toate mădularele. Se opri, ca să răsufle. Îşi duse mâna la fruntea udă, plecată în jos. „Katerina, târfa…“ I se ivi parcă dinainte, oacheşă, dulce, caldă, blândă, nevinovată. „Ei, drăcie, am ştiut totul când am luat-o… Am ştiut şi despre ostaş.”

Coborî malul, ridicând picioarele printre buruienile ude. Trei inşi se ridicară în picioare, ascunşi de fum… „Cine e?“ strigă răstit unul dintre ei. Petru Alexeevici bombăni: „Eu sunt…” Ostaşii se speriară, dar îndată îşi luară puştile şi încremeniră smirnă cu arma pentru onor, cu capul ridicat, cu ochii holbaţi la ţar, gata să se arunce în foc pentru el şi să moară.

Fără să-i privească, Petru Alexeevici îşi vârî botforul în tăciunii care se stinseseră.

— Un foc!

Ostaşul din mijloc, povestitorul, flecarul, se lăsă în genunchi, scormonind prin scrum, luă un cărbune şi, săltându-l în palmă, aşteptă ca domnul tunar să-şi îndese tutunul. În vreme ce-şi aprindea luleaua, Petru Alexeevici se uită pe sub sprâncene spre ostaşul de la margine… „Ăsta e…“ înalt, voinic, arătos… Nu putea să-i desluşească faţa…

— Ce înălţime ai? De ce nu eşti în gardă? Numele?

Ostaşul răspunse reglementar, tărăgănând însă vorbele ca la Moscova. Mustăţile lui Petru Alexeevici se zbârliră…

— Domnule tunar, sunt ostaşul Bludov Mişka, din polcul de dragoni Nevski, om la cai din escadronul al şaselea, luat la oaste în anul 1699, înălţimea trei arşini fără trei verşoci…

— Lupţi din 99 şi n-ai pân-acum niciun grad? Eşti leneş? Prost?

Ostaşul răspunse cu glas reglementar:

— Chiar aşa, domnule tunar, sunt leneş şi prost…

— Nerodule…

Petru Alexeevici suflă cărbunele din luleaua care se aprinsese. Ştia că nu va apuca să se îndepărteze în ceaţă şi ostaşii vor schimba priviri pline de înţeles; nu vor îndrăzni să râdă, dar tot vor schimba priviri… Împreunându-şi la spate mâinile slabe şi ridicând capul cu luleaua în gură, din care ţâşneau scântei, începu să urce pe malul râpei. Ajuns la cort, se aşeză la masă, împinse lumânarea mai departe şi, fiindcă îşi simţea gâtlejul uscat, dădu pe gât cu sete o cupă plină cu vin.

Învăluindu-se în nori de fum, spuse:

— Danilîci… în polcul Nevski, escadronul al şaselea, e un ostaş cu o statură care ar merge bine la gardă… Nu-i rânduială…

Ochii albaştri ai lui Menşikov nu dădură în vileag nici mirare, nici viclenie, numai o caldă înţelegere…

— Îl ştiu… Mişka Bludov… îl cunosc de mult…

I s-a dat ca răsplată o rublă la cucerirea Marienburgului… Comandantul escadronului nu vrea să-i dea drumul, pentru că ţine la cai şi caii îl iubesc. În toată oştirea nu sunt cai aşa de vioi ca aceia din escadronul al şaselea.

— Să-l muţi în polcul Preobrajenski, compania întâi, la flancul drept.

4

Generalul Horn coborî din turn şi porni prin piaţă, deşirat, cu picioarele sale slabe în nişte botfori lătăreţi. În faţa prăvăliilor era ca de obicei lume multă, dar vai! Din

zi în zi se găseau tot mai puţine bucate: o legătură de ridichi, o pisică jupuită în loc de iepure, o ciozvârtă de carne de cal afumată.

Târgoveţele, mânioase, nu-i mai dădeau bineţe generalului făcând plecăciuni prietenoase, iar unele chiar îi întorceau spatele. Auzise de câteva ori bombăneli în spate: „Predă-te ruşilor, diavol bătrân, de ce mai omori oamenii degeaba?…“ Dar generalul era un om care nu se pierdea uşor cu firea.

Când orologiul din turn bătu ceasurile nouă, ajunse în dreptul casei lui îngrijite şi îşi şterse picioarele pe preşul de pe scară. O fata din casă, curăţică, îi deschise uşa şi, făcând o plecăciune adâncă, luă din mâna lui chivăra şi sabia grea pe care şi-o desprinsese de la centură. Generalul se spălă pe mâini şi păşi încet, demn, spre sufragerie, unde prin geamurile rotunde din fereastra scundă şi lată, care cuprindea întreg peretele, se cernea o lumină searbădă, galben-verzuie.

Generalul era aşteptat la masă de soţia sa, născută contesă Sperling, o femeie cicălitoare, de cele trei fiice ale sale aduse de spate, cu părul rar şi cu nasul lung ca al tatălui lor şi de un băieţaş râzgâiat, odorul mamei.

Generalul luă loc pe scaun. Se aşezară îndată şi toţi ceilalţi. Împreunând mâinile, generalul citi o rugăciune. Când se luă capacul de pe castronul de cositor, aburii începură să se ridice spre plafon.

Dar în castron nu era nimic ispititor în afară de aburi: aceiaşi fulgi de ovăz, fără lapte şi fără sare.

Fiicele cu chipuri posace înghiţeau în silă, iar băieţaşul cel răzgâiat dădu farfuria la o parte şi-i şopti maică-si: „Nu vreau…” Al doilea fel era alcătuit din nişte oase rămase de la mâncarea de berbec bătrân pe care o avuseseră la masă în ajun, asortate cu puţină mazăre. În loc de bere, băură apă. Dar generalul mesteca cu dinţii săi mari şi galbeni fără a se sinchisi.

Contesa Sperling începu să vorbească repede, fărâmiţând deasupra farfuriei o coajă de pâine:

— Karl, oricât am încercat să te înţeleg în cei

paisprezece ani ai căsniciei noastre, n-am izbutit s-o fac… Ai oare măcar o picătură de sânge cald în dumneata? Ai oare inimă de soţ şi de tată? Regele ţi-a trimes de la Reval un convoi întreg de corăbii cu şuncă, peşte, zahăr, afumături şi dulciuri… Cum crezi că ar fi trebuit să procedeze un tată, de familie? Să-şi croiască drum până la corăbii cu sabia în mână şi să aducă alimentele în oraş… Dumneata ai preferat însă să priveşti cu nepăsare şi să te uiţi cum mănâncă soldaţii ruşi şunca de Reval… Iar copiii mei trebuie să se înece cu fulgi de ovăz… Am s-o spun necontenit: ai o piatră în loc de inimă! Eşti un monstru! Dar mascarada aceea nenorocită în care au pierit atâţia oameni! Acum, nu mai pot să mă arăt în Europa… „A, dumneavoastră sunteţi soţia generalului Horn, pe care ruşii l-au tras pe sfoară, ca pe un August prostul?“ „Din nefericire, voi răspunde eu. Dumneata nici nu ştii că toate precupeţele din târg îţi spun „bătrânul cocostârc din turn“… În sfârşit, ultima noastră speranţă, generalul Schlippenbach, piere la Wenden încercând să ne ajute şi dumneata stai aici ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic şi mesteci nepăsător nişte zgârciuri de berbec, parcă ai trăi cea mai fericită zi din viaţa dumitale… Ajunge! Trebuie să mă laşi să plec cu copiii la Stockholm, la curte…

— E târziu, doamnă, e prea târziu, rosti Horn şi ochii săi spelbi, aţintiţi spre fereastră, păreau că lasă să treacă tot atât de puţină lumină, ca şi geamurile. Suntem închişi în Narva ca într-o cursă de şoareci.

Contesa Sperling îşi duse mâinile la boneta ei de dantelă şi şi-o trase pe sprâncene.

— Acum înţeleg: vrei ca eu şi nenorociţii mei copii să mâncăm iarbă şi şobolani!

Băieţaşul cel răzgâiat pufni deodată în râs şi se uită la maică-sa. Fetele priveau în farfurii, gata-gata să izbucnească în plâns. Generalul Horn făcu o mină cam mirată; asta nu-i adevărat, el nu vrea să dea copiilor săi să mănânce iarbă şi şobolani! Totuşi, îşi isprăvi masa tot atât de netulburat…

Bistrom, adjutantul său, zornăia de mult din pinteni în dosul uşii. De bună seamă că se întâmplase ceva. Horn luă de pe cămin pipa de lut, o umplu, scăpără, aprinse de la fitil o bucăţică de hârtie, o apropie de pipă şi numai după aceea ieşi din sufragerie.

Bistrom îi ţinea sabia şi chivăra. Raportă cu glas sugrumat:

— Excelenţă, în lagărul rusesc a început pe neaşteptate o mişcare al cărei scop nu-l putem înţelege…

Generalul Horn păşi din nou prin piaţa plină de oameni cu chipuri speriate. Mergea cu capul sus, nevoind să privească în ochi pe cei care îi spuneau „bătrânul cocostârc“. Urcă în turn pe treptele tocite. În adevăr, în lagărul ruşilor se petrecea ceva neobişnuit: trupele se încolonau pe două linii, de-a lungul întregului arc de cerc al întăriturilor de asediu, care încleştau oraşul. Un nour de praf se apropia repede dinspre răsărit. În primele clipe nu se puteau desluşi decât nişte dragoni care goneau pe cai mici. La oarecare depărtare de ei veneau ţarul şi Menşikov. Praful gălbui, stârnit de copitele cailor escadronului, era atât de des, încât generalul Horn se strâmbă înciudat… în urma ţarului şi a lui Menşikov, veneau în goana cailor nişte soldaţi, care ţineau sus optsprezece stindarde de atlaz galben. Optsprezece lei regeşti şerpuiau pe cutele lor, întinzând mânioşi labele înainte…

Escadroanele, ţarul, Menşikov, stindardele suedeze trecură în goana cailor prin faţa întregii armate de asediu, care răcnea sălbatic: „Urrrra şi Victorie!“

Lagărul rusesc petrecea. Din bastionul Gloria se vedea bine cum trăgeau tunurile în jurul cortului ţarului. După salvele lor se puteau număra „vivat“-urile băute. Cunoscând fanfaronada ruşilor, generalul Horn aştepta de acolo un parlamentar ţanţoş. Aşa se şi întâmplă. Vreo patruzeci de inşi ieşiră deodată din cortul ţarului, învârtindu-şi cupele şi paharele. Unul din ei sări pe cal şi se apropie în goană de bastionul Gloria. Un trompet se

luă după el, căutând să-l ajungă din urmă. Ferindu-se cu calul de gloanţe, parlamentarul îşi scoase batista, o ridică în vârful sabiei şi se opri la picioarele bastionului. Lăsându-se pe spate în şa, trompetul începu să sune din răsputeri, speriind ciorile care treceau pe deasupra cetăţii.

— Parola, parola! strigă parlamentarul. Vorbeşte pod-polcovnicul Karpov din polcul Preobrajenski. Era beat, stacojiu şi vântul îi flutura zulufii. Aplecându-se din turn, generalul Horn îi răspunse:

— Ce doreşti? Te ascult. Avem tot timpul să te ucidem.

— Vă înştiinţez! strigă cu voioşie pod-polcovnicul, dând capul pe spate. Vinerea trecută, Iurievul a fost cucerit, cu ajutorul lui Dumnezeu, de feldmareşalul Şeremetiev. Privind cu îngăduinţă rugămintea pe care a făcut-o cu lacrimi în ochi comandantul şi ţinând seama de apărarea lor bărbătească, ofiţerilor le-au fost lăsate săbiile, iar o treime din ostaşi au putut să-şi ia puştile, fără încărcătură… Li s-au oprit însă steagurile şi fanfara…

Bistrom traducea cu glas tare; ofiţerii care stăteau în spatele lui Horn schimbau priviri pline de mânie. Unul din ei, ieşindu-şi din fire, strigă: „Minte câinele de rus!“ Pod-polcovnicul Karpov făcu un gest larg, arătând spre cortul din depărtare, unde se mai vedeau oameni cu cupele în mâini:

— Domnilor suedezi, nu-i mai bună pacea decât luptele de la Schlüsselburg, Nienschanz şi Iuriev? … Faţă de acest lucru feldmareşalul Oguilvy vă propune să predaţi Narva printr-o înţelegere cinstită… Trimişii dumneavoastră să vină la noi pentru neguţări. Cupele sunt pline şi tunurile încărcate pentru „vivat“-uri…

Generalul Horn răspunse cu glas surd:

— Nu! Am să lupt! Chipul lui cu obrajii scofâlciţi şi cu nasul mare, bătrânesc, era alb ca varul, iar mâinile cu vinele umflate îi tremurau. Du-te! Peste trei minute ordon să se tragă…

Karpov salută cu sabia şi strigă trâmbiţaşului: „Du-te!“ apoi, în loc să plece şi el, îşi îndreptă calul jucăuş spre

partea cealaltă a turnului. Ofiţerii se apropiară de metereze. Karpov le strigă:

— Care hoţ şi mojic dintre voi m-a ponegrit pe mine, un ofiţer rus, spunând că mint? Tâlmaciule, zi-i mai repede… Dacă eşti viteaz, vino încoa pe câmp să ne batem în luptă dreaptă…

Ofiţerii începură să răcnească. Unul gras din mijlocul lor se învineţi şi ameninţă cu pumnii, căutând să se smulgă din mâinile camarazilor săi care îl ţineau… Se auzi ţăcănit de trăgace.

Culcându-se pe grumazul calului, Karpov se îndepărtă. În urma lui se auziră împuşcături şi şuierat de gloanţe. Se opri la vreo două sute de paşi şi, stăpânindu-şi calul, aşteptă pe suedez… După un răstimp destul de îndelungat, poarta scârţâi în balamale, podul se lăsă şi ofiţerul cel gras se îndreptă călare spre Karpov. Era mai înalt, avea calul mai mare, iar sabia suedeză era cu doi verşoci mai lungă decât cea rusească, îşi pusese platoşa de fier, pe câtă vreme Karpov avea pe el numai mundirul, descheiat, sub care jaboul flutura în vânt.

După obicei, înainte de a se încăiera, cei doi luptători începură să se împroaşte cu sudalme. Unul lătra mânios tot soiul de măscări, celălalt îl spurca repede cu fel şi chip de înjurături de mumă, ca la Moscova… Apoi, îşi scoaseră din coburi pistoalele, dădură pinteni cailor şi tăbărâră unul pe altul.

Traseră în acelaşi timp. Suedezul îşi repezi sabia. Karpov se feri tătăreşte de calul suedezului, îl ocoli şi trase cu alt pistol. Suedezul clănţăni din dinţi, bolborosi ceva şi tăbărî pe Karpov cu atâta mânie, încât acesta scăpă numai alunecând sub burta calului căruia sabia vrăjmaşului îi intră adânc în grumaz…. Ei drăcie, mi-a ucis calul, se gândi Karpov, fără el sunt pierdut. Dar suedezul, parcă adormit, slăbi mânerul sabiei şi se clătină, căutând cu mâna stângă pistolul din cobur. Sărind jos de pe calul său care era gata-gata să cadă, Karpov izbi vrăjmaşul de câteva ori cu ascuţişul sabiei între coaste, pe sub platoşă şi se uită cu răsuflarea oprită

la suedezul care se clătina tot mai mult în şa… „E voinic blestematul, nu vrea să moară!“ Apoi fugi, şchiopătând, spre ai săi…”

…Umbrele nopţii învăluiseră câmpia. Roua arginta iarba. Împuşcăturile conteniseră de mult, focurile bucătarilor începeau să pâlpâie ici şi colo, toate vieţuitoarele se duseseră la culcare, dar tabăra rusească nu se ogoise. La marginea ei dinspre răsărit, unde se făcuse un podeţ, licăreau tot mai multe lumini, se auzeau porunci şi ropot tărăgănat de glasuri: „Dăăă-i…” Focuri, pâlpâiri de facle şi de felinare se zăreau până departe pe malul drept al Narvei spre Ivan-gorod. După o vreme, licăririle acestea neclintite sau în mişcare spuziră zarea, mai numeroase decât măreţele stele de pe cerul de august.

În zori, împresuraţii din turnurile Narvei, văzură pe drumul Iam-gorodului alte şi alte tunuri uriaşe pentru spart zidurile şi mortiere trase de boi. O parte din ele treceau podul, dar cele mai multe coteau, oprindu-se pe malul drept, acolo unde se adunase temeiul oştirii.

În dimineaţa aceea, generalul Horn se duse călare în oraşul vechi, la bastionul Honor, aşezat chiar pe malul râului. Acolo, se urcă pe o redută de cărămidă, despre care se spunea că nu poate fi cucerită. De pe redută putu să vadă cu ochiul liber balaurii de aramă cu roţile turnate, putu să-i numere, ghici fără greutate planul ţarului Petru şi îşi înţelese greşeala; ruşii îl mai înşelaseră o dată, pe el, pe bătrânul încercat. Trecuse cu vederea, în apărare, două puncte: Honor, care era socotit de necucerit, dar care va fi dărâmat în câteva zile de noile tunuri ruseşti pentru spart zidurile şi bastionul Victoria, care acoperea oraşul dinspre apă, bastion vechi, de pe vremea lui Ivan cel Groaznic, clădit în întregime din cărămidă. Timp de două luni ruşii îl prostiseră, pregătindu-se parcă să asalteze puternicele întărituri ale noului oraş. Dar de bună seamă că asaltul era plănuit încă de atunci tocmai dinspre partea aceasta. Generalul

Horn se uita la miile de ostaşi ruşi care săpau pământul cu toată graba şi aşezau bateriile pentru spart zidurile în faţa Honorului, Victoriei şi Ivan-gorodului, ce apărau trecerile peste apă. Ruşii pregăteau asaltul de peste apă, având de gând s-o treacă pe pontoane…

„Foarte bine, totul e limpede, s-a isprăvit cu glumele proaste, ne vom bate, bombănea Horn, plimbându-se pe redută cu pasul parcă întinerit. Din partea noastră, vom veni cu vitejia suedeză…Asta nu-i puţin.“ Se întoarse spre suita de ofiţeri.

— Aici va fi un iad! Şi bătu din botfor. Aici vom înfrunta cu pieptul nostru ghiulelele ruseşti! Ruşii se grăbesc. Trebuie să ne grăbim şi noi. Ordon să fie adunaţi din oraş toţi acei care sunt în stare să sape la pământ. Dacă se vor prăbuşi zidurile, ne vom bate în şanţuri, pe străzi… Nu dau Narva ruşilor.

Seara târziu, acasă, stând la masă, Horn mesteca cu dinţii săi mari o felie de carne tare. Contesa Sperling era atât de înspăimântată de cele auzite în piaţă, încât amuţise, doborâtă de nenorocire.

Feciorul ei cel răzgâiat spuse, frecând marginea farfuriei cu degetul ud de scuipat:

— Băieţii spun că ruşii o să ne omoare pe toţi!…

Generalul Horn înghiţi puţină apă, îşi aprinse pipa de la lumânare, puse picior peste picior şi răspunse copilului:

— Ce să-ţi spun, fiule! mai presus de orice, omul trebuie să-şi facă datoria. Încolo, suntem în mâinile Domnului.

6

Petru Alexeevici ar fi aruncat peste masă secretarului său oricare altă hârtie, atât de lungă şi de plictisitoare: „Citeşte-o şi fă-mă şi pe mine să înţeleg ce scrie!” Acesta era însă planul de operaţiuni al feldmareşalului Oguilvy. Şi dacă socoteai că leafa îi mergea de la 1 mai şi că până acum nu făcuse nimic altceva însemna că planul acesta

costa vistieria şapte sute de galbeni, afară de întreţinere şi alte drepturi. Pufăind din lulea şi oftând des, Petru Alexeevici citea răbdător opera feldmareşalului scrisă în limba germană.

Musculiţe verzi roiau în jurul lumânăriii, ţânţari mari se apropiau şi se frigeau căzând pe hârtiile împrăştiate pe masă. Un fluture mare, cât o jumătate de vrabie, începu să fâlfâie de colo-colo, gata-gata să stingă lumânarea. (Petru Alexeevici tresări: nu putea suferi vietăţile stranii şi nefolositoare şi mai ales gângăniile). Makarov îşi scoase peruca şi, sărind prin cort, alungă cu ea fluturele.

Bondoc, cu ochii umezi şi zâmbitori, gata să priceapă totul din zbor, lângă Petru Alexeevici stătea, cu picioarele sale scurte, răşchirate, Piotr Pavlovici Şafirov, care sosise împreună cu feldmareşalul de la Moscova.

Petru îl cercetase mai demult: e destul de deştept ca să fie credincios? E într-adevăr un om dibaci? Nu-i prea lacom? Din tâlmaci, în vremea din urmă, Şafirov ajunsese cineva la Despărţământul treburilor din afară, deşi n-avea niciun grad.

— Iar a încurcat-o! zise Petru Alexeevici, strâmbându-se.

Şafirov dădu din mâinile lui mici cu inele se sculă repede, se aplecă şi tâlmăci repede şi cum trebuie rândurile nelămurite.

— Atâta tot? Şi eu care credeam că e cine ştie. Ce înţelepciune! Petru muie pana de gâscă în călimară şi mâzgăli câteva rânduri pe marginea coalei. În limba noastră e mai limpede… Piotr Paiîci, dumneata, care ai stat atâta vreme împreună cu feldmareşalul, ce spui: e ceva de capul lui?

Faţa rasă a lui Şafirov se lăţi şireată ca a unui diavol. Nu răspunse nimic, nu din prudenţă, ci pentru că ştia că ochii lui Petru care nu clipeau îi vor citi gândurile.

— Ai noştri se plâng că e prea mândru. Nu se apropie de ostaşi, fiindcă i-e scârbă… Nu ştiu de ce i-ar fi scârbă de un ostaş rus. Du-te la oricare din ei şi ridică-i cămaşa: îi vezi trupul curat şi alb. Au păduchi numai ţăranii de la

chervane... Ah, imperialii ăştia! Am trecut pe la el azi-dimineaţă: se spăla într-un lighenaş. Şi-a lincăit mâinile şi faţa în aceeaşi apă şi a scuipat tot acolo... Şi îi mai e scârbă de noi. N-a fost la baie de când a venit de la Viena.

— N-a fost, n-a fost... pufni Şafirov prăpădindu-se de râs şi acoperindu-şi gura cu vârfurile degetelor. Zice că în Germania, când un domn vrea să se spele, i se aduce un cazan cu apă, în care după nevoie, îşi spală un mădular sau altul. Baia e un obicei al barbarilor... Dar ceea ce-l supără peste măsură pe domnul feldmareşal e că la noi, atât slugile cât şi boierii mănâncă mult usturoi pisat, tăiat sau căţei întregi... La început, îşi ţinea batista la nas...

— Ce vorbeşti? se miră Petru. De ce nu mi-ai spus mai demult? E adevărat că mâncăm prea mult usturoi, dar altminteri usturoiul e o mâncare sănătoasă; n-are decât să se obişnuiască...

Aruncă pe masă planul de operaţiuni pe care-l citise, se întinse, îşi trosni, încheieturile şi spuse deodată lui Makarov:

— Barbarule, ia curăţă masa de bâzdâganiile astea fripte şi porunceşte să se aducă nişte vin şi un scaun pentru feldmareşal!... Makarov şi încă ceva, ai un nărav: stai în faţa omului şi-i duhneşti a usturoi în nas. Răsuflă şi tu cu capul întors...

Feldmareşalul Oguilvy intră în cort, cu perucă gălbuie, cu mundir alb înzorzonat cu ceaprazuri de aur şi cu botfori moi, răsfrânţi în jos până sub genunchi. Ridicându-şi cu o mână tricornul şi cu cealaltă bastonul, se plecă scurt şi se îndreptă numaidecât. Era foarte înalt. Fără să se ridice, Petru Alexeevici îi arătă scaunul cu mâna sa cu degetele răşchirate: „Poftim! Eşti sănătos?“ Venind mai aproape, Şafirov tălmăci, zâmbind dulceag. Feldmareşalul se aşeză plin de demnitate, lăsându-se puţin pe spate, scoţând pântecul în afară şi depărtându-şi mâna cu bastonul. Faţa lui galbenă era grasă, dar acră, cu buze subţiri. Avea, e drept, o privire de om semeţ.

— Am citit lucrarea dumitale; e înţeleaptă. Petru Alexeevici scoase de sub masă planul oraşului şi-l desfăşură. Musculiţe şi ţânţari căzură numaidecât pe el. Nu-mi place însă un singur lucru: Narva trebuie cucerită nu în trei luni, ci în trei zile! (Dădu din cap şi-şi ţuguie buzele).

Faţa galbenă a feldmareşalului se întinse de parcă i-ar fi tras-o cineva din spate. Sprâncenele lui roşcate ajunseră sub perucă, colţurile gurii i se lăsară în jos, iar în ochi i se cetea indignarea.

— O clipă, o clipă! Am spus trei zile, aşa, fiindcă m-a luat gura pe dinainte… Să ne mai tocmim puţin şi să zicem, ei, fie, o săptămână… Dar mai mult nu-ţi dau… Înciudat, Petru Alexeevici zvârli muştele de pe hârtie, măturând-o cu bobârnace. Amplasamentele bateriilor au fost alese bine… Dar te rog să mă ierţi: adineaori am poruncit ca toate bateriile de peste apă să fie întoarse împotriva bastioanelor Victoria şi Honor, pentru că acolo e călcâiul lui Ahile, al generalului Horn…

— Maiestate, strigă Oguilvy, ieşindu-şi din fire, după planul meu de operaţiuni, trebuie să începem cu bombardarea Ivan-gorodului şi cu asaltarea acestuia…

— Nu… Generalul Horn nădăjduieşte mai mult ca orice că vom îndelungi cu Ivan-gorodul până în toamnă. Horn nu ne supără, doar că trage niţel asupra pontoanelor noastre… Afară de asta, e foarte cuminte că te temi de un ajutor din partea regelui Carol… În anul 700, mi-am pierdut oştirea din pricina ajutorului său, tot pe poziţiile acestea… Vorbeşti de măsuri pentru contracararea acestui ajutor, dar acestea sunt costisitoare, greu de înfăptuit şi se pierde mult timp cu ele… Contracararea mea va fi cucerirea cât mai repede a Narvei. Să învingem prin repeziciune, nu prin cuminţenie… Planul dumitale e un rod mult prea înţelept al ştiinţei militare şi al logicii lui Aristotel… Eu am însă nevoie de Narva acum, aşa cum un om flămând are nevoie de o bucata de pâine… Flămândul nu aşteaptă…

Oguilvy îşi şterse faţa cu batista de mătase. Îi venea

greu să urmărească cu gândul silogismele tânărului barbar, dar demnitatea nu-i îngăduia să-i dea dreptate fără să-l combată. Sudoarea îmbelşugată îi udă batista.

— Maiestate, norocul a vrut să cuceresc unsprezece cetăţi şi oraşe, zise el şi îşi aruncă batista în tricornul pe care-l pusese pe covor. La asediul Namurului, mareşalul Vauban m-a îmbrăţişat şi mi-a spus că sunt cel mai bun elev al său; şi tot acolo, pe câmpul de bătălie, printre răniţii care gemeau mi-a dăruit o tabacheră. Întocmind acest plan de operaţiuni, n-am scăpat nimic din experienţa mea militară; totul este cântărit şi măsurat în el. Susţin cu o modestă certitudine că cea mai mică deviere de la concluziile mele ar duce la rezultate fatale. Da, maiestate, am prelungit timpul de asediu, dar numai din pricină că, deocamdată, soldatul rus nu este încă soldat, ci un ţăran cu o armă în mână. N-are nici cea mai mică idee de ordine şi disciplină. Multe vergi va trebui să rupi pe spinarea lui ca să- l faci să se supună ordinului fără murmur, aşa cum trebuie să facă un soldat. Atunci aş putea fi sigur că, la un semn al bastonului meu, va lua scara şi, sub ploaia de gloanţe, va începe să se urce pe zid…

Oguilvy se asculta cu plăcere, ca o pasăre care cântă cu ochii pe jumătate închişi. Şafirov tălmăcea în cumintele grai rusesc complexele lui formulări didactice. Dar când Oguilvy isprăvi şi privi spre Petru Alexeevici, îşi trase repede picioarele sub scaun, îşi supse pântecul şi lăsă în jos mâna cu bastonul. Fapt care contrasta cu demnitatea sa. Petru avea o faţă înspăimântătoare: gâtul parcă i se lungise încă o dată, la colţurile gurii muşchii obrazului îi jucau ameninţător şi, Doamne fereşte! — scântei erau gata-gata să-i ţâşnească din ochii holbaţi… Răsufla greu. Mâna pe care o ţinea pe masă, printre ţânţarii morţi, mare şi vânjoasă, cu mâneca prea scurtă, căuta parcă ceva… Găsi o pană de gâscă şi o frânse…

— Aşa? Ostaşul rus e un ţăran cu o armă în mână! vorbi el cu glas sugrumat. Eu nu văd nimic rău în asta… Ţăranul rus e isteţ, viteaz şi cu scaun la cap… Când are

arma în mână, bagă spaimă în vrăjmaş... Pentru aşa ceva nu trebuie bătut cu băţul! Nu ştie de rânduială? Ba da. Când nu ştie, nu-i de vină el, ci ofiţerul… Iar atunci când ostaşul meu va trebui să fie bătut, îl voi bate eu, nu dumneata.

… Generalul Chambers, generalul Repnin şi Alexandr Danilovici Menşikov intrară în cort. Luând câte o cupă de vin din mâna lui Makarov, se aşezară, care unde nimeri. Uitându-se din când în când în lucrarea feldmareşalului pe care se aflau observaţiile sale şi făcând cu condeiul semne pe hartă, Petru se apăra de musculiţe şi citea sfatului de război, în faţa lumânărilor, planul de operaţiuni care, câteva ceasuri mai târziu, puse în mişcare toate polcurile, tunurile şi chervanele.

7

O mulţime de femei cu capul gol se năpustiră spre calul, generalului Horn, înşfăcară dârlogii, scările şeii, se agăţară de pulpanele hainei sale de piele... Slabe, înnegrite de fumul stârnit de focurile din oraş, ele strigau, dând ochii peste cap: „Predă oraşul, predă oraşul!…“ Cuirasierii încruntaţi care-l escortau, înghesuiţi şi ei de mulţime, nu mai putură răzbate până la el… Bubuitul tunurilor ruseşti făcea să se cutremure casele din piaţa plină de bârne înnegrite de fum şi de olane sparte. Canonada dura de şapte zile. În ajun, generalul respinsese cu asprime propunerea înţeleaptă şi politicoasă a feldmareşalului Oguilvy de a nu expune oraşul grozăviilor unui asalt şi furiei trupelor care ar pătrunde în cetate. În loc de răspuns, generalul boţise în pumn scrisoarea feldmareşalului şi o zvârlise în obrazul parlamentarului. Tot oraşul aflase de acest lucru.

Generalul se uita la femeile care strigau cu nişte ochi tulburi de parcă ar fi fost acoperiţi de albeaţă. Chipurile lor erau schimonosite de groază şi de foame. Aşa arată războiul! Generalul îşi trase sabia din teacă şi începu să

lovească cu muchia în capetele femeilor, dând pinteni calului.

Izbucniră strigăte: „Omoară-ne, omoară-ne! Calcă-ne în picioare!…“ Generalul se clătină: îl trăgeau jos din şa… În clipa aceea se auzi o bubuitură atât de năprasnică, încât ea cutremură până şi inima de fier a generalului. O trombă neagră-gălbuie de fum şi flăcări se înălţă dincolo de acoperişurile învelite cu olane ale oraşului vechi: pulberăriile săriseră în aer. Turnul înalt al vechii primării se cutremură. Glasuri înspăimântate izbucniră în ţipete şi mulţimea o luă la fugă dispărând pe ulicioare.

Piaţa rămase pustie. Ţinându-şi sabia de-a curmezişul şeii, generalul Horn porni în goana calului spre bastionul Honor. Mărindu-se repede, mingi de foc veneau în zbor de dincolo de râu şi desenând arcuri de cerc cădeau, sfârâind, pe acoperişurile caselor, ale căror streşini ajungeau până în dreptul caldarâmului, se rostogoleau pe strada întortocheată şi se spărgeau… Generalul dădea mereu pinteni însângerând coastele calului care sărea speriat când la dreapta, când la stânga…

Bastionul Honor era învăluit în praf şi în fum. Generalul putu să desluşească mormane de cărămidă, tunuri răsturnate, cai ridicaţi în două picioare şi o spărtură uriaşă în partea dinspre ruşi.

Zidurile se prăbuşiseră până în temelii. Comandantul unui regiment, rănit la faţă, cenuşiu de praf, se apropie de el. Generalul îi spuse: „Ordon să nu lăsaţi inamicul să treacă pe aici“. Comandantul îl privi aspru, batjocoritor… Generalul întoarse capul, dădu pinteni calului şi o luă prin nişte ulicioare întortocheate spre bastionul Victoria. De câteva ori fu nevoit să se ferească cu mâneca de limbile de foc care ieşeau din casele în flăcări. Când se apropie de bastion, auzi urlând ghiulelele în zbor. Ruşii trăgeau în plin. Zidurile pe jumătate năruite ale bastionului se umflau, săreau în sus şi se prăbuşeau.

Generalul descălecă. Soldatul cu faţa rotundă, cu pielea albă şi obrajii rumeni, care-i prinsese dârlogii, se încăpăţâna să nu-l privească în ochi. Generalul îl lovi în

bărbie cu pumnul său înmănuşat şi sări de pe o grămadă de cărămizi, pe o parte din zid rămasă întreagă. De acolo văzu că asaltul începuse…

Menşikov fugea pe pontoane, printre puşcaşii scunzi, inghermanlandezi[115] îndemnându-i cu sabia şi strigând în gura mare. Ostaşii răcneau şi ei cu toţii. Tunurile de tuci de pe zidurile înalte ale Ivan- gorodului trăgeau asupra lor, ghiulele cădeau în apă, spintecau aerul şi sfârâiau trecând pe deasupra capetelor. Menşikov ajunse la malul stâng, sări pe pământ şi întorcându-se spre ostaşi se opri, bătând din picior şi fluturându-şi poalele mantiei… „Înainte, înainte!“ Puşcaşii, îndoiţi de mijloc sub greutatea raniţelor, fugeau în rânduri dese pe podul care se încovoiase, dar lui Menşikov i se părea că tropăie pe loc… „Mai repede, mai repede!”, răcnea el şi înjura în fel şi chip, de parcă era beat.

Aici, la malul stâng, pe fâşia îngustă de pământ dintre râu şi zidul înverzit de umezeală al bastionului Victoria, era puţin loc. Ostaşii trecuţi peste apă se înghesuiau, îi îmbrânceau din spate pe cei din faţa lor, domoleau pasul. Mirosea a sudoare. Menşikov fugi înainte, ca să ajungă în frunte.

Apa îi venea până la genunchi. „Toboşarul în faţă. Steagurile în frunte!“ Tunurile Ivan-gorodului trăgeau acum de peste apă asupra şirului de oameni; ghiulelele cădeau lângă mal, împroşcând ostaşii cu apă, se spărgeau de ziduri; schijele lor încinse se înfigeau surd în oameni. Cei dinainte alunecau din când în când cu mâinile ridicate în sus, dar se căţărau mai departe, pe cărămizile sfărâmate din spărtură pe coama zidului. Tobele începură să bată. Printre rândurile de puşcaşi care se urcau pe coamă trecu un freamăt şi mai viu… Acolo,

[115] *Inghermanlandezi* - locuitorii din gubernia Inghermanland, înfiinţată de Petru I în anul 1703; în 1710 şi-a schimbat denumirea în gubernia Sankt-Petersburg. Se întindea de-a lungul malurilor Nevei şi ale golfului Finic, de la gurile Nevei până la gurile Narvei. Astăzi se numeşte ţinutul Ijorska (n.ed).

în dosul zidului, un glas de suedez scoase un ţipăt răguşit… Se auzi o salvă… Fumul învălui totul… Puşcaşii năvăliră peste coama spărturii în oraş.

A doua coloană de asalt trecea prin faţa generalului Chambers. Acesta încălecase pe un cal înalt, care dădea din cap în răpăitul tobelor. Generalul purta o platoşă de aramă, lustruită cu cărămidă, pe care şi-o punea numai la anumite prilejuri sărbătoreşti. Îşi ţinea coiful greu în mână, pentru ca ostaşii să-i poată vedea mai bine nasul ca un cârlig şi faţa grasă, care semăna cu o ghiulea încinsă. Striga mereu, răguşit şi fără însufleţire: „Înainte, ruşi viteji !… Înainte, ruşi viteji!…“

În fruntea coloanei, care se îndrepta pe câmpie spre bastionul Honor gonea în pas alergător un batalion din polcul Preobrajenski. Ostaşii batalionului erau bărbaţi voinici, aleşi pe sprânceană, mustăcioşi, bine hrăniţi, cu tricornurile mici trase pe sprâncene, cu şpăngile prinse de puşti, pentru că li se poruncise să împungă, fără să tragă. Batalionul era dus în luptă de pod-polcovnicul Karpov.

Acesta ştia că-l privesc atât ai săi cât şi suedezii pitiţi în spărtură. Păşea ţanţoş cu pieptul înainte, ca un cocoş, cu nasul întins, fără să se întoarcă cu faţa la batalion. În urma lui, patru toboşari răpăiau din răsputeri. Până la spărtura largă din zidul gros de cărămidă nu mai rămăseseră decât vreo cincizeci de paşi. Karpov nu-şi iuţi pasul; numai umerii i se zgribuliră. Văzându-l, ostaşii pierdură cadenţa şi cei din spate începură să se îmbulzească peste cei din faţă. Tobele răpăiau: „Rrrrata-ta, rrrra-ta“.

Chivere de fier şi ţevi de muschetă se ridicară încet în spărtură… Karpov strigă: „Ticăloşilor, lepădaţi armele, predaţi-vă!“ Apoi, fugi în întâmpinarea salvei, cu sabia şi cu pistolul în mâini…

Sclipi ceva, se auziră împuşcături şi fumul de pulbere îl izbi în faţă… „Sunt viu?“ Se bucură… Frica aceea, pe care căuta să şi-o stăpânească şi care făcuse să i se zgribulească umerii, îl părăsi… Simţi setea de a se bate…

Dar ostaşii îl întrecuseră şi pod-polcovnicul căuta în zadar pe cineva pe care să tabere cu sabia. Nu vedea decât spinările late ale ostaşilor din polcul Preobrajenski, care lucrau cu spăngile, ca ţăranii cu furcile.

A treia coloană, aceea a lui Anikita Ivanovici Repnin, pornise cu scări de asalt să ia bastionul Gloria, pe jumătate dărâmat. Suedezii trăgeau cu îndârjire de pe ziduri, aruncau pietre şi bârne şi aprinseră nişte butoaie cu smoală ca să le toarne peste asaltatori. Înfierbântat, Anikita Ivanovici Repnin se învârtea, călare pe un cal mic, la picioarele turnului de deasupra porţii. Suflecându-şi mânecarele uriaşe ameninţa cu pumnii, striga cu glas subţire şi-şi îmbărbăta ostaşii, de teamă că ar putea să dea înapoi pe scări. Un ostaş, încă unul, apoi alţii, împunşi şi tăiaţi, căzură din vârful scărilor… Dar Dumnezeu era mare, ostaşii se urcau pe scări tot mai mulţi şi mai îndârjiţi. Suedezii nu mai avură timp să răstoarne butoaiele cu smoală aprinsă, căci ruşii şi săriseră pe ziduri…

Contesa Sperling îşi lua copiii de mână, de parcă i-ar fi numărat de fiecare dată. Sărind în sus, trăgea cu urechea: împuşcăturile şi strigătele sălbatice ale luptătorilor răsunau din ce în ce mai aproape… Îşi frângea mâinile, le întindea înainte şi şoptea cu gura schimonosită: „Tu ai vrut asta, monstrule, tu, încăpăţânatule, tu, om fără inimă!“ Fetele strigau plângând: „Taci, mamă, nu vorbi aşa!”, Băieţaşul îşi vârâse pumnul în gură şi se uita la surorile sale care plângeau…

Nişte roţi hurducăiră aproape de tot. Contesa fugi la fereastră. Un cal şchiopătând, cu piciorul rupt, trăgea o căruţă încărcată cu fel şi chip de lucruri. În urma ei alergau nişte femei cu boccele… „La castel! La castel! Fugiţi!“ strigau ele… Trecură patru soldaţi cu o targă… Mai trecură câteva tărgi şi încă vreo câteva, pe care se aflau răniţi cu chipuri ca de ceară… Pe urmă văzu un bătrân adus de spate, un vestit bogătaş care împrumuta bani pe amanet, mergând repede, cu tălpile târşâind şi

ducând la subţioară un purcel care guiţa… Deodată lepădă purcelul şi sacul din mână şi o luă la fugă… Un geam se sparse aproape de tot… „Oh!“ ţipă jalnic un glas… În depărtare, la capătul pieţii, îl văzu pe generalul Horn… Dădea din mâini şi arăta ceva. Nişte cuirasieri trecură prin faţa lui galopând greoi… Horn izbi de câteva ori cu sabia în coastele calului său, care se clătina (faţa lui înnegrită de fum rânjea cu toţi dinţii; parcă era un lup) şi, săltând mult în şa, pieri într-o ulicioară… „Karl! Karl!“

Contesa fugi în săliţă şi deschise uşa care dădea în stradă. „Karl! Karl!…“ Abia atunci îi văzu pe ruşi. Se furişau de-a lungul caselor, prin piaţa pustie şi se uitau la ferestre… Chipurile lor erau lătăreţe, părul lung şi-n frunte, pe tricornuri, aveau nişte vulturi de aramă…

Contesa era într-atât de înspăimântată, încât împietri pe loc cu ochii aţintiţi la ruşii care se apropiau, arătând spre ea şi spre stindardul comandantului, de deasupra uşii. Câţiva soldaţi o înconjurară şi, arătând cu degetele, începură să vorbească mânioşi, aprinşi… Unul, un sălbatic cu faţa teşită, îi făcu vânt şi intră în casă… Văzându-se îmbrâncită ca o femeie de rând la piaţă, contesa fu podidită deodată de mânia crâncenă pe care o înăbuşise în ea de atâta vreme, mânie împotriva bătrânului ei, bărbat care-i mâncase zilele şi împotriva acestor barbari ruşi, care îi pricinuiau atâta suferinţă, atâta spaima… Se agăţă de soldatul cu faţa teşită, îl împinse afară din sală şuierând şi bâlbâindu-se, îl zgârie pe obraji, îl muşcă şi îl lovi cu picioarele… Buimăcit, ostaşul se apără din răsputeri de femeia turbată şi căzu împreună cu ea pe pietre. Uluiţi de atâta îndârjire la o femeie, tovarăşii săi săriră să-i despartă, scoşi şi ei din sărite şi până la urmă îi despărţiră. Se dădură la o parte. Contesa zăcea cu faţa în jos, cu capul întors într-o parte, vânătă… Un ostaş îi trase fusta peste picioarele goale, iar altul întoarse privirile întunecate spre cele trei fete şi spre băieţaşul din uşă…

Sărind de pe un picior pe altul, băieţaşul ţipa fără lacrimi… Un ostaş spuse:

— Daţi-i dracului! Hai de aici, băieţi!

Totul se isprăvi în trei sferturi de ceas. Ruşii se abătuseră ca un uragan asupra pieţelor şi străzilor oraşului vechi. Acum era cu neputinţă să-i opreşti sau să-i mai împingi înapoi. Generalul Horn ordonă trupelor sale să se retragă spre valul de pământ care despărţea oraşul vechi de cel nou. Valul era înalt şi lat şi generalul socotea că acolo regimentele ţarului Petru vor fi silite să ude din belşug cu sângele lor coastele povârnite ale valului.

Generalul stătea în şa pe calul lui care îşi plecase capul, până aproape de copite. Vântuleţul răcoros care începuse să sufle îi arunca mereu în faţă flamura galbenă cu negru de comandant, prinsă într-o lance lungă. Vreo cincizeci de cuirasieri aşteptau posomorâţi şi nemişcaţi, în semicerc, la spatele său. De pe malul înalt de pământ, generalul putea să vadă de-a lungul câtorva străzi pe care urmau să se retragă trupele. Dar străzile continuau să rămână pustii. Generalul aştepta privind şi muşcându-şi buzele veştede. Nişte oameni treceau în fund, de pe o parte a străzii pe cealaltă; întâi îi văzu pe o stradă, pe urmă pe alta. Nu putea să-şi dea seama ce oameni sunt şi pentru ce trec strada.

Cuirasierii din spatele său începură să murmure înfundat. Un călăreţ se ivi pe neaşteptate, în goana calului, cu o înfăţişare deznădăjduită. Descălecă la picioarele valului de pământ şi, ţinându-şi cu dreapta mâna stângă însângerată, urcă pe valul povârnit. Era adjutantul Bistrom. Nu avea nici sabie, nici pistol, nici tricorn şi pulpana mundirului său era ruptă.

— Domnule general, spuse, ridicând spre el nişte priviri de nebun. Domnule general! O, Doamne, doamne!

— Te ascult, locotenent Biström, vorbeşte mai liniştit.

— Domnule general, trupele noastre sunt încercuite. Ruşii sunt necruţători. N-am mai văzut asemenea măcel… Domnule general, fugiţi la castel…

Generalul Horn se zăpăci. Acum înţelese ce oameni erau aceia pe care îi văzuse trecând strada în depărtare. Judecata lui, cumpănită, care îl făcea întotdeauna să ia

hotărâri neşovăielnice, se întunecă… Nu mai putea să ia nici o hotărâre. Picioarele îi ieşiră din scări, atârnând mai jos de burta calului… nu se dezmetici nici atunci când auzi strigătele neliniştite ale cuirasierilor… Cazaci bărboşi cu căciuli de oaie, nespus de înalte, puse pe o parte, se apropiau din amândouă părţile, pe valul lat de pământ, în goana cailor, răcnind tot mai tare, fluturându-şi săbiile încovoiate şi ochind cu puştile lungi. Ca să nu mai vadă această grozăvie, Biström îşi lipi faţa de calul generalului. Privindu-se unii pe alţii cuirasierii începură să-şi scoată săbiile din teacă, să le arunce jos şi să descalece.

Polcovnicul Rennes, înfierbântat, se apropie cel dintâi şi luă de dârlogi calul generalului.

— Generale Horn, eşti prizonierul meu!

Atunci acesta, parcă adormit, ridică mâna cu sabia şi, ca să i-o poată smulge, polcovnicul Rennes fu nevoit să desfacă cu o sforţare degetele generalului, care se încleştaseră pe mâner.

Dacă feldmareşalul Oguilvy n-ar fi fost acolo, Petru Alexeevici ar fi alergat de mult la oastea sa; ea desăvârşise în trei sferturi de ceas ceea ce el pregătea de patru ani, ceea ce îl chinuise şi-l frământase, ca o rană care nu se mai lecuieşte… La naiba! Trebuia să se poarte demn, ca un monarh, potrivit obiceiurilor europene. Petru Alexeevici şedea grav pe un cal alb, în uniforma polcului Preobrajenski, cu lentă, cu tricorn nou pluşat, cu cocardă şi cu mâna dreaptă ţinând ocheanul sprijinit în şold. Nu mai avea ce privi de pe dâmbul acela şi faţa lui trăda o ameninţătoare măreţie… Bătălia avusese proporţii europene: nu era glumă să iei cu asalt una dintre cele mai tari cetăţi din lume.

Ofiţeri-ştafetă veneau — Petru Alexeevici arăta cu capul spre Oguilvy — şi raportau feldmareşalului cum merge bătălia… Au fost cucerite atâtea şi atâtea străzi şi pieţe… Ruşii înaintează ca un val, vrăjmaşul se retrage peste tot în neorânduială… În sfârşit, trei ofiţeri ieşiră pe poarta surpată a bastionului Gloria şi se apropiară în

goana cailor… Oguilvy ridică un deget şi spuse:

— O! Bănuiesc că sunt veşti bune…

Un sotnic de cazaci ajunse cel dintâi, descălecă din mers şi, ridicând barba sa neagră spre ţarul Petru, răcni:

— Generalul Horn, comandantul Narvei şi-a predat sabia…

— Foarte bine! zise Oguilvy şi făcu către Petru Alexeevici un gest elegant cu mâna sa înmănuşată în piele de căprioară: Sire, poftiţi, oraşul e al majestăţii voastre…

Petru intră vijelios în castel, în sala boltită a cavalerilor… Stând cu spatele drept, părea şi mai înalt. O răsuflare şuierătoare îi umfla pieptul. Ţinea sabia în mână… Aruncă o privire crâncenă lui Alexandr Danilovici, pe a cărui platoşă rămăseseră urme de gloanţe şi care-l privea cu chipul tras, slăbit, cu părul ud şi cu buzele uscate. Se uită la Repnin cel mărunţel, care zâmbea blajin cu ochii săi înguşti ca nişte crăpături, privi pe rumenul polcovnic Rennes, care şi luase un pahar de rachiu; se uită la generalul Chambers, care avea un aer fericit, ca un om care-şi serbează ziua numelui.

— Vreau să ştiu, le strigă Petru Alexeevici, de ce n-a fost oprit măcelul în oraşul vechi? De ce e prădat oraşul? Întinse mâna cu sabia. Am lovit un ostaş de al nostru… Era beat şi târa după el o fată… Aruncă sabia pe masă. Domnule porucic tunar Menşikov, te numesc guvernator al oraşului… Îţi dau un ceas ca să opreşti vărsarea de sânge şi jafurile… Ai să-mi răspunzi cu capul, nu cu spatele…

Menşikov îngălbeni şi ieşi numaidecât, târându-şi după el mantia ruptă. Anikita Repnin spuse cu blândeţe în glas:

— Duşmanul a cerut îndurare prea târziu. De aceea e greu să potoleşti ostaşii, cumplit de întărâtaţi. Ofiţerii trimeşi de mine îi despart luându-i de păr… Iar de jafuri se ţin chiar locuitorii oraşului…

— Să-i prindeţi şi să-i spânzuraţi ca să ştie de frică!

Petru Alexeevici se aşează la masă, dar se ridică

îndată. Intrase Oguilvy, urmat de doi ostaşi care aduceau pe generalul Horn. Se făcu linişte. Răsuna doar clinchetul steluţelor de la pintenii lui Horn.

Acesta se apropie de ţarul Petru, înălţă capul privind pe de lături cu ochii împăienjeniţi şi buzele se strâmbară într-un zâmbet batjocoritor… Toată lumea văzu cum mâna lui Petru se trase de pe postavul roşu al mesei şi se încleştă (Oguilvy se îndreptă spre el, neliniştit), cum umerii i se ridicară a dezgust. Tăcu atât de mult, încât cei de, faţă obosiră tot ţinându-şi răsuflarea…

— N-ai să capeţi nici o cinste de la mine! vorbi Petru, cu glas scăzut. Neghiobule! Fiară încăpăţânată! Bătrân turbat!… Aruncă o privire polcovnicului Rennes, Du-l la închisoare pe jos, prin tot oraşul, ca să vadă jalea pe care a pricinuit-o cu mâinile lui[116]…

1929—1945

---

[116] Romanul n-a fost terminat din cauza morţii autorului (n.red.ruse).

DESPRE AUTOR

Aleksei Nikolaevici Tolstoi (n. 29 decembrie 1883, d. 23 februarie 1945) a fost un scriitor rus care a abordat multe genuri, dar care s-a specializat în literatură SF şi romane istorice.

S-a născut în Nicolaevsk (astăzi Pugaciov), Regiunea Saratov în familia unuia dintre membrii sărăciţi ai familiei conţilor Tolstoi. Tatăl lui, contele Nicolai Aleksandrovici Tolstoi, era un husar pensionat şi proprietar de pământuri; mama sa, Aleksandra Leonievna Bostrom (născută Turghenieva, cunoscută şi cu numele Aleksandra Tolstoi) era scriitoare de literatură pentru copii.

Aleksei era al patrulea copil al familiei Tolstoi. Când mama sa era însărcinată cu viitorul scriitor, a fugit cu amantul ei, Aleksei Apollonovici Bostrom. Legea divorțului din acea epocă prevedea că "partea vinovată", Aleksandra, nu putea să se recăsătorească, încât unica posibilitate de a-și păstra copilul nenăscut era să-l declare fiul lui Aleksei Bostrom. Așa că, până la vârsta de 13 ani, Alexei a avut numele de familie Bostrom. În 1886, atât familia Tolstoi, cât și familia Bostrom au început luptele birocratice pentru înregistrarerea oficială a lui Aleksei cu numele contele Tolstoi. Tânărul Aleksei a continuat să-l considere pe Bostrom a fi fost adevăratul său tată și și-a văzut tatăl real, Nikolai Tolstoi, și frații doar de câteva ori.

În 1900, Nikolai Tolstoi a murit, lăsându-i moștenire lui Aleksei 30.000 de ruble și numele familiei. Mai târziu, scriitorul a avut o atitudine mai degrabă amuzantă fată de moștenirea lui Tolstoi.

El a devenit cunoscut pentru faptul că și-a umplut pereții locuinței cu portrete înnegrite și pentru poveștile despre strămoșii săi spuse vizitatorilor care nu-l cunoscuseră până în acel moment. După un timp, A. N. Tolstoi a dezvăluit prietenilor că toate portretele fuseseră cumpărate de la un magazin de vechituri din

apropiere și că poveștile despre viețile strămoșilor au fost inventate.

Primele schițe ale lui Tolstoi au fost atacate de Alexandr Blok și de alți critici pentru naturalismul excesiv, erotismul debordant și lipsa generală de gust, în maniera lui Mihail Arțâbașev. Unele povestiri pornografice publicate în primii ani ai secolului al XX-lea și care erau atribuite lui Tolstoi, au fost recunoscute de către autorul prezumtiv ca aparținându-i, însă cei mai mulți critici au rămas sceptici în această privință.

Aleksei Tolstoi a părăsit Rusia în 1917, în timpul revoluției bolșevice, și a emigrat în Europa Occidentală. În 1923 a revenit în țară și a acceptat regimul sovietic, devenind unul dintre cei mai populari scriitori și susținător de nădejde al partidului comunist. A scris povestiri în care îl elogia pe Stalin. A colaborat cu Maxim Gorki la reportajul făcut în timpul călătoriei lor de-a lungul Canalului Marea Albă, Marea Baltică.

Tolstoi a publicat două romane foarte lungi, ***Petru Întâiul*** (1929-45), în care a încercat să facă o legătură între politica lui Petru cel Mare și cea a lui Stalin, și ***Calvarul*** (Drumul către Golgota) (1922-41), în care descria evenimente din perioada 1914, 1919, inclusiv din războiul civil. Este autorul mai multor piese de teatru.

Aleksei Tolstoi este considerat ca fiind autorul unora dintre primele și cele mai bune povestiri științifico-fantastice în limba rusă. Romanele ***Aelita*** (1923) despre o călătorie spre Marte și ***Hiperboloidul inginerului Garin*** (1927) s-au bucurat de popularitate imensă, primul dintre ele fiind ecranizat în 1924. Mai multe filme făcute în Uniunea Sovietică se bazează pe romane scrise de Tolstoi.

Tolstoi a scris mai multe cărți pentru copii, prima fiind ***Copilăria lui Nikita***, o descriere a primilor ani ai fiului său. În 1936 a scris o adaptare a faimoasei povești italiene **Pinocchio**, reintitulată ***Adventurile lui Buratino*** sau ***Cheia de Aur.*** Personajul principal al

povestirii, Buratino, a devenit rapid foarte popular printre cetățenii sovietici de toate vârstele.

LEI 21,10